การพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

DEVELOPMENT OF DIGITAL BUSINESS PRODUCT PROMOTION TO PROMOTE INCOME AND RAISE THE LEVEL OF THE ECONOMY AND SOCIETY, SPREADING PROSPERITY AND DEVELOPING THE PROVINCE 4.0 TO STABILITY AND WEALTH AND SUSTAINABILITY, PHU KHIAO DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ปณิธาน วรรณวัลย์, [2]ลักขณา สุกใส และ [3]รัตนาภรณ์ สีดา

[1]PraniThan Wannawan, [2]Luckhana Suksai and [3]Rattanaporn Seeda

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ,ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand.

[1]Luckhana.su@cpru.ac.th.com

Received: May 2, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการตลาดดิจิทัลสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จำนวน 200 คน จากผู้บริโภคสินค้า ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ (OTOP) เครื่องมือที่ใช้คือ Facebook Page ที่สร้างขึ้นและแบบสอบถามการวิจัย ทำการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า1) การใช้สื่อสังคมออนไลน์ประชาสัมพันธ์เป็นประโยชน์แก่ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอ

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3] อาจารย์, คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ภูเขียว 2) ด้านสื่อดิจิทัลก่อนปรับปรุงสิ่งที่ควรปรับปรุงมากที่สุดคือ คอนเทนท์ที่โพสต์ใน Facebook Page มีความน่าสนใจเป็นประโยชน์Facebook Page มีการอัพเดทข่าวสารสม่ำเสมอ มีการแนะนำสินค้า/บริการทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้น และสื่อมีการใช้ภาพและเนื้อหาที่เหมาะสม หลังทำการการแนะนำสินค้า/บริการทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้น คอนเทนท์ที่โพสต์ใน Facebook Page มีความน่าสนใจเป็นประโยชน์และ Facebook Page มีการอัพเดทข่าวสารสม่ำเสมอ

คำสำคัญ : แนวทางการตลาด; การตลาดดิจิทัล; กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

Abstract

This research has the objectives of research. to develop digital marketing materials To promote income and raise the economy Phu Khieo District, Chaiyaphum Province. The sample used in this study consisted of 200 people from consumers. One Tambon One Product (OTOP). The statistical methods were used in data analysis such as; percentage, mean, standard deviation. The results has showed that 1) using social media and public relations is beneficial to Phu Khiao District Community Enterprise Group 2) in terms of digital media, it should be improved Facebook Page interesting, Facebook Page updated regularly, recommended products/services Make consumers more easily accessible, and using images and suitable content. After improve, it was found that the respondents were satisfied about the media used appropriate images and content, suggesting products / services for consumers to access more easily, contents that posted on Page Facebook was more interesting, and Facebook Page update content regularly, respectively.

Keywords : Marketing guidelines; Digital marketing; Community Enterprise Group

บทนำ

ปัจจุบันการประกอบธุรกิจโดยใช้สังคมออนไลน์มีความนิยมกันมากผู้ใช้งานสามารถ เข้าถึงสื่อออนไลน์ประเภทต่างๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยผู้ใช้งานสามารถเข้ามาแบ่งปัน ความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้แก่กันได้อย่างอิสระและสามารถโต้ตอบแสดงความคิดเห็นกันได้ อย่างทันทีทันใด สื่อออนไลน์จะผ่านช่องทางเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบ ๆไม่ว่าจะเป็นบน เครื่องคอมพิวเตอร์ทั่วไป เครื่องคอมพิวเตอร์แบบพกพา โทรศัพท์มือถือและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อื่นๆ ได้ การสื่อสารผ่านช่องทางเหล่านี้จะช่วยให้การทำการตลาดเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น การทำตลาดดิจิทัล ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มี

บทบาทสำคัญในรูปร่างของเศรษฐกิจโลก ซึ่งเปลี่ยนแปลง ไปตามเทคโนโลยี โลกาภิวัฒน์หรือสิ่งแวดล้อม การทำตลาดบนโลกออนไลน์โดยใช้ช่องทาง อินเทอร์เน็ตเทคโนโลยีและเครื่องข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) ผสมผสานกันเป็นกลยุทธ์ ทางการตลาดซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ที่จะการสื่อสารให้ลูกค้าเข้าใจยุทธวิธีที่ทันสมัย ตลาด การค้าดิจิทัลได้แตกแขนงไปสู่โมบายคอมเมิร์ช (Mobile-Commerce) และ โซเชียลคอมเมิร์ช (Social Commerce) ที่ขายของผ่านเว็บไซต์ออนไลน์ การค้าบนระบบดิจิทัลจะกระตุ้นการพัฒนา เศรษฐกิจได้รวดเร็วขึ้น การตลาดดิจิทัลเป็นแนวคิดส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจ ตามนโยบายดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ปัจจุบันคนไทยจำนวนมากใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) เช่น เฟซบุ๊ค (Facebook) ไลน์ (Line) สมาร์ทโฟน (Smartphone) และ แท็บเล็ต (Tablet) การเร่งพัฒนาความรู้ การสร้างความตระหนักด้านการใช้เทคโนโลยี Digital จึงมีความ จำเป็นอย่างยิ่ง (กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2558) การเติบโตในสื่อดิจิทัลจะเป็นเสมือน ประตูที่เปิดให้ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดขยายช่องทางด้านงานบริการและโปรโมทสินค้าให้ถึงผู้บริโภคได้สะดวกขึ้น และดีกว่าการทำธุรกิจผ่านช่องทางแบบสื่อแบบเดิม (Traditional Media)

รัฐบาลได้เล็งความสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปกระบวนการผลิต การดำเนินธุรกิจ การค้า การบริการ รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนา คุณภาพชีวิตของคนในสังคม การทำตลาดออนไลน์ (Online Marketing) หรือ ตลาดดิจิทัล (Digital Marketing) จะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าไทย ทั้งนี้ มีเป้าหมายหลักในการ ขับเคลื่อนพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าไทยผ่านรูปแบบการค้าใหม่นี้ให้กับธุรกิจขนาดกลาง ขนาดเล็ก และสร้างธุรกิจเกิดใหม่ (Start up) ด้วยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับ ภาคธุรกิจในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการทางธุรกิจ (Business Process) บนพื้นฐานของ เทคโนโลยีดิจิทัลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนโฉมการดำเนินธุรกิจ (Business Transformation) โดย มุ่งเน้นระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาเทคโนโลยีสู่เศรษฐกิจให้ทันต่อการเติบโต ของเศรษฐกิจยุคใหม่ที่อาศัยการผสมผสานเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้กลายเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ (สำนักงานคณะกรรการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) รัฐบาลได้กำหนดนโยบาย ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Digital Economy) เป็นนโยบายที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม การขับเคลื่อนเข้าสู่ ความเป็นดิจิทัลมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาธุรกิจการ สื่อสารของประเทศไทยในอนาคตที่จำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลโดยมีเป้าหมายการครอบคลุมทุกพื้นที่ การมีขนาดที่พอเพียงกับการใช้งานมีเสถียรภาพที่มั่นคงในราคาที่เหมาะสม เพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่การต่อยอดกิจกรรมการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ มีประสิทธิภาพสูงสุด (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2558) รัฐได้มีการสร้าง ระบบนิเวศดิจิทัลอย่างครบวงจร มีผู้ประกอบการดิจิทัลเกิดใหม่จำนวนมาก และปรับเปลี่ยนวิธีการ ทำธุรกิจของผู้ประกอบการไทยในด้านต่าง ๆ เพื่อไปสู่การแข่งขันเชิงการสร้างคุณค่าของสินค้าและ บริการที่ผู้บริโภค

พอใจสูงสุด โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์บริการด้วยการประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลและให้ผู้ประกอบการ SMEs, ให้ที่มีความทันสมัยและสะดวกในการปรับเปลี่ยน กระบวนการทางธุรกิจ เพื่อส่งเสริมธุรกิจไทยโดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ตลอดจนการสร้างให้เกิดธุรกิจใหม่ด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการตลาดทั้ง ภายในประเทศและต่างประเทศ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2558) ผู้ผลิต สินค้าท้องถิ่นมักมีปัญหาด้านการกระจายสินค้าสู่ตลาด เนื่องจากขาดทักษะในการบริหารจัดการ และการหาช่องทาง รูปแบบวิธีและแนวทางเจรจาต่อรองในการจำหน่ายสินค้า ปัจจุบันจึงนำระบบ สารสนเทศเข้าไปช่วยสนับสนุนการทำงานทำให้เกิดการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและการดำเนินการ ด้านการตลาดให้ดีขึ้น ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับลูกค้า และสามารถทำการตลาดเองได้กว้างขวางขึ้น (อรจิต สิงคาลวณิช, 2547) การสร้างนวัตกรรมต้องอาศัยความรู้กิจกรรมสร้างความ มั่งคั่งจากความรู้นั้น โลกยุคปัจจุบันเป็นโลกยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ทุกสังคมจะต้องมีความสามารถในการนำความรู้มาสร้างนวัตกรรม สำหรับใช้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม ความรู้และนวัตกรรมที่สร้างขึ้นนั้น จะต้องก่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนต่างๆ ที่มีความแตกต่าง หลากหลายอย่างทั่วถึงและขับเคลื่อนทั้งเศรษฐกิจเพื่อการแข่งขันและเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสมดุล (วิจารณ์ พานิช, 2552)

ในชุมชนอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ มีวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการจดทะเบียนแล้ว 209 ราย และมีผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดสรรแล้วเป็นจำนวนมาก เช่น กลุ่ม หัตถกรรมในครัวเรือนบ้านแม่กะเปียง หมู่ 8 ตำบลสะลวง ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดมีความโดดเด่นที่ แตกต่างกันซึ่งใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้ลาดลายสวยงาม สมาชิกใน หมู่บ้านก็มีความชำนาญแตกต่างกันไป ในการจำหน่ายสินค้าของแต่ละหมู่บ้านได้อาศัยหลาย ช่องทาง แต่เนื่องจากในภาวะเศรษฐกิจที่ลดลงและผลิตภัณฑ์ในประเทศไทยมีจำนวนมาก ชุมชน ยังขาดช่องทางการตลาด ทักษะเชิงวิเคราะห์ที่จำเป็นสำหรับการออกแบบกลยุทธ์ การจัดการ ช่องทางการกระจายสินค้าอย่างมีประสิทธิผล สมาชิกชุมชนในหมู่บ้านได้พยายาม หาช่องทางทางการตลาด เช่น จัดหน่ายในแหล่งตลาดชุมชน การร่วมในงานแสดงสินค้าแต่การ ขยายตลาดก็ยังไม่กว้างขวาง และยังเสียค่าใช้จ่ายในการลงทุน ได้มีหลายหน่วยงานผลักดันการ จัดหาช่องการจัดจำหน่ายทางในรูปแบบสื่ออินเทอร์เน็ต แต่เนื่องจากปัญหาการค้นหาข้อมูลใน เว็บไซต์ที่มีจำนวนมากทำให้ลูกค้าเห็นสินค้าเฉพาะกลุ่มได้อยาก และเนื่องจากการสร้างเว็บไซต์ดังกล่าวเป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการเปิดร้านค้าออนไลน์ยังขาดการผลักดันให้ลูกค้าสามารถเห็น สินค้าได้รวดเร็วและมากขึ้นด้วยการใช้สื่อเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะบูรณาการตลาดดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการตลาดของผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยพัฒนาจัดการความรู้แบบมีส่วนรวม ศึกษาแนวคิดทฤษฎีทางการตลาดและบริบทของชุมชน วางแผนการตลาดดิจิทัล สร้างสื่อขาย สินค้าออนไลน์ การโปรโมทธุรกิจผ่านสื่อออนไลน์ และการใช้สื่อออนไลน์ขนาดใหญ่ที่มีผู้เข้าชม มาก เพื่อเป็นการใช้ช่องทางกระจายสินค้าทางการตลาด ให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้อย่าง กว้างขวางต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาสื่อการตลาดดิจิทัลสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนาการตลาดดิจิทัลสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ จะเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกเฉพาะผู้เข้าใช้งาน Facebook ที่สร้างขึ้น และมีการซื้อสินค้าผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 200 คน ใช้แบบสอบถามที่จัดเตรียมไว้เก็บข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษา เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการตลาดดิจิทัลสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับตามแบบ Likert โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป และความพึงพอใจในการพัฒนาสื่อการตลาดดิจิทัลก่อนและหลังการปรับปรุง และคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับสมมติฐาน ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้บริโภค

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นชาย ร้อยละ 64 เป็นหญิง ร้อยละ 34 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31 – 35 ปี มีรายได้ระหว่าง 15,0001 – 20,000 บาท ร้อยละ 43 ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 43

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจในการพัฒนาสื่อการตลาดดิจิทัลก่อนและหลังการปรับปรุง ปรากฏดังตารางที่ 1-6 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบผู้ตอบแบบสอบถามก่อนและหลังการใช้สื่อการตลาดดิจิทัล

ช่องทาง	ก่อนใช้สื่อ		หลังใช้สื่อ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพจ Facebook	63	63.00	69	69.00
Line Official Account	10	10.00	12.00	12.00
การออกบูธ	10	10.00	11	11.00
การบอกต่อ	17	17.00	8	8.00
รวม	**100**	**100.00**	**100.00**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า ก่อนใช้สื่อการตลาดดิจิทัล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากช่องทางคือ เพจ Facebook คิดเป็นร้อยละ 63 รองลงมาคือ การบอกต่อ คิดเป็นร้อยละ 17 รองรับ การออกบูธ คิดเป็นร้อยละ 12 และ Line Official Account คิดเป็นร้อยละ 10

หลังการใช้สื่อการตลาดดิจิทัล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากช่องทาง คือ เพจ Facebook คิดเป็นร้อยละ 69 รองลงมา การบอกต่อ คิดเป็นร้อยละ 8 การออกบูธ คิดเป็นร้อยละ11 และ Line Official Account คิดเป็นร้อยละ 12

ตารางที่ 2 แสดงพฤติกรรมผู้บริโภคจำแนกตามช่องทางที่ซื้อผลิตภัณฑ์

พฤติกรรม	ก่อนใช้สื่อ		หลังใช้สื่อ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ซื้อประจำ	10	10.00	5	5.00
เคยซื้อ	15	15.00	39	39.00
สนใจ แต่ไม่ได้ซื้อ	27	27.00	18	18.00
ไม่เคยซื้อ	48	48.00	38	38.00
รวม	**100**	**100.00**	**100.00**	**100.00**

จากตารางที่ 2 พบว่า ก่อนใช้สื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เคยซื้อ คิดเป็นร้อยละ 48 รองลงมาคือ สนใจ แต่ไม่ได้ซื้อ คิดเป็นร้อยละ 27 เคยซื้อ คิดเป็นร้อยละ 25 และซื้อประจำ คิดเป็นร้อยละ 10

หลังใช้สื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีพฤติกรรมเคยซื้อ คิดเป็นร้อยละ 39 รองลงมา ไม่เคยซื้อ คิดเป็นร้อยละ 38 สนใจแต่ไม่ได้ซื้อ คิดเป็นร้อยละ 18 และซื้อประจำ คิดเป็นร้อยละ 5

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของผู้บริโภคหลังการใช้สื่อการตลาดดิจิทัล ด้านการพัฒนาสื่อการตลาดดิจิทัล

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับความพึงพอใจ
	$\overline{X}$	S.D.	
ด้านสินค้า/บริการ			
Packaging มีความสวยงาม และเหมาะสมกับสินค้า	4.06	0.80	มาก
สินค้า/บริการมีรายละเอียดที่ครบถ้วนสมบูรณ	4.15	0.77	มาก
สินค้า/บริการมีความเป็นเอกลักษณ์จดจำได้ง่าย	4.18	0.68	มาก
รวม	**4.13**	**0.75**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ความพึงพอใจด้านการพัฒนาสื่อการตลาดดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.15, S.D. = 0.75) โดยด้าน Packaging มีความสวยงามและเหมาะสมกับสินค้ามากที่สุด ด้านสินค้า/บริการมีรายละเอียดที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และด้านสินค้า/บริการมีราย ละเอียดที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ =4.06, S.D.= 0.80, ($\overline{X}$ =4.15, S.D.= 0.77, ($\overline{X}$ =4.18, S.D.= 0.68 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของผู้บริโภคหลังการใช้สื่อการตลาดดิจิทัล ด้านสื่อในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับความพึงพอใจ
	$\overline{X}$	S.D.	
ด้านสื่อในการประชาสัมพันธ์			
สื่อมีการใช้ภาพและเนื้อหาที่เหมาะสม	4.74	0.38	มากที่สุด
มีการแนะนำสินค้า/บริการ ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้น	4.61	0.54	มากที่สุด
Page Facebook มีการอัพเดทข่าวสารสม่ำเสมอ	4.66	0.48	มากที่สุด
คอนเทนท์ที่โพสต์ใน Page Facebook มีความน่าสนใจเป็นประโยชน์	4.70	0.45	มากที่สุด
รวม	**4.67**	**0.45**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริโภคด้านสื่อการตลาดดิจิทัลในการประชา สัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.67, S.D.= 0.45) โดยสื่อมีการใช้ภาพและเนื้อหาที่เหมาะสม มีการแนะนำสินค้า/บริการทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้นและ คอนเทนท์ที่โพสต์ใน Facebook Page มีความน่าสนใจเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.74, S.D. = 0.38, ($\overline{X}$ =4.61, S.D.= 0.54, ($\overline{X}$ =4.66, S.D.=0.48 ตามลำดับและ Facebook Page มีการอัพเดทข่าวสารสม่ำเสมออยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 4.70, S.D. = 0.45 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของผู้บริโภคหลังการใช้สื่อการตลาดดิจิทัล ด้านการตั้งราคาสินค้าในสื่อสังคมออนไลน์

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับความพึงพอใจ
	$\overline{X}$	S.D.	
ด้านราคา			
สินค้ามีปริมาณเหมาะสมกับราคา	4.67	0.50	มากที่สุด
คุณภาพของสินค้ามีความเหมาะสมกับราคา	4.52	0.63	มากที่สุด
สินค้ามีความคุ้มค่ากับราคาที่ต้องจ่าย	4.56	0.53	มากที่สุด
รวม	**4.58**	**0.55**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจด้านการตั้งราคาสินค้าในสื่อสังคมออนไลน์ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.58, S.D.= 0.55) โดยมีสินค้ามีปริมาณเหมาะสมกับราคา และด้านคุณภาพของสินค้ามีความเหมาะสมกับราคา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.67, S.D.= 0.50, ($\overline{X}$ =4.52, S.D.=0.53 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของผู้บริโภคหลังการใช้สื่อการตลาดดิจิทัลด้านช่องทางการติดต่อสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ของผลิตภัณฑ์ของชุมชน

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับความพึงพอใจ
	$\overline{X}$	S.D.	
ด้านช่องทางการติดต่อสื่อสาร			
ข้อมูลข่าวสารชัดเจน และเหมาะสม	4.57	0.50	มากที่สุด
ความรวดเร็วในการตอบกลับคำสั่งซื้อ	4.54	0.51	มากที่สุด
เนื้อหาในเพจมีความครอบคลุม ชัดเจน เข้าใจง่าย	4.75	0.44	มากที่สุด
รวม	**4.62**	**0.48**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 6 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจ ด้านด้านช่องทางการติดต่อสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ของผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.62, S.D.= 0.48) โดยด้านข้อมูลข่าวสารชัดเจนและเหมาะสม ด้านความรวดเร็วในการตอบกลับคำสั่งซื้อ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.57, S.D.= 0.50, ($\overline{X}$ =4.54, S.D.=0.51 ตามลำดับ) และมีด้านเนื้อหาในเพจมีความครอบคลุม ชัดเจน เข้าใจง่าย ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.75, S.D.= 0.44)

อภิปรายผล

จากการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

สื่อการตลาดดิจิทัลมีบทบาทต่อผู้ขายและผู้บริโภคในปัจจุบันมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดสอดคล้องกับความเห็นของ โศรดาศรประสิทธิ์ ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บริษัทบริลเลียนแอนด์มิลเลียนจำกัด

(2562) ที่มีความเห็นว่ากลยุทธ์การสื่อสารในโลกโซเชียลมีเดียเป็นช่องทางที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงผู้บริโภค สะท้อนได้จากผู้ใช้แพลตฟอร์มหลักทั้งเฟสบุ๊ค ยูทูบ ไลน์ ที่ระดับ 40 – 50 ล้านคนต่อแฟลตฟอร์ม อีกทั้งประเทศไทยยังติดอันดับโลกจำนวนผู้ใช้เฟสบุ๊ค สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chevalier and Mayzlin (2006) ที่ทำการศึกษาความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างออนไลน์และการขายโดยใช้การรีวิวหนังสือออนไลน์ พบว่า รีวิวออนไลน์ทางบวกจะช่วยเพิ่มการขายหนังสือได้มากขึ้น แต่หากรีวิวทางลบจะมีผลกระทบทางลบมากกว่าทางบวก

1. สื่อการตลาดดิจิทัล Facebook Page เป็นช่องทางให้ผู้บริโภคเข้าถึงได้มากกว่าช่องทางการบอกต่อ การออกบูธ และ Line official สอดคล้องกับงานวิจัยของ L.B. Rajapaksha และ Thilina Dk. (2019) ที่พบว่าการสร้างการรับรู้และทัศนคติของแบรนด์ และการตัดสินใจซื้อ ประโยชน์ของการรับรู้ในการใช้ Facebook Brand Page มีความสัมพันธ์ต่อการซื้อของผู้บริโภคโดยสื่อ Pacebook Brand Page มีอิทธิพลต่อการรับรู้และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคหลังจากผู้บริโภคได้พบเห็น

2. ความพึงพอใจของผู้บริโภคหลังใช้สื่อ Facebook Page ที่ออกแบบและปรับปรุงพบว่าผู้บริโภคมีความ พึงพอใจต่อสื่อที่มีการใช้ภาพและเนื้อหาที่เหมาะสม มีการเข้าถึงได้ง่ายขึ้น คอนเทนท์ที่แสดงใน Facebook Page น่าใจและเป็นประโยชน์สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพันธ์ เจนสกุล (2560) ซึ่งทำวิจัยเกี่ยวกับความสำเร็จของการใช้สื่อ Facebook Fanpage Wongnai พบว่าข้อความตัวอักษรบน Fanpage Wongnai มีการอธิบายที่ชัดเจนเพียงพอในการรับชมและติดตาม ทัศนคติของผู้บริโภคต่อเนื้อหา (Content) ในด้านการสร้างความสนใจและความสนใจใช้บริการพบว่าเนื้อหามีระดับการรับรู้ที่ระดับมาก โดยประเภทที่ได้ความสนใจมากที่สุดคือ Content แบบจัดแบ่งตามประเภทโดยกำหนดเป็นหัวข้อหลักสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนพงษ์ และวีรพงษ์ (2556) ที่พบว่าแนวคิดหลักในการเลือกใช้คือความสามารถของเครื่องมือสื่อสารในการรองรับข้อมูลของสินค้าและบริการ แนวคิดหลักในการออกแบบคือ การสร้างภาพลักษณ์ขององค์กร หรือแบรนด์สินค้าและบริการ

3. ความพึงพอใจของผู้บริโภคหลังการใช้สื่อการตลาดดิจิทัลด้านการตั้งราคาสินค้าในสื่อสังคมออนไลน์ผู้บริโภคพึงพอใจที่สินค้ามีปริมาณเหมาะสมกับราคา คุณภาพของสินค้ามีความเหมาะสมกับราคาและสินค้ามีความคุ้มค่ากับราคาที่ต้องจ่ายเมื่อใช้บริการของ Facebook Page ซึ่งงานวิจัยของฐิติมา ผการัตน์สกุลและวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2558) พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่เลือกใช้กลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและความแตกต่าง กำหนดราคาโดยคำนึงถึงคุณภาพของผลิตภัณฑ์และกำลังซื้อของผู้บริโภค เลือกใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมสูง ให้ความสำคัญกับการบอกต่อของผู้บริโภค

4. ความพึงพอใจผู้บริโภคหลังการใช้สื่อด้านช่องทางการติดต่อสื่อสารพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าข้อมูลข่าวสารชัดเจนเหมาะสม มีความรวดเร็วในการตอบกลับคำสั่งซื้อสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาดา พิทยาวิรุฬห์และณักษ์ กุลิสร์ (2557) ผู้บริโภคมีการรับรู้ผ่านสื่อดิจิตอลมาก ด้านมีความสนใจและด้านกิจกรรมในระดับมาก มีการตอบสนองต่อสื่อดิจิตอลด้านความตั้งใจ ความสนใจ ความต้องการและการตัดสินใจซื้อในระดับมาก ทั้งนี้ บทความจาก Online Marketing for 2020 ชี้ให้เห็นว่าธุรกิจในอนาคตต้องทำให้ช่องทางการติดต่อสื่อสารมีลักษณะเป็นFull Ecosystem หมายถึงให้ลูกค้าไปตรงไหนก็

เจอ นอกจากเห็นผ่านช่องทาง Facebook แล้วสามารถเข้าดูใน Youtube มีข้อมูลใน Pantip แล้วเข้า Inbox เพื่อสั่งซื้อได้และงานวิจัยของปิลันธนา แป้นปลื้มและมณฑิชา พุทซาคา (2557) พบว่าปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมผู้บริโภคในประเด็นสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการซื้อ ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจซื้อ และช่องทางหรือแหล่งที่ซื้อ ($p<0.05$) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาดพบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมผู้บริโภคในประเด็นสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการซื้อ และช่องทางหรือแหล่งที่ซื้อ ($p<0.05$)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มจัดการความรู้แบบมีส่วนรวม ศึกษาแนวคิดทฤษฎีทางการตลาดและบริบทของชุมชน วางแผนการตลาดดิจิทัล สร้างสื่อขาย สินค้าออนไลน์ การโปรโมทธุรกิจผ่านสื่อออนไลน์ และการใช้สื่อออนไลน์ขนาดใหญ่ที่มีผู้เข้าชม มาก เพื่อเป็นการใช้ช่องทางกระจายสินค้าทางการตลาด ให้สามารถจำหน่ายสินค้าได้อย่าง กว้างขวาง

ผู้เกี่ยวข้องและผู้รับผิดชอบชุมชนควรมีการติดตามผลการใช้สื่อดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ มีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย ทั้งด้านสินค้า ราคา การส่งเสริมการขาย อีกทั้งควรใช้ช่องทางอื่น ๆ ร่วมด้วย เพื่อให้มีลักษณะเป็น Digital Ecosystem ซึ่งเป็นแนวโน้มของการใช้สื่อดิจิทัลในยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้บริโภคสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วและหลากหลาย ชุมชนจำเป็นต้องดูแลและปรับปรุงสื่อให้เป็นปัจจุบัน มีการโต้ตอบกับลูกค้าอย่างทันท่วงทีเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ลูกค้า นอกจากนั้น ควรใช้สื่อเว็บไซต์และ inbox ในการสั่งซื้อควบคู่ไปกับFacebook Page ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นช่องทางออนไลน์ที่เข้าถึงผู้บริโภคได้รวดเร็ว นอกจากนั้น ควรแปลภาษาอังกฤษ ภาษาจีนหรือภาษาอื่น ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าอื่นได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการข้าว. รายงานสถานการณ์การเพาะปลูกข้าวปี 2559/60. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.ricethailand.go.th/web/home/images/brps/text2559/15092559/15092559.pdf. [15 มกราคม 2566]

ฐิติมา ผการัตน์สกุล และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2558). *กลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจเสื้อผ้าแฟชั่นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์. การประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี 2558*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตรและนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ปิลันธนา แป้นปลื้มและ มณฑิชา พุทซาคำ. *พฤติกรรมผู้บริโภคในการซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์กรณีศึกษาผู้บริโภคในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล.* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://ird.stou.ac.th/Researchlib/ShowDataResearch.php?AutoID=2557_037. [20 ธันวาคม 2562]

วัฒนพงษ์ นิ่มสุวรรณ และวีรพงษ์ พลนิกรกิจ. *แนวคิดการใช้เครื่องมือสื่อสารในแฟนเพจบนเฟซบุ๊คและทัศนคติ แรงจูงใจ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจกดปุ่ม "ถูกใจ" ให้เครื่องมือสื่อสารในแฟนเพจบนเฟซบุ๊คของวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม.* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://so05.tci- thaijo.org/index.php/sjss/article/view/20221. [12 ธันวาคม 2562]

วิภาดา พิทยาวิรุฬห์ และณักษ์ กุลิสร์. (2557). *สื่อดิจิตอลที่มีอิทธิพลต่อการตอบสนองของผู้บริโภคในการเข้าถึงข้อมูลทางการตลาด.* วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ, 5(1), 81-96.

สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. *ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560 – 2579 และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉ. 12 พ.ศ. 2560 – 2564.* [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.oae.go.th/. [16 พฤศจิกายน 2562].

Chevalier, J. A. & Mayzlin, D. (2006). *The Effect of word of mouth on Sales: Online book reviews.* Journal of Marketing Research, 43(3), 345-354. Retrieved December 3, 2019, from https://kk.org/mtfiles/reCCearchmt/The_Effect_of_Word.pdf.

Janesakul, N. M. (2018). *The success factor of Facebook Fanpage Wongnai influencing their interest in using the restaurant.* (Independent Study, Master Communication Arts.).Bangkok: Bangkok University, Faculty of Entertainment Management and Production.

L.B. Rajapaksha and Thilina Dk. (2019). *The Influence of Facebook Brand Page on Consumer Purchase Intention with Referents Fashion Relating Industry.* Sri Lanka Journal of Marketing, 5(1), 55-101.

Rattiya Angkulanon. (2019). *3 C Digital Marketing Trend 2019.* The Bangkok insight. Retrieved January 21, 2020, from https://www.thebangkokinsight.com/88076/.


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย

DIGITAL AGE LEADERSHIP OF EDUCATIONAL INSTITUTION ADMINISTRATORS,SUKHOTHAI LOCAL GOVERNMENT PROMOTION AGENCY

[1]วุฒิชัย สุริยะมณี และ [2]ธีรศักดิ์ อุปไมยอธิชัย

[1]Wuttichai Suriyamanee and [2]Thirasak Uppamaiathichai

มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Naresuan University, Thailand

[1]Wuttichais64@nu.ac.th, [2]thirasaku@nu.ac.th

Received: May 2, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย มีวิธีดำเนินการวิจัย การศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 50 ท่าน ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการและการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล

---

[1]นักศึกษา, สาขาวิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[2]รองศาสตราจารย์ ดร.ภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

The purpose of this research is to study the digital leadership of Sukhothai Local Government Office. There is a research method for studying the digital leadership of educational institutions. 50 informants, including school administrators, were selected specifically. The tool used to collect information is a questionnaire on the digital leadership of students.School administration is characterized by a five-level measure, analyzing data with the average and standard deviation.The result The results of the study of the digital leadership of school administrators of Sukhothai Local Government Promotion Agency were the highest. The highest average was the highest, the highest average, the highest level of support, the highest level of management and the lowest average was measured and evaluated.

Keywords : Digital leadership

บทนำ

ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยการคิดค้นและการพัฒนาเทคโนโลยีในยุคศตวรรษที่ 20 ที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ สามารถผลักดันความก้าวหน้า ที่สามารถช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต การทำงานและการเรียนรู้ของ
ผู้คนในสังคมได้อย่างรวดเร็ว โดยพบว่าในช่วงศตวรรษที่ 21 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การใช้อินเทอร์เน็ต รวมไปถึงการติดต่อสื่อสาร เป็นไปอย่างรวดเร็วและได้รับความนิยมมากขึ้นหลายเท่าตัว (Datareportal, 2021) ในปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารคิดเป็นร้อยละ 69.5 ของประชากรทั้งหมด เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 7.4 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2562 จึงแสดงให้เห็นว่าประชากรในประเทศไทยมีการปรับตัวในสู่การเป็นสังคมที่ใช้เทคโนโลยีสารเทศเป็นส่วนหนึ่งในการใช้งานในปัจจุบัน

นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2561-2580 ตามพระราชบัญญัติการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ.2560 เพื่อเป็นแม่บทในการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผน ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2565 เพื่อกำหนดนโยบายและทิศทางในการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2558 คณะรัฐมนตรีได้มอบหมายกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ปัจจุบัน) ร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จัดทำแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างแนวทางการดำเนินการตามนโยบายเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลโดยเป้าหมายหนึ่งในการพัฒนา

คือ การเตรียมความพร้อมของคนให้มีทักษะการประกอบอาชีพในยุดิจิทัล และกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศสู่ดิจิทัลไทยแลนด์เต็มตัว โดยในยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างสังคมที่เท่าเทียมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ที่ได้กำหนดเป้าหมายให้ประชาชนทุกคนมีความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์และสร้างสรรค์ (Digital Literacy) ซึ่งสอดคล้องกับ คณะสำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ที่ให้ความสำคัญ ในการพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) โดยได้พัฒนาและดำเนินกรอบการรู้ดิจิทัล อาทิ หลักสูตรการเข้าใจดิจิทัล ปี พ.ศ.2559 คู่มือพลเมืองดิจิทัล ปี พ.ศ. 2561 และโครงการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการเข้าใจดิจิทัล ปี พ.ศ.2562 ของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ เพื่อสนับสนุนการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21หรือพลเมืองดิจิทัล เพื่อปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของประเทศไทยเข้าสู่ดิจิทัลไทยแลนด์ (Digital Thailand) หรือ ไทยแลนด์ 4.0

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามบุคลากรทางการศึกษา มีตัวชี้วัดในการส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้และทักษะด้าน Digital Literacy, Digital Pedagogy และทักษะสื่อสารภาษาที่ 3 ทั้งยังส่งเสริมการใช้ Digital Technology มาใช้ในการพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ มีศักยภาพและมีคุณธรรม จริยธรรม (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561) สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากทางการศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่องค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้กำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามหนังสือสำนักงาน ก.ค.ศ.ที่ ศธ 0206.7/ว4 ลงวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2563 เพื่อให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลและสนับสนุนการขับเคลื่อนการประเทศไทยให้ไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

ในการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาสู่ยุคดิจิทัล สถานศึกษาที่ซึ่งเป็นสถานที่ในการให้ความรู้แก่ผู้เรียน และสร้างกำลังที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เสมือนผู้นำและผู้กำหนดทิศทางในการบริหารสถานศึกษาและอำนวยความสะดวกในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียน จึงเกิดคำถามขึ้นว่า หากผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะนำความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถในการรู้ดิจิทัลไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างไร เพื่อให้เกิดการยอมรับในการนำเทคโนโลยี หรือนวัตกรรมทางดิจิทัลมาใช้งานในการบริหารสถานศึกษา และนำพาสถานศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลง สอดรับกับนโยบายการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัลไทยแลนด์ (Digital Thailand) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจและเตรียมพร้อมนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระบบดิจิทัลหรือเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์แท็บเล็ต สื่อออนไลน์ อินเทอร์เน็ต มาใช้ประโยชน์สำหรับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อการบริหารสถานศึกษา ที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำความเข้าใจและเตรียมพร้อม

สำหรับการบริหารสถานศึกษา เพื่อจัดการศึกษาให้พัฒนาคนให้มีความสามารถ มีศักยภาพเต็มสมบูรณ์ ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ นำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน แข่งขันกับนานาประเทศ โดยที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ ศิลปะ วัฒนธรรม รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรมตามหลักศาสนา อันเป็นคุณลักษณะ ของความเป็นไทยให้ยั่งยืนต่อไป (สงบ อินทรมณี, 2562)

ยุทธศาสตร์ว่าด้วยการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการศึกษาเป็นความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสามารถจำแนกประเด็นของความรับผิดชอบได้ 3 ประการ ประการแรก เป็นความรับผิดชอบทางกฎหมาย เพราะเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา ซึ่งถูกกำหนดไว้โดยกรอบกกหมายใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1)อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฯ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล ฯ และพระราชบัญญัติเทศบาล เป็นต้น 2) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 และ 3) กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะเฉพาะ นอกจากนี้แล้วตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 42 และ 43 เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการศึกษา เนื่องจากได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสงค์จะจัดการศึกษาต้องผ่านเกณฑ์ประเมินความพร้อมที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด นอกจากเหตุผลซึ่งเป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายแล้ว เหตุผล ประการที่สอง ได้แก่ ความรับผิดชอบทางสังคม ซึ่งเป็นความรับผิดชอบทางสังคมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องทำหน้าที่ในการดูแลบุตรหลาน และสมาชิกของชุมชน และ ณ ปัจจุบันนี้เป็นองค์กรที่มีบทบาทในฐานะที่เป็นองค์กร ที่จัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนตามแนวทาง การกระจายอำนาจ ฉะนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นองค์กรที่มีทั้งอำนาจหน้าที่ งบประมาณ และบุคลากร รวมทั้งจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบทางสังคมต่อประชาชน ประการที่สาม ได้แก่ ความรับผิดชอบทางการเมือง เพราะเมือประชาชนเลือกผู้แทนเข้าไปทำงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ผู้แทนนั้นก็กลายเป็นนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งการเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจะต้องแสดง ความรับผิดชอบหรือความผูกพันตามนโยบายที่เคยให้ไว้กับประชาชนขณะหาเสียงก่อนการเลือกตั้ง และเมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรทางการเมือง ดังนั้นจึงต้องมีนโยบาย ที่จำเป็นต้องมีแนวคิดที่จะจัดบริการที่ดีกับประชาชนและสามารถดึงดูดและผูกมัดหัวใจของประชาชนได้ คือ การให้การศึกษาที่ดีแก่ประชาชน

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า ศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหาร ใช้ประกอบการวางแผนส่งเสริมภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

ศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ในปีการศึกษา 2565 โดยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา รวมทั้งหมด 50 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1มีนาคม 2565 ระบบสารสนเทศสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย, 2565)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ใช้แบบสอบถามภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ ประสบการณ์ในการทำงาน วุฒิการศึกษา มีลักษณะเป็นแบบเติมคำตอบและแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับสมมติฐาน ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอแบบตารางเรียงความต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย สรุปผล ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ในภาพรวม

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล	N = 50			
	$\overline{X}$	SD.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์	4.62	0.16	มากที่สุด	4
2. ด้านการจัดการเรียนรู้และการจัดการสอน	4.66	0.47	มากที่สุด	2
3. ด้านความสามารถเชิงผลิตภาพและความชำนาญในวิชาชีพ	4.61	0.48	มากที่สุด	5
4. ด้านการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการและการปฏิบัติ	4.67	0.26	มากที่สุด	1
5. ด้านการวัดและประเมินผล	4.65	0.26	มากที่สุด	3
รวม	**4.62**	**0.30**	**มากที่สุด**	

จากตาราง 1 ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.62) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ค้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการและการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.67) รองลงมา คือ ด้านการจัดการเรียนรู้และการจัดการสอน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.66) ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.65) ด้านความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.62) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความสามารถเชิงผลิตภาพและความชำนาญในวิชาชีพ ($\overline{X}$ = 4.61) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย มีประเด็นที่สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัยได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนได้กำหนดไว้เป็นหนึ่งในพันธกิจของสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทย ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ อดิศักดิ์ ด้านวังขวา (2563) ได้ทำวิจัยเรื่อง สมรรถนะทางเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 พบว่า สมรรถนะทางเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปรถมศึกาลพบุรี เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับ บุญชู ใจใส (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง

ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อทักษะดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประมศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับ โชษิตา ศิริมั่น (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิค-19 ของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 พบว่า ทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการและการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญและพร้อมสนับสนุน และการจัดการปฏิบัติตลอดจนงบประมาณที่ได้จากต้นสังกัด ซึ่งสอดคล้องกับ นันธิดา ปฏิวรณ์ (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษายังขาดอุปกรณ์เพื่อที่จะสนับสนุนในการวัดและประเมินผลในระบบด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ซึงสอดคล้องกับ วรชัย วิภูอุปรโคตร (2654) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุค 4.0 พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความใส่ใจในการส่งเสริม พัฒนาการสร้างสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางการศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านความเป็นผู้นำและวิสัยทัศน์ การที่ผู้บริหารมีลักษณะในการผสานวิสัยทัศน์ ในการใช้เทคโนโลยีสาระสนเทศ 2) ด้านการจัดการเรียนรู้และการจัดการสอน การที่ผู้บริหารสร้างทักษะ กระบวนการในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่ออุปกรณ์ที่ทันสมัย สร้างความมั่นใจในการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าไปในหลักสูตร กลยุทธ์ การสอนและในบริบทของการเรียนรู้ 3) ด้านความสามารถเชิงผลิตภาพและความชำนาญในวิชาชีพ การที่ผู้บริหารมีประยุกต์นำไปใช้ ซึ่งเทคโนโลยีในการเพิ่มขีดความสามารถเชิงวิชาชีพ ของบุคลากรในโรงเรียน 4) ด้านการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการและการปฏิบัติ การที่ผู้บริหารมีความสามารถในการชักนำ โน้มน้าว 5) ด้านการวัดและประเมินผลการที่ผู้บริหารสามารถพัฒนา ระบบการวัดและการประเมินผลการบริหารจัดการและการปฏิบัติงาน โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศความทันสมัยในโลกยุคดิจิตอล ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์แปลผลการวิเคราะห์ และการเชื่อมโยงสู่การสร้างข้อสรุป ตลอดจนการประเมินคุณภาพของเทคโนโลยีที่ใช้ในโรงเรียน 6) ด้านประเด็นทางสังคม กฎหมาย และจริยธรรม การที่ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจทางกฎหมายเทคโนโลยีและบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี

เอกสารอ้างอิง

ธีรศักดิ์ อุปรมัย อุปไมยอธิชัยและสุชาติบางวิเศษ. (2563). *การบริหารและการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน* พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาลัยนเรศวร

จิติมา วรรณศรี. (2564). *การบริหารจัดการศึกษายุคดิจิทัล.* พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์ 3.

ดาวรุวรรณ ถวิลการ. (2564*). ภาวะผู้นำดิจิทัล.* ขอนแก่น: ศูนย์นวัตกรรมการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สงบ อินทรมณี. (2562). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 16*(1), 353-360.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชญา โกมลวานิช. (2563). องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 23. *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 21,* 700-708. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อดิศักดิ์ ด้านวังขวา. (2563). สมรรถนะทางเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษลพบุรี เขต 2. *วารสารโครงการทวิปริญญาทางรัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ. 3-14.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บุญชู ใจใส. (2564). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อทักษะดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 10(37)*, 1-10.

โชษิตา ศิริมั่น. (2564). *ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31.*วารสารสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ.2564, 407-*416.* นครราชสีมา: สำนักงานวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยนครราชสีมา

นันธิดา ปฏิวรณ์. (2564). รูปแบบการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(5),* 1927-1939.

วรชัย วิภูอุปรโคตร. (2563). แนวทางการบริหารสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในยุค 4.0. *วารสารวิจัย มข. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ฉบับบัณฑิตศึกษา), 9(1),* 60-69.

Datareportal. (2021*). Digital 2021 Thailand (January 2021)* v01. Retrieved 18 April 2021, from https://datareportal.com/reports/digital-2021-thailand

Hague, C. and Payton, S. (2010). Digital literacy across the curriculum. *Bristol: Futurelab.*

วิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่น ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2

WORKING LIFESTYLES OF TEACHERS WITH DIFFERENT GENERATIONS AFFECTING IN TEAM PERFORMANCE IN RATCHAVIPHA SCHOOL CONSORTIUM UNDER THE OFFICEOF BANGKOK SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA 2

[1]สาธิต ศาลางาม, [2]พร้อมพิไล บัวสุวรรณ และ [3]วรรณวิศา สืบนุสรณ์ คล้ายจำแลง

[1]Sathit Sala-ngam, [2]Prompilai Buasuwan and [3]Wanwisa Suebnusorn Khaijumlang

[1]มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

[1]Kasetsart University, Thailand

[1]Sathit.sal@ku.th

Received: May 8, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาวิถีการทำงานของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่นในสถานศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบวิถีการทำงาน และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่น และ 3) เพื่อศึกษาวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่าเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาโดยการวิจัยการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาสห

[1] นิสิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 จำนวน 285 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sample) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ One-way ANOVA และการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับวิถีการทำงานของบุคลกรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นกับประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมมีความแตกต่างกัน โดยบุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y มีค่าเฉลี่ยด้านความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว ด้านบทบาทสมาชิกและด้านการสื่อสารมากที่สุด บุคลากรครูเจเนอเรชั่น X มีค่าเฉลี่ยด้านลักษณะงาน และด้านบทบาทสมาชิกมากที่สุด บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีค่าเฉลี่ยด้านลักษณะงาน และด้านบทบาทสมาชิกมากที่สุด 2) บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีวิถีการทำงานแตกต่างจากบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y ได้แก่ด้านสังคมการเข้าร่วม ด้านการวางแผนอนาคต ด้านค่าตอบแทน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว และวิถีการทำงานด้านลักษณะงานของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X มากกว่าเจเนอเรชั่น Y 3) บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีวิถีการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในเชิงบวกมากที่สุด รองลงมาคือบุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y และบุคลากรครู
เจเนอเรชั่น X ตามลำดับ

คำสำคัญ: วิถีการทำงาน; ประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม; เจเนอเรชั่น

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the teacher's working style of each generation in school. 2) compare the teacher's working style and teamwork performance of each generation, and 3) study the different generations of teachers' working styles that affect teamwork performance in educational institutions. In this independent research study, the researcher selected a sample group to study is a government teacher in Ratchavipha School consortium under the office of Bangkok educational service area 2, totaling 285. A stratified random sampling method by using questionnaires as a tool for data collection. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, and standard deviation. The hypothesis was tested using One-way ANOVA and Multiple Regression Analysis. The results of the research were as follows. 1) The level of working styles of teachers in each generation and the efficiency of working as a team in school. there is a difference. Generation Y had an average in work-life balanced matters. member role and most communication. Generation X had average job characteristics and the role of members. Generation BB had an average in job

characteristics and the role of members. 2) Generation BB has a different working life-style from the teachers generation X and generation Y in terms of social participation, future planning, compensation, work life-balanced and personal matters. Working life style in terms of job characteristics in generation X more than generation Y. 3) Generation BB teachers have a way of working that has the most positive impact on team performance, generation Y and generation X.

Keywords : Working life-style; team performance; generations

บทนำ

ปัจจุบันหลายองค์กรกำลังเผชิญกับปัญหาด้านความหลากหลาย (Diversity) ของบุคลากรโดยเฉพาะความแตกต่างด้านอายุ เนื่องจากคนในแต่ละช่วงอายุ หรือเรียกว่า เจนเนอเรชั่น (Generation) จะถูกอบรมเลี้ยงดูและเติบโตในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ย่อมก่อให้เกิดความคิดและมุมมองในด้านต่างๆ ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน อาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจ และก่อให้เกิดความขัดแย้งในการทำงานร่วมกันที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร

จากปัญหาข้างต้นเมื่อองค์กรประกอบไปด้วยบุคลากรที่เกิดในยุคที่ต่างกันจะเติบโตมาในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันทำให้เกิดและเติบโตมาต่างยุคสมัย มีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไปนั้น ส่งผลบุคลากรแต่ละเจเนอเรชั่นมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน รวมไปถึงทัศนคติในด้านต่างๆ ซึ่งความแตกต่างด้านทัศนคตินี้ส่งผลให้บุคลากรมีความแตกต่างกัน อาทิเช่น ทัศนคติการอยู่ร่วมกัน ทัศนคติการทำงาน และทัศนคติการทำงานเป็นทีม ของบุคลากรหลายช่วงอายุ โดยเฉพาะสถานศึกษาซึ่งเป็นองค์การที่มีความยาวนาน มักจะเป็นแหล่งรวมของบุคลากร 3 เจเนเรชั่น ได้แก่ Baby boomer (generation BB) เกิดระหว่างปี พ.ศ.2489 - 2507, เจเนอเรชั่น X (generation X) เกิดระหว่างปี พ.ศ.2508 - 2523 และเจเนอเรชั่น Y (generation Y) เกิดระหว่างปีพ.ศ. 2524-2537 ภราดร จำนงเวช. (2556) การเข้าใจความแตกต่างนี้ช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจความแตกต่าง รวมถึงการมีประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมร่วมกัน คำนึงถึงความสำเร็จของงาน ความก้าวหน้าขององค์กร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีการทำงานของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่นในสถานศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบวิถีการทำงาน และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่น

3. เพื่อศึกษาวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเรื่องวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วย ข้าราชการครูในสถานศึกษา สหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 9 โรงเรียน จำนวน 1,091 คน

กลุ่มตัวอย่าง การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษาสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 จำนวน 285 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sample)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบข่ายด้านเนื้อหาในการวิจัยเรื่องวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประกอบด้วย 1) วิถีการทำงานของบุคลากรครู และ 2) ประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิทยฐานะ ระยะเวลาในการทำงาน

ตอนที่ 2 ถามเกี่ยวกับวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 แบ่งออกเป็น 2 ด้าน มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับสมมติฐาน ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ One-way ANOVA และการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง วิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สรุปผล ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวิถีการทำงานของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่น ในสถานศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานวิถีการทำงานของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่น ในสถานศึกษา

รายการ	Generation y (n=132)		Generation x (n=60)		Generation bb (n=64)	
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.
1. วิถีการทำงาน						
1.1 ความเชื่อ	3.54	0.71	3.70	0.58	3.71	0.64
1.2 ลักษณะนิสัยส่วนตัว	3.72	0.76	3.88	0.56	3.96	0.75
1.3 ลักษณะงาน	3.84	0.79	4.20	0.56	3.98	0.86
1.4 ความจงรักภักดี	3.50	0.72	3.58	0.54	3.58	0.88
1.5 สังคมการเข้าร่วม	3.30	0.44	3.43	0.53	3.69	0.45
1.6 การยอมรับการเปลี่ยนแปลง	3.57	0.68	3.71	0.57	3.65	0.563
1.7 การวางแผนอนาคต	3.80	0.84	3.94	0.67	3.48	0.83
1.8 ค่าตอบแทน	3.36	0.75	3.54	0.77	2.75	0.94
1.9 ความสัมพันธ์ระหว่างงานกับเรื่องส่วนตัว	3.86	0.75	3.83	0.55	3.44	0.75
รวม	**3.61**	**0.53**	**3.76**	**0.37**	**3.58**	**0.49**
2. ประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม						
1.1 ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	4.09	0.87	4.28	0.63	4.00	1.04
1.2 บทบาทสมาชิก	4.17	0.82	4.30	0.63	4.23	1.03
1.3 การสื่อสาร	4.17	0.79	4.15	0.74	4.09	1.12
1.4 กระบวนการทำงาน	4.01	0.79	3.93	0.75	4.09	1.12
1.5 เป้าหมายองค์กร	3.93	0.81	4.03	0.72	3.92	1.00
รวม	**4.07**	**0.77**	**4.14**	**0.62**	**4.07**	**1.03**

จากตารางที่ 1 พบว่า บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีค่าเฉลี่ยวิถีการทำงานสูงสุดคือด้านลักษณะงาน และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมสูงสุดคือด้านบทบาทสมาชิก บุคลากรครูเจเนอเรชั่น X มีค่าเฉลี่ยวิถีการทำงานสูงสุดคือด้านลักษณะงานและประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมสูงสุดคือด้านบทบาทสมาชิก บุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y มีค่าเฉลี่ยวิถีการทำงานสูงสุดคือด้านความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัวและประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมสูงสุดคือด้านบทบาทสมาชิกและด้านการสื่อสาร

2. เพื่อเปรียบเทียบวิถีการทำงาน และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่น ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบคู่ลักษณะงานของบุคลากรครูมีระดับวิถีการทำงาน และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว รายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านลักษณะงาน บุคลากรครูเจเนอเรชั่น X มีระดับลักษณะงานมากกว่าบุคลากรครูในเจเนอเรชั่น Y ลักษณะงานของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB กับลักษณะงานของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y และลักษณะงานของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB กับลักษณะงานของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X ไม่แตกต่างกัน

2.2 ด้านสังคมการเข้าร่วม บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับสังคมการเข้าร่วมมากกว่าบุคลากรครูในเจเนอเรชั่น Y สังคมการเข้าร่วมของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มากกว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X และสังคมการเข้าร่วมของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y กับบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X

2.3 ด้านการวางแผนอนาคต บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับการวางแผนอนาคตมากกว่าบุคลากรครูในเจเนอเรชั่น Y การวางแผนอนาคตของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มากกว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X และการวางแผนอนาคตของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y กับบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X ไม่แตกต่างกัน

2.4 ด้านค่าตอบแทน บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับการวางแผนอนาคตมากกว่าบุคลากรครูในเจเนอเรชั่น Y ตอบแทนของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มากกว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X และการวางแผนอนาคตของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y กับบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X ไม่แตกต่างกัน

2.5 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัวมากกว่าบุคลากรครูในเจเนอเรชั่น Y ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัวของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มากกว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X และความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว ของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y กับบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X ไม่แตกต่างกัน

3. วิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่าเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา ดังนี้

3.1 บุคลากรครูภายในกลุ่มเจเนอเรชั่น BB (เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2489-2508) มีวิถีการทำงานที่ส่งผลเชิงลบต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา ได้แก่ นิสัยส่วนตัว ลักษณะงาน ความจงรักภักดี สังคมการเข้าร่วม การวางแผนอนาคต และค่าตอบแทน ขณะเดียวกันมีตัวแปรที่ส่งผลเชิงบวกกับประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม ได้แก่ ความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว

3.2 บุคลากรครูภายในกลุ่มเจเนอเรชั่น X (เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2509-2519) มีวิถีการทำงานที่ส่งผลเชิงลบ ต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา ได้แก่ ความเชื่อ การวางแผนอนาคต และค่าตอบแทน

3.3 บุคลากรครูภายในกลุ่มเจเนอเรชั่น Y (เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2520-2537) มีตัวแปรด้านวิถีการทำงานที่ส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา ได้แก่ นิสัยส่วนตัว ลักษณะงาน การวางแผนอนาคต และความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว และมีวิถีการทำงานด้านความเชื่อที่ส่งผลเชิงลบต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง วิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 นำมาสู่ประเด็นที่จะนำมาวิจารณ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายเกี่ยวกับผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.ระดับวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอชั่นและประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่าวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างวัยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือลักษณะงาน รองลงมาคือลักษณะนิสัยส่วนตัว การวางแผนอนาคตความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว การยอมรับการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อสังคมการเข้าร่วม และค่าตอบแทน ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรที่เกิดในยุคที่ต่างกันจะเติบโตมาในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้มีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน รวมถึงทัศนคติในด้านต่างๆซึ่งความแตกต่างด้านทัศนคตินี้ส่งผลให้การใช้ชีวิตในสังคมมีความหลากหลาย โครงสร้างของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาตลอดทุกยุคทุกสมัย และยังขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจในช่วงนั้นที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และคนในแต่ละยุค แต่ละสมัยก็จะมีพฤติกรรมความคิด ทัศนคติ ไลฟ์สไตล์ ความรู้ความสามารถ ค่านิยม และวิถีชีวิตการทำงานที่แตกต่างกันออกไป สอดคล้องกับ พิมพ์ณดา เลิศปกรณ์ธีรทัต. (2560) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติที่มีต่อการทำงานร่วมกับคนต่างวัย ของประชากรที่มีงานทำในเขตกรุงเทพมหานครผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันทำให้ทัศนคติที่มีต่อการทำงานร่วมกับคนต่างวัย โดยภาพรวมต่างกัน นอกจากนี้ปัจจัย ซึ่งประกอบไปด้วยด้าน บุคลิกภาพ ด้านการปรับตัว และด้านความพึงพอใจในการทำงานมีผลต่อทัศนคติที่มีต่อการทำงานร่วมกับคนต่างวัยของประชากรที่มีงานทำในเขตกรุงเทพมหานคร และผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมพบว่า ตัวแปรทุกตัวอยู่ในระดับมากทุกตัว โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือบทบาทสมาชิก รองลงมาคือการสื่อสาร ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน กระบวนการทำงาน และเป้าหมายองค์กร ตามลำดับ สอดคล้องกับอริศษรา อุ่มสิน. (2560) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการทำงานเป็นทีมของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 17 ผลการทดสอบสมมุติฐานพบว่า การทำงานเป็นทีมของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17

โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่น และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา พบว่า

บุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y (เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2537) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยวิถีการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับคือ ความสัมพันธ์ระหว่างงานกับเรื่องส่วนตัว รองลงมาคือลักษณะงาน การวางแผนอนาคต ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ สังคมการเข้าร่วม ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมสูงสุดเท่ากัน 2 ด้าน คือ บทบาทสมาชิก การสื่อสาร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือเป้าหมายองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของ Randall S. Hansen ให้คำนิยามของกลุ่มเจเนอเรชั่น Y เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างงานกับเรื่องส่วนตัว ชอบความเป็นอิสระ ต้องการทำงานที่ยืดหยุ่นได้ งานที่ทำต้องมีความท้าทายและสนุกกับงาน กล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ชอบทำงานเป็นทีม ให้ความสำคัญกับผลสำเร็จของงานมากกว่าวิธีการ เคารพนับถือที่ตัวบุคคลมากกว่าความอาวุโสหรือตำแหน่งหน้าที่ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสูง ต้องการงานที่มีความก้าวหน้าและค่าตอบแทนสูง นอกจากนี้ยังอธิบายพฤติกรรมด้านความอดทนในการทำงานต่ำ ไม่ผูกพันกับองค์กรจึงมีแนวโน้มในการเปลี่ยนงานสูง

บุคลากรครูเจเนอเรชั่น X (เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2509 - 2519) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยวิถีการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับคือ การวางแผนอนาคต รองลงมาคือลักษณะนิสัยส่วนตัว ความสัมพันธ์ระหว่างงานกับเรื่องส่วนตัว และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือสังคมการเข้าร่วม ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมสูงสุด คือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือกระบวนการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Bonnie D. Monych ได้อธิบายคุณลักษณะของคนกลุ่มนี้ว่าเป็นกลุ่มที่ชอบความอิสระ พึ่งพาความสามารถของตนเอง ให้ความสำคัญกับสมดุลระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัว (Work-Life Balance) โดยจะให้คุณค่ากับการทำงานและชีวิตส่วนตัวเท่าเทียมกัน ตั้งเป้าหมายในการทำงานชัดเจน มีลักษณะการทำงานคล้ายกับเจเนอเรชั่น Y คือให้ความสำคัญกับผลสำเร็จของงานมากกว่าวิธีการ มีความมั่นใจสูง พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ เปิดกว้างรับฟังข้อเห็นต่างๆ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีได้เป็นอย่างดี มีความผูกพันองค์กรน้อยกว่ากลุ่มเจเนอเรชั่น BB สำหรับบริบทในประเทศไทยได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชานนท์ ศิริธร เรื่องพฤติกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของกลุ่มเจเนอเรชั่น X และสรุปคุณลักษณะโดยรวมของคนกลุ่มนี้ว่า ไม่สู้งาน รักอิสระ ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ไม่ชอบขั้นตอน กฎระเบียบ เปลี่ยนงานง่าย และสามารถใช้เทคโนโลยีได้เป็นอย่างดี

บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB (เกิดในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2489 - 2508) ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยวิถีการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับคือ ลักษณะงาน รองลงมาคือลักษณะนิสัยส่วนตัว ความสัมพันธ์ระหว่างงานกับเรื่องส่วนตัว ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือค่าตอบแทน ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมสูงสุดคือ บทบาทสมาชิก และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือเป้าหมายองค์กร Many Rodriguez ได้อธิบายคุณลักษณะของกลุ่มเจเนอเรชั่นนี้ ว่า คนกลุ่มนี้มีชีวิตเพ่อ

การทำงาน (Live to) ขยัน อดทน มุ่งมั่นในการทำงาน และให้ความสำคัญกับงาน โดยเชื่อว่าการทำงานหนักสามารถนำไปสู่ความก้าวหน้าในตำแหน่ง หน้าที่การงาน D. Rath กล่าวว่าบุคคลในกลุ่มนี้ มีวินัย เคารพกฎระเบียบ และปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ชอบงานที่มั่นคง และมีความจงรักภักดีต่อองค์กรสูง

สรุปคือ บุคลากรทั้ง 3 Generation มีค่าเฉลี่ยรายด้านสูงสุด แตกต่างกัน โดย Generation Y มีความสนใจด้านการให้ความความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานและเรื่องส่วนตัวมากที่สุด และให้ความสนใจด้านสังคมการเข้าร่วมน้อยที่สุด Generation X มีความสนใจด้านการวางแผนอนาคตมากที่สุด และให้ความสนใจด้านสังคมการเข้าร่วมน้อยที่สุด ทั้งนี้ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดมีความสอดคล้องกับ Generation X ส่วน Generation BB มีความสนใจด้านลักษณะงานมากที่สุด และให้ความสนใจค่าตอบแทนน้อยที่สุด สอดคล้องกับ นิภา วิริยะพิพัฒน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บาทบาทของ HRM : การจัดการช่องว่างระหว่างวัยในองค์กร

2. เปรียบเทียบวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างเจเนอเรชั่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 บุคลากรครูที่ลักษณะบุคคล (Generation) ต่างกัน มีวิถีการทำงาน และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่ต่างกันเมื่อวิเคราะห์ตัวแปรรายด้านพบว่ามีตัวแปรด้านวิถีการทำงานแตกต่างกันอย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่ด้านสังคมการเข้าร่วม ค่าตอบแทน และความสัมพันธ์เรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการที่บุคลากรครูที่ลักษณะบุคคล (Generation) ต่างกัน มีวิถีการทำงาน และประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีวิธีการทำงานและประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมคล้ายคลึงกัน เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมในที่การทำงานที่คล้ายคลึงกัน มีความสัมพันธ์กันในการทำงานร่วมกันอย่างเลี่ยงไม่ได้ส่งผลให้มีความเชื่อ ลักษณะนิสัย ความจงรักภักดีต่อองค์กร การยอมรับการเปลี่ยนแปลง การวางแผนอนาคต โดยภาพรวมไม่ต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ เดชา เดชะวัฒนไพศาล. (2552) กล่าวว่าในปัจจุบันทุกๆองค์กรมีประชากรอย่างน้อย 3 เจเนอเรชั่นเหมือนๆ กัน ซึ่งกำลังทำงานร่วมกัน ทำให้มีทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม ตลอดจนความต้องการในการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน เมื่อผู้วิจัยนำปัจจัยที่มีความแตกต่างมาวิเคราะห์รายละเอียดแต่เจเนอเรชั่น

2.1 ด้านลักษณะงาน ด้านลักษณะงานบุคลากรครูในเจเนอเรชั่น X มีระดับความแตกต่างมากกว่าเจเนอเรชั่น Y วิเคราะห์ได้ว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X มีความสนใจการทำงานงานที่มีความก้าวหน้า และมีอิสระ ส่วนบุคลากรครูในเจเนอเรชั่น Y มีความสนใจงานที่มีความอิสระ ยืดหยุ่น ไม่ซับซ้อน ในขณะที่เจเนอเรชั่น BB ชอบการทำงานที่มีความมั่นคง

2.2 ด้านสังคมการเข้าร่วม ด้านสังคมการเข้าร่วมของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับความแตกต่างมากกว่าเจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y วิเคราะห์ได้ว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB ชอบการยกย่อง และการได้รับความเคารพมีจริยธรรมในการทำงาน สามารถปรับตัวทำงานร่วมกับบุคลากรใน

เจเนอเรชั่นอื่นได้ดี ในขณะที่เจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y มีวิถีการทำงานด้านสังคมการเข้าร่วมไม่ต่างกัน

2.3 ด้านการวางแผนอนาคต ด้านการวางแผนอนาคตของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับความแตกต่างมากกว่าเจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y วิเคราะห์ได้ว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อองค์กรควบคู่กับความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีการวางแผนอนาคต และการทำงานล่วงหน้า ในขณะที่เจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y มีวิถีการทำงานด้านการวางแผนอนาคตไม่ต่างกัน

2.4 ด้านค่าตอบแทน ด้านค่าตอบแทนของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับความแตกต่างมากกว่าเจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y วิเคราะห์ได้ว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB พร้อมเจรจาต่อรอง หรือเรียกร้องความคุ้มค่าของค่าตอบแทนให้สอดคล้องกับงาน ส่วนใหญ่เป็นวัยที่ใกล้เกษียณอายุราชการจึงมีความคาดหวังสวัสดิการและค่าตอบแทนที่มั่นคง ในขณะที่เจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y มีวิถีการทำงานด้านการวางแผนอนาคตไม่ต่างกัน

2.5 ด้านความสัมพันธ์เรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว ด้านความสัมพันธ์เรื่องงานกับเรื่องส่วนตัวของบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีระดับความแตกต่างมากกว่าเจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y วิเคราะห์ได้ว่าบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีวิถีการทำงานที่มุ่งเน้นความสำเร็จขององค์กร สามารถอุทิศเวลาส่วนตัวเพื่อการทำงานในขณะที่เจเนอเรชั่น X และเจเนอเรชั่น Y มีวิถีการทำงานด้านการวางแผนอนาคตไม่ต่างกัน ให้ความสำคัญกับความสมดุลของชีวิตกับการทำงาน (work-life balance) สอดคล้องกับ ผลกว่าวิจัยของ ดุษฎี อิศราพฤกษ. (2560) เจนเนอเรชั่นและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน (บริษัทญี่ปุ่นแห่งหนึ่งในนิคมอุตสาหกรรมนวนคร จังหวัดปทุมธานี)

3. เพื่อศึกษาวิถีการทำงานของบุคลากรครูที่มีความแตกต่างระหว่างวัยในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่า บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB ส่วนใหญ่มีระดับวิถีการทำงานมีส่งผลต่อประสิทธิภาพการงานเป็นทีมมากที่สุด รองลงมาคือบุคลากรในเจเนอเรชั่น Y และมีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมน้อยที่สุดคือบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X แสดงให้เห็นว่าวิถีการทำงานของบุคลากรครูเจเนอเรชั่นต่างกัน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาต่างกัน บุลากรครูเจเนอเรชั่น BB ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมของบุคลากรครูแต่ละเจเนอเรชั่น จำแนกตามเจเนอเรชั่น ดังนี้

3.1. บุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB มีวิถีการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษามากที่สุด ผลการวิจัยส่วนใหญ่มีวิถีการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมเชิงลบ ได้แก่ด้านนิสัยส่วนตัว ด้านลักษณะงาน ด้านความจงรักภักดี ด้านสังคมการเข้าร่วม ด้านการวางแผนอนาคต และด้านค่าตอบแทน ทั้งนี้อาจแสดงให้เห็นว่าเมื่อบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BBปัจจัยด้านวิถีการทำงานเพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานลดลง ทศพล กระต่ายน้อย. (2555) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่แบ่งลักษณะหรือพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มเจเนอเรชั่น BB ไว้ว่า จะเป็นคนที่มีชีวิตเพื่อการทำงาน

เคารพกฎเกณฑ์ กติกา อดทน ให้ความสำคัญกับผลงานแม้ว่าจะต้องใช้เวลานานกว่าจะประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังมีแนวคิดที่จะทำงานหนักเพื่อสร้างเนื้อสร้างตัว มีความทุ่มเทกับการทำงานและองค์กรมาก คนกลุ่มนี้จะไม่เปลี่ยนงานบ่อย เนื่องจาก มีความจงรักภักดีกับองค์กรอย่างมาก ซึ่งบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB ส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในวัยใกล้เกษียณ หรือทำงานอยู่ในระดับหัวหน้างาน ในด้านการทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานเนื่องจากเป็นเจเนอเรชั่นที่อาวุโส ได้รับการย่องย่องมีประสบการณ์ทำงานสูง มักเป็นที่ปรึกษาให้กับบุคลากรในองค์กร

3.2. บุคลากรครูเจเนอเรชั่น Y มีวิถีการทำงานที่ส่งผลประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาอยู่ในอันดับที่ 2 รองลงมาจากเจเนอเรชั่น BB ผลการวิจัยส่วนใหญ่มีวิถีการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมเชิงบวก ได้แก่ด้านนิสัยส่วนตัว ด้านลักษณะงาน ด้านการวางแผนอนาคต และด้านความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัว ทั้งนี้อาจแสดงให้เห็นว่าเมื่อบุคลากรครูเจเนอเรชั่น BB ปัจจัยด้านวิถีการทำงานเพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเพิ่มขึ้น บุคลากรในเจเนอเรชั่นนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดมากกว่าการท่องจำ ให้ความสนใจกับผลสำเร็จ ของงาน หรือความท้าทายของเนื้อหาของงานมากกว่าวิธีการทำงาน Glass, Hurst and Good,(2009) ที่เปิดใจยอมรับและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่แตกต่างและความหลากหลายในแง่มุมต่างๆ เช่นความเป็นสากลได้ดี มีความสนใจใฝ่รู้ด้านเทคโนโลยีอย่างมาก และมีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ มีความสามารถในการทำงานหลายๆ อย่างได้ในเวลาเดียวกัน (Multi-Tasking) Bell and Narz. (2007) ชอบความท้าทายใหม่ๆ มั่นใจในตนเองสูง ชอบทำงานเป็นทีม และใช้ชีวิตแบบต้องการการติดต่อ สื่อสารกับผู้อื่นตลอดเวลา Wong et al.(2008) โดยภาพรวมคนกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับ คุณภาพชีวิตมากกว่าจำนวนเงินที่ได้รับจากการทำงาน Curtis (2008) นอกจากนี้ยังพบว่า เจนเนอเรชั่น Y มักมีความอดทนต่ำ หากเกิดปัญหาหรือไม่พอใจเรื่องใดมีโอกาสถอดใจและ ลาออกสูง และไม่เคารพผู้อาวุโสกว่าหรือตำแหน่งสูงกว่าตน แต่จะเคารพที่ตัวตนของคนนั้น เจนเนอเรชั่น Y มักคิดว่า คนเจนเนอเรชั่น X เพื่อนร่วมงาน Gelston. (2007) เรื่องของอายุและตำแหน่งที่สูงกว่าอาจไม่มีอิทธิพลใดๆ ต่อคนกลุ่มนี้ นอกจากนี้ยังมีความจงรักภักดีต่อองค์กรต่ำ และมีอัตราการลาออกจากงานสูงมาก

3.3 บุคลากรครูในกลุ่มเจเนอเรชั่น X จากผลวิจัยพบว่ามีวิถีการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาน้อยที่สุด ผลการวิจัยส่วนใหญ่มีวิถีการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีมเชิงบวก ได้แก่ ด้านลักษณะงาน และการวางแผนอนาคต ในภาพมีความใกล้เคียงกับบุคลากรครูในกลุ่มเจเนอเรชั่น Y ทั้งนี้อาจแสดงให้เห็นว่า เมื่อบุคลากรครูเจเนอเรชั่น X มีปัจจัยด้านวิถีการทำงานเพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานเพิ่มขึ้นด้านการทำงาน ประชากรกลุ่มเจนเนอเรชั่น X มักมองว่า งานเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น จึงทำให้ คนกลุ่มนี้สร้างสมดุลในการทำงานกับการใช้ชีวิตส่วนตัว ชีวิตครอบครัว และสัมพันธภาพกับเพื่อนรอบข้างได้ดี โดยให้น้ำหนักความสำคัญต่อสัมพันธภาพทั้งเรื่องงาน ครอบครัว และสังคม เท่ากัน ที่เรียกว่า Work Life Balance เดชา เดชะวัฒนไพศาล. (2551) ซึ่งกลุ่มเจนเนอเรชั่น X เป็นกลุ่มที่อยู่ในช่วงระยะกลางของการทำงานที่กำลังมีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน มีความทะเยอทะยาน ขยันขันแข็ง และชอบทำงานแบบพึ่งพาตัวเอง มีการ

พัฒนาศักยภาพในการทำงานของตนและมีการตั้งเป้าหมายในงานอยู่เสมอ ชอบเรียนรู้และพัฒนาตนเอง Allen and Syfert. (2009)

เอกสารอ้างอิง

ดุษฎี อศิราพฤกษ์ (2560) *เจนเนอเรชั่นและแรงจูง ใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน (บริษัทญี่ปุ่นแห่งหนึ่งในนิคมอุตสาหกรรมนวนครจังหวัดปทุมธานี)* บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น

เดชา เดชะวัฒนะไพศาล. (2552) *การรับรู้คุณลักษณะของเจเนอเรชั่นวายและแรงจูงใจในการทำงาน : มุมมองระหว่างเจเนอเรชั่นต่างๆในองค์กร.* บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทศพล กระต่ายน้อย. (2555) *ภาวะผู้นำของนักศึกษาสายสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นิภา วิริยะพิพัฒน์. (2559) *บทบาทของ HRM : การจัดการช่องว่างระหว่างวัยในองค์กร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

พิมพ์ณดา เลิศปกรณ์ธีรทัต. (2560) *ทัศนคติที่มีต่อการทำงานร่วมกับคนต่างวัย ของประชากรที่มีงานทำในเขตกรุงเทพมหานคร* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อริศษรา อุ่มสิน.(2560) *การศึกษาการทำงานเป็นทีมของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

A GUIDELINES FOR BUDDIST TOURISM PROMOTION OF THE BUDDIST HOLY SCRIPTUE HALL IN THE MIDLE OF THE POOL THUNG SI MAUENG TEMPLE UBON RACHATHANI PROVINCE

[1]สุริยา เจิมขุนทด, [2]ทิพย์ภวิษณ์ ใสชาติ และ [3]พระครูโกศลวิหารคุณ

[1]Suriya Jermkhuntot, [2]Thipphavit Saichart and [3]Phrakru Kosolwiharakhun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]jermkhuntotsuriya@gmail.com

Received: May 8, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ 2) เพื่อศึกษาสภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของหอไตรกลางน้ำ วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยได้แก่ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด ผู้นำชุมชน หัวหน้าส่วนราชการในท้องถิ่น และนักวิชาการที่เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 กลุ่ม จำนวน 16 รูป/คน เป็นการเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ นำเสนอข้อมูลเชิงโวหารพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า : 1) หลักการและแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ประกอบด้วยความเชื่อและแบบแผนพฤติกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับ ความเชื่อ การ

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ท่องเที่ยวเชิงศาสนาในส่วนอื่นๆ ของโลก ก็มักจะจัดขึ้นตามวัฒนธรรมในเทศกาลงาน ประจำปี และจัดขึ้นในโอกาสพิเศษ 2) สภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของหอไตรกลางน้ำ วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาพบว่า หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมืองยังไม่เป็นที่นิยมมาก เนื่องจากขาดสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ร้านขายสินค้าของฝากที่ระลึก ร้านเช่าวัตถุมงคล มัคคุเทศก์คอยให้ความรู้ และรถขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้าออกได้ 3) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยได้แก่ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า 1) เร่งพัฒนา บูรณะ ฟื้นฟูมรดกและทรัพย์สินทางวัฒนธรรม เช่น ซ่อมแซมปรับปรุงพื้นที่โดยรวมให้มีความสวยงาและเหมาะ และสวยงาม 2) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยการร่วมมือกับ รัฐ ชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ประเพณี เป็นต้น

คำสำคัญ : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง

Abstract

The objectives of this research are Objectives of the research 1. To study the principles and concepts of Buddhist tourism. Wat Thung Si Mueang Ubon Ratchathani Province. 3. To study ways to promote Buddhist tourism holy scripture hall in the middle of the pool, Wat Thung Si Mueang Ubon Ratchathani Province. It is a qualitative research. Research areas include holy scripture hall in the middle of the pool, Wat Thung Si Mueang Ubon Ratchathani Province The sample group was the abbot of the temple, community leaders, heads of local government agencies. and academic experts which consisted of 5 groups of key informants, 16 person. The data was collected by visiting the interview area. present descriptive rhetorical information. The research findings were as follows: 1) Principles and concepts of Buddhist tourism Be part of the culture It consists of beliefs and belief-related behavioral patterns. Religious tourism in other parts of the world is also culturally organized at annual festivals and on special occasions. 2) Conditions of Buddhist tourism in the holy scripture hall in the middle of the pool, Wat Thung Si Mueang Ubon Ratchathani Province The study found that holy scripture hall in the middle of the pool, at Thung Si Muang temple is not yet very popular. due to the lack of tourist attractions such as souvenir shops Amulets rental shop The guides keep giving knowledge. and large vehicles cannot enter and exit. 3) Guidelines for promoting

Buddhist tourism holy scripture hall in the middle of the pool, Wat Thung Si Mueang Ubon Ratchathani Province It is a qualitative research. Research areas include holy scripture hall in the middle of the pool, Wat Thung Si Mueang Ubon Ratchathani Province found that 1) Accelerate the development, restoration, restoration of heritage and cultural assets, such as repairing and improving the overall area to be beautiful and suitable and beautiful. 2) Manage tourism using aggressive marketing strategies. organizing activities to attract tourists by cooperating with the state, community, such as activities on important days, traditions, etc.

Keywoed: Guidelines for promoting tourism, Buddhist tourism. Ho Tri in the middle of the water of Wat Thung Si Mueang

บทนำ

ในโลกที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและปัญหาต่าง ๆ มากมายที่คุกคามความสุขในการใช้ ชีวิตของมนุษย์ ทำให้เรามนุษย์ต้องเรียนรู้หรือรู้จักหาแนวทางในการผ่อนคลายความเครียด พักผ่อน สร้างความสุขให้กับชีวิต การท่องเที่ยวนับว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์ต้องการที่สุด ดังนั้นการท่องเที่ยวเพื่อการหาความสุข หรือการผ่อนคลายความเครียดของตนเองนั้นมีหลายทางเลือก บางคนเลือกเดินทางไปต่างประเทศ เดินทางไปต่างจังหวัด หรือแม้แต่การท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ การเดิมชมวัดเพื่อศึกษาความเป็นมา ของวัดต่างๆ ร่วมถึงการท่องเที่ยวพุทธศิลป์เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปัจจุบันการท่องเที่ยวของไทยได้มีการพัฒนารูปแบบไปอย่างมาก หลากหลายวัตถุประสงค์ และมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามประเภทของการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การ ท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นต้น การเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมความงดงามของโบราณสถาน โบราณวัตถุ เที่ยวชมงานพุทธศิลป์นมัสการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่เคารพนับถือ เพื่อการปฏิบัติธรรมเพื่อความผ่อนคลายและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ซึ่งมีค่านิยามต่างๆ เช่น "ธรรมสัญจร" "การจาริกแสวงบุญ” “การเดินทางแสวง บุญ” หรือแม้แต่ในปัจจุบันที่ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ หรือ Buddhist Tourism ซึ่งถ้าหากกล่าวถึง พระพุทธวจนะใน คราวที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ว่า

จรถ ภิกฺขเว จาริก พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสานำ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์

กล่าวโดยย่อว่า “จงเที่ยว จาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก” จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ ในแต่ละ นิยาม ล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ ศึกษาหา ข้อปฏิบัติอันเป็นหลักการในการดำรงชีวิต อย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งหมายถึง เป็นการเดินทางที่ก่อ

ประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกัน ละกัน ระหว่างผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้การบริการ อันจะนำมาซึ่งความสงบสุข สันติภาพ แก่มวล มนุษย์ทุกหมู่เหล่า มิได้เป็นการเดินทางเพื่อบังเบียด ผู้อื่น หรือเพื่อสนองความต้องอยากของ นักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเดินทางที่ควบคู่ ไปกับการศึกษา การพัฒนาจิตใจของผู้ เดินทาง และการปฏิบัติในหนทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์ รวมถึงหมู่สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอันวิถีทางแห่งธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่ทุกสรรพสิ่งล้วนต่างพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน และเพื่อความดีงามของสังคมและสรรพสิ่งในโลก ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปว่า “การ ท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษาพัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่ เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง

ในปัจจุบันเรามองเห็นภาพชาวต่างประเทศสะพายกล้องถ่ายรูปเดินกันเป็นกลุ่มใหญ่บ้างเล็กบ้างอยู่ตามวัด วัง โบราณสถาน หรือนุ่งน้อยห่มน้อยอาบแดดอยู่ตามชายหาด และอีกจำนวนไม่น้อยที่ไปเที่ยวชมป่าเขาลำเนาไพร เรามักจะมองเห็นว่าชาวต่างประเทศเหล่านี้ได้ใช้จ่ายเงินเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทางไปชมสถานที่ต่างๆ ค่าซื้อของฝากของที่ระลึก โดยที่เราไม่คิดว่านั่นเป็นเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในบ้านเมืองของเรา ในขณะเดียวกันเรามักจะไม่คิดถึงคนไทยที่เดินทางท่องเที่ยวอยู่ภายในประเทศทั้งๆ ที่นักท่องเที่ยวคนไทยเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากทุกปี เพราะการเดินทางท่องเที่ยวนั้นเป็นการผ่อนคลายความเคร่งเครียดพร้อมๆ กับการได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ได้เห็นภูมิประเทศที่แปลกตาและได้สร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นด้วย เมื่อการคมนาคมสะดวก การเดินทางท่องเที่ยวกลายเป็นความนิยม ธุรกิจต่างๆ ก็เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจที่พักและอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจการค้าของที่ระลึก ธุรกิจเหล่านี้ขายบริการให้กับตัวนักท่องเที่ยวเองและยังมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น การก่อสร้างอาคาร ที่พัก ร้านอาหารการผลิตสินค้าเกษตรกรรมเพื่อขายให้แก่ธุรกิจที่พักและอาหาร การผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อส่งร้านค้าของที่ระลึก

“วัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือสามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่น เดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของตน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นกับ การท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์นั้น ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นชาวไทย หรือชาวต่างชาติ ก็ให้ความสนใจในการท่องเที่ยวแหล่งพุทธศิลป์ในจังหวัดอุบลราชธานี มากขึ้นแต่ละวัดก็มีศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธศิลป์ที่แตกต่างกัน หนึ่งในนั้นก็มี หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จนมีผู้คนมากมายให้ความสนใจโดยเฉพาะชาวต่างชาติ แต่ส่วนมากแล้วผู้ให้ความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์นั้น ส่วนมากจะเป็น ผู้สูงอายุและชาวต่างชาติที่เห็นความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ แต่มีแค่เยาวชนส่วนน้อยที่ให้ความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์

หอไตรกลางน้ำจังหวัดอุบลราชธานีกำลังเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก ทั้งการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวการค้าชายแดน นอกจากนี้ยังมีการท่องเที่ยวอีกอย่าง คือการท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นอย่างมาก เช่นการไหว้พระ 9 วัด การขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเมือง

ดอกบัว วัดทุ่งศรีเมือง ก็เป็นหนึ่งในวัดที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญ ให้ความเคารพศรัทธา วัดทุ่งศรีเมือง เป็นวัดราษฎร์ มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 95 ถนนหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นที่ตั้งของหอไตรกลางน้ำ หรือหอพุทธธรรม มีความสำคัญมากในวัดทุ่งศรีเมือง มีอายุราว 179 ปี แต่พบว่ามีนักท่องเที่ยวจำนวนน้อย แม้แต่ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานียังไม่ทราบข้อมูลที่ชัดเจน ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธถือเป็นมรดกของชาวอุบลราชธานีที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ รักษา ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลสู่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ให้เกิดความศรัทธา ความประทับใจในเมืองดอกบัว หรือจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจในการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวดอุบลราชธานี เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้เกิดความศรัทธา สร้างเศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้กับชุมชน ท้องถิ่น และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้กับจังหวัดอุบลราชธานีให้ยั่งยืน

ดั้งนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมืองจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของวัดและการดำงานของวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาแนวทางข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธหอไตรกลางน้ำ จังหวัดอุบลราชธานีอันเป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีและอนุรักษ์มรดกทางวัตถุของชุมชน ให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมแก่บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
2. เพื่อศึกษาสภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของหอไตรกลางน้ำ วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด ผู้นำชุมชน หัวหน้าส่วนราชการในท้องถิ่น และนักวิชาการที่เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 กลุ่ม จำนวน 16 รูป/คน ประกอบไปด้วย คือ 1) เจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัดทุ่งศรีเมือง 3 รูป 2) ตัวแทนพระสงฆ์ในเขต

เทศบาลเมืองอุบลราชธานี 3 รูป 3) เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยว 4 ท่าน 4) ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ และ ผู้มีส่วนร่วมในชุมชน 4 ท่าน 5) เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดอุบลราชธานี 2 ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview)สร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธหอไตรกลางน้ำ จังหวัดอุบลราชธานี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยการสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์และนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สรุปผล ดังนี้

1. หลักการและแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาในรูปแบบการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นการเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และเป็นผลโยชน์ต่างๆ ต่อวัด ชุมชนเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจพื้นที่ใกล้เคียง ร้านอาหาร โรงแรม รวมไปถึงการทำบุญ ปล่อยนกปล่อยปลา ปล่อยเต่า และมีการเช่าบูชาวัตถุมงคล สิ้นค้าพื้นเมืองในท้องถิ่นดังนั้น ดั้งนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีจุดหมายเพื่อสืบถอดพระพุทธศาสนาในรูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาและเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้มาท่องท่องเที่ยวสถานที่ที่เป็นวัดหรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามากขึ้นตลอดจนเกิดทัศนคติของเจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณรที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในรูแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธสืบต่อไป

2. สภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของหอไตรกลางน้ำ วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อันเป็นที่ตั้งของหอไตรอันงดงามนี้เป็นวัดสำคัญคู่ บ้านคู่เมืองอุบลราชธานีมาแต่สมัยโบราณ ก่อตั้งขึ้นราว พ.ศ. 2385 ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยญาครูช่าง พระสงฆ์ชาวเวียงจันทน์ มีพื้นที่ 19 ไร่ 23 ตารางวา เดิมเป็นทุ่งนา จึงได้นามว่าวัดทุ่งศรีเมืองตามประวัติกล่าวว่า ผู้สร้างวัดนี้คือท่านเจ้าคุณพระอริยวงศาจารย์ ญาณวิมล อุบลสังฆปาโมกข์ (สุ้ย หลักคำ) เจ้าคณะเมืองอุบลราชธานีรูปแรกเนื่องจากท่านเคยมาธุดงค์อยู่ ณ ที่แห่งนี้เนืองๆ จึงได้สร้างวัดบริเวณนี้เริ่มด้วยการสร้างสิมหรือพระอุโบสถ ซึ่งเดิมเรียกว่า หอพระบาท ต่อมาจึงได้สร้างหอไตรกลางน้ำและกุฏิพระสงฆ์สามเณรขึ้นอีก ภายในวัดทุ่งศรีเมืองนอกจากจะมีหอไตรกลางน้ำอัน

น่าชมแล้วยังมีหอพระบาทหรือ พระอุโบสถ ซึ่งสร้างแบบสถาปัตยกรรมผสมระหว่างศิลปะเวียงจันทน์และศิลปะรัตนโกสินทร์ เพื่อประดิษฐานพระพุทธบาทจำลองจากวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ส่วนที่เป็นศิลปะแบบเวียงจันทน์ ได้แก่ โครงสร้างช่วงล่าง เช่น ฐานเอวขันธ์ บันไดจระเข้ และเฉลียงด้านหน้า ส่วนที่เป็นศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ได้แก่ช่วงบน เช่น ช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ ภายในหอพระบาทมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอันเก่าแก่ทั้ง 4 ด้าน เป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติและทศชาติ ภาพวิถีชีวิตของผู้คนพลเมืองทั้งชาวไทย และชาวจีนที่มีบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ และชีวิตผู้คนภายในรั้ววัง รวมทั้งภาพอาคารสถาปัตยกรรมแบบจีน อันเป็นศิลปะที่นิยมสร้างกันมากในสมัยรัชกาลที่ 3 หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง ศิลปะผสมระหว่างไทย ลาว และพม่าหอไตรนี้เป็นหอน้ำ สร้างอยู่กลางสระน้ำ เป็นอาคารไม้ขนาดกว้าง 8.20 เมตร ยาว 9.85 เมตร สูงจากระดับพื้นน้ำถึงยอดหลังคาประมาณ 10 เมตร รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยกพื้นสูงใต้ถุนโปร่ง ตัวอาคารหอไตรเป็นเรือนฝาไม้แบบเรียบเครื่องสับฝาแบบประกนอย่างเรือนไทยภาคกลาง ขนาด 4 ห้อง ลูกฟักรองตีนช้างแกะสลักลาย ประตูทางเข้าอยู่ทางทิศตะวันออก มีหน้าต่างโดยรอบ 14 ช่อง หลังคาทรงจั่วมีปั้นกรอบปีกนกกว้าง 2 ชั้น ส่วนบนเป็นหลังคาทรงแบบโบสถ์ไทยมีชั้นลด 2 ชั้น ช่อฟ้า รวยลำยอง ใบระกา นาคสะดุ้งและหางหงส์แบบภาคกลาง หน้าบันไม้จำลักลายแบบไทย (ลายดอก) ดอกพุดตาน ลายกระจังรวน ลายประจำยามก้ามปู มุงแป้นไม้ มีทวยสลักด้วยไม้ค้ำยันชายคาปีกนกโดยรอบจำนวน 19 ตัว ด้านหน้าข้างประตูเข้าสลักหัวทวยแบบเทพพนม อีก 17 ตัวเป็นรูปพญานาค พญานาคซึ่งสวยงามตามแบบฉบับของสกุลช่างสมัยนั้น กรอบประตูหน้าต่างสลักลวดลาย ผนังและบานประตูหน้าต่างเขียนลายลงรักปิดทองโดยรอบ บานประตูเขียนรูปทวารบาล ภายในทำเป็นห้องสำหรับเก็บพระไตรปิฎกและใบลานส่วนของหลังคามีศิลปะไทยผสมพม่า มีช่อฟ้า ใบระกา หลังคาซ้อนกันหลายชั้น แสดงถึงอิทธิพลของศิลปกรรมพม่าที่ส่งผ่านมาทางศิลปะลาวล้านช้าง ลวดลายแกะสลักบนหน้าบันทั้งสองด้านเป็นศิลปะลาวที่มีฝีมือช่างหลวงจากเวียงจันทน์ หอไตรนี้ได้รับรางวัลผลงานอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเด่นจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และยังได้ถูกสถาปัตยกรรมดีเด่นจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อปี พ.ศ. 2527 นอกจากนี้ ยังได้ชื่อว่าเป็น 1 ใน 3 ของดีเมืองอุบลฯ สมัยก่อน จนมีคำกล่าวติดปากกันต่อ ๆ มาว่า “พระบาทวัดกลาง พระบางวัดใต้ หอไตรวัดทุ่ง

3. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) ด้านการอำนวยความสะดวก 3) ด้านการการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สภาพทางด้านภูมิศาสตร์วัดทุ่งศรีเมืองมีความเหมาะสมในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวการท่องเที่ยว ควรมีการจัดกิจกรรมไหว้พระ บุญสืบสานประเพณีต่างๆ เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวและเปิดโอกาสให้คนในเขตเทศบาลเมืองอุบลและพื้นที่ใกล้เคียงได้เข้ามาร่วมทำบุญ โดยให้หน่วยงานรัฐและชุมชนได้ร่วมมือกันในการจัดสถานที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมการแสดงละครพื้นบ้าน การจัดนิทัศการเกี่ยวกับหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง โดยให้มัคคุเทศก์น้อยหรือเยาวชนที่มีความสนใจ ได้มาให้ความรู้และอธิบายถึงหอไตรกลางน้ำว่ามีความเป็นมาอย่างไร และมีความสำคัญต่อชุมชนวัดทุ่งศรีเมืองมากน้อยแค่ไหน เนื่องจากวัดทุ่งศรีเมืองมีจุดขายหลายอย่าง ไม่ได้มีดีแค่หอไตรกลางน้ำ เพราะอุโบสถหรือสิมของวัดทุ่งศรีเมืองก็มีความสวยงามและโดดเด่นในด้านของสถาปัตยกรรม จิต

กรรมฝาผนัง และพระเจ้าใหญ่องค์เงิน โดยการจัดกิจกรรมนี้เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้วัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐได้ร่วมมือกัน โดยให้คนในชุมชนได้มีโอกาสได้นำสินค้าที่มาขาย เปิดเช่าวัตถุมงคล มีทีมงานดูและความสะอาดด้านห้องสุขขาและพื้นที่ต่างมีการเปิดร้านบูชาดอกไม้ธูปเทียนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินมาเที่ยว มีสถานที่จอดรถที่เหมาะ มีถังขยะไว้บริการตามจุดต่างๆ มีการจัดกิจกรรมในงานเทศการประจำปีในช่วงเวลาที่สำคัญ บุญประเพณีแห่ผะเหวด บุญเข้าพรรษา งานกฐิน และที่สำคัญงานแห่เทียนพรรษาซึ่งจัดขึ้นในทุ่งศรีเมืองซึ่งใกล้กับวัดทุ่งศรีเมืองเราสามารถจัดกิจกรรมหรือจัดนิทัศการเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวงานในช่วงเทศการแห่เทียนพรรษาได้ เพื่อที่จะได้ให้คนในชุมชนและวัดได้ร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง เพื่อให้การท่องเที่ยวเยี่ยมชมหอไตรกลางน้ำคู่กับชุมชนวัดทุ่งศรีเมือง และชาวอุบล

4. สำนักงานท่องเที่ยวได้จัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับคำสอนของชาวอุบลราชธานี คือเมืองแห่งธรรมมะดังนั้น สำนักงานท่องเที่ยวได้จัดกิจกรรมปั่นสามล้อเที่ยววัด ซึ่งกิจกรรมนี้ได้มีการจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนซึ่งได้นำนักท่องเที่ยวขึ้นสามล้อเที่ยวชมวัดและกราบพระขอพรวัดที่สำคัญในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งประกอบไปด้วย วัดสุปัฏนาราม วัดหลวง วัดศรีอุบลรัตนาราม วัดทุ่งศรีเมือง วัดมหาวนาราม วัดวัดแจ้ง ซึ่งเป็นวัดที่มีความโดดเด่นและเก่าแก่อย่างมาก และที่สำคัญก็คือ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง ในปัจจุบันหอไตรกลางน้ำขาดวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ผู้ให้ความรู้ เกี่ยวกับความสำคัญของหอไตรกลางน้ำ ความเป็นมาของหอไตรกลางน้ำ เพราะว่านักท่องเที่ยวบางคน เมื่อมาถึงสถานที่แล้วต้องการทราบข้อมูลของหอไตรกลางน้ำ ว่าสร้างขึ้นมาเพื่อทำอะไรมีประวัติความเป็นมาอย่างไร และที่สำคัญควรเพิ่มป้ายกล่าวสักการะพระพุทธรูปที่ประในวัดทุ่งศรีเมืองเพื่อนักท่องเที่ยวจะได้กล่าวสักการะ ทังนี้เพื่อเป็นรายได้ให้กับชุมชนวัดทุ่งศรีเมืองควรมีการขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับชุมชนวัดทุ่งศรีเมืองควรมีการนำเด็กที่อยู่ในชุมชนมาฝึกฝนให้เป็นมัคคุเทศก์เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมืองกับนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยังยืนคู่กับชุมชนวัดทุ่งศรีเมืองมีการจัดกิจกรรมต่างที่เกี่ยวกับชุมชนชนวัดทุ่งศรีเมือง เพื่อให้นกท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม รวมถึงมีการจัดนักปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนวัดทุ่งศรีเมืองและที่สำคัญคือการให้ข้อมูล ประวัติความเป็นมาอย่างไรหรือสร้างขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์อะไร เพื่อให้คนรุ่นหลังหรือนักท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหอไตรกลางน้ำ รวมไปถึงเป็นการปลูกฝังคนรุ่นหลังให้เกิดความรักความหวงแหนในหอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง และได้อธิบายในเรื่องของการแต่งกาย ว่าควรแต่งตัวให้เหมาะกับสถานที่ ไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือนักท่องเที่ยว ต้องแต่งกายให้เหมาะสม สุภาพเรียบร้อยตามคำสอนของพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า ถือศีล ภาวนา ทำดี คิดดี ปฏิบัติดี รักษาความสะอาด ปลูกจิตให้เกิดความรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในวัดหรือชุมชนวัดทุ่งศรีเมือง

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

ในทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ หอไตรกลางน้ำวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลดีของการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผลดีด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจเป็นอันดับต้นๆของประเทศ และส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้วัดมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อนำเงินที่ได้จากการท่องเที่ยวนำไปพัฒนาบูรณะวัดในด้านต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในวัด และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการนำสินค้า ของที่ระลึกมาจำหน่าย เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนกับวัดและชุมชนวัดทุ่งศรีเมือง ผลดีด้านสังคม ทำให้นักท่องเที่ยวที่วัดทุ่งศรีเมืองหรือหอไตรกลางน้ำ จะได้รับการปลูกฝังความเชื่อความศรัทธา และคำสอนของพระพุทธศาสนาโยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวที่เป็นเยาวชน ซึ่งเยาวชนสามารถเรียนรู้คุณธรรม คำสอน และสิ่งดีงามจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เพื่อนำไปปรับใช้ในสังคมเพื่อให้สังคมน่าอยู่และสงบมากยิ่งขึ้น ผลดีด้านวัฒนธรรมวัดหรือศาสนสถานในปัจจุบันได้กลายเป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนต่าง ให้ความสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อยๆและเป็นเหตุให้วัดหรือศาสนสถานบางแห่งได้ปรับบทบาท ใหม่เพิ่ม จากเดิมที่เคยจำกัดไว้สำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติกิจของสงฆ์และศาสนพิธีของ ชาวบ้าน หรือเป็นสถานที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชนที่แต่ละวัดนั้นตั้งอยู่ กระทั่งกลายมาเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่น มีสาเหตุมาจากการ ที่วัดได้ขยายบทบาทโดยอาศัยคุณสมบัติของศาสนาสถานเป็นแรงจูงใจให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งการปรับแต่งบทบาทของวัดในมิติของการท่องเที่ยวการไม่สูญเสียสภาพเดิมนี้ สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ที่สนับสนุนให้นำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาเป็นแหล่งดึงดูด นักท่องเที่ยวซึ่งบางแห่งก็เป็นมรดกของชุมชน ประกอบกับประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง ของพระพุทธศาสนามีวัดเป็นศูนย์กลางของสังคมและคุณค่าอื่นดังกล่าวข้างต้น การผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยว ที่มีมิติของการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปพร้อมกับส่งเสริมความเป็นไทย ทั้งยังเป็นการ สืบสานศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่คู่ชาวอุบลและประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ์. (2551),*“การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”,*บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาสุริยา อภิวฑฺฒโน (มะสันเทียะ), (2558),*“กลยุทธ์การเพิ่มคุณค่าการตลาดสำหรับการท่องเที่ยว เชิงพุทธศาสนาของพระอารามหลวงในเกาะรัตนโกสินทร์”,* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม.

ธนิต บุตรทิพย์สกุล, (2558), *พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยววัด จังหวัดน่าน,* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารีย์ นัยพินิจ และคณะ, *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา วัดในพื้นที่ฝั่งธนบุรี* [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://msjournals.aru.ac.th [7 สิงหาคม 2565]

ความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

EMOTIONAL INTELLIGENCE INFLUENCES THE SCHOOL ADMINISTRATORS' DECISIONS IN UNCERTAIN TERME IN THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

[1]นที กรณีย์, [2]พร้อมพิไล บัวสุวรรณ และ [3]สุชาดา นันทะไชย

[1]Natee Koranee, [2]Prompilai Buasuwan and [3]Suchada Nanthachai

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]natee.ko@ku.th

Received: May 9, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) ศึกษาระดับการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 3) ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 58 คน ตามตารางสำเร็จของ Krejcie & Morgan (1970) ซึ่งได้มาจากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย

[1] นิสิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[3] รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของ แบบสอบถาม ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ .964 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) โดยใช้วิธี stepwise ผลการศึกษา พบว่า 1) ระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการเข้าใจความรู้สึกผู้อื่นอยู่ในอันดับสูงสุด 2) ระดับการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการตัดสินใจร่วมกันอยู่ในอันดับสูงสุด 3) ความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา สามารถพยากรณ์การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมได้ร้อยละ 71.60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ความฉลาดทางอารมณ์, การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน

Abstract

The purpose of this study were to: 1) study the level of the emotional intelligence of administrators under the secondary educational service area office Phra Nakhon Si Ayutthaya, 2) study the level of the decision-making during uncertain times of administrators under the secondary educational service area office Phra Nakhon Si Ayutthaya, and 3) study the impact of schools administrators emotional intelligence on decision making in uncertain times under the secondary educational service area office Phra Nakhon Si Ayutthaya. The research samples consisted of 58 people based on the table of Krejcie & Morgan (1970) directors under the secondary educational service area office Phra Nakhon Si Ayutthaya selected by simple random sampling. The instrument for collecting data was a questionnaire. All questionnaires were tested for reliability with Cronbach's alpha coefficients of .964 The data were analyzed statistically for percentage, means, standard deviation, and multiple linear regression with the Stepwise method. The results of the study were as follow: 1) The level of the emotional intelligence of administrators under the secondary educational service area office Phra Nakhon Si Ayutthaya as a whole was at the highest level. In terms of empathy were ranked at the top. 2) The level of the decision-making during uncertain times of administrators under the secondary educational service area office Phra Nakhon Si Ayutthaya as a whole was at the highest level. In terms of collaborative decision-making were ranked at the top. 3)

The impact of schools administrators emotional intelligence on decision making in uncertain times under the secondary educational service area office Phra Nakhon Si Ayutthaya is able to predict the decisions during uncertain times of administrators as a whole at 71.60 percent with a statistical significance at the .05 level.

Keywords: Emotional Intelligence, Decision Making In Uncertain Times

บทนำ

ในปัจจุบันโลกต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าได้ หรือการเข้าสู่ยุค VUCA World โลกแห่งความผันผวน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของระบบการศึกษา ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นกลไกลหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองและรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชีวิตวิถีใหม่ (New normal) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคคลสำคัญในการนำนโยบาย หลักสูตร และแนวทางปฏิบัติ ของกระทรวงศึกษาธิการลงสู่สถานศึกษา รวมถึงมีหน้าที่หลักในการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จึงทำให้ผู้บริหารต้องเผชิญกับความท้าทาย และการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน จากสภาวการณ์ดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์และมีภาวะผู้นำในการตัดสินใจใช่ช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน หากผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงก็สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเป็นระบบ แต่หากผู้บริหารมีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำอาจทำให้การตัดสินใจเกิดความผิดพลาดได้สูง ดังนั้น ความฉลาดทางอารมณ์กับการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นสมรรถนะที่สำคัญของผู้บริหารในการพัฒนาองค์กรให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานสูงสุดภายใต้สภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่ การปฏิรูปการบริหารและการจัดการ การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะ ระดับโรงเรียนต้องร่วมกันพัฒนาหลักสูตร จัดกระบวนการเรียนการสอนที่สนองต่อความต้องการของผู้เรียนในชีวิตวิถีใหม่ (New normal) มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศ อย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิกา(กระทรวงศึกษาธิการ ,2564)

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งทำให้ทุกคนต้องปรับเปลี่ยนชีวิตให้เข้ากับยุค New Normal ดังนั้นความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา บุคคลที่มีความสำคัญในขับเคลื่อนนโยบายและจุดเน้นได้นั่นคือผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการปฏิรูป เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง รู้เท่าทันเหตุการณ์ บริหารจัดการอารมณ์ตนเองและผู้อื่นได้ อีกทั้งต้องพร้อมเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้น การคิดและการตัดสินใจ

ในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนจึงเป็นทักษะสำคัญในการพัฒนาองค์การและเปลี่ยนแปลงการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกเหนือจากความฉลาดทางปัญญาที่เรารู้จักกันมานานแล้ว ในปัจจุบันผู้บริหารขององค์กรชั้นนำต้องหันมาสนใจในเรื่องของความฉลาดทางอารมณ์ ดังเช่น โกลแมน (Goleman, 1998) ได้ชี้ให้เห็นว่าทำไมความฉลาดทางอารมณ์จึงมีความสำคัญมากกว่าเชาว์ปัญญา โดยกล่าวว่าเป็นระยะเวลายาวนานที่คนเราให้ความสำคัญกับสมองโดยไม่ใส่ใจสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความสำเร็จในชีวิต คือกลุ่มของทักษะทางอารมณ์ที่สามารถสอนได้ ไม่เหมือนเชาว์ปัญญาที่ยากแก่การสอนและพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์ช่วยอธิบายว่าทำไมบุคคลที่มีความฉลาดทางปัญญาสูงไม่สามารถประสบความสำเร็จในชีวิต ในขณะที่บางคนมีความฉลาดทางปัญญาธรรมดากลับเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตสูงสุด

ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นบุคคลคุณภาพเป็นผู้นำที่เก่งในการบริหารคนและบริหารตน ผู้บริหารที่เข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของตนเอง สามารถควบคุมตนเองและแสดงออกภาวะทางอารมณ์ในเชิงสร้างสรรค์ให้กับผู้อื่นรับรู้และยอมรับ พร้อมทั้งผู้บริหารที่สามารถรับรู้และเข้าใจสภาวะทางอารมณ์ของผู้อื่นได้ เข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคลจะทำให้ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการภายในองค์กรได้ อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีสภาวะความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าเปลี่ยนแปลง กล้าทำและกล้าตัดสินใจ ผู้บริหารต้องตัดสินใจอย่างชาญฉลาดประกอบด้วยเหตุและผลของการตัดสินใจ มีความชอบธรรม (ชนงกรณ์ กุณฑลบุตร, 2556) การเลือกแนวทางหรือการพิจารณาตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่อยู่ในสภาวการณ์ไม่แน่นอนนั้น ผู้บริหารต้องมองถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และคาดคะเนปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าด้วย จึงจะถือว่าเป็นการตัดสินใจที่มีวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ซึ่งทักษะดังกล่าวนี้ผู้บริหารจะต้องเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและฝึกฝนเทคนิควิธีด้านการตัดสินใจอย่างถูกต้องและเหมาะสมอีกด้วย เพื่อทำให้องค์กรสามารถปรับตัวในสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้ (ปกรณ์ ปกรรณกรณ์ คำกอง, 2555)

ดังนั้น การขับเคลื่อนและบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพในยุคชีวิตวิถีใหม่ ผู้บริหารต้องมีกระบวนการตัดสินใจอย่างชาญฉลาด โดยเฉพาะการตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ถ้าผู้บริหารตัดสินใจผิดพลาดบ่อยครั้งอาจทำให้ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน ขาดความเชื่อถือจากครู ผู้ร่วมงานไม่ไว้วางใจ ชุมชนและสังคมขาดความมั่นใจในการบริหารสถานศึกษา และผลกระทบที่สำคัญคือ ผู้เรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญสูงสุดของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในภาวะสังคมแห่งความผันผวน เพื่อให้ผู้บริหารเกิดข้อผิดพลาดในการตัดสินใจน้อยที่สุด นอกจากผู้บริหารจะมีกระบวนการตัดสินใจที่ดีแล้ว ผู้บริหารยังต้องมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคง ตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง รวมทั้งคาดคะเนคำตอบหรือผลลัพธ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ความฉลาดทางอารมณ์กับการตัดสินใจถือเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารที่ต้องฝึกฝนทักษะให้เกิดการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ประกอบไปด้วยโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก รวมทั้งสิ้น 29 โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีบริบทของโรงเรียนที่หลากหลาย แต่ภายในสองปีที่ผ่านมา โรงเรียนทั้งหมดล้วนต้อง

เผชิญกับโลกแห่งความผันผวนซึ่งเป็นยุคที่สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากการได้รับผลกระทบของโลกระบาดโควิด19 (COVID-19) ทำให้เกิดวิกฤตการณ์และปัญหาตามมาในหลายๆด้าน เช่น การบริหารจัดการโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการเรียนการสอน ภาวะความรู้ถดถอยของผู้เรียน (Learning Loss) ตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เป็นต้น ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเผชิญกับการแก้ปัญหาเหล่านี้โดยหลีกเลี่ยงมิได้ ความฉลาดทางอารมณ์กับการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนเป็นทักษะสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาพึงมี จึงเป็นสาเหตุที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารนำไปเป็นแนวทางให้การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อยู่ตลอดเวลา

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลไปเป็นแนวทางพัฒนาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ และเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพในสภาวการณ์ปัจจุบันให้เกิดประประโยชน์สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อศึกษาระดับการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและรองผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 29 โรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 68 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มโดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดจากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมัน 95% ซึ่งได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 58 คน จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับฉลาก

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยใช้หลักการและแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของ Goleman (1998) เป็นตัวกำหนดขอบเขตตัวแปรต้น ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบดังนี้ 1) การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง 2) การควบคุมอารมณ์ตนเอง 3) การสร้างแรงจูงใจให้แก่ตนเอง 4) การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และ 5) การมีทักษะทางสังคม การศึกษาการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้ประยุกต์ใช้หลักการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของ McKinsey & Company (2020) เป็นตัวกำหนดขอบเขตตัวแปรตาม ซึ่งประกอบด้วย 1) ใช้เวลาในการทบทวน 2) ตัดสินใจร่วมกัน 3) ให้ความสำคัญกับทุกปัญหา 4) แต่งตั้งทีมตัดสินใจ 5) มอบอำนาจการตัดสินใจ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาและการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งในการปฏิบัติงาน วิทยฐานะ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบเลือกให้ตอบ (checklist) จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (1967) โดยแบ่งระดับของความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ จำนวน 21 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (1967) โดยแบ่งระดับของความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้การหาค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) วิเคราะห์ระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาและการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา สร้างสมการ

พยากรณ์โดยใช้สถิติวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา สรุปผล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.	การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง	4.56	0.43	มากที่สุด
2.	การจัดการกับอารมณ์ของตนเอง	4.50	0.46	มาก
3.	การจูงใจตนเอง	4.52	0.48	มากที่สุด
4.	การเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น	4.62	0.45	มากที่สุด
5.	การมีทักษะทางสังคม	4.55	0.44	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม		**4.55**	**0.38**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55, S.D.=0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การเข้าใจความรู้สึกผู้อื่นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นอันดับสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.62, S.D.=0.45) รองลงมาคือการตระหนักรู้อารมณ์ตนเองมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.56,S.D.=0.43) ส่วนการจัดการกับอารมณ์ของตนเองมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากซึ่งเป็นอันดับต่ำสุด ($\overline{X}$ = 4.50, S.D.= 0.46)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.	ใช้เวลาในการทบทวน	4.58	0.40	มากที่สุด
2.	ตัดสินใจร่วมกัน	4.60	0.43	มากที่สุด
3.	ให้ความสำคัญกับทุกปัญหา	4.55	0.44	มากที่สุด

4.	แต่งตั้งทีมตัดสินใจ	4.53	0.44	มากที่สุด
5.	มอบอำนาจการตัดสินใจ	4.46	0.44	มาก
เฉลี่ยรวม		**4.54**	**0.37**	**มากที่สุด**

จากตาราง 2 พบว่า การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.54, S.D.=0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการตัดสินใจร่วมกันมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นอันดับสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.60, S.D.=0.43) รองลงมา คือใช้เวลาในการทบทวนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.= 0.40) ส่วนการมอบอำนาจการตัดสินใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากซึ่งเป็นอันดับต่ำสุด
($\overline{X}$ = 4.46, S.D.= 0.44)

3. ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ตัวแปรพยากรณ์	การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา				
	b	Std. Error	β	t	Sig
ค่าคงที่ (Constant)	.972	.308		3.156	.003
1.ด้านเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (X_4)	.496	.074	.600	6.700*	.000
2.ด้านทักษะทางสังคม (X_5)	.282	.075	.337	3.761*	.000
R=0.846, R^2=0.716, SEE=0.203					

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่า พบว่าตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการพยากรณ์ คือ ด้านเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (X_4) ด้านทักษะทางสังคม (X_5) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณในการทำนายการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม (R=0.846) ประสิทธิภาพในการทำนาย (R^2=0.716) หมายความว่า ด้านเข้าใจความความรู้สึกผู้อื่น (X_4) และด้านทักษะทางสังคม (X_5) สามารถทำนายการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมได้ร้อยละ 71.60 ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ($S.E._{est}$=0.203) ในลักษณะนี้แสดงว่าความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (X_4) และด้านทักษะทางสังคม (X_5) ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์ถดถอยได้ดังนี้

สมการถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ $\hat{Y}$ = 0.972+0.496X_4+0.282X_5

สมการถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนมาตรฐาน $\hat{Z}$ = 0.600X_4+0.337X_5

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่องความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา อภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.55, S.D.=0.38) อาจเป็นเพราะว่า ปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ ผู้บริหารถือว่ามีตำแหน่งสูงสุดในสถานศึกษาและเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในการพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เกิดทักษะความฉลาดทางอารมณ์อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง การควบคุมอารมณ์ การแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม การสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การมีทักษะทางสังคม และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์จะช่วยขับเคลื่อนความคิด และการตัดสินใจตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น ความฉลาดทางอารมณ์นั้นเป็นส่วนสำคัญของทักษะการบริหารงานในด้าน ทักษะด้านมนุษย์ และทักษะด้านความคิด ผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะส่งผลให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธภา เวชวิสุทธิคุณ (2561) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษานอกจากจะเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางด้านสติปัญญา และมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการบริหารงานแล้ว ความฉลาดทางอารมณ์นับเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ และสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.54, S.D.=0.37) อาจเป็นเพราะ การตัดสินใจสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ถือว่าเป็นอีกทักษะหนึ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการให้สถานศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา เนื่องจากการตัดสินใจเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมากและถือเป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษา ประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือเกิดปัญหาที่จำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงตระหนักถึงความสำคัญของการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน ตั้งแต่การวางแผนกำหนดแนวทาง หลักการตัดสินใจ พิจารณาเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด โดยใช้การคิดวิเคราะห์ และประเมินปัญหาหรือโอกาสที่เหมาะสมมาใช้ในสถานการณ์ หรือแก้ปัญหาต่างๆ อย่างรวดเร็ว รวมถึงขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนจึงเป็นทักษะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Robbin (2003) กล่าวว่า ผู้บริหารมีการตัดสินใจที่ดีย่อมบอกถึงความมี

ประสิทธิภาพของผู้บริหารและความเป็นผู้นำได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของวราพร แต้มเรือง อิฐ (2565) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การตัดสินใจของผู้บริหารกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา พบว่า การตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษามีกระบวณการในการตัดสินใจที่ดี ผู้บริหารทราบปัญหา สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ซึ่งการตัดสินใจ เป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นอย่างมากในการเป็นผู้บริหาร ถือเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงานต่างๆ ของสถานศึกษา

3. ความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยปัจจัยความฉลาดทางอารมณ์ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง การจัดการกับอารมณ์ของตนเอง การจูงใจตนเอง การเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น การมีทักษะทางสังคม โดยผลการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ด้านการเข้าใจความรู้สึกผู้อื่นและการมีทักษะทางสังคม ส่งผลโดยตรงเชิงบวกต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อาจเป็นเพราะว่า การตัดสินใจในภารกิจต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษาคำนึงถึง ครู บุคคลกร ผู้เรียนและผลประโยชน์ของสถานศึกษาเป็นสำคัญ โดยคุณลักษณะที่ผู้บริหารพึงมีในโลกปัจจุบันคือ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น รับรู้และยอมรับความต้องการของผู้อื่น เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมความสามารถ พัฒนาศักยภาพของบุคลากรอยู่เสมอ อีกทั้งผู้บริหารที่มีทักษะทางสังคมที่ดี สามารถสร้างความสามัคคีในองค์การได้ ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในการทำงานร่วมกับทุกคนได้ โดยทักษะเหล่านี้จะส่งผลให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้อย่างชาญฉลาด ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วยากที่จะคาดการณ์ล่วงหน้า การตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อบุคคลและผลประโยชน์ของสถานศึกษาเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ Goleman (1998) กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์จำแนกออกได้เป็น 2 สมรรถนะใหญ่ๆคือ 1) สมรรถนะด้านสังคม และ 2)สมรรถนะส่วนบุคคล สมรรถนะด้านสังคมประกอบด้วย การเอาใจเข้ามาใส่ใจเรา เข้าใจผู้อื่น รับรู้คาดคะเนความต้องการของบุคคลอื่น ตระหนักรู้ถึงทัศนะความคิดของผู้อื่น ทักษะทางสังคมด้านมนุษยสัมพันธ์มีความเป็นผู้นำ สร้างการเปลี่ยนแปลง บุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง จะทำให้รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น แสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม สามารถสร้างความสามัคคีแก้ไขความขัดแย้งในองค์กรได้ และสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างทันต่อสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotze and Nel (2015) กล่าวว่า ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของผู้อื่นและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทำให้คุณสามารถกระตุ้นและมีอิทธิพลในเชิงบวกต่อผู้อื่นภายในองค์กร มีไหวพริบในการตัดสินใจสามารถตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับเหตุการณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเพื่อตอบสนองอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sumathy (2016) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อิทธิพลของความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้นำ พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้นำ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านเข้าใจความรู้สึกผู้อื่นส่งผลต่อ

การตัดสินใจมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rachel (2020) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารระดับอุดมศึกษาในรัฐเทนเนสซี สหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหาร เนื่องจากแนวทางปฏิบัติของผู้นำที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม ผู้บริหารที่ความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถตระหนักรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น แสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งสามารถบริหารจัดการองค์กรและมีกระบวนตัดสินใจอย่างรอบคอบ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการวิจัยความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านการจัดการกับอารมณ์ของตนเองมีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับต่ำสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีเทคนิคในการคลายเครียด เพื่อไม่ให้เกิดความวิตกกังวล มีความสามารถในการปรับตัว ยืดหยุ่นในการบริหารงานด้านต่างๆ เปิดใจรับความคิดเห็นและข้อมูลที่แตกต่างอย่างมีความสุข อีกทั้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาต้องส่งเสริมสนับสนุน ฝึกอบรมพัฒนาทักษะการจัดการกับอารมณ์ของผู้นำ เพื่อฝึกฝนและพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารให้ดียิ่งขึ้นไป

จากผลการวิจัยการตัดสินใจในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านมอบอำนาจการตัดสินใจมีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับต่ำสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะความเป็นผู้นำมีกระบวนการตัดสินใจที่ดี พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นหัวหน้ากลุ่มงานตามโครงสร้างของสถานศึกษาต่างๆ ต้องมีภาวะความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ สามารถรับมอบหมายภารกิจต่างๆจากผู้บริหารได้ ผู้บริหารต้องมีความเชื่อมั่นในตัวของบุคคลกร โดยอาจเริ่มจากมอบหมายการตัดสินใจในเรื่องเล็กน้อยที่ไม่ส่งผลกระทบมากต่อสถานศึกษา หรือร่วมตัดสินใจกับผู้บริหารในบางเรื่อง เพื่อฝึกทักษะความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าเผชิญกับปัญหา โดยมีผู้บริหารคอยชี้แนะและให้คำปรึกษาอยู่เสมอ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566.* 17, กันยายน, 2565, แหล่งที่มา: https://www.moe.go.th/360policy-and-focus-moe-2023

ชนงกรณ์ กุณฑลบุตร. (2556). *หลักการจัดการองค์การและการจัดการสมัยใหม่.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีรวุฒิ ประทุมนพรัตน์. (2550). *การบริหารงานบุคลากรทางการศึกษา.* สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.

ปกรณ์ ปกรรณกรณ์ คำกอง. (2555). *แนวคิดการตัดสินใจ.* 28, ธันวาคม, 2565, แหล่งที่มา: https://www.gotoknow.org/posts/284784

วราพร แต้มเรืองอิฐ. (2565). *การตัดสินใจของผู้บริหารกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุทธภา เวชวิสุทธิคุณ. (2561). *ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารกับการทำงานเป็นทีมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Goleman, D. (1998). *Emotional intelligence*. New Yok: Bantam Book.

Kotze, M. and Nel, P. (2015). *The influence of trait-emotional intelligence on authentic leadership*. *SA Journal of Human Resource Management*, 13(1),1–16.

Krejcie, R.V. and D.W.,Morgan. (1970). *"Determining Sample Size for Research Activities."* Journal of Educational and Psychological Measurement.

Likert, R. (1967). *"The Method of Constructing and Attitude Scale"*. In Reading in Fishbeic, M (Ed.). Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley & Son.

McKinsey & Company. (2020). *Decision making in uncertain times.* Retrieved August 8, 2022, from: https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/decision-making-in-uncertain-times

Rachel, D. (2020). *Emotional Intelligence and Decision-Making in Higher Education Administrators in Post-Secondary Institutions in Eastern Tennessee.* Doctor of Education in Educational Leadership, East Tennessee State University.

Robbins, S.P. (2003). *Organization Behavior: Concepts Controversies and Application*. New Jersey: Pearson prentice hall.

Sumathy, L. (2015). *"Influence of Emotional Intelligence on Decision Making by Leaders."* American International Journal of Social Science, (4):134-140.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี จังหวัดราชบุรี

FACTORS AFFECTING COLLEGE DECISION MAKING OF UNDER PREPARED STUDENTS: A CASE STUDY OF PHOTHAWATTANASENEE SCHOOL RATCHABURI PROVINCE

[1]ฐิติภร เอี่ยมหรุ่น และ[2]พร้อมพิไล บัวสุวรรณ

[1]Titiporn Eamroon and [2]Prompilai Buasuwan

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]titiporn.e@ku.th

Received: May 10, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี จังหวัดราชบุรี การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ 2) เพื่อศึกษาระดับแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่มีความต้องช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 3) เพื่อศึกษาอิทธิพลของกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่มีความต้องการช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนที่ต้องการช่วยเหลือทางวิชาการ ผลการเรียนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2.75 จำนวน 191 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จากตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(Krejcie & Morgan) ได้มาด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า โดยมีค่าความเชื่อมั่น 0.92 สถิติที่ใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และอิทธิพลจากเพื่อน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 2) ระดับแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียนที่ต้องการช่วยเหลือทางวิชาการในระดับอุดมศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ กรอบความคิดแบบเติบโต การให้คำปรึกษาแนะนำจากครูและรุ่นพี่ ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : แนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อ, ระดับอุดมศึกษา, นักเรียนที่ต้องการความเหลือทางวิชาการ, กรอบความคิดแบบเติบโต, ความคาดหวังของผู้ปกครอง, อิทธิพลของเพื่อน, การให้คำปรึกษาแนะนำจากครูและรุ่นพี่,

Abstract

The objectives of this study were 1) to study the levels of students' growth mindset, parental expectation, peer influence, and teachers and seniors' advice 2) to examine college-going decisions of students with academic support needs, and 3) to investigate the effect of growth mindset, parental expectation, peer influence, and teachers and seniors' advice on the college-going decisions of 191 students with academic support needs whose grade point average was less than or equal to 2.75. The sample size in this study was calculated using the Krejcie and Morgan formula, while stratified random sampling was employed to select the research participants. The survey instrument was a 28-item questionnaire with a five-point Likert scale, which had internal consistency of 0.92. Statistics used to analyze the data included descriptive statistics (frequency, percentage, mean, standard deviation) and multiple linear regression. The research had three findings. First, the growth mindset level, parental expectation, and teachers and seniors' advice were at a high level, although peer influence was just moderate. Second, students with academic support needs were highly motivated to enter college. Third, growth mindset ($p<.01$) and teachers and seniors' advice ($p<.05$)

were two significant factors that influenced students with academic support needs to pursue higher education.

Keywords : college decision making, under prepared students, growth mindset, parents' expectations, friends influence, teacher and senior's advice

บทนำ

โลกของศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เครื่องจักร หุ่นยนต์ ถูกนำเข้ามาใช้งานเพื่อแทนแรงงานของคน เป็นโลกของเทคโนโลยีและนวัตกรรม มีความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเกิดขึ้น ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ยากในการคาดเดาว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไปส่งผลให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปเพื่อก้าวให้ทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลง (มูลนิธิยุวพัฒน์. 2565) มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากที่สุด สามารถทำให้ประเทศและโลกมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ การพัฒนามนุษย์จึงต้องพัฒนาให้ครบทุกด้านทั้งความเป็นอยู่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความคิด และความสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม มีศีลธรรม จรรยาบรรณในวิชาชีพของตน หนึ่งในปัจจัยสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือการศึกษา เป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีคุณธรรม และจริยธรรม สามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การพัฒนาการศึกษาของประเทศจะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องวางแผนและดำเนินการเชิงรุกร่วมด้วย นั่นหมายถึงการให้ความสำคัญกับการคาดการณ์แนวโน้มอนาคตทางด้านการศึกษา เพื่อนำมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนให้ได้สอดคล้องตามสภาพการเปลี่ยนแปลง การศึกษายังเป็นตัวกำหนดทิศทางของประเทศได้อีกด้วย หากประเทศใดมีการส่งเสริมการศึกษาที่ถูกทิศทาง ตลอดจนวางแผนการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ ย่อมจะทำให้ประเทศมีต้นทุนที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพในการร่วมกันสร้างประเทศให้ก้าวไกล หลายประเทศจึงมีการส่งเสริมการศึกษาในการเตรียมความพร้อม เพื่อพัฒนาประชากรให้เหมาะสำหรับโลกในยุคปัจจุบัน ไปจนพัฒนาศักยภาพประชากรและแรงงานให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงนี้

การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทยทุกคน ที่รัฐต้องจัดให้เพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน เพื่อเป็นต้นทุนทางปัญญาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะ ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขอันจะนำไปสู่เสถียรภาพ ความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติที่ต้องพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ทัดเทียมนานาประเทศในเวทีโลกท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2560) การศึกษาในระดับอุดมศึกษาถือว่าเป็นอีกหนึ่งกระบวนในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและคุณสมบัติตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน การเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญมากถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญต่อการเลือกงาน เลือกอาชีพในอนาคต ซึ่งต้องมีการ

กระบวนการตัดสินใจที่ถูกต้อง และปฏิบัติอย่างรอบคอบ บุคคลใดตัดสินใจเลือกศึกษาต่อได้ถูกต้องและเหมาะสมกับความรู้ ความสนใจ ความถนัด ส่วนบุคคลที่ตนเองมีอยู่แล้ว ย่อมจะส่งผลให้การเรียนมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการเลือกงาน อาชีพและตำแหน่งที่เหมาะสมในอนาคต ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริคสัน Psychosocial Development (Erikson. 1968) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นช่วงวัยที่กำลังค้นหาตัวเองเพื่อสร้างอัตลักษณ์และบุคลิกภาพ ว่าตนเองคือใคร ต้องการอะไร มีทัศนคติอย่างไรมีเป้าหมายอะไรในอนาคต เมื่อค้นพบเอกลักษณ์ของตนเองได้ ก็จะแสดงบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสม แต่ถ้าเด็กค้นหาเอกลกัษณ์ของตนไม่พบ ก็จะเกิดความสับสนและแสดงบทบาทที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับตนเอง ส่งผลให้เกิดสับสน ไม่มั่นใจ เกิดความคลุมเครือในการเลือกอาชีพของตนเองในอนาคต การเลือกอาชีพถือเป็นขั้นตอนสำคัญของชีวิต ตามทฤษฎีการเลือกอาชีพของกินซ์เบิร์ก Ginzberg's Theory (Ginzberg.1974) ได้แบ่งช่วงการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเพ้อฝัน ระยะพิจารณาเลือกอาชีพ และระยะพิจารณาตามสภาพเป็นจริง ช่วงอายุวัยรุ่นตอนปลายนั้นจะอยู่ในระยะพิจารณาตามสภาพเป็นจริง โดยจะเริ่มคำนึงถึงโอกาสและข้อจำกัดต่างๆ ตามความเป็นจริงในการเลือกอาชีพ จากนั้นจะทำการสังเคราะห์แรงกดดันต่างๆ ทั้งปัจจัยภายในตนเอง และปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกอาชีพ วัยรุ่นบางส่วนจึงมีความลังเลสับสนเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกอาชีพ อาจมีวัยรุ่นบางกลุ่มสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้แล้ว แต่บางกลุ่มอาจยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ หากวัยรุ่นตัดสินใจเลือกอาชีพได้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของตนแล้ว จะทำให้มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน แต่อาจจะมีวัยรุ่นบางกลุ่มที่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมได้ จึงทำให้ต้องไปประกอบอาชีพที่ตนเองไม่ถนัด อาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการทำงาน เนื่องจากมนุษย์ต้องใช้เวลาอยู่กับการประกอบอาชีพหลังจากจบการศึกษาเป็นช่วงระยะเวลายาวนาน ประมาณเกือบหนึ่งในสามของชีวิต และการที่คนเราจะต้องอดทนต่อกิจกรรมที่น่าเบื่อหน่ายเป็นระยะเวลานานเช่นนี้ จะทำให้ชีวิตไม่มีความสุข การประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสม หรือไม่สอดคล้องกับบุคลิกภาพ ความสนใจและความถนัด นอกจากจะมีโอกาสน้อยที่จะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพแล้ว ยังทำให้ไม่มีความสุขในการใช้ชีวิตอีกด้วย การที่วัยรุ่นเลือกเรียนต่อระดับอุดมศึกษาในสาขาใดก็ตาม ย่อมหมายถึงการได้เลือกประกอบอาชีพในสาขานั้น ๆ แล้ว การที่นักเรียนจะพิจารณาเลือกเรียนต่อ สาขาใดในสถาบันระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญ ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ และคุณภาพชีวิตในอนาคต การเลือกเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้ความคิดพิจารณา ไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน โดยต้องใช้องค์ประกอบหลายอย่าง และปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในการตัดสินใจ สิ่งสำคัญที่สุด คือ นักเรียนที่เป็นผู้เลือกอาชีพและศึกษาด้วยตนเอง ต้องเป็นผู้ที่ค้นหาตนเองให้พบ แล้วเริ่มวางแผนการศึกษา จนกระทั้งการเตรียมตัวสอบคัดเลือก และตั้งใจเรียนให้ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจ เมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิต ก็จะทำให้ตนเป็นคนที่มีคุณภาพมีโอกาสที่จะได้รับการคัดเลือก เข้าเพื่อประกอบอาชีพในสาขาที่ตนศึกษามา (แสงสุข พิทยานุกูล,ดาวรุ่ง ชะระอ่ำ,มะลิวรรณ ทองอ่อน. 2561)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี เพื่อให้สามารถทราบถึงปัจจัยในการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายวางแผนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนให้ได้อย่างเหมาะสมตามความต้องการของนักเรียนทุกคน โดยเฉพาะนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ จนนำไปสู่การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อและประกอบอาชีพในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่

2. เพื่อศึกษาระดับแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนที่มีความต้องช่วยเหลือทางวิชาการ

3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ ที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่มีความต้องช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา กรณีตัวอย่าง โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี จังหวัดราชบุรี ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ที่มีผลการเรียนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2.75 โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี ประจำปีการศึกษา 2565 จำนวน 381 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ที่มีผลการเรียนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2.75 โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี ประจำปีการศึกษา 2565 ได้จากกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) จำนวน 191 คน และผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) เพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามระดับชั้น จากนั้นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับฉลาก

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของ

นักเรียน มีดังนี้ กรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษา เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ กรณีศึกษา : โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี จังหวัดราชบุรี มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ประกอบไปด้วย เพศ ระดับชั้น ผลการเรียน อาชีพหลักของผู้ปกครอง รายได้เฉลี่ยของครอบครัว ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง โดยคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจ ประกอบไปด้วย กรอบแนวคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 ระดับแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียน แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับสมมติฐาน ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียน จำแนกตาม เพศ ระดับชั้น ผลการเรียน อาชีพหลักของผู้ปกครอง รายได้เฉลี่ยของครอบครัว ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ซึ่งมีลักษณะเป็นการสำรวจรายการ (Check List) โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) โดยนำเสนอในรูปตารางประกระดอบคำบรรยาย

4.2 วิเคราะห์ระดับแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี โดยการหาค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.3 วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression) เพื่อหาตัวแปรที่มีอิทธิพลส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา: กรณีศึกษา โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษากรอบแนวคิดเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำจากครูและรุ่นพี่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือปัจจัยด้านกรอบแนวคิดแบบเติบโต และปัจจัยด้านการให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ และปัจจัยอิทธิพลจากเพื่อน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นอันดับต่ำสุด ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มที่ส่งผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

ข้อ	ตัวแปร	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	กรอบความคิดแบบเติบโต (growth mindset)	4.19	0.76	มาก
2	ความคาดหวังของผู้ปกครอง (parents' expectations)	4.28	0.69	มาก
3	อิทธิพลจากเพื่อน (friends influence)	3.08	1.07	ปานกลาง
4	การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ (teacher and senior's advice)	4.05	0.86	มาก
	รวม	**3.90**	**0.84**	**มาก**

2. ผลการศึกษาระดับแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับแนวโน้มตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (5=มีแนวโน้มเรียนต่อมากที่สุด, 4=มีแนวโน้วมเรียนต่อมาก, มีแนวโน้มเรียนต่อปานกลาง,2=มีแนวโน้มเรียนต่อน้อย,1=มีแนวโน้มเรียนต่อน้อยที่สุด)

รายการ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
ความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนในกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ	4.28	0.81	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า แนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการอยู่ในระดับมาก ซึ่งคิดเป็น 61-80% ในการที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

3. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านกรอบแนวคิดแบบเติบโตมีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยด้านการให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ ดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 วิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression) เพื่อหาตัวแปรที่มีอิทธิพลส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

ตัวแปรอิสระ	B	SE	β	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant) a	1.298	.491		2.642	.009
กรอบแนวคิดแบบเติบโต (GM)	.601	.128	.364	4.678	.000**
ความคาดหวังของผู้ปกครอง (PE)	.032	.086	.027	.371	.711
อิทธิพลจากเพื่อน (FI)	-.082	.050	-.109	-1.663	.098
การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ (TS)	.185	.087	.169	2.125	.035*
$R = .549$ $R^2 = .302$ $R^2 adj = .275$ SEE = .689 F= 11.302 Sig = .000					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า กรอบแนวคิดแบบเติบโตมีอำนาจในการพยากรณ์แนวโน้มการตัดสินใจศึกษาสูงที่สุด (B = .601, p<0.01) ตามด้วยการให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ (B = 0.185, p<0.05)

อภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา กรณีตัวอย่าง โรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ระดับกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครู โดยกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง การให้คำปรึกษาแนะนำของครู อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัคชุดา เสรีรัตน์ (2560) ที่ศึกษาปัจจัยจำแนกการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษาของนักเรียน ในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย พบว่า ปัจจัยด้านการสนับสนุน/ความคาดหวัง ของผู้ปกครอง สามารถจำแนกการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษาของนักเรียนในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยได้มากที่สุด โดยสามารถพยากรณ์การตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียนได้ร้อยละ 64.60 ส่วนอิทธิพลจากเพื่อน อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยพร จูผลดี (2564) ที่พบว่า ปัจจัยด้านค่านิยม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความปรารถนาที่จะเรียนสาขาในสถาบันอุดมศึกษาที่พ่อ แม่ และผู้ปกครอง จบจากสถาบันนี้ หรือเพื่อนๆ ชักชวนอยู่ในระดับปานกลาง

2. ระดับแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่มีความต้องช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ เป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนน้อยกว่าหรือต่ำกว่า 2.75 เป็นนักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบเติบโต มีความกลัวที่จะล้มเหลวน้อยกว่านักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบตายตัว ซึ่งสอดคล้องกับสมาคมที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (2560) การคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ระบบ TCAS นักเรียนทุกคน

มีโอกาสที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ตามวิธีการคัดเลือกในรอบต่างๆ เช่น รอบที่ 1 รูปแบบแฟ้มสะสมผลงาน รอบที่ 2 รูปแบบโควต้า รอบที่ 3 รูปแบบแอดมิชชั่น และรอบที่ 4 รูปแบบไดเร็กแอดมิชชั่น ซึ่งแต่ละรอบมีการกำหนดคุณสมบัติในการสมัครสอบที่แตกต่างกัน บางรอบไม่ได้กำหนดผลการเรียน ซึ่งนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการก็มีสิทธิ์และมีโอกาสที่จะตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอยู่ในระดับมากได้

3. ปัจจัยด้านกรอบความคิดแบบเติบโต ความคาดหวังของผู้ปกครอง อิทธิพลจากเพื่อน การให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ ที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่มีความต้องช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา กรอบความคิดเติบโตเป็นปัจจัยที่ส่งต่อแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2563) ที่รายงานถึง กรอบความคิดแบบเติบโตใน Programme for International Student Assessment : PISA 2018 ที่ได้สอบถามนักเรียนเกี่ยวกับเจตคติต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ และการเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ในโรงเรียน นักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบเติบโต มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงาน มีการรับรู้ถึงความสามารถและศักยภาพของตนเอง มีการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ และมีการเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ในโรงเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบตายตัว ปัจจัยด้านการให้คำปรึกษาแนะแนวจากครูและรุ่นพี่ส่งผลต่อการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างแวดล้อมไปด้วยครู รุ่นพี่และเพื่อน บุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่แวดล้อมนักเรียนขณะที่อยู่โรงเรียน ด้วยกลุ่มตัวอย่างเป็นช่วงวัยที่ต้องการค้นหาตัวเอง ได้รับการยอมรับ จนนำไปสู่การผลักดันตัวเองไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ให้สำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ ณัชชา สุวรรณวงค์ (2560) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา ระบบโควตา ประจำปีการศึกษา 2560 พบว่า ด้านเหตุผลส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า รุ่นพี่เป็นผู้แนะนำให้เลือกเรียนในมหาวิทยาลัยแห่งนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนโพธาวัฒนาเสนี จังหวัดราชบุรี การวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความคาดหวังของผู้ปกครอง รองลงมา กรอบแนวคิดแบบเติบโตและการให้คำปรึกษาแนะนำของครูและรุ่นพี่ ดังนั้น การวางแผนหลักสูตรการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่ากรอบแนวคิดแบบเติบโตส่งผลต่อแนวโน้มการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการในระดับอุดมศึกษา กรอบความคิดแบบเติบโต

ไม่ใช่ปัจจัยในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ แต่เป็นองค์ประกอบที่ยึดโยงอยู่กับบริบทต่าง ๆ มากมาย และทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มให้กับระบบการศึกษา ในการส่งเสริมหรือพัฒนานักเรียนให้มีกรอบความคิดแบบเติบโตต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ร่วมกัน 1. การยอมรับที่จะปรับปรุงและแก้ไขระบบความคิดของตัวนักเรียนเองและสังคมรอบตัว 2. การส่งเสริมจากคณะผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กันไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้นักเรียนมีกรอบความคิดแบบเติบโตส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์และนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและสามารถตัดสินใจศึกษาต่อได้ในระดับอุดมศึกษา พร้อมทั้งประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ชัยพร จูผลดี. (2564). *ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการเลือกเรียนระดับอุดมศึกษาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรณีศึกษาในจังหวัดนนทบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัหอการค้าไทย.

ณัชชา สุวรรณวงศ์. (2560). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา (ระบบโควต้า) ประจำปีการศึกษา 2560.* งานบริหารงานทั่วไป สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล อีสาน.

ภัคชุดา เสรีรัตน์. (2560). *ปัจจัยจำแนกการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษาของนักเรียนในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

มูลนิธิยุวพัฒน์. (2565). *เปลี่ยนตัวเองสู่วัยรุ่นในศตวรรษที่ 21.* [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก https://www.yuvabadhanafoundation.org/th. [22 ตุลาคม 2565].

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2563). *การรายงานถึงกรอบความคิดแบบเติบโตใน PISA 2018.* [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2020-49. [20 ตุลาคม 2565].

สมาคมที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย. (2560). *ระบบการคัดเลือกกลางบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา TCAS* [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก https://www.mytcas.com/. [2 กุมภาพันธ์ 2566].

แสงสุข พิทยานุกุล,ดาวรุ่ง ชะระอ่ำ,มะลิวรรณ ทองอ่อน. (2561). *เหตุผลและความสนใจในการเลือกอาชีพและศึกษาต่อของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง.* [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก https://www.hu.ac.th/conference/proceedings/data

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579.* กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

Erikson, Erik H. (1968). *Identity, Youth and Crisis.* New York : w.w.Norton.

Ginzberg, Eli. (1974). *Counselling for career development.* Boston : Houghton Mifflin Co.

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

THE DEVELOPMENT OF FOOTBALL SUBJECT LEARNING MANAGEMENT IN FOOTBALL SKILL USING EXERCISES FOR MATHAYOMSUKSA 3 STUDENTS

[1]สุทธิพงษ์ มีชัย, [2]เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม และ [3]ดรุณี คชพรหม

[1]Jirattikarn Thima, [2]Charoenwit Sompongtam and [2]Darunee Kochaprom

มหาวิทยาลัยราชธานี, ประเทศไทย

Ratchathani University, Thailand

[1]suthipong.mc1988@gmail.com

Received: May 10, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามเกณฑ์ 80/80 2) หาค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ ระหว่างคะแนนก่อนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้น

[1] นักศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

[3] อาจารย์, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี

มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านหัวดอนขามสามัคคี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวนนักเรียน 23 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม เครื่องมือที่ใช□ในการวิจัยมี 3 ชนิด ได้แก่ 1) แผนจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 แผน มีคุณภาพในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 2) แบบฝึกทักษะ จำนวน 5 ชุด มีคุณภาพในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัยสรุป พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 81.35/82.46 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ดัชนีประสิทธิผลของแบบฝึกทักษะ มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 58.98 และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : แบบฝึกทักษะ, ทักษะฟุตบอล

Abstract

The objectives of this research were 1) to find the efficiency of the development of football subject learning management in football skill using exercises for mathayomsuksa 3 students according to the criteria 80/80, 2) to find the effectiveness index of learning management plan, and 3) to compare the learning achievement, between pre-test scores and post-test scores. The sample consisted 2 3 students, Ban Huadonkhamsamakkee school under Amnatcharoen primary educational service area office 1 which were obtained by cluster random sampling with the classroom as unit sampling. There are 3 types of research tools, namely . The research instrument included 1) 5 plans of Learning management, The evaluation result of the learning management plan was at the high level, 2) 5 learning of exercise packages, the overall quantity of the exercise packages was at the highest level, and 3) Learning achievement test was reliable at 0.98. Statistics for analysis for percentage, mean, standard deviation and t-test. The findings were as follows: 1) The overall learning management plans was efficient (E_1/E_2), = 81.35/82.46, regarded higher than the criteria level 80/80. 2) The effectiveness

index of learning management plans was E.I. = 58.98. 3) The students who studied with learning management plan had higher learning achievement of post-test than pre-test was significantly statistical at .05.

Keywords: Exercises, Football skill

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในหมวดที4 มาตรา 22 ระบุว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักการว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาผู้เรียนไว้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นั่นคือ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ โดยมีแนวทางการพัฒนาผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพ คือการกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งพลศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา การเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จุดมุ่งหมายของการเรียนพลศึกษาคือมุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกมและกีฬา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยรวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา รวมทั้งสมรรถภาพเพื่อสุขภาพและกีฬา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

สุขศึกษาพลศึกษาเป็นการศึกษาด้านสุขภาพที่มีเป้าหมาย เพื่อการดำรงสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ยั่งยืน พลศึกษามุ่งเน้นให้นักเรียนใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกมและกีฬา เป็นเครื่องมือในการ

พัฒนาโดยรวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา รวมทั้งสมรรถภาพเพื่อสุขภาพและกีฬาการเรียนการสอนพลศึกษา นักเรียนจะมีทักษะการเคลื่อนไหวพื้นฐานและการควบคุมตนเองในการเคลื่อนไหวแบบผสมผสาน ซึ่งพลศึกษาจะสร้างเสริมการเรียนรู้ทักษะพื้นฐานการเคลื่อนไหวต่างๆ ดังนี้ 1) การเคลื่อนไหวร่วมกับผู้อื่นแบบผลัดในลักษณะผสมผสานในการร่วมกิจกรรมทางกายเช่นกิจกรรมแบบผลัดกายบริหารประกอบเพลงยืดหยุ่นขั้นพื้นฐานที่ใช้ท่าต่อเนื่องและการต่อตัวท่าง่ายๆ 2) การเคลื่อนไหวในเรื่องการรับแรงการใช้แรงและความสมดุลกับการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวในการเล่นเกมและกีฬา 3) การเล่นกีฬาไทยกีฬาสากลประเภทบุคคลและประเภททีม เช่น กรีฑาประเภทลู่และลาน เปตอง ว่ายน้ำ เทเบิลเทนนิสวอลเลย์บอล ฟุตบอล ตะกร้อวง 4) การใช้ข้อมูลด้านทักษะกลไกเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมทางกายและเล่นกีฬา และ 5) การนำความรู้และหลักการของกิจกรรมนันทนาการไปใช้เป็นฐานการศึกษาหาความรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

ปัจจุบันมีฟุตบอลในประเทศไทยก็ได้ถูกผลักดันขึ้นเป็นกีฬาอาชีพและเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของอาชีพสำหรับคนที่เล่นกีฬาฟุตบอลได้ มีผู้เล่นหลากหลายเชื้อชาติที่เข้ามาเล่นฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย พื้นฐานกีฬาฟุตบอลที่ดีของเด็กเยาวชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพื่อจะก้าวพัฒนาไปสู่ระดับประชาชนในการเรียนรู้พลศึกษา นักเรียนจะได้รับโอกาสให้เข้าร่วมในกิจกรรมทางกายและกีฬาทั้งประเภทบุคคลและประเภททีมอย่างหลากหลายทั้งของไทยและสากล กีฬาฟุตบอลจึงเป็นกีฬาหนึ่งที่ถูกเลือกใช้สำหรับการเรียนการสอนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา และเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมจากบุคคลทั่วไปในทุกระดับชั้นทั้งในและต่างประเทศ เพราะเป็นกีฬาที่สามารถเล่นร่วมกันได้หลายคน ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว พัฒนาสมรรถภาพทางกาย อีกทั้งยังทำให้เกิดความสามัคคี ความสัมพันธ์ในหมู่คณะ ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และยังสามารถพัฒนาทางด้านจิตใจ เช่น การมีน้ำใจนักกีฬา จากการปฏิบัติหน้าที่การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาพลศึกษา โรงเรียนบ้านหัวดอนขามสามัคคี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ เขต 1 มีจำนวนนักเรียนที่เรียนวิชาฟุตบอล ได้ประสบปัญหาขาดทักษะพื้นฐานการเล่นฟุตบอลที่ถูกต้อง จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอน ได้เลือกศึกษาการพัฒนาแบบฝึกทักษะ ซึ่งเป็นสื่อการเรียนรู้อีกแบบหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งแบบฝึกทักษะเป็นสื่อการเรียนประเภทหนึ่งที่เป็นส่วนเสริมสำหรับให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะความรู้ ความเข้าใจ อีกทั้งเป็นการช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการทางการเรียนรู้ในวิชานั้นๆ ได้ดีขึ้น เพราะนักเรียนมีโอกาสนำความรู้ที่เรียนมาแล้ว มาฝึกให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น แบบฝึกทักษะเป็นสื่อการเรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทักษะทั้งยังช่วยแบ่งเบาภาระครูผู้สอน ซึ่งประโยชน์ของแบบฝึกทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้มากขึ้น มีความเชื่อมั่น ฝึกทำงานด้วยตนเอง

ทำให้มีความรับผิดชอบ และทำให้ครูทราบปัญหาและข้อบกพร่องของนักเรียนในเรื่องที่เรียน ทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ทันที นอกจากนี้แบบฝึกยังเปิดโอกาสให้เด็กฝึกทักษะอย่างเต็มที่ ทั้งยังช่วยให้คงอยู่ได้นาน และเป็นเครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจบบทเรียนแต่ละครั้งอีกด้วย (ปาริชาติ สุพรรณกลาง, 2550) แบบฝึกจึงมีความสำคัญทำให้เกิดทักษะความชำนาญหากแต่ต้องการได้รับการฝึกหลาย ๆ ครั้ง หลายรูปแบบ เมื่อผู้เรียนได้รับการฝึกแล้วอย่างน้อยผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ แบบฝึกทักษะจึงมีประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการแก้ปัญหาของนักเรียนที่มีปัญหามากได้ดีและยังศึกษางานวิจัยของ วิวรรธน์ ชัยวิรัช สุวรรณา การะกัน และเสมา เสมาเงิน (2561) ได้ทำการพัฒนาทักษะกีฬาเทควันโด้โดยใช้แบบฝึกทักษะการเตะตวัด สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4/1 คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง ผลการวิจัยพบว่า พบว่า ทักษะการเตะตวัดมีแนวโน้มสูงขึ้น และเมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลพบว่า นักเรียนที่มีทักษะการเตะตวัด (Round Kick) หลังเรียนโดยใช้แบบฝึกมีแนวโน้มสูงขึ้น

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะกีฬาฟุตบอล ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว พัฒนาสมรรถภาพทางกาย อีกทั้งยังทำให้เกิดความสามัคคี ความสัมพันธ์ในหมู่คณะ ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และยังสามารถพัฒนาทางด้านจิตใจ ตลอดจนการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อหาค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะ เรื่องทักษะฟุตบอล กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ระหว่างเรียนก่อนและหลังเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านหัวดอนขามสามัคคี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 2 ห้อง รวมจำนวนนักเรียน 48 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนบ้านหัวดอนขามสามัคคี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวนนักเรียน 23 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะ เรื่องทักษะฟุตบอล กลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 10 ชั่วโมง

2.2 แบบฝึกทักษะ เรื่องทักษะฟุตบอล กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 5 ชุด

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบปรนัย จำนวน 30 ข้อ

3. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 วิเคราะห์คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมาย

3.2 การหาประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 โดยใช้สูตร E.I.

3.3 เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การวิเคราะห์ค่าทีแบบไม่เป็นอิสระจากกัน (t–test Dependent Sample)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สรุปผล ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 81.35/82.46 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

2. ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 58.98

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 81.35/82.46 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ หมายความว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 23 คน สามารถทำคะแนนหรือตอบคำถามในแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยแบบฝึกทักษะในกิจกรรมระหว่างเรียนรวมทั้ง 5 ชุด คิดเป็นร้อยละ 81.35 และสามารถทำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 82.46 ทั้งนี้เป็นเพราะได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้รวมถึงหลักสูตรสถานศึกษา และวิเคราะห์ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนจะกำหนดหน่วยการเรียน ขอบข่ายเนื้อหาย่อยและจุดประสงค์การเรียนรู้ของการเรียน จึงทำให้เนื้อหาของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นในครั้งนี้ มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับตัวชี้วัด และมาตรฐานการเรียนรู้ เนื้อหามีการเรียงลำดับความยากง่าย และที่สำคัญก่อนนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และนำไปทดลองหาประสิทธิภาพตามขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมก่อนปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้จริง จึงทำให้แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในครั้งนี้ มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด สอดคล้องกับวรรณาภรณ์ พระเมเด (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทย เพื่อแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1) คำพื้นฐานภาษาไทยที่เป็นปัญหาต่อการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มากที่สุด มีจำนวน 150 คำ 2) ชุดฝึกทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทย ประกอบด้วยชุดฝึกทักษะจำนวน 15 ชุดฝึก โดยมีความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 4.27–4.58 โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.72/80.33 3) นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยชุดฝึกทักษะมีผลคะแนนทักษะการอ่านหลังเรียน และทักษะการเขียนหลังเรียนสูงกว่าทักษะการอ่านการเขียนก่อนเรียน อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

และผลการประเมินความเหมาะสมของชุดฝึกทักษะ โดยครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด

2. ดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 58.98 หมายความว่า หลังจากการเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบฝึกทักษะ เรื่องทักษะฟุตบอล กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 58.98 เนื่องจากว่าการจัดกิจกรรมการเรียนด้วยแบบฝึกทักษะ แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มโดยคละความสามารถแบ่งหน้าที่ในการทำกิจกรรม มีครูเป็นผู้อธิบายเนื้อหา และมีใบความรู้ประกอบการทำกิจกรรม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เข้าใจ ส่งผลให้แผนการจัดการเรียนรู้มีค่าดัชนีประสิทธิผลสูงกวาเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ซึ่งสอดคล้องกับ สากล โกรัมย์ (2561) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลการพัฒนาแบบฝึกทักษะ เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า 1) ประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ Jigsaw) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.22/80.83 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยแบบฝึกทักษะ เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทยโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 3) ดัชนีประสิทธิผลของการเรียนด้วยแบบฝึกทักษะ เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.5158 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นร้อยละ 51.58 และ 4) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการเรียนด้วยแบบฝึกทักษะ เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ 4.31 คือนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ Lowrey (2001) ได้ศึกษาผลการพัฒนาแบบฝึกทักษะ กับนักเรียนระดับ 1 ถึง 3 จำนวน 87 คนผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกโดยใช้แบบฝึกทักษะ มีคะแนนการทดสอบหลังการทำแบบฝึก มากกว่าคะแนนก่อนทำแบบฝึกและนักเรียนทำแบบทดสอบหลังจากฝึกทักษะแล้วได้ถูกต้องเฉลี่ยร้อยละ 89.5 นั้นคือแบบฝึกทักษะเป็นเครื่องช่วยให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอล โดยใช้แบบฝึกทักษะ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจาก มีขั้นตอนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการศึกษาหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา แล้วผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อกำหนดกิจกรรม และจุดประสงค์การเรียนรู้

ในแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบแบบฝึกทักษะ จึงทำให้เนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คำสั่ง คำชี้แจงในการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้สำหรับครูและสำหรับนักเรียน มีบทบาทและรายละเอียดชัดเจน เนื้อหาไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป นอกจากนี้สื่อการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผลมีความหลากหลาย ในบางชั่วโมงของการเรียนผู้วิจัยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการทำกิจกรรมด้วยตนเอง จึงทำให้นักเรียนรู้สึกมีความสนุกกับการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะ เรื่องทักษะฟุตบอล กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ในครั้งนี้ สามารถทำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับ อนุชิต ขุมโมกข์ (2560) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลของการพัฒนาแบบฝึกทักษะ การส่งและรับฟุตบอลที่มีผลต่อความแม่นยำของนักกีฬาฟุตบอล โรงเรียนไพศาลีพิทยา รุ่นอายุ 15-18 ปี ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดสอบความแม่นยำ ในการส่งและรับฟุตบอล ของนักกีฬาฟุตบอลโรงเรียนไพศาลีพิทยา รุ่นอายุ 15-18 ปี หลังการฝึกไปแล้ว 6 สัปดาห์ มีค่าเฉลี่ยคะแนนความแม่นยำในการส่งและรับฟุตบอล สูงกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความแม่นยำในการส่งและรับฟุตบอลก่อนการฝึก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสอดคล้องกับ วิวรรธน์ ชัยวิรัช สุวรรณา การะกัน และเสมา เสมาเงิน (2561) ได้ทำการพัฒนาทักษะกีฬาเทควันโด้โดยใช้แบบฝึกทักษะการเตะตวัด สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4/1 คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาทักษะการเตะตวัด (Round Kick) ในกีฬาเทควันโดโดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4/1 คณะศึกษาศาสตร์สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง ในภาพรวมพบว่า ทักษะการเตะตวัดมีแนวโน้มสูงขึ้น และเมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคลพบว่า นักเรียนที่มีทักษะการเตะตวัด (Round Kick) หลังเรียนโดยใช้แบบฝึกมีแนวโน้มสูงขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาฟุตบอล เรื่อง ทักษะฟุตบอลโดยใช้แบบฝึกทักษะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางทักษะฟุตบอล ที่ดีขึ้น เพราะกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะ เป็นเทคนิคการสอนโดยใช้แบบฝึกเป็นสื่อการเรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทักษะทั้งยังช่วยแบ่งเบาภาระครูผู้สอน ซึ่งประโยชน์ของแบบฝึกทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้มากขึ้น มีความเชื่อมั่น ฝึกทำงานด้วยตนเอง ทำให้มีความรับผิดชอบและทำให้ครูทราบปัญหาและข้อบกพร่องของนักเรียนในเรื่องที่เรียน ทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ทันที นอกจากนี้แบบฝึกยังเปิดโอกาสให้เด็กฝึกทักษะอย่างเต็มที่ ทั้งยังช่วยให้คงอยู่ได้นาน เป็นเครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจบบทเรียนแต่ละครั้งอีกด้วย และมีส่วนช่วยให้ผลสำเร็จทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นได้เป็นอย่างมาก เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพราะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพใน

การพัฒนาด้านทักษะฟุตบอล ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ส่งผลให้นักเรียนรักในการเรียนฟุตบอล รวมไปถึงการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา และเรียนรู้อย่างมี ความสุข จึงเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ปราณี จิณฤทธิ์. (2552) *ผลการใช้แบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์และเจตคติทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเคหะประชาสามัคคี จังหวัด นครราชสีมา*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.. ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital วช. https://dric.nrct.go.th/ index.php?/Search/SearchDetail/21244099

วรรณาภรณ์ พระเมเด. (2562). *การพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทย เพื่อแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, 13(3), 85-94.

วิวรรธน์ ชัยวิรัช. สุวรรณา การะกัน. และเสมา เสมาเงิน. (2561). *การพัฒนาทักษะกีฬาเทควันโด้ โดยใช้แบบฝึกทักษะการเตะตวัด สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 4/1 คณะศึกษาศาสตร์* .[วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง]. ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital วช. https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/2923001

สากล โกรัมย์. (2561). *ผลการใช้แบบฝึกทักษะ เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* รายงานสืบเนื่องจาการประชุมวิชาการ proceeding NIRC2019 มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

อนุชิต ขุมโมกข์ (2560, พฤศจิกายน). *ผลของการพัฒนาแบบฝึกทักษะ การส่งและรับฟุตบอลที่มีผลต่อความแม่นยำของนักกีฬาฟุตบอล โรงเรียนไพศาลีพิทยา รุ่นอายุ 15-18 ปี.* รายงานการประชุมสวนสุนันทาวิชาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับชาติ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา , ประเทศไทย.

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

THE DEVELOPMENT OF ANALYTICAL THINKING SKILLS BY THE FLIPPED CLASSROOM IN SOCIAL STUDIES SUBJECT FOR GRADE 3 STUDENTS

[1]ศศิวิมล มหาเทียน และ [2]พจมาลย์ สกลเกียรติ

[1]Sasiwimon Mahathean and [2]Podjamal Sakolkeart

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ประเทศไทย

Dhurakij Pundit University, Thailand.

[1]635161030009@dpu.ac.th

Received: May 10, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านก่อนเรียนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3/5 โรงเรียนประตูชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 28 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 2) แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่

[1] นักศึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

[2] อาจารย์ ดร., หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนวิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

3 3) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ การทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีทักษะการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์, ห้องเรียนกลับด้าน

Abstract

The research aimed to 1) Compare analytical thinking skills in Social studies before and after learning through the Flipped classroom of grade 3 students 2) Compare learning achievement in Social studies before and after studying the Flipped classroom of grade 3 students and 3) Study the satisfaction of grade 3 students towards teaching by the Flipped classroom. The samples were 28 students from Grade 3/5 at Pratoochai school under Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1, Ayutthaya and studying in the second semester of the academic year 2022. They were selected by using a multi-stage Sampling method. The research instruments were 1) Lesson plans of Social studies using the Flipped classroom 2) The analytical thinking skills test of Social studies 3) The achievement test of Social studies and 4) The satisfaction questionnaire on the instruction of the Flipped classroom. The statistics used to analyze data were mean, standard deviation and t-test for dependent Samples. The results of this research were as follows: 1) The analytical thinking skills in Social studies of grade 3 students after studying the Flipped classroom were higher than before studying at a statistical significance level of .05 2) The learning achievement in Social Studies of grade 3 students after studying the Flipped classroom were higher than before studying at a statistical significance level of .05 and 3) The satisfaction of grade 3 students towards teaching by the Flipped classroom were at a high level overall.

Keywords: Development of analytical thinking skills, The Flipped classroom

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การจัดการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้เรียนและผู้สอน (วิภาพรรณ พินลา, 2559) การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาผู้สอนต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมการจัดแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนา และขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน (วิภาพรรณ พินลา, 2560)

จากการค้นคว้าปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา สามารถสรุปปัญหาได้ทั้งหมด 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านหลักสูตรและผู้สอน พบว่า หลักสูตรบรรจุเนื้อหามากเกินไป มีตัวชี้วัดจำนวนมาก ผู้สอนมักจะใช้วิธีการบรรยายความรู้มากกว่าให้ผู้เรียนสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง (ฉัตรกร วรรณโก, 2556) ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม ขาดการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ บรรยากาศการเรียนจึงน่าเบื่อและขาดประสิทธิภาพ มีการวัดและประเมินผลด้านความรู้ความจำมากกว่าทักษะกระบวนการคิด (ดรุณี จำปาทอง, 2560; สิริวรรณ ศรีพหล, 2557) 2) ด้านผู้เรียน พบว่าผู้เรียนมีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเนื้อหาในรายวิชาค่อนข้างมาก ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย มีความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาในด้านลบ โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นช่วงวัยที่เกิดการตื่นตัวในการเรียนรู้แต่ยังขาดความเข้าใจในบทเรียน มักใช้วิธีการจดจำเนื้อหามากกว่าการศึกษาเรียนรู้จนเกิดความเข้าใจอย่างเป็นขั้นตอน (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2560) 3) ด้านการบริหารจัดการของโรงเรียน พบว่าโรงเรียนขาดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการนำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาควรมีกิจกรรมที่เสริมหลักสูตรและเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่ชุมชนด้วย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมมากกว่าเนื้อหาสาระจากหนังสือเรียน (พิมพ์พร ก้อนคำ, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558) ซึ่งรายงานสภาพและปัญหาการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ไปสู่การปฏิบัติ ที่พบว่าผู้บริหารโรงเรียนไม่มีการนิเทศติดตามผู้สอนอย่างจริงจัง ขาดความเป็นผู้นำเชิงวิชาการ และพบข้อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ ในด้านความพร้อมของบุคลากร

หรือผู้สอนมีภาระหน้าที่รับผิดชอบงานต่าง ๆ นอกเหนือจากการสอน ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กจะมีความพร้อมน้อยกว่า (ดรุณี จำปาทอง, 2560)

จากการศึกษารายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาปีงบประมาณ 2564 ของกลุ่มนิเทศติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 ในโครงการการสังเคราะห์รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) พบว่า จุดที่ควรพัฒนาด้านคุณภาพผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ด้านความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหา คิดเป็นร้อยละ 83.14 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่สูง และจากข้อมูลผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน (NT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2563 ของ สพป.พระนครศรีอยุธยา เขต 1 พบว่า ความสามารถด้านคณิตศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 37.84 อยู่ในระดับพอใช้ (สำนักเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1, 2564) ซึ่งสามารถบ่งชี้ถึงทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้ว่าอยู่ในระดับพอใช้ และจากการวิเคราะห์ปัญหาของผู้เรียนที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนวิชาสังคมศึกษา พบว่าผู้เรียนมีทักษะด้านความรู้ความจำ แต่ยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ ขาดความเข้าใจในการสรุปประเด็นสำคัญ เมื่อเจอปัญหาจากสถานการณ์จำลองต่าง ๆ สามารถอธิบายถึงสถานการณ์นั้น ๆ ได้ แต่ไม่สามารถระบุสาเหตุของปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้ยังขาดกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดทักษะต่าง ๆ

Marzano & Kendall (2007) ได้กล่าวว่า การคิดวิเคราะห์มีความซับซ้อนมากกว่าความเข้าใจ มีกระบวนการคิดอย่างลึกซึ้งและต้องใช้เหตุผล การคิดวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Marzano ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การจับคู่ (Matching) 2) การจัดหมวดหมู่ (Classification) 3) การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด (Error Analysis) 4) การสรุปเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป (Generalizing) และ 5) การสรุปเป็นหลักเกณฑ์เฉพาะ (Specifying) โดยการคิดวิเคราะห์ เป็นการคิดขั้นสูงของผู้เรียนที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการคิดสร้างสรรค์ที่ต้องได้รับการพัฒนาผ่านการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้จึงต้องฝึกให้ผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อที่จะได้มีความสามารถคิดในระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งผู้สอนควรจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการ (วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒผล, 2562)

การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน หรือ Flipped Classroom เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ถูกนำมาแก้ไขปัญหาผู้เรียนบางส่วนที่มีความจำเป็นต้องขาดเรียนไปทำกิจกรรมอื่น และยังช่วยแก้ปัญหากรณีเนื้อหาสาระในรายวิชามีจำนวนมากและต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจจนไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้ทันในชั่วโมงเรียน โดยมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ของผู้เรียนตามทักษะความรู้ความสามารถ สติปัญญา สนับสนุนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา โดยมีแนวคิดว่าเรียนที่

บ้าน และทำการบ้านที่โรงเรียน การจัดการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนการเรียนรู้นอกห้องเรียน ผู้เรียนจะศึกษาผ่านคลิปวีดีโอที่ผู้สอนบันทึกและเผยแพร่ลงในอินเทอร์เน็ตที่มีความยาวไม่เกิน 15 นาทีจากที่บ้านแล้วจดบันทึกใจความสำคัญ ซึ่งเป็นการใช้ทักษะขั้นต้นในการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ 2) ส่วนของการเรียนรู้ในห้องเรียน เมื่อเข้าสู่ห้องเรียนผู้เรียนจะซักถามในประเด็น หรือข้อสงสัยต่าง ๆ จากคลิปวีดีโอที่ศึกษา จากนั้นจะทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม มีการทำกิจกรรมร่วมกันในห้องเรียน มีผู้สอนคอยให้ความช่วยเหลือ และตอบข้อสงสัยในระหว่างการทำกิจกรรม (Bergmann & Sams, 2012; วิจารณ์ พานิช, 2556) นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ยังช่วยเพิ่มปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกันเอง ผู้เรียนที่เข้าใจสามารถทำแบบฝึกหัดได้จะช่วยเหลือเพื่อนที่ยังไม่เข้าใจในบทเรียน กิจกรรมในห้องเรียนช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นโดยมีผู้สอนตั้งคำถามกระตุ้นส่งผลให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดในระดับที่สูงขึ้น และฝึกทักษะด้านอื่น ๆ เช่น การสาธิต การอภิปรายในห้องเรียนผ่านการทำกิจกรรม เป็นต้น ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหารายวิชานั้น ๆ ได้ดีขึ้น ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น (ชนิสรา เมธภัทรหิรัญ, 2560) โดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนมีความสุขและสนุกสนานกับการเรียน

ด้วยความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยตระหนักและเห็นความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการสอนใหม่ โดยที่ผู้เรียนไม่รู้สึกเบื่อหน่าย เกิดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่ค่อนข้างมาก และเพื่อฝึกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และแก้ไขปัญหา เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถนำทักษะที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปเป็นแนวทางในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และหากเผชิญกับปัญหาสามารถคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านก่อนเรียนและหลังเรียน

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านก่อนเรียนและหลังเรียน

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 กลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ สังกัดสพป.พระนครศรีอยุธยา เขต 1 และสังกัดสพป.พระนครศรีอยุธยา เขต 2 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 11 โรงเรียน รวมทั้งหมด 35 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 1,219 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3/5 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนประตูชัย สังกัด สพป.พระนครศรีอยุธยา เขต 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 28 คน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

หนังสือเรียน วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนาน่ารู้ บทที่ 2 เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ บทที่ 3 แบบอย่างที่ดี และ บทที่ 4 ชาวพุทธที่ดี รวมทั้งหมด 9 เรื่อง โดยประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้ 1) พระไตรปิฎก 2) ศรัทธาในพระรัตนตรัย 3) การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน 4) ประวัติพุทธสาวก(สามเณรสังกิจจะ) 5) ชาดก 6) ชาวพุทธตัวอย่าง 7) มารยาทชาวพุทธ 8) ศาสนพิธีและการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ และ 9) การพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 9 แผนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งหมด 15 คาบ

3.2 แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบอัตนัย วัดทักษะการคิดวิเคราะห์ 5 ด้าน ด้านละ 4 คะแนน รวมทั้งหมด 20 คะแนน

3.3 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ 20 คะแนน

3.4 แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีค่าระดับความพึงพอใจ (Rating Scale) 5 ระดับ ในด้านครูผู้สอน ด้านองค์ประกอบที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ จำนวน 12 ข้อ และตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน จากแบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน โดยใช้สถิติ t-test แบบ Dependent Samples

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน จากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านโดยใช้สถิติ t-test แบบ Dependent Samples

4.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน โดยใช้ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สรุปผล ดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีทักษะการคิดวิเคราะห์ วิชาสังคมศึกษา หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประเด็นที่สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ วิชาสังคมศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 28 คน พบว่านักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องศึกษาเนื้อหาด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนซึ่งสามารถช่วยแก้ปัญหาเนื้อหาวิชาที่จะต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจจนไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้ทันในชั่วโมงเรียนซึ่งจะช่วยผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาที่สำคัญมากยิ่งขึ้น

(Bergmann & Sams, 2012) ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้และช่วยแก้ปัญหาในรายวิชาสังคมศึกษาที่มีเนื้อหาสาระค่อนข้างเยอะ และจะต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ ซึ่งส่งผลให้เวลาไม่เพียงพอในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเต็มที่ เมื่อนำการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านมาใช้จึงทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะความคิดรวบยอดและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองก่อนการเรียนรู้ในชั้นเรียน ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ดียิ่งขึ้นจากกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนรวมในกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้คิดขึ้น ได้ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ ในการอภิปราย ตั้งประเด็นคำถาม แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์หาเหตุและผลเพื่อหาความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงกันของเหตุการณ์ โดยตลอดระยะเวลาในการทำกิจกรรมผู้วิจัยจะเป็นผู้คอยกระตุ้นถามให้ผู้เรียนได้คิด และให้คำแนะนำที่เหมาะสม ดังที่ วิจารณ์ พานิช (2556) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวก่อนเข้าห้องเรียน โดยศึกษาวิดีโอจากที่บ้าน ทำความเข้าใจในเนื้อหา จับประเด็นสำคัญในสิ่งที่ไม่เข้าใจ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองก่อนที่จะเข้าเรียนในห้องเรียน เพื่อเตรียมมาซักถาม และทำกิจกรรมในห้องเรียนผู้เรียนจะมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมในห้องเรียนมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยผู้สอนคอยตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด สอดคล้องกับ วสันต์ ศรีหิรัญ (2560) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านว่าสามารถช่วยส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างองค์ความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายนอกชั้นเรียน สนับสนุนการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ และทำความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ และนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ในการอภิปรายในห้องเรียน ซึ่งผู้สอนจะคอยสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นที่ได้จากการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการขยายความคิดจากความคิดเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พาขวัญ ศรีธรรมชาติ (2563) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 28 คน พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 ทั้งนี้

อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาคลิปวิดีโอที่ผู้สอนได้บันทึกไว้ล่วงหน้ามาจากที่บ้าน ซึ่งคลิปวิดีโอไม่ใช่การบรรยายจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการแทรกคลิปวิดีโอการ์ตูนเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือรูปภาพการสาธิตต่าง ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในเนื้อหาสาระได้ดียิ่งขึ้น เมื่อผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องที่จะเรียนมาแล้วจึงทำให้เมื่อเข้าสู่ห้องเรียนผู้เรียนสามารถทำกิจกรรม หรืองานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเต็มที่ หรือหากเกิดข้อสงสัยก็สามารถตั้งคำถาม และซักถามได้อย่างตรงประเด็น ดังที่ Bergmann and Sams (2012) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านช่วยส่งเสริมการเรียนว่าเป็นการช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันให้ก้าวหน้าในการเรียนตามความสามารถของตนเองได้ เพราะสามารถศึกษาได้ทุกที่ ทุกเวลา กี่ครั้งก็ได้จนกว่าจะพอใจ และยังสอดคล้องกับ ชนิสรา เมธภัทรหิรัญ (2560) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านช่วยให้ผู้เรียนที่ต้องการทำความเข้าใจเนื้อหาสาระหลังการเรียนในห้องเรียนสามารถกลับมาดูซ้ำเพื่อทบทวนเนื้อหานั้นได้อีกครั้ง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหานั้น ๆ ได้ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา จันทร์ช่วง (2560) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านสูงกว่าหลังการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 3 นั่นหมายถึง นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ เป็นความพอใจความชอบ ซึ่งเกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการจากการจัดการเรียนรู้ (อารีย์ พันธ์มณี, 2557) ทั้งนี้ความพึงพอใจของผู้เรียนที่เกิดขึ้น อาจเป็นเพราะผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่อยากจะเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับประยุทธ ไทยธานี (2563) ได้กล่าวว่า ผู้เรียนจะเกิดแรงจูงใจในการเรียนได้นั้นจะต้องมีแรงจูงใจที่อยากจะเรียน โดยเริ่มจากผู้สอนควรส่งเสริมแรงจูงใจตั้งแต่การมอบหมายงานที่ท้าทาย ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีความหลากหลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างปฏิสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อน รวมถึงกิจกรรมควรมีความสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน มีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี จนทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ดี และเกิดความพึง

พอใจในกิจกรรมการเรียนรู้ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านองค์ประกอบที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ องค์ประกอบที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน เช่น ความสะดวกในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อเปิดดูคลิปวิดีโอ ใบงาน แบบฝึกหัด และกิจกรรมในชั้นเรียน มีความหลากหลาย ช่วยกระตุ้นความสนใจแก่ผู้เรียน กิจกรรมในชั้นเรียนสนุก ทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน ล้วนเป็นองค์ประกอบที่กระตุ้นทำให้ผู้เรียนเกิดความชอบ ความพึงพอใจ และความสุขในการเรียนทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยยศ โพธิ์ศรี (2554) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการเรียนของผู้เรียน เช่น คุณสมบัติของผู้สอน วิธีการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ล้วนส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะสร้างความสุขในการเรียนให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ และมีความกระตือรือร้นในการเรียน ดังที่ Bergmann and Sams (2012) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ขององค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านไว้ว่า เป็นการใช้เทคโนโลยีในการเรียนที่เด็กสมัยใหม่ชอบโดยใช้สื่อไอที และยังช่วยให้ผู้สอนรู้จักผู้เรียนดีขึ้น จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผ่านการกระตุ้นการให้กำลังใจ รับฟัง ช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน และยังช่วยเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองจากกิจกรรม บรรยากาศการเรียนเกิดความสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนมีความเอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจพร ตีระวัฒนานนท์ (2563) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ตามแนวคิดห้องเรียนกลับด้าน เรื่อง การสร้างภาพกราฟิกโดยโปรแกรมนำเสนอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้บทเรียนออนไลน์ตามแนวคิดห้องเรียนกลับด้าน เรื่อง การสร้างภาพกราฟิกโดยโปรแกรมนำเสนออยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้นเนื่องจากนักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองก่อนการเรียนรู้ในชั้นเรียน ได้รับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์จากกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้มีบทบาทและมีส่วนร่วม เช่น เกม กิจกรรมกลุ่ม การอภิปรายร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น จากการศึกษาคลิปวิดีโอที่ไม่ใช่การบรรยายจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว แต่มีการแทรกคลิปวิดีโอการ์ตูน หรือรูปภาพการสาธิตต่างๆ และสามารถกลับมาทบทวนบทเรียนซ้ำได้ตลอดเวลา จนทำให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา จันทร์ช่วง. (2560). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ฉัตรกร วรรณโก. (2556). *ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ในโรงเรียนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชนิสรา เมธภัทรหิรัญ. (2560). ห้องเรียนกลับด้านกับการสอนคณิตศาสตร์. *สสวท.,* 46(209), 20-22. https://emagazine.ipst.ac.th/209/IPST209/assets/common/downloads/IPST-Mag-207.pdf

ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2560). *อุดมคติวิทยา หลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อปวงชน.* โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยยศ โพธิ์ศรี. (2554). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองจันเสนด้วยวิธีทางประวัติศาสตร์ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการใช้กระบวนการทางประวัติศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. http://www.edu.nu.ac.th/researches/view_is.php? id=490

ดรุณี จำปาทอง. (2560). *สภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในระดับการศึกษาภาคบังคับ.* วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ., 10(2), 121-135.

เบญจพร ตีระวัฒนานนท์. (2563). *การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ตามแนวคิดห้องเรียนกลับด้าน เรื่อง การสร้างภาพกราฟิกโดยโปรแกรมนำเสนอ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยบูรพา.

ประยุทธ ไทยธานี. (2563). *การส่งเสริมแรงจูงใจภายในให้แก่นักเรียน.* วารสารราชพฤกษ์, 18(1), 9-19. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Ratchaphruekjournal/article/download/211583/163955

พาขวัญ ศรีธรรมชาติ. (2563). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

พิมพ์พร ก้อนคำ. (2556). *สภาพและปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต 5* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

วสันต์ ศรีหิรัญ. (2560). *ห้องเรียนกลับด้านกับการคิดวิเคราะห์.* วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 14(65), 19-28.

วิจารณ์ พานิช. (2556). *ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง.* เอส.อาร์.พริ้นติ้ง.

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2562). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์.* ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

วิภาพรรณ พินลา. (2559). แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา โดยใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาสำหรับผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 10(3), 20–32

_____. (2560). *แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21.* วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ, 30(1), 13–33.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2557). *การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูสังคมศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสาระร่วมสมัยในวิชาสังคมศึกษา.*วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ., *7*(2), 36-37.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (2564). รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปีงบประมาณ 2564. https://www.aya1.go.th/files/202206071654592696.pdf

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). *รายงานสภาพและปัญหาการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปสู่การปฏิบัติผ่านระบบออนไลน์.* โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

Bergmann, J. & Sams, A. (2012). *Flip Your Classroom Reach Every Student in Every Class Every Day.* Washington,DC, USA: International Society for Technology in Education.

Marzano, Robert J. & Kendall, John S. (2007). *The New Taxonomy of Educational Objectives.* Corwin Press.

พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

BEHAVIORS PROMOTING FOLK PLAY IN EARLY CHILDHOOD OF CAREGIVERS IN KHOK SUNG SUBDISTRICT, MUANG DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ธรรมนูญ ม้าวิเศษ, [2]ยุภดี สงวนพงษ์ และ [3]ลนาไพร ขวาไทย

[1]Thammanoon Mavises, [2]Yuphadi Sa-nguanphong and [3]Lanaprai Kwathai

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand

[1]mavises52@gmail.com

Received: May 10, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เพื่อศึกษา พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ดูแลเด็กปฐมวัย จำนวน 118 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยพบว่า ผู้ดูแลส่วนใหญ่ไม่ใช่บิดามารดา เป็นตายาย การศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกร ลักษณะครอบครัวข้ามรุ่น รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายต้องกู้ยืมเงิน เด็กส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 3-5 ปี การเล่นเป็นกลุ่ม ใช้เวลาในการเล่น 3-4 ชั่วโมง/วัน พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.89, S.D.=0.58) และการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ดูแล ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ =

[1] อาจารย์ โครงการจัดตั้งคณะวิศวกรรมศาสตร์ศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3] อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

3.86, S.D.= 0.19) พบว่า ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ-อารมณ์ และด้านสังคม อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.00, S.D.= 0.47), ($\overline{X}$ = 3.85, S.D.= 0.38) และ ($\overline{X}$ = 4.15, S.D.= 0.32) ตามลำดับ ส่วนด้านสติปัญญา อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.45, S.D.= 0.22) ผลการศึกษา พบว่า ผู้ดูแลเด็กเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักความผูกพัน มีการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านร่วมกับเด็กในกิจวัตรประจำวัน ประเพณีต่างๆของชุมชนและการประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุภายในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เป็นการลดค่าใช้จ่าย การเล่นผ่าน การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เป็นการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมตามวัย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กลางในการเรียนรู้ผ่านการเล่นของเด็ก สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เด็กมีความรักความศรัทธาสิ่งดีของชุมชนหล่อหลวมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เพื่อให้เด็กมีคุณภาพชีวิตเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีต่อไป

คำสำคัญ: การเล่นพื้นบ้าน เด็กปฐมวัย ผู้ดูแล

Abstract

This research aims to study current situation on the use of-Behaviors promoting folk play in early childhood of caregivers in Khok Sung Subdistrict, Muang District, Chaiyaphum Province. The 118 samples were caregivers of early childhood children living in Khok Sung Subdistrict . The research instrument was a questionnaire consisting of 4 parts by using statistical analysis of percentage and mean. The results showed that most of the child caregivers are female. primary education, farmer occupation, skipped-generation family Insufficient income to cover expenses, have to borrow money. Most of the children are female, aged 3-5 years, playing in groups. It takes 3-4 hours/day to play. Behaviors promoting folk play in early childhood children of caregivers. The mean and standard deviation were high level ($\overline{X}$ =3.89,S.D.= 0.58) and child development promotion of caregivers. The overall image was at a high level ($\overline{X}$ = 3.86, S.D.= 0.19) found that the physical, mental, emotional and social aspects were at a high level ($\overline{X}$ = 4.00, S.D. = 0.47), ($\overline{X}$ =3.85, S.D.= 0.38) and ($\overline{X}$ =4.15, S.D.= 0.32) respectively. Intelligence is at a moderate level ($\overline{X}$ = 3.45, S.D. = 0.22). From the results of this study, it was found that caregivers raised children with love and attachment. Folk play activities are organized with children in daily routine and traditions of the community. Creating toys from materials within the community creatively is a cost reduction. Playing through, learning from real situations, It promotes holistic development according to age. Therefore, relevant staff must be involved in organizing a central space for learning

through children's play. Insert local wisdom for early childhood to have love, faith, good deeds of the community perfect humanity so that children have a better quality of life and grow up to be good citizens.

Keywords : folk play, early childhood, caregiver

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัยว่าเป็นการจัดการศึกษาที่ต้องเป็นไปเพื่อให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาที่ดีรอบด้านทั้งร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เหมาะสมกับวัย เพื่อให้เด็กเกิดทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับหลักการพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลและความต้องการจำเป็นพิเศษ สร้างคุณลักษณะให้เด็กปฐมวัย มีอุปนิสัยใฝ่ดี มีคุณธรรม มีวินัย ใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถซึมซับสุนทรียะและวัฒนธรรมที่หลากหลายได้ และยังบ่มเพาะเจตคติของเด็กปฐมวัยให้เคารพคุณค่าของบุคคลอื่น มีจิตวิญญาณของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเสมอภาคและมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนั้นการศึกษาปฐมวัยจึงเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาบุคคลและตลอดจนการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นการปูพื้นฐานชีวิตทั้งมวลให้แก่เด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของสังคม (แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560)

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (2556) ได้สำรวจทักษะของเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 พบว่า เด็กมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมได้ดีไม่แพ้ชาติใดในโลก ดังนั้นผู้ดูแลเด็กปฐมวัยควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กสู่สังคมภายนอกแบบองค์รวมประกอบไปด้วย 1) ด้านร่างกาย เสริมให้เด็กเน้นคุณภาพ พลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว ว่องไว มีความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ประสาทสัมผัสและการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กในการหยิบจับขีดเขียน เป็นต้น 2) ด้านจิตใจ-อารมณ์ เน้นให้เด็กมีความรักและศรัทธาในคุณธรรม จริยธรรม และศาสนา มีอารมณ์ดี สนุกสนาน ร่าเริงแจ่มใส และช่วยเหลือผู้อื่นได้ 3) ด้านสังคม รู้จักดำเนินชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริง ยอมรับตนเองและผู้อื่น มีวินัยรู้จักแบ่งปันด้วยความรักและความเสียสละสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และ 4) ด้านสติปัญญา ความสามารถใช้ภาษาและเข้าใจภาษา ส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกเกี่ยวกับการใช้คำพูด การสนทนาโต้ตอบ การเล่าเรื่องราวต่างๆ และประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นผู้ดูแลเด็กปฐมวัยควรมีการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เป็นไปตามวัย

การเล่นพื้นบ้านเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์กับการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้ครบทุกด้าน อีกทั้งยังมีประโยชน์และคุณค่า ทั้งด้านความสนุกสนาน รื่นเริง ช่วยพัฒนาความแข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา (รัตน์ตยา ศรีสุข, 2551) ช่วยป้องกันโรคภัยได้อีกมากมาย ประหยัดค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่ใช้วัสดุที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นๆ จึงทำให้มีค่าใช้จ่ายน้อย อีกทั้งช่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมทางด้านการเล่นพื้นบ้าน เนื่องจากจะเป็นลักษณะการเล่นง่ายๆ ไม่มีกฎกติกายุ่งยากซับซ้อน นอกจากนี้การเล่นพื้นบ้านยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจกายในประเทศ ช่วยส่งเสริมการใช้สินค้าไทย เข้าทำนอง“ไทยทำ 'ไทยใช้ไทยซื้อ ไทยขาย ไทยเล่นกีฬาพื้นเมืองไทย เงินทองไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ” และยังเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายซื้อหามาจากภายนอกแต่อย่างใด เป็นความพอดี เป็นความพอเพียง สลับเป็นช่วงๆตามเทศกาล ตามฤดูกาล อย่างพอเหมาะ พอควร (ชัชชัย โกมารทัต, 2549)

ในปัจจุบันการเล่นพื้นบ้านในเด็กมีความแตกต่างจากอดีตเนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น ด้านผู้ดูแล ด้านเด็ก ด้านครอบครัว ด้านสังคมและชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ลักษณะของครอบครัว ลักษณะการเลี้ยงดูเด็ก ความสัมพันธ์ในครอบครัว การเล่นอย่างมีคุณภาพ การมีส่วนร่วมในการเล่น และการเล่นของเด็กในการใช้สื่อต่างๆ ทีมนักวิจัยจึงสนใจศึกษา พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ดูแลเด็กปฐมวัย (อายุ 2-5 ปี) ที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีจำนวนทั้งหมด 6 หมู่บ้าน มีจำนวนประชาชนทั้งหมด จำนวน 118 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ กรอบแนวคิด พฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กจากการเล่นพื้นบ้าน ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเล่นและการมีส่วนร่วมของเด็กในการเล่นพื้นบ้านให้แก่เด็กเป็นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามวัยแบบองค์รวม (**Holistic care)** ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ-อารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ที่เชื่อว่าการที่ผู้ดูแลเด็กมีการจัดกิจกรรม พฤติกรรมการเล่นพื้นบ้านในเด็กมีผลต่อการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กตามวัยได้ การที่เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากประสบการณ์เล่นพื้นบ้านตามที่ผู้ดูแลจัดให้เป็นการทำให้เด็กมีพัฒนาการเป็นไปตามวัย

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม เรื่อง พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ดูแล เป็นแบบตรวจสอบ รายการ (Check List)

ตอนที่ 2 ข้อมูลส่วนตัวของเด็ก เป็นแบบตรวจสอบ รายการ (Check List)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามพฤติกรรมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล รวมจำนวนทั้งสิ้น 9 ข้อ ลักษณะคำถามของแบบสอบถามในส่วนนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ดูแล เป็นการส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวม (Holistic care) แบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า (Rating scale) 3 ระดับ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ-อารมณ์ 3) ด้านสังคม และ 4) ด้านสติปัญญา ด้านละ 5 ข้อ รวมจำนวนข้อแบบสอบถามทั้งสิ้น 20 ข้อ ลักษณะคำถามของแบบสอบถามในส่วนนี้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้วผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ดังนี้ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อแสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ดูแล เด็กปฐมวัย ระดับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมการเล่นพื้นบ้านในเด็ก และการส่งเสริมพัฒนาการเด็กแบบองค์รวมของผู้ดูแล

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1.ข้อมูลส่วนตัวของผู้ดูแล ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 58.47 ส่วนใหญ่มีอายุ 60-69 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 33.90 ผู้ดูแลเป็นตายายของเด็ก จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 33.05 การศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 36.44 สถานภาพสมรส จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 45.76 อาชีพเกษตรกร จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 34.05 รายได้ต่ำกว่า 10,001 บาท จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 33.05 รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายต้องกู้ยืม จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวข้ามรุ่น จำนวน 54 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 45.76 สมาชิกในครอบครัว 4-5 คน จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 48.31 ผู้ดูแลส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 52.24 ตามลำดับ

2. ข้อมูลส่วนตัวของเด็ก ส่วนใหญ่อายุ 3-5 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 55.09 และเป็นเพศหญิง จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 55.08 ลักษณะการเล่นของเด็กชอบเล่นเป็นกลุ่ม จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ -63.56 ใช้เวลาในการเล่นของเด็กนาน 3-4 ชั่วโมง/วัน จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 38.98 รองลงมา 5-6 ชั่วโมง/วัน จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 32.20 และมีภาวะสุขภาพปกติ จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 92.37 ตามลำดับ

3. ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล (n=118 คน)

พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
การจัดกิจกรรมการเล่น			
1. ท่านจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านให้แก่เด็กเพราะเป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีงาม และเป็นการประหยัด	3.70	.82	สูง
2. ท่านเลือกใช้ชนิดของเล่นพื้นบ้านได้เหมาะสมกับ เพศ อายุตามพัฒนาการเด็ก	3.88	.54	สูง
3. ท่านให้เด็กเล่นจากวัสดุธรรมชาติในชุมชนตามจินตนาการของเด็ก	3.45	.74	ปานกลาง
4. ท่านให้เด็กดัดแปลงวิธีการเล่นพื้นบ้านอย่างสร้างสรรค์ตามจินตนาการ เช่น ปั้นดินเหนียว เล่นทรายในวัด เป็นต้น	4.41	.29	สูง

5. ท่านให้เด็กเล่นสื่อดิจิทัล เช่น โทรศัพท์มือถือ เพราะเป็นสื่อที่ทันสมัยมากกว่าการเล่นพื้นบ้าน	4.37	.42	สูง
6. ท่านฝึกให้เด็กรู้จักการแพ้ชนะ และให้อภัยจากการเล่นพื้นบ้าน	3.69	.59	สูง
7. ท่านกำหนดกติกาการเล่นพื้นบ้านให้เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ เพราะเด็กจะได้ฝึกการรอคอย การยอมรับของสังคม	2.56	.61	ปานกลาง
8. ท่านให้อิสระแก่เด็กต่อการเล่นพื้นบ้าน เช่น การวิ่งเล่นในทุ่งนา การเล่นซ้อนหา เป็นต้น	3.91	.65	สูง
9. ท่านให้เด็กเล่นกับเพื่อนในประเพณีต่างๆของชุมชน	4.65	.49	สูง
10. ท่านเสริมแรงบวกให้แก่เด็กเมื่อเด็กเล่นพื้นบ้านตามกติกาและมีความคิดสร้างสรรค์	4.33	.43	สูง
รวม	**3.90**	**.29**	**สูง**
การมีส่วนร่วม			
11.ท่านเป็นผู้ที่สำคัญมากที่สุดในการเลือกชนิดของเล่นพื้นบ้านให้แก่เด็ก	3.10	.65	ปานกลาง
12. ท่านให้เด็กช่วยคิดวิธีการเล่นจากสิ่งที่มีในชีวิตประจำวัน	4.75	.89	สูง
13. ท่านให้เด็กร่วมเลือกการเล่นพื้นบ้าน เพราะมีประโยชน์ประหยัดและเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า	3.96	.39	สูง
14. ท่านให้เด็กมีส่วนช่วยเก็บของเล่นหลังจากเล่นเสร็จแล้ว	3.33	.81	สูง
15. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดบรรยากาศในการเล่นพื้นบ้านกับเด็ก	3.87	.43	ปานกลาง
รวม	**3.87**	**.23**	**สูง**

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล การจัดกิจกรรมการเล่นและการมีส่วนร่วม ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$=3.90, S.D.=0.29) และ ($\overline{X}$= 3.87, S.D.= 0.23) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายข้อ การจัดกิจกรรมพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านในเด็กของผู้ดูแล คือ ผู้ดูแลให้เด็กเข้าร่วมการเล่นตามประเพณีของชุมชน ($\overline{X}$=4.65, S.D.= 0.49) รองลงมา คือ ท่านให้เด็กดัดแปลงวิธีการเล่นพื้นบ้านอย่างสร้างสรรค์ตามจินตนาการ เช่น ปั้นดินเหนียว เล่นทรายในวัด เป็นต้น ระดับสูง ($\overline{X}$= 4.41, S.D. = 0.29) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านกำหนดกติกาการเล่นพื้นบ้านให้เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ระยะเวลา สถานที่ การมีส่วนร่วม เป็นต้น เพราะเด็กจะได้ฝึกการรอคอย การยอมรับของสังคม ระดับปานกลาง ($\overline{X}$= 2.56, S.D. = 0.61) ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในการเล่นพื้นบ้านของเด็กและผู้ดูแล พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.87, S.D. = 0.23) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในการมีส่วนร่วม คือ ท่านให้เด็กช่วยคิดวิธีการเล่นจากสิ่งที่มีในชีวิตประจำวัน เช่น ทำอาหารในห้องครัว ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น ระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.75, S.D. = 0.89) รองลงมา คือ ท่านให้เด็กร่วมเลือกการเล่นพื้นบ้าน เพราะมีประโยชน์ประหยัดและเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.22, S.D. = 0.39) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ท่านเป็นผู้ที่สำคัญมากที่สุดในการเลือกชนิดของเล่นพื้นบ้านให้แก่เด็ก ระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.10, S.D. = 0.65) ตามลำดับ

4. ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ดูแล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่าเฉลี่ยการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ดูแล

(n=118)

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านร่างกาย	4.00	.47	สูง
ด้านจิตใจ-อารมณ์	3.88	.38	สูง
ด้านสังคม	4.15	.32	สูง
ด้านสติปัญญา	3.45	.22	ปานกลาง
รวม	**3.86**	**.49**	**สูง**

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ดูแลได้ผลการศึกษาดังนี้ การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของผู้ดูแลภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.86, S.D.= 0.49) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ-อารมณ์ และด้านสังคม อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.00, S.D.= 0.47), ($\overline{X}$ = 3.85, S.D.= 0.38) และ ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.32) ตามลำดับ ส่วนด้านสติปัญญา อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.45, S.D. = 0.22)

อภิปรายผล

จากการวิจัยพฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ในภาพรวมพบประเด็นที่สำคัญดังนี้ ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ไม่ใช่บิดามารดา เป็นตายาย ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวข้ามรุ่น การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา อาชีพหลักเป็นเกษตรกร รายได้ของครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่ายต้องกู้ยืมเงิน และรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท เด็กส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ3-5 ปี ลักษณะการเล่นเป็นกลุ่ม ใช้เวลาในการเล่น 3-4 ชั่วโมง/วัน สำหรับพฤติกรรม

ส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล และการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ดูแล มีรายละเอียดดังนี้

1. พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล การจัดกิจกรรมการเล่นและการมีส่วนร่วม ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.90, S.D. = 0.29) และ ($\overline{X}$ = 3.87, S.D. = 0.23) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายข้อ การจัดกิจกรรมพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านในเด็กของผู้ดูแล คือ ผู้ดูแลให้เด็กเข้าร่วมการเล่นตามประเพณีของชุมชน ($\overline{X}$ = 4.65, S.D. = 0.49) รองลงมา คือ ท่านให้เด็กดัดแปลงวิธีการเล่นพื้นบ้านอย่างสร้างสรรค์ตามจินตนาการ เช่น ปั้นดินเหนียว เล่นทรายในวัด เป็นต้น ระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.41, S.D. = 0.29) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านกำหนดกติกาการเล่นพื้นบ้านให้เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ระยะเวลา สถานที่ การมีส่วนร่วม เป็นต้น เพราะเด็กจะได้ฝึกการรอคอย การยอมรับของสังคม ระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.56, S.D. = 0.61) ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในการเล่นพื้นบ้านของเด็กและผู้ดูแล พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.87, S.D. = 0.23) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในการมีส่วนร่วม คือ ท่านให้เด็กช่วยคิดวิธีการเล่นจากสิ่งที่มีในชีวิตประจำวัน เช่น ทำอาหารในห้องครัว ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น ระดับสูง ($\overline{X}$ =4.75, S.D.= 0.89) รองลงมา คือ ท่านให้เด็กร่วมเลือกการเล่นพื้นบ้าน เพราะมีประโยชน์ประหยัดและเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.22, S.D.= 0.39) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านเป็นผู้ที่สำคัญมากที่สุดในการเลือกชนิดของเล่นพื้นบ้านให้แก่เด็ก ระดับปานกลาง ($\overline{X}$ =3.10, S.D.= 0.65) ตามลำดับ

จากการศึกษา พบว่า การเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวเป็นลักษณะของครอบครัวข้ามรุ่น ผู้ดูแลเด็กหลักไม่ใช่บิดามารดา แต่เป็นตายาย ปู่ย่า เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา อาชีพหลักเป็นเกษตรกร รายได้ของครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่ายต้องกู้ยืมเงิน และรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท แสดงให้เห็นว่าผู้ดูแลมีปัญหาด้านเศรษฐกิจและการศึกษา เป็นข้อจำกัดในการจัดกิจกรรมการเล่นให้กับเด็ก ดังนั้นควรส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กได้นำเอาการเล่นพื้นบ้าน จากประสบการณ์เดิมของผู้ดูแล ของดีในชุมชน โดยให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเล่นต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาประดิษฐ์ของเล่นที่สร้างสรรค์ เพื่อลดค่าใช้จ่าย เป็นการเล่นผ่านการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการเป็นไปตามวัย สอดคล้องกับการศึกษาของอรุณี หรดาล (2562) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจนเป็นวิถีชีวิตและมีลักษณะเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของ คนในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมให้เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้ภูมิปัญญาที่อยู่รอบตัว จะช่วยให้เด็กเรียนรู้เห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและท้องถิ่นของตน ซึ่งการนำภูมิปัญญามาพัฒนาเป็นของเล่นให้แก่เด็ก เป็นการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการตามวัยอย่างสร้างสรรค์ เด็กวัยนี้เป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ ดังนั้นผู้ดูแลที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลและใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ควรมีการพิจารณาคัดเลือกของเล่นพื้นบ้านให้เหมาะสมกับวัยเป็นเรื่องใกล้ตัวที่เป็นรูปธรรม และมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับการศึกษาของ ฟาลาตี หมาดเต๊ะ (2557) ศึกษาผลของการฝึกการละเล่นพื้นบ้านที่มีต่อ

พัฒนาการของเด็กปฐมวัย พบว่าเด็กมีสมรรถภาพทางกลไกพัฒนาดีขึ้น ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการละเล่นพื้นบ้าน พบว่าภายหลังการใช้กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน เด็กปฐมวัยทั้งชายและหญิง มีค่าคะแนนอยู่ในระดับดี ดังนั้นการฝึกกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านจึงมีผลดีต่อเด็กปฐมวัย

2. การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง สรุปแต่ละด้านได้ดังนี้

2.1 ด้านร่างกาย มีคะแนนอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.32) พิจารณารายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงมากที่สุด คือ ท่านให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่นในกิจวัตรประจำวันด้านโภชนาการ เช่น การจัดอาหารให้ได้สารอาหารครบ 5 หมู่ การทำขนมพื้นบ้าน เป็นต้น ระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.75, S.D. = 0.52) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านให้เด็กเล่นช่วยเหลืองานบ้านตามความสามารถ เช่น เช็ดโต๊ะ ล้างจาน รดน้ำต้นไม้ เป็นต้น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.48 S.D. = 0.50) จากการศึกษา พบว่า ระดับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอยู่ในระดับสูง ดังนั้นผู้ดูแลที่เห็นความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย โดยนำเอาการเล่นพื้นบ้านในเด็ก เป็นการช่วยให้ร่างกายเด็กมีความพร้อมในการเรียนรู้ของสังคมนอกบ้าน ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ผู้ดูแลต้องเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย เด็กสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ทั้งในส่วนของกล้ามเนื้อมัดเล็กและกล้ามเนื้อมัดใหญ่ เช่น การหยิบจับ ขีดเขียน วาดรูป เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของชุลีพร นาหัวนิลและคณะ(2563) ศึกษาการใช้กิจกรรมการละเล่นของเด็กไทยเพื่อส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า หลังการจัดกิจกรรมการละเล่นของเด็กไทย มีพัฒนาการกล้ามเนื้อมัดใหญ่ของเด็กปฐมวัยสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม โดยพบว่าด้านทักษะการวิ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด

2.2 ด้านจิตใจ-อารมณ์ มีคะแนนอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.32) พิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงมากที่สุด คือท่านให้เด็กเต้นตามจังหวะเพลงพื้นบ้าน ให้เด็กแสดงท่าทางประกอบระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.87, S.D.= 0.34) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านลงโทษเด็ก เมื่อเด็กเล่นรุนแรงกับเพื่อน พูดคำหยาบ โกหก เป็นต้น อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.17 S.D. = 0.47) จากการศึกษา พบว่า ระดับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอยู่ในระดับสูง ผู้ดูแลได้มีการเล่นและการเลี้ยงดูเด็กที่เป็นบุตรหลานในครอบครัวจากความรักความผูกพัน แม้จะลำบากทั้งด้านการประกอบอาชีพ รายจ่ายมากกว่ารายได้ แต่ผู้ดูแลเด็กก็เลี้ยงดูด้วยความเต็มใจ มีการพาเด็กร้องเพลงพื้นบ้าน เช่น สาวบ้านเต้ขี่จักรยาน ชัยภูมิบ้านพี่ เป็นต้น ซึ่งเป็นเพลงประจำของจังหวัดจะร้องเพลงนี้พร้อมมีการรำถวายในวันสำคัญของจังหวัด เช่น วันงานเจ้าพ่อพญาแล วันประเพณีบุญเดือนหก เป็นต้น ผู้ดูแลจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและพาเด็กเข้าร่วมงานในวันสำคัญดังกล่าวด้วย ทำให้เด็กได้ส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจ-อารมณ์ มีความสุข ตามกิจกรรมในเพณีต่างๆไปด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ ภารดี คงสีและวัน เดชพิชัย (2564) ผลของการจัดประสบการณ์ด้วยชุดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทยที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย พบว่าผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังได้รับการจัดประสบการณ์ด้วยชุดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทย มีค่าสูงกว่ากว่าคะแนนก่อนเรียน ($\overline{X}$ = 41.86, S.D. = 1.49) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และระดับความสุขของเด็กอยู่ที่มากที่สุด ($\overline{X}$ = 3.72, S.D. = 0.28)

2.3 ด้านสังคม มีคะแนนอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.32) พิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงมากที่สุด คือ ท่านพาเด็กพบปะสังสรรค์กับบุคลอื่น ในวันสำคัญๆ ตามประเพณีต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก เป็นต้น ($\overline{X}$ = 4.76, S.D. = 0.43) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านให้เด็กนั่งเล่นเกมตามลำพังโดยไม่จำกัดเวลา อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.460 S.D. = 0.78) จากการศึกษาพบว่า ระดับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอยู่ในระดับสูง มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดกว่าทุกด้าน ทำให้สะท้อนถึงการเล่นพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เป็นพฤติกรรมที่ผู้ดูแลได้จัดกิจกรรมและให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการเล่นอย่างเหมาะสมกับวัยเป็นเรื่องใกล้ตัวที่เป็นรูปธรรมเมื่อถึงช่วงเทศกาลต่างๆ เป็นช่วงเวลาในการเล่นของเด็ก สามารถนำการเล่นพื้นบ้านมาใช้ในกิจวัตรได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุปราณี แก้วขุนเหล็ก (2559) ศึกษาการพัฒนาการจัดประสบการณ์การส่งเสริมความสามารถใน การแก้ปัญหาและทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้การละเล่นพื้นบ้าน พบว่า กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านที่เหมาะสมในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาและทักษะทางสังคมของเด็ก คือกิจกรรมการเล่นกิจกรรมดมดอกไม้ กาฟักไข่ กระโดดเชือกคู่ เล่นกำทาย การเล่นเก้าอี้ดนตรี การเล่นขี่ม้าส่งเมือง การเล่นแข่งเรือบก การเล่นเตย การเล่นหนอนวง และ การเล่นน้ำขึ้นน้ำลง ความเหมาะสมของแผนการจัดประสบการณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมากแผนการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาและทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้การละเล่นพื้นบ้านผู้วิจัยพัฒนาขึ้นทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นและ ความสามารถในการแก้ปัญหา และทักษะทางสังคมของเด็กหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 ด้านสติปัญญา ระดับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 4.15, S.D.= 0.32) พิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงมากที่สุด คือ ท่านเล่านิทานพื้นบ้านให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่านิทาน เช่น ให้เด็กถามตอบ ทำเสียงสัตย์ต่างๆ เป็นต้น ($\overline{X}$ = 4.12,S.D. = 0.45) ส่วนข้อที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านรำคาญ เมื่อเด็กเล่านิทานเรื่องเดิมบ่อยๆ เช่น กระต่ายกับเต่า ห้ามไม่ให้เด็กเล่าอีก อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.98 S.D.= 0.47) จากการศึกษา พบว่า ด้านสติปัญญามีระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าทุกด้าน ทำให้สะท้อนถึงผู้ดูแลยังจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านและการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาน้อยกว่าด้านอื่น จากข้อคำถามการส่งเสริมพัฒนาการเด็กพบว่าน้อยกว่าทุกด้าน คือ ผู้ดูแลรู้สึกรำคาญเมื่อเด็กเล่าเรื่องเดิม ท่านอ่านหนังสือนิทานพื้นบ้านให้เด็กฟังและท่านเปิดโอกาสให้เด็กประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุในชุมชน ทั้ง 3 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นถ้ามีการส่งเสริมให้ผู้ดูแลได้นำความรู้ความสามารถเดิมที่ติดตัวมาใช้ในการเลี้ยงดูเด็กและร่วมในการจัดกิจกรรมการเล่นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญาที่เพิ่มมากขึ้นเด็กเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์แบบในอนาคตต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของ ปภาวดี อินทิม (2561) ศึกษาการสร้างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การละเล่นเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่านักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องการพัฒนากิจกรรมผู้เรียนโดยให้มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นของการละเล่นพื้นบ้านและรวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับคำสั่งเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน ให้มีการจัดกิจกรรม บอกสถานที่ มีเอกสาร

หรือใบงานที่มีเนื้อหาเป็นขั้นตอนอย่างละเอียด ส่วนในการประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรดำเนินการจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง ได้เล่น ควรเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถได้เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ทดลองใช้แผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้เวลา 20 ชั่วโมง นักเรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารในชีวิตประจำกันได้ในเบื้องต้นและมีความสนุกสนานเมื่อได้ปฏิบัติกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน และผลการประเมินความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารหลังการจัดกิจกรรมนักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารอยู่ในระดับดี และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อยู่ในระดับดี

จากผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า พฤติกรรมส่งเสริมการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยของผู้ดูแล การจัดกิจกรรมการเล่นและการมีส่วนร่วม ภาพรวมอยู่ในระดับสูง การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ถึงแม้ผู้ดูแลเด็กไม่ใช่บิดามารดา เป็นตายาย อายุอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ ลักษณะของครอบครัวข้ามรุ่น รายจ่ายมากกว่ารายได้ แต่ผู้ดูแลเด็กก็เลี้ยงดูเด็กด้วยความรักความผูกพัน มีการเล่นพื้นบ้านร่วมกับเด็ก โดยให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเล่นในกิจวัตรประจำวันและประเพณีต่างๆ เช่น สาวบ้านแต้ขี่จักรยาน ชัยภูมิบ้านพี่ เป็นต้น ผู้ดูแลจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและพาเด็กเข้าร่วมงานในวันสำคัญดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุภายในชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อลดค่าใช้จ่าย เป็นการเล่นผ่านการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการเป็นไปตามวัยในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างปกติสุข แต่ยังพบข้อจำกัดในการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา อยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่ควรเฝ้าระวังในการเล่นในปัจจุบันที่มีการใช้สื่อดิจิทัลของเด็กที่อยู่ในระดับสูงเช่นกัน และขาดหนังสือคุณภาพสำหรับเด็กในครอบครัว เป็นต้น ในข้อจำกัดของผู้ดูแลที่เป็นผู้สูงอายุ ระดับการศึกษาต่ำ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการจัดมาตรฐานการเล่นของเด็ก สอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เด็กมีความรักความศรัทธาสิ่งดีของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ยุภดี สงวนพงษ์ (2563) คุณภาพชีวิตของเด็กภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์มีคะแนนน้อยกว่าทุกด้าน เป็นประเด็นที่สำคัญที่ควรส่งเสริมอย่างเร่งด่วนเพราะเป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยบูรณาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กโดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้การเล่น และการเล่านิทาน เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไปทั้งการจัดกิจกรรมและการมีส่วนร่วมในการเล่นของเด็ก ทำให้สะท้อนคิดว่าการศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิด ถึง 6 ปี บริบูรณ์อย่างเป็นองค์รวม บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการตามวัยของเด็กแต่ละคนให้เต็มศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (หลักสูตรปฐมวัย 2560)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยเป็นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการเล่น เล่นคือการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นผู้ดูแลจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากทั้งการจัดกิจกรรมการเล่น และการให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าวอย่างสร้างสรรค์ ทำให้เด็กได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงโดยนำเอาการเล่น เป็นการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อส่งเสริมให้ผู้ดูแลมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการนำเอาการเล่นพื้นบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเล่นตามวัยให้แก่เด็ก ซึ่งจากการวิจัยนี้พบว่าลักษณะครอบครัวข้ามรุ่น ตายายเป็นผู้ดูแลหลัก การศึกษาต่ำ อาชีพหลักเป็นเกษตรกร รายได้ของครอบครัวไม่เพียงพอกับรายจ่ายต้องกู้ยืมเงิน จากผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้ดูแลสามารถนำเอาการเล่นพื้นบ้านของดีในชุมชนมาช่วยในการพัฒนาประดิษฐ์ของเล่นที่สร้างสรรค์ การจัดกิจกรรมการเล่น การมีส่วนร่วมในการเล่นกับเด็ก การเล่นจากสถานการณ์จริงแบบบูรณาการ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและเป็นการเล่นที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายแล้วยังเพิ่มการเรียนรู้ของเด็กจากการส่งเสริมพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ถึงแม้จากการวิจัยพบว่ามีด้านสติปัญญาต่ำกว่าทุกด้าน ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ผู้ดูแลและเด็ก ผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ สนับสนุนและมีส่วนผลักดันในการเล่นพื้นบ้านในเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่งคง มั่นคั่ง ยั่งยืน บนรากฐานของวัฒนธรรมที่ดีงาม หล่อหลวมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบให้เด็กมีคุณภาพชีวิตเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชัชชัย โกมารทัต. (2549). *กีฬาพื้นเมืองไทย.*กรุงเทพฯ. สถาพรบุ๊ค.

ชุลีพร นาหัวนิล, นนทชนนปภพ ปาลินทร, อภิรดี ไชยกาลและ ชลิลลา บุษบงก์ (2563) *การใช้กิจกรรมการละเล่นของเด็กไทยเพื่อส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่สำหรับเด็กปฐมวัย* . วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 5 (3): 379-390.

ธันย์ สุภาแสน. 2563. *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดกิจกรรมพัฒนาการเด็กปฐมวัย โรงเรียนอนุบาลเอกชน จังหวัดเชียงใหม่.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ปภาวดี อินทิม (2561) *การสร้างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การละเล่นเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ฟาลาตี หมาดเต๊ะ. (2557). *ผลของการฝึกการละเล่นพื้นบ้านที่มีต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภารดี คงสีและวัน เดชพิชัย (2564) *ผลของการจัดประสบการณ์ด้วยชุดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทยที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 3*. วารสาร อัล-ฮิกมะฮฺ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี 11(22): 177-186.

ยุภดี สงวนพงษ์ และธนิดา ผาติเสนะ.(2563). *คุณภาพชีวิตของเด็กปฐมวัย (อายุ 2-4 ปี) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ*. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9, 63(4):41-55.

รัฐพล มากพูน (2563) *ผลการจัดการเรียนรู้พลศึกษาด้วยกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของไทยที่มีต่อสมรรถภาพทางกาย เพื่อสุขภาพของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.

รัตน์ตยา ศรีสุข. (2551). *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล ตำบลเขาพนม*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2560) *สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุปราณี แก้วขุนเหล็ก (2559) *การพัฒนาการจัดประสบการณ์การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาและทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยใช้การละเล่นพื้นบ้าน.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

อัจฉิมา อ่อนน้อม. (2554). *ผลการใช้กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านของไทยต่อการพัฒนาสัมพันธภาพของเด็กปฐมวัย.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

อรุณี หรดาล (2562) *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย.* สักทอง : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(2), 1-11.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

GUIDELINES FOR DEVELOPMENT OF BUDDHIST INTERRATION LEADERSHIP OF SUBDISTRICT ADMINISTRATIVT ORGANIZATIONS IN WANG NAM KHIAO DISTRICT IN NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

[1]อุดม ไตยเวียง, [2]พระอธิการยุทธนา อธิจิตฺโต และ [3]เบญจมาศ สุวรรณวงศ์

[1]Udom Taiwieng, [2]PhraAthikanYuthana Adhicitto. and [3] Benjamas Suwannawong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]pinantol@gmail.com

Received: May 10, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากปัจจัยด้านปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท) ทั้ง 4 ปัจจัย ประกอบด้วย มีการทำงานด้วยความรักในหน้าที่ (ฉันทะ), มีการทำงานด้วยความเพียรพยายาม (วิริยะ), มีการทำงานด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) และมีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) ยังพบปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จเพิ่มอีก 1 ปัจจัย คือ มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท (สติ) 2) การพัฒนาภาวะ

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3] อาจารย์ ดร. สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

ผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา จากการวิเคราะห์ข้อมูล ในปัจจุบันเป็นหน่วยการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งวิวัฒนาการมาจาก สภาตำบล กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ประชาชนในระดับต่างๆ จนถึงระดับตำบล หมู่บ้านหรืออาจจะกล่าวได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานปกครองท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นรากเหง้าของการปกครองท้องถิ่นไทย มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด รู้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนมากที่สุด 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา การดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จของโครงการที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมามีการดำเนินการดังนี้ 1) มีการจัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด 2) มีการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดให้ตรงต่อความต้องการของประชาชน (วิมังสา) 3) มีการจัดวางโครงการแผนปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติไว้ล่วงหน้า (วิมังสา) 4) มีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท) ประกอบด้วย การทำงานด้วยความรัก การบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สำเร็จหลักอิทธิบาท 4 บุคคลมีความรอบรู้ เข้าใจ นำไปปฏิบัติด้วยสติด้วยความไม่ประมาท และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตอันจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างมีความสุขและยั่งยืน

คำสำคัญ : การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, แนวทาง, องค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียว

Abstract

This article has the objectives are 1) to study about leadership development in accordance with Buddhism Principles, 2) to study about leadership of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province, 3) to study about Integrated Buddhist Leadership Development Approaches of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province. This research is a qualitative field research.The research results found that; 1) Leadership development in accordance with Buddhism Principles; In addition to the factors leading to success (Iddhipāda) for 4 factors included; the desire to always be willing to do that (Chanda), work with perseverance (Viriya), work with attention (Citta), and work with operational understanding (Vimamsa). There is also one more factor leading to success, namely working with carelessness (Consciousness). 2) Leadership of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province; From the analysis of current data, it is a form of local administrative unit that has evolved from the district

council. The Ministry of Interior has announced the establishment of a Sub-District Administrative Organization (SAO). The objective is to decentralize administrative power to the public at various levels up to the level of sub-district, village or it could be said that the Sub-District Administrative Organization is the local administrative organization that is regarded as the root of Thai Local Government that is closest to the people and knows the people's suffering the most. 3) Integrated Buddhist Leadership Development Approaches of the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization, Nakhon Ratchasima Province; The successful implementation of the project in line with the provincial development strategy, the local government organization in Nakhon Ratchasima Province has the following actions: 1) Prepare a development plan that is in line with the provincial development strategy, 2) มี ก า ร Transform the provincial development strategy to meet the needs of the people (Vimamsa), 3) มี ก า ร Organize projects and operational plans and methods of practice in advance (Vimamsa), 4) There are complete factors that lead to success (Iddhipāda) which consists of love to work, manage activities successfully, the individuals are well-versed and understand the work they do able to be practiced with consciousness and carelessness and applied in life to be successful. This is promote the development of the quality of life according to Buddhist Principles happily and sustainably.

Keywords : Development, Leadership, Approaches, the Wang Nam Khiao Sub-District Administrative Organization

บทนำ

สาเหตุปัญหาปัจจุบันที่ทำให้ผู้นำที่ขึ้นมายังไม่พร้อมและยังขาดคุณสมบัติบางอย่าง ก็คือ ไม่การพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นในองค์กร เช่น ปล่อยให้เกิดภาวะผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ไม่แอคชั่น ใส่เกียร์ว่าง ไม่แก้ปัญหาไปด้วยกัน หรือ ลอยตัวเหนือปัญหา เป็นต้น ภาวะผู้นำที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม ดังที่กล่าวข้างต้นนั้น บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาท หรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ (กวี วงศ์พุฒ), (2535: 14)จะเห็นว่ามีองค์ประกอบหลายอย่างในความเป็นภาวะผู้นำ หมายความว่าคุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้าน แยกไปตามสิ่งที่ผู้นำจะต้องเกี่ยวข้องและความผูกพันที่สมาชิกจะต้องปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายนั้น(มัลลิกา ต้นสอน), (2545: 164) และทำให้มั่นใจว่าความคิดนั้นตอบสนองต่อเป้าหมายของส่วนรวม ไม่ได้เป็นไปเพื่อผู้นำหรือผู้ตาม (วิโรจน์ สารรัตนะ), (2555: 90) หลัก

อปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักพุทธธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ (อันขัดหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ให้เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งที่ควรรับฟัง 5) บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรือฉุดคร่าขืนใจ 6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป 7) จัดให้ความอารักขาคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุกทั้งนี้หลักอปริหานิยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2545: 4), ดังกล่าวจะสามารถใช้เป็นแนวทางเกิดความเจริญมิให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนไทยเคารพนับถือและเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยกับพุทธศาสนาผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้น พุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย เป็นส่วนประกอบสำคัญของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการบริหารงานภายในการบริหารงานบุคคลและการพัฒนาท้องถิ่นเป็นพลังขับเคลื่อนให้องค์กรเดินไปข้างหน้าได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นผู้นำที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีเพื่อให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นตามที่คาดหวังของประชาชนตลอดจนเป็นผู้กำหนดทิศทางความเจริญในด้านต่างๆ

การบริหารงานขององค์กรโดยทั่วไป ของบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (รัชตกาญจน์ ดิษฐอ่วม, (2544: 120), ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของงานและองค์การ มีความเชื่อว่าผู้นำไม่ได้เป็นมาโดย กำเนิด (พระธรรมปิฎก การเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความไว้วางใจและ เชื่อมั่นในภาวะผู้นำเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ความน่าเชื่อถือได้มากที่สุดในความพอใจของพนักงานในองค์การ รวมถึง การสื่อความหมายที่มีประสิทธิผลโดยภาวะผู้นำที่มีประโยชน์ในขอบข่ายที่สำคัญสามขอบข่าย นั่นคือ กุญแจ การนำพาองค์กรให้ประสบผลสำเร็จหรือเป็นไปเพื่อความความสันติสุขในองค์กร ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ ผู้นำ ผู้ตาม และการจัดการ เมื่อทั้งสามส่วน ประกอบกันอย่างพร้อมเพรียงองค์กรก็เกิดความสันติสุข สังคมประเทศชาติและโลกก็เกิด สันติสุขตามลำดับ” (พระมหาดนัย อุปวฑฺโน และคณะ, (2558: 40), ในการเอาชนะความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของคนในองค์การและสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยให้สิทธิประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนก่อนการ ดำเนินโครงการที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งการลงประชามติท้องถิ่น (อรทัย ก๊กผล, (2552: 56), โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจการบังคับการให้รางวัล การให้คุณและโทษ ตามระเบียบแบบแผนหรือธรรมเนียมใด ๆ ทั้งสิ้น หลักพุทธปรัชญาจึงมีคุณค่าสำคัญในการนำมา

ประยุกต์ใช้เพื่อสร้างเสริมภาวะผู้นำ เหล่านี้จะต้องมีอยู่ในตัวของบุคลากรที่จะทำให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานด้วยการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงานในองค์กร ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นบุคลากรที่มีภาวะผู้นาเชิงพุทธที่ดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติตามหลักพุทธธรรม บุคลากรที่มีภาวะผู้นาเชิงพุทธที่จะนาบุคคลอื่นนั้น ตามรอยพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก ยิ่งองค์กรมีขนาดใหญ่เท่าใด ความสำคัญของบุคลากรที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่มีต่อสมาชิกในองค์กรก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น องค์กรใดได้บุคลากรที่มีภาวะผู้นาเชิงพุทธที่ดีองค์กรนั้นก็จะดีไปด้วย ในทางตรงกันข้ามองค์กรใดได้บุคลากรที่ไม่มีภาวะผู้นาเชิงพุทธ องค์กรนั้นก็ต้องประสบกับความยากลาบากในการบริหารงานขององค์กรนั้นๆ

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมาตามหลักพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่
2. ศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา
3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการด้านยุทธศาสตร์และและบริหาร พระสงฆ์ ประชาชน ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 50 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล, รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล, พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล, นักวิชาการด้านยุทธศาสตร์และและบริหาร, พระสงฆ์ และประชาชน โดยการสัมภาษณ์เลือกสุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิจัยได้ศึกษาหลักแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและประกอบการอธิบายโดยศึกษาจาก ศึกษาค้นคว้าและรวมรวมข้อมูล จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้ใน

แง่มุมต่างๆ บทความ วารสาร สืบค้นหาข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการศึกษาทบทวนเอกสารต่างๆ ได้แก่ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บทความและเอกสารทางวิชาการ เอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ นามสกุล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ตำแหน่ง

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เกี่ยวกับข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธในการองค์การบริหารส่วนตำบลของอำเภอวังน้ำเขียวในจังหวัดนครราชสีมา วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป พรรณนาและอธิบายผลต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการองค์การบริหารส่วนตำบลของอำเภอวังน้ำเขียวในจังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

ในระดับความจิต หรือระดับความคิด เมื่อคิดดีจึงพูดดี คิดดีจึงทำดี หากเปรียบเทียบกับคอมพิวเตอร์ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยการมีส่วนร่วมเปรียบเสมือนฮาร์ดแวร์ ปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท) เปรียบเสมือนซอฟต์แวร์ ที่ส่งเสริม สนับสนุน เกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เป็นการเพิ่มประสิทธิผลการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาเป็นไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 มีความรักในหน้าที่การงานของตนเอง (ฉันทะ) พบว่า ทั้งคณะผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะการที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ทั้งในส่วนของข้าราชการท้องถิ่น พนักงานในส่วนฝ่ายต่าง ๆ หรือข้าราชการเมืองต่างทราบดีถึงภาระหน้าที่ที่ต้องดำเนินการ คือ การจัดการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน และการมีความรักในหน้าที่การงานของตนเองเป็นจุดเริ่มต้นจึงทำให้เกิดความพอใจในภาระหน้าที่ รวมถึงความรับผิดชอบของตนซึ่งจะแสดงให้ปรากฏในลักษณะการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็ม

กำลังความสามารถของตน มีความกระตือรือร้นพร้อมที่จะให้มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เช่น การเรียนในระสูงขึ้น เข้ารับการฝึกอบรมด้วยความสมัครใจเพื่อนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับมาใช้ในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบ หากเป็นผู้บริหารจะแสดงให้ปรากฏในลักษณะการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบายการพัฒนา แผนการพัฒนา ความกระตือรือร้นในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรม มีทัศนคติที่เปิดกว้างรับรู้รับฟังสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา มีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็น และเปิดใจยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเสียสละ และอุทิศตนในการทำงานเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่การมีความรักในหน้าที่การงานของตนเองเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดการทำงานด้วยความเพียรพยายาม การทำงานด้วยความเอาใจใส่ และการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน

1.2 มีการทำงานด้วยความเพียรพยายาม (วิริยะ) พบว่า ทั้งคณะผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมามีความตื่นตัวพร้อมที่จะพัฒนาการทำงานอยู่ตลอดเวลา ฝึกฝนพยายามพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญในหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองความอุตสาหะ อดทน อดกลั้นที่จะทำงานนั้นให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของโครงการ หรือกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ให้แล้วเสร็จทันตามกำหนด โดยปฏิบัติงานอย่างสุดความสามารถ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และมุ่งมั่นทำงานให้เสร็จแม้นอกเวลางาน เช่น มีการดำเนินการเชิงรุกโดยการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ซึ่งมีการสร้างเครือข่ายร่วมกันทำงานทั้งในส่วนของหน่วยงานราชการภายในจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงประชาชนภายในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ มีการให้บริการประชาชนในช่วงพักเที่ยง เพื่อให้ประชาชนที่เดินทางมาติดต่อราชการไม่เสียเวลาในการเดินทาง มีการออกให้บริการนอกสถานที่ภายในเขตชุมชนของตนเอง มีการพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดสื่อสารที่มีคุณภาพโดยการจัดให้มีหน่วยเคลื่อนที่ให้ข้อมูลและให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอย่างครบวงจร

1.3 มีการทำงานด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) พบว่า ทั้งคณะผู้บริหาร และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมามีความเอาใจใส่ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สามารถวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค หมั่นตรวจสอบหาข้อบกพร่องของตนเอง เช่น ในส่วนของคณะผู้บริหาร พบว่ามีการพัฒนาสมรรถนะการบริหารงาน มีความใส่ใจที่จะทำงานที่ตนเองรับผิดชอบให้บรรลุผลสำเร็จโดยมีการวิเคราะห์โครงการ หรือกิจกรรม อย่างรอบครอบก่อนที่จะกำหนดเพื่อนำไปปฏิบัติ ใส่ใจในการติดตามความคืบหน้าอย่างใกล้ชิด มีการนำหลักเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา มีการจัดระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและการยกย่องชมเชย มีการพัฒนาประสิทธิภาพเกี่ยวกับการจัดวางระบบควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ และมีมาตรฐานตามระเบียบ มีการสนับสนุนให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ เช่น จัดระบบการพัฒนาความรู้ความสามารถทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแม้เพียงเล็กน้อย และมีระบบรวมถึงมาตรการในการเฝ้าระวัง เพื่อป้องกันปัญหา และอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น

1.4 มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) พบว่า การดำเนินงานให้สำเร็จตามยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้แล้วนั้น ในแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาต่างมีเทคนิควิธีการในการดำเนินการต่างๆ เช่น มีการจัดลำดับขั้นตอน และเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินการ โดยมีการจัดทำป้ายมาตรฐานการปฏิบัติงานซึ่งจะกำหนดรายละเอียดว่ามีกี่ขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงจุดสิ้นสุด ในแต่ละขั้นตอนประชาชนจะต้องเตรียมเอกสารอะไรบ้าง และเจ้าหน้าที่จะต้องทำอะไรบ้าง รวมถึงกำหนดระยะเวลาในการดำเนินของแต่ละขั้นตอน เป็นต้น
มีแผนการใช้งบประมาณเป็นไปอย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยการศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และโครงการ/กิจกรรมดำเนินไปด้วยความราบรื่น ซึ่งในการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงานนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำงานที่ยากลำบาก ให้มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาดำเนินไปด้วยความมีประสิทธิผล

1.5 มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท (สติ) นอกจากจะมีปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้ง 4 ประการข้างต้นแล้ว ยังพบว่า ในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาที่ได้รับรางวัล หรือผ่านเกณฑ์การบริหารจัดการที่ดีมีปัจจัยอีก 1 ประการ คือ มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท เช่น ในการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมามีการกำหนดนโยบายการบริหารความเสี่ยงองค์กรโดยหลักการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารความต่อเนื่องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับสภาวะวิกฤตหรือเหตุการณ์ฉุกเฉินต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อลดผลกระทบจากการชะงักในการปฏิบัติงานหรือการให้บริการประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อบรรเทาความเสียหายให้อยู่ในสภาพที่ยอมรับได้และลดระดับความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้น และเพื่อให้ประชาชน รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเชื่อมั่นในศักยภาพ แม้ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรง เป็นต้น เช่น ด้านการเงินการคลัง มีการถือปฏิบัติในส่วนของวินัยของการคลัง หรือความมั่นคงทางการคลังการเงินการคลังซึ่งต้องถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด

2. สภาพปัญหาการพัฒนาภาวะผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา

ภาวะผู้นำที่กำหนดความเป็นผู้นำว่าจะมีความประพฤติที่ไม่ก่อให้เกิดไม่ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา คือ คุณธรรมหรือการประพฤติธรรมของผู้นำนั้นเอง หน้าที่ของผู้นำนั้นเป็นเรื่องที่ผู้นำมีความผูกพันจะต้องประพฤติตามบทบาทซึ่งถือว่ามีความสำคัญเป็นอันมาก ความสำเร็จของผู้นำจึงขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่มากกว่าคุณสมบัติที่มีอยู่ แต่การปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำก็ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว ผู้นำไม่พิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ความจำเป็นและท่าทีของผู้ร่วมงานตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม นอกจากนี้ผู้นำไม่มีประสบการณ์ทั้งในด้านหลักวิชาและการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ ไม่สามารถตัดสินใจที่เด็ดขาดและถูกต้องในการนำได้

- ขาดหลักพุทธธรรมของหลักอิทธิบาท 4 ด้วย(ฉันทะ) ความพอใจ (วิริยะ) มีความเพียร (จิตตะ) จดจ่อเอาใจใส่ และ(วิมังสา) พิจารณาไต่รตรองอยู่เสมอในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความสำเร็จ

- ขาดสร้างมนุษยสัมพันธ์ในองค์กร

- ขาดการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

- ขาดภาวะผู้นำบริหารองค์กรที่เสียสละ จึงทำให้ความเจริญและสันติสุขอย่างมั่นคง

- ขาดความสนใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ไม่มีวิธีปฏิบัติในการปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้ สามารถกำหนดมาตรฐานในการทำงานได้

- ขาดการพัฒนาทักษะในการทำงานของบุคคล

- ขากการพัฒนาการบริหารจัดการ โดยเฉพาะ การบริหารงานบุคคลให้มีความพึงพอใจ ความก้าวหน้าของงานและการขยายตัวขององค์กรสร้างความพึงพอใจให้กับบริการที่มีประสิทธิภาพต่อสาธารณะและ/หรือผู้ติดต่อ เป็นต้น

การจะเป็นผู้นำที่แท้จริงซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปนั้น ไม่ง่าย และหากไม่ได้เตรียมตัวที่จะเป็นผู้นำ หรือไม่มั่นใจว่าต้องการจะนำผู้อื่น ก็คงจะเป็นผู้นำที่ดีไม่ได้ทำให้องค์กรไม่พัฒนาและทำให้ความความเชื่อมั่นแก่ประชาชนได้

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา

การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์การที่จะดำเนินการด้วยความทุ่มเทเช่นนี้ได้ เป็นเพราะมีความรักความพอใจต่อหน้าที่ของตนเอง เมื่อมีความรักในหน้าที่ของตนก็ย่อมเสาะแสวงหาองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้องานและลำดับขั้นตอนวิธีการในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามข้อบัญญัติ ซึ่งเกิดจากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนาบุคลากรโดยการจัดฝึกอบรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือส่งเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถ และนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยมีการนำองค์ความรู้มาใช้ในการไตร่ตรองการทำงานที่ได้รับมอบหมายอยู่เสมอ โดยใช้กำลังสติปัญญา มีการแสวงหาวิธีการปรับปรุงกระบวนการ หรือมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเหมาะสม มีการกระบวนการในการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งมีการพัฒนาดียิ่งขึ้นไป เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานโดยบุคลากรที่มีคุณภาพ 1) มีการทำงานด้วยความรักในหน้าที่ (ฉันทะ) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารจัดการ 2) มีการทำงานด้วยความเพียรพยายาม (วิริยะ) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารจัดการ 3) มีการทำงานด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารจัดการ 4) มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการ 5) มีการทำงานด้วยความไม่ประมาท (สติ) เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการ

3.1 มีการร่วมคิด และตัดสินใจอย่างบูรณาการในทั้งการบริหารและการเมือง การมีส่วนร่วมคิดถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความสำเร็จโดยการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งใน

การมีส่วนร่วมคิด และตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการในการมีส่วนร่วมโดยเริ่มแต่การเลือกตั้งเลือกคณะผู้บริหารคือ สมาชิกสภา เลือกนายก เป็นต้น

3.2 มีการร่วมดำเนินการเชิงรุกเพื่อสร้างความสามัคคี รวมทั้งพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะการดำเนินการในทุก ๆ แผน โครงการ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น บุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงคนเดียวไม่อาจทำให้สำเร็จได้ ดังนั้น ในกระบวนการร่วมดำเนินการนั้นต้องมีการประสานงานที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี โดยเฉพาะผู้นำขององค์กรต้องดำรงตนให้บุคลากรมีความเคารพนับถือ มีความศรัทธา เมื่อบุคลากรเกิดความศรัทธาต่อผู้นำเขาเหล่านั้นย่อมมีความเต็มที่ และเต็มใจในการร่วมดำเนินการ และการมีส่วนร่วมดำเนินการนี้ต้องขยายออกไปนอกองค์กร กล่าวคือ ควรขยายการมีส่วนร่วมไปสู่ภาคประชาชน และหน่วยงานอื่น ๆ โดยบทบาทที่สำคัญเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ คือ การประสานงาน เช่น การประสานงานประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงานโดยการเป็นลูกจ้าง หรือสมาชิกทีมที่ปรึกษา หรือเป็นผู้บริหารโครงการ เป็นสมาชิกอาสา ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการ

3.3 มีการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะ หากกล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้รับผลกระทบในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั่นเอง หมายถึง รับผลกระทบที่เป็นไปทางที่ดีและรับผลกระทบที่เป็นไปในทางที่ไม่ดีนั่นเอง เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ประกอบด้วย การได้รับความสะดวกสบายจากการบริการของภาครัฐ ได้รับประโยชน์จากการปรับปรุง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก สามารสร้างรายได้จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของชุมชน ร่วมดำเนินธุรกิจ และความพอใจในสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการร่วมรับผลประโยชน์นั้น

3.4 มีการร่วมประเมินผลทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยปกติการมีส่วนร่วมในการประเมินผลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎ ระเบียบที่ได้กำหนดไว้ เช่น การถอดถอนผู้บริหารท้องถิ่น หากประชาชนเห็นว่านายก หรือสมาชิกสภาผู้ใดไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไปสามารถรวมตัวกันการถอดถอน นายก หรือสมาชิกสภาผู้นั้นได้

การตรวจสอบอำนาจรัฐในระดับท้องถิ่น เช่น มีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกสภาท้องถิ่นที่สภาท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสามคน, ผู้แทนประชาคมท้องถิ่นที่ประชาคมท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสองคน, ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ผู้บริหารท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสองคน, หัวหน้าส่วนการบริหารที่คัดเลือกกันเองจำนวนสองคน และผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้บริหารท้องถิ่นคัดเลือกจำนวนสองคน

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล คือ ต้องมีความตระหนักถึงคุณธรรมสำหรับผู้นำเป็นอย่างมากเพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักเกณฑ์เป็นแกนกลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีนโยบายส่งเสริมความรู้ด้านหลักพรหมวิหาร 4 โดยแบ่งกลุ่มองค์กรแต่งๆ ที่ประสบความสำเร็จในงานแล้วอบรมขัดเกลาจิตใจชุมชน เพิ่มคุณค่าความเป็นผู้ยากจะช่วยเหลือสังคม การจัดการอบรมในหัวข้อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณการขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้มีเนื้อหาหลักธรรมสอดแทรกในการจัดการอบรมทุกครั้งแนะนำการฝึกกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคม จัดกิจกรรมอบรมเรื่องพรหมวิหาร 4 และ ในการช่วยเหลือสังคม ร่วมกับการทำงานอย่างมีสติเพื่อเป็นการบูรณาการอย่างยั่งยืน ให้งานออกมาสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีเพื่อให้ชุมชนแสดงตนออกมาช่วยเหลือสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้ 1) มีกระบวนการตรวจสอบ 2) ผู้บริหารมีความเฉลียวฉลาด 3) มีส่วนร่วมประเมินผล 4) มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) 5) มีการกำหนดโครงการตามยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่นที่ครอบคลุม 6) สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน 7) มีการดำเนินการเชิงรุก (อิทธิบาท) 8) มีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหา (อริยสัจ)มีส่วนร่วมตามยุทธศาสตร์ประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้ 1) มีการการพัฒนา 2) ผู้บริหารมีความเฉลียวฉลาด 3) มีส่วนร่วมประเมินผล 4) มีการทำงานด้วยความเข้าใจในการปฏิบัติงาน (วิมังสา) 5) มีการจัดทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด (วิมังสา) 6) มีการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดให้ตรงต่อความต้องการของประชาชน (วิมังสา) 7) สร้างการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ และประชาชน 8) มีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ (อิทธิบาท)

เอกสารอ้างอิง

กวี วงศ์พุฒ, (2535). *ภาวะผู้นำ.* กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539).*พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ,* กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระมหาดนัย อุปวฑฺฒโน (ศรีจันทร์) และอำนาจ บัวศิริ.(2558). *รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสันติสุข: ศึกษากรณีวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี,* วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.ปีที่3 ฉบับที่ 2. (มกราคม-เมษายน 2558): 40.

รัชตกาญจน์ ดิษฐอ่วม. (2544). *ตัวแทนผู้นำองค์การในทศวรรษหน้า: ศึกษากรณี บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด,* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

มัลลิกา ต้นสอน. (2545). *การจัดการยุคใหม่.* พิมพ์ครั้งที่ .กรุงเทพมหานคร: เอ็กซเปอร์เน็ท.

วิโรจน์ สารรัตนะ (2555). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็น เพื่อการบริหารทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ์.

อรทัย ก๊กผล. (2552). *คู่คิด คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

ผลการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่องการอ่านโน้ตสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

THE RESULTS OF LEARNING MANAGEMENT USING STAD COOPERATIVE LEARNING ON INTERNATIONAL MUSIC NOTES READING IN MUSIC OF MATHAYOMSUKSA 1 STUDENT

[1]วสันต์ ปลงรัมย์, [2]เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม และ [3]ลลินธร กิจจาธิกุล

[1]Wasan Plonngram, [2]Charoenwit Sompongtam and [3]Lalinthorn Kitchatkul

มหาวิทยาลัยราชธานี, ประเทศไทย

Ratchathani University, Thailand

[1]wasan.nig27324@gmail.com

Received: May 10, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 3) ศึกษาดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านหนองเม็ก จำนวน 20 คน โดยใช้การสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1)

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

[3] อาจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี

แผนการจัดการเรียนรู้ 3 แผน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test Dependent Samples) ผลการวิจัย พบว่า 1) ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลุ่มร่วมมือ STAD เท่ากับ 83.1/80.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 2) ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.7986 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 4) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, แบบกลุ่มร่วมมือ STAD, การอ่านโน้ตสากล

Abstract

The objectives of this research were 1) to develop a learning management plan Using STAD cooperative learning on International music notes reading of mathayomsuksa 1 students according to efficiency criteria at 80/80, 2) to compare learning achievements of mathayomsuksa 1 student between before and after learning, 3) to study the effectiveness index of the learning management plan; and, 4) to study the students' satisfaction forward learning management. The sample consisted of 20 mathayomsuksa 1 student of Ban Nong Mek School by using cluster random sampling. The research instrument used in research were 1) 3 Learning management plans, 2) A 30-item achievement test, and 3) An questionnaire 8-item satisfaction scale for learning management. The statistics used in the data analysis were percentages, mean, standard deviation, and t-test Dependent Samples. The results showed that: 1) The efficiency of the learning management plan using the STAD cooperative learning was at 83.1/80.33, higher than the set criteria. 2) The effectiveness index of the learning management plan was 0.7986. 3) The students' learning achievement after learning was higher than before, learning statistical significance study at the .05 level. 4) The students' satisfaction foward the learning management was at the highest level.

Keywords: Learning Management, STAD Cooperative Learning, International Music Notes Reading.

บทนำ

การศึกษาดนตรี สามารถเรียนได้ด้วยตนเองตามความถนัด หรือ ความสนใจ หรือ เรียนได้จากการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ส่วนการเรียนให้ได้ผลดีที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ในชีวิตของทุกคน เช่น ควรเริ่มต้นเรียนดนตรีในชั้นอนุบาล บางคนเริ่มตั้งแต่อายุสองขวบครึ่ง ด้วยวัยขนาดนี้เด็กจะได้รับการเรียนรู้ได้ดีที่สุดในการพัฒนาอนาคตของประสาทหูและพัฒนารสนิยมดนตรีที่ดี ดังผลการวิจัยทางวิทยาศาสตร์พบว่า การรับฟัง กล้ามเนื้อนิ้วมือ และ การเปล่งเสียงของเด็กจะพัฒนาแตกต่างกันไปตามขั้นตอนการเจริญเติบโตทางร่างกาย สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การฟังจะพัฒนาอย่างรวดเร็วและเด่นชัดขึ้นในช่วงอายุ 4-6 ขวบ และการพัฒนากล้ามเนื้อนิ้วมือจะรวดเร็วและเด่นชัดในเด็กวัยช่วงอายุ 7–12 ปี (ธวัชชัย นาควงษ์, 2541) ในการที่เราจะเล่นดนตรีให้เก่ง เล่นให้เกิดสุนทรียภาพ และไพเราะนั้นเราจำเป็นต้องอ่านโน้ตและเครื่องหมายต่างๆในโน้ตได้ ซึ่งโน้ตดนตรีทั่วโลกใช้เหมือนกันทั้งการอ่านและเขียนถึงจะมีชื่อเรียกที่ต่างกันบ้าง แต่ผู้ที่อ่านโน้ตได้ไม่ว่าจะเอาโน้ตมาจากที่ใดก็สามารถเล่นได้เหมือนกันทั่วโลก จึงมีคำกล่าวว่า โน้ตดนตรี เป็นหนึ่งในภาษาสากลของโลก ดนตรีนั้นช่วยในการพัฒนาเด็ก ทั้งในด้านจิตวิทยา กายภาพร่างกาย การเข้าสังคมทำงานรวมหมู่ ฯลฯ เรื่องนี้สำคัญ จำเป็นต้องให้ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองเด็กเข้าใจ ประเทศไทยปฏิรูปการศึกษามานานมากแล้ว แต่มีจุดหนึ่ง น่าเสียดายที่ไม่มีการเรียนการสอน “โน้ตดนตรีสากล” ดนตรีเป็นภาษาสากล เข้าถึงจิตวิญญาณของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กที่จิตวิญญาณยังบริสุทธิ์ โน้ตดนตรีสากลเปรียบเหมือนตัวอักษรของภาษาสากล ใครรู้โน้ตก็สามารถรับรู้เพลงของคนทั้งโลกได้ (สยามรัฐ, 2559)

ในการจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรี ได้บรรจุเนื้อหาทางดนตรีเข้าไว้ในกลุ่มสาระศิลปะ จากแนวคิดตามผลการใช้หลักสูตรได้ข้อมูลว่า ครูส่วนใหญ่ยังมีปัญหาในการสอนวิชาดนตรี บางครั้งก็ละเว้นการสอนในบางเรื่องเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะทางดนตรี เช่น การอ่านโน้ตสัญลักษณ์ต่างๆทางดนตรี (จันเพ็ญ พงศ์ศีรีแสน, 2540) จากการศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 18 ช่องเม็ก-โนนก่อ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี (โรงเรียนบ้านหนองเม็ก, 2560) พบว่า นักเรียนยังไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับวิชาดนตรีมากนัก เนื่องจากที่โรงเรียนยังไม่มีครูที่จบดนตรีมาโดยตรง จึงทำให้การเรียนการสอนยังเข้าไม่ถึงแก่นแท้ของวิชาดนตรี การเรียนการสอนดนตรีนั้นยังไม่ค่อยถูกหลักของวิชาดนตรี นักเรียนจึงยังขาดโอกาสในการที่จะได้รับการจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องและครูยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีต่างๆ เช่น การอ่านโน้ต บรรทัด 5 เส้น กุญแจประจำหลัก และ สัญลักษณ์ทางดนตรีต่างๆ จึงทำให้การสอนให้

เข้าใจตรงกันเป็นเรื่องยากเนื่องจากการอ่านโน้ตก็เปรียบเสมือนภาษาสากลภาษาหนึ่ง เมื่อนักเรียนไม่เข้าใจในเรื่องดังกล่าวก็จะทำให้การเรียนการสอนวิชาดนตรีเป็นไปด้วยความลำบากเนื่องจากสื่อสารกับครูผู้สอนไม่รู้เรื่อง ส่งผลกระทบไปถึงการที่จะสร้างงานดนตรี หรือ การที่จะสร้างวงดนตรีขึ้นมาก็จะทำได้ยาก เพราะหากไม่สามารถอ่านโน้ตได้ ก็จะไม่สามารถเล่นให้พร้อมเพรียงได้ สุดท้ายก็จะเกิดปัญหาหลายๆ อย่างตามมา เช่น นักเรียนอาจเรียนรู้ไปแบบผิดๆ ซึ่งอาจจะส่งผลให้เด็กรับรู้สิ่งผิดๆไปตลอดชีวิตเลยก็ว่าได้ สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวจึงควรใช้การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD โดยมีสื่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสมารถปฏิบัติได้ ทั้งนี้เนื่องจากสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิริยา ปี่ทอง (2552) ได้ทำการวิจัย การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านและความรับผิดชอบในการเรียนภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้แบบร่วมมือตามวิธี STAD กับที่เรียนรู้แบบ 4 MAT พบว่า 1. คะแนนเฉลี่ยความเข้าใจในการอ่านและความรับผิดชอบในการเรียนภาษาไทยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้แบบร่วมมือตามวิธี STAD หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. คะแนนเฉลี่ยความเข้าใจในการอ่านและความรับผิดชอบในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้แบบ 4 MAT หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. คะแนนเฉลี่ยความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้แบบร่วมมือตามวิธี STAD สูงกว่า ที่เรียนรู้แบบ 4 MAT อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. คะแนนเฉลี่ยความรับผิดชอบในการเรียนภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนรู้แบบร่วมมือตามวิธี STAD สูงกว่าที่เรียนรู้แบบ 4 MAT อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ศศิกานต์ โฆษิตตระกูล (2551) ได้ทำการวิจัย รายงานวิจัยเรื่องความสามารถด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักศึกษาที่เรียนแบบร่วมมือกันเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD พบว่า 1. ความสามารถด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักศึกที่เรียนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ โดยใช้เทคนิค STAD ก่อนเรียนและหลังเรียนมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. ผลการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษแบบร่วมมือกันเรียนรู้ โดยใช้เทคนิค STAD พบว่า การเรียนด้วยเทคนิค นี้ทำให้บรรยากาศในการเรียนเป็นกันเอง ผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์ช่วยกันเรียนรู้ภายในกลุ่ม มีแรงจูงใจในการเรียน มีความมุมานะตั้งใจเรียน เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของตนเองที่ตนมีส่วนร่วมให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ เทคนิคนี้มีส่วนช่วยทำให้นักศึกษามีความสุขในการเรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอังกฤษในบทเรียนดีขึ้นด้วย

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตดนตรีสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและเป็นแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระ ดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยแบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล

3. เพื่อศึกษาดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตดนตรีสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่องการอ่านโน้ตสากล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนสังกัดกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาที่ 18 ช่องเม็ก–โนนก่อ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 จำนวน 14 โรงเรียน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 มีโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาสจำนวน 3 โรงเรียน มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 4 ห้อง จำนวน 80 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี 1/2 ที่โรงเรียนบ้านหนองเม็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 จำนวนทั้งหมด 20 คน ได้มาโดยการเลือกวิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นเนื้อหาในวิชาดนตรีตามหลักสูตร เรื่อง การอ่านโน้ตประกอบไปด้วย บรรทัด 5 เส้น กุญแจประจำหลัก และสัญลักษณ์ต่างๆ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1

3.2 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้จากการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกคำตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3.3 แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 10 ข้อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับสมมติฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ค่าความเชื่อมั่น (Reliablity) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สูตร KR-20 ของ Kuder-Richardson สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้สูตร t-test (Dependent Samples) หาค่าประสิทธิภาพของสื่อ E_1/E_2 ใช้ในการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ (สมนึก ภัททิยธนี, 2555)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนแบบกลุ่มร่วมมือแบบ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เท่ากับ 83.1/80.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีคุณภาพดัชนีประสิทธิผลตามเกณฑ์ .50 ขึ้นไป มีค่าเท่ากับ 0.7986 แสดงว่านักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนคิดเป็นร้อยละ 79.86

3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยแผน การจัดการเรียนรู้ โดยใช้แบบฝึกทักษะร่วมกับกลุ่มร่วมมือแบบ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากลในระดับ มากที่สุด

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

1. ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากลสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 ตามเกณฑ์80/80 พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.1/80.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อาจเนื่องมาจากมีการออกแบบกิจกรรมได้เหมาะสมกับผู้เรียนและมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ผ่านการตรวจสอบ ปรับปรุงข้อบกพร่อง ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา รวมทั้งผ่านการตรวจสอบและประเมินความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหา จุดประสงค์ การใช้ภาษาตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการที่มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น แผนการจัดการเรียนรู้มีทั้งหมด 3 แผน ประกอบไปด้วย แผนที่ 1 เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางดนตรี แผนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับโน้ตในดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม แผนที่ 3 การเปรียบเทียบเสียงร้องกับเสียงของเครื่องดนตรี นักเรียนแต่ละคนมีการพัฒนาขึ้นหลังจากได้เรียน ทั้ง 3 แผน มีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องการอ่านโน้ต และเรื่องอื่นๆได้เป็นอย่างดี พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพจน์ ขุนชาญชาติ ได้ทำการวิจัยการเปรียบเทียบผลการเรียนของโปรแกรมบทเรียนแบบทักษะปฏิบัติและการเรียนแบบปกติ เรื่องโน้ตดนตรีสากลเบื้องต้นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า โปรแกรมบทเรียนเรื่อง โน้ตดนตรีสากลเบื้องต้น ที่พัฒนาขึ้นมีปะสิทธิภาพตามเกณฑ์ 89.39/84.65 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ 80/80 สอดคล้องกับวิจัยของ พรวิไล จุลเสวก ได้ทำการวิจัยการพัฒนาการเรียนรู้โน้ตดนตรีสากลโดยใช้ชุดฝึกทักษะเมโลเดียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าชุดฝึกทักษะเมโลเดียน มีประสิทธิภาพ 80.61/88.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 80/80 2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งเนื่องจากกิจกรรมที่จัดเป็นการเน้นให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่มให้ผู้เรียนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ดีที่สุด เมื่อนักเรียนทำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ผู้เรียนจะทำคะแนนได้ดีขึ้นตามความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนเอง ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD มี 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นกำหนดเนื้อหา ขั้นนี้เป็นการทบทวนความรู้เดิมจากนั้นครูสอนเนื้อหาใหม่ให้กับนักเรียนทั้งชั้น ขั้นปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม ขั้นนี้จะแบ่งกลุ่ม 4-5

คน ร่วมกันศึกษากลุ่มย่อยนักเรียนเก่งจะอธิบายให้นักเรียนอ่อนฟังและช่วยเหลือกันและกันในการทำกิจกรรม ขั้นทดสอบย่อย ขั้นนี้นักเรียนแต่ละคนจะทำแบบทดสอบด้วยตนเอง ไม่มี การช่วยเหลือกัน ขั้นคิดคะแนนความก้าวหน้า คิดคะแนนความก้าวหน้าแต่ละคน และของกลุ่มย่อย ขั้นชมเชย ยกย่อง ขั้นนี้บุคคลหรือกลุ่มที่มีคะแนนยอดเยี่ยมจะได้รับคำชมเชยเป็นรายบุคคลและชมเชยแบบชมเชยทั้งกลุ่ม หลังจากที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD พบว่านักเรียนแต่ละคนมีการพัฒนาในทุกขั้นตอน มีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องการอ่านโน้ต และเรื่องอื่นๆได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุไรวรรณ สัจจาวรานนท์ ได้ทำการวิจัยการศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง การปกครองส่วนท้องถิ่น จากการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD เป็นเทคนิคที่มีการแบ่งกลุ่มนักเรียนแบบคละความสามารถเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน คนเก่งได้ช่วยเหลือคนอ่อน ทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งด้านสังคมและสติปัญญา ส่งผลให้พฤติกรรมการทำงานกลุ่มและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้เรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD ซึ่งเป็นไปตามสมติฐานที่ตั้งไว้ 3. ดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือแบบ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเท่ากับ .7986 หมายความว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน คิดเป็นร้อยละ 79.86 ที่เป็นเช่นนี้ได้ก็เพราะการเรียนแบบกลุ่มร่วมมือ STAD ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งยังมีกันช่วยเหลือกันและกันภายในกลุ่ม ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนของนักเรียนสูงขึ้น นักเรียนแต่ละคนมีความความรู้ความเข้าใจใน เรื่อง การอ่านโน้ตสากลมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉุยฉาย สุริวงขัน (2563) ดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้แบบ STAD เรื่อง สถิติ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.6460 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนคิดเป็นร้อยละ 64.60 4. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ พัฒนาการคิด ได้อภิปรายซักถามและแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน รวมทั้งมีการใช้กระบวนการและมีสื่อต่างๆที่น่าสนใจ สอดคล้องกับกับงานวิจัยของ สุพจน์ ขุนชาญชาติ ได้ทำการวิจัยการเปรียบเทียบผลการเรียนของโปรแกรมบทเรียนแบบทักษะปฏิบัติและการเรียนแบบปกติเรื่องโน้ตดนตรีสากลเบื้องต้นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยโปรแกรมบทเรียน เรื่อง โน้ตดนตรีสากลเบื้องต้น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความ

พึงพอใจทกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านการวัดและประเมินผลและด้านสื่อการเรียน การสอนมีค□าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.45) รองลงมาคือด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านเนื้อหา แสดงว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อโปรแกรมบทเรียนเป็นอย่างมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนด้วยโปรแกรมบทเรียนทำให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะเรียน และโปรแกรมบทเรียนที่ได□รับการออกแบบอย่างดี จะสามารถจูงใจให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้น ทำให้สนุกสนานไปกับการเรียนตามแนวคดการศึกษาที่ว่า Leaning is Fun และสอดคล้องกับวิจัยของพรวิไล จุลเสวก ได้ทำการวิจัยการพัฒนาการเรียนรู้โน้ตดนตรีสากลโดยใช้ชุดฝึกทักษะเมโลเดียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ชุดฝึกทักษะเมโลเดียนที่สร้างขึ้น สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถในการเรียนให้สูงขึ้น สังเกตจากคะแนนหลังฝึกสูงกว่าก่อนฝึก และเป็นชุดฝึกที่เน้นการปฏิบัติจริง ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนดนตรีสากล โดยใช้ชุดฝึกทักษะเมโลเดียนในระดับ มากที่สุด

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษา เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ STAD สาระดนตรี เรื่อง การอ่านโน้ตสากล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากกิจกรรมที่จัดเป็นการเน้นให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่มให้ผู้เรียนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ดีที่สุด เมื่อนักเรียนทำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ผู้เรียนจะทำคะแนนได้ดีขึ้นตามความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนเอง การเรียนแบบกลุ่มร่วมมือ STAD ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งยังมีกันช่วยเหลือกันและกันภายในกลุ่ม ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนของนักเรียนสูงขึ้น นักเรียนแต่ละคนมีความความรู้ความเข้าใจใน เรื่อง การอ่านโน้ตสากลมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กิริยา ปี่ ทอง. (2552). *การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านและความรับผิดชอบในการเรียนภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี ที่ 4 ที่เรียนรู้แบบ STAD กับที่เรียนรู้แบบ 4 MAT.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีอยุธยา. tdc.thailis.or.th https://tdc.thailis.or.th

จันทร์เพ็ญ พงศ์คีรีแสน. (2540*). ชุดการสอนที่มีประสิทธิภาพกลุ่มสร้างเสริลักษณะนิสัย (แขนงดนตรี-นาฏศลิป์)* หน่วยที่3 กิจกรรมเน้นการฟัง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตร

ประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง2533). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. tdc.thailis.or.th https://tdc.thailis.or.th

พรวิไล จุลเสวก. (2550). *การพัฒนาการเรียนรู้โน้ตดนตรีสากลโดยใช้ชุดฝึกทักษะเมโลเดียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองขวาง.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. tdc.thailis.or.th https://tdc.thailis.or.th

ศศิกานต์ โฆษิตตระกูล, (2551). *ความสามารถด้านไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักศึกษาที่เรียนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคSTAD.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. tdc.thailis.or.th https://tdc.thailis.or.th

สุพจน์ ขุนชาญชาติ (2551) *การเปรียบเทียบผลการเรียนของโปรแกรมบทเรียนแบบทักษะปฏิบัติและการเรียนแบบปกติเรื่องโน้ตดนตรีสากลเบื้องต้นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. https://doi.nrct.go.th

อุไรวรรณ สัจจาวรานนท์. (2554). *การศึกษาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง การปกครองส่วนท้องถิ่น จากการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคSTAD ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อำเภอโนนสูง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการครองเรือน ในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่

AN APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLE FOR FAMILY LIFE IN KHAM YAI SUB-DISTRICTT MUNICIPALITY

[1]กมนพร คุณภาที, [2]ทิพย์ภวิษณ์ ใสชาติ และ [3]พระครูธีรธรรมบัณฑิต

[1]Kamonporn Khunpharthee, [2]Thipphavit Saichart

and [3]Phrakru Theerathammabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]Kamonporn_Khun_19@Gmail.com

Received: May 18, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 12, 2023

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องการครองเรือน 2) เพื่อศึกษาสภาพการครองเรือนของประชาชนเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมการครองเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การครองเรือนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ ตำบลขาใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จำเป็นต้องนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ หลักธรรมเรื่องสมชีวิธรรม ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ คือ 1) สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน 2) สมสีลา มีศีลเสมอกัน 3) สมจาคา มีการบริจาคมีการเสียสละเสมอกัน 4) สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน สภาพและปัญหาการครองเรือนในในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ ตำบลขาใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ใน

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ปัจจุบันเผชิญกับสภาวการณ์ เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื่อโรคไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติสุขของครอบครัว ด้วยการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังจะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไป ประเภทของครอบครัวไทย จะประกอบได้ด้วย 1) ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน 2) ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม 3) ครอบครัวซ้อน 4) ครอบครัวสาระ จากการมีสมาชิกภายในครอบครัวจำนวนมาก ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ญาติพี่น้องของคู่สมรส อาจจะทำให้คู่สมรสต้องเผชิญกับปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ เกี่ยวกับบุคคลภายในครอบครัวได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อความความมั่นคงและความเป็นปกติสุขของครอบครัวได้

คำสำคัญ : การประยุกต์, หลักพุทธธรรม, การครองเรือน, เทศบาลตำบลขามใหญ่

Abstract

This thesis titled has 3 objectives as follows: to study the Buddhist principles related to house ownership 2) To study the living conditions of people in Kham Yai Subdistrict Municipality. Mueang Ubon Ratchathani District Ubon Ratchathani Province 3) To study the application of the Buddha Dharma principles in household living of the people in Kham Yai Subdistrict Municipality. Mueang Ubon Ratchathani District Ubon Ratchathani Province. The research findings were as the followings: Living in the municipal area of Tambon Kham Yai, Tambon Kha Yai, Amphoe Mueang Ubon Ratchathani Ubon Ratchathani Province It is necessary to apply the principles in Buddhism to be applied in daily life, including There are four things in total: 1) Somsatha: equal in faith; 2) Somsila: equal in morality; 3) Samjaga: equal donation and sacrifice; 4) Sampanya: equal wisdom. Conditions and problems of living in the municipal area of Kham Yai sub-district, Kha Yai sub-district, Mueang Ubon Ratchathani district. Ubon Ratchathani Province Currently faced with the situation changes as a result of factors within the family and environmental factors in the community, society and environment by economic conditions which change according to globalization advancement of modern technology and the situation of the epidemic of the Coronavirus Disease 2019 has affected the family's normal lifestyle patterns. with changes from the original As can

be seen that Thai families have more diverse characteristics. and family members have different lifestyles Types of Thai families will also include 1) Intrinsic family or basic family 2) Extended family or joint family 3) Complex family 4) Substantive family from having many family members Including parents, relatives of the spouse. May cause spouses to face various conflicts. about people within the family These things may affect the stability and well-being of the family.

Keywoed: An Application, Buddhist Principles, Family life, Kham Yai Sub-District Municipality

บทนำ

การมีคู่ครองนั้น ถือกันว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญยิ่งครั้งหนึ่งในชีวิตของบุคคล เป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทำให้เกิดฐานะและหน้าที่อย่างใหม่คือ ฐานะแห่งสามีและฐานะแห่งภรรยา พร้อมทั้งหน้าที่ซึ่งผูกพันอยู่กับฐานะทั้งสองนั้น อันเกิดจากความสัมพันธ์ และความรับผิดชอบต่อกัน ความสัมพันธ์และความรับผิดชอบนี้ มิใช่จำกัดอยู่เพียงในระหว่างคู่สามีและภรรยาเท่านั้น แต่ยังขยายออกไปถึงบุคคลและทรัพย์สินเป็นต้น อันมีมาแต่เดิมของแต่ละฝ่ายอีกด้วย เช่น บิดามารดา เครือญาติและมิตรสหายของคู่ครองเป็นต้น ทำให้เกิดผลอีกอย่างหนึ่งคือ การสมรสนี้เท่ากับเป็นวิธีเพิ่มพูนจำนวนญาติมิตรและทรัพย์สินต่างๆ ให้มากมายกว้างขวางขึ้นเป็นทวีคูณ อย่างไรก็ตามเมื่อคู่สมรสรู้จักรับผิดชอบและรู้จักปฏิบัติภาระหน้าที่ของตนตามความรับผิดชอบนั้นให้ถูกต้องด้วยดี ด้วยเหตุนี้คู่สมรสที่ปรารถนาความสุข และความเจริญก้าวหน้าทั้งของตนเองของคู่ครอง และชีวิตการครองเรือน จึงต้องเตรียมตัวเตรียมใจ ให้ตระหนักในฐานะภาระและ หน้าที่ต่างๆ ที่ตนจะต้องกระทำในชีวิตครอบครัวไว้ให้พร้อม เพื่อทำชีวิตการครองเรือนของตนให้เป็น ความอยู่ร่วมกันด้วยความสุขบังเกิดประโยชน์ ส่งเสริมคุณค่าแห่งชีวิตของกันและกันและทำให้การที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ทั้งหลาย กลายเป็นคุณประโยชน์ เป็นความดี ความเจริญงอก งามแห่งชีวิตทุกชีวิตที่ตนนั้นได้เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทั่วถึงกันทั้งหมด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555:2-4)

พระพุทธองค์ทรงตรัสเรื่องการอยู่ร่วมกันไว้ว่า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเสด็จทางไกลระหว่างเมืองมธุรากับเมืองเวรัญชา คหบดีและคหปตานีเป็นจำนวนมากก็ได้เดินทางไกลระหว่างเมือง มธุรากับเมืองเวรัญชา สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จลงข้างทางประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง คหบดี และคหปตานีเหล่านั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับ

คหบดีและคหปตานี เหล่านั้นดังนี้ว่าคหบดีและคหปตานี การอยู่ร่วมกัน 4 ประการนี้ ภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วมกัน 4 ประการนี้ การอยู่ร่วมกัน 4 ประการ อะไรบ้าง คือ 1) สามีผีอยู่ร่วมกับภรรยาผี 2) สามีผีอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา 3) สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาผี 4) สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา สามีผีอยู่ร่วมกับภรรยาผี เป็นอย่างไร คือ สามีในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติ ผิดในกาม พูดเท็จ เสพของมึนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม มีใจถูกความตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณะพราหมณ์อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกามพูดเท็จ เสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอัน เป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้ทุศีลมีธรรมเลวทราม มีใจถูกความตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณะพราหมณ์ อยู่ครองเรือน สามีผีอยู่ร่วมกับภรรยาผี เป็นอย่างนี้แล

ทางพระพุทธศาสนานั้นพบว่ามนุษย์ทั้งชายและหญิงนั้น ล้วนมีองค์ประกอบความเป็นมนุษย์อยู่ 2 ประการ คือ กายและจิตรวมกันจึงเป็นชีวิตขึ้นมาได้และเมื่อมีชีวิตมนุษย์ก็มิได้อยู่เพียงลำพังแต่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ดังนั้น มนุษย์เกิดมาจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจทั้งในเรื่อง ชีวิตและสังคม เมื่อกล่าวถึงเรื่องความรัก พระพุทธศาสนายอมรับว่าความรักเป็นบ่อเกิดของสถาบัน ครอบครัวและเป็นการขยายขอบเขตของสังคมให้มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น หรือเห็นความรักเป็น เรื่องของชาวโลก ซึ่งพระพุทธศาสนาเห็นความรักของชาวโลกนั้นเกิดมาจากสาเหตุหลัก 2 ประการ คือ (1) เกิดมาจากบุพกรรมหรือกรรมเก่าในอดีตชาติที่คนสองคนอธิษฐานมาร่วมกัน ซึ่งเหตุจะได้เกิด มาอยู่ร่วมกันกันอีกครั้งจะต้องมีปฏิปทาร่วมกันมา มีสัทธาสัมปทาเป็นต้นและ (2) เกิดมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมกันในปัจจุบันชาตินี้ นอกจากนี้ยังมีทรรศนะว่าความรักของมนุษย์ยังมีอีกหลาย ประการ คือ (1) ความรักเกิดเพราะความรัก (2) ความชังเกิดเพราะความรัก (3) ความรักเกิดเพราะความชัง (4) ความชังเกิดเพราะความชัง ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบของความรักที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือทำ ให้เกิดขึ้นได้การอยู่ครองเรือนของคู่สมรสนั้น เป็นการร่วมกันนำชีวิตทั้งสองคน ผ่านเหตุการณ์ทั้งที่ดี และร้ายไปด้วยกัน เป็นชีวิตที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกัน ดังนั้นจึงถือว่าทั้งสองฝ่ายเป็นเพื่อนหรือเป็นสหายกัน และเป็นเพื่อนที่ยิ่งกว่าเพื่อนใดๆ เพราะร่วมรู้เห็นเหตุการณ์ร่วมรับสุขทุกข์มาพร้อมกัน มากกว่าเพื่อนอื่นๆ โดยความหมายว่าเป็นคู่ร่วมสุขร่วมทุกข์ พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงว่า สมชีวิธรรม 4 ประการนี้ จะเป็นสาเหตุให้คู่สามีภรรยา ได้พบกันทั้งชาตินี้และชาติหน้าตามความประสงฆ์ ทั้งสองฝ่ายต้องมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ความสมและเสมอกันของคู่ครองตามหลักสมชีวิธรรม 4 ประการนี้ มีความสำคัญอย่างมาก เพราะบุคคลทั้งสองมามีชีวิตอยู่ร่วมกันจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลเดียวกัน การที่จะมารวมเข้าด้วยกันจึง ต้องอาศัยความประสานกลมกลืนกันอย่างเหมาะสมตามหลักธรรมที่กล่าวมา สมชีวิธรรม 4 ประการนั้น คือ

1) สมสัทธา มีศรัทธาสมกัน เคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชา แนวความคิด ความเชื่อถือ หรือหลักการต่าง ๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับ เข้าหากัน ลงกันได้

2) สมสีลา มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสอดคล้อง ไปกันได้

3) สมจาคา มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี ความมีใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นพอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

4) สมปัญญา มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพูดกันรู้เรื่อง” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559:183)

สาเหตุและสภาพปัญหาการครองเรือนในสังคมไทยปัจจุบัน มาจากความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรง เนื่องจากการครองรักของคู่สมรส ที่มักเกิดความขัดแย้ง ทางด้านความคิด และการกระทำที่ไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่พร้อม ในการใช้ชีวิตคู่ ร่วมกัน ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ลักษณะนิสัยส่วนตัว ขาดความรับผิดชอบ ทำให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่การ แก้ปัญหาด้วยการหย่าร้างในที่สุด การหย่าร้างจึงเป็นการสิ้นสุด ความสัมพันธ์ของคู่สมรสที่เคยผูกพันใกล้ชิด กัน เพราะรู้สึกหมดความอดทนต่อพฤติกรรมที่ไม่ดีของอีกฝ่าย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของ ครอบครัวไทยที่เพิ่มสูงขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประยุกต์การใช้หลักพุทธธรรมกับการครองเรือนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ เพื่อเสนอแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งและการหย่าร้างในครอบครัว อันจะทำให้สถาบันครอบครัวเกิดความมั่นคงและสามารถอำนวยความสุขให้แก่คู่สมรสในการสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์ต่อไป และเนื่องจากยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาหลักพุทธธรรมประเภทนี้ในเทศบาลตำบลขามใหญ่ ผู้วิจัยจึงมองเห็นสภาพปัญหาและปรากฏการณ์ของกรณีเรื่องดังกล่าวนี้ ดังนั้นจึงมี ความสนใจต้องการศึกษาหลักธรรมที่จะช่วยแก้ไขปัญหา และเพื่อจะนำประโยชน์จากการศึกษาครั้งนี้ไปเผย แผ่แก่ผู้ที่สนใจ และเสนอแนวทางการแก้ไขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องการครองเรือน
2. เพื่อศึกษาสภาพการครองเรือนของประชาชนเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมการครองเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพเชิงพื้นที่ (Field Qualitative Research) และศึกษาจากเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 35 รูป/คน ได้แก่ 1) เจ้าอาวาสวัดวัดในเขตเทศบาลบ้านขาม 5 รูป 2) หัวหน้าครอบครัวในเขตเทศบาลบ้านขาม 12 คน 3) นักวิชาการด้านศาสนา 3 คน 4) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม 3 คน 5) นักวิชาการพัฒนาชุมชน 3 คน 6) นักปกครองท้องถิ่น 3 คน และ 7) ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน 6 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (แบบมีโครงสร้าง) และไม่เป็นทางการ (แบบไม่มีโครงสร้าง) และ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการครองเรือนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร เพื่อวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์เนื้อหา เชิงคุณภาพเพื่ออธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนเป็นวิทยานิพนธ์แบบพรรณนาเชิงโวหาร ตามโครงสร้างเนื้อหาและนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาเชิงโวหาร

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการครองเรือนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ สรุปผล ดังนี้

1. หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ามาเบื้องต้นนั้น พอสรุปได้ว่าเป็นธรรมที่จะทำให้คู่สมรส ครองรักกันได้ราบรื่นกลมกลืน และยาวนาน กล่าวคือ การมีศรัทธาสมกัน มีความเชื่อในสิ่งเดียวกัน มีทัศนคติในการมองโลกมองชีวิตไปในทางเดียวกัน ก็จะทำให้เข้าใจกันง่าย ไม่มีความขัดแย้งกัน มีศีลสมกัน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ต้องมีหลักในการประพฤติปฏิบัติ

ตนเรื่องผิดชอบชั่วดีเหมือนกัน มีจาคะสมกัน มีใจเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เหมือนกัน ชอบเกื้อกูล สนับสนุนญาติพี่น้อง และคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นคนตระหนี่ ก็ย่อมเกิดความไม่พอใจทุกครั้งที่อีกฝ่ายหนึ่งช่วยเหลือแบ่งปันแก่ผู้อื่น หากอยู่ร่วมกันไปชีวิตย่อมจะมีแต่ความขัดแย้ง ไม่มีความสงบราบรื่น และสุดท้ายมีปัญญาสมกัน ทั้งชายและหญิงต้องมีระดับสติปัญญาใกล้เคียงกัน มีความเฉลียวฉลาดพอกัน ความคิดความอ่านต้องไปกันได้ มีการใช้วิจารณญาณในการมองปัญหา แก้ปัญหาและตัดสินใจ ไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับนกุลปตาคหบดีและนกุลมาตาคหปตานี ถึงสามีและภรรยาปรารถนาที่จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ในสมชีวีสูตร ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกความว่า คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายหวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้งฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอสำรวมระวังดำเนินชีวิตโดยธรรม เจรจาคำไพเราะอ่อนหวานต่อกัน มีความเจริญรุ่งเรืองมีความสุข มีความประพฤติเสมอกันทั้ง 2 ฝ่ายรักใคร่ไม่คิดร้ายต่อกัน ทั้ง 2 ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้ มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่ย่อมเพลิดเพลิน บันเทิงใจในชั้น เทวโลก

2. สภาพและปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ครอบครัวไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาวการณ์ เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผลกระทบต่อแบบแผนการดาเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปจะเห็นได้ว่า ครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้นและสมาชิกในครอบครัวมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปประเภทของครอบครัวไทย มีลักษณะดังนี้ คือ 1) ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน 2) ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม 3) ครอบครัวซ้อน 4) ครอบครัวสาระจากการมีสมาชิกภายในครอบครัวจำนวนมาก ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ญาติพี่น้องของคู่สมรส อาจจะทำให้คู่สมรสต้องเผชิญกับปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ เกี่ยวกับบุคคลภายในครอบครัวได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อความความสุขของครอบครัวได้

3. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวอาจแยกกล่าวได้เป็น 4 ลักษณะคือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับแม่ 2)ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่กับเด็ก 3) ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพี่น้อง 4) ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ภายในครอบครัว สภาพของปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวไทยเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาสย่อมจะต้องมีการอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สนิทสนมกันนั้นก็เป็นเรื่องยาก จึงจำเป็นต้องศึกษาหาสาเหตุของปัญหา ในครอบครัวหนึ่งๆ อย่างน้อยเป็นการอยู่ร่วมกันของบุคคล 2

คน ขึ้นไป คือ สามีและภรรยาหรือมากกว่านั้นในบทนี้ได้ศึกษา สภาพและปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย โดยศึกษาลักษณะการครองเรือนในสังคมไทย ปัญหาการครองเรือนในสังคม สาเหตุของปัญหาการครองเรือน ปัญหาของการครองเรือนในอนาคต เพื่อที่จะนำปัญหาต่างๆ มาแก้ไขโดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตต่อไป เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาครอบครัวดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

4. พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาชีวิตตนเองได้เป็นธรรมชาติด่านเด่นของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์เดรัจฉานแล้ว มนุษย์เสียเปรียบในเรื่องสัญชาตญาณการเอาตัวรอดในเรื่องการกินอยู่หลับนอนและการเคลื่อนไหว สัตว์เดรัจฉานไม่ได้ฝึก หรือแทบไม่ต้องฝึกก็อยู่รอดได้ส่วนมนุษย์ต้องฝึกหัดเรียนรู้ทุกอย่างจึงจะเป็นได้ แต่ข้อเสียเปรียบของมนุษย์กลับกลายเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานไม่มีหรือไม่สามารถเป็นได้กล่าวคือ มนุษย์มีศักยภาพสูงสามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนได้จนถึงขั้น อริยบุคคลผู้ประเสริฐ เมื่อสมาชิกทุกคนในการครองเรือนได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างความสุขโดยมีความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งแต่ละคนได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตนในการครองเรือนตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างดีเต็มความสามารถความเป็นอยู่ และเป็นไปในการครองเรือนก็จะมีความสงบสุข มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างแน่นอน เพราะได้ยึดหลักประคองการครองเรือนให้ดำรงตั้งมั่นในทางที่ดีทั้ง 2 ทางได้แก่ หลักธรรมในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปผลการวิจัยได้เป็นประเด็นๆ ดังนี้

1) การครองเรือน คือ กลุ่มของบุคคลที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันทางสายโลหิตมีความใกล้ชิดกัน และอาศัยในที่เดียวกัน การครองเรือนเป็นสถาบันสังคม หมายถึงสถาบันสังคมซึ่ง เกี่ยวข้องกับแบบแผนการสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตรและแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างเพศซึ่ง เป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องตามสังคมนั้นและการครองเรือนมีอยู่หลายประเภท ได้แก่ การครองเรือนที่จัดตามลำดับการก่อตั้งและขนาดของการครองเรือน ได้แก่การครองเรือนเดี่ยวและการครองเรือนขยาย หมายถึงขยายโดยเน้นชายเป็นหลักและขยายโดยเน้นหญิงเป็นหลัก

2) การครองเรือนที่จัดแบ่งประเภทตามการสืบสายโลหิต แบ่งเป็น 2 ประเภทสืบสายโลหิตจากทางฝ่ายบิดาและประเภทสืบสายโลหิตจากทางฝ่ายมารดา

3) การครองเรือนที่จัดแบ่งประเภทตามที่อยู่อาศัยของคู่สมรสจัดแบ่งเป็น 3 ประเภท อ การครองเรือนที่อยู่อาศัยกับฝ่ายหญิงการครองเรือนที่อยู่อาศัยกับฝ่ายชายและการครองเรือนที่อยู่อาศัยอยู่เป็นเอกเทศหรือการครองเรือนอิสระ

4) การครองเรือนที่จัดแบ่งตามอำนาจของผู้เป็นหัวหน้าการครองเรือนได้แก่การครองเรือนยกให้ สามีเป็นใหญ่และการครองเรือนที่สามีภรรยามีอำนาจเท่าเทียมกัน

5) การครองเรือนที่จัดแบ่งลักษณะของการสมรสเป็นการจัดแบ่งประเภทของการครอง

เรือน ตามลักษณะของการร่วมใช้ชีวิตแบบสามีภรรยา แบ่งเป็น 5 คือ การครองเรือนผัวเดียวเมียเดียว การครองเรือนหลายผัวหลายเมีย การครองเรือนหนึ่งชายหลายหญิง การครองเรือนหนึ่งหญิงลายชาย และ การครองเรือนหลายหญิงหลายชาย

การครองเรือนไทยล้วนมีบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโตในบุคคลของบุตรธิดา การให้ความรักความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย การให้เสรีภาพส่วนบุคคล การนะนำสั่งสอน การปลูกฝังนิสัยที่เอาใจใส่ในปฏิกิริยาของผู้อื่น การสร้างสันติสุขภายในบ้าน การสร้างความเป็นปึกแผ่น มั่นคงให้แก่การครองเรือนและการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจซึ่งแสดง ให้เห็นลักษณะการครองเรือนไทยได้ว่านิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าการครองเรือนให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโสมีลักษณะเป็นการครองเรือนเดี่ยว โดยมีความผูกพันทางสายโลหิต และเด็กเป็นที่รวมความสนใจของบุคคลในการครองเรือนเป็นต้น ดังนั้นการครองเรือนจึงเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทั้งร่างกาย และจิตใจของมนุษย์เพราะเป็นแหล่งให้กำนิด ให้การเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน การครองเรือนไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการครองเรือนในอดีตหลายประการ โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจนก็คือขนาดของการครองเรือนลดลงจากที่เคยมี พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาประจำชาติเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนคนเริ่มหันหลังให้ระพุทธศาสนา ลืมหลักคำสอนส่งผลกระทบต่อเด็กต่อการครองเรือน ทำให้การครองเรือนอ่อนแอลง เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในการครองเรือนไทยไม่มีหลักคิดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับการครองเรือนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1.การครองเรือนในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ ตำบลขาใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี จำเป็นต้องนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ หลักธรรมเรื่องสมชีวิธรรม ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ คือ 1) สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน 2) สมสีลา มีศีลเสมอกัน 3) สมจาคา มีการบริจาคมีการเสียสละเสมอกัน 4) สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน

2. สภาพและปัญหาการครองเรือนในในเขตเทศบาลตำบลขามใหญ่ ตำบลขาใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบันเผชิญกับสภาวการณ์ เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่และสถานการณ์การ

แพร่ระบาดของเชื่อโรคไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นปกติสุขของครอบครัว ด้วยการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังจะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไป ประเภทของครอบครัวไทย จะประกอบได้ด้วย 1) ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน 2) ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม 3) ครอบครัวซ้อน 4) ครอบครัวสาระ จากการมีสมาชิกภายในครอบครัวจำนวนมาก ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ญาติพี่น้องของคู่สมรส อาจจะทำให้คู่สมรสต้องเผชิญกับปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ เกี่ยวกับบุคคลภายในครอบครัวได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อความความมั่นคงและความเป็นปกติสุขของครอบครัวได้

3. พระพุทธศาสนาเถรวาท ถือว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาชีวิตตนเองได้เป็นธรรมชาติ จุดเด่นของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์เดรัจฉานแล้ว มนุษย์เสียเปรียบในเรื่องสัญชาตญาณการเอาตัวรอดในเรื่องการกิน การอยู่ การหลับนอนและการเคลื่อนไหว สัตว์ เดรัจฉานไม่ได้ฝึก หรือแทบไม่ต้องฝึกก็อยู่รอดได้ ส่วนมนุษย์ต้องฝึกหัดเรียนรู้ทุกอย่างจึงจะเป็นได้ แต่ข้อเสียเปรียบของมนุษย์กลับกลายเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานไม่มีหรือไม่สามารถเป็นได้ กล่าวคือมนุษย์มีศักยภาพสูงสามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนได้จนถึงขั้นอริยบุคคล ผู้ประเสริฐเมื่อสมาชิกทุกคนในการครองเรือนได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างความสุขโดยมีความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งแต่ละคนได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในการครองเรือนตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างดีเต็มความสามารถ และเป็นไปในการครองเรือนก็จะมีความสงบสุข มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรม อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชีวิต

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *คู่สร้างคู่สมชีวิตคู่ในอุดมคติ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์,

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 36, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ผลิธัมม์ จำกัด,

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2533). *พุทธศาสนากับปรัชญา.* กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊พ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *ธรรมนูญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย

AN APPLICATION OF GUIDELINES BUDDHIST PRINCIPLE FOR SOLVE THE PROBLEM OF ABORTION IN THAI SOCIETY

[1]เนติพล สานนท์, [2]ทิพย์ภวิษณ์ ใสชาติ และ [3]พระครูโกศลวิหารคุณ

[1]Natiphol Sarnon, [2]Thipphavit Saichart and [3]Phrakru Kosolwiharakhun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]Natipon04@gmail.com

Received: May 18, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 12, 2023

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการทำแท้ง 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการทำแท้งในสังคมไทยปัจจุบัน 3) เพื่อประยุกต์หลักพุทธธรรมในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุของการทำแท้งมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ 1) เกี่ยวเนื่องด้วยสตรีผู้ตั้งครรภ์เอง 2) เกี่ยวเนื่องด้วยผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะต้องตัดสินใจและตกลงกันในครอบครัว และ 3) เกี่ยวเนื่องด้วยสังคมส่วนรวมหรือความบีบคั้น ความผิดปกติ หรือโรคแทรกซ้อนของการตั้งครรภ์ระยะแรก อันเป็นเหตุทำให้การตั้งครรภ์สิ้นสุดลงโดยไม่เจตนา แนวทางการแก้ปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ใช้สถาบันครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกัน สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคม พ่อแม่ต้องเปิดกว้าง แล้วสร้างบรรยากาศที่ดี ให้ครอบครัวได้รับความอบอุ่น ควรให้ความรู้ และ สร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนรู้เท่าทันโลกสมัยใหม่ 2) ปลูกฝังค่านิยมทางศีลธรรมจริยธรรม โดยการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างจริงจัง ควรสร้างค่านิยมที่ดีงามให้สังคม เช่น การรักนวลสงวนตัว การเคารพในสิทธิของผู้อื่น และไม่ควรกำหนดกฎหมายทำแท้งเสรีโดยเด็ดขาด แต่ควรเพิ่มความเข้มข้นของกฎหมายบนวิถีแห่งคุณธรรม 3) สังคมต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ การฆ่าหรือ

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ทำลายสิ่งมีชีวิตถือว่าเป็นบาป 4) ออกกฎหมายและกำหนดบทลงโทษอย่างสูงสุด ควรเพิ่มบทลงโทษสำหรับผู้ชายที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ด้วย การทำแท้งที่ปลอดภัยให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ควรเป็นทางเลือกหนึ่งของหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม และหลังยุติการตั้งครรภ์ ควรมีบริการให้คำปรึกษาและวางแผนครอบครัว หลักพุทธศาสนา ได้แก่ พรหมวิหาร 4 อันประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา กับ อุเบกขา พรหมวิหาร ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการทำแท้ง ได้แก่สองอย่างแรก คือเมตตากับกรุณา เมตตาคือปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และกรุณาคือปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

คำสำคัญ : แนวทางการประยุกต์, หลักพุทธธรรม, ปัญหาการทำแท้ง, สังคมไทย

Abstract

This thesis titled as follows: 1) To study principles in Buddhism related to abortion 2) To study the state of abortion problems in Thai society today 3) To apply Buddhist principles in proposing solutions to abortion problems in Thai society This research is a qualitative research. The research findings were as the followings: The results showed that The cause of abortion has three components: 1) relating to women who are pregnant themselves 2) relating to men especially those who are the head of the household must make decisions and agree upon them in the family; and 3) It is related to the society as a whole or the pressure, abnormality or complication of early pregnancy. which caused the pregnancy to end unintentionally. Guidelines for solving abortion problems in Thai society There are components as follows. 1) Use the family institution as an immunity The family is the main institution of society. Parents need to be open and create a good atmosphere Let the family be warm Should educate and build immunity for youth to keep up with the modern world. 2) Cultivate moral values and ethics. By training their children to be in the same direction seriously should create good values for society, such as self-love respect for the rights of others and should not impose liberal abortion laws at all But the law should be strengthened on the path of virtue. 3) Society must work together to solve problems. Thailand is a Buddhist country. Killing or destroying living beings is a sin. 4) Make laws and impose maximum penalties. Penalties for men who induce pregnancy should also be increased. safe abortion within the scope of the law It should be an option for pregnant women who are not ready. and after termination of pregnancy There should be counseling services and family planning. The Buddhist principles are the four brahma viharas consisting of Metta, Karuna, Mudita and Upekkha Brahmavihara, which are related to the issue of abortion. including the first

two is kindness to kindness Mercy is the desire for others to be happy. and kindness is wishing others to be free from suffering.

Keywords: An Application Guidelines, Buddhist Principle, Abortion problem, Thai Societies.

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไป เพื่อปรับให้เข้ากับระบบสังคม และวัฒนธรรมใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ทำให้พฤติกรรมทางเพศของหญิงชายในสังคมปัจจุบัน ไร้ซึ่งการควบคุมโดยกลไกความเชื่อและจารีต ประเพณีดั้งเดิมความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น ชายหนุ่มสามารถเข้าถึงตัวหญิงสาวได้ง่ายดายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นมีอิสระในการเลือกรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ ได้ มากกว่าในอดีต ทำให้มีการเรียนรู้เรื่องต่างๆจากสื่อ เช่น อินเตอร์เน็ต หากช่องทางการเรียนรู้ ที่วัยรุ่นสนใจให้การศึกษาไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมก็จะมีผลทำให้วัยรุ่นมีการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา อย่างไม่ถูกต้อง ประกอบกับวัยรุ่นเป็นวัยที่อยากรู้ อยากลองสิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลาในขณะที่ตนเอง ขาดประสบการณ์ชีวิต และขาดการยับยั้งชั่งใจ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมมากมาย เช่น การตั้งครรภ์ การทำแท้ง (สุชา จันทร์เอม,2551) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้หญิงชายมีเสรีภายในการคบหาสมาคม สิ่งแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยให้มีเพศสัมพันธ์รวมทั้งการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมืองของหนุ่มสาว การขาดผู้ใหญ่ ควบคุมดูแล พ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมบุตร ครอบครัวแตกแยกไม่อบอุ่น (จิราภรณ์ เมนะพันธุ์ 2558) อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน อิทธิพลของสื่อมวลชนและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เร่งเร้าให้วัยรุ่นต้องการแสดงพฤติกรรมทางเพศก่อนวัยอันควร

การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรนี้เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงและถาวร ทำให้วัยรุ่นขาดการป้องกันตนเองเนื่องจากขาดทักษะที่ดีและขาดความตระหนักถึงปัญหาที่จะตามมา โดยเฉพาะปัญหาการทำแท้ง ออกจากโรงเรียนกลางคัน และติดเชื้อเอดส์ ด้วยเหตุดังกล่าวพฤติกรรมทางเพศของสังคมไทย จึงอยู่ในลักษณะที่เพศชายเป็นฝ่ายรุกและแสวงหาให้ได้มาซึ่งความบริสุทธิ์ของเพศหญิง เพื่อพิสูจน์ความเป็นชาย อันเป็นพฤติกรรมของการเอาเปรียบทางเพศโดยปราศจากขอบเขตและความรับผิดชอบ ในเวลาเดียวกับที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายถูกขัดเกลาทางสังคมให้ถอยหนีและปกป้อง เพื่อรักษาพรหมจรรย์ของตนเองไว้ แต่ด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น ความอ่อนประสบการณ์ การขาดความรู้เรื่องเพศและการคุมกำเนิดที่ดีพอ ความอยากรู้อยากทดลอง ทำให้ผู้หญิงอาจมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส และในหลายกรณีเป็นการมีเพศสัมพันธ์โดยผู้หญิงไม่ได้เป็นผู้กำหนดหรือเตรียมการล่วงหน้า (นภาภรณ์ หะวานนท์,2558) จึงทำให้ผู้หญิงมักพลาด พลั้งต่อผู้ชายและส่งผลให้เกิดการตั้งครรภ์ขึ้น ขณะที่ฝ่ายชายไม่ต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบ แต่ด้วยบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดไว้ว่าผู้หญิงจะตั้งครรภ์ได้ในกรณีที่สมรสแล้วเท่านั้น (สุพร เกิดสว่าง,2553)

ดังนั้น การตั้งครรภ์นอกสมรสจึงถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิดจริยธรรมไม่ยึดมั่นในคุณค่าของความเป็นผู้หญิงดี เป็นพฤติกรรมที่ทำความอับอายขายหน้าไม่เพียงเฉพาะตนเองเท่านั้น แต่รวมถึงครอบครัวด้วย เงื่อนไขทางสังคมเหล่านี้กลายมาเป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงต้องพิจารณาครรภ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่สอดคล้องกับค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมให้เป็นครรภ์ที่ไม่พึงปรารถนาในที่สุด (วันทนีย์ วาสิกะสิน,2556)

ปรากฏการณ์ของการตั้งครรภ์และการให้กำเนิดบุตรมักจะเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความชื่นชมยินดีและความสุขแก่หญิงตั้งครรภ์ รวมทั้งบุคคลใกล้ชิดรอบตัวนับตั้งแต่สามี พ่อแม่ พี่น้อง เครือญาติและเพื่อนฝูง ในทางตรงกันข้ามหากการตั้งครรภ์นั้นเกิดขึ้นขณะที่หญิงไม่พร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ หรือทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว อาจทำให้การตั้งครรภ์นั้น กลายเป็นครรภ์ที่ไม่ต้องการหรือ เป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงปรารถนา และส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา ให้กับหญิงตั้งครรภ์นั้นในหลายๆ ด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ประการสำคัญ อาจส่งผลกระทบต่อศีลธรรม ค่านิยมและจริยธรรมของสังคมนั้น ๆ ด้วย สำหรับประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนามานาน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พุทธศาสนามีส่วนในการสร้างขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนช่วยขัดเกลาจิตใจของคนไทยให้สะอาด มีความสุภาพอ่อนโยน โอบอ้อมอารี มีเมตตา กรุณา ลักษณะ ทั้งหมดนี้รวมเป็นภาพลักษณ์ของคนไทยโดยทั่วไป ในปัจจุบันสังเกตได้ว่า ภาพลักษณ์ของคนไทย ในอดีตกำลังเปลี่ยนไปตามกาลเวลาที่ล่วงเลย การทำแท้งที่แพร่หลาย ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ ภาพลักษณ์เก่าๆ เสียหาย เพราะการทำแท้งแสดงถึงการขาดความเมตตากรุณา

การฆ่าชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ตามหลักแห่งศีลธรรมข้อปาณาติบาตในพระพุทธศาสนาก็แสดงถึงการห้าม การให้งดเว้นจากการเบียดเบียนชีวิตทุกชนิด และศีลข้อปาณาติบาตนี้เองที่ถือเป็นหลักประกันชีวิต ในสังคมตลอดมาเพราะมนุษย์ควรมีเมตตากรุณาต่อกันและพร้อมที่จะแก้ปัญหาตั้งแต่ต้นเหตุด้วยการกระจัดรากเหง้าอกุศลมูล โดยสอนให้มนุษย์มีการให้ทานเพื่อขจัดโลภะให้มนุษย์มีเมตตากรุณาเพื่อขจัดโทสะและให้มนุษย์มีปัญญาเพื่อขจัดโมหะ ทั้งนี้พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นธรรมชาติของแต่ละชีวิตซึ่งมีธรรมชาติเหมือนกันหมดคือมีความรักสุขเกลียดทุกข์มีการดิ้นรนเพื่อต่อสู้กับภัยธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยอย่างมีความสุขตามสัญชาตญาณแห่งความรักชีวิต เพราะชีวิตในภพแต่ละภพแต่ละชาตินั้นไม่ได้เกิดดับอย่างง่ายง่ายเหมือนแสงเทียนที่ดับไปแล้วจะจุดขึ้นมาใหม่ได้ทันที ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความลำบากในการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ว่า กิจโฉ มนุสส ปฏิลาโภ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นของยาก ยากอย่างไรนั้นเมื่อมาศึกษากระบวนการการเกิดของชีวิตแต่ละชนิดในทาง 7 สาย (พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดก ญาณสิทธิ, ป.ธ. 9), 2553) พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่ชีวิตของมนุษย์มากที่สุดดังพระพุทธพจน์ที่ว่า เสฏฐโฐ มนุสส ปฏิลาโภ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดทั้งนี้เพราะมนุษย์มีอินทรีย์แก่กล้าสามารถจะพัฒนาไปสู่ขอไปสู่ความเป็นอริยบุคคลในระดับต่างๆ ในอนาคตได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการทำแท้งที่ไม่พึงปรารถนา และการทำแท้งด้วยความตั้งใจซึ่งปัญหาเรื่องการทำแท้งนี้ยังเป็นปัญหาจริยธรรมของสังคมไทยมาโดยตลอด โดยผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์การ

ตัดสินจากมุมมองของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาคู่กับสังคมไทยมาช้านาน และโดยเฉพาะในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงการปฏิสนธิวิญญาณตั้งแต่อยู่ในครรภ์ การทำแท้งเป็นบาปอย่างไรในพุทธศาสนา เหตุผลอะไรบ้างที่ผู้ชื่อว่าเป็นมารดาตัดสินใจทำแท้งทารกที่อยู่ในครรภ์ของตนเอง ประเด็นเหล่านี้จะถูกหยิบยก ถ่ายทอดเป็นวาทกรรมในลักษณะ การวิจัยเพื่อให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ คำตอบที่ได้จะเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวที่มีความคิดที่จะทำแท้ง หรือเพื่อประโยชน์แก่ผู้ใกล้ชิดกับบุคคลที่อยู่ในข่ายของการเสี่ยงที่จะทำแท้งต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการทำแท้ง
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการทำแท้งในสังคมไทยปัจจุบัน
3. เพื่อประยุกต์หลักพุทธธรรมในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 24 รูป/คน ได้แก่ 1) พระสงฆ์ 5 รูป 2) นักวิชาการสังคมสงเคราะห์ 4 คน 3) นักกฎหมาย 4 คน 4) นักสาธารณสุข ได้แก่ แพทย์ พยาบาล 5 คน 5) นักจิตวิทยา 3 คน 6) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาการทำแท้ง 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (แบบมีโครงสร้าง) และไม่เป็นทางการ (แบบไม่มีโครงสร้าง) และ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร เพื่อวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์เนื้อหา เชิงคุณภาพเพื่ออธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนเป็นวิทยานิพนธ์แบบพรรณนาเชิงโวหารตามโครงสร้างเนื้อหาและนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาเชิงโวหาร

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย สรุปผล ดังนี้

1. สาเหตุของการทำแท้งมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ 1) เกี่ยวเนื่องด้วยสตรีผู้ตั้งครรภ์เอง 2) เกี่ยวเนื่องด้วยผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะต้องตัดสินใจและตกลงกันในครอบครัว และ 3) เกี่ยวเนื่องด้วยสังคมส่วนรวมหรือความบีบคั้น ความผิดปกติ หรือโรคแทรกซ้อนของการตั้งครรภ์ระยะแรก อันเป็นเหตุทำให้การตั้งครรภ์สิ้นสุดลงโดยไม่เจตนา ก่อนอายุครรภ์ 28 สัปดาห์ และการลงมือกระทำโดยมีเจตนาด้วยวิธีการต่างๆ ต่อทารกในครรภ์เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิถึงก่อนการคลอด

2. แนวทางการแก้ปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ใช้สถาบันครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกัน สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคม พ่อแม่ต้องเปิดกว้าง แล้วสร้างบรรยากาศที่ดีให้ครอบครัวได้รับความอบอุ่น ควรให้ความรู้ และ สร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนรู้เท่าทันโลกสมัยใหม่ ตลอดถึงการดำรงชีวิตอยู่ในโลกยุคโลกาภิวัฒน์ได้ 2) ปลูกฝังค่านิยมทางศีลธรรมจริยธรรม โดยการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างจริงจัง ควรสร้างค่านิยมที่ดีงามให้สังคม เช่น การรักนวลสงวนตัว การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การให้ความสำคัญของการได้เป็นพ่อแม่ และไม่ควรกำหนดกฎหมายทำแท้งเสรีโดยเด็ดขาด แต่ควรเพิ่มความเข้มข้นของกฎหมายบนวิถีแห่งคุณธรรม 3) สังคมต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ การฆ่าหรือทำลายสิ่งมีชีวิตถือว่าเป็นบาป ซึ่งความรู้สึกบาปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ และเจตนาของแต่ละบุคคล 4) ออกกฎหมายและกำหนดบทลงโทษอย่างสูงสุด ตัวบทกฎหมาย ควรเพิ่มบทลงโทษสำหรับผู้ชายที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ด้วย การทำแท้งที่ปลอดภัยให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ควรเป็นทางเลือกหนึ่งของหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม และหลังยุติการตั้งครรภ์ ควรมีบริการให้คำปรึกษาและวางแผนครอบครัว หลักพุทธศาสนา ได้แก่ พรหมวิหาร 4 อัน ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา กับ อุเบกขา พรหมวิหาร ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการทำแท้ง ได้แก่สองอย่างแรก คือเมตตากับกรุณา เมตตาคือปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และกรุณาคือปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. มนุษย์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น อาจตอบได้ทั้งในแง่ของความจริงขั้นสมมุติหรือสมมติสัจจะและทั้งในขั้นปรมัตถ์หรือปรมัตถ์สัจจะ ในแง่ความจริงขั้น สมมตินั้น อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์เป็นเป็นหลายๆ อย่าง ซึ่งจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ สูงต่ำ ดำหรือขาว นั้นเป็นเพียงขั้น ที่สมมติบัญญัติเรียกกันเท่านั้น เพื่อง่ายในการเข้าใจกันในภาษามนุษย์ส่วนในขั้น ปรมัตถ์นั้น ในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่าเป็นเพียงกระบวนการแห่งธรรมล้วนๆ ซึ่งเกิดขึ้น มาได้ด้วยอาศัยเหตุปัจจัยปรุง

แต่ง ไม่มีใครสร้างขึ้น หรือเกิดขึ้น เพราะการดลบันดาลของผู้ใดทั้งสิ้น ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนเราหรือเขาแต่อย่างใด ดังนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงมนุษย์ตามที่เป็นอยู่จริงในแง่ของปรมัตถ์ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นขั้น ตอนสมมติสัจจะว่า มันถูกเปิดบังด้วยอวิชชา ฉะนั้นแล้วจึงไม่ควรติดอยู่กับหลักการว่ามนุษย์ขั้นสัจจะและขั้นสมมติ

สาเหตุของการทำแท้งมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ 1) เกี่ยวเนื่องด้วยสตรีผู้ตั้งครรภ์เอง 2) เกี่ยวเนื่องด้วยผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะต้องตัดสินใจและตกลงกันในครอบครัว และ 3) เกี่ยวเนื่องด้วยสังคมส่วนรวมหรือความบีบคั้น ความผิดปกติ หรือโรคแทรกซ้อนของการตั้งครรภ์ระยะแรก อันเป็นเหตุทำให้การตั้งครรภ์สิ้นสุดลงโดยไม่เจตนา ก่อนอายุครรภ์ 28 สัปดาห์ และการลงมือกระทำโดยมีเจตนาด้วยวิธีการต่างๆ ต่อทารกในครรภ์เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิถึงก่อนการคลอด แล้วส่งผลให้ทารกนั้น ชีวิตขณะอยู่ในครรภ์หรือหลังคลอดชั่วระยะเวลาหนึ่งหญิงที่ทำแท้ง ชายที่สนับสนุนให้ทำแท้งย่อมผิดศีล ผิดธรรม ตามข้อที่กล่าวแล้วข้างต้น ข้อใดข้อหนึ่ง หรือทุกข้อแน่นอน จึงตัดสินว่าการทำแท้ง คือ ปัญหาขั้นรุนแรง ตามหลักพุทธศาสนา เมื่อสังคมมีปัญหาการทำแท้งเกิดขึ้น จิตใจของผู้คนในสังคมนี้ทั้งหญิงผู้ทำแท้ง หมอที่ลงมือทำแท้ง คนรอบข้างที่สนับสนุนการทำแท้ง หรือคนใดที่เห็นด้วยในการทำแท้ง จะด้วยความจำเป็น จำยอม หรือ เต็มใจก็เพราะเหตุผลอื่นใดก็ตาม ย่อมเป็นผู้ที่มีมาตรฐานทางจริยธรรมตกต่ำตามขนาดของเจตนาที่กระทำ ความอ่อนแอทางจริยธรรมอาจทำให้กฎหมายเปลี่ยนแปลงผ่อนปรน หย่อนยาน นำไปสู่ความอ่อนแอทางศีลธรรมของสังคม ผู้คนขาดหิริโอตตัปปะ จิตหยาบกระด้างมากขึ้น

การเริ่มต้นชีวิตชีวิตในทัศนะพระพุทธศาสนา เกิดโดยอาศัยกระบวนการทางปฏิจจสมุปบาท คือ อาศัยเหตุปัจจัยเชื่อมโยงกันโดยไม่ขาดสาย ในมหาสีหนาทสูตร พระพุทธองค์ได้จำแนกการเกิดสัตว์โลกตามลักษณะของการเกิดไว้ 4 ประเภท คือ 1) ชลาพุชะกำเนิด คือ การเกิดในครรภ์ออกเป็นตัว 2) อัณฑะชะกำเนิด คือ การเกิดในฟองไข่ 3) สังเสทชะกำเนิด คือ การเกิดจากเถ้าไคลของสิ่งสกปรก 4) โอปปาติกะกำเนิด คือ สัตว์เกิดผุดขึ้น

ส่วนการเกิดในโลกของมนุษย์ เช่น การเกิดของคนและสัตว์ ต้องอาศัยพ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิด ด้วยการผสมพันธุ์อาศัยธรรมชาติ อาศัยอาหาร ตามนัยอภิธรรมกล่าวไว้ว่า การเกิดเป็นมนุษย์เริ่มตั้งแต่แต่มีปฏิสนธิวิญญาณ ซึ่งเกิดขึ้นต่อจากจุติจิตในมรณาสันนวิถี อันเป็นดวงจิตสุดท้ายต่อจาก ชาติก่อน ตายจากชาติก่อนแล้วเกิดทันที ไม่มีระหว่างคั่น ปฏิสนธิจิตนี้เองเป็นส่วนหนึ่งในการเริ่มต้นของชีวิต 3 ประการ คือ 1) มารดาบิดามีเพศสัมพันธ์) 2) มารดาอยู่ในวัยที่มีประจำเดือน และไข่สุกพร้อมผสม 3) มีปฏิสนธิวิญญาณเกิดขึ้น

การเกิดชีวิตในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเกิดทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งจิต เดิมนนั้นเป็นจิตบริสุทธิ์ไม่มีเครื่องเศร้าหมอง ไม่มีกิเลสเป็นปัจจัยให้เกิดเป็นการเกิดความทุกข์ สาเหตุมาจากเด็กมีสภาพจิตด้อยด้วยคุณธรรม ขาดสติ ไม่มีปัญญารู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็กระบวนการเกิดความทุกข์ในจิตใจ ความทุกข์จะเกิดดับ เกิดดับ สลับกันไปเป็นลูกโซ่ ประดุจสายฟ้าแลบ เป็นวงกลม หมุนเวียนเช่นนี้เรื่อยไปตลอดชีวิต จนกว่าจะดับทุกข์ได้

หลักเบญจศีล การฆ่าสัตว์นั้นในความเป็นจริงแล้วไม่ว่าจะเป็นใคร สัตว์เล็ก น้อยใหญ่ ฆ่าที่ใด ที่ไหน เมื่อไหร่ เวลาใดก็จัดว่าเป็นการฆ่าทั้งหมดโดยไม่มีข้อยกเว้น ถือว่าผิดศีล และมีผลเป็นบาปอย่างแน่นอน และการฆ่าชีวิตมนุษย์นั้นถือว่าเป็นบาปตามกรณีว่าผู้ถูกฆ่านั้นมีคุณธรรมมากหรือน้อย การฆ่าสัตว์จะมีโทษมากหรือโทษน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับสัตว์ที่ถูกฆ่า และความพยายามของผู้ฆ่า ซึ่งต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 3 ประการด้วยกัน คือ

1) ร่างกายของสัตว์ที่ถูกฆ่า ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ เป็นต้น ก็มีโทษมาก เพราะชีวิตของสัตว์เหล่านี้ ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าสัตว์ที่ถูกฆ่าเป็นสัตว์เล็ก เช่น มด ยุง ริ้นไร เป็นต้น ก็มีโทษน้อย

2) คุณธรรมของสัตว์ที่ถูกฆ่า ในระหว่างสัตว์ดิรัจฉานกับมนุษย์ ฆ่ามนุษย์มีโทษมากกว่าสัตว์ดิรัจฉาน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์ดิรัจฉาน สำหรับการฆ่ามนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ฆ่าผู้มีศีลธรรม เช่น ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เป็นต้น มีโทษมากกว่าผู้ไม่มีศีลธรรม เช่น โจรผู้ร้าย เป็นต้น ย่อมมีโทษน้อยกว่า ถ้าผู้ถูกฆ่าเป็นบิดามารดา พระอรหันต์ เป็นอนันตริยกรรม ยิ่งมีโทษมากเป็นพิเศษ

3) ความเพียรของผู้ฆ่า อาศัยตัดสินโดยการใช้ความเพียร พยายาม มากหรือน้อย ถ้าใช้ความพยายามมากก็มีโทษมาก ถ้าใช้ความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย การฆ่าชีวิตมนุษย์จัดเป็นความผิดที่อภัยไม่ได้

2. การทำแท้งเป็นปัญหาวิกฤติทางสังคมไทย สะท้อนถึงสภาวะความเสื่อมทางศีลธรรม และจริยธรรม เป็นความอ่อนแอทางสังคม ความไม่เข้มแข็งด้านวัฒนธรรม และกฎหมายในปัจจุบันเป็นยุคของการสื่อสารที่ไร้พรมแดน การไหลบ่าจากวัฒนธรรมตะวันตก ความอ่อนแอของการปลูกฝังเรื่องของศีลธรรม จริยธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมของคนไทย เมื่อเกิดการตั้งครรภ์ขึ้นมาผู้ประสบปัญหาขาดประสบการณ์ในการแก้ปัญหา ทำให้แก้ไขปัญหาโดยขาดความยั้งคิด และไม่ปรึกษาหาข้อมูลจากบุคคลอื่นหรือหน่วยงานที่สามารถให้ความช่วยเหลือ

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่ไม่พร้อมเป็นปัญหาระดับชาติ และจบลงด้วยการทำแท้ง เพื่อแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้กระทำลงไป ถือเป็นความมักง่ายเห็นแก่ตัว ใช้ชีวิตด้วยความประมาทเลินเล่อไม่รู้จักระมัดระวัง การทำแท้งที่ไม่ปลอดภัย เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ เป็นสาเหตุการตายของมารดาจากการตกเลือดและติดเชื้อหลังการทำแท้ง การทำแท้งในสังคมไทยถือเป็นเรื่องต้องห้ามเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายฐานฆ่าผู้อื่นตาย ขณะเดียวกันผู้หญิงที่ตั้งครรภ์เองก็ไม่ต้องการบุตรเพราะตั้งครรภ์โดยความไม่พร้อม

ด้านศีลธรรมในเรื่องการทำลายชีวิตที่เกิดมาแล้วในครรภ์นั้น ถือว่าเป็นการฆ่าคน เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นบาปขั้นร้ายแรง และคำนึงถึงสิทธิของชีวิตที่ได้เกิดขึ้นแล้ว ในทางการแพทย์ปัญหาสุขภาพของผู้ตั้งครรภ์ต้องคำนึงถึงเรื่องสุขภาพจิตด้วย เพราะการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และรู้ว่าทารกในครรภ์มีความเสี่ยงสูงที่จะมีความไม่สมบูรณ์ของสภาพร่างกาย ถึงแม้จะไม่เป็นอันตรายต่อหญิงตั้งครรภ์ก็ตามแต่ก็อาจจะมีผลกระทบต่อสุขภาพจิต ได้แก่ ความเครียดอย่างรุนแรง พิการ และเป็นโรคทางสายเลือด (พันธุกรรม) อย่างรุนแรง แพทย์อาจพิจารณาเพื่อให้ความช่วยเหลือด้วยการทำแท้งได้

3. แนวทางการแก้ปัญหาการทำแท้งในทัศนะพระพุทธศาสนา ปัญหาทำแท้งเป็นปัญหาที่มีมาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป เป็นสังคมที่ผู้หญิงกับผู้ชายเท่าเทียมกันมากขึ้น เกี่ยวกับปัญหาทำแท้ง พระพุทธศาสนาบอกไว้ชัดว่าการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นบาป และเนื่องจากการทำแท้งเป็นการฆ่าสัตว์ ดังนั้นการทำแท้งจึงเป็นบาปด้วย การทำแท้งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความผิดเสมอไป เพราะความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการไม่ทำแท้งอาจจะมีมากกว่าความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นหากมีการทำแท้งอย่างถูกต้อง พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับชีวิตมนุษย์สูงสุด หลักจริยธรรมต่างเน้นให้รักษาชีวิตความเป็นมนุษย์ให้ได้ ให้นาน ให้เข้มแข็ง เพื่อการสร้างตบะ บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา สู่เป้าหมายแห่งความหลุดพ้นจากวัฏฏะ เมื่อหญิงใดที่สัตว์หยั่งลงสู่ครรภ์แล้ว สังคมชาวพุทธกำหนดให้เป็นแม่กล้าลุแก่อำนาจด้วยอกุศลกรรม ทำแท้งได้ลงคอ จัดว่าหญิงผู้นั้นตกอยู่ในภาวะจิตที่มีความบีบคั้น คับแคบ ขัดข้อง ขัดเคือง ขุ่นมัว พร่าพราง มืดบอด มืดมัว ปิดบัง อย่างมาก มีจริยธรรมตกต่ำ หญิงที่ทำแท้ง ชายที่สนับสนุนให้ทำแท้ง ย่อมผิดศีล ผิดธรรม และผิดกฎหมาย

แนวทางการแก้ปัญหาการทำแท้งในสังคมไทย กล่าวโดยสรุปในแต่ละประเด็น ดังนี้

1) ใช้สถาบันครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกัน สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคมพ่อแม่ต้องเปิดกว้าง แล้วสร้างบรรยากาศที่ดี ให้ครอบครัวได้รับความอบอุ่น ควรให้ความรู้และส้รางภูมิคุ้มกันให้เยาชนรู้เท่าทันโลกสมัยใหม่ ตลอดถึงการดำรงชีวิตอยู่ในโลกยุคโลกาภิวัฒน์ได้อย่างมีความสุข

2) ปลูกฝังค่านิยมทางศีลธรรมจริยธรรม การจะป้องกันการทำแท้งอย่างได้ผล ต้องปรับโครงสร้างทางสังคมให้มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันก่อน จากนั้นก็สอนบุตรหลานของตนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างจริงจัง ควรสร้างค่านิยมที่ดีงามให้สังคม เช่น การรักนวลสงวนตัวการเคารพในสิทธิของผู้อื่น การให้ความสำคัญของการได้เป็นพ่อแม่ และความงดงามของสถาบันครอบครัว ตลอดถึงไม่ควรกำหนดกฎหมายทำแท้งเสรีเด็ดขาด แต่ควรเพิ่มความเข้มข้นของกฎหมายบนวิถีแห่งคุณธรรม ควรใช้หลักศีลธรรม กับกฎหมายอย่างเคร่งครัด ต้องมีมาตรการป้องกัน เริ่มจากการปลูกฝังคำนิยมที่ดีให้คนในสังคมด้านคุณธรรมศีลธรรมและด้านความรู้ที่จำเป็น (การวางแผนครอบครัว เพศศึกษา) และมีมาตรการช่วยเหลือเยียวยา เมื่อมีปัญหาการตั้งครรภ์ เช่น การให้ความรู้ ให้กำลังใจ การช่วยเหลือหลังคลอดเพื่อสร้างความมั่นคงทางชีวิตให้ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่คุณธรรมและจริยธรรมต้องปลูกฝังเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น เพิ่มทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต และจัดทำสื่อการสอน เพื่อในการรณรงค์ป้องกัน

3) สังคมต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ การฆ่าหรือทำลายสิ่งมีชีวิตถือว่าเป็นบาป ซึ่งความรู้สึกบาปมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการเรียนรู้และเจตนาของแต่ละบุคคล ดังนั้นการป้องกันไม่ให้เกิดการตั้งท้อง น่าจะเป็นวิธีที่ดีกว่าการทำแท้ง แต่เมื่อเกิดการตั้งท้อง โดยไม่พร้อมเกิดขึ้น สังคมควรหาทางออกหรือช่วยสังคมกลุ่มนี้ได้อย่างไร โดยที่จะผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรม ความแตกต่างทางความคิด ในการทำแท้งของสังคมไทย คนในสังคมควรประสานความคิดและร่วมมือกันระหว่างฝ่ายอนุรักษ์นิยมการทำแท้ง กับฝ่ายกระทำแท้งโดยเสรีเพื่อให้ยอมรับกันได้ โดยต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นคนในสังคมภาครัฐ และศาสนาในการที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาร่วมกัน

4) ออกกฎหมายและกำหนดบทลงโทษอย่างสูงสุด ตัวบทกฎหมาย ควรเพิ่มบทลงโทษสำหรับผู้ชายที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ด้วย การทำแท้งที่ปลอดภัย อยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ควรเป็นทางเลือกหนึ่งของหญิงตั้งครรภ์ไม่พร้อม และหลังยุติการตั้งครรภ์ ควรมีบริการให้คำปรึกษาและวางแผนครอบครัว เลือกวิธีคุมกำเนิดที่ได้ผล รวมถึงให้ผู้ชายร่วมรับผิดชอบในการคุมกำเนิด การเป็นพ่อ เพื่อป้องกันตั้งครรภ์ไม่พร้อมซ้ำ สถานที่การทำแท้ง มีทั้งเปิดเผย และไม่เปิดเผย ทำให้ไม่กลัวเมื่อต้องทำแท้ง และการให้ความรู้เพศศึกษา ความรู้ในการป้องกันการตั้งครรภ์ ผลกระทบจากการตั้งครรภ์ในทุกกลุ่ม ทั้งวัยเรียนและวัยทำงาน จะช่วยลดการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และอัตราการทำแท้งจะลดลงตามมา

ด้านหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ถือว่าการทำแท้งเป็นบาปและไม่ควรทำด้วยประการทั้งปวง เพราะเป็นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ขัดแย้งกับศีลข้อที่บอกว่าให้ละเว้นจากการฆ่า ความคิดนี้เป็นรากฐานให้แก่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาที่ระบุว่าการทำแท้งทำได้เฉพาะในกรณีที่ชีวิตของแม่อยู่ในอันตราย หากปล่อยให้ตั้งครรภ์ต่อไปภายใต้ความขัดแย้งของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าอย่างรุนแรง การอ้างเหตุผลสวนใหญ่ของฝ่ายที่ต่อต้านการทำแท้งนั้นมักจะมาจากหลักการของพุทธศาสนาที่ระบุว่าเนื่องจากการทำแท้งเป็นการฆ่า และการฆ่าเป็นบาป จึงไม่ควรมีการทำแท้ง อย่างไรก็ตาม หากถามว่าแล้วหลักของพุทธศาสนาจริง ๆ เกี่ยวกับการทำแท้งเป็นอย่างไร ดังนั้นจึงอ้างได้เช่นเดียวกันว่าการทำแท้งเป็นความจำเป็นเพราะสภาพสังคมได้เปลี่ยนไปแล้ว

เอกสารอ้างอิง

จิราภรณ์ เมนะพันธุ์. (2558*). "สาเหตุกระบวนการและผลกระทบของการเป็นมารดาวัยรุ่น: กรณีศึกษามารดาวัยรุ่นนอกสมรสในสถานบริการเอกชน".* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล,

นภาภรณ์ หะวานนท์. (2558)*"การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์: ประเด็นท้าทายการให้บริการทางด้านสาธารณสุขของรัฐ".* เอกสารประกอบการประชุมระดับชาติเรื่องการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์: ประเด็นท้าทายการให้บริการทางด้านสาธารณสุขของรัฐ, ณ โรงแรมปรินซ์พาเลส, วันที่ 7 ธันวาคม 2558.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. 9). (2553*) ทาง 7 สาย.* พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ: หจก.การพิมพ์พระนคร,

สุชา จันทร์เอม.(2551*) จิตวิทาทั่วไป.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุพร เกิดสว่าง. (2553). *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการลักลอบทำแท้งในประเทศไทย.* สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย: ธีระการพิมพ์,

วันทนีย์ วาสิกะสิน. (2556*) ปัญหาพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์กับงานสังคมสงเคราะห์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

A. Obura. (2019). *Changing Images: Portrayal of Girls and Women in Kenya Textbook.* Acts Press Nairobi,

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี

BHUDDA DHARMA FOR IMPLEMENTATION ON PUBLIC WELFAREOF SANGHA AT MUEANG DISTRICT UBON RATCHATHANI PROVINCE

[1]พระกรวิชญ์ ภูริปญฺโญ, [2]พระครูธีรธรรมบัณฑิต และ [3]พระครูโกศลวิหารคุณ

[1]Phra Karavid PoripanYo, [2]Phrakru Theerathammabundit and [3]Phrakru Kosolwiharakhun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]jakajun_joice@hotmail.com

Received: May 18, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 12, 2023

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษางานสาธารณะสงเคราะห์คณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับงานสาธารณะสงเคราะห์ 3) เพื่อเสนอแนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านการสาธารณูปการ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อการพัฒนาวัด ชุมชน สังคม และประเทศ ให้มีความ เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองสืบต่อไป แนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในงานสาธารณะสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี ประกอบด้วย 1) ด้านการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในด้านการปกครอง โดยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือใน

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

การปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา ส่งเสริมพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของหลักธรรมคำสอน 3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเสื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย 4) ด้านการสาธารณูปการ ใช้หลักพรหมวิหารธรรม ลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานเดิมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น 5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินกิจการให้เป็นสาธารณประโยชน์ และประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมี หลักสังคหวัตถุธรรม หลักสาราณียธรรม และหลักพรหมวิหารธรรม พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่ต้องมีบทบาทหน้าที่ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาด้านการเผยแผ่และด้านการสงเคราะห์ คือ เป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำ

คำสำคัญ: แนวทางการประยุกต์, หลักพุทธธรรม, งานสาธารณสงเคราะห์, คณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี

Abstract

This thesis titled as follows: 1) to study the public works of the Sangha of Mueang Ubon Ratchathani District; 2) to study Buddhist principles related to public welfare work; 3) To propose guidelines for applying Buddhist principles in public welfare work for the Sangha Mueang Ubon Ratchathani District Ubon Ratchathani Province. This research is a field qualitative research. The research findings were as the followings: The Sangha Administrator has a duty to administer the affairs of the Sangha to be peaceful and orderly. Right according to the Dharma and Discipline in 6 aspects, namely; 1) Administration 2) Religious education 3) Educational welfare 4) Buddhism propagation 5) Public utilities 6) Public welfare for the development of temples, communities, societies and the country for further prosperity and prosperity. Guidelines for the application of Buddhist principles in public welfare work of the Sangha of Mueang Ubon Ratchathani District, consisting of 1) Government Monks have roles and responsibilities in government. using the Sangha Act as a tool for government 2) Religious Studies promote the fundamental foundation of the doctrine 3) the propagation of Buddhism working to spread the teachings of Buddhism causing people to respect and lose faith in the Triple Gem 4) Public utilities Use the principle of Brahma Viharn Dharma. work on public utilities construction of new religious objects repairing old things and the renovation and decoration of religious objects and religious places to be more suitable 5) Public Welfare operate business for the public benefit and apply appropriate Buddhist principles Sangkhahavatthut Dhamma Saraniya Dharma and principles of Brahmawiharn Dhamma

The monks, as a person who performs duties, must have a duty in all 3 aspects, namely education, propagation, and assistance, that is, to give knowledge. give advice

Keyword: An Application Guidelines, Buddhist Principle, Public Welfare, Sangha of Mueang Ubon Ratchathani District

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเอกของโลกที่มีหลักคาสั่งสอนอันเปรียบเสมือนห้วงมหานทีแห่งสรรพศาสตร์ จึงมิใช่เพียงแค่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้าน และที่สำคัญคือเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มหาชนและเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก โดยมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดา เป็นผู้ทรงเปี่ยมไปด้วยพระปัญญาธิคุณพระวิสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณ การบาเพ็ญกรณียกิจของพระพุทธเจ้าและพระสาวก มีวัตถุประสงค์และขอบเขตกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ตั้งแต่ครั้งแรกที่ทรงส่งสาวกออกประกาศพระศาสนาว่า“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจานวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย” อันเป็นแนวทางแห่งการสงเคราะห์เวไนยสัตว์โลกที่พระองค์ทรงมีความปรารถนาให้พระสงฆ์สาวกได้ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการสาธารณสงเคราะห์แก่ชาวโลก พระสงฆ์สาวกจึงมีภาระหน้าที่อันสำคัญที่ต้องให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ชาวไทยส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือ พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักอันทรงคุณค่าที่สำคัญที่สุดที่มีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของสังคมไทย พระพุทธศาสนามีอิทธิพลเป็นอันมากต่อความเชื่อ และความประพฤติ หรือการดำรงชีวิตของชาวไทยส่วนใหญ่ เป็นที่มาของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามจึงมีผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ได้อาศัยคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นแบบอย่าง มาเป็นเครื่องหล่อหลอม ขัดเกลานิสัยใจคอของคนไทยให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน กล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยอันเป็นสิ่งดีงามตลอดจนถึงใช้หลักธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติทำให้วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอิงอาศัยพระพุทธศาสนามาตลอด จึงทำให้สังคมไทยอยู่อย่างร่มเย็นสงบสุข มีความเมตตาความกรุณามีน้าใจเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล และความปรารถนาดีต่อกันตลอดมาพระพุทธศาสนาอาจจะถือได้ว่าเป็นศาสนาประจาชาติ และดำรงอยู่เคียงคู่กับชาติไทยตลอดมา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทย พอสรุปได้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) 1) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย 2) พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองประเทศ 3) พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ 4) พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทย 5) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย 6) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม 7) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นเอกลักษณ์ของชาติ 8) พระพุทธศาสนาในฐานะ

เป็นมรดกของชาติ 9) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม 10) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก

วัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาความเคารพนับถือแต่ที่สำคัญคือ ประชาชนมีความรู้สึกว่าพระสงฆ์เป็นผู้ฉลาด มีสติปัญญาสามารถรอบรู้วิชาการต่างๆ สามารถช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในคราวประสบปัญหาในเรื่องต่างๆ จนเป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทุกชั้นในสังคม ปัจจัยที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา ในด้านการให้การศึกษา พระสงฆ์จะทำการอบรม สั่งสอน แนะนำผู้อื่นให้ดารงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี ซึ่งต้องอาศัยความรู้ทางโลกและทางธรรม เป็นการสืบต่อประเพณีในสังคมไทย (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2523) ภาระหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยคือ พระสงฆ์ทาหน้าที่สงเคราะห์เป็นหลัก งานสงเคราะห์นี้พระสงฆ์จะทำการสงเคราะห์โดยตรงทางด้านจิตใจ เช่น การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางด้านจิตใจ การสงเคราะห์บำรุงขวัญด้วยการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการประโลมจิตใจแก่ประชาชน ส่วนการสงเคราะห์ทางด้านวัตถุนั้นก็มีโดยอ้อม เช่น การขอความร่วมมือในการทำงานสาธารณประโยชน์หรือเชิญชวนให้นำสิ่งของมาบริจาคแก่ประชาชนที่ประสบภัยพิบัติเป็นต้น

สังคมไทยในปัจจุบันอยู่ในภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ระบบข้อมูลข่าวสาร มีเทคโนโลยีทันสมัย ส่งผลให้องค์กรต่างๆ พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว แต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย ประเทศไทยมุ่งเน้นพัฒนาภาคอุตสาหกรรมเพื่อสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาเป็นไปแบบก้าวกระโดด ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของสังคมและวัฒนธรรมไทย เพราะปัญหาที่เป็นพื้นฐานของสังคมไทย ได้แก่ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจโดยมีปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทาลายทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาเหลื่อมล้าทางสังคมซึ่งปัญหาเหล่านี้นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นการสาธารณสงเคราะห์นับว่าเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนาศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ในเขตการปกครองของตน ให้ดาเนินไปด้วยดี (ชาเรือง วุฒิจันทร์, 2541) สถาบันสงฆ์ไทยได้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่และภาระสำคัญ ที่ต้องเข้าไปมีบทบาท โดยให้การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่ประชาชน ทั้งด้านจิตใจ และวัตถุ ตลอดจนด้านต่างๆ เพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ยากของคนในสังคม ด้วยเหตุนี้สังคมไทย จึงตั้งความหวังไว้กับสถาบันสงฆ์ที่จะเข้ามาฟื้นฟูช่วยเหลือเยียวยา และเป็นขวัญกาลังใจให้แก่สังคมไทย

ผู้วิจัยมีความตระหนักต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก เพราะมีผลทาให้เป็นปัญหาในสังคมไทยที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น จึงได้ศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งถือว่าเป็นงานสำคัญอันเป็น หัวใจหลักต่อความมั่นคงต่อสถาบันพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ให้มีความถูกต้องเหมาะสมดีงามอยู่ในกรอบพระธรรมวินัยมีทั้งประสิทธิภาพ และประสิทธิผล นาไปปฏิบัติให้สอดคล้องได้ในสังคมไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตามหลัก

พุทธธรรมใน 4 แนวทาง คือ 1) การดาเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ 3) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ 4) การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนทั่วไป อันเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทย เพื่อการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์แก่สังคมไทยให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษางานสาธารณะสงเคราะห์คณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับงานสาธารณะสงเคราะห์
3. เพื่อเสนอแนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 45 รูป/คน ได้แก่1) เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี 1 รูป 2) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี 2 รูป 3) เจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี 18 รูป 4) เจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี 18 รูป 5) กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจำนวน 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (แบบมีโครงสร้าง) และไม่เป็นทางการ (แบบไม่มีโครงสร้าง) และ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร เพื่อวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์เนื้อหา เชิงคุณภาพเพื่ออธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนเป็นวิทยานิพนธ์แบบพรรณนาเชิงโวหารตามโครงสร้างเนื้อหาและนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาเชิงโวหาร

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี สรุปผล ดังนี้

1. งานในด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชน โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติ เพื่อเป็นการดำเนินการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่างๆ ยิ่งที่ผ่านมาประชาชนจำนวนมากได้รับความเดือดร้อนจากอุทกภัย วัดและพระสงฆ์ก็ต่างทำหน้าที่ด้านสาธารณะสงเคราะห์อย่างเต็มความสามารถ และที่สำคัญต้องปรับประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมี หลักสังคหวัตถุธรรม หลักสาราณียธรรม และหลักพรหมวิหารธรรม เป็นต้น มาใช้ในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ จึงต้องเน้นไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในชุมชนและสังคม ให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ และยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อการพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางด้านจิตใจและทางด้านกายภาพ ได้แก่วัตถุสิ่งของ ให้มีความสมดุลทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำที่สำคัญในการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันจะนำความสุขมาสู่ประชาชน สังคมและประเทศชาติให้มี การพัฒนาที่ยั่งยืน มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

2. ปัญหาและอุปสรรคในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำงานของวัดที่มีพระสังฆาธิการเป็นผู้นำในปัจจุบัน มีแนวโน้มและความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบันได้มีความเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมีความซับซ้อนของปัญหามากขึ้นทุกขณะ ปัญหาด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ที่พระสังฆาธิการได้ทำนั้น ก็มีความยากในหลาย ๆ เรื่องไม่ว่าจะเป็นการขาดงบประมาณ ขาดการแคลนกำลังบุคลากร ขาดการสนับสนุนด้านปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือของชุมชนและประชาชน และคนในชุมยังไม่มีความเข้าใจพระสงฆ์ว่ามีหน้าที่หรือมีขอบเขตอย่างไร โดยเฉพาะงานองค์กรคณะสงฆ์นั้นมีความหลากหลายและมีมากหลายอย่าง ซึ่งในบางเรื่องนั้น ประชาชนยังไม่เข้าใจดีพอ ก็ทำให้เกิดปัญหาที่ไม่ควรจะเกิดขึ้นได้ก็เกิดขึ้น เป็นต้น ควรที่พระสังฆาธิการต้องใช้ความอดทน ความเพียรพยายาม ความตั้งใจอย่างจริงจัง และความมีศรัทธาในเรื่องที่ทำนั้นๆ ด้วยเพื่อที่จะให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เพื่อสาธารณประโยชน์เป็นไปอย่างดีและเป็นส่วนที่จะนำพาหรือสามารถพัฒนาชุมชนให้เจริญต่อไปเท่าที่กำลังและความสามารถจะกระทำได้

ปัญหาและอุปสรรคในด้านการเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ในสภาพปัจจุบันที่มีสภาพเปลี่ยนไปอย่างมากอีกทั้งปัญหาของชุมชนกับวัดก็มีมากขึ้นในบริบทหลาย ๆ อย่าง ทั้งทางด้านความคิดและความเชื่อถือของคนในชุมชนและสังคม จึงจำเป็นที่พระสังฆาธิการจะต้องมีการกลั่นกรองปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุก ๆ

เรื่อง ในแต่ละปัญหานั้นมีความแตกต่างกันและมีความซับซ้อน ตามเหตุตามปัจจัยนั้น ๆ ก็เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของพระสังฆาธิการจะต้องใช้ความอดทน ความพยายาม ต้องมีความมุ่งมั่นและศรัทธาในการที่จะสร้าง และนำพาความเจริญและเพื่อการพัฒนากับชุมชนโดยไม่เห็นแก่ความลำบากและอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีมากตามลำดับ

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์คณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล วัดและพระสังฆาธิการนั้นเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการในฝ่ายพุทธจักรเพื่อประสานกับฝ่ายอาณาจักร ในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ เพราะวัดก็มีความพร้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสถานที่ และปัจจัยอื่นๆ อีก พอที่พระสังฆาธิการจะได้ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สังคมชุมชนได้ ซึ่งวัดก็ยังถือว่าเป็นองค์กรคณะสงฆ์ที่ยังมีประสิทธิภาพในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนทั่วไปที่อาจจะได้รับความเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ ได้ ถือได้ว่าวัดยังมีความมั่นคงและมีศักยภาพในระดับหนึ่งทีเดียวที่ขับเคลื่อนงานเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

สภาพทั่วไปในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ต้องให้การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความตั้งใจและให้เกิดความเป็นธรรม เป็นประโยชน์ที่เกิดแก่ชุมชนหมู่มาก เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีความจำเป็นต้องใช้วิจารณญาณในการไตร่ตรอง และหาเหตุผลในการทำงาน ต้องมีความรอบรู้และรอบคอบ สามารถในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดในวงกว้าง เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจในการทำหน้าที่ของพระสังฆาธิการ เพราะว่าวัดเป็นสถาบันหลักที่จะสามารถให้ความอนุเคราะห์และให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูลผู้อื่นให้ได้รับประโยชน์จากการจัดสรรหรือการจัดการในเรื่องต่าง ๆ ให้เกิดความเหมาะสม และมีความเป็นธรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม ด้วยความหวังที่จะนำพาชุมชนให้เกิดความเจริญ และผาสุกต่อไป

สภาพทั่วไปด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีความน่าเป็นห่วงในเรื่องของการอนุรักษ์และการดูแลรักษา ที่นับวันนานไปสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติ สถานที่ก็จะมีความทรุดโทรมลงไปเรื่อย ๆ แม้จะมีการดูแลรักษาอย่างดี ก็รักษาหรือดูแลกันไปตามความเข้าใจหรือความเคยชิน แต่ในทางการอนุรักษ์นั้นมีความละเอียดและซับซ้อนมากในเรื่องทางเทคนิค และวิธีในการอนุรักษ์หรือรักษาให้อยู่คงเดิม ในทางปฏิบัติมีความยากไม่น้อย จำเป็นที่ประชาชนในชุมชนต้องตระหนักและให้ความสำคัญ ก่อนที่สาธารณสมบัติสถานจะเกิดความเสียหายจนไม่อาจเยียวยาได้ ในฐานะที่พระสังฆาธิการหรือวัดหรือองค์ที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต้อง หันมายอมรับและให้ความสำคัญในการดูแลสาธารณสมบัติสถานให้มีความคงทนถาวรสืบไป อย่างน้อยก็เป็นการสืบทอดในสิ่งที่บรรพบุรุษในรุ่นก่อนหน้านี้ได้

สะสมเอาไว้ได้ชื่นชมกัน และเป็นการประกาศความสามารถในงานศิลปกรรมได้เป็นอย่างดี ว่าคนในยุคก่อนก็มีความสามารถไม่แพ้คนในยุคนี้เหมือนกัน

สภาพทั่วไปในด้านการเกื้อกูลประชาชนทั่วไปของพระสังฆาธิการ ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าหน่วยงานอื่น แม้ในปัจจุบันบ้านกับวัดอาจห่างเหินกันไปบ้างตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่ในส่วนใหญ่แล้วบ้านกับวัดก็ยังมีความใกล้ชิดกันมากกว่าหน่วยงานอื่นอยู่ ควรที่พระสังฆาธิการต้องพยายามในทุกๆ ด้านเพื่อที่จะสร้างความศรัทธาและสร้างความเชื่อมั่น ให้ชุมชนได้เกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์กรสงฆ์ ต้องทุ่มเทให้กับชุมชนเพราะช่วยบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน ตามความสามารถของเราที่จะกระทำได้ การประสานความช่วยเหลือให้ความสะดวกหรือการบริการประชาชน แก้ไขข้อขัดข้องความเดือดร้อนที่เมื่อคราวที่ประชาชนได้รับความลำบาก และต้องการความช่วยเหลือ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม พบว่า พระสงฆ์ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ในการพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นงานที่พระสงฆ์ทำได้โดยตรง คือ การให้คำแนะนำทางด้านจิตใจ ให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาชีวิตต่างๆ เป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่าง การพัฒนาชุมชนและสังคมนั้น มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้สามารถใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาส่วนตัวและส่วนรวมได้ การพัฒนาต้องเริ่มที่ตัวเองก่อน แล้วพัฒนาไปสู่ชุมชนและสังคม พื้นฐานของสังคมที่ดีต้องมีหลักของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ส่วนประกอบที่สำคัญของสังคมอีกอย่างหนึ่งก็คือ มนุษย์ หรือคน คนดีมีคุณธรรมจริยธรรมย่อมนำความสุข ความเจริญมาสู่ชุมชนและสังคม

ด้านการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในด้านการปกครอง ก็ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือในการปกครองด้วยการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึงงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาจากสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเป็นการมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ด้วยการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น 6 ส่วน คือคณะสงฆ์ส่วนกลาง และการปกครองส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อการดูแล การคุ้มครอง การระวังดูแลคณะสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของคณะสงฆ์ หรือของสังคมนั้น ๆ การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ต้องมีการเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติ และให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขด้วย พรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ ต้องบำรุงรักษาวัดทั้งการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ และการจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีการจัดการดูแลและรักษาศาสนสมบัติศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ของวัดให้มีความเรียบร้อยเป็นไปด้วยดี

ด้านการศาสนศึกษา หากจะมองบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ พื้นฐานอันเป็นแก่แท้ของหลักธรรมคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่สังคมสงฆ์ หมายถึงผู้เข้าสู่วิถีแห่งการศึกษา ในพระพุทธศาสนาเรียกว่าสิกขา หมายถึง

ข้อที่จะต้องศึกษา,ข้อที่จะต้องปฏิบัติ ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา การจัดการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ ทั้งแผนกธรรมและบาสี ในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวมานี้จะสำเร็จตามจุดประสงค์หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนและเจ้าสำนักศึกษา ตลอดจนถึงครูอาจารย์ที่ได้ทำหน้าที่ทางด้านการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลังความสามารถ อันเป็นการเสียสละเพื่อพระพุทธศาสนา การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยกันในการจัดการเรียนการสอนบาลี อันเป็นการศึกษาที่สำคัญของพระพุทธศาสนาการจัดการศาสนศึกษาให้แก่พระสงฆ์ได้ศึกษาพระปริยัติทั้งแผนกธรรมและบาลีจึงเป็นสิ่งที่ต้องส่งเสริมและสนับสนุน

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเสื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกโดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ประการ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์(ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน)หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเสื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครองทุกชั้นทุกระดับที่จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือส่งเสริมสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการสาธารณูปการ การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่าและการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การควบคุมและส่งเสริมการสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติสอดส่อง ดูแล ชี้แจงแนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาสงานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานประดับบารมีเจ้าอาวาสและเป็นงานละเอียดอ่อนเป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาสและเห็นผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานอื่น แต่มักเป็นเหตุก่อปัญหาเช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัครสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้

การคณะสงฆ์ และการศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะทุกระดับชั้นที่ต้องคอยช่วยเหลือดูแลให้งานดำเนินไปด้วยดี

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในการดำเนินงานในด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี เป็นการดำเนินกิจการให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชน ซึ่งได้ดำเนินการแล้วอย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญต้องปรับประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมี หลักสังคหวัตถุธรรม หลักสาราณียธรรม และหลักพรหมวิหารธรรม เป็นต้น มาใช้ในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ การดำเนินในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ จึงต้องเน้นไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในชุมชนและสังคม ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อการพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางด้านจิตใจและทางด้านกายภาพ ได้แก่วัตถุสิ่งของ ให้มีความสมดุลทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำที่สำคัญในการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันจะนำความสุขมาสู่ประชาชน สังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

ดังนั้น งานด้านสาธารณะสงเคราะห์ จึงมีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและมีความใกล้ชิดกับชุมชน วัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับความเคารพนับถือจากทุกฝ่าย และเป็นที่ไว้วางใจแก่ทุกคน ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน เพื่อเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้ วัดยังเป็นศูนย์รวมของสังคม วัดและบ้านยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเกื้อกูลกันอยู่เสมอ พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ต้องเป็นที่พึ่งของประชาชน เมื่อประชาชนประสบปัญหาต้องให้คำปรึกษาและช่วยแก้ไข พระสงฆ์ต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ พระสงฆ์จึงมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทย ดังนั้นพระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และด้านจิตใจ จึงเป็นที่พึ่งในสังคมปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

3. กระบวนการงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี พบว่า ผู้ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนใหญ่ได้แก่วัดและเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

1) ดำเนินกิจการของวัดให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

2) เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

3) อำนวยความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

ดังนั้นภาระหน้าที่เหล่านี้ ย่อมเข้าได้กับงานสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการคณะสงฆ์หรือการพระศาสนา เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จัดการงานสาธารณสงเคราะห์อันเป็นกิจการของวัด การให้การศึกษา

อบรมและการอำนวยความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนได้กำหนดวิธีการในระเบียบมหาเถรสมาคม เพื่อให้กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำวัดนั้น ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานควรจัดในลักษณะ ดังนี้ คือ

1) อบรมทั่วไป ได้แก่ การจัดประชุมแนะนำทางวิชาการ โดยมีวิทยากรบรรยายทางวิชาการ

2) อบรมเฉพาะกรณี ได้แก่ การจัดอบรมประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยวิธีที่ชี้แจงแนะนำชักซ้อมความเข้าใจ

3) อบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่ กรพบปะบุคคลบางคนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือชี้แจงแนะนำชักซ้อมความเข้าใจในเฉพาะบางเรื่องอันเกี่ยวกับผู้นั้น อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการดำเนินการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

4) การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาชุมชน การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคไข้เลือดออก เป็นต้น

5) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างสะพาน ปลูกต้นไม้ เป็นต้น

6) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน ในโอกาสที่ควรจะช่วย เช่น ผู้ประสบภัยพิบัติ คนชราคนพิการ หรือเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น

งานด้านสาธารณสงเคราะห์ จะต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม ต้องไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย กฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชนและสังคม ในการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์ต้องมีการปฏิบัติงานร่วมกันดังนี้

1) กำหนดนโยบายทิศทางการทำงานให้ชัดเจน

2) กำหนดวัตถุประสงค์ ป้าหมายชัดเจนเป็นรูปธรรม เพื่องานสาธารณสงเคราะห์

3) การวางแผนงานร่วมกันอย่างรัดกุม ครอบคลุมทุกพื้นที่และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4) การสนับสนุนบุคลากรที่มีคุณภาพในการปฏิบัติงาน และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนให้

5) ประสานงาน และการแบ่งปันข้อมูล

6) ติดตามผล ประเมินผล ปรับปรุง และแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง

7) สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน

ดังนั้น งานด้านสาธารณสงเคราะห์ คือการดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงานหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลและการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติทั่วไป การสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ทางด้านจิตใจและวัตถุสิ่งของ เป็นต้น

งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอเมืองอุบลราชธานี ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม จากผลวิจัยในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่ หรือตัวแทนองค์กรทางศาสนานั้นจะต้องมีบทบาทหน้าที่ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาด้านการเผยแผ่และด้านการสงเคราะห์ คือ เป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำ รวมไปถึงมีบทบาทเพียงพอหน้าที่ทางด้านอื่น ๆ

โดยเฉพาะในด้านการศึกษา พระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่หลายอย่าง คือ บริหารวางแผน เป็นสื่อกลาง ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ จัดหาแหล่งทรัพยากร รวมถึงการเป็นผู้ให้บริการด้วยตนเองโดยตรง ในเรื่องเหล่านี้พระสงฆ์ได้ดำเนินการปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง เพราะดำเนินตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นการสงเคราะห์โดยตรง พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการช่วยป้องกันยาเสพติด โดยการนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรม ที่จะทำให้เยาวชนและคนในชุมชนให้พ้นจากยาเสพติด พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการปลูกจิตสำนึก ใช้เทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนด้วยการเทศนา การบรรยายธรรม ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนโดยมีเป้าหมายให้ชุมชนเป็นเขตปลอดอบายมุขและยาเสพติดโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและป้องกันยาเสพติด ไม่หวังพึ่งภาครัฐอย่างเดียว เพื่อที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและปลอดภัยจากยาเสพติด

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

วัดเป็นตัวแทนสถาบันทางพระพุทธศาสนาพระสงฆ์มีบทบาทภาระหน้าที่ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ กล่าวคือ การดำเนินการช่วยเหลือประชาชนและสังคมทางด้านจิตใจและปัจจัย วัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชน การสร้างสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ชุมชน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียนและการช่วยแก้ไขปัญหาสังคมใน ด้านต่าง ๆ เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์นอกจากเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ชุมชนและสังคมแล้ว ในภาพรวมแล้วยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับบ้าน และหน่วยงานของรัฐรวมถึง ภาคเอกชนที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนอันจะนำไปสู่การพัฒนา ชุมชน สังคมและประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.* พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สหธรรมิก,

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2523). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.

ชาเรือง วุฒิจันทร์. (2541). *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.* กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 36, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ผลิธัมม์จำกัด.

การพัฒนาทักษะการฟังและพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย

THE DEVELOPMENT OF CHINESE LISTENING-SPEAKING SKILLS OF SECONDARY 3 STUDENTS USING ACTIVE LEARNING WITH MULTIMEDIA

[1]ปรารถนา ใจงาม และ [2]เทพกาญจนา เทพแก้ว

[1]Pradthana Jaingam and [2]Thepkanchana Thepkaew

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ประเทศไทย

Kamphaengphet Rajabhat University, Thailand

[1]thepkanchana_t@kpru.ac.th

Received: May 10, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 12, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน และ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนตากพิทยาคม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง ครอบครัวของฉัน จำนวน 4 แผน 4 ชั่วโมง 2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีนเรื่อง ครอบครัวของฉัน และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจ ของนักเรียนชั้นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบมาตราส่วน ประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ แล้วเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติทดสอบค่าที (t - test Statistic) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนมีค่าเท่ากับ 13.44 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ซึ่งมีค่าเท่ากับ 10.35 การอ่าน

---

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

[2] อาจารย์, สาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ออกเสียงพินอินของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดฝึกทักษะการฟังและการพูดก่อนเรียนและหลังเรียนมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 2) พฤติกรรมความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดียประกอบการสอน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.10 และ S.D. = 0.78)

คำสำคัญ: ทักษะการฟังและพูดภาษาจีน และ การเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย

Abstract

The objectives of this research were 1) to compare the listening and speaking skills in Chinese of Mathayomsuksa 3 students taught through Active Learning with multimedia between pre- and post-instruction, and 2) to study the satisfaction with teaching and learning through Active Learning with multimedia. The sample group were Mathayomsuksa 3 students at Tak Pittayakom School who enrolled in the first semester, academic year 2022, employed random method. The research instruments consisted of 1) Active Learning with multimedia teaching and learning management plan titled on My Family: 4 lesson plans, 4 hours. 2) the learning achievement test in Chinese subject titled on "My Family", and 3) the Satisfaction Assessment Form of Mathayomsuksa 3 students as a Rating Scale with 5 levels, 20 items. The data were collected and analyzed by means ($\overline{X}$), standard deviation (S.D) and t-test Statistic. The results revealed that 1) post-test scores ($\overline{X}$ = 13.44) were higher than that of the pre-test ($\overline{X}$ =10.35). Pinyin reading aloud of Mathayomsuksa 3/1 students taught by using the listening and speaking practice package was significantly different at .05. 2) Satisfaction of Mathayomsuksa 3 students taught by Active Learning with multimedia teaching were at the highest level ($\overline{X}$ = 4.10 and S.D. = 0.78).

Keywords: Chinese listening and speaking skills, Active Learning teaching and learning with multimedia

บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบัน การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันเนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิสัยทัศน์ของชุมชนโลก ตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลกนำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ

ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น เรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของภาษาและวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีการคิด สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง มีเจตคติที่ดีตอการใช้ภาษาต่างประเทศ และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารได้ รวมทั้งเข้าถึงองค์ความรู้ต่างๆ ได้ง่ายและกว้างขึ้น และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในส่วนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ได้มีการระบุอย่างชัดเจนถึงสังคมในยุคปัจจุบัน การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศนั้น มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากในการดำรงชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีความสำคัญในการใช้ติดต่อสื่อสาร การศึกษา รวมไปถึงการแสวงหาความรู้ ซึ่งในส่วนของภาษาจีนกลางในประเทศไทยได้มีการกำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอน โดยเพิ่มในส่วนของรายวิชาเพิ่มเติม ในการสร้างสังคมเศรษฐกิจที่ต้องมีการอาศัยภาษาจีนเป็นเครื่องมือหลักของการสื่อสาร จึงเป็นผลทำให้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ปรับปรุงในส่วนของการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย เพื่อให้การเรียนการสอนภาษาจีนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมีความสอดคล้องกับความต้องการและก้าวสู่มาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

เทคโนโลยีในปัจจุบันมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีวัสดุอุปกรณ์ และเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์อย่างไม่มีขีดจำกัดในทุกวงการ เช่นเดียวกับวงการศึกษาที่นำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ การนำเอาเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพทางการเรียนรู้แก่ผู้เรียน และในสภาพปัจจุบันการเรียนการสอนก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงสิ่งนี้ได้ที่ครูจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของตนเอง ต้องยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงต้องเรียนรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ แล้ววิเคราะห์ความเป็นไปได้ ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน และยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การศึกษาในยุค Thailand 4.0 สื่อเทคโนโลยีมัลติมีเดียมีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้โดยที่สื่อมัลติมีเดียเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะได้นำมาใช้ในการฝึกอบรมและให้ความบันเทิง ส่วนในวงการศึกษามัลติมีเดียได้นำมาใช้เพื่อการเรียนการสอนในลักษณะแผ่นซีดีรอมหรืออาจใช้ในลักษณะห้องปฏิบัติการมัลติมีเดียโดยเฉพาะก็ได้ ซึ่งอาจ กล่าวได้ว่า มัลติมีเดียจะกลายมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญทางการศึกษาในอนาคต

ทั้งนี้เนื่องจากมัลติมีเดียสามารถที่จะนำเสนอได้ทั้งเสียง ข้อความ ภาพเคลื่อนไหว ดนตรี กราฟิก ภาพถ่ายวัสดุตีพิมพ์ ภาพยนตร์และวิดีทัศน์ ประกอบกับสามารถที่จะจำลองภาพของการเรียนการสอนที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองแบบเชิงรุก (Active Learning) สื่อมัลติมีเดียเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบเพื่อใช้ในการเรียนการสอน โดยผู้ออกแบบหรือกลุ่มผู้ผลิตโปรแกรมได้บูรณาการเอาข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว เสียง วิดีโอและข้อความ เข้าไปเป็นองค์ประกอบเพื่อการสื่อสารและการให้ประสบการณ์เพื่อให้การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (ดิเรก พรสีมา, 2559) ซึ่งในปัจจุบันสื่อมัลติมีเดียเข้ามามีส่วนร่วมที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนอย่างมาก เป็นส่วนที่กระตุ้นให้เกิดทักษะการเรียนรู้สามารถนำเทคโนโลยีสื่อมัลติมีเดียเข้ามาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ เนื่องจากทักษะทางการฟังและการพูด เป็นพื้นฐานในการนำไปบูรณาการในทักษะการอ่านและเขียน จึงถือเป็นทักษะสำคัญในการเรียนภาษา (ปิยะพงษ์, 2556)

ในการพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนครั้งนี้ผู้เรียนมีปัญหาออกเสียงภาษาจีน คือ ออกเสียงภาษาจีนไม่ถูกต้อง พูดสื่อสารเป็นภาษาจีนไม่ได้ ไม่เข้าใจบทบาทหรือสถานการณ์และไม่กล้าแสดงออก ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาประกอบการเรียนการสอนภาษาจีน พบว่า การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะเป็นการเพิ่มบทบาทให้กับผู้เรียนได้กล้าแสดงออกในการเรียนรู้ ผู้สอนจะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ซึ่งเป็นวิธีที่มีความเหมาะสมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ภาษาจีนที่ดีขึ้น และนักเรียนได้เรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติจริงซึ่งเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้เรียน ผู้วิจัยได้คัดเลือกเนื้อหาเป็นไปตามโครงสร้างรายวิชาภาษาจีนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โรงเรียนตากพิทยาคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาประกอบในการสอนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนภาษาจีน เพื่อศึกษาว่าการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการฟังและการพูดภาษาจีน หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่อย่างไร และศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ภายหลังการจัดการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการฟังและพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนตากพิทยาคม ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 12 ห้อง จำนวนนักเรียน 465 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนตากพิทยาคม ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ห้อง 9 จำนวนนักเรียน 45 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นเครื่องมือวิจัย ดังนี้

2.1 สื่อมัลติมีเดีย

2.2 แผนจัดการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง ครอบครัวของฉัน

2.3 แบบประเมินทักษะการฟังภาษาจีน

2.4 แบบประเมินทักษะการพูดภาษาจีน

2.5 แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้วผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 เปรียบเทียบทักษะการฟังและการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนผ่านการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย โดยคำนวณค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนสอบก่อนเรียนและหลังเรียนพร้อมทั้งทดสอบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังเรียนด้วยสถิติทดสอบที (t-test Dependent Samples)

3.2 วิเคราะห์ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนผ่านการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาทักษะการฟังและพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. เปรียบเทียบทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน

Paired Samples Statistics				
	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair1	หลังเรียน	13.44	1.57	.23
	ก่อนเรียน	10.35	2.11	.31

Paired Differences									
		$\overline{X}$	SD.	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference		t	df	Sig. (2- tailed)
					Lower	Upper			
Pair 1	หลังเรียน - ก่อนเรียน	3.08	1.71	.25	3.60	2.57	12.07	44	.00

จากตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีนที่ได้รับการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมิเดีย ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน พบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนมีค่า เท่ากับ 13.44 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนมีค่าเท่ากับ 10.35 คะแนน จากการทดสอบความแตกต่าง เฉลี่ยระหว่างคะแนนหลังเรียนกับคะแนนก่อนเรียน ด้วยสถิติทดสอบ t ได้ค่า t เท่ากับ 12.07 มี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ค่า sig เท่ากับ .00 ซึ่งน้อยกว่า)

2. ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ภายหลังการจัดการเรียนรู้ แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของพฤติกรรมความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมิเดีย

พฤติกรรมความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมิเดีย	$\overline{X}$	S.D.
ด้านพฤติกรรมความพึงพอใจ	4.35	0.67
ด้านความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ภาษาจีน ด้านทักษะการพูด	4.42	0.69
รวม	**4.10**	**0.78**

จากตารางที่ 2 พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมิเดีย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.10 และ S.D. =0.78) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อสื่อมัลติมิเดีย ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาง่ายขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.42) การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมิเดีย ทำให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.35) การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมิเดีย ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.24) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนสามารถออกเสียงตามหลักการออกเสียงได้ดีขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.24) การใช้ สื่อมัลติมิเดียเป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีความสนใจในการฟังมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.22) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้ประสิทธิภาพการฟังของนักเรียนเพิ่มขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.17) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ดีในการฝึก

ทักษะการฟังภาษาจีนในรูปแบบต่างๆได้ดีขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.17) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการออกเสียงได้ดีขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.17) การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมิเดีย ทำให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.15) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการฟังมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.13) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนชอบการเรียนภาษาจีนมากขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.02) การใช้สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนอยากพูดภาษาจีนมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.02) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนสามารถออกเสียงด้วยความมั่นใจมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.02) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนพูดได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้นเมื่อได้เรียนรู้ในวิชาภาษาจีน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.00) การใช้สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนไม่อายในการออกเสียงภาษาจีน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.00) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนพูดได้คล่องมากขึ้น อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.97) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนไม่อายเมื่อออกเสียงไม่ถูกต้อง อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.95) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้นักเรียนคิดว่าการเรียนภาษาจีนไม่ยาก อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.91) การใช้ สื่อมัลติมิเดีย เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ทำให้ทักษะการพูดของนักเรียนมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.88)

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ส่งผลต่อทักษะการฟังและการพูดภาษาจีน เรื่อง ครอบครัวของฉัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนตากพิทยาคม มีผลที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลให้เกิดความชัดเจน คือ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีนเรื่อง ครอบครัวของฉัน โดยใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย มีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น เนื่องจากมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนมีค่าเท่ากับ 13.44 สูงกว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ซึ่งมีค่าเท่ากับ 10.35 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เนื่องจากผู้วิจัยได้นำ สื่อมัลติมีเดีย มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ เนื่องจากบัตรคำมีคำศัพท์ที่หลากหลายและมีความน่าสนใจ ช่วยให้จดจำคำศัพท์ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ คุณาพร มีเจริญ (2563) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการฟัง-พูดภาษาจีน ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นภาระงานร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการจัดการเรียนรู้นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.21 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.45 หลังการจัดการเรียนรู้ที่เน้นภาระงานร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย นักเรียนมีผลการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.59 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.62 เมื่อพิจารณาผลการ

เปรียบเทียบความสามารถในการฟัง-พูดภาษาจีน จากคะแนนเฉลี่ย ด้วยสถิติทดสอบทีนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยของผลการเรียนรู้หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังที่ อเลสซี่ และ สแตนลีย (1985:23) กล่าวว่า มัลติมีเดีย หมายถึง การใช้สื่อคอมพิวเตอร์สามารถเป็นสื่อประสมในตัวเอง ด้านสีสัน คอมพิวเตอร์สามารถแสดงสีบนจอภาพได้หลายสีและหลายลักษณะทำหน้าที่สีพื้นหลัง (background) สีพื้นหน้า (foreground) สีของกรอบภาพ และกำหนดให้เปลี่ยนสีหรือสลับสีได้ข้อความหรือกราฟิกที่มีสีสันที่ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

3. เจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่อง ครอบครัวของฉัน พบว่านักเรียนมีผลของ พฤติกรรมความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.10 และ S.D. = 0.78) ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อมัลติมีเดียนั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียนมีความตั้งใจเรียนและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น กระบวนการสอนโดยใช้สื่อมัลติมีเดีย ทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่แปลกใหม่น่าสนใจและสอดคล้องกับการเรียนในสถานการณ์ปัจจุบัน จึงทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ คุณาพร มีเจริญ (2563) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการฟัง-พูดภาษาจีน ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นภาระงานร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นภาระงาน ร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.58, SD=0.31) โดยเรียง ตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านสื่อมัลติมีเดีย ($\overline{X}$ = 4.77, SD=0.28) 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีสอน ($\overline{X}$ = 4.56, SD=0.38) และ 3) ด้านเนื้อหา ($\overline{X}$ = 4.40, SD= 0.51) ดังที่ ปิยวรรณ สังข์จันทราพร (2547 :35) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นความรู้สึกชอบพอใจที่สืบเนื่องมาจากทัศนคติด้านต่างๆ ที่มีต่อการปฏิบัติงานซึ่งเกิดจากองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ความมั่นคงความปลอดภัยความก้าวหน้าในหน้าที่การงานผลตอบแทนเพื่อนร่วมงานตลอดจนสนองความต้องการของบุคคล ความพึงพอใจทำให้บุคคลเกิดความสบายใจเกิดความสุขเป็นผลดีต่อการปฏิบัติงาน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ด้วยสื่อมัลติมีเดีย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนตากพิทยาคม กระบวนการ จัดการเรียนรู้เชิงรุก หรือการจัดการเรียนรู้แบบ active learning คือการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ของผู้ศึกษา โดยมีขั้นตอนและวิธีการ สอน แบบ ต่างๆ 5 วิธี ด้วยกันที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด โดย 5 ขั้นตอน active learning นี้ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของช่วงวัยและเนื้อหาที่เรียน ได้แก่ 1. ขั้นกระตุ้นความสนใจ โดยส่วนใหญ่มักจะใช้กระบวนการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปคิดต่อ

และเกิดขั้นตอนต่อไป 2. ขั้นสำรวจและค้นหา ในขั้นตอนนี้มีก็จะทำให้เกิดการคิดวิเคราะห์จากข้อมูลที่หาได้ว่าควรเชื่อถือแหล่งข้อมูลจากไหน อีกทั้งผู้เรียนยังได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากการหาข้อมูลอีกด้วย 3. ขั้นอภิปรายและลงข้อสรุป ในขั้นตอนนี้มักจะเกิดการพูดคุยกันซึ่งเป็นรูป แบบ การ เรียน รู้ที่กระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็นและช่วยกันสรุปผลข้อมูลซึ่งเป็นการเรียนแบบร่วมมือในชั้นเรียน 4. ขั้นสร้างผลผลิตของความเข้าใจ เป็นการนำความรู้ที่ได้ค้นคว้าและสรุปผลมาใหม่นี้ไปเชื่อมโยงกับความรู้เดิมหรือแนวคิดที่ได้ค้นคว้าเพิ่มเติม ส่งผลให้สามารถเชื่อมโยงกับเรื่องต่าง ๆ และทำให้เกิดองค์ความรู้ที่กว้างขวางขึ้น และ 5. ขั้นสะท้อนผลผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการประเมินการเรียนรู้ว่าผู้เรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใด ในขั้นนี้จะสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่ข้อโต้แย้งหรือข้อจำกัดที่ก่อให้เป็นประเด็นคำถาม หรือปัญหาที่จะต้องสำรวจตรวจสอบต่อไป ทำให้เกิดเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ ประกอบกับสื่อมัลติมีเดียเป็นสื่อการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพ ความต้องการ และความสะดวกของตนเอง สามารถสร้างสถานการณ์ ช่วยให้การออกแบบบทเรียน ตอบสนองต่อแนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวิจัย ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียว่า สามารถช่วยเสริมการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

คุณาพร มีเจริญ. (2563). *การพัฒนาความสามารถในการฟัง-พูดภาษาจีน ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เน้นภาระงานร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณิชกมล โกลาวัลย์. (2561). *ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เพลงเป็นสื่อ เพื่อพัฒนาทักษะการฟังและการพูดภาษาจีนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่1 โรงเรียนบ้านเทอดไทย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

ดิเรก พรสีมา. (2559). *ครูไทย 4.0*. มติชน. เข□าถึงได□จาก https://www.matichon.co.th/news/345042.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2548). *การนิเทศการสอน.* กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ปราวีณญา สุวรรณณัฐโชติ.(2551). *การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร มโนพิเชฐวัฒนา (2547). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนมีสวนร่วมในการเรียนรูที่กระตือรือร้น เรื่อง ร่างกายมนุษย์.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทริโรฒ.

ศักดา ไชกิจภิญโญ (2548). *สอนอย่างไร Active Learning*. นวัตกรรมการเรียนการสอน. 2 (2) : 12-15.

Alessi and Stanley. (1985). Stephen M. Alessi, Stanley R. Trollip. (1985). *Computer-based Instruction: Methods and Development*. Second Edition. Imprint Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

การศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

THE STUDY OF ERRORS IN USING CHINESE WORDS OF CHINESE MAJOR STUDENTS IN THE FACULTY OF EDUCATION, KAMPHAENG PHET RAJABHAT UNIVERSITY

[1]**นันท์นภัส ชิตนุรัตน์ เว็บเบอร์ และ [2]นันทิวัน อินหาดกรวด**

[1]Nannapas Chitnurat Weber and [2]Nantiwan Inhatkruad

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ประเทศไทย

Kamphaeng Phet Rajabhat University, Thailand

[1]groopgib@gmail.com

Received: May 28, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร 2) วิเคราะห์สาเหตุข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร และ 3) เพื่อนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการสอนคำศัพท์ภาษาจีนประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีน จำนวน 25 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีนของนักศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้ค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า ข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) การเลือกใช้คำศัพท์ผิด 2) ข้อผิดพลาดในการใช้วลีหรือรูปแบบประโยคที่กำหนดเฉพาะแน่นอน 3) ประเภทของคำที่เลือกใช้ไม่เหมาะสมและจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าสาเหตุของข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษา ซึ่งประกอบ

---

[1]อาจารย์ ดร., สาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

[2]อาจารย์, สาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ไปด้วย 1) คำศัพท์มีความหมายใกล้เคียงกัน 2) ผู้เรียนจดจำคำศัพท์เพียงความหมายเดียว 3) ผู้เรียนสับสนตัวอักษรจีนที่มีความคล้ายคลึงกัน 4) ความสามารถในการจดจำคำศัพท์ 5) สิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ ส่งผลต่อการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษา

คำสำคัญ: ข้อผิดพลาด, การใช้คำศัพท์ภาษาจีน, นักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน

Abstract

The objectives of this research is 1) to study the errors in the use of Chinese vocabulary of the students of the Faculty of Education, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University, 2) to analyze the causes of the errors in the use of Chinese vocabulary of the students of the Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University. Chinese language, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University, and 3) to apply the results of the analysis obtained from the study to be applied in teaching Chinese vocabulary. The population in this research was Chinese language students, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University. The samples were 25 students enrolled in the Chinese grammar course. The research tools were Chinese grammar test of students and statistical data were analyzed by percentage. The results showed that Errors in using Chinese vocabulary of Chinese language students, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University, divided into 3 issues: 1) using wrong choice of words 2) errors in using specific phrases or sentence patterns 3) The type of word chosen is inappropriate. And from the analysis of the data, it was found that the cause of the error in the use of Chinese vocabulary of the students. which consisted of 1) words with similar meanings 2) learners remembering words with only one meaning 3) learners confuse Chinese characters with similarities 4) ability to memorize words 5) environment to learn affecting students' use of Chinese vocabulary

Keywords: Errors, Using Chinese Words, Chinese Major Students

บทนำ

ปัจจุบันนี้ทั่วโลกให้ความสำคัญและตื่นตัวต่อการเรียนภาษาจีน เนื่องจากภาษาจีนเป็นภาษาทางการที่เป็นที่ยอมรับของสหประชาชาติและเป็นภาษาสากล มีผู้ใช้ในฐานะเจ้าของภาษาเป็นจำนวนถึง 1 ใน 6 ของประชากรโลก ซึ่งมากกว่าหนึ่งพันสามร้อยล้านคน และในประเทศไทยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การ

เพิ่มจำนวนผู้เรียนภาษาจีนในประเทศไทยมีสูงถึงหนึ่งล้านคน นอกจาก ผู้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยแล้ว ยังรวมไปถึงครูชาวไทยที่เป็นผู้สอนในรายวิชาภาษาจีนตามโรงเรียนของท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วย ตลอดจนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งผู้ที่ชื่นชอบภาษาและวัฒนธรรมจีน ซึ่งพัฒนาไปสู่การทำงานในภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ เป็นต้น (เว่ย ฟาน, กีรติพร จูตะวิริยะและ ธรรม์ธเนศ ปุณณ์ธนามหากา รุณ,2564:26) ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนให้มีมาตรฐาน เนื่องจากภาษาจีนมีบทบาทมากขึ้น อีกทั้งหลายประเทศตระหนักถึงกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง และส่งเสริมให้นักเรียนหรือนักศึกษาในประเทศเร่งเรียนรู้ภาษาจีนให้ถึงระดับใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในมิติการค้า การลงทุน รวมทั้งมิติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน,21 ธันวาคม 2565)

การสอนคำศัพท์เป็นส่วนสำคัญของการสอนภาษา และเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จของการสอนภาษาเพื่อให้เกิดความชำนาญและการประยุกต์ใช้คำศัพท์เป็นพื้นฐานในการเพิ่มพูนความรู้ทางภาษาและฝึกฝนทักษะทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นทักษะการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน (Yan Zhao,2019:393) ดังนั้น คำศัพท์จึงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเรียนรู้และการสื่อสารภาษาต่างประเทศ และมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารทางภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนาเชิงลึกของการวิจัยการสอนภาษาต่างประเทศ ความสามารถในการใช้คำศัพท์ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการสื่อสารภาษา หากไม่มีคำศัพท์ ผู้เรียนก็ไม่สามารถสื่อสารได้ เช่นนี้แล้ว คำศัพท์จึงเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ที่ขาดไม่ได้ในการบ่มเพาะความสามารถในการเรียนภาษาต่างประเทศ

ในระหว่างการจัดการเรียนการสอนภาษาจีน รายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีน ผู้วิจัยพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่รู้ความหมายของคำศัพท์ รากฐานคำ เลือกใช้ประเภทคำไม่ถูกต้อง ใช้คำศัพท์ผิดไม่ตรงกับความหมายของคำ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอิทธิพลของภาษาไทย(ภาษาแม่)ที่นำมาใช้ในการแปลความหมาย ความสามารถจดจำคำศัพท์ของนักศึกษา และความสับสนในการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นปัญหาต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา ทำให้นักศึกษาขาดความมั่นใจในการใช้คำ การสื่อสาร ตลอดจนขาดความสนใจต่อการเรียนภาษาจีน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวเพื่อหาแนวทางแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียนการสอน (พรเพ็ญ จุไรยานนท์ และ ฐณัฐา ลาภเลิศ ,2565) ศึกษาการวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อผิดพลาดการใช้คำภาษาจีนที่มีความหมายตรงกับคำว่า “ประมาณ”ในภาษาไทย กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้คำกริยาวิเศษณ์แสดงน้ำเสียง 语气副词(Yǔqìfùcí) ที่มีความหมายเชิง “ประมาณ” ในภาษาจีนถูกต้องจำนวน 210 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 47.73 ของกลุ่มตัวอย่าง และใช้คำกริยาวิเศษณ์แสดงน้ำเสียง 语气副词(Yǔqìfùcí)ที่มีความหมายเชิง “ประมาณ” ในภาษาจีนผิดจำนวน 257 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 58.41 ของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อนำมาเปรียบเทียบในภาษาไทยสามารถมีความหมายถึง 4 ความหมาย คือ คำว่า “โดยประมาณ” “ประมาณ” “ราว ๆ” และ “เกือบ” เมื่อนำมาเปรียบเทียบในภาษาจีนมีความหมายถึง 2 ความหมาย คือ คำว่า“大概(dàgài) และ 大约 （dàyuē） ” ซึ่งเป็นรูปแบบความหมาย

一对多(yīduìduō)จึงมักส่งผลกระทบกับการใช้ภาษาต่างประเทศที่ผิดพลาด สาเหตุในการใช้ผิดพลาดส่วนใหญ่มาจากความผิดพลาดที่ไม่เข้าใจในไวยากรณ์ภาษาจีนกลางของคำว่า “大概(dàgài)、左右(zuǒyòu)、前后(qiánhòu) 、大约（dàyuē） และ 差不多(chàbùduō)” จึงส่งผลทำให้เลือกใช้ไม่ถูกต้อง ดังนั้นควรจะเรียนรู้หลักไวยากรณ์ภาษาจีนกลาง เพื่อที่จะช่วยในการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดดังกล่าวได้ (สหัทยา สิทธิวิเศษ ,2564) ศึกษาการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดและสาเหตุข้อผิดพลาดในการแปลภาษาจีนบนป้ายสาธารณะในจังหวัดเชียงราย พบว่า ข้อผิดพลาดจากการแปลผิดความหมายมีมากที่สุด จำนวน 71 ป้าย คิดเป็นร้อยละ 41.27 รองลงมาคือข้อผิดพลาดจากการเลือกใช้คำไม่เหมาะสม ข้อผิดพลาดจากการแปลผิดโครงสร้างและหลักไวยากรณ์ ข้อผิดพลาดจากการแปลไม่ครบประโยค คิดเป็นร้อยละ 21.51, 19.18, 9.88 ตามลำดับ ในส่วนข้อผิดพลาดที่พบน้อยที่สุดคือข้อผิดพลาดจากการแปลเกินข้อความต้นฉบับ คิดเป็นร้อยละ 8.13 สำหรับสาเหตุที่พบมากที่สุดของการข้อผิดพลาดในการแปลภาษาจีนบนป้ายสาธารณะในจังหวัดเชียงราย คือ การแปลโดยขาดความเข้าใจเรื่องหลักการใช้คำ คิดเป็นร้อยละ 43.60 รองลงมาคือสาเหตุจากการแปลตรงตัว การแปลโดยเทียบความหมายมาจากภาษาอังกฤษ การแปลโดยใช้ Google Translation และ การแปลโดยไม่เข้าใจวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ คิดเป็นร้อยละ 33.72, 7.55, 6.39 และ 5.81 ตามลำดับ สำหรับสาเหตุของข้อผิดพลาดที่พบน้อยที่สุดคือการแปลเทียบเสียง คิดเป็นร้อยละ 2.90

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาข้อผิดพลาดและหาสาเหตุของข้อผิดพลาดเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการใช้คำศัพท์ของนักศึกษา และพัฒนาแนวทางการในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาไวยากรณ์และรายวิชาอื่นๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับนักศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

2. วิเคราะห์สาเหตุข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

3. เพื่อนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการสอนคำศัพท์ภาษาจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีนชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีน ประจำปีการศึกษา 1/2565 จำนวน 25 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เก็บข้อมูลจากแบบทดสอบรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีนของนักศึกษา รวมทั้งหมด 60 ข้อ โดยคัดเลือกคำศัพท์จำนวน 120 คำ จากคำศัพท์การสอบวัดระดับความสามารถภาษาจีน (HSK) ระดับ 3 ในการสร้างแบบทดสอบ โดยผู้วิจัยให้ใช้เวลาในการทำแบบทดสอบจำนวน 20 นาที

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อผิดพลาดและสาเหตุข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร โดยนำข้อมูลจากแบบทดสอบ จำนวน 6 ชุด ชุดละ 10 ข้อ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละในการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกประเภทของข้อผิดพลาดและสาเหตุข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร สามารถสรุปได้ดังนี้ 1. ผลการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบคำศัพท์ในรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีน ของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร สามารถสรุปข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนและจำแนกได้ทั้งหมด 3 ประเภท แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ข้อ	ประเภทข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีน	จำนวนครั้งที่ใช้ผิด	คิดเป็นร้อยละ
1	การเลือกใช้คำศัพท์ไม่เหมาะสม	210	33.60
2	ข้อผิดพลาดในการใช้วลีหรือรูปแบบประโยคที่กำหนด เฉพาะแน่นอน	166	26.56
3	การใช้ประเภทของคำไม่เหมาะสม	249	39.84
	รวม	625	**100.00**

จากตารางที่ 1 ข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จะพบว่า การใช้ประเภทของคำไม่เหมาะสม ผิดพลาดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.84 เช่น ในประโยคควรใช้ 爱好 แต่ใช้ 爱 ควรใช้ 发现 แต่กลับใช้ 出现 หรือควรใช้ 过去 แต่เลือกใช้ 过 เป็นต้น รองลงมาคือ การเลือกใช้คำศัพท์ไม่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 33.60 เช่น ควรเลือกใช้ 告诉 แต่เลือกใช้ 说 หรือ 讲 แทน ควรใช้คำศัพท์ 短 แต่ใช้ 矮

หรือควรเลือกใช้คำศัพท์ 可能 แต่ใช้ 可以 เป็นต้น และข้อผิดพลาดในการใช้วลีหรือรูปแบบประโยคที่กำหนดเฉพาะแน่นอน ผิดพลาดน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.56 เช่น ในประโยค 你稍等一下，我马上.....回来。ในประโยคนี้คำว่า 马上 ใช้กับคำว่า 就 ไม่ใช้กับคำว่า 才 หรือในประโยค 你怎么这样.....惊小怪？ในประโยคนี้ควรใช้ 大惊小怪 แต่กลับเลือกใช้คำว่า 太

2. สาเหตุข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ผลจากการวิเคราะห์สาเหตุข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะ ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่ได้จากแบบทดสอบคำศัพท์ของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีนที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีน ในปีการศึกษาที่ 1/2565 พบว่า ปัญหาที่ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร คือ 1) นักศึกษาจำนวนมากเรียนรู้จดจำคำศัพท์เพียงความหมายเดียว ทำให้ผู้เรียนเลือกใช้คำศัพท์ไม่ถูกต้อง 2) ปัญหาการเลือกใช้คำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ผู้เรียนเกิดความสับสนในการเลือกใช้คำศัพท์ในบริบทที่แตกต่างกัน 3) ปัญหาที่ผู้เรียนสับสนตัวอักษรจีนที่เขียนคล้ายคลึงกัน ทำให้การแปลความหมายของคำศัพท์ผิดเพี้ยนตามไปด้วย 4) ปัญหาความสามารถในการจดจำคำศัพท์ของผู้เรียน ผู้เรียนไม่สามารถจดจำคำศัพท์และความหมายได้ ทำให้จำเป็นต้องใช้การคาดเดาเมื่อต้องเลือกใช้คำศัพท์ภาษาจีน และอีกหนึ่งปัญหาสำคัญในการใช้คำศัพท์คือ 5) ปัญหาสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้และการใช้คำศัพท์ เนื่องจาก ผู้เรียนมักเรียนรู้คำศัพท์และใช้คำศัพท์เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ด้วยเหตุผลนี้จึงส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเลือกใช้คำศัพท์ภาษาจีนที่เหมาะสมและส่งผลต่อการเกิดข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนอยู่บ่อยครั้ง

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาเรื่องข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะ ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

การเลือกใช้คำศัพท์ไม่เหมาะสม พบว่า มีข้อผิดพลาดจำนวน 210 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 33.60 ดังตัวอย่างด้านล่างนี้

ตัวอย่างที่ 1 这只是一个很.....的错误。

ควรใช้ 小 แต่ใช้ 少

ตัวอย่างที่ 2 我向朋友.....了一本书，可是一直没有时间看。

ควรใช้ 借 แต่ใช้ 错

ตัวอย่างที่ 3 他从书架上.....下来了一本书。
ควรใช้ 拿 แต่ใช้ 把 หรือ 带
ตัวอย่างที่ 4 我是妈妈最宠爱的.....。
ควรใช้ 女儿 แต่ใช้ 女人

จากตัวอย่างด้านบน จะเห็นว่า ข้อผิดพลาดในตัวอย่างที่ 1 และ 2 เกิดขึ้นได้จากการที่นักศึกษาสับสนในตัวอักษรจีนที่เขียนคล้ายคลึงกัน ทำให้นักศึกษาเลือกใช้คำศัพท์ไม่ถูกต้อง และข้อผิดพลาดในตัวอย่างที่ 3 คำว่า “带、把、 拿” มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน คือ ถือ หยิบ นำไป และข้อผิดพลาดในตัวอย่างที่ 4 คำว่า “女儿、女人” มีความหมายเกี่ยวกับผู้หญิง ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น เกิดจากสาเหตุที่ความหมายของคำศัพท์ภาษาจีนมีความใกล้เคียงกันและอาจเกิดจากการที่ตัวอักษรจีนเขียนคล้ายคลึงกันทำให้นักศึกษาเกิดความสับสนทั้งในด้านความหมายและตัวอักษร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเพ็ญ จุไรยานนท์ และ ฐณัฐา ลาภเลิศ ที่ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อผิดพลาดการใช้คำภาษาจีนที่มีความหมายตรงกับคำว่า “ประมาณ”ในภาษาไทย กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้คำกริยาวิเศษณ์แสดงน้ำเสียง 语气副词(Yǔqìfùcí) ที่มีความหมายเชิง “ประมาณ” ในภาษาจีนถูกต้องจำนวน 210 ครั้ง คิดเป็น ร้อยละ 47.73 ของกลุ่มตัวอย่าง และใช้คำกริยาวิเศษณ์แสดงน้ำเสียง 语气副词 (Yǔqìfùcí) ที่มีความหมายเชิง “ประมาณ” ในภาษาจีนผิดจำนวน 257 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 58.41 ของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อนำมาเปรียบเทียบในภาษาไทยสามารถมีความหมายถึง 4 ความหมาย คือ คำว่า “โดยประมาณ” “ประมาณ” “ราว ๆ” และ “เกือบ” เมื่อนำมาเปรียบเทียบในภาษาจีนมีความหมายถึง 2 ความหมายคือ คำว่า“大概(dàgài) และ 大约 （dàyuē） ” ซึ่งเป็นรูปแบบความหมาย 一对多(yīduìduō)จึงมักส่งผลกระทบกับการใช้ภาษาต่างประเทศที่ผิดพลาด สาเหตุในการใช้ผิดพลาดส่วนใหญ่มาจากความผิดพลาดที่ไม่เข้าใจในไวยากรณ์ภาษาจีนกลางของคำว่า “大概(dàgài)、左右(zuǒyòu) 前后(qiánhòu) 、大约 （dàyuē） และ 差不多(chàbùduō)” จึงส่งผลทำให้เลือกใช้ไม่ถูกต้อง ดังนั้นควรจะเรียนรู้หลักไวยากรณ์ภาษาจีนกลาง เพื่อที่จะช่วยในการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดดังกล่าวได้

2. ข้อผิดพลาดในการใช้วลีหรือรูปแบบประโยคที่กำหนดเฉพาะแน่นอน พบว่า มีข้อผิดพลาดจำนวน 166 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 26.56 ข้อผิดพลาดในการใช้วลีหรือรูปแบบประโยคที่กำหนดเฉพาะแน่นอน ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาความสามารถในการจดจำคำศัพท์และปัญหาสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้และการใช้คำศัพท์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ตัวอย่างที่ 1 他办起事来就.....老板似的。
ควรใช้ 像 แต่ใช้ 一样
ตัวอย่างที่ 2 我.....工作中常和各种人打交道。
ควรใช้ 在 แต่ใช้ 现在 หรือ 着
ตัวอย่างที่ 3 我喜欢九.....蛋糕。

ควรใช้ 层 แต่ใช้ 楼

ตัวอย่างที่ 4 你怎么这样.....惊小怪？

ควรใช้ 大 แต่ใช้ 太

จากตัวอย่างที่ 1 ตัวอย่างที่ 2 ตัวอย่างที่ 3 และตัวอย่างที่ 4 จะเห็นได้ว่า 像.....似的 、在.....中 、九层蛋糕 และ 大惊小怪 ล้วนเป็นรูปประโยคและวลีที่กำหนดเฉพาะแน่นอน แต่นักศึกษาเลือก ใช้คำที่มีไม่ถูกต้องอันเนื่องมาจากการจดจำคำศัพท์ วลี หรือรูปแบบประโยคที่กำหนดเฉพาะแน่นอนไม่ได้และสาเหตุสำคัญที่ทำให้นักศึกษาเลือกใช้คำศัพท์อื่นทั้งที่รูปแบบประโยคเหล่านี้เป็นรูปแบบที่เคยเรียนมาแล้ว เป็นเพราะว่านักศึกษาไม่เคยนำรูปแบบประโยคเหล่านี้ไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการสนทนาหรือการเขียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรา อภัยพงศ์ ที่ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดการใช้คำลักษณนามภาษาจีนกลางในด้านโครงสร้างไวยากรณ์ของนักศึกษาชาวไทย และข้อเสนอแนะ พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 มีข้อผิดพลาดในการเรียงลำดับรูปโครงสร้างประโยคมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 15.32 และ 9.78 ผลการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดรองลงมาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คือ เกิดจากคำขาดหรือการตกหล่นคิดเป็นร้อยละ 5.65 และข้อผิดพลาดที่เกิดจากการใช้คำเกินคิดเป็นร้อยละ 3.38 ผลการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดรองลงมา ของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คือ ข้อผิดพลาดที่เกิดจากการใช้คำเกินคิดเป็นร้อยละ 3.47 และข้อผิดพลาดที่เกิดจาก คำขาดหรือคำตกหล่นคิดเป็นร้อยละ 1.73 ดังนั้น ข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์คือ ข้อผิดพลาดที่สำคัญอันเป็นอุปสรรคในการเรียนภาษาจีนกลางนอกจากนั้นข้อผิดพลาดข้างต้นยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดการถ่ายโอน ของภาษา ซึ่งมีอิทธิพลในการใช้ภาษาที่มาจากความเหมือนหรือความต่างระหว่างภาษาแม่กับภาษาที่สอง จากการค้นพบระดับความยากของโครงสร้างไวยากรณ์คำลักษณนามจีนที่สามารถแทรกคำคุณศัพท์ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้อาจารย์ผู้สอนสามารถนำเสนอแนวทางการสอนเชิงเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของรูปโครงสร้างแทรกคำคุณศัพท์ระหว่างภาษาไทยและภาษาจีนกลาง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างภาษาจีนกลางมากยิ่งขึ้น

3. การใช้ประเภทของคำไม่เหมาะสม พบว่า มีข้อผิดพลาดจำนวน 249 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 39.84 ข้อผิดพลาดในการใช้ประเภทของคำไม่เหมาะสม เกิดจากการที่นักศึกษาจดจำคำศัพท์เพียงความหมายเดียวและเกิดจากการจดจำคำศัพท์ของนักศึกษา เช่น ตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 她没有考上大学心里很.....。

ควรใช้ 难过 แต่ใช้ 难

ตัวอย่างที่ 2 我要去上课了，所以先.....了。

ควรใช้ 离开 แต่ใช้ 离

ตัวอย่างที่ 3 今天要讲的内容很多，.....有这么几点。

ควรใช้ 主要 แต่ใช้ 重要

จากตัวอย่างด้านบน จะเห็นว่า ข้อผิดพลาดในตัวอย่างที่ 1 ตัวอย่างที่ 2 และตัวอย่างที่ 3 เกิดขึ้นได้จากการที่นักศึกษาจดจำคำศัพท์เพียงความหมายและเกิดจากความสามารถในการจดจำคำศัพท์

ของนักศึกษาที่ไม่สามารถจดจำความหมายหรือการใช้ของคำศัพท์ในบริบทที่แตกต่างกันออกไปได้ ทำให้นักศึกษาไม่สามารถแยกแยะและเลือกใช้ประเภทของคำศัพท์ให้เหมาะสมกับประโยคได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสหัทยา สิทธิวิเศษ ที่ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดและสาเหตุข้อผิดพลาดในการแปลภาษาจีนบนป้ายสาธารณะในจังหวัดเชียงราย พบว่า ข้อผิดพลาดจากการแปลผิดความหมายมีมากที่สุด จำนวน 71 ป้าย คิดเป็นร้อยละ 41.27 รองลงมาคือข้อผิดพลาดจากการเลือกใช้คำไม่เหมาะสม ข้อผิดพลาดจากการแปลผิดโครงสร้างและหลักไวยากรณ์ ข้อผิดพลาดจากการแปลไม่ครบประโยค คิดเป็นร้อยละ 21.51, 19.18, 9.88 ตามลำดับ ในส่วนข้อผิดพลาดที่พบน้อยที่สุดคือข้อผิดพลาดจากการแปลเกินข้อความต้นฉบับ คิดเป็นร้อยละ 8.13 สำหรับสาเหตุที่พบมากที่สุดของการข้อผิดพลาดในการแปลภาษาจีนบนป้ายสาธารณะในจังหวัดเชียงราย คือ การแปลโดยขาดความเข้าใจเรื่องหลักการใช้คำ คิดเป็นร้อยละ 43.60 รองลงมาคือสาเหตุจากการแปลตรงตัว การแปลโดยเทียบความหมายมาจากภาษาอังกฤษ การแปลโดยใช้ Google Translation และ การแปลโดยไม่เข้าใจวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ คิดเป็นร้อยละ 33.72, 7.55, 6.39 และ 5.81 ตามลำดับ สำหรับสาเหตุของข้อผิดพลาดที่พบน้อยที่สุดคือการแปลเทียบเสียง คิดเป็นร้อยละ 2.90

4. สาเหตุข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ผลการดำเนินการวิจัย ปัญหาที่ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีน พบว่า ปัญหาที่ผู้เรียนจดจำคำศัพท์เพียงความหมายเดียว ทำให้ผู้เรียนเลือกใช้คำศัพท์ไม่ถูกต้อง และปัญหาการเลือกใช้คำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนในการเลือกใช้คำศัพท์ในบริบทที่แตกต่างกัน สองคล้องกับ พรเพ็ญ จุไรยานนท์ และ ฐณัฐา ลาภเลิศ ที่กล่าวว่า สาเหตุในการใช้ผิดพลาดส่วนใหญ่มาจากความผิดพลาดที่ไม่เข้าใจในไวยากรณ์ภาษาจีนกลางของคำว่า “大概(dàgài)、左右(zuǒyòu)、前后(qiánhòu) 、大约（dàyuē）และ 差不多(chàbùduō)” จึงส่งผลทำให้เลือกใช้ไม่ถูกต้อง ดังนั้นควรจะเรียนรู้หลักไวยากรณ์ภาษาจีนกลาง เพื่อที่จะช่วยในการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดดังกล่าวได้ ปัญหาที่ผู้เรียนสับสนตัวอักษรจีนที่เขียนคล้ายคลึงกัน ทำให้การแปลความหมายของคำศัพท์ผิดเพี้ยนตามไปด้วย และปัญหาความสามารถในการจดจำคำศัพท์ของผู้เรียน ผู้เรียนไม่สามารถจดจำคำศัพท์และความหมายได้ ทำให้จำเป็นต้องใช้การคาดเดาเมื่อต้องเลือกใช้คำศัพท์ภาษาจีน สอดคล้องกับ สหัทยา สิทธิวิเศษ ที่กล่าวว่า สาเหตุที่พบมากที่สุดของการข้อผิดพลาดในการแปลภาษาจีนบนป้ายสาธารณะในจังหวัดเชียงราย คือ การแปลโดยขาดความเข้าใจเรื่องหลักการใช้คำ คิดเป็นร้อยละ 43.60 รองลงมาคือสาเหตุจากการแปลตรงตัว การแปลโดยเทียบความหมายมาจากภาษาอังกฤษ การแปลโดยใช้ Google Translation และ การแปลโดยไม่เข้าใจวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ คิดเป็นร้อยละ 33.72, 7.55, 6.39 และ 5.81 ตามลำดับ สำหรับสาเหตุของข้อผิดพลาดที่พบน้อยที่สุดคือการแปลเทียบเสียง คิดเป็นร้อยละ 2.90 และอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญคือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้และการใช้คำศัพท์ เนื่องจาก ผู้เรียนมักเรียนรู้คำศัพท์และใช้คำศัพท์เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น สอดคล้องกับ อมรา อภัยพงศ์ ที่กล่าวว่า ข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ คือ ข้อผิดพลาดที่สำคัญอันเป็น

อุปสรรคในการเรียนภาษาจีนกลาง นอกจากนั้นข้อผิดพลาดข้างต้นยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดการถ่ายโอนของภาษา ซึ่งมีอิทธิพลในการใช้ภาษาที่มาจากความเหมือนหรือความต่างระหว่างภาษาแม่กับภาษาที่สอง จากการค้นพบระดับความยากของโครงสร้างไวยากรณ์คำลักษณนามจีนที่สามารถแทรกคำคุณศัพท์ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้อาจารย์ผู้สอนสามารถนำเสนอแนวทางการสอนเชิงเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของรูปโครงสร้างแทรกคำคุณศัพท์ระหว่างภาษาไทยและภาษาจีนกลาง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างภาษาจีนกลางมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร อาจารย์ผู้สอนควรดำเนินการรวบรวมข้อผิดพลาดที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้และใช้เป็นตัวอย่างเพื่อใช้เป็นตัวอย่างในการเลือกใช้คำศัพท์ภาษาจีนให้เหมาะสม ซึ่งอาจารย์ผู้สอนสามารถศึกษาข้อผิดพลาด สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปปรับใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้านคำศัพท์ภาษาจีน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจดจำคำศัพท์และประยุกต์ใช้คำศัพท์ได้อย่างถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

พรเพ็ญ จุไรยานนท์, ฐณัฐา ลาภเลิศ. (2565). *การวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อผิดพลาดการใช้คำภาษาจีนที่มีความหมายตรงกับคำว่า “ประมาณ”ในภาษาไทย กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.* วารสารวิชาการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 12(2), 98-108.

เว่ย ฟาน, กีรติพร จูตะวิริยะและ ธรรม์ธเนศ ปุณณ์ธนามหาการุณ. (2564). *นโยบายของจีนในการส่งเสริมการพัฒนาสถาบันขงจื่อประเทศไทย*. วารสารรัฐศาสตร์และประศาสนศาตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 6(1) , 1-30.

สหัทยา สิทธิวิเศษ. (2564). *การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดและสาเหตุข้อผิดพลาดในการแปลภาษาจีนบนป้ายสาธารณะในจังหวัดเชียงราย.* วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 9(1), 88-98.

อมรา อภัยพงศ์. (2563). *การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดการใช้คำลักษณนามภาษาจีนกลางในด้านโครงสร้างไวยากรณ์ของนักศึกษาชาวไทย และข้อเสนอแนะ.* วารสารปัญญาภิวัฒน์, 12(1), 315-324.

Yan Zhao. (2019). A Research Review of Incidental L2 Vocabulary Acquisition. *Modern Linguistics,* 7(3), 392-398. (In Chinese)

ผลการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

THE RESULTS OF LEARNING MANAGEMENT ON DIFFICULT SPELLING WORDS WRITING IN THAI USING SPELLING GAMES OF PRIMARY 2 STUDENTS

[1]อรญา คุณชัย และ [2]เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม

[1]Oraya Kunachai and [2]Charoenwit Somphongtam

มหาวิทยาลัยราชธานี, ประเทศไทย

Ratchathani University, Thailand

[1]oraya.kunachai@gmail.com

Received: May 20, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 15, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบความสามารถด้านการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนก่อนเรียนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้น

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

ประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชุมชนโคกสารวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ และแบบประเมินความพึงพอใจ มีค่า IOC ระหว่าง .67-1.00 มีค่าความยากง่าย อยู่ระหว่าง .42-.76 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .22-.64 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .84 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติที t-test (Dependent Samples) ผลการวิจัย พบว่า 1) ประสิทธิภาพกระบวนการของแผนการจัดการเรียนรู้ (E1) เท่ากับ 81.26 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ของแผนการจัดการเรียนรู้ (E2) เท่ากับ 92.98 ดังนั้น แผนการจัดการเรียนรู้จึงมีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 81.26/92.98 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) ความ สามารถด้านการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ความสามารถด้านการเขียนสะกดคำยาก เกมสะกดคำประกอบการสอน

Abstract

The objectives of this research were to study the efficiency of lesson plans on spelling difficult words writing in Thai using spelling games of primary 2 students according to the criterion of 80/80, to compare the ability to spell difficult words writing before and after studying, and To study students' satisfaction with learning management. The sample consisted of 19 primaries 2 students in Chom Chon Khok San Wittaya School under the Amnatcharoen Primary Educational Service Area Office. The research tools included 10 lesson plans, an achievement test of 30 items, and a satisfaction evaluation form, with the Index of Congruency values between .67-1.00, difficulty values between .42-.76, discrimination values between .22-.64, and reliability of .84. The statistics were frequency, mean, standard deviation, and dependent sample t-test. The research findings were as follows: 1) The Process efficiency of learning management plans (E1) was 81.26, and the achievement efficiency of learning management plans (E2) was 92.98. Thus, the efficiency of learning management plans (E1/E2) was 81.26/92.98, higher than the criterion of 80/80. 2) The difficult spelling words writing ability of the primary 2 students who learned by using learning management plans on spelling difficult words writing in

Thai using spelling games was after learning higher than before learning statistically at a .01 level of significance. 3) The primary 2 students' satisfaction towards learning management on spelling difficult words writing in Thai using spelling games was at the highest level.

Keyword : Spelling Difficult Words Writing Ability, Spelling Games.

บทนำ

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้เลือกกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเป็นอันดับแรกจากทั้งหมด 8 กลุ่มสาระ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีทั้งหมด 5 สาระ ได้แก่ สาระการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษาไทยวรรณคดี และวรรณกรรม ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด ส่วนเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนและให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล พัฒนาการทางสติปัญญา เน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี ใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้ถูกกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ไว้ 5 สาระการเรียนรู้ และ 5 มาตรฐานการเรียนรู้ในส่วนของสาระการเขียน คือ มาตรฐาน ท 1.2 การเขียนเป็นการใช้กระบวนการเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอนให้ผู้เรียนเกิดทักษะในทุกด้าน โดยมีความมุ่งหมายให้นักเรียนสามารถสื่อความหมายด้วยการฟัง พูด อ่าน และเขียนอย่างมีวิจารญาณ มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัดและความสนใจด้วยตัวของผู้เรียน

ทักษะการเขียนเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเรียนในรายวิชาภาษาไทย ซึ่งจะต้องเป็นการถ่ายทอดพัฒนาความคิด สติปัญญา และสามารถที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันการรับ-ส่ง ข้อมูลข่าวสารมีความจำเป็นมาก เนื่องจากการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรก็เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่างกว้างขวาง และสามารถที่จะนำไปเก็บเป็นหลักฐานอ้างอิงเป็นแหล่งหาความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ได้ การเขียนที่ไม่สมบูรณ์เพราะเขียนคำผิดหรือข้อความผิดย่อมทำให้การสื่อสารขาดประสิทธิภาพยังก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรงได้ เช่น กรณีเขียนหนังสือสัญญาต่างๆ การเขียนจดหมายถึงผู้ใหญ่ไม่ถูกต้อง (เสงี่ยม เวียงคำ, 2550)

ในสภาพความเป็นจริงการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยของโรงเรียนชุมชนโคกสารวิทยา ปีการศึกษา 2564 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนน

เฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ นักเรียนมีข้อบกพร่องมากที่สุดในการเขียนสะกดคำ คิดเป็นร้อยละ 40 (โรงเรียนชุมชนโคกสารวิทยา, 2565) แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการเขียนสะกดคำเป็นปัญหาที่สำคัญมากที่สุดสมควรจะต้องหาวิธีแก้ไข ซึ่งการเขียนสะกดคำผิดของนักเรียนนั้นมีสาเหตุหลายประการ เช่น ในการเรียนวิชาภาษาไทย คือ การเขียนสะกดคำยากทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนนักเรียนขาดความสนใจตลอดจนขาดการฝึกฝนในการเขียน เช่น คำควบกล้ำ คำที่ใช้ตัวการันต์ คำที่สะกดไม่ตรงมาตรา ฯลฯ สาเหตุของการเขียนสะกดคำผิดส่วนใหญ่นักเรียนได้รับการฝึกทักษะการเขียนสะกดคำไม่เพียงพอ นักเรียนมักจะเขียนตามการออกเสียงของภาษาท้องถิ่น ขาดความรอบคอบในการเขียน และขาดทักษะการนำคำไปใช้อย่างถูกต้อง ดังนั้นการฝึกทักษะด้านการเขียนสะกดคำยากเป็นสิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขเพื่อที่จะได้พัฒนาและฝึกทักษะในการเขียนที่ดีสามารถที่จะสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูควรที่จะมีวิธีการสอนที่หลากหลายส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานที่จะเรียนและมีความสุข

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงศึกษา ผลการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เพราะเกมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้านสติปัญญา การเล่นเกมจึงเหมาะที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ เกมยังเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถของเด็กวัยประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่ชอบเล่นชอบการแข่งขัน ชอบทำกิจกรรมที่ได้เคลื่อนไหวร่างกายอยู่ตลอด นักเรียนจะมีความพอใจและสนุกสนานที่ได้แข่งขันกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาที่ใช้เกมประกอบการสอนเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาการเขียนสะกดคำผิดอันเป็นการปลูกฝังพื้นฐานการเขียนภาษาไทยที่ถูกต้องต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนก่อนเรียนและหลังเรียน

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชุมชนโคกสารวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 3 ห้องเรียน คือ

ห้อง ป.2/1 จำนวน 19 คน ห้อง ป.2/2 จำนวน 17 คน และห้อง ป.2/3 จำนวน 17 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 53 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชุมชนโคกสารวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1 ห้อง คือห้อง ป.2/1 จำนวน 19 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (cluster random sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เนื้อหาที่นำมาใช้ในการสร้างเกมประกอบการเขียนสะกดคำยาก เป็นคำที่ผู้วิจัยรวบรวมมาจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต “ภาษาพาที” ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ตามมาตรฐานหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระที่ 2 เรื่อง การเขียน มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนสื่อสาร แล้วนำมากำหนดในแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 เรื่อง ดังนี้

2.1 เรื่อง การเขียนสะกดคำที่ประสมด้วยสระเอือ
2.2 เรื่อง การเขียนสะกดคำที่ประสมด้วยสระออ
2.3 เรื่อง การเขียนสะกดคำมาตราแม่กก
2.4 เรื่อง การเขียนสะกดคำมาตราแม่กน
2.5 เรื่อง การเขียนสะกดคำมาตราแม่กด
2.6 เรื่อง การเขียนสะกดคำมาตราแม่เกอว
2.7 เรื่อง การเขียนสะกดคำควบกล้ำแท้
2.8 เรื่อง การเขียนสะกดคำควบกล้ำไม่แท้
2.9 เรื่อง การเขียนสะกดคำอักษรนำ
2.10 เรื่อง การเขียนสะกดคำตัวการันต์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแผนการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ใช้เวลาทดลอง 4 สัปดาห์ จำนวน 10 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 10 ชั่วโมง ไม่รวมชั่วโมงที่ใช้ในการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ค่าความเชื่อมั่น (Reliablity) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สูตร KR-20 ของ Kuder-Richardson สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้สูตร t-test (Dependent Samples) หาค่าประสิทธิภาพของสื่อ E_1/E_2 ใช้ในการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ (สมนึก ภัททิยธนี, 2555)

ผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพกระบวนการของแผนการจัดการเรียนรู้ (E1) เท่ากับ 81.26 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ของแผนการจัดการเรียนรู้ (E2) เท่ากับ 92.98 ดังนั้น แผนการจัดการเรียนรู้จึงมีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 81.26/92.98 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

2. ความสามารถด้านการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ประสิทธิภาพกระบวนการของแผนการจัดการเรียนรู้ (E1) เท่ากับ 81.26 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ของแผนการจัดการเรียนรู้ (E2) เท่ากับ 92.98 ดังนั้น แผนการจัดการเรียนรู้จึงมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.26/92.98 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรและการทำการวิเคราะห์เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ มีขั้นตอนการสร้างแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เกมประกอบคำสอนสามารถพัฒนาทักษะการเขียนคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้ดี โดยแผนได้ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และจากผู้เชี่ยวชาญว่าสามารถพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำยากได้สูงขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของ Seely (1990) ที่กล่าวว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้เกมสะกดคำสามารถเรียนรู้และจดจำเนื้อหาและการกระทำจากการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว และบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสอนโดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอน สามารถพัฒนาความสามารถในการเขียนสะกดคำได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เกศมณี คันธภูมิ (2550) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การเขียนเรียงความด้วยกลุ่มร่วมมือโดยใช้แผนผังความคิดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า การหาประสิทธิภาพของแผนการเรียนรู้ เรื่องการอ่านและเขียนสะกดคำด้วยการจัดกิจกรรมกลุ่มร่วมมือที่ใช้แผนผังความคิดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีประสิทธิภาพ 85.75/85.43

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอน พบว่า มีความสามารถด้านการเขียนสะกดคำยากหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เกมสะกดคำประกอบการสอนที่นำมาใช้ในแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยากนั้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในขั้นการเรียนรู้ซึ่งแต่ละเกมได้ดัดแปลงมา

จากเกมทั่วไป และเกมการละเล่นของเด็กไทย มีความเหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับเนื้อหา มีการกำหนดกติกา และวิธีการเล่นที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ทั้งในลักษณะเป็นรายบุคคล เป็นคู่และเป็นทีม ตลอดจนเป็นเกมที่นักเรียนเลือกเองจึงทำให้นักเรียนมีความสนใจ และมีความกระตือรือร้นอยากเล่นเกม นอกจากนี้ นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเขียนสะกดคำ ประสมคำ และเมื่อสิ้นสุดการเล่นเกมแต่ละเกมนักเรียนจะช่วยกันสรุปและฝึกเขียนสะกดคำ จึงทำให้นักเรียนมีความสามารถในการเขียนสะกดคำยากได้ถูกต้องได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กาญจนา โพธิลักษณ์ (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้เกมเสริมทักษะการอ่านคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง ผลการวิจัยพบว่า หลังจากใช้เกมเสริมทักษะการอ่านคำที่มีตัวสะกดนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนในการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยเรื่องการเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนทำให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีขึ้น กล้าแสดงออก มีความสนใจ ตั้งใจเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียนรู้ มีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้ ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมได้เป็นอย่างดี เต็มใจที่จะปฏิบัติตามกฎกติกาที่กำหนดไว้ได้อย่างถูกต้องจึงทำให้นักเรียนมีความรู้สึกเชิงบวกต่อการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุชภาดา ภามีจำรัส (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านและการเขียนคำยาก โดยวิธีสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาประกอบแบบฝึกทักษะกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านและการเขียนคำยากโดยวิธีสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาประกอบแบบฝึกทักษะกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษา เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ครั้งนี้ ทำให้ทราบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอนมีความสามารถด้านการเขียนสะกดคำยากของหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนสะกดคำยาก ดังกล่าวพบว่า นักเรียนเริ่มมีความสนใจในการเรียน มีความสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน ดังนั้นครูผู้สอนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยจึงควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเขียนสะกดคำยาก โดยใช้เกมสะกดคำประกอบการสอน

เพราะเกมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้านสติปัญญา การเล่นเกมจึงเหมาะที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากนี้ เกม ยังเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถของเด็กวัยประถมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่ชอบเล่นชอบการแข่งขัน ชอบทำกิจกรรมที่ได้เคลื่อนไหวร่างกายอยู่ตลอด นักเรียนจะมีความพอใจและสนุกสนานที่ได้แข่งขันกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาที่ใช้เกมประกอบการสอนเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาการเขียนสะกดคำผิดอันเป็นการปลูกฝังพื้นฐานการเขียนภาษาไทยที่ถูกต้องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.

กาญจนา โพธิลักษณ์. (2554). *การใช้เกมเสริมทักษะการอ่านคำที่มีตัวสะกดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดศรีปิงเมือง*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกศมณี คันธภูมิ. (2550). ผล*การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง การเขียนเรียงความด้วยกลุ่มร่วมมือโดยใช้แผนผังความคิดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

โรงเรียนชุมชนโคกสารวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ. (2565). *รายการผลการตรวจสอบภายใน*. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. สำนักนายกรัฐมนตรี.

เสงี่ยม เวียงคำ. (2550). *การพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้เกม*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. (1970). “*Determining Sample Size for Research Activities*”. Educational and Psychological Measurement, 30(3). 607-610.

Seely, J. (1990). *Teaching English to young learners*. Hope.

แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF INFORMATION TECHNOLOGY FOR BUDGET MANAGEMENT IN SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 1

[1]พิชญาภัคร์ เสาวดี, [2]สุดารัตน์ สารสว่าง และ [3]พร้อมพิไล บัวสุวรรณ

[1]Pitchayaphak Saowadee, [2]Sudarat Sarnswang and [3]Prompilai Buasuwan

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]Pitchayaphak.s@ku.th

Received: May 20, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 15, 2023

บทคัดย่อ

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในด้านการศึกษามีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในสถานศึกษามากขึ้น เนื่องจากสามารถทำให้งานมีประสิทธิภาพสูงขึ้นสมควรนำมาใช้ในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษาให้มากขึ้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. 2) เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณใน

[1] นิสิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[3] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สถานศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานการเงินของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 67 คน จาก 67 โรงเรียนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้เป็นสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานศึกษาที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มงบประมาณมีปัญหาน้อยกว่าสถานศึกษาที่ไม่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า สถานศึกษาที่ไม่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีปัญหาสูงที่สุด คือ ด้านงานพัสดุและสินทรัพย์ 2) ปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารมากที่สุด คือ ด้านการบริหาร ในประเด็น ผู้บริหารมีนโยบายและเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน 3) แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณของสถานศึกษา ในทุกด้าน มีวิธีการในการพัฒนางานดังนี้ 1.ควรมีการสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ 2. ควรสรรหาอุปกรณ์ซอฟต์แวร์ที่ทันสมัยอยู่เสมอ 3.มีการพัฒนาอบรมให้บุคลากรเกิดความเชี่ยวชาญจนสามารถสร้างหรือพัฒนาโปรแกรมได้ 4.จัดทำคู่มือการใช้งาน 5.มีการติดตามประเมินผลการใช้งานอุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การบริหารงบประมาณ; การพัฒนา; เทคโนโลยีสารสนเทศ

Abstract

Nowadays, information technology has played an important role in every sector. Especially in education field, information technology has been brought into play in more educational institutions because it can help enhance work efficiency. The more use of Information technology in school budgeting management should then be considered to verify the correctness of financial expenditure. The purposes of this research are: 1) to examine the conditions and problems in schools budgetary management process, 2) to investigate factors that promote the use of information technology in school budget management, 3) to study guidelines for The development of information technology for budget management in schools under the secondary educational service area office Bangkok 1. Populations used in this research were 67 teachers working as financial supervisors in 67 schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1. Data collection tool was a questionnaire. Statistics used for analyzing data were percentage, means, and standard deviation. The results of the research were as follow.

1) Educational institutions that use information technology were found to have fewer problems than those that do not use information technology. When considering each aspect, it was found that the problems with highest mean scores for educational institutions that did not use information technology were supplies and assets. 2) Administrative aspects were found to be supporting factors with the highest score for the use of information technology in school budget management especially the item “administrators issued policies and goals related to the use of information technology in school”. 3) Guidelines for the development of information technology for budget management in schools under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 1 in all aspects were: 1. Personnel to be recruited in this work should be with expertise. 2. Advanced equipments and software should be employed for used with regular up-to-date check up. 3. Personnel training should be organized to upgrade proficient skills so they may be able to develop school-own programs for use. 4. Prepare a user manual. 5. There should be a continuously monitoring and evaluation sessions for equipment or software effectiveness.

Keywords: Budget management; Development; Information technology.

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในด้านการศึกษามีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในสถานศึกษามากขึ้น ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการในสถานศึกษาส่วนใหญ่จะมีการนำไปใช้ในด้านวิชาการ มีการประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์กับงานทะเบียนของนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ ด้านงานงบประมาณ มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการจัดทำรายงานงบประมาณทางการเงิน ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียด และความถูกต้อง (จินตนา จุงใจ, 2560) จะเห็นได้ว่าในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงบประมาณในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 นั้น มีหลายโรงเรียนนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ แต่ยังพบบางโรงเรียนไม่มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานด้านงบประมาณ ซึ่งอาจจะส่งผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพลดลง แต่หากมีการนำเทคโนโลยีมาใช้จะช่วยลดจำนวนบุคลากรในการประมวลผลและผลิตสารสนเทศ เนื่องจากจะทำให้มีความรวดเร็วและถูกต้องมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด บุคลากรในองค์ในองค์กรสามารถนำเวลาส่วนที่เหลือไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่นได้ งานบางอย่างที่

จำเป็นต้องมีบุคลากรในการตรวจสอบความผิดพลาดก็อาจใช้จำนวนบุคลากรน้อยลง และยังสามารถป้องกันการทุจริตในสถานศึกษาได้อย่างดีอีกด้วย (พนิดา พานิชกุล,2552)

ทั้งนี้ สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลายได้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานงบประมาณโรงเรียนมัธยมศึกษา ไว้ว่า ในการบริหารการเงิน การบริหารการเงินและบัญชี การบริหารงานพัสดุและสินทรัพย์ ควรมีการนำเทคโนโลยีสารสรเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ปรับปรุงพัฒนาแผนการใช้จ่ายเงิน ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลและใช้ในการจัดระบบการจัดเก็บรักษาบัญชีวัสดุและทะเบียนครุภัณฑ์ การตรวจสอบความถูกต้องในการใช้จ่ายเงิน ซึ่งจะทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และถูกต้องของข้อมูลมากขึ้น (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย,2562)

อย่างไรก็ตามการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยังมีปัญหาอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ ตัวอย่างเช่น ผู้บริหารที่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีในการบริหาร บุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจและความสามารถในการนำเทคโนโลยีไปใช้ บุคลากรมีธรรมชาติที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง จึงทำให้การรับเทคโนโลยีทำได้ยากขึ้น หรือ บุคลากรรู้สึกว่าไม่ได้รับความสะดวกในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งอาจจะส่งผลให้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร (ดามพ์ กันแก้ว, 2551)

โดยการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งเน้นในการศึกษาสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษา เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลหรือเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและเป็นแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการบริหารกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานการเงินของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ปีการศึกษา 2565จำนวน 67 คน จาก 67 โรงเรียน และการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ประชากรทั้งหมดในการเก็บข้อมูลการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารกลุ่มบริหารงบประมาณ โดยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus group) จำนวน 5 ท่าน กำหนดคุณสมบัติในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญทางด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงบประมาณ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษา (ระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน:2546) โดยศึกษาใน 2 ส่วน

ส่วนแรก ศึกษาตามขอบข่ายการบริหารงบประมาณในโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน คือ 1) งานบริหารการเงิน 2) งานบริหารการบัญชี 3) งานพัสดุและสินทรัพย์ 4) งานแผนงานโรงเรียน

ส่วนที่ 2 ศึกษาปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (เทศบาลวารินชำราบ: 2555) ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหาร 2) ด้านบุคลากรผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 3) ด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามและประเด็นสำหรับการสนทนากลุ่ม ดังนี้

3.1. แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามและสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถาม แบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษา

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถาม แบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา

3.2. ประเด็นสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus group) พัฒนาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม จัดการสนทนากลุ่มผ่านแอพพลิเคชั่นซูม ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน สนทนาประเด็นเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับสมมติฐาน ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์จากการสนทนากลุ่มโดยการสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ นำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 สรุปผล ดังนี้

1. เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาในการบริหารงานงบประมาณโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ กับสภาพและปัญหาในการบริหารงานงบประมาณโดยไม่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในภาพรวม

งานงบประมาณ	ปัญหาในการบริหารงานงบประมาณ							
	ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ				ไม่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ			
	N	μ	Σ	แปลผล	N	μ	Σ	แปลผล
1. บริหารการเงิน	51	1.49	0.91	น้อยที่สุด	16	3.58	0.99	มาก
2. บริหารการบัญชี	47	1.36	0.91	น้อยที่สุด	20	3.29	0.99	ปานกลาง
3. พัสดุและสินทรัพย์	49	1.25	0.93	น้อยที่สุด	18	3.65	0.89	มาก
4. แผนงานโรงเรียน	54	1.05	0.95	น้อยที่สุด	13	3.57	0.75	มาก
รวมเฉลี่ย		1.28	0.91	น้อยที่สุด		3.52	0.90	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การบริหารงานงบประมาณโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีระดับปัญหาน้อยกว่าการบริหารงานงบประมาณโดยไม่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การบริหารงานงบประมาณโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในงานบริหารการเงิน (μ = 1.49, Σ =0.91) มีปัญหาสูงที่สุด อยู่ในระดับน้อยที่สุด การบริหารงานงบประมาณโดยไม่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในด้านงานพัสดุและสินทรัพย์ (μ = 3.65, Σ =0.89) มีปัญหาสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษาในภาพรวม ดังนี้

2.1 ด้านการบริหาร พบว่า ผู้บริหารมีนโยบายและเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน ($\overline{X}$ = 3.80, S.D. = 0.92) มีระดับการปฏิบัติสูงที่สุด

2.2 ด้านบุคลากรผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีการจัดศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จากสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี ($\overline{X}$ = 3.73, S.D. = 0.77) มีระดับการปฏิบัติสูงที่สุด

2.3 ด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า มีการสรรหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้งาน ($\overline{X}$ = 3.74, S.D. = 0.72) มีระดับการปฏิบัติสูงที่สุด

สำหรับข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณในสถานศึกษา สรุปได้ดังนี้

1) ควรมีการสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ

2) ควรสรรหาอุปกรณ์ ซอฟต์แวร์ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

3) มีการพัฒนาอบรมให้บุคลากรเกิดความเชี่ยวชาญจนสามารถสร้างหรือพัฒนาโปรแกรมได้

4) จัดทำคู่มือการใช้งาน

5) มีการติดตามประเมินผลการใช้งานอุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์อย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 ด้านการบริหารการเงิน พบว่า สถานศึกษาที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศการตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ มีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุด และสถานศึกษาที่ไม่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การรับ–จ่ายเงินสด มีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุดในด้านนี้ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่า ผู้ปฏิบัติงานการเงินส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหา เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีไม่สูงมากนัก และยังมีความคิดว่าการใช้เทคโนโลยีเป็นเรื่องยาก สอดคล้องกับ ดามพ์ กันแก้ว (2551) ที่ทำการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และพบว่า บุคลากรขาดความสามารถในการนำเทคโนโลยีไปใช้ และมีความรู้ความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของเทคโนโลยีจึงมีความเข้าใจที่แคบว่า เทคโนโลยีหมายถึงอุปกรณ์เท่านั้น ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีจึงเป็นการเพิ่มภาระในการจัดทำและจัดหาในระยะต่อไป

1.2 ด้านการบริหารงานบัญชี พบว่า สถานศึกษาที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสถานศึกษาที่ไม่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการจัดทำบัญชีการเงิน มีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุดในด้านนี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะอุปกรณ์หรือโปรแกรมที่ไม่ทันสมัยทำให้เกิดข้อผิดพลาดขณะทำงาน จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ (Wangui, 2017) ที่กล่าวถึงปัญหาในโรงเรียนจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ว่า ปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอที่จะซื้อคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยและซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ รวมทั้งขาดอุปกรณ์สำรองข้อมูลและการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่ไม่น่าเชื่อถือส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทางการเงินของโรงเรียน

1.3 ด้านงานพัสดุและสินทรัพย์ พบว่า สถานศึกษาที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ มีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุดในด้านนี้ และสถานศึกษาที่ไม่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การเบิก - จ่ายพัสดุ มีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุดในด้านนี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะความไม่ชำนาญในการใช้ระบบที่ระบบค่อนข้างมีความซับซ้อนและยุ่งยาก สอดคล้องกับ กรีฑาพล แสนคำ (2561) ที่กล่าวถึงปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ไว้ว่า ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการใช้งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งไม่มีความรู้ความชำนาญในการใช้งานโปรแกรมด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ หรือ อุปกรณ์ที่ใช้อาจจะไม่ทันสมัยทำให้ประมวลผลได้ช้า

1.4 ด้านงานแผนงานโรงเรียน พบว่า สถานศึกษาที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้โปรแกรม Microsoft Excel มีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุดในด้านนี้ และสถานศึกษาที่ไม่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การติดตามแผนปฏิบัติการและงบประมาณ ในการประกอบการตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณในปีถัดๆไป มีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุดในด้านนี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะโปรแกรมที่ใช้ไม่เหมาะสมกับลักษณะงาน และสถานศึกษามีงบประมาณไม่เพียงพอ ในการจัดซื้อโปรแกรมติดตามแผนปฏิบัติการและงบประมาณที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ พิไลวรรณ มาแป (2560) ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีใน ไว้ว่า ขาดงบประมาณในการจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ การซ่อมบำรุงเครื่องคอมพิวเตอร์ ความไม่เพียงพอหรือขาดโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมและถูกลิขสิทธิ์ที่จำเป็นในการใช้งาน

2. ปัจจัยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1.ด้านการบริหาร พบว่า ผู้บริหารมีนโยบายและเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งการที่ผู้บริหารมีนโยบายและเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน เป็นอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญที่ส่งผลให้บุคลากรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับ เทศบาลเมืองวารินชำราบ (2555) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีไว้ว่า ผู้นำต้องมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน มีการวางระบบงานเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สารสนเทศ มีวิสัยทัศน์มองเห็นภาพความสำเร็จในอนาคตโดยนำข้อมูลสารสนเทศรอบด้านมาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ

2.2 ด้านบุคลากรผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า การจัดศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จากสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี ค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งในการ

จัดศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จากสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดี จะทำให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ ได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ ด้านเทคโนโลยี เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสุธน ศรีศักดิ์บางเตย (2562) ที่กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ไว้ว่า ด้านบุคลากรควรจัดการศึกษาดูงาน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อพัฒนาสมรรถนะให้แก่บุคลากร เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์และโปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ

2.3 ด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า การสรรหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้งาน ซึ่งในการที่สถานศึกษามีการสรรหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้งานนั้น จะเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความต้องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับจินตนา จุงใจ (2560) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารการศึกษา ไว้ว่าเครื่องมือและอุปกรณ์ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศต้องมีความทันสมัยต่อการใช้งานและมีปริมาณที่เพียงพอ

3. แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ควรมีการสรรหาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ

2) สรรหาอุปกรณ์ ซอฟต์แวร์ที่ทันสมัยและมีจำนวนเพียงพออยู่เสมอ

3) มีการพัฒนาอบรมบุคลากรให้เกิดความเชี่ยวชาญจนสามารถสร้างหรือพัฒนาโปรแกรมได้

4) จัดทำคู่มือการใช้งาน

5) มีการติดตามประเมินผลการใช้งานอุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์อย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานกลุ่มบริหารงบประมาณของสถานศึกษา คือ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ เป้าหมายการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน และต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคลากรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรีฑาพล แสนคำ. (2561). *ปัญหาและแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

จินตนา จุงใจ. (2560). *แนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดามพ์ กันแก้ว.(2551). *การบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดน่าน เขต 1.*บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.

เทศบาลเมืองวารินชำราบ. (2555). *การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในองค์กร*. สืบค้น 13 ธันวาคม 2565, จาก https://www.warincity.go.th/index.php?option=com_ content &view=article&id=10210:2021-01-21-04-02-55&catid=149:km.

นพรัตน์ วงเวียนคู.(2558). *สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางพัฒนาการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานีเขต 1*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พนิดา พานิชกุล. (2552). เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology). (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ: ไทยเจริญการพิมพ์.

พิไลวรรณ มาแป.(2560). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการจัด การศึกษาของครู ในโรงเรียนอำเภอสอยดาว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2562) . *มาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2560 (ปรับปรุง พ.ศ. 2562)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2554-2556*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สุธน ศรีศักดิ์บางเตย.(2562).*แนวทางพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในโรงเรียนพระแท่นดงรังวิทยาคาร*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Wangui, M. N.2017. *ICT and financial management of secondary schools in* Nairobi .(a research project submitted in fulfillment of the requirement for the degree of Master of Business Administration, SCHOOL OF BUSINESS: UNIVERSITY OF NAIROBI.

รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาในความปกติถัดไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

THE MODEL OF SCHOOL DEVELOPMENT USING COMPETENCY-BASED IN THE NEXT NORMAL FOR SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF UDONTHANI SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA

[1]พิทยาภรณ์ แก้วพิลากุล, [2]สุนิสา วงศ์อารีย์ และ [3]พนายุทธ เชยบาล

[1]Pittayapond Kaewpilakul, [2]Sunisa Wongaree and [3]Panayuth Choeybal

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย

Udonthani University, Thailand

[1]kru.pittayapond1978@gmail.com

Received: May 20, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี โดยใช้รูปแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้ 1) ระยะที่ 1 การศึกษาสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ด้านการบริหารและจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด-19 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี 2) การหารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี และ 3) ระยะที่ 3 การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก มีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 12 คน มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบยืนยัน

---

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

รูปแบบการพัฒนา และแบบประเมินความพึงพอใจในการจัดสัมมนาวิชาการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและวิเคราะห์ การยืนยันรูปแบบการพัฒนาโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี ประกอบด้วย 5 ด้าน 26 แนวทาง คือ 1) ด้านการจัดการตนเอง 8 แนวทาง 2) ด้านการคิดขั้นสูง 5 แนวทาง 3) ด้านการสื่อสาร 3 แนวทาง 4) ด้านการรวมพลังทำงานเป็นทีม 5 แนวทาง และ 5) ด้านการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง 5 แนวทาง โดยรูปแบบได้รับการยืนยันว่า“เห็นด้วย”ทุกด้านทุกแนวทาง 2) ผู้เข้าร่วมการสัมมนามีความพึงพอใจต่อ “รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี” อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ความปกติถัดไป การนำเสนอรูปแบบการพัฒนา สถานศึกษาฐานสมรรถนะ

Abstract

This research aims to propose the development model in the next normal instructional management for schools under the Office of Udon Thani Secondary Education Service Area. In-depth interviews were used to collect data from 1 2 informants, selected through the purposive sampling method. The tools used were an in-depth interview and a confirmation form. The obtained data were analyzed using content analysis and guidelines confirmation analysis, using frequency and percentage. The results of the research were summarized as follows: 1)There were 5dimensions and 26 guidelines for the development model of instructional management in the next normal situation for schools under the Office of the Udon Thani Secondary Educational Service Area, consisting of 1) 8 guidelines for self-management approaches; 2) 5 guidelines for higher thinking approaches; 3) 3 guidelines for communication; 4) 5 guidelines for working together as a team; and 5) 5 guidelines for being strong citizens, all of which have been confirmed as "agree" in all dimensions and guidelines. 2) The participants in the seminar were satisfied with the proposed development guidelines in next normal instructional management at the high level.

Keywords : The Next Normal, development model presentation, competency-based educational institutes.

บทนำ

สถานการณ์โควิด-19 (COVID-19) สร้างผลกระทบในการดำรงชีวิต การเรียน การทำงาน ส่งผลให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย จำเป็นต้องปรับตัวเพื่ออยู่รอด ตั้งแต่การอยู่บ้าน ลดและงดเว้น การเดินทางมีการเว้นระยะห่าง (Social Distancing) การตรวจคัดกรอง การบันทึกการเข้าออก (Check in) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตและการให้บริการไปจากเดิม ตามแนวทางชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) เพื่อก้าวไปสู่ชีวิตวิถีถัดไป (Next Normal) ในช่วงหลังสถานการณ์โควิด-19 (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, 2563: 1) จากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบไปรอบด้าน โดยงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปิด-ปิดโรงเรียนล่าช้า พบว่า การออกจากโรงเรียนประมาณ 6 สัปดาห์ ทำให้ความรู้ของนักเรียนหายไปถึงครึ่งปีการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นสภาวะ การถดถอยของทุนมนุษย์ อาจจะนำไปสู่การถดถอยของการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้ด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562ก: 36) และที่ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ที่สำเร็จการศึกษายังมีสมรรถนะที่ไม่ตรงตามสมรรถนะที่สถานประกอบการต้องการ ทำให้มีผู้สำเร็จการศึกษาว่างงานอยู่เป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับวีรพล วีระโชติ ตัวแทนผู้ประกอบการเกี่ยวกับการศึกษา (Edupreneur) มองว่า โลกการศึกษาหลังยุคโควิดจะต้องให้ความสำคัญกับ “Personalize Competency Base Education” หรือการเตรียมเด็กให้พร้อมตั้งแต่การค้นพบตัวเอง (personalize) คือสอนให้เด็กรู้เป้าหมายของชีวิตว่าอยากเรียนไปเพื่ออะไร อยากเป็นอะไรในอนาคต จะได้รู้ว่าตัวเองยังขาดสมรรถนะในด้านใด เพื่อเลือกเรียนและมุ่งเน้นพัฒนาตัวเองในด้านนั้นได้โดยตรง ส่วนที่สองคือหลักสูตรฐานสมรรถนะทำอย่างไรจึงจะจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถ (competency) ในการประยุกต์ใช้ความรู้ และทักษะอย่างเต็มประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การศึกษา (education) ที่แท้จริงซึ่งสามารถขับเคลื่อนและพัฒนาสังคมได้ (TEP-Thailand Education Partnership, 2563: ออนไลน์) ดังนั้นการนำแนวคิดสมรรถนะมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาจะช่วยให้องค์กรสามารถรักษาความได้เปรียบเชิงแข่งขันได้ เพราะทุนมนุษย์ คือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความได้เปรียบเชิงแข่งขันในโลกปัจจุบัน

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกใช้แนวคิดหลักสูตรฐานสมรรถนะ ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการตนเอง 2) การคิดขั้นสูง 3) การสื่อสาร 4) การรวมพลังทำงานเป็นทีม และ 5) การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564: 5) เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาภายหลังสถานการณ์โควิด-19 สิ้นสุดลง

วัตถุประสงค์การวิจัย

นำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบมานุษยวิทยา (Anthropological research) วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้าน การบริหารจัดการศึกษาในสถานการณ์โควิด-19 (COVID-19) ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

1) สถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) การศึกษาสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการบริหารจัดการศึกษาในสถานการณ์โควิด-19 (COVID-19) ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 1 โรงเรียนที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี 2) เป็นสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ขอรับการประเมินคุณภาพภายนอก ระยะที่ 1 การประเมิน SAR ประจำป□งบประมาณ พ.ศ. 2564 ภายใต□สถานการณ์โควิด-19 (COVID–19) ครั้งที่ 1 (3/2564) และ 3) เป็นสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสถานศึกษาที่มีผลงาน เชิงประจักษ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โควิด-19 (COVID-19) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

2) ผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 10 คน ในระยะที่ 1 มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน 2) รองผู้อำนวยการสถานศึกษา กลุ่มบริหารวิชาการ จำนวน 1 คน และ 3) ครูผู้สอนที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 8 คน

3) ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เกี่ยวกับ การบริหารจัดการศึกษาในสถานการณ์โควิด-19 (COVID-19) ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี ศึกษาโดยนำกรอบแนวคิดหลักสูตรฐานสมรรถนะของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก 5 ด้าน ได้แก่1) การจัดการตนเอง 2) การคิดขั้นสูง 3) การสื่อสาร 4) การรวมพลังทำงานเป็นทีมและ 5) การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

ระยะที่ 2 การหารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

1) ผู้ให้ข้อมูลและผู้ยืนยันแนวทาง ผู้ให้ข้อมูลและผู้ยืนยันรูปแบบ คือกลุ่มเดียวกัน จำนวน 12 คน มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน 2) ผู้บริหารการศึกษา หรือที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการบริหารการศึกษาและการจัดการ

เรียนการสอน จำนวน 3 คน 3) ครูผู้สอน จำนวน 3 คน และ 4) นักวิชาการและศึกษานิเทศน์ จำนวน 3 คน

2) เนื้อหา รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี มาจากกรอบแนวคิดหลักสูตรฐานสมรรถนะของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการตนเอง 2) การคิดขั้นสูง 3) การสื่อสาร 4) การรวมพลังทำงานเป็นทีม และ 5) การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

ระยะที่ 3 การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

1) ผู้เข้าร่วมการสัมมนา การศึกษาระยะที่ 3 เป็นการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป โดยนำผลการศึกษาในระยะที่ 2 มาดำเนินการจัดสัมมนาทางวิชาการ เพื่อนำเสนอรูปแบบ “การพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปหรือ Next Normal” โดยเป้าหมายมีผู้เข้าร่วมการสัมมนาเป็นครูและผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี และผู้ที่สนใจ จำนวน 50 คนขึ้นไป

2) เนื้อหา การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี เป็นการนำเสนอผลการศึกษาในระยะที่ 2 มาเผยแพร่ข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบของการจัดสัมมนาวิชาการ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาในความปกติถัดไปของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี สรุปผล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 1 ผลการศึกษาสถานศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการบริหารจัดการศึกษาในสถานการณ์โควิด-19 (COVID-19) ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี บริบทของโรงเรียนบ้านดุงวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

1.1 ด้านการจัดการตนเอง พบว่า โรงเรียนบ้านดุงวิทยาร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี ชุมชน ผู้ปกครอง และนักเรียนออกแบบและพัฒนาหลักสูตร โดยใช้สามเหลี่ยมการจัดการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งเป็นโมเดลที่จัดทำขึ้นเพื่อวางแผน ออกแบบ ปฏิบัติ ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลในสถานการณ์ โควิด-19 (COVID-19)

1.2 ด้านการคิดขั้นสูง พบว่า โรงเรียนบ้านดุงวิทยาได้ดำเนินการวางแผนภายใต้ค่านิยมองค์กร **BANDUNG** โดย B: Brain Storming คือ ระดมความคิดการมีส่วนร่วม A: Achievement คือ มุ่งผลสัมฤทธิ์ N: Nonstop คือ ไม่หยุดนิ่ง D: Discipline คือ ความมีระเบียบวินัย U: Universal Spirit คือ ความเป็นสากล N: National and Local Pride คือ ความภูมิใจในชาติและท้องถิ่นของตน และ G: Good คือ เป็นคนดี คนเก่ง

1.3 ด้านการสื่อสาร พบว่า โรงเรียนบ้านดุงวิทยา ได้ดำเนินการออกแบบและดำเนินการได้แก่ การปฏิบัติ หรือ Organize เป็นการจัดการเรียนการสอนยุควิกฤติ COVID-19 ของโรงเรียนบ้านดุงวิทยา

1.4 ด้านการรวมพลังทำงานเป็นทีม พบว่า โรงเรียนบ้านดุงวิทยา ได้ดำเนินการออกแบบและดำเนินการการได้แก่ การออกแบบ หรือ Design โดยดำเนินการออกเป็น 6 แบบ คือ วิเคราะห์หลักสูตรและวิเคราะห์ผลการสอบ O-NET ปีการศึกษา 2563 วิเคราะห์นักเรียนรายบุคคลแล้วแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม A และ B เพื่อสลับสับดาห์เรียน กำหนดรูปแบบการเรียนการสอนเป็นแบบผสมผสาน 7 ON ออกแบบและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารและคณะครูร่วมกันทำ PLC เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน และกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผล

1.5 ด้านการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง พบว่า โรงเรียนบ้านดุงวิทยา ได้ดำเนินการออกแบบและดำเนินการการโดยใช้สามเหลี่ยมการจัดการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทั้ง 3 ตัว ได้แก่ การวางแผน หรือ Planning การออกแบบหรือ Design และการปฏิบัติ หรือ Organize

ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาที่เป็นแบบปฏิบัติการที่เป็นเลิศ ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาที่เป็นแบบปฏิบัติการที่เป็นเลิศ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 2 ผลการหารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี

2.1 ด้านการจัดการตนเอง พบว่า รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสามารถสรุปได้ 4 แนวทาง คือ 1) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้การบูรณาการร่วมกับการใช้เทคโนโลยี 2) นวัตกรรมการเรียนการสอน 3) การวิเคราะห์ SOAR (SOAR Analysis) และ 4) การจัดทำรายงานการประเมินตนเอง (Self-assessment Report: SAR) ในส่วนของผู้บริหารสถานศึกษา จะมี 2 แนวทาง คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบ และ 2) ผู้นำทางวิชาการ และในส่วนของครูและนักเรียน จะมี 2 แนวทาง คือ 1) การจัดการเรียน การสอนแบบ Active Learning และ 2) การนำตนเอง (Self-directed) โดยสะท้อนจากการให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ดังนี้

"...ปัจจุบันทุกคนมีโทรศัพท์กันคนละเครื่อง บางคนมีมากกว่านั้น มีทั้งไอแพด ไอโฟน แล้วยังมีคอมพิวเตอร์อีก แล้วในเมื่อทุกคนมีอุปกรณ์เหล่านี้ แล้วเราจะยังสอนหรือเรียนกันแบบเดิมอยู่อีกหรือ มันก็ไม่ใช่แล้ว ยิ่งในอนาคตการเรียนการสอนก็ยิ่งจะต้องใช้เทคโนโลยีมากกว่านี้..." (ผู้บริหารสถานศึกษาคนที่ 3)

ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้าน การจัดการตนเอง ดังภาพที่ 2



ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการจัดการตนเอง

2.2 ด้านการคิดขั้นสูง พบว่า สิ่งที่จะพัฒนาการคิดขั้นสูงของนักเรียนได้ สถานศึกษาจะต้องพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ เพื่อนำมาพัฒนาครู พัฒนาการคิดสร้างสรรค์สร้างสรรค์ของนักเรียนผ่านการพัฒนาการสอนของครู ประกอบด้วย 3 แนวทาง ดังนี้ 1) การพัฒนาผู้บริหารและครู โดยใช้นโยบายเชิงรุก 2) โรงเรียนคุณภาพ 3) สถานศึกษาพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) โดยสะท้อนจากการให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ดังนี้

"...เรามักจะได้ยินว่าข้าราชการมักทำงานแบบ Routine คือทำวันต่อวัน ทำแค่ที่สั่ง แต่ไม่คิดต่อยอดไม่เกิดการพัฒนา ตรงนี้แหละที่ต่างกับการทำงานเชิงรุก คนทำงานเชิงรุกก็จะ Active ชอบทำงาน ชอบคิด ชอบวางแผน ..." (นักวิชาการคนที่ 1)

ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการคิด ขั้นสูง ดังภาพที่ 3

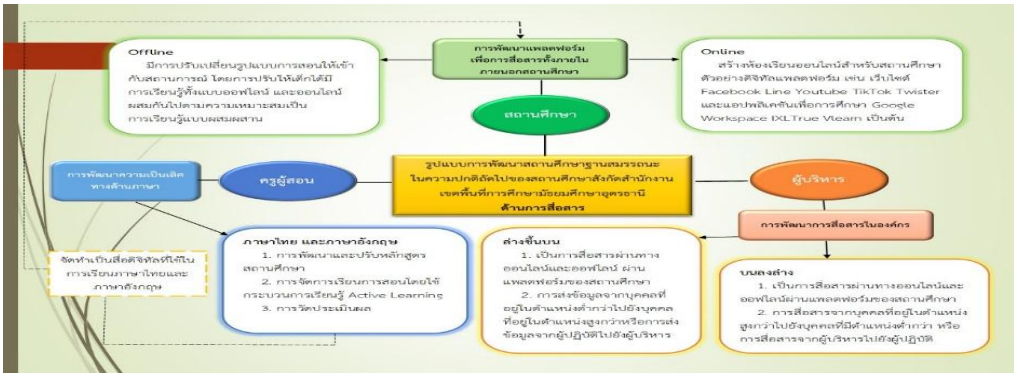


ภาพที่ 3 รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการคิดขั้นสูง

2.3 ด้านการสื่อสาร พบว่า สถานศึกษาจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ เครือข่ายที่จะใช้ในการเชื่อมต่อระบบสารสนเทศ โดยจำเป็นจะต้องมี การใช้แพลตฟอร์มเทคโนโลยีในการสร้างเป็น “ห้องเรียนออนไลน์” และสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วถึงสำหรับใช้ในองค์กร ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยสะท้อนจากการให้ข้อมูลด้วย การสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตอนนี้ครูเราก็สามารถใช้สื่อดิจิตอล ใช้คลิปวีดีโอมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียน การสอนได้ ถ้าโรงเรียนสามารถมีแพลตฟอร์มของตนเองได้ ไม่ใช่แค่ในเรื่องการจัดการเรียน การสอน การบริหารจัดการ ระบบดูแลนักเรียน การติดต่อสื่อสาร การจัดเก็บข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ทุกอย่างจะรวดเร็วขึ้น...” (ครูผู้สอนคนที่ 2)

ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้าน การสื่อสาร ดังภาพที่ 4



ภาพที่ 4 รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการสื่อสาร

2.4 ด้านการรวมพลังทำงานเป็นทีม พบว่า รูปแบบการพัฒนาการรวมพลังทำงานเป็นทีมของสถานศึกษา ผู้บริหาร และครูผู้สอนในความปกติถัดไป จะต้องมีรูปแบบในการพัฒนาตามหลักการประชาธิปไตย โดยหลักการในการสร้างทีมมี 5 แนวทาง คือ 1) ทักษะในการสื่อสาร 2) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) 3) ทักษะ การประนีประนอม 4) ทักษะความเท่าเทียม และ 5) ทักษะการรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยสะท้อนจากการให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตอนนี้ที่ผมมองนะ ผมว่าเรื่องภาษาเป็นสิ่งที่เราด้อยกว่าเรื่องอื่นนะ โดยเฉพาะภาษาที่ 2 จะภาษาอังกฤษ หรือภาษาจีนก็แล้วแต่ คือสัดส่วนของคนที่พูดได้เทียบกับคนที่พูดไม่ได้มันยังห่างกันมาก แต่อนาคตคนไทยจะพูดได้มากขึ้น เพียงแต่กว่าจะพูดได้ใช้เวลาเรียนนานมาก เราต้องทำให้เวลาสั้นลง เราเรียนกันนานเกินไป 12 ปี หรือมากกว่านั้นด้วยซ้ำก็ยังสื่อสารไม่ได้ ต้องพัฒนากันแบบจริงจัง จะเปลี่ยนหลักสูตร จะจัดการเรียนการสอน เราก็ต้องทำ...” (ผู้บริหารสถานศึกษาคนที่ 2)

ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการรวมพลังทำงานเป็นทีม ดังภาพที่ 5



ภาพที่ 5 รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการรวมพลังทำงานเป็นทีม

2.5 ด้านการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง พบว่า รูปแบบพัฒนาการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของสถานศึกษา ผู้บริหาร และครูผู้สอนในความปกติถัดไปมี 5 แนวทาง คือ 1) รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น 2) รู้จักเคารพในกฎกติกา และกฎหมาย 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีวิจารณญาณ 4) ส่งเสริมสนับสนุนการอยู่ร่วมกับผู้อื่นท่ามกลางความหลากหลาย เห็นคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ 5) มีบทบาทในการตัดสินใจและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยสะท้อนจากการให้ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ดังนี้

“...คนที่เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งต้องเป็นคนดี คนดีคือคนที่เคารพผู้อื่น เคารพกฎกติกา เคารพกฎหมาย เราจะสร้างคนดีได้ ครอบครัวต้องช่วย เพราะพลเมืองดีต้องสร้างความรัก ความอบอุ่นทั้ง

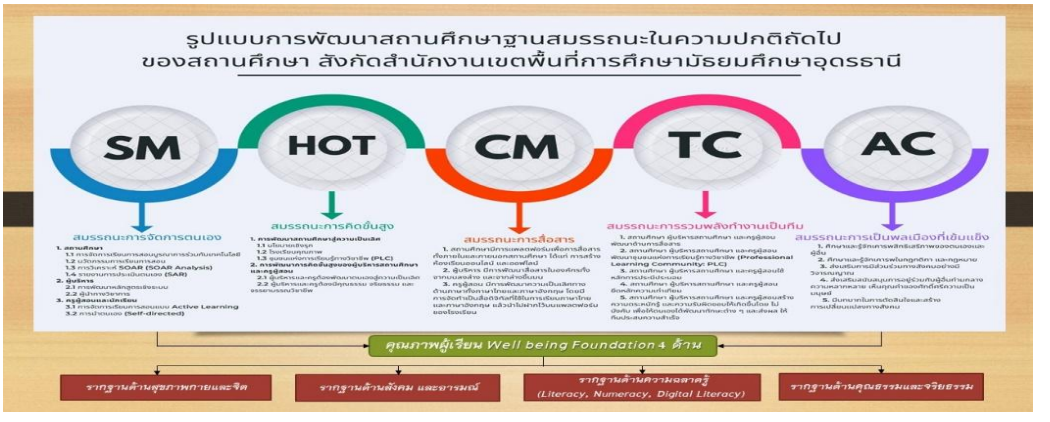
ครอบครัวและครูต้องสร้างให้กับตัวเอง และนักเรียนด้วย การสร้างนักเรียนไม่ใช่ไปสร้างกับคนที่ดีอยู่แล้ว คนที่ไม่ดี ก็ต้องสร้างด้วย โดยเฉพาะช่วงโควิดที่เด็กเกิดภาวะถดถอยทาง การศึกษา และเด็กที่มีความเหลื่อมล้ำหลากหลาย บางครั้งความไม่พร้อมทางครอบครัวก็ไม่มีใครแนะนำเขา แนวทางก็คือการสร้างวินัยให้เด็กที่ไม่พร้อมเอาเด็กเหล่านี้ก่อน...” (ผู้บริหารสถานศึกษาคนที่ 1)

ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ดังภาพที่ 6



ภาพที่ 6 รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ด้านการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของการหารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี ดังภาพที่ 7



ภาพที่ 7 รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระยะที่ 3 ผลการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี โดยการจัดสัมมนาวิชาการ

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดสัมมนาวิชาการ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2565 โดยใช้ระบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Google Meet มีผู้เข้าร่วมการสัมมนาโดยการลงทะเบียนออนไลน์ทาง Google Form จำนวน 110 คน และมีผู้ตอบแบบประเมินความพึงพอใจจำนวน 110 คน ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้คือ 50 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจในการจัดสัมมนาวิชาการ มีรายละเอียดดังนี้

1) ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 57.27) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 83.64) เป็นครู ค.ศ.1 (ร้อยละ 69.09) และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (ร้อยละ 65.45)

2) ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมสัมมนาวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.29) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านภาพรวมของการจัดสัมมนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ =4.39) รองลงมาคือ ด้านวิทยากร ($\overline{X}$ =4.34) ด้านเนื้อหาการบรรยาย ($\overline{X}$ =4.31) และด้านการดำเนินการจัดสัมมนา ($\overline{X}$ =4.09) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมสัมมนา

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมสัมมนา	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านวิทยากร	4.34	0.12	มาก
2. ด้านการดำเนินการจัดสัมมนา	4.09	0.05	มาก
3. ด้านเนื้อหาการบรรยาย	4.31	0.02	มาก
4. ด้านภาพรวมของการจัดสัมมนา	4.39	0.02	มาก
โดยรวม	**4.29**	**0.09**	**มาก**

3) ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการจัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง การนำเสนอรูปแบบ การพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี โดยการถาม-ตอบ สะท้อนผลและข้อเสนอแนะระหว่างการจัดสัมมนาและหลังการจัดสัมมนา โดยสะท้อนจากการนำเสนอความคิดเห็น ดังนี้

“...ดีมาก เป็นไปตามที่คาดหวัง ได้แนวทางใหม่ ๆ ได้ความรู้ใหม่ ๆ...”

“...รู้สึกดีเกินคาด บางประเด็นเราไม่เคยรู้มาก่อน เป็นเรื่องใหม่ เรื่องดีมีประโยชน์มากเช่น เรื่อง หลักสูตรฐานสมรรถนะ ต้องไปศึกษาเพิ่มเติม...”

“...ประทับใจวิทยากร รู้เลยว่าผู้วิจัยทุ่มเทมาก มีความตั้งใจสูง มีความรู้ดี...”

“...ดีมาก เกินคาดหวัง อยากให้มีการแลกเปลี่ยนหรือจัดสัมมนาแบบนี้อีกทำให้ได้แนวทางไปใช้ในการทำงานได้จริง โดยเฉพาะเรื่องการจัดการศึกษาแบบใหม่ การบริหารใหม่ ๆ ชอบมาก...”

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี ซึ่งพบประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก พบว่า ด้านการจัดการตนเอง มีรูปแบบในการพัฒนามากที่สุด คือ 8 แนวทาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจัดการตนเองไม่ใช่แค่นักเรียนเท่านั้นที่จะต้องมีสมรรถนะนี้ สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนเอง ต่างก็ต้องพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตนอยู่เสมอและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาตนเองให้มีความเป็นเลิศในด้านที่ตนเองถนัด และเมื่อจัดการตนเองได้ ก็จะสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านอื่นต่อไปได้ ดังนั้น สถานศึกษา ครู ผู้บริหารจะต้องมีการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ไม่เช่นนั้น อาจเสี่ยงที่จะถูกปิดตัวลงหรืออาจถูกควบรวมในอนาคต โดยเฉพาะสถานศึกษาขนาดเล็กที่ขาดแคลนงบประมาณ ขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามก็อาจจะมีสถานศึกษารูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้น ที่เน้นการเรียนรู้เฉพาะทางเพื่อรองรับคนรุ่นใหม่ และทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับโลกอนาคต

ประเด็นที่สอง พบว่า รูปแบบที่พัฒนาสถานศึกษาได้ยากที่สุด คือ ด้านการจัดการตนเอง เนื่องจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ด้าน และที่สำคัญก็คือความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา โดยตรงว่าจะบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างไรให้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะแต่ละสถานศึกษามีการวางยุทธศาสตร์ เป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ไว้ชัดเจนอยู่แล้ว สอดคล้องกับทิศนา แขมมณี (2551, 220) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ 5 องค์ประกอบคือ 1) วัตถุประสงค์ แนวคิด 2) บริบทและเงื่อนไข 3) ยุทธศาสตร์ 4) กระบวนการดำเนินงาน และ 5) ผลที่ได้รับจากการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งส่วนผู้บริหารสถานศึกษาก็มีหน้าที่ในการบริหารจัดการและพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนั้นยังต้องมีการพัฒนาครูผู้สอน และนักเรียนไปด้วย โดยครูผู้สอนก็ต้องมีการพัฒนาตนเองและพัฒนาผู้เรียนตามเป้าหมายของสถานศึกษา

ประเด็นที่สาม พบว่า รูปแบบที่ประสบความสำเร็จได้ง่ายที่สุด คือ รูปแบบด้านการสื่อสาร เนื่องมาจากมีรูปแบบ 3 รูปแบบ ซึ่งถึงว่าน้อยที่สุด แต่ก็มีข้อค้นพบที่ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียนยังไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษ และภาษาอื่นได้ ซึ่งรูปแบบนี้

สถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากก็จริง แต่หากมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาด้านภาษาก็เชื่อว่าจะสามารถพัฒนาด้านนี้ได้ไม่ยาก

ประเด็นที่สี่ ข้อค้นพบจากผลการจัดสัมมนาวิชาการ เรื่อง รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี พบว่า ผู้เข้าร่วมการสัมมนามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจากผู้เข้าร่วมการสัมมนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นครู และผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ในการทำงาน และการศึกษาต่อได้จริง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา พบว่า 1) รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี มีทั้งหมด 5 ด้าน 26 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดการตนเอง 8 แนวทาง 2) ด้านการคิดขั้นสูง 5 แนวทาง 3) ด้านการสื่อสาร 3 แนวทาง 4) ด้านการรวมพลังทำงานเป็นทีม 5 แนวทาง และ 5) ด้านการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง 5 แนวทาง โดยทุกรูปแบบได้รับการยืนยันว่า “เห็นด้วย” ทุกรูปแบบ 2) ผู้เข้าร่วมการสัมมนามีความพึงพอใจต่อการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาฐานสมรรถนะในความปกติถัดไป ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานีอยู่ในระดับมาก

เอกสารอ้างอิง

Thai education in the post-COVID-19 era. (2563, May 17) *TEP - Thailand Education Partnership. From* https://www.facebook.com/TEPThaiEDU/posts/1086065528461289.

Thitana Khaemmanee. (2008). *Pedagogical Science: Knowledge for managing an effective learning process.* (2nd edition). Bangkok: Chulalongkorn University.

Wijarn Panich. (2013). *Creating learning for the 21st century.* Bangkok: Siam Commercial Foundation.

Office of the Basic Education Commission. (2021). *Competency-Based Courses* (2020, 24 October). CBE Thailand online. Retrieved February 18, 2022, From https://cbethailand.com/Competency-Based/.

Office of the Secretariat of the Council of Education. (2019). *Research and Development Report on Student Competency Framework lower elementary school for basic education courses.* Secretariat Online Education Council. Retrieved February 19, 2022, From http://www.onec.go.th/th.php/book/BookView/1687.

_____. (2020). *Proactive competency-based learning management.* Educational Standards Group, Bureau of Educational Standards and Learning Development Office of the Secretariat of the Council of Education. Retrieved February 27, 2022, From http://backoffice.onec.go.th/.

Digital Economy Promotion Agency. (2020). *Digital Transformation from New Normal to Next Normal.* Retrieved February 23, 2022, From https://www.depa.or.th/ th/article-view/digital-transformation-new-normal-

_____next-normal.

ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

CORRELATION BETWEEN THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND SCHOOL ADMINISTRATION IN MEDIUM-SIZED SECONDARY SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE, PATHUM THANI

[1]พลอยนภัส ชลิดา, [2]สุดารัตน์ สารสว่าง และ [3]พร้อมพิไล บัวสุวรรณ

[1]Ploynaphat Chalida, [2]Sudarat Sarnswang and [3]Prompilai Buasuwan

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]Ploynaphat.c@ku.th

Received: May 20, 2023; **Revised**: July 26, 2023; **Accepted**: August 16, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี 2) การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี 3) ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือข้าราชการครูและครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง

---

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[3] รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 267 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและโครงสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า 1) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ลำดับแรก ด้านการมีความสุข รองลงมา ด้านการเป็นคนดี และด้านการเป็นคนเก่ง ตามลำดับ 2) การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ลำดับแรก ด้านการบริหารทั่วไป รองลงมา ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารงบประมาณ ตามลำดับ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์, การบริหารสถานศึกษา

Abstract

The survey research aims to study 1) the level of Emotional Intelligence of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office, Pathum Thani 2)) the level of School Administration in Medium-sized Secondary Schools under the Secondary Educational Service Area Office, Pathum Thani 3) the correlation between the Emotional Intelligence of school administrators and School Administration in Medium-sized Secondary Schools under the Secondary Educational Service Area Office, Pathum Thani. The sample used in this study includes 267 teachers in Medium-sized Secondary Schools under the Secondary Educational Service Area Office, Pathum Thani in 2022. This research used the questionnaire which is performed to choose 5 scales of measurement and passed the content and structural validity checked by experts. The reliability is 0.99. The statistical processes used for data analysis were Percentage, Mean, Standard Deviation and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient.The results of this research were 1) the overall and individual aspects of Emotional Intelligence of school administrators were found to be at high level, the Score ranging was "being happy" followed by "being good" and "being smart", 2) the overall and individual aspects of School Administration in Medium-sized Secondary Schools were found to be

at high level, the top score was the general department followed by academic department, human resources and the budgeting departments respectively, and 3) the correlation between the Emotional Intelligence of school administrators and School Administration in Medium-sized Secondary Schools under the Secondary Educational Service Area Office, Pathum Thani were positively related with statistically significance at .01 level.

Keywords: The Emotional Intelligence**,** School Administration

บทนำ

การที่ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมจะต้องมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยหลายด้าน ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การมีประชากรที่มีคุณภาพหรือมีความรู้ความสามารถ โดยการผ่านกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เรียกว่าการศึกษา การศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคน เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมให้เจริญก้าวหน้า ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาประเทศอย่างเป็นระบบ หลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 มีเป้าหมายที่จะทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปรับโครงสร้างการผลิตสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม การพัฒนาคนสู่โลกยุคใหม่ การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม การเปลี่ยนผ่านการผลิตไปสู่ความยั่งยืน และการเสริมสร้างความสามารถของประเทศไทยในการรับมือกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงภายใต้โรคอุบัติใหม่ ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ นอกจากจะมุ่งเน้นประเทศในด้านของเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนสู่โลกยุคใหม่ให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประเทศชาติ เพื่อให้มนุษย์เติบโตอย่างมีคุณภาพ มีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มนุษย์จึงต้องได้รับการพัฒนาทั้งในด้านของร่างกาย สติปัญญา และที่สำคัญคือจิตใจ แต่เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคโลกานุวัตร (Globalization) มีการเปลี่ยนแปลงมากมายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคนมาคนขนส่งและเทคโนโลยี อันแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยธุรกิจและรัฐบาลทั่วทั้งโลก ปัจจุบันชีวิตของเราเต็มไปด้วยการ

เปลี่ยนแปลงและความวุ่นวายในการดำรงชีวิตประจำวัน แต่มนุษย์มีความสามารถในการจัดการเป็นอย่างดี เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี และดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ และสามารถปรับตัวเข้ากับทุกสถานการณ์นั่นคือ ความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่บุคคลควรจะมีหรือพัฒนาให้มากขึ้น เพื่อชีวิตการทำงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เนื่องจากโลกการทำงานในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงมากเมื่อเทียบกับแต่ก่อน องค์กรต่าง ๆ จะมีขนาดเล็กลง จำนวนคนทำงานจึงถูกจำกัดให้น้อยลง และคนทำงานที่อยู่ในองค์กรถูกคาดหวังว่าจะต้องมีคุณภาพมาก ไม่เพียงแต่มีความสามารถหรือทักษะที่จำเป็นในการทำงานดีเท่านั้น แต่ต้องมีความสามารถทำงานเป็นทีมได้อย่างมีความรับผิดชอบ มีความเข้าใจและเอื้ออาทรผู้ร่วมงาน มีความกระตือรือร้นตื่นตัวที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นคนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงเท่านั้นจึงจะสามารถดำรงตนอยู่ในโลกการทำงานปัจจุบัน ได้ดีกว่าคนที่มีความฉลาดทางสติปัญญาสูงแต่ความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ ความฉลาดทางอารมณ์จึงเข้ามามีบทบาทต่อคนทำงานในปัจจุบัน (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2546) คนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง จะเป็นคนที่สามารถรับรู้เข้าใจและจัดการกับความรู้สึกของตนเองได้ รวมทั้งเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น จึงมักประสบความสำเร็จในการทำงาน สามารถสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ออกมาได้เสมอ ดังนั้น การพัฒนาให้ประชาชนมีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะมีประโยชน์ต่อตนเอง องค์กรและประเทศชาติต่อไป

ความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญเป็น 2 เท่าของความฉลาดทางสติปัญญา (IQ) นอกจากนี้บุคคลยิ่งมีตำแหน่งสูงขึ้นในองค์การ ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ยิ่งทวีตามความสูงของตำแหน่งนั้น ทั้งนี้ เพราะการมีทักษะและความเข้าใจทางอารมณ์ จะช่วยเป็นตัวขับเคลื่อนความคิดและการตัดสินใจตลอดจนการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นของผู้นำ (Goleman, 1995) จึงกล่าวได้ว่า ผู้นำที่มีประสิทธิผล คือ ผู้นำที่สามารถในการควบคุมและกำกับพลังอำนาจทางอารมณ์ของตน ไปเพื่อการเสริมสร้างความพึงพอใจรวมทั้งขวัญกำลังใจและแรงจูงใจของผู้ร่วมงาน ตลอดจนส่งเสริมความมีประสิทธิผลให้กับองค์การ หน่วยงานทั้งหลายจึงเพิ่มความสำคัญต่อการพัฒนาด้านความฉลาดทางอารมณ์ให้กับผู้นำของตนมากยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2552) กล่าวว่า สถานศึกษามีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบการบริหารงานของโรงเรียนที่มีโครงสร้างการบริหารงานตามกฎหมายที่มีขอบข่ายภาระกิจที่กำหนด ซึ่งการแบ่งส่วนราชการภายในสถานศึกษาเป็นไปตามกฎกระทรวงและระเบียบที่คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษากำหนด ซึ่งจะแบ่งส่วนราชการเป็นกลุ่ม หรือฝ่าย หรืองาน ตลอดจนกำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วนราชการ ซึ่งจะครอบคลุมขอบข่ายและภารกิจของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป

คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ดีนอกจากความสามารถทางด้านสติปัญญาแล้วผู้บริหารจะต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ เช่น การที่ผู้บริหารสามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ตามที่กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขได้เสนอ

ไว้ เมื่อเทียบกับการปฏิบัติงานจริงของผู้บริหารตามความสำเร็จในการบริหารงานโรงเรียน ทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป งานทุกงานมีความสำคัญในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับผลการกระทำที่บรรลุเป้าหมายในการบริหารงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์นอกจากจะช่วยในการพัฒนาตนเองแล้ว ยังสามารถสร้างองค์กรที่มีประสิทธิภาพลดการขัดแย้งในการปฏิบัติงาน ลดความผิดพลาดในการบริหารงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งในและนอกโรงเรียน ผู้บริหารจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และพัฒนาการบริหารงานโรงเรียนของตน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี มีจำนวนโรงเรียนขนาดกลาง ในสังกัดทั้งสิ้น 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมัธยมสังคีตวิทยา กรุงเทพมหานคร โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ปทุมธานี โรงเรียนเทพศิรินทร์คลองสิบสาม ปทุมธานี โรงเรียนปทุมธานี นันทมุนีบำรุง และโรงเรียนบัวแก้วเกษร ซึ่งโรงเรียนแต่ละแห่งจะมีสภาพแวดล้อมทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจที่แตกต่างกันไป และจะมีผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสามารถในการบริหารงาน และความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ที่แตกต่างกันไปด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนนอกจากจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการทำงานแล้ว ควรมีความฉลาดทางอารมณ์เป็นคุณสมบัติร่วม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ซึ่งผลการศึกษาวิจัยจะทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์และความสำเร็จในการบริหารงานในโรงเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

2. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูและครูผู้สอนของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางที่อยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ปีการศึกษา 2565 จำนวนทั้งสิ้น 267 คน จาก 5 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) จากประชากรข้าราชการครูและครูผู้สอนของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางที่อยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี จำนวน 267 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 159 คน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและกระจาย ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มโดยใช้การสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ผู้วิจัยใช้แนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2556) ประกอบด้วยองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการเป็นคนดี 2) ด้านการเป็นคนเก่ง 3) ด้านการมีความสุข และผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการบริหารสถานศึกษา จากคู่มือแนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามกระทรวง พ.ศ.2550 (กระทรวงศึกษาธิการ: 2550) ประกอบด้วย การบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารวิชาการ 2) ด้านการบริหารงบประมาณ 3) ด้านการบริหารบุคคล 4) ด้านการบริหารทั่วไป

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษา เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (check list) จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert (1961) จำนวน 17 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert (1961) จำนวน 30 ข้อ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับสมมติฐาน โดยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาและการบริหารสถานศึกษาใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางสังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานีโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิจัยความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวม

ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการปฏิบัติ		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการเป็นคนดี	4.33	.49	มาก
2. ด้านการเป็นคนเก่ง	4.31	.47	มาก
3. ด้านการมีความสุข	4.34	.45	มาก
รวม	**4.33**	**.42**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันและอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\overline{X}$ = 4.33, *S.D.* = .42) ซึ่งเมื่อพิจารณาจำแนกรายด้าน พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงที่สุด คือ ด้านการมีความสุข ($\overline{X}$ = 4.34, *S.D.* = .45) ระดับการปฏิบัติรองลงมา คือ ด้านการเป็นคนดี ($\overline{X}$ = 4.33,*SD* = .49) และด้านที่มีระดับการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ ด้านการเป็นคนเก่ง ($\overline{X}$ = 4.31, *S.D.* = .47) ตามลำดับ

2. ผลการวิจัยการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวม

การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการบริหารวิชาการ	4.36	.47	มาก
2. ด้านการบริหารงบประมาณ	4.30	.46	มาก
3. ด้านการบริหารบุคคล	4.32	.51	มาก
4. ด้านการบริหารทั่วไป	4.41	.44	มาก
รวม	**4.35**	**.41**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, *S.D.* = .41) และเมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความพึงพอใจสูงที่สุด คือ ด้านการบริหารทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.41, *S.D.* = .44) ที่มีระดับความพึงพอใจรองลงมา คือ ด้านการบริหารวิชาการ ($\overline{X}$ = 4.36, *S.D.* = .47) และที่มีระดับความพึงพอใจต่ำที่สุด คือ ด้านการบริหารงบประมาณ ($\overline{X}$ = 4.30, *S.D.* = .46) ตามลำดับ

3. ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวม

ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา	การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา				
	วิชาการ	งบประมาณ	บุคคล	ทั่วไป	Y_{tot}
ด้านการเป็นคนดี	.711**	.563**	.642**	.592**	.713**
ด้านการเป็นคนเก่ง	.717**	.596**	.661**	.623**	.739**
ด้านการมีความสุข	.668**	.540**	.622**	.620**	.697**
X_{tot}	.781**	.634**	.717**	.679**	.800**

** มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวม มีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.800 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ด้านการเป็นคนเก่งของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวก ในระดับสูงที่ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุดกับการบริหารงานสถานศึกษาด้านการบริหารวิชาการ โดยมีค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.717 รองลงมาคือ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านการเป็นคนดีของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวก ในระดับสูงกับการบริหารงานสถานศึกษาด้านการบริหารวิชาการ โดยมีค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.711 และด้านที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านการมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวก ในระดับปานกลางกับการบริหารงานสถานศึกษาด้านการบริหารงบประมาณ โดยมีค่าประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) = 0.540

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านการมีความสุข รองลงมา ด้านการเป็นคนดีและด้านการเป็นคนเก่ง ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับบุคลากรในสถานศึกษาและชุมชนได้ดี มีการควบคุมอามรณ์ตนเองได้ ตลอดจนมีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดี เพื่อนำไปสู่การบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ Goleman (1998) ได้กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึกของตนและของผู้อื่นเพื่อสร้างแรงจูงใจในตัวเอง บริหารจัดการณ์อารมณ์ต่าง ๆ ของตนเองและอารมณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้

ความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร เพราะแม้ว่าผู้บริหารจะได้รับการฝึกอบรมดีที่สุด มีสติปัญญาดีและมีความคิดดี แต่ถ้าผู้บริหารขาดคุณลักษณะของความฉลาดทางอารมณ์แล้ว ผู้บริหารเหล่านั้นก็ไม่สามารถเป็นผู้บริหารที่ดีได้ สอดคล้องกับวิทยากร เชียงกูล (2540) ที่ว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการทำงานในองค์กรต่าง ๆ ผู้บริหารและหัวหน้างานที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำจะทำให้ลูกน้องเกิดอารมณ์ในทางลบ และทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพลดลง ในทางตรงข้าม ผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจให้กับผู้ร่วมงานได้ดี จะทำให้คนในองค์กรมีอารมณ์ทางบวกและทำงานได้ดีขึ้น สอดคล้องกับ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2559) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรต้องปรับอารมณ์ของตนเอง และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ผู้บริหารทีมีความฉลาดทางอารมณ์จะยอมรับและนับถือผู้ร่วมงาน

ทำให้เกิดผลดีต่อองค์กร โดยช่วยให้บุคลากรเจริญเติบโต ได้เรียนรู้ พัฒนา สร้างสรรค์ ยอมรับในจุดมุ่งหมายที่มีความหมาย ทำให้เกิดเอกภาพและจิตวิญญาณของทีม การสร้างสัมพันธภาพ มีความไว้เนื้อเชื่อใจและนับถือกัน เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในองค์กร ดังนั้น การที่จะบริหารงานให้ประสบความสำเร็จจึงต้องมีความสามารถทั้งด้านสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ประกอบกัน เพราะผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะมีส่วนสำคัญในการควบคุมและจัดการกับอารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม ตลอดจนการสร้างความผูกพันในองค์กรของบุคลากร สร้างแรงจูงใจ ความพอใจ ขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการทุ่มเทในการทำงานจนทำให้งานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ สอดคล้องกับ อุไรวรรณ ชูมี (2561) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาจึงต้องมีความรู้ ความสามารถและมีความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่กันด้วย เพื่อทำให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กนกพร โพธิมณี (2562) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำที่จะประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความฉลาดทางด้านสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องรู้จักใช้ความฉลาดทางอารมณ์ในการโน้มน้าวใจผู้อื่นให้ร่วมมือกันทำงานจนบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษา ในการรับรู้ถึงความต้องการของเพื่อนร่วมงาน การมองโลกในเชิงบวก และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. การบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านการบริหารทั่วไป รองลงมา ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารงบประมาณ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการบริหารองค์การอย่างสถานศึกษาที่ถือว่าเป็นองค์การระบบเปิดให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งจากภายในสถานศึกษา เช่น ครู เจ้าหน้าที่ รวมทั้งความร่วมมือจากภายนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน วัด ผู้ปกครอง หน่วยงานรัฐและเอกชน เป็นต้น เนื่องมาจากการปฏิรูปการศึกษาที่ส่งผลให้การบริหารสถานศึกษามีลักษณะแตกต่างไปจากเดิมมาก ทำให้ผู้บริหารจะต้องปรับบทบาทหน้าที่เพื่อการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง เพราะการบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีความสามารถ มีความรับผิดชอบ และมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการคัดเลือกผู้บริหารจะกำหนดคุณลักษณะเพียงแค่วุฒิการศึกษาและการศึกษาอบรม แต่สถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากจะพิจารณาเรื่องของสติปัญญาแล้ว ควรมีการพิจารณาเรื่องของความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่ด้วย เพราะการทำงานนั้นต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลา ผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง สามารถควบคุมการตอบสนองอารมณ์ของตนเองในเชิงลบ

เป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดี รวมทั้งสามารถสร้างอารมณ์ที่สมบูรณ์ควบคู่กับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงความคิดเห็น มีความเอื้อเฟื้อ สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือในการทำงาน แสดงความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งผลต่อการสร้างสมรรถนะทีมงานของผู้บริหาร โดยให้สามารถทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จและส่งผลให้การทำงานในสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีงานรับผิดชอบหลายด้าน ดังที่ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2555) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษามาก การจัดการศึกษาในสถานศึกษาจึงต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้บริหารต้องเป็นผู้ชำนาญทางการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพด้วยบทบาทหน้าที่ด้านการบริหารวิชาการเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ การบริหารงานนั้นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ทุกประการและยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานประสบความสำเร็จ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเทคนิควิธีและกระบวนการที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐสุดา ตะเภาพงษ์ (2563) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี เขต 1ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะสามารถนำหลักปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการในการบริหารจัดการในองค์ประกอบ 4 งาน คือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป อันส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากประสิทธิผลของสถานศึกษาเป็นความสำเร็จของสถานศึกษา ทำหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้มีปัจจัยเงื่อนไขหลายประการที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประสบการณ์เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูและขนาดของโรงเรียนมีผลต่อการบริหารสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อาจเนื่องมาจาก คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ดี นอกจากความสามารถทางดานสติปัญญาแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ เช่น การที่ผู้บริหารสามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ เมื่อผู้บริหารนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป งานทุกงานที่มีความสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี ได้มีประสิทธิภาพ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งในและนอกสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยมน อินทุสุต (2554) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ

ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงาน คือ คุณลักษณะด้านความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถในการรับรู้ ประเมิน และแสดงอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้าถึงและสร้างความรู้สึกที่ดี เกื้อกูลความคิด รวมทั้งมีการแก้ไขปัญหาที่สร้างสรรค์ได้ เข้าใจอารมณ์ แยกแยะวิเคราะห์อารมณ์และกระบวนการของอารมณ์ได้ดี คิดใคร่ครวญและควบคุมภาวะอารมณ์ได้ดีในทางที่จะส่งเสริมให้สุขภาพจิตและปัญญาดี สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม (Mayer และ Salovey, 1997) ดังที่ Goleman และคณะ (2004) ได้ศึกษาและพบว่า ทักษะทางเทคนิค (ความฉลาดทางสติปัญญา) และความฉลาดทางอารมณ์ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของผลการปฏิบัติงานมีความสำคัญเท่าเทียมกัน และความฉลาดทางอารมณ์จะมีบทบาทที่สำคัญมากยิ่งขึ้นในระดับผู้บริหารที่มีตำแหน่งสูงขึ้นในองค์กร ซึ่งหมายความว่า บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงเท่าใด ความสามารถด้านความฉลาดทางอารมณ์ก็จะยิ่งเป็นสิ่งที่ยืนยันความเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นเท่านั้น

การบริหารจัดการการศึกษา ต้องบริหารจัดการให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของประเทศไทยอย่างมาก ถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาในหลายด้านพร้อม ๆ กัน เช่น การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปการเรียนรู้ และการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการ เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อผู้บริหารโรงเรียนในฐานะเป็นผู้นำของสถานศึกษาทั้งสิ้น เพราะผู้บริหารต้องเผชิญกับบทบาทภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่ซับซ้อน แปลกใหม่ และท้าทายต่อการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารงาน บริหารคน ตลอดจนการบริหารการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จ ผู้บริหารจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน ในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน นอกจากงานภายในสถานศึกษาแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษายังต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และในขณะเดียวกันยังต้องปฏิบัติตามนโยบายของโครงการต่าง ๆ ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาอีกด้วย ดังนั้นงานของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีขอบเขตกว้างมาก การที่จะบริหารทั้งหมดพร้อม ๆ กัน จึงเป็นภาระหน้าที่อันหนักของผู้บริหารสถานศึกษา นับว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ในการบริหารงาน บริหารคนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ความฉลาดทางสติปัญญาและความเชี่ยวชาญเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้บุคคลประสบความสำเร็จได้ ดังที่ Goleman (1998) กล่าวไว้ว่า บุคคลจำเป็นจะต้องมีความฉลาดทางอารมณ์เข้ามาเป็นส่วนประกอบในการปฏิบัติงาน จะช่วยให้ผู้นำสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ สามารถบริหารจัดการตนเองและสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2545) ที่กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารงานในปัจจุบัน ผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงเท่านั้น จึงจะสามารถบริหารงานได้ดีกว่าคนที่มีเพียงแต่สติปัญญาสูงแต่ความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์จะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนเฉพาะภายใน

ตนเองและส่วนที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น กับส่วนที่รู้และแสดงออก ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ต้องสัมพันธ์และสอดคล้องกัน จะช่วยส่งเสริมอัจฉริยภาพของความเป็นผู้นำให้มีศิลปะในการรู้จักใช้คนและครองใจคน เปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้เรียนรู้และพัฒนาคน สามารถควบคุมอารมณ์ทางลงของตนเองได้ อ่านความรู้สึกความต้องการของผู้คนได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ โน้มน้าวทัศนคติของผู้ใต้บังคับบัญชา ใช้ความสุขุมในการแก้ไขความขัดแย้งในที่ทำงาน กระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีแรงจูงใจในการทำงานที่ดี สร้างแรงบันดาลใจให้มีความรักงาน รักองค์การ สร้างทีมที่มีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการเป็นคนเก่ง เป็นด้านที่ควรได้รับการพัฒนาต่อยอดให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง โดยการรู้ศักยภาพตนเอง สร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้ มีความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา รับรู้และเข้าใจปัญหา มีขั้นตอนในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีความยืดหยุ่น และผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความสามารถในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น รู้จักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และแสดงความเห็นที่ขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อนำมาพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการเป็นคนเก่งให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กนกพร โพธิมณี. 2562.*การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี.*บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

กัลป์ยมน อินทุสุต. 2554. *ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. 2546. *สุขภาพจิตไทย.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

_____.2556. *คู่มือการจัดกิจกรรม "ฝึกคิดแก้ปัญหาพัฒนา E.Q." สำหรับอาสาสมัครแกนนำศูนย์เพื่อนใจ To be number one ฉบับปรับปรุง ปี 2556.* กรุงเทพฯ **:** ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ณัฐสุดา ตะเภาพงษ์. 2563. *ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี เขต 1.*บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. 2555. *การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นำศิลป์โฆษณา.

วิทยากร เชียงกูล. 2540. *คุณฉลาดมากกว่าที่คุณคิดไว้: การพัฒนาการคิดอย่างสร้างสรรค์เพื่อความสำเร็จในชีวิต.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คบไฟ.

วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี. 2545. “การพัฒนาสติปัญญาทางอารมณ์เพื่อความสำเร็จในการทำงาน.” *รวมบทความทางวิชาการ อีคิว.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เดสท็อป.

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. 2559. “แนวคิดผู้นำที่ฉลาดรู้ทางอารมณ์ (Emotionally Intelligent Leadership).” *บทความทางวิชาการ Leadership.* [ออนไลน์]. 2559, 18. เข้าถึงได้จาก : http://.Suthep.ricr.ac.th. [19 พฤศจิกายน 2565].

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552. *กฎหมายและระเบียบในการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

_____. 2550. *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจบริหารและจัดการศึกษา พ.ศ. 2550.* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2565. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม พ.ศ.2566 – 2570.* กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

อุไรวรรณ ชูมี. 2561. *การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

Goleman, D. 1995. *Emotional Intelligence: Why it Can Metter More Than IQ.* New York : Bantam Books.

_____.1998. *What makes a leader.* Harvard business review.

_____.1998. *Working with Emotional Intelligence.* New York: Bantam Book.

Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. 1970. *Determining sample size for research activities.* Educational and Psychological Measurement.

Likert, Rensis. 1961. *New patterns of management.* New York : McGraw-Hill Book Company.

Mayer, J.D., and P. Salovey. 1997. “What is Emotional Intelligence?” *Emotional Development and Emotional Intelligence: Education Implication,* 3-31. Edited by Peter Salovey and David Sluyter. New York: Basic Book.

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2

THE RELATIONSHIP BETWEEN CREATIVE LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS AND TEACHERS' COMPETENCY IN THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE BANGKOK 2 (RATCHAWIPHA CHAPTER)

[1]ชนินทร์พร โพทิพยวงศ์ และ [2]พร้อมพิไล บัวสุวรรณ

[1]Chaninporn Potippayawong and [2]Prompilai Buasuwan

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]chaninporn.p@ku.th

Received: May 20, 2023; **Revised**: July 26, 2023; **Accepted**: August 16, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1.) ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 2.) ระดับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 และ 3.) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2565 ตัวอย่างครู 284 คน กำหนดตัวอย่างจากตาราง

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้มาด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม โดยมีค่าความเชื่อมั่น .960 มาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) ผลการวิจัย พบว่า 1.) ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2.) ระดับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 ในภาพรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก 3.) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับกับสมรรถนะของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .655

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์; สมรรถนะครู; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were to study 1.) the level of creative leadership of school administrators in the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 (Ratchawipha Chapter) 2.) the level of teachers' competency in the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 (Ratchawipha Chapter) 3.) relationship between creative leadership of school administrators and teachers' competency in the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 (Ratchawipha Chapter) The sample of 284, was determined from Krejcie & Morgan's table by proportional allocation sampling in academic year 2022. The instrument for data collection was a rating scale questionnaire with 5 - level rating scales. The reliability of the questionnaire was 0.960. The data were analyzed in terms of frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson Correlation Coefficient. The results were as followed; 1) a level of creative leadership of school administrators in the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 (Ratchawipha Chapter) was overall at a high level 2.) a level of teachers' competency in the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2 (Ratchawipha Chapter) was overall at a high level 3.) the creative leadership of school administrators had relationship with teachers' competency at a medium level with statistically significant at .01. The correlation coefficient was .655.

Keywords : Creative Leadership; Teachers' Competency; School administrators

บทนำ

ในยุคที่มีความผันผวนของสถานการณ์หรือที่เรียกว่า "VUCA world" ที่มีการเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นนอน และพลิกผันอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี โทรคมนาคม การสื่อสาร การลงทุน การเมืองการปกครอง รวมไปถึงด้านการศึกษาก็เป็นอีกด้านที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆมิติ เพื่อทันต่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่มีความแตกต่างทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนและรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่าง ในด้านการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษายุคที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ผนวกกับการจัดการศึกษาภายใต้สถานการณ์โควิดที่จำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นและออกแบบการบริหารงานในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้การศึกษายังคงเดินหน้า เกิดการเจริญเติบโตทางการศึกษาตามมา เศรษฐกิจ สังคมก้าวหน้า ประเทศชาติก้าวสู่ความยั่งยืน ไม่ว่าสถานการณ์จะวิกฤต หรือไม่วิกฤต ยิ่งในสถานการณ์วิกฤต เป็นโอกาสในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน (ฉัตรกุล เอื้อพิพัฒนากูล. 2564) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้นั้นต้องมีทักษะในการแก้ไขปัญหาและคาดการณ์แนวโน้มโอกาส รวมไปถึงอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ เป็นผู้มองหาโอกาสในวิกฤตที่ มีวิสัยทัศน์โต้ตอบหรือตอบสนองต่อบุคคลนำบุคคลอื่นๆ ด้วยแนวทางหรือวิธีการที่แตกต่างจากเดิมอย่างท้าทาย พร้อมมีความยืดหยุ่น ซึ่งภาวะผู้นำที่จำเป็นในการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันคือ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ยังหมายถึงการเป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมแก่การก่อให้เกิดการริเริ่มสิ่งใหม่และส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาได้มีความสร้างสรรค์ในตนเอง

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์คือคุณลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกถึงความสามารถในการบริหารที่นำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ที่แปลกใหม่และแตกต่างในหลายมิติอย่างสร้างสรรค์และมีแรงบันดาลใจ มีวิสัยทัศน์ มีความยืดหยุ่น อันจะนำไปสู่กระบวนการคิดในสิ่งที่ใหม่อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรสังคมและส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการ บูรณาการจากองค์ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เดิมของผู้บริหาร ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบหลักคือ 1) จินตนาการ (imagination) 2) ความยืดหยุ่น (flexible) 3) วิสัยทัศน์ (vision) (กิตติ์กาญจน์ ปฏิพันธ์. 2555)

สืบเนื่องจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ได้ร่วมกันพิจารณาและกำหนดสมรรถนะของครู โดยวิเคราะห์ สังเคราะห์จากองค์ประกอบต่างๆดังนี้ ค่านิยม เจตคติ ความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามสายงาน สมรรถนะครูและบุคลากร

ทางการศึกษาจึงสะท้อนถึง พฤติกรรมและคุณลักษณะซึ่งเกิดจากการรวมความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ ทัศนคติ และแรงจูงใจ ของบุคคล และส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างโดดเด่น จากการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวสมรรถนะหลักครูมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาเพราะเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่ครูทุกคนจำเป็นต้องมี เพื่อขับเคลื่อนให้บรรลุตาม เป้าประสงค์ พันธกิจที่ตั้งไว้ของสถานศึกษา อันจะส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อผู้เรียน ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้มีระดับที่ สูงขึ้น ประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นในการปฏิบัติงานของครูตามสมรรถนะย่อมเป็นปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของสถานศึกษา หากครูไม่มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานที่มากพอ เปรียบได้กับขาดคุณสมบัติขั้นพื้นฐานในการประกอบวิชาชีพครู ซึ่งอาจส่งผลให้คุณภาพสถานศึกษาลดลง คุณภาพผู้เรียนลดลง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยรวมขององค์กรจึงขึ้นอยู่กับสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูเป็นสำคัญ ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้บริหารที่พร้อมสร้างแรงบันดาลใจให้กับให้กับบุคลากรทุกคนในองค์กรผ่านการบริหารงานภายใต้สถานศึกษา

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครู ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทขององค์กร สามารถบริหารสถานศึกษาตามกรอบความคิดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งเสริม เกื้อหนุนในการพัฒนาสมรรถนะของครูในองค์กร อันจะส่งผลต่อไปยังผู้เรียนให้เติบโตเป็นไปตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และนำผลไปใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับครูและสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2

2. เพื่อศึกษาระดับของสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสหวิทยาเขตรัชวิภา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 1091 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสหวิทยาเขต รัชวิภา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 จำนวน 284 คน จากการเทียบตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) และสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 คือแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และประเภทตำแหน่ง มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ประกอบด้วย

ตอนที่ 3 สมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สมรรถนะของครู และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 สรุปผล ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปพบว่าตัวอย่างที่ทำการวิจัยคือข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 จำนวน 259 คน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งประกอบไปด้วย เพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา ระยะเวลาการปฏิบัติงาน และประเภทตำแหน่ง ได้ดังนี้คือส่วนใหญ่เป็นหญิง (ร้อยละ 75.3) มีอายุ 36-45 ปี (ร้อยละ 85.7) วุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 65.3) ประสบการณ์ทำงานระหว่าง 5-10 ปี (ร้อยละ 44.4) และเป็นครูไม่มีวิทยฐานะ (ร้อยละ 50.2)

2. ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2

อันดับ	รายการ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านจินตนาการ	3.70	0.73	มาก
2	ด้านวิสัยทัศน์	3.73	0.75	มาก
3	ด้านความยืดหยุ่น	3.78	0.77	มาก
รวมเฉลี่ย		**3.74**	**0.69**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในทัศนคติของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.74,S.D.=0.69) เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ด้านความยืดหยุ่นอยู่ในอันดับสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.78, S.D. = 0.77) รองลงมาคือ ด้านวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.73, S.D. = 0.75) ส่วนด้านจินตนาการในอันดับต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.70, S.D. = 0.73)

3. ระดับของสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)ของระดับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2

อันดับ	รายการ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1	การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน	3.99	0.59	มาก
2	การบริการที่ดี	4.22	0.68	มาก
3	การพัฒนาตนเอง	4.08	0.62	มาก
4	การทำงานเป็นทีม	4.19	0.63	มาก
5	การมีจริยธรรม	4.25	0.59	มาก
รวมเฉลี่ย		4.15	0.51	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับสมรรถนะของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15, S.D.= 0.51) เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ พบว่า การมีจริยธรรม อยู่ในอันดับสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.25, S.D.= 0.59) รองลงมาคือ การบริการที่ดี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.22, S.D. = 0.68) ส่วนการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานในอันดับต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =3.99, S.D. = 0.59)

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารกับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาฯ ดังนี้

ตัวแปรภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา (X)		สมรรถนะของครู (Y)				
	การมุ่งผลผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน	การบริการที่ดี	การพัฒนาตนเอง	การทำงานเป็นทีม	จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู	รวม Y
ด้านจินตนาการ	0.634**	0.476**	0.434**	0.353**	0.425**	0.559**
ด้านวิสัยทัศน์	0.689**	0.555**	0.437**	0.374**	0.498**	0.614**
ด้านความยืดหยุ่น	0.714**	0.508**	0.461**	0.457**	0.525**	0.640**
รวม X	**0.819****	**0.839****	**0.834****	**0.825****	**0.833****	**0.655****

p < .01

จากตารางที่ 3 พบว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยมีความสัมพันธ์ทางบวก ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .655 (r=.655) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครู ด้านความยืดหยุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับสมรรถนะของครู ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์

ในการปฏิบัติงาน .714 มากที่สุด รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครู ด้านวิสัยทัศน์มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับสมรรถนะของครู ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน .689 และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูทุกด้านมีความสัมพันธ์กันทางบวกทั้งหมด ในระดับปานกลาง ดังนั้นผลการวิจัยจึงยอมรับสมมติฐานที่ว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับสมรรถนะของครู

อภิปรายผล

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 มีระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหา ต่อยอด คิดนอกกรอบ หลายมิติในเชิงสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ ไม่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ใดกฎเกณฑ์หนึ่ง พร้อมที่จะปรับเปลี่ยน ยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ สอดคล้องกับสภาพการทำงานในโลกยุคปัจจุบันมากขึ้นซึ่งมีความสอดคล้องกันกับภูวนาท คงแก้วและคึกฤทธิ์ ศิลาลาย (2563) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อแยกการพิจารณาเป็นรายด้าน จะพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความคิดสร้างสรรค์ด้านการยืดหยุ่นและปรับตัว และด้านการมีวิสัยทัศน์ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา ศิลา (2556) ที่ได้วิจัยค้นคว้าในเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะครูในโรงเรียนสำนักงานเขตบางเขน (เครือข่าย ที่ 19) สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและเมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ประกอบไปด้วย ด้านการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ ด้านการไว้วางใจ ด้านการเจรจาต่อรอง ด้านการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี ด้านการสื่อสาร ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการบริหารเวลา เรียงลำดับจากมากไปน้อยตามลำดับ เมื่อพิจารณา เป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารมีระดับภาวะผู้นำ

เชิงสร้างสรรค์ด้านความยืดหยุ่น (flexibility) อยู่ในอันดับสูงสุด อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 มีการต้องปรับตัว ให้สอดรับกับนโยบายของทั้งสำนักงานเขตและกระทรวงที่มีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ มีการพลวัตรเปลี่ยนไปทั้งวิธีการ สถานที่ บุคคล หรือการอุบัติใหม่ของโรคระบาดที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งสนับสนุน ส่งเสริม รับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาต่างๆของครูในสถานศึกษาและให้ความช่วยเหลือตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจารินี สิกุลจ้อย (2556) ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ระดับของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อ บรรยากาศของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และแยกเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการมีความยืดหยุ่นรองลงมาคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการมีจินตนาการ ซึ่งทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

2. สมรรถนะของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจน ว่าสมรรถนะของครูเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ และเป็นองค์ประกอบสำคัญสำคัญต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลหรือเป็นไปตามเกณฑ์ โดยมากจากการรวบรวมความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ ทัศนคติ และแรงจูงใจ ของบุคคล และส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างโดดเด่น ซึ่งสมรรถนะหลัก (Core Competency) เป็นความรู้ความสามารถที่ครูต้องมีเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ตามแนวคิดของ McClelland (1973) ที่ได้สรุปไว้ว่า บุคคลในแต่ละองค์กรจำเป็นต้องมีสมรรถนะหลัก มีความสามารถสำคัญในตนเพื่อให้เกิดการบรรลุผลตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกันกับ ชัยธวัช สุริกร และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2564) ที่ได้ศึกษาในเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยมีผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู ส่วนการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 มีสมรรถนะในด้านการมี

จริยธรรมและจรรณยาบรรณวิชาชีพครู (Teacher's Ethics and Integrity) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และสูงสุดเป็นอันดับแรก เนื่องจาก วิชาชีพครูครูเป็นวิชาชีพขั้นสูง มีใบประกอบวิชาชีพเฉก เช่น วิชาชีพด้านแพทย์ พยาบาล ทนาย ที่มีกรอบจรรณยาบรรณวิชาชีพนอกจากนี้วิชาชีพ ครูจึงเป็นผู้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ซื่อสัตย์ พร้อมปฏิบัติตามกฎ ระเบียบข้อบังคับและวัฒนธรรมอันดีขององค์กรและสังคมไทย สอดคล้องกับ วราภรณ์ ศรีสมพงษ์ (2565) ที่ได้ศึกษาในเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนในอำเภอเมืองจันทบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรีตราด โดยผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะครูโรงเรียนในอำเภอเมืองจันทบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรีตราดมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่ จริยธรรมและจรรณยาบรรณวิชาชีพครู การทำงานเป็นทีม การพัฒนาตนเอง การบริการที่ดี

3. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของครูในทางบวกระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครู ด้านความยืดหยุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับสมรรถนะของครู ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน รองลงมาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครู ด้านวิสัยทัศน์มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับสมรรถนะของครู ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูทุกด้านมีความสัมพันธ์กันทางบวกทั้งหมด ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ในแต่ละด้านนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสมรรถนะของครู เพราะ สถานศึกษาเป็นเหมือนหน่วยย่อยของระบบการศึกษารองจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือกระทรวง ผู้บริหารจึงควรเป็นผู้นำการจัดการศึกษาในโรงเรียน ให้ต้องสอดคล้องกับนโยบาย จุดเน้น และบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโรคระบาดอุบัติใหม่หรือความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติที่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง มีกระบวนการคิด มุมมอง ไหวพริบที่สร้างสรรค์ สามารถคาดการณ์แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในอนาคตเพื่อขับเคลื่อนให้สถานศึกษาดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยสาเหตุที่ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครู ด้านความยืดหยุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับสมรรถนะของครู ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน มากที่สุด อาจเป็นผลมาจาก ในการบริหารงานสถานศึกษาผู้บริหาร

ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการและแนวทางในการขับเคลื่อนสถานศึกษาอย่าง ไม่ยึดติดรูปแบบที่ตายตัวผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นและแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานดียิ่งขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน จึงทำให้ปัจจัยทั้งสองด้านข้างต้นมีความสัมพันธ์กันมากที่สุดจากทั้งหมด สอดคล้องกับ ชัยธวัช สุริกร และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2564) ที่ได้ศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทักษะผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยมีผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อีกทั้งสอดคล้องกับ ณัฏฐกิตติ์ บุญเก่ง (2565) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2 มีความสัมพันธ์ในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยรวมทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านจินตนาการพบว่ามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดจากทั้งหมด ดังนั้นผู้บริหารจึงควรผู้บริหารเพิ่มพูนทักษะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับการมีกระบวนการคิดที่หลากหลายในการบริหาร สามารถบริหารงานได้อย่างคล่องแคล่วและรวดเร็ว ผ่านการคิดแก้ปัญหา อย่างเป็นระบบมีไหวพริบและสร้างสรรค์ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามบริบทของสถานศึกษา

จากผลการศึกษาในด้านระดับสมรรถนะของครูในสหวิทยาเขตรัชวิภา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 โดยรวมทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมากและมีด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานในอันดับต่ำสุดจากทั้งหมด ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้ครูมีบทบาทในการพัฒนาตนเองอย่างรอบด้านและสม่ำเสมอมากขึ้น ให้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนรู้ จัดให้มีการประเมินการปฏิบัติงานของตนเองอย่างเป็นระบบ และนำผลการประเมิน

ที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน และเนื่องจากผลการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของครูทางบวกในระดับปานกลาง โดยด้านความยืดหยุ่นมีความสัมพันธ์กับสมรรถนะของครู ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานมากที่สุด ดังนั้นหากองค์กรต้องการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของครู ผู้บริหารจึงควรมีความยืดหยุ่นในการบริหารและไม่ควรนำประสบการณ์จากการปฏิบัติงานของตนมาเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจ ควรรับฟัง ส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือครูอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์และบริบทสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กิตติ์กาญจน์ ปฏิพันธ์. (2555). *โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จารินี สิกุลจ้อย. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อบรรยากาศของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

ฉัตรกุล เอื้อพิพัฒนากูล. (2565). *การศึกษาเปรียบเทียบระบบบริหารอาชีวศึกษาประเทศไทยและประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชัยธวัช สุริกร และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(2), 65.

ณัฏฐกิตติ์ บุญเก่ง. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2*. วารสารอัล-ฮิกมะฮฺ, 12(5), 85 - 86.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *คู่มือการประเมินสมรรถนะครูสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สืบค้น 21 กันยายน 2565, จาก https://www.kruchiangrai.net/2015/04/16

ภูวนาท คงแก้วและคึกฤทธิ์ ศิลาลาย. (2563). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1.* ร้อยแก่นสารอคาเดมี, 6(4): 17(3), 86 – 89.

วราภรณ์ ศรีสมพงษ์. (2565). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนในอำเภอเมืองจันทบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรีตราด.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for intelligence. American Psychologist

ภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

CHARISMATIC LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SAMUT PRAKAN SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE

[1]ปาณิสรา ทองเนื้อห้า และ [2]สุภาวดี ลาภเจริญ

[1]Panisara Thongnueaha and [2]Supawadee Lapcharoen

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Ramkhamhaeng University, Thailand

[1]6414470020@rumail.ru.ac.th

Received: May 20, 2023; **Revised**: July 26, 2023; **Accepted**: August 16, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 234 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการศึกษา คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe's method) ผลการศึกษาพบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษาและอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน ด้านความกล้าเสี่ยง ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม และด้านความเชื่อมั่นในตนเอง แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และครูที่อยู่ในขนาดของสถานศึกษาต่างกัน มีมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษ, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This survey research aimed to study and compare charismatic leadership of School Administrators Under The Samut Prakan Secondary Education Service Area Office. The study sample consisted of 234 teachers who worked in schools under The Samut Prakan Secondary Education Service Area Office in academic year 2022 classified by educational background, work experience, and school size. The instrument was a 40 item, 5-scale rating questionnaire querying about charismatic leadership of School Administrators with the reliability at 0.98. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, One-way Analysis of Variance, and Scheffe's method were used to analyze the data. The results showed that Teachers have opinions towards the leadership style of school administrators. Overall, it was at a high level. A Comparison of Teachers' Opinions towards the Characteristic Leadership of School Administrators Under the Samut Prakan Secondary Educational Service Area Office, it was found that teachers with different educational backgrounds There was a special characteristic of leadership attitudes of school administrators. Under the Office of Samut Prakan Secondary Education Service Area The overall picture and each aspect are different, risk-taking the change in the attitude of the follower and self-confidence statistically different at the level of significance. 05 Teachers with different work experience There was a special characteristic of leadership attitudes of school

administrators. Under the Office of Samut Prakan Secondary Education Service Area Overall and in every aspect The difference was statistically significant at the .05 level. and teachers in different school sizes There was an attitude about the leadership style of school administrators. Under the Office of Samut Prakan Secondary Education Service Area Overall and in every aspect The difference was statistically significant at the .05 level.

Keywords: Charismatic leadership, School Administrators

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของสังคมในปัจจุบัน ประกอบกับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมใหม่ๆ จึงเกิดการแข่งขัน และความท้าทายที่แข็งแกร่ง เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ในสังคมสมัยใหม่ได้อย่างมีความสุข จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แม้ว่าสังคมในปัจจุบันจะมีเนื้อหา และข้อมูลจำนวนมากอยู่บนโลกไร้สาย ทั้งที่เป็นความจริง และไม่เป็นความจริง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษาแก่เยาวชนรุ่นใหม่ ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมในอนาคต โดยเริ่มต้นให้ความรู้ความเข้าใจ สร้างความตระหนักรู้ การเข้าถึงข้อมูลบนโลกไร้สาย ข้อดี ข้อเสีย วิธีการเลือกใช้ประโยชน์ของข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การแยกแยะ การสืบค้น ไม่ว่าโลกไร้สายจะไปไกลเพียงใด ก็ยิ่งต้องมีการกำกับดูแลที่ดี หากขาดการดูแลเอาใจใส่ความมีคุณธรรมบนโลกไร้สาย รวมถึงการเคารพกฎกติกาของสังคมนั้นๆ คุณค่าชีวิตของสังคมนั่นๆ ก็คงจะไม่มีคุณค่าชีวิตที่สูงขึ้นมากนัก ปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้นล้วนแล้วต้องอาศัยทักษะพิเศษของผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษา ยิ่งในปัจจุบันทุกภาคส่วนต้องเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 สร้างความหวั่นวิตกให้กับผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มครู และผู้ปกครองที่เป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยของนักเรียน เนื่องจากนักเรียนทุกคนต้องหยุดการเรียนที่โรงเรียน ทำให้ทุกฝ่ายกลัวว่าระยะเวลาการจัดการเรียนการสอนจะไม่ครบถ้วนตามที่หลักสูตรที่กำหนดไว้ และไม่ต้องการให้นักเรียนเสียโอกาสในการเรียนรู้ด้วยเช่นกัน นี่จึงเป็นโอกาสสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะได้แสดงออกถึงภาวะของผู้นำ ในการบริหารจัดการปัญหาดังกล่าว แน่นอนว่าพฤติกรรมในการบริหารจัดการองค์กรของผู้นำ ย่อมเป็นเครื่องชี้วัดถึงการแก้ไขสถานการณ์ ในด้านต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กร นำไปสู่ความสามารถในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษ (Charismatic leadership) จะมีลักษณะสำคัญในการช่วยเหลือองค์กรให้ประสบความสำเร็จ โดยผู้นำมีเสน่ห์ในตัวเอง มีพรสวรรค์ และมีความสามารถพิเศษในการจัดการองค์กร หรือสามารถทำงานได้สำเร็จลุล่วงอย่างน่าอัศจรรย์ อีกทั้งยังสามารถคาดการณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างแม่นยำ แม็กซ์ วีเบอร์ (Max Weber, 1947) นักสังคมวิทยา อ้างจาก ยุคส์ (Yukl, 1989: 204) ได้กล่าวถึง ผู้นำแบบลักษณะพิเศษ (Charismatic Leader) ว่าเป็นผู้นำที่มี

บารมี มีอิทธิพลเหนือผู้ตามหรือผู้ปฏิบัติ โดยไม่ได้อาศัยอำนาจตามตำแหน่งของตนเองในการสั่งการ แต่เป็นอำนาจภายในของผู้นำแบบลักษณะพิเศษ ที่จะสามารถจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติงานตามคำสั่งโดยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับขู่เข็น "Charisma" เป็นเรื่องสร้างความตระหนักแก่ผู้นำ ว่าการที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้น ไม่ได้อาศัยแค่อำนาจบารมีตามหน้าที่เพียงเท่านั้น แต่ยังต้องใช้มุมมองวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (Extremity vision) ทักษะการสื่อสาร (Communication skill) ความกล้าที่จะเสี่ยง หรือเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (High personnel risk) การเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม (Follower disenchantment) และความเชื่อมั่นในตนเอง (Self- confident) ที่อยู่ในตัวของผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษ

จากทฤษฎีและแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษนั้นเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่ผู้นำจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสมาชิกภายในองค์กร เพื่อที่จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล สร้างความเชื่อมั่น ก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจจากทุกภาคส่วน พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือส่งเสริมให้สถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน โดยอาศัยคุณลักษณะพิเศษที่สำคัญของผู้นำในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีทักษะในการสื่อสารที่ยอดเยี่ยม มีความมั่นใจในตัวเอง กล้าที่จะตัดสินใจเผชิญหน้ากับความเสี่ยง ยึดมั่นในหลักของคุณธรรมและจริยธรรม มุ่งให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีความเชื่อมั่นในการวางแผนยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ (Conger, J. A.,& Kanungo, R. N., 1989) ผู้ศึกษาพิจารณาแล้วเห็นว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษ (Charismatic leadership) มุ่งเน้นไปที่คุณลักษณะ และความสามารถพิเศษเฉพาะบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา เหมาะสมเป็นอย่ายิ่งที่จะนำไปใช้เป็นตัวแปรในการศึกษาภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษ การวางแผนพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร นำไปสู่การพัฒนาด้านการศึกษาให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ใช้วิธีวิจัยเชิงเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ สหวิทยาเขตเมืองปราการ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 609 คน จากจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 6 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ สหวิทยาเขตเมืองปราการ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 234 คน โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จากการเปิดตารางของโคเฮน (Cohen, Manion,& Morrison, 2018) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหยิบฉลาก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านความกล้าเสี่ยง ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม และด้านความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) โดยใช้ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) หากพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe's method) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ สรุปผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง รองลงมา คือ ด้านความกล้าเสี่ยง ด้านทักษะการสื่อสาร และด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

2.1 ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติต่อภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความกล้าเสี่ยง ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม และด้านความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

ภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการศึกษา				t	*p*
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล	4.21	0.76	4.16	0.06	1.049	0.295
ด้านทักษะการสื่อสาร	4.25	0.68	4.19	0.09	1.354	0.177
ด้านความกล้าเสี่ยง	4.26	0.57	4.53	0.08	-6.471*	0.000
ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม	4.02	0.68	4.88	0.15	-14.999*	0.000
ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง	4.31	0.56	4.72	0.20	-6.959*	0.000
รวม	**4.21**	**0.56**	**4.49**	**0.04**	**-7.211***	**0.000**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีทัศนคติต่อภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีความแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

ภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา	ประสบการณ์การทำงาน								F	*p*
	1 - 5 ปี		6 - 10 ปี		11 – 15 ปี		16 ปีขึ้นไป			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		

ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล	4.90	.10	4.08	.64	4.17	.63	3.97	1.00	15.569*	.000
ด้านทักษะการสื่อสาร	4.71	0.26	4.19	0.64	4.18	0.60	4.08	0.83	7.903*	.000
ด้านความกล้าเสี่ยง	4.50	0.48	4.52	0.28	4.13	0.64	3.60	0.43	44.720*	.000
ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม	4.49	0.49	4.24	0.86	3.81	0.29	3.73	0.36	13.465*	.000
ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง	4.50	0.44	4.58	0.33	3.83	0.57	4.29	0.62	33.386*	.000
รวม	**4.62**	**0.35**	**4.32**	**0.47**	**4.03**	**0.53**	**3.93**	**0.63**	**15.924***	**.000**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ครูที่สังกัดขนาดสถานศึกษาต่างกัน มีทัศนคติต่อภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีความแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

ภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา	ขนาดของสถานศึกษา						F	*p*
	ขนาดกลาง		ขนาดใหญ่		ขนาดใหญ่พิเศษ			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล	5.00	0.00	3.83	0.84	4.26	0.63	21.747*	.000
ด้านทักษะการสื่อสาร	4.95	0.10	3.93	0.74	4.28	0.58	19.668*	.000
ด้านความกล้าเสี่ยง	4.96	0.10	3.85	0.75	4.36	0.36	42.815*	.000
ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม	4.99	0.05	3.90	0.71	4.07	0.66	18.517*	.000
ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง	4.93	0.11	3.91	0.79	4.44	0.35	38.401*	.000
รวม	**4.97**	**0.03**	**3.88**	**0.74**	**4.28**	**0.37**	**36.213***	**.000**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การศึกษาภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ มีประเด็นที่สำคัญอภิปรายผล ดังนี้

1. ภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ใน 5 ด้าน คือ ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล ด้านทักษะการสื่อสาร ด้านความกล้าเสี่ยง ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม และด้านความเชื่อมั่นในตนเอง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ นั้นตระหนักและให้ความสำคัญต่อการนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือสมาชิกภายในสถานศึกษา ก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจจากทุกภาคส่วน ตลอดจนส่งเสริมให้สถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน รวมทั้งพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการเป็นพื้นที่ปริมณฑลโดยรอบ จึงส่งผลให้ครูมีการรับรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหาร

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับกมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา (2560) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 พบว่าภาวะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 มีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งสิ้น 7 องค์ประกอบได้แก่ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ตาม การหมั่นประเมินสถานการณ์รอบข้าง การสื่อสารด้วยความมั่นใจที่ชัดเจน การเลือกใช้อำนาจเฉพาะตัว การเลือกใช้กลยุทธที่มีความหลากหลาย ความกล้าที่จะเสี่ยงในแต่ละสถานการณ์ต่างๆ และการมองการณ์ไกลของผู้นำที่นำไปสู่วิสัยทัศน์กว้างไกล โดยรวมทั้ง 7 องค์ประกอบอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับเนรมิตร มีเพียร (2560) ศึกษาบทบาทภาวะผู้นำเชิงอำนาจบารมีในเขตพื้นที่ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา พบว่า ผู้บริหารและบุคลากรในเขตพื้นที่ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา มีภาวะผู้นำเชิงอำนาจบารมีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งสิ้น 6 องค์ประกอบได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านความกล้าที่จะเสี่ยงในแต่ละสถานการณ์ ด้านการเลือกใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย ด้านการประเมินสถานการณ์รอบๆ ด้านการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ตาม ด้านทักษะการสื่อสารที่มีความมั่นใจ และด้านการเสริมสร้างอำนาจภายในตัวผู้นำ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้ศึกษาสามารถนำผลการศึกษามาอภิปรายเป็นรายด้านได้ดังนี้

1.1 ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกล พบว่าครูมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มองเห็นภาพการปฏิบัติงานในอนาคต สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ และสามารถเลือกใช้กลยุทธ์รูปแบบต่างๆ ในการเผยแพร่วิสัยทัศน์ แนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ครูมีการรับรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกลอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับฐิติยา รัตนายน และคณะ (2560) ศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำแบบบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 1 พบว่าองค์ประกอบด้านคุณลักษณะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 1 มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ด้านวิสัยทัศน์

1.2 ด้านทักษะการสื่อสาร พบว่าครูมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก อาจจะเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแสดงออกทางสีหน้า ท่าทางบุคลิกภาพสัมพันธ์และเหมาะสมกับเรื่องที่พูด มีความสามารถในการสรุปประเด็นสำคัญต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผู้ที่สร้างความเข้าใจที่ดีในข้อมูลข่าวสารให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาในรูปแบบลายลักษณ์อักษรส่งผลให้ครูมีการรับรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ด้านทักษะการสื่อสารอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับอรอุมา สินธุพันธ์ (2561) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงแบบอำนาจบารมีของนายกเทศมนตรีเทศบาล

ตำบลภายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่าภาวะผู้นำเชิงอำนาจบารมีของนายกเทศมนตรี ด้านทักษะการสื่อสารด้วยความชัดเจน และมั่นใจอยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านความกล้าเสี่ยง พบว่าครูมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก อาจจะเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความกล้าในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ด้วยเหตุผล มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจทุกครั้ง ไม่ยึดติดกับรูปแบบการบริหารจัดการเดิมๆ กล้าที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานทันที เมื่อคิดว่าดียิ่งขึ้นและเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิธีการคิดใหม่ๆ อยู่เสมอส่งผลให้ครูมีการรับรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ด้านความกล้าเสี่ยงอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ Ukwatta Liyanage Thamara Priyanthi Gunasekare (2019) ศึกษาภาวะผู้นำครู: ลักษณะพิเศษของครูในโรงเรียนศรีลังกา พบว่าครูภายในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้นำที่มีเสน่ห์ดึงดูด คือ สามารถกำหนดและติดตามภาระงานของนักเรียน มีความกล้าเสี่ยงเฉพาะตัวที่อยู่ภายในสำหรับกำกับนักเรียน มีความมุ่งมั่นอย่างไม่มีเงื่อนไขเพื่อความสำเร็จของนักเรียน มีความไว้วางใจในตัวของนักเรียน

1.4 ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตาม พบว่าครูมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก อาจจะเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพิจารณาความถนัดของผู้ใต้บังคับบัญชา มอบหมายหน้าที่ของแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม ให้เกียรติผู้ใต้บังคับบัญชา มอบโอกาสในการทำงานเพื่อให้แสดงความสามารถของตนเองออกมา และแสดงให้ทุกคนเห็นถึงความสำคัญและมีความเท่าเทียมกัน ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะปรับเปลี่ยนความคิดต่องานใหม่ๆ ให้มีความท้าทาย เลือกใช้วิธีการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจของบุคลากรเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ครูมีการรับรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ด้านการเปลี่ยนเจตคติของผู้ตามอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับเถลิงศักดิ์ เสนาคำ (2560) ศึกษาลักษณะภาวะผู้นำที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์การไม่แสวงกำไรในประเทศไทย พบว่า ผู้นำเชิงบารมีเป็นส่วนที่สำคัญที่ส่งผลให้ผู้ตามเกิดความเคารพนับถือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแรงจูงใจในการปฏิบัติตามผู้นำ และสอดคล้องกับกานดา จันทร์แย้ม (2560) ศึกษาอิทธิพลของบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้นำและผู้ตาม ต่อการมีภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจของหัวหน้าภาควิชาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัจจัยที่พบว่ามีอิทธิพลมากที่สุด คือ สามารถพยากรณ์ภาวะของผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ความสัมพันธ์บุคลิกภาพแบบเปิดตัวระหว่างผู้นำและผู้ตาม

1.5 ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง พบว่าครูมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก อาจจะเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมและกระตุ้นให้ครูมีความกล้าแสดงออกทางความคิด เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง สามารถดำเนินการปฏิวัติและปฏิรูปในส่วนที่

ล้าสมัย หรือเป็นจุดอ่อนของสถานศึกษา ส่งผลให้ครูมีการรับรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ ด้านความเชื่อมั่นในตนเองอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับอารีรัตน์ จีนแส (2562) ศึกษาภาวะผู้นำแบบบารมีของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 1 พบว่าแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบบารมีของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 1 คือ ด้านการสร้างความมั่นใจ ผู้นำควรมีแนวปฏิบัติในการแสดงศักยภาพของตนเองอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ตามเกิดความเคารพนับถือ มีความศรัทธา

2. การเปรียบเทียบทัศนคติของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยจำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการศึกษาในระดับที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อทัศนคติในด้านต่างๆที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นวิสัยทัศน์ การสื่อสาร การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สอดคล้องกับสุปราณี พัฒน์แก้ว (2563) ศึกษาความสัมพันธ์ระว่างภาวะผู้นำกับบรรยากาศองค์การของบริษัทโลจิสติกส์แห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร พบว่าภาวะผู้นำกับบรรยากาศองค์การของบริษัทโลจิสติกส์แห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ย 3.90 อยู่ในระดับมาก ปัจจัยขององค์การในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.08 อยู่ในระดับมากเช่นกัน จึงได้ทำการทดสอบสมมติฐานก็พบว่า พนักงานที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05

2.2 ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูที่สังกัดสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน บริบทการปกครองภายในองค์กรย่อมแตกต่างกันสอดคล้องกับMustafa OZGENEL. (2563) ศึกษาบทบาทของผู้นำที่มีเสน่ห์ในวัฒนธรรมของโรงเรียน พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างภาวะผู้นำที่มีเสน่ห์และวัฒนธรรมแห่งความสำเร็จ และประสบการณ์การทำงานของคนในองค์กร

2.3 ครูที่สังกัดขนาดสถานศึกษาต่างกันมีทัศนคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบคุณลักษณะพิเศษของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประสบการณ์ทางด้านการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการมีมากกว่าผู้บริหารสถานศึกษาขนาดกลางและผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้บริหารสถานศึกษาใหม่จะบรรจุและแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาขนาดกลางและสถานศึกษา

ขนาดเล็ก ส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาขาดความพร้อมในการขับเคลื่อน การส่งเสริม และสนับสนุนบุคลากรในการทำงานด้าน ต่าง ๆ ก็เป็นไปได้ยากด้วยบริบทที่ขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษา และอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญคือ สถานศึกษาขนาดใหญ่จะมีความพร้อมในด้านทรัพยากรทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านการสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ต่างๆ สถานที่ซึ่งสอดคล้องกับ Aï Ito และคณะ (2563) ศึกษามุมมองของผู้ตามเป็นศูนย์กลางเกี่ยวกับความเป็นผู้นำที่มีเสน่ห์: การทบทวนเชิงบูรณาการและวาระสำหรับการวิจัยในอนาคต พบว่า มุมมองของบุคลากรที่สังกัดองค์กรที่มีขนาดต่างกันย่อมมีทัศนคติต่อภาวะผู้นำที่ทรงเสน่ห์แตกต่างกัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นการปรับเปลี่ยนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อเตรียมพร้อมที่จะรับมือและวางแผนต่อไป สามารถสื่อสารโดยเลือกใช้คำพูดง่ายๆ มีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ สื่อสารเรื่องราวต่างๆ ด้วยท่าทางมั่นใจ สง่างาม ส่งผลไปยังการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ผู้บริหารควรเริ่มจากการปรับทัศนคติของผู้ตามให้คล้องตามผู้นำ หากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน หรือแม้ว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์อะไรเลยก็ตาม ยังสามารถสร้างความเชื่อมั่น ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นหรือแรงผลักดันภายในองค์กรไปสู่สิ่งใหม่ๆ ที่มีความหลากหลายส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรตามความต้องการและความสนใจให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา. (2560). *ภาวะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารที่ส□งผลต□อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต.* Veridian E-Journal, Silpakorn University

กานดา จันทร□แย□ม. (2560). *อิทธิพลของบุคลิกภาพ ความสัมพันธ□ทางสังคมระหว□างผู□นำและผู□ตามต□อการมีภาวะผู□นำแบบสร□างแรงบันดาลใจของหัวหน□าภาควิชาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร□. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร□*

ฐิติยา รัตนายน และคณะ. (2560). *การวิเคราะห□องค□ประกอบคุณลักษณะภาวะผู□นำแบบบารมีของผู□บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1.* วารสารครุศาสตร□อุตสาหกรรม ป□ที่ 16 ฉบับที่ 2.

เนรมิตร มีเพียร. (2560). *การศึกษาบทบาทภาวะผู□นำเชิงอำนาจบารมีในเขตพื้นที่ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา.* การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 8

สุปราณี พัฒน□แก□ว. (2563). *ความสัมพันธ□ระว□างภาวะผู□นำกับบรรยากาศองค□การของบริษัทโลจิสติกส□แห□ง หนึ่งในกรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิยาลัยรามคำแหง

อรอุมา สินธุพันธ□. (2561). *ภาวะผู□นำเชิงแบบอำนาจบารมีของนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบล ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี.* Journal of Humanities and Social Sciences University of Phayao Vol.6 No.1 January - June 2018

อารีรัตน□ จีนแส. (2562). *ภาวะผู□นำแบบบารมีของผู□บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Aï Ito, Jennifer A Harrison (2020). *A follower-centric perspective on charismatic leadership: An integrative review and agenda for future research.* Hal open science. HAL Id: hal-03086811 Retrieved Dec, 22, 2020.

Cohen, Mamion and Morrison (2011). pp.147

Conger, J. A., & Kanango, R. N. (1989).Charismatic leadership: the elusive factor in organizational effectiveness. Retrieved June 8, 2011

Max Weber. (1947).*The Theory of Social and Economic Organizations.*New York: Free Press.

Mustafa OZGENEL. (2020). *The Role of Charismatic Leader in School Culture. Eurasian* Journal of Educational Research, 86 (2020) 85 – 114

Ukwatta Liyanage Thamara Priyanthi Gunasekare. (2019).Teacher Leadership: Charismatic Characteristics of Sri Lankan School Teachers. KINERJA Volume 23, No. 2, 2019 Page. 143-152

Yukl. (1989). Leadership in organizations, second edition. Englewood Cliffs, Nj: Prentice-Hall.

การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์

TEACHERS' PARTICIPATION IN SCHOOL ADMINISTRATION UNDER SURIN PROVINCIAL OFFICE OF THE NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION

[1]คมสัน ไกรรักษ์ และ [2]รัตนา กาญจนพันธุ์

[1]Khomsun Krairak and [2]Ratana Karnjanapun

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Ramkhamhaeng University, Thailand

[1]nan.khomsun@gmail.com

Received: May 21, 2023; **Revised**: July 26, 2023; **Accepted**: August 16, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามระดับการศึกษา อายุและประสบการณ์ทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 196 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่น 0.93 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและ

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] รองศาสตราจารย์, ภาควิชาบริหารการศึกษาและอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รายด้านไม่แตกต่างกัน 3) ครูที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 4) ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, ครู, การบริหารสถานศึกษา

Abstract

The purpose of this research were to study of Teachers' Participation in School Administration Under Surin Provincial Office of the Non-Formal and informal Education. Classified by education level, age and work experience. The sample group were teachers in School Administration Under Surin Provincial Office of the Non-Formal and informal Education, 196 people. The instrument used to collect the data was a 5-rating scale questionnaire. The discrimination was between 0.60 and 1.00, and the reliability was 0.93. The statistics used in the data analysis were frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, t-test, One-way analysis of variance and Scheffe's comparison test. The research findings were as follows 1) The level of teachers'participation in school administration under Surin Provincial Office of the Non-Formal and informal Education as a whole and each aspect was at a high level. 2) Teachers with different level of education. Teachers' participation in school administration under Surin Provincial Office of the Non-Formal and informal Education. Overall and by side not different. 3) Teachers with different age. Teachers' participation in school administration under Surin Provincial Office of the Non-Formal and informal Education. Overall and by side not different. 4) Teachers with different work experience. Teachers' participation in school administration under Surin Provincial Office of the Non-Formal and informal Education. Overall and by side not different.

Keywords : Participation , Teacher , School Administration

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้คนพัฒนาตนเองในด้านต่างๆตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิต การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถต่างๆที่จะดำรงชีวิตและ

ประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบัน ทุกช่วง ชีวิตของบุคคลต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆมากมาย การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะ ช่วยเตรียมความพร้อมให้บุคคลเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ได้อย่างเหมาะสม ในภาวะดังกล่าวซึ่ง ดำเนินต่อเนื่องหลายปีผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 :11) ได้ระบุไว้ว่า หน่วยงานทางการศึกษาต้องพัฒนาระบบการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และประสิทธิภาพ ดีพอที่จะพัฒนาบุคคลและประเทศชาติให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยจัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาที่ให้เกิดประโยชน์แท้จริง

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้มีการ ปฏิรูปการบริหารและการจัดการไว้ในหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษาไว้ว่ามาตรา 39 ให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณการบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นการกระจายอำนาจการจัดและการบริหารการศึกษาไปให้เขตพื้นที่การศึกษา การบริหารมิใช่การสั่งการจากส่วนกลาง ดังที่เคยเป็น หากแต่เขต พื้นที่และสถานศึกษาจะต้องดำเนินการโดยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรภายในโรงเรียน ผู้ปกครอง ศิษย์เก่าและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดและบริหารหารศึกษา หรือกล่าวได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่ายได้เข้ามามีบทบาทในการจัดและบริหารการศึกษา (ทิพวรรณ จันทร์สถิต, 2546. หน้า 1)

สถานศึกษามีสถานภาพเป็นนิติบุคคล ซึ่งสามารถบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน แนวคิดการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา จากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา โดยตรงให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบและความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการตัดสินใจให้สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ร่วมตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา

ผู้วิจัยจึงสนใจ การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์

2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามระดับการศึกษา อายุและประสบการณ์ทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจ (Survey research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยของการศึกษาค้นคว้าในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ ครูในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 399 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งที่นี้ คือ บุคลากรในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 196 คน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และได้ใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 จากการเปิดตารางของ Cohen, Manion , and Morrison (2011:147)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยกำหนดเนื้อหาการวิจัยใน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล และ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ระดับการศึกษา อายุและประสบการณ์ทำงาน เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1.ด้านการบริหารงานวิชาการ 2.ด้านการบริหารงานงบประมาณ 3.ด้านการบริหารงานบุคคล 4. ด้านการบริหารงานทั่วไป มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffe's post hoc comparison) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ สรุปผลดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา	ความคิดเห็นของครู		
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.ด้านการบริหารงานวิชาการ	4.31	0.55	มาก
2.ด้านการบริหารงานงบประมาณ	4.35	0.58	มาก
3.ด้านการบริหารงานบุคคล	4.19	0.66	มาก
4.ด้านการบริหารงานทั่วไป	4.23	0.59	มาก
รวม	4.27	0.55	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าครูมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.27) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ($\overline{X}$ = 4.35) ด้านการบริหารงานวิชาการ ($\overline{X}$ = 4.31) ด้านการบริหารงานทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.23) และด้านการบริหารงานบุคคล ($\overline{X}$ = 4.19)

2. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามระดับการศึกษา อายุและประสบการณ์ทำงาน แสดงดังตารางที่ 2-4 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ระดับการศึกษา ดังนี้

การมีส่วนร่วมของครู ในการบริหารสถานศึกษา	ระดับการศึกษา				t	Sig
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD		
1.ด้านการบริหารงานวิชาการ	4.31	0.54	4.49	0.72	-.921	0.358
2.ด้านการบริหารงานงบประมาณ	4.34	0.58	4.57	0.66	-1.101	0.272
3.ด้านการบริหารงานบุคคล	4.18	0.65	4.31	0.87	-.537	0.592
4.ด้านการบริหารงานทั่วไป	4.22	0.59	4.51	0.73	-1.380	0.169
รวม	4.26	0.54	4.47	0.74	-1.060	0.291

จากตารางที่ 2 พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ด้านอายุ

การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา	**อายุ**							
	น้อยกว่า 35 ปี		**35 ปี - 45 ปี**		**มากกว่า 45 ปีขึ้นไป**		F	Sig
	$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD		
1.ด้านการบริหารงานวิชาการ	4.23	0.55	4.38	0.57	4.30	0.52	1.090	0.338
2.ด้านการบริหารงานงบประมาณ	4.21	0.66	4.42	0.60	4.37	0.49	2.009	0.137
3.ด้านการบริหารงานบุคคล	4.25	0.66	4.26	0.68	4.07	0.63	1.778	0.172
4.ด้านการบริหารงานทั่วไป	4.22	0.63	4.27	0.63	4.19	0.53	.335	0.716
รวม	4.23	0.59	4.33	0.58	4.23	0.47	.834	0.436

จากตารางที่ 3 พบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ด้านประสบการณ์ทำงาน

การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา	ประสบการณ์ทำงาน							
	น้อยกว่า 10 ปี		10 ปี - 20 ปี		มากกว่า 20 ปี ขึ้นไป		F	Sig
	$\overline{X}$	SD.	$\overline{X}$	SD	$\overline{X}$	SD		
1. ด้านการบริหารงานวิชาการ	4.32	0.56	4.28	0.58	4.39	0.45	0.596	0.552
2. ด้านการบริหารงานงบประมาณ	4.28	0.64	4.34	0.58	4.51	0.45	2.063	0.130
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	4.25	0.65	4.07	0.71	4.36	0.52	3.018	0.051
4. ด้านการบริหารงานทั่วไป	4.27	0.63	4.13	0.60	4.38	0.47	2.546	0.081
รวม	4.28	0.58	4.20	0.55	4.41	0.43	1.912	0.151

จากตารางที่ 4 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

จากการศึกษา การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ มีประเด็นที่สำคัญอภิปรายผล ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงานงบประมาณ รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานทั่วไป และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงาน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การ โดยมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ รากเงิน และคณะ (2560) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาต่อการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาต่อการบริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี ใจภักดี และอัจฉรา วัฒนาณรงค์ (2563) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 มีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาโดยรวมและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามระดับการศึกษา อายุและประสบการณ์ทำงาน พบว่า

2.1 ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูทุกระดับการศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมพัฒนางานด้านต่างๆของสถานศึกษาอย่างเหมาะสม เพื่อให้ภารกิจของสถานศึกษาประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับ จุฑามาศ พันสวรรค์ (2562) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสนับสนุน การปฏิบัติงาน การพัฒนาและประสิทธิผลขององค์กรขึ้นอยู่กับการรวมพลังที่จะผลักให้ภารกิจประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี ใจภักดี และอัจฉรา วัฒนาณรงค์ (2563) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ครูผู้สอนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิรุทธ์ นันทมาศวังนรา และคณะ (2564) ได้

ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่มเขื่อนบางลาง สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 พบว่า การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่มเขื่อนบางลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2 จำแนกวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.2 ครูที่มีอายุต่างกัน การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูทุกช่วงวัยมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการบริหารสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูทุกคน ทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผลเพื่อให้การปฏิบัติงานในสถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับ อำภา สมันพืช (2561) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการบริหารตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของทุกคนทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมประเมินผลเพื่อให้การปฏิบัติงานในองค์การประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกรัตน์ ทำจะดี (2560) ได้ศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 พบว่า ครูที่มีอายุต่างกันมีการบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญพิศ ผาพองยุน (2560)ได้ศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ พบว่า ครูที่มีอายุต่างกันมีการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

2.3 ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูทุกคน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการสนับสนุนร่วมกันตัดสินใจในกิจการต่างๆของสถานศึกษา ร่วมกำหนดการวางแผนอย่างมีระบบ กำหนดนโยบาย มีการติดตามผลและประเมินผลร่วมกันนำผลการปฏิบัติไปปรับปรุงพัฒนางานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับลลิตา ปวะบุตร (2555) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการต่างๆสนับสนุนตัดสินใจ กำหนดการวางแผนอย่างมีระบบ กำหนดนโยบาย มีการติดตามผลและประเมินผลร่วมกันนำผลการปฏิบัติไปปรับปรุงพัฒนางานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี ใจภักดี และอัจฉรา วัฒนาณรงค์ (2563) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสมโภชน์ อเนกสุข และคณะ (2565) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการบริหารสถานศึกษาอำเภอปากเกร็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหาร สถานศึกษาอำเภอปากเกร็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2 โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการวิจัย การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ โดยในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้น ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการ พบว่า ครูมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา ให้มีการส่งเสริมการนิเทศการศึกษาให้ครูในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา 2) ด้านการบริหารงานงบประมาณ พบว่า ครูมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา ให้ครูมีส่วนร่วมตรวจสอบ ติดตามการใช้เงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ ผู้บริหารควรให้มีการส่งเสริมให้ครูในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบ การปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 3) ด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า ครูมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา ให้ครูมีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การให้สวัสดิการของครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารควรให้มีการส่งเสริมให้ครูในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การให้สวัสดิการของครูและบุคลากรทางการศึกษา

4. ด้านการบริหารงานทั่วไป พบว่า ครูมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษา ให้ครูมีส่วนร่วมจัดหาจัดซื้อทรัพยากรการศึกษาที่จำเป็น ผู้บริหารควรให้มีการส่งเสริมให้ครูในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดสุรินทร์ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดหาจัดซื้อทรัพยากรการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546).*พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.)

กนกรัตน์ ทำจะดี. (2560). *การบริหารแบบมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม.

จารุวรรณ รากเงิน และคณะ. (2560). *การการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาต่อการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

จุฑามาศ พันสวรรค์. (2562). *การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลนครเชียงใหม่.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ทิพวรรณ จันทรสถิตย์. (2546). *การบริหารแบบมีส่วนร่วม.* วิชาการสถาบันราชภัฏธนบุรี น.1

นิรุทธ์ นันทมาศวังนรา และคณะ. (2564). *การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่มเขื่อนบางลาง สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2*. สถาบันรัชต์ภาคย์.

เพ็ญพิศ ผาพองยุน (2560). *การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ.* บัณฑิตวิทยาลัย : วิทยาลัยสันตพล.

ลลิตา ปวะบุตร. (2555). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมโภชน์ อเนกสุข และคณะ. (2565). *การมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการบริหารสถานศึกษาอำเภอปากเกร็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 2*. มหาวิทยาลัยปทุมธานี

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2545). *รูปแบบการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา.* วารสารวิชาการ

สุภาวดี ใจภักดี และอัจฉรา วัฒนาณรงค์. (2563). *การมีส่วนร่วมของครูผู้สอนในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห□งชาติ. (2545). *การดำเนินงานตามยุทธศาสตร□ปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ□องค□การรับส□งสินค□าและพัสดุภัณฑ์.

อำภา สมันพืช. (2561). *การมีส่วนร่วมในการบริหารกับความยึดมั่นผูกพันกับองค์การของครูในสถาบันการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร* . (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยสยาม.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research Methods in Education* (7th ed.). London: Routledge.

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

INNOVATIVE LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS THE SCHOOLS UNDER KHON KAEN PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

[1]ธนะวัฒน์ สงวนศรี, [2]อดุลย์ พิมพ์ทอง และ [3]วิเชียร รู้ยืนยง

[1]Thanawat Sa-nguansri, [2]Adul Pimthong and [3]Wichian Rooyuenyong

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย

Norteastern University, Thailand

[1]6483110025@neu.ac.th

Received: May 25, 2023; **Revised**: July 26, 2023; **Accepted**: August 16, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 2) เพื่อเปรียบเทียบการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 310 คน ที่ได้จากการกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และ มอร์แกน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - Way ANOVA) และการทดสอบ รายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffie) และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 คน โดยการนำความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตามขอบเขตด้านเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

[1] นักศึกษา, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

[2] อาจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

[3] อาจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 อยู่ในระดับมาก ทั้งโดยรวมและ รายด้าน 2) ผลการเปรียบเทียบการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ยกเว้นภาวะผู้นำเชิง นวัตกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษา ขนาดกลางกับขนาดใหญ่ มีความแตกต่างกันอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

Abstract

This research purposed to: 1) study the innovative leadership level of the school administrators under Khon Kaen Educational Service Area Office 1, 2) compare the innovative leadership of the School Administrators under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1, divided by school sizes, experiences and positions. The population of this research 310 school administrators and teachers in the schools under under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1, 2022 Academic Year, selected based on Krejcie and Morgan's packaged table. The research instrument was the five-rating scaled questionnaires, and the data were analyzed through the packaged software program to analyze the frequency, percentage, mean standard deviation, One-Way-ANOVA and the pair test with Scheffe's method. Also, the interview forms were used to interview with 6 samples and the information from the interview to analyze the scope of the content. The research findings indicated that: 1) the innovative leadership of the school administrators under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1 implied at the much level both in overall and each aspect. 2) The comparison results of the innovative leadership of the school administrators under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1, divided by the school sizes in overall and each aspect revealed differently at the statistical significance of .05 level. However, the innovative leadership of the school administrators in the medium and large sizes were indifferent at the statistical significance of .05.

Keywords: Innovative Leadership, School Administrators, Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1

บทนำ

ปัจจุบันการศึกษาของไทยมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อแนวโน้มของการศึกษาในประเทศ แท้จริงแล้วไม่ได้มีเพียง เรื่องของกระบวนการสอน ครูผู้สอน หรือตัวเด็กเองเท่านั้น แต่รวมไปถึงปัจจัยภายนอกที่สำคัญและมีผลกับความสำเร็จ (ประหยัด พิมพา, 2561: 243) ซึ่งมีปัญหาด้านการพัฒนาผู้เรียนที่พบว่าผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน NT และ O-NET ต่ำกว่า เกณฑ์มาตรฐานบางวิชา มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณมีการฝึกทักษะและพัฒนาน้อย และมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้น้อย อีกทั้งยังมีปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนในเรื่องของการมีครูต่ำกว่าเกณฑ์มาก ครูส่วนใหญ่มีวุฒิ ไม่ตรงกับวิชาที่สอน ครูส่วนหนึ่งยังไม่พัฒนารูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของนักเรียน และมีทักษะการใช้สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน เทคโนโลยี นวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่ ต้องปรับปรุง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3, 2563: 9) ผู้บริหารจึงเป็นบุคคลสำคัญใน การขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการศึกษาให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพในทุกมิติ โดยใช้เพื่อมุ่งเป้าหมาย คือ ผู้เรียนทุกช่วงวัย (อมรา จันทะไทย, พงษ์พัฒน์ วงษ์สุน และ สยมพล จันทะแจ้ง, 2564:37)

ในการบริหารและจัดการการศึกษาในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีเริ่มเข้ามามีบทบาทมาก ผู้บริหารสถานศึกษารวมทั้งครูอาจารย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะจึงจะใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนสามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในหลายลักษณะ นอกจากการสอน นวัตกรรมและเทคโนโลยียังมีบทบาท สำคัญมากต่อการบริหาร ผู้บริหารสามารถนำนวัตกรรมมาใช้ในด้านต่าง ๆ ได้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศถูกนำไปใช้ ในการศึกษาควบคู่ไปกับการนำไปใช้ด้านอื่น ๆ ผู้บริหารจึงต้องนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์และปรับตัวให้วิวัฒนาการควบคู่กับ การนำไปใช้ประโยชน์ในส่วนที่ต้องการพัฒนา เนื่องจากนวัตกรรมและเทคโนโลยีมีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วมาก ผู้บริหารที่ต้องการพัฒนาโรงเรียนภายใต้การแข่งขันทางการศึกษาด้วยระบบคุณภาพและมาตรฐานสากลที่ทวีความรุนแรง มากยิ่งขึ้น ควรที่จะบริหารระบบสารสนเทศในองค์กร ความพร้อมของบุคลากรในการศึกษา ซึ่งครูเป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่ง ในการที่จะนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ ครูจึงต้องเป็นผู้ช่วยพัฒนา ทางวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องอันนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์นวัตกรรม การเรียนการสอนและความเป็นครูมืออาชีพ (แฟร์บีสต์ Verbiest, 2008:1) และการศึกษาที่มุ่งเน้นเพียงตัวความรู้เป็นหลักจะไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงใน อนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กวิสรา ชื่นอุรา, 2559: 32) การสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในองค์กรจึงเป็นเรื่องจำเป็น อย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องใช้ทั้งเทคนิคในการบริหารจัดการ (Management) และความเป็นผู้นำ (Leadership) เพื่อนำพา องค์กรสู่ความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงได้ (อนุสรา สุวรรณวงศ์, 2559: 164)

การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากระบบการศึกษาที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อแก้ไขปัญหา ทางด้าน

การศึกษาบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษาที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านการศึกษา ในบางเรื่อง เช่น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้เรียนที่มากขึ้น การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย การผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนให้เพิ่ม มากขึ้นด้วยระยะเวลาที่สั้นลง ซึ่งการใช้นวัตกรรมมาประยุกต์ในระบบการบริหารจัดการด้าน การศึกษาก็มีส่วนช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ศศิประภา ชัยประสิทธิ์, 2553:60) สอดคล้องกับแนวคิดของไพฑูลย์ สินลารัตน์ (2553) ที่กล่าวว่า การศึกษาควรเป็นไปในทิศทางที่มีคุณค่าต่อตัวผู้เรียน ต่อสังคม ในทางสร้างสรรค์มากขึ้นและเป็น ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศให้ดำรงอยู่ในภาวะสังคมโลกที่แข่งขันอย่างรุนแรงเช่นปัจจุบัน เราจึง ควรเปลี่ยนกระแสการศึกษาใหม่ให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อผลในทางปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ก่อให้เกิด ผลผลิตใหม่ในวงการศึกษา เป็นผลผลิตที่สร้างสรรค์ (Creative) ซึ่งปัจจุบันผู้นำองค์การยุคใหม่ต้อง เผชิญปัญหาที่หลากหลาย ภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำ ต้องมีภาวะผู้นำที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกิดจากผู้ใต้บังคับบัญชาและเปิดให้มีอิสระ ในการทำงานมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการก็เช่นเดียวกันจำเป็นจะต้องอาศัยผู้บริหารการศึกษาและ ผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ จึงจะทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ ดังนั้นการที่โรงเรียนจะพัฒนาให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ปัจจัย สำคัญส่วนหนึ่งมาจากผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2549, น.1) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงต่อผลลัพธ์ที่ได้จากระบบการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารการศึกษา และประสิทธิผลขององค์การทางการศึกษา อย่างไรก็ตามการที่ผู้บริหารโรงเรียนจะบริหารให้ได้ผลดีนั้น จำเป็นจะต้องมีการเสริมพลังให้ผู้บริหารได้มีโอกาสฝึกและใช้ความ เป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ (Leadership) ได้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้ผู้บริหารเป็นนักบริหารมืออาชีพ ภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับผู้บริหารทุกระดับ ซึ่งจะต้องปฏิบัติงานร่วมกับ ผู้อื่น โดยเพื่อนร่วมงานมีความเต็มใจ พึงพอใจ และในขณะเดียวกันก็ได้ผลงานที่มีความถูกต้อง สมบูรณ์ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รวมทั้งมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (อภิวัฒน์ เจนเชี่ยวชาญ 2549:14) นอกจากนี้ วิโรจน์ สารรัตนะ (2545 :38) ยังกล่าวว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผลหรือ โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยหลักการ แนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทาง ต้องอาศัยความ ทุ่มเทพยายามในทุกด้านจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต้องอาศัยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต้องอาศัยเป้าหมายที่ชัดเจนและท้าทาย มีทรัพยากรที่เพียงพอและมีคุณภาพ ต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนและภาวะผู้นำของคณะครู และยังมีงานวิจัยต่างๆ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานให้สัมฤทธิ์ผลความสำเร็จในผลงานมี ส่วนสัมพันธ์กับความสามารถของผู้บริหารหรือภาวะผู้นำเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานนั้นมี ลักษณะการปฏิบัติงานอย่างไร มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญที่สุด ที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถในความเป็นผู้นำ บริหารงานให้บุคลากรที่มีอยู่ช่วยกันทำงานและรู้จัก เลือกวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้การ

ดำเนินงานต่างๆเกิดประสิทธิผลและ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย (สุวรรณา เทพประสิทธิ์, 2555) โรงเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีบริบทที่แตกต่างกัน

การบริหารสมัยใหม่นั้นผู้บริหารต้องมีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงความฉลาดทางด้าน นวัตกรรม อีกทั้งมีความเข้าใจและเข้าถึงปัญหาหรือโอกาสต่างๆ ด้วยความคิดที่สร้างสรรค์และสามารถใช้ความรู้ ทักษะและ ประสบการณ์ที่ผ่านมาในการขับเคลื่อนและสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากร ในการสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา (เนาวรัตน์ เยาวนาถ, 2562: 10) เป็นผู้นำที่ใช้แนวทางการดำเนินใหม่ๆ มีความสามารถในการนำนวัตกรรมใช้แก้ปัญหา (ไวส์ และเลแกรนด์, Weiss & Legrand, 2011 อ้างถึงใน เวียงวิวรรธน์ ทำทูล, 2557: 27) รวมทั้งประยุกต์ใช้วิธีการคิด วิธีการ ทำงานแนวทางใหม่ ๆ ในการสร้างงานที่มีประสิทธิภาพ และสร้างความร่วมมือ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆที่เกิดขึ้น (จีราภา ประพันธ์พัฒน์, 2560, 40) อีกทั้งการพัฒนา“นวัตกรรม”เป็นการสร้างสรรค์ คิดค้น พัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วหรืออาจจะเป็นสิ่งใหม่ เพื่อที่จะนำสิ่งนั้นไปใช้ในการปฏิบัติจริง เผยแพร่ และ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานได้ในบริบทของการศึกษา จะอยู่ในเรื่องของการบริหารจัดการทางด้านการจัด การศึกษา และการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน (ฐิติ ธีระเกียร, 2565: ออนไลน์)

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา อยู่ในระดับใด และศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา มีความแตกต่างกันหรือไม่ โดยผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลและ ผลการศึกษาจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติและปรับปรุงพฤติกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา อีกทั้งเพื่อพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 เป็นประโยชน์ต่อ การบริหารจัดการการศึกษาไทยให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลง ให้เท่าทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยมีวิธีการดำเนินวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ในปีการศึกษา 2565 รวม 152 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร 164 คน ครู 1,370 คน รวมทั้งสิ้น 1,534 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ปีการศึกษา 2565 ขนาดกลุ่มตัวอย่าง กำหนด ขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จของเครจซี่ และ มอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 310 ประกอบด้วย ผู้บริหาร 82 คน ครู 228 คน และใช้การสุ่มแบบแบ่ง ชั้นภูมิ (Stratified RandomSampling) ในการแบ่งชั้นเพื่อเก็บข้อมูลโดยแบ่งตามขนาด สถานศึกษาและใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลากเลือกผู้ตอบ แบบสอบถาม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านการทางานเป็นทีมและมีส่วนร่วม 3) ด้านการคิดสร้างสรรค์ 4) ด้านการบริหารความเสี่ยง 5) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและ 6) ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 2 ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสอบข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์ทำงาน และขนาดสถานศึกษา ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การแปรปรวนทางเดียว (One way Anova) และเปรียบเทียบรายคู่ ตามวิธีของ เชฟเฟ่ (Scheffe’)

ผลการวิจัย

จากการวิจัยภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 (N = 310)

ที่	ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับภาวะผู้นำ			
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	ด้านการมีวิสัยทัศน์	4.21	0.65	มาก	1
2	ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	4.17	0.72	มาก	3
3	ด้านการคิดสร้างสรรค์	4.16	0.73	มาก	4
4	ด้านการบริหารความเสี่ยง	4.06	0.78	มาก	6
5	ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	4.19	0.72	มาก	2
6	ด้านการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม	4.13	0.78	มาก	5
	รวม	**4.15**	**0.68**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.15, S.D.= 0.68) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.21, S.D. = 0.65) รองลงมา คือ ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ($\overline{X}$ = 4.19, S.D.= 0.72) และด้านการบริหารความเสี่ยง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = 4.06, S.D.= 0.78)

2. เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของเชฟเฟ่ (Scheffe method) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวม

ขนาดสถานศึกษา	$\overline{X}$	ขนาดเล็ก (2.69)	ขนาดกลาง (4.30)	ขนาดใหญ่ (4.13)
ขนาดเล็ก	2.69	-	-1.61*	-1.44*
ขนาดกลาง	4.30	-	-	.17
ขนาดใหญ่	4.13	-	-	-

*p< .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยรวม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ สถานศึกษาขนาดเล็กกับขนาดกลาง โดยที่สถานศึกษาขนาดเล็กมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมต่ำกว่า สถานศึกษาขนาดกลาง สถานศึกษาขนาดเล็กกับขนาดใหญ่ โดยที่สถานศึกษาขนาดเล็กมีภาวะผู้นำ เชิงนวัตกรรมต่ำกว่าสถานศึกษาขนาดใหญ่ ส่วนสถานศึกษาขนาดกลาง ขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างในข้อสำคัญทาน ระดับ 0.05

อภิปรายผล

จากการศึกษา ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 สามารถอภิปรายผล ได้ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 มีความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการที่จะเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติงานแบบเดิมๆ ให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์ งานมากขึ้น โดยให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดสร้างสรรค์ทำงานเป็นทีม และสนับสนุน การปฏิบัติงานของครูให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยเป็นผู้ที่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์กร เป็นผู้ที่ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและมีภาวะผู้นำในการจัดการและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ครู (Adair, 1996) นอกจากนี้พฤติกรรมและการปฏิบัติตนของผู้บริหารสถานศึกษาเข่งผล ความคิดเห็นของครู อีกด้วย สอดคล้องกับ Institute of Work Psychology (2003) ที่กล่าวว่า การให้ความสำคัญกับการ กระตุ้นและสร้างความมั่นใจให้กับครูในการลองทำสิ่งใหม่ๆ ของผู้บริหารสถานศึกษา จะทำให้ครู มีความรู้ มีทักษะและความสามารถใหม่ๆ ในการที่จะนำไปใช้สร้างให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและนวัตกรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยบรรยากาศในการทำงานที่เอื้อต่อการ มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงครูจะต้องได้รับโอกาสในการเรียนรู้ ผู้บริหารควรให้การสนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดการมีความคิดสร้างสรรค์ และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า

2. ผลการเปรียบเทียบการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีขนาด ต่างกัน ได้รับแนวคิดหลักการ กระบวนการบริหาร ตามนโยบายและเป้าหมายที่สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เป็นแนวทางเดียวกันหมด ขนาดสถานศึกษาเป็นเพียง การกำหนดขอบเขตการบริหารงานในสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จได้ ซึ่งในการบริหารงาน ย่อมแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละขนาด

สถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพิชชา พู่กันงาม (2559) ที่ศึกษาการวิเคราะห์แบบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหาร สถานศึกษาจำแนกตามขนาดของสถานศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับครูโรงเรียนขนาดกลาง เห็นความว่า โรงเรียนขาดความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากได้รับงบประมาณ ไม่เพียงพอแต่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชน ด้านครูผู้สอน มีจำนวนเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดแต่ยังมีบางระดับชั้นและบางวิชาที่สอนไม่ตรงวิชาเอก ในขณะที่โรงเรียนขนาดใหญ่ มีความพร้อม ซึ่งบริบทสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน การบริหารงานก็ย่อมแตกต่างกันด้วย ทำให้ โรงเรียนขนาดเล็กหรือขนาดกลางอาจมีผลทำให้การเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในบางวิชาและโรงเรียนมักจะมีผลงานดีเด่นในด้านกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนมากกว่าทางด้านวิชาการ ในขณะที่เรียนขนาดใหญ่ ได้รับรางวัลจากการประกวดแข่งขันในโอกาสต่างมากมาย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้บริหาร สถานศึกษานำวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ เป้าหมาย ไปถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติงานทั้งระบบจน เกิดผลลัพธ์ตามที่องค์กรต้องการได้ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ เป้าหมาย ของโรงเรียน ไปถ่ายทอดให้กับบุคลากรเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดผลลัพธ์หรือบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรให้สร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน และเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนให้บุคลากรร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ เช่นการประกวดผลงานนวัตกรรมการสอนของครูในโรงเรียนหรือการส่งเสริมให้บุคลากรส่งผลงาน เข้าประกวดแข่งขันตามโอกาสต่างๆ ของหน่วยงานการศึกษา โดยมีการให้รางวัลหรือเกียรติบัตรในการประกวดเพื่อเป็นขวัญกำลังใจและทำให้บุคลากรเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุน ให้บุคลากรประยุกต์ใช้วิธีการปฏิบัติงานใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ ให้มีความสอดคล้องกับลักษณะงาน และบริบทขององค์กร มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ บุคลากรเกิดการสร้างสรรค์งาน โดยการสนับสนุนให้มีการอบรมเทคนิคการสอนหรือค้นคว้า หาแนวทางใหม่ๆเพื่อให้บุคลากรได้นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์ และมีการ ติดตามการปฏิบัติงานของบุคลากรในการนำวิธีการปฏิบัติงานใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ ให้สอดคล้องกับลักษณะงานและบริบทขององค์กร Update

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.*

กฤษพล อัมระนันท์. (2559). *การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอแม่วงก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 2.*บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์. (25551 *โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา,* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ขวัญตา เกื้อกูลรัฐ (2554), ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการศึกษาของ สถานศึกษาขนาดกลาง อำเภอโพธาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี)

ขวัญชนก โดนาค (2556), *การวิเคราะห์องค์ประกอบการผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2543). *นวัตกรรมการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เอสอาร์พริ้นติ้ง.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2551). *การเปลี่ยนผ่านการศึกษาเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

วงศ์, วิโรจน์ สารรัตนะ. (2547). *ภาวะผู้นำจากทฤษฎีสู่ข้อเสนอตัวแบบหลักสูตรพัฒนาบุคลากร* วารสารศึกษาศาสตร์ มข., 27(3), 40-52

วุฒิพงษ์ ภักดีเหลา. (2554), *การศึกษาคุณลักษณะขององค์การนวัตกรรม:กรณีศึกษาองค์การที่ได้รับรางวัลด้านนวัตกรรม.* บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)

วีรชัย ตันติวีระวิทยา. (2530), *การจัดองค์การให้มีประสิทธิภาพ*, กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น

เวียงวิวรรธน์ ทาทูน. (2557).*ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อองค์การขีดสมรรถนะสูง ของโรงเรียนในสังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาล กับภิกษุสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

THE COMPARISON STUDY OF THE ROLE OF THE GREAT DHUTANGA BUDDHA'S DISCIPLES IN THE BUDDHA'S PAST AND THE GREAT DHUTANGA LUAN POO MANN'S DISCIPLES

[1]พระมหากตัญญู อภิชาโน (พริกบุญจันทร์), [2]ทิพย์ภวิษณ์ ใสชาติ และ [3]พระครูธีรธรรมบัณฑิต

[1]Phra Maha Katanyu Aphichano (Phrikbunchan), [2]Thipphavit Saichart and [3]Phrakru Theerathammabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]katanyup@gmail.com

Received: May 28, 2023; **Revised**: July 27, 2023; **Accepted**: August 18, 2023

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาล 2) เพื่อศึกษาบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และ3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์สมัยพุทธกาลกับภิกษุผู้ทรงธุดงค์สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ธุดงควัตร คือ เครื่องมือและเป็นวิธีปฏิบัติเพื่อขัดเกลาความประพฤติของพระสงฆ์ ในการกำจัดความมักมาก เห็นแก่ตัว ธุดงค์เป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ ผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติตามก็ได้ เป็นอุบายวิธีกำจัดขัดเกลากิเลส ทำให้เกิดความมักน้อยสันโดษยิ่งขึ้น ไม่สะสมกิเลสตัณหาอุปาทาน ทำให้การปฏิบัติธรรม

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

เจริญก้าวหน้า จนถึงขั้นบรรลุธรรมขั้นต้นและขั้นสูงในพระพุทธศาสนาได้เปรียบเทียบการปฏิบัติธุดงควัตรของพระมหากัสสปเถระแล้ว ท่านถือสมาทานธุดงค์ 3 ประการ (1) ถือการนุ่งห่มบังสุกุลเป็นวัตร (2) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร (3) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร จนได้รับยกย่องเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้ทรงธุดงค์ เมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต, การปฏิบัติธุดงควัตรของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท), การปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน การถือสมาทานธุดงค์ เหมือนกัน 3 ข้อ คือ 1) ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุล 2) เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็น 3) ถืออยู่ในป่าเป็นวัตร ที่แตกต่างกันคือ ไม่รับอาหารที่นำมาถวายในภายหลัง ส่วนการปฏิบัติธุดงควัตรของพระอุปเสนเถระ และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระราหุลเถระถือสมาทานธุดงค์ 13 ข้อ การปฏิบัติธุดงควัตรของพระเรวตขทิรวนิยเถระ และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสุภูติเถระ ถือสมาทานธุดงค์ 1 ข้อ คือ อยู่ในป่าเป็นวัตร จนได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ที่ประกอบด้วยเมตตา (อรณวิหารธรรม)

คำสำคัญ: การเปรียบเทียบ, บทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์, พระพุทธศาสนา, ภิกษุสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

Abstract

This thesis titled has 3 objectives as follows: 1) to study the role of pilgrims in the time of the Lord Buddha; 2) To study the role of a monk who takes a pilgrimage in the line of Luang Pu Man Bhuridattato; and 3) To study and compare the roles of the pilgrimage monks in the time of the Lord Buddha and the pilgrimage monks of the Luang Pu Man Bhurittto line. This research is a documentary qualitative research. The results showed that: Thudong Kavat is a tool and a practice to refine the behavior of monks. To get rid of incontinence, selfishness Pilgrimage is a practice that the Lord Buddha has permitted. but without compulsion Anyone can voluntarily comply. It is a method for eliminating defilements. resulting in a more indifferent solitude Do not accumulate passion and prejudice make the practice of dharma progress up to the preliminary and advanced level of enlightenment in Buddhism. Compare the pilgrimage practice of Phra Maha Kassapa Thera. He held 3 pilgrimages. (1) It is a practice to wear a requiem (2) It is a practice to take an alms round (3) It is a practice to live in the forest until being praised He is superior to all monks in the way of pilgrimage. Compared with the pilgrimage practice of Luang Pu Man Phuritatto, the pilgrimage practice of Phra Bodhiyan Thera (Cha Suphatto), the pilgrimage practice of Luang Maha Bua Yannasampanno The pilgrimage is the same with 3 things: 1) Wearing a rag, 2) Taking alms to me, 3) Staying in the forest as a routine.the difference is Don't accept food that is offered later. As for the pilgrimage

practice of Phra Upasen Thera and the pilgrimage practice of Phra Rahul Thera, holding 13 pilgrimages. The pilgrimage practice of Phra Revatkhathiravani Thera and the pilgrimage practice of Phra Subhuti Thera Hold 1 pilgrimage: stay in the forest as a routine Until being praised that one who has mercy (Aranawiharn Dhamma)

Keyword: Comparison, The role of the pilgrimage monk, Buddhism, Bhikkhu Sai Luang Pu Man Phuritatto

บทนำ

เมื่อภิกษุที่บวชในพระพุทธศาสนามีความต้องการที่จะกำจัดกิเลสในจิตใจอันได้แก่ ความโลภ ความหลง ความยึดติดในสักการะ ความยึดติดในสรรเสริญ ความยึดติดในสุขและเป็นผู้มีกำลังจิตต้องการเพิ่มข้อวัตรปฏิบัติที่เข้มงวดขึ้น หรือต้องการเพิ่มเวลาในการเจริญงานด้านจิตภาวนาให้มากขึ้น ถึงกับเว้นการนอนเสีย นั่นคือธุดงค์ หรือ“เป็นวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้กำจัดกิเลส” ธุดงค์ คือ อุบายที่พระพุทธองค์บัญญัติขึ้น เพื่อให้สงฆ์สาวกใช้ขัดเกลากิเลสให้หมดเร็วขึ้นโดยมีหลักส่งเสริมให้เป็นผู้มีความมักน้อยสันโดษ ตัดความกังวลทางใจเรื่องปัจจัยสี่ ยังปัจจัยสี่ให้มีเพียงพอต่อการมีชีวิตเท่านั้น ส่งเสริมให้เร่งทำสติให้มากทั้งกลางวันและกลางคืน เป็นผู้ปรารภความเพียรมากขึ้น โดยสมัครใจเลือกข้อในการสมาทานเองตามกาล ตามสถานที่ พระพุทธองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณมากกับพระสงฆ์ผู้ธุดงควัตร มีในพระไตรปิฎกว่า ถึงกับอนุญาตให้เข้าเฝ้าทูลถามปัญหาในเรื่องข้อสงสัยในการภาวนาได้ตลอดเวลาโดยไม่ต้องนัดหมาย เพื่ออนุเคราะห์งานทางด้านจิตตภาวนาให้ก้าวหน้าสู่ความพ้นทุกข์ได้เร็วที่สุด พระธุดงค์ในสมัยพุทธกาลมีบทบาทสำคัญมาก ถึงกับได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์หลายเรื่องในหลายกาลด้วยกันที่เป็นสาวกที่มีความตั้งใจมากเป็นพิเศษในการขัดเกลากิเลส เพราะผลจะได้เป็นประโยชน์โดยตรงกับสาวกรูปนั้น ๆ เองแล้ว และยังเป็นแบบอย่างในปฏิปทาอันเป็นประโยชน์แก่เพื่อนพรหมจรรย์ในกาลสมัยนั้นเองและในอนาคตกาลด้วย เมื่อได้รู้และได้ทำจนเห็นผลได้จริงจากการใช้ธุดงควัตร

พระมหากัสสปะเถระในสมัยพุทธกาลได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านผู้ทรงธุดงค์และสรรเสริญคุณแห่งธุดงค์ในการเลือกสมาทานธุดงควัตร 3 ข้อ ได้แก่ 1) ใช้แต่ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร 2) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และ 3) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต พระพุทธองค์เคยตรัสถามว่าเธอเล็งเห็นประโยชน์อะไรจึงอยู่ป่าเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้มักน้อยเป็นวัตร เป็นผู้สันโดษเป็นวัตร เป็นผู้สงัดจากหมู่เป็นวัตร เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่เป็นวัตร เป็นผู้ปรารถนาความเพียรและกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารถนาความเพียร ดังนี้ พระมหากัสสปะกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นอำนาจประโยชน์ 2 ประการ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตรสิ้นกาลนาน ฯลฯ เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรทรงไตรจีวรเป็นวัตรมีความปรารถนาน้อย เป็นผู้สันโดษเป็นผู้สงัดจากหมู่

เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียรและกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเพียร เล็งเห็นการอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม และอนุเคราะห์ประชุมชนในภายหลังว่า ทำไฉน ประชุมชนในภายหลังพึงถึงทิฏฐานุคติว่า ได้ยินว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า ที่ได้มีมาแล้ว ท่านเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตรและกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความอยู่ป่าเป็นวัตรสิ้นกาลนาน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่าดีละ ดีละ กัสสปะ ได้ยินว่า เธอปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรกัสสปะเพราะเหตุนั้นและ เธอจงทรงผ้าป่านบังสุกุลอันไม่น่านุ่งห่ม จงเที่ยวบิณฑบาตและจงอยู่ในป่าเถิด

พระพุทธองค์ทรงแสดงบทบาทในการยกย่องพระมหากัสสปะเถระผู้เป็นเอตทัคคะในผู้ทรงธุดงค์ถึง 4 ข้อ คือ 1) มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยตถาคต (พระบรมศาสดาทรงให้พระมหากัสสปะเถระเปลี่ยนผ้าสังฆาฏิกับพระองค์ เพื่อเป็นการแสดงให้ปรากฏแก่พุทธสาวกทั้งหลาย ว่าท่านเป็นผู้มีธรรมเสมอด้วยพระองค์) เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ควรที่ภิกษุทั้งหลายพึงถือเป็นแบบอย่าง 2) มีความประพฤติเป็นคนใหม่อยู่เสมอ ไม่คะนองกาย วาจา และใจ ในสกุลเป็นนิตย์ คือ เมื่ออยู่ในสกุลใดก็ไม่ข้องอยู่ในสกุลนั้นๆ ตั้งจิตเป็นกลางว่า “ผู้ใครลาภจงได้ลาภ ผู้ใครบุญจงได้บุญ ตนได้ลาภแล้วมีจิตเป็นฉันใด ผู้อื่นก็มีใจเป็นฉันนั้น” 3) มีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา ในการแสดงธรรมแก่ผู้อื่น 4) ทรงสอนให้ภิกษุประพฤติดีประพฤติชอบ โดยยกพระมหากัสสปะเถระขึ้นเป็นแบบอย่าง (ธนากิต,2549 :125) บทบาทของพระมหากัสสปะเถระยังได้รับเกียรติและถูกเป็นผู้ควรเคารพท่านมากจากเหล่ามนุษย์และเหล่าเทวดา ในวันอัฏฐมีบูชาหรือวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระที่ในเบื้องต้นไม่สามารถจุดไฟติดได้ พระอนุรุทธะเถระจึงทูลแก่บรรดาเหล่ามัลลกษัตริย์ว่า เหล่าเทวดาประสงค์จะรอให้พระมหากัสสปะเถระพร้อมเหล่าภิกษุสงฆ์ผู้เป็นศิษย์ 500 รูป ที่เร่งเดินทางจากเมืองปาวาละให้มาทันทำการสักการะพระพุทธสรีระก่อนแล้วเพลิงทิพย์ก็ลุกติดเองเป็นอัศจรรย์ เป็นการให้เกียรติพระสงฆ์ผู้ทรงธุดงควัตรในสมัยพุทธกาลมาก แม้บทบาทในปั้นปลายของชีวิตพระมหากัสสปะเถระยังได้รับให้เป็นประธานในการทำปฐมสังคายนาครั้งที่ 1 ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธด้วย

ในยุคต่อมากพระกรรมฐานส่วนใหญ่มักจะมีการปฏิบัติธุดงค์ เจริญกรรมฐานตามแนวหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต จนกระทั่งมีพระภิกษุถือธุดงควัตรเป็นแบบอย่างในการเสริมอุบายในการชำระกิเลสในจิตใจให้หมด และเมื่อปฏิบัติธุดงควัตรแล้วก็ได้รับผลจนเป็นครูบาอาจารย์สายกรรมฐานทั้งฝ่ายธรรมยุตินิกายมีหลวงปู่ฝั้น อาจาโร, หลวงปู่ขาว อนาลโย, หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เป็นต้น และทางฝ่ายมหานิกายก็มีหลวงปู่ทองรัตน์กันตสีโล, หลวงปู่ชา สุภทฺโทเป็นต้น บทบาทสำคัญของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ผู้ทรงธุดงควัตร 3 ข้อด้วยกัน มีการถือการฉันมื้อเดียวเป็นวัตร การถือการฉันในบาตรเป็นวัตร การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และการอยู่ป่าเป็นวัตรก็ตามโอกาสแห่งกาลสมัยในช่วงอายุขัย ทำให้เป็นแบบอย่างของครูอาจารย์ที่ดี น่ายกย่อง น่าสรรเสริญ น่าที่จะนำแบบอย่างไปประพฤติปฏิบัติตาม จนมีลูกศิษย์มากมายในสายกรรมฐานจวบจนปัจจุบันนั่นเอง

บทบาทของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโนผู้เป็นศิษย์คนสำคัญในฝ่ายธรรมยุตินิกายรูปหนึ่งของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต มีการใช้หลักธุดงควัตร คือ การถือการฉันในบาตรเป็นวัตร การถือการนั่งฉันครั้ง

เดียวเป็นวัตร และบางกาลสมัยท่านก็มีการถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรและการถือการนั่งเป็นวัตร (เนสัชชิก) ในช่วงเร่งความเพียรทางด้านจินตภาวนาในช่วงปลายของชีวประวัติของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโนได้กลับมาสร้างวัดที่บ้านเกิดท่าน ชื่อวัดป่าบ้านตาด ได้มีพระภิกษุสามเณรได้เข้าไปศึกษาปฏิบัติธรรม ตามแนวธุดงคกรรมฐานเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นพระเถระในยุคปัจจุบันนี้ และอีกบทบาทของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ยังได้มีโอกาสช่วยชาติ โดยทำโครงการผ้าป่าช่วยชาติเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2540 รับบริจาคจากผู้มีศรัทธาถวายทองคำ เงินดอลลาร์ เงินสกุลต่างประเทศและเงินบาท ยกให้กับธนาคารแห่งประเทศไทย (คลังหลวง) เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย

บทบาทของพระมหาเถระสำคัญอีกรูปผู้เป็นศิษย์สำคัญของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต คือ หลวงปู่ชา สุภทฺโทเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี ผู้มีการใช้หลักธุดงควัตรในการขัดเกลากิเลสของท่าน มีการถือการฉันในบาตรเป็นวัตร การเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และบางกาลสมัยท่านก็ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เป็นในช่วงที่ท่านเร่งความเพียรทางด้านจิตตภาวนา ในช่วงปลายของชีวประวัติหลวงปู่ชา สุภทฺโท ได้กลับมาสร้างวัดที่ใกล้กับบ้านเกิดท่านชื่อวัดหนองป่าพง จึงได้เกิดมีคณะกุลบุตรออกบวชศึกษาตามหลักธรรมตามแนวธุดงคกรรมฐานจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นทั้งชาวไทยและทั้งชาวต่างประเทศ มีวัดสาขาหนองป่าพงในไทยประมาณ 400 กว่าสาขา และวัดสาขาต่างประเทศประมาณ 30 กว่าสาขา จึงมีพระภิกษุสามเณรจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ประกาศศาสนาตามแนวธุดงคกรรมฐานโดยที่นักปฏิบัติธรรมมักจะเข้าไปฝึกหัดกรรมฐานในสาขาวัดหนองป่าพง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการที่จะศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาลกับภิกษุสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เพื่อศึกษาบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาล เพื่อศึกษาบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโตและเพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์สมัยพุทธกาลกับภิกษุผู้ทรงธุดงค์สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ซึ่งอยู่ในรูปแบบการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นรูปแบบในการปฏิบัติตามหลักธุดงควัตรต่างจากครั้งพุทธกาล หรือไม่อย่างไรและเป็นการ เผยแผ่หลักคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้อย่างไรตลอดทั้งเป็นการรักษาข้อวัตรต่าง ๆ ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาล
2. เพื่อศึกษาบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์สมัยพุทธกาลกับภิกษุผู้ทรงธุดงค์สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเอกสาร โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และ2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร เพื่อวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์เนื้อหา เชิงคุณภาพเพื่ออธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนเป็นวิทยานิพนธ์แบบพรรณนาเชิงโวหาร ตามโครงสร้างเนื้อหาและนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาเชิงโวหาร

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาลกับภิกษุสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต สรุปผล ดังนี้

1.ธุดงควัตร ถือเป็นเครื่องมือและเป็นวิธีปฏิบัติในการขัดเกลา ในการกำจัดความมักมาก ย่อมมีความมุ่งหมายในอานิสงส์ 2 ประการ โดยเจาะจง คือ ความไม่ยุ่งยากลำบากและความไม่ส่งเสริมกิเลส ธุดงค์ เป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ แล้วแต่ผู้ใดจะ สมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธีกำจัดขัดเกลากิเลส ทำให้เกิดความมักน้อยสันโดษยิ่งขึ้น ไม่สะสม เพื่อให้เบาสบายไปมาได้สะดวกด้วยไม่มีภาระมาก

2. เปรียบเทียบการปฏิบัติธุดงควัตรของพระมหากัสสปเถระแล้ว ท่านถือสมาทานธุดงค์ 3 ประการ (1) ถือการนุ่งห่มบังสุกุลเป็นวัตร (2) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร (3) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร จนได้รับยกย่องเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้ทรงธุดงค์ เมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต, การปฏิบัติธุดงควัตรของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท), การปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน การถือสมาทานธุดงค์ เหมือนกัน 3 ข้อ คือ 1) ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุล 2) เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็น 3) ถืออยู่ในป่าเป็นวัตร ที่แตกต่างกันคือ ไม่รับอาหารที่นำมาถวายในภายหลัง ส่วนการปฏิบัติธุดงควัตรของพระอุปเสนเถระ และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระราหุลเถระถือสมาทานธุดงค์ 13 ข้อ การปฏิบัติธุดงควัตรของพระเรวตขทิรวนิยเถระ และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสุภูติเถระ ถือสมาทานธุดงค์ 1 ข้อ คือ อยู่ในป่าเป็นวัตร จนได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ที่ประกอบด้วยเมตตา (อรณวิหารธรรม)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาล กับภิกษุสายหลวงปู่มั่น ภูริทตโต มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ธุดงควัตร คือ ข้อปฏิบัติอันเป็นเครื่องขจัดความมักมาก ย่อมมีความมุ่งหมายในอานิสงส์ 2 ประการ โดยเจาะจง คือ ความไม่ยุ่งยากลำบากและความไม่ส่งเสริมกิเลส ธุดงค์ เป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ แล้วแต่ผู้ใดจะ สมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธีกำจัดขัดเกลากิเลส ทำให้เกิดความมักน้อยสันโดษยิ่งขึ้น ไม่สะสม เพื่อให้เบาสบายไปมาได้สะดวกด้วยไม่มีภาระมาก เหมือนนกที่มีเพียงปีกก็บินไปฉะนั้น มิใช่เพื่อสะสม หรือเพื่อลาภสักการะและชื่อเสียง ถ้าทำเพื่อลาภ เพื่อชื่อเสียง ต้องอาบัติทุกกฎ ธุดงค์ เป็นจริยาวัตรพิเศษอย่างหนึ่ง ตามแต่ใครจะสมัครถือ ไม่ใช่กิจจำเป็นบัญญัติขึ้นด้วยหมาย จะให้เป็นอุบายขัดเกลากิเลส และเป็นไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ ธุดงค์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถือปฏิบัติจริงๆ แล้ว ว่าโดยประเภทที่ปรากฏใน คัมภีร์พระไตรปิฎกมีทั้งหมด 8 ประเภท และปรากฏขึ้นมาในภายหลังในชั้นอรรถกถา วิสุทธิมรรค เพิ่มขึ้นมาอีก 5 ประเภท ร่วมเรียกว่า ธุดงค์ 13 ประการ ภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์สามารถปฏิบัติได้อย่างรวดเร็วในธุดงควัตรทั้ง 13 ประการ แต่จะถืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ให้เหมาะกับจริตของตน ธุดงค์ มีดังนี้ 1) อารัญญิกังคธุดงค์ (สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร) 2) ปิณฑปาติกังคธุดงค์ (สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร) 3) ปังสุกูลิกังคธุดงค์ (สมาทานการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร) 4) เตจีวริกังคธุดงค์ (สมาทานการทรงไตรจีวรเป็นวัตร) 5) สปทานจาริกังคธุดงค์ (สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตตามล าดับตรอกเป็นวัตร) 6) ขลุปัจฉาภัตติกังคธุดงค์ (สมาทานการงดฉันอาหารมื้อหลังเป็นวัตร) 7) เนสัชชิกังคธุดงค์ (สมาทานการนั่งเป็นวัตร) 8) ยถาสันถติกังคธุดงค์ (สมาทานการอยู่ในเสนาสนะตามที่เขาจัดให้เป็นวัตร) 9) เอกาสนิกังคธุดงค์ (สมาทานการนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร) 10) ปัตตปิณฑิกังคธุดงค์ (สมาทานการฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร) 11) รุกขมูลิกังคธุดงค์ (สมาทานการอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร) 12) อัพโภกาสิกังคธุดงค์ (สมาทานการอยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร) 13) โสสานิกังคธุดงค์ (สมาทานการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร)

2. บทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาล 1) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระมหากัสสปเถระ สมาทานธุดงค์ 3 ประการ อย่างเคร่งครัด คือ (1) ถือการนุ่งห่มบังสุกุลเป็นวัตร (2) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร (3) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะการปฏิบัติในธุดงค์คุณทั้งประการนี้อย่างเคร่งครัด พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้ทรงธุดงค์ 2) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระอุปเสนเถระ ผู้ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด สมาทานธุดงค์ ทั้ง 13 ข้อ 3) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระเรวตขทิรวนิยเถระ สมาทานธุดงค์ ด้วยการอยู่ป่าเป็นวัตร ชื่อมีวิธีการปฏิบัติตามหลักนิสสัย 4 ของบรรพชิต 4) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระราหุลเถระ ถือตามแนวทางการปฏิบัติธุดงควัตร 13 ข้อ 5) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสุภูติเถระ จะถือสมาทานธุดงค์ 1 ข้อ คือ การอยู่ป่าเป็นวัตร เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมเจริญวิปัสสนากรรมฐานอยู่ใน และได้รับการกล่าวขานว่า เป็นผู้ที่ประกอบด้วยเมตตา (อรณวิหารธรรม)

3. ธุดงควัตรที่หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ถือปฏิบัติเป็นอาจิณมีอยู่ 7 ประการ คือ 1) ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุล จนกระทั่งวัยชรา จึงได้ใช้เพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ศรัทธานำมาถวาย 2) เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็นนิตย์ แม้อาพาธ ไปในละแวกบ้านไม่ได้ ก็บิณฑบาตในเขตวัดบนโรงฉัน จนกระทั้งอาพาธ ลุกไม่ได้ในปัจฉิมสมัย จึง งดบิณฑบาต 3) ฉันในบาต ใช้ภาชนะใบเดียวเป็นนิตย์ จนกระทั่งถึงสมัยอาพาธ ในปัจฉิมสมัย จึงงด 4) ถือฉันหนเดียวเป็นนิตย์ ตลอดเวลาแม้อาพาธหนัก ในปัจฉิมสมัย ก็มิได้เลิกละ 5) ไม่รับอาหารที่นำมาถวายในภายหลัง คือรับเฉพาะที่ได้มาใน บาตรเท่านั้น 6) ถืออยู่ในป่าคือ ท่องเที่ยวเจริญสมณะธรรมกรรมฐานอยู่ ตามร่ม ไม้บ้าง ในภูเขาบ้างในหุบเขาบ้าง ในถ้ำ ในเงื้อมผาอันเป็นที่สงัดวิเวกห่างไกลจากชุมชน 7) ถือผ้าไตรจีวร คือ มีผ้า 3 ผืน ได้แก่ สังฆาฏิ จีวร และสบง จากการสมาทานธุดงควัตรของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ถือเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ หลัก 2 ประการ ได้แก่ 1) ประโยชน์ในชาตินี้ ท่านได้เอาธุระเทศนาอบรมสั่งสอนศีลธรรมอันดีงามแก่ประชาชนพลเมืองของทุกชาติ ทุกที่ตามเส้นทางสัญจรไป 2) ประโยชน์ศาสนา ท่านหลวงปู่มั่น ได้อุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนาด้วยความเชื่อ และความเลื่อมใสอย่างแท้จริง โดยรับเอาธุระทางพระพุทธศาสนาด้วยความอุตสาหะพากเพียรอย่างจริงจัง ไม่ทอดธุระในการบำเพ็ญสมณธรรม

4. การถือธุดงควัตรของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) ท่านเองก็เป็นศิษย์ที่ได้เรียนรู้หลักธรรมจากหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ซึ่งเป็นพระสงฆ์สายป่า ที่เคร่งครัดในด้านวินัย ยิ่งโดยเฉพาะการถือปฏิบัติตนเพื่อขัดเกลาจิตใจด้วยธุดงควัตรด้วยแล้ว จะเห็นได้ว่าพระโพธิญาณเถระนั้น จะถือหลักการธุดงควัตร ดังนี้ 1) ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุล จนกระทั่งวัยชรา จึงได้ใช้เพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ศรัทธานำมาถวาย 2) เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็นนิตย์ แม้ไปเทศนาธรรมโปรดพุทธศาสนิกชนที่อยู่ต่างประเทศ อย่างเช่นประเทศอังกฤษ ท่านก็ยังออกไปบิณฑบาตไม่ได้ขาด 3) ฉันในบาต ใช้ภาชนะใบเดียวเป็นนิตย์ จนกระทั่งถึงสมัยอาพาธเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลท่านจึงงดไปโดยอัตโนมัติ 4) ฉันหนเดียวเป็นนิตย์ ตลอดเวลาแม้อาพาธอยู่ท่านก็ยังฉันหนเดียวเหมือนเดิม 5) ไม่รับอาหารที่นำมาถวายในภายหลัง คือรับเฉพาะที่ได้มาในบาตรเท่านั้น 6) ถืออยู่ในป่าเป็นวัตร คือ อยู่ในวัดป่าไม่อยู่ในเมือง และจาริกธุดงค์ไปตามป่าเขาลำเนาไพร 7) ถือผ้าไตรจีวร คือ มีผ้า 3 ผืน ได้แก่ สังฆาฏิ จีวร และสบง ถึงแม้ว่าจะเก่าท่านก็จะย้อมใช้จนถึงที่สุด

5.การถือธุดงควัตรของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน รูปแบบของการปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงตาพระมหาบัว ญาณสมปนฺโน ท่านได้รักษาระเบียบวินัยข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ อย่างเคร่งครัด ในปีที่อยู่ศึกษากับท่านพระอาจารย์มั่น ตามบันทึกจากประวัติของท่าน ท่านก็ได้ยินพระอาจารย์มั่นพูดถึงเรื่องธุดงควัตร เพราะท่านอาจารย์มั่นเคร่งครัดมากตามนิสัย ด้วยเหตุนี้ท่านจึงถือเป็นข้อปฏิบัติเสมอมาในการสมาทานธุดงค์ เมื่อถึงหน้าพรรษาอย่างไม่ลดละ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อธุดงค์ที่ว่า ฉันอาหารเฉพาะของที่ได้มาในบาตรจากการบิณฑบาตเท่านั้น สำหรับธุดงค์ข้ออื่นๆ ก็ถือสมาทานอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น 1) การฉันหนเดียวในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น 2) การถือผ้าบังสุกุล
3) การใช้ผ้า 3 ผืน (สบง จีวร สังฆาฏิ) 4) การฉันในบาตร และ5) การอยู่ป่าเขา เป็นต้น

การทำข้อวัตรปฏิบัติทำความสะอาดเช็ดถูกุฏิ ศาลา และในบริเวณวัด ท่านก็ตั้งใจปฏิบัติสม่ำเสมอ ด้วยนิสัยที่จริงจัง และเป็นคนที่เคารพข้อปฏิบัติมาก ท่านจึงไม่ยอมให้ข้อวัตรเหล่านั้นขาดตกบกพร่องใดๆ เลย แต่พยายามรักษาทั้งความตรงต่อเวลา ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด ความ

พร้อมเพรียงกันในการทำข้อวัตรปฏิบัติ ความละเอียดถี่ถ้วน ความคล่องแคล่วไม่เหนื่อยหน่ายท้อแท้อ่อนแอ ทำสิ่งใดให้ทำอย่างมีสติ ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญให้รอบรอบ ไม่ทำแบบใจร้อน ใจเร็ว การหยิบจับวางสิ่งของใดๆ จะพยายามไม่ให้มีเสียงดัง ข้อวัตรต่าง ๆ เหล่านี้พระเณรท่านจะช่วยกันดูแลรับผิดชอบตั้งแต่กุฏิท่านอาจารย์มั่น กุฏิตนเอง ศาลา ทางเดิน ตลอดแม้ในห้องน้ำห้องส้วม มีการเติมน้ำใส่ตุ่มใส่ถังให้เต็มไม่ให้พร่อง และข้อปฏิบัติต่าง ๆ เช่นนี้ พระเณรท่านจะพยายามทำอย่างตั้งใจ สมกับที่ท่านเป็นสมณะผู้รักษาความสงบ สะอาด และรักษาธรรม รักษาวินัยในช่วงที่อยู่กับท่านอาจารย์มั่น ท่านจะเมตตาพร่ำสอนเสมอว่า ให้เราเป็นคนกินน้อยนอนน้อย พูดน้อย แต่ปฏิบัติให้มาก หรือกินง่าย อยู่ง่าย นอนง่าย การไปการมาง่าย หมายถึง ไม่ทำตนให้เป็นผู้ถือยศหนักศักดิ์ใหญ่ หรือเป็นประเภทกรรมฐานขุนนาง หรูหราแต่วัตถุภายนอกแต่จิตใจหาคุณงามความดีไม่ได้เลย การเที่ยวกรรมฐานของท่านอาศัยด้วยการเดินเท้าเปล่า เพราะแต่ก่อนรถยนต์ไม่มีถนนหนทางไม่มี แบกกลดสะพายบาตรเข้าปารกชัฏถ้ำเงื้อมผาเพื่อหาสถานที่สงบวิเวก ผ้าที่ท่านนำติดตัวไปก็มีเฉพาะผ้า 3 ผืน คือ สบง จีวร สังฆาฏิ และผ้าอาบน้ำฝนอีกผืนหนึ่งเพื่อใช้ผลัดเปลี่ยนตอนสรงน้ำ หรือใช้เป็นผ้าห่อบาตรและเช็ดบาตรด้วย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

บทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสมัยพุทธกาล	บทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์ในสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต	เปรียบเทียบบทบาทของภิกษุผู้ทรงธุดงค์สมัยพุทธกาลกับภิกษุผู้ทรงธุดงค์สายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต
1) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระมหากัสสปเถระ สมาทานธุดงค์ 3 ประการ อย่างเคร่งครัด คือ (1) ถือการนุ่งห่มบังสุกุลเป็นวัตร (2) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร (3) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะการปฏิบัติในธุดงค์คุณทั้งประการนี้อย่างเคร่งครัด พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้ทรงธุดงค์ 2) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระอุปเสนเถระ ผู้ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด สมาทานธุดงค์ ทั้ง 13 ข้อ 3) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระเรวตขทิรวนิยเถระ สมาทานธุดงค์ ด้วยการอยู่ป่าเป็นวัตร ชื่อมีวิธีการปฏิบัติตามหลักนิสสัย 4 ของ	1) การปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ถือปฏิบัติเป็นอาจิณมีอยู่ 7 ประการ คือ 1) ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจนกระทั่งวัยชรา 2) เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็นนิตย์ แม้อาพาธ ไปในละแวกบ้านไม่ได้ ก็บิณฑบาตในเขตวัดบนโรงฉัน 3) ฉันในบาต ใช้ภาชนะใบเดียวเป็นนิตย์ จนอาพาธและชราจึงงด 4) ถือฉันหนเดียวเป็นนิตย์ ตลอดเวลาแม้อาพาธหนัก 5) ไม่รับอาหารที่นำมาถวายในภายหลัง รับเฉพาะในบาตรเท่านั้น 6) ถืออยู่ในป่าคือ ท่องเที่ยวเจริญสมณะธรรมกรรมฐานอยู่ตามร่มไม้ ในภูเขา ในหุบเขา ในถ้ำ ในเงื้อมผาอันเป็นที่สงัดวิเวก 7) ถือผ้าไตรจีวร มีผ้า 3 ผืน ได้แก่ สังฆาฏิ จีวร และสบง 2) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระ	เปรียบเทียบการปฏิบัติธุดงควัตรของพระมหากัสสปเถระ ถือสมาทานธุดงค์ 3 ประการ (1) ถือการนุ่งห่มบังสุกุลเป็นวัตร (2) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร (3) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร จนได้รับยกย่องเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้ทรงธุดงค์ เมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต, การปฏิบัติธุดงควัตรของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท), การปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงตามหาบัวญาณสมฺปนฺโน การถือสมาทานธุดงค์ เหมือนกัน 3 ข้อ คือ 1) ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุล 2) เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็น 3) ถืออยู่ในป่าเป็นวัตร

บรรพชิต 4) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระราหุลเถระ ถือตามแนวทางการปฏิบัติธุดงควัตร 13 ข้อ 5) การปฏิบัติธุดงควัตรของพระสุภูติเถระจะถือสมาทานธุดงค์ 1 ข้อ คือ การอยู่ป่าเป็นวัตร เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมเจริญวิปัสสนากรรมฐานอยู่ในและได้รับการกล่าวขานว่า เป็นผู้ที่ประกอบด้วยเมตตา (อรณวิหารธรรม)	โพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) จะถือหลักการธุดงควัตร 7 ประการ1) ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุล จนกระทั่งวัยชรา 2) เที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็นนิตย์ แม้ไปเทศนาธรรมโปรดพุทธศาสนิกชนที่อยู่ต่างประเทศ อย่างเช่นประเทศอังกฤษ ก็ออกไปบิณฑบาตไม่ได้ขาด 3) ฉันในบาตใช้ภาชนะใบเดียวเป็นนิตย์ จนอาพาธจึงงด 4) ฉันหนเดียวเป็นนิตย์ ตลอดเวลาแม้อาพาธอยู่ท่านก็ยังฉันหนเดียว 5) ไม่รับอาหารที่นำมาถวายในภายหลัง รับเฉพาะในบาตรเท่านั้น 6) ถืออยู่ในป่าเป็นวัตร ส่วนใหญ่อยู่ในวัดป่าไม่อยู่ในเมือง และจาริกธุดงค์ไปตามป่าเขาลำเนาไพร 7) ถือผ้าไตรจีวร คือ มีผ้า 3 ผืน ได้แก่ สังฆาฏิ จีวร และสบง ถึงแม้ว่าจะเก่าท่านก็จะย้อมใช้จนถึงที่สุด 3) การปฏิบัติธุดงควัตรของหลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน ถือปฏิบัติธุดงควัตร 5 ประการ ได้แก่ 1) การฉันหนเดียวในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น 2) การถือผ้าบังสุกุล 3) การใช้ผ้า 3 ผืน (สบง จีวร สังฆาฏิ) 4) การฉันในบาตร 5) การอยู่ป่าเขา ถึงแม้วัยชราแล้วก็ยังอยู่วัดป่ามาโดยตลอด	ที่แตกต่างกันคือ ไม่รับอาหารที่นำมาถวายในภายหลัง ส่วนการปฏิบัติธุดงควัตรของพระอุปเสนเถระ และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระราหุลเถระ ถือสมาทานธุดงค์ 13 ข้อ การปฏิบัติธุดงควัตรของพระเรวตขทิรวนิยเถระ และการปฏิบัติธุดงควัตรของพระสุภูติเถระ ถือสมาทานธุดงค์ 1 ข้อ คือ อยู่ในป่าเป็นวัตร จนได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ที่ประกอบด้วยเมตตา (อรณวิหารธรรม)

เอกสารอ้างอิง

ธรรมสภา. *อสีติมหาเถระสาวก 80 พระอรหันต์.* กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป..

ธนากิต. (2549) *เอตทัคคะผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น,.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์. (2546). *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา.* พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: สหธรรมิก,

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

การดำเนินชีวิตตามหลักความเพียรในพระพุทธศาสนาของบุคลากรศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

AN EFFORTS ON BUDDHISM AFFECTING DAILY LIFE OF THE PEOPLE IN PATTANASATREE PHARTHAI VARINCHAMRAB DISTRICT, UBON RATCHATHANI PROVINCE

[1]พระครูใบฎีกาประสิทธิ์ ชนาสโภ (ศิระวัน), [2]ทิพย์ภวิษณ์ ใสชาติ และ [3]พระครูโกศลวิหารคุณ

[1]Phra Khru Baideeka Prasit Chanasapho (Sirawan), [2]Thipphavit Saichart and [3]Phrakru Kosolwiharakhun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]katanyup@gmail.com

Received: May 18, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 12, 2023

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาหลักความเพียรในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของประชาชนในศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี 3) เพื่อศึกษาการนำหลักความเพียรในพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า ความเพียร คือ ความขยันหมั่นเพียรด้วยความอดทนในการกระทำกิจการต่างๆความเพียรนี้มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ความเพียรภายนอก ได้แก่การรู้จักประกอบอาชีพการงานหรือปฏิบัติหน้าที่ของตนเองด้วยความขยันหมั่นเพียร พร้อมด้วยความอดทนต่อหน้าที่นั้นๆ และความเพียรภายใน คือ ความเพียรที่จะสละความเห็นแก่ตัว ความเพียรพยายามที่จะละความทะเยอทะยานอยากด้วยอำนาจของกิเลสตัณหาในจิตใจให้เบาบางและหมดความทะเยอทะยานอยากจากอุปาทาน ความขยันหมั่นเพียร ที่บุคลากรนำมาใช้ในการ

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[2] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

[3] อาจารย์ ดร. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อการประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรเป็นพื้นฐาน มีความอดทนเป็นที่ตั้งทำงานอย่างสม่ำเสมอจนงานสำเร็จ การยอมรับปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เอาใจใส่กับงานของตนเอง มีความขยันหมั่นเพียรอดทนทำงานอย่างเต็มความสามารถ หมั่นตรวจสอบผลงานหาข้อผิดพลาดเพื่อนำมาเป็นแนวทางแก้ไข มีการประชุมเพื่อประเมินผลการทำงานของบุคลากร มีความเพียรพยายามที่จะยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและมีความทันสมัย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มหันมาใช้ผ้าไทยของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี อันจะเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การดำเนินชีวิต, ความเพียรในพระพุทธศาสนา, ศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

This thesis titled has 3 objectives as follows: 1) to study the principle of perseverance in Theravada Buddhism; 2) to study the living conditions of the people in the Thai Fabric Women Development Center Ubon Ratchathani Province and 3) to study the application of perseverance in Buddhism to the lives of people at the Center for the Development of Thai Women's Clothing Ubon Ratchathani Province. This research is a qualitative research. The research findings were as the followings: Perseverance is diligence with patience in doing various affairs. There are two kinds of this perseverance: external perseverance Including knowing a career or performing one's duties with diligence along with endurance in that duty and Inside perseverance is perseverance in giving up selfishness. Efforts to let go of ambition by the power of passion in the mind to lighten and to lose ambition from prejudice. Perseverance that personnel use in daily life for the occupation of the community enterprise of the Thai Cloth Women Development Center, Kham Nam Sap Sub-District, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province. to be successful requires diligence as a basis. Have patience as a base to work consistently until the job is accomplished.accepting the obstacles that arise ready to study and acquire knowledge to be used as a guideline for solving various problems that arise, paying attention to their own work Be diligent, patient, and work to the best of your abilities. Regularly inspect the work for errors in order to be used as a solution. There is a meeting to evaluate the performance of personnel. Efforts are made to

enhance the variety of products and to be modern. for all target groups to use Thai fabrics of the Thai Fabric Women Development Center, Kham Nam Sap Sub-District, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province which will create jobs generate income for the community to achieve stability and sustainability.

Keyword: An Efforts on Buddhism, diligence in Buddhism, Thai Fabric Women Development Center, Kham Nam Sap Sub-District, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province

บทนำ

ในการปฏิบัติและมีวิริยะความเพียรเป็นตัวขับเคลื่อนให้การปฏิบัติมุ่งไปสู่จุดหมายได้ ด้วยจุดมุ่งหมายและความสำคัญดังกล่าวนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่า กรรมวาท ศาสนาแห่งการกระทำ และเป็นวิริยวาท ศาสนาที่เน้นความเพียรพยายาม โดยมุ่งผลในทางปฏิบัติด้วยตนเองภายใต้หลักอัปมาทธรรม ในพระพุทธศาสนามีคำสอนที่เรียกว่าวิริยวาท เป็นคำสอนที่ให้คนมุ่งประสบผลสำเร็จในเป้าหมายของชีวิตทั้งระดับโลกียะและโลกุตตระ ด้วยความเพียรพยายาม ใช้วิริยะอุตสาหะของตนเอง ไม่มุ่งให้อ้อนวอนพระศาสดาหรือเทพเจ้าองค์ใด เพราะไม่มีเทพเจ้าใดมีอำนาจเท่ากับความเพียร (เทพพร มังธานี, 2543: 47) ซึ่งปรากฏชัดและเห็นได้ชัดจากบุคคลที่ไม่ละความเพียรพยายาม เพราะฉะนั้นความเพียรจึงเป็นคุณธรรมที่เร่งให้การกระทำมุ่งตรงไปสู่จุดหมายหรือทำให้จุดเชื่อมต่อระหว่างจุดหมายกับการกระทำของบุคคลประสบผลสำเร็จ เป็นจริงขึ้นมาได้ ความเพียรจึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงมีคำสอนเพื่อประโยชน์ให้กับมนุษย์อยู่ 3 ระดับ คือ คำสอนสำหรับการดำรงชีวิตในชาตินี้ให้มีความสุข (ทิฏฐิธัมมิกัตถประโยชน์) คำสอนสำหรับการมีภพใหม่ที่ดีงามหรือสุคติภพ (สัมปรายิกัตถประโยชน์) คำสอนสำหรับการดับทุกข์และมีสุขถาวร คือ บรรลุถึงพระนิพพาน (ปรมัตถประโยชน์) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดเพราฉะนั้นจะเห็นได้ว่าเป้าหมายของความเพียรมีความสำคัญมากในการดำเนินชีวิต พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549)

ดังนั้น ทุกคนจึงต้องเพียรพยายามสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้น ด้วยเรี่ยวแรงของตนเอง ดังพระพุทธพจน์ในอาฬวกสูตร ขุททกนิกาย สุตตนิบาตที่ว่า “คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร” ซึ่งในพระพุทธพจน์แปลว่าคนจะได้ดีต้องขยันหมั่นเพียรลงแรงด้วยตนเอง แต่ปัญหามีอยู่ว่า ลำพังแต่ความเพียรโดยเฉพาะจะทำให้บุคคลพ้นทุกข์ได้หรือไม่ เพราะในความเข้าใจของคนทั่วไปที่เข้าใจว่า ความสำเร็จจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย เช่น ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ตามหลักอิทธิบาท 4 ดังนั้นความเพียรจึงเป็นคุณธรรมที่น่าจะมีองค์ประกอบอื่นๆ ร่วมอยู่ด้วย จึงจะนำไปสู่จุดหมายคือภาวะที่ล่วงทุกข์ได้จริง ถ้าจะให้สำเร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็ต้องใช้เวลาให้เป็น ต้องเป็นคนรู้จักกาลเวลา (กาลัญญุตา) รู้จักใช้เวลาแล้วชีวิตจะมีค่ายิ่งขึ้น อีกประการหนึ่งก็คือ “การประกอบกิจการงานต่างๆ หากผู้กระทำคิด

อยากทำความเพียร ก็สักแต่ว่าระดมทุ่มเทกำลังลงไปเต็มที่ โดยไม่ได้คำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ก็อาจจะกลายเป็นการทรมานตนให้เหนื่อยเปล่า ทำให้เกิดผลเสียได้” ดังที่พระพุทธพจน์ที่ว่า “บุรุษควรพยายามไปจนกว่าประโยชน์จะสำเร็จ” และความพยายามจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในสิ่งที่เราปรารถนาและในสิ่งที่เราต้องการ

ความเพียรตามหลักพระพุทธศาสนา จึงเป็นความเพียรที่เกิดจากแรงผลักดันในใจ และมีสาเหตุจากภายใน คือ มีความจงใจใคร่ต่อการปฏิบัติจริงๆ ทำหน้าที่ต่างๆด้วยความตั้งใจในการงานต่างๆ แม้งานเล็กงานน้อยก็ควรให้สำเร็จเรียบร้อยอย่างดีเยี่ยม การที่คนใดคนหนึ่งจะได้มาซึ่งความสำเร็จในชีวิตนั้นต้องอาศัยความอุตสาหะ เพียรพยายามต่อสู้กับอุปสรรคด้วยตนเอง แล้วเราก็จะได้สิ่งนั้นมา ดังที่กล่าวกันว่า ไม่มีอะไรในโลกนี้หรือโลกหน้าที่มนุษย์จะทำไม่ได้ และการกระทำของมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือการได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นควรได้มาด้วยกระบวนการสั่งสมวิริยบารมีตามหลักศาสนาเท่านั้น จึงจะถือได้ว่าสิ่งนั้นมีคุณค่ามากที่สุด ดังอานิสงส์ความเพียรพยายามว่ายในท่ามกลางมหาสมุทรของพระมหาชนก แสดงให้เห็นคุณค่าเป็นอย่างดี

ยุคนี้จึงเป็นยุคที่ทุกคนในสังคมต้องเพียรพยายาม หากขาดความพยายามชีวิตของเราก็จะตกอยู่ในกระแสโลกที่ครอบงำเราจนไม่เป็นตัวของตัวเอง ตกอยู่ในกระแสแห่งข่าวสารที่มากไปด้วยสิ่งยั่วยวนแฝงอันตรายไว้เบื้องหลัง ความเพียรในปัจจุบันจึงเน้นไปที่ความเพียรที่จะเข้าใจกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และดำเนินชีวิตในกระแสโลกด้วยความอดทนบากบั่น จึงจะยืนอยู่บนโลกนี้ด้วยความสง่าผ่าเผยและประสบความสำเร็จ ปัจจุบันศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน จนทำให้ศูนย์ดังกล่าวเป็นมากกว่าผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้นก็คือเป็นสัญลักษณ์ของสินค้าพื้นเมืองของจังหวัดอุบลราชธานีไปแล้วด้วยเหตุที่ได้นำหลักความเพียรมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ จึงทำให้คนในชุมชนและศูนย์ดังกล่าวสามารถสร้างผลผลิตทางวัฒนธรรมเชิงท่องเที่ยว สร้างแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้ดี มีชื่อเสียงที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี การบริหารจัดการในด้านต่างๆ มีคุณภาพ และมีผลิตภัณฑ์โอท๊อปท้องถิ่นนำออกจำหน่ายสู่ท้องตลาด รวมไปถึงยังมีอีกส่วนหนึ่งประชาชนในชุมชนและศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำหลักธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพของตน

จากข้อมูลเบื้องต้นนี้ เป็นภาพสะท้อนให้เห็นความขยันหมั่นเพียรของประชาชนในชุมชนของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี เพราะเหตุผลดังที่ได้กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาความเพียรของประชาชนในศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย หวัดอุบลราชธานี ว่าหลักความเพียรในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไร รวมไปถึงหลักธรรมฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายที่ขัดขวางต่อความเพียร ที่ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร จึงทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับความเพียรเพื่อที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อันจะก่อให้เกิดความสำนึกตระหนักในคุณค่าของการปฏิบัติตนตามหลักธรรมว่าด้วยเรื่องความเพียรในพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจนำไปสู่การศึกษาและปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักความเพียรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของประชาชนในศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อศึกษาการนำหลักความเพียรในพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งหมด 23 รูป/คน ได้แก่ 1) กลุ่มตัวแทนผู้ประกอบการ 3 คน 2) กลุ่มตัวแทนประชาชนของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี 12 คน 3) ผู้นำชุมชน 3 คน 4) พระสงฆ์ในเขตเทศบาลคำน้ำแซบ 5 รูป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และ 2) แบบสังเกตการณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร เพื่อวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์เนื้อหา เชิงคุณภาพเพื่ออธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนเป็นวิทยานิพนธ์แบบพรรณนาเชิงโวหารตามโครงสร้างเนื้อหาและนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาเชิงโวหาร

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักความเพียรในพระพุทธศาสนาของบุคลากรศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี สรุปผล ดังนี้

1. หลักความเพียรในพระพุทธศาสนาเถรวาท ความเพียร เป็นคุณธรรมที่สำคัญซึ่งทำให้บุคคลประสบกับความสำเร็จ เพราะเป็นคุณเครื่องให้มนุษย์เราดำเนินไปสู่ทางแห่งมรรคมีองค์ 8 ได้ เช่น ทำให้เกิดสัมมาวายามะ คือ เพียรชอบในกิจการหรือการปฏิบัติหน้าที่ทั้งคดีโลกและคดีธรรม โดยเน้นที่ความเพียรอันเป็นกุศล เป็นบุญฝ่ายตรงกันข้ามคืออกุศลและบาป ไม่ใช่ความเพียรในทางพระพุทธศาสนา เช่น เพียรปล้นชิงวิ่งราว หรือเพียรฆ่าบุคคลอื่น ความเพียรนั้นมี 2 ลักษณะ คือ ความเพียรภายนอก ได้แก่ การ

รู้จักประกอบอาชีพการงานหรือปฏิบัติหน้าที่ของตนเองด้วยความขยันหมั่นเพียร พร้อมด้วยความอดทนต่อหน้าที่นั้นๆ ส่วนความเพียรภายในนั้น หมายเอาความเพียรที่จะสละกิเลสตัณหาในจิตใจให้หมดไป เป็นมหาวิริยะหรือความเพียรใหญ่ สำหรับผู้ปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน จะต้องนำไปใช้ในทุกอิริยาบถ และความเพียรชนิดนี้ หากสั่งสมเป็นประจำ เรียกว่า“วิริยะบารมี” คือ สิ่งที่บุคคลทำให้เต็มด้วยความพากเพียรเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งให้เสียการ ความเพียร ก็คือ ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยมีเจตนาเป็นกุศลเท่านั้น

2. สภาพการดำเนินชีวิตของประชาชนในศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี หลักความเพียรนี้ กลุ่มพัฒนาสตรีผ้าไทย ได้นำมาใช้ในการดำเนินงาน โดยมีแนวทางในการประยุกต์ใช้อยู่ 2 ข้อ คือ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ได้แก่ การพบปะปรึกษาหารือกิจการงานในด้านการผลิต รวมถึงระดับกลุ่มภายในสมาชิกของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย และระดับเขือข่ายของผู้ประกอบธุรกิจ SML ด้วยกัน ต้องมีความพร้อมเพียงกันในการประชุมเพื่อปรึกษาหารือหรือรับฟังปัญหาต่างๆ จากพนักงาน ได้แก่ การพร้อมเพียงกันเข้าประชุม เลิกประชุมทำกิจต่างๆ ที่พึงทำร่วมกัน อีกอย่างหนึ่ง หลักอปริหานิยธรรมนี้ เป็นธรรมที่ป้องกันความเสื่อมเป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะเป็นธรรมที่นำไปสู่ความเจริญ หากหน่วยงานใดสามารถนำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ในองค์กรของตนแล้วก็จะสามารถนำพาองค์กรให้พบกับความเจริญอย่างมั่นคงได้

3. การนำหลักความเพียรในพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี การนำหลักความเพียรในพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี โดยการประยุกต์เพื่อสร้างความรักในความเพียร ให้มีความแกล้วกล้า ไม่เกรงกลัวต่ออุปสรรค พยายามบากบั่น อุตสาหะ ก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ทอดทิ้งธุระในการทำหน้าที่ ทั้งในฐานะการทำหน้าที่ของผู้จัดการ พนักงานแผนกต่างๆ ของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรฐานรากในการส่งเสริมการจ้างงานในชุมชน เป็นองค์กรที่ส่งเสริมการใช้หลักความเพียรในพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ได้แก่ อิทธิบาท 4 เป็นหลักที่มีความเพียรอยู่ด้วย โพธิปักขิยธรรม ข้อว่าด้วยวิริยสัมโพชฌงค์ พละ 5 ข้อว่าด้วย วิริยพละ เป็นต้น ผู้ปฏิบัติจำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยความเพียรเป็นพื้นฐานของการประกอบในการทำงาน หากบุคคลขาดความเพียรแล้ว การทำงานทุกอย่างแม้จะเป็นงานเล็กน้อย ก็คงไม่สามารถสำเร็จได้ตามเป้าหมาย จากที่ได้กล่าวมานั้น จึงเห็นว่าบุคคลที่ประกอบกิจการงานต่างๆ ควรมีความเพียรในใจของตนเพื่อทำงานงานนั้นให้บรรลุประโยชน์ได้

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักความเพียรในพระพุทธศาสนาของบุคลากรศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ความเพียร เป็นคุณธรรมที่สำคัญซึ่งทำให้บุคคลประสบกับความสำเร็จ เพราะเป็นคุณเครื่องให้มนุษย์เราดำเนินไปสู่ทางแห่งมรรคมีองค์ 8 ได้ เช่น ทำให้เกิดสัมมาวายามะ คือ เพียรชอบในกิจการ

หรือการปฏิบัติหน้าที่ทั้งคดีโลกและคดีธรรม โดยเน้นที่ความเพียรอันเป็นกุศล เป็นบุญฝ่ายตรงกันข้ามคือ อกุศลและบาป ไม่ใช่ความเพียรในทางพระพุทธศาสนา เช่น เพียรปล้นชิงวิ่งราว หรือเพียรฆ่าบุคคลอื่น ความเพียรนั้นมี 2 ลักษณะ คือ ความเพียรภายนอก ได้แก่ การรู้จักประกอบอาชีพการงานหรือปฏิบัติหน้าที่ของตนเองด้วยความขยันหมั่นเพียร พร้อมด้วยความอดทนต่อหน้าที่นั้นๆ ส่วนความเพียรภายในนั้น หมายเอาความเพียรที่จะสละกิเลสตัณหาในจิตใจให้หมดไป เป็นมหาวิริยะหรือความเพียรใหญ่ สำหรับผู้ปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน จะต้องนำไปใช้ในทุกอิริยาบถ และความเพียรชนิดนี้ หากสั่งสมเป็นประจำ เรียกว่า “วิริยะบารมี” คือ สิ่งที่บุคคลทำให้เต็มด้วยความพากเพียรเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งให้เสียการความเพียร ก็คือ ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยมีเจตนาเป็นกุศลเท่านั้น

2. จากผลการศึกษาหมวดธรรมที่กล่าวมา เป็นหมวดธรรมที่มีความเพียรเป็น องค์ประกอบทั้งสิ้น เช่น หมวดอิทธิบาท 4 มีวิริยะ หมวดเวสารัชชกรณธรรม 5 หมวดสัทธรรม 7 หมวดนาถกรณธรรม 10 มีวิริยารัมภะฯ ตัวอย่าง หมวดธรรมที่มีองค์ธรรมสัมพันธ์กันและเกื้อกูลกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในกิจนั้นๆ เช่น อิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วยฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเป็นผู้กล้าหาญ ไม่ย่อท้อ จิตตะ คือส่งจิต หรือตั้งจิต หรือมุ่งจิตไป วิมังสา พิจารณา สอบสวน เลือกเฟ้นที่จะให้การทำนั้นสำเร็จได้ด้วยดี เหมือนบุคคลประสงค์ที่จะแต่งตำราหรือหนังสือ จะต้องมีความพอใจในการเขียน จัดเป็นฉันทะ บากบั่นในการเขียนก็เป็นวิริยะ ส่งใจไปในการเขียนก็เป็นจิตตะ พิจารณาว่าเขียนอย่างไร จึงจะดีก็เป็นวิมังสารวมกันเข้าทั้ง 4 อาการนี้ จึงเป็น อิทธิบาท เครื่องให้ถึงความสำเร็จบารมีธรรมเป็นธรรมอีกหมวดที่เกื้อกูล อุปการะซึ่งกันและกัน ต่างก็อาศัยกันและกันหมวดธรรมเหล่านี้ล้วนมีความเพียรเป็นตัวขับเคลื่อนนำธรรมอื่นๆ ไปสู่ความสำเร็จในขั้นโลกียะ จนถึงภาวะที่ปราศจากทุกข์และบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในขั้นโลกุตตระในความเกี่ยวข้องกับความเพียรของหลักธรรมเหล่านี้

3. จากการศึกษาเรื่องหลักธรรมฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายขัดขวางความเพียรในบทนี้ จะเห็นได้ว่าความเพียรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในหลักธรรมต่างๆ ด้วยเป็นคุณให้สำเร็จความประสงค์ทั้งเป็นธรรมทำความกล้าหาญ และเป็นธรรมที่สนับสนุนธรรมอื่นๆหลักธรรมที่สนับสนุนความเพียรเช่น ธรรมที่พึ่งตนเองได้ มองอย่างรอบคอบ วงล้อนำไปสู่ความเจริญ ทรรศนะที่มองอย่างถูกต้อง เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นทางเจริญทางการศึกษา หน้าที่การงาน และชีวิตรวมถึงการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดสำหรับปุถุชนทั่วไปหรือบรรพชิต

ส่วนหลักธรรมที่ตรงกันข้าม คือหลักธรรมฝ่ายขัดขวางความเพียร ถ้าหากบุคคลใดขาดความเพียร ไม่ว่าจะเป็นทางโลกและทางธรรมที่มีนัยตรงกันข้าม คือ รากเหง้าของความไม่ดี หนทางแห่งความพลาดพลั้งธรรมที่ปิดกั้นทุกเส้น และทรรศนะที่มองเห็นผิด เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลใดย่อมทำให้เป็นคนเฉื่อยชา เกียจคร้าน มักขอความช่วยเหลือ พึ่งพาตนเองเพราะจิตใจประมาทแล้ว บาปอกุศลอื่นๆ ย่อมแทรกแซงเข้ามาได้ง่าย ฉะนั้น บุคคล จึงควรมีความเพียร และละเว้นความเกียจคร้านในการงานทุกอย่างก็สามารถที่จะพ้นทุกข์ไปได้ ดังคำที่ว่า“บุคคลจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร”เป็นต้น

4. การนำหลักความเพียรในพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย จังหวัดอุบลราชธานี โดยการประยุกต์เพื่อสร้างความรักในความเพียร ให้มีความแกล้วกล้า ไม่

เกรงกลัวต่ออุปสรรค พยายามบากบั่น อุตสาหะ ก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ทอดทิ้งธุระในการทำหน้าที่ ทั้งในฐานะการทำหน้าที่ของผู้จัดการ พนักงานแผนกต่างๆ ของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรฐานรากในการส่งเสริมการจ้างงานในชุมชน เป็นองค์กรที่ส่งเสริมการใช้หลักความเพียรในพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ได้แก่ อิทธิบาท 4 เป็นหลักที่มีความเพียรอยู่ด้วย โพธิปักขิยธรรม ข้อว่าด้วยวิริยสัมโพชฌงค์ พละ 5 ข้อว่าด้วย วิริยพละ เป็นต้น ผู้ปฏิบัติจำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยความเพียรเป็นพื้นฐานของการประกอบในการทำงาน หากบุคคลขาดความเพียรแล้ว การทำงานทุกอย่างแม้จะเป็นงานเล็กน้อย ก็คงไม่สามารถสำเร็จได้ตามเป้าหมาย จากที่ได้กล่าวมานั้น จึงเห็นว่าบุคคลที่ประกอบกิจการงานต่างๆ ควรมีความเพียรในใจของตนเพื่อทำงานงานนั้นให้บรรลุประโยชน์ได้

หลักความเพียรนี้ กลุ่มพัฒนาสตรีผ้าไทย ได้นำมาใช้ในการดำเนินงาน โดยมีแนวทางในการประยุกต์ใช้อยู่ 2 ข้อ คือ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ได้แก่ การพบปะปรึกษาหารือกิจการงานในด้านการผลิต รวมถึงระดับกลุ่มภายในสมาชิกของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย และระดับเขือข่ายของผู้ประกอบธุรกิจ SML ด้วยกัน ต้องมีความพร้อมเพียงกันในการประชุมเพื่อปรึกษาหารือหรือรับฟังปัญหาต่างๆ จากพนักงาน ได้แก่ การพร้อมเพียงกันเข้าประชุม เลิกประชุม ทำกิจต่างๆ ที่พึงทำร่วมกัน อีกอย่างหนึ่ง หลักอปริหานิยธรรมนี้ เป็นธรรมที่ป้องกันความเสื่อมเป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะเป็นธรรมที่นำไปสู่ความเจริญ หากหน่วยงานใดสามารถนำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ในองค์กรของตนแล้วก็จะสามารถนำพาองค์กรให้พบกับความเจริญอย่างมั่นคงได้

5. การประกอบกิจการงานในศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทยนี้ ที่ให้ผลผลิตด้านเครื่องอุโภคใช้สอยในงานต่างๆ การเพิ่มการมีงานทำ การมีรายได้อย่างต่อเนื่อง ลดความเสี่ยงจากการดำเนินกิจกรรมกระแสหลัก ลดการ เคลื่อนย้ายแรงงาน สามารถใช้ทรัพยากรภายชุมชนคำน้ำแซบได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้บรรยากาศของการทำงานเป็นไปอย่างสมดุลเอาไว้ ดังนั้น ความขยันหมั่นเพียรจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเพียรที่ทำให้ศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย สามารถรวมตัวและแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจในชุมชนของตนเองได้หากบุคคลไม่มีความขยันหมั่นเพียรอุตสาหะแล้ว การทำงานย่อมประสบกับความล้มเหลวในที่สุด จะเห็นแล้วว่าคุณธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่ทุกคนในศูนย์ต้องใช้อยู่เสมอก็คือฝึกให้ตนและกลุ่มมีความพากเพียรต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ และสร้างความเชื่อมั่นด้วยการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเรื่องความเพียรมาใช้ในการทำงานให้เป็นเรื่องสำคัญหลักในชีวิตประจำวัน

การทำงานที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ อิทธิบาท 4 คือ หนทางแห่งความสำเร็จเป็นแนวทางการปฏิบัติตนในการทำงาน เพื่อเป็นเครื่องผลักดันให้ตนเองไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานของบุคลากรศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ที่จะนำความสำเร็จในชีวิตมาให้กับองค์กรและตนเองได้ มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ด้านฉันทะ (ความพอใจ) อาศัยความรัก ความพอใจ ความปรารถนาที่จะทำให้ศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีประสบผลสำเร็จ จึงเป็นขั้นตอนแรกในการทำงานให้สำเร็จ การทำงานที่มีรูปแบบ มีการวางแผน กำหนดแนวทางการทำงานให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาสายอาชีพให้มีความยั่งยืนขึ้นเป็นแรงจูงใจให้เกิดความรักในอาชีพ

2) วิริยะ (ความขยันหมั่นเพียร) การประกอบอาชีพวิสาหกิจชุมชนของศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรเป็นพื้นฐาน มีความอดทนเป็นที่ตั้งทำงานอย่างสม่ำเสมอจนงานสำเร็จ การยอมรับปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น 3) จิตตะ (ความคิด) การมีความตั้งใจแน่วแน่ในการทำงาน ให้ความสนใจในสิ่งที่ททำให้สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ การปรับปรุง และการพัฒนาฝีมือการทำงานก็มีส่วนสำคัญต่ออาชีพของบุคลากรศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีความสนใจใฝ่รู้ในการพัฒนาตนเอง ตรวจสอบการทำงาน ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ 4) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) การพิจารณาอย่างรอบคอบในการทำงานของตนเอง มีวิธีการเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนเรื่องการพัฒนาผ้าไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จึงเป็นหลักปฏิบัติแห่งความสำเร็จในการประกอบอาชีพประเภทวิสาหกิจชุมชนของบุคลากรศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยความเอาใจใส่กับงานของตนเอง ทำให้การทำงานเป็นระบบมากขึ้น มีความขยันหมั่นเพียรอดทนทำงานอย่างเต็มความสามารถ ส่งผลให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายมากขึ้น หมั่นตรวจสอบผลงานหาข้อผิดพลาดเพื่อนำมาเป็นแนวทางแก้ไข สามารถพัฒนางานให้มีคุณภาพมากขึ้นประเมินผลงาน ตรวจสอบงานอยู่ตลอดเวลา เพิ่มช่องทางการตลาด ยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครอบครัวมีความสุข ชุมชนมีความเข้มแข็ง จนไปถึงขั้นตอนการพัฒนาให้อาชีพวิสาหกิจชุมชนของบุคลากรศูนย์พัฒนาสตรีผ้าไทย ตำบลคำน้ำแซบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ให้มีความมั่นคงและสามารถสืบทอดอาชีพให้ยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ความเพียร คือ ความขยันหมั่นเพียรด้วยความอดทนในการกระทำกิจการต่างๆ ความเพียรนี้มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ความเพียรภายนอก ได้แก่การรู้จักประกอบอาชีพการงานหรือปฏิบัติหน้าที่ของตนเองด้วยความขยันหมั่นเพียร พร้อมด้วยความอดทนต่อหน้าที่นั้นๆ และความเพียรภายใน คือ ความเพียรที่จะสละความเห็นแก่ตัว ความเพียรพยายามที่จะละความทะเยอทะยานอยากด้วยอำนาจของกิเลสตัณหาในจิตใจให้เบาบางลงไปและจนหมดความทะเยอทะยานอยากจากอุปาทาน สิ่งที่บุคคลทำให้เต็มด้วยความพากเพียรเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งให้เสียการแล้ว ผู้ทำงานด้านต่างๆ ย่อมอาศัยความพากเพียรของตนเองเป็นพื้นฐานในการทำงาน มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ แต่การงานที่ประกอบอาชีพนั้นต้องเป็นอาชีพที่สุจริต ในขณะทำงานหากมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นในระหว่าง ผู้จัดการและพนักงานทุกแผนกต้องหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ มีการพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกิจการงานในด้านการผลิต ต้องมีความพร้อมเพียงกันในการประชุมเพื่อรับฟังปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันจะเป็นการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ความพร้อมเพียงกันของหมู่คณะที่มีการประชุมประจำ ทำกิจต่างๆ ร่วมกัน ด้วยหลักการบริหาร

จัดการ ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรมที่ใช้เป็นเครื่องป้องกันความเสื่อมจากประสิทธิภาพของงาน ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะเป็นธรรมที่นำไปสู่ความเจริญ ก็จะสามารถนำพาองค์กรให้พบกับความเจริญอย่างมั่นคงได้

เอกสารอ้างอิง

เทพพร มังธานี. (2543). *พระเจ้าสิบชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง,

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.* พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด,

_____.(2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____.(2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 12, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย,

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

THE DEVELOPMENT OF COMPUTING SCIENCE LEARNING MANAGEMENT ON STEP-BY-STEP PROBLEM SOLVING USING GAMIFICATION TECHNIQUES FOR PATHOMSUKSA 4 STUDENTS

[1]เกรียงบูรณ์ ชัยสุรจินดา, [2]เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม และ [3]อำไพ สวัสดิราช

[1]Kriengboon Chaisurajinda, [2]Charoenwit Sompongtam and [3]Ampai Sawatdirat

มหาวิทยาลัยราชธานี, ประเทศไทย

Ratchathani University, Thailand

[1]kriangbun.ch@gmail.com

Received: May 20, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 18, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนบ้านหวาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2

[1] นักศึกษา, หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชธานี

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

[3] อาจารย์ ดร.,คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชธานี

จำนวน 30 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แผนจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน มีคุณภาพในระดับมาก 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความเชื่อมั่นเท่ากับ.97 3) แบบสอบถามความพึงพอใจมีความเชื่อมั่นเท่ากับ .87 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัย พบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.00/83.67 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน, เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น

Abstract

The objective of this research were 1) to find the efficiency of Computing science learning management on step-by-step problem solving using Gamification techniques for pathomsuksa 4 student according to the criteria 80/80, 2) to compare the learning achievement between pre-test and post-test, and 3) to find out students' satisfaction towards learning management. The sample consisted of 30 pathomsuksa 4 students, Ban Wai school under Yasothon Primary Education, Area Office 2 by cluster random sampling. The research instruments include 1) 5 plans of learning management, the evaluation result of the plan were at the hight level, 2) the reliability of achievement test was at .97, and 3) the reliability of satisfaction for student questionnaire was at .87. The data analysis were percentage, mean, standard deviation and reliability t-test dependent sample. The findings were as follows: 1) The learning management plan was efficient (E_1/E_2), = 80.00/83.67, regarded higher than the criteria level 80/80.2) The students who studied with learning management plan had higher learning achi 3) The students' satisfaction towards evement of post-test than pre-test was significantly different at .05. learning management were at a high level.

Keywords: Step-By-Step Problem Solving, Gamification Techniques

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 มีกระแสการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคมโลก ไปจากเดิมมาก มีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ในด้านอุตสาหกรรมการผลิต การบริการ เพื่อยกระดับ

คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สังคม มีการทำธุรกรรมออนไลน์ การเข้าถึงติดต่อสื่อสาร นำเสนอข้อมูลข่าวสาร ผ่านสื่อต่าง ๆ ส่วนการพัฒนาด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารก็ได้รับการนำไปใช้เป็นเครื่องมือ ช่วยในการทำงาน การศึกษา การเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและสะดวกสบายมากขึ้น การจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 นั้น ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรมจะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงาน ในการดำรงชีวิตและทำงานให้ประสบความสำเร็จ นักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญอันจะส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ความสามารถและทักษะจำเป็น เช่นทักษะการสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์ ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรับผิดชอบ การปรับตัว ทักษะระหว่างบุคคล ทักษะความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ สารสนเทศ การเท่าทันสื่อคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการเรียนรู้ เป็นต้น เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองในยุคศตวรรษที่ 21 ต่อไป เห็นได้ว่าการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไม่ใช่เพียงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ แต่คือการส่งเสริมทักษะ การเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้คน เพราะฉะนั้นการศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มิใช่การจดจำเนื้อหาวิชา เน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง และลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง และต่อยอดความรู้นั้นได้ด้วยตนเอง ผู้สอนต้องสามารถสร้างและออกแบบสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศเกื้อหนุนและเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย การเชื่อมโยงความรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนและสังคมโดยรวมเรียนรู้ผ่านบริบทความเป็นจริง การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงสื่อเทคโนโลยี เครื่องมือ และแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (วิจารณ์ พานิช, 2555)

การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) มีเป้าหมายของหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ที่ให้มีการพัฒนานักเรียนให้ใช้ความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา อย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ และมุ่งเน้นการเรียนการสอนให้เด็กสามารถคิดเชิงคำนวณ (Computational thinking) มีความพื้นฐานความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital technology) และมีพื้นฐานการรู้เท่าทันสื่อและข่าวสาร (Media and information literacy) สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ สื่อดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริง การทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคม และสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างปลอดภัย รู้เท่าทัน มีความรับผิดชอบมีจริยธรรม ซึ่งในระดับชั้นชั้นมัธยมตอนต้นจะเป็นการเรียนการสอนที่เน้นการออกแบบและการเขียนโปรแกรมอย่างง่าย เพื่อเป็นการฝึกแก้ไขปัญหาทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ไปพร้อมๆ กัน ส่วนในระดับชั้นมัธยมตอนปลาย จะเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงคำนวณ เพื่อนำไปใช้ในการบูรณาการกับโครงงานวิชาอื่น ๆ อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพมากที่สุดซึ่งจะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) รวมไปถึงการส่งเสริมให้นักเรียนมีพัฒนาการเกี่ยวกับการคิดเชิงคำนวณ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561)

สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนในรายวิชาดังกล่าวจากโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายที่ 15 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 พบว่า สื่อที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการคิดเชิงคำนวณ ยังมีไม่เพียงพอสำหรับการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนไม่บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเห็นจากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ ปี พ.ศ.2562 โดยสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) ประกาศผลสอบโอเน็ตวิชาวิทยาศาสตร์ ระดับชั้น ป.6 คะแนนเฉลี่ย 35.55, ระดับ ม.3 คะแนนเฉลี่ย 30.07, ระดับชั้น ม.6 คะแนนเฉลี่ย 29.20 คะแนน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2562) จากผลคะแนนที่มีแนวโน้มที่ต่ำลงดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงปัญหาทางการศึกษาที่สำคัญที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังเร่งด่วน แนวทางในการแก้ปัญหานักเรียนให้มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้กลยุทธ์เกมมิฟิเคชันที่มีอิทธิพลและกระตุ้นพฤติกรรมของคนทุกคน โดยใช้เทคนิค การออกแบบเกมมาใช้กับบริบทที่ไม่ใช่เกม โดยหลักการขับเคลื่อนของเกมที่นำมาใช้ได้แก่ ความต้องการได้รับรางวัลตอบแทน (Rewards) ความต้องการประสบผลสำเร็จ (Achievement) ความต้องการได้รับการยอมรับ (Status or Respect) การแสดงว่าเป็นคนใจดี (Altruism) การแสดงออกของความเป็นตัวตน (Self-expression) และความต้องการแข่งขันชิงดีชิงเด่น (Competitiveness) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งผลของการการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลยุทธ์เกมมิฟิเคชันจะส่งผลบวกต่อผลลัพธ์ในการเรียนของนักเรียนในหลายด้าน กลยุทธ์เกมมิฟิเคชันจะช่วยฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจของนักเรียนให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการคิดเชิงคำนวณที่เป็นพื้นฐานของการคิดแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเป็นเหตุผลและเป็นขั้นตอน (จันทรภรณ์ แสวงกิจ ศศิพร พงศ์เพลินพิศ และสุชีรา มะหิเมือง, 2563) แนวคิดของการออกแบบการเรียนรู้โดยใช้เกมมิฟิเคชันเป็นฐาน เกมมิฟิเคชันสามารถส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองและการมีเป้าหมายในการเรียนรู้ได้นั้นเกิดจากการนำองค์กระกอบของกลไกเกมมาสร้างเป็นเงื่อนไขหรือกำหนดเป็นสถานการณ์ในการเรียนรู้ผ่านการนากลไกลำดับขั้น (Levels) และการสร้างระบบคะแนน (Reward System) มาออกแบบเป็นลำดับขั้นที่ชัดเจนในลักษณะของกิจกรรมภารกิจ (Achievement) เพื่อให้ผู้เรียนร่วมทำกิจกรรม ในส่วนกลไกการให้เหรียญตรา (Earning Badge) จะออกแบบกิจกรรมในลักษณะของการเก็บสัญลักษณ์ตามความสามารถของนักเรียน ซึ่งสามารถแสดงสถานะการเรียนรู้และบ่งบอกถึงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียน เมื่อผู้ร่วมกิจกรรมทำตามวัตถุประสงค์เรียบร้อยแล้ว จะได้รับรางวัล คะแนนหรือเหรียญตรา เป็นการตอบแทน ซึ่งเป็นกลไกสำหรับการสร้างแรงจูงใจในการเล่นเกมและเกิดประสบการณ์การรับรู้ความสำเร็จของตนเอง ประกอบกับการจัดการเรียนรู้ที่นาเอาเกมมิฟิเคชั่นมาประยุกต์ร่วมกับการเรียนการสอนเป็นวิธีการที่แปลกใหม่ สามารถสร้างความสนุกสนานในชั้นเรียนได้เป็นอย่างดีเป็นการเสริมสร้างแรงจูงใจและมโนทัศน์ทางการเรียนของนักเรียนจึงส่งผลในเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ สิทธิชัย สระตอมูฮัมหมัด (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชัน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ระบบสมการเชิงเส้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ธนบุรี ทำวิจัยในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ระบบสมการเชิงเส้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมมิฟิเคชันสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 และสอดคล้องกับ ปัทมาสน์ งามอนันต์ (2563) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิพีเคชันเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจและมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิฟิเคชันเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจและมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.31/74.44 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิฟิเคชัน มีแรงจูงใจในการเรียนคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิฟิเคชัน มีมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะการพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามที่ตั้งเป้าไว้ในหลักสูตร อีกทั้งยังที่ ส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงคำนวณ ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญในศตวรรษ21 ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามเกณฑ์ 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายกุดเชียงหมีสามัคคี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษายโสธร เขต 2 จำนวน 9 ห้องเรียน รวมนักเรียน 117 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนบ้านหวาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 จำนวน 30 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยในครั้งนี้อิงจากหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รายวิชาพื้นฐาน (ชุด แม่บทมาตรฐาน) เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อนำมาประกอบการจัดทำแผนการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน ได้แก่ 1) การแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะ 2) อัลกอริทึม 3) การแสดงอัลกอริทึมของกระบวนการทำงาน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด ดังนี้

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่องวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น จำนวน 3 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 9 ชั่วโมง

3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือกจำนวน 30ข้อ

3.3 แบบสอบถามความความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น จำนวน 1 ชุด 10 ข้อ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สรุปผล ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.00/83.67 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

2. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากการศึกษา การพัฒนาการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 80.00/83.67 ซึ่งถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ หมายความว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มกลุ่มตัวอย่าง ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 30 คน สามารถทำคะแนนจากกิจกรรมระหว่างเรียนรวมทั้ง 3 ชุด คิดเป็นร้อย 80.00 และสามารถทำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 83.67 ทั้งนี้เป็นเพราะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ.2551 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รวมถึงหลักสูตรสถานศึกษา และวิเคราะห์ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนจะกำหนดหน่วยการเรียน ขอบข่ายเนื้อหาย่อย และจุดประสงค์การเรียนรู้ของการเรียน จึงทำให้เนื้อหาของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นในครั้งนี้ มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับตัวชี้วัด และมาตรฐานการเรียนรู้ เนื้อหามีการเรียงลำดับความยากง่าย ประกอบกับวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่นประกอบด้วยการจัดการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้น (Huang and Soman, 2013) ดังนี้ ขั้นที่ 1 วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาวิชา ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ขั้นที่ 3 กำหนดโครงสร้างการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ขั้นที่ 4 กำหนดทรัพยากรการเรียนรู้ และขั้นที่ 5 การประยุกต์ใช้องค์ประกอบของเกมิฟิเคชั่นและที่สำคัญก่อนนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และนำไปทดลองหาประสิทธิภาพตามขั้นตอนการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมก่อนปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้จริง จึงทำให้แผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในครั้งนี้ มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมาสน์ งามอนันต์ (2563) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิพีเคชันเพื่อเสริมสร้างแรงจงใจและมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิฟิเคชันเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจและมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.31/74.44 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิฟิเคชัน มีแรงจูงใจในการเรียนคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิฟิเคชัน มีมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้

เนื่องมาจากมีขั้นตอนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการศึกษาหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ.2551 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อกำหนดกิจกรรม และจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการจัดการเรียนรู้ จึงทำให้เนื้อหาในการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งประกอบไปด□วย มาตรฐาน/ตัวชี้วัด จุดประสงค□ กิจกรรมการเรียนการสอน การใช□สื่อการวัดประเมินผลการเรียนรู□ทำให□การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดำเนินการไปสู□จุดหมายปลายทางอย□างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สื่อการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผลมีความหลากหลาย ซึ่งการนำเกมิฟิเคชั่นมาใช้การจัดการเรียนการสอนเป็นการสร้างแรงจูงใจและการเสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางบวก (Huang and Soman, 2013) จากการนำแนวคิดเกมิฟิเคชั่นมาใช้ในการเรียนการสอนประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาวิชา โดยวิเคราะห์นักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายว่า ผู้เรียนอยู่ในระดับใดผู้เรียนมีลักษณะและความต้องการเป็นเช่นไร และทาการสอนในรายวิชาใด เพราะกลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาแบบฝึกหัด ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การวิเคราะห์ปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สอนกำหนดจุดด้อย (Pain Points) ซึ่งหมายถึง ปัจจัยที่ขัดขวางการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ และ/หรือบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้นั้น จุดด้อยของนักเรียนจะแตกต่างกันไปตามอายุ ภูมิหลัง และโปรแกรมการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ขั้นที่ 3 กำหนดโครงสร้างการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ขั้นที่ 4 กำหนดทรัพยากรการเรียนรู้ และขั้นที่ 5 การประยุกต์ใช้องค์ประกอบของเกมิฟิเคชั่น จึงทำให้นักเรียนรู้สึกมีความสนุกกับการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในครั้งนี้ เนื่องจากทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นเกม มีเป้าหมายในการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม การสะสมแต้ม การให้รางวัล การเลื่อนระดับ ผู้เรียนจะซึมซับเนื้อหาโดยไม่รู้ตัว ผ่านกิจกรรมที่ใช้กลไกของเกมิฟิเคชั่น เป็นการเรียนรู้ผ่านการเล่นและเรียนไปในเวลาเดียวกัน รวมไปถึงการจัดการเรียนรู้รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่นช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้กระบวนการคิดแก้ปัญหา สร้างแรงจูงใจแก่บุคคลและแรงจูงใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อเกิดผลดีทั้งต่อผู้เรียนส่งผลให้นักเรียนสามารถทำคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาภรณ์ ลัดดาสวัสดิ์ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ฝ่ายมัธยม) ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ นอกนั้นอยู่ในระดับมากทุกข้อ อาจเป็นเพราะระบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานโดยใช้เกมิฟิเคชั่นเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการเชื่อมโยงคณิตศาสตร์สู่ชีวิตจริงระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน คือ มีในรูปแบบการเรียนการสอนแบบ offline ซึ่งเป็นการเรียนการสอนแบบ face-to-face ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในห้องเรียน ที่เน้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ในระบบกลุ่มช่วยกันระดมสมองในการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน และรูปแบบการเรียนการสอน onlineเป็นการเรียนการสอนบนเว็บในระบบอินเทอร์เน็ตระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในห้องปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติแก้ปัญหาด้วยตนเองผ่านการเรียนการสอนโดยใช้โปรแกรมบทเรียนออนไลน์ แหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมบนอินเทอร์เน็ต การทำแบบทดสอบ และการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคลและกลุ่ม ทำให้นักเรียนสนุกกับการเรียน มีผลการเรียนและมีความพึงพอใจต่อการเรียนมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนา กลิ่นจุ้ยและชวนพบ เอี่ยวสานุรักษ์ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชันต่อเจตคติและผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการนำตน ของผู้เรียนชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้งลำปาง ผลการวิจัย พบว่า เจตคติต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชันสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยมีค่าคะแนนก่อนการจัดการเรียนรู้เท่ากับ 3.50 คิดเป็นร้อยละ 70 อยู่ในระดับปานกลาง และหลังการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 4.08 คิดเป็นร้อยละ 81.6 อยู่ในระดับมาก ในด้านผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ พบว่า ผู้เรียนมีผลลัพธ์ทางการเรียนรู้จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชันสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 13.76 และหลังเรียน เท่ากับ 30.43 ในด้านความพึงพอใจโดยภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.32 คิดเป็นร้อยละ 86.4 อยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ รายวิชาวิทยาการคำนวณ เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชั่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถส่งเสริมการคิดเชิงคำนวณให้กับกลุ่มตัวอย่าง และทำให้คุณครูประจำวิชามีสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี (วิทยาการคำนวณ) เพราะเกมมิฟิเคชันสามารถส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองและการมีเป้าหมายในการเรียนรู้ได้นั้นเกิดจากการนำองค์กระกอบของกลไกเกมมาสร้างเป็นเงื่อนไขหรือกำหนดเป็นสถานการณ์ในการเรียนรู้ผ่านการนากลไกลำดับขั้น (Levels) และการสร้างระบบคะแนน (Reward System) มาออกแบบเป็นลำดับขั้นที่ชัดเจนในลักษณะของกิจกรรมภารกิจ (Achievement) เพื่อให้ผู้เรียนร่วมทำกิจกรรม ในส่วนกลไกการให้เหรียญตรา (Earning Badge) จะออกแบบกิจกรรมในลักษณะของการเก็บสัญลักษณ์ตามความสามารถของนักเรียน ซึ่งสามารถแสดง

สถานการณ์เรียนรู้และบ่งบอกถึงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียน เมื่อผู้ร่วมกิจกรรมทำตามวัตถุประสงค์เรียบร้อยแล้ว จะได้รับรางวัล คะแนนหรือเหรียญตรา เป็นการตอบแทน ซึ่งเป็นกลไกสำหรับการสร้างแรงจูงใจในการเล่นเกมและเกิดประสบการณ์การรับรู้ความสำเร็จของตนเอง ประกอบกับการจัดการเรียนรู้ที่นาเอาเกมมิฟิเคชั่นมาประยุกต์ร่วมกับการเรียนการสอนเป็นวิธีการที่แปลกใหม่ สามารถสร้างความสนุกสนานในชั้นเรียนได้เป็นอย่างดีเป็นการเสริมสร้างแรงจูงใจและมโนทัศน์ทางการเรียนของนักเรียนจึงส่งผลในเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

จันทรภรณ์ แสวงกิจ ศศิพร พงศ์เพลินพิศ และสุชีรา มะหิเมือง. (2563). *ผลการใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชันในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบริบูรณ์ศิลป์รังสิต.* วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, 15(19), 33-43.

ธนาภรณ์ ลัดดาสวัสดิ์. (2564). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชัน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ฝ่ายมัธยม).* Journal of Roi Kaensarn Academi, 6(7), 345-355.

ปัทมาสน์ งามอนันต์. (2563). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้เกมมิฟิเคชันเพื่อเสริมสร้างแรงจงใจและมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

รัตนา กลิ่นจุ้ย และชวนพบ เอี่ยวสานุรักษ์. (2565). *ผลกระทบของการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชันต่อเจตคติและผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ในรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการนำตน ของผู้เรียนชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้งลำปาง.* วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 24(3), 254-269.

วิจารณ์ พานิช. (2555).*องค์แห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้.* พิมพ์ครั้งที่ 2. ตถาตา พับบลิเคชัน.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2562). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) พ.ศ.2562.* https://www.thairath.co.th/news/local/1806223

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2561). *หนังสือคู่มือวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์.* โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

AN APPLICATION OF THE BRAHMA VIHARN 4 PRINCIPLES TO DEVELOP THE MUNICIPAL SCHOOL 4 PHOTHIWARARAM TEMPLE, MAK KHAENG SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

[1]พระเจษฎาพงศ์ จรณธมฺโม (วจีสิงห์), [2]พระครูพิศาลสารบัณฑิต และ [3]สมเดช นามเกตุ

[1]Phra Jedsadapong Jaranatommo (Wageesing), [2]Phrakhru Phisansarabundit and [3]Somdet Namket

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]arithat.loes@mcu.ac.th

Received: May 25, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 19, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหาร 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 พัฒนาบุคลากรของโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาหลักพรหมวิหาร 4 ของบุคลากรในโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ทุกคนก็ได้นำหลักพรหมวิหาร 4 มาช่วยในการทำหน้าที่ของตนสร้างความรักใคร่สามัคคีรวมไปถึงการอยู่ร่วมในโรงเรียนทำให้เกิดผลแห่งความดีที่ได้มาจากการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และยังนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้สำหรับผู้ปกครอง ผู้นำ และหัวหน้างานหน่วยต่างๆ ได้ เนื่องจากหากนำหลักพรหมวิหาร 4 มาบริหารองค์กร และบุคลากรแล้ว นอกจากจะทำให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสุข ยังช่วยให้บรรยากาศในสถานที่ทำงาน น่า

---

[1]นิสิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

[2]รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

[3]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

ทำงานยิ่งขึ้นอีกด้วย โดยสามารถยกตัวอย่างพรหมวิหาร 4 ที่ใช้เป็นธรรมะประจำใจสำหรับการบริหารงาน การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 1) ด้านเมตตา บุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ประกอบด้วย การทำงานแบบมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเมื่อบุคลากรมีปัญหา 2) ด้านกรุณา บุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือดูแลครูบุคลากร และนักเรียนที่ประสบความเดือดร้อน ช่วยแก้ปัญหาอย่างจริงจัง 3) ด้านมุฑิตา บุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ประกอบด้วย การสร้างขวัญกำลังใจและการพูดเสริมแรงให้แก่ครูและบุคลากร การสร้างสัมพันธภาพอันดีงามกับบุคลากรทุกคน การเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาด้านวิชาชีพ 4) ด้านอุเบกขา บุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ประกอบด้วย บุคลากรพิจารณาความดีความชอบอย่างยุติธรรมตามความรู้ความสามารถ และหลักคุณธรรม วางใจเป็นกลาง

คำสำคัญ : พรหมวิหาร 4, พัฒนาบุคลากร, โรงเรียนเทศบาล 4,

Abstract

The purposes of this research are; 1) to study the principle of the Four Sublime States of Mind in the Buddhist scripture of Theravada Buddhism 2) to apply the principle of the Four Sublime of Mind for developing personnel of the Municipal School 4 of Wat Bodhivararam in Mark Khaeng Subdistrict, Muang District, Udonthani Province. This research is qualitative research by collecting the data from documents and interviewing the key informants and then to put data into the descriptive analysis. The results of the research are found that to study the principle of the Four Sublime States of Mind of personnel in the Municipal School 4 of Wat Bodhivararam encourages everyone to apply the principle of Four Sublime States of Mind for practicing their own duties in creating unity including living together in school. It results in the results of goodness that receives from the Buddhist teaching and to apply the principle of the Four Sublime States of Mind for administrators, leaders and the heads of various organizations. If the Four Sublime States of Mind are used for administration of the organization and personnel, it will encourage everybody to work efficiently and happily. It will create the atmosphere in their own offices and more interesting by applying the Four Sublime States of mind for their work administration. The application of the principle of Four Sublime States of Mind is; 1) for aspect of Loving Kindness, personnel in the Municipal School 4 of Wat Bodhivararam consists of participative working, listening each other, sympathizing with each other, puting someone else in your shoes, giving advice and assisting other when

they have problems 2) for the aspect of compassion, personnel of the Municipal School 4 of Wat Bodhivararam consists of assisting, taking care of teachers and students who get trouble and assisting heartedly 3) for the aspect of sympathetic joy, personnel in the Municipal school 4 of Wat Bodhivararam consists of creating the morale and enforcement for the teachers and personnel and creating the good relationship with all people and giving the chance to develop the profession and 4. For the aspect of equanimity, personnel in the Municipal School 4 of Wat Bodhivararam consists of personnel who considers the results of doing work with justice in accordance with knowledge and ability and the virtue with impartiality.

Keywords : Brahma Viharn 4, Personnel Development, Municipal School 4

บทนำ

สภาพปัญหาและแนวโน้มในการจัดการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของประชาชนได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นที่องค์กรทางการศึกษาจะต้องคำนึงถึงการนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้บุคลากรเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรมสามารถนำมาใช้ในการจัดการการสอนและการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ เป็นแนวทางแก้การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความไมตรีและอารีต่อกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ หลักพรหมวิหาร 4 นี้ คือ การสงเคราะห์กันและกัน เป็นหลักจำเป็นต่อสังคม ที่ก้อให้เกิดความรักความสามัคคี ความเกื้อกูลใน ครอบครัว องค์กรและสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548) คุณธรรม ทั้ง 4 ประการนี้ จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้เสมือนหนึ่งสลักเพลารถ บุคคลผู้มีพรหมวิหารธรรมประทับในจิตย่อมเป็นที่น่าเคารพ รักใคร่ น่ายกย่องนับถือ และมีความผาสุกในชีวิต ถือได้ว่าพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมครองใจ ที่ทำให้คนปฏิบัติในทางประเสริฐทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา แก่นของพรหมวิหาร 4 นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้บริหาร ผู้จัดการ หรือหัวหน้างาน เพื่อทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างมีความสุขและเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ซึ่งจะเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้นได้อีกด้วย หลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย

1. เมตตา : ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข การเห็นผู้ใต้บังคับบัญชามีความสุข เป็นสิ่งที่หัวหน้าต้องคำนึงถึงหัวหน้าควรดูแลเอาใจใส่สนับสนุนการทำงาน เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าตนไม่ได้โดดเดี่ยว อบอุ่น และมีความสุขในการทำงานมากขึ้น

2. กรุณา : ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หากการทำงานเกิดปัญหาหรืออุปสรรค สิ่งแรกที่หัวหน้าควรทำ การพูดคุย สอบถามถึงปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมชี้แนะแนวทางการแก้ไขและพูดให้กำลังใจกับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยไม่ปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องเผชิญปัญหาเพียงลำพัง

3. มุทิตา : ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะทางด้านการงาน ด้านครอบครัว หรือในทุกๆด้าน หัวหน้าควรแสดงความยินดีต่อด้ผู้ใต้บังคับบัญชาความจริงใจ ผู้ใต้บังคับบัญชาจะรู้สึกว่าตนเป็นคนสำคัญและรู้สึกภูมิใจมากยิ่งขึ้น

4. อุเบกขา : การรู้จักวางเฉย ทำใจเป็นกลาง หัวหน้าควรวางใจเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่อย่างยุติธรรมหากผู้ใต้บังคับบัญชาคนหนึ่งได้รับการช่วยเหลือ แต่อีกคนหนึ่งกลับไม่ได้รับการช่วยเหลือเมื่อพบปัญหา ถือว่าไม่มีความยุติธรรมในการบริหาร ควรให้ความช่วยเหลือลูกน้องให้เท่าเทียมกัน ไม่ปฏิบัติเอนเอียงด้วยความรักหรือความชัง (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2545)

ปัจจุบันการศึกษาถือเป็นการวางรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความสามารถตรงตามความต้องการในการพัฒนาประเทศ สร้างความมั่นคง ความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก สร้างความเจริญก้าวหน้า บุคลากรในประเทศเป็นประชากรที่มีคุณภาพและเป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี โรงเรียนนับว่าเป็นสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญในการให้บริการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นบุคคลสำคัญยิ่ง เพราะมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการเป็นผู้นำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในการ จัดการศึกษา การพัฒนาบุคลากรให้ความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ การระดมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ผู้เรียนมีคุณภาพ เป็นคนเก่ง คนดี และอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นผู้บริหารและบุคลากรจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แม้ว่าโรงเรียนทุกแห่งพยายามเพิ่มคุณภาพการบริหารโรงเรียนให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา แต่ตามปกติโรงเรียนโดยทั่วไปจะไม่สามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพ ในการบริหารตามที่ต้องการได้ จะต้องมีองค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบดังกล่าวคือ กิจกรรมที่จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ของบุคลากร (Padler, Burgogyne, Boydell,1997) เพื่อให้สามารถแข่งขันกับโรงเรียนอื่นๆ และแข่งขันกับตนเองให้บรรลุตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนด คือ ต้องทำงานให้มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ได้รวดเร็วกว่าโรงเรียนอื่นๆ (O'Keeffe, 2002) ด้วยการสร้างพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน ต้องพยายามหากิจกรรมในการพัฒนาบุคลากร หากบุคลากรเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แล้ว โรงเรียนก็จะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (learning organization) ดังนั้น ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยการบริหารด้านต่างๆ เช่น ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนที่มีคุณภาพ มีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีการใช้รูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องตามศักยภาพของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาบุคลากรนั้นมีความ

จำเป็นที่จะต้องนำหลักธรรมพรมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน เพื่อให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง จนสามารถนำความรู้และทักษะต่างๆ มาพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อันจะส่งผลให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา คือ ผู้เรียนที่มีคุณภาพ เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

โรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เป็นโรงเรียนที่นักเรียนจำนวน รวม 189 คน มีระดับการศึกษาตั้งแต่ อนุบาล 1 ถึง มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 และมีผู้บริหารและบุคลากร ทั้งหมด 23 คน มีการศึกษาให้ความรู้ด้านสังคม ครอบครัว จริยธรรม วัฒธรรมและเพื่อให้ดียิ่งขึ้นไปก็จะพัฒนาโรงเรียนสืบต่อไป

จากเนื้อหาเบื้องต้น ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ว่ามีความพร้อมในการที่จะพัฒนาคุณภาพทั้งทางพื้นที่ บุคลากร นักเรียน ในด้านการบริหารและในส่วนการเรียนการสอน โดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา คือ หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ให้มีความสมบูณร์เพียบพร้อมทั้งทางบริหารการศึกษาและทางพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพรหมวิหาร 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 พัฒนาบุคลากรของโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)) โดยใช้การ เก็บข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยเป็นการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อศึกษา การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูล ถือเป็นข้อมูลหลักสำหรับการศึกษานี้เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างแบบเจาะจง(Purposive Sampling) คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เข้าร่วมให้ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเป็นการคัดเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบการสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ และลักษณะของเครื่องมือมีกล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ใช้วิธีสร้างชุดคำถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งใช้สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ โดยสร้างชุดคำถามเพื่อหาข้อมูล ในเรื่องแนวคิด ทัศนคติเกี่ยวแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 30 รูป/คน ตามเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนโดยตรง มาทำการสัมภาษณ์เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ให้ผู้เชี่ยวชาญทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม

3. **การวิเคราะห์ข้อมูล**

การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการด้วยขั้นตอน ดังนี้ 1) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับมาแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ 2) นำแบบสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูลตามหัวข้อที่ได้สัมภาษณ์ตามลำดับ

ผลการวิจัย

1. ศึกษาหลักพรหมวิหาร 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีให้ศึกษาหาความรู้ในด้านต่างๆทั้งนำไปใช้กับบุคคลบ้างและสังคมหรือกระทั้งในสถานที่ต่างๆเช่นในโรงเรียนและสำนักงาน ใช้ในส่วนของครอบครัว หรือนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และจากที่ได้ไปสัมภาษณ์บุคคลากรในโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ทุกคนรวมไปถึง ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูอาจารย์ ผู้ดูและการจัดการทั่วไป ต่างคนมีหน้าที่แตกต่างกันไปจึงมีการดูแลและการทำงานหน้าที่ในโรงเรียน ทุกคนก็ได้นำหลักพรหมวิหาร 4 มาช่วยในการทำหน้าที่ของตนสร้างความรักใคร่สามัคคีรวมไปถึงการอยู่ร่วมในโรงเรียนทำให้เกิดผลแห่งความดีที่ได้มาจากการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือ หลักพรหมวิหาร 4 และสืบสานคำสอนของศาสนาต่อไป

พรหมวิหาร 4 ไม่ได้เป็นหลักธรรมที่เข้าใจยาก หรือซับซ้อนอะไรเลย หากแต่เป็นหลักปฏิบัติทั่วไปในชีวิตประจำวัน หากปรับเปลี่ยนทัศนคติ และหมั่นสร้างนิสัยความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นประจำ ทุกคนก็สามารถมีพรหมวิหาร 4 ในใจได้เช่นกัน พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ นอกจากนี้พรหมวิหาร 4 หรือ พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้

ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม พรหมวิหาร 4 คือหลักธรรมประจำใจ เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ

เมตตา หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ จึงจะตรงกับคำว่า เมตตาในที่นี้ ถ้าหวังผลตอบแทนจะเป็นเมตตาที่เจือด้วยกิเลส ไม่ตรงต่อเมตตาในพรหมวิหารนี้ลักษณะของเมตตา ควรสร้างความรู้สึกคุมอารมณ์ไว้ตลอดวันว่า เราจะเมตตาสงเคราะห์ เพื่อนที่เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะไม่สร้างความลำบากให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ความทุกข์ที่เขามี เราก็มีเสมอเขา ความสุขที่เขามี เราก็สบายใจไปกับเขา รักผู้อื่นเสมอด้วยรักตนเอง

กรุณา หมายถึง ความปรานี ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารปรานีนี้ก็ไม่หวังผลตอบแทนเช่นเดียวกัน สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์ ลักษณะของกรุณา การสงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุ โดยธรรม ว่าผู้ที่จะสงเคราะห์นั้นขัดข้องทางใดหรือถ้าหาให้ไม่ได้ ก็ชี้ช่องบอกทาง

มุทิตา หมายถึง จิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลา คิดอยู่เสมอว่า ถ้าคนทั้งโลกมีความโชคดีด้วยทรัพย์ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกันทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตรายทั้งปวง คิดยินดี โดยอารมณ์พลอยยินดีนี้ไม่เนื่องเพื่อผลตอบแทน การแสดงออกถึงความยินดีในพรหมวิหาร คือไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น

อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉย ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

2. การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ด้านเมตตา ในการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถของบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย การทำงานแบบมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถ การจัดลำดับความสำคัญของงานและควรทำงานที่เร่งด่วนก่อน มีความเห็นอกเห็นใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเมื่อบุคลากรมีปัญหา และผู้บริหารหรือหัวหน้างานมีการทำความเข้าใจ เสนอแนะวิธีทำงานที่ถูกให้แก่บุคลากร

ด้านกรุณา ในการพัฒนาด้านความรับผิดชอบของบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือดูแลครูบุคลากร และนักเรียนที่ประสบความเดือดร้อนช่วยแก้ปัญหาอย่างจริงจัง การบริหารงานโดยเน้นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และยึดระเบียบกฎเกณฑ์ของทางราชการ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ด้านกฎหมายระเบียบแนวปฏิบัติในการทำงานและการดำรงชีวิตโดยการ ศึกษา อบรม การจัดระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและ

ทรัพย์สินที่จะทำให้บุคลากรมีความรู้สึกมั่นคงในหน้าที่การงาน และการให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะหรือวิธีการทำงานที่ถูกต้องและเป็นธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน

ด้านมุฑิตา ในการพัฒนาด้านความสัมพันธ์ของบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย การสร้างขวัญกำลังใจและการพูดเสริมแรงให้แก่ครูและบุคลากร การสร้างสัมพันธภาพอันดีงามกับบุคลากรทุกคน การเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาด้านวิชาชีพ การแสดงความยินดีกับบุคลากรทุกคนที่มีผลงานจากการปฏิบัติงาน และการเข้าร่วมในการพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับจากทุกคนที่เกี่ยวข้อง และผู้บริหารมีความปรารถนาให้ครูทุกคนมีความสามัคคีกันโดยการทำกิจกรรมร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนครู และพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือ

ด้านอุเบกขา ในการพัฒนาด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย ผู้บริหารควรพิจารณาความดีความชอบอย่างยุติธรรมตามความรู้ความสามารถ และหลักคุณธรรม วางใจเป็นกลางในสิ่งที่ไม่สามารถดำเนินการได้ กำหนดกฎเกณฑ์ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างชัดเจน การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนไม่เปลี่ยนบ่อยเกินไป ไม่มีอคติต่อเพื่อนร่วมงาน รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงานไม่เอนเอียงกับฝ่ายใด มีใจเป็นกลาง และมีการประชุมสร้างความเข้าใจที่ตรงกันก่อนมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่การงานทุกครั้ง และมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานโดยการมีส่วนร่วม

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย 1) ด้านมุฑิตา ชื่นชมยินดีกับบุคลากรเมื่อทำงานประสบความสำเร็จ 2) ด้านอุเบกขาการประเมินผลงานยึดหลักความยุติธรรม ความเป็นกลาง 3) ด้านเมตตา มีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรให้เกิดความสุขในการทำงานอย่างยั่งยืน เห็นอกเห็นใจกัน รับฟังปัญหา ร่วมแก้ไขปัญหา 4) ด้านกรุณา เข้าไปดูแลช่วยเหลือบุคลากรตามความเหมาะสมเมื่อเกิดปัญหา นอกจากนั้นผู้บริหารควรวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกายคือประพฤติดี ทางวาจาคือพูดดี ไม่ส่อเสียด ทางใจคือวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียง ไม่ฟังความข้างใดข้างหนึ่ง จะทำให้เกิดความรักสามัคคี ผลักดันให้งานสำเร็จ และดูแลบุคลากรทุกด้าน สร้างขวัญกำลังใจให้เกิดกับบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ดังนี้

1. จากการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ด้านเมตตาในการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถของบุคลากร ประกอบด้วย การทำงานแบบมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถ การจัดลำดับความสำคัญของงานและควรทำงานที่เร่งด่วนก่อน มีความเห็นอกเห็นใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเมื่อบุคลากรมีปัญหา

และผู้บริหารหรือหัวหน้างานมีการทำความเข้าใจ เสนอแนะวิธีทำงานที่ถูกให้แก่บุคลากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสมจิราวดี จำปาสิทธิ์ (2563) และคณะ ศึกษาเปรียบเทียบ การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4และ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการปฏิบัติหน้าที่ ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเสาธง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราชผลการวิจัยพบว่า ด้านเมตตา : ความรักความปรารถนาดี พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ มีความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดสมบูรณ์ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ มีมนุษย์สัมพันธ์ มีความอ่อนโยน และมีจิตใจมุ่งมั่นพร้อมให้บริการอยู่ตลอดเวลา

2. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ด้านกรุณาในการพัฒนาด้านความรับผิดชอบของบุคลากร ประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือดูแลครูบุคลากร และนักเรียนที่ประสบความเดือดร้อนช่วยแก้ปัญหาอย่างจริงจัง การบริหารงานโดยเน้นประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และยึดระเบียบกฎเกณฑ์ของทางราชการ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ด้านกฎหมายระเบียบแนวปฏิบัติในการทำงานและการดำรงชีวิตโดยการ ศึกษา อบรม การจัดระบบรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่จะทำให้บุคลากรมีความรู้สึกมั่นคงในหน้าที่การงาน และการให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะหรือวิธีการทำงานที่ถูกต้องและเป็นธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสราวุธ สุขิโต (ปัดจะมะ) (2559) การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านกรุณา : ความสงสารคิดช่วยให้เขาพ้นทุกข์ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหม วิหาร 4 ในการบริหารงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ องค์การบริหารส่วน ตำบลสะอาดสมบูรณ์มีการจัดระเบียบ และแนวทางการบริหารงานจนได้รับการยอมรับจากประชาชน ส่วน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของศีลธรรมและจริยธรรม

จากการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ด้านมุทิตาในการพัฒนาด้านความสัมพันธ์ของบุคลากร ประกอบด้วย การสร้างขวัญกำลังใจและการพูดเสริมแรงให้แก่ครูและบุคลากร การสร้างสัมพันธภาพอันดีงามกับบุคลากรทุกคน การเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาด้านวิชาชีพ การแสดงความยินดีกับบุคลากรทุกคนที่มีผลงานจากการปฏิบัติงาน และการเข้าร่วมในการพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับจากทุกคนที่เกี่ยวข้อง และผู้บริหารมีความปรารถนาให้ครูทุกคนมีความสามัคคีกัน โดยการทำกิจกรรมร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนครู และพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา นิยมวงศ์ (2555) ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 พบ ว่า 1) คุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร 4

ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะ ของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) คุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติ 3) คุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยรวมและ รายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ด้านอุเบกขาในการพัฒนาด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ประกอบด้วย ผู้บริหารควรพิจารณาความดีความชอบอย่างยุติธรรมตามความรู้ความสามารถ และหลักคุณธรรม วางใจเป็นกลางในสิ่งที่ไม่สามารถดำเนินการได้ กำหนดกฎเกณฑ์ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างชัดเจน การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน ไม่เปลี่ยนบ่อยเกินไป ไม่มีอคติต่อเพื่อนร่วมงาน รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงานไม่เอนเอียงกับฝ่ายใด มีใจเป็นกลาง และมีการประชุมสร้างความเข้าใจที่ตรงกันก่อนมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่การงานทุกครั้ง และมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานโดยการมีส่วนร่วม สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย 1) ด้านมุทิตา ชื่นชมยินดีกับบุคลากรเมื่อทำงานประสบความสำเร็จ 2) ด้านอุเบกขาการประเมินผลงานยึดหลักความยุติธรรม ความเป็นกลาง 3) ด้านเมตตา มีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรให้เกิดความสุขในการทำงานอย่างยั่งยืน เห็นอกเห็นใจกัน รับฟังปัญหา ร่วมแก้ไขปัญหา 4) ด้านกรุณา เข้าไปดูแลช่วยเหลือบุคลากรตามความเหมาะสมเมื่อเกิดปัญหา นอกจากนั้นผู้บริหารควรวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกายคือประพฤติดี ทางวาจาคือพูดดี ไม่ส่อเสียด ทางใจคือวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียง ไม่ฟังความข้างใดข้างหนึ่ง จะทำให้เกิดความรักสามัคคีผลักดันให้งานสำเร็จ และดูแลบุคลากรทุกด้าน สร้างขวัญกำลังใจให้เกิดกับบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัย พระปลัดจันทร์ สิริจนฺโท (พงษ์แตง) (2561) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านเมตตา ผู้บริหารโรงเรียนควรพูดอธิบายข้อมูลข่าวสารต่างๆ ด้วยความสุภาพ แสดงความเป็นกัลยาณมิตรอยู่เสมอ จะทำให้บุคลากรเกิดความศรัทธาเชื่อมั่นต่อผู้บริหาร 1) ด้านกรุณา ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา พร้อมจะให้อภัยเมื่อเกิดความผิดพลาดจากการปฏิบัติหน้าที่ 3) ด้านมุทิตา ผู้บริหารควรแสดงความยินดีเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาประสบความสุขความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน 4) ด้านอุเบกขา ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่โดยยึดกฎระเบียบ การพิจารณาผลงาน การวางตนเป็นกลาง และจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เอนเอียงเข้าข้างที่ตนชอบใจ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนเทศบาล 4 วัดโพธิวราราม ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จะเห็นได้ว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีให้ศึกษาหาความรู้ในด้านต่างๆทั้งนำไปใช้กับบุคคลบ้างและสังคมหรือกระทั้งในสถานที่ต่างๆเช่นในโรงเรียนและสำนักงาน ใช้ในส่วนของครอบครัว หรือนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูอาจารย์ ผู้ดูและการจัดการทั่วไป ต่างคนมีหน้าที่แตกต่างกันไปจึงมีการดูแลและการทำงานหน้าที่ในโรงเรียน ทุกคนก็ได้นำหลักพรหมวิหาร 4 มาช่วยในการทำหน้าที่ของตนสร้างความรักใคร่สามัคคีรวมไปถึงการอยู่ร่วมในโรงเรียนทำให้เกิดผลแห่งความดีที่ได้มาจากการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือ หลักพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีและอุเบกขา คือ การวางเฉย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

นิตยา นิยมวงศ์. (2555). การศึกษาคุณธรรมตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2545). *ธรรมนูญ: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระปลัดจันทร์ สิริจนฺโท (พงษ์แตง). (2561). *แนวทางการพัฒนาการบริหารบุคคลตามหลักพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางแค สังกัดกรุงเทพมหานคร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระสราวุธ สุขิโต (ปัดจะมะ), (2559). *การประยุกต์ใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

โสมจิราวดี จำปาสิทธิ์ และคณะ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเสาธง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ผลการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดที่มีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย

THE EFFECT OF OPEN-ENDED STORIES TELLING ACTIVITY TOWARDS EARLY CHILDHOOD INITIATIVES

[1]จันทร์สุดา สมสุข และ [2]นนทนนปภพ ปาลินทร

[1]Junsuda Somsuk, and [2]Nonthanonpaphob palinthon

มหาวิทยาลัยราชธานี, ประเทศไทย

Ratchathani University, Thailand

[1]junsudasd9@gmail.com

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์1) เพื่อศึกษาความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดและ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยก่อน และหลังการจัดประสบการณ์กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เด็กปฐมวัย อายุระหว่าง 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนบ้านตาทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ กำหนดโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 20 คน ใช้เวลาในการศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ระยะเวลา จำนวน 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ในวันพุธ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ เวลา 40 นาที ในกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมการเล่านิทานปลายเปิดจำนวน 12 แผน และแบบสังเกตความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและ t-test (Dependent Samples) ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด พบว่าเด็กปฐมวัยมีความคิดริเริ่มสูงขึ้นตามลำดับ 2) ผลการจัดประสบการณ์กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดมีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยหลังได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดมีคะแนนเฉลี่ยสูง

---

[1]นักศึกษา สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

[2]อาจารย์ ดร., บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชธานี

กว่าก่อนได้รับการจัดประสบการณ์กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 แบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .82

คำสำคัญ : การเล่านิทานปลายเปิด, ความคิดริเริ่ม

Abstract

The purposes of this research were as the followings: 1) to study the initiatives of early childhood through Open-Ended Stories Telling activity; and 2) to compare initiatives of early childhood before and after organizing Open-Ended Stories Telling activity. The sample of this research was the group of 20 children aged between 5-6 years studying in kindergarten level 3 in the Second semester of educational year 2565 B.E. at Bantathong School, Huai Thab Than District, Si Sa Ket Province. The school is under Si Sa Ket Primary Educational Service Area Office 2. The sample was selected through simple random sampling. This experiment through Open-Ended Stories Telling activities was carried out for four weeks, three days a week specifically on Wednesday, Thursday and Friday with 4 0 minutes a day. The tools used in this research were 12 Open-Ended Stories Telling activities plans and initiative observation forms. The statistics for data analysis were mean, standard deviation and t-test of dependent samples. The result of this research were as the followings: 1) Initiatives of early childhood through Open-Ended Stories Telling activity was chronologically higher 2) The effects of Open-Ended Stories Telling Activity towards the initiatives of early childhood was that the average score after implementing the Open-Ended Stories Telling activity was higher than before implementing the Open-Ended Stories Telling activity with statistical significance at the level of .05

Keywords: Open-ended storytelling, Originality

บทนำ

สังคมโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ต่าง ๆ ส่งผลให้คนในยุคนี้ต้องมีความยืดหยุ่น มีความริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นตัวของตัวเอง สามารถเป็นทั้งผู้สร้างและผู้ผลิตเพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งดี ๆ แก่ชีวิตและสังคมได้ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นหนึ่งในทักษะที่จำเป็นสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 แต่การจะพัฒนาให้บุคคลมีความคิดสร้างสรรค์ได้นั้นควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะในการจัดการศึกษาควรบ่มเพาะเด็กให้มีความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นเพราะเด็กใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียน

ค่อนข้างยาวนาน โดยอาศัยครูเป็นผู้วางรากฐานให้แก่เด็ก แต่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จะประสบสำเร็จได้นั้นควรมีครูที่มีคุณลักษณะของการเป็นครูที่มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative Teachers) มีทักษะการจัดการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ (Teaching Creatively) และมีทักษะการสอนความคิดสร้างสรรค์(Teaching for creativity) สามารถประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปัญจนาฏ วรวัฒนชัย,2563)

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปีบริบูรณ์ อย่างเป็นองค์รวมบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการตามวัยของเด็กแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 2) ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย ต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ความถนัด ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนจะต้องได้ทดลองปฏิบัติ ค้นคว้าและเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะต้องพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้มีพัฒนาการความพร้อมในทุกด้าน สำหรับเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นวัยกำลังเจริญเติบโตไปพร้อมกันทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆรอบตัว ความคิดสร้างสรรค์นับเป็นความสามารถ ที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งมีคุณภาพมากกว่าความสามารถด้านอื่น ๆ และเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริมความก้าวหน้าของประเทศชาติ ประเทศใดก็ตามที่สามารถแสวงหาพัฒนาและดึงเอาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของประชากรในประเทศออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากเท่าใด ยิ่งมีโอกาสพัฒนาและเจริญก้าวหน้าได้มากเท่านั้น (อารี พันธ์มณี, 2537, หน้า 5)

ในช่วง 6 ปีแรกของชีวิตเป็นวัยแห่งจินตนาการและพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาได้ถึงระดับสูงสุดตอนอายุ 4 ปี 6 เดือน (Phanmanee, 2014) เนื่องจากการก่อตัวที่ยังไม่สมบูรณ์ของเส้นประสาทที่เชื่อมโยงสมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวา (Corpus Callosum) ส่งผลให้สมองซีกซ้ายยังทำงานได้ไม่เต็มที่ กระบวนการคิดตามธรรมชาติของเด็กปฐมวัยจะเน้นการทำงานของสมองซีกขวาเป็นหลัก ทำให้เป็นวัยแห่งจินตนาการและสร้างสรรค์ และเมื่อเส้นใยประสาทก่อตัวสมบูรณ์ช่วงอายุ 7 ปี กระบวนการคิดของเด็กจะเปลี่ยนไปสอดคล้องสู่ความเป็นจริงมากขึ้น (Chaiyo, 2008) และหากเด็กปฐมวัยไม่ได้รับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม จะส่งผลกระทบทำให้เติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่กล้าเผชิญหน้าต่ออุปสรรค กลัวความยากลำบาก ขาดทักษะในการคิดแก้ไขปัญหา และไม่มั่นใจในตนเอง มีบุคลิกภาพไม่กล้าแสดงออก (Stefania, 2010, pp. 5646–5649) ดังนั้น การสร้างความตระหนักถึงการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่เด็กปฐมวัยต่อไป

ความคิดริเริ่มเป็นกระบวนการที่ให้ผลการคิดที่เป็นสิ่งแปลกใหม่ มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นทักษะการคิดที่ประกอบด้วยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และสร้างให้บุคคล กล้าคิด กล้าแสดง คนที่มีความคิดริเริ่มมักจะเป็นบุคคลที่กล้าเสนอวิธีการและแนวทางใหม่ ที่ไม่มีใครคิดกันมาก่อนหรือเป็นความคิดที่มีอยู่แล้วและนำไปต่อยอดกับความคิดใหม่และนำไปใช้อย่างมีความหมาย ซึ่งความคิดริเริ่ม

นำไปสู่การคิดค้น ประดิษฐ์ สิ่งแปลกใหม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ความคิดริเริ่มมิใช่การได้รับการถ่ายทอดจากพันธุกรรม แต่เป็น ความสามารถที่อยู่ในมนุษย์ทุกคนเป็นสรรถภาพที่ส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ โดยธรรมชาติของความคิดริเริ่มมีอยู่ทุกคนตามศักยภาพ แต่จะมีความแตกต่างกัน ความคิดริเริ่มนั้นจะพัฒนาได้สูงสุดในช่วงปฐมวัย ถ้าศักยภาพนั้นได้รับการส่งเสริมจะช่วยให้มีพัฒนาการความคิดริเริ่มเพิ่มขึ้น หรือหากเด็กพลาดโอกาสที่จะเรียนรู้และพัฒนาด้านความคิดริเริ่มย่อมส่งผลต่อการพัฒนาความคิดในวัยผู้ใหญ่ (เกสร ธิตะจารี. 2558 อ้างถึงใน ดวงพร อินทรจักร, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการของอิริคสัน (Erikson อ้างถึงใน ดวงพร อินทรจักร, 2563) กล่าวว่า เด็กอายุระหว่าง 3-6 ปี เป็นระยะที่มีความคิดริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการคิดทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเสรี จะทำให้เด็กมีพัฒนาการความคิดริเริ่มเป็นอย่างดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กถูกจำกัดควบคุมการคิดและกระทำ เด็กจะรู้สึกอายและไม่กล้าทำสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง ซึ่งมีผลเสียต่อการพัฒนาขั้นต่อไป ดังนั้นจึงมีการส่งเสริมความคิดริเริ่มให้กับเด็ก โดยมีพัฒนาการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตั้งแต่วัยเด็กและพัฒนาติดต่อกันระดับสูงขึ้น โดยไม่ถูกบั่นทอนให้ลดลง ซึ่งความคิดริเริ่ม เป็นส่วนหนึ่งของความคิดเชิงสร้างสรรค์ เป็นความคิดลักษณะความคิดแปลกใหม่ แตกต่างจากความคิดธรรมดา หรือความคิดง่ายๆ ความคิดริเริ่มหรือที่เรียกว่า Wild Idea เป็นความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเป็นความคิดที่แปลกแตกต่างจากความคิดเดิม และอาจไม่เคยมีใครนึกหรือคิดถึงมาก่อน ความคิดริเริ่มจำต้องอาศัยลักษณะความกล้าคิด กล้าลองเพื่อทดสอบความคิดของตน บ่อยครั้งที่ความคิดริเริ่มจำเป็นต้องอาศัยจินตนาการ คิดฝันจากจินตนาการ หรือที่เรียกว่า เป็นความคิดจินตนาการประยุกต์ คือไม่ใช่คิดเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องคิดสร้างและหาทางทำให้เกิดผลจึงเป็นสิ่งคู่กัน (อารี พันธ์มณี, 2545, หน้า 35 อ้างอิงจาก Guilford)

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยสามารถทำได้หลายวิธี เช่น กิจกรรมทางภาษา ซึ่งเน้นการใช้ทักษะการฟัง การอ่าน การพูดการเขียนไว้ด้วยกัน เช่น การเล่านิทาน การแต่งเรื่องจากภาพ การทายคำ เป็นต้น กิจกรรมทางความคิด ที่เน้นการส่งเสริมกระบวนการคิด จินตนาการ แสดงความคิดเห็น เช่น การระดมสมอง การทายคำ เป็นต้น กิจกรรมทางศิลปะเน้นการฝึกใช้จินตนาการและกล้ามเนื้อ เช่น การวาดภาพ ระบายสี การเล่านิทานแบบเล่าไปวาดไป (อารี พันธ์มณี, 2545:162-195)

การเล่านิทานปลายเปิดเป็นการกระตุ้นความคิดริเริ่มเพื่อเชื่อมโยงความรู้เก่าไปสู่ความรู้ใหม่ เป็นการถามเพื่อเชื่อมโยงเรื่องเก่าที่เรียนมาแล้วเพื่อให้เป็นพื้นฐานของความรู้ใหม่ซึ่งจะทำให้เด็กเรื่องใหม่ได้เข้าใจยิ่งขึ้นเป็นการกระตุ้นยั่วยุให้เด็กอยากทำกิจกรรม ใช้คำถามเพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็ก คำถามควรเป็นคำถามที่ต้องการให้คิดกว้างๆคำถามที่ดีทำให้เกิดการอภิปรายต่อเนื่อง เป็นคำถามเพื่อขยายความคิดและหาแนวทางในการเรียนรู้ ทำให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมตามคำถามที่ครูป้อนให้ก่อให้เกิดการค้นคว้าและหาความรู้ใหม่ การถามลักษณะนี้เป็นการประยุกต์ความรู้ที่เรียนมาไปสู่การค้นคว้าและหาความรู้ใหม่

จากสภาพปัญหาดังกล่าวและจากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่รับผิดชอบสอนในระดับปฐมวัย โรงเรียนบ้านตาทอง จากการสังเกตความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กส่วนใหญ่ยังมี

ปัญหาในพัฒนาการด้านสติปัญญา ทักษะการคิดริเริ่ม สังเกตได้จากการทำชิ้นงานและการพูดสื่อสาร การตอบคำถาม จากผลการประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียน เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนบ้านตาทอง ปีการศึกษา 2565 (โรงเรียนบ้านตาทอง 2564: 18) มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 1 เด็กมีพัฒนาการ ด้านสติปัญญา สื่อสารได้ มีทักษะการคิดพื้นฐาน และแสวงหาความรู้ได้ ตัวบ่งชี้ที่ 4.1) เด็กสามารถฟัง และสนทนาโต้ตอบ และเล่าเป็นเรื่องราวได้ ผลการประเมินพบว่า เด็กมีทักษะอยู่ในระดับพอใช้ และตัวบ่งชี้ที่ 4.4) เด็กสามารถระบุปัญหา สร้างทางเลือก และเลือกวิธีแก้ปัญหาได้ ผลการประเมินพบว่า เด็กมีทักษะอยู่ในระดับพอใช้ นอกจากนี้การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยของโรงเรียนยังไม่ตอบสนองต่อการส่งเสริมให้เด็กได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จากหลักการและเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดกิจกรรมการเล่านิทานปลายเปิดที่มีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการกระตุ้นด้านความคิดริเริ่ม ความคิดที่แปลกใหม่ มีจินตนาการ ซึ่งคาดว่าผลที่ได้รับจากการวิจัยจะเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเด็กให้เกิดความพร้อมในการดำรงชีวิตตลอดจนเป็นการปูพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ในชั้นสูงต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดที่มีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้การจัดประสบการณ์โดยใช้จัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 13 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 จำนวน 13 ห้องเรียน รวม 136 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนบ้านตาทอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม ได้จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านตาทอง จากโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 13 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย ผลการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดที่มีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย บทความการเล่านิทานปลายเปิด

ความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย และศึกษาความสัมพันธ์ในการเล่านิทานคำถามปลายเปิดที่มีผลต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1. แผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมการเล่านิทานปลายเปิด

3.2 แบบสังเกตพฤติกรรมความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมการเล่านิทานปลายเปิด ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ค่าความเชื่อมั่น (Reliablity) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สูตร KR-20 ของ Kuder-Richardson สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้สูตร t-test (Dependent Samples) หาค่าประสิทธิภาพของสื่อ E_1/E_2 ใช้ในการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ (บุญชม ศรีสะอาด,2560)

ผลการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดที่มีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย หลังการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด สูงกว่าก่อนจัดกิจกรรม โดยพบว่า ก่อนการทดลองค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\overline{X}$ = 19.10, S.D.= 1.80 และหลังการทดลองค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ $\overline{X}$ = 38.95, S.D. = 2.11

2. หลังการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการความคิดริเริ่มสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากผลการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดที่มีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย โดยการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดสำหรับปฐมวัย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีคะแนนอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า หลังการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดที่มีต่อการพัฒนาความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการความคิดริเริ่มสูงขึ้น โดยมีคะแนนพัฒนาการความคิดริเริ่มก่อนการจัดกิจกรรมเฉลี่ยเป็น 19.10 คะแนน แต่หลังการจัดกิจกรรมเด็กปฐมวัยมีคะแนนพัฒนาการความคิดริเริ่มเฉลี่ยเป็น 38.95 คะแนน และระดับคะแนนพัฒนาการความคิดริเริ่มก่อนการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับปรับปรุง แต่หลังการจัดกิจกรรมคะแนน

พัฒนาการความคิดริเริ่มอยู่ในระดับดีมาก แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดของเด็กสำหรับปฐมวัยส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการความคิดริเริ่มสูงขึ้น เนื่องจาก ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเล่านิทานแบบปลายเปิด ที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 3 โดยผ่านกระบวนการขั้นตอนในการจัดทำอย่างมีระบบโดยศึกษาหลักสูตรปฐมวัย ปี 2560 สาระการเรียนรู้และความสนใจของเด็กวัย 5-6 ขวบ นอกจากนั้นยังได้ผ่านการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องตามข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา รวมทั้งผ่านการตรวจสอบประเมินความถูกต้องจากผู้มีประสบการณ์ ผ่านการทดลองใช้เพื่อปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ โดยนำเอาผลการทดลองไปปรับปรุงก่อนจะนำไปใช้จริง จึงเหมาะสำหรับการนำไปใช้จัดประสบการณ์ให้กับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอนในการจัดประสบการณ์ได้ ดังนี้

ขั้นนำ เป็นการนำเข้าสู่กิจกรรม โดยการให้เด็กปรับเปลี่ยนอิริยาบถแขนขาเหยียดตรงตามสบาย เพื่อปรับคลื่นสมองให้เด็กได้ผ่อนคลาย ประมาณ 3 นาที หลังจากนั้นให้เด็กเปลี่ยนอิริยาบถในท่านั่งเป็นวงกลม เริ่มสนทนาทักทาย แนะนำการทำกิจกรรมและนำเด็กเข้าสู่กิจกรรมการเล่านิทานปลายเปิดพร้อมกัน

ขั้นดำเนินการ ครูเริ่มเล่านิทานโดยมีหุ่นมือประกอบในการเล่า อาจจะเป็นครูหรือตัวแทนเด็กเป็นคนเกริ่นนำเนื้อเรื่องก่อนก็ได้ แล้วหลังจากนั้นก็ส่งให้เด็กเล่าต่อๆกันให้เป็นเรื่องเดียวกันให้ครบเด็กทุกคน ในขั้นนี้ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ครูจะต้องสนใจรับฟังเด็กแต่ละคน และสร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน ให้เด็กกล้าแสดงความริเริ่มของตนเอง

ขั้นสรุป ครูและเด็กร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับเรื่องที่เล่า เราจะตั้งชื่อนิทานนี้ว่าอย่างไร นิทานนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร

จากการที่เครื่องมือในการวิจัยได้ผ่านขั้นตอนกระบวนการวิจัยมาอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้งานวิจัยครั้งนี้ได้แผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการความคิดริเริ่มที่สูงขึ้น นอกจากนี้ นิทานเป็นสื่อการสอนที่สำคัญสำหรับการศึกษาปฐมวัยในการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สอดคล้องกับกุลยา ตันติผลาชีวะ (2541 :2-10) ได้ระบุไว้ว่า นิทาน คือ สิ่งที่มีประสิทธิภาพสำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย ไม่มีเด็กคนใดไม่ชอบฟังนิทาน นิทานสามารถสร้างจินตนาการ ความฝัน ความคิด ความเข้าใจและการรับรู้ให้กับเด็กดังนั้น การเล่านิทานเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็ก การเล่านิทานให้เด็กฟังไม่ใช่เล่าเพื่อให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินเท่านั้น แต่เนื้อหาในนิทานต้องมีความน่าสนใจ และสอดแทรกสาระความรู้ เพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์จากการฟังนิทาน ตัวละครในนิทานจะต้องเป็นตัวละครที่ช่วยสร้างจินตนาการมีทั้งตัวละครที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่เด็กควรปฏิบัติตาม และมีตัวละครที่สะท้อนถึงความไม่ดีเพื่อเป็นตัวอย่างที่เด็กควรหลีกเลี่ยงพฤติกรรมนั้น และยังสอดคล้องกับ ธีรนุช แสนหาญ (2550: 62) กล่าวว่าการเล่านิทานเป็นกิจกรรมที่เด็กปฐมวัยชื่นชอบ และช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ครูสามารถสอดแทรกเนื้อหาความรู้ให้แก่เด็กในขณะที่เล่านิทานโดยที่เด็กไม่

รู้ตัว เด็กจึงได้ทั้งความสนุกสนาน เพลิดเพลินและความรู้ เป็นการเรียนรู้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้เด็กด้วยแล้วการเล่านิทานให้เด็กฟังสามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดการคิดคะนึงฝัน จินตนาการ สร้างภาพขึ้นในจิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่การคิดอย่างสร้างสรรค์ในที่สุด นอกจากนั้นเมื่อครูเล่านิทานจบในแต่ละครั้งหากมีการใช้คำถามปลายเปิดถามเกี่ยวกับเนื้อเรื่องในนิทานจะช่วยทำให้เด็กได้ฝึกการค้นหาคำตอบได้อย่างอิสระตามความคิดของเด็กแต่ละคน ทำให้เด็กเกิดความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและเกิดความมั่นใจเพราะเป็นคำถามที่ไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิด ไม่จำกัดจำนวนคำตอบ ฉะนั้นกิจกรรมการเล่านิทานประกอบคำถามปลายเปิดจึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้เด็กฝึกคิด ค้นคว้า คิดได้หลากหลายและคิดสิ่งแปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบใคร ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถส□งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้

2. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าเด็กชั้นอนุบาลมีพัฒนาการความคิดริเริ่มหลังการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด สูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด สอดคล้องกับงานวิจัยของวราภรณ์ น้อยสุวรรณ (2560) รายงานการจัดประสบการณ์การเล่านิทานประกอบคำถามปลายเปิดเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดประสบการณ์การเล่านิทานประกอบคำถามปลายเปิดมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์หลังการจัดประสบการณ์เพิ่มขึ้นจากก่อนการจัดประสบการณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรนุช แสนหาญ (2550 หน้า 80-83) ศึกษาผลการจัดประสบการณ□การเล่านิทานประกอบคำถามปลายเปิด ที่มีต่อความคิดสร้างสรรค□ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลป□ที่ 2 พบว่านักเรียนชั้นอนุบาล 2 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดประสบการณ์การเล่านิทานประกอบคำถามปลายเปิดที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 แสดงให้ เห็นว่าการใช้กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิดส่งผลให้เด็กมีความสามารถในการใช้ความคิดริเริ่มสูงขึ้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า กิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการเติมเต็มนิทานที่ครูและเพื่อน ๆ เล่า สอดคล้องกับการศึกษาและการให้ข้อคิดเห็นของโรเจอร์ (Rogers. 1959 : 78-80) ว่า ความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ แต่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ โรเจอร์ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้ การจัดให้มีภาวะที่มีความปลอดภัยทางจิต ซึ่งจะสร้างได้ด้วยกระบวนการที่สัมพันธ์กัน และการจัดให้มีภาวะที่มีเสรีในการแสดงออก เช่น พูดหรือทำในลักษณะแปลกใหม่ ซึ่งจากการทำวิจัยในครั้งนี้ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยหลังได้รับการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด มีดังนี้

ปัจจัยด้านสื่อ สำหรับการวิจัยนี้ใช้นิทานปลายเปิดเป็นสื่อ เนื้อเรื่องของนิทานเกี่ยวข้องกับชีวิตและประสบการณ์ของเด็ก ตัวละครมีวัยใกล้เคียงเด็กปฐมวัย จึงทำให้เด็กสนใจติดตามเนื้อหาของนิทานและมีผลต่อความคิดริเริ่มของเด็ก และเป็นนิทานที่ยังมีเนื้อหาไม่สมบูรณ์ เพื่อให้เด็กเล่าต่อๆกันให้เป็นเรื่องเดียวกันให้ครบเด็กทุกคน สอดคล้องกับทอแรนซ์ กล่าวว่ากิจกรรมหรือวิธีการที่ส่งเสริมและพัฒนา

ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจัดให้เด็กได้ฝึก ซึ่งทอร์เรนซ์ เชื่อว่าทุกคนสามารถได้รับการฝึกให้มีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นได้ ในการฝึก ต้องใช้วิธีการสอนที่ต่อเนื่องและทำอยู่เป็นประจำ วิธีการฝึกของทอร์เรนซ์ มุ่งไปในด้านการคิดแก้ปัญหาการทำกิจกรรม เช่น วาดภาพ แต่งเรื่องโดยใช้จินตนาการ และการให้คิดริเริ่มตกแต่งสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ภาพหรือเรื่องที่ยังไม่สมบูรณ์ เป็นต้น เนื่องจากเด็กจะมีแรงจูงใจที่จะคิดสร้างสรรค์ได้มาก ถ้าอยู่ในสถานการณ์ที่มีข้อมูลไม่สมบูรณ์

ปัจจัยด้านเทคนิคการสอน คือ การถ่ายทอดเรื่องราวที่ต้องการที่จะสื่อให้เด็กรับรู้โดยการเป็นผู้เล่านิทานที่ดี ซึ่งต้องอาศัยน้ำเสียงที่ดังฟังชัด ใช้คำพูดที่นุ่มนวล ใช้เสียงสูงต่ำ ตามบทบาทของตัวละคร ใช้สายตามองเด็กทุกคนอย่างตั้งใจและทั่วถึง ทำสายตาให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่เล่า ท่าทางเป็นกันเอง ใช้สื่ออุปกรณ์ประกอบการเล่าที่มีขนาดใหญ่ สีสันสดใสเร้าความสนใจของเด็ก ตลอดจนขณะที่เล่าได้เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเต็มที่ โดยผู้วิจัยไม่ตัดสินคำตอบของเด็กว่าถูกหรือผิด ไม่ตัดสินเรื่องที่เด็กเล่าเสริมขึ้นมา แต่ตั้งใจฟังที่เด็กๆ เล่า

ปัจจัยด้านผู้เรียน ระดับสติปัญญา อายุ ประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆตัวเด็ก คำศัพท์ที่มีอยู่ในสมองของเด็ก มีผลกับความคิดริเริ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดจินตนาการที่แปลกใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า เด็กอายุ 4-5 ปี ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่า หลังการจัดกิจกรรมมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด ของเด็กปฐมวัยช่วยเสริมสร้างความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย ครูสามารถสอดแทรกเนื้อหา การฝึกฝนด้านอื่นๆ เข้าไปได้ตามความต้องการโดยขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของครู ดังนั้น การจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด ของเด็กปฐมวัย ถือเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญและเหมาะสมที่จะนำไปจัดกิจกรรมให้กับเด็กปฐมวัย เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาความคิดริเริ่ม การจัดกิจกรรมเล่านิทานปลายเปิด ที่มีต่อการพัฒนาความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการเติมเต็มนิทานที่ครูและเพื่อนๆ เล่า ทำให้ส่งเสริมการพัฒนาความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัยได้อย่างดี เด็กเกิดการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546* (สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี) กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). *การจัดกิจกรรมการ เรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสมพันธ์กราฟฟิค.

ดวงพร อินทรจักร. (2563**).** *ผลการจัดประสบการณ์แบบโครงการที่มีต่อความคิดริเริ่มของเด็กปฐมวัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชธานี.

ธีรนุช แสนหาญ. (2550). *ผลการจัดประสบการณ์การเล่านิทานประกอบคำถามปลายเปิดที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปัญจนาฏ วรวัฒนชัย.(2563) *ทักษะสำหรับครูเพื่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์.*กรุงเทพฯ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็กเจ้าพระยา.

โรงเรียนบ้านตาทอง. (2564) *ผลการประกันคุณภาพภายนอก(พ.ศ.2564-2568).* สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).

วราภรณ์ น้อยสุวรรณ. (2560) *รายงานการจัดประสบการณ์การเล่านิทานประกอบคำถามปลายเปิด เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3.*ครูพันใหม่ดอทคอม.

อารี พันธ์มณี. (2537). *ความคิดสร้างสรรค์.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 1412.

อารี พันธ์มณี. (2545). *ฝึกคิดให้เป็น คิดให้สร้างสรรค์.* กรุงเทพฯ : ใยไหม

Chaiyo,K. (2008).*TV:the new babysitter (how to deal with children who addicted to TV).*Bangkok:Plansara.(in Thai) .

Phanmanee,A. (2014).*Training the brain* : Creative thinking.Bangkok: Chulalongkorn University Press.(in Thai).

Stefania, G. (2010). *New education technologies*. Procedia Social and Behavioral Sciences,2,5646-5649.

การศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

A STUDY OF LEADERSHIP IN DIGITAL ERA OF THE SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER MAEHONGSON SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA

[1]กษมา อุดทาเรือน และ [2]วีรวิชญ์ ปิยนนทศิลป์

[1]Kasama Udtaruean and [2]Weerawit Piyanonthasin

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ประเทศไทย

Mae hong son College, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

[1]k.sama201236@gmail.com

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 19, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัล และศึกษาแนวทาง การพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน กลุ่มตัวอย่างคือข้าราชการครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ปีการศึกษา 2565 จำนวน 199 คน และกลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแนวการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มผู้ปฏิบัติ รวมจำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพด้วยการสังเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1)

[1] นักศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รองคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

ระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ส่วนการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกดิจิทัลมีระดับภาวะผู้นำดิจิทัลน้อยที่สุด 2) แนวทางการพัฒนา ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ผู้บริหารควรเข้าใจบริบทสถานศึกษา คาดเดาการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัลในอนาคตเพื่อวางแผนรับมือ นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการปฏิบัติงานจนเป็นเรื่องปกติ สร้างความตระหนักในการใช้เทคโนโลยี เคารพต่อกฎหมายและระเบียบการใช้เทคโนโลยี มีการบริหารจัดการความร่วมมือ พัฒนาตนเองอยู่เสมอและส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล, สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

Abstract

The objective of this research was to investigate the degree of leadership in the digital era and research guidelines School administrators' leadership development in the digital era Under the supervision of the Mae Hong Son Secondary Educational Service Area Office Educators and public servants made up the sample group. In the academic year 2022, 199 schools under the Mae Hong Son Secondary Educational Service Area Office, and a target group of experts who gave information by interviewing to study leadership development in the digital age, namely administrators expert group and a group of practitioners totaling 9 people by purposive selection, were studied. This was a survey study. Among the study's tools was a questionnaire. The interview form Qualitative data analysis using content synthesis and quantitative data analysis using frequency, percentage, mean, and standard deviation has a confidence rating of 0.98. The results revealed that 1) School administrators' levels of leadership in the digital era Overall and in each element, the Mae Hong Son Secondary Educational Service Area Office performed admirably. Most typical citizens benefit from being digital-age citizens. The level of digital leadership in developing a learning culture in the digital environment was the lowest. 2) Guidelines for school administrators under the office of Mae Hong Son Secondary Educational Service Area's leadership development in the digital age, i.e., administrators should understand the context of the school and anticipate future changes in digital technology in order to plan for them, applying digital technology until it becomes the norm, raising awareness of the usage of technology, adherence to the

law and technological regulations, managing in partnership, always strive to improve yourself and inspire others to do the same.

Keywords : Digital Leadership, Mae Hong Son Secondary Educational Service Area Office

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการดำเนินชีวิตในแบบดิจิทัลซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทำให้วิธีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป เกิดการแข่งขันทางปัญญาโดยการใช้สารสนเทศและความรู้ใหม่ ๆ ด้วยวิธีการที่ทันสมัยมากขึ้น บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในการแสวงหาความรู้ การปรับประยุกต์เครื่องมือในการแสวงหาสารสนเทศและความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ย่อมได้เปรียบ ในการดำเนินชีวิต ซึ่งการศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขัน และยืนหยัดในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560 น.1) จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามาเปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการทำงาน โดยเฉพาะกับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา ที่จำเป็นจะต้องรู้จักทักษะดิจิทัล ซึ่งถือเป็นเครื่องมือและวิธีการสำคัญในการทำงานในยุคดิจิทัล โดยนัยหนึ่งเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับครูผู้สอนและผู้เรียนในยุคดิจิทัล กระตุ้นความต้องการเรียนรู้ และการสร้างนวัตกรรมดิจิทัล ตลอดจนเป็นผู้อำนวยความสะดวก แก่ครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนในยุคดิจิทัล เช่น บทบาทผู้บริหารสถานศึกษากับนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการศึกษา พบว่าสื่อใหม่ในรูปแบบสามมิติ แอนนิเมชั่น ปัญญาประดิษฐ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์ และบริการใหม่ๆ ที่เกิดจากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมดิจิทัลนำมาใช้เพื่อตอบสนอง ความต้องการการจัดการเรียนการสอนที่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของเทคโนโลยีที่มี การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมดิจิทัลใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน บนพื้นฐานของการหลอมรวมเทคโนโลยี ทั้งนี้ นวัตกรรมดิจิทัลเป็นเพียงเครื่องมือ อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา (ทินกร บัวชู, 2562 : 287) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษานับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเสมือนเป็นกุญแจนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร

ภาวะผู้นำจึงเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสถานศึกษา ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาที่มี

ภาวะผู้นำดิจิทัลสูง ก็จะได้เปรียบในการแข่งขันที่จะนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จ ตามเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน สามารถบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดรับกับเป้าหมายและทิศทางการเปลี่ยนแปลง (จันทนา แสนสุข, 2559 :15)

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ผู้นำจึงจำเปนต้องมีวิสัยทัศน์และมีคุณลักษณะทางภาวะผู้นำที่เปี่ยมด้วยศักยภาพที่เข้มแข็ง เพื่อเป็นกำลังสำคัญ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืนในอนาคต ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลมีผลกระทบต่อการบริหารงานของสถานศึกษาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การบริหารทรัพยากรบุคคล การบริหารอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การบริหารกิจการนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งงานของสถานศึกษาในทุกด้านจะต้องมีระบบจัดการฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อการตัดสินใจ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) มาใช้การเพื่อสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารและการจัดการความรู้ในงานด้านต่างๆ (กรณัฏฐ์ ตาแปง, 2563 น.3) ผู้ศึกษาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน เพื่อจะได้ข้อมูลและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล นำไปสู่การวางแผนพัฒนา ส่งเสริมการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัลให้มีคุณลักษณะการเป็นผู้นำที่เหมาะสมสอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลง ของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey research) ผู้ศึกษา ได้ดำเนินการศึกษา โดยดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ข้าราชการครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ปีการศึกษา 2565 จำนวน 409 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ข้าราชการครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ปีการศึกษา 2565 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcei and Morgan, 1970, p.608) ได้จำนวนข้าราชการครู 199 คน และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีจับฉลาก

กลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 9 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มผู้บริหาร ประกอบด้วย ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียนห้องสอนศึกษาในพระอุปถัมภ์ฯและผู้อำนวยการโรงเรียนขุนยวมวิทยา รวมจำนวน 3 คน

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย อาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา จำนวน 1 คน และข้าราชการครู ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ชำนาญการพิเศษ ขึ้นไป ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร จำนวน 2 คน

กลุ่มผู้ปฏิบัติ ประกอบด้วย ข้าราชการครู ผู้สอนวิชาคอมพิวเตอร์ในสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลโรงเรียนมาตรฐานสากล หรือโรงเรียนพระราชทาน จำนวน 3 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ตามแนวคิดภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีตามกรอบ มาตรฐานชาติด้านการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา (National Educational Technology Standards for Administrators : NETS-A) ของสมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society for Technology in Education : ISTE) ประกอบด้วย 5 ด้าน (สุกัญญา แช่มช่อย, 2561) ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัล 3) ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ 4) การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และ 5) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน เป็นแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาได้ปรับปรุงมาจากแนวคิดของเจษฎา ชวนะไพศาล (2563, น. 117 – 123) เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม มี 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานศึกษาที่ทำงานอยู่ปัจจุบัน ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ตามแนวคิดภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีตามกรอบมาตรฐานชาติด้านการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา (National Educational Technology Standards for Administrators: NETS-A) ของสมาคมเทคโนโลยีการศึกษานานาชาติ (International Society for Technology in Education: ISTE) จำนวน 5 ด้าน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) ใช้การสังเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการประมวลความคิดเห็นแต่ละด้านและนำเสนอในรูปพรรณนาแล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน มีระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสามารถเรียงลำดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ คือการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัล ตามลำดับ ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

ด้าน	ผู้นำยุคดิจิทัล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์	3.94	0.81	มาก
2	การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัล	3.88	0.83	มาก
3	ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ	3.91	0.79	มาก
4	การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ	3.95	0.76	มาก
5	การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล	4.01	0.79	มาก
	รวม	**3.94**	**0.73**	**มาก**

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ได้แก่ ผู้บริหารควรเข้าใจบริบทสถานศึกษา พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน 2) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัล ได้แก่ ผู้บริหารควรมีการวางแผนกลยุทธ์กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายอย่างชัดเจน และนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการปฏิบัติงานจนเป็นเรื่องปกติ 3) ความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ ได้แก่ ผู้บริหารควรมีการปรับทัศนคติในการทำงาน บริหารจัดการความร่วมมือ สร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม 4) การปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ผู้บริหารควรมีการคาดเดาการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัลในอนาคตเพื่อวางแผนรับมือได้ทัน โดยการหาวิธีการสร้างเครื่องมือหรือวิธีการที่จะนำเอาข้อมูลที่มีอยู่มากมายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ 5) การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ได้แก่ ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักในการใช้เทคโนโลยี เคารพต่อกฎหมาย และระเบียบการใช้เทคโนโลยี มีการกล่าวถึงทั้งประโยชน์ และโทษของเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการปรับเปลี่ยนให้พอดีกับทุกฝ่าย

อภิปรายผล

จากการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ผู้ศึกษาได้อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน มีระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้น่าจะเป็นผลมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID–19) ที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาไทยเป็นอย่างมาก ทำให้รูปแบบการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัลย่อมได้เปรียบในการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ร่วมถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนได้ลงพื้นที่นิเทศกำกับ ติดตามอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาต่างตระหนักถึงความสำคัญ ของการมีภาวะผู้นำยุคดิจิทัล จนสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในสถานศึกษาส่งผลให้ระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา ชวนะไพศาล (2563) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลก ยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญารัตน์ สุขแสน (2564) ที่ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ การพัฒนา

ภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือการมีวิสัยทัศน์ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของกันตชาติ กุดนอก (2565) ได้ทำวิจัยเรื่องภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. จากผลการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 ด้าน ซึ่งผ่านการยอมรับ และการยืนยันคำตอบจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ผู้อำนวยการโรงเรียนห้องสอนศึกษาในพระอุปถัมภ์ฯ ผู้อำนวยการโรงเรียนขุนยวมวิทยา อาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ข้าราชการครู ตำแหน่งครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ ขึ้นไป ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ข้าราชการครูผู้สอนวิชาคอมพิวเตอร์ในสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลโรงเรียนมาตรฐานสากล หรือโรงเรียนพระราชทาน รวม 9 คน และได้สังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน สามารถสรุปและอภิปรายผล ดังนี้

2.1 แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ด้านการมีวิสัยทัศน์ ได้เสนอแนะให้ผู้บริหารจำเป็นต้องเข้าใจบริบทของสถานศึกษา รวมถึงเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลของผู้ใต้บังคับบัญชา เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ควรเปิดใจยอมรับกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ผู้บริหารควรหมั่นพัฒนาตนเอง เพิ่มเติมความรู้ในด้านดิจิทัลอยู่เสมอ และผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารให้ครอบคุลมงานด้านต่างๆ กล้าคิดนอกกรอบ ขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับด้านดิจิทัลให้กับผู้ใต้บังบัญชา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยวรรธน์ ตะเภาทอง (2564) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ที่พบว่าผู้บริหารโรงเรียน ควรเข้ารับการประชุม อบรมสัมมนาความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สามารถถ่ายทอดให้กับครูและบุคลากรในโรงเรียนอยู่เสมอเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา และควรติดตามข้อมูลข่าวสารออนไลน์ที่เป็นประโยชน์กับตัวเองและโรงเรียนให้ทันเวลา มีการตอบสนองงานที่รวดเร็วและมีเครือข่ายงานที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของชัญญาภัค ใยดี (2561) ที่ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่าผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับบริบทโรงเรียน และสามารถปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญ์พิมล สุนทะวงศ์ (2565) ที่

ได้ศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ที่พบว่าผู้บริหารควรจัดประชุมเพื่อให้บุคลากรร่วมกันกำหนด นโยบายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกในองค์กรมีเป้าหมายไปในแนวทางเดียวกัน จัดการอบรม สัมมนา หรือพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของดิจิทัล เพื่อให้ครูได้เห็นมุมมองใหม่ ๆ สร้างโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทั้งจากภายในสถานศึกษาเดียวกันและสถานศึกษาอื่น ทำให้ครูได้เห็นมุมมองและแนวทางของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงานที่หลากหลาย สนับสนุนให้ครูมีการสร้างเครือข่าย ทั้งเครือข่ายที่เป็นมนุษย์เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดและเครือข่ายในการสร้างเทคโนโลยีและจัดหาข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อให้ครูเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัลและนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการทำงาน

2.2 แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัล ได้เสนอแนะให้ผู้บริหารควรมีการวางแผนกลยุทธ์กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายอย่างชัดเจน เพื่อทุกคนจะได้ถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการปฏิบัติงานจนเป็นเรื่องปกติ และผู้บริหารควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาช่วยในการปฏิบัติงาน ในด้านต่างๆ เช่น การประชุมงานผ่านระบบออนไลน์ มีการนิเทศติดตามงานโดยให้รายงานทางระบบออนไลน์ การใช้ระบบสารสนเทศมาช่วยในการปฏิบัติงานเพื่อลดเวลาในการทำงาน เป็นต้น ถือเป็นการสร้างความคุ้นชินในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของพิชญ์พิมล สุนทะวงศ์ (2565) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม ที่พบว่าควรนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในสถานศึกษา รวมไปถึงนำดิจิทัลเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน ให้ครูมีการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินในเรื่องการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัย ของเจษฎา ชวนะไพศาล (2563) ที่ได้ศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ที่พบว่าภาวะผู้นำชิงเทคโนโลยีด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลควรกำหนดนโยบายให้ครูได้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจนเป็นปกติในการจัดการเรียนการสอนและปฏิบัติงานอื่น

2.3 แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ด้านความเป็นเลิศในการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ ได้เสนอแนะให้ผู้บริหารควรมีการวางแผนที่จะพัฒนาความสามารถ ปรับทัศนคติในการทำงานร่วมถึงการบริหารจัดการความร่วมมือ กำหนดการมีส่วนร่วมของบุคลากร เพื่อมุ่งสู่การปฏิบัติอย่างมืออาชีพ ควรมีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่ช่วยในการค้นหาข้อมูลได้สะดวก รวดเร็ว ง่ายต่อการนำไปใช้ สามารถตรวจสอบข้อมูลได้ตลอด มีการกระตุ้นและติดตามงานอยู่เสมอ และควรมีการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน ส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม และผู้บริหารควรมีการปรับภูมิทัศน์หรือเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นหลักมั่นคง สะอาด ปลอดภัย วางแผนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและควรลดการ

ทำงานที่ซ้ำซ้อน สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญ์พิมล สุนทะวงศ์ (2565) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า ควรจัดให้มีการประชุมวางแผนการดำเนินงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ให้กับครูได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนแนวคิด ประเด็นปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขร่วมกันในรูปแบบการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เปิดโอกาสให้ครูทุกคนได้เป็นหัวหน้างาน มีส่วนในการตรวจสอบ ประเมินผลติดตาม และต้องกำหนดบทบาท ในการทำงานให้เหมาะสม และกำหนดให้ทุกคนทำงานของตนเองที่สอดรับกับนโยบาย ของโรงเรียน ซึ่งทุกคนก็จะมีส่วนร่วมในความความสำเร็จของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัญญาภัค ใยดี (2561) ที่ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่าผู้บริหารต้องมีความเป็นผู้นำด้านการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้ครูเข้าใจและเห็นความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร ส่งเสริมให้คณะครูศึกษางานวิจัยต่าง ๆ จากการสืบค้นข้อมูลออนไลน์ พร้อมกับจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือให้พร้อมต่อการใช้งาน

2.4 แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ได้เสนอแนะให้ผู้บริหารควรมีการคาดเดาการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัลในอนาคตเพื่อวางแผนรับมือได้ทันโดยการหาวิธีการสร้างเครื่องมือหรือวิธีการที่จะนำเอาข้อมูลที่มีอยู่มากมายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง และผู้บริหารควรอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานทั้งในเรื่องของงบประมาณ สถานที่ที่เอื้อต่อการทำงาน คำแนะนำ ในการทำงาน และควรสังเกตพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งก่อนและหลังจากที่ได้มอบหมายงาน เปิดโอกาสให้มีการสะท้อนสิ่งที่ได้ปฏิบัติงานในแต่ละครั้งหลายหลากช่องทาง เพื่อได้คำตอบ ที่แท้จริง และการปฏิบัติงานที่ดีในครั้งต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญ์พิมล สุนทะวงศ์ (2565) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม พบว่า ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของครูเพื่อดึงเอาศักยภาพของครูมาร่วมในการปฏิบัติงานของสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงความคิด ทัศนคติต่อประเด็นปัญหาและร่วมกันหาแนวทาง ในการแก้ไขอย่างเหมาะสม โดยมีผู้บริหารเป็นฝ่ายสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของครู รับฟังความคิดเห็น ไม่ละเลยการแสดงออกทางความคิดเห็นของครูเพื่อแสดงออกให้เห็นถึง ความเอาใจใส่ ในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัญญาภัค ใยดี (2561) ที่ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ที่กล่าวว่า ทักษะทางด้านเทคโนโลยีตามกรอบมาตรฐานของสมาคมเทคโนโลยีทางการศึกษา แห่งชาติสำหรับผู้บริหาร (International Society for Technology in Education : ISTE Standards) ด้านการปรับปรุงอย่างเป็นระบบ ไว้ว่า ผู้บริหารการศึกษาเตรียมการสู่ภาวะเป็นผู้นำยุคดิจิทัลและบริหารจัดการ เพื่อการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องโดยการใช้ทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการมีใจ

มุ่งมั่นในการนำ การเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้โดยการใช้ทรัพยากรสื่อและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การร่วมมือในการสร้างตัวชี้วัดรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลแปรผลลัพธ์ และแลกเปลี่ยนข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะผู้ใต้บังคับบัญชา

2.5 แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ด้านการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ได้เสนอแนะให้ผู้บริหารควรตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี จัดสรรเวลาเพื่อจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้กฎหมายและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีร่วมถึงย้ำเตือน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเตรียมตัวให้พร้อมในการเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ๆ อยู่สม่ำเสมอ เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเรื่องที่ใหม่และยากซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับทัศนคติในการทำงาน มีการกล่าวถึงทั้งประโยชน์และโทษของเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการปรับเปลี่ยนให้พอดีกับทุกฝ่าย ซึ่งในระหว่างที่มีการปรับเปลี่ยนตนเองนั้นอาจต้องใช้เวลา ควรมีการเสริมแรงสร้างแรงบันดาลใจ ในการทำงานอยู่เสมอเพื่อเป้าหมายที่ตั้งไว้ และผู้บริหารควรสร้างความตระหนัก ในการใช้เทคโนโลยีเคารพต่อกฎหมาย และระเบียบการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัลยวรรธน์ ตะเภาทอง (2564) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นต้นแบบของการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม มีการใช้เทคโนโลยีด้วยความรับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ทำร้ายหรือละเมิดสิทธิผู้อื่น เคารพกฎระเบียบ กติกามารยาทในการใช้สื่อ และส่งเสริมให้ครูรู้เท่าทันสื่อข้อมูลต่าง ๆ สามารถกลั่นกรองความจริงที่เป็นสาระสำคัญมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อดิศักดิ์ ดงสิงห์ (2560) ที่ได้ศึกษา เรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำ เชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ที่พบว่าผู้บริหารจะต้องผลักดันให้มีนโยบายด้าน จริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี โดยการออกข้อบังคับความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี ไม่ให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงในด้านการใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสร้างวัฒนธรรม การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ดังนั้น ผู้บริหารควรค่อยๆ ปรับทัศนคติของผู้ใต้บังคับบัญชา นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในงานต่างๆ มากขึ้น ค่อยๆ สร้างความเคยชินให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งเสริมให้มี การเรียนรู้จนเกิดเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งข้อมูลระดับภาวะผู้นำดิจิทัลในแต่ละด้านนั้น สามารถนำไปใช้เป็นองค์ความรู้สำหรับผู้บริหาร หน่วยงานต่าง ๆ ที่สนใจนำไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในส่วนของแนวทางการพัฒนา ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

เอกสารอ้างอิง

กรณัฏฐ์ ตาแปง. (2563). *บทบาทภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารยุคดิจิทัล.* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารศึกษา). มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.

กัญญารัตน์ สุขแสน. (2564). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย.* วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(7), 129-146.

กันตชาติ กุดนอก. (2565). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

กัลยวรรธน์ ตะเภาทอง. (2565). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1.* Journal of Modern Learning Development, 7(2), 41-55.

จันทนา แสนสุข. (2559). ภาวะผู้นำ Leadership. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด.เจษฎา ชวนะไพศาล. (2563). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตทวารวดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่กรศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชัญญาภัค ใยดี. (2560). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา.* วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 8 (1), 150-163.

ทินกร บัวชู และทิพภาพร บัวชู. (2562). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา.* วารสารครุศาสตร์สาร, 13(2), 286-294.

พิชญ์พิมล สุนทะวงศ์. (2565). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุกัญญา แช่มช้อย. (2561). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อดิศักดิ์ ดงสิงห์. (2560). *แนวทางการพัฒนาภาวผู้นำเชิงเทคโนโลยีของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

Best, John W. (1982). Research in Education. 4th ed. New Delhi : Prentice – Hall of India.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). *Determining Sample Sizes for Research Activities. Educational and Psychological Measurement*. 30 : 607-610.

แนวทางการจัดให้มีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิและกำหนดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

LEGAL GUIDELINES FOR THE PROTECTION OF RIGHTS AND QUALIFICATIONS OF QUALIFIED MEMBERS OF THE NATIONAL ENVIRONMENT BOARD

[1]วริศรา กุมภะ

[1]Warissara kumpa

มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ประเทศไทย

Sripatum University, Thailand

Petcharee3686@gmail.com

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ในเรื่องแนวทางการจัดให้มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและกำหนดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พบว่าไม่ได้มีบทบัญญัติในการคุ้มครองกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมกามสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรณีที่ถูกฟ้องร้อง ในคดีอาญา คดีแพ่ง และคดีปกครองและในประเด็นการกำหนดคุณสมบัติและความเชี่ยวชาญการกำหนดคุณสมบัติและความเชี่ยวชาญและการสิ้นสุดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 12 ได้กำหนดลักษณะของคณะกรรมการไว้ประกอบด้วยกรรมการฝ่ายการเมือง กรรมการฝ่ายข้าราชการประจำ กรรมการในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้บัญญัติไว้ให้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 8 คน และต้องมีภาค เอกชนรวมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งและได้กำหนดไว้ว่าการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : แนวทางการจัดให้มีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิ, คุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ, คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

---

[1]นักศึกษา นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี

Abstract

The study found that Enhancement and Conservation of Environmental Quality Act B.E. in the National Environment Board It was found that there was no provision for the protection of qualified members of the National Environment Board. In case of being prosecuted in criminal cases, civil cases and administrative cases and in the issue of determining qualifications and expertise. Determination of qualifications and expertise and termination of qualifications of qualified members in the National Environment Board Section 12 of the Enhancement and Conservation of Environmental Quality Act, BE 2535 (1992) stipulates the nature of the committee consisting of political committee members. Director of the Civil Service Department Members of the experts which has provided for the appointment of no more than 8 qualified committees and must include at least half of the private sector and has stipulated that the appointment of qualified committees shall be considered from persons with knowledge Expertise Have work and experience related to the promotion and preservation of environmental quality

Keywords: Guidelines for the provision of laws for the protection of rights, Qualifications of qualified directors, National Environment Board

บทนำ

ในอดีตนั้นประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่จะใช้บังคับเพื่อการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยตรง เมื่อมีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจึงต้องนำกฎหมายต่างๆ ซึ่งมีมากกว่า 50 ฉบับ มาตีความเพื่อปรับใช้กับสภาพปัญหา ประกอบกับกฎหมายเหล่านั้นมิได้วัตถุประสงค์ครอบคลุมไปถึงการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบโดยตรง ดังนั้นในบางกรณีการนำกฎหมายมาปรับใช้จึงต้องประสบกับสภาพปัญหาและอุปสรรคมากมายทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมไม่อาจจะได้รับการป้องกันและแก้ไขให้คลี่คลายในทางที่ดีได้จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นใช้บังคับโดยตรง ในปี พ.ศ.2518 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 ขึ้นเพื่อให้เป็นกฎหมายพื้นฐานที่ดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติขึ้น คือ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โดยมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ และมีสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ เพื่อดูแลรักษาและกำหนดนโยบายด้านการสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งในปี พ.ศ.2534 ได้มีการปฏิรูปการปกครองประเทศภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและต้องการที่จะพัฒนาประเทศโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2518 จึงถูกนำมาพัฒนาและยกร่างขึ้น

ใหม่เป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อขยายขอบเขตงานด้านสิ่งแวดล้อมให้กว้างขวางขึ้นทั้งในระดับ ท้องถิ่น ระดับประเทศ และการประสานงานกับต่างประเทศ และมีผลให้เกิดหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมขึ้น 3 หน่วยงาน คือ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ และ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่แทนสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อให้สามารถผลักดันนโยบายและมาตรการที่กำหนดไว้ให้มีผลเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น รวมทั้งตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการกระจายอำนาจ การบริหารและงบประมาณด้านสิ่งแวดล้อมไปสู่ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อใช้เป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมพื้นฐานของไทยในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยไม่ขัดหรือแย้งกับการพัฒนาประเทศ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, : 8-10)

องค์กรในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ .ศ. 2535 ได้แบ่งออกเป็น ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนกลาง ได้แก่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มาตรา 12 ได้บัญญัติให้มีให้มีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกอบไปด้วย นายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นรองประธานกรรมการคนที่หนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่เกินแปดคนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง เป็นกรรมการ ในจำนวนนี้จะต้องมีผู้แทนภาคเอกชนร่วมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง และปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วยกรรมการ 3 ฝ่าย คือฝ่ายการเมืองได้แก่นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีรวม 11 คน ข้าราชการประจำจำนวน 4 คน และผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 8 คน ทำหน้าที่ในการเสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 32 พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่รัฐมนตรีเสนอตามมาตรา 35 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดตามมาตรา 37 เสนอแนะมาตรการด้านการเงิน การคลัง การภาษีอากร และการส่งเสริมการลงทุนเพื่อปฏิบัติตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อรัฐมนตรี เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการเพื่อป้องกันหรือแก้ไขอันตรายอันเกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเสนอตามมาตรา 53 (1) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการกำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่รัฐมนตรีเสนอตามมาตรา 55

และกำกับดูแลและเร่งรัดให้มีการตราพระราชกฤษฎีกา ออกกฎกระทรวง ข้อบังคับ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ประกาศ ระเบียบ และคำสั่งที่จำเป็น เพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความเป็นระบบโดยสมบูรณ์

ปัญหาในเรื่องกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 12 ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์รายละเอียดว่าคณะรัฐมนตรีจะต้องตั้งกรรมการผู้ทรงวุฒิโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการจากภาคเอกชนว่าจะต้องคัดเลือกมากจากที่ใดหรือองค์กรใดเพียงแต่กำหนดว่าให้พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเท่านั้นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 12 ได้กำหนดให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่เกิน 8 คนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ ในจำนวนนี้จะต้องมีผู้แทนภาคเอกชนร่วมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าคณะรัฐมนตรีอาจจะแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่ครบ 8 คน ก็ได้โดยมิได้มีบทบัญญัติห้ามไว้ให้ตั้งน้อยกว่า 8 คน ซึ่งตามมาตรา 7 กำหนดให้องค์กรเอกชนที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย หรือกฎหมายต่างประเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ทั้งในส่วนของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในการกำหนดคุณสมบัติและการคุ้มครองทางกฎหมายแก่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดให้มีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิและกำหนดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการศึกษา นอกจากนั้นยังทำการศึกษาข้อมูลจากตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงาน วิจัย บทความ หนังสือต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด นำมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการจัดให้มีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิและกำหนดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. การกำหนดคุณสมบัติและความเชี่ยวชาญและการสิ้นสุดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 12 ได้กำหนดให้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 8 คน และต้องมีภาค เอกชนรวมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งและได้กำหนดไว้ว่าการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการกำหนดคุณสมบัติไว้ในลักษณะกว้างๆมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดว่า คณะรัฐมนตรีจะต้องตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมการจากภาคเอกชนว่าจะต้องคัดเลือกมาจากที่ใด หรือองค์กร การสรรหาเข้าไปเป็นคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจะอาศัย “ดุลพินิจ” ของคณะกรรมการสรรหาในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมีปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นประธานการสรรหา ซึ่งจะอาศัยดุลพินิจของคณะกรรมการเป็นหลักโดยไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์พื้นฐานด้านความรู้ความเชี่ยวชาญในสิ่งแวดล้อมที่เป็นบทบัญญัติของกฎหมาย จึงทำให้การดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 7 และสอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ“ทรัพยากรธรรมชาติมิใช่ของรัฐ แต่เป็นของทุกคนที่อยู่ในรัฐ” (พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 12, ออนไลน์, 2566)

2. การกำหนดจำนวนสัดส่วนของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 กำหนดลักษณะของคณะกรรมการไว้ทั้งหมด 3 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายการเมืองซึ่งได้แก่นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี รวม 11 คน ข้าราชการประจำจำนวน 4 คน และผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 8 คนโดยกำหนดให้มีผู้แทนภาคเอกชนรวมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งได้ เมื่อพิจารณาจำนวนกรรมการทั้งหมด อัตราส่วนของกรรมการแต่ละฝ่ายแล้วจะเห็นว่าคณะกรรมการ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีรวมกับกรรมการที่เป็นข้าราชการประจำแล้วมีจำนวนมากกว่าคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณะรัฐมนตรีอาจแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่ครบ 8 คนก็ได้ เพราะมาตรา 12 กำหนดว่าคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีได้ไม่เกินแปดคน โดยมิได้ตั้งห้ามการตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิน้อยกว่าแปดคน การกำหนดสัดส่วนกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจะเห็นได้ว่า ที่แท้จริงก็คือ 4 คน จากจำนวนทั้งสิ้น 8 คน และถ้ามีการแต่งตั้งไม่ถึง 8 คน ผู้ทรงคุณวุฒิภาคเอกชนก็จะมีจำนวนน้อยลงไปด้วยหากเมื่อใดที่ฝ่ายรัฐบาลไม่ต้องการให้มีการคานอำนาจของตนมากเกินไป ก็อาจตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิน้อยกว่า

8 ตน เมื่อพิจารณาสิทธิในเรื่องความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 10 แห่งปฏิญญาริโอ ซึ่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม (Public Participation) ซึ่งเป็นการบัญญัติหลักการแห่งสิทธิในทางยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมบัญญัติไว้ว่าการจัดการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดคือ การให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทั้งหมดมีส่วนร่วมในทุกระดับ ในระดับชาติ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบแผนจัดการสิ่งแวดล้อม แผนปฏิบัติเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด แผนปฏิบัติการเพื่อการป้องกันหรือแก้ไขอันตรายอันเกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ การกำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดจะเห็นได้ว่าคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญในการตัดสินใจ หรือการดำเนินการใดๆ ที่สำคัญ การไม่ตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเลยนั้น เห็นว่าจะกระทำมิได้ เพราะขัดกับเจตนารมณ์ของมาตรา 12 ที่ต้องการให้มีคณะกรรมการมากจากทั้ง สามฝ่ายซึ่งรวมผู้ทรงคุณวุฒิด้วยซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 57ที่กำหนดให้รัฐต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย และกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องมีหน้าที่ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 50 (8)

3. การคุ้มครองทางกฎหมายแก่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตามมาตรา 12 การให้คุณหรือให้โทษ หากถูกฟ้องร้องในทางแพ่ง อาญาหรือในทางปกครอง เมื่อเกิดการฟ้องร้องในทางปฏิบัติผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้ต้องว่าต่างแก้ต่างคดีด้วย เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 4 “ เจ้าหน้าที่ ” หมายความว่า ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งในฐานะเป็นกรรมการหรือฐานะอื่นใด หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดต่อผู้เสียหายในผลแห่งละเมิดที่เจ้าหน้าที่ของตนได้กระทำในการปฏิบัติหน้าที่ ในกรณีนี้ผู้เสียหายอาจฟ้องหน่วยงานของรัฐดังกล่าวได้โดยตรง แต่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้ พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 5 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 “เจ้าพนักงาน” หมายความว่า บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงานหรือได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่ว่าเป็นประจำหรือครั้งคราว และไม่ว่าจะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ ซึ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ไม่มีหลักเกณฑ์กำหนดให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็น “เจ้าหน้าที่” และไม่มีหลักหลักกฎหมายในการคุ้มครองผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 5 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1, ออนไลน์ 2566)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1. การกำหนดคุณสมบัติและความเชี่ยวชาญและการสิ้นสุดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้มีความชัดเจนจะทำให้ได้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงปราศจากการใช้ “ดุลพินิจ” ของเจ้าหน้าที่ ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 12/1 มาตรา 12/2 มาตรา 12/3

2. การกำหนดจำนวนสัดส่วนของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 12 สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 57 และมาตรา 50(8) โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้แทนภาคเอกชนให้มีจำนวนแปดคน

3. การคุ้มครองทางกฎหมายแก่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในกรณีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติปฏิบัติหน้าที่ของตนการให้คุณหรือให้โทษอาจถูกฟ้องร้อง โดยไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายคุ้มครองกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้กำหนดหลักกฎหมายในการคุ้มครองผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรณีฟ้องร้องหรือถูกฟ้องร้อง คดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 12/4

การกระทำใดที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิได้กระทำไปตามอำนาจหน้าที่ของตนให้ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2539). : *การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.pcd.go.th/lawstype/ (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ธ.ค. 65).

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 12. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.bsa.or.th (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ม.ค. 66).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 60 (8) (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: https://www.drthawip.com/constitution/007 (สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ม.ค. 66).

พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 5 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://web.krisdika.go.th/data/law/law (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 ม.ค. 66).

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

A STUDY OF LEADERSHIP IN DIGITAL ERA OF THE SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER MAEHONGSON SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA

[1]บงกช ศิลป์มิตรภาพ และ [2]คมศิลป์ ประสงค์สุข

[1]Bongkot Sinmittrapap and [2]Komsin Prasongsuk

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ประเทศไทย

Mae hong son College, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

[1]Bongkotpmp2565@gmail.com

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 19, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน กลุ่มตัวอย่าง คือผู้บริหารการศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ คณะกรรมการสถานศึกษา และคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในชั้นเรียน ปีการศึกษา 2565 จำนวน 97 คน และกลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 9 คน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 และปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 และแบบสัมภาษณ์แนวทางการแก้ปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือ

---

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[2] อาจารย์ ดร. รองคณบดีวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

นักเรียนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสังเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยการคัดกรองนักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และการส่งต่อนักเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 2) ปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 3) แนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรดำเนินจัดทำระเบียนสะสมนักเรียน (แบบ คป.1-16) จัดทำธุรการประจำห้องเรียน เพื่อเก็บข้อมูลนักเรียน โดยได้รับการยินยอมจากนักเรียน และผู้ปกครอง เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตรวจสอบ การช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ครูที่ปรึกษา ทราบถึงสภาพพื้นฐานของนักเรียนแต่ละบุคคล กิจกรรมการเยี่ยมบ้านนักเรียนโดยครูที่ปรึกษาปีการศึกษาละ 2 ครั้ง ออกแบบรูปแบบการเยี่ยมบ้านนักเรียน โดยมีการประชุมวางแผน ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูที่ปรึกษา และบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหา การออกเยี่ยมบ้านนักเรียนด้วยวิธีการแบ่งชุดการเยี่ยมบ้านเป็นหมู่บ้านโดยแบ่งคณะครูออกเยี่ยมบ้านเป็นกลุ่ม ตามหมู่บ้าน และดำเนินการเยี่ยมบ้านหลังเลิกเรียน ภายใน 1 เดือน นับจากวันที่เปิดภาคเรียน เพื่อให้ครูเก็บข้อมูลนักเรียนที่ตนเองออกเยี่ยมตามหมู่บ้าน และแจ้งให้กับครูที่ปรึกษาทราบ เพื่อพัฒนางานให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา ทำให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่สถานศึกษาวางไว้

คำสำคัญ : การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

Abstract

The purpose of this study is to examine the problem of and guidelines for resolving problems in the management of the student care and support system of Pang Mapha Pittayasan School under the office of Mae Hong Son Secondary Education Area sample is the educational administrator, teachers, and educational personnel at Pang Mapha Pittayasan School committee and the parent network committee in the class of the academic year 2022, a total of 97 people, and the target group of experts who gave information by interviewing. to research approaches to overcome concerns with administrative care and support system for 9 students. It is a multi-tool research project. In the study, the existing status questionnaire and the administration of the student assistance system were employed. There was a confidence value of 0.93, and the problem of student care and support system management had a dependability rating of 0.96, and a problem-solving management support system interview form. Students use

content synthesis to examine qualitative data. as well as quantitative data analysis. Using a bundled application to calculate the frequency, percentage, mean, and standard deviation. The result showed that 1. The current condition of management of the student care and support system was excellent in all aspects by screening candidates knowing each kid as an individual and recommending ordinary students. 2. The overall and individual challenges in administering the student care and support system were severe. The most difficult aspect of administering the best student assistance system was getting to know each kid personally. 3. Guidelines for resolving issues with student care and support systems should be used to create student cumulative records (Form Kor Por 1-16). Preparing classroom errands to save student information with students' and parents' permission It is worthwhile to go through the facts. student assistance for instructors to advise on each student's fundamental condition from advisers do home visits to students twice a year, creating a format for student home visits. with a meeting of school administrators, the Advisory Board, and educational personnel Including the school committee in the problem-solving process, paying visits to students' homes by dividing the set of home visits into villages and dividing the teachers to visit homes in groups based on villages, and conducting home visits after school within 1 month of the semester's start for teachers to collect student data who himself visited the villages and notify the advisor to develop work for the greatest benefit to educational institutions to achieve the goals set by the educational institution.

Keywords: Administration of the Student Support System

บทนำ

ปัจจุบันความก้าวหน้าพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี ค่านิยม ความเชื่อ ความหลากหลายทางด้านทัศนคติ ถือได้ว่าศตวรรษที่ 21 คือยุคของการเปลี่ยนแปลง อีริค ชมิดท์และ เจเรด โคเฮน (Eric Schmidt and Jared Cohen, 2014) เรียกโลกยุคนี้ว่า ยุคดิจิทัลเปลี่ยนโลก (The New Digital Age) ส่งผลกับสภาพสังคมอย่างยิ่ง ระบบการบริหารในด้านต่างๆ จึงมีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลง หรือปรับตัวเพื่อพัฒนาระบบให้มีการบริหารจัดการตามสถานการณ์ปัจจุบันได้ จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เกิดปัญหาต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาทางด้านการสื่อสาร ปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคม ปัญหาทางด้านความร่วมมือ และปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น มีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ขาดความรับผิดชอบ ขาดวินัยในตนเอง พฤติกรรมการใช้อินเตอร์เน็ตที่ไม่เหมาะสม ติดการพนัน

ซึ่งมีนักเรียนจำนวนมากได้รับผลกระทบ จากข้อมูลทางสถิติการประมวลผลสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีสาเหตุมาจากสภาพครอบครัว ห้องเรียน บุคลิกภาพหรือตัวตนนักเรียน ชุมชนและสังคม ในด้านการบริหารในสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างคนให้ มีทัศนคติที่ดี เป็นคนดี มีทักษะในการดำรงชีวิต และออกสู่สถานศึกษาอย่างมีคุณภาพเพื่อสร้างคนให้กับชุมชน ประเทศและโลกต่อไป ถือว่าสถานศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างคน ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษามีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ ทางด้านสติปัญญา มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่ได้รับการยอมรับเพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับกับผู้อื่น หรือการเข้าร่วมชุมชน ได้อย่างมีความสุข และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยมีระบบการดำเนินงานจัดเจนมีการร่วมมือกันของภาคีเครือข่าย ทั้งใน และนอกโรงเรียน มีกิจกรรมและเครื่องมือที่มีคุณภาพ คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล กระบวนการสู่ความสำเร็จ และศักยภาพของมนุษย์ทุกคนที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต การให้ความสนใจ ใส่ใจ ดูแล และป้องกันปัญหา ซึ่งตรงกับการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง โดยการจัดระบบคัดกรอง ระบบการเข้าถึงสภาวะปัญหาของเด็กนักเรียน ระบบการประเมินสภาวะปัญหา และระบบการให้คำปรึกษา (ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ , 2557, น.12) และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารสถานศึกษา แต่เนื่องด้วยบริบทเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน สภาพ ปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความแตกต่างกันตามสภาพบริบทเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ แนวทางการแก้ปัญหาก็เปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนตามสภาพเช่นเดียวกัน

โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ เป็นสถานศึกษาหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลช่วยเหลือ และสร้างเสริมกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องด้วย นักเรียนในโรงเรียน ร้อยละ 96.21 เป็นนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความหลากหลายทางด้านการสื่อสาร วิถีชีวิต สังคม ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม การเรียนรู้จึงเป็นการสร้างโอกาสให้กับเด็กและเยาวชน ดังนั้น แนวทางการบริหารดูแลช่วยเหลือจึงมีความแตกต่างกัน ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเกิดปัญหา ในการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปัญหานักเรียนในโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงต่อการออกจากระบบการศึกษา ด้วยสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ค่านิยม การการเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษาในพื้นที่ชนบท นักเรียนมีระดับบคะแนนความประพฤติที่ถูกหักเกินร้อยละ 31 ของนักเรียนในโรงเรียน ทั้งนี้ยังพบปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น แหล่งน้ำดื่มสะอาด บริเวณเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงานส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนขาดคุณภาพ การแก้ไขและปรับเปลี่ยนการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามบริบทเชิงพื้นที่ของแต่ละสถานศึกษาเพื่อให้หมาะสมต่อนักเรียน และส่งผลต่อ แนวทางการสอนที่เหมาะสม มีคุณภาพ นักเรียนได้รับการช่วยเหลือทันท่วงที ได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมอย่างเหมาะสม ซึ่ง

เด็กทุกคนจะต้องได้รับการดูแล ช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครอง และส่งเสริมอย่างรอบด้าน ด้วยกระบวนการที่ถูกต้อง เหมาะสม และทันการณ์ เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพและเป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข็มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะในการดำรงชีวิต สามารถผ่านพ้นจากวิกฤติ ได้รับปลอดภัยจากสภาพสังคมปัจจุบัน และใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (สารสนเทศโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์, 2565:5)

ผู้ศึกษาจึงสนใจ ตระหนักถึงความสำคัญในการบริหารงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน โดยใช้หลักการบริหารจัดการเป็นระบบตามองค์ประกอบ 5 ประการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าวเพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนา วางแผนการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

2. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) ผู้ศึกษาได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการศึกษา โดยมีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 25 คน คณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ จำนวน 15 คน คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในชั้นเรียน จำนวน 85 คน รวมทั้งสิ้น 125 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ คณะกรรมการสถานศึกษา และคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองในชั้นเรียน การกำหนดขนาด กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้

ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcei and Morgan, 1970, p.114) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 97 คน และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนประชากร

กลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการศึกษา นักวิชาการกลุ่มส่งเสริมการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนตามแนวทางดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาโดยแบ่งองค์ประกอบเป็น 5 ด้าน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547:36) ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา 5) การส่งต่อนักเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหา บริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างใน 5 ด้าน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating scale) โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของสภาพและปัญหาของการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบัน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีลักษณะเป็นการสำรวจรายการ (Check List) โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) โดยนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และแปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1982, p.232-233)

4.3 วิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาศึกษาสภาพปัจจุบันที่มีการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดของการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนใช้การสังเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการประมวลความคิดเห็นแต่ละด้านและนำเสนอในรูปพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากไปหาน้อยสามลำดับแรก ได้แก่การคัดกรองนักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การส่งต่อนักเรียน และการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน สำหรับผลการศึกษาปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยสามลำดับ ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การส่งต่อนักเรียน การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขนักเรียน ตามลำดับ ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัจจุบัน และปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน

ด้าน	การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	สภาพปัจจุบัน			ปัญหา		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.03	0.87	มาก	3.69	1.10	มาก
2	การคัดกรองนักเรียน	4.05	0.85	มาก	3.65	1.16	มาก
3	การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.00	0.85	มาก	3.61	1.19	มาก
4	การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขนักเรียน	4.00	0.91	มาก	3.57	1.19	มาก
5	การส่งต่อนักเรียน	4.03	0.83	มาก	3.66	1.13	มาก
รวมเฉลี่ย		**4.02**	**0.86**	**มาก**	**3.63**	**1.15**	**มาก**

2. ผลการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล จัดทำธุรการประจำห้องเรียน ออกแบบรูปแบบการเยี่ยมบ้านนักเรียน โดยมีการประชุมวางแผน มีการแบ่งชุดการเยี่ยมบ้านเป็นหมู่บ้านโดยแบ่งคณะครูออกเยี่ยมบ้านเป็นกลุ่มตามหมู่บ้าน 2) การคัดกรองนักเรียน ได้แก่ จัดรูปแบบคู่มือการออกเยี่ยมบ้านที่เป็นประโยชน์ต่อการคัดกรองนักเรียน โดยมีข้อมูลครบถ้วน และนำมาสรุป เสนอให้กับครูผู้ดูแลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อสรุป ของสถานศึกษา โดยรวม และเสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป 3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ได้แก่ ครูผู้ดูแลหลักสูตรศึกษาหลักสูตร เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และสร้างแบบประเมินความต้องการของ นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดยให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องต่อบริบทของสถานศึกษา 4) การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขนักเรียน นำผลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา มาปรับปรุงและพัฒนาในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กำหนดคณะทำงาน 3 ทีม ได้แก่ ทีมนำ ทีมประสาน และทีมทำ 5) การส่งต่อนักเรียน ได้แก่ วางแผนกำหนดทิศทางการการบริหารจัดการและการดำเนินระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จัดทำระบบโครงสร้าง จัดทำข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนและการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาโดยรวมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาและกรอบแนวคิดในการศึกษา ผู้ศึกษามีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลการศึกษาเกี่ยวการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนมีสภาพปัจจุบันการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้น่าจะเป็นผลมาจากผู้รับผิดชอบการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ตามขั้นตอนและกระบวนการที่ถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพจึงจะช่วยให้นักเรียนทุกคนได้รับการดูแลช่วยเหลือตามเจตนารมณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการพัฒนาผู้เรียนผ่านระบบอย่างมีแบบแผน เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ให้นักเรียนใช้ชีวิตบนสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีสุข ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติแห่งชาติพ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2555 กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา ในมาตรา 6 ไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของจันทัปปภา บุตรดี (2562) ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในอำเภอหนองสองห้อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 3 ผลการศึกษาพบว่าระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่อยู่ในระดับสูงที่สุดคือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ส่วนต่ำสุดคือการส่งต่อนักเรียน สำหรับแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาตามกระบวนการ 5 ด้านได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูควรมีข้อมูลด้านความสามารถของนักเรียนแต่ละบุคคลหรือโรงเรียนมีข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน และมีการจัดกิจกรรมกันเยี่ยมบ้านนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ด้านการคัดกรองนักเรียน ครูมีข้อมูลพฤติกรรมนักเรียนเพียงพอในการคัดกรองนักเรียนได้อย่างถูกต้องโดยครูมีเกณฑ์การคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนตลอดจนการประเมินผล และรายงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรงเรียนควรจัดประชุมเพื่อวางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาตลอดทั้งเทคนิคในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียน และด้านการส่งต่อโรงเรียนควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้โดยจัดทำรายงานตามระบบฐานข้อมูลในการติดตามผลการส่งต่อนักเรียนทุกครั้งอย่างเป็นปัจจุบัน และนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กรดา มลิลาและเพ็ญนภา สุขเสริม (2564) ได้ศึกษาสภาพการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลงานวิจัยของอภิญญา สงนุ้ย, และเชาวนีแก้วมโน (2564) ที่ได้ศึกษาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานระบบ

ดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนูรมาน พิทักษ์สุขสันต์ (2564)ได้ศึกษาระดับการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอสายบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานีเขต 3 จากการศึกษาพบว่าโดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนิพนธ์ วิลุน (2563) ในเรื่อง ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ซึ่งค้นพบว่าระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. ผลการศึกษาปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้น่าจะเป็นผลมาจากการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ แต่ยังไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างแท้จริง เนื่องด้วยความแตกต่างด้านประเพณีวัฒนธรรม พื้นที่ของชุมชน ภาษา และค่านิยมตลอดจนผู้ปกครองของนักเรียนบางส่วนยังไม่เข้าใจในการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีการศึกษา เจตนารมณ์ที่สำคัญ ใกล้เคียงกับแนวคิดของกับผลงานศึกษาวิจัยของวุฒิพงษ์ พันทิวา (2563) เรื่อง สภาพ ปัญหา และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 21 ซึ่งค้นพบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 21 โดยได้นำเสนอ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ดำเนินการโดยกำหนดนโยบาย จัดทำแผนการดำเนินงานหรือปฏิทิน จัดกิจกรรมโฮมรูมการเยี่ยมบ้านนักเรียน 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน ซึ่งดำเนินการโดยแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่ม 4 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา และกลุ่มพิเศษ สร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง 3) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน ดำเนินการโดยสร้างความร่วมมือจากบุคลากร และทุกคนที่เกี่ยวข้อง และ 4) ด้านการส่งต่อนักเรียน ดำเนินการโดยการส่งต่อภายใน โดยครูที่ปรึกษาประสานครูฝ่ายปกครองและครูแนะแนว การส่งต่อนักเรียนไปภายนอกสถานศึกษา สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาเกินกว่าความสามารถของครูจะพัฒนาได้ส่วนข้อที่มีระดับของความสอดคล้องและเหมาะสม เป็นอันดับที่สาม คือ ข้อที่ 1 สถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการวางแผนและจัดทำแผนการปฏิบัติงาน และมอบให้ครูผู้รับผิดชอบร่วมกันจัดบูรณาการกิจกรรมส่งเสริม และพัฒนาทักษะชีวิตอย่างเหมาะสม มีระดับของความสอดคล้องและเหมาะสมอยู่ ในระดับมาก) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของชนะจิต คำแผง (2559) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพ และแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษาตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งค้นพบว่าสภาพการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน นักศึกษา โดยภาพรวมจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลงานวิจัยของอธิป สิทธิ (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารงานฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ซึ่งค้นพบว่าการบริหารงานฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น ภาพรวมอยู่ในระดับมาก) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพิมพ์ชนก ธาดา (2562) เรื่อง การบริหารงานฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาของ

สถาน ศึกษา ภาครัฐ สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานี สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ซึ่งค้นพบว่า สภาพการบริหารงาน ฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับแนวคิดของจันทัปปภา บุตรดี (2562) ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในอำเภอหนองสองห้อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 3 ผลการศึกษาพบว่าระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. จากผลการสังเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนจำนวน 5 ด้าน ซึ่งผ่านการยอมรับและการยืนยันคำตอบจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการศึกษา นักวิชาการกลุ่มส่งเสริมการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา
ที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงาน ด้านระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี รวม 9 คน และได้สังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน ยังพบปัญหาแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง เนื่องด้วย ความแตกต่างด้านประเพณีวัฒนธรรม พื้นที่ของชุมชน ภาษาและค่านิยมตลอดจนผู้ปกครองของนักเรียนบางส่วนยังไม่เข้าใจในการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัว มีการศึกษา เจตนารมณ์ที่สำคัญ ของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้ ปี พ.ศ.2549 เป็นปีแห่งการปฏิรูปการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้มีความรู้ควบคู่ไปกับการวางรากฐานและบ่มเพาะการเป็นคนดีมีคุณธรรม
มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์มีวิถีชีวิตที่มีวินัยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเกื้อกูลกันสถานศึกษาจึงมีหน้าที่ในการวางแผนรูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามบริบทด้านสถานที่ความหลากหลายและความแตกต่างระหว่างนักเรียน ความต้องการของนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนได้รับการพัฒนาที่ตรงจุด ไม่ใช่แค่การดูแลช่วยเหลือนักเรียนแต่เป็นการส่งเสริม พัฒนา ป้องกันแก้ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของณัฐฐิญา ใจสุทธิ (2559) เรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านตรอกนอง (ประทีปวารีราษฎร์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาจันทบุรี เขต 2 ซึ่งค้นพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกนก พานทอง (2562) เรื่องการพัฒนาทักษะชีวิต ด้านทักษะทางปัญญาอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา ระดับอาชีวศึกษา โดยได้ค้นพบว่าผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม พัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะทางปัญญาอย่างมีวิจารณญาณ และต้องการให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมการประเมินผลสูงสุด ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอภิชาติ อ่อนเอม (2559) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 ซึ่งค้นพบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนใน

สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกานดา เข็มศร และภูมิพิพัฒน์ พรมงคล (2562) เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนคลองขลุงราษฎร์รังสรรค์ ตำบลคลองขลุง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งได้ค้นพบว่าด้านที่มีการปฏิบัติมากกว่าด้านอื่น ได้แก่สภาพการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านการเป็นคนดี ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น ได้แก่สภาพการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านการเป็นคนเก่ง ปัญหาการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่น ได้แก่ ปัญหาด้านการพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น ได้แก่ ปัญหาการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านการเป็นคนมีความสุข สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีแนวทางพัฒนา ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้ 1) การพัฒนาผู้เรียนด้านการเป็นคนดี สถานศึกษาควรสร้างความตระหนักให้กับครู และผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผู้เรียนด้านการเป็นคนดี ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรม ที่มีการบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนรู้ของครู สร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง จัดทำฐานข้อมูล วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เสริมการเรียนการสอนนอกชั้นเรียนจากภูมิปัญญา จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จัดให้มีการยกย่อง ชมเชยผู้เรียน ที่มีคุณธรรมดีเด่น เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ 2) การพัฒนาผู้เรียนด้านการเป็นคนเก่ง สถานศึกษาควรปรับปรุงหลักสูตร และส่งเสริมให้มีการนิเทศการสอนของครูทำการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีการบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้สู่ชีวิตจริงของผู้เรียน โดยครูร่วมมือกับผู้ปกครอง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียน 3) การพัฒนาผู้เรียนด้านการเป็นคนมีความสุข สถานศึกษาควรมีการจัดทำสารสนเทศที่ชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง โดยมีการนำข้อมูลจากระบบดูแลช่วยเหลือมาเป็นฐานข้อมูลในการจัด กิจกรรมหรือโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนสถานศึกษามีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีกิจกรรมพี่ดูแลน้อง ในทุกภาคส่วนร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อจะได้แก้ไขปัญหาได้ทันเหตุการณ์ จัดตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง รวมถึงจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุธิดา พงษ์สวัสดิ์ (2561) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี ซึ่งค้นพบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี มีแนวทาง การดำเนินงาน เช่น (1) ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โรงเรียนควรมีการพัฒนาจัดกิจกรรมให้นักเรียน ได้รู้จักจุดเด่น จุดด้อย และการพัฒนาปรับปรุงตนเอง (2) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาของนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และนักเรียนกลุ่มมีปัญหา (3) ด้านการส่งต่อ โรงเรียนควรมีการชี้แจงให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง นักเรียน ได้ทราบถึงเหตุผลที่แท้จริงของการส่งต่อนักเรียน เป็นต้น ส่วนข้อที่มีระดับของความสอดคล้องและเหมาะสม เป็นอันดับสาม คือ ในข้อที่ 9 สถานศึกษามอบหมายให้ผู้รับผิดชอบเลือกจัดกิจกรรมเสริมสร้างภูมิคุ้มกันผู้เรียน สอดคล้องกับมาตรการรองรับสถานการณ์ในการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสโควิด19 มีระดับของความสอดคล้องและเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยปัญหาการดำเนินงานมากที่สุด คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ดังนั้น การออกแบบโครงสร้างการบริหารงานโดยที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม จึงมีความจำเป็นและสำคัญมาก เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ทั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นองค์ความรู้สำหรับผู้บริหาร หน่วยงานต่างๆ ที่สนใจนำไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

เอกสารอ้างอิง

กนก พานทอง. (2562). *การพัฒนาทักษะชีวิต ด้านทักษะทางปัญญาอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาอาจารย์วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา

กรมสุขภาพจิต. (2551). *คู่มือครูที่ปรึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพฯ : ยูเรนัส อิมเมจ

กรุ๊ป.กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *คู่มือการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน.* กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, จำกัด.

กานดา เข็มศรและภูมิพิพัฒน์ รักพรมงคล. (2559).*แนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนคลองขลุงราษฎร์รังสรรค์ ตำบลคลองขลุง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร.* รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ 3 (337-350). มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, กำแพงเพชร

จันทัปปภา บุตรดี. (2562). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในอำเภอสองห้อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม.

ชนะจิต คำแผง. (2559). *การศึกษาสภาพ และแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมนักศึกษาตามระเบียบองค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทยในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาภาคเหนือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาภาคเหนือ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

ณัฐฐิญา ใจสุทธิ. (2559). *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนบ้านตรอกนอง (ประทีปวารีราษฎร์วิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาจันทบุรี เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

นิพนธ์ วิลุน. (2563). *ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่*

การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6. วารสารการประชุมวิชาการ ระดับชาติ ครั้งที่ 7 วิทยาลัยนครราชสีมา, นครราชสีมา

นูรมาน พิทักษ์สุขสันต์. (2564). *การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอสายบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 3* มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ยะลา.

พิมพ์ชนก ธาดา. (2562). *การบริหารงานฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาของสถาน ศึกษาภาครัฐ สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานี.* สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา อุดรธานี, อุดรธานี

วุฒิพงษ์ พันทิวา. (2563). *สภาพปัญหา และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *คู่มือการคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน.* กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน* . กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข. เพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

อธิป สิทธิ. (2560). *การบริหารงานฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษา*การประชุมวิชาการระดับชาติ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5 : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

อภิชาติ อ่อนเอม (2559).*แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

อภิญญา สงนุ้ย และเชาวนี แก้วมโน. (2564). *การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, สงขลา.

Best, John W. (1982). Research in Education. 4th ed. New Delhi : Prentice – Hall of India.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). *Determining Sample Sizes for Research Activities. Educational and Psychological Measurement*. 30 : 607-610.

ปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

THE PROBLEMS AND ACADEMIC SELF-DEVELOPMENT NEEDS OF TEACHERS IN SCHOOLS UNDER SPECIAL EDUCATION BUREAU IN MAE HONG SON PROVINCE

[1]จันทร์ทิพย์ คงจรัสแสง และ [2]ประพันธ์ ธรรมไชย

[1]Janthip khongcharatsaeng and [2]Prapan Thammachai

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ประเทศไทย

Mae hong son College, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

[1]khongcharatsaeng@gmail.com

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 19, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหา และความต้องการพัฒนาตนเอง ด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่ฮ่องสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 21 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 22 และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 34 จำนวน 52 คน กลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความเห็นชอบแนวทางการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้ากลุ่มบริหารงานบุคคล โดยเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ ด้านการบริหารงานบุคคลตั้งแต่ 2 ปี ขึ้นไป เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามปัญหาการพัฒนาตนเองเท่ากับ 0.98 และมีค่าความเชื่อมั่นของ

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

แบบสอบถามความต้องการพัฒนาตนเองเท่ากับ 0.99 และแบบยืนยันให้ความเห็นชอบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์แบบฟรีซแมน (Friedman test) ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาปัญหา การพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการพัฒนาหลักสูตรที่อยู่ในระดับปานกลาง และการศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมและรายด้านเรียงตามวิธีการต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ ได้แก่ การศึกษาดูงานการเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา และการแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อ

คำสำคัญ :ปัญหาการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ, ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ, การพัฒนาตนเองของครูผู้สอน, วิธีการพัฒนาตนเอง

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the problems and academic self - development needs of teachers in schools under Special Education Bureau in Mae Hong Son province 2) study methods for the academic self - development needs of teachers in schools under Special Education Bureau in Mae Hong Son province. The sample of this research consisted of teachers who teach students with special needs in Mae Hong Son Special Education center, Suksasongkroh Mae Hong Son School, Rajaprajanugroh 2 1 School, Rajaprajanugroh 2 2 School, Rajaprajanugroh 3 4 School, totaling 5 2 persons. The qualified target group that approved the guidelines for the academic self-development of teachers were school administrators and the head of the personnel administration group by purposive sampling from knowledgeable people with experience in personnel management from 2 years up. The research tools were a questionnaires. The reliability of the problems and academic self - development was 0.98 and academic self - development needs was 0.99. And form for approval. The data were analyzed using mean, standard deviation and Friedman test.The results of the study were as followed: 1) the problems of academic self - development needs of teachers in schools under Special Education Bureau in Mae Hong Son province as a whole and all aspects were at a high level except curriculum development. And the academic self -

development needs of teachers in schools under Special Education Bureau in Mae Hong Son province as a whole and all aspects were at a high level. 2) the methods for the academic self - development needs of teachers in schools under Special Education Bureau in Mae Hong Son province were observational study, participation in training and seminar meetings and seeking information from the media

Keywords : Problems of academic self-development needs, Academic self - development needs, Self - development needs of teachers, Methods for the academic self - development needs

บทนำ

ปัจจุบันความก้าวหน้าพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยี ค่านิยม ความเชื่อ ความหลากหลายทางด้านทัศนคติ ถือได้ว่าศตวรรษที่ 21 คือยุคของการเปลี่ยนแปลง อีริค ชมิดท์และ เจเรด โคเฮน (Eric Schmidt and Jared Cohen, 2014) เรียกโลกยุคนี้ว่า ยุคดิจิทัลเปลี่ยนโลก (The New Digital Age) ส่งผลกับสภาพสังคมอย่างยิ่ง ระบบการบริหารในด้านต่างๆ จึงมีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลง หรือปรับตัวเพื่อพัฒนาระบบให้มีการบริหารจัดการตามสถานการณ์ปัจจุบันได้ จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เกิดปัญหาต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาทางด้านการสื่อสาร ปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคม ปัญหาทางด้านความร่วมมือ และปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น มีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ขาดความรับผิดชอบ ขาดวินัยในตนเอง พฤติกรรมการใช้อินเตอร์เน็ตที่ไม่เหมาะสม ติดการพนัน ซึ่งมีนักเรียนจำนวนมากได้รับผลกระทบ จากข้อมูลทางสถิติการประมวลผลสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีสาเหตุมาจากสภาพครอบครัว ห้องเรียน บุคลิกภาพหรือตัวตนนักเรียน ชุมชนและสังคม ในด้านการบริหารในสถานศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างคนให้ มีทัศนคติที่ดี เป็นคนดี มีทักษะในการดำรงชีวิต และออกสู่สถานศึกษาอย่างมีคุณภาพเพื่อสร้างคนให้กับชุมชน ประเทศและโลกต่อไป ถือว่าสถานศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างคน ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษามีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ ทางด้านสติปัญญา มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่ได้รับการยอมรับเพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับกับผู้อื่น หรือการเข้าร่วมชุมชน ได้อย่างมีความสุข และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยมีระบบการดำเนินงานจัดเจนมีการร่วมมือกันของภาคีเครือข่าย ทั้งใน และนอกโรงเรียน มีกิจกรรมและเครื่องมือที่มีคุณภาพ คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล กระบวนการสู่ความสำเร็จ และศักยภาพของมนุษย์ทุกคนที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

การให้ความสนใจ ใส่ใจ ดูแล และป้องกันปัญหา ซึ่งตรงกับการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง โดยการจัดระบบคัดกรอง ระบบการเข้าถึงสภาวะปัญหาของเด็กนักเรียน ระบบการประเมินสภาวะปัญหา และระบบการให้คำปรึกษา (ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ , 2557, น.12) และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารสถานศึกษา แต่เนื่องด้วยบริบทเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน สภาพ ปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความแตกต่างกันตามสภาพบริบทเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ แนวทางการแก้ปัญหาก็เปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนตามสภาพเช่นเดียวกัน

โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ เป็นสถานศึกษาหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลช่วยเหลือ และสร้างเสริมกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องด้วย นักเรียนในโรงเรียน ร้อยละ 96.21 เป็นนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความหลากหลายทางด้านการสื่อสาร วิถีชีวิต สังคม ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม การเรียนรู้จึงเป็นการสร้างโอกาสให้กับเด็กและเยาวชน ดังนั้น แนวทางการบริหารดูแลช่วยเหลือจึงมีความแตกต่างกัน ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเกิดปัญหาในการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปัญหานักเรียนในโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงต่อการออกจากระบบการศึกษา ด้วยสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ค่านิยม การการเหลื่อมล้ำทางด้านการศึกษาในพื้นที่ชนบท นักเรียนมีระดับคะแนนความประพฤติที่ถูกหักเกินร้อยละ 31 ของนักเรียนในโรงเรียน ทั้งนี้ยังพบปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น แหล่งน้ำดื่มสะอาด บริเวณเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงานส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนขาดคุณภาพ การแก้ไขและปรับเปลี่ยนการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามบริบทเชิงพื้นที่ของแต่ละสถานศึกษาเพื่อให้เหมาะสมต่อนักเรียน และส่งผลต่อ แนวทางการสอนที่เหมาะสม มีคุณภาพ นักเรียนได้รับการช่วยเหลือทันท่วงที ได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมอย่างเหมาะสม ซึ่งเด็กทุกคนจะต้องได้รับการดูแล ช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครอง และส่งเสริมอย่างรอบด้าน ด้วยกระบวนการที่ถูกต้อง เหมาะสม และทันการณ์ เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพและเป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข็มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะในการดำรงชีวิตสามารถผ่านพ้นจากวิกฤติ ได้รับปลอดภัยจากสภาพสังคมปัจจุบัน และใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (สารสนเทศโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์, 2565:5)

ผู้ศึกษาจึงสนใจ ตระหนักถึงความสำคัญในการบริหารงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอน โดยใช้หลักการบริหารจัดการเป็นระบบตามองค์ประกอบ 5 ประการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าวเพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนา วางแผนการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาแม่ฮ่องสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาปัญหาความต้องการพัฒนาตนเอง และวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษาข้อมูลปัญหา ความต้องการ และวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอน ได้แก่ ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่ฮ่องสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 21 โรงเรียน ราชประชานุเคราะห์ 22 และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 34 รวม 5 โรงเรียน รวมจำนวน ทั้งสิ้น 61 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่ฮ่องสอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 21 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 22 และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 34 โดยสุ่มจาก 5 โรงเรียน รวมจำนวน 52 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจ์ซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, p. 607-610) และใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใน 2 ด้าน คือ

2.1 ปัญหา และความต้องการพัฒนาตนเองของครูผู้สอน ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้ 3) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ 4) การวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง และ 5) การวิจัยในชั้นเรียน

2.2 วิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนของในสถานศึกษา ได้แก่ 1) การแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน 2) การจัดทำผลงานทางวิชาการ 3) การศึกษาต่อ 4) การศึกษาดูงาน และ 5) การเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถามสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามปัญหา และความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scales) จำแนกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง การวิจัยในชั้นเรียน แบบสอบถามตอนนี้ปรับปรุงมาจากการทำแบบสอบถามของแน่งน้อย ดีถาวร (2550) โดยกำหนดคะแนนของแต่ละระดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบใส่ตัวเลขเรียงตามลำดับที่ตรงกับวิธีการพัฒนาตนเอง ด้านวิชาการของผู้ตอบแบบสอบถาม 5 ลำดับ ได้แก่ การแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อ การจัดทำผลงานทางวิชาการการศึกษาต่อ การศึกษาดูงาน การเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา แบบสอบถามตอนนี้ปรับปรุงมาจากแบบสอบถาม ของณรงค์ คำภาศรี (2550)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) ใช้การสังเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการประมวลความคิดเห็นแต่ละด้านและนำเสนอในรูปพรรณนาแล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน สรุปผล ดังนี้

1. ปัญหา และความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

การพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา	ปัญหาการพัฒนาตนเอง			ความต้องการพัฒนาตนเอง		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. การพัฒนาหลักสูตร	3.93	0.66	ปานกลาง	4.43	0.39	มาก
2. การจัดการเรียนรู้	4.03	0.72	มาก	4.44	0.39	มาก
3. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้	4.15	0.66	มาก	4.48	0.50	มาก
4. การวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง	4.29	0.64	มาก	4.30	0.68	มาก
5. การวิจัยในชั้นเรียน	4.08	0.67	มาก	4.41	0.43	มาก
รวม	**4.08**	**0.57**	**มาก**	**4.41**	**0.41**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่าปัญหาการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.08, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยพบว่าการวัดและการประเมินผลตามสภาพจริงมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.29, S.D. = 0.64) รองลงมาคือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.15, S.D. = 0.66) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือการพัฒนาหลักสูตร ($\overline{X}$ = 3.93, S.D. = 0.66)

ส่วนความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.41, S.D.= 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยมากจากไปหาน้อยพบว่าการพัฒนาสื่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.50) รองลงมาคือการจัดการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.44, S.D. = 0.39.) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือการวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง ($\overline{X}$ = 4.30, S.D.= 0.68)

2. วิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แสดงดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยของลำดับวิธีการที่ต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวม

วิธีการพัฒนาตนเอง	Mean Rang (n=52)	ลำดับที่	X^2	sig
1. การแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อ	2.91	3	27.37	0.14
2. การจัดทำผลงานทางวิชาการ	3.39	4	16.57	0.05*
3. การศึกษาต่อ	3.83	5	32.46	0.03*
4. การศึกษาดูงาน	2.53	1	20.30	0.11
5. การเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วม ประชุมสัมมนา	2.81	2	12.08	0.16

จากตารางที่ 2 พบว่าค่าเฉลี่ยของลำดับวิธีการที่ต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยของลำ 2ดับวิธีการที่ต้องการพัฒนาตนเองในการจัดทำผลงานทางวิชาการ และการศึกษาต่อแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ส่วนการแสวงหาข้อมูลจากสื่อ การศึกษาดูงาน การเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนาไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ วิธีการพัฒนาตนเอง ด้านวิชาการสามลำดับแรกได้แก่ การศึกษาดูงานมีค่าเฉลี่ยของลำดับในวิธีการที่ต้องการพัฒนาตนเองที่ครูผู้สอนเลือกมากที่สุด รองลงมาคือการเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา และการแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อตามลำดับ ส่วนวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา โดยวิธีการศึกษาต่อเป็นวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการที่ครูผู้สอนเลือกเป็นลำดับสุดท้าย

อภิปรายผล

ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหาการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการพัฒนาหลักสูตรที่อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษนั้น นอกจากจะมีภาระงานสอนแล้ว ยังมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน ทั้งหน้าที่ครูประจำหอนอน ครูเวรประจำวัน อีกทั้งต้องดูแลนักเรียนที่มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ เช่น สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว ซึ่งแตกต่างไปจากครูผู้สอนในโรงเรียนปกติ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของปวีณา กล่อมเสนาะ (2555) ที่ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูสถาบันการอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการศึกษาพบว่าระดับปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูสถาบันการอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เพราะขาดงบประมาณสนับสนุนด้านต่างๆ ประกอบกับครูบางส่วนขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะต้องรับภาระทั้งงานสอนและงานสนับสนุนงานสอน และจากผลการศึกษาปัญหาการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนรายด้านพบว่า ด้านการวัดและการประเมินผลตามสภาพจริงมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคหรือกลวิธีที่หลากหลายในการออกแบบและสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล หากครูผู้สอนสร้าง และใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลผู้เรียนได้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนเรียนแต่ละคน จะสะท้อนให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากชิ้นงานหรือแฟ้มสะสมงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2556) ที่ได้กล่าวถึงการวัดผลการประเมินผลตามสภาพจริงว่าเป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียนตามสภาพความเป็นจริง โดยผู้ประเมินใช้วิธีการหรือเทคนิคในการประเมินให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนซึ่งที่ผู้เรียนที่ไม่ผ่านแบบทดสอบไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนไม่มีความรู้ในรายวิชานั้น ๆ หรือไม่มีความรู้เพิ่มขึ้น ผู้เรียนอาจมีความรู้ในสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในแบบสอบถามก็ได้ ทั้งนี้การประเมินจึงต้องประเมินทั้งภาคทฤษฎี (ความรู้) และภาคปฏิบัติ (ทักษะ)

2. ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะงานด้านวิชาการ ซึ่งถือเป็นงานที่สำคัญของสถานศึกษา เป็นหน้าที่หลัก และเป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษา เป็นงานที่สร้างนักเรียนให้มีคุณภาพมีความรู้ มีจริยธรรม และคุณสมบัติตามที่ต้องการเพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไป สอดคล้องกับผลงานวิจัยของจีระพันธ์ ยี่สารพัฒน์ (2557) ที่ได้

ศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติวิชาการอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของแพรวนภา เวฬวนารักษ์ (2560) ที่ได้ศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองของครูในโรงเรียนกลุ่มเมืองบางปูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการในการพัฒนาของครูในโรงเรียนกลุ่มเมือง น่าอยู่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 1 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และจากผลการศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนรายด้านพบว่าการพัฒนาสื่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการผลิต จัดหาและพัฒนาสื่อการเรียนรู้โดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งสื่อการเรียนรู้ถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดของวัชรพล วิบูลยศริน (2556) ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ว่าเป็นตัวกลางหรือช่องทางในการถ่ายทอดความรู้ทักษะ ประสบการณ์ จากแหล่งความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพรหมพิทักษ์ มหาแก้ว (2550) ที่ได้ศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 1 ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก อันเนื่องมาจากปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในการผลิตสื่อเทคโนโลยีและการใช้เทคโนโลยีการศึกษาเพื่อการเรียนการสอนความรู้ในการผลิตและการพัฒนาอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูมีความรู้ ความเข้าใจในการผลิตและพัฒนาสื่อไม่เพียงพอ ขาดทักษะและความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยีใหม่ๆ ทำให้ครูผู้สอนไม่สามารถผลิตสื่อได้อย่างมีระบบ

3. ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมและรายด้านเรียงตามวิธีการต้องการ พัฒนาตนเองด้านวิชาการ ได้แก่ การศึกษาดูงาน การเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา และการแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการศึกษาดูงานเป็นวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการที่ช่วยให้ครูผู้สอนได้เพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ จากการศึกษาจากประสบการณ์จริง และสามารถนำความรู้นั้นกลับมาพัฒนาการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของอัมพร ไชยา (2557) ที่ได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาบุคลากรว่าการส่งไปศึกษาดูงานเป็นการเพิ่มคุณวุฒิของบุคลากรให้มีความรู้ดียิ่งขึ้นหรือให้ได้รับความรู้ใหม่ เพราะการที่บุคลากรทำงานอยู่ที่ใดนาน ๆ ความรู้ความสามารถไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีใหม่ๆ ไม่เป็นหรือส่งไปดูงานในหน่วยงานที่มีระบบการทำงานที่ดีและทันสมัย และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนาวิน ในสุทธิ (2563) ที่ได้ศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองของครูกลุ่มโรงเรียนสหวิทยาเขตสตาร์บุษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่าความต้องการพัฒนาตนเองของครูกลุ่มโรงเรียน สหวิทยาเขตสตาร์บุษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดจันทบุรี ด้านการศึกษาดูงาน โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจ

เป็นเพราะ โรงเรียนได้มีการส่งเสริมให้ครูไปศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนสมรรถภาพการทำงานของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนทั้งในด้าน ความคิด การทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพราะถือว่าการไปศึกษาดูงานโรงเรียน หรือหน่วยงานอื่น สามารถนำแบบอย่างที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์และพัฒนาโรงเรียนหรือการเรียนการสอน และจากผลการศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือการเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนาเป็นวิธีการพัฒนาตนเองโดยการรับความรู้ใหม่ ๆ จากการบรรยาย การสาธิต การระดมสมอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างผู้เข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ซึ่งครูผู้สอนสามารถนำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนเองสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพรชลิศา ยะจะนะ (2564) ที่ได้ศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีผลการวิจัยพบว่า บุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ๆ มีความต้องการการพัฒนาตนเอง ด้านการฝึกอบรมและสัมมนาในภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรสายวิชาการต้องการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมและสัมมนามาต่อยอดความรู้ของตนเอง และประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน เนื่องจากการพัฒนาตนเองด้วยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจะทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ตลอดจนสร้างทักษะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ต่อการปฏิบัติงานและวิทยาการใหม่ๆ ที่ได้รับจากสถาบันหรือหน่วยงานที่จัดฝึกอบรม ทั้ง ภายในประเทศและต่างประเทศ และจากผลการศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าเฉลี่ยลำดับที่สาม คือการแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโลกในยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อจึงเป็นวิธีการที่ช่วยให้ครูผู้สอนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานด้านวิชาการของตนเองสอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ คำภาศรี (2550) ที่กล่าวถึงการแสวงหาข้อมูลและข่าวสารจากสื่อมวลชนว่าเป็นการแสวงหาความรู้ โดยการติดตามรับฟังข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร เพื่อมุ่งพัฒนาตนเองให้เป็นคนทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1. ผลการศึกษาปัญหาการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า การวัดและการประเมินผลตามสภาพจริงมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และการวิจัยในชั้นเรียน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาแต่ละด้านเรียงตามลำดับปัญหา การพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าการพัฒนาสื่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตร เมื่อพิจารณาแต่ละด้านเรียงตามลำดับความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรวมและรายด้านเรียงตามค่าเฉลี่ยของลำดับวิธีการต้องการที่ต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการที่ครูผู้สอนเลือกมากที่สุด ได้แก่ การศึกษาดูงาน รองลงมาคือการเข้าร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมประชุมสัมมนา และการแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อตามลำดับ เมื่อพิจารณาแต่ละด้านสามารถเรียงลำดับวิธีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เอกสารอ้างอิง

จีระพันธ์ ยี่สารพัฒน์. (2557). *ความต้องการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1.*วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ 1(3), 116-117.

ณรงค์ คำภาศรี. (2550). *ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนในโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 2.*บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

แน่งน้อย ดีถาวร. (2550). *ปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูผู้สอนมัธยมศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์เกษม.

ปวีณา กล่อมเสนาะ. (2555). *ปัญหาและความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูสถาบันการอาชีวศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.* บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

พรชลิศา ยะจะนะ. (2564). การศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น 7*(9), 287-302.

พรหมพิทักษ์ มหาแก้ว. (2550).*ความต้องการพัฒนาตนเองด้านวิชาการของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 1*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่น บนฐานเศรษฐกิจ พอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

THE DEVELOPMENT COTTON PROCESSING LOCAL WISDOM BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY AND CREATIVE ECONOMY IN SAP YAI DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ฤทธิชัย ผานาค

[1]Ritthichai Phanak

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand.

phanak@cpru.ac.th

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบทด้านผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิที่แสดงถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชน 3) เพื่อศึกษาผลพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิที่แสดงถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน(ผู้ใหญ่บ้าน,กำนัน) ผู้ผลิต(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป,) ผู้จำหน่าย(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป) และผู้ซื้อผลิตภัณฑ์(นักท่องเที่ยว,ผู้ที่สนใจ) พบว่า ผลการศึกษาวิเคราะห์บริบทด้านผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้าย ในชุมชนอำเภอซับใหญ่ ที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีขั้นตอนวิธีการผลิตผ้าฝ้าย 12 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเก็บฝ้าย 2) การอิ้ว

[1] อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ฝ้าย 3) การดีดฝ้าย 4) การล้อฝ้าย 5) การเข็นฝ้าย 6) การเปียฝ้าย 7) การย้อมสี 8) การกวักฝ้าย 9) การขึนหูก 10) การสืบหูก 11) การผัดหลอดหรือการปั่นหลอด และ 12) การทอฝ้าย ผลการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย ทั้งสิ้น 48 รูปแบบ โดยแยกเป็น เครื่องนุ่งห่ม (ชุดเสื้อผ้าสำหรับเด็ก) จำนวน 24 รูปแบบ และผลิตภัณฑ์กระเป๋า จำนวน 24 รูปแบบ

คำสำคัญ : ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ฐานเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

The purposes of this research were 1) to study and analyze 2) to further develop local wisdom cotton processing products based on sufficiency and creative economy in Sap Yai District, Chaiyaphum Province as shown 3) to study the further development of local wisdom cotton processing products on the basis of sufficiency economy and creative economy in Sap Yai District, Chaiyaphum Province that reflects the value of community identity. The sample group used in this research were community leaders (village headmen, village headman), producers (processing professionals), dealers (processing professionals) and product buyers (tourists, interested) The research results are as follows.The results of the context analysis of cotton processing products, local wisdom, found that local wisdom on cotton processing products. in the community of Sap Yai District that is inherited from ancestors There are 12 steps of cotton production as follows: 1) Picking cotton 2) Picking cotton 3) Picking cotton 4) Teasing cotton 5) Pushing cotton 6) Splicing 7) Dyeing 8) Weaving cotton 9) Weaving looms 10) Weaving looms 11) Stir-frying or spinning straws and 12) Weaving cotton. Results of further development of local wisdom cotton processing products The researcher has designed and developed a total of 48 types of cotton products, separated into clothing. (children's clothing) in the amount of 24 styles and bag products in the amount of 24 styles.

Keyword : Local Wisdom Products, Sufficiency Economy, Creative Economy

บทนำ

การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจ ไทยในอนาคตโดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตาม เป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและ พฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้า เกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกรและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเอง

ผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือเป็นที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกำเนิดมาจากชุมชน โดยภูมิปัญญาชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นๆ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ทุ่มเทส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ผ่านหลายมาตรการ และยังคงได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้จะเห็นได้จากนโยบายเร่งด่วนใน ปีงบประมาณ 2558 ซึ่งทางอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ภารกิจกรมการพัฒนาชุมชนและ นโยบายกระทรวงมหาดไทยต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อมุ่งเป้าหมายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีรายได้มากขึ้นโดยจะจัดกิจกรรม ต่างๆ เพื่อเป็นการช่วยเหลือ ส่งเสริม ยกระดับหมู่บ้านที่มีการผลิตสินค้าชุมชน โดยคาดหวังว่าผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนจะได้รับองค์ความรู้ที่จะช่วย เพิ่มขีดความสามารถในการบริหารดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น (เดอะพับลิกโพสต์, ออนไลน์ 2557) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงจัดสรรงบประมาณเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินงานของผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ชุมชนมากขึ้น ซึ่งรวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีความ เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การที่มีผลิตภัณฑ์ที่ดีและมีคุณภาพ สามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์รวมไปจนถึงท้องถิ่นด้วย ในเรื่องของผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน ซึ่งปัญหาหนึ่งที่พบได้ในเกือบทุกชุมชน ยังมีปัญหาทางด้านของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค การออกแบบผลิตภัณฑ์จึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน (ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์, 2551) การวิจัยนี้จะเน้นในเรื่องการพัฒนารูปผลิตภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ ปรีชา ปิ้นกล่ำ (2549) ได้กล่าวว่า การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนควรมีการออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดหรือกำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น โดยใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ความงาม เอกลักษณ์ที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางความรู้สึกและคุณค่าแก่ผู้บริโภคได้ ผลิตภัณฑ์นั้นจะเป็นตัวสร้างแรงกระตุ้นให้กับผู้ซื้อสินค้าได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์หลายอย่างในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาในแบบของผลิตภัณฑ์เนื่องจากขาดประสบการณ์

ในการออกแบบผลิตภัณฑ์และความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนา ด้านการส่งเสริมการตลาด ซึ่งผู้ประกอบการในชุมชนต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญ เพราะการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับตัวผลิตภัณฑ์เป็นที่สนใจ เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการทำธุรกิจ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างแท้จริง สร้างความน่าสนใจในตัว สินค้าและสามารถสร้างผลสำเร็จได้ในอนาคตเพื่อก้าวไปสู่ตลาด ผลิตภัณฑ์นับเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความแตกต่างของสินค้าด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเป็นกลยุทธ์ตลาดอย่างหนึ่งที่จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มและจูงใจให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าได้ จากการศึกษาจะพบว่าขณะนี้ผลิตภัณฑ์มีมากมายซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยสร้างมูล ค่าเพิ่มและความปลอดภัยในตัวของผลิตภัณฑ์ ดังนั้นปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายคือการเรียนรู้ การเรียนรู้ศึกษาเทคนิคการสร้างหรือออกแบบผลิตภัณฑ์นับเป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้ผลิตสามารถใช้เป็นเครื่องมือผลิตสินค้าของตนให้มีจุดขายแตกต่างจากสินค้าอื่น และเพิ่มมูลค่าให้สินค้า จัดเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่ช่วยขยายหรือรักษาส่วนแบ่งตลาดได้อีกทางหนึ่ง

ในช่วงปีที่ผ่านมา รัฐได้ดำเนินกลยุทธ์การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพและความเข้มแข็งของ ทุนทางสังคม วัฒนธรรม (Cultural-Social Capital) ในระดับชุมชนอย่างเต็มที่ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ กอปรกับกระแสการพัฒนาตามราชปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์, 2551) จึงทำให้ชุมชนหลายแห่งหันมาพิจารณาทบทวนและประยุกต์ใช้วิถีการผลิตบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือสินค้าของชุมชนต่าง ๆ ที่ผ่านมายังขาดการวิเคราะห์และการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างสรรค์สินค้าและเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์อย่างเต็มที่ จึงทำให้ภาพลักษณ์ของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ขาดความเป็นลักษณะเฉพาะตัว ที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค ที่นับวันจะมีลักษณะการเลือกบริโภคสินค้าที่มีมูลค่าด้านความคิด ความรู้สึกเพิ่มขึ้น จากเดิมจะพิจารณาเฉพาะมูลค่าในด้านกายภาพเป็นสำคัญ การผลิตและสร้างสรรค์บนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง จึงจะสามารถสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวได้ดี และการที่จะเป็นเช่นนั้นได้ชุมชนจะต้องมีจิตสำนักที่แจ่มชัดในวัฒนธรรมของตนเอง ชุมชนจะต้องร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชน มีการตื่นตัวและรับรู้เอกลักษณ์และคุณค่าของตนเองและนำคุณค่าเหล่านั้นมาใช้เป็นฐานในสรรสร้างการผลิตสินค้าหรือบริการของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพสามารถบ่งชี้ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่นตนเองตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งมีวิถีการผลิตบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคงและมั่งคั่งในทุกมิติของกระแสโลกาภิวัฒน์ได้ เจริญชัย ไชยไพบูลย์วงศ์ (2553) ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ที่ดีที่สุดในการรับมือกับโลกาภิวัฒน์จึงไม่ใช่การเดินตามอย่างคนตาบอดหรือปิดตัวเองอย่างคนหูหนวก แต่เป็นการศึกษา วิเคราะห์อย่างลึกซึ้งรอบด้านเพื่อการประยุกต์โลกาภิวัตน์ให้กลายเป็นเครื่องมือรับใช้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ย่อมเป็นสมรภูมิใหม่แห่งยุคโลกาภิวัฒน์ท่ามกลางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแบบเดิมที่กำลังเสื่อมสลายลง จึงมีทางเลือกเพียง 2 ทาง คือการจมปักกับวิธีคิดแบบเดิมที่ประเทศมหาอำนาจชั้นนำกำลังทอดทิ้งหรือเรียนรู้อย่างลึกซึ่งถึงภูมิปัญญาแบบใหม่ที่กำลังจะเป็นอนาคตของประเทศ คนชนบทและคนเมืองได้ถือกุญแจสำคัญแห่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์(Creative

Economy) ไว้คนละดอก นั้นคือ วัฒนธรรมรุ่มรวยที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าสร้างสรรค์ได้อย่างไม่มีวันสิ้นสุด และความเชี่ยวชาญในการแปรเปลี่ยนวัตถุดิบให้กลายเป็นสินค้าที่มีความเป็นสากล ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคทั่วทุกมุมโลกให้การยอมรับและชื่นชม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะวิจัย จึงได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนในอำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ว่ามีแนวทางหรือรูปแบบแห่งการพัฒนา การผลิตผลิตภัณฑ์เป็นอย่างไร ที่จะนำชุมชนและสังคมสู่ความเข็มแข็งอย่างยั่งยืน ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบทด้านผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

2. เพื่อพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิที่แสดงถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชน

3. เพื่อศึกษาผลพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิที่แสดงถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน(ผู้ใหญ่บ้าน,กำนัน) ผู้ผลิต(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป,) ผู้จำหน่าย(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป)และผู้ซื้อผลิตภัณฑ์(นักท่องเที่ยว,ผู้ที่สนใจ) อำเภอซับใหญ่

กลุ่มตัวอย่าง คือผู้นำชุมชน(ผู้ใหญ่บ้าน,กำนัน) ผู้ผลิต(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป,) ผู้จำหน่วย(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป)และผู้ซื้อผลิตภัณฑ์(นักท่องเที่ยว,ผู้ที่สนใจ) อำเภอซับใหญ่ จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายรูปแบบใหม่ โดยสอบถามจาก กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน(ผู้ใหญ่บ้าน,กำนัน) ผู้ผลิต(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป,) ผู้จำหน่าย(ผู้ที่ทำอาชีพการแปรรูป)และผู้ซื้อผลิตภัณฑ์(นักท่องเที่ยว,ผู้ที่สนใจ) อำเภอซับใหญ่ จำนวน 100 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้าย นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงบรรยาย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์จัดประชุมสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ สรุปผล ดังนี้

1. พืชสมุนไพรที่ใช้ในการประกอบอาหารนิยมปลูกไว้บริเวณบ้านหรือสามารถหาได้จาก แหล่งธรรมชาติตามไร่ คันนา หรือหาซื้อได้ที่ร้านค้าในชุมชน ตลาดนัด ตลาดสด จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ด้าน การทำอาหารจำนวน 35 ครัวเรือน ทั้งหมด 8 หมู่บ้าน มีพืชที่ใช้นำประกอบอาหาร 57 ชนิด ส่วนต่าง ๆ ของพืชที่ใช้ ได้แก่ ยอด ดอก ใบ เหง้า ผล ฝัก การบริโภคพืชสมุนไพรจะมีหมุนเวียนตามฤดูกาลของพืช ชนิดนั้น ๆ นิยมนำพืชสมุนไพรมาประกอบอาหารประเภทแกง ผัด ยำ ทอด เครื่องจิ้ม ผักเคียง ดังแสดง ในตารางที่ 4.1 และส่วนต่าง ๆ ของพืชสมุนไพรที่นำมาประกอบอาหาร ดังแสดงตารางที่ 4.2 และชื่อ อาหาร จากนั้นนำพืชสมุนไพรหาค่าเฉลี่ย เพื่อนำพืชสมุนไพรที่ได้ไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร 2 อย่าง ได้แก่ กล้วย และตะไคร้ โดยใช้เป็นส่วนผสมหลักในการพัฒนา และนำพืชสมุนไพรชนิดอื่น ๆ เป็น ส่วนผสมร่วมด้วย ซึ่งพืช 2 ชนิดนี้เป็นพืชสมุนไพรที่ขึ้นง่าย ปลูกง่าย และมีการนำมาบริโภคเป็นประจำใน ครัวเรือนได้หลากหลาย และให้ผลผลิตตลอดทั้งปี

2. การถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย นำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการยอมรับเผยแพร่สู่ชุมชน โดยการจัดอบรมการถ่ายทอดความรู้งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชสมุนไพรที่ใช้ประกอบอาหารในชุมชนตำบลละหาน อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ วันศุกร์ที่ 22 เมษายน 2564 ณ ศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพ ผู้สูงอายุเทศบาลตำบลละหาน อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

อภิปรายผล

จากการศึกษา การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์บริบทด้านผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้าย ในชุมชนอำเภอซับใหญ่ ที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีขั้นตอนวิธีการผลิตผ้าฝ้าย 12 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเก็บฝ้าย 2) การอิ้วฝ้าย 3) การดีดฝ้าย 4) การล้อฝ้าย 5) การเข็นฝ้าย 6) การเปียฝ้าย 7) การย้อมสี 8) การกวักฝ้าย 9) การขึนหูก 10) การสืบหูก 11) การผัดหลอดหรือการปั่นหลอด และ 12) การทอฝ้าย ซึ่ง

สอดคล้องกับ สคราญนิตย์ เล็กสุทธิ์ (2561) ได้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า 1) ทุนเดิม : กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกเป็นการทอผ้าฝ้ายที่ใช้ย้อมสีจากวัตถุดิบธรรมชาติ เน้นกรรมวิธีและขั้นตอนที่ได้รับการสืบสาน สืบทอดมาจากบุพการี เป็นวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิม ลวดลายของผ้าฝ้ายมีมากมายหลากหลายมีทั้งลวดลายแบบดั้งเดิมและลวดลายประยุกต์

2. ด้านการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับ ดร.ฐิติพันธ์ จันทร์หอม (2559) ซึ่งได้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย” จากการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เกิดจากการต่อยอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไทยทรงดำทั้ง 4 ชุมชนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยนั้น ตามกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายจากสังคมภายนอกด้วยการนำองค์ความรู้และประสบการณ์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอและผู้วิจัยมาร่วมกัน สร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ด้วยหลักของศิลปะการออกแบบได้ จำนวน 40 รูปแบบ ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ ผู้ประกอบการและปราชญ์ชุมชนชาวไทยทรงดำ ให้เหลือจำนวน 20 รูปแบบ แล้วทำการทดลองตลาดเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอ ตลอดจนมีข้อมูลในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ในภาพรวมการวิจัยนี้ได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการความรู้ โดยใช้การถ่ายทอดแบบชุมชนมีส่วนร่วม

และการศึกษาผลพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์การแปรรูปผ้าฝ้ายภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับ กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค (2559) ได้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาและพัฒนาการนำผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา:กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งผลจากการแจกแบบสอบถามกลุ่มประชากร เพื่อทำการศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจ (4P) ที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้ว จำนวน 350 คน พบว่า ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกในระดับมากที่สุดต่อผลิตภัณฑ์ โดยประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยสูงที่สุดได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสามารถต่อยอดพัฒนารูปแบบและลวดลายในอนาคตได้ รองลงมาอีก 4 อันดับได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสะท้อนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือมีรูปแบบและการประยุกต์ที่สวยงามและเป็นที่ดึงดูดใจ/ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือเป็นการใช้เทคนิคภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเดิมมาใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสามารถพัฒนาเป็นสินค้าที่เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน และภาพรวมความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ที่ได้รับการออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ทั้งหมดจากการวิจัยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 8.23 จากคะแนนเต็ม 10)

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผ้าทอมือมีความสำคัญ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช้านานจึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ส่งเสริมให้สืบทอดต่ออนุชนรุ่นหลังแนวทางอนุรักษ์ควรมีการประชาสัมพันธ์การคิดค้นหาลวดลายใหม่ ๆ ประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานผ้าทอมือให้มีคุณภาพ เป็นที่สนใจของผู้พบเห็น หรือด้านการตลาดควรหาเพิ่มเพื่อไม่ให้งานผ้าทอมือนี้สูญหายไป ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาควรได้รับการตรวจตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าสินค้าที่แปรรูปจากผ้าฝ้ายมีมาตรฐาน และสามารถเตรียมความพร้อมเพื่อขอเข้ารับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OTOP (OPC) ต่อไป การทดลองออกแบบและพัฒนาผลงานโดยไม่ต้องอ้างอิงชุมชนและเศรษฐกิจ ให้ใช้หลักการออกแบบทางอุตสาหกรรมและหลักการทางเทคโนโลยีอุตสาหกรรมในปัจจุบันมาแปรรูปผ้าฝ้ายให้เกิดเป็นวัสดุใหม่ๆ เช่น การอัดขึ้นรูปให้เป็นแผ่นและมีความหนาเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบที่มีโครงสร้าง เช่น เครื่องเรือนหรือการนำเอาผ้าฝ้ายหลากหลายแบบมาเข้าสู่ระบบเทคนิคการออกแบบแปรรูปวัสดุ แบบ Non-Woven (การแปรรูปผ้าแบบไม่ถักไม่ทอ) ให้ผ้าเกิดการสลับสีและลวดลายกลายเป็นผืนเดียวกันโดยใช้วัสดุทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งเทคนิคที่กล่าวมานี้จึงสามารถเป็นตัวอย่างในการคิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ในอนาคตได้อย่างหลากหลายและน่าสนใจ ควรมีการศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ให้มีความหลากหลายในการออกแบบมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2542). *ทัศนคติผู้บริโภคที่มีต่อผ้าไทย. คณะกรรมการอนุรักษ์หัตถกรรมไทย.* กรุงเทพฯ : มปท

ฐิติพันธ์ จันทร์หอม. (2555). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอด้วยศิลปะและภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำ จังหวัดนครปฐม.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

พรทิพย์ พิมลสินธุ์. (2551). *การสำรวจความคิดเห็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีต่อผ้าไหม.* สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ.

วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. (2565). *หลักการแนวคิดการออกแบบของผลิตภัณฑ์.* กรุงเทพฯ : แอ๊ปป้า ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ ทีซีดีซี. วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2565. TCDC http://www.tcdc.or.th

สคราญนิตย์ เล็กสุทธิ์ และคณะ. (2559). *โครงการ “การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”*.กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวช ในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย

GUIDELINES FOR COMPULSORY TREATMENT OF PSYCHIATRIC PATIENTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE THAI LEGAL SYSTEM

[1]สุรชัย พ่วงชูศักดิ์ และ [2]ภัชราณิศร์ ศรีนวลกล้า

[1]Surachai Phangchoosakdi and [2]Patcharanit Srinuangla

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ประเทศไทย

Bangkokthonburi University, Thailand

[1]Attorneyssp@yahoo.com, [2]patcharanit.25@gmail.com

Received: July 09, 2023; **Revised**: July 29, 2023; **Accepted**: August 24, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาของการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย เปรียบเทียบแนวทางการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ วิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย และนำเสนอแนวทางรูปแบบใหม่ในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ไม่ให้ล้าช้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการศึกษา พบว่า 1) ระบบกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา ในส่วนที่ว่า ระบบศาลสุขภาพจิต ซึ่งเป็นระบบการคัดกรองว่าจำเลยในคดีอาญาสมควรที่จะเป็นผู้ป่วยทางจิตเวชหรือไม่ 2) ตามกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา 18 U.S. Code Chapter 313-Offenders With Mental Disease or Defect กรณีการส่งตรวจตามมาตรา 4241 ซึ่งมีความชัดเจนแน่นอนในการคัดกรองและบำบัดรักษาในระยะเวลาตามหลักเกณฑ์ซึ่งมีความแน่นอนคาดการณ์ผลการรักษาได้จริงซึ่งลดความเสี่ยงที่ผู้ป่วยจิตเวชจะกลับมากระทำผิดซ้ำอีก และ 3) ในระบบศาลของประเทศเนเธอร์แลนด์สามารถพิพากษาแบ่งการลงโทษได้โดยการออกคำสั่ง (Maatregel van

[1] อาจารย์ ดร. สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

[2] อาจารย์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

terbeschikingstelling หรือ TBS) ในคำพิพากษา โดย “คำสั่ง TBS” มีบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเนเธอร์แลนด์ CCP, Art. 350 ข้อ 37a ที่ให้อำนาจศาลสามารถพิพากษาแบ่งการลงโทษผู้ป่วยจิตเวชซึ่งเป็นจำเลยในคดีอาญาได้โดยพิพากษาลงโทษอาญาในสถานเบาระยะสั้น และลงโทษให้บำบัดรักษาอาการของโรคจิตเวชในระยะยาว เพื่อให้ผู้ป่วยจิตเวชได้รับการรักษาที่ถูกต้องและรักษาหายได้จริง

คำสำคัญ : การบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวช; ผู้ป่วยทางจิตเวช; กระบวนการทางคดีอาญา; ระบบกฎหมายไทย

Abstract

The purposes of this research were to; study the problems of forced treatment of psychiatric patients in criminal proceedings in the Thai legal system. Comparison of guidelines for compulsory treatment of psychiatric patients in criminal proceedings in Thai and foreign legal systems an analysis of ways to solve the problem of coerced treatment of psychiatric patients in criminal proceedings in the Thai legal system. And presenting a new approach to compulsory treatment of psychiatric patients in the criminal process in the Thai legal system without delay and more efficiency. The results of the study; 1) It was found that the legal system of the United States in the part that the mental health court system which is a screening system to determine if a defendant in a criminal case deserves to be a psychiatric patient or not; and 2) found that according to the United States law 18 U.S. Code Chapter 313-Offenders With Mental Disease or Defect in the case of examination under section 4241, which has Clarity in screening and treatment in accordance with the criteria, which can predict the outcome of treatment, which reduces the risk of recidivism of psychiatric patients. 3) It was found that in the court system the sanctions of the Netherlands can be divided by issuing a decree (Maatregel van terbeschikingstelling or TBS) in the judgment, whereby the “TBS order” is provided under the Dutch Criminal Procedure Code CCP, Art. The court can divide the punishment of psychiatric patients who are defendants in criminal cases by providing short-term criminal sentences. And punishing for long-term treatment of symptoms of psychiatric disorders so that psychiatric patients receive the correct treatment and can actually be cured

Keywords : Treatment of Psychiatric Patients; Psychiatric Patients; Criminal Proceedings; Thai Legal System

บทนำ

ในปัจจุบันปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของผู้คนในสังคมเพิ่มสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว รวมทั้งผู้ป่วยโรคจิตเวช การแสดงออกของผู้ป่วยจิตเวชโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีพฤติกรรมที่ก่อความรุนแรงมักปรากฏอยู่ในข่าวสารปัจจุบันซึ่งสิ่งที่พบเห็นตามข่าวหรือสื่อจะเป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง (ชลาศัย กันมินทร์, 2562 : 986) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่ทำให้สังคมหวัดกลัว ผู้ป่วยจิตเวชกับพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงสิ่งที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่ได้รับนอกจากผู้อื่นและทรัพย์สิน (Novaco, 1994 : 21) ยังส่งผลกระทบและเป็นอันตรายต่อตัวผู้ป่วยเอง (Colsman, 2002 : 633-648) ด้วย อีกทางเป็นปัญหาสำคัญในการดูแลให้การพยาบาลเพราะพฤติกรรมก้าวร้าวในกลุ่มผู้ป่วยจิตเวชเป็นภาวะที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า (ชุตินาถ ศักรินทร์กุล, 2557 : 221-230) ความเสียหายจากการก่อความรุนแรง (Monahan, 2005 : 810-815) ที่สังคมหวาดกลัวต้องยอมรับว่าการกระทำของผู้ป่วยจิตเวชสร้างความวิตกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางรายแม้จะก่อเหตุและถูกกำหนดบทลงโทษแล้วเมื่อกลับออกมาสู่สังคมผู้ป่วยจิตเวชดังกล่าวหากขาดยา ขาดการรักษาก็กลับไปก่อคดีซ้ำอีก (Link, Monahan, Stueve, and Cullen, 1999 : 317-332) ดัง ตัวอย่างเช่น คดีอาญา ซึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2548 ได้มีการก่อเหตุบุกแทงนักเรียนโรงเรียนดัง บาดเจ็บ 4 คน เป็นข่าวที่ประชาชนคนไทยติดตามอยู่ห้วงเวลาหนึ่ง ก่อนข้ารักษาอาการทางจิตที่สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ โดยเมื่อรับการรักษาและรับโทษเป็นที่เรียบร้อยและกลับมาอยู่บ้านที่ จังหวัดนครปฐม ก็ยังกลับมาก่อเหตุสลดซ้ำอีกเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2563 โดยใช้มีดปอกผลไม้แทงเด็กหญิงวัย 4 ขวบที่หน้าท้อง อาการสาหัส ก่อนเสียชีวิตที่โรงพยาบาล รวมไปถึงการก่อความไม่สงบแก่สังคมโดยผู้ป่วยจิตเวชที่เป็นข่าวทางสื่อมวลชนในขณะสัมภาษณ์ก็มีการแสดงออกซึ่งความรุนแรง (กรมสุขภาพจิต, 2563 : 2) ฉะนั้น เมื่อมีการยื่นประกันตัวโดยอ้างถึงการเป็นผู้ป่วยทางจิตเวชสิ่งเหล่านี้จึงได้สร้างความวิตกให้กับสังคมเป็นอย่างมาก ด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นบุคคลอันตราย และไม่มีสติในการยับยั้งการกระทำโดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อเหตุรุนแรงต่อผู้อื่น (วิภาวี เผ่ากันทรากร, 2554 : 32-48) โดยในอดีตมีกฎหมายที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ป่วยจิตเวชที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ฉบับ คือ (1) พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 (2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (3) ประมวลกฎหมายอาญา (4) พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 แต่ในปัจจุบันในประเทศไทยก็มีกฎหมายที่ใช้ควบคุม ยับยั้งการกระทำผู้ป่วยทางจิตเวช ในคดีความผิดรุนแรงในระบบกฎหมายตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) ในปีพ.ศ. 2562 โดยเฉพาะเพื่อมุ่งเน้นดูแลผู้ป่วยจิตเวช 2 กลุ่ม คือ 1.ในกลุ่มผู้ที่มีภาวะอันตราย ซึ่งมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตรายร้ายแรงต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อทรัพย์สิน 2. ในกลุ่มของผู้ที่มีความจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา ซึ่งหมายถึงผู้ที่ไม่เข้าใจความเจ็บป่วยของตัวเอง ไม่คิดว่าตัวเองต้องได้รับการรักษาเป็นสำคัญ ซึ่งในกรณีข้อเท็จจริงที่พบปรากฏว่า ขณะจับตัวผู้กระทำความผิดอาญาผู้กระทำความผิดไม่ได้แสดงอาการทางจิต แต่เมื่ออยู่ในชั้นสอบสวนหรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือชั้นพิจารณาผู้กระทำความผิดเริ่มมีอาการทางจิต ในระบบกฎหมายประเทศไทยที่ใช้เป็นมาตรการบังคับบำบัดรักษาก็จะบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 กับพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.

2551 มาตรา 35 โดยจะกำหนดให้ต้องพักการสอบสวนหรือพักการพิจารณาคดีไว้หรืองดการไต่สวนมูลฟ้องตามแต่ละกรณี สืบเนื่องจากว่า หากมีการดำเนินกระบวนการทางคดีอาญาในขณะที่ผู้กระทำความผิดมีอาการทางจิต (Halifeh, 2015 : 275-282) ก็อาจเป็นการดำเนินกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะ อาจจะถือว่าเป็นการพิจารณาคดีทางอาญาโดยไม่เป็นธรรมกับจำเลยก็ได้ ด้วยเหตุที่จำเลยนั้นอยู่ในอาการป่วยทางจิตสติไม่สมบูรณ์ในการต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรม ดังนั้น ตามกฎหมายจึงให้ส่งตัวจำเลยไปให้แพทย์ตรวจวินิจฉัยโรคก่อน เพื่อวินิจฉัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีอาการทางจิตจริงหรือไม่ หากพบว่าจำเลยมีอาการทางจิตจริง ต้องรักษาให้หายเสียก่อนเพื่อจะได้ดำเนินกระบวนการทางคดีต่อไปได้ จึงส่งผลกระทบทำให้กระบวนการทางคดีดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลายาวนานมีการล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดขึ้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไข (Offer, 1984 : 235) แนวทางกฎหมายเพื่อกำหนดมาตรการทางกฎหมายใหม่เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางมาตรการในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชคดีความผิดรุนแรงในระบบกฎหมายไทย (พรพรรณ มีฤทธิ์, 2559 : 10) ให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาของการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย

2. เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ

3. เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย

4. เพื่อนำเสนอแนวทางรูปแบบใหม่ในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ไม่ให้ล้าช้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางมาตรการในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชคดีความผิดรุนแรงในระบบกฎหมายไทยให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพต่อไป โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่อาศัยการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตัวบทกฎหมาย เอกสาร รายงาน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. ปัญหาของการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย จากผลการศึกษาวิจัยปัญหาของการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย พบว่า การบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวช (สุรเดช ประยูรศักดิ์, 2553 : 137-328) ใน

กระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยนั้น เริ่มแรก สภาพบุคคลจะต้องเข้าเงื่อนไขหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ตามมาตรา 22 บุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต (สุพรรณี แสงรักษา, 2546 : 11) ในกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลที่ต้องได้รับการบำบัดรักษา (1) มีภาวะอันตราย (2) มีความจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษา โดยมาตรา 23 ผู้ใดพบบุคคลซึ่งมีพฤติการณ์อันน่าเชื่อว่าบุคคลนั้นมีลักษณะตามมาตรา 22 ให้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจโดยไม่ชักช้า และให้นำผู้ป่วยที่มีความผิดปกติทางจิต (รณชัย คงสกนธ์, 2553 : 15) ส่งสถานพยาบาลเพื่อให้แพทย์เป็นผู้วินิจฉัยอาการตามมาตรา 27 ประกอบหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 ที่บัญญัติไว้ว่า ผู้ที่กระทำความผิดในขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่องหรือโรคจิตฟันเฟือน ถ้ากระทำผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบจะไม่สามารถบังคับตนเองได้ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษตามความผิดนั้นตามมาตรา 65 ในวรรคแรก แต่หากผู้กระทำความผิดนั้นยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างและบังคับตนเองได้อยู่บ้าง บุคคลนั้นต้องรับความผิดแต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กำหนดไว้ตามมาตรา 65 วรรคสอง และมีเงื่อนไขหลักเกณฑ์ในการส่งบำบัดตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 35 ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับการตรวจที่สถานบำบัดรักษา พร้อมทั้งรายละเอียดพฤติการณ์แห่งคดีเมื่อสถานบำบัดรักษารับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว ให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทำความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของพนักงานสอบสวนหรือศาลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้หรือไม่แล้วรายงานผลการตรวจวินิจฉัยและประเมินความสามารถในการต่อสู้คดีให้พนักงานสอบสวนหรือศาลทราบภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้และอาจขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกิน 45 วันเพื่อประโยชน์ในการประเมินความสามารถในการต่อสู้คดี ให้สถานบำบัดรักษามีอำนาจเรียกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยจากสถานพยาบาลอื่นได้ให้นำความในมาตรา 27 วรรคสอง มาใช้บังคับกับการตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตตามวรรคสองโดยอนุโลม ซึ่งจะเห็นได้ว่า แท้จริงแล้วสภาพปัญหาของการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยโดยทั่วไปนั้น จะพบว่าระบบกฎหมายประเทศไทยภายใต้หลักเกณฑ์ในการส่งบำบัดตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 35 นั้นจะไม่มีกำหนดระยะเวลาในการบำบัดรักษาที่แน่นอน และความคาดการณ์ได้ว่า จะสามารถบำบัดรักษาให้หายได้อย่างแน่นอนอีกเช่นเดียวกัน จึงเป็นผลทำให้กระบวนการพิจารณาทางคดีอาญาต้องเลื่อนคดีออกไปอย่างไม่มีกำหนดแน่นอนทำให้ล่าช้าซึ่งเคยปรากฏข้อเท็จจริงแล้วตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5058/2531 เกี่ยวกับในคดีที่ผู้ป่วยจิตเวชโรคจิตฟั่นเฟือนก่อเหตุฆาตกรรม และเมื่อไม่สามารถรักษาบำบัดให้หายขาดได้ และตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6957/254 ที่แพทย์ให้ความเห็นว่า จำเลยป่วยเป็นโรคจิตเภทประเภทหวาดระแวงหูแว่ว ประสาทหลอน ซึ่งในคดีก็ไม่มีข้อเท็จจริงที่ศาลสั่งมีจำเลยต้องไปตรวจสุขภาพจิต (สำนักวิชาการสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560 : 11-13) เพื่อให้มีความแน่ชัดเสียก่อนว่า จำเลยเป็นโรคจิตเภท

อันเป็นส่วนหนึ่งในโรคจิตเวชที่สามารถรักษาบำบัดได้หรือไม่ และก็อาจทำให้ผู้ป่วยจิตเวชกลับมากระทำผิดอาญาซ้ำอีกได้ (Hope, 1988 : 17-28)

2. การเปรียบเทียบแนวทางการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ จากผลการศึกษาการเปรียบเทียบแนวทางการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ พบว่า ระบบกฎหมายประเทศไทยภายใต้หลักเกณฑ์ในการส่งบำบัดตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2562 มาตรา 35 นั้นจะไม่มีกำหนดระยะเวลาในการบำบัดรักษาที่แน่นอน และก็ไม่สามารถที่จะความคาดการณ์ได้ว่า จะสามารถบำบัดรักษาให้หายได้อย่างแน่นอนหรือไม่จึงไม่อาจป้องกันเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ จึงทำให้ระบบประเทศไทยมีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากระบบกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาที่เน้นการป้องกันมิให้เหตุร้ายเกิดขึ้น (Tardiff, 1989 : 105) โดยเฉพาะในส่วนที่ว่าระบบศาลสุขภาพจิต ตามระบบกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา (สิรศิษฏ์ ชูรอด, 2563 : 164-178) ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีประสิทธิภาพสามารถรักษาป้องกันผู้ป่วยจิตเวชที่ไม่ให้มากระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการคาดการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการสรุปผลการบำบัดรักษาว่า จำเลยนั้นควรจะได้รับการบำบัดรักษาและยกเว้นโทษทางอาญาหรือไม่โดยผ่านขั้นตอนกระบวนการของระบบศาลสุขภาพจิตในการพิจารณา ซึ่งขั้นตอนกระบวนการเงื่อนไขการได้รับการบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีความมุ่งเน้นเป้าหมายให้สามารถรักษาผู้ป่วยให้หายและกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้เช่นบุคคลทั่วไปอันมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน ซึ่งถ้าหากว่าผู้ป่วยนั้นไม่เข้าหลักเกณฑ์ก็จะต้องถูกดำเนินคดีอาญาเช่นบุคคลทั่วไป (สรวุฒิ เกษมสุข, 2562 : 47) จึงทำให้กระบวนการทางคดีอาญาไม่ล่าช้าและมีประสิทธิภาพในการบำบัดรักษาเป็นอย่างดี และก็ยังมีผลทำให้โอกาสในการเกิดการกระทำผิดอาญาลดน้อยลงอีกด้วย ส่วนระบบศาลประเทศเนเธอร์แลนด์ก็มีความแตกต่างในส่วนของคำพิพากษาที่ว่า การลงโทษของของศาลประเทศเนเธอร์แลนด์นั้นมีมุมมองที่แตกต่างจากระบบกฎหมายของประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก เพราะว่ามุมมองการลงโทษผู้ป่วยจิตเวชในกระบวนการทางอาญาระบบศาลประเทศเนเธอร์แลนด์นั้นมองว่า ไม่ใช่การลงโทษผู้ป่วยจิตเวช แต่เป็นการคุ้มครองและบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเวชโดยการกำหนดเงื่อนไขการรักษาบำบัดไปในคำพิพากษาศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเนเธอร์แลนด์ CCP, Art. 350 ข้อ 37a ที่บัญญัติว่า จำเลยซึ่งในขณะนั้นได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจหรือความผิดปกติอาจได้รับสิ่งที่เรียกว่าเข้ารับการรักษาในนิติจิตเวชโดยไม่สมัครใจโรงพยาบาลในนามของรัฐ (Maatregel van terbeschikingstelling หรือ TBS) (Harry Oosterhuis, 2005 : 37-49) โดย“คำสั่ง TBS” ซึ่งก็คือการคุ้มครองความปลอดภัยในสังคมโดยการกักขังผู้ป่วยจิตเวชที่กระทำผิดในระยะสั้น และบำบัดรักษาในระยะยาว ซึ่งศาลสามารถพิพากษาลงโทษและออกคำสั่งบำบัดรักษาได้ (ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2560 : 1) ตามข้อ 37a ดังกล่าวนี้ เพราะว่า คำสั่ง TBS นี้ไม่ใช้มาตรการลงโทษตามกฎหมายอาญาทั่วไป แต่เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่ใช้เฉพาะกับผู้ป่วยทางจิตเท่านั้น

3. การวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย จากผลการศึกษาผลการวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทย พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหากระบวนการทางอาญาที่ล่าช้าในการบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเวชของประเทศไทยนั้น แนวคิดการลงโทษผู้ป่วยจิตเวชของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 กับของประเทศสหรัฐอเมริกาตามกฎหมาย The American Law Institute (ALI) Section 4.01 ซึ่งใช้หลักการยกเว้นความรับผิดทางอาญาสำหรับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต (Mental Disease or Defect Excluding Responsibility) หรือ “Mental Disease Or Defect” อันเป็นหลักเดียวกัน แต่ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีระบบในการคัดกรองผู้ป่วยโดยผ่านระบบศาลสุขภาพจิต ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนที่น่าเชื่อได้ว่ากระบวนการพิจารณาทางคดีอาญาจะไม่ล่าช้าและมีประสิทธิภาพในการบำบัดรักษาผู้ป่วยให้หายขาดและลดความเสี่ยงในการที่ผู้ป่วยจะกลับมากระทำผิดอาญาซ้ำอีกได้จริง เพราะผู้ป่วยรักษาหายแล้วจึงมีสติในการยังคิดสูงกว่าเดิม และจากการที่ศาลประเทศไทยซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะพิพากษาในส่วนเฉพาะว่า จำเลยกระทำความผิดอาญาหรือไม่ และจะลงโทษอาญาในสถานหนักหรือเบาเพียงใดนั้น ก็อาจจะเพิ่มมุมมองการใช้ระบบกฎหมายศาลของประเทศเนเธอร์แลนด์โดยพิพากษาให้จำเลยมีความผิดและลงโทษพร้อมกับกำหนดกฎเกณฑ์ในการบำบัดรักษาตามหลักเกณฑ์ Terbeschikkingstelling (TBS) ด้วย

4. การนำเสนอแนวทางรูปแบบใหม่ในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ไม่ให้ล้าช้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการศึกษา พบว่า รูปแบบใหม่ในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ไม่ให้ล้าช้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น เห็นว่า ประเทศไทยควรจัดตั้งศาลสุขภาพจิตเช่นของประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นมาเพื่อพิจารณากลั่นกรองถึงความเป็นไปได้ว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชหรือไม่ และหากพบว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจริง ก็ควรนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 กับ คำสั่ง Terbeschikkingstelling (TBS) ของประเทศเนเธอรณ์แลนด์มาพิจารณากำหนดลงโทษและบำบัดรักษาจำเลยให้หายจากอาการเป็นผู้ป่วยจิตเวช

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวน การทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยนั้น ตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 35 นั้นไม่มีกำหนดระยะเวลาในการบำบัดรักษาที่แน่นอนและระบบการคัดกรองที่จะประมวลผลคาดการณ์ได้ว่าจะสามารถบำบัดรักษาให้หายได้อย่างแน่นอน ดังนั้น จึงทำให้กระบวนการพิจารณาทางคดีอาญาต้องเลื่อนคดีออกไปอย่างไม่มีกำหนดแน่นอน ทำให้กระบวนการทางคดีอาญาล่าช้า เพราะว่าหากมีการพิจารณาในขณะที่พบว่าจำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชแล้วก็ย่อมเชื่อได้ว่า จำเลยไม่มีสติปัญญาพอที่จะต่อสู้คดี

อย่างเป็นธรรมอันเป็นการขัดต่อหลักการพิจารณาคดีอาญาอย่างเป็นธรรมตามกฎหมาย ประกอบกับเมื่อไม่สามารถรักษาบำบัดจำเลยให้หายขาดได้ ก็อาจทำให้ผู้ป่วยจิตเวชกลับมากระทำผิดอาญาซ้ำอีกได้

2. ความเหมือนและความแตกต่างจากการเปรียบเทียบแนวทางการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศนั้น คือ ระบบกฎหมายไทยภายใต้หลักเกณฑ์ในการส่งบำบัดตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 35 นั้นจะไม่มีกำหนดระยะเวลาในการบำบัดรักษาที่แน่นอน และก็ไม่สามารถที่จะความคาดการณ์ได้ว่า จะสามารถบำบัดรักษาให้หายได้อย่างแน่นอนหรือไม่ จึงทำให้มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในส่วนที่ว่า ระบบศาลสุขภาพจิต เป็นขั้นตอนการคัดกรองในระยะเวลาที่ชัดเจนแน่นอนและการคาดการณ์ที่มีประสิทธิภาพสามารถรักษาป้องกันผู้ป่วยจิตเวชไม่ให้มากระทำผิดซ้ำได้ด้วยการคาดการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการสรุปผลการบำบัดรักษา และยังมีความแตกต่างในส่วนระบบศาลประเทศเนเธอร์แลนด์ เนื่องจากว่า การลงโทษของของศาลประเทศเนเธอร์แลนด์นั้นมีมุมมองที่แตกต่างจากระบบกฎหมายของไทยและของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก เพราะว่ามุมมองการลงโทษผู้ป่วยจิตเวชในกระบวนการทางอาญาระบบศาลประเทศเนเธอร์แลนด์นั้นมองว่า ไม่ใช่เป็นการลงโทษผู้ป่วยจิตเวช แต่เป็นการคุ้มครองและบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเวชโดยการกำหนดเงื่อนไขการรักษาบำบัดไปในคำพิพากษาศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเนเธอร์แลนด์ CCP, Art. 350 ข้อ 37a ฉะนั้น การลงโทษของศาลประเทศเนเธอร์แลนด์นั้น ไม่ใช่เป็นการลงโทษผู้ป่วยจิตเวช แต่เป็นการคุ้มครองและบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเวชโดยการกำหนดเงื่อนไขการรักษาบำบัดไปในคำพิพากษาศาล (ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2560 : 1)

3. แนวทางการแก้ไขปัญหากระบวนการทางอาญาที่ล่าช้าในการบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเวชของประเทศไทยนั้น ต้องพิจารณาแนวคิดการลงโทษผู้ป่วยจิตเวชของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 กับของประเทศสหรัฐอเมริกาตามกฎหมาย The American Law Institute (ALI) Section 4.01 ซึ่งก็ใช้หลักการยกเว้นความรับผิดทางอาญาสำหรับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต (Mental Disease or Defect Excluding Responsibility) หรือ “Mental Disease or Defect” อันเป็นหลักเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่ว่า ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น มีระบบในการคัดกรองผู้ป่วยโดยผ่านระบบศาลสุขภาพจิตซึ่งสามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาเรื่องกระบวนการทางคดีอาญาที่ล่าช้าจากการส่งผู้ป่วยจิตเวชตรวจและบำบัดรักษาที่ไม่หายขาดจริงและผู้ป่วยจิตเวชกลับมากระทำผิดอาญาซ้ำอีกได้ ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นว่า น่าจะต้องใช้ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาในส่วนการคัดกรองผู้ป่วยผ่านระบบศาลสุขภาพจิต เพื่อไม่ให้มีการถ่วงเวลาในการพิจารณาคดี เพราะว่า ระบบศาลสุขภาพจิตมีขั้นตอนและการคาดการณ์โรคที่สามารถรักษาได้หายอย่างชัดเจนมากกว่า และถ้าหากว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจริงแล้วและใช้ระยะเวลาในการรักษาบำบัดนานเกินสมควร กับให้ศาลใช้ระบบกฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์โดยศาลสามารถพิพากษาให้จำเลยมีความผิดและลงโทษพร้อมกับกำหนดกฎเกณฑ์ในการบำบัดรักษาตามหลักเกณฑ์ Terbeschikkingstelling (TBS) ได้ในคราวเดียวกันเลย

4. แนวทางรูปแบบใหม่ในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ไม่ให้ล้าช้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น น่าจะเป็นการที่ประเทศไทยควรจัดตั้งศาลสุขภาพจิตเช่นของประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นมาเพื่อพิจารณากลั่นกรองถึงความเป็นไปได้ว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชและสามารถบำบัดรักษาได้จริงหรือไม่ โดยแก้ไขเพิ่มในพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 35 โดยบัญญัติเพิ่มเติมว่า ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับการตรวจคัดครองที่ศาลแผนกสุขภาพจิตก่อน และค่อยส่งต่อไปยังสถานบำบัดรักษา และหากพบว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจริง ก็ควรนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 กับคำสั่ง Terbeschikkingstelling (TBS) ของประเทศเนเธอรณ์แลนด์มาพิจารณากำหนดลงโทษและบำบัดรักษาจำเลยให้หายจากอาการเป็นผู้ป่วยจิตเวช รูปแบบใหม่ในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ไม่ให้ล้าช้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศไทยควรจัดตั้งศาลสุขภาพจิตเช่นของประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นมาเพื่อพิจารณากลั่นกรองถึงความเป็นไปได้ว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชหรือไม่และหากพบว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจริง ก็ควรนำหลักเกณฑ์ Terbeschikkingstelling (TBS) ของประเทศเนเธอรณ์แลนด์มาพิจารณากำหนดลงโทษและบำบัดรักษาจำเลยให้หายจากอาการเป็นผู้ป่วยจิตเวชต่อไป

ระบบกฎหมายไทยตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 35 นั้นไม่มีกำหนดระยะเวลาในการบำบัดรักษาที่แน่นอน และระบบการคัดกรองที่จะประมวลผลความคาดการณ์ได้ว่า จะสามารถบำบัดรักษาให้หายได้อย่างแน่นอน ดังนั้น จึงทำให้กระบวนการพิจารณาทางคดีอาญาต้องเลื่อนคดีออกไปอย่างไม่มีกำหนดแน่นอนทำให้กระบวนการทางคดีอาญาล่าช้า เพราะว่า หากมีการพิจารณาในขณะที่พบว่าจำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชแล้วก็ย่อมเชื่อได้ว่าจำเลยไม่มีสติปัญญาพอที่จะต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรมอันเป็นการขัดต่อหลักการพิจารณาคดีอาญาอย่างเป็นธรรมตามกฎหมาย ประกอบกับเมื่อไม่สามารถรักษาบำบัดจำเลยให้หายขาดได้ ก็อาจทำให้ผู้ป่วยจิตเวชกลับมากระทำผิดอาญาซ้ำอีกได้ ฉะนั้น แนวทางในการแก้ไขปัญหา การบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ล่าช้าในการบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเวชของประเทศไทยนั้นเกิดจากแนวคิดการลงโทษผู้ป่วยจิตเวชของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 กับของประเทศสหรัฐอเมริกาตามกฎหมาย The American Law Institute (ALI) Section 4.01 ซึ่งใช้หลักการยกเว้นความรับผิดทางอาญาสำหรับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต (Mental Disease or Defect Excluding Responsibility) หรือ“Mental Disease or Defect” อันเป็นหลักเดียวกัน แต่แตกต่างกันเพราะว่า ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น พบว่า มีระบบในการคัดกรองผู้ป่วยโดยผ่านระบบศาลสุขภาพจิตซึ่งแก้ไขปัญหาเรื่องกระบวนการทางคดีอาญาที่ล่าช้าจากการส่งผู้ป่วยจิตเวชตรวจและบำบัดรักษาที่ไม่หายขาดจริงและกลับมากระทำผิดอาญาซ้ำอีก แนวทางแก้ไขจึงน่าจะต้องใช้ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาในส่วนการคัดกรองผู้ป่วยผ่านระบบศาลสุขภาพจิต เพื่อไม่ให้มีการถ่วงเวลาในการพิจารณาคดีเพราะว่า มีขั้นตอนและการคาดการณ์โรคที่สามารถรักษาได้หายอย่างชัดเจนมากกว่า และถ้าหากว่า

จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจริงแล้วและใช้ระยะเวลาในการรักษาบำบัดนานเกินสมควร ก็ให้ศาลใช้ระบบกฎหมายของประเทศเนเธอร์แลนด์โดยพิพากษาให้จำเลยมีความผิดและลงโทษพร้อมกับกำหนดกฎเกณฑ์ในการบำบัดรักษาตามหลักเกณฑ์ Terbeschikkingstelling (TBS) ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดรูปแบบใหม่ในการบังคับบำบัดผู้ป่วยทางจิตเวชในกระบวนการทางคดีอาญาในระบบกฎหมายไทยที่ไม่ให้ล้าช้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศไทยควรจัดตั้งศาลสุขภาพจิตเช่นของประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นมาเพื่อพิจารณากลั่นกรองถึงความเป็นไปได้ว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชหรือไม่ และหากพบว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจริง ก็ควรนำหลักเกณฑ์ Terbeschikkingstelling (TBS) ของประเทศเนเธอรณ์แลนด์มาพิจารณากำหนดลงโทษและบำบัดรักษาจำเลยให้หายจากอาการเป็นผู้ป่วยจิตเวชต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การที่ประเทศไทยควรจัดตั้งศาลสุขภาพจิตเช่นของประเทศสหรัฐอเมริกาขึ้นมาเพื่อพิจารณากลั่นกรองถึงความเป็นไปได้ว่า จำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชและสามารถบำบัด รักษาได้จริงหรือไม่ โดยแก้ไขเพิ่มในพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 35 โดยบัญญัติเพิ่มเติมว่า ภายใต้บังคับมาตรา 14 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลส่งผู้ต้องหาหรือจำเลยไปรับการตรวจคัดครองที่ศาลแผนกสุขภาพจิตก่อน และค่อยส่งต่อไปยังสถานบำบัดรักษา และหากพบว่าจำเลยเป็นผู้ป่วยจิตเวชจริง ก็ควรนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 กับใช้คำสั่ง Terbeschikkingstelling (TBS) ของประเทศเนเธอร์แลนด์มาพิจารณากำหนดลงโทษและบำบัดรักษาจำเลยให้หายจากอาการเป็นผู้ป่วยจิตเวชดังกล่าวนั้น มีข้อดี คือ ทำให้กระบวนการทางคดีอาญาของประเทศไทยไม่หยุดชะงักล่าช้าเกินไป กับมีผลทำให้ผู้ป่วยจิตเวชที่แม้ว่าจะพ้นโทษมาแล้วก็ยังไม่สามารถกลับมากระทำผิดอาญาซ้ำได้อีก เพราะว่า ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาตามคำสั่งศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทำให้สังคมมีความปลอดภัยปกติสุขมากขึ้น

จากการที่ประเทศไทยต้องจัดตั้งศาลสุขภาพจิตตามแบบของประเทศสหรัฐ อเมริกา ทำให้ประเทศไทยต้องใช้งบประมาณเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อให้ขั้นตอนกระบวนการคัดกรองสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการที่ศาลไทยมีคำพิพากษาให้จำเลยต้องเข้ารับ การบำบัดรักษาตามคำสั่งศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดภายหลังจากที่รับโทษทางอาญาแล้วนั้น ก็น่าจะขัดกับมุมมองแนวคิดการลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญาที่มีเพียงการลงโทษทางอาญาเดิมแต่เพียงนั้น เพราะว่า ศาลประเทศเนเธอร์แลนด์มีมุมมองที่ขัดกับศาลประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกาว่า การลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญาที่เป็นผู้ป่วยจิตเวช ไม่สามารถใช้หลักเกณฑ์ทั่วไปได้ ฉะนั้น จึงต้องแบ่งความรับผิดทางอาญากับความรับผิดที่จะต้องรักษาบำบัดให้หายจากโรคจิตเวชได้เข้าด้วยกัน ทำให้ลงโทษทางอาญาสถานเบาและก็ลงโทษให้บำบัดรักษาอาการให้หายระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2563), *คู่มือระบบการดูแลผู้ป่วยจิตเวชที่มีความเสี่ยงสูงต่อการก่อความรุนแรงสำหรับสถาบัน/โรงพยาบาล สังกัดกรมสุขภาพจิต.* กรุงเทพฯ: พรอสเพอรัสพลัส.

ชลาศัย กันมินทร์. (2562), *ความรุนแรงในครอบครัว: ปัญหาและแนวทางป้องกัน. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2562*, วันที่ 26 เมษายน 2562, ณ มหาวิทยาลัยรังสิต จังหวัดปทุมธานี, หน้า 986

ชุตินาถ ศักรินทร์กุล. (2557), ความชุกของการข่มเหงรังแกและปัจจัย ด้านจิตสังคมที่เกี่ยวข้องในเด็กมัธยมต้น เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย.* 59, 3 : 221-230

พรพรรณ มีฤทธิ์. (2559*), เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับผู้ป่วยกลับบ้าน และแบบแผนพฤติกรรมการดูแลผู้ป่วย: กรณีศึกษาญาติผู้ป่วยจิตเวชที่ก่อคดีฆ่าบุคคลในครอบครัว.* บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รณชัย คงสกนธ์. (2553), *ตำรานิติจิตเวชศาสตร์.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.

วิภาวี เผ่ากันทรากร. (2554), ประสบการณ์ชีวิตของพยาบาลศูนย์บริการ สาธารณสุขในการดูแลผู้ป่วยจิตเวช. วารสารสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา. 5, 2 หน้า 36

ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. *ส่องกระบวนการยุติธรรมผู้ป่วยจิตเภท ไทย-สหรัฐฯ-อิสราเอล-เนเธอร์แลนด์.*หน้า 1 ค้นหาวันที่ 29 พฤศจิกายน 2565 จาก https://www.tcijthai.com/news/2017/21/scoop/7176

สรวุฒิ เกษมสุข.(2562), *ความผิดปกติทางจิตในกฎหมายอาญา: ศึกษาเฉพาะคำศัพท์ นิยามและการตีความทางกฎหมาย.* วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข. 5, 1 (มกราคม–มิถุนายน 2562) หน้า 47

สำนักวิชาการ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560), *ระบบศาลสุขภาพจิต: แนวทางการบริหารจัดการผู้กระทำผิดกฎหมายที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต.* กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สิรศิษฏ์ ชูรอด, กิจบดี ก้องเบญจภุช, พศวัจณ์ กนกนาก และสุเมธ รอยกุลเจริญ. (2563), มาตรการทางกฎหมายในการบังคับบำบัดรักษาผู้ป่วยทางจิตเวช. วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์. 10, 1 (2563): 174.

สุพรรณี แสงรักษา.(2546), *ความผิดปกติทางจิตเวชและปัจจัยสังคมของผู้ถูกกล่าวหาคดีฆ่าผู้อื่นที่ถูกส่งมาตรวจวินิจฉัยทางนิติจิตเวช.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุรเดช ประยูรศักดิ์.(2553), *ความวิตกกังวลของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยนิติจิตเวช.* วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. 55, 4 (2553): 137-328

Colsman, Melissa and Wulfert, Edelgard. Conflict Resolution Style as an Indicator of Adolescents Substance Use and Other Problem Behaviors. Addictive Behaviors 27, 4 (July-August 2002): 633-648.

Halifeh, H. et al. Violent and Non-violent Crime Against Adults with Severe Mental Illness. British Journal of Psychiatry. 206, 4 (2015): 275-282.

Hope, R. A. Causation and Mental Illness. In Essential Psychiatry. N. Rose, ed. London: Blackwell Scientific Publication, 1988 : 17-28

Joint Commissioning Panel for Mental Health. Guidance for Commissioning Public Mental Health Services. Retrieved November 29, 2022 from https://www.rcpsych.ac.uk/docs/default-source/improving-care/pmhic/campion-fitch-guidance-for-commissioning-public-mental-health-services-jcpmh-2015.pdf?sfvrsn=50333901_2

Link, Bruce G., Monahan, John, Stueve, Ann and Cullen, Francis T. Real in Their Consequences: A Sociological Approach to Understanding the Association between Psychotic Symptoms and Violence. American Sociological Review. 64, 2 (1999): 317-332.

Monahan, John et al. An Actuarial Model of Violence Risk Assessment for Persons with Mental Disorder. Psychiatric Services. 56, 7 (2005): 810-815.

Novaco, Raymond W. Anger as a Risk Factor for Violence among the Mentally Disordered. In Violence and Mental Disorders: Developments in Risk Assessment. J. Monahan and H. J. Steadman, eds. Chicago: University of Chicago Press, 1994 : 21

Offer, Daniel and Melvin, Sabshin, Eds. Normality and the Life cycle: A Critical Integration. New York: Basic Books, 1984 : 235

Tardiff, Kenneth. Concise Guide to Assessment and Management of Violent Patients. Washington DC: American Psychiatric Press, 1989: 105

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2

COMPETENCIES OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN NAKHON THAM NETWORK SCHOOL GROUP UNDER THE OFFICE OF SA KAEO PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 2

[1]พรกนก ชุนประเสริฐ, [2]สุชาดา นันทะไชย และ [3]พร้อมพิไล บัวสุวรรณ

[1]Phonkanok Chunprasoed, [2]Suchada Nanthachai and Prompilai Buasuwan

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]phonkanok.c @ku.th

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 29, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้ว เขต 2 และเพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้ว เขต 2 จำแนกตาม เพศ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งและประสบการณ์การทำงาน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน และครูผู้สอน จำนวน 93 คนรวมทั้งสิ้น 103 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยใช้สุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ เครจซี่และ มอร์แกน(Krejcie and Morgan) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม มาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

[1] นักศึกษา, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3 รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5 ระดับ จำแนกเป็น 2 ส่วน คือ (1) แบบสอบถามข้อมูลสถานภาพ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97 (2) แบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) การทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าที (t-test แบบ Independent Samples) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ผลการศึกษาพบว่า 1) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษารายด้านแล้ว พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ สมรรถนะการทำงานร่วมกันเป็นทีม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในอันดับแรก และค่าเฉลี่ยต่ำสุดเป็นอันดับสุดท้าย คือ สมรรถนะการให้บริการที่มีคุณภาพ อยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณาจำแนกตามเพศและจำแนกตามประสบการณ์ พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษาพบว่าสมรรถนะการมุ่งผลสัมฤทธิ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และ จำแนกตามตำแหน่ง พบว่าสมรรถนะการมีวิสัยทัศน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : สมรรถนะ. ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purpose of this study was to study the competency of school administrators. Nakorntham Network School Group under the Office of Sa Kaeo Primary Educational Service Area Office 2 and to compare the performance of school administrators. Nakorntham Network School Group Under the Office of Primary Educational Service Area, Sa Kaeo District 2 classified by gender, educational background, position and work experience. The sample used was 10 school administrators and 93 teachers, totaling 103 people. Sample was obtained by using Stratified Random Sampling. The tool used to collect data this time was a 5 Rating scale questionnaire with .97 reliability. Statistics used were percentage, mean, standard deviation, t-test, independent samples, one-way ANOVA.The results of the study revealed that 1) the competency of school administrators. Nakorntham Network School Group under the Office of Sa Kaeo Primary Educational Service Area Office 2, the overall average was at the highest level. When considering the competencies of school administrators in each aspect, it was found that the aspect with the highest average was Teamwork, classified by position there was a statistically significant difference in vision competence, followed

by analytical thinking and synthetic competency. The last lowest average was quality service at a high level. 2) The results of comparison the differences in the competencies of school administrators. When classified by sex and experience, there were no statistically insignificant differences. But when classified by educational qualification, it was found that the performance was aimed at achievement statistically significant differences at .05. Finallyperformance at .05.

Keywords : Competencies. School administrators.

บทนำ

จากสถานการณ์ปัจจุบันที่สังคมมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาไปสู่สังคมที่เจริญทางเทคโนโลยีในยุคที่เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง มีปัจจัยแวดล้อมหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ตั้งแต่การพัฒนาที่ก้าวหน้าของสังคมในยุคการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไปสู่สังคมที่มีความเจริญทางเทคโนโลยี สะท้อนถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เราต้องเตรียมคนให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและเงื่อนไขต่างๆ ในสภาพแวดล้อมทางสังคมของการพัฒนาประเทศ เราต้องนำความรู้ที่ได้เรียนรู้มาใช้กับงาน ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นรากฐานของการเป็นมนุษย์ และมีบทบาทอย่างมากเพราะการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ ระบบการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบัน ถือเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์ความรู้ โดยเฉพาะเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Quality Education) การประเมินขีดความสามารถของมนุษย์ (สำนักงาน ก.พ.ร., 2555,) ภายใต้ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการ” สำนักงาน ก.พ. ส่งเสริมสนับสนุน และส่งเสริมตามกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าราชการ ส่วนราชการ เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาข้าราชการ โดยยึดหลักการพัฒนาขีดความสามารถ (Capability) บุคลากรที่มีความรู้สามารถทำงานภายใต้หลักธรรมาภิบาล และระบบบริหารราชการมีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินการได้อย่างสม่ำเสมอในพื้นที่รับผิดชอบ โดยเน้นการพัฒนาการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (สำนักงาน ก.พ.ร., 2548: 9-16)

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีทักษะในการสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้คนในองค์กรเติมเต็มศักยภาพในการทำงาน และต้องมีแรงจูงใจเป็นขวัญและกำลังใจให้บุคลากรในสังกัดพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนให้มี IQ สูง ดังนั้น สถานศึกษาจึงเป็นสถาบันที่สำคัญ เพื่อสร้างและพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องมีกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพสูงตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดตามเกณฑ์และมาตรฐานการประเมินคุณภาพโรงเรียนต้องพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาและอบรมนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการและองค์กร เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ทักษะ ความสามารถและ

พฤติกรรมที่เหมาะสมกับงาน ดังนั้นการประเมินสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ปฏิบัติงานทราบระดับความสามารถของตนเองว่าอยู่ในระดับใดและต้องพัฒนาอะไรบ้างจะทำให้มีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมากขึ้น นอกเหนือจากการใช้ความสามารถในการพัฒนาความสามารถ การเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจสารสนเทศและทรัพยากรจำกัด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำในองค์กร เขาเป็นคนที่มีวิสัยทัศน์ ต้องเป็นผู้นำทางการบริหารที่มีวิสัยทัศน์ในการบริหารและความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ รู้จักวิเคราะห์ ประเมิน และตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรับผิดชอบดูแลการดำเนินงานในทุกด้าน จะต้องมีการบริหารจัดการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยการปรับแนวคิดในการบริหารจัดการให้เน้นการแก้ไขปัญหาและการพัฒนานโยบายและการปฏิบัติ ผู้บริหารจะต้องมีพฤติกรรมการบริหารแบบเชิงรุกซึ่งเน้นผลงานหรือผลสำเร็จตามเป้าหมายและคุณภาพที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ ผู้บริหารยังต้องเป็นผู้ริเริ่มและชี้นำแนวทางความคิดที่ดีในการทำงาน และสร้างความเข้าใจและประสานสัมพันธ์กับบุคลากรทุกฝ่ายได้อย่างดี นอกจากนี้ยังต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและดูแลให้มีการประเมินการปฏิบัติงานการศึกษาสมรรถนะที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 โดยใช้เกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ซึ่งประกอบด้วย สมรรถนะหลัก ได้แก่ 1.การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2. การให้บริการที่มีคุณภาพ 3.การพัฒนาตนเอง 4. การทำงานร่วมกันเป็นทีม สมรรถนะประจำสายงานประกอบด้วย 4 สมรรถนะสำคัญ คือ 1.การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ 2.การสื่อสารและการจูงใจ 3. การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 4. การมีวิสัยทัศน์ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ,2548)

ดังนั้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนางานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ให้มีประสิทธิภาพ และเกิดผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิผล โดยให้มีการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงอย่างมีคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมีความสุขในการเรียนรู้ และบุคลากรในสถานศึกษามีคุณภาพและสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาในอนาคต ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้ว เขต 2 ซึ่งประกอบด้วย โรงเรียนอนุบาลศรีวัฒนาวิทยา, โรงเรียนบ้านหนองหมู, โรงเรียนบ้านหนองแวง, โรงเรียนบ้านหนองหล่ม, โรงเรียนบ้านพร้าว, โรงเรียนเนินผาสุก, โรงเรียนบ้านหนองแสง และโรงเรียนบ้านบุกะสัง

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้ว เขต 2

2. เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้ว เขต 2 จำแนกตามเพศชายและหญิง ระดับวุฒิการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 โดยมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ปีการศึกษา 2564 ในกลุ่มนครธรรมมีสถานศึกษาทั้งสิ้น 8 โรงเรียน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 11 คน ครูผู้สอนในโรงเรียนจำนวน 129 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 140 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ปีการศึกษา 2564 ในกลุ่มนครธรรมมีสถานศึกษาทั้งสิ้น 8 โรงเรียน คือผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน ครูผู้สอนในโรงเรียนจำนวน 93 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 103 คน เพื่อหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 103 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ เครจซี่และ มอร์แกน (Krejcie and Morgan) และใช้สุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 โดยใช้เกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ซึ่งประกอบด้วย สมรรถนะหลัก ได้แก่ 1.การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2.การให้บริการที่มีคุณภาพ 3.การพัฒนาตนเอง 4.การทำงานร่วมกันเป็นทีม สมรรถนะประจำสายงานประกอบด้วย 4 สมรรถนะสำคัญ คือ 1.การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ 2.การสื่อสารและการจูงใจ 3.การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 4.การมีวิสัยทัศน์

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะของแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวทางของ Likert Scale ซึ่งมีอยู่ 2 ส่วน คือแบบสอบถามข้อมูลสถานภาพทั่วไป และแบบสอบถามสมรรถนะของผู้บริหาร

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลสถานภาพทั่วไป มีลักษณะเลือกตอบ (Check List) จำแนกตามเพศชายและหญิง วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทหรือปริญญาเอก ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาและครู ประสบการณ์การทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี, 5 – 10 ปี,11 – 16 ปี หรือมากกว่า 16 ปี

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเลือกตอบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้เกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ซึ่งประกอบด้วยสมรรถนะหลัก ได้แก่ 1.การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2.การให้บริการที่มีคุณภาพ 3.การพัฒนาตนเอง 4.การทำงานร่วมกันเป็นทีม สมรรถนะประจำสายงานประกอบด้วย 4 สมรรถนะสำคัญ คือ 1.การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ 2. การสื่อสารและการจูงใจ 3.การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 4.การมีวิสัยทัศน์ ใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวทางของ Likert Scale

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์เปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มนครธรรม โดยใช้การทดสอบที (Independent Sample t-test วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว(One-Way ANOVA) ด้วยสถิติทดสอบเอฟ (F-test) และเมื่อพบความแตกต่างรายคู่ใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างรายคู่ (Post hoc) โดยวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe's Method)

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพสของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าจำแนกตามเพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 77 คน จำแนกวุฒิการศึกษา ส่วนใหญ่วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 77 คน จำแนกตามตำแหน่ง ส่วนใหญ่ตำแหน่งครู จำนวน 93 คน จำแนกตามประสบการณ์ ส่วนมากมีประสบการณ์ 5 – 10 ปี จำนวน 40 คน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
สมรรถนะที่ 1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.51	0.50	มากที่สุด	6
สมรรถนะที่ 2 การให้บริการที่มีคุณภาพ	4.45	0.43	มาก	8
สมรรถนะที่ 3 การพัฒนาตนเอง	4.52	0.45	มากที่สุด	3
สมรรถนะที่ 4 การทำงานร่วมกันเป็นทีม	4.60	0.39	มากที่สุด	1
สมรรถนะที่ 5 การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์	4.59	0.47	มากที่สุด	2
สมรรถนะที่ 6 การสื่อสารและการจูงใจ	4.48	0.53	มาก	7
สมรรถนะที่ 7 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.51	0.48	มากที่สุด	5
สมรรถนะที่ 8 การมีวิสัยทัศน์	4.52	0.47	มากที่สุด	4
รวมเฉลี่ย	**4.52**	**0.40**	**มากที่สุด**	

จากตารางที่ 1 พบว่าสมรรถนะของผู้บริหาร ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษารายด้านแล้ว พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ สมรรถนะการทำงานร่วมกันเป็นทีม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในอันดับแรก รองลงมาคือ สมรรถนะการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ สมรรถนะการให้บริการที่มีคุณภาพ อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามเพศ

สมรรถนะ	เพศ (n = 103)				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	n =26		n =77			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.53	0.48	4.50	0.51	0.236	0.814
2 การให้บริการที่มีคุณภาพ	4.40	0.47	4.46	0.42	-0.633	0.528
3 การพัฒนาตนเอง	4.49	0.49	4.53	0.45	-0.375	0.708
4 การทำงานร่วมกันเป็นทีม	4.58	0.41	4.61	0.38	-0.351	0.726
5 การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์	4.49	0.56	4.63	0.43	-1.168	0.251
6 การสื่อสารและการจูงใจ	4.42	0.55	4.49	0.53	-0.585	0.560
7 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.48	0.48	4.52	0.48	-0.369	0.713
8 การมีวิสัยทัศน์	4.48	0.55	4.53	0.45	-0.408	0.686
รวม	**4.49**	**0.42**	**4.53**	**0.40**	**-0.484**	**0.630**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาเมื่อพิจารณาจำแนกตามเพศ พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (t= -0.484 ,Sig.= 0.630)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามวุฒิการศึกษา

สมรรถนะ	วุฒิการศึกษา (n = 103)				t.	Sig.
	ปริญญาตรี		ปริญญาโท/เอก			
	n =77		n =26			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.46	0.53	4.65	0.36	**-2.06***	**0.044**
2 การให้บริการที่มีคุณภาพ	4.43	0.43	4.50	0.44	-0.720	0.470
3 การพัฒนาตนเอง	4.52	0.46	4.53	0.46	-0.122	0.903
4 การทำงานร่วมกันเป็นทีม	4.58	0.40	4.65	0.33	-0.821	0.413
5 การคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์	4.56	0.48	4.68	0.43	-1.098	0.275
6 การสื่อสารและการจูงใจ	4.45	0.54	4.54	0.49	-0.697	0.487
7 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.48	0.47	4.58	0.48	-0.868	0.388
8 การมีวิสัยทัศน์	4.49	0.46	4.59	0.50	-0.869	0.387
รวม	**4.50**	**0.47**	**4.59**	**0.44**	**-1.016**	**0.312**

*$\rho \leq .05$

จากตารางที่ 3 พบว่าผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามวุฒิการศึกษาพบว่าสมรรถนะการมุ่งผลสัมฤทธิ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามตำแหน่ง

สมรรถนะ	**ตำแหน่ง**(n = 103)				t	Sig.
	ผู้บริหาร		ครู			
	n =10		n =93			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.34	0.54	4.53	0.49	-1.140	0.257
2 การให้บริการที่มีคุณภาพ	4.22	0.53	4.47	0.42	-1.759	0.082
3 การพัฒนาตนเอง	4.43	0.49	4.53	0.45	-0.689	0.492
4 การทำงานร่วมกันเป็นทีม	4.46	0.42	4.62	0.38	-1.210	0.229
5 การคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์	4.33	0.54	4.62	0.45	-1.859	0.066
6 การสื่อสารและการจูงใจ	4.20	0.57	4.51	0.52	-1.751	0.083
7 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.26	0.58	4.53	0.46	-1.743	0.084
8 การมีวิสัยทัศน์	4.23	0.56	4.55	0.43	**-2.096***	**0.039***
รวม	**4.31**	**0.49**	**4.54**	**0.39**	**-1.728**	**0.087**

*p < .05

จากตารางที่ 4 พบว่าผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง พบว่าสมรรถนะการมีวิสัยทัศน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์

สมรรถนะ	**ประสบการณ์การ**ทำงาน (n = 103)								F	Sig.
	ต่ำกว่า 5 ปี		5 – 10 ปี		11 – 16 ปี		มากกว่า 16 ปี			
	n =23		n =40		n =22		n =18			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1.การมุ่งผลสัมฤทธิ์	4.48	0.54	4.57	0.44	4.38	0.56	4.59	0.50	0.7822	0.485
2 การให้บริการที่มีคุณภาพ	4.46	0.42	4.44	0.34	4.38	0.46	4.52	0.44	0.352	0.788
3 การพัฒนาตนเอง	4.55	0.43	4.54	0.42	4.45	0.49	4.51	0.54	0.211	0.888
4 การทำงานร่วมกันเป็นทีม	4.63	0.39	4.61	0.37	4.55	0.40	4.62	0.42	0.199	0.897
5 การคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์	4.64	0.48	4.58	0.45	4.52	0.49	4.65	0.49	0.353	0.787
6 การสื่อสารและการจูงใจ	4.54	0.52	4.41	0.57	4.44	0.49	4.59	0.49	0.636	0.593
7 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร	4.48	0.52	4.48	0.48	4.48	0.48	4.63	0.43	0.507	0.679
8 การมีวิสัยทัศน์	4.62	0.47	4.43	0.51	4.53	0.49	4.56	0.42	0.850	0.470
รวม	**4.55**	**0.47**	**4.51**	**0.46**	**3.98**	**4.47**	**4.58**	**0.47**	**0.315**	**0.814**

จากตาราง 5 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณาจำแนกตามเพศ และจำแนกตามประสบการณ์ พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

จากการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

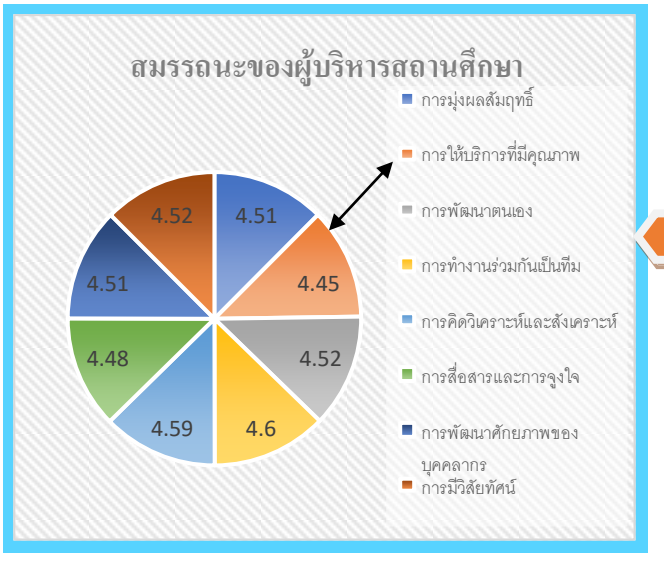
1. ผลการศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนเครือข่ายนครธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษารายด้านแล้ว พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ สมรรถนะ การทำงานร่วมกันเป็นทีม อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในอันดับแรก รองลงมาคือ สมรรถนะการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ อยู่ในระดับมากที่สุด และค่าเฉลี่ยต่ำสุดเป็นอันดับสุดท้าย คือ สมรรถนะการให้บริการที่มีคุณภาพ อยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สรุปผลการศึกษา ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบ สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามเพศและจำแนกตามประสบการณ์ พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 ผลการเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่าสมรรถนะการมุ่งผลสัมฤทธิ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

2.3 ผลการเปรียบเทียบ สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง พบว่าสมรรถนะการมีวิสัยทัศน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

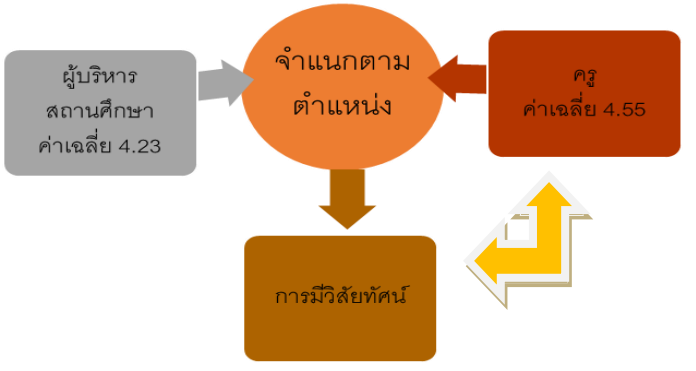


จากการศึกษาเรื่องสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยต่ำสุดเป็นอันดับสุดท้าย คือสมรรถนะการให้บริการที่มีคุณภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเป็นอันดับ

อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาไม่ได้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินความพึงพอใจมาแก้ไขและปรับปรุงในการบริการที่ดีที่สุด และไม่สร้างความประทับใจแก่ผู้รับบริการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าไม่มีการสำรวจ และทำการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ ผู้บริหารสถานศึกษาไม่มีการปรับปรุงระบบบริการทุกประเภทอย่างรวดเร็ว เกิดความล่าช้า

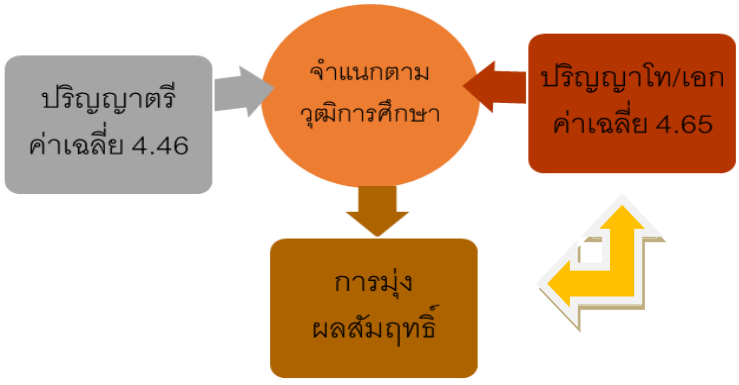
สอดคล้องกับงานวิจัย ของฐิฏรฐาว์ ศรีจันทร์เวียง (2553, หน้า 59) ได้ศึกษาสมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี พบว่า สมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ ขนาดใหญ่พิเศษ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยรวมและรายด้าน พบว่า สมรรถนะด้านการบริการที่ดี อยู่ในระดับมา

การเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง



การเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง พบว่าตำแหน่งการรับรู้ต่างกันมีทัศนะต่อสมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการมีวิสัยทัศน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะครูมองเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิผล ต้องมีวิสัยทัศน์ใน การที่จะทำให้สถานศึกษาพัฒนาไปสู่อนาคตที่ต้องการ ซึ่งวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาทำให้คนในองค์กรสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ให้ทันสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลง สามารถวัดผลได้ตรงตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ในการกำหนดวิสัยทัศน์เป็นตัวกำหนดทิศทางชัดเจนให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถพัฒนาองค์การประสบผลสำเร็จและสู่ความเป็นเลิศที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ และสะท้อนถึงความมุ่งมั่น จะต้องอาศัยทักษะในการบริหารอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ทีมงานที่มีศักยภาพใช้เครื่องมือด้านเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศได้อย่างมืออาชีพ

การเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา วุฒิการศึกษา



การเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า วุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท มีทัศนะต่อสมรรถนะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะมองว่าผู้บริหารมีความริเริ่มสร้างสรรค์ นำนวัตกรรมมาใช้เพื่อพัฒนางานในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย มีขั้นตอนการทำงานที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบความถูกต้องในการบริหารงาน มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีการกำหนดแนวทางนโยบาย พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.* กรุงเทพฯ: อักษรไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553) *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ.:.โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

“ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548,” (5 กันยายน 2548).ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอนพิเศษ 76 ง. หน้า 44 - 46.

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ก.พ.ร.(2548) *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย.* (พ.ศ.2546-2550). กรุงเทพฯ:สำนักงาน ก.พ.ร.

ฐิฏรฐาว์ ศรีจันทร์เวียง. (2553). *สมรรถนะผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (2546). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.2553. *คู่มือการกำหนดสมรรถนะในราชการพลเรือน : คู่มือสมรรถนะหลัก.* กรุงเทพฯ: บริษัท ประชุมช่าง จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, *พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (2 ฉบับที่) พ .ศ. 2551* กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.(2548). *หลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2548). *คู่มือหลักสูตรการพัฒนา ข้าราชการครูเพื่อให้มีหรือเลื่อนเป็นวิทยาฐานะชำนาญการพิเศษ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.

สำนักพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพ. (2549). *ชุดวิชาการจัดการเรียนรู้โครงการพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาประจำการ.* กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2556). *พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546.* พิมพ์ครั้งที่6. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต

EARLY CHILDHOOD EDUCATIONAL MANAGEMENT OF SCHOOL IN THE WICHIT NETWORK GROUP UNDER THE PHUKET PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

[1]ณัฐนรี มะลิชู, [2]สุชาดา นันทะไชย และ [3]สุดารัตน์ สารสว่าง

[1]Natnaree Malichoo, [2]Suchada Nanthachai and [3]Sudarat Sarnswang

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]Natnaree.mal@ku.th

Received: May 28, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต โดยใช้ประชากรจากผู้บริหารและครูผู้สอนปฐมวัยของโรงเรียนในเครือวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต ทั้งหมด 5 โรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 38 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเพื่อจัดลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็น (PN $PNI_{modified}$) ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมการจัด

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต โดยภาพรวมรายด้านและรายข้ออยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์ของการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต โดยภาพรวมรายด้านและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต มีดังนี้ ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน รองลงมา คือ ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย และลำดับสุดท้าย คือ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง

คำสำคัญ : การส่งเสริมการจัดการศึกษา, การจัดการศึกษาปฐมวัย, ปฐมวัย

Abstract

The objectives of this study were 1) to study the current and desirable conditions of early childhood educational management promotion of schools in the Wichit network group under Phuket Primary Educational Service Area Office. 2) to study the needs necessary to of early childhood educational management promotion of schools in the Wichit network group under Phuket Primary Educational Service Area Office. The population consisted of 13 schools administrators and 25 early childhood teachers from 5 schools in the Wichit network group. The tool used was a questionnaire created by the researcher. It was a 5-level Likert Scale questionnaire. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation. and prioritize the necessary needs index. The results were as follows: 1) the conditions state of early childhood educational management promotion of schools in overall, each aspect and item were at a high level. The desirable condition of promoting early childhood education management in overall, each aspect and item were at a highest level. 2) Necessary needs Index for early childhood educational management promotion were as follows: The highest necessary need was the aspect of building knowledge and understanding between schools, families and communities followed by the aspect of developing early childhood curriculum. The last lowest necessary need index was the aspect of promoting and supporting teachers to develop themselves.

Keywords : Promotion of Education Management, Early Childhood Education Management, Early Childhood.

บทนำ

การจัดการศึกษาในประเทศไทยนั้น เป็นการให้การศึกษาแก่ปวงชนชาวไทยทุกคนให้ได้รับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 54 “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ซึ่งการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อมุ่งปลูกฝังคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม ศีลธรรม และวัฒนธรรมการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดีและมีสุข ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เด็กเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของประเทศและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพื่อแสวงหาความก้าวหน้าไปพร้อมกับการรักษาความมั่นคงของคนในประเทศ ในปัจจุบันประชากรเด็กในประเทศไทยมีจำนวนลดลง แต่มีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นที่เด็กเกิดมาจะต้องเป็นเด็กที่มีความพร้อมทางด้านความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ ตลอดการเจริญเติบโตของเด็ก และโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพนั้นจะต้องมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นเด็กจึงต้องการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อยู่ในครรภ์ของมารดาจนถึงวัยรุ่น โดยเฉพาะพัฒนาการด้านสติปัญญาและอารมณ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต (ฐิติมา ชูใหม่, 2559)

ต่อมาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า สมควรมีกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่รัฐสภา พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 ขึ้น เพื่อให้เด็กปฐมวัยอยู่รอดปลอดภัยและได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากการล่วงละเมิดไม่ว่าในทางใด มีพัฒนาการที่ดีรอบด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้สมกับวัย เพื่อให้เกิดทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ อย่างสอดคล้องกับหลักการพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลและความต้องการจาเป็นพิเศษ สร้างคุณลักษณะให้เด็กปฐมวัยมีอุปนิสัยใฝ่ดี มีคุณธรรม มีวินัย ใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถซึมซับสุนทรียะและวัฒนธรรมที่หลากหลายได้ บ่มเพาะเจตคติของเด็กปฐมวัยให้เคารพคุณค่าของบุคคลอื่น มีจิตวิญญาณของการอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างเสมอภาค และมีจิตสานึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก และผู้ดูแลเด็กปฐมวัยได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

การพัฒนาเด็กปฐมวัยของประเทศไทย เป็นสิ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ให้ผลของการลงทุนที่คุ้มค่าที่สุดต่อการสร้างรากฐานของชีวิต ที่ผ่านมามีการ ดำเนินงานเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันหลายภาคส่วน เนื่องจากเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เริ่มต้นตั้งแต่ปฏิสนธิใน ครรภ์มารดาจนถึงอายุ 6 ปีบริบูรณ์ หรือก่อนเข้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จึงมีหลายหน่วยงานที่ จัดบริการพัฒนาเด็ก

ปฐมวัย รวมทั้งการให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรม เลี้ยงดูเด็ก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนโดยในส่วนของภาครัฐมีกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ เป็น หน่วยงานหลัก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ทั้งนี้การที่ผู้ดูแลหรือครูผู้สอนเด็กปฐมวัยในสถานศึกษาจะเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีในการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้นั้น ผู้บริหารโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะเหล่านั้น ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ (2563) ได้ประกาศ นโยบายและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ว่า การจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยให้ยึดหลักการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม (Holistic Development) โดยการพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการ 4 ด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญาสมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 มีแนวปฏิบัติให้เน้นเด็กเป็นสำคัญ จัดประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ ยืดหยุ่น จัดหาหรือพัฒนาสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ รวมถึงแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายและมีความหมายต่อเด็ก จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ประสานความร่วม และสร้างคามรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาเด็กปฐมวัยถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของประเทศชาติ ที่ถือว่าเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่ลำดับแรกของชีวิต ที่มีการประกาศไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ กฎกระทรวงและระเบียบต่าง ๆ แต่เมื่อนำมาสู่การปฏิบัติผู้บริหารโรงเรียนต่างก็มีศาสตร์และศิลป์ในวิถีการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ทำให้แต่ละโรงเรียนมีการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยที่แตกต่างเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียน ในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ตขึ้น เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสิ่งที่คาดหวังในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย นำไปสู่แนวทางในการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยครั้งยิ่งใหญ่ของประเทศต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต

2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ มีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหาร และครูโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต มีประชากรผู้บริหาร ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนและรองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 13 คน และประชากรครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 25 คน ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาจากกลุ่มประชากรทั้งหมดจำนวน 38 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถามให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนเป็นผู้ประเมินสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการตอนที่ 2 ประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต โดยใช้รูปแบบการตอบสนองรายคู่ (Dual-response format) ให้เลือกตอบพร้อมกันในสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ คือ การส่งเสริมอยู่ในระดับมากที่สุด การส่งเสริมอยู่ในระดับมากการส่งเสริมในระดับปานกลาง การส่งเสริมในระดับน้อย และการส่งเสริมในระดับน้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดประสงค์และข้อกำหนดของการศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจรายการ (Checklist) จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน โดยคำนวณหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) 2) วิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) นำมาตรวจและให้คะแนนตามเกณฑ์น้ำหนัก 5 ระดับ จากนั้นนำไปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เป็นรายข้อ รายด้านและภาพรวม โดยใช้ค่าคะแนนเฉลี่ยของคะแนนเป็นตัวชี้วัด โดยใช้ค่าคะแนนเฉลี่ยของคะแนนเป็นตัวชี้วัด โดยกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2553) ดังนี้ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด 3) ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต มาวิเคราะห์การหาความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็นโดยเทคนิค Priority Needs Index : $PNI_{Modified}$ เพื่อใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

ของผู้บริหารโรงเรียน 4) วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 3 ข้อคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเขียนของเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในด้านต่างๆเพิ่มเติม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิตสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต สรุปผล ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 86.84 เป็นเพศชาย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.16 มีอายุ 36 ปีขึ้นไป สูงที่สุด จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 52.63 รองลงมามีอายุระหว่าง 31-35 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 23.69 และต่ำสุดมีอายุน้อยกว่า 25 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.89 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรีสูงที่สุด จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 55.26 รองลงมามีระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 44.74 โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในตำแหน่ง ครู สูงที่สุด จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 52.63 รองลงมาอยู่ในตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 21.05 และต่ำที่สุดอยู่ในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนและตำแหน่งครูอัตราจ้างเท่ากัน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.16 นอกจากนี้ยังพบว่า มีประสบการณ์ในการทำงานส่วนใหญ่อยู่ในระหว่าง 5 – 10 ปีและมากกว่า 15 ปีเท่ากันสูงที่สุด จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 26.32 และต่ำที่สุดมีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 5 ปี และอยู่ในระหว่าง 11 – 15 ปีเท่ากัน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 23.68

2. สภาพปัจจุบันในภาพรวมการส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาหรือพัฒนาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ และด้านการจัดกิจกรรมการบูรณาการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย

สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมการส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง และด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย คือ ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย

การส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
	μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ
1. ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย	4.07	0.693	มาก	4.79	0.415	มากที่สุด
2. ด้านการจัดกิจกรรมการบูรณาการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้	4.02	0.769	มาก	4.72	0.498	มากที่สุด
3. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาหรือพัฒนาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้	4.14	0.740	มาก	4.78	0.486	มากที่สุด
4. ด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก	4.07	0.696	มาก	4.69	0.545	มากที่สุด
5. ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง	4.23	0.745	มาก	4.84	0.408	มากที่สุด
6. ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ครอบครัว และชุมชน	4.11	0.858	มาก	4.84	0.404	มากที่สุด
รวม	**4.10**	**0.689**	**มาก**	**4.76**	**0.430**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันในภาพรวมการส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (μ = 4.10, σ= 0.689) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (μ = 4.23, σ = 0.745) รองลงมา คือ ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาหรือพัฒนาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ (μ = 4.14, σ= 0.740) และด้านการจัดกิจกรรมการบูรณาการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย (μ = 4.02, σ = 0.769)

สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมการส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.76, σ = 0.430) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (μ = 4.84, σ= 0.404) รองลงมา คือ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง (μ =4.84, σ= 0.408) และด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย คือ (μ =4.69, σ= 0.545)

3. ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน มีความต้องการจำเป็นลำดับแรก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย

การส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัย	$PNI_{modified}$	ลำดับ
1.ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย	0.150	2
2.ด้านการจัดกิจกรรมการบูรณาการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้	0.148	3
3.ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาหรือพัฒนาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้	0.134	4
4.ด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก	0.132	5
5. ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง	0.126	6
6. ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน	0.151	1

จากตารางที่ 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน ($PNI_{modified}$ = 0.151) รองลงมา คือ ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย ($PNI_{modified}$ = 0.150) และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุดอันดับสุดท้าย คือ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ($PNI_{modified}$ = 0.126)

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริการโรงเรียน จากผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยทั้ง 6 ด้านของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต อยู่ในระดับมาก (μ = 4.10, σ = 0.689) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง มีการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับแรก (μ = 4.23, σ = 0.745) รองลงมา คือ ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาหรือพัฒนาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ (μ = 4.14, σ = 0.740) และด้านการจัดกิจกรรมการบูรณา

การส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ ด้านที่มีการส่งเสริมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย (μ = 4.02, σ = 0.769) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าตั้งแต่ได้มีการปฏิรูปการศึกษาทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องตื่นตัวในการพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นครูมืออาชีพ ที่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความประพฤติดี มีเจตคติที่ดี เหมาะสมจะเป็นครูอย่างแท้จริง และจากสถานการณ์ที่ผ่าน เนื่องด้วยปัจจุบันนี้มีการพัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาแบบใหม่ ซึ่งมีการนำการประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือ การประเมิน PA (Performance Agreement) มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการประเมิน จึงทำให้ครูต้องเกิดการปรับตัว ทำความเข้าใจระบบการประเมินแบบใหม่นี้ที่ลดภาระครูจากการลดการพิจารณาผลงานจากเอกสาร แต่เป็นการให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนให้มากขึ้น ส่งผลให้ครูจะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอทั้งในด้านศาสตร์ที่สอนและศาสตร์ทางด้านการสอน เพื่อเป็นผลให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงทำให้ในสภาพปัจจุบันผู้บริหารมีการส่งเสริมการพัฒนาตนเองของครูปฐมวัยเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2564) ที่ได้มีประกาศแจ้งหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ใหม่) หรือเกณฑ์ PA ทั้ง 4 สายงานขึ้น

ยิ่งในยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สภาพแวดล้อม ทางด้านเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมาก เพื่อให้เด็กในยุคใหม่มีความพร้อมกับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ทั้งสถานที่ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมีความปลอดภัย จึงถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาส่วนใหญ่จึงต้องพัฒนาและจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้สถานศึกษาของตนเองเป็นที่ยอมรับของชุมชนภายนอก สอดคล้องกับภาณุวิชญ์ เอี่ยมไพจิตร (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ผู้ปกครองมีความคาดหวังในการจัดการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลเอกชน สภาพแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่อาคารเรียนมีความมั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย อาคารเรียนมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างสอดส่องทั่วถึงได้เป็นอย่างดี การจัดพื้นที่และบริเวณโรงเรียนสะอาด ร่มรื่น สวยงาม มีเครื่องเล่นสนามที่มีความมั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย จัดพื้นที่ในอาคารให้เด็กสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ภายในอาคารเรียนมีพื้นที่ใช้สอยที่จัดแบ่งเป็นสัดส่วน เช่น ห้องน้ำ ห้องกิจกรรม ห้องนอน และสถานที่ตั้งโรงเรียน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ไม่มีลมพิษ

นอกจากนั้นในสภาพปัจจุบันสิ่งที่ผู้บริหารส่งเสริมน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมการบูรณาการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ อาจเป็นเพราะว่า การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการศึกษาปฐมวัยของครู ผู้บริหารและสถานศึกษา การขาดแคลนความรู้และความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย จึงทำให้ครูเน้นให้เด็กอ่านเขียนและเน้นการสอนให้เด็กท่องจำมากกว่าพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ในขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนบริหารงานเพื่อชื่อเสียง

ของโรงเรียนจึงเตรียมความพร้อมของเด็ก เพื่อการสอบแข่งขันมากกว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็ก รวมถึงปัญหาสถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง จึงทำให้เกิดการเรียนเพื่อสอบเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ระดับอนุบาล ซึ่งสอดคล้องกับ วสุกฤต สุวรรณเทน (2559) ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย : ปัจจัยเชิงสาเหตุ พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร วัดได้จากการสื่อสารแนวทางการปฏิบัติงานให้เข้าใจตรงกัน การกำกับติดตามและประเมินผลการเรียนการสอน การส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพ และการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) สมรรถนะขององค์การ วัดได้จากการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและ ยุทธศาสตร์ ความรู้ความสามารถของบุคลากร การจัดโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม การสรรหาและจัดทรัพยากร การเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหาร 3) บรรยากาศของโรงเรียน วัดได้จาก บรรยากาศเชิงบวกในโรงเรียนบุคลากรตั้งความคาดหวังเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสูง การเปิดโอกาสให้ร่วมตัดสินใจการให้ความเป็นกันเองไว้วางใจกันการจัดระบบการจูงใจและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และ4) การบริหารจัดการเรียนรู้ วัดได้จาก การบริหารหลักสูตร การบริหารจัดการเรียนการสอน การบริหารการวัดผลประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับมณฑา โฉมราช (2548) ที่ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 โดยศึกษาจากประชากรซึ่งเป็นผู้บริหารและครูผู้สอนระดับปฐมวัยของโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 318 คน ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยทั้ง 6 ด้าน ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่าโรงเรียนมีการปฏิบัติในระดับมากถึงมากที่สุด

สภาพที่พึงประสงค์ของการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยทั้ง 6 ด้านของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.76, σ = 0.430) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับแรก (μ = 4.84, σ = 0.404) รองลงมา คือ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง (μ =4.84, σ= 0.408) และด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเป็นอันดับสุดท้าย คือ (μ =4.69, σ= 0.545) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ต้องการให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพราะเด็กปฐมวัยจะได้รับการพัฒนาจากครอบครัวเป็นลำดับแรก ดังนั้น การพัฒนาเด็กปฐมวัยครอบครัว และสถานศึกษาต้องร่วมมือใกล้ชิด สื่อสารเชิงบวกสร้างความรู้ความเข้าใจ พัฒนาทักษะ แลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์และให้กำลังใจกันและกัน ดังคำที่ว่า “ครอบครัวอบอุ่น ปลอดภัย มีส่วนร่วมพัฒนาเด็ก” เพราะฉะนั้นผู้บริหารจึงต้องเป็นตัวกลางในการสร้างความเข้าใจในการจัดการศึกษาปฐมวัยให้กับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ นโยบายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย (2563) ที่ได้ให้ไว้แก่ศึกษาธิการจังหวัดและผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาทั่วประเทศ ทั้งนี้ยังคงต้องการให้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เนื่องจาก ผู้บริหารเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการประเมินวิทยาฐานะ

เช่นเดียวกับในสภาพปัจจุบันที่ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาตนเองของครูอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับแรก และด้านการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก เป็นด้านที่มีความต้องการในการส่งเสริมต่ำที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ มีการส่งเสริมการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอย่างดีอยู่แล้ว และส่งเสริมด้าน ๆ แทน

2. ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียน

ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายวิชิต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต พบว่า ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน ($PNI_{modified}$ = 0.151) รองลงมา คือ ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย ($PNI_{modified}$ = 0.150) และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุดอันดับสุดท้าย คือ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ($PNI_{modified}$= 0.126) แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามา การส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง และการมีข้อตกลงในการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง เพื่อพัฒนาเด็ก เพื่อพัฒนาผู้ปกครอง เพื่อพัฒนาโรงเรียน โดยบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ประกอบด้วย 6 ด้าน ด้านการอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการอาสาสมัคร ด้านการอบรมเลี้ยงดูที่บ้าน ด้านการตัดสินใจและด้านการร่วมมือกับชุมชน และทุกหน่วยงานมีความเข้าใจตรงกันที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับ ชบา พันธุ์ศักดิ์ (2550) ที่ศึกษาพบว่ารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการร่วมงานอย่างร่วมความรู้สึกกับผู้ปกครองและครู สามารถเสริมสร้างทักษะชีวิตเด็กปฐมวัยได้โดยนักเรียนในกลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และมีทักษะชีวิตสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนแบบปกติ แสดงให้เห็นว่าถ้าได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง จะช่วยให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนั้น ผู้บริหารเถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยเริ่มจากการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย ที่ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย ผู้บริหารควรมีการประชุมวางแผนชี้แจงเพื่อสร้างความ ตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาบุคลากรให้ความรู้ความเข้าใจ และมี ความสามารถนำความรู้ไปใช้ ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ และควรมีการ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักสูตร ก็ซึ่งสอดคล้องกับ คนึงนิจ วิจิตรปัญญา และวานิช ประเสริฐพร (2564) ที่ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการบริหารหลักสูตร และสอดคล้องกับ อเนก อัคคีเดช (2549) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหาร หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 พบว่า ด้าน การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ควรจัดเตรียมเอกสารประกอบหลักสูตร ต่าง ๆเช่น หลักสูตร แกนกลาง มาตรฐานการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล จัดอบรม ครูและประชุมเชิงปฏิบัติการให้มี ความรู้ความเข้าใจเกิดทักษะในการจัดทำหลักสูตร

ควรมีการสำรวจข้อมูลสารสนเทศความต้องการ ความจำเป็นของท้องถิ่น โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการ จัดการศึกษา ควรมีการประสานความร่วมมือเตรียมการ ในระบบกลุ่มโรงเรียนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อแก้ปัญหาบุคลากรได้กระจายความรับผิดชอบการ จัดทำหลักสูตร และจัดสรรงบประมาณในการ ดำเนินการจัดทำหลักสูตรให้เพียงพอและทันเวลา เนื่องจากการดำเนินการในด้านการเตรียมความพร้อมในด้านความรู้ความเข้าใจของผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ในการมีส่วนร่วมสำรวจข้อมูลสารสนเทศความ ต้องการ ความจำเป็นของท้องถิ่น ที่สำคัญ เบื้องต้นในการดำเนินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาให้มี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และการส่งเสริมที่ต้องการอยู่ในระดับมากเป็นอันดับสุดท้ายคือ เรื่องการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในสถาพปัจจุบันผู้บริหารรมีความรู้เกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่ครอบคลุมพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน เป็นอย่างดี

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ผู้บริหารควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร การกำหนดหน่วยการเรียนรู้ วิธีการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย และต้องเป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาแก่ครูได้ทุกเรื่องอย่างเข้าใจ รวมถึงการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง หากสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาไม่เหมาะกับเด็กปฐมวัยก็ควรมีการปรับเปลี่ยน ระดมทุนทรัพย์ งบประมาณให้เพียงพอเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กและเอื้อการจัดกิจกรรมของครูผู้สอน พร้อมทั้งสนับสนุนครูผู้สอนปฐมวัยในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นครูที่เป็นข้าราชการหรือครูที่เป็นอัตราจ้างก็ตาม เมื่อผู้บริหารมีความเข้าใจการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยอย่างท่องแท้และจัดการส่งเสริมทั้งครูและเด็กเป็นอย่างดีนั้น ก็จะส่งผลให้คุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีอย่างแน่นอน

เมื่อจัดลำดับความสำคัญความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมการจัดการศึกษาปฐมวัยของผู้บริหารแล้วนั้น พบว่า ความต้องการจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องส่งเสริม ช่วยเหลือสูงที่สุดอันดับแรก คือ ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัวและชุมชน ซึ่งครูผู้สอนระดับปฐมวัย จำนวน 25 คน ได้เห็นตรงกันว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประชุม ชี้แนะแนวทางระหว่างสถานศึกษาและผู้ปกครอง เพื่อให้เข้าใจถึงการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินพัฒนาการเด็ก รวมถึงสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างความเข้าใจกับครูและบุคลากรในสถานศึกษาของตนเอง เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เพื่อการประสานรอยเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งนับว่าเป็นกิจกรรมขับเคลื่อนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นสิ่งที่ส่งผลดีต่อการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงของเด็กปฐมวัย ทำให้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่น การปรับตัวของเด็กในช่วงรอยเชื่อมต่อจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและการช่วยเหลือจากครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การขับเคลื่อนดังกล่าวจึงจะประสบผลสำเร็จ

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นบุคคลแรกที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างรอยเชื่อมต่อ โดยต้องศึกษาหลักสูตรทั้งระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษา จัดระบบการบริหารงานด้านวิชาการที่จะเอื้อต่อการเชื่อมต่อการศึกษา เช่น จัดกิจกรรมให้ผู้สอนทั้งสองระดับมีโอกาสแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆ จัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมให้ความรู้และจัดทำเอกสารเผยแพร่ให้กับพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ

ผู้สอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในพัฒนาการเด็กปฐมวัย มีเจตคติที่ดีต่อการจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย จัดกิจกรรมให้เด็กและผู้ปกครองมีโอกาสได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้สอนและห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเปิดภาคเรียน จัดสภาพห้องเรียนให้ใกล้เคียงกับห้องเรียนระดับปฐมวัย เผยแพร่ข่าวสารด้านการเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน

และต้นสังกัด คือ สำนักงานเขตพื้นการศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษา สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สถานศึกษาหรือผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาปฐมวัย และเห็นความสำคัญในการส่งเสริมจัดการศึกษาผ่านกระบวนการอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือการพัฒนาเด็กให้ครบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา ผ่านการฝึกอบรม สัมมนา หรือการสร้างความเข้าใจผ่านรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถเข้าใจ สนับสนุน การจัดการศึกษาในทุกมิติ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นโยบายและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย.* [Online], เข้าถึงได้จาก https://moe360.blog/2020/09/23/early-childhood/. [10 กันยายน 2565].

คนึงนิจ วิจิตรปัญญาและวานิช ประเสริฐพร. 2564. *“แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1”*, วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564).

ชบา พันธุ์ศักดิ์. (2550). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการร่วมงานอย่างร่วมความรู้สึกระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย.* บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฐิติมา ชูใหม่. (2559). *การเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กปฐมวัย.* วารสารหัวหินสุขใจไกลกังวล,โรงพยาบาลหัวหิน.

บุญชม ศรีสะอาด. (2538). *วิธีทางสถิติสำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 2).* กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ภาณุวิชญ์ เอี่ยมไพจิตร. (2561). *ความคาดหวังในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วสุกฤต สุวรรณเทน. (2559). *คุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย : ปัจจัยเชิงสาเหตุ.* วารสารวิชาการ Veridian E –Journal,Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2564). *ก.ค.ศ. ประกาศใช้หลักเกณฑ์การประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะ (ใหม่) 4 สายงาน.* [Online] เข้าถึงได้จากhttps://otepc.go.th/th/content_page/item/3363-4-10.html. [15 มีนาคม 2566].

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2555).*“ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านเด็กปฐมวัย (แรกเกิดถึงก่อนเข้าประถมศึกษาปีที่ 1 ตามนโยบายรัฐบาล ด้านเด็กปฐมวัย พ.ศ.2555-2559”*. พริกหวานกราฟฟิก.

อเนก อัคคีเดช. (2549). *การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2.* สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

Cronbach, L. J. (1970). *Essential of psychological testing (3rd ed.).* New York: Harper Row.

การบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

ACADEMIC ADMINISTRATION OF SCHOOL IN MAE LA NOI DISTRICT UNDER THE MAE HONG SON PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

[1]รัฐพร ธรรมพิริยะกุล และ [2]ประพันธ์ ธรรมไชย

[1]Ratthaporn Thampiriyakul and [2]Prapan Thamachai

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ประเทศไทย

Mae hong son College, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

[1]ratthaporn101235@gmail.com

Received: May 28, 2023; **Revised**: July 27, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย 2) ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง คือผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย จำนวน 174 คน และกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการ คือผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านวิชาการ จำนวน 2 โรงเรียน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง

[1] นักศึกษา, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. ประธานหลักสูตรการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

0.80 – 1.00 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการ เท่ากับ .83 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามปัญหาการบริหารวิชาการ เท่ากับ .96 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปบรรยายแบบพรรณนา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการ พบว่าสภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการบริหารวิชาการโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย 2. แนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการ ได้แก่ ร่วมกันศึกษาบริบทของโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และความต้องการของชุมชน กระตุ้นให้ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ประชุมเพื่อกำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติการวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน ให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของ สพฐ. ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูเผยแพร่งานวิจัยผ่านช่องทางต่าง ๆ และให้ครูนำวิจัยที่จัดทำขึ้นไปต่อยอดเป็นประเด็นท้าทายในการประเมินวิทยฐานะ จัดทำแผนการนิเทศการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปใช้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย นำผลการประเมินการใช้สื่อ นวัตกรรมมาวิเคราะห์หาจุดเด่น จุดด้อย จากนั้นปรับปรุงให้สอดคล้อง เหมาะสมกับผู้เรียน

คำสำคัญ : การบริหารวิชาการ, โรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย

Abstract

The purposes of this study were 1) to study the current situation and the problems of academic administration of schools in Mae La Noi District, 2) study solutions to academic administration problems in Mae La Noi District under the Mae Hong Son Primary Educational Service Area Office 2. The sample was director, academic head, and group leaders of Mae La Noi District's 174 people and the focus group discussion to find academic administration solutions were director, academic head, and group leaders who had best academic practiced rewards 2 schools. It was a mixed-methods study. The research tools were data form, the current condition and academic administration problem questionnaires and focus group discussion form. The questionnaire had an Index of item objective congruence: IOC between 0.80 - 1.00, the reliability of the current condition questionnaire. The academic administration was .83 and the reliability of the questionnaire on academic administration problems was .96. Moreover, quantitative data analysis using frequency, percentages, means and standard deviation. The result of research 1. The current in academic administration discovered that the existing state of

academic administration Overall, every aspect was high level. Academic administration's overall and individual difficulties were at a low level. 2. The process of academic administration problem was meeting investigate the school, students, parents, and community needs. The instructors to develop a plan. Learning administration that is centered on the learner. The meet to establish regulations. Rules for Evaluation Assessment and Academic Results Transfer In conformity with the OBEC recommendations. Promote and assist teachers disseminate research through various channels and use the research that has been generated to the evaluation of academic standing. The collaborate to develop educational supervision plans that are appropriate for the school setting and present circumstances. The of an internal quality assurance system and educational standards, for example, the school director should encourage instructors to implement action plans. by putting the educational quality improvement strategy into action Emphasizing the importance of all parties' engagement. Promoting and supporting teachers to produce and develop media to create innovative teaching and learning.

Keywords : Academic administration , Schools in Mae La Noi District

บทนำ

สถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เต็มศักยภาพ โดยการจัดการศึกษาเพื่อเป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันมีผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก การบริหารการจัดการศึกษาของประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เพื่อพัฒนาคนในประเทศให้มีศักยภาพในการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยดำรงความเป็นไทยไว้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษาฉบับแรกของไทย ได้กระจายอำนาจในการบริหารงานสถานศึกษาออกเป็น 4 งาน ได้แก่ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ซึ่งงานวิชาการเป็นงานสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในสถานศึกษา และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล

รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ (ภารดี อนันต์นาวี, 2553 : 280)

การบริหารวิชาการถือเป็นงานหลักของโรงเรียน เพราะมาตรฐานหรือคุณภาพของการจัดการศึกษามักจะได้รับพิจารณาจากผลงานวิชาการเป็นสำคัญ นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ 17 ด้าน คือการพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การวางแผนงานด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนว การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหารวิชาการมีบทบาทสำคัญต่อผู้เรียน ครู และสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550 :29-30)

ผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2564 ของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปรากฏว่าวิชาภาษาไทยได้คะแนนเฉลี่ย 44.86 ระดับประเทศได้คะแนนเฉลี่ย 50.38 วิชาภาษาอังกฤษได้คะแนนเฉลี่ย 29.85 ระดับประเทศได้คะแนนเฉลี่ย 39.22 วิชาคณิตศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ย 33.70 ระดับประเทศได้คะแนนเฉลี่ย 36.83 และวิชาวิทยาศาสตร์ได้คะแนนเฉลี่ย 32.87 ระดับประเทศได้คะแนนเฉลี่ย 34.31 จะเห็นได้ว่าคุณภาพการจัดการศึกษาของในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ในปีการศึกษา 2564 ที่ผ่านมา มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศ
ในทุกรายวิชา

จากสภาพดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการศึกษาและเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา พัฒนาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 และใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

2. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 เป็นแบบผสมผสาน (Mixed Method) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 51 คน หัวหน้าวิชาการ จำนวน 51 คน และหัวหน้ากลุ่มสาระ จำนวน 204 คน รวมประชากรทั้งหมด 306 คน โรงเรียนทั้งหมด 51 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 29 คน หัวหน้าวิชาการ จำนวน 29 คน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 116 คน รวมทั้งหมด จำนวน 174 คน

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 2 คน หัวหน้าวิชาการ จำนวน 2 คน และหัวหน้ากลุ่มสาระ จำนวน 7 คน รวมทั้งหมด 11 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านวิชาการ (Best Practices) ที่ประสบความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับของสาธารณชนในเรื่อง การบริหารวิชาการโดยมีผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในปีการศึกษา 2564 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ที่ได้จากการสังเคราะห์จากเอกสารตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 รวมทั้งขอบข่ายการบริหารวิชาการของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาที่มีความสำคัญที่สุด ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ1) การพัฒนาหลักสูตรของ

สถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา5) การนิเทศการศึกษา 6) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา และ7) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 แบ่งออกเป็น 7 ด้าน ลักษณะแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 เป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่างจำนวน 7 ด้าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยคำนวณค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำเสนอในรูปของตารางประกอบการพรรณนา

4.2 การสังเคราะห์ข้อมูลแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 จากสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยหลักเกณฑ์การจำแนกหรือจัดกลุ่มข้อมูล และนำเสนอแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 สรุปผล ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพปัจจุบัน และปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย

ด้านที่	การบริหารวิชาการ	สภาพปัจจุบัน			ปัญหา		
		$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1	การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.02	0.36	มาก	2.26	0.55	น้อย
2	การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	4.40	0.27	มาก	2.02	0.59	น้อย

3	การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	4.07	0.31	มาก	2.24	0.50	น้อย
4	การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา	3.81	0.41	มาก	2.34	0.49	น้อย
5	การนิเทศการศึกษา	3.96	0.36	มาก	2.24	0.51	น้อย
6	การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา	3.96	0.44	มาก	2.33	0.55	น้อย
7	การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.11	0.36	มาก	2.12	0.54	น้อย
เฉลี่ย		**4.05**	**0.22**	**มาก**	**2.22**	**0.42**	**น้อย**

จากตารางที่ 1 พบว่าสภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.05, S.D. = 0.22) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยสามลำดับแรก ได้แก่ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.40, S.D. = 0.27) รองลงมา คือด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ($\overline{X}$ = 4.11, S.D. = 0.36) และด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ($\overline{X}$ = 4.07, S.D. = 0.31) สำหรับสภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 3.81, S.D. = 0.41)

ส่วนปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ = 2.22, S.D. = 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยสามลำดับแรก ได้แก่ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา มีปัญหาการบริหารวิชาการอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ = 2.34, S.D. = 0.49) รองลงมา คือด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ($\overline{X}$ = 2.33, S.D. = 0.55) และด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ($\overline{X}$ = 2.26, S.D. = 0.55) ตามลำดับ สำหรับปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 2.02, S.D. = 0.59)

2. แนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียน ในอำเภอแม่ลาน้อย ผลการศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต 2 ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ

1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนจัดประชุมครู คณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร และร่วมกันศึกษาบริบทของโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และความต้องการของชุมชน

2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ แต่งตั้งคณะกรรมการในการนิเทศ ติดตาม และตรวจสอบกระบวนการเรียนการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง และควรกระตุ้นให้ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

3) ด้านการวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครูประชุมเพื่อกำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติการวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน ให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของ สพฐ.

4) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและฝ่ายวิชาการส่งเสริม สนับสนุนให้ครูเผยแพร่งานวิจัยผ่านช่องทางต่าง ๆ และให้ครูนำวิจัยที่จัดทำขึ้นไปต่อยอดเป็นประเด็นท้าทายในการประเมินวิทยฐานะ

5) ด้านการนิเทศการศึกษา ได้แก่ ร่วมกันจัดทำแผนการนิเทศการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

6) ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนควรส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปใช้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และมีการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

7) ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ได้แก่ นำผลการประเมินการใช้สื่อนวัตกรรมมาวิเคราะห์หาจุดเด่น จุดด้อย จากนั้นปรับปรุงให้สอดคล้อง เหมาะสมกับผู้เรียน และผู้อำนวยการโรงเรียนควรส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำสื่อที่ปรับปรุงแล้วไปเผยแพร่

อภิปรายผล

จากการศึกษาการศึกษาเรื่อง การบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ผู้ศึกษาได้อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากทั้งนี้น่าจะเป็นผลมาจากการบริหารวิชาการ เป็นภารกิจที่สำคัญของการบริหารโรงเรียน เป็นหัวใจของการจัดการศึกษาที่ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผน ปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาและสถานศึกษา ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ความรู้ ทักษะให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับสภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดกระบวนการให้ผู้เรียนเข้าสู่มาตรฐานและได้รับการพัฒนาตนเอง กระบวนการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งสภาพปัจจุบันการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สอดคล้องกับแนวคิดของวิภาภรณ์ สร้อยคำ (2560) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการสอนที่ถูกต้อง ตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกเพื่อจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ หลักที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอน ควรจัดความรู้และคุณสมบัติอื่น ๆ

ที่ต้องการให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เนื้อหาที่สอนควรมีความยืดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงแข มานะปรีชางามเลิศ (2562) ที่ได้ทำการศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท พบว่าการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รองลงมา คือการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในและมาตรฐานการศึกษา ส่วนด้านที่มีการบริหารวิชาการเป็นลำดับสุดท้าย คือการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

ผลการศึกษาปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย น่าจะเป็นผลมาจากการบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นงานที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาและเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหาร ส่วนรายด้าน พบว่าปัญหาการบริหารวิชาการที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูทุกคนทำวิจัยในชั้นเรียน โดยมีความรู้ความเข้าใจในการทำวิจัยไม่เพียงพอ ประกอบกับครูยังไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการทำวิจัยในชั้นเรียน และไม่มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในชั้นเรียนให้ผู้ปกครอง ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้สนใจได้ทราบ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุลัดดาวัลย์ อัฐนาค (2557) ที่ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 พบว่าการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับน้อย และสอดคล้องกับงานวิจัยของสารินทร์ เอี่ยมครอง (2561) ที่ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในจังหวัดชัยนาท สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5 พบว่าปัญหาการบริหารงานวิชาการด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา คือการประชุมวางแผนในการกำหนดมาตรการ เกณฑ์ทิศทางในการทำวิจัยในชั้นเรียนของผู้บริหาร อาจเป็นเพราะครูมีความรู้ความเข้าใจในการทำวิจัยไม่เพียงพอ ประกอบกับไม่ทราบทิศทางในการทำวิจัย และสถานศึกษาไม่ได้ชี้แจงหรือมอบนโยบายมาตรการในการทำวิจัย จึงไม่สามารถนำไปสู่การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

2. จากผลการสังเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 จำนวน 7 ด้าน ซึ่งผ่านการยืนยันคำตอบจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย ที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านวิชาการ (Best Practices) แล้วทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าสามารถนำไปเป็นแนวทาง การแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อยได้ โดยผู้ศึกษาจะนำมาเสนอ

การอภิปรายผลแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อยที่มีปัญหาสูงสุด 3 อันดับแรก ดังนี้

2.1 ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา แนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ได้เสนอแนะให้โรงเรียนควรมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตามโครงสร้างของงาน จัดทำคำสั่งแต่งตั้งให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 เรื่อง โดยเน้นเรื่องที่เป็นปัญหามากที่สุด ผู้อำนวยการโรงเรียนและฝ่ายวิชาการมีการนิเทศ ติดตามการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง และควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูเผยแพร่งานวิจัยผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น งานเปิดบ้านวิชาการ Web Site โรงเรียน นิทรรศการงานวิจัยในศูนย์บริหารการจัดการศึกษา เป็นต้น ผู้อำนวยการโรงเรียนและฝ่ายวิชาการ ควรส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำวิจัยที่จัดทำขึ้นไปต่อยอดเป็นประเด็นท้าทายในการประเมินวิทยฐานะ ว9 (PA) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภูวนัย ปัฐพี (2559) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มศรีราชา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 พบว่าควรจัดอบรมครูเกี่ยวกับการวิจัย เพื่อคุณภาพการศึกษาในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสนับสนุนงบประมาณในการวิจัยเพื่อลดภาระของครูผู้วิจัย และสอดคล้องกับนคร จงอนุรักษ์ (2564) ได้ทำการศึกษา เรื่องการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี พบว่าสถานศึกษาควร สนับสนุนให้ครูเข้ารับการอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะที่ดีขึ้นโดยกำหนดให้ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

2.2 ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการ ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ได้เสนอแนะให้ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละส่วนอย่างชัดเจนผู้อำนวยการโรงเรียน และครูร่วมกันวิเคราะห์บริบทโรงเรียน และความต้องการของชุมชนเพื่อกำหนดมาตรฐานการศึกษาโดยให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ ผู้อำนวยการโรงเรียนควรส่งเสริม สนับสนุนให้ครูนำแผนการปฏิบัติไปใช้ โดยดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องผู้อำนวยการโรงเรียนควรส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการอบรมที่เกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 อย่างต่อเนื่อง และควรส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากรท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของอรพรรณ มูลละ (2560) ที่ได้ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพื้นที่สูงของ อำเภอแม่สรวย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงราย เขต 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้แนวทางในการพัฒนาการบริหาร งานวิชาการด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ตามประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ สถานศึกษาควรสร้างความตระหนักให้ครูเห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาควรจัดอบรมเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง และสถานศึกษาควรนำผลการประเมินเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการปรับปรุงและแก้ไขต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของปรัตถกรณ์ กองนาคู (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารวิชาการ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 พบว่าแนวทางการบริหารวิชาการ ด้านการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนควรร่วมวางแผน กำหนดภารกิจ วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์และ ความสำเร็จของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาตามองค์ประกอบของการประกันคุณภาพการศึกษา ทุกฝ่ายร่วมประเมินและรายงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อรองรับการพัฒนาการสอนของครู

2.3 ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการบริหารวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ได้เสนอแนะให้มีการจัดประชุมครู คณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยให้อยู่ในกรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นฐาน ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูร่วมกันศึกษาบริบทของโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และความต้องการของชุมชน และใช้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ผ่านมา นำมาวิพากษ์หลักสูตร เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย และจุดที่ควรพัฒนา จากนั้นปรับปรุงให้สอดคล้อง เหมาะสมกับเป้าหมายโรงเรียน และสภาพความต้องการของชุมชน นำผลการประเมินหลักสูตรไปใช้ในการจัดทำแผนยกผลสัมฤทธิ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของวราพร สินศิริ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี พบว่าสถานศึกษาควรเน้นการให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมและมีทักษะการเรียนรู้สู่อาชีพซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ดังนั้นจุดเน้นของทุก ๆ สถานศึกษาที่ครูและบุคลากรทางการศึกษา ทราบกันเป็นอย่างดีนั้น คือการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนโดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาการศึกษาเรื่อง การบริหารวิชาการของโรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พบว่าด้านที่มีปัญหามากที่สุด คือ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ดังนั้น ควรนำผลการศึกษานี้ไปปรับปรุงการดำเนินงานการบริหารวิชาการในสถานศึกษาของอำเภอแม่ลาน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 ผู้อำนวยการโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติมีวิธีการหรือ

ขั้นตอนที่นำไปสู่เป้าหมายโดยมีทิศทางที่แน่นอนชัดเจนจากปัญหาด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาที่มีปัญหามาก ควรนำมาศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ดวงแข มานะปรีชางามเลิศ. (2562). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์,.

นคร จงอนุรักษ์. (2564). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร,

ปรัตถกรณ์ กองนาคู. (2564). *การพัฒนาแนวทางการบริหารวิชาการ สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,

ภารดี อนันต์นาวี. (2553). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ทางการบริหารการศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ชลบุรี: มนตรี.

ภูวนัย ปัฐพี. (2559). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษากลุ่มศรีราชา สังกัดสำนักงานเขตพื้นทีการศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา,

วราพร สินศิริ. (2564). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี.* วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 7 (3), 129-143.

วิภาภรณ์ สร้อยคำ. (2560). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดสกลนคร.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สารินทร์ เอี่ยมครอง. (2561). *แนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในจังหวัดชัยนาท สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, นครสวรรค์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). *แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษา พ.ศ.2550.* กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุลัดดาวัลย์ อัฐนาค. (2557). *สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

WORKING SITUATION IN THE INFORMATION TECHNOLOGY DISRUPTION ERA OF TEACHERS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE NONTHABURI

[1]ชนากาญจน์ ธรฤทธิ์ และ [2]ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์

[1]Chanakan Torarit and [2]Laddawan Petchroj

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ประเทศไทย

Rajapruk University, Thailand

Chanakan_t@gmail.com

Received: May 28, 2023; **Revised**: July 27, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงานและขนาดสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จำนวน 323 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .67-1.00 และค่าความเที่ยงเท่ากับ .97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การทดสอบความ

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

แตกต่างรายคู่แบบ LSD ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ทั้งภาพรวมและรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความรับผิดชอบ รองลงมา คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ความยืดหยุ่น การปรับตัว ความสามารถในการสื่อสารในเรื่องที่ซับซ้อน ความร่วมมือร่วมใจ ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบ พบว่า เพศและขนาดสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับการศึกษาโดยปริญญาโทให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าปริญญาตรี วิทยฐานะมีความแตกต่างกันโดยผู้ที่มีชำนาญการพิเศษและชำนาญการให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าไม่มีวิทยฐานะ ครูที่มีประสบการณ์การทำงานให้ค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน โดยครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า5ปีและมากกว่า14 ปี เห็นต่าง กับครูที่มีประสบการณ์ 5-9ปี และ 10-14ปี

คำสำคัญ : สภาพการปฏิบัติงาน, ยุคการเปลี่ยนแปลง, เทคโนโลยีสารสนเทศ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the Working Situation in the changing era of information technology of teachers 2) to compare the working conditions in the changing era of information technology of Teachers under The Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi, classified by gender, level of education, academic standing, work experience and size of schools. The sample was 323 teachers under the Secondary Education Service Area Office, Nonthaburi, using a stratified random sampling by school size. The instrument was a questionnaire with IOC between .67-1.00 and reliability equal .96. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation. t-test, one-way ANOVA, LSD. The research findings were as follows: 1) The working conditions in the era of change in information technology of teachers under the Secondary Educational Service Area Office, Nonthaburi, in overall and all aspects ware at a high level. The highest mean was Responsibilities followed by information technology, flexibility, adaptability, ability to communicate in complex matters. cooperation creativity and critical thinking respectively 2) The comparison results showed that gender and size of educational institutes were not different. The average level of education by master's degree was higher than bachelor's degree. The academic standings are different, with those with special expertise and expertise giving above average without academic standing. Teachers with work experience gave different

averages. That was, by teachers with less than 5 years of experience and more than 14 years of experience, in contrast to teachers with 5-9 years of experience and 10-14 years of experience.

Keywords: Working Situation, Digital Disruption, Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi

บทนำ

ช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมานับตั้งแต่โลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงและผันแปรอย่างรวดเร็วของโลก มีการเปลี่ยนแปลงพลิกผันอย่างรวดเร็ว หรือเรียกว่า VUCA World ซึ่งเป็นคำย่อของ ความผันผวน (volatility) ความไม่แน่นอน (uncertainty) ความสลับซับซ้อน (complexity) และความคลุมเครือ (ambiguity) เดิมเป็นคำที่กองทัพสหรัฐอเมริกาใช้เรียกสถานการณ์ในสงครามที่แอฟริกาและอิรักที่สับสนและผันผวน แต่ตอนนี้ถูกนำมาใช้อธิบายโลกปัจจุบันที่มีแต่ความสับสนและผันผวนราวกับอยู่ในสงคราม และสภาวะแวดล้อมเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Giles, 2018)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีทำให้ระบบการศึกษาที่มีมาแต่ตั้งเดิม อาจไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นจริงในปัจจุบัน Disruption Technology ส่งผลให้การเรียนการสอนที่มีอยู่เดิมอาจจะก้าวตามไม่ทันเทคโนโลยีสมัยใหม่ สังคมมีความซับซ้อนขึ้น โลกเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและคาดเดายาก Disruption Technology พลิกผันการศึกษาแบบ Disruption Education ด้วยการแทนที่สิ่งเดิม Displacement แต่การแทนที่ของ Disruption Technology เราคงจะเคยได้ยินคำว่า Information Disruption หรือ Disruptive Technology อยู่บ่อยครั้ง คำว่า Disrupt แปลตรงตัวคือ "การหยุดชะงัก" ซึ่งมักถูกใช้ในบริบทของการ "ปฏิรูป" หรือทำอะไรก็ตามเพื่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ โดยมักจะถูกโยงเข้าสู่เรื่องของเทคโนโลยีอยู่เสมอ ลักษณะของ Disruption จะเป็นการ “แทนที่” สิ่งที่มีอยู่เดิมด้วยสิ่งใหม่ ก่อให้เกิดเป็นความต้องการใหม่ขึ้นมาและความต้องการใหม่นี้ได้แทนที่สิ่งเดิมที่มีอยู่โดย "ทันที" ซึ่งแตกต่างจากการ "ปรับเปลี่ยน" หรือ Transformation ที่จะเน้นการพัฒนาจากความต้องการเดิมหรือการต่อยอดจากสิ่งเดิมที่มีอยู่อย่างค่อยเป็นค่อยไป ศุภภัทรวริศรา เกตุสุนทร และ ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี (2021)

การเปลี่ยนแปลงในยุค Disruption ปัจจัยสำคัญคือ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology) ได้เข้ามามีบทบาทในทุกวงการ ในส่วนของวงการศึกษาก็มีผลกระทบ กล่าวคือ ในการจัดการเรียนการสอนยุคใหม่นั้น นอกจากครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของแนวคิดหลักแห่งวิชาชีพครูและเนื้อหาสาระวิชาที่สอนแล้วยังจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของเครื่องมือที่จะใช้แสวงหาความรู้เพื่อช่วยเติมเต็มความรู้ให้กับผู้เรียนเกิดทักษะ ความรู้ สร้างสรรค์ประสบการณ์ และ

ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ทุกคน ดังนั้น สื่อการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นสื่อบุคคล วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิควิธีการล้วนเป็นสื่อกลางที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ได้ง่ายและรวดเร็ว จึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งที่จะนำความต้องการของครูผู้สอนไปสู่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และที่สำคัญคือครูผู้สอนต้องรู้จักเลือกสรรสื่อการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผศ.ดร.สมหมาย จันทร์เรือง (2563)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กล่าวไว้ว่า ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้กระบวนการจัดการศึกษามีคุณภาพนั้น คือ ทรัพยากรบุคคล ซึ่งการบริหารทรัพยากรบุคคลนั้นเป็นหัวใจของกระบวนการบริหารการศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลได้ด้วยตนเอง ซึ่งที่ผ่านมาผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่เพื่อให้เกิดคุณภาพสูงสุดต่อผู้เรียน จึงทำให้คุณภาพการศึกษาของผู้เรียนยังต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด การบริหารทรัพยากรบุคคลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของหน่วยงานที่จะช่วยให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา จากการเปลี่ยนผ่านของโลกที่ทำให้ระบบการศึกษาของไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปทั้งระบบ ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้เรียน ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ที่เกิดขึ้น หากทำการพิจารณาเชิงลึก พบว่า ครูผู้สอน เป็นตัวกลางสำคัญของการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ภายในชั้นเรียน โดยครูผู้สอนต้องทำการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียน รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทตนเอง เพื่อการเปิดใจ การเปิดโลกทัศน์ใหม่ การยอมรับฟังความเห็นที่แตกต่าง การรู้จักพัฒนาตนเอง การศึกษาหาความรู้ใหม่อย่างสม่ำเสมอ การนำความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มากยิ่งขึ้น

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันมุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและการบริการเพื่อให้พร้อมรับจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมของโลกครั้งที่ 4 ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยจึงต้องเปลี่ยน แปลงพื้นฐานโครงสร้างอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตที่ขับเคลื่อนประเทศด้วยข้อมูลเทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการแข่งขัน ครอบคลุมระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะและอินเตอร์เน็ตของทุกสิ่งที่สร้างแพลตฟอร์มสำหรับเศรษฐกิจในอนาคตและเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศให้สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา โดยวางพื้นฐานระบบให้รองรับการเรียนรู้ด้วยดิจิทัลแพลตฟอร์ม เน้นการพัฒนาทักษะดิจิทัล ทักษะการคัดกรองความรู้และการใช้เทคโนโลยีผสมผสานกับคุณค่าของครูไปพร้อมกัน และพัฒนาสื่อการเยนรู้ให้มีคุณภาพเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากระบบการเรียนรู้และพัฒนาตนเองผ่านเทคโนโลยีการเรียนรู้สมัยใหม่ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ผลของการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน พัฒนา ปรับปรุงสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี เพื่อช่วยให้การบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ นำไปสู่คุณภาพของการศึกษาที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงานและขนาดสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จำนวน 2,029 คน จากสถานศึกษาทั้งหมด 18 โรงเรียนประกอบด้วยโรงเรียนขนาดใหญ่ 8 โรงเรียนมีประชากร 1,289 คนโรงเรียนขนาดใหญ่ 5 โรงเรียนประชากร 509 คนและโรงเรียนขนาดเล็กและกลาง 5 โรงเรียนประชากร 231 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จำนวน 323 คน จากสถานศึกษาทั้งหมด 12 โรงเรียน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดสถานศึกษา คือขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก จำนวน 18 โรงเรียน ได้จำนวนโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างและจำนวนกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 5 โรงเรียน จำนวน 205 คนโรงเรียนขนาดใหญ่ 4 โรงเรียน จำนวน 81 คน และโรงเรียนขนาดกลางและเล็ก 3 โรงเรียน จำนวน 37 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ใน 7 ด้าน คือ 1)ความคิด

อย่างมีวิจารณญาณ 2) ความสามารถในการสื่อสาร 3) ความคิดสร้างสรรค์ 4) ความร่วมมือร่วมใจ 5) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว 6) ความรับผิดชอบ 7) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศพี่

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ผู้วิจัยได้พิจารณาจากกรอบแนวคิดและตัวแปรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างแบบสอบถาม ลักษณะโครงสร้างแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงาน และขนาดสถานศึกษา จำนวน 5 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรีซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์องค์ประกอบของสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูซึ่งประกอบด้วย 7 ด้าน 1)ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) ความสามารถในการสื่อสาร 3) ความคิดสร้างสรรค์ 4) ความร่วมมือร่วมใจ 5) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว 6) ความรับผิดชอบ 7) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 45 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert) ซึ่งแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนแบบสอบถามเป็น 5 ระดับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติการวิจัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ดังนี้

4.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และคำนวณค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 แบบสอบถามระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.3 เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ อายุการทำงาน และขนาดสถานศึกษา โดยการทดสอบที แบบอิสระต่อกัน (Independent t-test)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี สรุปผล ดังนี้

1. สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี

ข้อที่	สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครู	$\overline{X}$	S.D.	แปลค่า	อันดับ
1	ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ	4.12	.65	มาก	6
2	ความสามารถในการสื่อสารในเรื่องที่ซับซ้อน	4.15	.63	มาก	4
3	ความคิดสร้างสรรค์	4.12	.70	มาก	7
4	ความร่วมมือร่วมใจ	4.14	.67	มาก	5
5	ความยืดหยุ่น การปรับตัว	4.24	.65	มาก	3
6	ความรับผิดชอบ	4.29	.67	มาก	1
7	ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	4.26	.62	มาก	2
	ภาพรวม	**4.19**	**.60**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\overline{X}$ = 4.19)

2. การเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงาน และขนาดสถานศึกษา พบว่าเมื่อจำแนกตามเพศไม่แตกต่างกันทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูได้รับข้อมูลจากผู้บริหารโดยการประชุมอย่างต่อเนื่อง ส่วนระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้าน โดยปริญญาโทให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าปริญญาตรีทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่สำเร็จปริญญาโทมีการใช้เทคโนโลยีมีการใช้เทคโนโลยีในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลอย่างต่อเนื่องในการเรียนรู้จึงให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าปริญญาตรี ส่วนวิทยฐานะมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ทั้งภาพรวมและรายด้านโดยชำนาญการพิเศษและชำนาญการให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าไม่มีวิทยฐานะ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งสองกลุ่มที่มีวิทยฐานะ มีประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยีในการทำผลงานมากกว่าผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ แต่ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันพบว่าครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้าน โดยครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า5ปีและมากกว่า14 ปี ให้ค่าเฉลี่น้อยกว่ากลุ่มครูที่มีประสบการณ์ 5-9ปี และ 10-14ปี

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี ทั้งภาพรวมและรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความรับผิดชอบ รองลงมาคือ ด้านเทคโนโลยีและความยืดหยุ่น การปรับตัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงโควิดมีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ครูต้องมีความรับผิดชอบสูงในการจัดการเรียนการสอน ในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งครูแต่ละคนต้อง Work from home ตามที่ได้รับมอบหมายทั้งครูและนักเรียนจะต้องมีความรับผิดชอบสูง และสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีความยืดหยุ่น เนื่องนักเรียนมีอุปกรณ์และความสามารถในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิค ไม่เท่ากันครูจึงต้องมีความยืดหยุ่น รวมทั้งผู้บริหารที่จะต้องมีการปรับตัวในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการ ปัจจุบันเป็นยุคดิจิทัล ที่มีการจัดเก็บข้อมูล ประเมิน ด้วยคอมพิวเตอร์ จึงทำให้มีความรวดเร็ว สะดวก และถูกต้องมากยิ่งขึ้น ซึ่งการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าไม่จำกัดด้วยชั้นเรียน แต่เป็นการเรียนรู้ด้วยระบบการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต ผ่านเว็บเพจ ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิค สื่อดิจิทัล เรียนได้ตลอดเวลาตลอดชีวิต และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน เทคโนโลยีจึงมีบทบาทที่สำคัญในการตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียน จึงทำให้พบว่าการทำงานต้องอาศัยเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสอดคล้องณัทชลิดา บุตรดีวงษ์ (2561) ที่ทำวิจัยเรื่องการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21ของโรงเรียนแสนสุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21ของโรงเรียนแสนสุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศและเพื่อการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนแสนสุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18ผลการวิจัยพบว่า สภาพการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21ของโรงเรียนแสนสุข สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18 โดยรวมอยู่ในระดับ มาก

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์การทำงาน และขนาดสถานศึกษา พบว่าเมื่อจำแนกตามเพศไม่แตกต่างกันทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูได้รับข้อมูลจากผู้บริหารโดยการประชุมอย่างต่อเนื่อง ส่วนระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้าน โดยปริญญาโทให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าปริญญาตรีทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่สำเร็จปริญญาโทมีการใช้เทคโนโลยีมีการใช้เทคโนโลยีในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลอย่างต่อเนื่องในการเรียนรู้จึงให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าปริญญาตรี ส่วนวิทยฐานะมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ทั้งภาพรวมและรายด้านโดยชำนาญการพิเศษและชำนาญการให้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าไม่มีวิทยฐานะ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้งสองกลุ่มที่มีวิทยฐานะ มีประสบการณ์

ในการใช้เทคโนโลยีในการทำผลงานมากกว่าผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ แต่ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน พบว่าครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพการปฏิบัติงานยุคการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ แตกต่างอย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้าน โดยครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า5ปีและมากกว่า14 ปี ให้ค่าเฉลี่น้อยกว่ากลุ่มครูที่มีประสบการณ์ 5-9ปี และ 10-14ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า5ปี เป็นครูบรรจุใหม่ ส่วนครูที่มีประสบการณ์มากกว่า15ปี เป็นครูกลุ่มใกล้เกษียณจึงไม่มีความถนัดในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน ส่วนครูที่มีประสบการณ์ 5-9ปีและครูที่มีประสบการณ์ 10-14ปี เป็นครูที่อยู่ในช่วงของการทำงานทั้งประสบการณ์ และการพัฒนาตนเอง ปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบการเรียนการสอนและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ซึ่งสอดคล้องกับ ทศพล สุวรรณราช (2563) เรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี พบว่าครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกันต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างกัน และธนกฤต เสนามาตย์ (2559) เรื่อง สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นการศึกษาบุรีรัมย์เขต 2 พบว่าผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกันต่อสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

ทศพล สุวรรณราช (2563). *ภาวะผู้นำดิจิตอลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานนทบุรี.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์. (2562). *สถิติสำหรับการวิจัยและเทคนิคการใช้ SPSS.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

วิจารณ์ พานิช (2555) *ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ:มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วิชัย วงศ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2558). การโค้ชเพื่อการรู้คิด. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์..

_____. (2562). Disruptive Teacher:ครูผู้ทำลายล้างการสอนแบบเดิมๆ.กรุงเทพฯ:ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.

_____.(2561). การโค้ชเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

_____.(2561). การเรียนรู้ส่วนบุคคล Personalize Learning. กรุงเทพฯ:จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

_____. (2561).*กระบวนทัศน์การโค้ชเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้แบบ Hands-Onและ Minds-On*. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

_____. (2563). Cognitive Coaching. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

วินัย เกื้อกูล. (2552). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในเขตอำเภอเขาฉกรรจ์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้วเขต 1.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศุภภัทรวริศรา เกตุสุนทร และ ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี (2021). การศึกษาในยุค Disruptive Technology Education in the Disruptive Technology. สืบค้น 3 มีนาคม 2566, แหล่งข้อมูล file:///C:/Users/ying%20chanakan/Downloads/5-3-6%20(2).pdf

สมหมาย จันทร์เรือง (2563).มติชนออนไลน์. วันอาทิตย์ที่ 23 เมษายน 2566. สืบค้น 3 มีนาคม 2566, แหล่งข้อมูลhttps://www.matichon.co.th/columnists/news_1878563

Nelson Mandela. (2013). สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2566, แหล่งที่มาhttps://goal.by-jai.com/nelson-madela.

Giles, Sunnie. (2018 May 9,). “How VUCA Is Reshaping The Business Environment, And What It Means For Innovation”. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2566, แหล่งที่มา https://www.forbes.com.

การเพิ่มศักยภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

INCREASING POTENTIAL OF LOCAL PRODUCTS, CROCHET FABRIC BASED ON SUFFICIENCY ECONOMY AND CREATIVE ECONOMY IN SAP YAI DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]เกศศิริ ละแมนชัย และ [2]ฤทธิชัย ผานาค

[1]Kessiri Lamanchai and [2]Ritthichai Phanak

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand.

[1]Kessiri@cpru.ac.th

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวน 25 คน เครื่องมือการวิจัยใช้ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม สังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนี้ 1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าถักโครเชต์เหลือใช้ 2) การแปรรูปต่อยอดผลิตภัณฑ์จากสินค้าเดิมโดยทำการประยุกต์ให้ทันสมัย โดยวิเคราะห์กรอบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า 1)รูปแบบทันสมัยและตอบสนองต่อผู้บริโภค 2) เพิ่มความเป็นเอกลักษณ์ 3) เน้นความเรียบง่ายตามท้องถิ่น และชุมชนสามารถผลิตเองได้

[1] อาจารย์ สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

4) ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย จากกรอบการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าถักโครเชต์ พบว่า ด้านที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าถักโครเชต์เหลือใช้ มีรูปแบบดังนี้ 1) การแปรรูปเป็นกระเป๋าจากเศษผ้าถักโครเชต์ 2) การแปรรูปเป็นของประดับสตรี

คำสำคัญ : การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ฐานเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the operational conditions of crocheted fabric local product groups based on sufficiency economy and creative economy in Sap Yai District, Chaiyaphum Province; 2) to study product development guidelines of local product groups. Crocheted fabrics based on sufficiency economy and creative economy, Sap Yai District, Chaiyaphum Province The sample group used in this research was the local product group, crocheted fabrics based on sufficiency economy and creative economy, Sap Yai District, Chaiyaphum Province. which consisted of 25 group members. The research tools were questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions and participatory observation. The results showed that Group product development There are product development guidelines as follows: 1) Processing of products from leftover crocheted fabrics. By analyzing the product development framework, it was found that 1) Modern style and respond to consumers 2) Increase uniqueness 3) Emphasize local simplicity. And the community can produce by themselves. 4) The products are diverse. From the product development framework to the development of crocheted fabric prototypes, it was found that side 1 product development by processing products from leftover crocheted fabrics. The format is as follows: 1) Processing into bags from crocheted fabric scraps 2) Processing into women's accessories

Keyword : Product Development, Sufficiency Economy, Creative Economy

บทนำ

ประเทศไทยมุ่งส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งทางด้านการแข่งขันเพื่อทันต่อการแข่งขันในตลาดโลก และผลักดัน SMEs สู่สากล ดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปีของประเทศไทย ตามยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มีประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาผู้ประกอบการ

และเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาทักษะผู้ประกอบการ ยกระดับผลิตภาพแรงงานและพัฒนา SMEs สู่สากล และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในทุกภาคส่วน และในด้านของวิสาหกิจชุมชนก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่รัฐให้ความสำคัญและพร้อมจะส่งเสริมช่วยเหลือ ดังจะเห็นจากการแถลงการณ์ของรัฐบาลที่ว่า "รัฐบาลพร้อมส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่จะเป็นกำลังสำคัญที่จะนำพาเศรษฐกิจประเทศไทยให้เข้มแข็ง" (ข่าวทำเนียบรัฐบาล, 3 มีนาคม 2560) ในส่วนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรให้ความสำคัญต่อการต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีคุณค่า มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ความเป็นไทยสู่การแข่งขันได้อย่างยั่งยืน และยกระดับคุณภาพสินค้าเป็นสินค้าที่เพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชนและประเทศชาติได้

การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจ ไทยในอนาคตโดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน ในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตาม เป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและ พฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้า เพื่อสร้างรายได้ให้ประชาชนและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเอง

ผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือเป็นที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกำเนิดมาจากชุมชน โดยภูมิปัญญาชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ทุ่มเทส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ผ่านหลายมาตรการ และยังคงได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้จะเห็นได้จากนโยบายเร่งด่วนใน ปีงบประมาณ 2558 ซึ่งทางอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ภารกิจกรมการพัฒนาชุมชนและ นโยบายกระทรวงมหาดไทยต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อมุ่งเป้าหมายใน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีรายได้มากขึ้น โดยจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการช่วยเหลือ ส่งเสริม ยกระดับหมู่บ้านที่มีการผลิตสินค้าชุมชน โดยคาดหวังว่าผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนจะได้รับองค์ความรู้ที่จะช่วย เพิ่มขีดความสามารถในการบริหารดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น (เดอะพับลิกโพสต์, ออนไลน์ 2557) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงจัดสรรงบประมาณเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินงานของผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ชุมชนมากขึ้น ซึ่งรวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีความ เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การที่มีผลิตภัณฑ์ที่ดีและมีคุณภาพ สามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์รวมไปจนถึงท้องถิ่นด้วย ในเรื่องของผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน ซึ่งปัญหาหนึ่งที่พบ

ได้ในเกือบทุกชุมชน ยังมีปัญหาทางด้านของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค การออกแบบผลิตภัณฑ์จึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน (ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์, 2551) การวิจัยนี้จะเน้นในเรื่องการพัฒนารูปผลิตภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ ปรีชา ปิ้นกล่ำ (2549) ได้กล่าวว่า การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนควรมีการออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดหรือกำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น โดยใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ความงาม เอกลักษณ์ที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางความรู้สึกและคุณค่าแก่ผู้บริโภคได้ ผลิตภัณฑ์นั้นจะเป็นตัวสร้างแรงกระตุ้นให้กับผู้ซื้อสิ้นค้าได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์หลายอย่างในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาในแบบของผลิตภัณฑ์เนื่องจากขาดประสบการณ์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์และความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนา ด้านการส่งเสริมการตลาด ซึ่งผู้ประกอบการในชุมชนต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญ เพราะการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับตัวผลิตภัณฑ์เป็นที่สนใจ เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการทำธุรกิจ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างแท้จริง สร้างความน่าสนใจในตัว สินค้าและสามารถสร้างผลสำเร็จได้ในอนาคตเพื่อก้าวไปสู่ตลาด ผลิตภัณฑ์นับเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความแตกต่างของสินค้าด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเป็นกลยุทธ์ตลาดอย่างหนึ่งที่จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มและจูงใจให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าได้ จากการศึกษาจะพบว่าขณะนี้ผลิตภัณฑ์มีมากมายซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยสร้างมูล ค่าเพิ่มและความปลอดภัยในตัวของผลิตภัณฑ์ ดังนั้นปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายคือการเรียนรู้ การเรียนรู้ศึกษาเทคนิคการสร้างหรือออกแบบผลิตภัณฑ์นับเป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้ผลิตสามารถใช้เป็นเครื่องมือผลิตสินค้าของตนให้มีจุดขายแตกต่างจากสินค้าอื่น และเพิ่มมูลค่าให้สินค้า จัดเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่ช่วยขยายหรือรักษาส่วนแบ่งตลาดได้อีกทางหนึ่ง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นการวิจัยเพื่อการเพิ่มศักยภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ จะช่วยในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาชุมชนและเพิ่มความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และรับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นและจะเป็นสิ่งขับเคลื่อนให้กลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าอันจะสามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืนให้กับชุมชน และช่วยส่งเสริมประชาสัมพันธ์ จัดจำหน่ายและเข้าถึงผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษา การเพิ่มศักยภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวน 25 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาสรุปเป็นประเด็นเพื่อให้ได้ข้อมูลแนวการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การเพิ่มศักยภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ สรุปผล ดังนี้

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบในการต่อยอดและพัฒนา พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนี้ 1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าถักโครเชต์เหลือใช้ 2) การแปรรูปต่อยอดผลิตภัณฑ์จากสินค้าเดิมโดยทำการประยุกต์ให้ทันสมัย โดยวิเคราะห์กรอบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า 1)รูปแบบทันสมัยและตอบสนองต่อผู้บริโภค 2) เพิ่มความเป็นเอกลักษณ์ 3) เน้นความเรียบง่ายตามท้องถิ่น และชุมชนสามารถผลิตเองได้ 4) ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย จากกรอบการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าถักโครเชต์ พบว่า ด้านที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าถักโครเชต์เหลือใช้ มีรูปแบบดังนี้ 1) การแปรรูปเป็นกระเป๋าจากเศษผ้าถักโครเชต์ 2) การแปรรูปเป็นของประดับสตรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค (2555 : 13-14) ที่ได้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง โดยผลงานที่ได้รับการออกแบบใช้ขอบเขตการออกแบบ คือ ต้องมีคุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม,มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น,วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น, ความสวยงามและความน่าสนใจและรูปแบบแปลกใหม่สะดุดตา การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เกิดจากการมีส่วนร่วมต่อยอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษของชุมชนกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอรูปแบบใหม่ร่วมสมัยที่ได้จากบรรพบุรุษ สามารถสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงความรู้และเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆกับประสบการณ์จากผลงานที่ผ่านมา ซึ่งการจำหน่ายใน

ตลาดด้วยการจำหน่ายจริงยังสถานที่ต่างๆ ได้แก่ งาน Expo งาน OTOP งานเทศกาลของดีประจำปี เพื่อประเมินกลุ่มผู้บริโภคแล้วนำไปปรับปรุงเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับลูกค้าในระดับต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มสมาชิกผู้ผลิตผ้าทอและคนในชุมชนตื่นตัวกับปรากฏการณ์ใหม่ของผลิตภัณฑ์ อีกทั้งชุมชนมีเครือข่ายและสามารถนำความรู้ไปสู่การปฏิวัติด้วยผลิตภัณฑ์ผ้าทอรูปแบบใหม่ร่วมสมัยโดยอาศัยกระบวนการทางสังคมที่มีเครือข่ายทางปัญญา เป็นชุมชนอิสระซึ่งทำหน้าที่จัดการความรู้เพื่อประโยชน์ในการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและมีแนวโน้ในการเพิ่มเศรษฐกิจให้กับชุมชนแต่ละท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน จากงานวิจัยการส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าท้องถิ่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตนมีอยู่ให้มีการต่อยอด เพิ่มสีสัน เพิ่มลวดลายความเป็นท้องถิ่น และการประยุกต์เข้ากับรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยจะช่วยส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์น่าสนใจต่อกลุ่มผู้บริโภคมากยิ่งขึ้นและยังสามารถเพิ่มกลุ่มของลูกค้าที่หลากหลายวัยมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษา การเพิ่มศักยภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ได้ทำการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีกรอบในการพัฒนา ดังนี้ 1) รูปแบบทันสมัยและตอบสนองต่อผู้บริโภค 2) เพิ่มความเป็นเอกลักษณ์ 3) เน้นความเรียบง่ายตามท้องถิ่นและชุมชนสามารถผลิตเองได้ 4) ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าถักโครเชต์ สามารถจำแนกได้ 2 แนวทางดังนี้ 1) รูปแบบในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าถักโครเชต์เหลือใช้ 2) การต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลวรรณ พัชรพรพิพัฒน์ (2558 :บทคัดย่อ) ทำการศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นประเภทกระเป๋าจากเศษผ้าฝ้ายทอเหลือใช้ กรณีศึกษาผ้าฝ้ายทอไทลื้อบ้านเฮี้ย อ.ปัว จังหวัดน่านโดยค้นหาแนวทางในสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นประเภทกระเป๋าจากเศษผ้าฝ้ายทอเหลือใช้จากกระบวนการตัดโดยรูปทรงและขนาดของกระเป๋ารูปทรงที่เหมาะสมที่สุด ได้แก่ กระเป๋าทรงถุง (Tote Bag) กระเป๋าใส่ของ (Case Bag) ทรงสี่เหลี่ยมเป็นทรงที่ไม่มีความซับซ้อนในแม่แบบสามารถทำได้ง่าย สามารถขยายขนาดได้ มีความเหมาะสมกับความต้องการและการใช้ชีวิตประจำวันของกลุ่มเป้าหมายและประยุกต์ร่วมสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค (2555 : 13-14) ที่ได้ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอจากผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวงโดยผลงานที่ได้รับการออกแบบใช้ขอบเขตการออกแบบ คือ ต้องมีคุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม,มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น,วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น , ความสวยงามและความน่าสนใจและรูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เกิดจากการมีส่วนร่วมต่อยอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษของชุมชนกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอรูปแบบใหม่ร่วมสมัยที่ได้จากบรรพบุรุษ สามารถ

สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงความรู้และเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆกับประสบการณ์จากผลงานที่ผ่านมา จากการจำหน่ายในตลาดด้วยการจำหน่ายจริงยังสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ งานเทศกาลของดีประจำปี เพื่อประเมินกลุ่มผู้บริโภคแล้วนำไปปรับปรุงเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับลูกค้าในระดับต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มสมาชิกผู้ผลิตผ้าทอและคนในชุมชนตื่นตัวกับปรากฏการณ์ใหม่ของผลิตภัณฑ์ อีกทั้งชุมชนมีเครือข่ายและสามารถนำความรู้ไปสู่การปฏิวัติด้วยผลิตภัณฑ์ผ้าทอรูปแบบใหม่ร่วมสมัยโดยอาศัยกระบวนการทางสังคมที่มีเครือข่ายทางปัญญา เป็นชุมชนอิสระซึ่งทำหน้าที่จัดการความรู้เพื่อประโยชน์ในการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและมีแนวโน้ในการเพิ่มเศรษฐกิจให้กับชุมชนแต่ละท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนจากงานวิจัยการส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจทอผ้าไหมลายลูกแก้ว พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตนมีอยู่ให้มีการต่อยอดเพิ่มสีสัน เพิ่มลวดลายความเป็นท้องถิ่น และการประยุกต์เข้ากับรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยจะช่วยส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์น่าสนใจต่อกลุ่มผู้บริโภคมากยิ่งขึ้นและยังสามารถเพิ่มกลุ่มของลูกค้าที่หลากหลายวัยมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าผ้าทอท้องถิ่นกลุ่มอื่น ๆ สามารถนำแนวทางการแปรรูปผ้าถักโครเชต์จากเศษผ้าเหลือใช้ไปออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างมูลค่าแก่สินค้าได้และสามารถทำเป็นสินค้าของที่ระลึกโดยการออกแบบตามความเหมาะสม ควรคำนึงถึงการนำวัสดุ เทคนิคการผลิตนวัตกรรมด้านสิ่งทอ มาใช้ในการผลิต เช่น การผสมสารเคลือบผิวบนผลิตภัณฑ์หรือผสมในเส้นใยผ้า เพื่อเพิ่มความคงทน ความสวยงามและความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ ตลอดจน ควรศึกษาแนวโน้มการออกแบบ (Trend) ที่เป็นปัจจุบันเพื่อทราบแนวทางการออกแบบในด้านรูปแบบวัสดุ การใช้สีและกระบวนการผลิต เพื่อให้เหมาะสมกับความนิยมของผู้บริโภค การนำลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าถักโครเชต์หรือลวดลายที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ มาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมีการศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ให้มีความหลากหลายในการออกแบบมากยิ่งขึ้น มีการใช้หลักการหรือทฤษฎีในการออกแบบ เช่น แรงบันดาลใจหรือแนวความคิดใหม่ๆ เพื่อนำเข้าสู่การออกแบบสร้างสรรค์ ให้สามารถใช้งานและรองรับความต้องการในสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันให้มากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำเอาลักษณะ เทคนิค และภูมิปัญญาต่างๆในการวิจัยไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ มีความแปลกใหม่และเป็นที่ต้องการในตลาดมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนสามารถที่จะผลิตผลงานได้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมอาชีพงานทางหัตถกรรม รวมถึงสร้างรายได้อีกด้วย ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ พัชรพรพิพัฒน์.(2558).*แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่นกระเป๋าจากเศษผ้าฝ้ายทอเหลือใช้:กรณีศึกษาผ้าฝ้ายทอไทลื้อบ้านเฮี้ย อ.ปัว จังหวัดน่าน.*บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2542). *ทัศนคติผู้บริโภคที่มีต่อผ้าไทย. คณะกรรมการอนุรักษ์หัตถกรรมไทย.* กรุงเทพฯ : มปท.

กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค.(2555).*การศึกษาและพัฒนาการนำผ้าฝ้ายทอมือ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา : กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน* .วารสารศิลปกรรม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์ and others. (2551) *การออกแบบและพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ สำหรับผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมสุรินทร์. คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร*:กรุงเทพฯ.

นวลน้อย บุญวงศ์.(2539). *การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม.* กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ปรีชา ปั้นกล่ำ. (2549). *ผลงานออกแบบผลิตภัณฑ์ของนักออกแบบไทยร่วมสมัย.* กรุงเทพฯ : สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย.

วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. (2548). *หลักการแนวคิดการออกแบบของผลิตภัณฑ์.* กรุงเทพฯ : แอ๊ปป้า ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ ทีซีดีซี. วันที่ค้นข้อมูล 30 กันยายน 2557.TCDC (online). Available: http://www.tcdc.or.th.

การพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

DEVELOPING DIGITAL BUSINESS PRODUCTS PROMOTION TO PROMOTE INCOME AND IMPROVE THE ECONOMY AND SOCIETY, DISTRIBUTING PROSPERITY AND PROVINCIAL DEVELOPMENT 4.0 TOWARDS STABLE, PROSPEROUS AND SUSTAINABLE IN SAP YAI DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]เกษกนก วรรณวัลย์ และ [2]ฤทธิชัย ผานาค

[1]Ketkanok Wannawan and [2]Ritthichai Phanak

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand.

[1]phanak@cpru.ac.th

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ้าถักโครเชต์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกกลุ่มจำนวน 25 คน เครื่องมือการวิจัยใช้ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม สังเกต

[1]อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนี้ 1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าถักโครเชต์เหลือใช้ 2) การแปรรูปต่อยอดผลิตภัณฑ์จากสินค้าเดิมโดยทำการประยุกต์ให้ทันสมัย โดยวิเคราะห์กรอบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า 1)รูปแบบทันสมัยและตอบสนองต่อผู้บริโภค 2) เพิ่มความเป็นเอกลักษณ์ 3) เน้นความเรียบง่ายตามท้องถิ่น และชุมชนสามารถผลิตเองได้ 4) ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย จากกรอบการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าถักโครเชต์ พบว่า ด้านที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าถักโครเชต์เหลือใช้ มีรูปแบบดังนี้ 1) การแปรรูปเป็นกระเป๋าจากเศษผ้าถักโครเชต์ 2) การแปรรูปเป็นของประดับสตรี

คำสำคัญ : การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ฐานเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the operational conditions of crocheted fabric local product groups based on sufficiency economy and creative economy in Sap Yai District, Chaiyaphum Province; 2) to study product development guidelines of local product groups. Crocheted fabrics based on sufficiency economy and creative economy, Sap Yai District, Chaiyaphum Province The sample group used in this research was the local product group, crocheted fabrics based on sufficiency economy and creative economy, Sap Yai District, Chaiyaphum Province. which consisted of 25 group members. The research tools were questionnaires, in-depth interviews, focus group discussions and participatory observation. The results showed that Group product development There are product development guidelines as follows: 1) Processing of products from leftover crocheted fabrics. By analyzing the product development framework, it was found that 1) Modern style and respond to consumers 2) Increase uniqueness 3) Emphasize local simplicity. And the community can produce by themselves. 4) The products are diverse. From the product development framework to the development of crocheted fabric prototypes, it was found that side 1 product development by processing products from leftover crocheted fabrics. The format is as follows: 1) Processing into bags from crocheted fabric scraps 2) Processing into women's accessories

Keyword : Product Development, Sufficiency Economy, Creative Economy

บทนำ

การทำธุรกิจบนโลกออนไลน์หรือการตลาดดิจิทัล คือ “การตลาดยุคใหม่” เกิดขึ้นจากการเข้ามาของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต เปิดโอกาสให้ธุรกิจทุกระดับสร้างแบรนด์ด้วยตนเอง นำสินค้าและบริการของตนเข้าถึงลูกค้า กลุ่มเป้าหมายได้จากทุกที่ทั่วทุกมุมโลก ทุกเวลา รวดเร็ว หลังจากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้น ส่งผลต่อรูปแบบการ สื่อสารเป็นอย่างยิ่ง โดยช่องทางการสื่อสารนี้ ได้มีบทบาทสำคัญสำหรับองค์กรธุรกิจในการเชื่อมโยง พร้อมทั้งทำ การตลาดไปยังลูกค้าปลายทางในทุกที่ทั่วโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเติบโตอย่างรวดเร็วของประชากรบนโลก อินเทอร์เน็ต เครือข่ายออนไลน์ได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ให้กับผู้ประกอบการในทุกระดับชั้น โดยเฉพาะธุรกิจขนาด กลางและเล็ก หรือ SMEs ด้วยโอกาสในการพัฒนาธุรกิจสู่ระดับโลก (รณกฤต ทิพหิรัญกุล, 2560)

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีของประเทศไทยในปี 2560 ที่ผ่านจุดเริ่มต้นที่ดี โดยภาคเอกชน และภาครัฐมีความชัดเจนในการเตรียมพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ที่ความฉลาดของเทคโนโลยีจะทำให้อุปกรณ์ต่างๆ สื่อสารได้อย่างอัตโนมัติ โดยเริ่มจาก 1) Digital 1.0 คือ การเปิดโลกอินเตอร์เน็ตยุคเริ่มต้นของ “Internet” เป็นช่วงเวลาที่กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้คนเปลี่ยนจากออฟไลน์ (Offline) มาเป็นออนไลน์(Online) 2) Digital 2.0 ยุคโซเชียลมีเดีย คือ ยุคที่ผู้บริโภคเริ่มสร้างเครือข่ายติดต่อสื่อสารกันในโลกออนไลน์ เครือข่ายสังคม Social Network ผู้คนที่ต้องการความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร 3) Digital 3.0 ยุคแห่งข้อมูลและบิ๊กดาต้า คือ ยุคแห่งการใช้ข้อมูลที่วิ่งเข้าออกเป็นอย่างมหาศาล ส่งผลต่อการเติบโตของโซเชียลมีเดียและ E-Commerce เช่น สื่อโซเชี่ยล เว็บเบราว์เซอร์ หรือแม้แต่ธุรกิจอย่างธนาคาร โลจิสติกส์ ประกันภัย รีเทล เป็นต้น 4) Digital 4.0 คือ เมื่อเทคโนโลยีมีมันสมองเทคโนโลยีและโลกดิจิทัลมีความรวมเร็ว และเคลื่อนที่ไม่มีหยุด

วัฒนธรรม คือ ทุนที่สำคัญของชาวบ้าน การจะพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน ช่วงที่ผ่านมากระแสโลกาภิวัฒน์และวัฒนธรรมโลกที่เข้ามาในประเทศไทย ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับครอบครัว ชุมชนและประเทศ ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และความอ่อนแอของทุนสังคมที่ยึดโยงกับวิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมของชุมชน (บำรุง บุญปัญญา , 2549) กระแสโลกาภิวัฒน์ ทำให้วิถีชีวิตไทยมีการเปลี่ยนแปลงและเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรมจากนานาอารยประเทศที่มีความหลากหลายมากขึ้น เศรษฐกิจและสังคมโลกที่ได้ปรับเปลี่ยนจาก “สังคมเกษตรกรรม”สู่“สังคมอุตสาหกรรม” และ “สังคมฐานความรู้” ได้สร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมใน 5 กระแสหลัก คือ กระแสการสร้างความทันสมัย ความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ความเป็นเสรี ความเป็นสากลและการลบเลือนของเขตแดนประเทศ ซึ่งการเข้ามาของวัฒนธรรมโลกผ่านกระแสโลกาภิวัฒน์และโลกไซเบอร์อย่างรวดเร็ว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมไทยและสังคม ทั้งทางด้านวิถีชีวิต ทัศนคติ ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมการบริโภค ที่มุ่งแสวงหาความสุข สร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวมากขึ้น มีแนวโน้มการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านโลกไซเบอร์เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัย (Contemporary Subculture) ในรูปแบบของการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกันมากยิ่งขึ้น

กลยุทธ์การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพและความเข้มแข็งของทุนทางสังคม และวัฒนธรรม (Cultural-Social Capital) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่เป็นระบบดั้งเดิมของชุมชนไทยเพราะระบบเศรษฐกิจชุมชนเดิมของไทยนั้น ครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต เป้าหมายการผลิต คือ การดำรงอยู่ การรักษาตัวให้รอดอยู่ของครอบครัวและชุมชน ให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้และผลิตซ้ำได้ แม้อาจจะผลิตสินค้าเพื่อขาย ก็เพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัว ไม่ได้เพื่อกำไรสูงสุด ให้ร่ำรวย วิธีการผลิตใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักไม่ใช่ใช้แรงงานจ้าง ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ชุมชนหลายแห่งยังรักษาระบบนี้ไว้ โดยการปรับตัว ผันการใช้แรงงานจากข้าวไปสู่พืชหลายชนิด ผักและผลไม้งานบริการและการค้า โรงงานขนาดเล็กในชนบท อาหาร ขนมและทอผ้าพื้นเมือง เครื่องปั้นดินเผาสมุนไพร เป็นเศรษฐกิจแบบหัตถกรรมที่มีพื้นฐานจากวัฒนธรรมและฝีมือศิลปสุนทรีย์ หรือใช้แรงงานเข้มข้นขึ้นภายในชุมชนและระหว่างชุมชนยังคงมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความเป็นญาติมิตร เป็นเครื่องร้อยรัดส่วนต่างๆ ของระบบจัดสรรและแบ่งปันผลผลิต ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ตามท้องถิ่นที่มาจากภูมิปัญญา ได้รับความสนใจจากผู้บริโภค จึงทำให้ผู้ประกอบการชุมชนหลายรายเข้ามาแข่งขันกันในตลาดมากขึ้น โดยจะมุ่งเน้นไปในทิศทางของการพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ของแต่ละท้องถิ่นให้มีคุณภาพและสามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในทิศทางที่ดีขึ้น อาจจะมีผู้ประกอบการ บางรายที่ยังมองไม่เห็นถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์ ที่ส่งผลต่อคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคได้
เท่าที่ควร ดังนั้น ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ จึงต้องหันมาให้ความสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถคุ้มครองป้องกันไม่ให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เสียหายและเพิ่มคุณค่าต่อผู้บริโภค

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การที่มีผลิตภัณฑ์ที่ดีและมีคุณภาพ สามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์รวมไปจนถึงท้องถิ่นด้วย ในเรื่องของผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน ซึ่งปัญหาหนึ่งที่พบได้ในเกือบทุกชุมชน ยังมีปัญหาทางด้านของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค การออกแบบผลิตภัณฑ์จึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน (ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์, 2551) การวิจัยนี้จะเน้นในเรื่องการพัฒนารูปผลิตภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ ปรีชา ปิ้นกล่ำ (2549) ได้กล่าวว่า การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนควรมีการออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดหรือกำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น โดยใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ความงาม เอกลักษณ์ที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางความรู้สึกและคุณค่าแก่ผู้บริโภคได้ ผลิตภัณฑ์นั้นจะเป็นตัวสร้างแรงกระตุ้นให้กับผู้ซื้อสิ้นค้าได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์หลายอย่างในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาในแบบของผลิตภัณฑ์เนื่องจากขาดประสบการณ์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์และความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนา ด้านการส่งเสริมการตลาด ซึ่งผู้ประกอบการในชุมชนต่างๆ ควรให้ความสำคัญ เพราะการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับตัวผลิตภัณฑ์เป็นที่สนใจ เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการทำธุรกิจ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างแท้จริง สร้างความน่าสนใจในตัว สินค้าและสามารถสร้างผลสำเร็จได้ในอนาคตเพื่อก้าวไปสู่ตลาด ผลิตภัณฑ์นับเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความแตกต่างของสินค้าด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเป็นกลยุทธ์ตลาดอย่างหนึ่งที่จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มและจูงใจให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าได้ จากการศึกษาจะพบว่าขณะนี้ผลิตภัณฑ์มีมากมายซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยสร้างมูล ค่าเพิ่มและความปลอดภัยในตัวของผลิตภัณฑ์ ดังนั้นปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายคือการเรียนรู้ การเรียนรู้ศึกษาเทคนิคการสร้างหรือออกแบบผลิตภัณฑ์นับเป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้ผลิต

สามารถใช้เป็นเครื่องมือผลิตสินค้าของตนให้มีจุดขายแตกต่างจากสินค้าอื่น และเพิ่มมูลค่าให้สินค้า จัดเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่ช่วยขยายหรือรักษาส่วนแบ่งตลาดได้อีกทางหนึ่ง

ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นวิถีของกระสวนแห่งพฤติกรรมการสร้างและการผลิตของชุมชนนั้นๆได้รังสรรค์ขึ้นที่บ่งชี้ถึงฐานตามความคิด และองค์ความรู้ ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน จำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์ และรักษาความเป็นเอกลักษณ์ในผลิตภัณฑ์ของชุมชนนั้นไว้ ให้คงอยู่อย่างมีความเข็มแข็งและยั่งยืน สามารถรับมือกับสังคมโลกยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในทางกว้างและทางลึก วิธีการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดก็คือ การพัฒนา ซึ่งการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้จากความคิด ความเข้าใจที่ถูกต้องและเหมาะสม และความร่วมมือเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างเป็นทิศทางเดี่ยวกัน ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนระดับรากแก้วนั้นจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมแห่งการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานความคิดและความเข้าใจที่สอดรับกับความต้องการของตลาดเพื่อให้เกิดระบบเชื่อมโยงทางการถ่ายทอดการพัฒนาด้านการผลิต การออกแบบ คิดค้นที่ชุมชนรังสรรค์ให้เห็นถึงความสำคัญ คุณค่าในวัฒนธรรมของตน ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะวิจัย จึงได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนในอำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ว่ามีแนวทางหรือรูปแบบแห่งการพัฒนาการผลิต ผลิตภัณฑ์เป็นอย่างไร ที่จะนำชุมชนและสังคมสู่ความเข็มแข็งอย่างยั่งยืน ต่อไป

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา การสร้างธุรกิจบนโลกดิจิทัลของ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนเป็นผู้ประกอบการเริ่มต้น (Startup) ในการต่อยอดแนวความคิดให้เกิดเป็นธุรกิจรูปแบบใหม่สำหรับการเริ่มต้นเข้าสู่อุตสาหกรรมดิจิทัล และการ ขยายธุรกิจให้สามารถเติมโตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อพัฒนากลไกการขายผลิตภัณฑ์บนแพลตฟอร์ม Digital Business ของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาสรุปเป็นประเด็นเพื่อให้ได้ข้อมูลการพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ สรุปผล ดังนี้

1. การขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีโครงสร้างองค์กรรวมถึงมีการจัดการบริหารที่ดี มีการจัดตั้งเครือข่ายองค์ความรู้ แต่ทว่าการผลิตยังไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากผลิตภัณฑ์ยังขาดเอกลักษณ์ที่จะทำให้เป็นที่นิยมของลูกค้าได้

2. การขายออนไลน์ในกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ นั้นได้มีการมอบหมายภาระงานและหน้าที่ให้กับสมาชิกในกลุ่มเพื่อการขายผลิตภัณฑ์ออนไลน์ นอกจากนี้ยังการมีโปรโมทสินค้า, จัดโปรโมชัน,ลงรูปภาพและวีดีโอในการผลิตลงในช่องทางการขายต่าง ๆ อีกด้วย

3. การนำเสนอกลไกการขายผลิตภัณฑ์แบบออนไลน์เพื่อความยั่งยืนของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ มีดังต่อไปนี้ บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการผลิต,การทำบัญชีและด้านการตลาดเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้เทคโนโลยีที่นำมาเป็นเครื่องมือในการขายผ่านทาง LINE ผ่านทาง Facebook รวมไปถึงการฝากขายผ่านแอพพลิเคชั่น นอกจากนี้ยังมีการจัดการรูปแบบสินค้าที่หลากหลายพร้อมทั้งการปิดการขายคือการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคว่าผู้บริโภคจะได้สินค้าที่ดีและมีมาตรฐานอีกด้วย

อภิปรายผล

จากการศึกษา การพัฒนาการส่งเสริมการขายสินค้า Digital Business เพื่อส่งเสริมรายได้และยกระดับเศรษฐกิจและสังคมกระจายความเจริญและการพัฒนาจังหวัด 4.0 สู่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

การขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีโครงสร้างองค์กรรวมถึงมีการจัดการบริหารที่ดี มีการจัดตั้งเครือข่ายองค์

ความรู้ แต่ทว่าการผลิตยังไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากผลิตภัณฑ์ยังขาดเอกลักษณ์ที่จะทำให้เป็นที่นิยมของลูกค้าได้ ในเรื่องของการขายออนไลน์ในกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ นั้นได้มีการมอบหมายภาระงานและหน้าที่ให้กับสมาชิกในกลุ่มเพื่อการขายผลิตภัณฑ์ออนไลน์ สอดคล้องกับ Ovidijus Jurevicius (2563) กล่าวว่า วิธีการในการจัดการหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่มีความรับผิดชอบและขึ้นตรงกับผู้ใด หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นโครงสร้างองค์กรนั่นเอง การทำงานของกลุ่มจะมีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าซึ่งทำหน้าที่ในการถ่ายทอดหรือการมอบหมายงานให้กับสมาชิกของกลุ่มปฏิบัติงานอย่างทั่วถึงเพื่อให้สอดคล้องกับ Ovidijus Jurevicius (2563) ได้กล่าวว่า กระบวนการและขั้นตอนการทำงานขององค์กร ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมการทำงานในแต่ละวัน และแสดงให้ทราบว่าการตัดสินใจทำอย่างไร การผลิตเสร็จสมบูรณ์ทันเวลา และการตัดสินใจในการดำเนินงานทุกอย่างสมาชิกภายในกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเสนอแนวคิดเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกันและมีการยอมรับข้อคิดเห็นต่างๆภายในกลุ่มถือได้ว่าเป็นการสร้างความสามัคคีซึ่งมีความสอดคล้อง พระมหาสมคิด ชยาถิรโต (2557) ได้กล่าวว่า กัลยาณมิตร 7 ประการนี้เป็นสิ่งที่เราควรศึกษาเอาไว้ หากมีใครมาคบหาสมาคม ก็จะคบหาด้วยน้ำใสใจจริงและตัวเราเองก็จะได้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรโดยไม่เก้อเขิน การเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นต่อการทำแผนต่างๆโดยมอบหมายให้กลับเลขานุการกลุ่มซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลที่จำเป็นภายในกลุ่ม เช่นรายรับ รายจ่าย ตลอดถึงข้อมูลการเข้าทำงานของสมาชิก การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นการพัฒนาต่อ สมาชิกภายในกลุ่มจะช่วยในการดูว่าสิ่งไหนควรพัฒนาปรับปรุงแก้ไขซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกภายในกลุ่มได้เสนอแนะและตกลงกันเป็นฉันทามติในการพัฒนาและดำเนินการอย่างเหมาะสม มีการตั้งกฎระเบียบในการทำงานร่วมกันและกฎกติกา นอกจากนี้ยังการมีโปรโมทสินค้า, จัดโปรโมชัน,ลงรูปภาพและวีดีโอในการผลิตลงในช่องทางการขายต่าง ๆ อีกด้วย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

กลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ควรมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเสริมสร้างและช่วยในการขายออนไลน์และจัดการระบบการขายโดยผ่านเทคโนโลยีหรือขายออนไลน์เพื่อสร้างรายได้ในยุคปัจจุบัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะมีการส่งเสริมและสนับสนุนของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ที่กำลังจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องและคอยให้คำแนะนำกับกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนที่มีกลุ่มวิชาชีพที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ นวัตกรรมดิจิทัลเพื่อสนับสนุนรูปแบบเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อำเภอซับใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ ที่จะนำไปใช้ส่งเสริมศักยภาพให้กับผู้ประกอบการตามรูปแบบเทคโนโลยีที่คณะผู้วิจัยออกแบบไว้ควรรองรับการใช้งานบนสมาร์ทโฟน เนื่องจากผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีอยู่แล้วและสะดวกในการใช้งานได้ทุกที่ทุกเวลา ปัจจุบันกลุ่มผู้ประกอบการส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคนและผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความรู้ความ

เข้าใจเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีและระบบการค้าออนไลน์จะช่วยให้เกิดการแข่งขันและการกระจายรายได้สู่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น ควรมีการให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลแก่ผู้ประกอบการชุมชนด้วยระยะเวลาที่พอเหมาะ และมีการติดตามผล ให้ความช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะผู้ประกอบการที่เป็นผู้สูงอายุ และขาดทักษะความชำนาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้สามารถดำเนินการเพิ่มช่องทางการตลาดผ่านระบบออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ทวีศักดิ์ สาสงเคราะห์ และคณะ. (2551) *การออกแบบและพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ สำหรับผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมสุรินทร์.* คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร:กรุงเทพฯ.

บำรุง บุญปัญญา. (2549). *แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการพัฒนา*. ใน สนั่น ชูสกุล. (บรรณาธิการ). 3 ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. (155-156). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ปรีชา ปั้นกล่ำ. (2549). ผลงานออกแบบผลิตภัณฑ์ของนักออกแบบไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย.

พระมหาสมคิด ชยาถิรโต.(2557).*คุณสมบัติของกัลยาณมิตร.* มหาวิทยาลัยธรรมกาย.แคลิฟอร์เนีย.

รณกฤต ทิพหิรัญกุล. (2560). การตลาดดิจิตัล (Digital Marketing) การตลาดยุคใหม่บนโลกออนไลน์. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://adsdigitalmarketing.com/digital-marketing/digitalmarketing-web-2-0/(20 เมษายน 2561).

Ovidijus Jurevicius, McKinsey 7s model, [Online], from: www.strategicmanagementinsight.com/tools/mckinsey-7s-model-framework.html [August 15, 2020].

การศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร

THE STUDY OF SCHOOL ORGANIZATIONAL HEALTH IN PRAWET DISTRICT UNDER BANGKOK METROPOLITAN ADMINISTRATION

[1]อัครเชษฐ์ ปราศัย, และ [2]สุชาดา นันทะไชย

[1]Akkharachet Prasai and [2]Suchada Nanthachai

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

[1]Akkharachet.p@ku.th

Received: May 28, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับสุขภาพองค์กรจำแนกตาม เพศ ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่น 0.96 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา 2565 รวมทั้งสิ้น 216 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์โดยใช้การทดสอบที (Independent Sample t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานครภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่ได้ค่าเฉลี่ยอยู่อันดับสูง คือ ด้านการอยู่ร่วมกันของครู ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ด้านการสนับสนุนทรัพยากร ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน ด้านการสื่อสารและด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบสุขภาพองค์กรจำแนกตามเพศ ประสบการณ์ในการทำงาน แตกต่างกัน

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านขนาดของโรงเรียน พบว่า ด้านความเป็นผู้นำของโรงเรียน อิทธิพลของผู้บริหาร ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ด้านการอยู่ร่วมกันของครู ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ และด้านการสื่อสาร มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการสนับสนุนทรัพยากรและด้านการมุ่งเน้นวิชาการ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางการพัฒนาสุขภาพองค์กรที่ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะมากที่สุด คือ ด้านการอยู่ร่วมกันของครู พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรต้องส่งเสริมให้ ครู และบุคลากร มีความรักใคร่ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ : การศึกษา; สุขภาพองค์กรของโรงเรียน

Abstract

The objectives of this study were 1) To study the level of school organizational health in Prawet district under Bangkok Metropolitan Administration. 2) To compare the level of school organizational health classified by gender, work experience and school size in Prawet district under Bangkok Metropolitan Administration. 3) To study the approach to improving the school organizational health in Prawet district under Bangkok Metropolitan Administration. The tool used was a 5-level rating scale questionnaire with a reliability of 0.96. In the 2022 academic year, a total of 216 students were randomized using cluster Sampling. The statistics used for data analysis included percentages, averages, standard deviations and analysis using independent sample t-test and One-Way ANOVA. The results of the study found that 1) The level of school organizational health in Prawet district, affiliated with Bangkok Metropolitan Administration, as a whole, was at a high level. The aspects with a high level were happy coexistence of teacher, moral support, resource support, leadership influence, communication in school, and school leadership respectively. 2)The comparison of school organizational health by gender, work experience had no statistically significant difference except school size. It was found that school leadership, leadership influence, morale support, happy coexistence of teacher, academic focus and communication in school. Had a statistically significant difference at the .0 5 level. However, resource support and academic focus had no statistically insignificant differences at the .05 level. 3) The most recommended approach to school organizational health development was happy coexistence of teachers. Besides, it was found that school director should encourage teachers to affectionate and generosity to each other.**Keywords :**, The Study, School Organizational Health

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในการจัดการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและใช้แนวการจัดการศึกษายังให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคนโดยยึดหลักว่าทุกคนมีความรู้ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักที่ได้จัดทำนโยบายการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 โดยมีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

โรงเรียนในเขตประเวศ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งในหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเภทสามัญศึกษาของกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย การจัดทำและพัฒนาแผนการศึกษาของกรุงเทพมหานคร จัดการศึกษาในระบบอย่างมีคุณภาพ ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการบริหารการจัดการเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางเครือข่ายสารสนเทศด้านการศึกษา ส่งเสริมให้โรงเรียนมีระบบการประกันคุณภาพภายใน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากการประเมินและทบทวนตัวชี้วัดระดับเมืองจากการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2563) พบว่า การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ยังมีข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกรุงเทพมหานครเช่น ปัญหาคะแนนการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) ของนักเรียนในโรงเรียนกรุงเทพมหานครที่มีระดับต่ำของการศึกษาขั้นพื้นฐานและโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-net) ที่มีภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ รวมทั้งสภาพแวดล้อมอื่นๆ ในการจัดการศึกษา เช่น สมรรถนะและคุณภาพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ความต่อเนื่องในการพัฒนาและนโยบาย ตลอดจนความเหมาะสมของระบบประเมินคุณภาพการศึกษาที่ยกระดับคุณภาพการศึกษาไปสู่ระดับสากล เมื่อพิจารณาจากอุปสรรค ปัญหาและเงื่อนไขต่างๆ ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องทบทวนแนวทางการพัฒนาและการสร้างกลไกเพื่อการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีจากนักวิชาการต่างๆ ได้แก่ Miles(1973),Hoy&Feldman (1987),Podgurski(1990) Tarter,Hoy,and KottKamp (1990) Owens (1991), Hoy & Sabo(1997)และMarcel BrissOn et al.(1997) มาทำการจัดกลุ่มในด้านสุขภาพองค์กรของโรงเรียน และสังเคราะห์แล้วมาแจกแจงความถี่ตามนักวิชาการที่มีความเห็นตรงกันในด้านของสุขภาพองค์กรของโรงเรียนทั้งหมด 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน 2) ด้านการ

สนับสนุนทรัพยากร 3) ด้านขวัญในการปฏิบัติงาน 4) ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน 5) ด้านการอยู่ร่วมกันของครู 6) ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ 7) ด้านการสื่อสาร

สุขภาพองค์กรของโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่ละโรงเรียน มีความแตกต่างเชิงบริบทที่หลากหลายทั้งขนาดของโรงเรียน จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษา ทิศทางการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแต่ละโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็น การบริหารจัดการภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน การบังคับบัญชาและการสั่งการของผู้บริหารโรงเรียนต่อครูและบุคลากร การจัดการเรียนการสอน การจัดสรรงบประมาณทางการศึกษา การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และความเป็นอยู่ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสุขภาพองค์กรโดยรวม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข สุขภาพองค์กรในด้านต่างๆ อันนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานครต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับสุขภาพองค์กรจำแนกตาม เพศ ประสบการณ์ในการทำงานและขนาดของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2565 จำนวน 559 คน จาก 16 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ด้วยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของ Krejcie and Morgan (1970) จึงได้กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับงานวิจัยนี้ คือ 216 คน โดยใช้สุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องการศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สังเคราะห์สุขภาพองค์กร ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ 1) ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน 2) ด้าน

การสนับสนุนทรัพยากร 3) ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน 4)) ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน 5) ด้านการอยู่ร่วมกันของครู 6) ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ และ 7) ด้านการสื่อสาร จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสุขภาพองค์กรของโรงเรียน ตามแนวคิด และทฤษฎีจากนักวิชาการต่าง ๆ ได้แก่ Miles (1973), Hoy&Feldman (1987) Podgurski (1990) Tarter,Hoy, and KottKamp (1990) Owens (1991) Hoy & Sabo (1997) และ Marcel BrissOn et al. (1997)

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการศึกษา เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม เรื่อง การศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ประสบการณ์ในการทำงานและขนาดของโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 การศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ด้านการสนับสนุนทรัพยากร ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน ด้านการอยู่ร่วมกันของครู ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ และด้านการสื่อสาร เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert (1967)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาแนวทางการพัฒนาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศสังกัดกรุงเทพมหานครงยผย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) ใช้การสังเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการประมวลความคิดเห็นแต่ละด้านและนำเสนอในรูปพรรณนาแล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิจัยสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ในภาพรวม

(n = 1216)

สุขภาพองค์กรของโรงเรียน	ระดับความคิดเห็น		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหาร	3.90	.56	มาก
2. ด้านการสนับสนุนทรัพยากร	4.17	.53	มาก
3. ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน	4.05	.51	มาก
4. ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน	4.18	.49	มาก
5. ด้านการอยู่ร่วมกัน	4.19	.51	มาก
6. ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ	3.79	.54	มาก
7. ด้านการสื่อสาร	4.01	.52	มาก
รวม	**4.01**	**.34**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ในภาพรวมของสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.01, S.D. = .34) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการอยู่ร่วมกันของครู มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเป็นอันดับสูงสุดอยู่ในอันดับแรก ($\overline{X}$ =4.19, S.D.= .51) รองลงมาคือ ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.18, S.D. = .49) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเป็นอันดับต่ำสุดในอันดับสุดท้าย ($\overline{X}$ =3.79, S.D. = .54)

2. ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ จะเห็นได้ว่า ครูที่มีความเห็นต่อสุขภาพองค์กรของโรงเรียนทั้งเพศชายและเพศหญิง แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และหากวิเคราะห์ในเพศชาย ด้านการการอยู่ร่วมกันของครู มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ =4.14, S.D. = .52) รองลงมา ด้านการสนับสนุนทรัพยากร ($\overline{X}$ = 4.13, S.D. = .21) และ ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\overline{X}$ =3.74, S.D.= .52) ส่วนในเพศหญิง ด้านการอยู่ร่วมกันของครู มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.21 S.D. = .50) รองลงมา ด้านการสนับสนุนทรัพยากร ($\overline{X}$ = 4.20, S.D. = .52) และ ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ ($\overline{X}$ = 3.82, S.D. = .55)

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมและทุกด้านพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันมีความเห็นต่อสุขภาพองค์กรแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (F=0.884, Sig=0.450)

อภิปรายผล

จากการศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้อภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร มีการบริหารจัดการสถานศึกษาในสังกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การวางนโยบายการศึกษา การแบ่งส่วนการบริหารสถานศึกษาในสังกัด ทำให้เกิดการประสานงานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เรียนและผู้ปกครองทำให้สุขภาพองค์กรทุกด้านมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ นาภอนงค์ เตียเจริญ (2559) ที่ทำการศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การของโรงเรียนเทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา สังกัดเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว พบว่า ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารโรงเรียนสามารถร่วมงานได้ดี กับผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปผู้บริหารโรงเรียนได้รับการตอบสนองความต้องการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารโรงเรียนรู้จักใช้กลวิธีที่เหมาะสมเพื่อผลักดันผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างที่ผู้บริหารต้องการ ผู้บริหารโรงเรียนปรับสภาพการบริหารสอดคล้องกับนโยบายของผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปยินดีรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้บริหารโรงเรียน

2. ผลการเปรียบเทียบสุขภาพองค์กรของโรงเรียนจำแนกตามเพศ พบว่า ระดับสุขภาพองค์กรระหว่างเพศชายและเพศหญิง แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มุมมองและความคิดเห็นถึงแนวทางการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ของผู้บริหารโรงเรียนมีหลักการ นโยบายในการปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษาและขับเคลื่อนองค์กรจากต้นสังกัด ไม่แตกต่างกัน ด้วยโครงสร้างการขับเคลื่อนการศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร มีความแตกต่างจากสังกัดอื่น ทำให้บุคลากรที่อยู่ในสังกัดได้รับการปฏิบัติและมีความรู้สึกไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพงษ์เทพ โรจน์วิวัตน์ (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พบว่า การเปรียบเทียบสุขภาพองค์การจำแนกตามคุณลักษณะด้านเพศ สุขภาพองค์การของบุคลากรทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียน จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านนั้น แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันไม่ทำให้ความคิดเห็นในการประเมินสุขภาพองค์กรแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญชิษฐา ตนภู (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สุขภาพองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน และวุฒิการศึกษา พบว่า การเปรียบเทียบสุขภาพองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ .05 แสดงว่าประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันไม่ทำให้ความคิดเห็นในการประเมินสุขภาพองค์การแตกต่างกัน

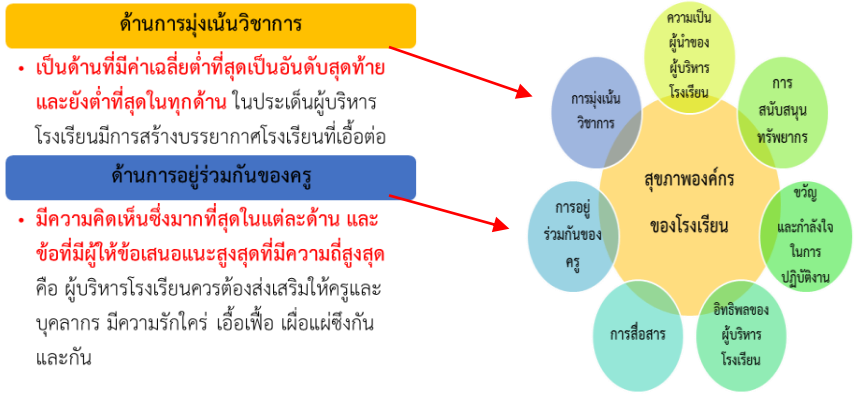
ผลการเปรียบเทียบระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า ด้านการสนับสนุนทรัพยากรและด้านการมุ่งเน้นวิชาการ มีความคิดเห็นต่อระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียน ครูมีความเห็นต่อสุขภาพองค์กรของโรงเรียน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มุมมองและความคิดเห็นในด้านการสนับสนุนทรัพยากรไม่แตกต่างกัน ทางสำนักการศึกษากรุงเทพมหานครได้จัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด การบริหารงบประมาณของสำนักการศึกษากรุงเทพมหานครมีการใช้จ่ายเงินงบประมาณตามรายการและแผนงานหรือโครงการที่โรงเรียนได้รับอนุมัติงบประมาณให้เป็นไปตามระเบียบ ส่วนในด้านการมุ่งเน้นวิชาการมีมุมมองและความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร มุ่งเน้นในการบริหารงานวิชาการในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ทุกด้านให้แก่นักเรียน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ให้นักเรียนเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ มีทักษะชีวิตและสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตติยา จันทร์หอม (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูต่อสุขภาพองค์การโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5 พบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูต่อสุขภาพองค์การ จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในด้านผู้นำทางวิชาการและด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

ส่วนด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ด้านการอยู่ร่วมกันของครู และด้านการสื่อสาร ครูมีความคิดเห็นต่อสุขภาพองค์กรของโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อทำการเปรียบเทียบรายคู่ ปรากฏว่าโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับโรงเรียนขนาดใหญ่ ทั้ง 5 ด้าน โดยโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยสุขภาพองค์กรน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด สอดคล้องกับงานวิจัยของหยาดอัมรินทร์ ศิริขันธ์ (2562) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 พบว่า การเปรียบเทียบสุขภาพองค์การของสถานศึกษามัธยมศึกษาจำแนกตามขนาดโรงเรียนในภาพรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพราะว่าสถานศึกษาแต่ละขนาดมีบรรยากาศองค์การและสภาพที่แตกต่างกันย่อมส่งผลให้ความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน

3. การศึกษาแนวทางการพัฒนาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการอยู่ร่วมกันของครู มีผู้ให้เสนอแนะ จำนวน 79 ความคิดเห็นซึ่งมากที่สุดในแต่ละด้านและข้อที่มีผู้ให้ข้อเสนอแนะสูงสุดที่มีความถี่สูงสุด คือ ผู้บริหารโรงเรียนควรต้องส่งเสริมให้

ครู และบุคลากร มีความรักใคร่ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การทำงานในโรงเรียน มีบุคลากรจำนวนมาก ซึ่งบุคลากรแต่ละคนก็มีความแตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องปกติที่อาจจะเกิดความไม่เข้าใจกัน ส่งผลต่อการทำงานของบุคคล กลุ่มบุคคล ทำให้มีผลกระทบต่อการทำงานและเป้าหมายของโรงเรียน สอดคล้องกับ Henry Mintzberg (1983) อ้างอิงใน ประยงค์ มีใจซื่อ (2565) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหาร คือ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้คน (Interpersonal Role) ในฐานะผู้สร้างสัมพันธภาพ (Liaison) เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริม และการผูกมิตรอันดี ให้เกิดกับบุคคลและกลุ่มต่างๆ ภายในองค์กร ทำให้การทำงานต่างๆ มีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยผู้ได้รวบรวมข้อมูล ศึกษาแนวคิด และทฤษฎีจากนักวิชาการต่างๆ มาทำการจัดกลุ่มด้านสุขภาพองค์กรของโรงเรียน และสังเคราะห์แล้วมาแจกแจงความถี่ตามนักวิชาการที่มีความเห็นตรงกัน มีด้านสุขภาพองค์กรของโรงเรียนทั้งหมด 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน 2) ด้านการสนับสนุนทรัพยากร 3) ด้านขวัญในการปฏิบัติงาน 4) ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน 5) ด้านการอยู่ร่วมกันของครู 6) ด้านการมุ่งเน้นวิชาการ 7) ด้านการสื่อสาร โดยภาพรวม พบว่า ด้านการมุ่งเน้นวิชาการเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเป็นอันดับสุดท้ายและยังต่ำที่สุดในทุกด้าน ในประเด็นผู้บริหารโรงเรียนมีการสร้างบรรยากาศโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียน ครูและบุคลากร ควรมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการจัดสภาพการเรียนการสอน มีการคำนึงถึงห้องเรียนที่มีความสะอาด จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีมุมวิชาการส่งเสริมความรู้ กระตุ้นให้นักเรียนรักการเรียน

รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน และช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติอันดีงามให้แก่นักเรียน ดังนั้น การมีบรรยากาศที่ดีย่อมส่งผลให้ผู้เรียนรู้และบุคลกรภายในโรงเรียนรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ทำให้เอื้อต่อการเรียนรู้

การเปรียบเทียบระดับสุขภาพองค์กรของโรงเรียน จำแนกตามขนาดของโรงเรียนซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ พบว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ด้านอิทธิพลของผู้บริหารโรงเรียน ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ด้านการอยู่ร่วมกันของครู และด้านการสื่อสาร โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางทุกด้าน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางควรให้ความสำคัญกับครูและบุคลากรในโรงเรียนทุกคน ตลอดจนสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง และประสานความร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียน อีกทั้งเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรในโรงเรียนมีอิสระในความคิด และร่วมกันปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสุขภาพองค์กรของโรงเรียนในเขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร จากแบบสอบถามปลายเปิด พบว่า ด้านการอยู่ร่วมกันของครู มีความคิดเห็นซึ่งมากที่สุดในแต่ละด้าน และข้อที่มีผู้ให้ข้อเสนอแนะสูงสุดที่มีความถี่สูงสุด คือ ผู้บริหารโรงเรียนควรต้องส่งเสริมให้ครู และบุคลากร มีความรักใคร่ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน ควรให้ความสำคัญกับครูและบุคลากร เน้นการปฏิบัติงานในโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม มีความช่วยเหลือ สามัคคีกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความรัก ความเข้าใจ และเอื้ออาทรต่อกัน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

นาถอนงค์ เตียเจริญ. (2559). *สุขภาพองค์การของโรงเรียนเทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา สังกัดเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ประยงค์ มีใจซื่อ. (2565). *พฤติกรรมองค์กร.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พงษ์เทพ โรจน์วิรัตน์. (2559). “สุขภาพองค์การขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอธาตุพนม” *วารสารบัณฑิตศึกษา* 13, 62 (กรกฎาคม- กันยายน 2559): 51-58.

พรรณี ลีกิจวัฒนะ. (2559). *วิธีการวิจัยทางการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รัตติยา จันทร์หอม. (2559).*"ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูต่อสุขภาพองค์การโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5" วารสารวิจัย และพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 11, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559): 269-278

ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิควิจัยทางการศึกษา.*กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

หยาดอัมรินทร์ ศิริขันธ์. (2562). *ความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพองค์การของสถานศึกษากับความทุ่มเทในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

อัญชิษฐา ตนภู. (2559). *สุขภาพองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา.

Hoy, W.K. and Feldman, J. (1987). Organizationai health: The concept and its measure. *Journai of Research and Developmentin Education,* 20, 30-37.

Hoy, W.K. and Sabo, D. (1997*). Quality Middle Schools: Open and Healthy.* California:Corwin Press, Lnc.

Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement,* 30, 607-610.

Likert, R. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. In Reading in Fishbeic, (Ed.), *Attiude Theory and Measurement* (pp.90-95). New York: Wiley & Son.

Marcel Brission and et al. (1997). *Elements of Organizational Health.* Retrieved 19 November 2021, from http://www.psccfp.gc.ca/auditverif/reports/1997/Orghealthe.htm.

Miles, M.B. (1973). *Planned change and organizational health: Figure and ground.* In M.M. Milstain, & A.B. James (Eds.), Educational administration and the behavioral science: A system perspective. Boston, MA: Allyn and bacon.

Owen, R. G. (1991). *Organizational Behavior in Education.* Boston: Allyn and Bacon.

Podgurski, T. P. (1990). *School effectiveness as it relates to group consensus and organization health of elementary.* Dissertation Abstracts International.

Tarter, C J., Hoy, W.K., & Kottkamp, R. (1990). School health and Organizational commilment. *Journal of Research and Development in Education,* 23, 236- 243.


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

แนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรเขต 1

STATE AND GUIDELINES FOR DEVELOPMENT OF INNOVATIVE LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER PHICHIT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

[1]วรวุฒิ ศิริอ่อน และ [2]ทัศนะ ศรีปัตตา

[1]Worawut Sirion and [2]Tussana Siputta

มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Naresuan University, Thailand

[1]worawuts64@nu.ac.th

Received: May 27, 2023; **Revised**: July 29, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 โดยวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 306 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 21 คน และครู จำนวน 285 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน

[1] นิสิต, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดย การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ทั้ง 5 ด้าน ในภาพรวม พบว่า สภาพภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านการมีวิสัยทัศน์นวัตกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม อยู่ในระดับมาก 2) ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 พบว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ควรมีการจัดอบรม ประชุม สัมมนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆในการบริหารงานโรงเรียนได้ และผู้อำนวยการโรงเรียนต้องสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในกลุ่มโรงเรียนของตนเอง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำนวัตกรรมมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียน และสนับสนุนให้ผู้อำนวยการเข้ารับการอบรมหลักสูตรต่างๆ เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษาสู่ศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม,ผู้อำนวยการสถานศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

Abstract

The purposes of this research were to study 1) To study the state of innovative leadership of school directors. under the office of Phichit Primary Educational Service Area Office 1 and 2) to study the approaches for promoting innovative leadership of the director of educational institutions. Under the Office of Phichit Primary Education Service Area 1 The sample group was school administrators and teachers in educational institutions. Under the office of Phichit Primary Educational Service Area 1 , which was obtained from the sample group of Craigie and Morgan. And the method for obtaining the samples was stratified random sampling, consisting of 306 people, consisting of 21 school administrators and 285 teachers. Tools used in the research. Innovative Leadership Questionnaire for School Administrators Under the office of Phichit Primary Educational Service Area Office 1 , there is a rating scale. Analyze data by using percentage, mean, and standard deviation. school under the Office of Phichit Primary

Educational Service Area 1. Data were obtained from interviews with 4 experts using the interview form for promoting innovative leadership among school administrators. under the jurisdiction of Phichit Primary Educational Service Area Office 1. Data were analyzed by Content Analysis 1) The resulfs were as follows ; Innovative Leadership of the School Director under the Office of Phichit Primary Educational Service Area 1 overall, was at the highest level. The aspect with the highest average was work participation and teamwork. was at the highest level, followed by innovation vision was at the highest level and the aspect was with the lowest average was the innovation strategy aspect. at a high level 2) The Guidelines for Development of Innovative Leadership of School Administrators under Phichit Primary Educational Service Area Office 1 found that educational service area offices should organize training, meetings, seminars or development workshops on innovation development related to education so that the directors of educational institutes have knowledge about innovation to be able to create new ideas. in school administration And school principals must create Professional Learning Communities (PLCs) within their school clusters. To create an exchange of learning, bring innovation to exchange for the benefit of the school. Encourage the director to attend various training courses about innovation and technology to meet the policy and goals of educational institution development towards the 21st century.

Keywords : Innovative Leadership , school director, Phichit Primary Educational Service Area Office 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ถือได้ว่าเป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นองค์ความรู้ทักษะ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างถึงรูปแบบที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้านความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆเข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของผู้เรียนทั้งด้านการทำงานและการดำเนินชีวิตกรอบแนวคิดเชิงมโนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเนื่องด้วยเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน ทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลักและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมใน

หลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็น มาตาฐานและการประเมิน ฟลักสูตรการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และสภาพที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปสู้การเรินรู้ “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” (วิจารณ์ พานิช, 2555)

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560–2579) มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานของประชาชนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับ พัฒนากำลังคนที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ และสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วนในสังคมผ่านการสร้างความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ การยอมรับและพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมีกรอบทิศทางและเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติที่สนองหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการสร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงาม(Character Education) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (เรืองยศ แวดล้อม,2556) โดยเฉพาะสังคมแห่งการเรียนรู้ในยุคของเทคโนโลยี ที่เชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน ผู้บริหารต้องมีบทบาทในการจัดการพฤติกรรมขององค์กร ตลอดจนต้องมีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นอย่างดี ต้องเรียนรู้เทคนิคในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ต้องพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องเพื่อนำองค์กรไปสู่เป้าหมายปลายทางอย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน ผู้นำที่ดีจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ทางการจัดการศึกษา ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยมีแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้เทคนิคในการบริหารจัดการที่ต้องเร่งปรับตัวให้ทันกระแสโลก มีการวางแผนเตรียมความพร้อม รองรับการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการวิธีใหม่ๆ โดยผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการนำองค์กรใช้เทคโนโลยีในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนผลลัพธ์ของสถานศึกษาสู่ความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีแนวความคิดในเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงยุคใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2559) ที่กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำในเชิงความคิดเพื่อการสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา โดยมีหน้าที่หลักในการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรไปสู่วัฒนธรรมนวัตกรรม

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญกับประสิทธิผลของการบริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะส่งผลให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อให้ได้นวัตกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในรูปแบบใหม่ทั้งในเชิงของความคิด การบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน การประเมินผลการจัดการศึกษา ซึ่งจะสามารถใช้นวัตกรรมดังกล่าวเพื่อพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพบนฐานของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้นำมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการสร้าง พัฒนา และเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา กล่าวคือ ภาวะผู้นาเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา การเปลี่ยนแปลงบริบทของสถานศึกษาในยุคนวัตกรรมทำให้ครูยอมรับเทคโนโลยีนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ นับเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งในการดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้การยอมรับและนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้กับตนเองก่อนที่จะเผยแพร่หรือส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางศึกษาใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ที่ได้กำหนดพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการการศึกษาขึ้น เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา อันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำรวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนและวิธีการปฏิบัติที่ดี ไปใช้ในสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนวัตกรรมจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์และกำหนดแนวทางในการนำเทคโนโลยีเข้าสู่สถานศึกษา สู่ห้องเรียน เพื่อส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ จากการบูรณาการเทคโนโลยีมาใช้ โดยเป้าหมายเพื่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมหรือสถานศึกษาแห่งนวัตกรรม (innovation school) ที่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนของสถานศึกษา (สุกัญญา แช่มช้อย, 2560) นอกจากนี้ จากแนวคิดของพยัต วุฒิรงค์ (2555) ที่ได้ศึกษา พบว่าภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเป็นภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในการประยุกต์ใช้ความสามารถในการบริหารองค์กร โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง การมีความคิดสร้างสรรค์ การสร้างบรรยากาศในองค์การ การบริหารความเสี่ยง จริยธรรมของผู้บริหาร การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับเวียงวิวรรธน์ ทาทูล (2557) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นาเชิงนวัตกรรมประกอบไปด้วย การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การมีจริยธรรมและตรวจสอบได้ การบริหารความเสี่ยง บรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม ปัจจัยเหล่านี้ที่ผู้นำต้องใช้เป็นกระบวนการสำคัญในด้านการพัฒนาองค์กรให้มากขึ้น จากความสำคัญข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อนาไปสู่คุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทำงานของครูและบุคลากรการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรการศึกษาสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมาย และเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มมูลค่าแก่สถานศึกษา

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (Innovative Leadership) นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาโรงเรียนให้ไปสู่การเป็นองค์การแห่งนวัตกรรมที่เป็นเลิศ เพราะสามารถสร้างหรือส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมทางการศึกษา

ใหม่ๆ วิธีการดำเนินงานใหม่ๆ สามารถนำมาเป็นกลยุทธ์ในด้านการบริหารจัดการและพัฒนาวิธีการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งการเรียนการสอนที่ใช้นวัตกรรมจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ ผู้เรียนยุคใหม่ โดยผู้บริหารโรงเรียนต้องส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ในการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นกับโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา ส่งเสริมให้เกิดการทำงานเป็นทีม รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กร ในระบบ โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อนำความรู้ความสามารถ และผลิตผลจากนวัตกรรมใหม่ไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อพัฒนาโรงเรียน (พยัต วุฒิรงค์, 2555)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยส่งผลกระทบทั้งครู บุคลากร โดยเฉพาะกับนักเรียน ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการจัดการศึกษาจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานโดยใช้ทักษะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาให้เป็นผู้อำนวยการที่มีความรู้ความเข้าใจและมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อขับเคลื่อนการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ให้มีความก้าวหน้าเป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรเขต 1 ได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 133 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน 98 คน และครู 1331 คน รวมทั้งหมด 1429 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรเขต 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 306 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน โดยแบ่งเป็น ผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 21 คน และครูจำนวน 285 ได้มาจากวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาการมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรเขต 1 แบ่งเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) การมีความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม 4) การมีกลยุทธ์นวัตกรรม 5) การมีวิสัยทัศน์นวัตกรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) ใช้การสังเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการประมวลความคิดเห็นแต่ละด้านและนำเสนอในรูปพรรณนาแล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย และวิเคราะห์ข้อมูลการภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดกระทำข้อมูลและสรุปข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 สรุปผล ดังนี้

1. สภาพภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสภาพภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

ที่	ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (n = 306)		ระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม
		$\overline{X}$	S.D.	
1	ด้านการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.49	0.50	มาก

2	ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม	4.52	0.54	มากที่สุด
3	ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม	4.63	0.50	มากที่สุด
4	ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม	4.46	0.50	มาก
5	ด้านการมีวิสัยทัศน์นวัตกรรม	4.55	0.51	มากที่สุด
	รวม	4.53	0.48	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.53) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.63) รองลงมา คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์นวัตกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.55) รองลงมา คือ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ =4.52) รองลงมา คือ ด้านการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับมาก($\overline{X}$ =4.49) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.46) ตามลำดับ

2. ทางแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แนวทางทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 สามารถแสดงผลการวิจัย ได้ดังนี้

2.1 ด้านการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการจัดอบรม ประชุม สัมมนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆในการบริหารงานโรงเรียนได้ และผู้อำนวยการโรงเรียนต้องสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในกลุ่มโรงเรียนของตนเอง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำนวัตกรรมมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียน

2.2 ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับนวัตกรรมยุคใหม่เพื่อมีความคิดสร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้คิดสร้างสรรค์ในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อร่วมกันพัฒนาโรงเรียน และ สำนักงานเขตพื้นที่ให้ผู้อำนวยการโรงเรียนมีการนำเสนอนวัตกรรมใหม่ๆเพื่อให้ผู้อำนวยการโรงเรียนได้แสดงศักยภาพในการพัฒนาโรงเรียน

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ผลหรือนวัตกรรมใหม่ๆใช้ในการปฏิบัติงานในโรงเรียนและสร้างกลุ่มเครือข่ายในโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการทำงานเป็นทีม และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องสร้างความตระหนักให้ผู้อำนวยการเห็นว่าการทำงานเป็นทีม การและเปลี่ยน

ความรู้ว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนเป็นอย่างมากโดยการจัดอบรมสร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

2.4 ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมาย เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ ในการดำเนินงานในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและสนับสนุนให้สร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของกลยุทธ์จากการวางแผนในการกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมาย และผู้อำนวยการมีการกำกับติดตามผ่านการกระบวนการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบทั้งภายนอกและภายในสถานศึกษาอย่างเข้มแข็งและเป็นระบบ

2.5 ด้านการมีวิสัยทัศน์นวัตกรรม พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อแสดงให้รู้ว่าทุกคนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาและสร้างความน่าเชื่อถือและยอมรับว่าทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันสร้างขึ้น และสำนักงานเขตพื้นที่ต้องสร้างความตระหนักให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเข้ารับการพัฒนา อบรม และใช้กระบวนการ PLC กับผู้อำนวยการสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ร่วมกันวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาและร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันในทุกส่วนขององค์กร

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สภาพภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1.จากการศึกษาสภาพภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ในภาพรวม พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดและด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจากผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 มีการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม ในการบริหารจัดการเป็นทีม โดยมีการบูรณาการจากหลายๆ ฝ่าย เพื่อให้เกิดผลสำเร็จที่ เพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการวิเคราะห์ผลจากหลายๆ ด้านอย่างรอบคอบ เพื่อให้การร่วมกันทำงาน เกิดประสิทธิภาพที่สูงขึ้น มีการสนับสนุนเปิดโอกาสให้บุคลากรมีการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน (ทองทิพภา วิริยะ พันธุ์, 2550) ที่กล่าวไว้ว่า หากผู้บริหารระดับสูงเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารงาน สร้างอิสระช่วยเหลือ เสนอข้อคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาจะทำให้ส่งผลดีกับ บุคลากรในการพัฒนางานให้ดีขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงให้งานเกิดประสิทธิภาพและ บรรลุตามเป้าหมายและได้พัฒนาผลงานนวัตกรรมของบุคลากรด้วย

1.2 ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก กลยุทธ์ในการพัฒนาโรงเรียนจะต้องเกิดจากบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายเพื่อ

กำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน และจะต้องประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์และสร้างความตระหนักให้ทุกคนเห็นความสำคัญสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชาภา สุนทรไชย (2561) ที่แสดงออกถึงการมีวิสัยทัศน์มองการไกลในอนาคตถึงมุมมองในการทำนายอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ และมีความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์หรือกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อนำองค์การไปสู่วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. จากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ควรพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา ดังนี้

2.1 ด้านการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า ควรมีการจัดอบรม ประชุม สัมมนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆในการบริหารงานโรงเรียนได้และผู้อำนวยการโรงเรียนต้องสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ในกลุ่มโรงเรียนของตนเอง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นำนวัตกรรมมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สอนคล้องกับงานวิจัยของ กุญยภัทร์ษร โทพา (2559) พบว่า ผู้นำ จะต้องกระจายอำนาจ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จดียิ่งขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำให้ทุกคนเห็นถึงคุณค่าในตนเอง และสามารถเป็นส่วนสำคัญในความสำเร็จ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vlok (2012) ที่พบว่า ผู้นำจะต้องแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้ปฏิบัติงานรับรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานของทุกคน และสามารถสร้างทีมและเครือข่ายการพัฒนาความรู้และการแก้ปัญหาช่วยให้เพื่อนร่วมงานสามารถมองเห็นสิ่งต่างๆได้กว้างขึ้น และตระหนักถึงความสำคัญของเพื่อร่วมงาน

2.2 ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม พบว่า ควรส่งเสริมให้ผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับนวัตกรรมยุคใหม่เพื่อมีความคิดสร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้คิดสร้างสรรค์ในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อร่วมกันพัฒนาโรงเรียนและให้ผู้อำนวยการโรงเรียนมีการนำเสนอนวัตกรรมใหม่ๆเพื่อให้ผู้อำนวยการโรงเรียนได้แสดงศักยภาพในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชาภา สุนทรไชย (2561) ที่แสดงออกถึงการมีวิสัยทัศน์มองการไกลในอนาคตถึงมุมมองในการทำนายอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ และผู้บริหารต้องมีการประชุมและวางแผนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับรู้และเข้าใจมองเห็นภาพที่ชัดเจน โดยให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อให้งานออกมามีศักยภาพ โดยมีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ในการทำงานเพื่อความรวดเร็วแล้วมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม พบว่า ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ผลหรือนวัตกรรมใหม่ๆใช้ในการปฏิบัติงานในโรงเรียนและสร้างกลุ่มเครือข่ายในโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการทำงานเป็นทีมและต้องสร้างความตระหนักให้ผู้อำนวยการเห็นว่าการทำงานเป็นทีม การและเปลี่ยนความรู้ว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียนเป็น

อย่างมากโดยการจัดอบรมสร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์นภา แสงเทพ (2556) ที่กล่าวไว้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจของผู้บริหารและคณะครูในสถานศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายเดียวกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการติดต่อสื่อสาร และมีบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน ตลอดจนมีการประสานความร่วมมือกันทำให้งานบรรลุตาม วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและทำให้ทุกคนรู้สึกว่าตนเองเป็น ส่วนหนึ่งของทีม

2.4 ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม พบว่า ควรต้องส่งเสริมให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมาย เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ ในการดำเนินงานในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและสนับสนุนให้สร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของกลยุทธ์จากการวางแผนในการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายและมีการกำกับติดตามผ่านการกระบวนการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบทั้งภายนอกและภายในสถานศึกษาอย่างเข้มแข็งและเป็นระบบ ซึ่งสอดคลองกับวิจัยของ ณิชาภา สุนทรไชย (2561) ที่แสดงออกถึงการมีวิสัยทัศน์มองการไกลในอนาคตถึงมุมมองในการทานายอนาคตอย่างมีวิสัยทัศน์ และมีความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์หรือกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อนำองค์การไปสู่วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.5 ด้านการมีวิสัยทัศน์นวัตกรรม พบว่า ควรให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อแสดงให้รู้ว่าทุกคนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาและสร้างความน่าเชื่อถือ และยอมรับว่าทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันสร้างขึ้นและสร้างความตระหนักให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเข้ารับการพัฒนา อบรม และใช้กระบวนการ PLC กับผู้อำนวยการสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ร่วมกันวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาและร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันในทุกส่วนขององค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรอนงค์ โรจน์วัฒนบูลย์ (2553) พบว่า ผู้นาจะต้องมุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมมากขึ้นเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีระบบกระบวนการที่ชัดเจน ใช้เทคโนโลยีในการสร้างคลังความรู้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของชวน ภารังกูล (2552) พบว่าผู้นำจะต้องพัฒนานวัตกรรม กระจายอำนาจ วางแผน การจัดการองค์ความรู้ใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเป็นส่วยสำคัญในการพัฒนา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการวิจัยการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาผู้อำนวยการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 ดังนี้

1. ด้านการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการคิดเชิงนวัตกรรม และสามารถสร้างสรรค์แนวคิดทางการบริหารใหม่ๆ

ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีการจัดอบรม ประชุม สัมมนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานศึกษามีความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆในการบริหารงานโรงเรียนได้

2. ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษามีจินตนาการในการสร้างระบบการทำงานใหม่ๆ ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับนวัตกรรมยุคใหม่เพื่อมีความคิดสร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้คิดสร้างสรรค์ในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อร่วมกันพัฒนาโรงเรียน และ สำนักงานเขตพื้นที่ให้ผู้อำนวยการโรงเรียนมีการนำเสนอนวัตกรรมใหม่ๆเพื่อให้ผู้อำนวยการโรงเรียนได้แสดงศักยภาพในการพัฒนาโรงเรียน

3.ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานและทำงานเป็นทีม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาสามารถทำให้ครูมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อพบปัญหาในการปฏิบัติงาน ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ผลหรือนวัตกรรมใหม่ๆใช้ในการปฏิบัติงานในโรงเรียนและสร้างกลุ่มเครือข่ายในโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการทำงานเป็นทีม และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องสร้างความตระหนักให้ผู้อำนวยการเห็นว่าการทำงานเป็นทีม

4. ด้านการมีกลยุทธ์นวัตกรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาสามารถพัฒนานวัตกรรมจากกลยุทธ์กำหนดไว้ไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมาย เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ ในการดำเนินงานในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและสนับสนุนให้สร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของกลยุทธ์จากการวางแผนในการกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมาย และผู้อำนวยการมีการกำกับติดตามผ่านการกระบวนการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบทั้งภายนอกและภายในสถานศึกษาอย่างเข้มแข็งและเป็นระบบ

5. ด้านการมีวิสัยทัศน์นวัตกรรม นวัตกรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือผู้อำนวยการสถานศึกษาได้สร้างความน่าเชื่อถือและให้การยอมรับโดยให้ทุกคนมีความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อแสดงให้รู้ว่าทุกคนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาและสร้างความน่าเชื่อถือ และยอมรับว่าทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันสร้างขึ้น และสำนักงานเขตพื้นที่ต้องสร้างความตระหนักให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเข้ารับการพัฒนาอบรม และใช้กระบวนการ PLC กับผู้อำนวยการสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน

เอกสารอ้างอิง

กุญยภัทร์ษร โทพา. (2559). *การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมองค์การ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและนวัตกรรม ระหว่างกลุ่มธนาคารพาณิชย์รัฐวิสาหกิจไทยกับกลุ่มธนาคารพาณิชย์บริษัทมหาชน* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ขวัญชนก โตนาค. (2557). การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16* (4), 131-140.

จิดาภา ศุภชญานันท์. (2555). *การศึกษาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 2* (Unpublished Master'sthesis). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก

ชลกร ตันประภัสร. (2556). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสร้างสรรค์และนวัตกรรมของโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการบริ หารการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา, 7* (2), 42-55.

ชวน ภารังกูล. (2552). นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนชายแดนภูมิภาคตะวันตก. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 16* (1), 126-137.

ณิชาภา สุนทรไชย. (2561). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนจังหวัดกาฬสินธุ์* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยขอนแก่น,ขอนแก่น**.**

ธีระพร อายุวัฒน์. (2552). *แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสาหรับการวิจัย เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุวิริยาสาส์น.

ปวีณา กันถิน. (2560). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประชารัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 5* (Unpublished Master's thesis)มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่

พยัต วุฒิรงค์. (2555). *การจัดการนวัตกรรมจากแนวคิดสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ.* กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิสิฐธวัฒน์ กลิ่นไธสงค์. (2559). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมองผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น**.**

อรอนงค์ โรจน์วัฒนบูลย์. (2553). การพัฒนาตัวแบบผู้นาเชิงนวัตกรรม (Unpublished Master'thesis). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.

Horth, D. & Buchner, D. (2014). *Innovation Leadership - How to use innovation to lead effectively, work collaboratively, and drive results*. The Center for Creative Leadership.

Vlok. (2012). A leadership competency profile for innovation leaders in a sciencebased researchand innovation organization in South Africa. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 41*, 209-226.

Wooi, S.C. (2013). The moderating effect of long-term orientation on the timing and types ofrewards. Managing Service Quality. *An International Journal*, *23*(3), 225-244.


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การศึกษาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

THE ACTIVE AGEING AMONG ELDERLY IN COMMUNITY AT MUEANG DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ปาริชาติ ปากชำนิ, [2]ภาณุวัฒน์ ปากชำนิ, [3]ทนงศักดิ์ ทองศรีสุข, [4]อัจฉราภรณ์ เชื้อช้าง และ [5]กัลยารัตน์ กำลังเหลือ

[1]Parichat Pakchumni [2]Panuwat Pakchumni, [3]Thanongsak Thongsrisuk

[4]Artcharaporn Chuachang and [5]Kanlayarat Kamlangluea

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand.

[1]parichat.sa@cpru.ac.th

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Study) เพื่อศึกษาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ของ Robert V. Krejcie (Robert V. Krejcie and Earyle W. Morgan. Educational and Psychological Measurement, 1970 : 608-609) จำนวน 265 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเข้าตามคุณสมบัติ มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ สามารถได้ยินและสื่อสารภาษาไทยได้เข้าใจ การรู้คิดปกติ ประเมินโดยใช้แบบทดสอบ สภาพสมอง

[1] อาจารย์, สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2] อาจารย์,สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3] อาจารย์,สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[4] อาจารย์,สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[5] อาจารย์, สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

(Abbreviated Mental Test [AMT]) โดยมีคะแนนมากกว่า 7 คะแนน ขึ้นไป เครื่องมือที่ใช้คือแบบประเมินภาวะพฤฒพลัง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีศักยภาพสำหรับประชาชนไทย (active ageing scale for Thai people [AAS-Thai]) ของ Thanakwang et al.12 ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ด้านสุขภาพ พบว่า ภาวะพฤฒพลังในผู้สูงอายุแยกรายด้าน พบว่า องค์ประกอบด้านสุขภาพมีภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 72.83 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 73.96 องค์ประกอบด้านความมั่นคงมีภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 76.98 และภาพรวมภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 78.1

คำสำคัญ : ภาวะพฤฒพลัง, ผู้สูงอายุ, สุขภาพ, การมีส่วนร่วม, ความมั่นคง

Abstract

The research was purpose of the Active Ageing among Community Dwelling Older Adults in Mueang District Chaiyaphum province. The determination of sample size using Robert V. Krejcie's criteria of 265 elderly people at Mueang District Chaiyaphum province. The inclusion criteria are: Completely conscious, able to hear and communicate in Thai and understand normal cognition Assessed using the brain condition test((Abbreviated Mental Test [AMT]) and with more than 7 points. The instruments used in the research was a questionnaire about, active ageing scale for Thai people [AAS-Thai]) (confidence coefficient 0.95). The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, and standard deviation. The results of the research were as follows : (1) the Active Ageing Active Aging in the elderly by side as follows : health was moderate, 72.83 percent, the participation was at a moderate level, 73.96 percent, security was at a moderate level, 76.98 percent and the overall picture was at a moderate level of 78.1 percent.

Keywords : Active Ageing, elderly, health, the participation, security

บทนำ

องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปี พ.ศ.2544-2643 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ คือการมีประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2560 มีผู้สูงอายุจำนวน 962 ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้น มากกว่าสองเท่าจากปี พ.ศ.2523 ที่มี ผู้สูงอายุจำนวน 382 ล้านคนทั่วโลก และคาดการณ์ว่าปี พ.ศ.2593 จะสูงถึง 2.1 พันล้านคน (United Nation [UN] ; 2021)) ในประเทศไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2561 ในขณะที่ประชากรโดยรวมเพิ่มขึ้นด้วยอัตราเพียง ร้อยละ 0.5 เท่านั้น คาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (complete aged society) คือ มี สัดส่วนประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 20 ใน ปี พ.ศ.2564 และจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (super aged society) (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute ; 2020) จะสะท้อนถึงการสูงอายุขึ้นของประชากรสูงอายุและนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม ในจำนวนนี้พบว่าเป็นผู้สูงอายุที่มีระดับความต้องการการดูแลและการพึ่งพาที่แตกต่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) สอดคล้องกับการคาดการณ์ของสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงจะมีจำนวนมากขึ้น อีกทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ที่ส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ทำให้ระบบการดูแลที่มีอยู่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ทั้งหมด ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพและบทบาทผู้สูงอายุในการเป็นสังคมสูงอายุที่มีคุณภาพและลดภาระของประเทศอย่างเป็นองค์รวมจึงมีความสำคัญยิ่ง กรอบแนวคิดการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและองค์ความรู้จากงานวิจัยไปสร้างเสริมศักยภาพผู้สูงวัยในการพึ่งตนเอง ป้องกันและชะลอความเสื่อมในผู้สูงอายุ มีทางเลือกในการดูแลสุขภาพ ได้นำกรอบแนวคิดพฤฒพลังมาปรับใช้กับสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย ทั้งในการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ มีมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤฒพลัง ยกตัวอย่างเช่น มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันและดูแลตนเองเบื้องต้น มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในเชิงการวิจัยได้มีการศึกษาและสร้างดัชนีและตัวชี้วัดเพื่อวัดระดับพฤฒพลัง และค้นหาปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อระดับพฤฒพลัง เป็นต้น แนวคิดทฤษฎีด้านพฤฒพลังประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สุขภาพ (Health) หมายถึง ภาวะที่สมบูรณ์ การป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรค 2) การมี หลักประกันความมั่นคง (Security) หมายถึง การมีหลักประกันความมั่นคงปลอดภัย ทั้ง ทางด้านร่างกายสังคม การเงิน การเข้าถึงบริการที่จำเป็น การมีผู้ดูแลที่เหมาะสม และ 3) การ มีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในครอบครัวชุมชนและสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุได้ทำคุณประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและส่วนรวม (สัญญา สดประเสริฐ,2564)

จังหวัดชัยภูมิได้มีการพัฒนาชุมชนร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นในหลายด้านด้วยกัน ในด้านการสร้างเสริมสุขภาวะของประชาชนในชุมชนโดยรอบมหาวิทยาลัยฯ จัดว่าเป็นอีกหนึ่งภารกิจสำคัญ

ที่ต้องมีการดำเนินการควบคู่กับการจัดการศึกษา เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนในพื้นที่ให้บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ “อยู่ดี มีสุข” ส่งผลต่อดัชนีมวลรวมชุมชนที่เพิ่มขึ้น จึงได้ดำเนินการจัดทำโครงการการศึกษาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุ ที่มีที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะพฤฒพลังของ ผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาวะพฤฒพลังของ ผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Study) เพื่อศึกษาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 847 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ของ Robert V. Krejcie (Robert V. Krejcie and Earyle W. Morgan. Educational and Psychological Measurement, 1970 : 608-609) จำนวน 265 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคลประกอบด้วยข้อคำถามที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับอายุ เพศ ศาสนา อาชีพ สถานภาพสมรส การศึกษา รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ สมาชิกในครอบครัว โรคประจำตัว

2.2 แบบประเมินภาวะพฤฒพลัง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีศักยภาพสำหรับ ประชาชนไทย (active ageing scale for Thai people [AAS-Thai]) ของ Thanakwang et al.12 ในการประเมินภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุซึ่งพัฒนาขึ้นภายใต้กรอบพฤฒพลังขององค์การอนามัยโลกร่วมกับแนวคิดผู้สูงอายุเชิงบวกเป็นฐานในการออกแบบและทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พัฒนาเครื่องมือขึ้นให้เฉพาะเจาะจงกับบริบทวัฒนธรรมไทยมีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาในระดับสูง (CVI = .91) มี ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .95 จำนวนข้อคำถามทั้งหมด 36 ข้อ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) ใช้การสังเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การศึกษาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สรุปผลดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 74.72 อายุ 60-69 ปี ร้อยละ 64.91 รองลงมาคืออายุ 70-79 ปี ร้อยละ 22.64 สถานภาพสมรส ร้อยละ 41.89 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 55.09 มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 58.87 รายได้ต่อเดือนของครอบครัวต่ำกว่า 4,000 บาท ร้อยละ 42.26 รองลงมารายได้ต่อเดือนของครอบครัวอยู่ระหว่าง 4,000 – 8,000 บาท ร้อยละ 34.72 ผู้สูงอายุมีสมาชิกในครอบครัว 2 คน ร้อยละ 47.92 รองลงมาผู้สูงอายุอาศัยอยู่บ้านคนเดียว ร้อยละ 34.72 ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว 1 โรค ร้อยละ 63.02 เป็นโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 36.60 รองลงมาเป็นโรคเบาหวาน ร้อยละ 25.66 และผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวมากกว่า 1 โรค ร้อยละ 36.98

2. ภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ร้อยละภาพรวมของภาวะพฤฒพลังในผู้สูงอายุแยกรายด้าน (n=265)

องค์ประกอบ	ภาวะพฤฒพลังในผู้สูงอายุ		
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
ด้านสุขภาพ	51 (19.25)	193 (72.83)	21 (7.92)
ด้านการมีส่วนร่วม	44 (16.60)	196(73.96)	25 (9.43)
ด้านความมั่นคง	31 (11.70)	204 (76.98)	30 (11.32)
ภาพรวม	24 (9.06)	207 (78.11)	34 (12.83)

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะพฤฒพลังในผู้สูงอายุแยกรายด้าน พบว่า องค์ประกอบด้านสุขภาพมีภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 72.83 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 73.96 องค์ประกอบด้านความมั่นคงมีภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 76.98 และภาพรวมภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 78.11

อภิปรายผล

จากภาวะพฤฒพลังของ ผู้สูงอายุในชุมชนตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบ 3 ด้าน คือด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคง พิจารณาด้านดี พบว่า ทั้งสามด้านมีภาวะพฤฒพลังอยู่ในระดับปานกลาง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ เป็นเพศหญิง อายุ 60-69 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา รายได้ต่อเดือนของครอบครัวต่ำกว่า 4,000 บาท ผู้สูงอายุมีสมาชิกในครอบครัว 2 คน โรคประจำตัวเป็นโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน

2. การประเมินภาวะพฤฒพลังในผู้สูงอายุ ภาพรวมการประเมินภาวะพฤฒพลังในผู้สูงอายุเขตตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประเมินองค์ประกอบภาวะพฤฒพลัง 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคง คือ โดยสรุปภาวะพฤฒพลังรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ค่อนข้างแข็งแรง กระฉับกระเฉง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้สูงอายุได้พบปะกับบ้าง มีชมรม กิจกรรมต่างๆร่วมกัน ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจเข้มแข็ง ร่าเริง มีการประยุกต์กิจวัตรประจำวันเป็นการออกกำลังกาย เนื่องจากผู้สูงอายุมีการเล่นกีฬาค่อนข้างน้อย จึงทำให้ร่างกายผู้สูงอายุค่อนข้างแข็งแรง ระบบการทำงานกระฉับกระเฉง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกอร เนตรชู (2561) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมในการเสริมสร้างตนเองสู่ภาวะพฤฒพลังด้านการดูแลตนเองทางสุขภาวะ คือ การมองโลกในแง่ดี มีเจตคติที่ดีต่อการสูงอายุ ได้รับการสนับสนุนจากสังคม คือการการร่วมกิจกรรมต่างๆที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกาย และสุขภาพจิตที่ดี เป็นผลทำให้ผู้สูงอายุมีการพัฒนาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น

ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนของผู้สูงอายุ พบว่ามีผู้สูงอายุส่วนน้อยที่สามารถเป็นตัวแทนชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือหารายได้จากการจ้างงานในชุมชน แต่ผู้สูงอายุยังคงช่วยเหลือตนเองได้ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน ชมรมบ้าง ไม่สร้างปัญหาให้ครอบครัว ไม่ได้เป็นภาระของลูกหรือหลาน สามารถอยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวได้อย่างมีความสุข ทำให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆในครัวเรือนได้อย่างไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฐาณญา สมภู่ (2561) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุนั้น ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่สร้างความสัมพันธ์ของคนหลายวัย ทั้งงานประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมเสริมสร้างงานทางภูมิปัญญา การเป็นจิตอาสาที่ได้ร่วมกันช่วยเหลือชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจและรู้สึกมีคุณค่าที่ตนเองสามารถทำงานเพื่อชุมชนได้ดี และการที่หย่วยงานต่างๆได้ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าและความสำคัญของการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ให้การเคารพ เชื่อฟังตามที่ผู้สูงอายุได้ให้คำแนะนำ ชี้แนะ จะเป็นผลทำให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจ รู้สึกถึงความมีคุณค่าของตนเอง ไม่อ้างว้างและโดดเดี่ยว

ด้านความมั่นคง ผู้สูงอายุมีความมั่นใจในศักยภาพของตนเองหลังจากย่างเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ หรือปลดเกษียณ รวมไปถึงยังยสามารถดูแลสมาชิกในครอบครัวได้บางส่วน ไม่เป็นภาระของครอบครัว โดย

ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีสวนผัก ไร่นา และที่ดินเป็นของตนเอง ทำมาหากินโดยอาศัยธรรมชาติตามวิถีชีวิตชนบท หารายได้จากการขายพืชผักสวนครัว มีหน่วยงานช่วยสอนการแปรรูปอาหารเพื่อเป็นรายได้ ฝึกอาชีพให้กับผู้สูงอายุเพิ่มเติม ทำให้มีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตมากขึ้น ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Worawet (2009) ระบุว่า ถึงแม้ประเทศไทยจะมีนโยบายจัดหาสวัสดิการทาง การเงินสำหรับผู้สูงอายุอย่างหลากหลาย แต่ความต้องการความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐยังคงเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่มีข้อสังเกตว่าผู้สูงอายุยังคงมีปัญหาเรื่องเงินออมหรือค่าใช้จ่ายที่เพียงพอแม้จะได้รับการสนับสนุนสวัสดิการจากรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพ แล้วก็ตาม ดังนั้น การสนับสนุนเรื่องเงินออม หรือการวางแผนทางการเงินของผู้สูงอายุในระยะยาวอาจจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทนงศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข (2558) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้านความมั่นคงเกี่ยวกับผู้ดูแล เช่น การอาศัยอยู่กับครอบครัว หรือมีผู้ดูแลเพิ่มเติม การที่ผู้สูงอายุได้รับบำเหน็จ บำนาญ หรือเบี้ยยังชีพ หรือการมีรายได้จากการค้าขาย การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีกิจกรรมต่างๆที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดรายได้ เช่น การเข้ารวมกลุ่มฝึกอาชีพ เป็นต้น จะส่งผลทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมั่นคงในชีวิตเกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การส่งเสริมภาวะพฤฒพลังทั้งสามองค์ประกอบยังคงมีความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยเฉพาะในผู้สูงอายุบางกลุ่มและในบางประเด็นที่ยังมีระดับการรับรู้ภาวะพฤฒพลังระดับต่ำ ได้แก่ ด้านสุขภาพ และด้านการมีส่วนร่วม นอกจากนี้งานวิจัยในครั้งต่อไป อาจวิเคราะห์หาปัจจัยที่กำหนดระดับภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งจะช่วยให้ระบุปัจจัยที่สำคัญเพื่อให้ กำหนดแนวทางส่งเสริมภาวะพฤฒพลังทั้งระยะสั้นและระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะกับบริบทของพื้นที่ได้

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). *สถิติผู้สูงอายุ ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2566 แยกตามตำบล*. Retrieved from http://www.dop.go.th/th/know/1/238

กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). *สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย*. Retrieved from http://www.dop.go.th/th/know/1/275

ฐาณญา สมภู่, และคณิต เขียววิชัย. (2562). *การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมภาวะพฤฒิพลังของ ชมรมผู้สูงอายุไทย.* วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, 12(1).

ทะนงศักดิ์ ยิ่งรัตนสขุ, ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกูล และปณิตา วรรณพิรุณ. (2558). *การพัฒนาการ เรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ: การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริม ภาวะพฤฒพลัง*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ปาริชาต ญาตินิยม. (2547). ลักษณะภาวะพฤฒพลัง : กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทยที่มีชื่อเสียง. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/1970

นงลักษณ์ บุญเยีย, & นิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์. (2563). *ปัจจัยทำนายการสูงวัยอย่างมีพลังของผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท.* วารสารพยาบาลทหารบก, 21(1), 224-234

พินิจ ฟ้าอำนวยผล. (2561). *ทบทวนตัวชี้วัดและระบบข้อมูลเพื่อติดตามประเมิน Active ageing สำหรับประเทศไทย ภายใต้แผนงานบริหารจัดการโครงการวิจัยท้าทายไทย กลุ่มเรื่อง Active and Productive ageing.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

Tesch-Roemer C. (2012). Active ageing and quality of life in old age. UN.

Worawet, S. (2009). Poverty and financial security of the elderly in Thailand. Ageing International, 33(1), 50-61.

การส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

THE PROMOTION ACTIVE AGEING OF EXERCISE AMONG ELDERLY IN HUAI TON SUBDISTRICT MUEANG DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE

[1]ภาณุวัฒน์ ปากชำนิ, [2]ปาริชาติ ปากชำนิ, [3]ณัฐพล พลเทพ, [4]ธมลวรรณ สวัสดิ์สิงห์, [5]ทนงศักดิ์ ทองศรีสุข, [6]อัจฉราภรณ์ เชื้อช้าง และ [7]กัลยารัตน์ กำลังเหลือ

[1]Panuwat Pakchumni, [2]Parichat Pakchumni, [3]Nuttaphon Phonthep,

[4]Thamolwan Sawatsing, [5]Thanongsak Thongsrisuk

[6]Artcharaporn Chuachang and [7]Kanlayarat Kamlangluea

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand.

[1]panuwatlae@gmail.com

Received: May 26, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเป็นวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุจำนวน 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรม

[1]อาจารย์,สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]อาจารย์, สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[3]อาจารย์, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

[4]อาจารย์, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

[5]อาจารย์,สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[6]อาจารย์,สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[7]อาจารย์, สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

การส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย 1.ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคในผู้สูงอายุ การจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับรับรู้โอกาสเสี่ยง รับรู้ประโยชน์และอุปสรรค การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคในผู้สูงอายุ การถอดบทเรียนเรื่อง “การออกกำลังกายโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน” 2. แผนการสอนเรื่องการออกกำลังกายแบบมีส่วนร่วม โดยต้นแบบผู้สูงอายุในชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ข้อมูลทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยงของการเกิดโรค การรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคของการเกิดโรค การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรค แบบประเมินภาวะพฤฒพลัง สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ Wilcoxon Signed Rank Text ผลการวิจัยพบว่า 1) การเปรียบเทียบด้านความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรค ด้านการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรค ด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการป้องกันโรค และด้านการปฏิบัติตัวหลังทดลองผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตัวหลังการทดลองเพิ่มขึ้น($p<0.05$) 2) การเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ พบว่า การเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ($p<0.05$)

คำสำคัญ : ภาวะพฤฒพลัง, ผู้สูงอายุ, การออกำลังกาย

Abstract

The research was purpose of the promotion active ageing of exercise among elderly in Huai Ton Subdistrict Mueang District Chaiyaphum Province. The sample group was 16 elderly people at in Huai Ton Subdistrict Mueang District Chaiyaphum province. The instrument used in the experiment was Programs to promote vitality through exercise in the elderly include: 1). knowledge about disease prevention in the elderly, organizing exchange groups to learn about risk perception, perceived benefits and barriers, practice in preventing disease in the elderly, deprivation of the lesson “Exercise by engaging with the community”. 2) Participatory Exercise Lesson Plans by a role model for the elderly in the community. The tool used for data collection was an interview (questionnaire) divided into 6 parts was General information, knowledge about disease prevention, recognizing the risk of disease ,perceived benefits and barriers to disease, practice in disease prevention, active ageing test. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation and Wilcoxon Signed Rank Text. The results of the research were as follows : 1) Comparison of knowledge about disease prevention Perceived benefits and obstacles Perception of risk opportunities in disease

prevention and for post-experimental behavior, the elderly had increased post-experimental behavior ($p<0.05$) 2) Comparing the participation in the energy-boosting program by exercise of the elderly, it was found that the participation in the energy-boosting program by exercise of the elderly after the experiment increased ($p<0.05$).

Keywords : active ageing, elderly, exercise

บทนำ

ท่ามกลางสภาวการณ์การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ข้อมูลจากองค์กรอนามัยโลกพบว่า มีประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกถึง 694 ล้านคน (WHO, 2022) องค์การอนามัยโลกจึงได้มีนโยบายใน การพัฒนาผู้สูงอายุ คือ การมุ่งการพัฒนาเพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้อย่างมีศักยภาพและเป็นผู้ที่สามารถทำ คุณประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้ องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปี พ.ศ. 2544-2643 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ คือการมีประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2560 มีผู้สูงอายุจำนวน 962 ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้น มากกว่าสองเท่าจากปี พ.ศ. 2523 ที่มี ผู้สูงอายุจำนวน 382 ล้านคนทั่วโลก และคาดการณ์ว่าปี พ.ศ. 2593 จะสูงถึง 2.1 พันล้านคน (United Nation [UN] ; 2021) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพฤฒพลัง (active ageing) โดยมี องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การส่งเสริมให้มีสุขภาพดี (healthy) 2) การส่งเสริมให้มีความมั่นคง หรือการมีหลักประกันในชีวิต (security) และ 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม (participation) (WHO, 2002) ในการที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย ซึ่งในประเทศไทย Chitaphankun (2001) ใช้คำว่า “พฤฒพลัง” แทนคำว่า “Active ageing” และให้ความหมายว่า เป็นพลังหรือวิธีเพื่อชีวิตเมื่อสูงวัย (Thailand Science Research and Innovation (TSRI), 2002) แนวคิดทฤษฎีด้านพฤฒพลัง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สุขภาพ (Health) หมายถึง ภาวะที่สมบูรณ์ การป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรค 2) การมี หลักประกันความมั่นคง (Security) หมายถึง การมีหลักประกันความมั่นคงปลอดภัย ทั้ง ทางด้านร่างกายสังคม การเงิน การเข้าถึงบริการที่จำเป็น การมีผู้ดูแลที่เหมาะสม และ 3) การ มีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมภายในครอบครัวชุมชนและสังคม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุได้ทำคุณประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและส่วนรวม (สัญญา สดประเสริฐ,2564)

การมีพฤฒพลังสามารถกระทำได้ตั้งแต่วัยหนุ่มสาว ซึ่งการมีพฤฒพลังยังส่งผลให้บุคคลมีการแยกตัวจากสังคมลดลง มีการติดต่อกับสังคมมากขึ้น (Maier & Klumb, 2005) และมีความสุขทางใจเพิ่มมากขึ้น (Penedo & Dahn, 2005) การออกกำลังกายจึงมีบทบาทในการเสริมสร้างสุขภาพร่างกายและจิตใจ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอจะช่วยดำรงรักษาสุขภาพและป้องกันอาการเจ็บป่วยต่างๆ (Muangsakul, 2015) ในการออกกำลังกายของผู้สูงอายุนั้นชุมชนควรเปิดโอกาสให้มีพื้นที่ในชุมชนให้สามารถทำกิจกรรมร่วมกันของ ผู้สูงอายุด้วยกันเองหรือพหุวัย เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

รวมถึงส่งเสริมให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อ เสริมศักยภาพและพฤฒพลัง (active ageing) แก่ผู้สูงอายุ (Muangsakul, 2015) ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ได้นำกรอบแนวคิดพฤฒพลังมาปรับใช้กับสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย ทั้งในการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ มีมาตการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤฒพลัง ยกตัวอย่างเช่น มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันและดูแลตนเองเบื้องต้น มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ มาตรการการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในเชิงการวิจัยได้มีการศึกษาและสร้างดัชนีและตัวชี้วัดเพื่อวัดระดับพฤฒพลัง และค้นหาปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อระดับพฤฒพลัง เป็นต้น อย่างไรก็ตามการสร้างดัชนียังมีข้อจำกัดในเรื่องข้อมูลหรือตัวแปรที่นำมาใช้ในการวัด เนื่องจากต้องคำนึงถึงความมีอยู่ของข้อมูลและระดับการนำเสนอผล และยังไม่มีงานศึกษาหรืองานวิจัยใดๆ ที่สร้างดัชนีพฤฒพลังเปรียบเทียบในระดับจังหวัด

การออกกำลังกาย (exercise) คือ กิจกรรมที่มีการวางแผนเป็นลำดับขั้นเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของร่างกาย โดยรวมและการวางแผนที่กล่าวถึงนี้มีรายละเอียดและความถี่ของการออกกำลังกายเพื่อส่งผลให้เพิ่มความ แข็งแรงให้มากขึ้น (Watanatada, n.d.) ผู้สูงอายุที่ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอช่วยส่งผลให้มีสุขภาพร่างกาย ที่แข็งแรงและลดโอกาสในการเกิดโรคต่างๆ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การมีพฤฒพลังขององค์กรอนามัยโลก (WHO, 2002) การออกกำลังกายร่วมกับเพื่อน ครอบครัว สังคม ยังส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอัตมโนทัศน์ที่ดี มี ความพึงพอใจในชีวิต เกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับสังคม สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบ การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุยังเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างแรงจูงใจในการออกกำลังกายเช่นกันจากข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ก่อนและหลังการทดลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Study) เพื่อศึกษาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

กลุ่มตัวอย่าง คือ จำนวน 16 คน ที่ได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ในกรณีที่การศึกษาถูกออกแบบให้ประชาชนที่ศึกษาไม่เป็นอิสระต่อกัน เช่น ในกรณี Before and after study หรือมีการทำ Matching ในการเลือกตัวอย่าง การคำนวณขนาดตัวอย่าง จะใช้สูตรคำนวณกรณีประชากรไม่เป็นอิสระต่อกัน (อรุณ จิรวัฒน์กุล, 2550)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการสอนเรื่องการป้องกันโรคในผู้สูงอายุ เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคในผู้สูงอายุ การจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับรับรู้โอกาสเสี่ยง รับรู้ประโยชน์และอุปสรรค การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคในผู้สูงอายุ ในหัวข้อ “รูปแบบการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ” และนำเสนอตัวแบบผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี ออกกำลังกายสม่ำเสมอ เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาในการปฏิบัติตัว และแนวทางแก้ไขปัญหา การถอดบทเรียนในหัวข้อ “การออกกำลังกายโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน”

2.2 แผนการสอนเรื่องการออกกำลังกายแบบมีส่วนร่วม โดยต้นแบบผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งหมดใช้ระยะวลาในการสอนประมาณ 30 นาที

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติการแจงแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) แบบประเมินภาวะพฤฒพลัง สถิติ Wilcoxon Signed Rank Text

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สรุปผล ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.50 อายุ 60-69 ปี ร้อยละ 62.50 รองลงมาคืออายุ 70-79 ปี ร้อยละ 31.25 สถานภาพสมรส ร้อยละ 37.50 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 62.50 มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 62.50 รายได้ต่อเดือนของครอบครัวอยู่ระหว่าง 4,000 – 8,000 บาท ร้อยละ 37.50 ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว 1 โรค ร้อยละ 93.75 ได้แก่ โรคเบาหวาน เป็นโรคความดันโลหิตสูง และ โรคข้อเข่า

2. เปรียบเทียบภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ก่อนและหลังการทดลอง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง (n=16)

ความรู้	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	MR	SR	Z	p-value
กลุ่มทดลอง							
ก่อนทดลอง	9.09	3.20	ต่ำ	0.00	0.00	4.024	0.001*
หลังทดลอง	14.59	2.85	ปานกลาง	11.00	231.00		

จากตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลองพบว่า ก่อนทดลองผู้สูงอายุมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคอยู่ในระดับต่ำแต่หลังทดลองผู้สูงอายุมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง และกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ($p<0.05$)

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรค ก่อนทดลอง และหลังทดลองของกลุ่มทดลอง(n=16)

การรับรู้ประโยชน์และอุปสรรค	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	MR	SR	Z	p-value
กลุ่มทดลอง							
ก่อนทดลอง	2.40	0.17	ปานกลาง	0.00	0.00	4.040	0.001*
หลังทดลอง	2.68	0.17	สูง	11.00	231.00		

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลองพบว่า ก่อนทดลองผู้สูงอายุมีการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคในการป้องกันโรคอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังทดลองผู้สูงอายุมีการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคในการป้องกันโรคเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับสูง และกลุ่มผู้สูงอายุมีการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคในการป้องกันโรคหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ($p<0.05$)

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง(n=16)

การรับรู้โอกาสเสี่ยง	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	MR	SR	Z	p-value
กลุ่มทดลอง							
ก่อนทดลอง	1.98	0.17	ปานกลาง	0.00	0.00	4.018	0.001*
หลังทดลอง	2.56	0.27	สูง	11.00	231.00		

จากตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลองพบว่า ก่อนทดลองผู้สูงอายุมีการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการป้องกันโรคอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังทดลองผู้สูงอายุมีการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการป้องกันโรคเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับสูง และกลุ่มผู้สูงอายุมีการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการป้องกันโรคหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ($p<0.05$)

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง(n=16)

การปฏิบัติตัว	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	MR	SR	Z	p-value
กลุ่มทดลอง							
ก่อนทดลอง	2.11	0.16	ปานกลาง	0.00	0.00	4.029	0.001*

หลังทดลอง	2.49	0.21	สูง	11.00	231.00		

จากตาราง 4 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านการปฏิบัติตัวก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลองพบว่า ก่อนทดลองผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังทดลองผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับสูงและกลุ่มผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคหลังการทดลองเพิ่มขึ้น (p<0.05)

ตารางที่ 5 แสดงผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุก่อนทดลองและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง(n=16)

โปรแกรมส่งเสริมภาวะพฤฒพลัง	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**	**MR**	**SR**	**Z**	**p-value**
กลุ่มทดลอง							
ก่อนทดลอง	2.14	0.07	ปานกลาง	0.00	0.00	4.108	0.001*
หลังทดลอง	2.54	0.17	สูง	11.50	253.00		

จากตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุพบว่า ก่อนทดลองผู้สูงอายุ มีผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังทดลองผู้สูงอายุมีผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับสูง และกลุ่มผู้สูงอายุมีผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุหลังการทดลองเพิ่มขึ้น (p<0.05)

อภิปรายผล

จากการส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ เป็นเพศหญิง อายุ 60-69 ปี รองลงมาคืออายุ 70-79 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา รายได้ต่อเดือนของครอบครัวอยู่ระหว่าง 4,000 – 8,000 บาท ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว 1 โรค ได้แก่ โรคเบาหวาน เป็นโรคความดันโลหิตสูง และ โรคข้อเข่า

2. การศึกษารูปแบบการส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ

การเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ด้านการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคกลุ่มผู้สูงอายุมีการรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคใน

การป้องกันโรคหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงหลังทดลองผู้สูงอายุมีการรับรู้โอกาสเสี่ยงในการป้องกันโรคหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ด้านการปฏิบัติตัวหลังทดลองผู้สูงอายุมีการปฏิบัติตัวหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ นารีรมย์ รัตนสัมฤทธิ์ (2019) พบว่าปัจจัยของพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพตนเองตามแนวคิดพฤฒพลังของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การส่งเสริมสุขภาพตามแนวคิดพฤฒพลังของผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจัยภายในตัวบุคคลส่งผล คือ ระดับความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุ การรับรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุ ปัจจัยภายนอกตัวบุคคล คือ การสนับสนุนทางสังคม การที่ผู้สูงอายุได้รับ ความช่วยเหลือเกื้อหนุนจากบุคคลในครอบครัวและบุคคลในสังคมที่ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ในลักษณะของการได้รับความรักความอบอุ่น การได้รับความรู้คำแนะนำในเรื่องสุขภาพ การได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากกลุ่มคนในสังคม (ครอบครัว ญาติ เพื่อน และบุคคลากรทางสุขภาพ) ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพไปในทางที่ดี

3. การเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมภาวะพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกาย

การเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุพบว่าก่อนทดลองผู้สูงอายุ มีผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังทดลองผู้สูงอายุมีผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับสูง และกลุ่มผู้สูงอายุมีผลการเปรียบเทียบการเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้วยการออกกำลังกายของผู้สูงอายุหลังการทดลองเพิ่มขึ้น ($p<0.05$) ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติพงษ์ รักไทย (2020) ที่พบว่า การออกกำลังกายในน้ำสำหรับผู้สูงอายุสามารถพัฒนาพฤฒพลังได้เนื่องจากทำให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเอง มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจซึ่งเอื้อต่อ การดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับพฤฒพลัง นำไปสู่พฤฒพลังได้ด้วยแนวคิดความหมายในชีวิตเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอิริกสันและทฤษฎีกิจกรรม และซึ่งสอดคล้องกับ เอมฤทัย (2017) กำเนิด ที่ศึกษา ผลของโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอาย พบว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนก่อนและหลังการรับโปรแกรมส่งเสริมพฤฒพลังด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ พบว่า ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมผู้สูงอายุมีระดับคะแนนพฤฒพลังด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับอัจฉริยา ปัญญาแก้ว (2020) ที่ได้ศึกษาระดับพฤฒพลังและรูปแบบการใช้เวลาในกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางสังคม ของผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒพลัง พบว่า การส่งเสริมให้เกิดสมดุลในการทำกิจกรรมและการคงไว้ซึ่งการมีส่วนร่วมทางสังคมจะนำไป สู่การมีภาวะพฤฒพลังในผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม การมีความมั่นคงในชีวิต

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การส่งเสริมภาวะพฤฒพลังทั้งสามองค์ประกอบยังคงมีความจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สำหรับบุคคลทั่วไปที่ได้มีโอกาสมาอ่านงานวิจัยชิ้นนี้ เรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลผู้ที่ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ก็อาจจะก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้กับผู้อ่าน ในการให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางสังคมในสถานที่ออกกำลังกาย ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีพลังอันจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีทางร่างกายและจิตใจได้ในที่สุด และอาจวิเคราะห์หาปัจจัยที่กำหนดระดับภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุในตำบลห้วยต้อน อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งจะช่วยให้ระบุปัจจัยที่สำคัญเพื่อให้กำหนดแนวทางส่งเสริมภาวะพฤฒพลังทั้งระยะสั้นและระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะกับบริบทของพื้นที่ได้ ควรมีการศึกษากระบวนการเกิดพฤฒพลังในผู้สูงอายุอื่นๆ ที่ออกกำลังกายประเภทอื่นที่เหมาะสมกับบริทพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ รักไทย, ธีรวรรณ ธีระพงษ์ และเพื่อนใจ รัตตากร.(2020).*พฤฒพลัง: กรณีศึกษาผู้สูงอายุที่ออกกำลังกายในน้ำ*.วารสารมนุษยศาสตร์สาร.22(1).108-120.

ฐาณญา สมภู่, และ คณิต เขียววิชัย. (2562). *การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมภาวะพฤฒิพลังของ ชมรมผู้สูงอายุไทย.* วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, 12(1).

ทะนงศักดิ์ ยิ่งรัตนสขุ , ภาณุวัฒน์ เชิดเกียรติกูล, และ ปณิตา วรรณพิรุณ. (2558). *การพัฒนาการ เรียนรู้และอาชีพของผู้สูงอายุ: การทดสอบรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริม ภาวะพฤฒพลัง.* มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี

บุญนาค ปัตถานัง . (2556). *ระบบการส่งเสริมสุขภาพให้เป็นผู้สูงอายุที่มีพฤฒิพลัง ในเขต ตำบลโนนอุดม อำเภอเมืองยาง จังหวัดนครราชสีมา.* ใน เอกสารการประชุมวิชาการ เสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 14 (Graduate Research Conference 2013 Khon Kaen University). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปาริชาต ญาตินิยม. (2547). *ลักษณะภาวะพฤฒพลัง : กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทยที่มีชื่อเสียง.* บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/1970

นงเยาว์ มีเทียนและอภิญญา วงศ์พิริยโยธา. (2561). *ปัจจัยทำนายพฤฒพลังในผู้ใหญ่วัย กลางคนเขตกึ่งเมือง.* วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 36(3), 124-130.

นงลักษณ์ บุญเยีย, & นิทรา กิจธีระวุฒิวงษ์. (2563). *ปัจจัยทำนายการสูงวัยอย่างมีพลังของผู้สูงอายุอำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท.* วารสารพยาบาลทหารบก, 21(1), 224-234

พินิจ ฟ้าอำนวยผล. (2561). *ทบทวนตัวชี้วัดและระบบข้อมูลเพื่อติดตามประเมิน Active ageing สำหรับประเทศไทย ภายใต้แผนงานบริหารจัดการโครงการวิจัยท้าทายไทย กลุ่มเรื่อง Active and Productive ageing.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ธาริน สุขอนันต์, สุภาวัลย์ จาริยะศิลป์, ทัศนันท์ ทุมมานนท์ และปิยรัตน์ จิตรภักดี. (2554). *คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบ้านสวน จังหวัดชลบุรี*. วารสารสาธารณสุขศาสตร์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี, 41(3), 240-249.

วิไลพร วงค์คีนี และคณะ. (2556). *ปัจจัยทำนายพฤฒพลังของประชากรเขตเมือง จังหวัด เชียงใหม่.* วารสารพยาบาลสาร, 40(4), 91-99

หฤทัย กงมหา และคณะ. (2561). *การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤฒพลังในผู้สูงอายุ อำเภอ เมือง จังหวัดนครราชสีมา.* วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม วิทยาลัยพยาบาลบรมราช ชนนีนครพนม (ฉบับพิเศษการประชุมพยาบาลครั้งที่ 25), 54-61.

Tesch-Roemer C. (2012). Active ageing and quality of life in old age. UN.

UNECE. (2 0 1 2). Active Ageing and Quality of Life in Old Age. New York And Geneva: United Nations.

Worawet, S. (2009). Poverty and financial security of the elderly in Thailand. Ageing International, 33(1), 50-61.

Yang, Y., Meng, Y., & Dong,P. (2020). Health, security and participation: A structural relationship modeling among the three pillars of active ageing in China. International Journal of Environmental Research and Public Health, 7(19), 7255.

ผลกระทบของชีวิตวิถีใหม่ต่อการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจ

THE EFFECT OF THE NEW NORMAL AND BUSINESS VALUE CO-CREATION

[1]อติพร เกิดเรือง และ [2]ชัยพัฒน์ พันธุ์วัฒนสกุล

[1]Atiporn Gerdruang and [2]Chaipat Panwatanasakul

มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด, ประเทศไทย

Stamford International University, Thailand

[1]dr.atiporn@gmail.com, [2]p_chaipat@homail.com

Received: May 31, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาชีวิตวิถีใหม่กับการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจในองค์กรทางธุรกิจ สังคม ตลอดจนสภาพแวดล้อมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวในการดำเนินชีวิตเป็นปกติบนพื้นฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) เครือข่ายสังคมออนไลน์จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ องค์กรธุรกิจต้องปรับตัวเพื่อสร้างความมั่นใจก่อนการซื้อสินค้าและบริการสังคมออนไลน์ได้ส่งผลต่อการบริโภคทำให้กระบวนทัศน์ทางการตลาดเปลี่ยนแปลงไป การสร้างคุณค่าร่วมกัน (value co-creation) จะสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับผู้บริโภค ซึ่งมีความสำคัญมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการสื่อสารในโลกออนไลน์หากองค์กรสามารถสร้างประสบการณ์ที่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้บริโภคอธิบายถึงความคิดในมุมมองต่างๆ ของผู้บริโภคแต่ละคน การยอมรับฟังความคิดเห็นของลูกค้าตลอดจนนำข้อมูลเหล่านั้นมาปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภคในระดับบุคคลได้อย่างเหมาะสม เพื่อใช้ในการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจที่มีคุณค่าของทั้งลูกค้าและธุรกิจในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ชีวิตวิถีใหม่, การสร้างคุณค่าร่วม, ธุรกิจ

---

[1]รองศาสตราจารย์ ดร. คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

[2] อาจารย์ ดร. กรมส่งเสริมการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ

Abstract

This article aimed to study the influence of the “new normal” on life and business value co-creation in business organizations. Currently, society and the environment have changed. Thus, adaptation to life in the new normal is necessary, and online social networks play important roles in such adaptation. As a result, business organizations need to transform themselves to build confidence among consumers before they make purchase decisions. Toward this goal, online services through social media have affected consumption and changed the marketing paradigm. Value co-creation can generate interaction between an organization and consumers, so it is very important, especially in the context of online communication. An organization can build supportive experience for continuous collaboration, create an atmosphere to encourage consumers to express their preferences in various aspects, listen to their opinions, and then use such information for product/service improvement and development by suitably reflecting the real demands of consumers at the individual level. Further, information can be used in an effective way for business value co-creation so that it is beneficial for both customers and businesses in the future.

Keywords: New normal life, value co-creation, business organization

บทนำ

ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทั้งส่วนพฤติกรรมส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม รวมไปถึงสภาพแวดล้อมอย่างฉับพลัน ซึ่งเราจะคุ้นชินกับคำว่า ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) การเรียนรู้วิถีชีวิตใหม่เพื่อป้องกันตนเองและผู้อื่น ที่สำคัญเพื่อการปรับตัวในการดำเนินชีวิตเป็นปกติบนพื้นฐาน New normal เครือข่ายสังคมออนไลน์จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น ในสังคมยุคปัจจุบันผู้บริโภคสามารถค้นหาข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์จากกลุ่มลูกค้าที่เคยใช้สินค้าและบริการต่างๆ ก่อนตัดสินใจซื้อสินค้า เกิดการสื่อสารระหว่างลูกค้าด้วยกันเอง เพื่อสร้างความมั่นใจก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการโดยมีการรวมตัวกันผ่านเครือข่ายออนไลน์ เช่น Facebook, Line หรือ Twitter เพื่อแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการ รวมถึงเพื่อสร้างอำนาจต่อรองของกลุ่มลูกค้า ธุรกิจจึงต้องปรับกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเข้าถึงลูกค้าให้ได้มากที่สุด การตลาดแบบเดิมที่มุ่งเน้นผลิตภัณฑ์ มองว่าธุรกิจต้องสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และใช้ส่วนประสมการตลาดได้อย่างลงตัว แบบในอดีตนั้นไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับธุรกิจในโลกปัจจุบันได้อีกต่อไป (Kolter, 1967) ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของบริษัท ลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วน

เสีย เนื่องจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้ส่งผลต่อการบริโภคทำให้กระบวนทัศน์ทางการตลาดเปลี่ยนแปลงไป (Achrol & Kolter, 1999) โดยกระบวนทัศน์ทางเลือกด้านการตลาดได้เกิดขึ้นมาจากแนวคิดการตลาดที่มุ่งเน้นผลิตภัณฑ์ไปสู่แนวคิดการตลาดที่จับต้องไม่ได้ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนคุณค่าและเน้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Vargo & Lusch, 2004) นอกจากนี้การบริการควรเน้นที่ความรู้ ทักษะ เพื่อยื่นข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับสินค้าให้กับผู้บริโภค โดยผ่านกระบวนการบริการที่สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

กลุ่มองค์กรธุรกิจทั้งหลายต่างให้ความสำคัญกับความต้องการของลูกค้ามากยิ่งขึ้น (consumer insights) ไม่ว่าจะในเรื่องความคิดเห็นหรือความพึงพอใจของผู้บริโภคที่เป็นปัจจัยหลักในการดำเนินงานด้านต่างๆ ขององค์กร รวมถึงการให้ความสำคัญกับเส้นทางประสบการณ์ (customer journey) นั่นคือประสบการณ์ต่างๆของผู้บริโภคก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ ซึ่งจะบ่งบอกถึงความประทับใจและประสบการณ์ที่ดีของผู้บริโภคเพื่อทราบพฤติกรรมของผู้บริโภค ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อ ช่องทางการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงจิตใจของผู้บริโภครวมถึงผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อในแต่ละครั้ง เพื่อที่จะสามารถออกแบบนวัตกรรม (innovation) และบริการ (service) ที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค (Grönroos, 2008)

การสร้างคุณค่าร่วมกัน (value co-creation) เป็นกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับผู้บริโภคแบบเฉพาะตัว (personalization) ซึ่งมีความสำคัญมากกับผู้บริโภคในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการสื่อสารในโลกออนไลน์หากองค์กรสามารถสร้างประสบการณ์ที่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้บริโภคอธิบายถึงความคิดในมุมมองต่างๆ ของผู้บริโภคแต่ละคน ยอมรับฟังความคิดเห็นของลูกค้า ตลอดจนนำข้อมูลเหล่านั้นมาปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภคในระดับบุคคลให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ร่วมกันทั้งองค์กรธุรกิจและผู้บริโภคองค์กรย่อมสามารถสร้างความไว้วางใจกับกลุ่มผู้บริโภคได้ตลอดจนได้รับการยอมรับและความไว้วางใจในตัวองค์กรซึ่งสิ่งเหล่านี้จะพัฒนาไปสู่ความผูกพันของลูกค้าที่มีต่อองค์กรได้ในที่สุด

ความเป็นมาของคำว่าชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)

New normal ก็คือ ชีวิตวิถีใหม่ที่มนุษย์เรียนรู้ที่จะนำมาใช้เพื่อปรับตัวให้อยู่รอดได้ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และเมื่อไหร่ก็ตามที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปหรือมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ คำว่า New Normal ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดย บิลล์ กรอส (Bill Gross) ผู้ก่อตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ชาวอเมริกัน อธิบายถึงสภาวะเศรษฐกิจโลก ช่วงระหว่างปี 2007-2009 หลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ ในสหรัฐฯ สาเหตุที่ต้องใช้คำว่า New Normal เพราะเดิมทีวิกฤติเศรษฐกิจจะมีรูปแบบค่อนข้างตายตัวและเป็นวงจรเดิม คือเมื่อเศรษฐกิจเติบโตไปได้ช่วงระยะหนึ่ง จะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจ และหลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ไม่นาน

เศรษฐกิจก็จะเริ่มฟื้นตัว แล้วก็กลับมาเติบโตได้ดีอีกครั้ง เป็นวัฏจักรสิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ แต่หลังจากการเกิดวิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ หลายคนมองว่าเศรษฐกิจโลกจะไม่สามารถกลับไปเติบโตได้ดีเหมือนเดิม ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น การพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจมากเกินไป ทั้งที่หลายประเทศมีหนี้สาธารณะสูงมาก การยืมเงินจากอนาคต เพื่อแลกกับการเติบโตทางเศรษฐกิจในวันนี้ จะส่งผลให้เติบโตได้ลดลงในอนาคต ดังนั้นคำว่า New Normal จึงถูกนำมาใช้เพื่อพูดถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ถดถอยลงและคาดว่าจะไม่กลับมาเติบโตในระดับเดิมได้อีกต่อไป (กรมสุขภาพจิต, 2566)

New Normal แปลว่า ความปกติใหม่, ฐานชีวิตวิถีใหม่ หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย New Normal หรือที่แปลว่า ชีวิตวิถีใหม่ หรือ ความปกติใหม่ เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต และกำลังจะกลายเป็นวิวัฒนาการใหม่ของสังคมมนุษย์และระบบสังคมใหม่ของโลกอีกด้วย จากแนวความคิดของเอียน เดวิส หนึ่งในผู้เป็นหุ้นส่วนของบริษัท McKinsey & Company ได้เขียนไว้ในระหว่างการเกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 2009 ไว้ว่าสำหรับบางองค์กรการอยู่รอดให้ได้ในระยะสั้นนั้นเป็นเป้าหมายเดียวของพวกเขา หลาย ๆ บริษัทนั้นต้องตกอยู่ท่ามกลางของสภาพแวดล้อมความไม่แน่นอน และพยายามหาหนทางว่าจะทำอย่างไรเพื่อความอยู่รอด เมื่อวิกฤติได้ผ่านพ้นไปและทุกอย่างกลับมาเป็นปกติ ความปกตินั้นจะมีรูปแบบเป็นอย่างใด วิกฤติในครั้งนี้จะใช้เวลานานเพียงใด แต่สิ่งที่แน่นอนก็คือหลังจากเหตุการณ์นี้ผ่านพ้นไปความปกตินั้นจะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป

ในด้านการพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจ ที่ผ่านมาประเทศไทยได้เผชิญวิกฤติมาหลายครั้ง แต่สถานการณ์โควิด-19 ถือปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่ทันตั้งตัวเพราะเป็นการระบาดใหญ่ทั่วโลก ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างรุนแรงในระยะสั้น และหลายพฤติกรรมจะอยู่ถาวรกลายเป็น New Normal ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายองค์กรกำลังศึกษาผลกระทบในด้านต่างๆเหล่านี้อยู่ เนื่องจากโควิด-19 เป็นโรคอุบัติใหม่ที่เรายังไม่รู้จักมาก่อน ส่งผลต่อวิถีชีวิตทั้งในด้านการทำงาน การดำเนินชีวิตประจำวัน การเกิดขึ้นและการดำเนินชีวิตร่วมกับโควิด-19 ครั้งนี้ จึงเป็นสถานการณ์ที่หลายคนคาดว่าคงจะใช้เวลายาวนานพอสมควร จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรในหลาย ๆ พฤติกรรม ความไม่แน่นอนและการคาดเดาไม่ได้ ประกอบกับการได้รับข้อมูลข่าวสารถึงผลกระทบต่างๆ อาจก่อให้เกิดความเครียด ความกลัว ในจิตใจของคนไทยได้ทุกเพศทุกวัย พฤติกรรมแบบ New Normal กับชีวิตวิถีใหม่ของคนไทย จึงประกอบไปด้วย 1) การใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต 2) การเว้นระยะห่างทางสังคม 3) การดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง และ 4) การสร้างสมดุลชีวิต (กรมสุขภาพจิต, 2566) ขณะเดียวกันภาคธุรกิจเองวิกฤตครั้งนี้ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงสำคัญครั้งใหญ่หลายอย่างทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จนอาจทำให้ธุรกิจหลายประเภทไม่สามารถแข่งขันหรืออยู่รอดได้หากยังยึดติดกับโมเดลธุรกิจรูปแบบเดิม เพราะในภาวะปกติใหม่ที่มีสภาพการแข่งขันและความต้องการของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไปมาก กลยุทธ์ทางธุรกิจในลักษณะเดิม เช่น การทุ่มงบการตลาด การพัฒนาสินค้าและบริการ หรือกระทั่งการลดต้นทุน อาจไม่สามารถช่วยให้ธุรกิจอยู่รอดได้ ดังนั้น ภาคธุรกิจจึงต้องเข้าใจ

บริบทของโลกใหม่เพื่อปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ในหลายกรณีธุรกิจจำเป็นต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงในลักษณะพลิกโฉม (Transformative) เพื่อเพิ่มศักยภาพของธุรกิจให้มีความโดดเด่นและมีภูมิคุ้มกันต่อการถูกทำลาย (Disrupt)

ดังนั้น การพลิกโฉมธุรกิจเพื่อเผชิญกับภาวะปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-19 ควรให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าร่วม (Value Co - Creation) ให้กับสินค้าและบริการต่าง ๆ ในสถานการณ์การระบาดโควิด - 19 จึงต้องสร้างสินค้าและบริการที่แปลกใหม่ มีเรื่องราวความเป็นมา มีวิสัยทัศน์ มีเอกลักษณ์ตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภค ควบคู่กับ Service Mind ให้ลูกค้าได้รับประสบการณ์ที่ดีที่สุดเมื่อซื้อสินค้าหรือใช้บริการ รวมถึงแบ่งปันและช่วยเหลือทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ธุรกิจต่าง ๆ ฟื้นตัวไปด้วยแล้วยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับแบรนด์ด้วยเพื่อสามารถสร้างนวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่อง สู่องค์กรที่เป็นเลิศที่มีโมเดลธุรกิจเหนือคู่แข่ง

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์คุณค่าร่วม (Value Co-Creation)

การสร้างสรรค์คุณค่าร่วมเป็นกระบวนการส่วนหนึ่งของแนวคิดกระบวนทัศน์ด้านการบริการทางการตลาด ปัจจุบันจะพบว่าการเติบโตของเทคโนโลยีด้านข้อมูลและการสื่อสารทางอินเตอร์เน็ตทำให้เกิดแนวคิดใหม่ของธุรกิจในการที่จะเข้าถึงลูกค้า ด้วยเหตุนี้เองลูกค้าจึงมีอิทธิพลต่อเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปในยุคปัจจุบันเพราะนอกจากลูกค้าจะเป็นผู้บริโภคสินค้าแล้วลูกค้ายังเป็นผู้พัฒนาสินค้าใหม่ รวมทั้งปรับปรุงและสร้างประสบการณ์การบริโภคให้ดีขึ้น ทำให้ง่ายต่อธุรกิจในการผลิตสินค้าหรือบริการ เนื่องจากลูกค้ากลุ่มดังกล่าวจะเป็นกระบอกเสียงของตราสินค้านั้นๆ และกระจายข้อมูลสินค้าไปยังผู้บริโภคกลุ่มอื่น การสร้างสรรค์คุณค่าร่วมจึงเป็นกลยุทธ์ทางการตลาด ที่สำคัญที่สร้างคุณค่าร่วมระหว่างธุรกิจและลูกค้า (Porta et al , 2008)

การสร้างสรรค์คุณค่าเป็นแนวคิดที่สำคัญของตลาดบริการและการจัดการธุรกิจ (Saarijarvi, Kannan & Kuusela, 2013) นอกจากนี้ยังได้ขยายไปสู่องค์การเพื่อที่จะสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมระหว่างธุรกิจกับลูกค้า (Ind & Coates, 2013) แนวคิดการส่งมอบคุณค่าดังกล่าว บริษัทต้องคำนึงถึงลูกค้าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยเน้นการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดคุณค่า ได้แก่ ทักษะและความรู้ เพื่อก่อให้เกิดการสร้างสรรค์คุณค่าและนำไปสู่รูปแบบการตลาดและการสร้างกลยุทธ์ (Lusch & Vargo, 2009) กระบวนการร่วมสร้างคุณค่าจะนำไปสู่นวัตกรรมและวิวัฒนาการทางการตลาด (Vargo et al., 2008) ขณะเดียวกันลูกค้าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งที่ต้องการและสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า นอกจากนี้ผู้บริโภคได้มีการได้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้บริโภคด้วยกัน (Vargo & Lusch, 2008a)

ตารางที่ 1 แนวคิดการสร้างสรรค์คุณค่าร่วม (Value Co-Creation)

แนวคิด	คำจำกัดความ	แนวทางการจัดการ
การสื่อสารกับลูกค้า	การมีปฏิสัมพันธ์กับลูกค้า	การสื่อสารแบบสองทางระหว่างองค์กรธุรกิจกับลูกค้า
การเข้าถึงข้อมูล	การเปิดเผยข้อมูล ลูกค้าสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆได้อย่างเปิดเผย	การสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างลูกค้ากับองค์กรธุรกิจ
การวิเคราะห์ความเสี่ยง	วิเคราะห์ความเสี่ยงร่วมกันทั้งฝ่ายองค์กรธุรกิจและฝ่ายลูกค้า	การพัฒนาสินค้าและบริการต้องรับฟังความคิดเห็นจากผู้รับบริการ
ความโปร่งใส	ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลของผู้รับบริการ	เพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับผู้รับบริการ โดยที่ข้อมูลต่างๆ ก่อนจะเผยแพร่มีการกลั่นกรองและตรวจสอบความถูกต้องมาก่อน

ที่มี: Prahalad, K.C.& Ramaswamy, 2004

จากตารางที่ 1 แนวคิดในการสร้างสรรค์คุณค่าร่วมอธิบายได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การสื่อสารกับลูกค้า (Dialogue) สิ่งสำคัญคือเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างบริษัทกับลูกค้า ทำให้เข้าใจความต้องการหรือแนวทางที่ลูกค้าต้องการมากกว่าการที่บริษัทหรือธุรกิจจะเป็นผู้คิดเองอยู่เพียงฝ่ายเดียว

2. ลูกค้าสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเปิดเผย (Access) โดยผ่านการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างบริษัทกับลูกค้าภายใต้กระบวนการห่วงโซ่คุณค่า หมายถึง กิจกรรมและการดำเนินการต่างๆ ต้องทำให้เกิดคุณค่าที่สูงขึ้นในสายตาของผู้บริโภค คำนึงเสมอว่าลูกค้าจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง กระบวนการผลิตที่ได้สร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการต่อลูกค้าอย่างไร

3. บริษัทและลูกค้าจะต้องร่วมกันวิเคราะห์ความเสี่ยง (Risk-Benefits) ที่อาจจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาสินค้าต้องฟังข้อเสนอแนะและสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทดลองใช้สินค้าผ่านการสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินการ

4. ความโปร่งใส (Transparency) ลูกค้าต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆได้ อุปสรรคที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารต้องถูกกำจัดทิ้ง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับลูกค้า

ในปัจจุบันเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปลูกค้าจึงมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมสร้างคุณค่ามากยิ่งขึ้น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรคือการให้อิสระแก่ลูกค้าในการร่วมสร้างสรรค์คุณค่า ในส่วนนี้เองที่ทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อองค์กรในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการเชื่อมต่อกัน ปัจจุบันจะพบว่าลูกค้าส่วนใหญ่ใช้สื่อออนไลน์ทำให้ลูกค้ามีความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวกับสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจในการเลือกซื้อ (Bolton et al., 2004)

2 เครือข่ายและสังคมออนไลน์ การเติบโตของเทคโนโลยีและอินเตอร์เน็ตทำให้ลูกค้าค้นหาสิ่งที่ตนเองสนใจและสร้างประสบการณ์ให้กับตน ทุกคนสามารถแบ่งปันแนวคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับตลาด สินค้าและบริการทางสังคมออนไลน์ (Prahalad & Ramaswamy, 2004a) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น (Proxy Experimentation) จากความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีทำให้ลูกค้ามีทักษะในการเลือกซื้อสินค้าจากการแบ่งปัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ในสังคมออนไลน์

ตารางที่ 2 แพลตฟอร์ม Social Media ที่เป็นที่นิยมในประเทศไทย พ.ศ.2565

ลำดับที่	เว็บไซต์	คุณสมบัติ
1	Facebook.com	เป็นแพลตฟอร์ม Social Media ชั้นนำที่ผู้คนทั่วโลกเลือกใช้ให้เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสาร มีผู้ใช้มากถึง 2.37 พันล้านคน ในปัจจุบัน Facebook สามารถโพสต์ข้อความ แชร์ หรือกดถูกใจและมี Facebook Marketplace ให้ผู้ใช้ซื้อขายสินค้า หรือจะ Live ขายสินค้าได้ตนเอง
2	Youtube	เป็นเว็บไซต์สำหรับรับชมวิดีโออย่าง YouTube ที่ในปัจจุบันมีผู้เข้าชมมากกว่า 30 ล้านคนต่อวันทุกวินาที และด้วยจำนวนผู้สร้างคอนเทนต์บน YouTube มากขึ้นจึงทำให้มีวิดีโอที่ถูกอัปโหลดมากกว่า 300 นาทีต่อวัน
3	Line	Line เป็นอีกหนึ่งแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสาร ที่คุณสามารถโทรหรือวิดีโอคอลได้โดยไม่เสียค่าบริการ นี่จึงเป็นหนึ่งทางเลือกที่คนเลือกใช้เพราะง่ายในสื่อสารเพียงแค่มีอินเทอร์เน็ต ในปัจจุบัน Line ยังมีบริการอื่น ๆ เพิ่มความสะดวกสบายให้กับผู้ใช้งาน อาทิเช่น Line Today สำหรับอัพเดทข่าวสาร หรือ Line Store สำหรับซื้อสติ๊กเกอร์ไลน์ หรือธีมต่าง ๆ เป็นต้น
4	Instagram	เป็น Social Media ที่ได้รับความนิยมในขณะนี้ หรือที่เราเรียกกันว่า IG ช่วยให้ผู้ใช้โพสต์และแสดงความคิดเห็นในรูปภาพและวิดีโอ และในปัจจุบัน IG ได้กลายมาเป็นพื้นที่แห่งการรีวิวและขายสินค้าออนไลน์อีกด้วย โดยแบรนด์สามารถใช้ Instagram Business แท็กสินค้าหรือโปรโมทสินค้าได้ง่าย ๆ
5	TikTok	เป็นแพลตฟอร์มบนโลกออนไลน์มีจุดประสงค์ในการสร้าง พร้อมเผยแพร่วิดีโอความยาวสั้น ๆ บนโลกออนไลน์เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามารับชมกัน ซึ่งภายในแอปพลิเคชันนี้จะมีทั้งเสียง ภาพ กราฟิกตกแต่งต่าง ๆ ช่วยให้ผู้ใช้งานเกิดความสนุกไปกับการตกแต่งวิดีโอตามความชอบของตนเองซึ่งทำได้ง่ายมาก ๆ
6	Twitter	Twitter เป็นอีกหนึ่งแพลตฟอร์มที่เปิดตัวในปี 2549 เป็นหนึ่งในแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่ได้รับความนิยมสูงสุดรูปแบบหนึ่ง โดยมีผู้ใช้งาน 100 ล้านรายต่อวันและส่งทวีต (หรือโพสต์) 500 ล้านครั้งต่อวัน ผู้ใช้ Twitter ส่วนใหญ่มักใช้เพื่อรับข่าวติดตามคนดังหรือติดต่อกับเพื่อนที่ชื่นชอบอะไรที่เหมือนกัน อาทิเช่น Twitter Official ของศิลปินเกาหลี Blackpink, EXO, BTS หรือ GOT7 เป็นต้น ที่แฟนคลับจะใช้แพลตฟอร์มนี้ในการติดตามข่าวสารจากศิลปิน

ลำดับที่	เว็บไซต์	คุณสมบัติ
7	WhatApp	เป็นแอปพิคเคชันรับส่งข้อความและวิดีโอคอลที่ให้บริการฟรี มีผู้ใช้กว่า 2 พันล้านคนใน 180 กว่าประเทศ แอปนี้ใช้ง่าย ไว้ใจได้ และเป็นส่วนตัว จึงเป็นสื่อกลางไว้ติดต่อสื่อสารกับเพื่อนและครอบครัวได้อย่างสะดวก

ที่มา: https://www.insightera.co.th/thailand-top-social-2022/ (2565)

นอกจากนี้ การสร้างสรรค์คุณค่าร่วมขององค์กรต่างๆ นั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนของการดำเนินธุรกิจ โดยการสร้างกระบวนการใหม่ๆ ให้สามารถสร้างคุณค่าจากสินค้าหรือการบริการของธุรกิจให้กับสังคมได้ไม่ว่าจะเป็นทางใดก็ทางหนึ่ง โดยยังคำนึงถึงผลประกอบการที่ได้รับอยู่ ซึ่งกระบวนการทำงานขององค์กรยังจะมีส่วนช่วยในเรื่องของสังคมอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์, การผลิตสินค้าจากธรรมชาติ, หรือการบริการบางอย่างที่ต่อยอดไปยังการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งโดยปกติแล้วเราจะมีความเชื่อว่าการทำอะไรเพื่อสังคมมักจะไม่สามารถหาผลประกอบการได้ แต่รูปแบบการดำเนินธุรกิจอาจทำลายความเชื่อนั้นได้ ด้วยการผสานระบบธุรกิจกับการทำประโยชน์เพื่อสังคม (Guntitat Horthong, 2020)

แนวทางการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจตามแนวทางชีวิตวิถีใหม่

การดำเนินการขององค์กรธุรกิจในอดีต คำกล่าวที่การเข้าใจลูกค้าคือหนทางของความสำเร็จหรือลูกค้าคือพระเจ้า (Customer Is a King) การเข้าใจลูกค้าจากฝ่ายองค์กรเพียงฝ่ายเดียวอาจไม่ประสบความสำเร็จนักในยุคปัจจุบัน เพราะวิถีชีวิตใหม่ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ตลอดจนเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีทางเลือกมากขึ้น ความต้องการหลากหลายมากขึ้น และสิ่งที่เราได้เรียนรู้จากโลกในทุกวันนี้จึงไม่ใช่การตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป

กรณีตัวอย่าง ของธุรกิจที่มีการทำ co-creation ในการสร้างคุณค่าให้กับลูกค้าบริษัทผู้ให้บริการโลจิสติกแห่งหนึ่งค้นพบว่า ลูกค้าต้องการให้องค์กรธุรกิจช่วยพัฒนาห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ใหม่เพื่อปรับปรุงการดำเนินธุรกิจของตน สิ่งที่ต้องวิเคราะห์อันดับแรกก็คือ ปัจจัยต่างๆที่ส่งผลกระทบกับกระบวนการและการให้บริการของบริษัท ดังนั้น องค์กรธุรกิจจึงต้องทำงานร่วมกันและต้องพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของตนให้เข้าใจถึงการให้บริการของตนที่จะส่งผลต่อลูกค้าด้วย ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จรองมาก็คือ การพัฒนาพนักงานในการทำงานที่จะต้องเดินควบคู่ไปกับการดำเนินธุรกิจของลูกค้า หรือก็คือการเข้าใจในธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงได้ของลูกค้า ศักยภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่เพียงแต่ต้องตอบโจทย์ลูกค้าแต่ต้องสามารถแสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่องค์กรมอบให้กับลูกค้าในฐานะพันธมิตรทางธุรกิจ (Business Partner) อีกด้วย องค์กรธุรกิจจึงได้ให้ลูกค้าเข้ามามีส่วนในการดำเนินงานภายใต้หน่วยงานที่ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงาน ทำหน้าที่ในการการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาและเพิ่มทักษะบุคลากรร่วมกันเพื่อแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ (best practice) และค้นหาทำความเข้าใจใน

เทคโนโลยี เศรษฐกิจหรือปัจจัยต่างๆที่จะส่งผลต่อการสร้างคุณค่าวิธีการใหม่ๆในการบริหารจัดการด้าน Supply Chain และโลจิสติกส์ การคาดการณ์ในอีก 10 หรือ 20 ปีข้างหน้าธุรกิจจะเป็นอย่างไร เสมือนการวางแผนรับมือกับสถานการณ์ (Scenario) ที่จำลองหรือพยากรณ์ขึ้น โดยสถานการณ์เหล่านั้นจะเป็นการเปิดความคิดใหม่ แล้วจึงกำหนดปัจจัยต่างๆ วิธีการดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นที่ต้องได้รับการเตรียมการณ์พร้อมแก้ไข อีกนัยหนึ่งก็คือเป็นการระดมสมอง (Brainstorm) เพื่อแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตนั่นเอง

ในอดีตกระบวนการของ Value creation เกิดขึ้นจากภายในธุรกิจ เพื่อสร้างสินค้าหรือบริการที่มีคุณค่าตรงตามความต้องการของลูกค้าที่ ซึ่งตามแนวทางวิถีชีวิตใหม่ที่เป็นสังคมออนไลน์และการเข้าถึงใช้เทคโนโลยีมาใช้อย่างกว้างขวาง ลูกค้าเหล่านั้นได้เรียนรู้และสามารถหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้มากขึ้น มีความรู้ในสินค้าและบริการมากขึ้น อำนาจการต่อรองส่วนใหญ่จึงเกิดขึ้นกับลูกค้ามากกว่าองค์กรธุรกิจ และนั่นทำให้สินค้าและบริการกลายเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ (Commodity) มากกว่าที่จะเป็นสินค้าที่มีคุณค่าและแตกต่าง ดังนั้น การสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจตามแนวทางวิถีชีวิตใหม่ กุญแจที่สำคัญคือการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ให้กับธุรกิจ ด้วยการให้ลูกค้าเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่และเป็นเอกลักษณ์ร่วมกับองค์กรธุรกิจให้มากขึ้น ซึ่งคุณค่าจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทั้งองค์กรธุรกิจและลูกค้าช่วยกันสร้างขึ้นมา เสมือนว่าธุรกิจได้เปิดโอกาสให้ลูกค้าเป็นผู้สรรสร้างสิ่งที่ตนเองต้องการ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแลงที่เกิดจากเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Disruption) รวมทั้งรูปแบบของนวัตกรรมใหม่ในองค์กรธุรกิจส่งผลกระทบต่อมูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการที่มีอยู่เป็นสิ่งที่องค์กรยุคใหม่ต้องรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง (อติพร เกิดเรือง, 2564) ดังนั้นการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจตามแนวทางวิถีชีวิตใหม่ จึงมีแนวทางดังนี้

1. การสร้างเครือข่าย (connection) ระหว่างสิ่งที่ธุรกิจต้องการจะให้กับลูกค้าของตนนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นลูกค้ารายเล็กหรือรายใหญ่

2. การสร้างความภักดีของลูกค้า (Customer Loyalty) เมื่อไหร่ก็ตามที่ลูกค้ารู้สึกว่าธุรกิจได้ให้บริการที่ดำเนินการตามสัญญาที่ได้ให้ไว้ ลูกค้าจะเริ่มมีความรู้สึกร่วม/อยากเป็นส่วนหนึ่งในธุรกิจนั้น

โดยสรุป Co-creation เป็นการสร้างคุณค่าร่วมกันขององค์กรธุรกิจและลูกค้า ซึ่งเป็นการให้ลูกค้าร่วมสร้างประสบการณ์การบริการให้เหมาะสมกับพวกเขาธุรกิจจึงต้องสรรหาและคัดเลือกที่จะทำ Co-creation กับลูกค้าที่มีศักยภาพและเล็งเห็นคุณค่า ในขณะเดียวกันพร้อมที่จะเปิดใจและเปิดโอกาสให้องค์กรธุรกิจได้รับรู้ถึงประสบการณ์ ความรู้อันมีค่าของลูกค้า เพื่อใช้ในการรังสรรค์ผลงานที่มีค่าของทั้งลูกค้าและองค์กรธุรกิจในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะวิธีการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจ

ในแวดวงธุรกิจนั้นสามารถการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจคู่ขนานไปกับสังคมได้ (Societal Value) แบ่งได้ 3 วิธี ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนวิธีการคิดเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ใหม่และตลาดใหม่ เดิมที่ธุรกิจผลิตสินค้าหรือบริการ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของสังคมเพียงอย่างเดียว ภายหลังหันมาสนใจความต้องการพื้นฐานของสังคมเป็นหลัก เนื่องจากสังคมมีความต้องการอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดูแลสุขภาพ การมีที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น การมีโภชนาการที่ดีการดูแลผู้สูงอายุ การมีฐานะการเงินมั่นคง การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ความต้องการนี้เป็นโอกาสในการสร้างสรรค์นวัตกรรมจนเกิดการสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างธุรกิจกับสังคมในที่สุด ธุรกิจสร้างโอกาสจากปัญหาสังคมให้กลายเป็นความได้เปรียบคู่แข่งขัน ดังจะเห็นได้จาก การที่องค์กรหาทางแก้ไขปัญหาสังคม เป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มผลิตภาพขององค์กรเช่น องค์กรลงทุนทำโครงการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สังคมก็ได้รับประโยชน์ เพราะพนักงานและครอบครัวของพนักงาน มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงขึ้น ขณะที่องค์กรธุรกิจได้ประโยชน์จากการลาหยุดลดน้อยลงและพนักงานทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

2. การปรับปรุงผลิตภาพใหม่ในห่วงโซ่คุณค่าร่วมทางธุรกิจ ซึ่งห่วงโซ่คุณค่าย่อมได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติสุขภาพและความปลอดภัย สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน ความเสมอภาคในการทำงาน เป็นต้น ปัญหาที่กล่าวมาจะก่อให้เกิดโอกาส ในการสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างธุรกิจและสังคม เพราะปัญหาทางสังคมจึงกลายเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจในห่วงโซ่คุณค่าร่วมทางธุรกิจนั้นเอง ปัญหาภายนอกก่อให้เกิดต้นทุนภายในองค์กรได้หลากหลาย แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายบังคับ บรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วทิ้งจำนวนมากหรือก๊าซเรือนกระจกไม่เพียงแต่จะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังมีผลร้ายต่อธุรกิจด้วยเช่นกัน ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่าความเจริญก้าวหน้าทางสังคม และผลิตภาพของห่วงโซ่คุณค่า เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันสิ่งแวดล้อมซึ่งจะดีขึ้นได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ต้นทุนการผลิตอาจเพิ่มขึ้น แต่คุ้มค่าที่จะลงทุนเพราะช่วยลดต้นทุนโดยรวม เนื่องจากมีการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การปรับปรุงห่วงโซ่คุณค่าไม่ว่าจะเป็นการจัดซื้อ การจัดหาวัตถุดิบ การผลิตการกระจายสินค้าการขายและการตลาดการเพิ่มกำลังความสามารถของพนักงานหรือคนในชุมชน จากมุมมองของการสร้างคุณค่าร่วมกัน จะทำให้เกิดนวัตกรรมและคุณค่าทางเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่ที่องค์กรธุรกิจไม่เคยพิจารณามาก่อน

3. การพัฒนาศักยภาพของชุมชน ความสำเร็จขององค์กรธุรกิจย่อมได้มาจากการสนับสนุนของกลุ่มองค์กร และโครงสร้างพื้นฐานโดยรอบธุรกิจนั้น นวัตกรรมขององค์กรจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มธุรกิจต่างๆ ผู้จัดจำหน่าย ผู้ให้บริการ และการขนส่งพื้นฐาน กลุ่มย่อยเหล่านี้ไม่ได้มีเฉพาะองค์กรธุรกิจเท่านั้น ยังมีหน่วยงานด้านที่ให้ความสนใจต่อชุมชนโดยรอบธุรกิจ กลุ่มเหล่านี้จะมีความสำคัญมากขึ้นในการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรม และการแข่งขันขององค์กร การสร้างคุณค่าร่วมควรสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มย่อยที่เกี่ยวข้อง ก็เท่ากับเป็นการเชื่อมโยงความสำเร็จขององค์กรควบคู่ไปกับชุมชนด้วย เพราะการเจริญเติบโตของธุรกิจก็จะทำให้เกิดการสร้างงาน และมีธุรกิจใหม่ ๆ เกิดขึ้นในภาคอุตสาหกรรม รวมถึงมีความต้องการอื่น ๆ มาช่วยสนับสนุนเพิ่มขึ้นด้วย

โดยแนวทางการสร้างคุณค่าร่วมทางธุรกิจทั้ง 3 วิธีที่กล่าวมาแล้ว จะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มย่อยจะช่วยให้ธุรกิจจัดซื้อวัตถุดิบในท้องถิ่นได้เพิ่มมากขึ้น ลดการ

กระจัดกระจายของห่วงโซ่คุณค่า สินค้าหรือบริการใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจะตรงกับความต้องการของสังคม และเข้าไปจำหน่ายในตลาดที่ธุรกิจมองข้ามไป เช่น สังคมหรือชุมชนที่ด้อยโอกาส หรือยังไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งการดำเนินงานเช่นนี้จะต้องปรับเปลี่ยนห่วงโซ่คุณค่าใหม่ หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การตลาด และการจัดจำหน่าย ทำให้เกิดนวัตกรรมทางด้านเครื่องมือ และเทคโนโลยีที่ช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสนับสนุนให้พนักงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต (2566) *New Normal ชีวิตวิถีใหม่*. สืบค้น 10 มกราคม 2566 จาก https://dmh.go.th/news/view.asp?id=2288

อติพร เกิดเรือง (2564) *การบริหารภาวะความปรกติใหม่สำหรับผู้นำองค์กร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Achrol, R. & Kotler, P. (1999). *Marketing in the Network Economy*. Journal of Marketing, 63, 146-163.

Guntitat Horthong. (2020). *Five Forces Model หลักการวิเคราะห์ 5 ภัยคุกคามจากปัจจัยภายนอกที่จะทำให้ธุรกิจของคุณแข็งแกร่งขึ้น.* Retrieved from https://adadictth.com/knowledge/Five-forces-Model-Marketing

Grönroos, C. (2008) *'Service Logic Revisited: Who Creates Value? And Who Co-Creates?'* European Business Review 20(4): 298-314.

Kotler P. (1967). *Marketing Management Analysis Planning and Control.* 9th ed. Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, NJ.

Ind, N., Coates N. (2013). "*The meanings of co-creation". European Business* Review, 25(1): 86-95.

Vargo, S.L. and Lusch, R.F. (2008) *'Service-Dominant Logic: Continuing the Evolution',* Journal of the. Academy of Marketing Science 36: 1–10.

Vargo, S. L. and Lusch, R. F. (2008a) *Service-dominant logic: Continuing the evolution. Journal of the Academy of Marketing.* Science 36(1), 1–10.

Vargo, S. L., & Lusch, R. F. (2004)."*Evolving to a new dominant logic for marketing."* Journal of Marketing, 68(January) : 1–17.

Prahalad, C. and Ramaswamy, V.(2004), *Co-creating unique value with customers*. Strategy & Leadership, Vol. 32 No. 3, pp. 4-9.

Porta, M.; House, B.; Buckley L. and Blitz A. Value 2.0 – Eight New Rules for Creating

and Capturing Value from Innovative Technologies. Strategy and Leadership, 2008, 36(4): 10–18.

Saarijarvi, H., Kannan, P.K. and Kuusela, H. (2013). *"Value co-creation: theoretical approaches and practical implications."* European Business Review, 25(1) :6-19.

Thailand's Top Social by Generation Usage (2565). สืบค้นจาก https://www.insightera.co.th/thailand-top-social-2022/

โมเดลทางสังคมศึกษากับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน

THE SOCIAL STUDIES INSTRUCTIONAL MODEL FOR LEARNERS' COMPETENCY DEVELOPMENT

[1]พระแท็กซี่ อาทิตฺโต (แก้วกาหลง), [2]นิรัช เรืองแสน และ [3]ปาณจิตร สุกุมาลย์

[1]Phra Taxi Ãditto (Keokalong), [2]Niraj Ruangsan and [3]Panjitr Sukumal

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]kaeokalong.2536@gmail.com

Received : May 25, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนโดยใช้โมเดลทางสังคมศึกษา อันประกอบด้วยกระบวนการคิด การตัดสินใจ และวิธีการสืบสวนสอบสวน รวมถึงการใช้คำถามซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนและการพัฒนาการศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : โมเดลทางสังคมศึกษา,การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน

---

[1] นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

[3] อาจารย์ ดร. หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of the the learners' competency development by social studies instructional model for consisting of thinking processes, decision-making and investigative methods Including the use of questions, which is an important part to help develop the learning potential of the learners. Guidelines for learning management in social studies serve as a tool in the development of critical thinking skills among 21st century learners. The guidelines play a key role in the development of learners and educational development, which is regarded as essential for the country development. It is a cornerstone in the development of human resources to be equipped with the knowledge, skills and attitude toward working and living happily with others.

Keywords : The social studies instructional model, Learners' competency development

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการ มีความรู้และมีทักษะ จะช่วยให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความหมายและมีคุณค่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้กระบวนการเรียนรู้มิได้จำกัดว่าจะต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ หรือที่เรียกกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสัมฤทธิ์ผล โดยเฉพาะในการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไป ปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน จุดมุ่งหมาย สำคัญของรายวิชาสังคมศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่างๆ เช่น ทักษะ ทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้าง

พลเมืองดีของประเทศ อันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป สมรรถนะหลักที่สำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษใหม่ มีพันธกิจที่จะต้อง พัฒนาผู้เรียนให้มี “ความเก่ง” ใน 4 ประการ คือ เก่งสื่อสาร เก่งคิด เก่งคน และเก่งชีวิต กล่าวคือ ผู้เรียนจะต้องสามารถใช้ภาษาเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิตได้ รู้จักวิธี การคิดอย่างเป็นระบบ คิดด้วยเหตุด้วยผล มีวิจารณญาณและสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ สามารถอยู่ร่วมและช่วยเหลือสังคม รวมถึงมีความเห็นชอบ ว่าอะไรคือเป้าหมายของชีวิต และการไปสู่เป้าหมายนั้นโดยการรับผิดชอบต่อสังคม และไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้ แก่ผู้อื่น ดังนั้นการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา หรือสาระการเรียนรู้สังคมสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด ความสามารถ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ดีตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนา และขยายความคิดของตนเอง จากความรู้ที่ได้เรียน โดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนให้มีทักษะ และกระบวนการคิดนั้น คือแนวทางหนึ่งที่พยายามฝึกกระบวนการทางปัญญา นำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้โดยการมีตัวแบบจำลองจากการศึกษาโมเดลการคิด โมเดลการสืบสวนสอบสวน ตลอดจนโมเดลการตัดสินใจ สามารถนำแนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดลในการคิดสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้หลักการพัฒนาที่เหมาะสม โดยเน้นการพัฒนาการคิดเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่แท้จริง

จากการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) ตามนโยบายการศึกษาได้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ควรมีคือทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดการมีทักษะ การคิดขั้นสูงแล้วการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมและสามารถพัฒนาทักษะการคิดได้อย่างมีศักยภาพ ซึ่งครูมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนา ศักยภาพของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามความสามารถของผู้เรียน ความพยายามของผู้เรียน และความใส่ใจในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ (Bolotin and Nashon, 2012: 25-30) ดังนั้นครูผู้จัดการเรียนรู้ต้องหาวิธีการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสม และสนับสนุนให้เกิดทักษะการคิดขั้นสูงอย่างมีทิศทาง ตลอดจนสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนอาศัยอยู่เพื่อให้เกิดความสมดุลของรูปแบบทางการคิด โดยต้องประกอบไปด้วยการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ มากกว่าการใช้เพียงรูปแบบเดียวในการจัดการเรียนรู้ เพราะแต่ละรูปบบที่นำมาใช้มีข้อดี ข้อจำกัดที่ต่างกันไป ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ให้เกิดความสมดุลทางความคิด โดยไม่ต้องนำผู้เรียนมาเป็นเครื่องมือในการทดลองอีกต่อไป (Gonzalez, 2012: 19) ซึ่งครูผู้จัดการเรียนรู้

จำเป็นต้องเลือกใช้ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดที่ต้องการในเชิงทฤษฎีนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนาไปตามกระแสโลกาภิวัฒน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคิดสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของผู้เรียนได้ (ภูษิต บุญทองเถิง, 2552: 85-91)

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่ม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 1-5) ดังนี้คือ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี และ 8) ภาษาต่างประเทศ และยังประกอบไปด้วยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือกิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องศึกษาตลอดจำนวน 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ประกอบด้วยหลายแขนงศึกษา จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ โดยนำวิทยาการจากแขนงวิชาต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียว ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ จริยธรรม ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญาและศาสนา ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพความเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียนทุกคนที่เป็นเยาวชนของชาติ โดยสาระที่เป็นองค์ความรู้รวมของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะประกอบไปด้วยข้อมูลทางวิทยาการเหล่านี้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

โมเดลเกี่ยวกับการคิด

โมเดลหรือแบบจำลอง (Model) หมายถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้แทนของจริงเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา สามารถทำความเข้าใจการทำงานของระบบจริงได้ง่ายกว่าศึกษาจากระบบจริง (Keeves, 1988: 561-565) ซึ่งกรรณิกา เจิมเทียนชัย (2555: 82) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบหรือแบบจำลองเป็น 2 ชนิด ได้แก่แบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรมและแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม จากการศึกษาความคิดเห็นของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สรุปว่า การแบ่งประเภทของแบบจำลอง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายแบบจำลองนั้น ๆ

แนวทางการสร้างแบบจำลองโมเดลทางสังคมศึกษา อาศัยการพัฒนาความรู้จากการศึกษา และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อหาข้อมูลที่พิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง โดยทั่วไปแล้วโมเดลเกี่ยวกับการคิดการพัฒนาจากฐานโมเดลเชิงแนวคิด (Conceptual Model) เป็นโมเดลที่เป็นนามธรรม แต่การสร้างความเชื่อมั่นของโมเดลต้องนำไปทดลอง เพื่อพิสูจน์ความจริง ความถูกต้องของโมเดล

สำหรับโมเดลเกี่ยวกับการคิดที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนร์สังคมศึกษาส่วนใหญ่ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการคิดสะท้อนกลับ (Reflective Thinking) ที่จอนห์ ดิวอี้ John Dewey (1998 : 75) ได้นำเสนอไว้ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. ขั้นสงสัย อันเนื่องมาจากบุคคลนั้นอยู่ในสถานการณ์ที่ยังไม่ทราบอะไรที่ครบถ้วนสมบูรณ์

2. ขั้นคาดเดาล่วงหน้า เป็นการแปลความแบบชั่วคราว จากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่

3. ขั้นสำรวจ เป็นการตรวจสอบและวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ที่หามาได้ เพื่อนิยามและทำความเข้าใจในปัญหาที่เผชิญอยู่

4. ขั้นแก้ไขข้อสมมติฐาน ทำการแก้ไขข้อสมมติฐานที่ตั้งขึ้นไว้ชั่วคราวให้กระชับ และถูกต้องสอดคล้องกันมากขึ้น

5. ขั้นนำสมมติฐานที่เสนอไว้ไปใช้ เป็นการนำสมมติฐานไปใช้ในการวางแผน และลงมือปฏิบัติการเพื่อให้ได้ผลตามที่คาดหมายไว้ ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นการทดสอบสมมติฐานไปด้วย ทั้งนี้เขามีความเห็นว่าขั้นตอนในการคิดดังกล่าวมานี้ เป็นเพียงวิธีการหนึ่งเท่านั้น บางท่านอาจจะตัดทอนบางขั้นตอนไปสู่ขั้นสรุป หรือการตัดสินใจเลยก็ได้ การกล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ นี้ อาจมีประโยชน์ต่อแนวทางการสอน อย่างไรก็ตามวิธีนี้ก็มิได้เป็นวิธีการเดียวที่ครูจะใช้กระตุ้นความรู้ เพราะยังมีวิธีการอื่น ๆ อีกมาก

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า โมเดลหรือแบบจำลอง (Model) หมายถึง การนำแนวคิด รูปแบบ หรือวิธีการมาสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสาระความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยรูปแบบหรือแบบจำลอง มีด้วยกันหลายชนิด แต่ละชนิดสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือแบบนามธรรมและแบบรูปธรรม ในการสร้างโมเดลเกี่ยวกับความคิดทางสังคมศึกษาเชิงนามธรรม และต้องนำไปพิสูจน์เพื่อทดสอบความถูกต้อง

นอกจากนี้โมเดลเกี่ยวกับการคิด นำไปสู่กระบวนการพัฒนาโมเดลการสืบสวนสอบสวน และโมเดลการตัดสินใจ ซึ่งทั้ง 2 โมเดลที่กล่าวมานี้ มีข้อแตกต่างกันคือ การสืบสวนสอบสวนใช้ทดสอบความรู้ ส่วนการตัดสินใจใช้ความรู้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการตัดสิน การใช้วิธีสืบสวนสอบสวนช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้น อย่างไรก็ตามการตัดสินใจสามารถทำได้โดยไม่ต้องมีการสืบสวน

สอบสวน และการสืบสวนสอบสวนก็มีขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการตัดสินใจเช่นกัน เพื่อความชัดเจนในตัวโมเดลทั้ง 2 โมเดล ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าและหาข้อเสนอทางการศึกษาและการประยุกต์ใช้โมเดลในประเด็นต่อจากนี้

โมเดลการคิดแบบสืบสวนสอบสวน

การพัฒนาการคิดของจอนห์ ดิวอี้ (John Dewey, 1998 : 76) ได้รับการดัดแปลงและเรียกชื่อต่างๆ กันไป เช่น วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) การคิดสะท้อนกลับ (Reflective Thinking) การแก้ปัญหา (Problem Solving) และการสืบสวนสอบสวน (Inquiry) ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงถึงโมเดลต่าง ๆ ที่ใช้กันในวิชาสังคมศึกษา โดยผู้ศึกษานำเสนอตามแนวคิดของนักวิชาการตะวันตก ดังนี้

การคิดแบบสืบสวนสอบสวน (Nelson, 1974 : 729-754)

1. กำหนดและนิยามปัญหา ข้อถกเถียง ตัวอย่าง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งอย่างไร คำว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งมีความหมายอย่างไร

2. ตั้งสมมติฐาน ตัวอย่าง ผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง จะออกเสียงเลือกตั้งแตกต่างจากผู้ที่อยู่ในระดับต่ำ

3. รวบรวมและประเมินหลักฐาน ตัวอย่าง รวบรวมหลักฐานการไปออกเสียงเลือกตั้งของผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับสูง/ในระดับต่ำ พิจารณาความเชื่อถือได้ของหลักฐาน

4. ทดสอบสมมติฐาน ตัวอย่าง หลักฐานที่ได้มานั้นสนับสนุนข้อสมมติฐานหรือไม่

5. เขียนข้อสรุปและการตัดสินใจ โดยเขียนไว้เป็นการชั่วคราว ตัวอย่าง เราสามารถลงสรุปอะไรได้บ้าง ข้อสมมติฐานได้รับการยืนยันหรือไม่

การคิดแบบสืบสวนสอบสวน (Fenton, 1967 : 18-35)

1. ตระหนักในปัญหาที่นำมาจากข้อมูล (ข้อมูลอาจนำมาจากหนังสือเรียน หรือจากสื่ออื่นๆ)

2. ตั้งสมมติฐาน (ถามคำถาม ตั้งสมมติฐานและตระหนักในลักษณะของสมมติฐานที่เป็นการตั้งแบบชั่วคราว)

3. ตระหนักในนัยทางตรรกวิทยาของสมมติฐาน (ถ้า....เป็นจริง เราจะพบว่า....)

4. รวบรวมข้อมูล เพื่อทดสอบสมมติฐาน (จากหนังสือเรียนและสื่ออื่น ๆ)

5. วิเคราะห์ ประเมิน และตีความหมายข้อมูล (เพื่อทดสอบสมมติฐาน)

6. ประเมินผลสมมติฐานตามลักษณะข้อมูลที่ได้ (อาจมีการปรับปรุงตามความเหมาะสม เขียนสรุปสิ่งที่ได้ หรือสรุปหลักการที่ได้)

การคิดแบบสะท้อนกลับ (Hunt and Metcalf, 1968 : 31-45)

1. ตระหนักในปัญหาและการกำหนดปัญหา โดยพิจารณาข้อมูลหรือความเชื่อที่มีความขัดแย้งกัน

2. ตั้งสมมติฐาน ตัวอย่างมีการใช้รถยนต์มากขึ้น พ่อแม่ตามใจลูกมากขึ้น

3. เรียบเรียงลักษณะในเชิงตรรกวิทยาของสมมติฐาน ตัวอย่าง ตรวจสอบข้อคิดที่ได้เสนอมาในตอนแรก เช่น ถ้าหากการใช้รถยนต์เป็นสาเหตุหนึ่ง เราจะพบว่าในบรรดาเด็กที่ทำผิดกฎหมาย จะมีเด็กที่ใช้รถยนต์รวมอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก

4. ทดสอบสมมติฐาน ตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างที่เหมาะสม

5. สรุป ตัวอย่าง ระบุว่าข้อสมมติฐานนั้น มีหลักฐานสนับสนุนหรือไม่

จากการศึกษาโมเดลการสืบสวนสามารถสรุปได้ว่ามีนักวิชาการต่างประเทศ ได้นำแนวคิดการพัฒนาการคิดสะท้อนกลับของจอนห์ ดิวอี้ (John Dewey, 1998 : 76) มาปรับใช้และสร้างโมเดลอธิบายการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เช่น การสืบสวนสอบสวน การคิดแบบสะท้อนกลับ เป็นต้น สำหรับนักการศึกษาไทย ดังเช่น วิชัย วงศ์ใหญ่ (2552) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ฯ ผู้สอนควรยึดหลักการ วิธีการ โดยเริ่มต้นจากการกำหนดผลการเรียนรู้ กำหนดพฤติกรรมที่แสดงว่าผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายนั้น แล้วจึงดำเนินการออกแบบการวัดและประเมินผล และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เรียนมีกิจกรรมมากเกินไปแต่ไม่บรรลุการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ การประเมินผลตามสภาพจริงมีความเหมาะสมกับความรู้ความเข้าใจที่คงทนของผู้เรียน และสามารถนำไปใช้เชื่อมโยงในการเรียนรู้ ต่อไปหรือการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ผู้สอนจะต้องไม่ลืมว่า การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสิ่งที่จะต้องบ่มเพาะบูรณาการกับผลการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมและการวัดและประเมินผล เพราะการเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านนอกและด้านในควบคู่ไปพร้อมกัน

โมเดลการตัดสินใจ

การตัดสินใจ ต้องการความสามารถหลายประการ การตัดสินใจที่ดีต้องอยู่บนรากฐานของความรู้ การตัดสินใจที่ไม่มีข้อมูลเพียงพอเป็นการรีบด่วนตัดสินใจเกินไป การตัดสินใจบางอย่างสามารถทำได้โดยใช้ความรู้เพียงอย่างเดียว เมื่อเรามีความรู้เราก็สามารถตัดสินใจได้ อย่างไรก็ตาม

การตัดสินใจบางอย่างก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้เพียงอย่างเดียว เช่น วิธีการใดเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะหยุดยั้งไม่ให้อาชญากรรมเพิ่มขึ้น ข้อเสนอแนวทางแก้ไขต่าง ๆ อาจไม่สามารถทำความพอใจให้กับคนทุกคนได้ บุคคลที่มีระบบค่านิยมแบบอนุรักษ์นิยม อาจจะชอบให้มีการลงโทษอาชญากรอย่างรุนแรง ในขณะที่บุคคลที่มีค่านิยมแบบเสรีนิยม จะชอบวิธีการดัดนิสัยคนที่ทำความผิด ดังนั้นการตัดสินใจจึงมี 2 ชนิด คือ 1) การตัดสินใจที่อาศัยความรู้ 2) การตัดสินใจที่ต้องใช้ความรู้และระบบค่านิยม

การตัดสินใจ ไม่ว่าจะขึ้นอยู่กับความรู้เพียงอย่างเดียว หรือขึ้นอยู่กับความรู้ และค่านิยมรวมเข้าด้วยกัน การตัดสินใจนั้นจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อได้มีการพัฒนาทักษะหลายชนิดที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้นแล้วทักษะที่ประยุกต์ใช้กับความรู้ ได้แก่ ทักษะการคิดวิพากษ์วิจารณ์ การสืบสวนสอบสวนทักษะที่ประยุกต์ใช้กับค่านิยม ได้แก่ ทักษะต่าง ๆ ที่อยู่ในกระบวนการค่านิยม การตระหนักในค่านิยมจองตนเอง จากการใช้วิธีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification) การสำรวจความรู้สึก (Exploration of Feelings) การวิเคราะห์ค่านิยม (Value Analysis) และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

เมื่อความรู้ได้รับการรวบรวม โดยผ่านทางการสืบสวนสอบสวน ความรู้สึก และค่านิยมผ่านการสำรวจโดยกระบวนการค่านิยม ขั้นตอนต่อไป คือ การตัดสินใจจากทางเลือกต่าง ๆ หลาย ๆ ทางบุคคล แต่ละคนจะเลือกปฏิบัติทางที่ตนรู้สึกว่าจะสบายใจกว่าทางเลือกอื่น ๆ การตัดสินใจที่รวมถึงค่านิยมนี้นับว่ายากกว่าและเป็นที่โต้เถียงกว่าการตัดสินใจที่รวมเอาแต่เฉพาะความรู้อย่างเดียว ซึ่งใช้แต่ข้อเท็จจริงมาสนับสนุน ขั้นตอนต่อมาจากการตัดสินใจก็คือ การลงมือปฏิบัติ ถ้าปราศจากการปฏิบัติ การตัดสินใจก็จะเป็นเพียงแบบฝึกหัด เพื่อฝึกฝนสติปัญญา เท่านั้น

ขั้นสุดท้ายคือการประเมินผลที่ได้รับ โดยพิจารณาว่า ผลที่ได้นั้นใกล้เคียงกับที่คาดหวังไว้อย่างไร ถ้าหากแตกต่างไปจากที่คาดหวัง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น การคาดหวัง สอดคล้อง/ไม่สอดคล้อง กับความเป็นจริง มีการมองข้ามข้อมูลบางเรื่องหรือไม่ และการเปลี่ยนแปลงมีอะไรที่ควรจะทำ

แนวความคิดในการพัฒนาโมเดลการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ในรูปของฟังก์ชันความแตกต่างของคุณค่าหรือน้ำหนักที่แสดงถึงการได้และเสีย (Gains and losses) ไม่ใช่ลักษณะทางโครงสร้างของ ปัญหาในการตัดสินใจที่ผิวเผิน แต่ในทางโมเดลการตัดสินในการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดนั้น เป็นลักษณะโครงสร้างนามธรรมที่มีรูปแบบเช่นเดียวกับการตัดสินใจที่ใช้ในการเดิมพันขณะเล่นการพนัน โมเดลเหล่านี้มองการกำหนดกรอบการตัดสินใจ (Framing) ในลักษณะของทฤษฎีทางจิตวิทยา เช่น ค่านิยม ความรู้สึก เป็นต้น หรือแม้แต่ข้อเท็จจริงหรือเอกสาร โดยการศึกษาโมเดลการตัดสินใจ ผู้เขียนได้นำเสนอโมเดลการตัดสินที่น่าสนใจ เพื่อนำมาเป็นตัวแบบในการพัฒนาการจัดการเรียนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการคิด

สรุปได้ว่า โมเดลการตัดสินใจ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้จัดการเรียนรู้ที่ได้ปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนด้วยตนเอง สามารถนำเสนอได้ว่าการตัดสินเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่เป็นการวัดความเสี่ยงในการให้ได้ผลสำเร็จทางการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา

สำหรับตัวอย่างการใช้แนวทางการตัดสินใจในการเรียนสังคมศึกษา ได้แก่

1) การจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ เช่น การให้ผู้เรียนเลือกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาข้อมูลชุดหนึ่ง ๆ เป็นหลักฐานชั้นต้นหรือชั้นรอง โดยการตัดสินใจอาจจะใช้เรื่องของข้อเท็จจริง ค่านิยมและความรู้สึกมาร่วมด้วย (เปรียบเสมือนตัวแปรแทรกทางการศึกษา)

2) การจัดการเรียนรู้สาระศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม เช่น การจัดการเรียนรู้เรื่อง “อริยสัจ 4” โดยการให้นักเรียนหาผลของการกระทำหนึ่งอย่างมาร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจ เช่น นักเรียนมีความทุกข์ ดังนั้นทุกข์ของนักเรียนเกิดจากอะไร เราต้องตัดสอนใจว่าอะไรคือสาเหตุหรือสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ โดยความทุกข์มี 2 แบบคือ ทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ เมื่อหาสาเหตุได้แล้วต้องอาศัยการตัดสินใจในการแก้ปัญหาเพื่อไม่ให้ทุกข์ โดยการตัดสินใจอาจใช้ความรู้สึก (สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออุเบกขาเวทนา) เป็นต้น

ดังนั้นโมเดลการตัดสินเมื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา ผู้จัดการเรียนรู้หรือผู้สอนเป็นตัวเชื่อมองค์ความคิดของผู้เรียนหรือกระบวนทัศน์ของผู้เรียนให้สร้างโอกาส และสามารถตัดสินใจได้ โดยอาศัยข้อสรุปหลักการ ความรู้สึก ค่านิยม ข้อเท็จจริง และข้อมูลต่าง ๆ ประกอบการตัดสิน ทำให้ผู้เรียนสามารถใช้ความคิดในการวิเคราะห์ และเลือกอย่างเหมาะสม

แนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดล

ในการศึกษาแนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดลทางสังคมศึกษา ได้แนวคิดการพัฒนาโมเดลเป็นลักษณะของตัวแบบที่ได้ถูกคิดค้นขึ้นมาใหม่ โดยที่ไม่เคยปรากฏพบมาก่อน ทั้งนี้อาศัยประสบการณ์ของผู้สอนและผู้ศึกษา แล้วได้มีการกระทำการปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมส่วนที่เป็นจุดอ่อนเป็นข้อจำกัด เพื่อให้เท่าทันต่อสภาพที่เป็นอยู่จริง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของการสร้างและการพัฒนาโมเดล โดยมีขั้นตอนการใช้ (ฐากร สิทธิโชค, 2564) ดังต่อไปนี้

1. กำหนดและนิยามปัญหา

1.1 ยั่วยุความเชื่อของนักเรียน

1.2 ตระเตรียมข้อมูลที่ขัดแย้งกัน เพื่อให้เกิดความสงสัย

1.3 อภิปรายคำนิยามของคำต่าง ๆ ที่ใช้

1.4 แก้ไขคำนิยามที่ยังตกลงกันไม่ได้ว่าหมายถึงอะไร โดยใช้วิธีใช้แหล่งความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ กำหนดคำนิยามเฉพาะเพื่อใช้ในการศึกษาในหน่วย /เรื่องนี้ คำศัพท์ที่กำกวมมากจะต้องปรับปรุงโดยใช้คำที่มีความชัดเจนกว่า และทำความตกลงเกี่ยวกับข้อควรระวัง ในการใช้คำศัพท์ที่กำหนด

2. พัฒนาสมมติฐาน

2.1 พยายามตั้งสมมติฐานต่างๆ ที่อาจเป็นไปได้ โดยใช้คำถาม ทำไมปัญหาโต้แย้งนี้จึงมีความสำคัญ เรื่องนี้มีหลักการทั่วไปอะไรแฝงอยู่บ้าง ทำอย่างไรความคิดเห็นต่างๆ เหล่านี้ จึงจะนำมารวมกันได้ นักเรียนมีความคิดอย่างไร เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์เหล่านี้

2.2 นำข้อความในหนังสือเรียนมาใช้เป็นสมมติฐานสำหรับตรวจสอบ

2.3 พิจารณาการสรุปหลักการทั้งหมดว่าเป็นข้อสมมติฐานชั่วคราว

2.4 ทำการอภิปรายและคัดเลือกข้อสมมติฐานที่เหมาะสมบางสมมติฐานมาใช้เพื่อทำการศึกษา

2.5 แก้ไขข้อสมมติฐานให้สละสลวยขึ้น เพื่อใช้ทดสอบ มีคำใดบ้างที่ไม่ชัดเจน จะต้องปรับปรุงอะไรบ้าง ที่จะทำให้ข้อสมมติฐานนี้นำมาพิสูจน์ได้ ข้อสรุปใดที่สามารถสรุปออกมาได้จากข้อสมมติฐานนี้

3. การรวบรวมและประเมินหลักฐาน

3.1 คัดเลือกหลักฐานและแหล่งข้อมูลที่เหมาะสม อะไรคือสิ่งที่เราต้องการทราบ เพื่อทดสอบข้อสมมติฐานนี้ ข้อมูลอะไรที่เป็นข้อมูลที่สำคัญที่สุด นักเรียนคาดว่าจะไปหาหลักฐานจากที่ใด

3.2 ตั้งเกณฑ์สำหรับตัดสินหลักฐาน เช่น ระดับของความถูกต้อง การตรวจสอบได้โดยบุคคลอื่น ๆ ลักษณะธรรมชาติของความลำเอียงที่อาจเกิดขึ้น ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัญหา ความสอดคล้องกับหลักฐานอื่น คุณภาพของแหล่งหลักฐาน

3.3 สร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัยใคร่รู้

4. การทดสอบสมมติฐาน

4.1 ซักถามนักเรียนเกี่ยวกับการนำหลักฐานไปใช้กับข้อสมมติฐาน หลักฐานนี้ช่วยให้นักเรียนยอมรับ ปฏิเสธ หรือปรับปรุงข้อสมมติฐาน ข้อสมมติฐานนี้มีความสอดคล้องกับข้อสมมติฐานที่เป็นที่ยอมรับแล้วหรือไม่

4.2 การประยุกต์กฎของหลักฐาน ความถี่ ถ้ามีการกล่าวถึงสิ่งนั้นมากหลายครั้งเท่าไร แสดงว่าสิ่งนั้นเป็นข้อ สมมติฐานที่สามารถรับได้มากขึ้นเท่านั้น ความง่าย ข้อสมมติฐานที่มีความง่ายมากเท่าใด ก็จะเป็นที่ยอมรับได้มากขึ้นเท่านั้น การควบคุมอย่างต่อเนื่อง การลงสรุปที่ได้นั้นเป็นเพียงสิ่งชั่วคราวเท่านั้น เพราะอาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปถ้าหากมีหลักฐานใหม่ ความพอเพียง

จะต้องมีหลักฐานจำนวนมากเพียงพอ ความกลมกลืน หลักฐานจะต้องสอดคล้องกัน มิใช่มีการขัดกันภายในหลักฐานนั้น ๆ กลุ่มตัวอย่าง แหล่งหลักฐานจะต้องเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนของสิ่งที่ศึกษา การเกิดขึ้นซ้ำๆ กัน การยอมรับ หรือ ปฏิเสธสมมตฐานจะเพิ่มขึ้น ถ้าหากมีตัวอย่างในลักษณะที่เป็นการยอมรับ/ปฏิเสธ เกิดขึ้นซ้ำๆ กันหลายครั้ง

4.3 ตระเตรียมสมมติฐานในทางตรงข้าม เพื่อใช้ในการตรวจสอบ

5. ลงสรุปและตัดสินใจเป็นการชั่วคราว

5.1 ถามนักเรียนเกี่ยวกับการสรุป ถ้าหากข้อสมมติฐานนี้เป็นที่ยอมรับ แสดงว่าข้อสมมติฐานนี้แก้ปัญหาที่ตั้งไว้ในตอนต้นอย่างไร ถ้าหากข้อสมมติฐานนี้ไม่เป็นที่ยอมรับ ปัญหาที่ตั้งไว้จะทำการแก้ไขอย่างไร ถ้าหากข้อสมมติฐานนี้ได้รับการปรับปรุงแก้ไข ข้อสมมติฐานนี้จะแก้ปัญหาที่ตั้งขึ้นได้อย่างไร

5.2 อภิปรายข้อสรุปที่ได้ ว่ามีผลอย่างไรต่อการตัดสินใจของบุคคล หรือสังคม

5.3 ให้นักเรียนรวบรวมและอธิบายถึงสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นอันเป็นผลจากการตัดสินใจ

5.4 ให้นักเรียนร่างเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยขึ้นอยู่กับการตัดสินใจนั้น ๆ

5.5 ใช้ข้อสรุปที่ได้ตั้ง เป็นข้อสมมติฐานใหม่

จากการศึกษาแนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดล สามารถสรุปได้ว่า แนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดล มีการใช้ที่จะผู้ที่ต้องการศึกษาควรทำความเข้าใจสิ่งที่จะนำทางในการศึกษา ดังนี้ 1) กำหนดและนิยามปัญหา ต้องหาให้ได้ว่าปัญหาการศึกษาคืออะไร 2) พัฒนาสมมติฐาน พยายามหาคำตอบของปัญหาที่ตั้งและนำไปสู่การทดลองโมเดล 3) การรวบรวมและประเมินหลักฐาน เป็นการหาหลักฐานและอ้างอิง ตลอดจนทฤษฎีเพื่อความความมั่นใจของสมมติฐาน 4) การทดสอบสมมติฐาน และ 5) ลงสรุปและตัดสินใจเป็นการชั่วคราว

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความคิด เป็นแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนาทักษะการคิด สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการพัฒนาทักษะการคิดสำหรับผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตนเอง กับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และ ค่านิยมที่เหมาะสม และเนื่องจากการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในการศึกษายุคสมัยใหม่ยังมีความหลากหลายในกระบวนการคิด การตัดสินใจ และวิธีการสืบสวนสอบสวน รวมถึงการใช้คำถามเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการอ่านตีความ การจัด

ประเภท และกระบวนการอื่นๆ ที่จำเป็นซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนช่วยพัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความคิดของผู้เรียนทั้งสิ้น

เอกสารอ้างอิง

กรรณิกา เจิมเทียนชัย. (2555). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ของการพยาบาล.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

กระทรวงศึกษาธิการ.(2552).*หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

ฐากร สิทธิโชค. (2564). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษายุคใหม่.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ภูษิต บุญทองเถิง. (2552). *“การเปลี่ยนแปลงหลักการด้าน “หลักสูตรการการสอน” ทั้งในเชิงทฤษฎีและปรากฏการณ์จากอดีตสู่ปัจจุบัน”,* วารสารครุศาสตร์. 5(1), 85-91.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). *“การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับ”.* สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2(1), 141 – 148.

Bolotin, M.M. and Nashon, S.M. (2012). *“The essence of student visual–spatial literacy and higher order thinking skills in undergraduate biology”,* Protoplasma. 249, 25-30

Fenton, E. (1967). *The New Social Studies.* New York : Holt Rinechart and Winston.

Gonzalez, J. (2012). *Promoting Higher Order Thinking in Mathematics.* Thesis. Masters of Arts in Mathematics Education, Mathematics, Kean University.

Hunt, M. P., and Metcalf, L. E. (1968). *Teaching high school social studies: Problems in reflective thinking and social understanding (Second edition).* New York : Harper& Row.

John Dewey, (1998). *Experience and Education*. New York : Macmillan Publishing Company.

Keeves P.J. (1988). *Educational research, methodology and measurement :An international handbook*. Oxford : Pergamon Press.

Nelson, Philip. (1974). *“Advertising as Information”,*Journal of Economy, Vol. 82, No 4.

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในยุคดิจิทัล

LEARNING MANAGEMENT FOR DEVELOPING LEARNERS IN DIGITAL AGE

[1]ลักขณา สุกใส

[1]Luckhana Suksai

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

Rajabhat Chaiyaphum University, Thailand.

Luckhana.su@cpru.ac.th.com

Received : July 02, 2023; **Revised**: July 28, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกยุคดิจิทัล ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตรวมถึงการเรียนรู้ โลกแห่งการเรียนรู้ได้พัฒนาไปอย่างมากจากการที่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเทคโนโลยี ดิจิทัล ระบบเครือข่ายความรู้ออนไลน์มีการขับเคลื่อนอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของ ผู้เรียน และเข้ามามีส่วนสำคัญในด้านข้อมูล เครื่องมือในการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้เรียน พฤติกรรมในการเรียนรู้ของผู้เรียนก็จะเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากแต่ละคนเลือกที่จะเรียนรู้หรือหาข้อมูลตามความสนใจของ ตนเอง ผู้เรียนสามารถศึกษาหรือเรียนรู้ได้ตามที่ต้องการ ทั้งในส่วนของเนื้อหา เวลา และสถานที่ ส่งผลให้การจัดการศึกษา จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมและรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนในยุคนี้ โดยมุ่งเน้นการจัดการ เรียนรู้โดยยึดหลัก “โลกคือห้องเรียน” ผู้เรียนในยุคดิจิทัล ต้องพัฒนาทักษะความเข้าใจ

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งจะช่วยให้ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว และเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้สอนในยุคดิจิทัลจึงต้องปรับตัวให้เข้า กับการเรียนรู้ให้เท่าทันยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทั้งนี้ผู้สอนในยุคดิจิทัล ควรมีลักษณะเป็น E-Teacher ต้องพัฒนาทักษะ บทบาทหน้าที่ มาตรฐานการใช้สื่อในการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถชี้แนะส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ ด้วยตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสารการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้สื่อ สังคมออนไลน์ ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในยุคดิจิทัล ผู้สอนต้องศึกษาและทำความเข้าใจในองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผู้เรียนและผู้สอนในยุคดิจิทัล การรู้ดิจิทัล การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ดิจิทัลและการประเมินผลการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เพื่อที่จะบริหารจัดการให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้, ผู้เรียนในยุคดิจิทัล

Abstract

The fast changes in the digital world results in lifestyle and learning behavior. The world of learning has evolved greatly with the introduction of the Internet and the development of digital technology. The online knowledge networking system is rapidly moving. Technology is an important factor in promoting learners' learning and play an important role in the field of information learning tools including creating knowledge and experience for learners. The learning behavior of the learners will begin to change. Because each person chooses to learn or seek information based on their interests. Students can study or learn as they wish. Both in terms of contents, time and place, resulting in educational management need to adjust to create an environment and learning style suitable for learners in this era. By focusing on learning management based on the principles "The World is a Classroom". Learners in the Digital Age must develop skills in understanding and using digital technology. This will allow learners to access a wide range of knowledge sources fast and usefully. Teachers in the digital age must adapt to learning keep up with the ever-changing eras. The teachers in the digital age should look like E-Teachers. They must develop skills, roles, duties, standards for using media in continuous leaming management. Being able to advise and encourage students to learn by themselves, promoting lifelong learning, management of collaborative

learning resources and learning exchange communication using social media are necessary for learning management to develop learners in the digital age. Instructors must study and understand the key elements, namely learning in the digital age, learners and teachers in the digital age, digital literacy, learning management design, organizing a digital leaming environment and assessment of learning in the digital age to manage and facilitate the learning of leamers for maximum efficiency.

Keywords : Learning Management, Learners in Digital Age

บทนำ

ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากยุค Analog ไปสู่ยุค Digital จึงทำให้เทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพล ต่อการดำรงชีวิต เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตรวมถึงการเรียนรู้ โลกแห่งการ เรียนรู้ได้พัฒนาไปอย่างมากจากการที่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัล สำหรับผู้เรียนในยุค ดิจิทัล องค์ความรู้ต่างๆ ไม่ได้หาได้เพียงในห้องเรียนอย่าง เดียว รูปแบบการเรียนรู้และช่องทางใหม่ๆ ได้ถูกพัฒนาขึ้น อย่างมากมาย เกิดหลักสูตรอบรมทางช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ในรูปแบบตามที่ผู้เรียนสนใจเฉพาะด้าน ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่ายขึ้น พัฒนาทักษะได้ตรงตามที่ตนเองสนใจ สถาบันการศึกษามีการปรับหลักสูตรและวิธีการสอนที่เน้นการเรียนรู้ให้เกิด ประสิทธิภาพ สามารถประยุกต์ใช้ได้จริง ความนิยมการ เรียนรู้นอกระบบมีมากขึ้น ผู้เรียนมองหารูปแบบการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่น สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนได้ รวดเร็ว นอกจากนี้ยังเกิดนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถตอบโจทย์และรองรับการใช้งานอย่างเหมาะสม ของคนแต่ละกลุ่ม เริ่มหันมาทำ Platform หรือหลักสูตร การเรียนรู้ของตนเองหรือแชร์ข้อมูลองค์ความรู้ของตนเอง ผ่านทางช่องทางออนไลน์ทาง Platform ต่าง ๆ มากขึ้น เช่น Platform การเรียนรู้ที่เรียกว่า MOOCs ที่เปิดให้ ผู้เรียนสามารถเรียนได้จากที่ไหนก็ได้ในโลก นอกจากนี้สื่อ สังคมออนไลน์และสื่อเพื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมาย ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามเนื้อหาที่ตนสนใจ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องความรู้รอบตัว ทักษะเฉพาะด้านไลฟ์สไตล์ วิชาและทฤษฎีความรู้ด้านต่างๆ ทางช่องทาง เช่น Facebook, YouTube, Google, Instagram, Podcast เป็นต้น สำหรับ Application ก็ยังคงมีหลากหลายที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้มากมาย ไม่ว่าจะสำหรับผู้สอน ผู้เรียน ผู้ที่สนใจเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ทั่วไป เช่น Application ช่วยครูผู้สอนจัดระบบการ เรียนการสอน นำเสนอองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ หรือ Application ที่ใช้เทคโนโลยี AR เข้ามาช่วยส่งเสริมการ เรียนรู้ เป็นต้น

จากสถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของยุคผู้เรียนใหม่ เทคโนโลยีเป็นส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบใหม่ ซึ่งเป็นโอกาสอันดีของผู้เรียนในการเลือกรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง นำไปสู่พฤติกรรมและความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการพัฒนาทักษะความรู้ในการทำงาน ทักษะชีวิตและความรู้ในชีวิตประจำวัน โดยวิธีหาความรู้เพิ่มเติมจากสื่อต่าง ๆ มากขึ้น ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากชีวิตจริงและจากกระบวนการคิด มีความหลากหลายทางด้านปัญญาและสามารถเรียนรู้จากสังคม โดยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้สามารถเรียนรู้ได้ลึกซึ้งมากขึ้นจากการลงมือปฏิบัติและการได้ร่วมทีมเรียนรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพพร้อมเผชิญปัญหาและสามารถเลือกวิธีแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมเมื่อพิจารณาถึงการจัดการศึกษาในสถานศึกษาในปัจจุบัน สิ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในยุคดิจิทัล ห้องเรียนคงจะไม่เพียงพอสำหรับ ผู้เรียนในยุคดิจิทัลอีกต่อไป เพราะแหล่งเรียนรู้ในโลกยุค ใหม่นั้น กว้างขวางและไร้พรมแดน ไร้ขีดจำกัดทั้งสถานที่ และเวลา โลกจึงเสมือนเป็นห้องเรียนห้องใหม่ที่ผู้เรียน สามารถเสาะแสวงหาความรู้ได้อย่างไม่รู้จบ และนั่นคือ ความจำเป็นที่ผู้สอนต้องวางแผนและออกแบบรูปแบบการ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในยุคดิจิทัลให้มีความ เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในยุคดิจิทัล

การจัดการเรียนรู้ (learning management) ไม่ใช่เป็น เพียงการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาโดยใช้วิธีการบอกให้จดจำและนำไปท่องจำเพื่อการสอบเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้ เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้นกล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้นักการศึกษา หลายท่าน ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ในทัศนะ ต่าง ๆ ดังนี้

นฤมล ปภัสสรานนท์ (2558) ได้สรุปความหมายของการ จัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไป ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้เป็นการมุ่งพัฒนาผู้เรียนในทุก ด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) สรุปความหมายของ การจัดการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่ การปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตาม มาตรฐานการ

เรียนรู้/ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

มอร์ (Moore) (1992)ได้ให้ความหมายของการจัดการ เรียนรู้ไว้ว่าการจัดการเรียนรู้คือพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งที่ พยายามช่วยให้บุคคลอื่นได้เกิดการพัฒนาตนในทุกด้านอย่างเต็มศักยภาพ

ฮูและดันแคน (Hough & Duncan) (1970) อธิบาย ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าหมายถึง กิจกรรมของ บุคคลซึ่งมีหลักและเหตุผล เป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิด การเรียนรู้และความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็น กิจกรรมในแง่มุมต่างๆ 4 ด้าน คือ

1. ด้านหลักสูตร (curriculum) หมายถึง การศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษาความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชา และการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจน การเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

2. ด้านการจัดการเรียนรู้ (instruction) หมายถึง การ เลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อ ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

3. ด้านการวัดผล (measuring) หมายถึง การเลือก วิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้

4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (evaluating) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

จากความหมายดังกล่าว การจัดการเรียนรู้มีความหมาย ครอบคลุมทั้งด้านวิธีการ กระบวนการและตัวบุคคล ดังนั้นจึงอาจสรุปความหมายของการจัดการเรียนรู้ได้ว่า การจัดการเรียนรู้คือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอน การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะน่าพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน เช่นกระบวนการ เรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริงกระบวนการจัดการกระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัยกระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัด กระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ท่ามกลางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาทางด้านดิจิทัล ส่งผลให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เปลี่ยนไป ความรู้ใหม่ ๆ มากมายนอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนในยุคนี้แสวงหาความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและดิจิทัลมีการพัฒนาไป อย่างรวดเร็ว โลกดิจิทัลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ใน ปัจจุบัน ระบบการศึกษาต้องปรับตัว ความรู้ในปัจจุบันมี มากมายและแสวงหาได้ง่ายขึ้น การเรียนรู้ในยุคนี้จึงไม่ใช่ การเรียนเพื่อท่องจำแต่เป็นเรียนเพื่อรู้และรู้เพื่อนำไปใช้ ต่อได้ สถาบันการศึกษาหลายแห่งจึงมีการปรับหลักสูตร และวิธีการสอนที่เน้นไปที่การเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง มีการบูรณาการสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน

ผู้เรียนมองหารูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น สามารถตอบ โจทย์ความต้องการของผู้เรียนได้รวดเร็ว เลือกเรียนสิ่งที่ ตนเองสนใจได้ทันที ระบบการเรียนรู้ทางออนไลน์เข้ามามี บทบาทมากขึ้น ทำให้สามารถเลือกเรียนรู้ได้ตามที่ตนเอง สนใจภายใต้เวลา สถานที่ตามที่ตนเองสะดวก ดังนั้น เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านดิจิทัล สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการแสวงหาข้อมูลความรู้จากแหล่ง เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง ครูผู้สอนจึงต้องทำความ เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนในฐานะเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Native) เพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้เอื้อต่อ การเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากที่สุด

จากผลสำรวจของ WEF Global เกี่ยวกับพลเมือง ดิจิทัล (Digital Native) โดยสำรวจออนไลน์ DQ Screen Time Test กับทุกประเทศรวมถึงประเทศไทย พบว่า พฤติกรรมของเด็กไทยส่วนใหญ่ใช้เวลาบนเว็บไซต์มากกว่า 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วโลกถึง 3 ชั่วโมง โดยเข้าอินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ทโฟนสูงสุด 73% (The reporter Asia,2564)

พลเมืองดิจิทัล (Digital Native) หมายถึง คนที่เกิดใน ยุคของการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ (Smartphone) แท็บเล็ต อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และการสื่อสารทางออนไลน์ โดยมี พฤติกรรม ดังนี้

1. มีการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์กอยู่เสมอ (Social) มีการ เข้าเว็บไซต์และโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, YouTube, Google, Instagram, Twitter เป็นประจำคอยอัปเดตเรื่องราวต่างๆ ด้วยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์นี้ จึงให้ความ ร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมีความเข้าใจในคนอื่น

2. มีความรู้ในการใช้งานอย่างถูกต้อง (Savy) นอกเหนือจากมีความรู้และเข้าใจการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นอย่างดี ยังมีความฉลาดในการคิดและไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ซึ่งส่งผลทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้องภายใต้ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น

3. ระบุความเสี่ยงในการใช้งานได้อย่างปลอดภัย (Safety) สามารถระบุช่องทางออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม คำนึงถึงความเสี่ยง สามารถป้องกันภัยอันตรายก่อนที่จะมาสู่ตนเองและผู้อื่น

พฤติกรรมของพลเมืองดิจิทัลดังกล่าว ส่งเสริมให้ ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันในการใช้อินเทอร์เน็ต ผู้สอนต้อง ปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้ ต้องออกแบบและ วางแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในยุคดิจิทัล ทำให้“โลกคือห้องเรียน” ที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว สามารถอัปเดตสิ่งต่างๆ ได้ในรูปแบบ Real-Time ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้รับการอัปเดตอยู่เสมอให้ทันต่อสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และเพื่อให้ผู้สอนได้มีการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนใน ยุคดิจิทัล

การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

การศึกษาในยุคดิจิทัล หลายประเทศทั่วโลกกำลัง ก้าวข้ามรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมๆ ที่ใช้ครูผู้สอน เป็นศูนย์กลางมาเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่ใช้ เทคโนโลยีเป็นฐานการจัดการเรียนรู้ในยุคนี้ถือว่าเป็นยุค ของ “โลกคือห้องเรียน” ซึ่งกำลังจะแปรสภาพจากอดีตที่ห้องเรียนเป็นเพียงแค่ห้องสี่เหลี่ยมเล็กๆ มีครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับผู้เรียนเพียงอย่างเดียว ผู้เรียนก็มีหน้าที่รับความรู้จากผู้สอน ซึ่งแตกต่างจาก ปัจจุบันที่เริ่มมีการนำสื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิด ความเข้าใจ สนใจใฝ่เรียนรู้ สนุกสนาน กระตือรือร้นในการ เรียนรู้มากขึ้น

ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือการรู้ ดิจิทัล (Digital literacy) หมายถึงทักษะในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบันเช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสื่อสารการปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนา กระบวนการทำงาน หรือระบบงานในองค์กรให้มีความ ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ทักษะดังกล่าวครอบคลุม ความสามารถ 4 มิติ ได้แก่ การใช้ (Use) เข้าใจ (Understand) การสร้าง (create) และเข้าถึง (Access) เทคโนโลยีดิจิทัล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าการนาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดการศึกษานั้นจะทำให้ผู้เรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่กว้าง ใหญ่ไพศาล มีความรู้มากมายหลากหลายให้ศึกษาเรียนรู้สามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองอย่างง่ายดาย แต่การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ผ่านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกต้อง ก็ต้องอาศัยผู้สอนที่เข้าใจและมีความรู้ในด้านการใช้เทคโนโลยีด้วยเช่นกัน ผู้สอนยังจำเป็นต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศและเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ให้

ผู้เรียนรู้จักเลือกศึกษาค้นคว้าข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้องเหมาะสมและมีวิจารณญาณ เพราะข้อมูลสารสนเทศที่เผยแพร่บนระบบอินเทอร์เน็ตนั้นมีทั้งข้อมูลที่ถูกต้องและข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการกลั่นกรอง ดังนั้นผู้สอนมีหน้าที่ต้องชี้แนะให้ผู้เรียนได้รู้จักการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีระบบมีเหตุผล คิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้สูงสุด

เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลนั้น บทบาทของผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นผู้อำนวยความสะดวกและชี้แนะแนวทางเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง และบางครั้งผู้สอนอาจจะต้องเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนด้วย ดังนั้นผู้สอนในยุคนี้จึงต้องมีคุณลักษณะที่เรียกว่า E-Teacher เช่น ต้องมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้แบบใหม่โดยจัดการเรียนการสอนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและสื่อเทคโนโลยี มีทักษะในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อขยายองค์ความรู้ของ ตนเองตลอดเวลา มีความสามารถในการถ่ายทอดหรือขยายความรู้ของตนเองสู่ผู้เรียนผ่านสื่อเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการเสาะหาและคัดเลือกเนื้อหาความรู้หรือเนื้อหาที่ทันสมัย เหมาะสมและเป็น ประโยชน์ต่อผู้เรียนผ่านทางสื่อเทคโนโลยี สามารถใช้สื่อ เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในฐานะ ที่เป็นผู้ผลิตความรู้ ผู้กระจายความรู้ และผู้ใช้ความรู้ เป็น ต้น สถาบันการศึกษาในทุกระดับ มีการปรับตัวและเตรียมพร้อมในยุคดิจิทัลมากขึ้น ซึ่งไม่ใช่แค่ในด้านเทคโนโลยี แต่รวมถึงการปรับตัวและปรับหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนรุ่นใหม่สามารถพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะอาชีพในหลาย ๆ ด้านที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัลได้ เช่น การปรับหลักสูตรการเรียนรู้ให้บูรณาการระหว่างสาขาวิชาต่างๆ การเรียนโดยไม่จำกัดแผนการเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามวิชาที่ตนสนใจ การเพิ่มวิชาการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี เข้าไปในหลักสูตรไม่ว่าจะเป็น AI Coding ให้ผู้เรียนได้เลือก เรียน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาทั้งในและนอกระบบต่างปรับตัวตามพฤติกรรมการเรียนรู้และบริบทที่เปลี่ยนไปในยุคดิจิทัลเป็นยุคแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกวัยที่สามารถแสวงหาความรู้ได้จากทั้งทางออฟไลน์และออนไลน์

ผู้สอนในยุคดิจิทัล

เมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพล ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคปัจจุบันอย่างมาก ครูผู้สอนควรติดตาม ศึกษา และทำความเข้าใจแนวทางและพัฒนาการที่เกิดขึ้นอย่างรู้เท่าทัน เพื่อที่จะนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทางด้านไอทีและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ผู้สอนในยุคดิจิทัลจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เท่าทันยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้

ต้องพัฒนาทักษะบทบาทหน้าที่ มาตรฐานการใช้สื่อในการสอนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถชี้แนะและส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา โดยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนต้องเน้นการเรียนรู้ในห้องเรียนออนไลน์ยุคใหม่ (MOOC) เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ร่วมกันและการสื่อสารการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้ผู้สอนในยุคดิจิทัล จึงควรมีลักษณะเป็น E-Teacher ต้องพัฒนาทักษะบทบาทหน้าที่มาตรฐานการใช้สื่อในการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถชี้แนะและส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วย ตนเองตลอดเวลา บทบาทของผู้สอนในยุคดิจิทัลนั้น จะต้องเป็นผู้สร้างสรรค์และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้สื่อเพื่อการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการได้รับความรู้จากการศึกษาค้นคว้าที่ผู้เรียนได้ค้นคว้าด้วยตนเองอย่างแท้จริงโดยผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ขององค์

ความรู้กับการค้นคว้า เข้าใจและรู้จักเลือกสรรข้อมูลที่มีอยู่ อย่างมากมาย น่ามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนั้น ผู้สอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

ในการจัดการเรียนรู้ (Learning Management) ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการวางแผนและออกแบบ การจัดการเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ในบริบทของสังคม โลกในยุคดิจิทัลต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้รองรับการเรียนรู้ใน รูปแบบใหม่ ต้องมีการทำระบบการเรียนรู้ที่คำนึงถึงผู้เรียน เป็นสำคัญ เช่น การออกแบบระบบการเรียนให้รองรับอุปกรณ์ใช้งานได้หลากหลาย ทั้งบนคอมพิวเตอร์และสมาร์ทโฟน การใช้ระบบ Data และ Tracking ผู้เรียน รายบุคคล เพื่อติดตามว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในเรื่องที่เรียน มากน้อยแค่ไหน รวมถึงการดึงเอาข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในการวางแผนเพื่อปรับปรุงระบบการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น การเปิดช่องทางให้ผู้เรียนสามารถถามคำถามที่สงสัยเกี่ยวกับเนื้อหา และการมีช่องทางให้แจ้งเจ้าหน้าที่เมื่อพบ ปัญหาการใช้งานระบบการเรียน

ผู้สอนในยุคดิจิทัล จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ครูทำหน้าที่เป็น ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตนได้เต็มศักยภาพ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือช่วย

2. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเป็นผู้ช่วย คือ ผู้สอนต้องฝึกนิสัยให้ผู้เรียนรัก การเรียนรู้ รักการค้นคว้า และการปรับเปลี่ยนความคิดได้ ตามเหตุและผล

3. ผู้สอนต้องทำหน้าที่เป็นผู้จัดการสารสนเทศและการ จัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม

4. ผู้สอนต้องสร้างให้ผู้เรียนรู้อย่างเท่าทัน กับสื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ

5. ผู้สอนต้องสร้างสมรรถนะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน คือ ความสามารถด้านไอทีที่จำเป็นให้มีความรู้ ทักษะ ความคิด การสื่อสาร เพื่อให้สามารถอยู่ได้ในสภาวะการดำรงชีวิต และการทำงานภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

6. พัฒนาผู้เรียนให้พร้อมที่จะรับบทบาทใหม่ ๆ ในสังคมโลกาภิวัตน์ ให้เตรียมตนเองตลอดเวลา

แม้ว่าการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจะเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมาก แต่การอบรมสั่งสอนของครูผู้สอนในด้าน คุณธรรม จริยธรรม จะต้องมีควบคู่กันไปตลอดเวลา ในการ ช่วยเตรียมให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างเหมาะ สมกับลักษณะที่เป็นไปในสังคมแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ครูผู้สอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพราะความรู้และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงเร็วและล้าสมัยเร็วเช่นกัน

ผู้เรียนในยุคดิจิทัล

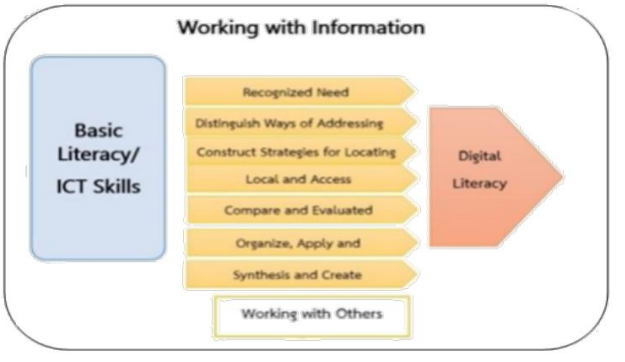
ผู้เรียนในยุคดิจิทัลส่วนใหญ่ ประกอบด้วยคนใน 3 รุ่น (Generation) ได้แก่

1. Generation Y หรือ Gen Y คือคนที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2524 - 2543 คือช่วงที่วิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีเริ่ม เข้ามาและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ คน Gen Y จึงเกิดมาพร้อมกับ ยุคเทคโนโลยีที่เพียบพร้อมทั้งอุปกรณ์ไอทีและอินเทอร์เน็ต เข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ง่ายและรวดเร็วด้วยสภาพแวดล้อมที่ เกิดมาท่ามกลางเทคโนโลยีทำให้คนรุ่น Gen Y มีความสามารถด้านการใช้เทคโนโลยี ไม่ว่าจะใช้ทำงานติดต่อสื่อสาร แต่ในขณะเดียวกันการให้ความสำคัญกับ สังคมรอบข้างก็น้อยลง โดยไปเพิ่มความสำคัญในโลกไซ เบอร์แทน นอกจากนี้ลักษณะนิสัยของคนกลุ่มนี้ กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น มีความคิดเป็นตัวของ ตัวเอง ชอบความท้าทาย มีค่านิยมที่ต่างจากคนรุ่นก่อนทั้ง ในเรื่องการดำเนินชีวิตและการทำงาน

2. Generation Z หรือ Gen Z คือคนที่เกิดตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 - 2552 เป็นคนรุ่นเกิดมาโดยถูกแวดล้อมไป ด้วยเทคโนโลยีมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ และเรียนรู้ได้เร็ว คนรุ่นนี้เป็นกลุ่มที่มีการเข้าถึง อินเทอร์เน็ตและข้อมูลต่างๆ ในระดับที่สูงมาก ชอบอะไรที่ สั้น กระชับ เข้าใจง่าย ทำให้รับรู้เร็ว เนื่องจากใช้เวลาอยู่บน โลกออนไลน์และโซเชียลมีเดียเป็นส่วนใหญ่ เรียกได้ว่าเป็น พื้นเมืองดิจิทัล (Digital Native) ส่งผลให้เติบโตมาพร้อม ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลจำนวนมากในเวลาอัน รวดเร็ว Gen Z จึงเข้าสู่วัยผู้ใหญ่รวดเร็วกว่า Generation อื่นๆ หรือสิ้นสุดวัยเด็กตอนอายุเพียง 12 ปีเท่านั้น ทำให้กลายเป็นกลุ่มที่มีความซับซ้อนและแตกต่างจากคนรุ่นใน ยุคก่อน เนื่องจากเติบโตมาในยุคของข้อมูลข่าวสาร

3. Generation Alpha หรือ Gen Alpha กลุ่มคนนี้จะ เกิดในช่วงปีพ.ศ. 2553 เป็นต้นไป หรือ Gen Alphaนั้นจะ เกิดในช่วงศตวรรษที่ 21 นั่นเอง จึงเรียกว่าเป็นกลุ่มคนรุ่น ใหม่ Gen Alpha เกิดในสภาพแวดล้อมใหม่ การติดต่อสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด จากผลการสำรวจประชากรโลก ในปี 2558 นั้น มีจำนวนคนกว่า 2.5 ล้านคนเกิดในทุกสัปดาห์ทั่วโลก ดังนั้น Gen Alpha จึงมีแนวโน้มว่า จะมีประชากรกว่า 2 พันล้านคนภายในปี พ.ศ. 2568

ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้หรือที่เรียกว่า สมรรถนะของผู้เรียน (Competency-Based) ที่ ต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้น เป็นสมรรถนะทางดิจิทัล และสารสนเทศ ส่งผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพสูงสุด ทางการเรียนในบริบทแห่งสังคมยุคดิจิทัล ดังรูปที่ 1



รูปที่ 1 สมรรถนะทางดิจิทัลและสารสนเทศที่พัฒนาโดย มหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด บรุ๊ค ชื่อ สโคนิล เซเว่น พิลลาร์ SCONUL's Seven Pillars

ผู้เรียนในยุคดิจิทัล จะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. ต้องมีความรู้ความเข้าใจ รวมถึงต้องมีความสนใจใฝ่ รู้ที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการใช้โปรแกรมต่างๆ

2. ต้องเป็นผู้ที่รู้จักแยกแยะหาความรู้หรือศึกษาเกี่ยวกับสิ่งตนเองสนใจ เช่น สนใจทางด้านการผลิตสื่อ หรือสนใจด้านการใช้โปรแกรม เป็นต้น

3. ต้องรู้จักสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับด้านการใช้ไอซีที

4. ต้องสามารถเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับไอซีทีได้อย่างเหมาะสม

5. สามารถเปรียบเทียบและประเมินค่าของการใช้ไอซี ทีได้อย่างเหมาะสม

6. สามารถจัดการบริหารและประยุกต์ใช้ไอซีทีได้อย่างเหมาะสม

7. สามารถที่จะสังเคราะห์และสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาได้

การรู้ดิจิทัล

การรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือทางเทคนิคและเกี่ยวข้องกับ ความรู้ความสามารถพื้นฐานในการใช้ในการทำงานกับเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายสารสนเทศ ได้แก่ ความสามารถในการค้นคืน การจัดการ การแบ่งปัน รวมถึง การสร้างสารสนเทศและความรู้ ทักษะการเรียนรู้ในการทำงานกับสารสนเทศที่นำเสนอผ่านคอมพิวเตอร์ในรูปแบบและจากแหล่งที่หลากหลาย ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะทางด้านอารมณ์และทางสังคม โดยการมีตรรกะการคิดที่ถูกต้องและไม่ใช้อารมณ์แต่ให้ความสำคัญกับเนื้อหา นอกจากนี้ยังต้องมีการมีทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการ สื่อสาร การร่วมมือกับผู้อื่น รวมถึงมีการตระหนักด้านจริยธรรมและมารยาทบนอินเทอร์เน็ต (พรชนิตว์ ลีนาราช, 2560)

การรู้ดิจิทัล ทำให้เกิดทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังนี้

1. การรู้สื่อ (Media Literacy) การรู้สื่อสะท้อนความสามารถของผู้เรียนเกี่ยวกับการเข้าถึง การวิเคราะห์ และการผลิตสื่อผ่าน ความเข้าใจและการตระหนักเกี่ยวกับ 1) ศิลปะความหมาย และการส่งข้อความในรูปแบบต่าง ๆ 2) ผลกระทบและอิทธิพลของสื่อมวลชนและวัฒนธรรมที่เป็นที่นิยม 3) สื่อข้อความถูกสร้างขึ้นอย่างไรและทำไมถึงถูก ผลิตขึ้น 4) สื่อสามารถใช้ในการสื่อสารความคิดของเราเองได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร

2. การรู้เทคโนโลยี (Technology Literacy) ความชำนาญ ในเทคโนโลยีส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับความรู้ดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมจากทักษะคอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐานสู่ทักษะที่ ขับซ้อนมากขึ้น เช่น การแก้ไขภาพยนตร์ดิจิทัล หรือการ เขียนรหัสคอมพิวเตอร์

3. การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) การรู้ สารสนเทศเป็นอีกสิ่งที่สำคัญของการรู้ดิจิทัลซึ่งครอบคลุม ความสามารถในการประเมินว่าสารสนเทศใดที่ผู้เรียน ต้องการ การรู้วิธีการที่จะค้นหาสารสนเทศที่ต้องการออนไลน์ และการรู้ การประเมินและการใช้สารสนเทศที่สืบค้นได้ การ รู้สารสนเทศถูกพัฒนาเพื่อการใช้ห้องสมุด ยังสามารถเข้าได้ ดีกับยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นยุคที่มีข้อมูลสารสนเทศออนไลน์ มหาศาล ซึ่งไม่ได้มีการกรอง ดังนั้นการรู้วิธีการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับแหล่งที่มาและเนื้อหานับเป็นสิ่งจำเป็น

4. การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual Literacy) การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็นสะท้อนความสามารถของผู้เรียนเกี่ยวกับ ความเข้าใจ การแปลความหมายสิ่งที่เห็น การวิเคราะห์ การ เรียนรู้ การแสดงความคิดเห็น และความสามารถในการใช้ สิ่งที่เห็นนั้นในการทำงานและการดำรงชีวิตประจำวันของตนเองได้ รวมถึงการผลิตข้อความภาพไม่ว่าจะผ่านวัตถุ การกระทำหรือสัญลักษณ์ การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็นเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้และ การสื่อสารในสังคมสมัยใหม่

5. การรู้การสื่อสาร (Communication Literacy) การ รู้การสื่อสารเป็นรากฐานสำหรับการคิด การจัดการและการเชื่อมต่อกับคนอื่นๆ ในสังคมเครือข่าย ปัจจุบัน ผู้เรียน ไม่เพียงจำเป็นต้องเข้าใจการบูรณาการความรู้จากแหล่งต่างๆ เช่น เพลง วิดีโอ ฐานข้อมูลออนไลน์ แต่ยังจำเป็นต้องรู้วิธีการใช้แหล่งสารสนเทศเหล่านั้นเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้

6. การรู้สังคม (Social Literacy) การรู้สังคมหมายถึง วัฒนธรรมแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งถูกพัฒนาผ่านความ ร่วมมือและเครือข่าย เยาวชนต้องการทักษะสำหรับการ ทำงานภายในเครือข่ายทางสังคม เพื่อการรวบรวมความรู้ การเจรจาข้ามวัฒนธรรมที่แตกต่าง และการผสานความขัดแย้งของข้อมูล

การออกแบบการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

การออกแบบการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญยิ่งต่อการ เสริมสร้างประสิทธิภาพทางการเรียนของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนจากการใช้เทคโนโลยีแบบพกพา (Mobile Learning) ซึ่งเป็นสื่อเทคโนโลยีที่เป็นที่นิยมกันทั่วไปในปัจจุบัน สอดคล้องกับ กูกัลก้า ฮูล์ม และแทร็กเลอร์ (Kukulska-Huime and Traxer) ในเรื่องของการออกแบบ การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ดังนี้ (Agnes Kukulska-Hulme and John Traxler, 2013)

1. การออกแบบเนื้อหา (Design of Content) โดยคำนึงถึง องค์ประกอบ ดังนี้

1) การออกแบบเนื้อหาสำหรับผู้เรียน (Learner Centre Content) จะเน้นไปในสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง

2) การออกแบบเนื้อหาสำหรับบุคคลทั่วไป (Personalized Content) ผู้เรียนมีความคิดเห็นถึงการ ออกแบบเนื้อหาสำหรับบุคคลทั่วไปว่าการออกแบบเนื้อหา สำหรับคนทั่วไปนั้นไม่เน้นรายละเอียดที่เป็นเนื้อหาเชิงวิชาการมากนัก แต่เน้นการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยน เรียนรู้กัน

3) ความทันสมัยและเป็นปัจจุบันของเนื้อหา (Update Content) จะต้องมีความทันสมัยและเป็นปัจจุบันตลอดเวลาเพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนและก้าวทันความรู้ใหม่ ๆ

4) การจัดแบ่งช่วงเวลาการใช้เนื้อหา (Time or Scheduled Content) ควรคำนึงถึงการจัดแบ่งช่วงเวลา ของการใช้เนื้อหาให้มีความเหมาะสม กับวัย เพศ อายุของผู้เรียน

5) การสื่อสารเชิงวนเนื้อหา (Aural Content) ควร ใช้ภาษาเขียนมาทำการเรียบเรียงให้เป็นภาษาหรือข้อความ ที่เข้าใจง่าย มีความเหมาะสม ไม่ยืดเยื้อจนหาเนื้อหาความรู้ไม่ได้

6) ความยืดหยุ่นของเนื้อหา (Flexible Content) ควรใช้เนื้อหาที่มีความเหมาะสมไม่ตึงเครียด ควรเพิ่ม ทางเลือกให้กับผู้เรียนในการสอบถามหรือให้ความคิดเห็น ได้ และการออกแบบเนื้อหาไม่ควรมีแค่ตัวอักษรอย่างเดียว แต่ควรมีภาพหรือสีที่แสดงให้เห็นถึงความน่าสนใจมากขึ้น

2. การออกแบบกิจกรรมทางการเรียน (Design of Activities) แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1) พฤติกรรมทางการเรียน (Behaviorist Learning) หมายถึง ความสนใจในเนื้อหา การแสดงออก หรือลักษณะของผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงออกให้เห็นต่อกิจกรรม หรือเนื้อหา ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมทางการเรียน จะต้องคำนึงถึงช่วงอายุของผู้เรียนและคำนึงถึงสิ่งที่จะเป็นมิตรต่อผู้เรียนในแต่ละช่วงอายุ

2) การสร้างสรรค์ทางการเรียน (Constructivist Learning) การออกแบบกิจกรรมในการเรียนรู้ควรเป็นไป อย่างสร้างสรรค์ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและ มีความรับผิดชอบ ต่อตนเองและ ส่วนรวมมากขึ้น นอกจากนี้ในการออกแบบ กิจกรรมควรเน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านการ เชื่อมโยงเนื้อหาใหม่ ๆ เข้ากับประสบการณ์ในชีวิต หรือสถานการณ์รอบตัวของแต่ละคน

3. การออกแบบกระบวนการสื่อสาร

1) การออกแบบกระบวนการสื่อสารเป็นสิ่งที่สำคัญของการออกแบบการเรียนการสอนในยุคดิจิทัล เพราะภาษาเขียนอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นของการสื่อสารใน ปัจจุบันที่มีแนวโน้มจะใช้การสื่อสารผ่านรูปภาพมากขึ้น รวมทั้งการทำการสอนที่ต้องอาศัยการตอบโต้กันผ่านทาง หน้าจอ ซึ่งผู้สอนจะต้องใช้เครื่องมือที่มีอยู่ เพื่อออกแบบ ของเนื้อหาและ กระบวนการสื่อสารเพื่อให้ผู้เรียนเกิด ความเข้าใจและ สามารถต่อยอดความคิดได้

2) มีระบบการจัดการเก็บรวบรวมสารสนเทศทั้งใน รูปแบบของภาพและเสียง และคัดเลือกทรัพยากรที่มีและนำมาใช้อย่างเหมาะสมโดยจะส่งผลให้การเรียนรู้มีความ น่าสนใจ น่าติดตามไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย

องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล3 ส่วนที่สำคัญนี้ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถทางการเรียนของผู้เรียนในสังคมยุคที่ทุกคนต่างเรียกว่า สังคมไร้สายที่สามารถ เชื่อมโยงกันได้ทั่วโลกหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สังคมแห่ง ยุคดิจิทัล (Digital Age) เมื่อองค์ประกอบของการสร้างรูปแบบของการสอนครบถ้วน สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยสำหรับ ครูผู้สอนคือ ความสามารถในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับเปลี่ยนและปรับใช้กับการสอนได้อย่างต่อเนื่อง พยายามมองหาวิธีถ่ายทอด และเสริมทักษะการ เรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อผู้เรียน เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นยุคแห่งความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สภาพแวดล้อมทางด้านเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมาก การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงมีความสำคัญทั้งนี้ก็เพื่อสร้างเยาวชนใน ยุคใหม่ให้มีความพร้อมกับการ

ดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการจัด สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมทักษะการ เรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวคิดของน้ำทิพย์ องอาจวาณิชย์ (น้ำทิพย์ องอาจวาณิชย์, 2559) ที่ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า ถือเป็นระบบการ สนับสนุนที่จัดการเงื่อนไขในการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ดีที่สุดช่วยสนับสนุนความสัมพันธ์ของมนุษย์ในทางบวกสำหรับการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการเรียนในระบบออนไลน์นั้น ควรจัดให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย เอื้อให้ ทั้งผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวก ในด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี ควรจัดให้มีระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ผู้เรียนสามารถใช้ได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ด้วยตนเองโดย การทดลอง ค้นคว้า ปฏิบัติจริง รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นแหล่งสำหรับ กลุ่มผู้สนใจในเรื่องคล้ายกันได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ให้เป็น พื้นที่การเรียนรู้สำหรับผู้สนใจทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยสามารถเข้าศึกษาด้วยตนเองเพิ่มเติม ให้มีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การรวบรวมสื่อการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ขยายโอกาสการเรียนรู้เชื่อมโยงผู้คน ข้อมูลข่าวสาร และแหล่งเรียนรู้สู่ทุกคนอย่างเท่าเทียมเพื่อให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษาผู้ปกครองและบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงแบ่งปันและเรียนรู้ ได้ทุกที่ในทุกเวลา [11]

สำหรับห้องเรียนไอซีทีในยุคดิจิทัล การจัดห้องเรียนสำหรับการเรียนรู้ไอซีทีควรแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ห้องเรียนคอมพิวเตอร์ ห้องเรียนอัจฉริยะ และห้องเรียนอีเลิร์นนิ่ง โดยให้ความสำคัญและความจำเป็นที่มีต่อการใช้ ห้องเรียนดิจิทัล ดังนี้

1. เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการเรียนการสอน ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ (Learning by Information Technology)

2. เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการเรียน (Learning Paradigm Shift)

3. เพื่อจำแนกคัดกรองการใช้สื่อดิจิทัลระหว่างครู กับนักเรียน (Digital Divide between Educators and Students)

4. เพื่อเป็นการใช้เทคโนโลยีชั้นเรียนเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive Classroom Technologies)

นอกจากการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพดังกล่าว การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมของการเรียนในยุคดิจิทัล ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีการพัฒนาเครือข่ายความรู้เชิงบูรณาการและผสมผสานกันให้มีความน่าสนใจและเพิ่มจำนวนมากขึ้น

2. ปรับปรุงและพัฒนาแนวคิดในการสร้างผู้เรียนให้มี คุณลักษณะตรงกับการเรียนยุคใหม่ โดยการเพิ่ม ประสิทธิภาพในด้านการสร้างตัวแบบทางการเรียน

3. สร้างผู้เรียนให้เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ หรือสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์และสิ่งที่เรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

4. หลอมรวมองค์ความรู้ในเนื้อหาของหลักสูตรการ เรียนให้เกิดขึ้นทั้งกับผู้เรียนและกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้

5. สร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของนักวางแผนทางการ เรียนได้ด้วยตนเองและเชื่อมโยงความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้จากเครือข่ายภายนอก

6. กำหนดกลยุทธ์หรือวิธีการสร้างกรอบแนวคิดเพื่อ การออกแบบเรียนที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ สังเคราะห์และบูรณาการเชิงพฤติกรรมเพื่อสร้างกิจกรรม ทางการเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้ดิจิทัล

สำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ดิจิทัลนั้น ควรยึดหลักการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในระหว่างการ ประเมินที่เสริมพลังตามสภาพจริง หรือเรียกว่า Empowerment Evaluation เป็นการประเมินที่ให้ความสำคัญกับการนำผลการประเมินมาพัฒนาผู้เรียนและปรับปรุงการ จัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ควรประเมินให้ ครอบคลุมทั้งด้านกระบวนการเรียนรู้หรือที่เรียกว่า Process assessment ผลการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า Product assessment และความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า Progress assessment แล้วน้าผลการ ประเมินไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลต่อไป การ ประเมินผลการเรียนรู้จะเน้นการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดและถอดบทเรียนนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องการประเมินผลการ

เรียนรู้ดิจิทัล จึงควรให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่ทักษะในการประเมินตนเองมากยิ่งขึ้น (มูลนิธิสานอนาคตการศึกษา คอนเน็กซ์อีดี, 2564)

ในการประเมินผลการเรียนรู้ดิจิทัล ผู้สอนควรยึดหลักการในการประเมินผู้เรียน ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนทราบผลการประเมินและข้อมูลย้อนกลับ (feedback) อย่างรวดเร็ว

2. สนับสนุนการวัดและประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพ ของผู้เรียน (assessment) บนพื้นฐานแนวคิดการประเมิน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้

3. สนับสนุนการประเมินการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย

4. เลือกเวลาและสถานที่ในการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างเหมาะสม การให้ข้อมูลย้อนกลับที่ดี ที่จะทำให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และพัฒนาขึ้นนั้น ผู้สอนควรให้ข้อมูล ย้อนกลับเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลการเรียนรู้ จุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุงและที่สำคัญคือการชี้แนะแนวการปรับปรุงและพัฒนาตนเองของผู้เรียนรายบุคคล

บทสรุป

ปัจจุบันโลกแห่งการเรียนรู้ได้พัฒนาไปอย่างมากจาก การที่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัล สำหรับผู้เรียนในยุคดิจิทัลองค์ความรู้ต่างๆ ไม่ได้ แสวงหาได้เพียงในห้องเรียนเท่านั้น รูปแบบการเรียนรู้และ แหล่งเรียนรู้ใหม่ๆ ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมากมาย โลกดิจิทัลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในปัจจุบัน การศึกษาในยุคดิจิทัล หลายประเทศทั่วโลกกำลังก้าวข้าม รูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมๆ ที่ใช้ครูผู้สอนเป็น ศูนย์กลาง มาเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่ใช้เทคโนโลยี เป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ในยุคนี้ถือว่าเป็นยุคของ“โลก คือห้องเรียน" มีเทคโนโลยีเป็นสื่อกลางองค์ความรู้จาก แหล่งความรู้ต่างๆ ทั่วโลก ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ที่หลากหลายได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็วทันเหตุการณ์ ผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อเพิ่ม สมรรถนะการเรียนรู้ในยุคสมัยนี้ เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล บทบาทของผู้สอนต้องเปลี่ยนเป็นผู้อำนวยความสะดวกและชี้แนะแนวทางเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ดังนั้น ผู้สอนในยุคนี้จึงต้องมีคุณลักษณะที่เรียกว่า E-Teacher จึงเป็นความจำเป็นสำหรับผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ในยุค ดิจิทัล ที่จะต้องปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของการเรียนรู้ต่างๆ ของผู้เรียน ทั้งการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในเรื่องการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ผู้เรียนและผู้สอนในยุคดิจิทัล การรู้ ดิจิทัลการออกแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อม ของการเรียนรู้ดิจิทัล และการประเมินผลการเรียนรู้ในยุค ดิจิทัล ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ, (2551), *แนวทางการจัดการ เรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551,* กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย จำกัด,

ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์, (2561), *การบริหารจัดการชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21* [ระบบออนไลน์), แหล่งที่มา: https://adacstou.wixsite.com/adacstou/singlepost/[12/10/2564].

นฤมล ปภัสสรานนท์, (2558), *“การจัดการเรียนรู้” เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการจัดการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน,* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏธนบุรี (เอกสารอัดสำเนา).

น้ำทิพย์ องอาจวาณิชย์, (2559), *“แนวทางการประเมิน ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21",* วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ปีที่ 16, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม- ธันวาคม 2559), 1-11.

พรชนิตว์ ลีนาราช, (2560), *“ทักษะการรู้ดิจิทัลเพื่อ พัฒนาคุณภาพการเรียน",* วารสารห้องสมุด, ปีที่ 61, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560), 81.

Agnes Kukulska-Hulme and John Traxler, (2013), "*Design principles for mobile learning",* Rethinking Pedagogy for a Digital Age: Designing for 21st, Century Learning, Edition: 2nd, Publisher: Routledge Editors: Helen Beetham, Rhona Sharpe, pp. 244-257.

Beetham H. and Sharpe, R., (2013), *สมรรถนะทาง ดิจิทัลและสารสนเทศ*, ที่พัฒนาโดย มหาวิทยาลัยอ๊อก ฟอร์ด บรุ๊ค ชื่อ สโคนิล เซเว่น พิลลาร์ (SCONUL's Seven Pillars), หน้า 295.

Hough, J. B. & Duncan, (1970), *Teaching description and analysis*, Addison-Westlu.

Moore, K. D., (1992), *Classroom Teaching Skills, 2ded.* New York: McGraw-Hill.

The reporter Asia, 2564, คิดว่า ลูกคุณเป็น Digital Native หรือ Digital Naive, (ระบบออนไลน์), แหล่งที่มา https://www.fmworld.net/overseas/th/th/uh-x/2012/?from=overseas, [18/10/2564).

การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษายุคใหม่

THE MANAGEMENT OF LEARNING ENVIRONMENT CONDUCIVE TO LEARNING MANAGEMENT IN MODERN SOCIAL STUDIES

[1]อำนวยพร โฮมจูมจัง, [2]สมควร นามสีฐาน และ [3]สอาด ภูนาสรณ์

[1]Aumnuyporn Homchoomchung, [2]Somkhuan Namseethan and [3]Saard Poonasron

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Received: July 02, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษายุคใหม่ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสอนแบ่งออกได้เป็น 3 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา และสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้สังคมศึกษายุคใหม่นั้น บทบาทของครูได้ปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองจากผู้สอนไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ ฉะนั้นการสนับสนุนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทางด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนและการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคใหม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้, สังคมศึกษายุคใหม่

---

[1] นิสิตหลักสูตรครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] อาจารย์ ดร., หลักสูตรครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[3] อาจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of the management of learning environment conducive to learning management in modern social studies. The management of learning environment conducive to teaching is divided into 3 components: physical psychological and social environment learning environments. A component that is essential to promote the learning skills in the modern social studies is to provide good and suitable learning environment. Since the role of teachers in the 21st century changes from being a lecturer to a facilitator, learners learn from practices and real situations and they are able to seek knowledge by themselves. Therefore, creating and providing a suitable learning environment can lead to the teaching of the modern century skills of teachers reaching to fruitful outcomes.

Keywords : The management of learning environment , Modern social studies.

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคมและสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกโดยเฉพาะศาสตร์สังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นศาสตร์ความรู้หนึ่งที่มีความสำคัญ และมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สามารถปรับตัวและปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในฐานะพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก ทั้งนี้วิชาสังคมศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความเป็นไปของสังคมและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขแต่การเรียนการสอนสังคมศึกษาเพื่อให้ได้ผลดีต้องคำนึงถึงความต้องการและศักยภาพของผู้เรียน นอกจากนี้วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ภายใต้การยืดหยุ่นและบูรณาการของสหสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์จนพัฒนาเป็น 5 สาระหลักของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตลอดจนจุดมุ่งหมายของหลักสูตรส่วนกิจกรรมการ

เรียนการสอนต้องหลากหลายและท้าทายความสามารถของผู้เรียนทั้งทางด้านความคิด และการปฏิบัติเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยให้ผู้เรียนเห็นแนวทางในการนำไปใช้ในชีวิตจริง กระทั้งความเข้าใจในสังคมมากยิ่งขึ้น สุดท้ายกิจกรรมการเรียนการสอนต้องส่งเสริมคุณธรรม ทักษะทางวิชาการและทางสังคมแก่ผู้เรียน ทั้งนี้การสอนเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมศึกษาจะเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในทิศทางแบบคู่ขนานกับลักษณะธรรมชาติและการพัฒนากระบวนการของการเรียนรู้สู่การวิจัย ซึ่งครูสังคมศึกษาควรนำข้อมูลพื้นฐานที่นำเสนอในบทเรียนนี้ไปพิจารณา แล้วประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษาต่อไป ดังนั้น ครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษา จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในรายวิชาสังคมศึกษา

ในโลกแห่งการเรียนรู้เพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคใหม่โดยการมุ่งพัฒนาคนเพื่อให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบไปด้วยองค์ประกอบการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญ 5 ด้าน (สมศักดิ์ เอี่ยมคงสี, 2561) ดังนี้ 1) ด้านการบริหารการศึกษา 2) ด้านผู้เรียน 3) ด้านการจัดการเรียนรู้ 4) ด้านการออกแบบสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ 5) ด้านการประเมิน จะเห็นได้ว่าปัจจัยหนึ่งที่จำเป็นจะต้องเข้าใจและเข้าถึงในการเตรียมการเพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นั้นก็คือ ความสำคัญของการเตรียมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต่อผู้เรียนให้มีความเหมาะสม จะช่วยส่งเสริมความสนใจใฝ่รู้ให้แก่ผู้เรียน บรรยากาศสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนที่มีบรรยากาศของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันจะเป็นแรงจูงใจที่ดีที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนรักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียนและช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและความประพฤติอันดีงามให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เช่นเดียวกับแนวคิดของ ภัทรพร บุญนำอุดม (2563) ที่มีแนวคิดในด้านห้องเรียนในฝันของการศึกษาศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า สภาพแวดล้อมควรจัดให้นักเรียนเกิดความต้องการที่อยากเรียนรู้ เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโลกสมัยใหม่ได้

บทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะนำเสนอแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนสังคมศึกษาต่อไป เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคใหม่อันจะเป็นประโยชน์ในการประยุกต์แนวคิดเพื่อพัฒนาการศึกษาสู่ผู้เรียนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพมีทักษะการเรียนรู้ มีความรู้และทักษะการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้ประเทศชาติเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ต่อไป

ความหมายของวิชาสังคมศึกษา

สังคมศึกษา (Social Studies) เป็นองค์ความรู้ที่มีมาตั้งแต่อดีต โดยแฝงตัวอยู่กับศาสตร์ความรู้สาขาวิชาต่างๆ โดยเฉพาะในสาขาสังคมศาสตร์ ต่อมาราวศตวรรษที่ 19 นักการศึกษาในแถบภูมิภาคยุโรปและสหรัฐอเมริกา จึงได้ริเริ่มกล่าวถึงวิชาสังคมศึกษาในวงการศึกษามากขึ้น จนเป็นที่นิยมและแพร่หลายในระยะเวลาต่อมา ทั้งนี้นักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของสังคมศึกษาไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

เพรสตัน (Preston C. Ralph. 1988 : 1 – 2) กล่าวถึงสังคมศึกษาในอีกแง่หนึ่งว่า สังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ที่เลือกสรรมา เพื่อใช้ในการสอนเด็กโดยเฉพาะระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษาส่วนมากจะได้เนื้อหาวิชามาจากสังคมศาสตร์ คือ

1. ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องราวในอดีตของมนุษย์
2. ภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแผ่นดินที่อยู่อาศัย
3. หน้าที่พลเมือง เป็นการศึกษาเรื่องสิทธิและหน้าที่มนุษย์
4. สังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันของมนุษย์และกระบวนการทางสังคม
5. มานุษยวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน
6. เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิต การแจกจ่าย และการใช้สิ่งที่มีค่าในการแลกเปลี่ยน และปรากฏการณ์ทางสังคมอันเกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าว

ทั้งนี้ความหมายของสังคมศึกษาตามความคิดของ จาโรลิมาร์ก และปาร์เกอร์ (Jarolimak and Parker, 1993 : 4) กล่าวว่า สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม รวมถึงวิธีที่มนุษย์จะใช้สิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของตนในการดำรงชีวิต

บาร์ บาร์ท และซีมิส (Barr, Barth and Shemis, 1997 : 4) กล่าวถึงความหมายของสังคมศึกษา ไว้สอดคล้องกันว่า สังคมศึกษาคือ การบูรณาการความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาความเป็นพลเมืองดีของสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 125) ได้ให้ความหมายว่า สังคมศึกษา หมายถึง หมวดวิชาที่ประกอบด้วยวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม

สิริวรรณ ศรีพหล (2554 : 8) ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า สังคมศึกษา สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาและวิธีการในศาสตร์ต่างๆ โดยเฉพาะในหมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ เศรษฐกิจ กิจกรรมการเมือง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การแก้ปัญหา และการวางแนวทางสำหรับอนาคต ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อมุ่งพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในสังคมประชาธิปไตย

อิทธิเดช น้อยไม้ (2560 : 13) ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า สังคมศึกษา เป็นศาสตร์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ ที่คัดเลือกมาเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากความหมายของสังคมศึกษาที่นักการศึกษาได้นิยามมาข้างต้น สามารถกล่าวพอสรุปได้ว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีโครงสร้างเนื้อหามาจากสังคมศาสตร์ ที่ประกอบด้วยแขนงวิชาทางรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ศาสนศาสตร์ จริยศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น โดยเลือกสรรเนื้อหาและปรับให้มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน เพื่อมุ่งส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก นอกจากนี้วิชาสังคมศึกษา สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างปกติสุข

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการ มีความรู้และมีทักษะ จะช่วยให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความหมาย และมีคุณค่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้กระบวนการเรียนรู้มิได้จำกัดว่าจะต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ หรือที่เรียกกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสัมฤทธิ์ผล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สรุปการจัดการเรียนรู้ที่ยอมรับว่าบุคคลหรือผู้เรียนมีความแตกต่างกัน และทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้จัดการเรียนรู้ควรมีความเชื่อพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประการ คือ เชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ ทุกเวลา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การเรียนรู้ (Learning) เป็นกระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการพัฒนาความคิดและความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและ

สิ่งแวดล้อมมี 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึงพัฒนาการด้านสติปัญญาและความคิด โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้ (1) ความรู้ (Knowledge) หมายถึงความสามารถในการที่จะจดจำ และระลึกได้เกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับไปแล้ว (2) ความเข้าใจ (Comprehension) สามารถให้ความหมาย แปล สรุป หรือเขียนเนื้อหาที่กำหนดใหม่ได้ โดยที่สาระหลักไม่เปลี่ยนแปลง (3) การนำไปใช้ (Application) สามารถนำวัสดุ วิธีการ ทฤษฎี แนวคิดมาใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างจากที่ได้เรียนรู้มา (4) การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแยก จำแนกองค์ประกอบที่สลับซับซ้อนออกเป็นส่วนๆ ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยต่างๆ (5) การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวม หรือนำองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆ เข้ามารวมกัน เพื่อให้เกิดเรื่องใหม่หรือสิ่งใหม่ (6) การประเมินค่า (Evaluation) สามารถตัดสิน ตีราคาคุณภาพของสิ่งต่างๆโดยมีเกณฑ์หรือมาตรฐานเป็นเครื่องตัดสิน เช่น การตัดสินกีฬา ตัดสินคดี หรือประเมินว่าสิ่งนั้นดี ไม่ดีถูกต้องหรือไม่ โดยประมวลมาจากความรู้ทั้งหมดที่มี 2) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึงพัฒนาการทางด้านคามรู้สึกนึกคิดความสนใจ ค่านิยม ความซาบซึ้ง การปรับตัวและเจตคติต่างๆ และ 3) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึงการพัฒนาทักษะในทางปฏิบัติ ได้แก่ทักษะในการใช้อวัยวะต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหว การลงมือทำงาน การทำการทดลอง จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญเพราะเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียน ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกัน หากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมแล้วย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนดังนี้ ดังนี้ 1) มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้ 2) เกิดทักษะหรือมีความชำนาญในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้ 3) เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน 4) สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และ 5) สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้ ซึ่งการที่ผู้สอนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญานั้น การส่งเสริมที่ดีที่สุดก็คือการให้การศึกษา ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี, 2557 : 8-14)

แนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจำเป็นจะต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้เพื่อให้การออกแบบพัฒนารูปแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีระบบ แม่นยำ และเชื่อถือได้ โดยแนวคิดสำคัญ (สุรกิจ ปรางสร, 2561) มีดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ได้แก่แนวคิดเชิงปรัชญาการศึกษา ปรัชญาการศึกษาจะเป็นสิ่งบ่งชี้นโยบายในการจัดการศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้จะต้องดำเนินไปให้สอนคล้องกับนโยบายนั้นๆ

ประการที่สอง เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาอันได้แก่ จิตวิทยาการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาสังคม ตลอดจนจิตวิทยาในการทำงาน หลักการต่าง ๆ ทางด้านจิตวิทยานี้จะช่วยให้เข้าใจพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละวัย การเรียนรู้การรับรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร สภาพแวดล้อมที่จะช่วยเอื้อให้เกิดการรับรู้และเรียนรู้ได้ดีควรเป็นอย่างไร

ประการที่สาม เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีการสื่อสารเนื่องจากการเรียนการสอนนั้นเป็นกระบวนการติดต่อสื่อสารหรือเป็นการสื่อความหมายระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนหลักการต่าง ๆ ของการสื่อสารจะช่วยในการตัดสินใจเลือกสื่อหรือจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม เช่นหลักการที่ว่าการสื่อความหมายจะได้ผลดีต่อเมื่อ ผู้รับเกิดความเข้าใจตรงกันกับผู้ส่ง ดังนั้นผู้สอนควรทำอย่างไร จะใช้สื่อชนิดใด หรือจัดสถานการณ์อย่างไรจึงจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ในที่สุด

ประการที่สี่ เป็นแนวคิดเชิงเทคโนโลยีการศึกษา เป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนที่ไม่เพียงแต่อาศัยสื่อประเภทวัสดุ อุปกรณ์เท่านั้น แต่ยังอาศัย เทคนิค วิธีการตลอดจนแนวคิดต่างๆ เพื่อมาปรุงแต่งสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เป็นที่น่าสนใจ หรือเร้าความสนใจของผู้เรียน

ประการที่ห้า แนวคิดเชิงเออร์โกโนมิกส์ (ergonomics) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมในการทำงาน

McVey (1989, อ้างถึงใน สุรกิจ ปรางสร, 2561) แห่งมหาวิทยาลัยบอสตัน ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ เออร์โกโนมิกส์และการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มาเป็นเวลานานเพื่อค้นหาคำตอบว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางกายภาพลักษณะใดจงจะเหมาะกับผู้เรียนในแต่ละระดับ เช่น ความกว้าง ความสูง ของโต๊ะ เก้าอี้ ขนาดของห้องเรียน ขนาดของห้องฉายการติดตั้งจอ ระบบเสียงในห้องเรียน ห้องฉาย สภาพแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ เหล่านี้ควรมีลักษณะอย่างไรจึงจะเอื้ออำนวยความสะดวกสบาย ความปลอดภัยและการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้

การสร้างบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้นั้น ควรคำนึงถึงผู้เรียนและสภาพแวดล้อมทางสังคมของผู้เรียน แนวคิดที่ช่วยให้เข้าใจการสร้าง บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่ แนวคิดทางจิตวิทยาและแนวคิดทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางด้านกายภาพ

เมื่อเป้าหมายของการเรียนรู้ต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21นั่นหมายความว่า การออกแบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางด้านกายภาพที่เหมาะสมจะช่วยสร้างบรรยากาศทางการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน สำหรับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชั้นเรียน เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ภายในห้องเรียนนั้น ผู้สอนควรจะจัดโต๊ะ เก้าอี้ให้นักเรียนสามารถมองกระดานหน้าห้อง จอมอนิเตอร์ด้านหน้าห้อง ให้เห็นทั่วกันหมดทุกคนให้ครูมีความสะดวกในการเคลื่อนไหวไปทุกส่วนของห้องได้อย่างรวดเร็ว ควรจัดตำแหน่งครูให้ยืนห่างจากนักเรียนแต่ละคนไม่เกิน 3 โต๊ะ จะช่วยให้ครูดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้เพราะเข้าถึงตัวนักเรียนได้ง่าย ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าใกล้ชิดครู การจัดโต๊ะเป็นรูปวงกลมเป็นกลุ่ม ๆ หันหน้าไปทางหน้าห้องจะให้ความรู้สึกอิสระมากกว่าการจัดโต๊ะแบบเป็นทางการ (วิจารณ์ พานิช, 2555) สำหรับวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ ภายในห้องเรียน ควรจัดวางให้สามารถหยิบได้ง่าย สะดวกในการใช้ในห้องเรียน การให้ความสำคัญในการเลือกใช้สีในห้องเรียน ควรเลือกสีที่ให้ความรู้สึกสบายดึงดูดให้เข้ามาในห้อง น่าเรียนรู้ สำหรับอุณหภูมิ หากห้องเรียนมีการติดเครื่องปรับอากาศ ควรปรับอุณหภูมิในห้องเรียนให้เหมาะสมกับสภาพบรรยากาศในปัจจุบัน การตกแต่งห้องเรียนเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ควรตกแต่งห้องเรียนให้ช่วยกระตุ้นจินตนาการและแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน สำหรับการเรียนในระบบออนไลน์นั้น ควรจัดให้ทั้งครูและผู้เรียนมีสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยเอื้อให้ทั้งผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวก ในด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี โรงเรียนควรจัดให้มีระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ผู้เรียนสามารถใช้ได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ด้วยตนเองโดยการทดลอง ค้นคว้า ปฏิบัติจริง รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นแหล่งสำหรับกลุ่มผู้สนใจในเรื่องคล้ายกันได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้สำหรับผู้สนใจทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยสามารถเข้าศึกษาด้วยตนเองเพิ่มเติม ให้มีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การรวบรวมสื่อการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ขยายโอกาสการเรียนรู้เชื่อมโยงผู้คน ข้อมูลข่าวสาร และแหล่งเรียนรู้

สู่ทุกคนอย่างเท่าเทียมเพื่อให้นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครองและบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงแบ่งปันและเรียนรู้ได้ทุกที่ในทุกเวลา (ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์, 2561) จะเห็นได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมไม่จำกัดพื้นที่ในกรอบห้องสี่เหลี่ยมเท่านั้น แต่ทุกพื้นที่สามารถเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางด้านจิตวิทยา

แนวคิดทางจิตวิทยาที่นำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของผู้เรียนที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ได้แก่ 1) การจูงใจ (motivation) หมายถึง กระบวนการกระตุ้นความคิด ความรู้สึก ความพยายาม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อไปสู่เป้าหมาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 362) ทางจิตวิทยาได้แบ่งการจูงใจออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของบุคคล เช่น ความสนใจ ความพอใจ ความอยากรู้อยากเห็น เป็นต้น เรียกปัจจัยภายในนี้ว่า แรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากปัจจัยจากภายนอกเป็นตัวกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม เช่น รางวัล การลงโทษและแรงกดดันทางสังคม เป็นต้น เรียกปัจจัยภายนอกนี้ว่า แรงจูงใจภายนอก (extrinsic motivation) ทั้งแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอกมีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมของผู้เรียนในห้องเรียน การส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมทางบวกนิยมใช้แนวคิดของทฤษฎีกลุ่ม พฤติกรรมนิยมในเรื่องการเสริมแรง (reinforcement) โดยใช้แนวคิดการเสริมแรงทางบวก (positive reinforcement) คือ การให้รางวัล เช่น คะแนน คำชมเชย การแสดงท่าทียอมรับของครูที่มีต่อนักเรียน ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่น่าพึงพอใจ ทำให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก การเสริมแรงอีกลักษณะหนึ่งคือ การเสริมแรงทางลบ (negative reinforcement) หมายถึง การที่ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่น่าพึงพอใจ เพื่อหลีกหนีสิ่งที่ไม่ชอบ เช่น การที่นักเรียนหลีกเลี่ยงการเป็นคนสุดท้ายที่ได้ออกจากห้องเรียนไปรับประทาน อาหารกลางวันทำให้ผู้เรียนรีบทำงานตามที่ครูมอบให้เสร็จก่อนเวลา เป็นต้น การลงโทษ (punishment) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่นำมาใช้ในการปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียน การลงโทษเป็นการหยุดยั้งมิให้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การลงโทษเป็นวิธีที่หยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้ทันที แต่ได้ผล ไม่ถาวรและอาจทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ไม่ดี การลงโทษ เช่น การตำหนิ ดุ ว่า ตี ให้ทำงานเพิ่มขึ้น เป็นต้น 2) ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's needs theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้น ดังนี้ ขั้นความต้องการทางกาย (physiological needs) ขั้นความต้องการความปลอดภัย (safety needs) ขั้นความต้องการความรัก (need for belonging and love) ขั้นความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น (need to know and understand) และขั้นสูงสุดคือขั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ (self-actualization needs) หากมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานอย่างเพียงพอในแต่ละขั้น มนุษย์จะ

พร้อมในการ พัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น การส่งเสริมให้ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียนรู้จึงต้องทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนอง ในขั้นพื้นฐานที่เป็นความต้องการทางกายภาพก่อน คืออาหารและความปลอดภัย ถัดจากขั้นนี้คือการ ได้รับความรักและได้รับการยอมรับจากครูและเพื่อน หากไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการดังกล่าว ผู้เรียนจะพยายามแสวงหาการยอมรับจึงยังไม่พร้อมที่จะเรียน เมื่อความต้องการในขั้นนี้ได้รับการ ตอบสนองแล้ว ผู้เรียนจึงพร้อมที่จะเรียนรู้ การพัฒนาตนเองของผู้เรียนนั้นมีความมุ่งหวัง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ด้านความผูกพันหรือการได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกของกลุ่ม และด้านการ มีอิทธิพลหรือมีความสำคัญต่อผู้อื่น (Maslow, 1970) 3) ทฤษฎีคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของไวน์เนอร์ (Weiner's attribution theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนสูงมีแนวโน้มที่จะเห็นว่า ความสำเร็จมาจากความสามารถ ความล้มเหลวมาจากการขาดความพยายาม ส่วนผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ การเรียนต่ำมีความเห็นว่าความล้มเหลวมาจากการขาดความสามารถ ส่วนความสำเร็จนั้นมาจากโชค ดังนั้นครูต้องพยายามเปลี่ยนมุมมองของผู้เรียนใหม่ให้เห็นว่าความสำเร็จมาจากปัจจัยภายในตัวเอง มากกว่าปัจจัยภายนอก คือมาจากความพยายามมากกว่าโชค (Weiner, 1990)

3.การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางด้านสังคม

Arends (2001: 86-92) กล่าวถึงห้องเรียนแต่ละห้องว่ามีลักษณะเฉพาะตัวที่ทำให้เกิดความแตกต่าง หลากหลายของสภาพแวดล้อมและปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในห้องเรียนได้นั้นต้องเข้าใจลักษณะสำคัญที่เป็นลักษณะเฉพาะของห้องเรียนในฐานะที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) ลักษณะของห้องเรียน (classroom properties) ห้องเรียนแต่ละห้องเปรียบได้กับระบบนิเวศน์ (ecological system) หนึ่ง ซึ่งมีผู้อยู่อาศัย (inhabitants) คือครูและนักเรียน บุคคลสองกลุ่มนี้ มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสภาพแวดล้อม โดยต่างฝ่ายต่างมีภารกิจและงานที่ต้องดำเนินการร่วมกัน เป้าหมายของบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้ คือผลการเรียนรู้ Doyle (1986) ชี้ว่าสภาพของห้องเรียนและ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนนั้นมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ คือ (1) เป็นพหุลักษณะ (multidimensionality) หมายถึง นักเรียนที่อยู่ในห้องเรียน มีความแตกต่าง หลากหลายของพื้นฐานด้านสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ความสามารถ ความถนัดและ ความสนใจ ครูผู้สอนแต่ละท่านก็มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่แตกต่างกัน มีความเชื่อและเจตคติ ในวิชาชีพที่แตกต่างกัน ต่างมีบทบาทหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์และข้องเกี่ยวกัน โดยบทบาทของครูคือ วางแผนการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอน อธิบาย ให้คำปรึกษา มอบหมายงาน ประเมินผลผู้เรียน จัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เป็นต้น ส่วนนักเรียนมีหน้าที่ฟัง อ่าน เขียน แสดงความ คิดเห็น ปฏิบัติงานที่ครูมอบหมาย ร่วมมือกับเพื่อนนักเรียนเพื่อปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบ

ร่วมกันทั้งในการทำงานและการอยู่ร่วมกัน ครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจสภาพความสัมพันธ์ของ บุคคลทั้งสองกลุ่มในห้องเรียน (2) มีลักษณะต่อเนื่อง (simultaneity) เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครูต้องสามารถควบคุมกำกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและจัดการให้อยู่ ในกรอบของเวลา เช่น ในการนำเสนอความรู้ให้กับนักเรียน ครูจะต้องทำอย่างชัดเจน ตรงประเด็น ไม่อ้อมค้อมเสียเวลา ในระหว่างดำเนินกิจกรรมก็ต้องคอยสังเกตสีหน้าท่าทางของนักเรียนว่าเข้าใจสิ่งที่ ได้นำเสนอหรือไม่ ในสมองก็ต้องคิดหาคำถามที่ใช้ในการตรวจสอบว่านักเรียนเข้าใจหรือไม่ ซึ่งไม่ใช่เพียง คำถามเดียวอาจต้องคิดหลายคำถามในการสำรวจให้ลึกซึ้งว่านักเรียนมีความเข้าใจจริงหรือไม่เพื่อหาทาง ชี้ช่องให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน ในขณะเดียวกันครูก็อาจต้องแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในระหว่างดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน สภาพเช่นนี้เป็นภารกิจที่ครูต้องรับมือให้ได้เพราะเป็นปัจจัย ที่ส่งผลต่อบรรยากาศของการเรียนรู้ (3) มีลักษณะเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน (immediacy) การดำเนินชีวิตประจำวันในห้องเรียนนั้น จะพบเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันทันใดโดยไม่ได้วางแผนล่วงหน้ามาขัดจังหวะอยู่เสมอ เช่น การประกาศแจ้งข่าวของฝ่ายบริหาร มีผู้มาเยี่ยมห้องเรียนโดยไม่แจ้งล่วงหน้า หรือแม้แต่ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูและนักเรียนก็เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใดโดยครูมีเวลาในการคิดใคร่ครวญน้อย ก่อนแสดงพฤติกรรมตอบสนอง (4) ไม่สามารถทำนายได้ (unpredictability) เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน นอกจากจะเกิดขึ้นอย่างฉับพลันแล้ว บางเหตุการณ์แม้ว่าจะมีการเตรียมการหรือวางแผนแต่ผลที่ได้ ก็ไม่เป็นไปตามที่คาดหมาย เช่น บทเรียนที่เตรียมมาอาจไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนที่กำหนดไว้ ด้วยสาเหตุต่าง ๆ บทเรียนที่ใช้ได้ดีในปีที่แล้วอาจใช้ไม่ได้ผลดีในปีนี้ บทเรียนที่ใช้ได้ผลดีในภาคเช้า แต่พอใช้ในภาคบ่ายอาจให้ผลตรงกันข้าม เป็นต้น (5) เป็นที่สาธารณะ (publiness) ห้องเรียนเป็นสถานปฏิบัติงานของครูและนักเรียนที่มี ลักษณะเป็นที่สาธารณะ เปิดเผยและต้องพร้อมที่จะให้ผู้อื่นเข้าสังเกตการณ์ได้ ซึ่งแตกต่างจากการปฏิบัติงาน ของวิชาชีพอื่น เช่น แพทย์กับคนไข้ หรือทนายความกับลูกความ เป็นต้น ซึ่งลักษณะของการทำงาน มีความเป็นส่วนตัวมากกว่า แต่งานของครูไม่มีความเป็นส่วนตัว ในห้องเรียนทุกคนต่างจับจ้องมองดูกัน พฤติกรรมของครูอยู่ในสายตาของนักเรียนตลอดเวลา ตลอดจนผู้บริหารและผู้ปกครองที่เฝ้าติดตาม ดังนั้นครูจึงได้รับการคาดหวังของสังคมที่จะต้องเป็นแม่พิมพ์หรือตัวแบบพฤติกรรมที่ดีของนักเรียน (6) มีประวัติศาสตร์ (history) ห้องเรียนแต่ละห้องเปรียบเสมือนลายนิ้วมือ คือมีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว ได้แก่ โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในห้องเรียน ลักษณะทางกายภาพของห้องเรียน ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนเรื่องราวต่าง ๆ มากมายที่เกิดขึ้น ซึ่งสร้างความผูกพันให้กับผู้ที่อยู่อาศัย ซึ่งกล่าวได้ว่าแต่ละห้องเรียนก็มีประวัติศาสตร์ของตนเอง ที่ทำให้ห้องเรียนแต่ละห้องมีความแตกต่างกัน จะเห็นว่าลักษณะต่างๆ ดังกล่าวเป็น

คุณสมบัติเฉพาะตัวของห้องเรียนแต่ละห้องที่มี ผลกระทบต่อบรรยากาศของการเรียนรู้และส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน ครูจึงจำเป็นต้องมีความเป็น ผู้นำและสามารถจัดการกับการใช้ชีวิตร่วมกันของผู้อยู่อาศัยในห้องเรียน 2) กระบวนการของห้องเรียน (classroom process) หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่อยู่ร่วมกันในห้องเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคาดหวัง ภาวะผู้นำ ปทัสถาน การสื่อสารและความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม ทั้งหมดนี้นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาห้องเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพหรือไม่ Schmuck & Schmuck (1997) ได้กล่าวถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกระบวนการกลุ่มในห้องเรียน โดยเชื่อว่าครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการ สร้างชุมชนการเรียนรู้ทางบวกให้เกิดแก่ห้องเรียน โดยครูต้องจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนเห็น ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและมีทักษะกระบวนการกลุ่ม องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ ห้องเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มี 6 ประการ ได้แก่ (1) ความคาดหวัง (expectations) ของสมาชิกในห้องเรียน ปกติคนจะมีความคาดหวัง ซึ่งกันและกันและมีความคาดหวังต่อตนเองด้วย ครูควรใช้ความคาดหวังนี้ในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (2) ความเป็นผู้นำ (leadership) ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการภายในของบุคคลไม่ใช่ ลักษณะภายนอกของบุคคล ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่พัฒนาได้และผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาโดยครูส่งเสริม ให้นักเรียนผลัดกันเป็นผู้นำของกลุ่ม (3) ความดึงดูดซึ่งกันและกัน (attraction) หมายถึง สภาวะของการเคารพซึ่งกันและกัน ของสมาชิกในห้อง ครูเป็นผู้ที่ช่วยสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ในห้องเรียนได้ โดยจัดการไม่ให้มีนักเรียนคนใด ในห้องที่ทำตัวเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือคนอื่น และไม่ให้นักเรียนคนใดถูกเพื่อนกีดกันออกจากกลุ่ม โดยการสร้าง กลุ่มเพื่อนเรียนที่เป็นอิสระ ไม่ให้เกิดกลุ่มก๊วนในห้อง (4) ปทัสถาน (norms) หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่คาดหวังให้นักเรียนในห้อง ปฏิบัติตามวิธีที่ส่งเสริมให้เกิดปทัสถานที่ทุกคนยอมรับร่วมกันนี้เกิดขึ้นได้โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม ในการแลกเปลี่ยนความคาดหวังที่มีต่อกัน การส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางบวกและการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน (5) การสื่อสาร (communication) หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้งโดยคำพูดที่ เรียกว่า วจนภาษา และการแสดงสีหน้า ท่าทาง ที่เรียกว่า อวจนภาษา กระบวนการสื่อสารในห้องเรียน ควรเปิดเผยและให้ทุกคนมีส่วนร่วม (6) ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (cohesiveness) หมายถึง ความรู้สึกและความผูกพัน ของครูและนักเรียนที่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวทั้งห้อง เป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดขึ้นทั้งในด้านวิชาการและการอยู่ร่วมกัน ครูสามารถใช้องค์ประกอบทั้ง 6 ประการนี้ ในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในห้องเรียน 3) โครงสร้างของห้องเรียน (classroom structure) หมายถึง การจัดรูปแบบการใช้สอยพื้นที่ของห้องเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดวาง รูปแบบพื้นที่ใช้สอยในห้องเรียนให้มีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้และ

ภาระงาน ที่มอบหมายให้นักเรียนช่วยทำให้เกิดความสะดวกและคล่องตัวในการทำงานของนักเรียนมากยิ่งขึ้นและส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเป็นการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในด้านสติปัญญา เจตคติ และทักษะความสามารถด้านต่าง ๆ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ควรเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียน วัย เพศ และวุฒิภาวะ ในการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ และแขนงวิชาต่าง ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีโอกาสได้ใช้ความรู้ความคิด ทักษะ ประสบการณ์ และความสามารถในการเรียนรู้มาเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนในตำราให้เข้ากับชีวิตจริง ตลอดจนดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในยุคใหม่ ให้เหมาะสมนั้นควรจะคำนึงถึงองค์ประกอบในการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน ทั้งด้านกายภาพ ที่ควรมีการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เอื้อต่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีให้ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้อย่างแท้จริง ทุกพื้นที่สามารถเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา สำหรับด้านจิตวิทยา ควรคำนึงถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่มีผลต่อความรู้สึกของผู้เรียน ทั้งปัจจัยทางบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นทางบวกให้กับผู้เรียน ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันในทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข และด้านสังคม โดยเฉพาะการจัดห้องเรียนแต่ละห้องควรมีลักษณะเฉพาะตัวที่ทำให้เกิดความแตกต่าง หลากหลายของสภาพแวดล้อมและปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในห้องเรียนได้นั้นต้องเข้าใจลักษณะสำคัญที่เป็นลักษณะเฉพาะของห้องเรียนในฐานะที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์. (2561). *การบริหารจัดการชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.* https://adacstou.wixsite.com/adacstou/singlepost/2018/07/23/การบริหารจัดการชั้นเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่-21-1.

ภัทรพร บุญนำอุดม. (2563). *ห้องเรียนในฝันของการศึกษาศตวรรษที่ 21: บทบาทสำคัญของห้องเรียนในการส่งเสริมการเรียนรู้ในโลกสมัยใหม่.*http://www.tcdc.or.th/articles/design_creativity/25279/.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542.*กรุงเทพฯ :อักษรเจริญทัศน์.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21.*กรุงเทพฯ :ตถาดาพับลิเคชั่น.

สมศักดิ์ เอี่ยมคงศรี. (2561). *การจัดการห้องเรียนในศตวรรษที่ 21.*กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ลเอ็ดดูเคชั่น.

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี. (2557). *คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนระดับอุดมศึกษาเป็นสำคัญ.* ปทุมธานี : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2554). *การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา.*นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุรกิจ ปรางสร. (2561). *การพัฒนารูปแบบการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้บนเครือข่ายตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนไทย.* รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยราชมงคลรัตนโกสินทร์.

อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา.*กรุงเทพฯ:โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

Arends, R. I. (2001). *Learning to teach (5th ed.).* Singapore: McGraw-Hill.

Barr, Barth and Shemis,S. (1997). *Defining The Social Studies.* Washington, DC : Nation Council for the social studies.

Doyle, W. (1986). *“Classroom organization and management.” In Wittrock,* M. C. (ed.), Handbook of research on teaching (3rd ed.). New York: Macmillan.

Jarolimek, J., and Parker, W.P. (1993). *Social Studies in Elementary Education* (9th ed). New York : Maxwele Macmillan International.

Maslow, Abraham H. (1970). *Motivation and Personality.* New York : Harpers and Row.

Preston, Ralph C. (1960). *Teaching in Social Studies in Elementary School*. New York : Holt Reinhartand Winston.

การจัดการประกันคุณภาพการศึกษาของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใต้สถานการณ์โควิด-19

EDUCATIONAL QUALITY ASSURANCE MANAGEMENT OF BASIC EDUCATION LEVEL UNDER THE SITUATION OF COVID-19

[1]สิทธิชัย ดีล้น

[1]Sittichai Deelon

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ประเทศไทย

Buriram Rajabhat University, Thailand

Received: July 02, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการประกันคุณภาพการศึกษา ของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใต้สถานการณ์โควิด-19 ทั้งรูปแบบแนวทางการดำเนินงานประกันภายในสถานศึกษา โดยบุคลากรของสถานศึกษา และแนวทางดำเนินงานประกันภายนอก โดยผู้ประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีในการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของการจัดการศึกษา

คำสำคัญ : การจัดการประกันคุณภาพการศึกษา, ภายใต้สถานการณ์โควิด-19

Abstract

The objective of this article to present the concept and approach of educational quality assurance management of basic education level under the situation of covid-19. Whole internal educational quality assurance by personal in school and external

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

educational quality assurance by office for national education standard and quality assessment. This will to a better understanding of how to perform the effective operation of educational quality assurance and for the utmost benefit to those involved in education management.

Keyword : educational quality assurance management, Under the situation of covid-19

บทนำ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 (Coronavirus Disease 2019 : COVID-19) มีการระบาดใน วงกว้าง องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศให้โรคโควิด 19 เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern) โดยแนะนำให้ทุกประเทศเร่งรัดการเฝ้าระวังและป้องกันความเสี่ยงจากโรคโควิด 19 สำหรับประเทศไทยพบผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีโอกาสขยายวงกว้างขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวโน้มที่จะเกิดการแพร่ระบาดในสถานศึกษา ดังนั้นการสร้างความตระหนัก รู้เท่าทัน และเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการระบาดของโรคอย่างมีประสิทธิภาพ มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อลดความเสี่ยงและป้องกันไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพนักเรียน ครู ผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศในอนาคต ในสภาวะปัจจุบันการดำเนินการทางการศึกษา ภายใต้สถานการณ์ COVID-19 ได้มีการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อเป็นการป้องกันการติดต่อ ดังเช่นต้องเว้นระยะห่างกัน (Social distancing) เป็นระยะไม่ต่ำกว่า 2 เมตร ทุกคนป้องกันตนเองโดยการล้างมือ ปิดปากด้วยหน้ากากอนามัย เว้นการสัมผัสกัน เป็นต้น ทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบใหม่ (New Normal) จึงส่งผลให้การดำเนินวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินในชีวิตประจำวันหรือการทำงานเพื่อประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงต้องเกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการชีวิตให้สอดคล้องกับมาตรการดังกล่าว เพื่อให้เป็นไปตามมาตรการป้องกันการติดเชื้อโควิด ซึ่งในวงการจัดการศึกษา สถานศึกษาระดับต่างๆ ได้มีการจัดการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้า ด้วยการอาศัยวิธี Work from home นั่นคือครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนทาง Online ให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้ที่บ้านพักอาศัย โดยใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างหลากหลายช่องทางเท่าที่จะหาได้ เป็นวิธีจัดการเรียนรู้

สุเมธ งามกนก (2564 :59-67) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการมีหน้าที่ในการกำหนดภารกิจของโรงเรียน จัดการด้านการเรียนการสอนโดยการส่งเสริมสนับสนุนการสอนของครู การเรียนการสอนของนักเรียน การประสานการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ เป็นนักบริหารและพัฒนาหลักสูตร ซึ่งต้องทันต่อความก้าวหน้าด้านวิทยาการ เทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเป็นผู้นำดิจิทัลด้านการศึกษาในเวลาเดียวกัน โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยสนับสนุนการบริหารสถานศึกษาและการเรียนการสอน เพื่อให้ครูและผู้เรียนมีความรู้ ทักษะในการใช้ เทคโนโลยีเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร องค์ความรู้ใหม่ หน้าที่

หลักของผู้บริหารสถานศึกษาคือการบริหารสถานศึกษาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทันต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันหลายพื้นที่ประกาศให้จัดการเรียนการสอนออนไลน์ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการบริหารสถานศึกษา อาจใช้ Line หรือ Facebook ในการติดต่อสื่อสารกับคนในองค์กรหรือการจัดประชุมออนไลน์โดยใช้ Meet หรือใช้ Zoom ซึ่งนิยมใช้กันในปัจจุบัน อีกหน้าที่หนึ่งคือส่งเสริมสนับสนุน การจัดการเรียนการสอนของครู และนักเรียน โดยการใช้โปรแกรม Moodle, Microsoft Team, หรือการ ใช้ Google Classroom รวมทั้งการจัดโครงสร้างพื้นฐานด้าน hardware, software และ people ware เพื่อรองรับการบริหารสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันและในอนาคตอีกด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษา อันจะเป็นเครื่องมือสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของการจัดการศึกษาว่าจะเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน ซึ่งการประกันคุณภาพการศึกษาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการที่สำคัญ 3 ขั้นตอนดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาเพื่อให้

สถานศึกษาตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นเป้าหมายและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาซึ่งหลักปฏิบัติทั่วไปมาตรฐานจะกำหนดโดยองค์คณะบุคคล ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีประสบการณ์

2. การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินการจัดการศึกษาว่าเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่กำหนดขึ้นมากน้อยเพียงไร และมีขั้นตอนการดำเนินการที่จะทำให้เชื่อถือได้หรือไม่ว่าการจัดการศึกษาจะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

3. การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาโดยบุคลากรของสถานศึกษาหรือโดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลางที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา

ทั้งนี้ การตรวจสอบและประเมินคุณภาพนี้จะกระทำอย่างเป็นระบบ โดยมีกฎเกณฑ์และแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจน มีการนำผลการประเมินในทุกขั้นตอนมาใช้เพื่อการวางแผน ออกแบบ และการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) กอร์ปกับด้านนโยบายในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานและตัวชี้วัดให้มีจำนวนน้อยลง กระชับและสะท้อนถึงคุณภาพอย่างแท้จริง เน้นการประเมินตามสภาพจริง ไม่ยุ่งยากสร้างมาตรฐานระบบการประเมิน เพื่อลดภาระการจัดเก็บข้อมูล ลดการจัดทำเอกสารที่ใช้ในการประเมิน รวมทั้งพัฒนาผู้ประเมินภายในให้มีมาตรฐาน มีความน่าเชื่อถือ สามารถให้คำชี้แนะและให้ คำปรึกษาแก่สถานศึกษาได้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปรับใหม่จึงมีจำนวนไม่มาก แนวทางการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาจะเน้นการเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพตามบริบทของสถานศึกษา ไม่เพิ่มภาระการจัดทำเอกสารให้สถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาผู้ประเมินภายในให้มีมาตรฐาน มีความน่าเชื่อถือ สามารถให้คำชี้แนะและให้คำปรึกษาแก่สถานศึกษาได้ ปรับกระบวนทัศน์ในการประเมินที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา (evaluation and development) บนพื้นฐานบริบทของสถานศึกษา มาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษาจึงเป็น

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาทุนมนุษย์และเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายทุกคนในสถานศึกษาต้องรับรู้ และปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้บรรลุถึงเป้าหมายคือมาตรฐานที่ สถานศึกษากำหนดและร่วมรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้น (accountability)

ด้วยวิธีการจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ภายใต้สถานการณ์โควิด จึงกระทบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในที่สถานศึกษาต้องดำเนินการให้ได้ผลสำเร็จตามที่ประกาศเป้าหมายการดำเนินงานจัดการศึกษาไว้แล้ว ซึ่งต้องเป็นไปตามจากกฎกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ที่ได้กำหนดไว้ว่า “การประกันคุณภาพการศึกษา” หมายความว่า การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบ คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษา โดยมีกลไกในการควบคุม ตรวจสอบระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างความเชื่อมั่น ให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนว่าสถานศึกษานั้นสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษา และบรรลุเป้าประสงค์ของหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแล ให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับและ ประเภทการศึกษาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ จัดให้มีการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ติดตามผลการดำเนินการ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และจัดส่งรายงานผลการประเมินตนเอง ให้แก่หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี

กำหนดมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันภายใน

โดยที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันภายใน แนบท้ายประกาศกระทรวงเรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ ฉบับลงวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2561 โดยมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน คือ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน และ 2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพผู้เรียน ผลการเรียนรู้ที่เป็นคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ประกอบด้วยความสามารถใน การอ่าน การเขียน การสื่อสาร การคิดคำนวณ การคิดประเภทต่างๆ การสร้างนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร การมีความรู้ ทักษะพื้นฐานและ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็น

ค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด ความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทยการยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย รวมทั้งสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคม

1. ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน

1.1 มีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ ผู้เรียนมีทักษะในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณตามเกณฑ์ที่สถานศึกษา กำหนดในแต่ละระดับชั้น

1.2 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดจำแนกแยกแยะ ใคร่ครวญไตร่ตรอง พิจารณาอย่างรอบคอบ โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

1.3 มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ผู้เรียนมีความสามารถในการรวบรวมความรู้ได้ทั้งด้วยตัวเองและการทำงานเป็นทีม เชื่อมโยง องค์ความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อาจเป็นแนวความคิด โครงการ โครงงาน ชิ้นงาน ผลผลิต

1.4 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้เรียนมีความสามารถในใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน อย่างสร้างสรรค์ และมีคุณธรรม

1.5 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ผู้เรียนบรรลุและมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาจากพื้นฐานเดิมใน ด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ กระบวนการต่างๆ รวมทั้งมีความก้าวหน้าในผลการทดสอบระดับชาติ หรือผลการทดสอบอื่นๆ

1.6 มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะพื้นฐานในการจัดการ เจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น การทำงานหรืองานอาชีพ

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

2.1 มีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด ผู้เรียนมีพฤติกรรมเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในกฎกติกา มีค่านิยมและจิตสำนึก ตามที่สถานศึกษากำหนดโดยไม่ขัดกับกฎหมายและวัฒนธรรมอันดีของสังคม

2.2 มีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่น เห็นคุณค่าของความเป็นไทย มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและประเพณีไทย รวมทั้งภูมิปัญญาไทย

2.3 ยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย ผู้เรียนยอมรับและอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้าน เพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษาวัฒนธรรม ประเพณี

2.4 มีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม ผู้เรียนมีการรักษาสุขภาพกาย สุขภาพจิต อารมณ์และสังคม และแสดงออกอย่างเหมาะสม ในแต่ละช่วงวัยสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข เข้าใจผู้อื่น ไม่มีความขัดแย้งกับผู้อื่น

การให้ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
กำลังพัฒนา	1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ ต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคมต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด
ปานกลาง	1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคมเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด
ดี	1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหาได้ ☐ ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการสร้างนวัตกรรม ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อพัฒนาตนเอง ได้อย่างเหมาะสม ปลอดภัย ☐ ผู้เรียนมีความรู้ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีเป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด
ดีเลิศ	1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณสูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด

	☐ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาสูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้ ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน ☐ ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น และการทำงานหรืองานอาชีพ 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีสูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด
ยอดเยี่ยม	1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ สูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาสูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้ ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้ ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม มีการนำไปใช้และเผยแพร่ ☐ ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน อย่างสร้างสรรค์ และมีคุณธรรม ☐ ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น และการทำงานหรืองานอาชีพ 1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ☐ ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีสูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดเป็นแบบอย่างได้ ☐ ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่น เห็นคุณค่าของความเป็นไทย มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาไทย ☐ ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย ☐ ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคมสูงกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด

มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ เป็นการจัดระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา มีการกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์และพันธกิจอย่างชัดเจน สามารถดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา ในทุกกลุ่มเป้าหมาย จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ดำเนินการพัฒนาครูและบุคลากรให้มี ความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการเรียนรู้ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

2.1 มีเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน สถานศึกษากำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของ สถานศึกษา ความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล และของต้นสังกัดรวมทั้งทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.2 มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบทั้งในส่วนการวางแผน พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา การนำแผนไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการติดตามตรวจสอบ ประเมินผลและปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารอัตรากำลัง ทรัพยากรทางการศึกษา และระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีระบบการนิเทศภายใน การนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนา บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมการวางแผน ปรับปรุง และพัฒนา และร่วมรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษา

2.3 ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษาและทุกกลุ่มเป้าหมาย สถานศึกษาบริหารจัดการเกี่ยวกับงานวิชาการ ทั้งด้านการพัฒนาหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้าน เชื่อมโยงวิถีชีวิตจริงและครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย หมายรวมถึงการจัด การเรียนการสอนของกลุ่มที่เรียนแบบควบรวมหรือกลุ่มที่เรียนร่วมด้วย

2.4 พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนพัฒนาครู บุคลากร ให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และจัดให้มีชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ มาใช้ในการพัฒนางานและการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.5 จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน และสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และมีความปลอดภัย

2.6 จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาจัดระบบการจัดหา การพัฒนาและการบริการ เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา

การให้ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
กำลังพัฒนา	☐ เป้าหมายวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดไม่ชัดเจน ☐ มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาแต่ไม่ส่งผลต่อคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาของสถานศึกษา
ปานกลาง	☐ เป้าหมายวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน เป็นไปได้ในการปฏิบัติ ☐ มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ของสถานศึกษา
ดี	☐ เป้าหมายวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของ สถานศึกษา เป็นไปได้ในการปฏิบัติ ☐ มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่ชัดเจน ส่งผลต่อคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาของสถานศึกษา ☐ ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมาย ☐ พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ☐ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ☐ จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้
ดีเลิศ	☐ มีเป้าหมายวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ความต้องการชุมชน นโยบายรัฐบาล แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ☐ มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ☐ ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา และ ทุกกลุ่มเป้าหมาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ☐ พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพตรงตามความต้องการของครูและสถานศึกษา ☐ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และ มีความปลอดภัย ☐ จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา
ยอดเยี่ยม	☐ มีเป้าหมายวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สถานศึกษากำหนดชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ความต้องการชุมชน นโยบายรัฐบาล แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นไปได้ใน การปฏิบัติทันต่อการเปลี่ยนแปลง ☐ มีระบบบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุง พัฒนางานอย่างต่อเนื่อง และเป็นแบบอย่างได้ ☐ ดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และเป็นแบบอย่างได้

	□ พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพตรงตามความต้องการของครูและสถานศึกษา และจัดให้มีชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อพัฒนางาน □ จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และมีความปลอดภัย □ จัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ที่ เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษา สร้างโอกาส ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงมีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี ครูรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ดำเนินการตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบและนำผลมาพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำผลที่ได้มาให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อพัฒนาและ ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

3.1 จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้โดยผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมได้จริง มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้เฉพาะสำหรับผู้ที่มีความจำเป็นและต้องการความช่วยเหลือพิเศษ ผู้เรียนได้รับการฝึกทักษะ แสดงออกแสดงความคิดเห็น สรุปองค์ความรู้ นำเสนอผลงานและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้

3.2 ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อที่หลากหลาย

3.3. มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก ครูผู้สอนมีการบริหารจัดการชั้นเรียน โดยเน้นการการมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ให้เด็กรักครู ครูรักเด็ก และเด็กรักเด็ก เด็กรักที่จะเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข

3.4 ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน มีการตรวจสอบและประเมินคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนโดยใช้เครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเพื่อนำไปใช้พัฒนาการเรียนรู้

3.5 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์รวมทั้งให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้

การให้ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ประเด็นพิจารณา
กำลังพัฒนา	☐ จัดการเรียนรู้ที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดและปฏิบัติจริง ☐ ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ☐ ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างไม่เป็นระบบ
ปานกลาง	☐ จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของ หลักสูตรสถานศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ☐ ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ☐ ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน
ดี	☐ จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของ หลักสูตรสถานศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ☐ ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ☐ ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน ☐ มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก ☐ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการ เรียนรู้
ดีเลิศ	☐ จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของ หลักสูตรสถานศึกษา มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมได้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ ☐ ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ☐ ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนโดยใช้เครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน ☐ มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก เด็กรักที่จะเรียนรู้ และเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข ☐ มีชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพระหว่างครูเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้
ยอดเยี่ยม	☐ จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริงตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของ หลักสูตรสถานศึกษา มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปจัดกิจกรรมได้จริง และ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ มีนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้และมีการเผยแพร่ ☐ ใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และแหล่งเรียนรู้รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ☐ ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนโดยใช้เครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมกับเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน และนำผลมาพัฒนาผู้เรียน ☐ มีการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก เด็กรักที่จะเรียนรู้ และเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข ☐ มีชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพระหว่างครูและผู้เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการ จัดการเรียนรู้ครู และผู้เกี่ยวข้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อ พัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ภายใต้สถานการณ์ COVID-19

โดยมีแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ภายใต้สถานการณ์ COVID-19 ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพ การศึกษา พ.ศ.2561 ดังนี้

1. สถานศึกษาแต่ละแห่งต้องจัดให้การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2561 โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ จัดให้มีการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และจัดส่งรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) ให้แก่หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี

2. ในปีการศึกษาที่ดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาจะได้มีการนำมาตรฐานการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการ จะกำหนดประกาศใช้ไปเทียบเคียงและจัดทำเป็น “มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา” จัดทำแผนพัฒนา การจัดการศึกษาและดำเนินงานตามแผนฯ ตลอดช่วงปีการศึกษาและจัดทำ SAR ตามกรอบ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา หลังสิ้นปีการศึกษา แล้วจึงจัดส่ง SAR ให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษา

3. เมื่อหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาได้รับ SAR จากสถานศึกษา ก็จะมีการสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการดำเนินงาน และจัดส่ง SAR พร้อมประเด็นต่างๆ ที่ต้องการให้มีการประเมินผลและติดตามตรวจสอบให้แก่ สมศ. เพื่อใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการประเมินคุณภาพภายนอก

4. การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาและการตัดสินระดับคุณภาพตามมาตรฐานเป็นไปตามหลักการตัดสินโดยอาศัยความเชี่ยวชาญ (expert judgment) และการตรวจทานผลการประเมินโดยคณะกรรมการประเมินในระดับเดียวกัน (peer review) โดยเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ คณะกรรมการประเมินต้องมีความรู้อย่างรอบด้านและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันในการตัดสินเพื่อให้ระดับคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งจะไม่ใช่การให้คะแนนตามความคิดเห็นของคนใดคนหนึ่ง

5. การประเมินคุณภาพภายในเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องตรวจสอบและประเมินตนเองตามสภาพบริบทของสถานศึกษาที่แท้จริง โดยให้ความสำคัญกับการประเมินเชิงคุณภาพ ผนวกกับการประเมิน เชิงปริมาณควบคู่กันไป การตัดสินคุณภาพของสถานศึกษาให้ใช้เกณฑ์การให้คะแนนผลงานหรือกระบวนการ ที่ไม่แยกส่วนหรือแยกองค์ประกอบในการกำหนดคะแนนประเมิน แต่เป็นการประเมินในภาพรวมของผลการดำเนินงานหรือกระบวนการดำเนินงาน (holistic rubrics)

6. การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานภายในของสถานศึกษา ให้สถานศึกษากำหนดเป้าหมายและเกณฑ์การประเมินตามสภาพบริบทของสถานศึกษาเอง เพื่อตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตาม ภารกิจของสถานศึกษา โดยให้ยึดหลักการดำเนินงานเพื่อพัฒนา และสะท้อนคุณภาพการดำเนินงานตาม เป้าหมายที่กำหนดตามมาตรฐานของสถานศึกษา

7. การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้เน้นการประเมินตามหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริงของสถานศึกษา (evidence based) โดยเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมและสะท้อนคุณภาพการดำเนินงานตามมาตรฐานของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน และมีเป้าหมายการประเมินเพื่อการพัฒนา ลดภาระการจัดเก็บข้อมูลและเอกสารที่ไม่จำเป็นในการประเมิน แต่ข้อมูลต้องมีความน่าเชื่อถือและสามารถตรวจสอบผลการประเมินได้ตามสภาพบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ

8. คณะที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาควรศึกษามาตรฐานการศึกษาและประเด็นพิจารณาที่กำหนดให้เข้าใจถ่องแท้ก่อนดำเนินการประเมินคุณภาพสถานศึกษาของตน หลังประเมิน แล้วให้แจ้งผลการประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา สรุปและเขียนรายงานการประเมินตนเอง (self-assessment report)

9. ในการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้สถานศึกษาดำเนินการโดยให้มีการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และในการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้ใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายและเหมาะสม

10. ให้สถานศึกษาสรุปและจัดทำรายงานการประเมินตนเองที่สะท้อนคุณภาพผู้เรียนและผลสำเร็จของการบริหารจัดการศึกษา นำเสนอรายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและหน่วยงานต้นสังกัด เผยแพร่รายงานต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเตรียมรับการประเมินคุณภาพภายนอกต่อไป

11. โครงสร้างรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษาไม่มีรูปแบบตายตัว ให้สถานศึกษาจัดทำในสิ่งที่สถานศึกษาต้องการนำเสนอได้ สิ่งสำคัญที่สุดของรายงานการประเมินตนเอง คือ กระบวนการพัฒนาคุณภาพซึ่งหมายรวมถึง กิจกรรม/โครงการ/งานที่สถานศึกษาดำเนินการที่จะสะท้อนให้เห็นถึงหลักการ แนวคิดของผู้บริหารสถานศึกษา การมีเป้าหมายหรือรูปแบบที่ชัดเจนในการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งทุกกิจกรรม/โครงการ/งานส่งผลถึงการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

12. ข้อควรตระหนักในการประเมินคุณภาพภายใน

12.1 ผู้ประเมินควรมีความรู้ลึกและเข้าใจบริบทของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งในแง่มุมของภาระงาน โครงสร้าง เทคนิคต่างๆ ที่ใช้ในการบริหารและการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และมีประสบการณ์เพียงพอ เพื่อการช่วยชี้แนะการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน และตรงประเด็น เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาอย่างแท้จริง

12.2 ผู้ประเมินควรวิเคราะห์อภิปรายด้วยใจเป็นกลาง โดยพิจารณาจากข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมจากหลาย ๆ ด้านทั้งข้อมูลปัจจุบันและผลการประเมินการดำเนินงานที่ผ่านมา (อาจพิจารณาย้อนหลัง 3 ปี) ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาว่าอยู่ในระดับใด

12.3 สิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุดที่ได้รับจากการประเมินภายในของสถานศึกษา คือการได้รับข้อชี้แนะ คำแนะนำ แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาที่เป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้จริง ดังนั้นผู้ประเมินจึงควรรู้ความเคลื่อนไหวของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาการเรียนการสอน

12.4 การกำหนดระยะเวลาดำเนินการประเมินภายในของสถานศึกษานั้น ให้สถานศึกษากำหนดได้เองตามความเหมาะสม แต่ควรสอดคล้องกับสภาพและบริบทของการดำเนินงาน เพื่อความสะดวก ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐาน เช่น แผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา แผนการเรียนรู้ บันทึกหลังสอนรายงานประชุม เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเอกสารหลักฐานต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ไม่ใช่การสร้างเอกสารหลักฐานเพิ่มเติม

12.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของการสังเกตและสัมภาษณ์นั้น ควรกระทำด้วยความระมัดระวัง ต้องสร้างความรู้สึกเป็นมิตรมากกว่าการจับผิดหรือการกล่าวโทษ และควรพูดคุยสอบถามด้วยความสุภาพและสร้างความไว้วางใจเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

แนวทางการดำเนินงานประเมินการประกันคุณภาพภายนอก ภายใต้สถานการณ์ COVID-19

ในทำนองเดียวกันการดำเนินงานประกันคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ภายใต้สถานการณ์ COVID-19 ได้กำหนดวิธีการประเมินจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก เป็นวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. ภายใต้สถานการณ์จำเป็นและเร่งด่วน เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในสถานการณ์ COVID-19 ทุกคนป้องกันตนเองโดยการล้างมือ ปิดปากด้วยหน้ากากอนามัย อยู่ห่างจากผู้อื่น เว้นการสัมผัสกัน ทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบใหม่ (New Normal) การประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกของ สมศ. ก็เช่นกัน โดยเฉพาะในการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตภายใต้เงื่อนไข COVID-19 จึงเสนอแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอก ของสถานศึกษาเป็น 2 ระยะ คือ การประเมิน SAR และประเมินการตรวจเยี่ยมที่ใช้เวลาน้อยสุด โดยเน้นประเด็นสำคัญ คือ คุณภาพผู้เรียน/ผู้สำเร็จการศึกษา การบริหารงานของสถานศึกษา และการจัดการเรียน การสอนของครู/อาจารย์ นอกเหนือจากนี้ กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สมศ. ต้องปรับวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกให้สอดคล้องกับการประเมินคุณภาพภายในของต้นสังกัด อีกทั้งให้การประเมินสถานศึกษาเป็นไปตามความสมัครใจของสถานศึกษา สมศ.จึงกำหนดแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกภายใต้สถานการณ์จำเป็นและเร่งด่วน เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) แบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การประเมิน SAR ของสถานศึกษา ก่อนการลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมสถานศึกษา ซึ่งรายงานการ ประเมินตนเอง (SAR) ส่งผ่านหน่วยงานต้นสังกัดตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 เป็นการประเมินโดยพิจารณาจาก SAR และเอกสารประกอบที่แนบมากับ SAR เท่านั้น (โดยไม่ขอเอกสาร เพิ่มเติมจากสถานศึกษา เพื่อลดภาระของสถานศึกษา) เกณฑ์การประเมิน SAR พิจารณาแยกเป็นรายมาตรฐานตามการประกันคุณภาพภายใน (IQA) ขั้นตอนการประเมิน SAR ดังนี้

1. กรณีมีหน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอก หรือผู้กำกับการประเมิน สมศ. จะส่ง SAR ที่ผ่านต้นสังกัดให้หน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอกหรือผู้กำกับการประเมิน Download และหน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอกหรือผู้กำกับการประเมินจะจัดคณะผู้ประเมิน ภายนอกตามจำนวนและลักษณะที่สอดคล้องกับระดับการศึกษาของสถานศึกษา หน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอกหรือผู้กำกับการประเมินจะกำกับดูแลให้คณะผู้ประเมิน ภายนอกดำเนินงานตามแนวทางการประเมิน SAR ภายใต้สถานการณ์จำเป็นและเร่งด่วนเนื่องจากการ แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) และจัดส่งร่างรายงานผลการประเมิน SAR (ตามแบบฟอร์มของ สมศ.) ให้ สมศ.

2. กรณีไม่มีหน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอก หรือผู้กำกับการประเมิน สมศ. ติดต่อคณะผู้ประเมินภายนอกให้ Download SAR ที่ผ่านต้นสังกัดมาแล้วและดำเนินการประเมิน SAR รวมทั้งจัดส่ง (ร่าง) รายงานผลการประเมิน SAR ให้ สมศ.

3. การประเมิน SAR คณะผู้ประเมินภายนอกจะติดต่อสถานศึกษาได้หลังจากมีผลการประเมินและส่งรายงานผลการ ประเมิน SAR ให้สถานศึกษาพิจารณา

ระยะที่ 2 การลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมหรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วยวิธีการ ทางอิเล็กทรอนิกส์ เมื่อสถานศึกษาได้รับผลการประเมิน SAR ในระยะที่ 1 อย่างเป็นทางการจาก สมศ. แล้ว และต้องการให้มีการลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมสถานศึกษาหรือตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วย วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ให้สถานศึกษาร้องขอโดยส่งคำร้องผ่านคณะผู้ประเมินภายนอกมายัง สมศ. ได้ (ตามความสมัครใจ) ตามการนัดหมาย และประเด็นการตรวจเยี่ยมหรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูล ของสถานศึกษาด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีกำหนดระยะเวลาน้อยที่สุด และไม่มีการสรุปผลด้วยวาจาที่สถานศึกษา เพื่อลดการสัมผัสตามหลักการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) เกณฑ์การประเมินจากการลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมหรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วย วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์พิจารณาแยกเป็นรายมาตรฐานตามการประกันคุณภาพภายใน (IQA)

วิธีการประเมินผลการตรวจเยี่ยมหรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

1. กรณีมีหน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอก หรือผู้กำกับการประเมิน หน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอกหรือผู้กำกับการประเมินจะติดต่อให้คณะผู้ประเมิน ภายนอกชุดเดิมที่ประเมิน SAR ดำเนินการเตรียมการก่อนตรวจเยี่ยมและลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมสถานศึกษาหรือ การตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ในช่วงเปิดภาคเรียน ตามวัน เวลา ที่นัดหมายกับ

สถานศึกษา รวมทั้งคณะผู้ประเมินภายนอกจัดทำรายงานผลการประเมินการตรวจเยี่ยม หรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์และจัดส่งให้หน่วย กำกับการประเมินคุณภาพภายนอกหรือผู้กำกับการประเมิน เพื่อส่งต่อให้กับ สมศ.

2. กรณีไม่มีหน่วยกำกับการประเมินคุณภาพภายนอก หรือผู้กำกับการประเมิน สมศ. จะติดต่อให้คณะผู้ประเมินภายนอกชุดเดิมที่ประเมิน SAR ดำเนินการเตรียมการก่อน ตรวจเยี่ยมและลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมสถานศึกษาหรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วย วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ในช่วงเปิดภาคเรียน ตามวัน เวลา ที่นัดหมายกับสถานศึกษา รวมทั้งคณะผู้ประเมินภายนอกจัดทำรายงานผลการประเมินการตรวจเยี่ยมหรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของ สถานศึกษาด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์(ตามแบบฟอร์มของ สมศ.) และจัดส่งให้กับสมศ.การประกันคุณภาพภายนอกภายใต้สถานการณ์จำเป็นและเร่งด่วน เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทั้งสองระยะ เมื่อผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ สมศ. แล้วสมศ.จะส่งผลการประกันคุณภาพภายนอกให้สถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และเผยแพร่ต่อสาธารณชนต่อไป

การสรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกภายใต้สถานการณ์จำเป็นและเร่งด่วน เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

สถานศึกษาจะได้ผลประเมินเป็นรายมาตรฐานตามการประกันคุณภาพภายใน (IQA) ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 ผลการประเมิน SAR อย่างเดียว มีสรุปผลการประเมิน ดังต่อไปนี้

เกณฑ์ตัดสิน	ระดับคุณภาพ	การสรุปผลการประกันคุณภาพภายนอก
มี 0 – 3 ข้อ	ปรับปรุง	ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด
มี 4 ข้อ	พอใช้	
มี 5 ข้อ	ดี	เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

กรณีที่ 2 ผลการประเมินการตรวจเยี่ยมหรือการตรวจสอบหลักฐานและข้อมูลของสถานศึกษาด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์มีสรุปผลการประเมิน ดังนี้ (ไม่นับผลการประเมิน SAR)

เกณฑ์ตัดสิน	ระดับคุณภาพ	การสรุปผลการประกันคุณภาพภายนอก
• ไม่พบหลักฐานหรือพบหลักฐานไม่เกิน 3 ข้อ ที่แสดงผลการประเมินใน SAR ในช่วงตรวจเยี่ยม	ปรับปรุง	ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด
• พบหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ในช่วงตรวจเยี่ยม ตามจำนวนตัวชี้วัด 4 ข้อ ที่นำเสนอไว้ใน SAR	พอใช้	
• พบหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ในช่วงตรวจเยี่ยม ตามจำนวนตัวชี้วัด 5 ข้อ ที่นำเสนอไว้ใน SAR	ดี	เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด
• พบหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ในช่วงตรวจเยี่ยม ที่แสดงผลการพัฒนาที่สูงขึ้นในช่วง 3 ปีการศึกษา อย่างต่อเนื่อง และ • พบแนวทางรักษาผล หรือการพัฒนาที่สูงขึ้น	ดีมาก	
• พบหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ในช่วงตรวจเยี่ยม ที่แสดงผลการ	ดีเยี่ยม	

พัฒนาที่สูงขึ้นในช่วง 3 ปีการศึกษา อย่างต่อเนื่อง และ • พบแนวทางรักษาผล หรือการพัฒนาที่สูงขึ้น และ • พบหลักฐานแสดงให้เห็นว่าสถานศึกษามีแบบอย่างที่ดี (Best Practice) หรือมีนวัตกรรม (Innovation)		

การนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้

เป็นการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้หมายถึง การนำผลการประเมินหรือสารสนเทศที่ได้จากการประเมินคุณภาพภายนอกไปปรับปรุงแก้ไข พัฒนากระบวนการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการกำหนดนโยบายในการปฏิบัติงานของหน่วยงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวทางการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ของบุคคลและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง การนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ ประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ และแต่ละส่วนมีแนวทางการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ ดังนี้

1. สถานศึกษา นำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา เพื่อดำเนินการในการพัฒนาคุณภาพคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น โดยการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาดังกล่าว ต้องเป็นการพิจารณาร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่/จังหวัด และผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

2. หน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานในระดับนโยบาย หน่วยงานต้นสังกัด นำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ในการกำหนดระบบและกลไก การติดตามการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ที่ชัดเจนของสถานศึกษา รวมถึงการกำหนดช่องทางการสื่อสาร การติดตามให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานภายในมีช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบที่จะประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้ หน่วยงานในระดับนโยบาย นำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ในการกำหนดนโยบาย วางแผน และจัดสรรงบประมาณให้กับการศึกษา และการจัดกลุ่มข้อมูล เช่น รายงานผลการประเมินอภิมาน คุณภาพการศึกษารายจังหวัด เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาจังหวัด ท้องถิ่น เป็นการบูรณาการกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รายงานการประเมินอภิมานการประเมินคุณภาพแต่ละระดับการศึกษา แสดงผลลัพธ์การจัดการศึกษาในภาพรวมและการเปลี่ยนแปลงระดับคุณภาพ ซึ่งหน่วยงานระดับนโยบาย เช่น สภาการศึกษา สำนักงบประมาณ สภาวิจัยแห่งชาติ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สามารถใช้ข้อมูลประกอบการจัดทำนโยบายและการจัดสรรงบประมาณพัฒนาคุณภาพการศึกษาบนฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน

3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เรียน และประชาชนทั่วไป นำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปเป็น ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกสถานศึกษาที่จะเข้าเรียนตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและด้านการอาชีวศึกษา บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ติดตามการดำเนินงานเฉพาะเรื่องที่เป็น

นโยบายด้านการศึกษา เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลผลการประเมินคุณภาพภายนอกตามกลุ่มสถานศึกษาเป้าหมาย เพื่อตอบโจทย์เชิงนโยบาย การศึกษาสู่ความเป็นเลิศ เช่น โรงเรียนวิทยาศาสตร์ โรงเรียนกีฬา โรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์พิเศษประเภทต่าง ๆ โรงเรียนมาตรฐานสากล การจัดการศึกษาทวิภาคีในด้านการอาชีวศึกษา เป็นต้น

บทสรุป

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใต้สถานการณ์โควิด ทั้งการประกันภายใน และการประกันภายนอก ซึ่งต้องปรับวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และต้องสอดคล้องกับแนวปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด -19 เพื่อเกิดประโยชน์และมีผลกระทบในทางที่ดีต่อบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร เจ้าของสถานศึกษา ครู ผู้ดูแลนักเรียน ผู้ปกครอง นักเรียนและแม่ครัว ผู้จำหน่ายอาหาร ผู้ปฏิบัติงานทำความสะอาด ดังนั้นการกำหนดให้มีแนวปฏิบัติสำหรับ บุคลากรของสถานศึกษาสำหรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นมาตรการในการบริหารจัดการสถานศึกษาในสถานการณ์การระบาด ของโรคโคโรนา 2019 องค์กรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานนี้ได้พยายามหาวิธีที่เหมาะสมและเป็นไปได้กับสถานการณ์และข้อกำหนดต่างๆที่กำหนดไว้นี้ เพื่อคุณค่าในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาอันเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ว่าสถานศึกษาจะสามารถจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งจะทำให้เด็กไทยเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข เป็นประชากรที่มีคุณภาพพร้อมที่จะช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน เสริมสร้างเศรษฐกิจของชาติให้มั่นคง มีความสามารถในการร่วมมือแข่งขันกับประชากรของประเทศอื่นๆ ได้อย่างมีความสุข มีศักดิ์ศรีอยู่ในสังคมโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *กฎกระทรวง* กรุงเทพฯ : การประกันคุณภาพการศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ* เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 116. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ* พ.ศ. 2542.

สุเมธ งามกนก. (2564), *การบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัล Academic Affairs Administration in Digital Era* วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย., 59-67.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน). (2544). *เกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษา สำหรับการประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ.*

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2565). *คู่มือการใช้งานระบบสำหรับผู้ประเมินภายนอก ระบบสารสนเทศเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).* เอกสารประกอบการอบรมผู้ประเมินภายนอก.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2565). *ชุดวิชา 102 การประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. ภายใต้สถานการณ์จำเป็นและเร่งด่วน เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19).* เอกสารประกอบการอบรมผู้ประเมินภายนอก.


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

พุทธวิถีการสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

BUDDHIST WAY OF CREATING ONESELF TO BE SUCCESSFUL IN LIFE

[1]พระชาญวิทย์ ธมฺมทีโป (พลชัย) และ [2]พระครูปริยัตพัฒนบัณฑิต

[1]PhraChanwit Dhammathepo (pholchai and [2] Phrakru Pariyattiphattanabundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]nbp 0897148741@gmail.com

Received : July 02, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

หลักฆราวาสธรรมเป็นหลักคำสอนในการสร้างตัวเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้รู้จักปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้มีความสอดคลองกับสังคมที่มีการเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ความสำคัญของฆราวาสธรรมเป็นของความเป็นอยู่ด้วยความเสียสละ รู้จักแบ่งปัน มีความถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน รู้จักการให้อภัยสังคม ฆราวาสธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่มุ่งประโยชน์ต่อสังคมและชีวิตของผู้อยู่ครองเรือน ในขณะที่สังคมที่ไร้พรมแดนทั้งในความเป็นอยู่และการสื่อสาร หลักสัจจะ คือ ความเป็นผู้ซื่อสัตย์อันเป็นฐานในการประกอบอาชีพ หลักทมะ คือ ความเป็นผู้รู้จักบังคับควบคุมอารมณ์และการข่มใจตนเองเพื่อปรับตัวการอยู่ร่วมกันในสังคม หลักขันติ คือ ความอดทน อดกลั้นต่อสังคมรอบข้างและหลักจาคะ คือ ความเป็นผู้มีการเสียสละ การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่และแบ่งปัน ถือว่ามีความสำคัญสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือนหรือประกอบอาชีพตามพุทธวิถีการสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้อย่างไม่จำกัดอาชีพ

คำสำคัญ: พุทธวิถี, การสร้างตัว, ความสำเร็จในชีวิต,

---

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

[2]รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

Abstract

According to gharàvàsa-dhamma (virtues for a good household life) in Buddhism, this is the doctrine of creating oneself for success in life. Knowing how to live in accordance with a society that constantly changes is a practice guideline. The importance of gharàvàsa-dhamma depends on living with sacrifice and knowing how to share reciprocity. Learning to forgive society gharàvàsa-dhamma is therefore a principle that aims to benefit society and the lives of householders. In a globalized society in terms of living and communication, the truth principle is sacca (Honesty), which is the basis for a career. The dama principle is the ability to self-command and use self-control in order to adapt to living together in society. In society, the principle of khanti is patience and tolerance towards the surrounding society, and the principle of caga is the person who sacrifices. courtesy Be generous and share. It is considered important for lay people who are gharàvàsa (laymen) to own a house or pursue a career according to the Buddhist way of creating oneself to be successful in life without limiting their careers.

Keyword: Buddhist way, creating oneself, Successful in Life.

บทนำ

ในสังคมไทยมีการพัฒนาชีวิตของแต่ละคนให้อยู่อย่างมีความสุขมีจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทนขยันหมั่นเพียรเพื่อไปสู่ความสำเร็จ โดยเอาธรรมะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สำหรับมนุษย์ทุกคน พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมะสำหรับผู้ครองเรือนไว้อย่างชัดเจน เรียกว่า“ฆราวาสธรรม 4” (สำ.ส (ไทย) 15/246/351-352) ฆราวาสธรรม ประกอบด้วย 2 คำ "ฆราวาส" แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก, ผู้ครองเรือน และ "ธรรม" แปลว่า ความถูกต้อง, ความดีงาม, นิสัยที่ดีงาม, คุณสมบัติ, ข้อปฏิบัติ การสร้างตัวของมนุษย์ซึ่งสามารถนำหลักธรรมมาเป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ การสร้างตัวสร้างฐานะอย่างยั่งยืน พระพุทธเจ้าทรงให้หลักการสร้างตัวสร้างฐานะที่ควบคู่ไปกับการสร้างความดีไว้ ต้องสร้างตัวให้มีคุณสมบัติของผู้ชนะคือ สัจจะ ฝึกตนเองให้มีความจริงจังและจริงใจในการทำงานและทำความดี ต้องสร้างฐานะเพื่อประโยชน์สุขในโลกนี้และโลกหน้า

คือ ทมะ ฝึกตนเองให้มีการพัฒนาด้านวิชาความรู้ การดูแลสุขภาพและการพัฒนาจิตใจ พัฒนาตนเองและฐานะทางเศรษฐกิจให้เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนคือ ขันติ ฝึกตนเองให้มีความทรหดอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น และต้องป้องกันต้นเหตุแห่งความวิบัติของตนเองฐานะและหมู่คณะให้ถูกวิธี คือ จาคะ ฝึกตนเองให้รู้จักเสียสละแบ่งปัน (ชมรมประสานงาน DOU, 2007: 18-19) การฝึกตนให้รู้จักเสียสละแบ่งปัน การแบ่งปันเป็นอีกสิ่งที่สามารถสร้างทำให้คนเราเป็นที่ชื่นชมในสังคม บุคคลที่มีความเสียสละและแบ่งปันหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายว่า การแบ่งปันทั้งเป็นวัตถุสิ่งและความรู้ วัตถุสิ่งเป็นการให้ที่เป็นอามิสทาน ในส่วนความรู้จะเป็นวิทยาทานหรือธรรมทานซึ่งเป็นการช่วยเหลือแนะนำ ในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ชี้ช่องทางให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยตนเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2525 : 395) การเสียสละความเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจความสุขส่วนตน เห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

การสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จในชีวิตไม่มีธรรมะใดๆที่จะใช้สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าการสร้าง "ฆราวาสธรรม" ให้เป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานประจำตนก่อนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ความหมายที่แท้จริงของ ฆราวาสธรรม คือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติ และสร้างหมู่ญาติมิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตนธรรมะในการสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จ คือ 1) สัจจะ 2) ทมะ 3) ขันติ และ 4) จาคะ เป็นธรรมะที่ใช้ได้ทุกกาลและทุกสมัยเรียกว่า ฆราวาสธรรม (สำ.ส (ไทย) 15/246/351-352) ฆราวาสเป็นชีวิตผู้ครองเรือนมีการดำเนินชีวิตในทางโลก การดำเนินนี้สำคัญอย่างยิ่งที่ต้องมีหลักในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาได้อธิบายหลักการดำเนินชีวิตที่ดีให้แก่ฆราวาสควรมีหลักฆราวาสธรรมมีเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หลักฆราวาสธรรมประกอบด้วยธรรมะ 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ หลักธรรม 4 ประการมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพและการฝึกตนเองการการพัฒนาชีวิตมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ความอดทน การเสียสละ มีน้ำใจ และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นี้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามฆราวาสธรรม ธรรมนี้มีอานิสงส์ให้เกิดความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2523:55)

ดังนั้น พุทธวิถีการสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จในชีวิตพุทธศาสนาได้อธิบายถึงการดำรงตนให้อยู่รอดในสังคม โดยอาศัยฆราวาสธรรมมาประคับประครองชีวิตเพื่อเป็นต้นทุนในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีในครอบครัวและสังคมรอบข้าง

ความหมายและความสำคัญของหลักฆราวาสธรรม

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมคำสอนหลายหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ชาวทั่วโลกรู้จักการแสดงความจริงต่อกัน รู้จักการเสียสละเพื่อความสงบสุขของตนเอง สังคม ครอบครัว และประโยชน์ส่วนรวม ฆราวาสธรรม คือ ธรรมสำหรับฆราวาส ซึ่งหมายถึง บุคคลผู้ครองเรือน ซึ่งประกอบด้วย บุตร ภรรยา สามี บิดา มารดา และบริวารเครือญาติ เป็นต้น เรียกอีก อย่างว่า “คฤหัสถ์” หมายถึง หลักปฏิบัติสำหรับผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ และผู้ที่อยู่ครองคู่เป็นสามีภรรยากัน ควรนำไปปฏิบัติเพิ่มขึ้นจากการรักษาศีล (สำ.ส (ไทย), 1996: 15/845/316) ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือนหลักการครองชีวิตสำหรับคฤหัสถ์ประกอบไปด้วย 1) สัจจะ คือ ความจริง 2) ทมะ คือ การฝึกฝน 3) ขันติ คือ ความอดทน 4) จาคะ คือ ความเสียสละ ในธรรมเหล่านี้ ทมะ ท่านมุ่งเอาด้านปัญญาขันติท่านเน้นแง่วิริยะ (พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตฺโต), 2538:135) หลักธรรมฆราวาสธรรม 4 ของบุคคลทั่วไปที่ต้องการมีชีวิตอย่างมีความสุขสามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สมบัติและสร้างหมู่ญาติให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วยกำลังความเพียรของตน ต้องประกอบด้วยฆราวาสธรรมความอดทนและรักษาจิตใจอันดีงามคลองตน คลองคน คลองงาน

จึงเห็นว่า ฆราวาสธรรมจึงเป็นหลักธรรมสำหรับการครองเรือนของบุคคลทั่วไป เป็นหลักธรรมสร้างสานความสัมพันธ์สมาชิกในครอบครัวและขยายไปสู่สังคมในวงกว้าง เป็นหลักธรรมสามารถสร้างความสุขให้ทั้งในระดับบุคคลและสังคม

องค์ประกอบของฆราวาสธรรม

ชีวิตการครองเรือนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะการอยู่ร่วมกันและการบริหารแนวคิดของคนหลายคนเพื่อให้ความเข้าใจอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การที่คนเราจะอยู่กันได้นั้นก็ย่อมมีองค์ประกอบเพื่อให้เกิดความสำเร็จดังนี้

1.สัจจะ คือ การซื่อสัตย์ ความเป็นผู้ตรงต่อหน้าที่การงาน มีความจริงใจต่อตนเองและผู้อื่น (สำ.ส. (ไทย) 15/316.) การครองเรือนเป็นเรื่องสำคัญเพราะเป็นสร้างฐานครอบครัว เป็นเรื่องของความให้เกียรติกัน สัจจะจึงเป็นสำคัญในชีวิตการครองเรือน คนเราถ้าจะอยู่ร่วมกันอยู่อย่างมีความนี้ต้องมีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และมีจิตใจตรงไม่คิดคด ไม่คิดโกหกหลอกลวง รักษาคำมั่นสัญญามั่นคงสัจจะจึงเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนในครอบครัวเป็นอย่างดี (รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย: 2551: คำนำ) ความไว้วางใจ และความมีไมตรีต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความระแวงแคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความร้าวฉาน ซึ่งยากนักที่จะ

ประสานให้คืนดีได้ดังเดิม ความจริงใจหรือสัจจะต่อตนเอง มีศีลธรรมประจำใจ (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 1985: 43)

จึงเห็นว่า การซื่อสัตย์ (สัจจะ) เห็นหลักธรรมนำครอบครัวให้มีความสุข นอกสังคมครอบครัวแล้วยังสามารถนำสุขเข้าสังคมในวงกว้าง เมื่อไรก็ตามถ้าคนเราทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมจะทำให้สังคม และประเทศชาติมีความมั่นคง สงบสุข อันมีผลดีต่อประชาชนคือตัวเราทุกคนนั่นเอง

2. ทมะ หมายถึง การฝึกฝนตนเองและข่มใจตนเอง (สำ.ส (ไทย) 20/77/300.) : 264-265.) ฆราวาสธรรม ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เป็นหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของฆราวาส มีความจำเป็นสำหรับผู้ครองเรือน ในการนำไปใช้ปฏิบัติต่อกัน ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ท่านพุทธทาสกล่าวถึงฆราวาสธรรมว่ามี ๒ ประเภท คือ ฆราวาสที่จมปลัก กับฆราวาสธรรมที่ไม่จมปลัก ฆราวาสที่ไม่จมปลักนั้นจะต้องมีธรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยมีหลักธรรมทมะ คือ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ การรู้จักข่มใจ ยั้งใจ ฝึกฝนตนได้ ปรับปรุงตนแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้เข้ากับผู้อื่นได้ (พุทธทาส ภิกขุ, 2534: 5) “ทมะ” จึงเป็นการฝึกข่มใจระงับอารมณ์ของตนเองต่อกิเลส หมายถึง รู้เท่าทันกิเลสภายในตัวของเรารู้ว่าอะไรคือสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต อะไรคือสิ่งฟุ่มเฟือย สิ่งไร้สาระ ไม่เกิดประโยชน์ เพราะการที่เราทานต่อกิเลสนั้น เราจะรู้จักยับยั้งไม่ให้หลงไปกระทำสิ่งที่ไม่ดี (วิทย์ วิศทเวทย์, 1997: 58)

จึงเห็นว่า หลักธรรมข้อทมะเน้นการใช้ปัญญาในการตัดสินใจ ควบคุมจิตใจ ในการทำความเข้าใจในแต่ละบุคคล หากบุคคลขาดเสียซึ่งหลักธรรมข้อนี้ มีผลเท่ากับว่าบุคคลนั้น ควบคุมตนเองไม่ได้ มิได้ใช้สติปัญญาในการพิจารณาอาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาได้โดยง่าย

3. ขันติ คือความอดทนอดกลั้น อดทนต่อทุกขเวทนา เพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมาย (สำ.ส. (ไทย) 15/316.) ความอดทนนี้มีความจำเป็นมากไม่ว่าจะเป็นฆราวาส หรือจะเป็นสมณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามีภรรยาคือต้องอดทนต่อกัน อยู่กันไปนานๆ คนเรามันมีข้อบกพร่องกันทุกคนมันก็ต้องไม่ถูกใจเราบ้าง เราก็ต้องอดทน ถ้าไม่อดทนก็ทะเลาะกัน ความอดทน อดกลั้นต่อความหนักและความเข้มแข็ง ไม่หวั่นไหว มุ่งมั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (ที.ม. (ไทย) 10/90/50) ความอดทนแยกออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1. ทนลำบาก หมายถึง ทนลำบากเพราะทุกขเวทนา อันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บเอาชนะความเจ็บป่วยได้ถึงป่วยก็สามารถหายได้โดยไว 2. ทนตรากตรำ หมายถึง ไม่คำนึงถึงความร้อน หนาว แดด ฝน หิว กระหาย เหนื่อยก็พัก 3. ทนเจ็บใจ หมายถึง ความอดกลั้นเป็นขันติขั้นสูงสุด เรียกว่า “อธิวาสนขันติ” ผู้ที่มีอธิวาสนขันติ ย่อมเป็นผู้ที่มี

ใจสะอาด สบาย ปลอดโปร่ง เพราะเมื่อมีอารมณ์ใด ๆ มากระทบก็สามารถที่จะอดกลั้นไว้ได้ทนไว้ได้ไม่แสดงออกมา (พระศรีธรรมนิเทศ, ม.ป.ป.: 22)

จึงเห็นว่า ขันติเป็นการอดทนต่อสิ่งกระทบจากนอกและสิ่งที่เกิดจากภายคือจิต เป็นข่มจิตไม่ฟุ้งซาน ความอดทนขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน หลักขันติธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สำควรเอามาเสริมสร้างครอบครัวและสังคมเพื่อให้เกิดความสุข สงบในประเทศได้

4. จาคะ การเสียสละ การเผื่อแผ่ แบ่งปัน หรือการให้ จาคะนั้นมีความหมาย รวมถึงรู้จักสละกิเลสออกจากกายจิต การเสียสละก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ผู้ครองเรือนที่ต้องตระหนักให้มาก เพราะเป็นเรื่องการช่วยเหลือสังคม ถ้าอยากอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขได้นั้นต้องรู้จักการเสียสละ ถ้าสังคมใดมีแต่ความตระหนี่ สังคมก็จะหาความสุขไม่ได้ จาคะ เป็นเรื่องสำคัญของชนผู้อยู่เป็นหมู่เหล่า อีกทั้งเป็นหลักสงเคราะห์กันด้วยการให้ข้าวของ เอาใจกันด้วยการให้การแบ่งปั่น ซึ่งเป็นอุบายในการผูกไมตรี การให้อย่างนี้จัดว่าเป็นการสงเคราะห์ ยึดเหนี่ยวใจคน และนอกจากนี้ จาคะยังหมายถึงหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนที่จะต้องคิดเกื้อกูลกันและกัน การแบ่งปันทรัพย์ของตนให้แก่ผู้อื่น ก็นับอยู่ในความเกื้อกูลอย่างหนึ่งโดยการเฉลี่ยแบ่งปันนั้นจะต้องอยู่ในขอบเขต ตามกำลังความสามารถของตนเองด้วย (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2529) : 158-159) ความเสียสละ มีความหมาย 2 นัย คือ นัยแรก เสียสละแบ่งปันสิ่งของที่หามาได้ให้แก่คนในครอบครัวอย่างเป็นธรรมไม่ลำเอียง นัยที่สอง เสียสละหรือสละอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจที่ทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัวอารมณ์โกรธ ความเคียดแค้นชิงชัง ความเกลียดความอาฆาตจองเวรความพยาบาทปองร้าย เป็นต้น (พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549: 3)

จึงเห็นว่า จาคะ เป็นเรื่องของความมีน้ำใจกับการอยู่ร่วมกัน คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักรู้จักการให้ การเสียสละให้โอกาสและให้อภัยกัน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นแบบอย่างที่ดีงามของชุมชนสืบต่อไป

สรุปได้ว่า ฆราวาสธรรม คือหลักธรรมสำหรับครอบครัวหรือผู้ครองเรือนเพื่อให้มีความสุขอยู่ ชีวิตของผู้ครองเรือนเป็นที่ชีวิตมีความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง การที่คนเรามีสังคมที่ข้างนี้จำต้องมีความระมัดระวังทั้งการเจรจา การอดทน การข่มอารมณ์และการให้อภัย และการเสียสละเพื่อส่วนรวม เมื่อไรก็ตามถ้าคนเรามีฆราวาสธรรมอยู่ตัวก็จะพบกับความสุขและสบความสำเร็จในอาชีพนั้นๆ ได้

ประโยชน์ของฆราวาสธรรม

ชีวิตของการครองเรือนต้องมีหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามหลักของการปฏิบัติตนด้วยฆราวาสธรรม ดังนี้

1. ประโยชน์ของการมีสัจจะ ได้แก่ 1. ปลูกนิสัยความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว 2. เป็นคนหนักแน่นมั่นคง 3. มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบหน้าที่การงานได้รับการเคารพ ยกย่อง 4. มีคนเชื่อถือและยำเกรง 5. ครอบครัวมีความมั่นคง 6. ได้รับเกียรติยศชื่อเสียง

2. ประโยชน์ของการมีทมะ ได้แก่ 1.ปลูกฝังนิสัยรักการฝึกตนให้เกิดขึ้นในตัว 2. ทำเป็นคนมีความสามารถในการทำงาน 3. ไม่มีเวรกับใคร 4. ยับยั้งตนเองไม่ให้ลงไปทำผิดได้ 5. สามารถตั้งตัวได้ 6. มีปัญญาเลิศ

3. ประโยชน์การมีขันติ ได้แก่ 1. ปลูกฝังนิสัยการอดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ 2. ทำงานได้ผลดี 3. สามารถเป็นหลักในครอบครัวได้ 4. สามารถเป็นหลักให้กับบริวารได้ 5. ไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนอื่น 6. ไม่หลงทำความชั่วได้ 7. ทำให้ได้ทรัพย์มา

4. ประโยชน์ของการมีจาคะ ได้แก่ 1.ปลูกฝังการมีอารมณ์ของใสและนิสัยเสียสละให้เกิดขึ้นในตัว 2. เป็นการสร้างความปลอดภัยแก่ตนเอง 3. เป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป 4. ครอบครัวและสังคมเป็นสุข 5. มีกัลยาณมิตรรอบตัว (สำ.ส.(ไทย) 15/845/316;ขุ.สุ. 25/311/361.)

สรุป ฆราวาสธรรมเป็นหลักธรรมที่ทำให้สังคมการอยู่ครองเรือนให้มีความสุขกาย สบายใจ เป็นหลักการสร้างสังคมในระดับครอบครัวให้ความสุขและสามารถขยายสู่สังคมรอบข้างให้ความสุขได้อย่างเป็นรูปธรรม

โทษของการไม่มีฆราวาสธรรม

1. โทษของการขาดสัจจะ ได้แก่ ไม่มีความรับผิดชอบ เป็นคนเหลาะแหละ ไร้ความสามารถในการทำงาน ชีวิตพบแต่ความตกต่ำ ไร้คนรักจริง มีแต่คนดูถูก ไร้คนเชื่อถือ ไร้ความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน มียศเสื่อมยศ มีลาภเสื่อมลาภ เป็นต้น

2. โทษของการขาดทมะ ได้แก่ ไม่ฝึกฝนตนเอง ปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม ขาดความสามารถในการทำงาน หลงผิดไปทำความชั่วได้ง่าย เข้าใจผิดในเรื่องต่าง ๆ ได้บ่อย เกิดการทะเลาวิวาทได้ง่ายมักลุ่มหลงในอบายมุข ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน สร้างเนื้อสร้างตัวให้ดีได้ยาก เป็นคนโง่เขลา ปัญญาทึบมีสติน้อย มักทำงานใดๆ ผิดพลาดเสมอ เป็นต้น

3. โทษของการขาดขันติ ได้แก่ เป็นคนเหลาะแหละ ทำให้ผู้อื่นดูถูกเหยียดหยาม ไม่สามารถอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคใด ๆ ได้เลย เป็นคนจับจด ทำงานอะไรก็ไม่สำเร็จ ไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้หลงผิด ทำชั่วได้ง่าย ไม่มีใครไว้วางใจจากผู้อื่น มีศัตรูมาก ชีวิตไม่มีความเจริญก้าวหน้า ไม่มีทางประสบความสำเร็จ

4. โทษของการขาดจาคะ ได้แก่ จิตใจเกิดความตระหนี่ถี่เหนี่ยว เป็นคนเห็นแก่ตัว ได้รับคำครหาติเตียนมีความทุกข์ในใจ ไม่มีใครอยากเข้าใกล้ ไร้เพื่อนฝูงและบริวาร ไร้คนรักและเห็นใจ ไม่มีใครรักจริง เป็นต้น (สำ.ส. (ไทย) 15/845/316;ขุ.สุ. 25/311/361.)

สรุป บุคคลที่ใช้ชีวิตการครองเรือนมีจิตใจมักปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม การครองเรือนหากเป็นคนเห็นแก่ตัวหรือไม่ปรับตัวเข้ากับบุคคลภายนอกและสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตก็จะเต็มไปด้วยยุ่งยาก ลำบากในการดำเนินชีวิต เมื่อไรก็ตามถ้าคนเรามีฆราวาสธรรมอยู่ตัวก็สมารถพบกับความสุขและความสำเร็จในอาชีพนั้นๆ ได้

พุทธวิถีการสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จในชีวิตตัวเองอยู่สุข

การครองเรือนในฐานะของตนเองจำต้องมีหลักธรรมสัจจะความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อบุคคลตนเองและผู้อื่น พุทธพจน์ตอนหนึ่งว่า สมสีลา มีศีลเสมอกัน มีความประพฤติศีลธรรม จรรยามารยาทพื้นฐานของการครองเรือน (การครองเรือนเป็นชีวิตคู่ที่จะมีความประพฤติศีลธรรมที่เสมอในส่วนของสังคมนั้นวาจาเป็นสิงสำคัญ ว่าสามารถทำสังคมหรือสร้างความสามัคคีในสังคมได้ดังพุทธสุภาษิตว่า สุขา สังฆัสสะ สามัคคี “ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะทำให้เกิดสุข” สัจจะจึงเป็นความซื่อสัตย์ ที่ทำให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) จึงเห็นได้ว่า สัจจะเป็นหลักแห่งความจริง เป็นแห่งคำมั่นสัญญาว่าจะทำให้สำเร็จ หลักมารยาทพื้นฐานของการครองเรือน และสังคม การใช้ชีวิตคู่ของการครองเรือนก็ตาม ในสังคมก็ตามสัจจะจะเป็นตัวเชื่อมในการผูกมิตรไมตรีและไว้วางใจต่อกัน ครอบครัวและสังคมจะต้องเดินไปพร้อมกันอย่างผาสุกด้วยการให้ความจริงใจต่อกันและกัน

ธรรมดาของมนุษย์ที่เป็นสัตว์ทางสังคม ด้วยความเป็นสังคมนี้เองจำต้องมีการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคม การอยู่ร่วมกันจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับตัวเข้าหากันทั้งนี้ก็เพื่อความสุขทั้งฝ่ายนั้นเอง การปรับตัวเป็นการขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสีย รู้จักปล่อยวางในบางสิ่งบางอย่างรู้จักข่มจิตของตน การข่มจิตเป็นการควบคุมอารมณ์ระงับความรู้สึกต่อข้อบกพร่องของกันและกันดังพุทธสุภาษิตว่า จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ จิตที่ฝึกดีแล้ว นำสุขมาให้ การฝึกหัดบังคับใจตนเอง การทำงานร่วมกันช่วยเหลือเพื่อนๆ ในองค์กรและบุคลากรในหน่วยงานต่างๆ เป็นสิ่งที่ควรทำ (พุทธทาส

ภิกขุ,2523) จึงเห็นได้ว่า การข่มจิตเป็นการควบคุมอารมณ์ของตนให้มีความมั่นคงในอารมณ์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีการอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มาก การควบคุมอารมณ์ในการทำหน้าที่ ในการงานเป็นผู้รู้ปล่อยวางก็จะทำให้เรานั้นอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ความอดทน อดกลั้นต่ออารมณ์ทั้งที่เกิดจากภายในและภายนอกที่มากระทบเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีการอยู่กันเป็นครอบครัว อยู่เป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชน ทำงานร่วมกัน การที่จะมีความไม่พอใจกันก็มักมีมากระทบ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องเป็นผู้มีการยับยั้งชั่งใจ ไม่ก่อเหตุให้เกิดเรื่องราวลุกลามเป็นวงกว้าง ฉะนั้นความอดทนเป็นอาการที่ไม่หวั่นไหว รู้ทันอารมณ์ ไม่ตกอยู่ในอำนาจของสิ่งที่เข้ามากระบทดังพุทธสุภาษิตว่า ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา “ขันติ คือ ความอดทน ที่เป็นตบะอย่างยิ่ง” ขันติ คือ ความอดทนจึงเป็นตัวช่วยเสริมให้มีความก้าวหน้า เจริญมั่นคงและพรั่งพร้อมด้วยความสำเร็จ พระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ.ปยุตฺโต) จึงเห็นได้ว่า ขันติเป็นหลักธรรมที่คนทุกคนควรฝึกให้มีในตน คนที่มีความทน (ขันติ) มักจะเป็นผู้ที่มีความสำเร็จในหน้าที่การงานของตน ความอดทนนอกจะเป็นประโยชน์แล้วยังสามารถช่วยทางสังคมรอบข้างด้วย

การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ผู้ที่มีจิตเสียสละ ยอมสละให้ปันสิ่งของของตนเองแก่ผู้อื่นด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพื่อช่วยเหลือคนอื่นในยามที่เขาสับสนบ้าง ให้เพื่อบูชาคุณของผู้ที่ควรบูชาบ้าง ไม่ว่าจะให้ด้วยเหตุผลใด การให้นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เพราะต้องต่อสู้กับความตระหนี่ถี่เหนียวที่ติดอยู่กับจิตของเรามานาน เพราะฉะนั้นบุคคลผู้มีปกติให้ ย่อมเป็นที่รักของผู้ได้รับ และได้รับมิตรภาพจากผู้รับ ผู้ให้ย่อมผูกไมตรี สร้างมิตรภาพได้ด้วยอาการอย่างนี้ จึงเห็นการให้หรือการแบ่งปันจึงเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญ และผู้ให้ยิ่งเป็นที่น่าสรรเสริญ ดังพุทธสุภาษิตว่า ททมาโน ปิโย โหติ.“ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก” ท่านพุทธทาสกล่าวว่า การบริจาค การเสียสละด้วยความพอใจเป็นความสุขส่วนตน มีเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นเรื่องสำคัญ (พุทธทาสภิกขุ,2549: 2) จึงเห็นได้ว่า ความเป็นผู้เสียสละเป็นผู้ที่สังคมรักใคร่ เป็นที่สังคมนิยม คนเราเมื่ออยู่ในสังคมใดก็ตามถ้าเป็นผู้มีความเสียสละ รู้จักการแบ่งปัน สังคมนั้นหรือครอบครัวนั้นก็จะมีแต่ความสุข

บทสรุป

หลักฆราวาสธรรม อันเป็นหลักคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้แสดงไว้เพื่อให้มนุษยชาตินำไปเป็นแนวทางในการสร้างตัวให้ประสบความสำเร็จในชีวิต บุคคลผู้หวังความประสบความสำเร็จในชีวิตสมควรอย่างที่จะต้องนำหลักฆราวาสธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ สังคมที่ไร้พรมแดนอย่างปัจจุบันนี้ ยิ่งสำคัญเป็นที่สังคมจะมีความจริงให้ต่อกัน ด้วย

ความเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในแง่มุมมองของความคิดแล้วยิ่งจำต้องพิจารณาก่อนพูดหรือวิจารณ์ ความไร้พรมแดนในการแข่งขันก็ยิ่งจำต้องมีความอดทนต่อการดำเนินชีวิต รู้จักปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้มีความสอดคลองกันสังคมที่เป็นอยู่ ที่มากไปกว่านั้นความเป็นผู้มีความเสียสละ รู้จักแบ่งปัน มีความถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน รู้จักการให้อภัยสังคมก็จะมีแต่ความสุข ฆราวาสธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่มุ่งประโยชน์ต่อสังคมและชีวิตของผู้อยู่ครองเรือน

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *ไทยพระไตรปิฎก.* กรุงเทพฯ: Mahachulalongkorn rajavidyalaya University Press.

ชมรมประสานงาน DOU. (2009). *สูตรสำเร็จการพัฒนาองค์กรและเศรษฐกิจ.* ปทุมธานี: กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย.

ทัตตชีโว ภิกขุ. (2529). ฆราวาสธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิวไวเต็ก.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2001). *ธรรมนูญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : กองทุนอริยมรรค.

(พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตฺโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*: พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ :มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระศรีธรรมนิเทศ. *มงคล 38 ประการ.* ม.ป.ป.

วิทย์ วิศทเวทย์. (1997). *ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต.* กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

พุทธทาสภิกขุ.(2525). *พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต.* กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์สุขภาพใจ

พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ฆราวาสธรรม.* กรุงเทพฯ: พระนคร.

พุทธทาสภิกขุ, (2534) *ธรรมะของผู้ครองเรือน*, กรุงเทพฯ : ภาพการพิมพ์.

คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. (2551). *รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2551*. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (2539) *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์หามกุฎราชวิทยาลัย.

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

PHRAPARIYATTIDHAM SECONDARY SCHOOL AND LEARNING MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY

[1]พระดบัสวิน ปภสฺสโร (แสนสุริวงค์)

[1]Phra Dabatsawin Phapatsaro (Saensuriwong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

babybee8856@gmail.com

Received : July 06, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10,2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและเพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืนตามหลักการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยให้วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสนามหลวงและธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่สำคัญ ได้แก่ (1) ส่งเสริมความเป็นครูมืออาชีพ (2) การเสริมสร้าง

[1]อาจารย์, หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ทักษะ C-Teacher สำหรับผู้สอนผู้สอน (3) การเสริมสร้างทักษะ 3R 8C สำหรับผู้เรียน (4) การบูรณาการพุทธวิธีการสอนกับการจัดการเรียนรู้

คำสำคัญ : โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, การจัดการเรียนรู้, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This academic article aimed to propose an idea and guidelines of learning management in the 21st century for the Phrapariyattidham secondary school, which is highly important to develop competencies of learners for being able to learn, live their life in the society, live together with other people happily including applying those knowledge and understanding to the changing society in an appropriate, balance and sustainable manner, according to the principles of the Phrapariyattidham secondary school. The temple organizes the study of scripture. Department of general education and is a study of Buddhism in both sanam luang pali and dhamma sanam luang departments in conjunction with the basic education curriculum of the ministry of education. Significant guidelines of learning management in the 21st century for the Phrapariyattidham secondary school are (1) promoting the professional teachers, (2) enhancing C-Teacher skill in instructors, (3) enhancing 3R 8C skill in learners, and (4) integrating Buddhist methods of teaching with learning management.

Keywords: the Phrapariyattidham secondary school, learning management, the 21st century.

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสนามหลวงและธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม (กศป.) เป็นผู้กำหนดนโยบาย แผนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและ

มาตรฐานสถานศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ควบคุมดูแลและกำกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานกลางในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการศึกษาพระปริยัติธรรมและ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม(กศป.) มีหน้าที่ด้านงานธุรการและสนับสนุนงานวิชาการให้แก่คณะกรรมการ รวมทั้งมีหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ และปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2558 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้แก่ พระภิกษุ และ สามเณร ปัจจุบันสังกัดสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ปัจจุบันการจัดการศึกษาในทางพระพุทธศาสนากับกระแสอิทธิพลของเทคโนโลยียุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ อันเป็นการหล่อหลอมให้บุคคลมีค่านิยมวัตถุนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม จนเกิดปัญหาสังคมไร้ระเบียบ บุคคลขาดคุณธรรมและจริยธรรมด้านความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม ความเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนในสังคมต้องปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษาต้องปรับปรุงเพื่อให้คนมีความรู้ความสามารถให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้นักการศึกษา จึงได้พยายามปรับปรุงหลักสูตรในระดับต่างๆ ให้ได้มาตรฐาน เพื่อเป็นหลักในการนำไปใช้แก้ปัญหาและดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้จากการศึกษาและอภิปรายกันอย่างกว้างขวางทั้งในสังคมโลก สังคมอาเซียนและสังคมไทยกระแสของโลกปัจจุบันและอนาคตมีลักษณะ 7 คือ ทักษะด้านเทคโนโลยี ความสนใจใคร่รู้ มีจินตนาการ การคิดเชิงธุรกิจ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรม ทักษะการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและสนใจต่อโลก ทักษะในการสื่อสารและความร่วมมือ และที่สำคัญทักษะในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้โดยเฉพาะต่อผู้เรียนสำหรับการดำรงชีวิตในยุคของการเติบโตทางเศรษฐกิจของโลกปัจจุบัน ได้แก่ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ (Partnership for 21st Century Skills-P21 : Online) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น

ได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสนามหลวงและธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม (กศป.) เป็นผู้กำหนดนโยบาย แผนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและมาตรฐานสถานศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ควบคุมดูแลและกำกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานกลางในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการศึกษาพระปริยัติธรรมและ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม(กศป.) มีหน้าที่ด้านงานธุรการและสนับสนุนงานวิชาการให้แก่คณะกรรมการ รวมทั้งมีหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ และปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2558 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้แก่ พระภิกษุ และ สามเณร ปัจจุบันสังกัด สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

บทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งแผนกบาลีสนามหลวงและธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการบูรณาการองค์ความรู้ในหลายด้าน ซึ่งทักษะเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้เรียน ที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจอันจะส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการจัดเรียนรู้ที่เหมาะสมโดยการพัฒนาทักษะสำคัญสำหรับครูผู้สอน พัฒนาทักษะผู้เรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางรวมไปถึงการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการกับหลักการสอนที่สำคัญตามแนวทางพุทธวิธีการสอน ให้บรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2432

และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับ ต่อมามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดแผนกมัธยมศึกษาขึ้น เรียกว่า “ โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา” เมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาได้แพร่หลายออกไป ทางคณะสงฆ์โดยองค์กรศึกษา จึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่า “ โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำหรับนักเรียน” โดยสังฆมนตรี จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้ออกเป็นระเบียบกระทรวง ศึกษาธิการ ตั้งแต่ปี พ. ศ. 2500 ต่อมาปี พ. ศ. 2507 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีขึ้นใหม่เรียกว่า “บาลีศึกษาสามัญและปริยัติศึกษา” พร้อมทั้งยกเลิกระเบียบสังฆมนตรีว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำหรับนักเรียน ต่อมาพิจารณาเห็นว่า การศึกษาทางโลกเจริญ ก้าวหน้ามากขึ้นตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงเห็นควรให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เพื่อให้ผู้ศึกษาได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป จึงได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พุทธศักราช 2514 รองรับ และระเบียบกระทรว ศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช 2535 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2535 กำหนดว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในวัด หรือที่ธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจะจัดตั้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ และด้วยความเห็นชอบของประธานสภาการศึกษาสงฆ์ โรงเรียนต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวง ศึกษาธิการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (เดิมกรมการศาสนา) จะให้การสนับสนุนเป็นเงินอุดหนุนตามกำลังงบประมาณ และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนดดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาอบรมแก่เยาวชนชายที่เข้าไปบวชในพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักธรรมคำสอนแห่งพระพุทธศาสนาเป็นหลักสูตรการอบรมเพื่อให้ผู้ได้รับการอบรมมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม สมกับที่ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาปัจจุบันมีการศึกษาสงฆ์มีอยู่ 3 แผนก ได้แก่ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา แผนกธรรม และแผนกบาลีนั้นเป็นการจัดการศึกษาเฉพาะด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วน ๆ ไม่มีวิชาสามัญศึกษาเข้าไปปะปน ส่วนแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาที่ผสมผสานกันทั้งหลักสูตรแผนกธรรม แผนกบาลี และหลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเข้าด้วยกัน แต่หลักสูตรแผนกธรรม -บาลีไม่เข้มข้นมากนัก แต่ก็ยังมีเนื้อหามากกว่าวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจึงเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับเยาวชนยุคปัจจุบัน เพราะสามารถบูรณาการ

นำเอาการศึกษาสงฆ์ทั้ง 3 แผนกมาหลอมเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นการศึกษาแผนกเดียวที่ทุกคนย่อมรับว่า เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา, 2561)

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการ มีความรู้และมีทักษะ จะช่วยให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความหมาย และมีคุณค่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้กระบวนการเรียนรู้มิได้จำกัดว่าจะต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ หรือที่เรียกกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสัมฤทธิ์ผล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สรุปการจัดการเรียนรู้ที่ยอมรับว่าบุคคลหรือผู้เรียนมีความแตกต่างกัน และทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้จัดการเรียนรู้ควรมีความเชื่อพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประการ คือ เชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดได้ทุกที่ ทุกเวลาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการสืบค้น เน้นงานที่มีปฏิสัมพันธ์ บทเรียนที่มีความยืดหยุ่น เคารพคุณค่าของความแตกต่างอย่างหลากหลาย ให้การเรียนรู้ที่มีการส่งเสริมสนับสนุนผู้เรียน ประเด็นสำคัญของอาจารย์ยุคใหม่ ต้องไม่เน้นที่ “การสอน” แต่ทำหน้าที่สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน เน้นการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ชี้แนะการเรียนรู้ ในด้านเนื้อหาสาระสำคัญที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 จะยึดหลัก 3Rs ประกอบด้วยการอ่าน การเขียน และมีความรอบรู้ในด้านคณิตศาสตร์ (Reading, Writing and Arithmetic) และ หลัก 4Cs ประกอบด้วย 1) การคิดแบบมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) คือ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผลและต้องสามารถตัดสินคุณค่าของสิ่งที่คิดนั้นด้วย 2) การสื่อสาร(Communication) คือต้องมีความสามารถใช้ศัพท์ใช้ภาษา ใช้ ICT และใช้จิตวิทยาเพื่อสื่อสารกับผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จได้ 3) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) คือ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้4) การสร้างสรรค์ (Creativity) คือ มีความสามารถในการจินตนาการเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อันจะนำไปสู่สิ่งใหม่หรือความคิดใหม่ๆ วิธีการใหม่ๆ ที่เรียกว่า นวัตกรรม (Innovation) การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา การติดต่อสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้สอนสอนไม่ได้ ผู้เรียนต้องเรียนเองหรือพูดใหม่ว่าผู้สอน ต้องไม่สอน แต่ต้องออกแบบการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการเรียนแบบลงมือทำ คิดแก้ปัญหาด้วย

ตนเอง โดยมีผู้สอนคอยให้คำปรึกษาแนะนำแล้วการเรียนรู้ก็จะเกิดจากภายในใจและสมองของตนเองการเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า PBL (Problem-Based Learning) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การเรียนรู้ (Learning) เป็นกระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการพัฒนาความคิดและความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมี 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึงพัฒนาการด้านสติปัญญาและความคิด โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้ (1) ความรู้ (Knowledge) หมายถึงความสามารถในการที่จะจดจำ และระลึกได้เกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับไปแล้ว (2) ความเข้าใจ (Comprehension) สามารถให้ความหมาย แปล สรุป หรือเขียนเนื้อหาที่กำหนดใหม่ได้ โดยที่สาระหลักไม่เปลี่ยนแปลง (3) การนำไปใช้ (Application) สามารถนำวัสดุ วิธีการ ทฤษฎี แนวคิดมาใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างจากที่ได้เรียนรู้มา (4) การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแยก จำแนกองค์ประกอบที่สลับซับซ้อนออกเป็นส่วนๆ ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยต่างๆ (5) การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวม หรือนำองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆ เข้ามารวมกัน เพื่อให้เกิดเรื่องใหม่หรือสิ่งใหม่ (6) การประเมินค่า (Evaluation) สามารถตัดสิน ตีราคาคุณภาพของสิ่งต่างๆโดยมีเกณฑ์หรือมาตรฐานเป็นเครื่องตัดสิน เช่น การตัดสินกีฬา ตัดสินคดี หรือประเมินว่าสิ่งนั้นดี ไม่ดีถูกต้องหรือไม่ โดยประมวลมาจากความรู้ทั้งหมดที่มี 2) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึงพัฒนาการทางด้านคามรู้สึกนึกคิดความสนใจ ค่านิยม ความซาบซึ้ง การปรับตัวและเจตคติต่างๆ และ 3) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึงการพัฒนาทักษะในทางปฏิบัติ ได้แก่ทักษะในการใช้อวัยวะต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหว การลงมือทำงาน การทำการทดลอง จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญเพราะเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียน ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกัน หากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมแล้วย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนดังนี้ ดังนี้ 1) มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้ 2) เกิดทักษะหรือมีความชำนาญในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้ 3) เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน 4) สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และ 5) สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้ ซึ่งการที่ผู้สอนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญานั้น การส่งเสริมที่ดีที่สุดก็คือการให้การศึกษา ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 เป็น

กระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดขึ้นโดยผลมาจากประสบการณ์และทำให้มีการเพิ่มสมรรถนะ(Performance) เพิ่มความสามารถของการเรียนรู้ในอนาคตมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการไม่ใช่ผลผลิต (เป็น Process ไม่ใช่Product) เกิดการเรียนรู้ที่ผลหรือสมรรถนะการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงความรู้ความเชื่อพฤติกรรมหรือเจตคติและมีผลระยะยาวต่อการคิดและพฤติกรรมของนักเรียนการเรียนรู้ไม ใช้สิ่งที่ให้แก่นักเรียน แต่เป็นสิ่งที่นักเรียนลงมือทำให้แก่ตนเอง เป็นผลโดยตรงจากสิ่งที่นักเรียนตีความ และตอบสนองต่อประสบการณ์ของตนทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวทั้งในอดีตและในปัจจุบัน นักการศึกษานักปฏิรูปการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในอนาคต การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันของผู้เรียน (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี, 2557 : 8-14)

ความเป็นครูมืออาชีพ

ครู คือผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นกัลยาณมิตรที่มีความสำคัญในการสั่งสอนและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์มาทุกยุคทุกสมัย ครูในแต่ละยุคต้องอาศัยวิชาความรู้ที่ตนเองถนัดและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ เพียงเพื่อหวังว่าศิษย์จะนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพที่สุจริตและเป็นคนดีของสังคม เพราะครูเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและโลกและเป็นผู้มีความสำคัญต่อการสร้างบัณฑิตให้มีความคิดที่ดี มีวิธีการวิเคราะห์อย่างถูกต้องและมีระบบระเบียบในการปฏิบัติงาน ตลอดจนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพเชิงวิชาการ เชิงวิชาชีพ ซึ่งศิษย์ควรได้รับการปลูกฝังอบรมจากครูผู้สอน ซึ่งในความเป็นครูมืออาชีพต้องมีภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ (พระมงคลธรรมวิธาน พระครูสิริธรรมนิเทศ และประสิทธิ์ สระทอง, 2561: 2486) ดังนี้

1. t (teaching) การสอน หมายถึง การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ ความสามารถในวิชาการทั้งปวงและเกิดปัญญาในการด ารงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคม ซึ่งถือว่า การสอนคืองานหลักของครู

2. e (ethics) จริยธรรม หมายถึง ผู้ที่เป็นครูจะต้องมีบทบาทในการอบรมส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียน และจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่เหมาะสม

3. a (academic) วิชาการ หมายถึง ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในทางวิชาการทั้งต่อตนเองและในด้านการส่งเสริมความเจริญงอกงามของศิษย์ด้วย

4. c (cultural heritage) การสืบทอดวัฒนธรรม หมายถึง ครูจะต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

5. h (human relationship) มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ครูอาจารย์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม ซึ่งมนุษยสัมพันธ์ของครูประกอบด้วย มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู และมนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง/ชุมชน

6. e (evaluation) การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการเรียนของนักเรียนและการสอนของครู ซึ่งการประเมินผลสามารถทำได้หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเนื้อหาเพื่อนำไปพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

7. r (research) การวิจัย หมายถึง การที่ครูต้องเป็นนักแก้ปัญหา และศึกษาหาความรู้จากความจริงที่เชื่อถือได้ ซึ่งการที่จะแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพครูจะต้องทราบสาเหตุที่แท้จริงของการปัญหา เหตุนี้ทำให้การวิจัยเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ครูได้ข้อมูลที่เป็นจริงและน่าเชื่อถือเพื่อนำไปใช้พัฒนากระบวนการเรียนการสอน ซึ่งการวิจัยในเบื้องต้นสำหรับครูสามารถทำได้โดยการตั้งปัญหา การตั้งสมมุติฐานในการแก้ปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผล

8. s (service) การบริการ หมายถึง การบริการให้แก่ศิษย์ ผู้ปกครองและชุมชน

การเสริมสร้างทักษะ C-Teacher สำหรับผู้สอน

ผู้สอนผู้สอนจำเป็นต้องมีทักษะสำคัญสำหรับยุคนี้ที่เรียกว่า C-Teacher ซึ่งได้แก่ (1) Content: ผู้สอนต้องมีความรู้และทักษะในเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี เพราะหากผู้สอนไม่เชี่ยวชาญในเรื่องที่สอนหรือถ่ายทอด ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมาย (2) Computer (ICT) Integration: ผู้สอนต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เทคโนโลยีจะช่วยกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้เรียน ยิ่งถ้าได้ผ่านการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพจะยิ่งช่วยส่งเสริมทักษะที่ต้องการได้เป็นอย่างดี (3) Constructionist: ผู้สอนต้องเข้าใจแนวคิดที่ว่า ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นได้เองจากการเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่เข้ากับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ได้รับ และได้จากการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ โดยผู้สอนสามารถนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้และสร้างสรรค์ชิ้นงานต่าง ๆ ผ่านการประยุกต์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากในชั้นเรียนและจากการศึกษาด้วยตนเอง (4) Connectivity: ผู้สอนต้องสามารถจัดกิจกรรมให้เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้สอนในสถานศึกษาเดียวกันหรือต่างสถานศึกษา รวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษาและสถานศึกษากับชุมชนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรง

ให้แก่ผู้เรียน (5) Collaboration: ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เพื่อฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสารสนเทศระหว่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะอาชีพและทักษะชีวิต (6) Communication: ผู้สอนมีทักษะการสื่อสาร ทั้งการบรรยาย การยกตัวอย่าง การเลือกใช้สื่อ การนำเสนอสื่อ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมนำไปสู่ความเข้าใจและสามารถเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (7) Creativity: ผู้สอนจำเป็นต้องสร้างสรรค์กิจกรรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย แปลกใหม่จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด ผู้สอนต้องเป็นมากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรงเพียงอย่างเดียว และและ (8) Caring: ผู้สอนต้องมีมุทิตาจิตต่อผู้เรียน ต้องแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใยอย่างจริงใจต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อใจส่งผลต่อการจัดสภาพการเรียนรู้ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย ซึ่งเป็นสภาพที่ผู้เรียนจะมีความสุขในการเรียนรู้และจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด (ถนอมพร เลาหจรัสแสง, 2556 : 15-19**)**

การเสริมสร้างทักษะ 3R 8C สำหรับผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว ต้องคำนึงถึงทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเริ่มต้นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีแนวคิดเรื่อง “ทักษะแห่ง อนาคตใหม่: การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” พัฒนาโดยเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการ เรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการเห็นเยาวชนมีทักษะ 3R ประกอบด้วย Reading (การอ่าน) wRiting (การเขียน) และ aRithmetic (คณิตศาสตร์) และ 8C ประกอบด้วย Critical Thinking & Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการ แก้ปัญหา) Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-Culture Understanding (ทักษะด้าน ความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork & Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การ ทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information & Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & ICT literacy (ทักษะด้าน คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career & Learning Skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) (กนก จันทร์ทอง, 2560 : 227-241) และ Compassion : มีคุณธรรม มีเมตตา กรุณา มีระเบียบวินัย (วัชระ จตุพร, 2561 : 13-14)

พุทธวิธีการสอน

การเรียนการสอนตามแบบพุทธวิธีของพระพุทธเจ้าเป็นการสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพราะประเทศไทยเป็นเมือง

พุทธมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในทุกมิติอย่างลึกซึ้ง พุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวิถีไทยมากว่า 2,000 ปี พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีอิทธิพลต่อหลักคิด การประพฤติปฏิบัติตน วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ สืบเนื่องยาวนานบนผืนแผ่นดินไทย

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า หรือพุทธวิธีการสอนมี 5 แบบ ดังนี้ (1) วิธีเอกังสลักษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ หรือกุศลเป็นสิ่งควรบำเพ็ญ อกุศลเป็นสิ่งควรละ (2) วิธีวิภัชชลักษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้ชัดเจน เช่น มีผู้ถามว่า ผู้หญิงกับผู้ชายใครดีกว่ากันอย่างนี้ จะตอบยืนยันไปข้างเดียวแบบเอกังสะไม่ได้ ควรต้องตอบแยกว่า เป็นหญิงบางคนดีกว่าชายบางคน ชายบางคนดีกว่าหญิงบางคน ดังนี้เป็นต้น เป็นคำตอบหรือคำสอนที่มีเงื่อนไข (3) วิธีปฏิปุจฉาลักษณะ คือ ทรงถามย้อนเสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน เช่นที่ทรงสนทนากับสัจจกนิครนถ์ เรื่องอัตตา และอนัตตา สัจจกนิครนถ์ยืนยันว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นตัวตน เป็นของตน เพราะมีตัวตนคนทั้งหลายจึงได้มีบุญมีบาป เปรียบเหมือนพืชพันธุ์ธัญญาหารอาศัยแผ่นดินจึงงอกงามไพบูลย์ ไม่มีแผ่นดินเสียแล้ว พืชพันธุ์ต่างๆ ก็ไม่มีที่อาศัยเจริญเติบโตได้ (4) วิธีฐปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ คือ ไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ หรือยังไม่ถึงเวลาที่จะรู้ ตัวอย่างเรื่องพระมาลุงกยะมาทูลถามเรื่อง โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือคนละอย่าง เป็นต้น (5) วิธีอุปมาลักษณะ คือ ทรงสอนแบบเปรียบเทียบ เช่น ทรงเปรียบเทียบภิกษุด้วยผ้าเปลือกไม้และผ้ากาสี ทรงเปรียบเทียบลัทธิของมักขลิโคศาลว่าเหมือนผ้าที่ทำด้วยผมคน เป็นต้น

พระพุทธเจ้ามีวิธีการสอนให้ผู้เรียนได้รู้แจ้งเห็นจริง โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ หลากหลาย ให้เหมาะกับจริตนิสัยของแต่ละคน พระองค์สามารถยกเอาธรรมชาติใกล้ตัวมาเป็นสื่อในการสอน สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นวัสดุสิ่งของ บุคคลหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าบางอย่างที่จะเป็นประโยชน์ในการสอน พระพุทธองค์จะทรงหยิบยกเอาขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการสอนพระธรรมทันที แสดงว่าพระองค์ทรงเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียกว่า "โสตทัศนูปกรณ์ (Audio visual aids)" และแสดงให้เห็นว่าการสอนของพระองค์เป็นงานประจำที่ไม่เลือกเวลาและสถานที่ จะต้องสอดทุกโอกาสที่พอจะสอนได้ (บรรยวัสถ์ ฝางคำ, 2563 : 2-5)

บทสรุป

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยมหาเถรสมาคม (มส.) ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งปัจจุบันใช้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ทั้งในวิชาธรรมและวิชาสามัญควบคู่กันไป และเพื่อสร้างศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรและสอดรับกับการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 นั้น จึงนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอนวิถีใหม่ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องปรับตัวตามแนวทางการ

จัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญคือ (1) ส่งเสริมความเป็นครูมืออาชีพ (2) การเสริมสร้างทักษะ C-Teacher สำหรับผู้สอน (3) การเสริมสร้างทักษะ 3R 8C สำหรับผู้เรียน และ(4) การบูรณาการพุทธวิธีการสอนกับการจัดการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

กนก จันทร์ทอง.(2560). *การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21*.วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,ปีที่ 28 ฉบับที่ 2

ถนอมพร เลาหจรัสแสง.(2556).*การเรียนรู้ในยุคสมัยหน้า : ตอนอนาคตผู้สอนไทย ผู้สอนพันธุ์ C.* เชียงใหม่ : สถานบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรยวัสถ์ ฝางคำ. (2563).*พุทธวิธีการสอน*. อุบลราชธานี : วิทยาการพิมพ์.

พระมงคลธรรมวิธาน พระครูสิริธรรมนิเทศ และประสิทธิ์ สระทอง. (2561) Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน 2561. 2486-2499.

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา.(2561). สืบค้นจาก:https://th.wikipedia.org.

วัชระ จตุพร. (2561).โรงเรียนทางเลือกกับการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนแห่งศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น,*ปีที่ 41 ฉบับที่ 2 เม.ย.-มิ.ย. 2561.

สันติ งามเสริฐ. (2563).*วารสารสหศาสตร์*, ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2542).*พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542.* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 –2579.* พิมพ์ครั้งที่ 1: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์จังหวัดปทุมธานี. (2557).*คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนระดับอุดมศึกษาเป็นสำคัญ*.ปทุมธานี : สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน.

Partnership for 21st Century Skills-P21. (2011). *Framework for 21st Century Learning*. Online, http://www.p21.org.

การท่องเที่ยวเชิงพุทธปราสาทกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

KUKASING CASTLE BUDDHIST TOURISM KUKASING SUBDISTRICT, KASET WISAI DISTRICT ROI ET PROVINCE

[1]อุมารินทร์ เลิศสหพันธ์ และ [2]พระวรพันธุ์ วรปญฺโญ/กระจายศรี

[1]Umarin Lertsahaphan and [2]Phra Worapant warapanyo (Khajaisri)

มหาวิทยาลัยมหาจุลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]umarin26um@gmail.com, [2]phraphichsap@gmail.com

Received: July 08, 2023; **Revised**: July 27, 2023; **Accepted**: August 23, 2023

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธหรือเชิงศาสนา เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนาสถาน เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถาน และครูบาอาจารย์ รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา ปราสาทกู่กาสิงห์ เป็นศาสนสถานตามนัยความหมายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นโบราณสถานสถาปัตยกรรมศิลปะเขมรแบบบาปวน ในศตวรรษที่ 16 สร้างขึ้นเป็นเทวสถานในลัทธิไศวนิกาย เพื่ออุทิศถวายแด่พระอิศวรเทพเจ้าสูงสุด มีปรางค์ 3 องค์ ประกอบด้วย 1) กลุ่มปราสาทประธาน 2) บรรณาลัย และ3) โคปุระ (ซุ้มประตู) ซึ่งทำให้เกิดคุณค่าของการท่องเที่ยวปราสาทกู่กาสิงห์ ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านจิตใจ ชาวบ้านมีความศรัทธาต่อปราสาทกู่กาสิงห์ ได้มาขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และการทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลในการสร้างขวัญกำลังใจ 2) คุณค่าด้านสังคม 3 ประการ คือ (1) การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม เช่น การประกอบพิธีกรรม สรงกู่ ระหว่างเดือนเมษายน–พฤษภาคมของทุกปี (2) ความสามัคคี เช่น

[1]อาจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่นมหาวิทยาลัยมหาจุลงกรณราชวิทยาลัย

[2] อาจารย์, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุลงกรณราชวิทยาลัย

การเสี่ยงทายของชาวบ้านนำน้ำอบน้ำหอมไปรดสรงตามกู่ ชุมชนร่วมกันจัดงานเทศกาลการท่องเที่ยวกินข้าวพาแลงด้วยความพร้อมเพรียง (3) การพัฒนาชุมชน การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณรอบๆ ปราสาทและบริเวณใกล้เคียง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 3) คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ลวดลายสลัก ลายกลีบบัว และลายกนก ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นับได้ว่าปราสาท กู่กาสิงห์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธหรือเชิงศาสนา สำหรับมวลมนุษยชาติอีกแห่งหนึ่งอย่างภาคภูมิใจ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, ปราสาทกู่กาสิงห์

Abstract

Buddhist or religious tourism is a trip to a religious place to visit or worship sacred things worship and teacher including religious activities Kuka Sing Castle It is a religious place in the sense of Buddhist tourism. It is an ancient Khmer architecture in the Bapuan style in the 16th century, built as a temple in the Sawai sect. To dedicate to Shiva, the supreme god, there are 3 pagodas consisting of 1) the main castle group 2) the library and 3) the Kopura (arch) which creates the value of tourism in Prasat Kukasing in 3 aspects: 1) psychological value Villagers have faith in Ku Ka Sing Castle. came to ask for blessings for prosperity and a spiritual refuge and witchcraft 2) 3 social values: (1) the continuation of cultural traditions, such as performing the Song Ku ritual between April and May every year; The house brought perfumed water to bathe on Ku. Communities join together to organize the Pa Lang Rice Tourism Festival in unison. (3) Community Development Improving the surrounding landscape Castle and surrounding area 3) Value of art and culture, carved patterns, lotus petals and Kanok patterns. Made people to gain knowledge about Bapuan Khmer art which is a cultural heritage It can be said that Kuka Sing Castle Is it a Buddhist or religious tourist attraction? for mankind another proud

Keywords: Buddhist tourism, Kukasing Temple

บทนำ

ประเทศไทยมีแหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงทำให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ และการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเทศไทยดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติให้มีความต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีชื่อเสียง โดยซึมซับวิถีชีวิต ประเพณีที่ดีงาม สักการะสิ่งศักดิ์ตามความเชื่อทางศาสนา ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน นอกจากนี้ส่งผลให้ธุรกิจเกี่ยวเนื่องอื่นๆ เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พัก ธุรกิจขายของที่ระลึก เป็นต้น (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2552: 44) ในฐานะประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาการท่องเที่ยวในแนวพุทธ มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ซึ่งถ้าหากกล่าวถึงพระพุทธวจนะในคราวที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ว่า *“พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสดุจธุลีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”* (ส.ส. (ไทย) 15/141/179-180) จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวแนวพุทธ ในแต่ละนิยามล้วนมีความหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ ศึกษาหาข้อปฏิบัติอันเป็นหลักการในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น และผู้ให้การบริการอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขสันติภาพแก่มวลมนุษย์ทุกหมู่เหล่า และการปฏิบัติในหนทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์รวมถึงหมู่สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอันวิถีทางแห่งธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่ทุกสรรพสิ่งล้วนต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเพื่อความดีงามของสังคม และสรรพสิ่งในโลก “การท่องเที่ยวแนวพุทธ คือ การเดินทางเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง” (พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, 2542: 4-9) เมื่อพูดถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธแล้ว ปราสาทกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จึงถือว่าเป็นโบราณสถานสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรที่เรียกว่าบาปวน พ.ศ.1560-1630 โดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 9 อุบลราชธานี สังกัดกรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะกู่กาสิงห์ให้สวยงามยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในภาคอีสาน ตลอดถึงการเป็นศูนย์กลางมรดก ทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ

คำว่า Bhuddhist Tourism เป็นการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ผู้เขียนขอนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงพุทธใน 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้ คือ

1. การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวว่า เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ จะกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน และการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่มีคำว่าระยะทางจะใกล้หรือไกล และการเดินทางเพื่อจะเป็นการค้างแรมหรือไม่ก็ตาม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543: 2) และยังเป็นการท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทนแต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 6)

2. การท่องเที่ยวเชิงพุทธ แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน เช่น อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกัน 2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม ได้แก่ การนั่งสมาธิและทำวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549: 28) การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และปันผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งชุมชนนั้นๆหรือที่เรียกว่า Buddhist Tourism (ธนิต บุตรทิพย์สกุล, 2558: 43)

3. สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว เป็นผลตามมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้การท่องเที่ยวของชนชั้นกลางทั่วโลกขยายตัวอย่างรวดเร็วไปตามกันจนถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก ในสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น ประชากรส่วนใหญ่ต้องทำงานหลัก ต้องการพักผ่อนหย่อนใจเมื่อมีโอกาสหรือสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจเอื้ออำนวย(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542: 15) นักท่องเที่ยวภายในประเทศเกือบทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวจึงมีหลายประการ ดังนี้ 1) ความเครียดในการทำงาน จากการทำงานที่เคร่งเครียดตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เองร่างกายจึงจำเป็นที่ต้องการพักผ่อนเพื่อให้การทำงานในช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น 2) รายได้ของประชากรดีขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานและประดิษฐ์ค้นคิดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ขึ้นมา 3) ความสะดวกทางด้านการคมนาคม การคมนาคมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริม ทำให้เกิดกิจการท่องเที่ยวปรากฏขึ้น ในสภาพปัจจุบัน 4) มีเวลาว่าง เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำ

ให้เครื่องมือเครื่องใช้ที่นำมาใช้ในการผลิตมีประสิทธิภาพ มีการนำเอาเครื่องมือและเครื่องจักรชนิดต่างๆ มาใช้ทำงานแทนคนทำให้รายได้ของประชากรโดยทั่วไปดีขึ้น และมีเวลาว่างพอที่จะนำไปใช้แสวงหาความสุขทางด้านการท่องเที่ยวและอื่นๆ 5) จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จากการที่จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น และยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆ โดยอาศัยหลักวิชาการและเพื่อสนองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น (นิคม จารุมณี, 2536:33)

4. บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น คือ 1) สภาพของวัดที่มีสถูปเจดีย์ วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัด อยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน พระสงฆ์สามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่ผู้ไปเยือนฯลฯ 2) วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา มีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรม ในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆ (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, 2535: 44) 3) การที่วัดเป็นสถานที่ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวาง มีข้าวของเครื่องใช้มากมาย วัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น (Bhatia, A.K., 1983: 237)

จะเห็นได้ว่าบทบาทของวัดเอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น วัดอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น นับเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวเปิดหูเปิดตามากขึ้น เป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษาและคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ และชื่นชมผลงาน อันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษา และดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ซึ่งมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันสืบทอดเป็นมรดกวัฒนธรรมสืบต่อลูกหลานต่อไป

ปราสาทกู่กาสิงห์

กู่กาสิงห์ คำว่า กู่ มาจากคำที่ชาวบ้านทั่วไปใช้เรียกโบราณสถานที่เป็นปราสาทหิน คำว่า กา ในภาษาอีสานตรงกับคำว่า ตรา ในภาษากลาง ซึ่งมีความหมายเดียวกัน หมายถึงเครื่องหมาย ส่วนคำว่า สิงห์ มาจากชื่อประติมากรรมรูปสิงห์สองตัวที่ตั้งอยู่ทางเข้าปราสาท ซึ่งเป็นไปตามคติทวารบาลของศิลปะแบบเขมร เพราะสิงห์เป็นสัตว์ที่มีอำนาจจึงทำหน้าที่รักษาทวารบาลหรือประตูของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สร้างตามคติความเชื่อทางศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย ซึ่งนับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด จากลวดลายหน้าบัน ทับหลัง สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะเขมรแบบบาปวน เช่น ทับหลัง

มีลักษณะเป็นการเล่าเรื่อง โดยมีภาพบุคคลเป็นส่วนใหญ่ มีรูปของหน้าสัตว์ประหลาดโดยการผสมผสานรวมกับเทวดาที่นั่งอยู่ภายในซุ้ม หรือบางภาพอาจเป็นการเล่าเรื่องของ กฤษณะอวตาร ได้แก่ ปราสาทแม่บุญตะวันออก เป็นต้น กู่กาสิงห์ สร้างในศตวรรษที่ 16 (ราว พ.ศ. 1550 - 1630) เป็นเทวสถานอุทิศถวายแด่พระอิศวร เทพเจ้าสูงสุด สร้างด้วยศิลาแลง และศิลาทราย มีปรางค์ 3 องค์ (ปรางค์องค์กลางขนาดใหญ่กว่าอีกสององค์) ตั้งบนฐานของศิลาแลงเดียวกัน เรียงในแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกฐานของปรางค์ก่อด้วยหินทรายสลักลวดลาย มีอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (บรรณาลัย คือห้องสมุด หรือห้องเก็บพระคัมภีร์) ปรางค์ประธาน มีห้องครรภคฤหะ (ห้องประกอบพิธีกรรม) พบศิวลึงค์ ซึ่งเป็นตัวแทนของเทพสูงสุด คือ พระอิศวร และความอุดมสมบูรณ์ตามความเชื่อศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย พบทับหลังหลายชิ้น ชิ้นหนึ่งสลักเป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณในซุ้มเรือนแก้ว โดยยืนอยู่เหนือหน้ากาฬ ซึ่งใช้มือยึดจับท่อนพวงมาลัยอีกทีหนึ่ง พบซุ้มหน้าบันสลักเป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณท่ามกลางลายก้านขดอีกด้วย ส่วนปรางค์อีกสององค์ มีขนาดและลักษณะเดียวกันผนังก่ออิฐมีประตูเพียงด้านหน้า ภายในมีแท่นรูปเคารพ ถัดออกมา มีกำแพงล้อมรอบหมู่ปรางค์ และซุ้มประตู ซึ่งก่อด้วยศิลาแลงทั้งสี่ด้าน มีมุขยื่นทางด้านหน้าประตูเข้าออกสามทาง (ด้านหน้า และด้านข้าง) ถัดออกไปเป็นคูน้ำรูปเกือกม้า ที่นี่พบโบราณวัตถุหลายอย่าง อาทิ ทับหลัง เสากรอบประตู เสาประดับผนัง (เสาลูกมะหวด) บราลี ปลียอดและอื่นๆ



ภาพประกอบที่ 1-2 ปราสาทกู่กาสิงห์

แหล่งที่มา: https://www.google.com/search?q=% =ภาพปราสาทกู่กาสิงห์

กรมศิลปากร โดยสำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 9 อุบลราชธานี กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งและฟื้นฟูบูรณะให้มีสภาพดี แต่บางอย่างไม่สามารถนำกลับเข้าที่ได้ก็เก็บ และตั้งแสดงไว้ในอาคาร ซึ่งมีมากมายคล้ายๆ กับที่ปราสาทสระกำแพงใหญ่ อุทุมพรพิสัย ศรีสะเกษ ซึ่งเป็นเทวสถานสำคัญคล้ายกัน แต่มีขนาดใหญ่กว่ากู่กาสิงห์พอควร สิ่งปลูกสร้างภายหลังบูรณะ กลับคืนสู่สภาพดีที่สุดเท่าที่จะทำได้บางอย่างเหลือเพียงร่องรอย คือ ซากฐานกรอบบานประตู ทำให้สามารถติดตั้งทับหลังกลับที่เดิมได้ หินที่เหลือจากการเรียงกลับคือ หาที่ปะติดปะต่อไม่ได้ก็กองเก็บไว้ โบราณสถานกู่กาสิงห์หรือปราสาทกู่กาสิงห์ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 3696 วันที่ 8 มีนาคม 2478 เรื่องการกำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ (กู่กาสิงห์บ้านกู่กาสิงห์) และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนพิเศษ 17ง วันที่ 17 มีนาคม 2542 เรื่องการกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานสำหรับชาติ (กู่กาสิงห์) (บุญครอง ชอบขาย, 2555: 116-117)

คุณค่าของการท่องเที่ยวปราสาทกู่กาสิงห์

1. คุณค่าด้านจิตใจ ปราสาทกู่กาสิงห์ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีสองช่วงสมัยคือ สมัยบาปวน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 และพุทธศตวรรษที่ 18 เมื่อชาวอีสานล้านช้างได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานขอมใหม่ จึงให้ความเคารพนับถือตัวปราสาทนี้เช่นเดิม มีความเชื่อและมีธรรมเนียมปฏิบัติ คือ การเคารพ กราบไหว้ การบนบานศาลกล่าว การบวงสรวงกู่ และจุดบั้งไฟเสี่ยงทายในช่วงสงกรานต์ การทรงเจ้าเข้าผีถือ เพื่อเป็นการดึงดูดศรัทธาและการอนุรักษ์โบราณสถานอีกทางหนึ่งจนถึงปัจจุบันนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า “เจดีย์ 4 หมายถึง สถานที่หรือสิ่งที่เคารพบูชาเนื่องด้วยพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) ธาตุเจดีย์ เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 2) บริโภคเจดีย์ เจดีย์คือสิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย เช่น บาตร จีวร และบริขารอื่นๆ 3) ธรรมเจดีย์ เจดีย์บรรจุพระธรรม เช่น บรรจุใบลานจารึกพุทธพจน์แสดงหลักปฏิจจสมุปบาท 4) อุทเทสิกเจดีย์ เจดีย์สร้างอุทิศพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระพุทธรูป (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2546: 24)

2. คุณค่าด้านสังคม ปราสาทกู่กาสิงห์เป็นทรัพยากรสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน ในแต่ละปีจะมีการใช้โบราณสถานกู่กาสิงห์ในลักษณะต่างๆ เช่น การประกอบพิธีบนบานของส่วนบุคคล การประกอบพิธีกรรมสรงกู่ ระหว่างเดือนเมษายน–พฤษภาคมของทุกปี การประกอบพิธีมีการจุดบั้งไฟ การเสี่ยงทายของชาวบ้านนำน้ำอบน้ำหอมไปรดสรงตามกู่ มีการทำความสะอาดเฉพาะช่วงเทศกาล รวมทั้งการจัดงานเทศกาลการท่องเที่ยวกินข้าวพาแลง และชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพื้นที่ปีละจำนวนมาก และองค์กรที่มีบทบาทในการดูแลรักษาโบราณสถานในชุมชน ท่านประเวศ วะสี กล่าวว่า “วิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง ต□างก

ลุ่มต่างสังคม ต่างก็มีรูปแบบทางวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล□อมท□องถิ่น ทำให้□เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และจารีตที่แตกต่างกันออกไป” (ประเวศ วะสี, 2547: 313)

3. คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ปราสาทกู่กาสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ เช่น ลายกลีบบัว และลายกนก ซึ่งแบบแผนผังและโบราณวัตถุที่พบนั้นบ่งบอกให้ ทราบว่ากู่กาสิงห์ ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรที่เรียกว่าบาปวน เพื่อสร้างเป็นเทวสถานอุทิศถวายแด่พระอิศวรเทพเจ้าสูงสุด สร้างด้วยศิลาแลงและศิลาทราย มีปรางค์ 3 องค์ โดยมีรูปแบบการก่อสร้าง ปราสาทกู่กาสิงห์มีผังการก่อสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงแก้วล้อมรอบประกอบด้วย 1) กลุ่มปราสาทประธาน ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน ปราสาทประธานอยู่ตรงกลางมีมุขกระสันเชื่อมกับมณฑป มีประตูและบันไดทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว อีกสามด้านทำเป็นประตูหลอก ถัดเข้าไปเป็นห้องครรภคฤหะประดิษฐานศิวลึงค์ ทำจากหินทรายสีเขียวสภาพสมบูรณ์ และมีประติมากรรมโคนนทิตั้งอยู่ด้านหน้าปราสาทประธานองค์กลาง ส่วนปราสาทด้านทิศเหนือและทิศใต้ เป็นเพียงห้องครรภคฤหะสำหรับประดิษฐานประติมากรรมรูปเคารพ 2) บรรณาลัย ตั้งอยู่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อสร้างด้วยศิลาแลง โดยสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันตกทั้งสองหลัง 3) โคปุระ (ซุ้มประตู) ก่อด้วยศิลาแลงผสมอิฐทั้งสี่ด้าน แต่สามารถใช้เข้าออกเฉพาะด้านทิศตะวันออก และด้านทิศตะวันตก จากการขุดแต่งปราสาทกู่กาสิงห์ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เช่น ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนหน้ากาล พระพิฆเณศ เศียรหินทราย แผ่นทองคำรูปดอกบัวแปดกลีบ เครื่องประดับทองคำนาคห้าเศียร โคนนทิ คานสำริด นาคสามเศียร (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด)” โบราณสถานหรือปราสาทกู่กาสิงห์นั้น ตามความหมายคำว่า “โบราณสถาน” ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 3 ให้ความหมายไว้ว่า ทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย หรือหมายถึง สิ่งที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งได้ซึ่งมีประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีอันมีอายุเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนานสิ่งที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้เช่น เมืองโบราณ ปราสาท ราชวัง วัด เทวาลัย สระน้ำ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2545: 5) โบราณสถานหรือปราสาทกู่กาสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ ลายกลีบบัวและลายกนก และพบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เช่น ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนหน้ากาล พระพิฆเณศ เศียรหินทราย เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธปราสาทกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ทำให้เกิดคุณค่าของการท่องเที่ยวปราสาทกู่กาสิงห์ ใน 3 ด้าน ได้แก่



แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1) คุณค่าด้านจิตใจ ปราสาทกู่กาสิงห์ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีสองช่วงสมัยคือ สมัยบาปวน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 และพุทธศตวรรษที่ 18 เมื่อชาวอีสานล้านช้างได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานขอมใหม่ จึงให้ความเคารพนับถือตัวปราสาทนี้เช่นเดิม มีความเชื่อและมีธรรมเนียมปฏิบัติ คือ การเคารพ กราบไหว้

2) คุณค่าด้านสังคม ปราสาทกู่กาสิงห์เป็นทรัพยากรสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน ในแต่ละปีจะมีการใช้โบราณสถานกู่กาสิงห์ในลักษณะต่างๆ เช่น การประกอบพิธีบนบานของส่วนบุคคล การประกอบพิธีกรรมสรงกู่ ระหว่างเดือนเมษายน–พฤษภาคมของทุกปี

3) คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ปราสาทกู่กาสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ ลายกลีบบัวและลายกนก ซึ่งแบบแผนผังและโบราณวัตถุที่พบนั้นบ่งบอกให้ ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรที่เรียกว่าบาปวน สร้างด้วยศิลาแลงและศิลาทราย มีปรางค์ 3 องค์ โดยมีรูปแบบการก่อสร้าง ปราสาทกู่กาสิงห์มีผังการก่อสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงแก้วล้อมรอบ

บทสรุป

ปราสาทกู่กาสิงห์ เป็นศาสนสถานตามนัยความหมายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตั้งอยู่ที่วัดบูรพากู่กาสิงห์ เป็นโบราณสถานสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรแบบบาปวน ในศตวรรษที่ 16 สร้างขึ้นเป็น เทวสถานในลัทธิไศวนิกาย เพื่ออุทิศถวายแด่พระอิศวรเทพเจ้าสูงสุด สร้างด้วยศิลาแลงและศิลาทรายมีปรางค์ 3 องค์ ประกอบด้วย 1) กลุ่มปราสาทประธาน 2) บรรณาลัย และ 3) โคปุระ (ซุ้มประตู) ปราสาทกู่กาสิงห์ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนกู่กาสิงห์ และประชาชนทั่วไปที่ได้มาเยี่ยมชม ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าด้านจิตใจ คือ ชาวบ้านมีความเชื่อศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิริมงคลและเป็นที่พึ่งทางจิตใจ 2) คุณค่าด้านสังคม คือ (1) การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม เช่น การประกอบพิธีกรรมสรงกู่ ระหว่างเดือนเมษายน–พฤษภาคมของทุกปี (2) ความสามัคคี เช่น การเสี่ยงทายของชาวบ้านนำน้ำอบน้ำหอมไปรดสรงตามกู่ (3) การพัฒนาชุมชน ในการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณรอบๆ ปราสาทและบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบาย 3) คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ปราสาทกู่กาสิงห์นั้น มีลวดลายสลักต่างๆ เช่น ลายกลีบบัวและลายกนก ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมรแบบบาปวน และหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก เช่น ทับหลังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนหน้ากาล เศียรหินทราย เครื่องประดับทองคำนาคห้าเศียร เป็นต้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่ลูกหลาน อันเป็นการตระหนักให้เห็นถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษและความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2545). *กรมศิลปากรกับการบริหารจัดการทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรม อดีต ปัจจุบันอนาคต.* กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). *คือถิ่นฐานคือบ้านเรา อบต. กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: แปลนโมทิฟ.

_____. (2549). *การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ.* กรุงเทพฯ: มปท.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). *วิถีไทยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

ชนัญ วงษ์วิภาค. (2552). *การท่องเที่ยววัฒนธรรม.* คณะโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. (2535). *วัดกับการท่องเที่ยว.* จุลสารการท่องเที่ยว. 18(1), 4–9.

นิคม จารุมณี. (2536). *การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.*กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.

นำชัย ทนุผล. (2545). *พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี.* เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542*). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.* เอกสารประกอบการสอน : คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประเวศ วะสี. (2547). *ธรรมชาติของสรรพสิ่งการเข้าถึงความจริงทั้งหมด.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น. (2542). *การท่องเที่ยวแนวพุทธ.* จุลสารการท่องเที่ยว. 18(1), 4–9.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2548). *อ่านวัฒนธรรมชุมชน.* วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์ แนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.* เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

วิรุณ ตั้งเจริญ และคณะ. (2544). *การรับรู้และจินตภาพ.* กรุงเทพฯ: สันติศิริ การพิมพ์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). *พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย ความรู้เรื่องเมืองไทย เล่มที่ 1.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Bhatia. A.K. (1983). *Tourism Development: Principle and Practices*. New Delhi: 2 nd Steering. Publishers Private Limited.

Google. (2566). *ภาพปราสาทกู่กาสิงห์.* สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2566, จาก https://www. google.com/search?q=% =ภาพปราสาทกู่กาสิงห์.


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

การเสริมสร้างความสุขของผู้สูงอายุด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาเชิงพุทธ

DEVELOP HAPPINESS IN ELDERS WITH BUDDHIST PSYCHOLOGY

[1]รุ่งนภา พลายเพ็ชร์

[1]Roongnapha Plaipetch

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

roongnapha@gmail.com

Received: July 03, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม รวมถึงเป็นผู้ที่ลูกหลานและสังคมควรจะให้การยกย่องดูแลเอาใจใส่ การเสริมสร้างความสุขของผู้สูงอายุด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาเชิงพุทธ มี 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 ดูแลด้านร่างกาย ขั้นตอนที่ 2 การดูแลทางด้านจิตใจ ขั้นตอนที่ 3 การดูแลทางด้านสังคม เป็นการดูแลผู้สูงอายุโดยส่งเสริมให้ท่านได้มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อน การมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง ขั้นตอนที่ 4 การดูแลทางด้านสภาพแวดล้อม เป็นการดูแลผู้สูงอายุโดยส่งเสริมให้ท่านมีการรับรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมทางจิตที่เหมาะสม ขั้นตอนที่ 5 การดูแลเมื่อผู้สูงอายุมีความเครียดหรือมีปัญหา บางครั้งผู้สูงอายุมีความเครียด ผู้ดูแลต้องแก้ปัญหาดังกล่าวโดยไม่ให้กระทบกับจิตใจผู้สูงอายุ หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนากายให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตตามหลักกายภาวนา หลักพุทธธรรมพัฒนาจิตใจหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจของผู้สูงวัยนั้น มีการพัฒนาในเรื่องความสัมพันธ์ทางด้านกาย วาจา ประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน การพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย หลัก

[1] นิสิต, สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธธรรมสำหรับการอยู่ในสังคมการอยู่ร่วมกันจะต้องมีความรู้ความเข้าใจสังคมในหมู่บ้านและสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง การเสริมสร้างความสุขของผู้สูงอายด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาเชิงพุทธ ทั้ง 5 ขั้นตอนต้องเอาทำด้วยความเอาใจใส่นอกจากนี้ควรนำหลักพุทธธรรมเข้ามาควบคู่เพื่อให้เกิดความสมดุล

คำสำคัญ: การเสริมสร้างความสุขของผู้สูงอายุ, กระบวนการทางจิตวิทยาเชิงพุทธ

Abstract

Elder means a person who live in his/her last period of life with the age of 60 or above, so there are many changes in health, mind, social activities. Therefore, their descendants and society should take care and look after them.To develop happiness in elders with Buddhist psychology has 5 methods which are 1)health care 2)mind care 3)social care which take care of elders by let them have nice relationship with other close people such as relatives and friends and have good vision to other people 4) environmental care which let them have joy with nature, home, and environment 5) Care when the elderly have stress or problems Sometimes the elderly have stress. The caregiver must solve the problem without affecting the elderly mind.The Buddhist way for develop elders to live is the way of body pray. The way to develop elders to have calm mind is to develop the relation between words, attitude, and action to live with other peacefully. To have strong mind is good for many Buddhist reasons. To live in society need to learn and understand other people as reality.To develop happiness in elders with Buddhist psychology with 5 methods must be concerned carefully along with the Buddhist principles for balance.

Keywords: Develop Happiness in Elders, Buddhist Psychology

บทนำ

วัยสูงอายุเป็นวัยสุดท้ายของชีวิต มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมที่เกิดขึ้นเฉพาะวัยที่อาจทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพอันเกิดจากโรคได้ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษซึ่งการให้การดูแลช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมสุขภาพจึงต้องพิจารณาทั้ง

ทางด้านร่างกายและจิตใจครอบครัวจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการที่จะดูแลผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดำรงรักษาสุขภาพที่ดีเพื่อชะลอการเสื่อมของร่างกายและป้องกันการเกิดโรคภัยไข้เจ็บ

ในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมากขึ้นเป็นลำดับ มีการกำหนดพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้สูงอายุให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนมีแผนยุทธศาสตร์เพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ และให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงให้แก่สังคมและประเทศชาติ เพราะนอกจากผู้สูงอายุจะเป็นเสาหลักของครอบครัวและสังคมแล้ว ผู้สูงอายุยังนับเป็นปราชญ์อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ยาวนาน ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์ให้คนรุ่นหลังได้อย่างมากมายมหาศาล และเป็นภูมิปัญญาแห่งสังคม (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2558)

การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ประกอบกับปัจจุบันลักษณะครอบครัวของสังคมไทยเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ผู้สูงอายุต้องอยู่เพียงลำพัง ทำให้ต้องดูแลตัวเองทั้งเรื่องสุขภาพ ที่อยู่อาศัย ปัญหาทางด้านร่างกาย จิตใจ และให้เกิดภาวะพึ่งพิงตามวัยที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสุขของผู้สูงอายุทั้งสิ้น การสร้างสุขในผู้สูงอายุนับว่าเป็นแนวทางที่สำคัญในการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ทั้งยาว ทั้งกลุ่มปกติและกลุ่มที่มีปัญหาความเจ็บป่วย ที่สำคัญ ผู้สูงอายุทุกคนล้วนมีความต้องการความสุขในบั้นปลายชีวิต อันเป็นสภาวะจิตที่มีความสงบ มีความสุขอย่างลึกซึ้งประณีต ซึ่งจะเป็นพลังงานชีวิตแห่งการเข้าใจความหมายของการดำรงอยู่ อย่างมีคุณค่า เอื้อประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมได้อย่างเป็นสุข

ผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุคือคำที่ใช้เรียกบุคคลว่า คนชราหรือผู้สูงอายุนั้น โดยทั่วไปเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่มีอายุมากผมขาว หน้าตาเหี่ยวย่น การเคลื่อนไหวเชื่องช้า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายคำว่าชราว่า แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะก่อให้เกิดความหดหู่ใจ และความถดถอยสิ้นหวัง ทั้งนี้ จากผลการประชุมของคณะผู้อาวุโส โดย พล.ต.ต.หลวงอรรถสิทธิสุนทร เป็นประธาน ได้กำหนดคำให้เรียกว่า “ผู้สูงอายุ แทน” ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2512 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ภาพว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ และประสบการณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 347) ในขณะที่สุรกุล เจนอบรม ได้ให้ความหมายคนชราหรือผู้สูงอายุว่า หมายถึง บุคคลในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิตนั้น เริ่มตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก วัยหนุ่ม

สาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา กำหนดการเป็นบุคคลสูงอายุว่า บุคคลผู้จะเข้าข่ายเป็นผู้สูงอายุ มีเกณฑ์ในการพิจารณาแตกต่างกันโดยกำหนด เกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุไว้ 4 ลักษณะดังนี้

1. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological Aging) จากจำนวนปีหรืออายุที่ปรากฏจริงตามปีปฏิทินโดยไม่นำเอาปัจจัยอื่นมาร่วมพิจารณาด้วย

2. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (Physiological Aging หรือ Biological Aging) กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี

3. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ (Psychological Aging) จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ สติปัญญา การรับรู้และเรียนรู้ที่ถดถอยลง

4. พิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากบทบาททางสังคม (Sociological Aging) จากบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคล ตลอดจนความรับผิดชอบในการทำงานลดลง (สุรกุล เจนอบรม, อ้างใน กนิษฐา ลิ้มทรัพย์, 2557: 12)

องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปี หรือมากกว่า โดยนับอายุตามปฏิทิน (WHO, 1993) ประเทศในสหภาพยุโรปถือว่าผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป ประเทศในเอเชียถือว่าผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และประเทศไทยตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้มีกำหนดการเป็นผู้สูงอายุไว้ที่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุ (Older person) ว่าหมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไปและได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

2. ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศหรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่า ประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์

3. ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ แสดงว่าประเทศนั้นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (นายแพทย์ อุทัย สุดสุข และคณะ, 2552: 7-10)

ปี พ.ศ. 2555 กรมอนามัย ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของกระทรวงสาธารณสุข ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสังคมไทย จึงได้ร่วมดำเนินงานแผนงาน “โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและผู้พิการ” โดยบูรณาการงานร่วมกับภาคีเครือข่ายโดยเฉพาะ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุให้มีสุขภาพที่พึงประสงค์โดยผสมผสานมาตรฐานการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งสุขภาพกายและจิต ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการบริหารสุขภาพอย่างถ้วนหน้าและเท่าเทียม พัฒนาระบบบริการเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุให้มีคุณภาพทั้งในสถานบริการและการบริการเชิงรุกในชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ และผู้พิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

ความหมายของผู้สูงอายุโดยทั่วไป หมายถึง บุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต ซึ่งวงจรชีวิตนั้น จะเริ่มต้นตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา การกำหนดเกณฑ์ว่าเมื่อไร จึงจะเรียกว่าผู้สูงอายุนั้น เดิมได้กำหนดการเป็นผู้สูงอายุโดยบทบาทหน้าที่ของบุคคลนั้นๆ ในสังคม ซึ่งบทบาทเหล่านั้นมักแสดงออกโดยการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ ส่วนในปัจจุบันมักจะใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ การใช้อายุเป็นเกณฑ์นี้ มักแตกต่างกันไปในสังคมแต่ละประเทศ เช่น บางประเทศกำหนดอายุ 55 ปี บางประเทศกำหนดอายุ 65 ปี หรือ อายุ 70 ปี และตัวเลขเหล่านี้ คือ เกณฑ์ที่ใช้เพื่อการเกษียณตัวเอง จากการปฏิบัติตามหน้าที่ที่แต่ละประเทศกำหนดขึ้นไว้นั่นเอง (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 6)

คำว่า “ผู้สูงอายุ” มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Elderly หรือ Aging เป็นคำที่บัญญัติขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2506 เนื่องจากที่ประชุมสมัชชาผู้สูงอายุเห็นว่าคำว่า แก่ หนุ่ม ชรา ไม่มีอะไรเป็นเครื่องวัดและเป็นเครื่องขีดคั่น ไม่สมควรให้ใช้คำว่า “ผู้ชรา” เพราะจะทำให้รู้สึกหดหู่ จึงให้ใช้คำว่าผู้สูงอายุแต่นั้นมา (สุพัตรา สุภาพ, 2536: 48)

องค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้จัดประชุมสมัชชาโลกเรื่องผู้สูงอายุ (World Assembly on Aging: Waa) เมื่อปี 2525 ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรียให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” คือ บุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย, 2525: 11)

ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มาตรา 3 กำหนดนิยาม”ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.), 2559: 14)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้สูงอายุ” หมายถึง ผู้มีอายุมาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 848)

“ผู้สูงอายุ” หมายถึง ผู้ที่มีความเสื่อมโทรมของสังขารไปตามธรรมชาติ มีกำลังถดถอย เริ่มเชื่องช้าและเป็นผู้ที่ลูกหลานและสังคมควรจะให้การดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ (บริบูรณ์ พรพิบูลย์, 2528: 14-15)

ความหมายของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความแก่ (ชรา) (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2530: 67) คำว่า ชรา ยังหมายถึง ความแก่หรือความเป็นคนเฒ่าชรา (พระมหาสมปอง ปมุทิโต, 2547: 341) ส่วนในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้มีการให้คำอธิบาย คำว่า ชรา ว่าหมายถึง (1) ความแก่ (2) ความชำรุด (3) ความเป็นผู้ฟันหัก(4) ความเป็นผู้มีผมหงอก (5) ความเป็นผู้มีหนังเหี่ยว (6) ความเสื่อมอายุ (7) ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 389: 325)

ในทัศนะของพระพุทธศาสนา “ผู้สูงอายุ” มีความเหมายเช่นเดียว กับ “ชรา” ซึ่งตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา “ชรา” เป็นปรากฏการณ์หนึ่งของชีวิตทุกชีวิตที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาโดยตลอดตั้งแต่เป็นทารกจนกระทั่งตาย ใน สัมมาทิฏฐิสูตร กล่าวถึงความแก่ชราว่า “ชราเป็นอย่างไร คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมี หนังเหี่ยวย่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ นี้เรียกว่า ชรา”(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 92: 87) ในเทวทูตสูตร ซึ่งเป็นพระสูตร ที่เตือนให้ระลึกถึงคติธรรมดาของชีวิตมิให้ประมาท ได้แก่ ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ได้แสดงลักษณะของหญิงหรือชายที่เป็นคนชรา ดังนี้ “สตรีหรือบุรุษมีอายุ 80 ปี 90 ปี หรือ 100 ปี เป็นคนชรา มีซี่โครงคด หลังโกง หลังค่อม ถือไม้เท้าเดินงกๆ เงิ่นๆ เก้ๆ กังๆ หมดความเป็นหนุ่มสาว ฟันหัก ผมหงอก ศีรษะล้าน หนัง เหี่ยว ตัวตกกระ”(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 36: 192)

ความชรา ยังเป็นกฎธรรมชาติ หรือหลักความจริงที่มีอยู่โดยปกติธรรมดา คือเป็นไป ตามหลักไตรลักษณ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 20-24: 27) และปฏิจจสมุปบาท (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 64: 36) คือ ความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงของสังขาร โดยที่ คำว่า ชรา มักจะปรากฏควบคู่กับ คำว่า พยาธิ (ความเจ็บ) และ มรณะ (ความตาย) เสมอ จึงมัก เรียกติดกันว่า “ชราพยาธิมรณะ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 52: 214) เป็นการอธิบายความหมายผู้สูงอายุ โดยใช้อายุ และลักษณะ การเปลี่ยนแปลงทางกายเป็นหลัก ชรา ในปฏิจจสมุปบาท จึงหมายถึง ความแปรปรวนหรือ วนเวียนอยู่ในทุกข์หรือกองทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

นอกจากนั้นพระอรรถกถาจารย์ยังได้อธิบายเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวเอาไว้ว่าคำว่า ชรา หมายถึง ความเสื่อมไปแห่งอายุ เพราะเวลาเป็นหนุ่มสาว อินทรีย์ทั้งหลายมีจักษุเป็นต้น แจ่มใสดี สามารถรับอารมณ์ของคน แม้ที่ละเอียดได้ให้สะดวกทีเดียว เมื่อถึง ชราก็แก่หง่อม ขุ่นมัว ไม่ผ่องใส ไม่สามารถรับอารมณ์ของตนแม้ที่หยาบได้ ดังนั้น ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ทั้งหลายเรียกว่า ชรา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 2: 351-352)

ในทัศนะของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมาย คำว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้เห็นอนิจจังมากขึ้น เห็นทุกขังมากขึ้น เห็นอนัตตามากขึ้น เห็นสุญญตามากขึ้น เห็นอิทัปปัจจยตามากขึ้น เห็นตถตามากขึ้น จนคงที่ไม่หวั่นไหว ไม่เปลี่ยนแปลง หรืออีกนัย หนึ่ง

ผู้สูงอายุโดยแท้จริง คือ ผู้สูงด้วยคุณธรรมในจิตใจ มีธรรมะ มีความถูกต้อง ที่กาย วาจาและ ใจ มีความเป็นอยู่อย่างสงบสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2550: 10)

ดังนั้น คำว่า ชรา ตามความหมายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น หมายถึงสภาวะของรูปที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลโดยมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ ภาวะของความแก่ มีอาการที่ฟันหลุด ผมหงอก หนังเป็นเกลียวเหี่ยวย่นเหมือนผ้าเก่าที่ไม่ได้รีด มีอายุที่มากขึ้น (ความเสื่อมแห่งอายุ) และมีร่างกายที่ทรุดโทรมของบรรดาสัตว์ที่มีรูปทั้งหลาย เมื่อนำเอาความหมายของคำว่าชรามาพิจารณาก็จะพบว่า คำว่าชรานั้น หมายถึง ความแก่หง่อม เสื่อมโทรมไปของร่างกายมนุษย์และสัตว์ที่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติอันเนื่องมาจากการทนอยู่ไม่ได้นานของสิ่งนั้นที่ถูกลิดรอนไปด้วยอำนาจของเวลา

อนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจว่าผู้สูงอายุ เริ่มขึ้นเมื่อใด สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิญาณวโรรส ทรงแบ่งช่วงชีวิตมนุษย์ออกเป็น 3 วัย คือ

1) ปฐมวัย เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 21 ปี เป็นช่วงที่ร่างกายเจริญเติบโต อย่างรวดเร็ว

2) มัชฌิมวัย เป็นช่วงหลังจากอายุ 21 ปี จนกระทั่งอายุ 60 ปี ร่างกายคงที่ ไม่เจริญสืบไป มีแต่จะทรุดโทรมลง

3) ปัจฉิมวัย เป็นช่วงพ้นอายุ 60 ปีไปแล้ว ร่างกายยิ่งทรุดโทรมลงไปตามลำดับกาล ซึ่งนับว่าเป็นวัยของผู้สูงอายุ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2529: 337-338)

สรุปได้ว่า “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม รวมถึงเป็นผู้ที่ลูกหลานและสังคมควรจะให้การยกย่องดูแลเอาใจใส่

การดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายในผู้สูงอายุจะพบได้เร็วช้าแล้วแต่การดูแลสุขภาพของแต่ละบุคคลลักษณะต่างๆ ที่พบได้บ่อย เช่น ผิวหนังย่น สายตาเปลี่ยน การเคลื่อนไหวช้าลง มวลกระดูกลดลงกระดูกหักง่าย สูญเสียความต้องการทางเพศ การเคี้ยวและการกลืนอาหารลำบาก อาหารไม่ย่อยท้องอืดท้องผูก ปอดและหัวใจทำงานน้อยลง ผู้สูงอายุจะเหนื่อยง่ายและที่สำคัญคือ ปัญหาความจำและภาวะหลงลืมจะเกิดขึ้นซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้สามารถบรรเทาและแก้ไขได้ หากได้รับการดุแลสุขภาพตั้งแต่เริ่มแรกเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (การดูแลสุขภาวะของผู้สูงอายุ, 2561)

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจยังเป็นสิ่งสำคัญที่เกิดกับผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุจะเกิดการเจ็บป่วย ทุพพลภาพและต้องพึ่งพาผู้อื่น การหยุดงาน การสูญเสียบทบาทในครอบครัว

หรือการสูญเสียอำนาจ รวมทั้งการไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และไม่ได้เตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ จะทำให้ผู้สูงอายุมีปัญหาเครียดซึมเศร้า จึงทำให้ผู้สูงอายุเกิดอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ขี้หงุดหงิด ใจน้อย โกรธง่าย เนื่องจากปัญหาต่างๆ เหล่านี้เป็นเรื่องของความเสื่อมของร่างกายซึ่งจะเกิดตามอายุที่เพิ่มขึ้น แต่การดูแลรักษาสุขภาพที่ดีจะสามารถทำให้การเข้าสู่วัยสูงอายุได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้น ได้แก่

1. การได้อาหารที่มีพลังงานเพียงพอ ให้แคลเซี่ยม 1,500 มิลลิกรัม / วัน อาจร่วมกับวิตามินดี โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่ได้ออกจากบ้าน

2. หลีกเลี่ยงการสูบบุหรี่ แอลกอฮอล์

3. ควบคุมโรคความดันโลหิตสูง, ไขมันในเลือดสูง, น้ำหนักตัวเกิน

4. ตรวจสอบการมองเห็นและการได้ยิน และแก้ไขเนื่องจากเป็นสาเหตุของอุบัติเหตุในผู้สูงอายุ

5. ตรวจสุขภาพปากและฟันสม่ำเสมอ

6. ออกก าลังกายอย่างสม่ำเสมอ นอกจากมีผลดีต่อการท างานของหัวใจและหลอดเลือดแล้ว ยังช่วยให้อารมณ์และการเข้าสังคมดีขึ้น ช่วยให้นอนหลับ ป้องกันท้องผูกโดยปรึกษารูปแบบการออกกำลังกาย

7. หมั่นพบปะสังสรรค์กับครอบครัว เพื่อนฝูงและผู้ใกล้ชิดสม่ าเสมอยามว่าง ท าจิตใจให้เป็นสุข และทำกิจกรรมเมื่อมีอาการเจ็บป่วย ควรพบแพทย์แต่เริ่มมีอาการ และเมื่อพบว่าเป็นโรคเรื้อรังหรือมีปัจจัยเสี่ยงของโรคหัวใจและหลอดเลือดควรได้รับการดูแลจาก แพทย์อย่างสม่ำเสมอและปฏิบัติตามคำแนะนำจากแพทย์

8. ตรวจสุขภาพผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี เพื่อประเมินสภาวะร่างกายและค้นหาโรคต่างๆ ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อสุขภาพวัยสูงอายุ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ สภาพร่างกายจะเห็นได้ว่าเสื่อมลงตามอายุขัย สภาพจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงง่าย ขี้หงุดหงิด มีความวิตกกังวล เนื่องจากการเจ็บป่วย หรือจากการเสื่อมของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย โดยปกติร่างกายคนเราจะเริ่มมีการเสื่อมของอวัยวะตั้งแต่อายุ 30 ปีขึ้นไป ดังนั้นการดูแลรักษาสุขภาพที่ดี และถูกสุขลักษณะตั้งแต่ต้น จะช่วยลดโอกาสการเกิดโรคหรือปัญหาทางสุขภาพต่าง ๆ ที่มักเกิดขึ้นเมื่อย่างเข้าสู่วัยสูงอายุได้

การเสริมสร้างความสุขของผู้สูงอายุด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาเชิงพุทธ

ขั้นตอนที่ 1 ดูแลด้านร่างกาย เช่นการส่งเสริมให้ออกกำลังกาย การทำความสะอาดร่างกาย รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์

ขั้นตอนที่ 2 การดูแลทางด้านจิตใจ เป็นการดูแลผู้สูงอายุให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความสุขเบิกบาน มีความมั่นคง ไม่ว้าเหว่หรือมีความวิตกกังวล โดยการให้ความสำคัญ ให้เกียรติ และเอาใจใส่ท่าน เช่นการ เปิดโทรทัศน์ให้ผู้สูงอายุได้ชมข่าวสารและความบันเทิง ผู้สูงอายุต้องมีกำลังใจอันดับหนึ่งและการดูแลอันดับสอง หากเราหงุดหงิดใส่ผู้สูงอายุ แสดงท่าทางไม่อยากดูแล จะทำให้ผู้สูงอายุไม่อยากอยู่ หรืออยู่ไปวัน ๆ ไม่มีจุดมุ่งหมาย หากเราให้กำลังใจเขาก็จะสู้แล้วให้ความร่วมมือ อยู่แบบสบายๆ ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การดูแลทางด้านสังคม เป็นการดูแลผู้สูงอายุโดยส่งเสริมให้ท่านได้มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อน การมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง

ขั้นตอนที่ 4 การดูแลทางด้านสภาพแวดล้อม เป็นการดูแลผู้สูงอายุโดยส่งเสริมให้ท่านมีการรับรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมทางจิตที่เหมาะสม เช่น ส่งเสริมให้ท่านได้เข้าใจในธรรมชาติของชีวิต หลักธรรม

ขั้นตอนที่ 5 การดูแลเมื่อผู้สูงอายุมีความเครียดหรือมีปัญหาบางครั้งผู้สูงอายุมีความเครียด ผู้ดูแลต้องแก้ปัญหาดังกล่าวโดยไม่ให้กระทบกับจิตใจผู้สูงอายุ

หลักพุทธธรรมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ

หลักพุทธธรรมสำหรับการพัฒนากายให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตตามหลักกายภาวนา มีการพัฒนากาย บริหารกาย ให้มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สามารถดำเนินชีวิตอยู่กับสภาพสังคมได้ด้วยการปรับตัว ปรับวิธีคิดจนทำให้มีความสุขทั้งทางกายและทางใจ

หลักพุทธธรรมพัฒนาจิตใจหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจของผู้สูงวัยนั้น มีการพัฒนาในเรื่องความสัมพันธ์ทางด้านกาย วาจา กับบุคคลอื่นหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือทางกายภาพ แต่ข้อนี้เป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีงามอย่างที่ว่ามาแล้ว ที่ว่าศีลคือการไม่เบียดเบียน มุ่งที่จะไม่เบียดเบียนก็ทำให้จิตใจมีความสุขเป็นการปฏิบัติตามหลักของศีลภาวนา และการฝึกความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน การพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส จัดเป็นจิตตภาวนา ซึ่งรวมเป็นองค์ประกอบ 3 ประการ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทานมัย ศีลมัย ภาวนามัย

ซึ่งหลักพุทธธรรมสำหรับการอยู่ในสังคมการอยู่ร่วมกันจะต้องมีความรู้ความเข้าใจสังคมในหมู่บ้านและสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและหลุดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาอย่างมีเหตุมีผลอยู่ในศีลในธรรม เข้าวัด ฟังธรรม มีเมตตาธรรม เอื้ออาทร ผู้ที่เดือดร้อน ไม่เบียดเบียนผู้ใด สร้างบุญสร้างกุศล การที่ท่านเป็นผู้ที่สั่งสมความดีงาม มีความประพฤติที่ดี ทำตัวพลเมืองดี ทำหน้าที่ทางสังคมอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ ผู้สูงอายุจึงได้รับการยกย่อง จากผู้คน และเป็นอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีในชุมชน และสังคม

บทสรุป

ผู้สูงอายุบุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต ซึ่งวงจรชีวิตนั้น จะเริ่มต้นตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา การกำหนดเกณฑ์ว่าเมื่อไร จึงจะเรียกว่าผู้สูงอายุนั้น เดิมได้กำหนดการเป็นผู้สูงอายุโดยบทบาทหน้าที่ของบุคคลนั้นๆ ในสังคม ซึ่งบทบาทเหล่านั้นมักแสดงออกโดยการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ ส่วนในปัจจุบันมักจะใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ การใช้อายุเป็นเกณฑ์นี้ มักแตกต่างกันไปในสังคมแต่ละประเทศ เช่น บางประเทศกำหนดอายุ 55 ปี บางประเทศกำหนดอายุ 65 ปี หรือ อายุ 70 ปี และตัวเลขเหล่านี้ คือ เกณฑ์ที่ใช้เพื่อการเกษียณตัวเอง จากการปฏิบัติตามหน้าที่ที่แต่ละประเทศกำหนดขึ้นไว้นั่นเอง การเสริมสร้างความสุขของผู้สูงอายด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาเชิงพุทธ ทั้ง 5 ขั้นตอน ต้องเอาทำด้วยความเอาใจใส่นอกจากนี้ควรนำหลักพุทธธรรมเข้ามาควบคู่เพื่อให้เกิดความสมดุล

เอกสารอ้างอิง

กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย. (2525). ให้ความรัก พิทักษ์อนามัย ผู้สูงวัยอายุยืน. คุรุปริทัศน์ ฉบับพิเศษ, 11.

กรมหลวงชินวรณ์สิริวัฒน์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ. (2530). *พระคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กนิษฐา ลิ้มทรัพย์. (2557) *“การตระหนักรู้ในตนเอง การมองโลกในแง่ดี ความพึงพอใจในชีวิตและความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุดินแดง เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร”.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นายแพทย์ อุทัย สุดสุข และคณะ. (2552). *โครงการศึกษาสถานการณ์ความสามารถในการ*

ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ความต้องการ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

บริบูรณ์ พรพิบูลณ์. (2528). *โลกยามชรา และแนวการเตรียมตัวเพื่อความสุข*. เชียงใหม่: พระสิงห์การพิมพ์.

พระมหาสมปอง ปมุทิโต. (2547) *คัมภีร์อภิธานวรรณา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551) *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2550). *ธรรมสำหรับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2559). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน).

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

_____. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สุรกุล เจนอบรม. (2541). *การเรียนรู้ด้วยตนเอง: นวัตกรรมทางการศึกษาที่ไม่เคยเก่า นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน*. ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสวันสถาปนา คณะครุศาสตร์. คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุพัตรา สุภาพ. (2536). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*. พิมพ์ครั้งที่ 8.กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2539) *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2529). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. โลกของผู้สูงอายุไทย. ออนไลน์. แหล่งที่มา : http://thaihealth.or.th/node/9024 [สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2558].


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ปรัชญาการศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

EDUCATION PHILOSOPHY AND LEARNING MANAGEMENT IN THAI SANGHA UNIVERSITY

[1]พระอนุชิต โอวาทกฺขโม (นาก้อนทอง) และ [2]พูลศักดิ์ หอมสมบัติ

[1]Phraanuchit Ovadakkhamo (Nagonthong) and [2]Poolsak Homsombat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]anuchitnagon@gmail.com

Received : May 27, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและเพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย โดยอาศัยหลักปรัชญาการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงลึกและเห็นคุณค่าแท้ของการเรียนรู้อันได้แก่พฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความคิด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักปรัชญาการศึกษาที่เปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้กับการศึกษา ให้สามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล ดังนั้นผู้ที่เข้ารับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยจะต้องเป็นผู้มีความรู้มีศีลธรรม และมีความสันติสุข มุ่งพัฒนาและสร้างความสมานฉันท์ โดยพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาสงฆ์ไทยให้มีมาตรฐานอย่างถูกต้องและชัดเจน

คำสำคัญ : ปรัชญาการศึกษา, การจัดการเรียนรู้, มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

---

[1] นักวิชาการอิสระ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Abstract

The objectives of this article are to propose concepts and to present a new paradigm of learning management in Thai Sangha university. It is a new prospective form of learning for learners which become acquainted with extensive learning and also become aware of learning: intellect, idea, thought competence efficiently. According to educational philosophy and The Act also accords with educational philosophy providing a suitable direction to the educational system to be able to conduct systematically, clearly, and logically. Accordingly, Therefore, those who receive Thai Sangha's educational system has expected Thai Sangha to acquire knowledge, act ethically, and bring harmony between each other.

Keywords: Education Philosophy, Learning management, Thai Sangha university

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เครื่องมือในการเตรียมประชากรให้มีคุณภาพ คือ การศึกษา การจัดการศึกษาของชาตินั้นจะต้องสอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงระบบทั้งสาม การจัดการศึกษาของชาติก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่ละสังคมจะมีแนวทางในการจัดการศึกษาต่างกัน เพราะระบบทั้งสามไม่เหมือนกัน แนวความคิดหรือความเชื่อในการจัดการศึกษาก็คือ ปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญาของการศึกษาต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย การจัดการศึกษาของประเทศใดถ้าไม่ยึดการศึกษาที่ถูกต้องก็ไม่มีทางที่จะทำให้ประเทศเจริญไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษาต้องปรับปรุงเพื่อให้คนมีความรู้ความสามารถให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้นักการศึกษา จึงได้พยายามปรับปรุงหลักสูตรในระดับต่างๆ ให้ได้มาตรฐาน เพื่อเป็นหลักในการนำไปใช้แก้ปัญหาและดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้จากการศึกษาและอภิปรายกันอย่างกว้างขวางทั้งในสังคมโลก สังคมอาเซียน และสังคมไทยกระแสของโลกปัจจุบันและอนาคตมีลักษณะ 7 คือ ทักษะด้านเทคโนโลยี ความสนใจใคร่รู้ มีจินตนาการ การคิดเชิงธุรกิจ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการ

แก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรม ทักษะการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและสนใจต่อโลก ทักษะในการสื่อสารและความร่วมมือ สำหรับประเทศไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและได้กำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552 เพื่อโดยกำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ 5 ด้านได้แก่ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) ความรู้ 3) ทักษะทางปัญญา 4) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ 5) การวิเคราะห์ในเชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2552: 18-19) ทั้งหมดทั้งมวลที่กล่าวนี้ต้องอาศัยปรัชญาที่มีส่วนช่วยในการวางแผนดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา ใน 2 แง่ ดังนี้ (1) ในเนื้อหา ปรัชญามีส่วนช่วยนักการศึกษาในด้านการกำหนดเป้าหมายหรือกำหนดสิ่งอันมีสูงสุดในการดำเนินกิจการการศึกษา การศึกษามีไว้เพื่อชีวิตและข้อความต้องมีไว้เพื่อชีวิตที่ดี ชีวิตที่ดีที่สุดคือน่าพึงปรารถนาที่สุดเป็นออย่างไร นั่นเป็นสิ่งที่นักปรัชญาเสนอคำตอบโดยการโยงใยไปถึงธรรมชาติของมนุษย์ตลอดจนไปถึงความจริงแท้ของจักรวาล ชีวิตมนุษย์นั้นต้องอยู่ในสังคมกับผู้อื่นปัญหาจึงทอดไปถึงลักษณะของสังคมที่ดีอันเป็นเรื่องที่ปรัชญาการเมือง และปรัชญาสังคมแสวงหา เมื่อได้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ เหล่านี้แล้ว จุดมุ่งหมายของการศึกษาก็จะหลั่งไหลออกมาเอง เมื่อได้จุดหมายอันแน่ชัดแล้ว เนื้อหาหลักสูตรบทบาทของครูในกระบวนการศึกษาบทบาทของโรงเรียนในสังคมได้ชัดเจนขึ้น (2) ในแง่วิธีการ วิธีการของปรัชญาก็คือ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความหมายโดยใช้เหตุผลตามครรลองของตรรกวิทยาด้วยการค้นหาของญาณทัศน์ (intuition) ข้อเสนอของปรัชญาไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) ข้อเสนอของปรัชญาช่วยให้นักการศึกษาแน่ใจในจุดยืนของตัวเองมากขึ้น เห็นปัญหากระจ่างชัด และที่สำคัญรู้จักตัวเองมากขึ้นว่าความเข้าใจของคนนั้นเป็นอย่างไร คำพูดของตนมีความหมายอย่างไร (วิทย์ วิศทเวทย์, 2555) แนวทางของการศึกษาปรัชญาการศึกษา ดังนี้ (1) ปรัชญาการศึกษาที่ยุดเนื้อหาทางปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท เป็นแนวเก่าและมีมานาน เป็นระบบและรูปแบบที่ชัดเจน เริ่มต้นจากการศึกษาปรัชญาทั่วไปก่อน เมื่อรู้จักและทำความเข้าใจกับปรัชญาทั่วไปหรือพื้นฐานแล้วก็จะวิเคราะห์การศึกษาไปตามปรัชญาแต่ละสาขา เป็นการสร้างปรัชญาการศึกษาตามปรัชญาทั่วไป (2) ปรัชญาการศึกษาที่ยึดตัวการเป็นแกนกลาง เป็นแนวทางเก่าแก่ โดยเฉพาะในวงการศึกษาเอง ปรัชญาแนวนี้ถือว่าเมื่อมีการศึกษาจึงมีปรัชญาการศึกษาเกิดขึ้น การดำเนินการในลักษณะใด กิจกรรมใดก็ตามจะมีแนวคิดพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องกำหนดอยู่เสมอ (3) ปรัชญาที่มุ่งหาความกระจ่างในแนวคิด และกิจกรรมการศึกษาถือว่าความสัมพันธ์ระหว่าปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ปรัชญาไม่ใช่ตัวเนื้อหา แต่ปรัชญาเป็นกิจกรรมของการวิพากษ์วิจารณ์ หรือหาความกระจ่างในความหมายและถ้อยคำ โดยเฉพาะในปัญหาของการศึกษาไทย (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559)

ปรัชญาการศึกษาซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะยึดเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษานั้นจะจัดไปตามปรัชญาการศึกษาที่แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคม และสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ซึ่งต่างจากปรัชญาทั่วไปที่เป็นปรัชญาบริสุทธิ์เพราะปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะที่สำคัญในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของไทย

บทความนี้ผู้เขียนมีมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและเพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยหลักการของปรัชญาทางการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืนสอดคล้องกับเจตนารมณ์เพื่อการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม อันเป็นภาระงานการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของชาติสืบต่อไป

ปรัชญาการศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เครื่องมือในการเตรียมประชากรให้มีคุณภาพ คือ การศึกษา การจัดการศึกษาของชาตินั้นจะต้องสอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงระบบทั้งสาม การจัดการศึกษาของชาติ ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่ละสังคมจะมีแนวทาง ในการจัดการศึกษาต่างกัน เพราะระบบทั้งสามไม่เหมือนกัน แนวความคิดหรือความเชื่อในการจัดการศึกษาก็คือ ปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญาของการศึกษาต่างกันไปตามวัตถุแระสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย การจัดการศึกษาของประเทศใดถ้าไม่ยึดการศึกษาที่ถูกต้อง ก็ไม่มีทางที่จะทำให้ประเทศเจริญไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ปรัชญาการศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศ

ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความคิดความเชื่อและวิธีแสวงหาความจริงในความรู้และคุณค่าของสรรพสิ่งในโลกและจักรวาล ความรู้ความจริง และคุณค่าของชีวิตมนุษย์สิ่งที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องในสังคม ส่วนการศึกษาเป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติและเป็นกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาคนให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่ดี เพื่อให้คนบรรลุถึงขีด

ความสามารถสูงสุด โดยอาจพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ การศึกษาในฐานะเป็นสังคมประกิตที่ถ่ายทอดความรู้ และวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง และการศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของสถาบัน โดยมีกระบวนการดำเนินการที่เป็นระบบ ชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นความพยายามวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาสามาระมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน และสามารถกำหนดเป็นแนวคิดหลักการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ที่แสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์ หรืออุดมคติซึ่งสามารถนำมายึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้เกิดความเข้าใจแนวคิดและกิจกรรมทางการศึกษาที่เป็นอยู่ชัดเขน ขจัดความขัดแย้งหรือความไม่สอดคล้องต้องกันในประเด็นต่างๆ ในวงการศึกษา ช่วยในการวางรูปแบบในการจัดการศึกษาโดยการให้ภาพรวมเกี่ยวกับเป้าหมายและวิธีการจัดการศึกษา และเสนอแนวคิดและแนวทางใหม่เกี่ยวกับกิกรรมให้กับวงการศึกษา ดังเช่น วิทย์ วิศทเวทย์ (2555) กล่าวถึง ปรัชญาที่มีส่วนช่วยในการวางแผนดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา ใน 2 แง่ ดังนี้ (1) ในเนื้อหา ปรัชญามีส่วนช่วยนักการศึกษาในด้านการกำหนดเป้าหมายหรือกำหนดสิ่งอันมีสูงสุดในการดำเนินกิจการการศึกษา การศึกษามีไว้เพื่อชีวิตและข้อความต้องมีไว้เพื่อชีวิตที่ดี ชีวิตที่ดีที่สุดคือน่าพึงปรารถนาที่สุดเป็นออย่างไร นั่นเป็นสิ่งที่นักปรัชญาเสนอคำตอบโดยการโยงใยไปถึงธรรมชาติของมนุษย์ตลอดจนไปถึงความจริงแท้ของจักรวาล ชีวิตมนุษย์นั้นต้องอยู่ในสังคมกับผู้อื่นปัญหาจึงทอดไปถึงลักษณะของสังคมที่ดีอันเป็นเรื่องที่ปรัชญาการเมือง และปรัชญาสังคมแสวงหา เมื่อได้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ เหล่านี้แล้ว จุดมุ่งหมายของการศึกษาก็จะหลั่งไหลออกมาเอง เมื่อได้จุดหมายอันแน่ชัดแล้ว เนื้อหาหลักสูตรบทบาทของครูในกระบวนการศึกษาบทบาทของโรงเรียนในสังคมได้ชัดเจนขึ้น (2) ในแง่วิธีการ วิธีการของปรัชญาก็คือ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความหมายโดยใช้เหตุผลตามครรลองของตรรกวิทยาด้วยการค้นหาของญาณทัศน์(intuition) ข้อเสนอของปรัชญาไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) ข้อเสนอของปรัชญาช่วยให้นักการศึกษาแน่ใจในจุดยืนของตัวเองมากขึ้น เห็นปัญหากระจ่างชัด และที่สำคัญรู้จักตัวเองมากขึ้นว่าความเข้าใจของคนนั้นเป็นอย่างไร คำพูดของตนมีความหมายอย่างไร สอดคล้องกับ ทองปลิว ชมชื่น (2528) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของปรัชญาการศึกษาสำคัญ ดังนี้ (1) อนุมาน (speculative) หมายถึง การคาดคะเนหรือคาดหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งถึงเหตุผลที่จะเกิดขึ้น ปรัชญาแบบอนุมานเป็นความพยายามที่จะสร้างกรอบหรือโครงร่างแนวคิดความขึ้นมา โดยให้องค์ประกอบมีเหตุผลต่อกันและมีอยู่อย่างเป็นระบบ (2) การกำหนดรูปแบบ (normative)ทำหน้าที่ในการกำหนดรูปแบบหรือมาตรฐานเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมา เพื่อเป็นข้อกำหนดในการปฏิบัติ เช่น การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดมาตรฐานขึ้นมาเพื่อที่นำไปเป็นแบบแผนในการจัดการศึกษาทำหน้าที่ในลักษณะการนิเทศ (3) การวิเคราะห์

(critical) การวิเคราะห์หรือการคิดอย่างรอบคอบและมีเหตุผลนั้น เป็นลักษณะการคิดของนักปรัชญา เมื่อมีปัญหาหรือทฤษฎีใดมาอยู่ตรงหน้า นักปรัชญาจะไม่ด่วนสรุปลงความเห็นทันทีทันใด และสอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2559) ได้แบ่งหน้าที่ของปรัชญาไว้ 3 หน้าที่ ดังนี้ (1) การพรรณนานั้นมุ่งที่การอธิบายและบรรยายให้ทราบว่านักปรัชญาคนใด พูดอะไร ทำอะไรไว้บ้าง เน้นศึกษาดูว่านักปรัชญาเขาพูดไว้ว่าอย่างไรมากกว่าการสร้างปรัชญาขึ้นเอง (2) การกำหนดมาตรฐานเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณค่า ปรัชญาหรือนักปรัชญาจะชี้ว่าสิ่งที่ควรเน้น ควรทำมีอะไรบ้าง (3) การวิเคราะห์นั้นเน้นที่การทำความกระจ่าง การทำความเข้าใจในเรื่องของคำ ภาษา แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ หน้าที่ของนักปรัชญาคือการทำความเข้าใจให้ชัดเจนและแนวทางของการศึกษาปรัชญาการศึกษา ดังนี้ (1) ปรัชญาการศึกษาที่ยุดเนื้อหาทางปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท เป็นแนวเก่าและมีมานาน เป็นระบบและรูปแบบที่ชัดเจน เริ่มต้นจากการศึกษาปรัชญาทั่วไปก่อน เมื่อรู้จักและทำความเข้าใจกับปรัชญาทั่วไปหรือพื้นฐานแล้วก็จะวิเคราะห์การศึกษาไปตามปรัชญาแต่ละสาขา เป็นการสร้างปรัชญาการศึกษาตามปรัชญาทั่วไป (2) ปรัชญาการศึกษาที่ยึดตัวการเป็นแกนกลาง เป็นแนวทางเก่าแก่ โดยเฉพาะในวงการศึกษาเอง ปรัชญาแนวนี้ถือว่าเมื่อมีการศึกษาจึงมีปรัชญาการศึกษาเกิดขึ้น การดำเนินการในลักษณะใด กิจกรรมใดก็ตามจะมีแนวคิดพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องกำหนดอยู่เสมอ (3) ปรัชญาที่มุ่งหาความกระจ่างในแนวคิด และกิจกรรมการศึกษาถือว่าความสัมพันธ์ระหว่าปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ปรัชญาไม่ใช่ตัวเนื้อหา แต่ปรัชญาเป็นกิจกรรมของการวิพากษ์วิจารณ์ หรือหาความกระจ่างในความหมายและถ้อยคำ โดยเฉพาะในปัญหาของการศึกษาไทย ที่สำคัญคือข้อแตกต่างระหว่างปรัชญาการศึกษาและปรัชญาทั่วไป (ปรัชญาบริสุทธิ์) (สมชาย รัตนทองคำ, 2556) โดยปรัชญาการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับคำถามต่างๆ ในลักษณะเดียวกันกับปรัชญาบริสุทธิ์ ถึงแม้ว่าบางครั้งคำถามจะไม่เหมือนกันก็ตาม แต่จุดหมายปลายทางของคำถามนั้น จะเป็นไปในทำนองเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ปรัชญาบริสุทธิ์ ถามว่า “บุคคลเรียนรู้ได้อย่างไร” นักปรัชญาการศึกษาจะถามต่อจากคำถามนี้ต่อไปอีกขั้นหนึ่งก็คือ “สภาพห้องเรียนควรจะเป็นอย่างไรถ้าจะทำให้คนอยากเรียนรู้มากที่สุด” “จะจัดประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์อย่างไร”เป็นต้นนอกจากนั้น ปรัชญาการศึกษาจะพูดถึงเรื่องเฉพาะที่จะนำไปใช้กับการศึกษาเท่านั้น การจะมองถึงปัญหาเกี่ยวกับด้านการศึกษาได้อย่างลึกซึ้ง ก็จำเป็นจะต้องใช้ความเข้าใจในเรื่องปรัชญาทั่วไปด้วยทุกครั้งเสมอ ดังนั้นลักษณะของปรัชญาการศึกษาก็จะมีความคล้ายคลึงกับปรัชญาบริสุทธิ์นั่นเอง กล่าวคือ ปรัชญาการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) และคุณวิทยา (Axiology) เช่นเดียวกันปรัชญาทั่วไป โดยมีเนื้อหา ดังต่อไปนี้ (1) อภิปรัชญา (Metaphysics หรือ Ontology) เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อภิปรัชญา หมายถึงศาสตร์ที่ว่าด้วยความเป็นจริงหรือสารัตถะ (Reality Essence) ว่ามีจริงหรือไม่ ศึกษาความมีอยู่ของความแท้จริง หรือสารัตถะนั้นเป็นจริง

อย่างไร เป็นการศึกษาปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากการเห็นทั่ว ๆ ไป หรือความรู้ที่อยู่นอกเหนือการรู้เห็นใด ๆ แต่สามารถรู้และเข้าใจด้วยเหตุผล เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อหลักความจริงต่างๆ ตัวอย่างเช่น การกล่าวว่า "มนุษย์ศึกษาเพื่อหลักความจริงต่างๆ" สิ่งที่นักศึกษาจะต้องคิดต่อไปก็คือ "ความจริงคืออะไร" ความจริงอาจจะเป็นวัตถุหรือสิ่งที่รับรู้ด้วยการสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ก็ได้ หรือความจริงอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เป็นนามธรรมก็ได้ เช่นความจริงที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความดี ความถูกต้องดีงาม คำถามต่างๆ ที่มักถูกใช้ในทางวิทยาศาสตร์ วรรณคดี ก็มักจะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญาอยู่มาก นักการศึกษาผู้ที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงอภิปรัชญาดีพอ ก็ย่อมจะเกิดความยากลำบากในการที่จะอธิบายปัญหาต่างๆ กับผู้เรียนให้เข้าใจโดยแจ่มแจ้ง (2) ญาณวิทยา (Epistemology) และตรรกวิทยา (Logic) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ญาณวิทยา หรือเรียกอีกอย่างว่า ทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) จะอธิบายถึงปัญหาเกี่ยวกับที่มาของความรู้ แหล่งเกิดของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ และเหตุแห่งความรู้ที่แท้จริง ศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติของความจริง ส่วนตรรกวิทยาหรือตรรกศาสตร์(logic) เป็นสาขาที่เกี่ยวกับการแสวงหาเหตุผล ข้ออ้าง ข้อสรุป เพื่อให้เกิดความเชื่ออย่างมีเหตุผล วิธีคิดอย่างมีเหตุผลของตรรกวิทยาที่นำมาเป็นเครื่องมือในการคิดทางปรัชญา และตรวจสอบความผิดถูกในการโต้แย้ง ที่คิดต่างของบุคคล ตรรกวิทยาในปรัชญามี 2 วิธีคือ (2.1) อนุมานวิธี คือ การหาความจริงจากสิ่งที่เราเชื่อว่าเป็นจริงจากข้อสรุปที่ถูกต้องเหมาะสมที่มีอยู่ก่อนแล้ว (2.2) อุปมานวิธี คือ การหาความจริงหรือการคิดหาเหตุผลด้วยการพิจารณาข้อปลีกย่อยอื่นด้วยการทดลอง ค้นคว้าแล้วนำมาเป็นข้อสรุปหากฎเกณฑ์ (3) คุณวิทยา (Axiology) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คุณวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า สามารถจำแนกออกเป็น 2 แขนง คือ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) และจริยศาสตร์ (Ethics) คำถามหลักของคุณวิทยาคือ "อะไรคือความดี ความงาม" อย่างไรก็ตามนักจริยศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ไม่ได้สนใจที่จะตั้งระบบจริยธรรมใดๆขึ้นมา แต่ทั้งนักจริยศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ศึกษาพื้นฐานทางการศึกษาว่า อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว อะไรคือความสวยงาม หรืออะไรคือความน่าเกลียดในทางปฏิบัติผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอน อาจไม่ต้องเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของอภิปรัชญากับการศึกษาก็ได้แต่หากไม่เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับญาณวิทยา และตรรกศาสตร์แล้ว ก็อาจจะทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปด้วยความลำบาก ส่วนคุณวิทยานั้น เป็นปัญหาที่ครูและนักเรียนจะต้องพบโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ยกตัวอย่าง เช่น ในการสอนวิชาวรรณคดีหรือประวัติศาสตร์ ทั้งครูและนักเรียนก็มักจะพบว่าเรื่องที่กำลังศึกษาหรือเรียนอยู่นั้น ดีงาม ชั่ว หรือเลวอย่างไร ครูที่มีความรู้ความเข้าใจว่าประเทศชาติ สังคม และชีวิตที่ดีคืออย่างไร ก็ย่อมจะสามารถกำหนดได้ว่า โรงเรียนและนักเรียนที่ดีควรเป็นเช่นใด ในทางตรงกันข้ามครูที่ไม่เข้าใจเรื่องคุณค่าต่างๆ ที่ดีพอ ก็ย่อมจะทำให้ไม่สามารถอบรมสั่งสอนนักเรียนให้ถูกต้องตามความ

ต้องการของสังคมได้ ปรัชญากับการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันมาก ปรัชญามุ่งศึกษาเรื่องของชีวิตและจักรวาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อจะหาความจริงอันเป็นที่สุดส่วนการศึกษานั้นมุ่งศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่พัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตการงาน ทั้งปรัชญาและการศึกษามีจุดสนใจร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือการกำหนดคุณค่าและความหมายของชีวิตมนุษย์ การศึกษานั้นเป็นการนำเอาปรัชญาไปปฏิบัติให้บังเกิดผลจึงกล่าวได้ว่า ในการจัดการศึกษานั้นย่อมต้องอาศัยปรัชญาในการหาคำตอบในการศึกษาหรือนำปรัชญามาช่วยพิจารณากำหนดเป้าหมายของการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งผลการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวที่พึงปรารถนา ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า อะไรคือเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นต้น ดังนั้นจึงนำเอาปรัชญามาช่วยในการวิพากษ์และวิเคราะห์เนื้อหาของปัญหาการศึกษาได้และปรัชญายังให้ภาพรวมทางการศึกษาที่กลมกลืน คือ ปรัชญาพยายามวาดภาพโดยเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากศาสตร์ต่างๆ มาประมวลเข้าเป็นระบบอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้ศาสตร์ทั้งหลายกลมกลืนกันและมีความหมายต่อมนุษย์ (จินดา ยัญทิพย์, 2528 : 22)

ลักษณะที่สำคัญของปรัชญาการศึกษาเอาไว้ว่า ปรัชญาการศึกษาควรมีลักษณะ (Lucus, 1970 : 113) ดังนี้ 1) การพรรณนา-วิเคราะห์ ปรัชญาการศึกษาควรจะมีส่วนหนึ่งที่อธิบายถึงแนวความคิดของนักปรัชญาการศึกษาว่าทำไมถึงคิดเช่นนั้น มีหลักการอะไรในการคิดและวิเคราะห์ดูว่าความคิดของนักปรัชญาการศึกษาเหล่านั้นมีความสอดคล้องกันหรือไม่ ให้ความหมายอะไรแก่เราได้บ้าง เสนอวิธีการใหม่ๆ หรือไม่ 2) การวิจารณ์-ประเมินผล ปรัชญาการศึกษาควรจะมีส่วนหนึ่งที่วิเคราะห์และวิจารณ์ความคิดต่างๆ ทางการศึกษาประเมินผลดูว่าความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบันนั้นถูกต้องแล้วหรือยังและมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาอย่างไร รวมถึงได้เสนอความคิดใหม่ให้กับการศึกษาด้วยแนวคิดทางปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาอย่างไร 3) การอนุมาน อีกส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาคือส่วนที่เกี่ยวกับการอนุมานหรือคาดคะเนว่าความคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษาหรือปรัชญานั้นมีรูปแบบอื่นอีกหรือไม่จักรวาลนี้แท้จริงเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างไร ทั้งสองนี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร ปรัชญาส่วนนี้เป็นการมองปัญหาอย่างกว้างและลึกซึ้งซึ่งมีความเกี่ยวพันกับอภิปรัชญามาก

สรุปว่าปรัชญาเป็นแนวความคิดที่ลึกซึ้งเพื่อค้นหาความรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นจริงสูงสุดสำหรับมนุษย์และเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการแสวงหาความรู้และเป็นผลแห่งการแสวงหาความรู้ทั้งหลาย ปรัชญากับการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันมาก ปรัชญามุ่งศึกษาเรื่องของชีวิตเพื่อจะหาความจริงอันเป็นที่สุด ส่วนการศึกษานั้นมุ่งศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่จะพัฒนาให้มีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตการงาน ปรัชญาการศึกษาคือการนำเอาหลักการความคิดและผลจากการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาอย่างชัดเจนหรือทักษะเกี่ยวกับ

การศึกษามาดัดแปลงให้เป็นระบบใหม่เพื่อประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา ปรัชญาการศึกษามีลักษณะสำคัญคือสามารถอธิบายถึงแนวคิดของนักปรัชญาได้มีการวิเคราะห์วิจารณ์ความคิดต่างๆ ทางการศึกษา รวมถึงอนุมานคาดคะเนเกี่ยวกับระบบการศึกษาด้วย ปรัชญาการศึกษามีหลายกลุ่ม แบ่งเป็นปรัชญาสารนิยม สัจวิทยานิยม วิวัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยมและผู้เขียนขอสรุปว่า ปรัชญาการศึกษามีลักษณะเป็นการพรรณนาและคาดคะเน มุ่งเน้นการอธิบาย และบรรยายให้ทราบแนวคิด และความเชื่อของปรัชญานั้น ๆ เพื่อคาดคะเนหรือคาดหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งถึงส่วนที่จะเกิดขึ้น หรือการกำหนดรูปแบบมาตรฐานเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมา เพื่อเป็นข้อกำหนดในการปฏิบัติ และการวิเคราะห์หรือการคิดอย่างรอบคอบและมีเหตุผล เน้นที่การทำความกระจ่างการทำความเข้าใจในเรื่องของคำ ภาษาแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ และมีแนวทางการศึกษาปรัชญาการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ แนวทางการศึกษาที่ยุดเนื้อหาทางปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท แนวทางการศึกษาที่ยึดตัวการศึกษาเป็นแกนกลาง และในทางการศึกษาที่มุ่งหาความกระจ่างในแนวคิดและกิจกรรมการศึกษา

การจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และระดับปริญญาเอกในอนาคต ได้มี การรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยสากลทั่วไป และได้ออกกฎหมาย พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดยรัฐสภาเมื่อ พ.ศ. 2540 มีชื่อว่า "มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ "มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย" ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถานศึกษาใหญ่ที่สุดของพระสงฆ์ มีพระภิกษุสามเณรเล่าเรียนอยู่จำนวนมาก โดยมีความสำคัญต่อการพระพุทธศาสนา ดังนี้ 1) มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นแหล่งที่มารวมของพระภิกษุสามเณร ผู้ออกบวชจากทุกถิ่นทุกจังหวัด ในทุกภาคของชนบททั่วประเทศไทย ซึ่งเข้ามาอาศัยกระจายกันอยู่ในแทบทุกวัด ทั่วกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง 2) มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถานศึกษากลาง ที่รับพระภิกษุสามเณรผู้ได้เล่าเรียนมาจากสถานศึกษาระบบอื่น แทบทุกระบบของคณะสงฆ์ เช่น จากระบบเปรียญนักธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังได้รับเอาระบบการศึกษาเหล่านั้นหลายอย่าง มาจัดให้ที่ในสถาบันของตนเองอีกด้วย 3) มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นตัวอย่างของสถาบันการศึกษา ที่จัดหลักสูตรให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษา ทั้งพระปริยัติธรรมมีพระไตรปิฎกเป็นประธาน และวิชาสามัญที่จะสื่อความคิดกันได้กับชนร่วมสมัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการผลิตกำลังของพระศาสนา สอดคล้องกับพระราชปรารภเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งนั้น 4) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นแหล่งค้นคว้าและเผยแพร่การศึกษาและการปฏิบัติธรรม แก่สังฆมณฑลและแก่มวลชนด้วย โดยอำนวยบริการต่างๆ ทางพระศาสนาแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป เช่น ดำเนินงานโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาภาษาบาลีภาคพิเศษสำหรับประชาชน การแพร่ธรรมและฝึกสมาธิของสำนักธรรมวิจัย โครงการอบรมเฉพาะกิจสำหรับพระภิกษุจากจังหวัดต่างๆ โครงการส่งเสริมพระภิกษุไปปฏิบัติศาสนกิจในส่วนภูมิภาค การส่งวิทยากรไปอบรมจริยธรรมในที่ต่างๆ และการพิมพ์เอกสารเผยแพร่ธรรม เป็นต้น 5) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ช่วยเร่งเร้าให้พระภิกษุสามเณรสนใจ ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (เปรียญ) และนักธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะพระภิกษุสามเณรที่จะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะต้องสอบได้เปรียญธรรม ๓-๔ ประโยคมาก่อนแล้ว ดังนั้น แม้ว่าในปัจจุบันพระภิกษุสามเณรทั่วไปจะเบื่อหน่าย พยายามหลีกเลี่ยงการเรียนนักธรรมและบาลี แต่เพื่อจะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็จึงต้องเอาใจใส่เล่าเรียนจนสอบได้ เป็นการช่วยพยุงการศึกษาบาลีนักธรรมของคณะสงฆ์ไว้ส่วน แม้เมื่อเข้าศึกษาแล้ว การศึกษาภายในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็ช่วยเกื้อกูลส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเหล่านั้น สอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้เป็นเปรียญชั้นสูงขึ้นต่อๆ ไป 6) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ช่วยขยายขอบเขตการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเสริมต่อออกไปจากหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์ เช่น นอกจากให้ศึกษาวิชาธรรม พุทธประวัติ วินัย เรียงความแก้กระทู้ธรรม บาลีไวยากรณ์ แปลบาลี แต่งบาลี และฉันท์บาลีแล้ว ยังให้ศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ วรรณคดีบาลี พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม หลักภาษาบาลีชั้นสูง สมถวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้นอีกด้วย 7) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ช่วยยืดเวลาให้พระภิกษุดำรงสมณเพศ และปฏิบัติศาสนกิจ อยู่ในพระศาสนาเป็นเวลายาวนานมากขึ้น พระภิกษุส่วนมากซึ่งอยู่อย่างเคว้งคว้างเลื่อนลอย เตรียมรอเวลาพร้อมที่จะลาสิกขาสึกออกไปอยู่ทุกขณะ แต่เมื่อเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้ว ก็เป็นเหตุให้ต้องศึกษาเล่าเรียน อยู่ช่วยกิจพระศาสนาต่อไปจนกว่าจะสำเร็จอุดมศึกษา ครั้นสำเร็จปริญญาแล้ว ก็มีระเบียบบังคับให้ไปปฏิบัติศาสนกิจในท้องถิ่นที่สถาบันส่งไปอีกอย่างน้อย 1 ปี พ้นจากนี้ไปแล้วแม้ว่าส่วนมากจะลาสิกขา แต่อัตราส่วนก็ไม่แตกต่างไปจากการสึกของพระภิกษุ ผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมสายบาลีเป็นเปรียญธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง 8) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ช่วยให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามหลักการอยู่ดีไปดีได้สำเร็จผลมากขึ้น ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ยังคงดำรงสมณเพศอยู่ แม้ว่าจะไม่ได้รับการส่งเสริมจากคณะสงฆ์ส่วนกลาง ก็สามารถเข้าช่วยศาสนกิจของคณะสงฆ์ท้องถิ่นได้ทุกรูปแบบ สอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์เองบ้าง ช่วยงานบริหารของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ตลอดจนอยู่เป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการเองบ้าง จัดดำเนินงานการศึกษา และกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

บ้าง เป็นสื่อเชื่อมโยงให้คนเก่ากับคนใหม่ ความคิดเก่ากับความคิดใหม่ งานแบบเก่ากับงานแบบใหม่ เข้ากันและประสานกันได้บ้าง ที่เป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนและฉลาด ก็สามารถโน้มน้อมท่านผู้ใหญ่ของตน ให้หันมารับเอาความคิดและวิธีการใหม่ๆ ที่แยบคายเข้ามาใช้ในกิจการพระศาสนา เป็นผู้เชื่อมต่อยุคสมัยได้ ปัจจุบันมีการติดต่อทางพระศาสนากับต่างประเทศมากขึ้น และมีวัดไทยในต่างประเทศเกิดขึ้นหลายแห่ง การพระศาสนาก็ได้อาศัยพระบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ไปเตรียมปูทางและสืบต่องานไว้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้ที่ลาเพศสึกไป แม้จะไม่ได้รับการรับรองจากรัฐและไม่ได้รับความสนับสนุนจากคณะสงฆ์ ก็พอจะสามารถขวนขวายเพียรพยายามช่วยตัวเอง ประคับประคองตนให้เข้าถึงฐานะที่เป็นอยู่รอดได้ หลายท่านก็สามารถประกาศเกียรติคุณของพระศาสนา เชิดชูภาพของวัดให้อยู่ในภาวะน่านิยมนับถือ ทำงานที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ อย่างน้อยก็ไม่เป็นผู้ชักพาภาพวัดที่ติดตัวไป ให้ลงสู่ภาวะตกต่ำจนเกินควร ไม่ให้สังคมชาวบ้านตราหน้าวัดและคณะสงฆ์ได้ว่า รับเด็กเข้ามาจากท้องไร่ท้องนาแล้ว ก็ไม่เอาใจใส่ฝึกฝนพัฒนา จะเอาไว้จรรโลงพระศาสนาก็ทำไม่ได้ จะปล่อยออกมาก็ไม่ทำให้สามารถพึ่งตัวเอง ต้องให้มาเป็นภาระเพิ่มปัญหาถ่วงการพัฒนาของสังคม

บทสรุป

การศึกษาเป็นการสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นมีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเอง และสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบสัมมาอาชีพได้ การศึกษาช่วยให้คนเจริญงอกงาม ทั้งทางสติปัญญา จิตใจร่างกาย และสังคม ซึ่งการจัดการศึกษาทำไปเพื่อพัฒนาบุคคลพัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดความสงบสุข อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในการจัดการศึกษานั้นย่อมต้องอาศัยปรัชญาในการหาคำตอบในการศึกษาหรือนำปรัชญามาช่วยพิจารณากำหนดเป้าหมายของการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งผลการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในแนวที่พึงปรารถนา ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นการนำเอาหลักการและแนวคิดจากปรัชญาแม่บทมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับองค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาได้เกิดประโยชน์สูงสุด บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

เอกสารอ้างอิง

จินดายัญทิพย์. (2528). *ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับการเรียนของนิสิต*

บัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทองปลิว ชมชื่น. (2528). *ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2559).*ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ.* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2555).*ปรัชญาการศึกษา,* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร. พิมพลักษณ์. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมชาย รัตนทองคำ. (2556).*เอกสารประกอบการสอน การสอนทางกายภาพบำบัด.* ออนไลน์, https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/56web/1phylos56.pdf

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2552.* กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ

Lucus. (1970). *What is Philosophy of Education.* New York : the McMillan Company.

พุทธธรรมกับการเจริญสติพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครู

BUDDHADHARMA AND MINDFULNESS TO DEVELOP LIFE AND SPIRITUALITY AS A TEACHER

[1]ภาราดา สังข์ทอง, [2]สมยงค์ สีขาว และ [3]กรวิกา สุวรรณกูล,

[1]Pharada Sangthong, [2]Somyong Seekhao and [3]Kornwika Suwannakul

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย

Loei Rajabhat University, Thailand

[1]sangthongva@gmail.com

Received : May 28, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอมุมมองการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เนื่องจากศาสนาตามหลักธรรมของศาสนา หากไม่ลงมือปฏิบัติจะไม่นำไปสู่การพัฒนาอย่างแท้จริง ซึ่งในสังคมปัจจุบันคนเราประสบปัญหาทั้งปัญหาทางกาย ใจและสติปัญญาในการพัฒนาตนเอง ธรรมะเป็นคำสอนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติมิใช่การท่องจำ และเมื่อลงมือปฏิบัติจะเกิดความเข้าใจ เมื่อเข้าใจจะสามารถยกระดับ“จิต”ให้ปล่อยวางต่อสถานการณ์ต่างๆ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ธรรมเป็นสิ่งที่พึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล ท่านจงมาดูเถิดเป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นสิ่งที่ผู้รู้ ก็รู้ได้เฉพาะตน”ที่สำคัญการหลงระเริงทำชั่ว แล้วคิดว่าได้ดีมั่งมี แท้จริงแล้วเราท่านต่างมีกรรมเป็นทาญาติ นั้นคือ ไม่ว่ากรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมได้รับผลเสมอ

คำสำคัญ : พุทธธรรม, การเจริญสติ, การพัฒนาชีวิต, จิตวิญญาณความเป็นครู

---

[1] รองศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[2] อาจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กลุ่มวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Abstract

This article presents a perspective on applying Dhamma principles through practice. Because religion based is on religious principles. Without action, it will not lead to real development. In today's society, people face both physical, mental, and intellectual problems with self-improvement. Dharma is the principle of teaching for practice, not memorization. When they are put into practice, they will understand, and when understood, one can elevate the "mind" to let go of various situations and lead to self-transformation. As the saying goes “Dharma is something that can be seen result by oneself as practical and gives unlimited results. Buddhists should input in mind come and see, this is something that should be bowed to oneself. "It is what one know can only know yourself.” Sometime, the human importantly, indulge in doing evil. and think it's good. In fact, each of us has karma as our relatives, That is, whether good or bad karma, the human which action always receives results.

Keyword : Buddhadharma, Mindfulness, Life development, Spirituality as a teacher

บทนำ

พุทธศาสนามีประวัติอันยาวนานกว่า 2,500 ปี ซึ่งพุทธศาสนา (Buddhism) เป็นศาสนาที่สำคัญ อีกศาสนาหนึ่ง สำหรับประเทศไทยพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่คนไทยโดยส่วนใหญ่นับถือยึดเป็นหลักในการปฏิบัติตน ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ มีวิธีการและหลักการทางวิทยาศาสตร์ ผู้ศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้าต้องเรียนรู้หลักศาสนาพุทธ โดยวิธีการวิทยาศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบันเราจะเห็นว่า เมื่อวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้ามากเพียงใด จะพิสูจน์คำสอนตามหลักพุทธศาสนาได้มากขึ้น จากคำสอนตอนหนึ่งในหนังสือ “ธรรมานุสรน์ อย่าอยู่อย่างคนตาย” อธิบายว่าธรรมะต้องนำมาปฏิบัติ หากเรียนรู้ว่ามีธรรมะข้อใดบ้าง เกี่ยวข้องอย่างไรบ้างแต่ไม่นำมาปฏิบัติก็ไม่ได้เกิดประโยชน์ใดๆ การศึกษาหลักธรรมะไม่เพียงแต่ปฏิบัติเพียงแต่พิธีกรรม แต่ควรเป็นการพิจารณาหลักธรรมด้วยเหตุด้วยผล ด้วยเหตุนี้ ในเดือนมีนาคม 2542 องค์การสหประชาชาติได้มีมติยกย่องศาสนาพุทธ โดยประกาศให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากลของโลก (อัฐฐา, 2555 : 13-27) เนื่องจากหลักธรรมคำสอนเป็นศาสตร์แห่งสัจธรรม

ความเป็นจริงยาวนานกว่า 2,500 ปี ซึ่งสะท้อนให้รู้ว่าคำสอนต่าง ๆ มีความเป็นจริงและนำไปสู่การพัฒนาตนเอง สังคม ประเทศและสรรพสิ่งในธรรมชาติได้อย่างแท้จริง ด้วยความสำคัญของหลักธรรมคำสอนต่างๆ ความนี้จึงมุ่งเน้นการนำแนวคิดหลักธรรมคำสอนต่างๆ ของพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการเจริญสติ เพื่อพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครู

หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา เน้นสอนในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การแก้ไขปัญหาความทุกข์ ให้ทุกคนหยุดพ้นทุกข์ การนำหลักธรรมมาปฏิบัติจะเป็นการช่วยสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นกับชีวิตทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สำหรับแนวทางการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเจริญสติพัฒนาชีวิตจากการวิจัยด้านจิตวิทยาการศึกษา พบว่า จำเป็นต้องยึดหลัก 3 ฝ ในการปฏิบัติ 1) ต้องฝืนตนเอง การปฏิบัติตามคำสอนให้บรรลุผลต้องรู้จักฝืนจิต ฝืนกาย เอาชนะกิเลสที่เกาะกินหัวใจของเราให้ได้ บางครั้งอาจจะรู้สึกทรมานเหตุใดถึงเป็นแบบนี้ บางคนฝืนตนเองไม่ได้ก็ล้มเลิกความตั้งใจในการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต 2) ต้องฝึกตนหมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามิใช่อ่านจากตำราแล้วจะพัฒนาตนเองได้หากแต่ต้องลงมือปฏิบัติ หรือนำไปใช้ในชีวิตประจำอย่างน้อยวันละ 5 นาที การฝึกปฏิบัติง่าย ๆ เช่น เมื่ออยากได้อะไรสักอย่างให้ตั้งสติพิจารณาซ้ำๆ หลาย ๆ รอบ ถามตนเองซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้งว่าควรทำหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น กรณีเรื่องเงินให้ถามตนเองว่า สถานะการเงินของเราเหมาะสมที่จะซื้อ ใช้จ่ายแบบนี้หรือไม่ จะได้ไม่ตกเป็นเหยื่อสังคมยุคหลังสมัยใหม่ 3) ต้องใฝ่เรียนรู้ การนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้มากที่สุด ต้องใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทำบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ

ในด้านของการพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น ในสังคมมนุษย์เราป่วยทางกายและทางจิตมากขึ้น แน่นอนว่าป่วยทางกายรักษาด้วยยา หากทว่าป่วยทางจิตต้องกินยาธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า“สวดมนต์เป็นยาทา ภาวนาเป็นยากิน” เพื่อให้ทุกท่านได้เรียนรู้และรอบรู้ในการนำหลักธรรมคำสอยของพุทธธรรม ไปพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครู บทความนี้จึงมีประเด็นเนื้อหาที่อยากให้ผู้อ่านศึกษาและทดลองนำไปปฏิบัติตาม ได้แก่ หลักธรรมคำสอนของพุทธธรรม หากปฏิบัติตามแล้วชีวิต หน้าที่การงาน สุขภาพ สติปัญญาจิตวิญญาณจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งเนื้อหาสำคัญประกอบด้วย หลักธรรมคำสอนของพุทธธรรมกับความเป็นครู พุทธธรรมกับการเจริญสติพัฒนาชีวิต หลักคิดพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ผลลัพธ์ของการพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครูตามหลักพุทธธรรม

หลักพุทธธรรม

โลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ปัญหาทางกายและทางจิตของคนเราเพิ่มสูงขึ้น จะเห็นได้จากปัญหาสังคม ปัญหาการศึกษา ปัญหาสุขภาพการป่วยของมนุษย์ สะท้อนให้รู้ว่าโลกก้าวหน้า วัตถุเทคโนโลยีทันสมัย กระทั่งมนุษย์ปรับจิตใจให้เจริญตามความก้าวหน้าของสังคมและเทคโนโลยีไม่ทัน และด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี มนุษย์เราบางส่วน ซึ่งอาจเป็นคนส่วนใหญ่ เริ่มห่างไกลศาสนาโดยเฉพาะหลักธรรมคำสอนซึ่งจากการสะท้อนคิดของนักวิชาการทางการศึกษาว่า การแยกโรงเรียนออกจากวัด มุ่งเน้นสอนวิชาการตามมาตรฐานและตัวชี้วัด ละเลยการสอนหลักธรรมพุทธศาสนา หรือเน้นวิชาการมากกว่าการนำศีลธรรมมาใช้ในโรงเรียน ประกอบกับการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เพียงพิธีกรรม แต่มิได้นำมาเป็นหลักปฏิบัติสำหรับ การดำเนินชีวิต กระทั่งคนบางกลุ่มหลงติดกับดักกิเลส โลภ โกรธ หลง ชอบหาอยู่ หากินบนงบประมาณแผ่นดิน มีความสุขบนคาบน้ำตาของผู้อื่น ไม่คิดสนใจใส่ใจว่าใครจะเดือดร้อน เอาความเห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นที่ตั้ง กอบโกยเท่าที่จะมีโอกาส จิตใจไหลลงต่ำดังกระแสน้ำไหลจากที่สูงสู่ที่ต่ำ บุคคลเหล่านี้ หากไกลธรรมดำเนินชีวิตแบบไร้สติ เพราะคิดว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้นหลังความตาย หรือคิดว่าตายแล้วทุกการกระทำก็ดับสูญ อาจได้เกิดใหม่หรือไม่ได้เกิดอีกครั้ง กรรมชั่วหรือพฤติกรรมชั่วที่ทำในปัจจุบัน ทุกอย่างที่กระทำแล้วจะสูญหายตามความตายของชีวิต หากแต่ตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ชีวิตไม่ได้สิ้นสุดลงที่ความตาย ความรักไม่ได้สิ้นสุดหรือจบลงเมื่อแต่งงาน หากแต่เป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของคนสองคน การตายจากภพนี้ก็เหมือนกับ การเริ่มต้นชีวิตใหม่ในภพภูมิใหม่ อย่างไรก็ตามหลักคำสอนของศาสนามักมีข้อถกเถียงกันว่า หากโลกหลังความตายมีอยู่จริง ทำไมคนที่ตายจากไปแล้วเหตุใด จึงไม่ส่งข่าวมาบอกให้รู้ว่า เมื่อตายแล้วชีวิตเป็นเช่นไร แน่นอนว่า ความตอนหนึ่งของศาสนาจากพระธรรมเทศนาของพระอาจารย์ ท่านอธิบายว่า พุทธศาสนาเชื่อเรื่องวัฏสังสาร การเวียนว่ายตายเกิด เราทุกคนล้วนเกิดมาแล้วนับชาติไม่ถ้วน และที่ส่งข่าวมาบอกไม่ได้ เพราะเวลาของคนตายกับเวลาของคนเป็นแตกต่างกัน เช่น อายุขัยของสัตว์บางชนิดก็แตกต่างกัน ร้อยปีในโลกมนุษย์เท่ากับ 1 วันกับ 1 คืนของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อต่างภพต่างภูมิเวลา 1-2 วันในโลกสวรรค์เท่ากับ 2-3 ร้อยปีในโลกมนุษย์ด้วยเหตุนี้คนที่ตายไปแล้วก็ยากหนักที่จะกลับมาทันเวลา (บุญมี เมธางกรู, 2558 : 20-42) นอกจากนี้อีกนัยหนึ่งคนที่จากไปสู่อีกโลกหนึ่ง เมื่อไปสวรรค์คงเดินเที่ยวเพลินจนลืมเวลา ในอีกทางหนึ่งคนที่ไปนรก คงถูกลงโทษตามผลแห่งกรรมกระทั่ง ไม่ได้มีโอกาสกลับมาบอก ก็ได้ว่า โลกหลังความตายนั้นเป็นเช่นไร

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ที่ผู้เขียนตระหนักรู้และรับรู้ด้วยตนเอง“จิต”เป็นเครื่องบันทึกรับรู้ข้อมูลต่างๆ ในทางจิตวิทยาอธิบายว่า จิตของคนเราประกอบด้วย 4 ลักษณะจิต ได้แก่

1. จิตสำนึก (Conscious) สภาวะที่มีสติ รู้ตัว รู้ว่ากำลังทำอะไร รู้ตัวว่าตนเองเป็นใคร กำลังรู้สึกอย่างไร กับสิ่งเร้านั้น และการตอบสนองจะเป็นไปตามเหตุและผล หากเปรียบเทียบกับต้นไม้ก็คือ ส่วนที่รับแสงแดดมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า

2. จิตใต้สำนึก (Pre-Conscious หรือ Sub-Conscious) สภาพที่ไม่รู้ตัวในบางขณะ เช่น การพูดคนเดียวโดยไม่รู้ตัว อารมณ์ความรู้สึกที่เก็บไว้บางชั่วขณะ หากไม่คิดถึงก็ไม่รู้สึกอะไร แต่ถ้าคิดถึง พูดถึงจะให้ผลต่อความรู้สึก ซึ่งทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงภาพความทรงจำของตนเองได้ด้วยการฝึกสมาธิแทนที่ด้วยการคิดสิ่งดี ๆ ทำสิ่งดี ๆ ย้ำเตือนตนเองเสมอ ๆ

3. จิตไร้สำนึก (Unconscious) ภาวะจิตที่ไม่สามารถรู้สึกตัวได้ เป็นความรู้ที่เก็บกดไว้ เนื่องจากถูกบังคับไม่ให้แสดงออกโต้ตอบในขณะที่รู้สึกตัว ในที่สุดก็จะเก็บฝังลึกในจิตใจและบางครั้งจะถูกส่งออกมายังจิตสำนึกในรู้สึกตัว จิตไร้สำนึกจะรับรู้ข้อมูลจากจิตใต้สำนึกและเก็บสะสมไว้ส่วนลึกของจิตใจ อาจสะท้อนออกมาในรูปแบบสัญชาตญาณ ความฝัน

4. จิตเหนือสำนึก (Supra-Conscious หรือ Higher Conscious) เป็นจิตสำนึกที่อยู่ลึกสุด มีพลังสร้างสรรค์อย่างไม่มีขีดจำกัด จิตเหนือสำนึกจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลนั้นฝึกฝนพัฒนา สมาธิจิต กระทั่งเกิดภาวะหยั่งรู้ภายในตัวตน สามารถควบคุมและอยู่เหนือภาวะที่เป็นอยู่ได้ ความสำคัญของจิตสำนึกคือเป็นสะพานเชื่อมโยงความรู้สึก และก่อให้เกิดความทรงจำระหว่างโลกภายในกับโลกภายนอกของมนุษย์ นำมาซึ่งความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล (วชิราภรณ์ สังข์ทอง, 2564 : 267-268)

เมื่อพิจารณาการทำหน้าที่ของจิตแต่ละจิตทำหน้าที่รับอารมณ์ทั้งเศร้า ทุกข์ สุข หัวเราะร้องไห้ เช่นเดียวกับพุทธศาสนาที่อธิบายว่า จิตทำหน้าที่จดจำ บันทึกข้อมูล ผ่านอายตนะทั้ง 6 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผ่านการับรู้ของขันธ์ 5 โดยที่จิตจะจดจำรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ใน “ภวังคจิต” และนำสิ่งที่จดจำไว้ติดตามข้ามภพข้ามชาติไปด้วย ดังคำสอนที่ว่า

กัมมัสสะโกมหิ เรามีกรรมเป็นของตน

กัมมะทายาโท เรย่อมมีกรรมเป็นทายาท คือ มีกรรมเป็นผู้ติดตามให้ผล

กัมมะโยนิ เรย่อมมีกรรมเป็นแดนเกิด คือ มีกรรมเป็นผู้นำไปเกิดในถิ่นที่ต่างกัน

ยังกัมมัง กะริสสามิ กัลยานังวา ปาปะกังวา เรากระทำกรรมอันใดไว้จะเป็นบุญหรือเป็นบาป ดีหรือชั่ว

ตัสสะ ทายาโท ภะริสสามิ เราต้องเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น

ธรรมชาติของจิตเกิด-ดับ เกิด-ดับ ตลอดเวลา ไม่รู้สักกี่แสนคครั้งกี่ล้านครั้ง เป็นความเกิด-ดับ ทางจิตใจ หลายร้อยล้านครั้งกว่าจะไปถึงจุดที่เราต้องการได้ (พระมหามังคลาจารย์ปัญญานันทภิกขุ, 2554: 16-20) บุญและบาปมิได้สูญหายไปพร้อมความตาย แต่ถ่ายทอดผ่านพันธุกรรมโดยมี

จิตทำหน้าที่บันทึกพันธุกรรมนั้นไว้ตลอดเวลาที่เกิด-ดับทางจิต บุคคลผู้ได้รับการพัฒนาจิต ชาติปัจจุบัน จิตจึงมีคุณภาพสูง คนที่มีคุณภาพจิตสูง จะไม่หวังแต่กับบุญเก่า แต่พยายามเพิ่มบุญด้วยการทำกรรมดี พัฒนากาย จิต สติปัญญา ให้เพิ่มพูนขึ้น บุญในที่นี้คือ การทำความดีอันเป็นเหตุให้จิตผ่องใส ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ในขณะที่บาปคือการทำชั่ว ทำให้จิต วิตกกังวล เศร้าหมอง ทุกข์เดือนร้อน ทั้งกรรมดีและกรรมชั่วที่เคยกระทำแล้วทั้งทางกาย วาจา ใจ ย่อมแสดงออกหรือย้อนระลึกให้เห็นเมื่อจวนจะสิ้นอายุขัย หรือเป็นความฝันครั้งสุดท้ายในชีวิตของโลกมนุษย์ นักวิทยาศาสตร์พยายามพิสูจน์โลกหลังความตาย แต่ก็หาข้อค้นพบไม่ แต่ในทางศาสนาอธิบาย ข้อพิสูจน์โลกหลังความตายในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การระลึกชาติได้ ตายแล้วฟื้น เด็กอัจฉริยะ การสะกดจิตย้อนอดีต เป็นต้น

ตามประวัติศาสตร์ของศาสนาพุทธ เมื่อเจ้าชายหนุ่มนามว่า“สิทธัตถะ”ได้เห็นความทุกข์ยากของประชาชน จึงละความสุขสบายของตน ออกแสวงหาคำตอบของการพ้นทุกข์ กระทั่งตื่นรู้ด้วยพระองค์เองว่า ความทุกข์อันแท้จริงอยู่ภายในจิตของพระองค์เอง นับแต่วันที่ตรัสรู้กว่า 2,500 ปี นักวิทยาศาสตร์ยุคใหม่พึ่งค้นพบพิสูจน์สิ่งที่พระองค์ได้พิจารณาหยั่งรู้ภายในจิตนั้นเป็นจริง หากพิจารณาหลักธรรมของพุทธศาสนาในมุมมองที่เกี่ยวข้องกับชีวิต คือเรื่องการพ้นทุกข์ หลุดพ้นปัญหา ซึ่งความทุกข์ของมนุษย์เราจะวนเรียนอยู่ที่ การเกิด การแก่ การเจ็บ และการตาย ซึ่งทุกคนหนีไม่พ้น แม้จะรวยมากมายแค่ไหน สุดท้ายอายุขัยก็ดับไปด้วยความตาย ทั้งนี้ได้มีการจำแนกความทุกข์พื้นฐานอันเกิดจาก การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ไว้ 7 ประเภท ได้แก่ 1) ทุกข์เพราะความไม่รู้ 2) ทุกข์เพราะคิด โลภ โกรธ หลง 3) ทุกข์เพราะการวิพากษ์วิจารณ์ นินทาว่าร้าย 4) ทุกข์เพราะพลัดพรากจากคนที่รัก 5) ทุกข์เพราะความจนไม่มีทรัพย์พอเลี้ยงตน 6) ทุกข์เพราะมีกรรมเป็นทายาท 7) ทุกข์เพราะสังขาร พุทธศาสตร์จึงสอนให้คนเรารู้จักการหลุดพ้นจากความทุกข์จากความเป็นจริงที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ 4 ประการเรียกว่า อริยสัจ 4 ได้แก่

ทุกข์ ทุกข์คืออะไร ทุกข์เป็นสภาวะที่บีบคั้นกายและใจ ที่เกิดขึ้น ดับลง ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง การดับทุกข์ ต้องรู้ว่าอะไร คือทุกข์ อะไรคือ ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ทุกข์เกิดขึ้นกับชีวิต

สมุทัย รู้ว่าสาเหตุแห่งทุกข์ โดยทั่วไปสาเหตุแห่งทุกข์มาจาก อัตตา กิเลส ตัณหา มานะ ทิฐิ อุปทาน เช่น มีความทุกข์เกี่ยวกับการทำงาน ต้องทำความเข้าใจอย่างชัดแจ้งว่า สาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาหรือทุกข์จาก การทำงาน คืออะไร เช่น ทำไม่ได้ ทำไม่ทัน ทำแล้วผิดพลาด เป็นต้น

มรรค หนทางหรือแนวทางแห่งการดับทุกข์ ด้วยการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้พ้นทุกข์ บรรลุเป้าหมาย โดยพระพุทธศาสนามีแนวทางปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพ้นทุกข์ ได้แก่

(1) สัมมาทิฏฐิ ปัญญาชอบ หรือการมีความรู้ที่ถูกต้อง

(2) สัมมาสังกัปปะ ความคิดชอบ หรือเป็นการนำความรู้ที่มีมาพัฒนาความคิดที่ถูกต้อง

(3) สัมมาวาจา วาจาชอบ คือการพูดในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นจริง เป็นประโยชน์ ถูกกาลเวลา และพูดด้วยจิตที่เมตตา ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ

(4) สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ หรือกระทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่

(5) สัมมาอาชีวะ ประกอบอาชีพชอบ หรือการพัฒนางานอาชีพให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

(6) สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ หรือ การตั่งมั่นทำสิ่งนั้น ๆ ด้วยใจที่ไม่ท้อกับปัญหาและอุปสรรค

(7) สัมมาสติ การมีสติรู้สึกตัวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะทำอะไรต้องรู้สึกตัวเสมอ ตระหนักรู้ว่ากำลังทำอะไร

(8) สัมมาสมาธิ ตั้งมั่น ตั้งใจ จดจ่อในสิ่งที่จะทำ หรือ จดจออยู่ที่เป้าหมายที่ต้องการจะทำให้สำเร็จ

นิโรธ คือ วิธีการการดับทุกข์ หรือ การเลือกวิธีการแนวทางการแก้ทุกข์ให้บรรลุผล จากหนทาง การปฏิบัติจากมรรคมีองค์ 8 เช่น เมื่อมีปัญญาหรือมีความรู้ที่ถูกต้อง และนำความรู้นั้นมาใช้ให้เกิดสติปัญญา จะนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ในเรื่องที่ไม่รู้

ผลลัพธ์ของการนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติ นำพาชีวิตของผู้ปฏิบัติประสบแต่ความโชคดีทั้งกายและใจ มีความมั่งคั่ง มั่งมี ความสุข ในทางตรงกันข้าม คนที่ไร้ธรรมหรือขาดการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ มักมองเห็น แต่ปัญหาและอุปสรรค แต่คนที่มีธรรมจะมองปัญหาและอุปสรรคเป็นยาพัฒนาสติปัญญา หากมองย้อนกลับไปในการนำหลักธรรมของพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ปฏิบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงปฏิบัติให้รู้ว่าการประหยัดทำอย่างไร การพัฒนาทำอย่างไร ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระองค์ท่านจะเริ่มจากความเข้าใจที่แท้จริง ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร พระองค์ท่านทรงนำความรู้แก้ปัญหาด้วยการ “เข้าถึง” ประดุจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ประชาชนเดือนร้อนหรือทุกข์ร้อน และพยายามหาหนทางแก้ปัญหาหรือดับทุกข์ให้กับประชาชนด้วยการพัฒนาให้บรรลุผล ด้วยการรู้ชัด รู้แจ้ง รู้จริง รู้ถูกต้อง และระลึกรู้ ซึ่งก็หมายถึง ฉลาดรู้ นำมาซึ่งการวางแผนพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน นอกจากนี้พระองค์ทรงย้ำเตือนว่า ทุกความสำเร็จในการพัฒนาเกิดขึ้นได้ จากความเพียร ความเพียรในที่นี้ คือ การทำหน้าที่พัฒนาตนเองโดยไม่ต้องคาดหวังว่าจะได้ผลลัพธ์จากความเพียรตอนไหนเวลาใด หากแต่จงตะหนักรู้ไว้เสมอว่า ทำกรรมดีย่อมได้รับผลลัพธ์ที่ดีต่อตนเองและบุคคล

อื่นๆ เสมอเมื่อถึงเวลา อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ที่ไม่ได้นำผลการเรียนรู้มาปฏิบัติจะเป็นเพียงการรับรู้ความรู้จากผู้ให้ความรู้ แต่จะไม่เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง คงเป็นได้แค่การเลียนแบบ ด้วยเหตุนี้ การเรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมอย่างแท้จริง จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อนำหลักธรรมต่างๆ มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้เวลาวันละ 5 นาที เพ่งมองลมหายใจเข้า-ออก จดจ่ออยู่แค่นี้ ชีวิตจะเบาสบายอย่างน่าอัศจรรย์ อาการเจ็บป่วยภาวะความเครียด จะหนีหายไปวันละนิด (กระทรวงสาธารณสุข, 2550 : 29-49)

การดำเนินชีวิตไม่ว่ารวยหรือจนต่างต้องได้เจอกับความทุกข์ ความสุข และความโชคดี อย่างไรก็ตามแม้ไม่ได้ถูกล็อตเตอรี่รางวัลที่ 1 แต่จะมั่งคั่ง ร่ำรวยได้ มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายดี หากรู้จักนำพุทธธรรมมาใช้นำทางชีวิต ดังคำกล่าวที่ว่า โรคทางกายรักษาด้วยยา โรคทางใจรักษาด้วยธรรม สติจึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญสำหรับการก้าวเดินของชีวิต ในทางตรงกันข้ามกับคนไร้ธรรมจะโทษนั้นนี่ที่อยู่รอบตัวเองอยู่สม่ำเสมอตลอดเวลา คนเหล่านี้ขาดสติมองเห็นแต่ปัญหา คนมีธรรมจะมองเห็นปัญหาเป็นยาพัฒนาสติปัญญาจากสถานการณ์ Covid-19 จะเห็นว่าบางคนยอมรับชะตากรรมด้วยการหันกลับมาทำร้ายตัวเอง ในขณะที่บางคนพยายามต่อสู้หาวิธีการพัฒนาแก้ไขปัญหาความทุกข์ที่เผชิญ เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดหากย้อนคิด มองมาที่แนวทางการพัฒนาประเทศของในหลวงรัชกาลที่ 9 กับโครงการพระราชดำริของพระองค์ท่าน 4,800 กว่าโครงการ ทุกโครงการพระองค์ท่านเริ่มต้นจากการแก้ปัญหาและพัฒนาจากการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา โดยพระองค์ท่านเน้นย้ำทำให้ดู ประหยัดทำอย่างไร พัฒนาให้ยั่งยืนทำอย่างไร ด้วยการเริ่มต้นจากการเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ด้วยการทำความรู้จักกับปัญหาของประชาชนคนไทยประดุจเป็นผู้ประสบปัญหานั้นอย่างแท้จริง เมื่อรู้จักตัวตนของประชาชนคนไทยอย่างแท้จริงจึงจะเริ่มต้นพัฒนา สอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ว่า หากเรารู้จักตัวตนของเรามากเท่าไร เราจะพัฒนาแก้ไขปัญหาของเราได้มากเท่านั้น แต่สังคมยุคดิจิทัลนำพาให้เราออกห่างจากตัวตน กระทั่งบางครั้งเราไม่รู้จักตัวเอง ด้วยการเอาชีวิตจิตใจผูกไว้กับโลกออนไลน์ สนใจแต่คนอื่นๆ ว่าเขาทำอะไร อยู่ที่ไหน กินอะไร ตามติดวิถีชีวิตคนอื่นๆ หากแต่หลักคำสอนของพุทธธรรมทำให้เรารู้ลึก รู้จริง และเมื่อนำหลักธรรมมาปฏิบัติอย่างแท้จริง จะนำมาซึ่งการค้นพบตนเอง รู้จักเข้าใจตนเองและสามารถวางแผนพัฒนาตนเองได้อย่างแท้จริงอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ทั้งนี้ การพัฒนาด้วยพุทธธรรมให้จะบรรลุผลได้นั้นต้องอาศัยความเพียร เริงศักดิ์ (ปานเจริญ และเฉลิมชัย เลิศทวีพรกุล, 2555 :14-21) ซึ่งความเพียรเป็นหลักธรรมหนึ่ง ที่ผู้ทำหน้าที่ครูจำเป็นต้องเรียนรู้ ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง จากหนังสือเรื่อง พระมหาชนก เป็นหนังสือที่สะท้อนให้รู้ว่าความเพียรเป็นการกระทำที่ผู้ลงมือทำหรือปฏิบัติโดยไม่ต้องรอคอยว่าจะได้ผลตอบแทนเป็นอะไร แต่เป็นการมุ่งมั่นตั้งใจที่จะลงมือทำเพราะมีโอกาสได้ทำ และนำมาซึ่งการเรียนรู้ที่แท้จริง เนื่องจากการเรียนรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อนำสิ่งที่รู้มาลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การรับรู้

ผ่านประสาทสัมผัสหรือรับการถ่ายทอดจากผู้อื่น แต่ไม่ได้นำมาปฏิบัติก็จะไม่เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้หลักธรรมจากตำรา แต่ไม่นำมาประยุกต์ใช้ เพื่อการดำเนินชีวิตจะเป็นได้แค่ผู้รับรู้ว่า มีหลักพุทธธรรมในทะเบียนบ้านเท่านั้นและในอีกมุมมองหนึ่งการทำบุญผ่านพิธีกรรม ต่างๆ เป็นการเลียนแบบพิธีกรรมตามหลักพุทธธรรมแต่มิใช่เรียนรู้หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิตภายในอย่างแท้จริง

การเจริญสติพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครู

การเจริญสติมีความสำคัญต่อการรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึก ของผู้ที่ทำหน้าที่ครู ซึ่งคำว่าการเจริญสติ หมายถึง การมีสติรู□กาย รู□ใจด้วยจิตที่ตั้งมั่น หรือความรู้ตัวอยู่กับสิ่งปรากฏขึ้นผ่านการรับรู้ผ่านอายตนะทั้ง 6 ในปัจจุบัน ด้วยจิตที่นิ่ง ตื่นรู้ ไม่หลับและไม่เผลอ ไม่ว่ากำลังทำอะไร ก็มีสติเท่าทันอารมณ์ตามดูรู้ทัน ลักษณะดังกล□าวเป□นการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมด้วยการเจริญสติ ด้วยการอยู่กับลมหายใจเข้า-ออก การอยู่กับลมหายใจ จดจ่ออยู่กับลมหายใจ การนั่งนิ่งๆ ดูว่าลมหายใจเข้าว่าเรารู้สึกอย่างไร ร่างกายเปลี่ยนแปลงอย่างไร จดจ่ออยู่แบบนี้แค่ 5 นาที ทุกๆ วัน 365 วัน และตรวจสอบตนเองว่าทุก 5 นาทีนั้นรู้สึกอย่างไร เมื่อทำแบบที่กล่าวมาทุก ๆ วัน เราจะเข้าใจโดยอัตโนมัติอย่างเป็นธรรมชาติว่า เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาตนเองที่ติดตัว เรามาตั้งแต่เกิด คือ ลมหายใจ และลมหายใจเรานี้แหละเป็นพลังขับเคลื่อนชีวิตให้มีสติปัญญา

การเจริญสติเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณได้รับความสนใจเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งนักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ นักจิตวิทยา ให้ความสนใจ เนื่องจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะช่วงศตวรรษที่ 21 จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการของจิตวิญญาณ คือ การหันกลับมามองตนเอง เพื่อค้นหาตัวตนของเราว่า (1) เรามีเอกลักษณ์เด่นในเรื่องใด (2) ตอบคำถามตนเองได้ว่า ปัจจุบันเราคือใคร มีความสำคัญอย่างไรกับโลกใบนี้ (3) คุณค่าของเราคืออะไร และสิ่งที่ตนเองมีอยู่ในปัจจุบันจะช่วยสร้างเสริมพัฒนาให้เป้าหมายของชีวิตบรรลุผลได้อย่างไร เมื่อเข้าใจนิยามของจิตวิญญาณจะเข้าใจ เอกลักษณ์หรือแก่นแท้ของชีวิต ซึ่งจิตวิญญาณเป็นสะพานเชื่อมโยงจากการมีคุณธรรม จริยธรรม ทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ที่มีอยู่ในตัวบุคคล เราทุกคนสามารถนำเอาคุณค่าที่มีอยู่ออกมาใช้ นำพาชีวิตไปสู่เป้าหมาย หากอธิบายง่ายๆ จิตวิญญาณเป็นแหล่งผลิตความคิด ความเชื่อที่ดีงาม ให้เป็นพลังขับเคลื่อนชีวิตทุกชีวิตไปสู่สิ่งดีงามของชีวิต อย่างไรก็ตามคำว่า จิตวิญญาณความเป็นครู เราต่างได้รับรู้ว่ามีหลากหลายความหมาย แต่ในเอกสารฉบับนี้ จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง ความตระหนักรู้ในตนเองของบุคคลเพื่อขับเคลื่อนชีวิต ควบคุมความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์และพฤติกรรม ให้สามารถดำเนินชีวิต ปฏิบัติงานตามเป้าหมายโดยมีกรอบคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณของผู้ประกอบอาชีพครูเป็นเนื้อแท้ของจิตใจเชื่อมโยงสู่

เป้าหมายของการดำเนินชีวิตการพัฒนาตนเองในด้านจิตใจ ให้ตระหนักรู้ว่าการเป็นครูด้วยหัวใจแตกต่างจากบุคคลที่ทำหน้าที่ครูตรงไหน การตระหนักรู้ว่า คุณค่า ความดี ความงาม และความจริงของชีวิตคืออะไร และในขณะเดียวกัน ตระหนักรู้ตัวเสมอว่าเราเป็นใคร เกิดมาเพื่ออะไร เข้าใจคุณค่าของชีวิต ก็จะมุ่งมั่นพัฒนาความคิด สติปัญญาและร่างกาย

รหัสธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครู

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่จำเป็นและเป็นหลักธรรมพื้นฐานเพื่อการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู สามารถนำเสนอเป็นรหัสธรรม 87654321 ซึ่งรหัสธรรมดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

โลกธรรม 8 เป็นรหัสธรรมที่บอกให้รู้ ความเป็นจริงของชีวิต ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ซึ่งเป็นฝ่ายดีกับ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ซึ่งเป็นฝ่ายชั่ว ทั้งหมดนี้บุคคลผู้ใด ติดอยู่ก็เท่ากับผู้นั้นถูกเขาจองจำไว้ด้วยโซ่ตรวนขนาด 8 หุนนั้นเอง (ชมรมกัลยาณธรรม, 2552 : 13) รหัส 7 ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 คือ ธรรมที่อธิบายให้ทราบถึงหลักการดำเนินชีวิตด้วยเหตุผล สัปปุริสธรรม 7 คือธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดีอย่างสมบูรณ์ หรือเป็นพลเมืองที่ดี มีศีลธรรม เป็น คนดี คนเก่ง มี 7 ประการ คือ 1) ธัมมัญญุตา เป็นผู้รู้จักเหตุ 2) อัตถัญญุตา เป็นผู้รู้จักผล 3) อัตตัญญุตา เป็นผู้รู้จักตน 4) มัตตัญญุตา เป็นผู้รู้จักประมาณ 5) กาลัญญุตา เป็นผู้รู้จักกาล 6) ปริสัญญุตา เป็นผู้รู้จักชุมชน 7) ปุคคลัญญุตา หรือปุคคลปโรปรัญญุตา เป็นผู้รู้จักบุคคล (สมเด็จพระญาณสังวร, 2558 : 1-2)

อบายมุข 6 คือ หลักธรรมที่อธิบายให้ผู้เป็นครูตระหนักรู้ในการใช้ชีวิตให้ห่างไกล เนื่องจากเป็นช่องทางของความเสื่อมของชีวิต นำพาสู่ทางแห่งความพินาศและเป็นเหตุให้ย่อยยับแห่งโภคทรัพย์ อบายมุข 6 ประเภท ได้แก่ 1) ติดสุราและของมึนเมา 2) ชอบเที่ยวกลางคืน 3) ชอบเที่ยวดูการละเล่น 4) ติดการพนัน 5) คบคนชั่ว 6) เกียจคร้านการงาน รหัส 5 ประกอบด้วย ขันธ์ 5 ศีล 5 พละ 5 หลักธรรมต่างๆ เหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต ศีล 5 ข้อ หากประพฤติตนอยู่ครบ ชีวิตย่อมเจริญก้าวหน้าในขณะเดียวกัน พละ 5 พละ ธรรมที่เป็นกำลัง อันประกอบด้วย 1) ศรัทธาพละ คือ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม 2) วิริยะพละ คือ ความเพียรพยายาม 3) สติพละ คือ ความระลึกได้ การคุมใจไว้ได้ไม่ไร้สติ 4) สมาธิพละ คือ ความตั้งจิตมั่น สงบแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่านแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 5) ปัญญาพละ คือ ความรู้ ความเฉลียวฉลาด มีประสบการณ์ มีวิจารณญาณที่ดี พละ 5 สำคัญกับการพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณความเป็นครู เพราะหากครูขาดศรัทธาต่อตนเอง อาชีพ โอกาส และความโชคดี การยอมรับพัฒนาในตนเอง จะไม่เกิดขึ้นเราจะโยนปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ให้คนรอบข้าง ในส่วนของ รหัส 4 ที่สำคัญสำหรับชีวิตของ

ผู้ที่ทำหน้าที่ครูได้แก่1) อริยสัจ 4 2) พรหมวิหาร 4 3) อิทธิบาท 4 4) สังคหวัตถุ 4 4) อคติ 4 และ 4) ฆราวาสธรรม 4 (พุทธทาสอินทปัญโญ, 2554 : 1-48)

หลักธรรมเหล่านี้เป็นธรรมพื้นฐานสำหรับชีวิตที่หากนำมาปฏิบัติแล้ว ความสุข ความสำเร็จ ความรุ่งเรืองย่อมเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามหากนำหลักธรรมทั้งหมดดังกล่าวมาอธิบายบทความคงยาวเกินที่กำหนดขออธิบายเฉพาะที่เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันอันเป็นธรรมพื้นฐานได้แก่ ไตรลักษณ์ หากผู้อ่านเป็นวัยรุ่น จะต้องออกเดินทางตามหา ไตรหัวจาม เพื่อค้นหาชีวิต แต่สำหรับพระพุทธเจ้าพระองค์ท่านสอนให้เราตามหา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทุกอย่างมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป หมุนเวียนเปลี่ยนแปลง ไม่รู้จบ ชีวิตคนเรามี 2 สิ่งที่ติดตัวข้ามภพ ข้ามชาติ คือ ความดี ความชั่ว บุญและบาป นั้นเอง สำหรับรหัส 2 เป็นอีกหนึ่งรหัสสำหรับคนที่ทำหน้าที่ครูต้องฝึก ฝืน และใฝ่เรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองนั้นคือ การให้และการรับก่อนที่จะทำความเข้าใจการให้และการรับอยากให้ทุกท่านรู้ว่า พฤติกรรมต่าง ๆ หรือการกระทำที่เราได้กระทำไว้ในอดีต ส่งผลหรือเป็นเหตุให้เกิดเหตุการณ์ที่เราต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน นั้นคือ เมื่อเราให้สิ่งใดหรือส่งคลื่นความคิดรูปแบบใดออกไปตามทัศนคติ ความเชื่อ วันหนึ่งพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นย่อมได้รับผลลัพธ์กลับคืนสู่เราเสมอ ดังคำสอนที่ว่า กัมมัสสกา (เรามีกรรมเป็นของตนเอง) กัมมะทายาทา (มีกรรมเป็นผู้ให้ผล) กัมมะโยนี (มีกรรมเป็นแดนกำเนิด) กัมมะพันธุ (มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์) กัมมะปะฏิสะระณา (เรามีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย) ยังกัมมัง กะริสสันติ (กระทำกรรมอันใดไว้) กัลป์ยานัง วาปาปะกังวา (ดีหรือชั่วก็ตาม) ตัสสะทายาทา กะวิสสันติ (จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นแล)

หลักธรรมคำสอนกับผลลัพธ์ในการพัฒนาชีวิต

โลกยุคใหม่ภายใต้ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี คนเราเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมย่อมทำทุกอย่าง เพื่อแลกเงินอย่างง่ายๆ แลกความสุขเล็กๆ น้อยๆ แม้จะรู้ด้วยตนเองว่า สิ่งที่ทำนั้นผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมาย แต่ก็ยินยอมที่จะทำโดยขาดความตระหนักรู้ ตื่นรู้ในผลแห่งกรรมเพราะความเกรงกลัวบาปกรรมได้ค่อยๆ จางหายไปจากวิถีชีวิตยุคดิจิทัล ในความเป็นจริงหยุดคิดสักนิดจะรู้ว่ายิ่งดำเนินชีวิตผิดศีลธรรมมากเท่าไร ชีวิตต้องเผชิญความทุกข์อย่างยืนยาวมากเท่านั้น ตรงกันข้ามกับการทำดีตามหลักธรรมพุทธศาสนา บางครั้งชีวิตเหมือนแพ้ แต่ที่แท้คือชนะ ชนะใจตนเอง ชนะความกลัว ชนะทุกปัญหาและอุปสรรคของชีวิต และชนะกับการใช้ชีวิตโดยไม่ประมาทผลแห่งการกระทำ

การมีสติ สมาธิ เป็นยาวิเศษ ประดุลของวิเศษของโดเรม่อน ที่เนรมิตทุกอย่างในสิ่งที่ต้องการ เพราะสติทำให้เราเท่าทันตนเอง เท่าทันสถานการณ์ที่ชีวิตเผชิญ การฝึกสติในแต่ละวันจะ

ช่วยให้เราทบทวนตนเองเสมอ เกิดมาแล้ว ทำอะไรให้สังคมบ้าง ชีวิตทุกชีวิตมีทั้งสุขและทุกข์ ซึ่งหนทางที่จะทำให้ชีวิตของเราโชคดี มีแต่สิ่งที่ดีมากกว่าลบ ทำได้ 2 อย่างได้แก่ การฝึกหายใจเข้า-ออก คนเราหายใจเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน เป็นคนเหมือนกัน มีหูเหมือนกันแต่ได้ยินไม่เหมือนกันนะ มีปากเหมือนกันแต่พูดไม่เหมือนกันนะ แม้จะถูกขัดเกลาอบรมสั่งสอนมาเหมือน ๆ กัน แต่ดำเนินชีวิตไม่เหมือนกัน ในการทำหน้าที่ครู การพูด การแสดงออก พฤติกรรม บุคลิกภาพของครูสำคัญมาก ๆ เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้ จดจำครูคนนั้นได้อย่างแม่นยำจากบุคลิกภาพของครู ปัจจุบันมีศาสตร์ ศาสตร์หนึ่งที่นักจิตวิทยานิยมนำมาปรับประยุกต์ใช้ NLP หรือ Neuro Linguistic Programming ภาษาสมองเพื่อพัฒนาชีวิตและจิตใจ หรือเรียกง่ายๆ ว่า ศาสตร์การผ่าตัดศัลยกรรมชีวิตมนุษย์ เหตุผลของการศัลยกรรมชีวิต เพราะทุกอย่างที่มนุษย์เราเผชิญไม่ใช่เหตุบังเอิญ หากแต่กรรมหรือการกระทำนำพาให้ต้องพบเผชิญ จิตของเราเปรียบเสมือน DNA ของชีวิตข้ามภพ ข้ามชาติ จิตนำพาให้เราเวียนวายตายเกิดมาไม่รู้จักกี่ครั้ง ภพชาติมีอยู่จริง เนื่องจาก 2500 ปี ที่พระพุทธเจ้าได้ถ่ายทอดหลักพุทธธรรมไว้นั้น เป็นหลักฐานแห่งความเป็นจริงได้ว่าเมื่อมนุษย์เรายังมีโลภ โกรธ หลง เป็นกิเลส ตัณหา สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การสร้างกรรมหรือการกระทำ ซึ่งแน่นอนว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน ไม่ว่ากรรมดี หรือกรรมชั่ว เราจักได้รับผลของมันเสมอ หลักธรรมของศาสนาพุทธเป็นวิทยาศาสตร์ ที่ต้องหานักวิทยาศาสตร์ระดับอัจฉริยะยกกำลัง 10 จึงจะสามารถพิสูจน์สัจจธรรมความเป็นจริงของหลักพุทธศาสนาได้

สิ่งสำคัญอันน่าประหลาดใจ พระพุทธเจ้าค้นพบและเผยแพร่หลักพุทธธรรมมายาวนานถึง 2600 ปี แต่หลักธรรมคำสอนต่างๆยังคงทันสมัย สืบทอดกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่นักวิทยาศาสตร์พิสูจน์ให้เราทุกท่านรู้ว่า ร่างกาย จิตใจและสติปัญญาหรือความคิดเชื่อมโยงกันและกัน และเมื่อเราคิดเช่นไรร่างกาย จิตใจจะตอบสนองต่อสิ่งที่เราคิด จากหนังสือเล่มหนึ่งของคุณหมอท่านหนึ่ง ท่านเขียนไว้น่าสนใจมาก ท่านอธิบายว่าในโลกปัจจุบัน ผู้ป่วยมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากและผู้ป่วยมีอายุน้อยลง แต่สิ่งที่น่าแปลกใจคือท่านพบว่า การเจริญสติทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่ายกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยเปลี่ยนไปถึงระดับเซลล์เม็ดเลือดเลยทีเดียว ยิ่งเป็นการยืนยันข้อพิสูจน์ที่ว่า ยิ่งวิทยาศาสตร์ก้าวหน้ามากเท่าไร นักวิทยาศาสตร์จะสามารถพิสูจน์หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้มากขึ้น พุทธศาสนา คือ วิทยาศาสตร์อย่างแท้จริงเพียงแต่ยังไม่มีนักวิทยาศาสตร์ที่เก่งแบบพระพุทธเจ้า ต่างหากจึงไม่สามารถศึกษาพิสูจน์คำสอนของพระพุทธเจ้าได้ ดร.อลิสา แอปปอล นักวิจัยเกี่ยวกับความเครียด พบว่า คนมีความเครียดเพิ่มมากขึ้นโดยมีปัจจัย คือ 1) การขาดการออกกำลังกาย 2) ความอ้วน 3) การได้รับอนุมูลอิสระมากเกินไปทำให้เกิดภาวะโรคอื่นๆ ตามมา 4) การนอนน้อย 5) ปัจจัยทางด้านจิตใจ เมื่อได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตทำให้ลดภาวการณ์เป็นโรคได้เพิ่มขึ้น และเมื่อให้กลุ่มตัวอย่างเข้าอบรมกรรมฐาน เจริญสติ ฟังธรรมเป็นระยะเวลา 5 เดือน พบว่า ช่วยลดภาวะความเครียดและลดอาการของโรคต่างๆ ได้ การ

เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การเจริญสติ การกินอาหาร การออกกำลังกาย มีผลต่อการรักษาอาการป่วย ช่วยลดภาวะความเครียด ชะลอวัยของคนเราได้ (แพทย์พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ์, 2564 : 9-44) นอกจากนี้จากการศึกษาวิจัย การฝึกสมาธิกับการทำงานของสมองของ ศาสตราจารย์ ริชาร์ด เอวิดสัน พบว่า การทำงานของสมองด้วยการควบคุมความคิด อารมณ์ ความจำ โดยการศึกษาจากพระธิเบตที่ฝึกสมาธิเป็นเวลานานๆ ได้พบความแตกต่างของเซลล์สมองมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสมองด้านซ้าย คลื่นสมองทำงานได้ดีขึ้น เซลล์เม็ดเลือดมีลักษณะเป็นบวกมากกว่าคนปกติ สมองมีการยืดหยุ่นได้ ซึ่งเป็นข้อค้นพบองค์ความรู้ใหม่ของวิทยาศาสตร์ และเป็นการพิสูจน์ข้อค้นพบเดิมที่ว่าสมองเปลี่ยนแปลงไม่ได้ จะหยุดการเจริญเติบโตเมื่ออายุ 25 ปี สมองสามารถพัฒนาได้ตลอดเวลา สมองสร้างสมองมาแทนที่ได้ คลื่นสมองมีลักษณะเป็นสุข สุขภาพจิตดีขึ้น ในทางตรงข้ามภาวะความเครียดของบุคคล ส่งผลต่ออารมณ์ การซึมเศร้า ทำให้เซลล์สมองเสื่อม และความจำลดลง

ดังนั้น สมองพัฒนาได้เมื่อฝึกสมาธิและปรับอารมณ์ลบให้เป็นอารมณ์บวก นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ริชาร์ด เดวิดสัน (Richard Davidson Ph.D) ยังสนใจทำงานด้านศาสนากับองค์ทไลลามะ (Dalai lama) และนำหลักธรรมที่ศึกษามาใช้ในการบำบัดความทุกข์ ประโยคหนึ่งท่านได้กล่าวในงาน World Economic Forum ว่า โลกทุนนิยมเกิดจาก ความโลภของผู้คนอย่างไม่มีข้อจำกัด ความจริงสิ่งต่างๆ ในโลกมีพอสำหรับความต้องการของทุกคน แต่ไม่พอสำหรับความทะยานอยากของคนบางกลุ่มคน ถึงเวลาแล้วที่เราต้องรู้จักหยุดความโลภ การแสวงหา เมื่อทุนนิยมแพร่ขยาย วิถีชีวิตจะก่อให้เกิดสงคราม แย่งชิงทรัพยากร ความขัดแย้ง คนที่แข็งแรงกว่าจะเอารัดเอาเปรียบคนที่อ่อนแอกว่า จะเกิดการทำร้ายกันและกัน ขาดความรักความเมตตาต่อกัน สภาพแวดล้อมถูกร้ายกระทั่งเราอยู่ไม่ได้ จากการทดลองทำให้ท่านได้รับยกย่องให้เป็นนักวิทยาศาสตร์แห่งความสุขทางสมอง นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ริชาร์ด เอวิดสัน นักวิทยาศาสตร์ด้านประสานวิทยาสมองพุทธะ พบว่า การเจริญสติ เป็นการพัฒนาจิตใจเปลี่ยนแปลงสมองและชีวิตของเราได้ เพราะสติมีผลต่อมนุษย์ ดังนี้

1) เซลล์สมอง การเชื่อมโยงการทำงานของสมองและจิต (Mind) มีอารมณ์ดีมีความสุข สดชื่น สดใส

2) สารเคมีในสมองมีมากขึ้น มีชีวิตที่ผ่อนคลาย นอนหลับสบาย หลับง่าย ไม่เกิดโรคซึมเศร้า

3) ระบบประสาททำงานดีขึ้น คือ ทำให้ใจสงบ ความเครียดลดลง ความดันลดลง และอ่อนเยาว์ขึ้น

4) ไม่ต้องจ่ายยารักษาความเครียด ความกังวล โรคซึมเศร้า เพราะยาแก้ที่ปลายเหตุ ซึ่งมีผลต่อตับและไต (แพทย์พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ์, 2550 :29-39)

ยุคแห่งความทันสมัยคนเราเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ปัญหาสังคมหนี้สินเพิ่มขึ้นมากมาย คนตกงาน ปัญหาขาดแคลนทรัพยากรมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น บ้านเมืองเต็มไปด้วยผู้ป่วยวิกลจริต วิปลาสทางความคิดจิตใจ ความสุข ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ลดน้อยลง ในด้านความเจ็บป่วย คนป่วยด้วยโรคทางจิตเพิ่มสูงขึ้น ไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยยา เพราะเป็นการรักษาที่ปลายเหตุ ต้องรักษาที่ต้นเหตุนั้นคือความคิด ความรู้สึก อารมณ์ พฤติกรรมของผู้ป่วย ปัจจุบันการรักษาด้วยการพัฒนาจิต ของแพทย์ชาวอเมริกากำลังได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะมีประสิทธิภาพกว่าการรักษาด้วยยา และด้วยการรักษารูปแบบนี้กำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาองค์กรที่เรียกว่าองค์กรดูใจตนเอง เป็นองค์กรที่สอนให้เราดูใจตนเอง โดยการเจริญสติซึ่งศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยา ดร.แอนเนี่ยว ซีเกล อธิบายว่า การดูใจให้เป็นธรรมชาติของจิต การทำงาน ของจิต เมื่อเห็นความโกรธ ภาวะอารมณ์เครียดก็ให้วางเฉยรู้ว่ากำลังเครียด กำลังโกรธ ควบคุมตนเองด้วยสติ เมื่อฝึกบ่อย ๆ อารมณ์จะไม่สามารถควบคุม ครอบงำจิตของเราได้ ก็จะเหมือนกับคำสอนของศาสนาที่กล่าวถึงการปล่อยวาง (กระทรวงสาธารณะสุข, 2550 : 12-48)

เมื่อโลกเข้าสู่วิกฤต ศาสนาจะสำคัญมาก เพราะคนเราจะเริ่มหาที่พึ่งทางใจ เมื่อเจอทุกข์จะเข้าใจธรรมได้มากขึ้น ชาวตะวันตกเริ่มสนใจพระพุทธธรรมมากขึ้น เนื่องจากวิกฤตที่เกิดขึ้นเกิดจากความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือตัณหาของมนุษย์นั้นเองทางแก้ไขคือ ลดกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้น้อยลง ไม่ว่าจะยุคปัจจุบันหรือยุคไหน ๆ โรคของมนุษย์มี 2 ประเภท คือ โรคทางกายและโรคทางจิต นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ เฮอร์เบอร์ต เบนสัน (Herbert Benson) แพทย์ด้านเวชศาสตร์ทางกายและจิต ได้อธิบายว่า การฝึกจิตให้เป็นสมาธิ การเจริญสติ ออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง จะไม่ป่วยด้วยโรคทางกายและโรคทางจิต รัฐไม่ต้องเสียเวลาผลิตแพทย์มามากๆ และเน้นย้ำว่าสมาธิเป็นกลไกหนึ่งในการรักษาผู้ป่วย ทั้งนี้ ดร.ซุง กล่าวถึง ความเป็นจริงในการตระหนักรู้เกี่ยวกับการกิน 7 ประการอย่างมีสติ จะห่างไกลจากโรคต่างๆ ได้แก่

1) รู้สึกสำนึกรู้คุณอาหารที่เรากิน

2) รับรู้ลักษณะของอาหารสี กลิ่น รส คุณค่า ประโยชน์

3) ขนาดภาชนะที่ใส่ เมื่อภาชนะจานเล็ก จะกินได้น้อย น้ำหนักจะน้อยตาม

4) เคี้ยวให้ละเอียดเพื่อรับรู้รสอาหาร

5) เคี้ยวช้าๆ ดูการเคลื่อนไหวของลมหายใจ

6) อย่างดอาหารเพราะยุ่งงาน

7) อาหารแต่ละมื้อควรเป็นพืช ผัก ผลไม้ ให้มาก ของหวานให้น้อย

สังคมบริโภคนิยมทำให้มีผลกระทบทั่วโลก ขยะล้นโลก มลพิษ อาหารจานด่วน ภาวะโรคอ้วน เหล่านี้ล้วนเกิดจากกระแสบริโภคนิยม ทุกสิ่งที่มนุษย์เผชิญ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเอง

ทั้งนั้น ดังนั้นมนุษย์ต้องมีวิธีการจัดการกับตนเองทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ โดยเฉพาะอารมณ์ ส่วนอารมณ์ทางบวก เช่น ความสุข ความผ่อนคลาย ไม่ใช่แต่ทำให้เราสุขใจเท่านั้น หากแต่อารมณ์บวกเป็นจุดเริ่มต้นให้เราเรียนรู้ภาวการณ์ตื่นรู้ การพัฒนาจากภายในจะช่วยทำให้เข้าใจโลก เข้าใจชีวิต และจะรับรู้ได้ว่าทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิตและผ่านมาได้มันทำให้เรามายืน ณ จุดนี้ ดังนั้น ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นต้องเผชิญกับวิกฤตใด ๆ จะเปลี่ยนแปลงวิกฤตที่เผชิญให้เป็นพลังบวก เช่น เปลี่ยนความเกลียดเป็นความเมตตา เปลี่ยนความอิจฉาเป็นความยินดี เป็นต้น ในมุมมองหนึ่งบางคนมองว่าทำไมต้องเรียนรู้หลักธรรม ในเมื่อเรียนเก่ง ทำงานได้เงินมากมาย ก็อยู่บนโลกได้แล้ว เอาเงินไปซื้อความสุขที่เราต้องการไม่มีความจำเป็นต้องศึกษาธรรม อยากมีชีวิตที่สุข ดี เยี่ยวยาชีวิตด้วยเงินก็พา เรื่องเล่าจากหมอท่านหนึ่งชื่อ ริชาร์ด เตียว (Richard Teo) คุณหมอเล่าว่า เขาทำงานอย่างหนักเพื่อให้ได้เงิน ไม่มีเวลาพักผ่อน ชีวิตมีแต่งานและเงิน เขาภูมิใจที่ได้อวดความร่ำรวย บ้านหรู รถหรู อยู่มาวันหนึ่งเขาเริ่มมีอาการเหนื่อยง่าย อ่อนเพลีย และปวดหลัง เมื่อไปตรวจแพทย์บอกเขาว่า เขาป่วยเป็นโรคร้ายระยะสุดท้าย เมื่อเป็นเช่นนั้น เขาคิดว่า จะใช้เวลาที่เหลือของชีวิตอย่างไรที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เขาเริ่มเรียนรู้ว่าอยากมีชีวิตที่ดี เยียวยาชีวิตด้วยหลักธรรม เขาเริ่มบรรยายธรรมจากการศึกษาของเขาเอง และจากประสบการณ์ชีวิต ด้วยการให้ความรู้และเตือนสติให้แพทย์รุ่นน้องได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต

เมื่อผมเป็นนักเรียนแพทย์ ผมมองไม่เห็นความทุกข์ของคนไข้ มันเป็นแค่งานที่ต้องทำ กระทั่งผมป่วย ผมเข้าใจความรู้สึกของคนไข้ ผมเกิดมาพร้อมกับคำว่ารวย เงินคือทุกอย่าง ความสุขทางวัสดุสำคัญ พอโตมาคิดแต่ว่าต้องรวย อยากได้อะไรต้องได้ อยากได้ไม่มีสิ้นสุด ชื่อเสียง ความเด่นดัง การยอมรับในสังคม คำชื่นชมจากสังคม ไม่เคยสนใจว่าคุณธรรม จริยธรรม การกระทำสำคัญอย่างไร กระทั่งวันที่อยู่ในฐานะผู้ป่วยระยะสุดท้าย ผมได้กำลังใจ คำพูด เสียงหัวเราะ การแสดงออกต่อกันและกัน ผู้รู้ในตอนนั้นว่า ในฐานะแพทย์ คุณค่าของการเป็นแพทย์คือการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในเวลาที่เขากำลังรับเคราะห์กรรมจากการเจ็บป่วยซึ่งตลอดเวลาผมไม่รู้เลย รู้แค่ว่ามันคืองาน เวลาเราเจ็บป่วย เงินสามารถแลกเปลี่ยนเป็นยา แต่ไม่สามารถรักษาอาการป่วยได้ ความตายเป็นความจริงที่เราต้องคิดถึงที่เงินซื้อไม่ได้ เราจะได้ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท เหมือนกับชีวิตผมที่ผ่านมา

นายแพทย์ท่านนี้จากไปด้วยวัย 40 ปี จากไปโดยไม่สามารถเอาบ้านหลังละ 40 ล้านไปได้ แม้กระทั่งการทำหน้าที่หมอ แต่เขาพบว่าหลัก อริยสัจ 4 คือ เครื่องมือดับทุกข์อย่างแท้จริง การเกิด การแก่ การเจ็บ และการตายเป็นทุกข์ การที่อยากได้สิ่งใดแล้วไม่ได้ก็ทุกข์ เมื่อลืมตาทุกคนมีทุกข์เป็นเงาตามตัว เหล่านี้เป็นความจริงของชีวิต แต่ทุกข์ของชีวิตพ้นได้ด้วยสติ หลักธรรมของพระพุทธเจ้าแก้ไขปัญหา อุปสรรค ความทุกข์ของชีวิตได้ครอบจักรวาล และช่วยให้เราอยู่รอดได้

อย่างสมดุล หากมีแต่ความรู้ทางโลกอย่างเดียว ชีวิตจะห่อเหี่ยวเหมือนสุภาษิตที่ว่า ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด เพราะโลกที่เกิดวิกฤตอยู่ทุกวันนี้มิใช่คนขาดความรู้ หากแต่ขาดคุณธรรม จริยธรรม ด้วยความก้าวหน้าของสังคม ระบบทุนนิยมนำมาซึ่งวิกฤตต่าง ๆ ทั่วโลกทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สุขภาพกายและจิต การดำเนินชีวิตเช่น ประเทศที่พัฒนา ประเทศมหาอำนาจ จะมีปัญหาความรุนแรงต่างๆ เพิ่มมากขึ้นและขยายสู่ประเทศกำลังพัฒนา ศาสตราจารย์กี ซื่อ หลงอาจารย์ด้านปรัชญาศาสนา และศาสตราจารย์นายแพทย์ โรนัล ซีเกล ได้เรียนรู้หลักธรรมและฝึกปฏิบัติตามแบบพุทธธรรมเป็นเวลา 30 ปี พบว่า การเจริญสติไม่กินยาก็หายป่วยได้ ด้วยการฝึกสวดมนต์ 10-20 นาที วันละ 3 เวลาเป็นเวลา 1 เดือน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายกับชีวิต ความทุกข์ของมนุษย์เกิดจากการที่เราเก็บสะสมปัญหาและอุปสรรค ไว้ในจิตใจ หรือเรียกว่า แช่แข็งมันไว้ในร่างกาย ทุกปัญหาที่เกิดขึ้นเราทุกคนแก้ไขได้ด้วยพลังจิต พลังใจ เมื่อเปลี่ยนข้อมูลในจิต ชะตาชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย การแก้ไขจากภายนอกเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยรักษาอาการทางกาย แต่การแก้ไขชะตาชีวิตด้วยจิตจะช่วยให้การแช่แข็งของร่างกายผ่อนคลายหายไปจากชีวิต ทุกอย่างที่ทำให้คนเราทุกข์เป็นเงาสะท้อนภาวะจิตตามพุทธธรรม ได้แก่ ฐิติญานัง ปัญญาเกิดจากจิตฐิติภูตัง ภาวะของจิตที่ไร้เงื่อนไขและฐิติธัมมัง จิตเดิมแท้ อธิบายหลักการง่ายๆ ในการแก้ปัญหาด้วยการเจริญสติแบบง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน (พระพรหมคุณาภรณ์ 2541,12-44)

การสร้างความตระหนักรู้ภายในตนเองของแต่ละบุคคล ต้องอาศัยหลักธรรมคำสอนของพุทธธรรม มาเป็นแนวทางในการฝึกปฏิบัติตนอย่างต่อเนื่อง จึงจะก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนชีวิต ให้สามารถควบคุมความคิด พฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ อุดมการณ์ ตลอดจนส่งผลต่อเป้าหมายของชีวิต ทั้งการดำรงชีวิต การทำงาน ซึ่งผู้เป็นครูจะทำหน้าที่ครูได้อย่างสมบูรณ์นั้นต้องฝึกฝนพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม อย่างท่องแท้และนำสู่การปฏิบัติด้วยตนเองทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา สุดท้ายจะสามารถรับรู้ผลลัพธ์ด้วยตัวของตัวเอง

บทสรุป

เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณที่มีติดตัวมนุษย์ทุกคน คือลมหายใจ โดยมีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นข้อปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิต ซึ่งมนุษย์เราอยู่บนโลกได้อย่างมีความสุขนั้น ต้องพึ่งพาคนอื่นๆดังนั้นเราต้องรู้จักให้มากกว่าการรับ อะไรที่เราหยิบยื่นให้ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นความรัก ความสุข ความเมตตา กรุณา สิ่งเหล่านี้จะย้อนกลับมาเป็นของขวัญสำหรับเราด้วยเช่นกัน ในฐานะเดียวกันการยึดติดกับอัตตา บุคคลนั้นจะมีแต่ความเครียด วิตกกังวล อิจฉา ริษยา หาความสุขในชีวิตไม่พบ แม้จะมีฐานะเงินทองมากมาย สิ่งที่เรายึดถืออยู่ในตัว มันจะ

ครอบงำเราให้ติดยึด เช่น หากเรามีอัตตาด้วยการเห็น แก่ตัว ต่อไปความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้จะครอบงำให้ตกอยู่ในภาวะของคนโลภ โกรธ หลง เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการ สำหรับหลักการสำคัญที่เป็นผลลัพธ์ของการพัฒนาชีวิต เจริญสติ คือในทุกๆ เช้าของวันใหม่ คือ ชีวิตใหม่เกิดขึ้นเสมอ นอกจากนี้ความกตัญญูตกเวทีเป็นการเตือนสติให้บุคคลสำนึกรู้คุณ ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เราสำนึกรู้คุณสรรพสิ่งรอบตัวจะเป็นการสร้างสมดุลของตนเองและสิ่งแวดล้อมให้เกิดเป็นภูมิคุ้มกันชีวิต ภูมิคุ้มกันสังคมให้เพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากเราลืมบุญคุณของบุคคลที่คอยช่วยเหลือให้ความรู้ ให้แสงสว่างกับชีวิต บุคคลนั้นจะมีชีวิตที่ตกต่ำอย่างไม่คาดฝัน ปัญหาอุปสรรค สุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บนานัปการรุมเร้า เพราะตามหลักพระพุทธศาสนา สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ทำกรรมอันใดไว้ไม่ว่าจะกรรมดีหรือกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลของกรรมเสมอ ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงสอนให้มนุษย์เราคิดดี ทำดี พูดดี เพราะพระองค์ท่านตรัสรู้แล้วว่ามันคือสัจธรรมที่เป็นจริง

ปัจจุบันมีบทพิสูจน์หลักธรรมนี้ อุปมัยดังเช่น เมล็ดพันธุ์มะม่วงจะเจริญงอกงามได้ ขึ้นอยู่กับพันธุ์ที่หวาน และเมื่อเจริญเติบโตให้ผลผลิต ผลผลิตจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับสารอาหารและการดูแล รดน้ำใส่ปุ๋ย ในแต่ละวันมนุษย์เราคิด 50,000-60,000 เรื่อง บางเรื่องทุกข์ บางเรื่องสุข ซึ่งความคิดของเราจะบ่งบอกชะตาชีวิต ความรู้สึก อีกทั้งศักยภาพและความสามารถที่มีอยู่ในตัวเราก็ขึ้นอยู่กับการคิด การลงมือทำ โดยส่วนใหญ่คนเรามองข้ามกระบวนคิดทั้งที่ความจริงแล้วต้องเข้าใจว่า อะไรที่เราคิดบ่อยๆ ทำบ่อยๆ มันจะนำไปสู่ความเชี่ยวชาญ ดังนั้นจงใช้เวลาที่มีค่าของชีวิตให้คุ้มค่าที่ได้เกิดมา จงคิดเสมอว่า เวลามีค่าเท่ากับเงิน ในแต่ละวันเราเอาเงินโยนทิ้งไปกับสิ่งที่ไร้ค่าเท่ากับเราสูญเสียโอกาสในการพัฒนาชีวิต หากอยากมีชีวิตที่ดีขึ้น จงคิดถึงในสิ่งที่เราต้องการ พร้อมทั้งทำจิตให้ผ่อนคลาย สงบนิ่งอยู่กับลมหายใจ รู้สึกตัวเสมอ และจินตนาการภาพความสำเร็จที่ต้องการ คนที่คิดดี 100% จะจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ต้องการ และลงมือทำด้วยความเพียร มุ่งมั่น มีระเบียบวินัย ห่างไกลกับคำพูดที่ดูถูกตนเอง ชีวิตของเรามีเวลาตาม Passport ที่จักรวาลนี้มอบให้มนุษย์ทุกคนต่างไม่รู้ว่า Passport เดินทางชีวิตต้องผ่านอะไรบ้าง แต่หากเลือกเสบียงสำภาระจัดกระเป๋าเดินทางที่ดี ที่จำเป็นต่อการเดินทางในโลกใบนี้ เมื่อเลือกเสบียงชีวิตที่ดี จะได้มีโอกาสพบความสุขมากกว่าทุกข์ ตระหนักรู้เสมอว่า เราต่างท่องเที่ยวตามระยะเวลาที่มีใน Passport เมื่อหมดเวลาก็สิ้นสุดทุกสิ่งอย่าง หากยึดติดกับอัตตา กิเลส ตัณหา กระทั่งลืมตน ลืมกาย ลืมใจ ในการใช้ชีวิตหลงระเริงกระทั่งลืมไปว่า สุดท้ายแม้แต่ร่างกายยังนำกลับไปไม่ได้ แล้วทรัพย์อื่น ๆ ที่สร้างไว้จะนำไปใช้งานหน้าได้อย่างไร แน่นอนว่า แม้โลกจะก้าวหน้า ศาสนา และหลักธรรมคำสอนข้อเดิมประโยคเดิมๆ ยังคงเป็นคำสอนที่เป็นจริง ใช้ได้จริงแม้ช่วงเวลาจะยาวนานถึง 2,600 ปี ตัวอย่างเช่น ศีล 5 กฎหมายธรรมชาติที่ไม่บังคับ แต่หากไม่ยึดถือปฏิบัติ บุคคลนั้น ๆ จะได้รับแต่ความย่อยยับอับจน หาแดนเกิดได้ยาก เนื่องจากศีล 5 นำไปสู่การกระทำทางวจีกรรม นโนกรรม กายกรรม และ

หากศีล 5 ศีล สมาธิ ปัญญา ที่จะพัฒนากาย ใจ และปัญญา ที่ต้องอาศัยหลักสูตร จิต ภาวนา เป็นเครื่องมือเรียนรู้จากการปฏิวัติ ปฏิบัติ และปฏิเวช เมื่อเรียนรู้ ลงมือทำ พฤติกรรมละโลภ โกรธ หลง ลง และนั้นจะช่วยให้เกิดการแก้ไขอดีต ด้วยการทำปัจจุบันให้ดีสู่อนาคตปันปลายที่มีเสบียงติดตัวไปในโลกใหม่

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข.(2550). *พุทธรรมบำบัด*. กรุงเทพฯ : สุขมวิทมีเดีย มาร์เก็ตติ้ง.

นรเศรษฐ์. (2552). *กรรมฐานสร้างฤทธิ์พลังจิตเหนือมนุษย์* . กรุงเทพฯ: ไพลิน.

บรรยง บุญฤทธิ์. (2536). *พลังจิตและพลังลึกลับ.* กรุงเทพฯ : ธนบรรณ.

บุญมี เมธางกรู. (2558). *ความมหัศจรรย์ของชีวิต*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ปัญญาญาณ.

เปี่ยมสุข เมนะเศวต. (2553). *ใจเปี่ยมสุข* . กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *ธรรมนูญชีวิต.* กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

พระศรีคัมภีรญาณ (สมจิตร วันจันทร์). (2556). *พุทธปรัชญา.* พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสอินทปัญโญ. (2552). *คู่มือมนุษย์.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

แพทย์พงษ์ วรพงษ์พิเชษฐ์. (2564). *หนังสือการเจริญสติบำบัด*. เรียกใช้เมื่อ 30 สิงหาคม 2564 จาก thaicam.go.th: thaicam.go.th

วชิราภรณ์ สังข์ทอง. (2564). *คุณธรรมจิรยธรรม จรรยาบรรณ และจิตวิญญาณความเป็นครู*. เลย : คณะครุศาสสตร์.

สมเด็จพระญาณสังวร(สุวฑฒโน). (2558). *ธรรมะประทับใจ* . กรุงเทพฯ : การศาสนา.

อัฐฐา.(2555). *พุทธแนววิทย์ คิดแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ : ปราชญ์.

Bristol Claude. (2010). *The Magic of Believing*. United States of America: Princrtion cambridge.

Murphy Joseph. (1963). *The Power of your Subconscious Mind* . United States of America: Prentice-Hall .

Templar Ricchard. (2011). *The Rules of Life.* New Jersey: Pearson Education.

การส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย

THE PROMOTING THE TRADITION OF BATHING BUDDHA'S PHRE THAT DOI TUNG IN CHIANG RAI

[1]พระมหาสงกรานต์ จิรวฑฺฒโน (จันทาพูน) และ [2]สมคิด เศษวงศ์

[1]PhraMaha Songkran Ciravad□d□ano (Chantapoon) and Somkid Setwong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]kanzazag1212@gmail.com

Received : May 28, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประวัติและความเป็นมาของพระธาตุดอยตุง และแนวทางการส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง พระธาตุดอยตุง มีลักษณะแบบคู่สององค์ สร้างขึ้นคนละสมัยกันกล่าวคือ องค์แรกถูกสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอชุตราช กษัตริย์องค์ที่ 3 ผู้ปกครองเมืองโยนก และพระธาตุองค์ที่สองถูกสร้างขึ้นในสมัยพญามังรายนราช กษัตริย์องค์ที่ 4 ผู้ปกครองเมืองโยนก ดังนั้นจึงทำให้ทราบว่าพระธาตุดอยตุง เป็นลักษณ์เจดีย์คู่มาจนถึงทุกวันนี้ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 4 (เดือน 6 เหนือ) ชาวจังหวัดเชียงรายมีการจัดประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงขึ้นทุกปี ถือเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีสำคัญของจังหวัดเชียงรายให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายแก่อนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

คำสำคัญ : การส่งเสริม, พระธาตุดอยตุง

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

The objective of this article is to present the history and historical backgrounds of Phra That Doi Tung, and to present to approach of Promote the tradition of bathing buddha's Phra That Doi Tung in Chiang Rai. Phrathat Doi Tung has two pagodas but they were built in the different time. The first one was built in the reign of king Ajuttaraj, the third king of Yonok kingdom while the second one in the reign of King Phaya Meng Rai Narraj, the fourth king of the same kingdom. Thus, the two pagodas appeared to be present on Doi Tung until today. Soon the full moon night of the fourth month (or the sixth month of the north), Buddhists will organize the tradition of pouring water to the Phrathat every year. Doing this is said to preserve and promote this important tradition of Chiangrai province including to encourage tourism industy in Chiangrai to be more popular as well.

Keywords: Phrathat Doitung, Promotion; pass on activities.

บทนำ

พระธาตุดอยตุง เป็นปูชนียสถานที่สำคัญ เมื่อถึงเทศกาลนมัสการพระธาตุดอยตุง ในวันเพ็ญเดือน 4 จะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและเพื่อนบ้านจากประเทศใกล้เคียง เช่น ชาวเชียงตุง ในรัฐฉาน ประเทศสหภาพเมียนมาร์ ชาวหลวงพระบาง เวียงจันทน์ เดินทางเข้ามานมัสการทุกปี พระธาตุดอยตุง ถือเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนเกิดปีกุน ที่นิยมมาสักการะเพื่อความเป็นสิริมงคล นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นพระธาตุดอยตุงได้ในระยะไกลเนื่องจากพระธาตุดอยตุงตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณสองพันเมตร ตามตำนานพงศาวดารโยนก กล่าวว่า พระธาตุดอยตุงสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอชุตราช กษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งราชวงศ์โยนก ราวปี พ.ศ.1-100 โดย พระมหากัสสปะเถระได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้าย ถวายแด่พระเจ้าอชุตราช ท่านจึงให้สร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นไว้บนดอยแห่งนี้ ทั้งนี้พระองค์ได้พระราชทานทองคำให้พวกลาวจกเป็นค่าที่ดิน ต่อมาในสมัยพญามังรายนราช กษัตริย์องค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์โยนก ราวปี พ.ศ. 100-150 โดยพระมหาวชิรโพธิเถระได้นำพระบรมสารีริกธาตุ 50 องค์ ถวายแด่พญามังรายนราชนราช ท่านจึงให้สร้าง พระเจดีย์อีกองค์หนึ่งตั้งอยู่ใกล้กับเจดีย์องค์เดิม นับจากนั้น

เป็นต้นมาพระธาตุดอยตุงจึงมีเจดีย์สององค์เคียงคู่กันมาจนถึงทุกวันนี้ (พระยาประชากิจกรจักร [แช่ม บุนนาค, 2562 : 182-185)

พระธาตุดอยตุง ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวเขา เป็นที่บรรจุพระรากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้า) ของพระพุทธเจ้า นำมาจากมัธยมประเทศ นับเป็นครั้งแรกที่พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ได้มาประดิษฐานที่ล้านนาไทย เมื่อก่อสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนี้ ได้ทำธงตะขาบ (ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า ตุง) ใหญ่ยาวถึงพันวา ปักไว้บนยอดดอย ถ้าหากปลายธงปลิวไปไกลถึงเมืองไหน ก็จะกำหนดเป็นฐานพระสถูปเหตุนี้ ดอยหรือภูเขาแห่งนี้จึงถือเป็นที่ประดิษฐานปฐมเจดีย์แห่งล้านนาไทย จึงปรากฏนามว่า “ดอยตุง” (สรัสวดี อ๋องสกุล, 2552 : 42)

ชาวจังหวัดเชียงราย นำโดยเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย และทุกหน่วยงานทุกภาคส่วน ประสานความร่วมมือดำเนินร่วมกันจัดประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดกิจกรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงขึ้น เพื่ออนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีและถ่ายทอดประชาสัมพันธ์กิจกรรมอันดีงามนี้สู่สังคม (สราวุธ คำฟูบุตร, 2566 : ออนไลน์)

ประวัติและความเป็นมาพระธาตุดอยตุง

พระธาตุดอยตุง ตั้งอยู่บนดอยนางนอน ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญ ปัจจุบันมีอายุ ๒๐๐๕ ปี เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 4 (เดือน 6 เหนือ) จะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและเพื่อนบ้านจากประเทศใกล้เคียงเดินทางเข้ามานมัสการทุกปี ถือเป็นพระธาตุประจำปีของคนเกิดปีกุน ที่ชาวพุทธนิยมมาสักการะเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตามตำนานพงศาวดารโยนก (พระยาประชากิจกรจักร [แช่ม บุนนาค], 2562 : 168-173) กล่าวว่า พระธาตุดอยตุงองค์แรก สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอชุตราช กษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งราชวงศ์โยนก ราวปี พ.ศ.1-100 โดย พระมหากัสสปะเถระได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้าย ถวายแด่พระเจ้าอชุตราช ท่านจึงให้สร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นไว้บนดอยแห่งนี้ ต่อมาในสมัยพญามังรายนราช กษัตริย์องค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์โยนก ราวปีพ.ศ.100-150 โดยมีพระมหาวชิรโพธิเถระได้นำพระบรมสารีริกธาตุ 50 องค์ มาถวายแด่พญามังรายนราช ท่านจึงให้สร้างพระเจดีย์องค์ที่สอง ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับเจดีย์องค์แรก นับแต่นั้นเป็นต้นมาพระธาตุดอยตุงจึงมีสององค์เคียงคู่กันจนถึงปัจจุบัน



ภาพที่ 1 พระธาตุดอยตุง

การส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุ

ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีหกเป็งล่องฟ้าไหว้สาพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย โดย ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย เป็นประธานในการทำกิจกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีหกเป็งล่องฟ้าไหว้สาพระธาตุดอยตุง อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยจัดกิจกรรมเดินจาริกไหว้สาพระธาตุดอยตุง ซึ่งได้เชิญชวนหน่วยงานส่วนราชการ พ่อค้า ประชาชน และคณะสงฆ์ทุกหมู่เหล่า ได้ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีดังกล่าว นับว่าเป็นการรักษาไว้ซึ่งด้านความเชื่อของชาวล้านนา และเป็นการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย (สราวุธ คำฟูบุตร, 2566 : ออนไลน์)



ภาพที่ 2 ป้ายกิจกรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ปี 2566

กิจกรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง โดยใช้ชื่อกิจกรรสมว่า “หกเป็งล่องฟ้าไหว้สาพระธาตุดอยตุง” สู่สังคมพบว่า ส่วนราชการจังหวัดเชียงราย คณะสงฆ์จังหวัดเชียงรายและทุกภาคส่วน ได้ดำเนินการถ่ายทอดกิจกรรมผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ทุกช่องทาง เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล วิทยุและโทรทัศน์ สื่อโซเชียล ฯลฯ นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว ปัจจุบันมีผู้ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมกิจมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่ทราบกิจกรรม โดยผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ทางจังหวัดเชียงราย คณะสงฆ์ ฯลฯ ที่ช่วยกันจัดประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่จะสามารถประชาสัมพันธ์ได้ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อออนไลน์ วิทยุท้องถิ่น เป็นต้น



ภาพที่ 3 กิจกรรมสัมมนาประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ปี 2566

ความเชื่อของชาวพุทธล้านนา : จังหวัดเชียงราย

เกี่ยวกับความเชื่อของชาวพุทธล้านนา เชื่อว่าเป็นสถานที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุพระรากขวัญเบื้องซ้ายและพระบรมสารีริกธาตุ 50 องค์ ซึ่งสอดคล้องกับพระยาประชากิจกรจักร [แช่ม บุนนาค], 2562 : 182-185 ที่กล่าวถึงประวัติการสร้างพระธาตุดอยตุง ไว้แล้วนั้น จึงทำให้ชาวพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่า เมื่อได้มากราบสักการะแล้ว จะทำให้เกิดความสุขความเจริญทั้งในด้านการงาน การเงิน การดำเนินชีวิต ตลอดจนถึงประสบผลสำเร็จในชีวิต ประเด็นนี้

ผู้วิจัยเห็นว่า ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อส่วนบุคคลของชาวล้านนา หากต้องการให้ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง ต้องประกอบด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ คือ อิทธิบาท 4 เครื่องทำให้ถึงซึ่งความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ ความพึงพอใจ วิริยะ ความพากเพียร จิตตะ ความเอาใจใส่ในการงาน และวิมังสา หมั่นตรึงตรองในกิจการการงานนั้นอย่างต่อเนื่อง

การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุในอดีตถึงปัจจุบัน

การอนุรักษ์และส่งเสริมแต่เดิม เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 เหนือ พุทธศาสนิกชนแต่ละชนเผ่า จะเดินจาริกขึ้นไปรอไหว้สาพระธาตุดอยตุงในวันรุ่งขึ้น ปีละ 1 ครั้งสาเหตุที่ต้องเดินจาริกเป็นกลุ่ม เนื่องจากไม่สะดวกในการเดินทาง เส้นทางเป็นป่ารก ภูเขาสูงเป็นบางช่วง อันตรายจากสัตว์ป่าต่างๆ จึงจำเป็นต้องเดินทางกันเป็นกลุ่มเป็นขบวน แต่ปัจจุบันนี้แตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ปัจจุบันมีเส้นทางในการเข้าไหว้สาพระธาตุดอยตุง สะดวกสบาย มียานพาหนะพุทธศาสนิกชนสามารถขึ้นไปสักการะได้ทุกวัน รวมถึงมีหน่วยงานรักษาความปลอดภัยดอยตุงคอยให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวก จึงเกิดการอนุรักษ์และส่งเสริมในระดับจังหวัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธิงวงศ์วิวัฒน์ (2564 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า จังหวัดเชียงรายอยู่เหนือที่สุดของประเทศไทย โอบล้อมไปด้วยขุนเขาและสายหมอก ซึ่งไม่ว่าจะไปเช็คอินเมื่อไหร่ก็มีหลายคนแอบอิจฉาและถ้าใครยังไม่มีแผนในใจ เราขอแนะนำที่นี่เลย “ดอยตุง” โครงการพัฒนาดอยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีสถานที่และประสบการณ์ท่องเที่ยวใหม่ ๆ มากมายรอให้ได้มาสัมผัสแบบเที่ยววันเดียวคงไม่เต็มอิ่ม มีบรรยากาศที่เย็นสดชื่นสบายแล้วยังได้กราบสักการะพระพุทธรูปอันศักดิ์ของจังหวัดเชียงรายอีกด้วย ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่สมควรสนับสนุนเพราะบริเวรพื้นที่พระธาตุดอยตุง มีภูมิทัศน์และสภาพอากาศที่ดี เป็นที่นิยมของเหล่านักท่องเที่ยวทั้งหลายและเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัดเชียงรายสู่ชนรุ่นหลัง

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมสู่สังคม

การถ่ายทอดโดยผ่านส่วนราชการจังหวัดเชียงราย โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายและทุกภาคส่วน ได้ดำเนินการถ่ายทอดกิจกรรมผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ทุกช่องทาง เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล วิทยุและโทรทัศน์ สื่อโซเชียล ฯลฯ นอกจากนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย ได้ประสานความร่วมมือกับทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงราย โดยมีเจ้า

คณะจังหวัดเชียงรายเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ รับนโยบายไปถ่ายทอดประชาสัมพันธ์กิจกรรมดังกล่าวผ่านคณะสงฆ์และพุทธศาสนิชน ซึ่งสอดคล้องกับพระครูวิมลศิลปกิจ (2564 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า จะเห็นได้ว่าปัจจุบันมีทั้งชาวพุทธและชาวต่างศาสนา เข้ามาท่องเที่ยวพระธาตุดอยตุงมากขึ้น ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวเขาที่เดิมนับถือศาสนาอื่นเริ่มทยอยเข้ามานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคีความร่วมมือของชาวจังหวัดเชียงรายทุกภาคส่วนอีกทั้งยังเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น ก็เพราะเกิดจากความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึงฝ่ายสงฆ์ ที่รวมใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันการถ่ายทอดเผยแพร่กิจกรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง สู่สังคมอย่างแพร่หลาย ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า สมควรที่จะรวมกันสนับสนุนการถ่ายทอดเพยแพร่องค์ความรู้และกิจกรรมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวโลกให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ และเพื่อเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามนี้สู่อนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

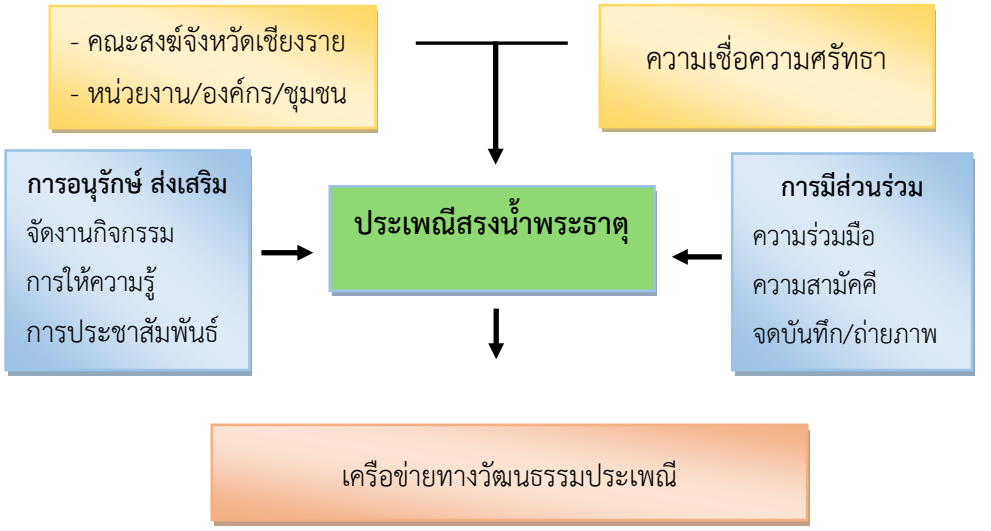
องค์ความรู้จากการศึกษา

1. การก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ดอยตุง เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าอชุตราช กษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งราชวงศ์โยนก โดยมีพระมหากัสสปะเถระเป็นผู้นำมาถวายแก่พระเจ้าอชุตราชเพื่อนำบรรจุสร้างเป็นพระธาตุเจดีย์ (พระธาตุดอยตุง องค์ที่ 1) เป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (พระรากขวัญเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า) องค์พระธาตุเจดีย์ ประดิษฐานอยู่ใกล้กับอุโบสถ

ส่วนการก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ดอยตุง เกิดขึ้นครั้งที่สอง ในสมัยพญามังรายนราช กษัตริย์องค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์โยนก โดยมีพระมหาวชิรโพธิเถระได้นำมาถวายแก่พญามังรายนราช เพื่อนำบรรจุสร้างเป็นพระธาตุเจดีย์ (พระธาตุดอยตุง องค์ที่ 2) เป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 50 องค์ ดังนั้น จึงทำให้พระธาตุดอยตุงมีลักษณะเจดีย์คู่ มาจนถึงทุกวันนี้

2. เกิดภาคีเครือข่ายอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงกล่าวคือ ความร่วมมือของหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน พระสงฆ์ ประชาชนทั่วไป ทั้งชาวพุทธและชาวต่างศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง โดยใช้ชื่อกิจกรรมว่า “ประเพณีหกเป็งล่องฟ้าไหว้สาพระธาตุดอยตุง” ตลอดจนถึง เป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในด้านเชิงการท่องเที่ยวในจังหวัดขึ้น

จึงส่งผลให้ชาวจังหวัดเชียงราย เกิดความรักความหวงแหนและตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุงและเห็นถึงความร่วมมือความสามัคคีของทุกภาคส่วน ทั้งฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักร โดยสามารถสรุปกระบวนส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ดังนี้



ภาพที่ 4 กระบวนการส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง

บทสรุป

การส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง ต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากทุก ๆ ภาคส่วน และภาคีเครือข่าย กล่าวคือ ความร่วมมือของหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน พระสงฆ์ ประชาชนทั่วไป ทั้งชาวพุทธและชาวต่างศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยตุง โดยมีรากฐานคือความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และต่อองค์พระธาตุ ผ่านกรับวนการส่งเสริมประเพณี ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ความร่วมมือ ตลอดจนถึงการประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้เกิดการเข้าถึงข่าวสารและเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมีการสืบสานประเพณีเป็นประจำทุก ๆ ปี ก่อให้เกิดเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามแบบยั่งยืน ก่อให้เกิดความรักความหวงแหนและตระหนักถึงความสำคัญประเพณีเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

พระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค). (2562). *พงศาวดารโยนก*. กรุงเทพฯ : รำไพเพรส จำกัด.

สรัสวดี อ๋องสกุล. (2552). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

สราวุธ คำฟูบุตร. (2563). *สืบสานประเพณีหกเป็งล่องฟ้าไหว้สาพระธาตุดอยตุง ประเพณีนมัสการและสรงน้ำพระธาตุดอยตุง*. เชียงราย : ล้อล้านนา.

จิตรกรรมฝาผนังศิลปะอีสาน

ISAN ART WALL PAINTINGS

[1]พระครูพิศาลชัยธรรม ชยธมฺโม (อินศรีเมือง), [2]พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต และ [3]พระครูวินัยธรวรวุฒิ เตชธมฺโม

[1]Phrakhru Phisanchaitham Chayathammo (Insrimuang),

[2]Phrakru Pariyattipattanabanditta and [3]Phrakhru Winaithon Worawuth Techathammo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]kaeokalong.2536@gmail.com

Received : July 12, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

บทคัดย่อ

จิตรกรรมฝาผนัง เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมมีส่วนสัมพันธ์กับบริบทโครงสร้างของสังคมและสิ่งแวดล้อม สืบเนื่องมาจาก แรงบันดาลใจความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา หรือวรรณกรรม และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ จนเกิดมโนภาพขึ้น จึงได้คิดวิธีที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นงานจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธ หรือประเพณีต่างๆ ไว้ตามผนังโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ ผนังถ้ำ ตามฝาผนัง บานประตู บานหน้าต่าง หรือเขียนบนผ้า เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวคำสอนทางพระพุทธศาสนา สื่อสารออกมาเป็นภาพเล่าเรื่องราวโดยตรง ซึ่งนี่แหละ คือ เสน่ห์และเอกลักษณ์ของฮูปแต้มชาวอีสานอันทรงคุณค่ายิ่ง สอดแทรกไปด้วยภาพวิถีชีวิต ขนบธรรมนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ประดับตกแต่งเพื่อโน้มน้าวชักนำให้ผู้ชมเกิดความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาส่วนผู้ที่มีความศรัทธาอยู่แล้วเมื่อได้สัมผัส จะทำให้ซาบซึ้งต่อรสพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

คำสำคัญ : จิตรกรรมฝาผนัง, ศิลปะอีสาน

---

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาเขตขอนแก่น

[2] รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[3] อาจารย์ ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาเขตขอนแก่น

Abstract

Wall paintings are a cultural production that is related to the structural context of society and The environment is due to the inspiration of devotion to Buddhism or literature and Various traditional cultures until the imagination came up. Therefore, it was thought of a way to convey it as a Buddhist mural. Or various traditions are placed on the walls of churches, temples, pavilion, cave walls, and wall of Banp.The door, the window. Or write on cloth to convey the story of Buddhist teachings. Communicate directly as a picture of the story This is the charm and identity of the most precious Isan incense stick, interspersed with pictures of a woolly lifestyle. Thai traditions and culture to offer as a Buddhist offering or decorating to persuade the audience to be born. Faith in Buddhism for the civilized peopleRuttha, when touched, will appreciate the taste of Dhammakhamma. Teach More in Buddhism

Keywords: mural, Isan art

บทนำ

จิตรกรรมไทย หรือจิตรกรรมฝาผนัง เป็นมรดกทางศิลปกรรมอย่างหนึ่งที่มีคุณค่ายิ่งของไทย มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ทั้งวิธีการเขียน การใช้เส้นและสี มีคติความบันดาสใจในการสร้างสรรค์ที่แตกต่างไปจากงานจิตรกรรมของชนชาติอื่น จิตรกรรมไทยมีลักษณะลีลาการใช้เส้นและสีสันที่อ่อนช้อยนุ่มนวลแสดงให้เห็นฝีมือและจินตนาการของชาวไทยแต่ละยุคแต่ละสมัยรวมทั้งคนในภาคอีสานด้วย และได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ ชีวิตสังคมขนบประเพณี ระบบกษัตริย์และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทยในอดีตได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น จิตรกรรมฝาผนัง จึงเป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา ให้ทั้งความรู้ทางประวัติศาสตร์ ความเบิกบานใจจากความงดงานและสุนทรียภาพอันสูงส่งที่แฝงอยู่ในจิตรกรรมไทย

ความหมายจิตรกรรมฝาผนัง

คำว่า "จิตรกรรมฝาผนัง" หมายถึง ภาพที่เขียนลงบนโครงสร้างอาคาร เช่น ฝาผนัง เสาเพดาน คอสอง ขื่อ คาน และบานประตู หน้าต่าง เนต้น โดยมากจะพบตามวัดวาอารามและในพระอุโบสถ วิหาร ศาลาหอไตร กรุในพระเจดีย์ พระปรางค์ และกูฏิ เรื่องที่เขียนเป็นพระประวัติ เทพ

ชุมนุม ไตรภูมิ ชาดก วรรณกรรมทางศาสนา ปริศนาธรรม ตำนานพระราชพิธี และการณ์สำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ในสังคม การแต่งกาย เหตุการณ์ทางประโบราณคดี เป็นต้น ทำให้เกิดสุนทรียภาพในการชมเกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อผู้คนในแต่ละสมัย

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนังไว้ ดังนี้

สมชาติ มณีโชติ ได้กล่าวไว้ว่า จิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะประจำชาติอีกแบบที่สามารถใช้เป็นประจักษ์พยาน แสดงอายุกาลเวลาและวัฒนธรรมของชาติทำให้ทราษถึงวิวัฒนาการความเจริญของชาติไทยในยุคสมัยต่างๆ ที่ถูกบรรจงถ่ายทอดเป็นเรื่องราวในจิตรกรรมฝาผนัง ที่ เต็มไปด้วยความประสานกลมกลื่นได้ดีเยี่ยมทำให้เกิดความยอดเยี่ยมในด้านสุนทรียรส" (สมชาติ มณีโชติ, 2529)

ศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวไว้ว่า จิตรกรรมฝาผนังเป็นศิลปะที่มีความสำคัญ ในการเผยแผ่ธรรมะโดยมุ่งเน้นให้ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาด้วยภาพเป็นหลักส่วนความเป็นศิลปะนั้นให้ความสำคัญเป็นรองทำให้ได้ชื่นชมทั้งศิลปะศรัทธาและจิตวิญญาณในภาพ (ศิลป์ พีระศรี, 2502)

วิวัฒนาการของจิตรกรรมไทย

สามารถแบ่งออกตามลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมที่ปรากฏในปัจจุบันได้ 2 แบบ คือ (สมชาติ มณีโชติ, 2529)

1. จิตรกรรมไทยแบบประเพณี

จิตรกรรมไทยแบบประเพณี คือ ศิลปะที่มีความประณีต สวยงาม แสดงความรู้สึกและความเป็นไทยที่มีความอ่อนโยนละมุนละไม สร้างสรรค์สืบต่อมาตั้งแต่อดีตจนได้ลักษณะประจำชาติ มีลักษณะและรูปแบบเป็นพิเศษ นิยมเขียนบนฝาผนังในอาคารที่เนื่องในพระพุทธศาสนา อาคารที่เนื่องด้วยบุคคลชั้นสูง คือ พระอุโบสถ วิหาร พระที่นั่ง บนแผ่นผ้าแผ่นกระดาษ เขียนด้วยสีฝุ่นตามวิธีการของช่างเขียนไทยในสมัยโบราณ นิยมเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิ วรรณคดี และวิถีชีวิตไทย จิตรกรรมไทยแบบประเพณีนี้แบ่งย่อยเป็น 2 ประเภท คือ จิตรกรรมที่เคลื่อนที่ไม่ได้หรือจิตรกรรมฝาผนัง และจิตรกรรมที่เคลื่อนที่ได้ เช่น สมุดข่อย ภาพมหาชาติ ตู้พระธรรมต่าง ๆ

2. จิตรกรรมไทยแบบร่วมสมัย

รูปแบบของจิตรกรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้ได้สัมผัสกับความเจริญก้าวหน้าของโลกในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา การคมนาคม การพาณิชย์ เป็นต้น ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต สติปัญญา และเทคนิค ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าทางจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ได้พัฒนาไปตามสภาพแวดล้อม ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ความเป็นอยู่ความรู้สึก

นึกคิดความนิยมในสังคม สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ใหม่ของวัฒนธรรมไทยอีกรูปแบบที่มีคุณค่าเช่นกันส่วนใหญ่เป็นแนวทางเดียวกับลักษณะศิลปะแบบตะวันตกในลัทธิต่างๆ ตามความนิยมของจิตรกรที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ได้สัมผัสกับศิลปะในแนวยุโรป ทำให้เกิดงานสร้างสรรค์ที่แตกต่างไปจากเดิม และพัฒนาเป็นรูปแบบของงานที่ให้อารมณ์ มีบรรยากาศที่เรียบง่าย รูปทรงไม่ซับซ้อน ไม่เน้นรายละเอียด แต่แฝงด้วยอารมณ์ความรู้สึกของจิตรกรเองประกอบกับสังคมเริ่มมีความก้าวหน้าทางวิทยาการมากขึ้น

ลักษณะงานจิตรกรรมฝาผนังไทย

ในส่วนนี้จะศึกษาลักษณะงานจิตรกรรมฝาผนังไทย เฉพาะแบบประเพณีที่มีความเก่าแก่ที่สุด ที่ยังหลงเหลือให้ได้พบเห็นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาตอนปลายที่ยังเป็นแบบอย่างปฏิบัติในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยจะศึกษาลักษณะและรูปแบบด้านการจัดลำดับภาพขนาด และระยะทางการใช้สีและเส้น การแสดงความคิดและมโนภาพตามลำดับจิตรกรรมฝาผนังแบบประเพณี เริ่มแรกมีลักษณะเส้นและสีเขียนเป็นแบบง่ายๆเช่นภาพเขียนบนแผ่นหินหรือแผ่นอิฐในสมัยทวาราวดีต่อมาได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมาจนถึงสมัยศรีวิชัยสุโขทัยล้านนาอู่ทองอยุธยาธนบุรีและรัตนโกสินทร์ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังไทยในแต่ละสมัยมีลักษณะแตกต่างกันไปโดยมีลักษณะรูปแบบและเทคนิคเป็นของตัวเอง นอกจากนี้ยังมีการแปรเปลี่ยนตามความคิดของสังคมสิ่งแวดล้อม และรับอิทธิพลจากต่างประเทศจิตรกรรมฝาผนังไทยเป็นภาพเขียนสีฝุ่นหรือสีน้ำกาวเหมาะกับการเขียนบนผนังปูนที่แห้งแล้ว สามารถตกแต่งรายละเอียดได้ประณีตกระบวนการสร้างงาน เป็นวิธีการที่จิตรกรเขียนแก้ปัญหาในการสรรหารูปแบบ เพื่อจัดองค์ประกอบภาพให้เหมาะสมกับเรื่องราวตลอดจนลักษณะสถาปัตยกรรมในแต่ละแห่ง ลักษณะงานจิตรกรรมผาผนังไทยแบบประเพณีนี้สามารถแบ่งลักษณะงานได้เป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. การจัดลำดับความสำคัญ ของภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย เป็นภาพขนาดใหญ่ที่เขียนเต็มผนัง บางครั้งพื้นผนังใหญ่นั้นจะแสดงเหตุการณ์เรื่องเดียวกันหลายตอน จิตรกรต้องแก้ปัญหาเรื่องการเน้นตำแหน่งที่เป็นจุดสนใจของภาพด้วยการใช้เส้นสินเทา หรือคชกริช ที่มีลักษณะรูปทรงต่างๆกัน เพื่อแบ่งเหตุการณ์ หรือเรื่องในภาพ บางครั้งจิตรกรจะใช้ภาพธรรมชาติเช่น ต้นไม้ ภูเขา ลำธาร หรืออาคาร เป็นตัวแบ่งส่วนของภาพ

2. ขนาดและระยะทางจิตรกรกำหนดส่วนต่างๆในภาพโดยคำนึงถึงความพอดีและความงามของภาพจึงเห็นภาพบุคคลมีขนาดใกล้เคียงกับตัวอาคาร ซึ่งมีลักษณะผิดสัดส่วนไปจากความเป็นจริงสำหรับการแก้ปัญหาเรื่องระยะทางนั้นจิตรกรรมฝาผนังไทยไม่ได้แสดงระยะทางใกล้ไกลด้วยวิธีการ Perspective แบบตะวันตกแต่ใช้วิธีแบบขั้นบันได (Step by Step) คือส่วนที่อยู่ใกล้จะ

อยู่ตอนหน้าของภาพส่วนที่อยู่เลยออกไปจะอยู่ถัดเลยขึ้นไปทั้งนี้ขนาดและสัดส่วนที่อยู่ไกลออกไปก็ไม่ได้เล็กลงไปเลยยังมีขนาดเท่ากับสิ่งที่อยู่ข้างหน้าหรืออาจจะเล็กลงบ้างเล็กน้อยลักษณะทั่วไปยังเป็นภาพที่มองจากที่สูง (Bird Eye View)

3. การใช้สีนิยมใช้สีฝุ่นที่ได้จากธรรมชาติคือสีเหลืองจากดินเหลืองหรือสีดำจากเขม่าไฟ ดังนั้นจิตรกรรมฝาผนังไทย ในยุคแรกจึงมีสีน้อยภาพแลดูกลมกลืนกันและมีวรรณะสีเดียวเป็นส่วนใหญ่จิตรกรรมฝาผนังไทยทั่วไปนิยมใช้สีฝุ่น (Tempera) ผสมกาวหนังมากกว่าการใช้สีปูนเปียก 138 (Fresco) หรือสีขี้ผึ้งผสมน้ำมัน (Encaustic) เนื่องจากการใช้สีฝุ่นช่วยให้งานจิตรกรรมฝาผนังมีความประณีต สามารถระบายสีพื้นให้เรียบแล้วตัดเส้นด้วยเส้นเล็ก ๆ ได้สวยงามนอกจากนี้ยังนิยมปิดทองคำเปลวบนส่วนสำคัญของภาพเพื่อให้ดูเด่นแพรวพราว (ศิลป์ พีระศรี, 2502)

4. การใช้เส้นเส้นเป็นส่วนที่เสริมความงามโดยตรง จิตรกรรมฝาผนังไทยจะอุดมไป ด้วยลีลาของเส้นที่จิตรกรบรรจงวาดไว้อย่างมีชีวิตชีวา เส้นทำให้ภาพชัดเจนและเกิดความงามอย่างสมบูรณ์ความงามของสีลาของเส้นที่พลิ้วสะบัดอยู่ในภาพผนังนั้นงามเกินบรรยาย

5. การแสดงความคิดและโนภาพจิตรกรรมฝาผนังไทยจะแตกต่างจากศิลปะทางคติเหมือนจริง (Realistic Arts) การเขียนภาพมาจากมโนภาพซึ่งเป็นนามธรรม เช่น การเขียนภาพเทพให้มีรูปเป็นทิพย์ เทวดาต้องมีรูปร่างสัดส่วนสมบูรณ์ มีวงพักตร์งดงามบ่งบอกถึงความสงบสุข มีทรวดทรงอ่อนช้อยด้วยเส้นโค้งที่ประสานกันอย่างอ่อนหวาน ส่วนเรื่องราวของภาพนั้นจะเป็นเรื่องราวกึ่งลึกลับกึ่งมหัศจรรย์ (Mythology) ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับงานจิตรกรรมในประเทศแถบตะวันออกที่ภาพต่างๆ จะมีทั้งภาพนรก สวรรค์ ป่าหิมพานต์ รวมถึงดินแดนมหัศจรรย์ต่าง ๆ ตามแต่จินตนาการของจิตรกรจะรังสรรค์ผลงานออกมาเป็นรูปธรรมที่ผู้ชมสามารถรู้สึกและเข้าถึงความคิดของจิตรกรได้

6. รูปแบบของตัวภาพตัวภาพบุคคลไม่นิยมแสดงความรู้สึกทางใบหน้า แต่จะสื่อความหมายแสดงพฤติกรรมทางกิริยาอาการ และอิริยาบถต่างๆ รูปแบบของตัวภาพที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น ภาพเทพ กษัตริย์ เจ้านาย ข้าราชบริพาร บุคคลสมัย เป็นต้น

ประวัติจิตรกรรมฝาผนังตามบริบทของชาวอีสาน

เมื่อมีการพูดถึงจิตรกรรมฝาผนัง (Mural Painting ในภูมิภาคอีสานแล้วคนทั่วไปก็พอเข้าใจแต่มีคำศัพท์เฉพาะในภาคอีสานที่คนอีสานเรียกกันจนติดปากและเป็นคำที่ไพเราะและเต็มไปด้วยความหมายนั่นคือคำว่า "ฮูปแต้ม" ซึ่งแปลว่าภาพเขียนนั่นเองดังนั้นจิตกรรมฝาผนังก็ คือ ฮูปแต้มที่ผนังสิม จากข้อความที่กล่าวมาแล้วนี้ช่วยให้เข้าใจได้ว่าคำว่า ฮูปแต้ม มีความหมายตรงกับคำว่า จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งตรงกับข้อตกลงเบื้องต้นที่ผู้ศึกษาใช้คำว่า "ฮูปแต้ม" แทนคำว่า

"จิตรกรรมฝาผนัง" ในภาคอีสานหากพิจารณาจากฮูปแต้มก็สามารถเชื่อมโยงไปสู่งานพุทธศิลป์ได้ เพราะฮูปแต้มก็เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความคิดและสติปัญญาความสามารถเช่นเดียวกัน จึงเป็นศิลปะของมนุษย์อีกอย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่าศิลปะหรือศิลป์"* ที่หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความคิดและสติปัญญาค่วามสามารถตลอดทั้งกระบวนการช่างหรือผลงานจากความพากเพียรของมนุษย์ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยแรงกายและด้วยกำลังสติปัญญาความสามารถ (เมื่อพิจารณาจากความหมายที่กล่าวแล้วข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่าฮูปแต้มก็เป็นศิลปกรรมอย่างหนึ่งและก็เป็นศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย

จากการศึกษาเชิงสำรวจภาพจิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสาน เมื่อ พ.ศ. 2525 พบว่าจิตรกรรมผาผนังของภาคอีสานจำนวนมากเป็นฝีมือของช่างเขียนภาพในท้องถิ่น การใช้สี การจัดภาพ รวมทั้งลีลาของลายเส้นไม่ได้รับอิทธิพลจากสกุลช่างภาคกลาง แต่ก็มีภาพจิตรกรรมบางวัดโดยเฉพาะวัดสำคัญของเมืองใหญ่ๆ พบว่าภาพจิตรกรรมได้รับอิทธิพลของสกุลช่างภาคกลางอยู่ด้วย (ไพโรจน์ สโมสร, 2542)

ประวัติฮูปแต้มตามบริบทของชาวอีสาน อันประกอบด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัว อันเป็นความงามที่ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบเชิงพุทธศิลป์อันทรงคุณค่ายิ่งของชาวอีสาน โดยแบ่งเนื้อหาการศึกษา ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของจิตรกรรมในภาคอีสาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ว่า จิตรกรรม น.ศิลปะการวาดเขียน, ศิลปะการวาดภาพ จิตรกร น. ช่างวาดเขียน, ช่างวาดภาพ ส่วน น. ณ ปากน้ำ ได้ให้ความหมายว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) "จิตรกรรม" คือ การเขียนภาพ จิตรกร คือผู้เขียนภาพในสมัยโบราณเรียกว่าช่างเขียน เป็นหนึ่งในช่างไทยสิบหมู่ของไทยงานศิลปกรรมสมัยก่อนเรียก "งานช่าง" 4 (ประยูร อุธุชาฎะ, 2530)

คำว่า "จิตรกรรม" มีความหมายตรงกับคำว่า "ฮูปแต้ม" ของทางภาคอีสาน ส่วนคำว่า "จิตรกร" มีความหมายตรงกับคำว่า "ช่างแต้ม" ของทางภาคอีสาน

ฮูปแต้ม หรือ จิตรกรรมฝาผนังอีสาน หมายถึง ภาพเขียนสีบนฝาผนัง สิม หรืออุโบสถ นิยมเขียนทั้งด้านนอกและด้านในผนังสิม ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากพื้นที่ผนังที่ใช้เขียนมีจำกัด เพราะว่าตัวสิมนั้นมีขนาดเล็กพอเหมาะแก่การใช้งานแต่ละชุมชน การเขียนอย่างมีแบบแผนจิตรกรรมฝาผนังทางภาคกลางจึงไม่จำเป็นนัก ตัวสิมเล็กการเขียนภาพผนังภายนอกจึงยังมีความสำคัญไม่น้อยกว่าผนังภาพด้านใน ภาพผนังด้านนอกจึงมีบทบาทอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นการสอนธรรมะให้แก่ศาสนิกชนที่มาทำบุญไม่สามารถเข้าไปร่วมพิธีกับพระสงฆ์ (วรพรรณ ภูวิจารณ์, 2551)

จิตรกรรมฝาผนัง (Esan painting) หมายถึง ภาพเขียนระบายสี มีส่วนประกอบพื้นฐาน คือ เส้น สี และน้ำหนักของสี ให้สัมพันธ์กับความกว้าง ความยาว และความลึกในภาพเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวและสื่อความหมายให้สอดคล้องกับเนื้อหา และกาลเทศะแห่งยุคสมัยนำเสนอผลงานโดยการจัดวางภาพแบบ วิธีตานกมอง (Bird's Eyes View) หรือการมองภาพจากด้านบน มีการตัดเส้นเน้นตัวภาพ ด้วยสีที่เข้มหรือสีดำ ตัวภาพเป็นลักษณะแบน ๆ มีการวางภาพบังกัน ทับซ้อนกัน หรือคาบเกี่ยวกัน เพื่อแก้ไขเรื่องระยะของภาพ เพื่อนำเสนอเรื่องราว และการลำดับภาพนั่นเอง ซึ่งเป็นลักษณะเอกลักษณ์เฉพาะตัวของจิตรกรรมอีสานและจิตรกรรมไทยจิตรกรรมฝาผนังเริ่มปรากฏมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์โดยฝีมือของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งเขียนไว้ตามเพิงผาหรือตามผนังของเทือกเขาต่าง ๆ เกือบทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอายุอยู่ราว 5,000 - 6,000 ปี147 หลักฐานที่สำคัญได้แก่ ภาพเขียนสีที่บริเวณภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และบริเวณผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นภาพคน ภาพสัตว์ต่างๆ ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ ต้นไม้ใบหญ้า ฝ่ามือ เครื่องมือจับสัตว์ และภาพสัญลักษณ์ เป็นภาพเขียนง่าย ๆ ปรากฏบนเพิงผา สันนิษฐานว่าน่าจะใช้พักอาศัยและบันทึกเรื่องราวความประทับใจในการดำรงชีวิต (ไพโรจน์ สโมสร, 2532)

ภาพเขียนสีบนผนังหินยุคก่อนประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ระบบความคิด ความเชื่อจำแนกได้เช่น กรรมวิธีการเขียนภาพ ลักษณะของภาพ สีที่ใช้เขียน (อำพัน กิจงาม, 2531) มนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสานใช้ศิลปะเป็นสื่อให้คนในกลุ่มสังคมเดียวกันเข้าใจและเป็นสื่อติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ศิลปะถ้ำมีลักษณะเป็นศิลปะเพื่อส่วนรวมเรียกว่า "ศิลปะชุมชน" (Communal Art) รูปแบบในการสร้างสรรค์ถูกกำหนดขึ้นจากวัฒนธรรม (Culturally Conditioned) โดยได้รับแรงดลใจต่าง ๆ เช่น คติความเชื่อ ศาสนา หรือพิธีกรรมสภาพแวดล้อมรอบตัวและการดำรงชีพของสมาชิกในสังคมเป็นปัจจัยสำคัญโดยมีวัตถุประสงค์ คือ ศิลปะเพื่อพิธีการ (Ritualistic หรือ Ceremonial Art) ทำขึ้นเนื่องด้วยความเชื่อทางศาสนา ขนบประเพณีประการหนึ่งและประการที่สองศิลปะทั่วไป (Secular Art) ผู้สร้างมีอิสระทั้งด้านแนวคิด รูปทรง กรรมวิธีแหล่งศิลปะถ้ำในอีสานมีรูปเขียน (Pictograph) มากกว่าภาพที่เกิดจากการสลักหรือขูดขีดลงในเนื้อหิน (กรมศิลปากร, 2532)

จิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจจากเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและวรรณกรรมพื้นบ้าน กล่าวคือเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ อรรถกถาชาดกอดีตพุทธ ปริศนาธรรม พระมาลัย ไตรภูมิ เป็นต้น ส่วนเรื่องราวทางวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น สินไชย (สั่งข์สินชัย) พระรามชาดก(พระลักพระราม) สุริวงศ์ กาละเกดและท้าวปาจิตต์นางอรพิมพ์ เป็นต้น โดยถ่ายทอดแก่นแท้ของเรื่องราวผ่านภาพที่มีการตัดเส้นใช้สีแบนและอิริยาบถแสดง

ความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไปตามทักษะความสามารถทางเชิงช่างแต่ละคนที่จะรังสรรค์ผลงานนั้นขึ้นมาจากความเข้าใจของตนเอง

จิตรกรรมฝาผนังสร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ตามผนังโบสถ์ วิหาร (หอแจก) ศาลาการเปรียญผนังถ้ำ ประดับตกแต่งพื้นผนังโน้มน้าวชักนำให้ผู้ดูเกิดความศรัทธาต่อพุทธศาสนาส่วนผู้ที่ศรัทธาอยู่แล้วเมื่อได้สัมผัส จะทำให้ซาบซึ้งต่อพระธรรมคำสั่งสอนยิ่งขึ้น จิตรกรรมฝาผนังยังปรากฏคุณค่าด้านต่าง ๆ อาทิ ทางด้านการศึกษาหลักวิชาแบบอย่างฝีมือช่างที่สั่งสมสืบทอดจากอดีต คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี คุณค่าด้านขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี วิถีการดำเนินชีวิตคติความเชื่อของคนในท้องถิ่น (ศิลป พีระศรี, 2502)

จิตรกรรมฝาผนังสิมอีสาน มีรูปแบบ กรรมวิธีหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ไม่มีกฎเกณฑ์แน่ชัดช่างแต้มสามารถแสดงออกได้อย่างอิสรเสรี จากการศึกษาสำรวจฮูปแต้มตามวัดในภาคอีสาน ของไพโรจน์ สโมสร และคณะ พบว่ามีฮูปแต้ม 74 วัด สามารถจำแนกตามเนื้อเรื่องที่ปรากฏได้สองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเรื่องทางศาสนาได้แก่ พุทธประวัติ พระมาลัย ไตรภูมิ อรรถกถาชาดก ปริศนาธรรม กลุ่มที่สองเรื่องทางวรรณกรรมท้องถิ่น ได้แก่ สินไซย พระลัก-พระลาม สุริวงศ์กาละเกด ปาจิตต์อรพิมพ์ จิตรกรรมจำแนกตามวัสดุที่รองรับการเขียน มีชื่อเรียกแตกต่างกัน ได้แก่ จิตรกรรมเขียนบนผืนผ้า เรียกว่า "ภาพพระบฏ" จิตรกรรมเขียนบนสมุด เรียกว่า "ภาพสมุดธาตุ" จิตรกรรมเขียน บนฝาผนัง เรียกว่า "จิตรกรรมฝาผนัง" หรือ "ฮูปแต้ม"จิตรกรรมเขียนบนไม้หลังบานประตูหน้าต่างเรียกว่า "ภาพหลังบาน" จิตรกรรมเขียนบนฝาตู้ ฝาหีบ เรียกว่า "ภาพประดับตู้" หรือ "ภาพประดับ

จิตรกรรมฝาผนังบางแห่งมีการเขียนอักษรแทรกประกอบภาพด้วยรูปแบบของอักษรเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่นก็มี และอาจมีอักษรอื่นร่วมด้วยก็มี เช่น อักษรธรรม อักษรไทยน้อย อักษรไทยรัตนโกสินทร์และอักษรไทยปัจจุบัน ช่วยให้เกิดการศึกษาเรียนรู้และสื่อให้เกิดการรับรู้ชื่นชม และเข้าใจในเนื้อเรื่องยิ่งขึ้น

2. กลุ่มช่างแต้มที่สร้างสรรค์จิตรกรรมในภาคอีสาน

กลุ่มช่างแต้มหรือสกุลช่างถือว่ามีบทบาทในการกำหนดรูปแบบ กรรมวิธี และเรื่องราวของฮูปแต้ม เพื่อสื่อและโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ความรู้สึก เกิดความซาบซึ้ง และเข้าถึงสาระแห่งคุณธรรมที่แสดงออกทางเส้น สี และองค์ประกอบทางศิลปะ ผ่านผลงานที่เรียบง่ายด้วยความศรัทธาและความชำนาญที่สร้างสมด้วยตนเองมีผลให้เกิดรูปแบบฮูปแต้มที่เป็นเอกลักษณ์ โดยสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มหลัก ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ

2.1) กลุ่มช่างแต้มที่มีอิทธิพลศิลปะช่างหลวงไทย

งานจิตรกรรมแนวไทยประเพณีอย่างที่พบเห็นที่วังและวัดในกรุงเทพมหานคร และเป็นแบบแผนที่ช่างได้เรียนรู้และถ่ายทอดความรู้มาจากช่างหลวง ลักษณะรูปแบบศิลปะในกลุ่มนี้คือ

การรักษารูปแบบการเขียนปราสาทราชวัง ตัวพระ ตัวนาง วรรณะตัวละครที่แบ่งออกด้วยสีที่เป็นรูปแบบประเพณีไว้และเรื่องที่นิยมเขียนคือ พุทธประวัติ ทศชาติชาดกและชาดกนอกนิบาต อายุของผลงานจะอยู่ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา โดยมีตัวอย่างที่สำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ ฮูปแต้มสิมวัดหน้าพระธาตุ บ้านตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และ ฮูปแต้มวิหารพระพุทธบาทวัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555)

2.2) กลุ่มช่างแต้มที่มีอิทธิพลศิลปะช่างหลวงไทยผสมล้านช้าง

ฮูปแต้มที่เขียนขึ้นโดยช่างแต้มในภาคอีสารและในลาว ที่ได้รับอิทธิพลจากช่างหลวงไทยและล้านช้างผสมผสานกัน เช่น การเขียนภาพตัวบุคคล ตัวพระ ตัวนาง และปราสาทราชวัง ที่ยังมีลักษณะของช่างหลวง แต่หน้าตากลับเป็นแบบพื้นบ้าน หรือไม่ได้ลงรายละเอียด มีเพียงเฉพาะลายเส้น ไม่ได้ลงพื้นหรือวรรณะสีแบบช่างหลวง กลุ่มช่างหรือสกุลช่างที่มีชื่อเสียงของกลุ่มนี้คือ พระครูวิโรจน์รัตโนบล หลวงชาญอักษร และนายลี ผลงานของช่างกลุ่มนี้มักพบอยู่ในจังหวัดแถบริมฝั่งแม่น้ำโขง และในประเทศลาว โดยมีตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่ ฮูปแต้มวัดโพธิ์คำบ้านน้ำก่ำ ฮูปแต้มวัดพุทธสีมา บ้านฝั่งแดง ฮูปแต้มรามเกียรติ์(ภาพจับ) วัดหัวเวียงรังสี อำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม วัโพธิ์ชัยนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย วิหารวัดทุ่งศรีเมืองจังหวัดอุบลราชธานี (ไพโรจน์ สโมสร, 2532)

2.3) กลุ่มช่างแต้มพื้นบ้าน

ฮูปแต้มแบบพื้นบ้าน คือ ภาพที่เขียนขึ้นโดยช่างแต้มพื้นบ้าน ซึ่งเขียนและถ่ายทอดอยู่ในท้องถิ่น ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน เป็นงานเขียนอย่างเรียบง่าย แม้ว่าบางแห่งอาจได้รับอิทธิพลมาจากช่างหลวงไทยมาบ้าง แต่ก็มีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่จะพบผลงานในเขตจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด เรื่องที่เขียนส่วนใหญ่เป็นเรื่องพุทธประวัติและทศชาติชาดกโดยให้ความสำคัญตอนพระเวสสันดรมากเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังมีชาดกนอกนิบาต ปัญญาสชาดกเรื่องที่เป็นที่นิยม เช่น สินไช สุริวงศ์ พระลัก - -พระลาม กาละเกด และปาจิต์กุมารชาดก เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าภาพเขียนนั้นมิได้จำกัดวัตถุ วัสดุ สถานที่ และพื้นผิวในการสร้างสรรค์ผลงาน แต่จุดประสงค์หลักนั้นก็เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา อาจจารึกเอาไว้ในอุโบสถ ศาลา วิหาร ผนังถ้ำ ตามฝาผนัง บานประตู บานหน้าต่าง หรือเขียนบนผ้า ตู้ หีบ เป็นต้น โดยเลือกสถานที่ภายในอาคาร เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวคำสอนทางพระพุทธศาสนา สื่อสารออกมาเป็นภาพเขียนเล่าเรื่องราวโดยตรง บางแห่งก็เขียนอักษรจารึกเพื่อความเข้าใจหลักธรรมอันลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งนี่แหละ คือ เสน่ห์และเอกลักษณ์ของฮูปแต้มชาวอีสานอันทรงคุณค่ายิ่ง

พัฒนาการจิตรกรรมตามบริบทของชาวอีสาน

ในดินแดนภาคอีสานของไทยคือบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนกลางคือลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชีได้พบร่องรอยอารยธรรมอินเดีย ที่มีรูปแบบศิลปกรรมเช่นเดียวกับอาณาจักรทวารวดี ในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา ป่าสัก และบางประกง ชุมชนกลุ่มไทย - ลาวขยายอิทธิพลทางการเมืองและชุมชนเข้ามาร่วมในพื้นที่เดียวกัน ชนพื้นเมืองเริ่มรับวัฒนธรรมไทย - ลาวและก่อตัวเป็นสังคมเมืองสืบทอดวัฒนธรรมลาวต่อมาซึ่งมีขอบเขตตั้งแต่จังหวัดเลย (เมืองหล่ม เมืองเลย ปากเมือง เชียงคาน ด่านซ้าย) จังหวัดหนองคาย (เมืองเวียงคุก เมืองปากห้วยหลวง) จังหวัดอุดรธานี บริเวณอำเภอบ้านผือ อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดสกลนคร และจังหวัดนครพนม (เมืองโคตรบอง) เป็นการตั้งชุมชนในสังคมเกษตรกรรม มีการทำเครื่องมือเครื่องใช้เอาไว้ใช้เองในชุมชน มีความเชื่อในเรื่องของผี พญาแถน ที่เกี่ยวกับการเกษตร จนเริ่มมีการใช้ภาษาและตัวอักษรในการสื่อสารกันระหว่างชุมชนที่เรียกว่า"อักษรไทยน้อย" และ "อักษรธรรม" อักษรไทยน้อยนี้ได้ใช้เป็นอักษรทางราชการของกลุ่มไทย - ลาว เรื่อยมา คือ ใช้เขียนบันทึกเรื่องราวเอกสาร หนังสือราชการ (หนังสือจุ้ม) ของลาวและอีสานส่วนอักษรตัวธรรมมักจะเขียนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา คือชาววัดมักนิยมใช้อักษรธรรมแสดงให้เห็นว่าในดินแดนอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม ที่มีการใช้อักษรธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าศิลปกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องมีเรื่องราวทางพระพุทธศาสนารวมอยู่ด้วย (ธวัช ปุณโณทก, 2555)

1. ฮูปแต้มฝาผนังถ้ำ

ภาพเขียนสีหรือรูปรอยบนผนังถ้ำที่ชาวอีสานเรียกว่า ฮูปแต้ม ถือเป็นจิตรกรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่ถ่ายทอดเรื่องราว ความเชื่อ การดำรงชีวิต บรรยาย ความประทับใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นหรือเล่าเหตุการณ์สำคัญ ๆ นั้น ด้วยเส้น สีง่าย ' โดยหลักฐานศิลปะถ้ำที่ปรากฏในประเทศไทยที่สำรวจโดยกรมศิลปากร มีแหล่งศิลปะถ้ำที่สำรวจแล้วทั้งสมัยประวัติศาสตร์และสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทั้งหมด 188 แห่ง ในจำนวนนี้พบในภาคเหนือ 6 แห่ง ภาคกลาง 13 แห่ง ภาคใต้ 25 แห่ง และพบมากที่สุดในภาคอีสาน 144 แห่ง" เช่น ภาพเขียนที่มีชื่อเสียงและรู้จักกันคือ ผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีภาพเขียนสียุคประวัติศาสตร์ 3,00. - 4,000 ปี ไม่น้อยกว่า 300 ภาพ เช่น ภาพคน สัตว์ ฝ่ามือ พิธีกรรมจับปลาก การทำนา เป็นต้น (สุมาลี เอกชนนิยม, 2548)

มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์นั้นนิยมเขียนภาพไว้บนผนังถ้ำ หรือหน้าผาหิน ศิลปถ้ำ หรือภาพเขียนสีนี้ (Rock Painting) ถือว่าเป็นงานศิลปกรรมที่มนุษย์ในสมัยนั้นเขียนขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิต หรือความเชื่อต่างๆ ใน พ.ศ.2567 นายเอ เอฟ จี แคร์(A.F.G.KERR)ได้ค้นพบภาพเขียนสีครั้งแรกที่ถ้ำมือแดง บ้านส้มป่อย ตำบลสีบุญเรือง อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม เป็นภาพที่ทำขึ้นโดยใช้มือจุ่มสีประทับบนผนังถ้ำหรือเขียนเป็นภาพมือ มีทั้งมือสีแดงและสีเทารวม 10มือด้วยกันและยังมีภาพคนยืน 6 คน ต่อมาได้มีการค้นพบภาพเขียนบนผนังถ้ำมากขึ้นในเขตภาคอีสาน ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี เลย ขอนแก่น ชัยภูมิ และกาฬสินธุ์

เมื่อศึกษาวิธีการเขียนภาพบนผนังถ้ำแล้ว พบว่า ผนังหินที่ใช้เขียนส่วนใหญ่เป็นหินทรายส่วนที่พบเป็นผนังหินปูนก็มีเช่น ที่ภูผาฆ้อง อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย การที่เลือกใช้ผนังหินทรายนั้นเนื่องจากมี

ผิวหน้าค่อนข้างเรียบ หากมีการแตกตัวออกจากกันก็จะมีรอยแตกที่ตรง ส่วนวิธีการเบนผนังถ้ำที่ภาคอีสานนั้นพบว่ามีลักษณะ ดังนี้

เริ่มต้นจากการเขียนเป็นโครงร่างของภาพก่อนแล้วจึงระบายสีทึบ เป็นภาพที่ไม่ต้องการแสดงรายละเอียด พบบางภาพยังเป็นเส้นร่างอยู่ ระบายสีทึบไม่หมด เส้นร่างมักเป็นสีดำ ส่วนสีแดงหรือสีน้ำตาลแดงมักใช้ระบายเป็นสีทึบ มักเขียนเป็นภาพคน ซึ่งเขียนเป็นกลุ่มเหมือนจะบอกเหตุการณ์ของยุคสมัย และภาพสัตว์ที่พบเห็นในยุคนั้นได้แก่ ว หมา สัตว์เลี้ยง เพื่อจะบอกลักษณะของสัตว์หรือวิธีการล่าหรือจับสัตว์ หรือบอกบริเวณนั้นมีสัตว์ชนิดนี้อยู่ เช่น กลุ่มภาพที่ผาแต้มอำเภอโขงเจียม ภาพเขียนที่พบในถ้ำ เพิงผา ส่วนใหญ่ เขียนเป็นเส้นภาพโดยไม่มีการร่าง ส่วนใหญ่เป็นภาพลายเรขาคณิตพบมากที่สุดในภาคอีสาน ไม่ทราบความหมาย หรือเป็นสัญลักษณ์ ที่จะบอกอะไรเขียนเป็นภาพมือไว้บนผนังหิน ซึ่งมีวิธีทำ 3 วิธีกล่าวคือ ใช้ฝ่ามือวางทาบบนผนังหินแล้วเขียนเป็นเส้นรอบฝ่ามือนั้น หรือใช้ฝ่ามือชุบสีเสียก่อนแล้วนำไปทาบบนผนังหิน จึงทำให้บริเวณข้อต่อและอุ้งมือไม่มีสีติดบนผนังหิน ซึ่งพบวิธีนี้ที่ภูผาฆ้อง บ้านห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย และใช้ผ่ามือทาบลงผนังหินแล้วเอาปากอมสีพ่นไปรอบมือ ภาพมือนี้มีที่ผาฆ้อง บ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ผาแต้มและผาหม่อน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี น่าจะทำขึ้นเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของที่พักตามถ้ำชั่วคราวไม่ได้ใช้แสดงการเยี่ยมเยือนอย่างภาพมือที่พบในยุโรปหรือใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงเป็นแหล่งอาศัยอยู่ถาวรจนเป็นชุมชน สำหรับสีที่ใช้เขียนนั้น ส่วนมากเป็นสีแดงนอกนั้นก็มีสีส้ม สีเลือดหมู สีน้ำตาล สีดำ และสีขาว สำหรับสีแดงนั้นมีการศึกษาที่มาของสี พบว่าแร่เหล็ก (เฮมาไทต์) มีจำนวนมากในภาคอีสานหาได้ง่าย จึงสันนิษฐานเป็นเบื้องต้นว่าได้นำแร่ชนิดนี้มาบดให้ละเอียด แล้วละลายน้ำหรือยางไม้ทำเป็นสีใช้เขียนผนังถ้ำ ส่วนเครื่องมือที่ใช้เขียนในเบื้องตันน่าจะใช้เปลือกไม้ทุบปลายให้เป็นเส้นทำเป็นภู่กันเขียนหรือใช้วัตถุที่ยืดหยุ่นซึมซับสีได้เช่น หางหรือขนสัตว์ แท่งไม้ และการใช้ของแข็งหรือสิ่งที่มีคมเขียนขึ้น

ชุมชนในภาคอีสานได้มีการพัฒนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจากชุมชนที่อาศัยตามถ้ำเชิงผาที่อาศัยการล่าสัตว์สู่สังคมเกษตรกรรมจนกระทั่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากกลุ่มใกล้เคียง มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไปเรื่อย 1 ตามแนวของลุ่มแม่น้ำ ลักษณะของประชาคมอีสานในระยะปลายพุทธศตวรรษที่ 19 แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มประชาชนลุ่มแม่น้ำโขง ได้รับอิทธิพลล้านช้าง กระจายตามลำน้ำโขง

2) กลุ่มประชาชนลุ่มแม่น้ำชี ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองสาเกต สุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

3) กลุ่มประชาชนอีสาน บริเวณแม่น้ำมูลและทุ่งกุลาร้องไห้ (ไพโรจน์ สโมสร, 2532)

ฮูปแต้มฝาผนังถ้ำสมัยประวัติศาสตร์นี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางศิลปะอันเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นร่องรอยของอารยธรรมของกลุ่มชนในดินแดนนี้ เนื้อหาสาระที่ปรากฏเป็นฮูปเขียนสีบนผนังถ้ำบรรยายเรื่องราวชีวิตในสังคมในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี ช่างแต้มภาพคน สัตว์นานาชนิด ทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ เครื่องมือจับสัตว์ ต้นหญ้า ใบไม้ ต้นไม้ และสัญลักษณ์ แสดงให้เห็นสภาพวิถีชีวิตทางสังคมกับฮูปแต้มซึ่งมีความผูกพันอย่างแนบแน่น

2. ฮูปแต้มบนผืนผ้า

ฮูปแต้มบนผืนผ้าที่รู้จักกันดีและพบมากในภาคอีสานคือ ผ้าพระเวสส์ หรือ ผ้าผะเหวด สร้างขึ้นในงานบุญประจำปีของชาวอีสานในบุญเดือนสี่ ที่เรียกว่า "บุญพระเวส" หรือ"ผะเหวด" หรือ "พระเวสส์" เป็นงานบุญที่ชาวอีสานให้ความสำคัญเป็นพิเศษโดยมีความเชื่อว่า ถ้าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติ เรื่องพระเวสสันดรนี้ครับทั้ง 13 กัณฑ์ ในวันเดียว จะได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอริยเมตไตยพุทธเจ้า จากเรื่องในหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสนกล่าวว่า ครั้งหนึ่งพระมาลัยเถระได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้พบปะสนทนากับ พระศรีอริยเมตไตย ผู้ที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เนื้อความตอนหนึ่งว่า...

ลำดับนั้น สมเด็จพระศรีอริยเมตไตยใคร่จักทราบถึงวิธีการทำบุญของเหล่าชาวชมพูทวีป จึงขอให้พระมาลัยวิสัชนา พระมาลัยจึงกล่าวว่า "มนุษย์บางพวกก็ให้ทานรักษาศีล บางพวกก็จัดให้มีพระธรรมเทศนาพร้อมกับป่าวประกาศให้ชาวประชามารับฟัง บ้างก็สร้างวัดวาอารามศาลากุฎี บ้างก็สร้างสถูปเจดีย์แลพระพุทธรูปไว้ในพระศาสนา บ้างก็ถวายเสนาสนะคิลานเภสัชแด่พระภิกษุสงฆ์ บ้างก็มีเจตจำนงถวายภัตตาหารบิณฑบาตตลอดจนสบงจีวรแด่พระภิกษุ บ้างก็เป็นบุตรกตัญญูเลี้ยงดูบำรุงบิดามารดา บ้างก็สร้างพระคัมภีร์ไตรปิฎก สุดแท้แต่กำลังแห่งทรัพย์แลปัญญาของตน มหาบพิตร" เมื่อสมเด็จพระศรีอาริยเมตไตยได้ทราบถึงวิธีการทำบุญกุศลของชาวชมพูทวีปแล้ว พระองค์จึงถามถึงมโนปนิธานในการทำบุญนั้นว่าหวังผลในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ หรือนิพพานสมบัติ พระมาลัยตอบว่า "ดูกรมหาบพิตร อันมนุษย์ทั้งหลายที่หมายทำบุญกุศลด้วยมิได้หวังผลในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ หรือนิพพานสมบัติแต่อย่างใด กลับมุ่งหมายให้ได้เกิดทันศาสนาของพระองค์ทั้งนั้นเป็นส่วนใหญ่ ที่หมายใจเป็นอย่างอื่นกลับมีน้อยเป็นอย่างยิ่ง" เมื่อพระศรีอาริยเมตไตยทรงสดับเช่นนั้นก็มีพระดำรัสตรัสฝากพระมาลัยไว้ว่า "ถ้าพวกเขาเหล่านั้นอยากเกิดทันศาสนาของข้าพระองค์ ก็จงอุตส่าห์ฟังธรรมมหาเวสสันดรชาดกให้จบทั้งหมดในวันเดียว แล้วบูชาด้วยธูปเทียน ดอกไม้อย่างละพัน ฉัตรอัน

ประกอบด้วยดอกบัวหลวง ดอกบัวเขียว ดอกบัวขาว ดอกสามหาวอย่างละพัน ถ้าทำได้ดังนั้นก็จะพบกับศาสนาของข้าพระองค์ ส่วนคนบาปหยาบช้าหนาหนัก เช่น กระทำปิตุฆาต มาตุฆาต ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า แลทำสังฆเภทให้หมู่สงฆ์เกิดการแตกแยกแตกความคิดไม่สามัคคีทำลายพระเจดีย์แลพระพุทธรูป ตลอดจนคนที่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่รู้จักทำบุญให้ทาน ไม่รู้บโทษ ดำรงตนอยู่ในความประมาท คนพวกนี้มิได้มีโอกาสพบศาสนาของข้าพระองค์เป็นแน่แท้ "เมื่อพระมาลัยได้ฟังดังนั้น ก็กำหนดจดจำไว้ในใจ เพื่อว่าจะได้นำไปเทศนาสั่งสอนชาวประชาทั้งหลายให้ได้ปฏิบัติ" ด้วยมูลเหตุนี้ ชาวอีสานต้องการจะได้พบพระศรีอริยเมตไตย และเกิดร่วมศาสนาของพระองค์ จึงมีการทำบุญผะเหวด เป็นประจำทุกปี (ชลิต ชัยครรชิต, 2549)

บุญผะเหวด หรือ บุญมหาชาติ คือบุญที่เกี่ยวข้องกับพระมหาเวสสันดรชาดกนั่นเอง กำหนดการทำบุญในช่วงเดือนสี่ข้างแรมถึงเดือนห้า จะถือเอาวันใดเป็นวันบุญก็ได้ตามแต่จะตกลงกันในหมู่บ้าน เมื่อตกลงวันกันได้แล้ว ก่อนถึงวันงานก็จะมีการเตรียมงานบุญโดยมีการเตรียมดอกไม้อาหารคาวหวาน ขนม ข้าวต้ม ไว้สำหรับถวายพระและเลี้ยงแขกในงาน และเตรียมหมากพันคำเมี่ยงพันคำ เทียน ธูป มีดดาบอย่างละพัน และข้าวตอกดอกไม้ไว้สำหรับบูชาคาถาพัน ทางวัดก็แบ่งหนังสือออกเป็นกัณฑ์ ๆ

หนังสือผูกหนึ่งอาจแบ่งเป็นหลาย ๆ กัณฑ์ก็ได้ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับกัณฑ์ทั่วถึงกัน มอบหนังสือให้พระภิกษุสามณรในวัดเพื่อเตรียมไว้เทศน์ หรืออาจนิมนต์พระจากวัดอื่นมาเทศน์ด้วย ส่วนผู้ที่มีฝีมือในการวาดภาพก็จะช่วยกันวาดภาพเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์บนผืนผ้าสีขาวไว้สำหรับแห่

ในวันโฮมหรือวันรวมชาวบ้านจะออกมารวมตัวกันเพื่อทำพิธีนิมนต์พระอุปคุตในตอนเช้ามืด พอตอนประมาณบ่ายสามหรือสี่โมงในวันโฮมหรือวันรวมชาวบ้านก็มารวมกันอีกครั้งที่วัดเตรียมตัวจัดขบวนแห่ไปอัญเชิญพระมหาเวสสันดรและพระนางมัทรีเข้าเมือง โดยสมมุติป่าแห่งใดแห่งหนึ่งในหมู่บ้านเป็นที่ทั้งสองอยู่ ในพิธีอัญเชิญก็จะมีพระพุทธรูป 1 องค์ พระภิกษุ 4 รูป ขบวนประชาชนและทิวผ้าที่เขียนได้เรื่องราวของพระเวสสันดร เวียนขวารอบวัดหรือศาลาโรงธรรม 3 รอบ ในตอนเย็นก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ในขณะที่พระกำลังเทศน์อยู่นั้นหากผู้ใดพอใจก็จะมีการถวายเงินด้วยความเลื่อมใสศรัทธา การบริจาคของชาวอีสานมีสองรูปแบบคือกัณฑ์หลอนและกัณฑ์จอบ

ภาพพระเวสสันดร หรือ ผ้าผะเหวด หรือ ผ้าพระเวสส์ เป็นภาพเขียนที่มีความยาวประมาณ 10 - 30เมตร 165 กว้างประมาณ 0.90 - 1.20 เมตร เป็นผ้าผืนเดียวเล่าเรื่องราว พระเวสสันดรชาดก ทั้ง 13 กัณฑ์ โดยจะวาดเรื่องราวตามลำดับ ต่อเนื่องกันไป ไม่แบ่งเป็นกัณฑ์ หรือห้องอย่างทางภาคกลาง เรื่องราวในผ้านั้นผู้ดูต้องมีความแม่นยำในเนื้อเรื่องเป็นอย่างดีจึงจะสามารถเข้าใจได้ ซึ่งบางภาพก็มีการเขียนซ้อนกันอยู่บนและอยู่ล่าง บางภาพช่างจำเป็นต้องเขียนคำบรรยายประกอบภาพด้วย จึงพบว่าผ้าพระเวสส์ของภาคอีสานมักมีการอธิบายภาพเกือบทุกผืน ในงานบุญทศน์มหาชาติหรือบุญผะเหวดผ้านี้จะนำผูกติดกับปลายไม้ไผ่ ปักประดับไว้บริเวณศาลาที่จัดงานหรือแขวนไว้ตามโฮงธรรม

ฮูปแต้มบนผืนผ้าสร้างขึ้นเพื่อใช้ในงานบุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ ปรากฏเฉพาะเรื่องพระเวสสันดรชาดกเท่านั้น เป็นฮูปแต้มที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนชาวอีสาน คือเป็นผ้าผืนยาวหลายเมตร เขียนเรื่องราวทั้ง 13 กัณฑ์จนครบ ได้เห็นคุณค่ ความงาม และพุทธจริยธรรมที่แฝงไว้ในงานพุทธศิลป์ประดุจผืนผ้าที่แต่งแต้มไปด้วยศาสนธรรมคำสอนปรากฏเป็นฮูปแต้มอันทรงคุณค่านำเสนอผ่านจารีตประเพณีทางวัฒนธรรมอีสานเป็นมรดกอันล้ำค่ายิ่งของชนชาติ และเป็นจุดเริ่มต้นของฮูปแต้มพระเวสสันดรชาดกในสิมและศาสนาสถานอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้

3. ฮูปแต้มสิมอีสาน

ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานเป็นงานจิตรกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสานหรือที่เรียกว่า "ฮูปแต้ม" มีปรากฏอยู่ที่สิม (โบสถ์) วิหาร หอไตร และหอแจก(ตาลาการเปรียญ) ฮปแต้มที่พบกันเป็นส่วนมากทางภาคอีสานมักจะเขียนอยู่บนผนังด้านนอกของสิมหรือโบสถ์ ฮูปแต้ม หรือภาพจิตรกรรมฝาผนังในอาคารที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาสิม ในภาษาอีสานหมายถึง โบสถ์ ในภาคกลาง มาจากคำว่า สีมา หรือ เสมา แปลว่า เขตกำหนดความพร้อมเพรียงสงฆ์, เขตชุมนุมของสงฆ์, เขตที่สงฆ์ตกลงไว้สำหรับภิกษุทั้งหลายที่อยู่ภายในเขตนั้นจะต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555)

สิมในภาคอีสานแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. อุทกกสีมา หรือ สิมน้ำ สิมน้ำเป็นอาคารที่สร้างขึ้นกลางน้ำ ตำแหน่งที่ตั้งไม่ตายตัวสุดแล้วแต่วัดนั้นจะมีแหล่งน้ำอยู่ที่ใด ตัวสิมจะต้องอยู่ห่างจากฝั่งชั่วระยะวักน้ำสาดไม่ถึง ยาวเชื่อมต่อฝั่ง เวลาทำสังฆกรรมจะต้องชักสะพานออกไม่ให้มีสิ่งใดเชื่อมต่อระหว่างฝั่งกับตัวสิม ในอีสานเหลืออยู่น้อยมาก สาเหตุที่ทำให้เกิดสิมน้ำก็เพราะความจำเป็นเร่งด่วนในการประกอบ สังฆกรรมในภูมิประเทศชนบทห่างไกลทุรกันดาร ซึ่งยังไม่มีวัดหรือมีก็เป็นเพียงสำนักสงฆ์ที่ยังขาดสิมอันผูกพัทธสีมาถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ ลักษณะของสิมน้ำโดยทั่วไป มีทั้งที่กั้นฝารอบและที่เปิดโล่งคล้ายกับศาลากลางน้ำ ส่วนใหญ่ไม่นิยมตีฝา หากมีการกั้นฝาจะใช้ไม้ตีซ้อนกันเป็นเกล็ดคล้ายกับฝาเรือนไม้กระดาน หลังคาแต่เดิมใช้กระเบื้องหรือมีเรียกว่า "แป้นไม้" ปัจจุบันหันมาใช้สังกะสีแทน (ไพโรจน์ สโมสร, 2532)

2. คามสีมา หรือ สิมบก คือ อาคารที่สร้างไว้บนบกในชุมชนที่ตั้งมั่นเป็นหลักถาวร มีความมั่นคงพอสมควร มีขนาดไม่ใหญ่โตนัก มีผังแปลนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวต่ำสุด 3 ช่วงเสาและกว้าง 1 ช่วงเสา นิยมทำประตูเข้าด้านหน้าเพียงด้านเดียว หลังคาทรงจั่ว มีปีกนกคลุมด้านข้างบางหลังแกะสลักลวดลายเป็นฮังผึ้ง (ภาคกลางเรียกรวงผึ้ง ภาคเหนือเรียกโก่งคิ้ว) ประดับมุขหน้าทางเข้า และบางหลังมีฮูปแต้ม เขียนไว้นอกมากกว่าด้านใน แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ สิมไม้ สิมโถง และสิมก่อผนัง (วิโรฒ ศรีสุโร, 2542)

เรื่องราวในฮูปแต้มบนผนังสิมอีสาน แบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. เรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา พบว่าเรื่องที่นิยมมากที่สุดคือ เวสสันดรชาดก นิทานม่วนชื่นหรือวรรณกรรมท้องถิ่น อาทิ สินไชย พระลักพระลาม ปาจิตต์อรพิม กาละเกด เป็นต้นและวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น งานบุญประเพณีต่างๆ อย่างประเพณีฮดสงฆ์ บุญผะเหวด นอกจากนี้ยังมีการรักษาโรค การค้าขาย หาปลา ฯลฯ แนวเรื่องของการแสดงออก จะประกอบไปด้วยส่วนที่เกี่ยวกับคุณธรรมความดีงาม ของมนุษย์ที่ต้องการสื่อ เพื่อเป็นต้นแบบของสังคมด้วยภาพเกี่ยวกับการประพฤติศีล ปฏิบัติธรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผลของการทำบุญ-บาป, คุณ-โทษแนวคิดดังกล่าวล้วนเกิดจากจินตนาการบนพื้นฐานของวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ธรรมชาติชีวิตเป็นสำคัญ

2. รูปแบบและกรรมวิธีการจัดองค์ประกอบศิลป์ในฮูปแต้มอีสานไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวช่างแต้มมีอิสรเสรีในการแสดงออกอย่างเต็มที่ ช่างแต้มคนเดียวกันหากได้ไปเขียนภาพ ณ สถานที่ที่ต่างกัน รูปลักษณ์ขององค์ประกอบศิลป์รวมทั้งรายละเอียดก็จะแตกต่างกันออกไป ช่างแต้มจะเลือกสรรเรื่องราวจากพุทธประวัติหรือจากวรรณกรรมพื้นบ้านเฉพาะส่วนหรือตอนที่ช่างแต้มประทับใจนำมาพรรณนาด้วยเส้นสี และองค์ประกอบภาพที่ต่อเนื่องกันไป จากภาพหนึ่งเชื่อมต่อกับอีกภาพหนึ่งเพื่อสื่อสารความคิดให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ มองเห็นความงามทางสุนทรียศาสตร์และคุณค่าทางคุณธรรมที่แฝงอยู่ในปฐมธาตุทัศนศิลป์ เนื้อหาของภาพแต่ละตอนจะจบลงในตัวของมัน

3. องค์ประกอบภาพส่วนรวมในฮูปแต้มอีสานคล้ายกับการแสดงหนังตะลุง ผืนผนังภายในและภาพภายนอกของสิมคือ จอหนัง ตัวละครที่กำลังแสดงอิริยาบถต่างๆ ตามท้องเรื่อง คือตัวหนังตะลุงที่ช่างแต้มนำมาประดับบนผืนผนัง จากตอนหนึ่งเชื่อมต่อกับอีกตอนหนึ่ง ใกล้ๆกับเนื้อเรื่องแต่ละตอนจะมีคำบรรยายภาพด้วยตัวอักษรกำกับไว้ด้วย ช่างแต้มจะใช้เส้นแถบเป็นสิ่งแทนการคั่นเนื้อเรื่องแต่ละตอน หรือไม่ก็ปล่อยช่องว่างรอบองค์ประกอบภาพ เพื่อมีให้เกิดความสับสนระหว่างเนื้อหาแต่ละตอน ช่องว่างจะเกิดคุณค่าคล้ายกับที่พักสายตาคล้ายกับการเว้นวรรคของประโยค หรือการขึ้นบรรทัดใหม่ของคอลัมน์ในการเขียนหนังสือ พื้นผนังหรือฉากหลังไม่มีการรองพื้นด้วยสีหนักจะรองพื้นด้วยสีขาวล้วนหรือขาวนวล ช่างแต้มจะร่างรูปทรงของตัวละครต่างๆลงบนผืนผนังสีขาวนั้นมีการลงสีตกแต่งเครื่องประดับตัดเส้นลงรายละเอียดในแง่มุมบางส่วนเฉพาะส่วนที่เป็นรูปทรงของตัวละคร หรือตัวละคร ทำให้เกิดความเด่นชัดมากขึ้น มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ เกิดความรู้สึกนุ่มนวลมากกว่าที่เป็นสีขาวโดด ๆ

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติและพัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังตามบริบทของชาวอีสาน พบว่าจิตรกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจจากเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ อรรถกถาชาดก อดีตพุทธ ปริศนาธรรม พระมาลัย ไตรภูมิ ส่วนเรื่องราวทางวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น สินไซย (สังข์สินชัย) เป็นต้น สอดแทรกไปด้วยภาพวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย - ลาว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาตามผนังผนังถ้ำ โบสถ์ วิหาร(หอแจก) ศาลาการเปรียญ และผืนผ้าประดับตกแต่งเพื่อโน้มน้าวชักนำให้ผู้ชมเกิดความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาส่วนผู้ที่มีความศรัทธาอยู่แล้วเมื่อได้สัมผัส จะทำให้ซาบซึ้งต่อรสพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2532). *ศิลปะถ้ำในอีสาน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ชลิต ชัยครรชิต และคณะ. (2549). *สังคมและวัฒนธรรมอีสาน* (เอกสารประกอบนิทรรศการถาวรอีสานนิทัศน์). ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธวัช ปุณโณทก. (2555). *ศิลาจารึกอีสานสมัยไทย – ลาว.* กรุงเทพมหานคร : คุณพินอักษรกิจ.

ประยูร อุธุชาฎะ. (2530).*พจนานุกรมศิลป์ โดย น.ณ ปากน้ำ (นามแฝง).* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). *พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

ไพโรจน์ สโมสร. (2532). *จิตรกรรมฝาผนังอีสาน.* กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊พ.

ไพโรจน์ สโมสร. (2542). *ฮูปแต้ม (จิตรกรรม).* สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. https://db.sac.or.th › thailand-cultural-encyclopedia

ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2525.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

วรพรรณ ภูวิจารณ์. (2551). *จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัย บ้านนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย.* รายงานวิจัย. คณะมนุษศาสตร์และสั่งคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วิโรฒ ศรีสุโร. (2542). *สิมอิสาน.* กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้า.

ศิลป์ พีระศรี. (2502). *คุณค่าจิตรกรรมฝาผนัง.* กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). *เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน.* กรุงเทพมหานคร : มิวเชียมเพรส.

สมชาติ มณีโชติ. (2529). *จิตรกรรมไทย.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สุมาลี เอกชนนิยม. (2548). *ฮูปแต้มในงานศิลป์อีสาน งานศิลป์สองฝั่งโขง.* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

อำพัน กิจงาม และคณะ. (2531). *อดีตอีสาน.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

การใช้หลักธรรมคุ้มครองโลกในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัล

USING THE EARTH PROTECTION PRINCIPLES IN THE LIVES OF THAI TEENS IN THE DIGITAL AGE

[1]วิชิต นาชัยสินธุ์, [2]พระครูสุนทรวินัยรส, [3]พระครูวรจิตตานุรักษ์ และ [4]พีระพงษ์ เคนทรภักดิ์

[1]Wichit Nachaisin, [2]Phrakru suntonwinairos, [3]Phrakru worajittanurak and [4]Peerapong Kenthoraphak

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

Mahamakut Budhist University, kalasin College, Thailand

[1]Paripurati@hotmial.com

Received : July 12, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 26, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การใช้หลักธรรมคุ้มครองโลกในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัล ชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัลมีลักษณะของการใช้เทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การสื่อสาร การศึกษา ไปจนถึงความบันเทิงและการแสดงออกต่าง ๆ แม้ว่าเทคโนโลยีจะมอบโอกาสมากมาย แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่วัยรุ่นจะต้องสร้างสมดุลระหว่างชีวิตออนไลน์และออฟไลน์ และพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อดำเนินชีวิตในโลกดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบ ปัจจุบันชีวิตวัยรุ่นไทยในโลกยุคดิจิทัลได้นำเอาการพัฒนาหลักธรรมคำสอนแนวพุทธมาใช้ในสังคมไทยโดยการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การพัฒนาวินัยในตนเอง การพัฒนาลักษณะการเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้วัยรุ่นเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รู้เท่าทันสื่อและ

[1]อาจารย์, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

[2]อาจารย์ ดร.,สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

[3]อาจารย์, สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

[4] อาจารย์, สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

สามารถอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีและสื่อมากมายที่พร้อมจะดึงเขาไปทางที่ไม่ถูกต้องดีงาม ควรประกอบไปด้วยการทำงานร่วมกันโดยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันพุทธศาสนา ชุมชน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันทางพุทธศาสนาควรนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ช่วยในการขัดเกลาอบรมสั่งสอนให้ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ทำให้เด็กวัยรุ่นที่นับถือเป็นคนดีและคนเกง ช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีทั้งตนเองและสังคม

คำสำคัญ : การใช้หลักธรรม, วัยรุ่นไทย, ยุคดิจิทัล

Abstract

This academic article aims to study Using the Earth Protection Principles in the Lives of Thai Teens in the Digital Age The lives of Thai teenagers in the digital age are characterized by the widespread use of technology. From communication to education to entertainment and expression, although technology offers many opportunities. But it's essential for teens to balance their lives online and offline. and develop the skills necessary to live responsibly in a digital world. Nowadays, the lives of Thai adolescents in the digital world have brought the development of Buddhist teachings to be used in Thai society by promoting desirable characteristics such as developing self-discipline. Developing character traits as an ally for adolescents to achieve desirable behavior Media savvy and able to live in a society full of technology and media that are ready to pull him in the wrong direction. It should consist of collaboration by social institutions such as family institutions. academy Buddhist institutions, communities, etc., especially Buddhist institutions, should apply Buddhist teachings as a means of cultivating and teaching to promote desirable characteristics. in order to achieve desirable behavior Make respected teenagers as good people and pants people. Help yourself and society resulting in good development for oneself and society

Keywords : application of dharma, Thai youth, digital age.

บทนำ

ปัจจุบันวัยรุ่นและเยาวชนส่วนใหญ่มีปัญหาหลายอย่างที่ตนไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง บางครั้งอาจจะแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการผิดๆไม่มีการคิดวิธีการแก้ไขปัญหากันอย่างถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถ แก้ไขได้โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับพวกเขาให้เขาได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการ แก้ปัญหาวัยรุ่นเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ที่มักจะประสบปัญหาคือเขาไม่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งที่ถูกหรือผิดไม่มีคนมาให้ความรู้ให้คำปรึกษาที่ถูกและชี้แนะแนวทางการแก้ไขหรือข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยการคิดที่ขาดการยั้งคิด ปัญหาส่วนใหญ่ เช่น ติดยาเสพติด ติดเกมส์ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาความรุนแรงของเด็กและสตรี ค่านิยมความทันสมัยตามโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ เยาวชนเมื่อประสบพบเจอกับปัญหาต่างๆ ส่วนใหญ่มักปรึกษาเพื่อน เชื่อเพื่อน เพราะคิดว่าเพื่อนเป็นที่พึ่งให้แก่ตนได้ทั้งหมดเป็นความคิดที่ผิดความจริงแล้วเมื่อเกิดปัญหาคนที่ควรไปขอ คำปรึกษาคือ พ่อ แม่ เพราะพ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุดและสามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง

“ศีลธรรมของยุวชนคือสันติภาพของโลก” ข้อความนี้ท่านพุทธทาสได้ให้เขียนติดไว้หน้าศาลาธรรมโฆษณ์ เพื่อเตือนให้นึกถึงความสำคัญของเยาวชนที่จะเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพนำพาประเทศไปสู่ความเจริญ เยาวชน คือโลกในอนาคตจะดีหรือไม่ดี จะเจริญรุ่งเรืองหรือล้าหลัง เยาวชนจะเป็นผู้กำหนดทิศทางของประเทศจะไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในอนาคต เยาวชนจะเติบโตเป็นพลเมืองของประเทศจะต้องมีคุณภาพ ผู้ใหญ่มีหน้าที่เตรียมความพร้อมให้แก่เยาวชนโดยการกำหนดนโยบายและส่งเสริมเยาวชนให้มีประสิทธิภาพ การนำพาประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองต้องอาศัยเยาวชนที่ดี มีคุณภาพ มีคุณธรรม รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ต่อตนเองและสังคม เยาวชนที่ขาดคุณภาพเป็นปัญหาของประเทศ ผู้ใหญ่ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เยาวชนกลับมาเป็นกำลังสำคัญของประเทศ ปัจจุบันเยาวชนต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่มีสิ่งเร้าเข้ามามีบทบาทในชีวิตของเยาวชนเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งเร้าจากสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุโทรทัศน์ และที่สำคัญคือจากสื่อออนไลน์ที่เยาวชนสามารถเข้าถึงได้อย่างง่าย โดยไม่มีระบบควบคุมอย่างละเอียดและรัดกุม การเข้าถึงสื่อต่าง ๆ นั้น เกิดจากความคะนองตามวัยของเยาวชน การอยากลองหรือตามกระแสสังคมในปัจจุบัน รวมถึงการขาดวุฒิภาวะใน การตัดสินใจของเยาวชนเอง หากเยาวชนไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้ถึงคุณและโทษของสิ่งเร้าต่าง ๆ จะทำให้เยาวชนหลงผิดไปตามกระแสนั้นได้ การหลงผิดอย่างหนึ่งของเยาวชนที่เป็นปัญหาใหญ่ระดับประเทศ เช่นการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เยาวชนหวังพึ่งสิ่งเสพติดเป็นเพื่อน เป็นปัญหาที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วกระทบ ต่อสังคมและเศรษฐกิจ

ชีวิตวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัล

ชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัลได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย เช่นเดียวกับวัยรุ่นทั่วโลก วัยรุ่นไทยได้นำอุปกรณ์ดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของพวกเขา นี่คือภาพรวมว่าชีวิตของพวกเขาได้รับผลกระทบอย่างไร :

1. การสื่อสารและการเข้าสังคม: วัยรุ่นไทยใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Instagram, Twitter และ TikTok เพื่อติดต่อกับเพื่อนๆแชร์ประสบการณ์และติดตามเทรนด์ต่างๆ แอพส่งข้อความอย่าง LINE ยังได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศไทยสำหรับการสื่อสารทั้งแบบส่วนตัวและแบบกลุ่ม

2. การศึกษา: เทคโนโลยีได้เปลี่ยนวิธีที่วัยรุ่นไทยเข้าถึงและมีส่วนร่วมกับการศึกษา โรงเรียนหลายแห่งใช้เครื่องมือและแพลตฟอร์มดิจิทัลสำหรับการมอบหมายงาน การสื่อสารกับครู และแม้แต่ห้องเรียนเสมือนจริง แหล่งข้อมูลอีเลิร์นนิง บทช่วยสอนออนไลน์ และแอปเพื่อการศึกษามักใช้เพื่อการเรียนรู้เสริม

3. ความบันเทิง: แพลตฟอร์มสตรีมมิงอย่าง YouTube, Netflix และบริการสตรีมมิงในไทยช่วยให้วัยรุ่นเข้าถึงเนื้อหาความบันเทิงได้หลากหลาย รวมถึงเพลง ภาพยนตร์ รายการทีวี และวิดีโอจากผู้สร้างเนื้อหาที่พวกเขาชื่นชอบ เกมออนไลน์ยังเป็นแหล่งความบันเทิงที่สำคัญสำหรับวัยรุ่นไทยจำนวนมาก

4. กระแสสังคมและผู้มีอิทธิพล: วัยรุ่นไทยได้รับอิทธิพลจากกระแสออนไลน์และผู้มีอิทธิพล พวกเขามักจะติดตามเทรนด์แฟชั่น ความงาม ไลฟ์สไตล์ และเกมที่ได้รับความนิยมบนแพลตฟอร์มอย่าง TikTok และ Instagram อินฟลูเอนเซอร์ทั้งในและต่างประเทศส่งผลต่อความชอบและการตัดสินใจซื้อของพวกเขา

5. ความคิดสร้างสรรค์ทางดิจิทัล: ยุคดิจิทัลก่อให้เกิดผู้สร้างเนื้อหาชาวไทยรุ่นใหม่ที่ผลิตวิดีโอ ศิลปะ ดนตรี และเนื้อหาสร้างสรรค์ในรูปแบบอื่น ๆ ตั้งแต่การแบ่งปันงานศิลปะบน Instagram ไปจนถึงการสร้างช่อง YouTube เพื่อแสดงความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของพวกเขา

6. ความท้าทายและข้อกังวล: แม้ว่าเทคโนโลยีจะมีประโยชน์มากมาย แต่วัยรุ่นไทยก็เผชิญกับความท้าทายเช่นกัน ปัญหาต่าง ๆ เช่น การกลั่นแกล้งทางอินเทอร์เน็ต ความเป็นส่วนตัวทางออนไลน์ และเวลาหน้าจอที่มากเกินไปอาจส่งผลเสียต่อสภาพจิตใจและอารมณ์ของพวกเขา นอกจากนี้ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้โซเชียลมีเดียมากเกินไปต่อความภาคภูมิใจในตนเองและภาพลักษณ์ของร่างกาย

7. ช้อปปิ้งออนไลน์: อีคอมเมิร์ซกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตวัยรุ่นไทย พวกเขาเลือกซื้อเสื้อผ้า เครื่องประดับ แกดเจ็ตและสินค้าอื่นๆ ทางออนไลน์ แพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซมอบความสะดวกสบายและทางเลือกที่หลากหลาย

8. ความปลอดภัยทางไซเบอร์และการรู้เท่าทันดิจิทัล: ในขณะที่วัยรุ่นไทยกำลังสำรวจภูมิทัศน์ทางดิจิทัล สิ่งสำคัญสำหรับพวกเขาคือการตระหนักถึงความปลอดภัยทางออนไลน์ ความปลอดภัยทางไซเบอร์ และการรู้เท่าทันดิจิทัล ความสามารถในการแยกแยะข้อมูลที่เชื่อถือได้ เข้าใจการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และป้องกันตนเองจากภัยคุกคามออนไลน์เป็นสิ่งสำคัญ

9. พลวัตของครอบครัว: ยุคดิจิทัลได้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่พลวัตของครอบครัวเช่นกัน การใช้สมาร์ทโฟนและอุปกรณ์ดิจิทัลที่เพิ่มขึ้นในบางครั้งอาจทำให้ปฏิสัมพันธ์แบบเห็นหน้ากันภายในครอบครัวลดลง อย่างไรก็ตาม อุปกรณ์เหล่านี้ยังสามารถเปิดโอกาสให้ครอบครัวได้เชื่อมต่อและแบ่งปันประสบการณ์

โดยสรุปแล้ว ชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัลมีลักษณะของการใช้เทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การสื่อสาร การศึกษา ไปจนถึงความบันเทิงและการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ แม้ว่าเทคโนโลยีจะมอบโอกาสมากมาย แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่วัยรุ่นจะต้องสร้างสมดุลระหว่างชีวิตออนไลน์และออฟไลน์ และพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อนำทางโลกดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบ

จุฑา ภักดีกุล (2559) อธิบายว่า “เด็กยุคดิจิทัล” (digital generation) หมายถึง เด็กที่เกิดในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา (ตั้งแต่ปีค.ศ.1995) โดยเฉพาะเด็กที่เกิดตั้งแต่ปีค.ศ.2000 จนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นช่วงที่มีการพัฒนาของสื่อดิจิทัลอย่างรวดเร็ว จึงเรียกเด็กกลุ่มนี้อีกอย่างว่า digital native (ชนพื้นเมืองดิจิทัล) หมายถึง เด็กที่เติบโตและคุ้นเคยกับเทคโนโลยียุคดิจิทัลมาตั้งแต่เกิดในอีกมุมมองหนึ่งจุฑา ภักดีกุล (2559) ได้อ้างอิงแนวคิดของ เอียน จูคส์ นักการศึกษาชาวแคนาดา ผู้แต่งหนังสือ เรื่อง “understanding the digital generation” เกี่ยวกับเด็กในยุคดิจิทัล ว่าลักษณะของเด็กยุคดิจิทัลเป็นผลจากวิถีการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีและอุปกรณ์ดิจิทัลตั้งแต่วัยเด็กนั่นคือเด็กยุคนี้จะมีความจำเกี่ยวกับภาพ (visual memory) และการประมวลผลข้อมูลจากภาพได้ดีกว่าข้อความตัวหนังสือสามารถแยกแยะข้อมูลภาพและเสียงได้ดีกว่าคน ยุคก่อนชอบมองภาพที่มีสีสันสดใสที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจมากกว่ามืด ๆ ทึม ๆ นอกจากนั้นลักษณะการกวาดสายตาเมื่อหาข้อมูลบนหน้าจอมอนิเตอร์ของเด็กยุคนี้ก็จะแตกต่างกับลักษณะการกวาดสายตาในการ อ่านหนังสือ นั่นคือ เมื่ออ่านหนังสือเราจะค่อย ๆ กวาดสายตาจากซ้ายไปขวา จากบนลงล่าง ในลักษณะคล้ายตัวอักษร z เรียกว่า การกวาดสายตาแบบ “z pattern” แต่ในเด็กที่มองหน้าจอมอนิเตอร์เขาจะกวาดสายตาจากบนลงล่างเมื่อเจอเรื่องที่สนใจจึงจะสแกนจากซ้ายไป

ขวา เป็นการมองแบบสแกนหาข้อมูลแทนการอ่านเนื้อหาทั้งหมด คือมีลักษณะคล้ายตัวอักษร f หรือที่เรียกว่าการกวาดสายตาแบบ “f pattern”

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจาก นิพนธ์ ชาญอัมพร และธาตรีใต้ฟ้าพูล (2558) ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตและความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ของเด็กเจเนอเรชั่นแซด นั่นคือ กลุ่มคนที่เกิดในช่วงกลางทศวรรษที่ 90 ถึง ค .ศ .2010 เรียกว่า digital natives และเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในเจเนอเรชั่นแซด (generation z) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เกิดมาในช่วงที่โลกกำลังเผชิญกับความท้าทาย เช่น การก่อการร้ายและ ความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป็นกลุ่มคนที่ผูกพันกับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีอย่างอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีเชื่อมต่อกับสังคมทั่วโลกในรูปแบบของโลกเสมือนยืดหยุ่นฉลาดและอดทนต่อวัฒนธรรมที่แตกต่าง ได้การพัฒนาทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ทำให้เจเนอเรชั่นแซดมีความแตกต่างจากเจเนอเรชั่นอื่น ๆ การแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตได้สร้างโลกที่ไร้ขอบเขตของเจเนอเรชั่นแซด ทำให้เด็กในเจนเนอเรชั่นนี้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้เร็วกว่าเจเนอเรชั่น อื่น ๆ รสนิยมของพวกเขาจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้โทรศัพท์สมาร์ทโฟน สื่อออนไลน์และอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อการเปิดรับสื่อของเจเนอเรชั่นแซดมากขึ้นทุกวัน จนส่งผลให้ในปัจจุบันเจเนอเรชั่นแซดเริ่มปฏิเสธสื่อโทรทัศน์แบบดั้งเดิมมากขึ้น ความสำคัญของโทรทัศน์เริ่มลดน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญ และเห็นว่าการรับชมโทรทัศน์มีความสำคัญน้อยกว่าการเล่นเฟซบุ๊ก (นิพนธ์ ชาญอัมพร และ ธาตรี ใต้ฟ้าพูล (2558) จากงานวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิตและความคิดเห็นต่อรายการโทรทัศน์ของเด็กเจเนอเรชั่นแซดของนิพนธ์ ชาญอัมพร และธาตรี ใต้ฟ้าพูล (2558) ได้นำเสนอรูปแบบการดำเนินชีวิตของเด็กเจเนอเรชั่นแซดโดยแบ่งออกเป็น 7 รูปแบบ คือ

1. กลุ่มเด็กสมัยนิยม (modern kid) เป็นกลุ่มเด็กที่ชื่นชอบเทคโนโลยีและกิจกรรมเพื่อความ สนุกสนานบันเทิงต่าง ๆ

2. กลุ่มเด็กกระตือรือร้น (active kid) เป็นกลุ่มเด็กที่ชื่นชอบการทำกิจกรรมกลางแจ้ง เล่นกีฬา และอ่านหนังสือเรียน

3. กลุ่มเด็กชอบสังคม (sociable kid) เป็นกลุ่มเด็กที่ให้ความสำคัญกับเพื่อนและครอบครัวชอบ ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว

4. กลุ่มเด็กช่างฝัน (dreamy kid) เป็นกลุ่มเด็กที่ชื่นชอบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และส่งเสริม จินตนาการมีโลกส่วนตัวสูง

5. กลุ่มเด็กฉลาด (smart kid) เป็นกลุ่มเด็กที่ชื่นชอบกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาไหวพริบสติปัญญา

6. กลุ่มเด็กเมือง (urban kid) เป็นกลุ่มเด็กที่ใช้ชีวิตแบบเด็กทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง

7. กลุ่มเด็กอยากรู้อยากเห็น (curious kid) เป็นกลุ่มเด็กที่ชื่นชอบการเสริมสร้างความรู้และ ประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับตนเอง

ปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสำหรับเด็กเจนเนอร์ชั่นแซดหรือดิจิทัลเจนเนอเรชั่นไม่ได้มีเพียงแค่ว่าเขาเหล่านั้นถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเภทใด แต่คือปัญหาที่เด็ก ๆ และผู้ปกครองในเจนเนอเรชั่นนี้ตกอยู่ใน สภาวะของการเสพสื่อมากเกินไปและใช้สื่อใหม่ที่ถูกคิดค้นและนำเสนอไปในด้านที่ส่งผลลบต่อชีวิตมากกว่า ผลดี ดังที่แพง ชินพงศ์ (2559) ได้เขียนบทความถึงสถานการณ์การติดสื่อดิจิทัลของเด็กรุ่นใหม่ว่า เมื่อลูกวัย 7 ขวบร้องที่จะเล่นเกมหรือดูการ์ตูนในแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟนของผู้ปกครองอยู่ตลอดเวลา หากลูกวัย 10 - 12 ขวบสายตาจดจ้องอยู่กับแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟนที่อยู่ในมือได้เป็นวัน ๆ โดยที่ไม่สนใจจะทำกิจกรรมอื่นเลย นั่นแสดงว่าลูกของคุณกำลังเสพติดการเล่นแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟนเข้าแล้ว สัญญาณเตือนว่าลูกเสพติดแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟน คือ

1. เริ่มดื้อและร้องไห้งอแงเมื่อถึงเวลาที่ต้องทำกิจกรรมอื่น

2. ไม่อยากไปโรงเรียนแต่ต้องการอยู่บ้านเพื่อเล่นแท็บเล็ต หรือขอเอาแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟนติดไปโรงเรียนด้วย

3. ไม่สามารถจะนั่งนิ่ง ๆ เมื่อเวลาออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน โดยขอมีแท็บเล็ตหรือสมาร์ทโฟนเป็นตัวช่วยวางไว้ตรงหน้าเสมอนั่นคือ สัญญาณเริ่มต้นที่บอกให้รู้ว่าลูกของเราติดแท็บเล็ตและสมาร์ทโฟนแล้ว

ปัญหาด้านพฤติกรรมของวัยรุ่นไทยยุคดิจิทล

ปัญหาพฤติกรรมของวัยรุ่นในประเทศไทยก็เช่นเดียวกับส่วนอื่น ๆ ของโลก ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและการผนวกเข้ากับชีวิตประจำวัน แม้ว่าปัญหาเหล่านี้บางส่วนจะเป็นปัญหาสากล แต่ก็มีปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมบางประการที่ทำให้ปัญหาเหล่านี้แสดงออกมาแตกต่างกันในประเทศไทย ต่อไปนี้คือปัญหาพฤติกรรมวัยรุ่นที่พบบ่อยในประเทศไทยในยุคดิจิทัล :

1. เวลาหน้าจอมากเกินไป: ด้วยความแพร่หลายของสมาร์ทโฟนและอินเทอร์เน็ต ทำให้วัยรุ่นไทยใช้เวลากับหน้าจอมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นโซเชียลมีเดีย การเล่นเกม หรือกิจกรรมออนไลน์อื่นๆ สิ่งนี้สามารถนำไปสู่ปัญหาต่างๆ รวมถึงกิจกรรมทางกายที่ลดลง รูปแบบการนอนหลับที่หยุดชะงัก และผลกระทบเชิงลบต่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบเห็นหน้ากัน

2. ผลกระทบจากโซเชียลมีเดีย: วัยรุ่นในประเทศไทยอาจหมกมุ่นมากเกินไปกับการแสดงตนในโลกออนไลน์และวิธีที่คนรอบข้างรับรู้เช่นเดียวกับที่อื่น ๆ สิ่งนี้สามารถนำไปสู่ความรู้สึกไม่

คู่ควร ความนับถือตนเองต่ำ และแม้แต่ปัญหาสุขภาพจิต แรงกดดันในการนำเสนอตัวตนในรูปแบบอุดมคติบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียอาจรุนแรงเป็นพิเศษ

3. การกลั่นแกล้งทางอินเทอร์เน็ต: การไม่เปิดเผยตัวตนและระยะห่างจากแพลตฟอร์มดิจิทัล บางครั้งอาจทำให้วัยรุ่นกล้ามีส่วนร่วมในการกลั่นแกล้งทางอินเทอร์เน็ต สิ่งนี้สามารถส่งผลร้ายแรงต่อทั้งเหยื่อและผู้กระทำความผิด ประเทศไทยเคยพบเห็นกรณีการกลั่นแกล้งบนอินเทอร์เน็ตซึ่งนำไปสู่ความทุกข์ทางอารมณ์และแม้กระทั่งการฆ่าตัวตายในหมู่เยาวชน

4. การปล้นสะดมทางออนไลน์: ยุคดิจิทัลทำให้เกิดความท้าทายใหม่ในแง่ของการปกป้องวัยรุ่นจากผู้ล่าทางออนไลน์ วัยรุ่นไทยอาจเสี่ยงต่อการถูกหลอกล่อ การคุกคาม หรือการแสวงประโยชน์ทางออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพวกเขาไม่ได้รับการศึกษาเกี่ยวกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าทางออนไลน์

5. ผลการเรียน: ความฟุ้งซ่านที่เกิดจากอุปกรณ์ดิจิทัลอาจส่งผลเสียต่อผลการเรียน วัยรุ่นไทยอาจพบว่าเป็นเรื่องยากที่จะมุ่งความสนใจไปที่การเรียน เมื่อพวกเขาถูกโจมตีอย่างต่อเนื่องด้วยการแจ้งเตือนและตัวเลือกความบันเทิงออนไลน์

6. การติดการพนันออนไลน์และการติดเกม: การติดการพนันออนไลน์และการติดเกมกลายเป็นปัญหาที่สำคัญในประเทศไทย วัยรุ่นสามารถติดเกมออนไลน์หรือแพลตฟอร์มการพนันซึ่งนำไปสู่ผลการเรียนตกต่ำ ความสัมพันธ์ในครอบครัวตึงเครียด และแม้แต่ปัญหาทางการเงิน

7. การมีเพศสัมพันธ์และการแบ่งปันเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม: ความสะดวกในการแบ่งปันเนื้อหาที่โจ่งแจ้งทางออนไลน์สามารถนำไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ในหมู่วัยรุ่น สิ่งนี้สามารถมีผลทางกฎหมายและทางสังคม ส่งผลต่อความเป็นอยู่ทางอารมณ์และชื่อเสียงของพวกเขา

8. ความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่และลูก: ช่องว่างระหว่างวัยในการรู้เท่าทันเทคโนโลยีดิจิทัลบางครั้งอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นกับพ่อแม่ ผู้ปกครองอาจไม่เข้าใจขอบเขตของกิจกรรมดิจิทัลของบุตรหลาน ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจผิดและการโต้เถียง

9. ความกังวลเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยทางออนไลน์: วัยรุ่นอาจไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความสำคัญของความเป็นส่วนตัวทางออนไลน์และผลที่อาจเกิดขึ้นจากการแบ่งปันข้อมูลส่วนบุคคล การขาดความตระหนักนี้อาจทำให้พวกเขาเสี่ยง เช่น การโจรกรรมข้อมูลส่วนตัวหรืออาชญากรรมทางไซเบอร์

ตั้งแต่เทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนาอย่างก้าวล้า สื่อออนไลน์กลับส่งผลไปใน ด้านลบต่อชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น จนกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่ทั้งสื่อกฎหมายและประชาชนเองจะต้องให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยเฉพาะกับกลุ่มวัยรุ่นที่ใช้เวลาไปกับสื่อออนไลน์วันละหลายชั่วโมงจนอาจนำไปสู่ความขัดแย้งทะเลาะวิวาท จนถึงขั้นทำร้ายร่างกายตามมา อีกทั้ง “การที่ไม่มีตัวตน หรือมีตัวตนซ่อนเร้นในโลก

ออนไลน์ ทำให้คนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นหรือแสดง “ความรุนแรง” ออกมาในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมวัยรุ่นสมัยนี้ที่มีการสื่อสารห้วนขึ้น สั้นขึ้น แรงขึ้น หรือวัฒนธรรมแบบสามคำสี่พยางค์ อย่างเวลาที่เราพูดห้วนๆ จะมีความแรงอยู่ด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การวิวาทง่ายขึ้น” การทะเลาะวิวาทในสังคมออนไลน์มีหลายกรณี เช่น “ทะเลาะในเฟซบุ๊ก แล้วไปต่อในไลน์ หรือทะเลาะในไลน์แล้วไปต่อในต่อในเฟซบุ๊ก แล้วออกมาเคลียร์กันตัวต่อตัว” จากความรุนแรงทางความสัมพันธ์ในการสื่อสารกลายเป็นความรุนแรงทางกายภาพ (สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิก, 2558)

วิไลลักษณ์ ทองคำบรรจง และคณะ (2554) กล่าวในเรื่องปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมติดอินเทอร์เน็ตของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ว่าผลตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การติดสื่อออนไลน์ของเด็กก็คือปัจจัยสภาพแวดล้อมในครอบครัวและปัจจัยสภาพแวดล้อมในกลุ่มเพื่อน โดยพฤติกรรมติดเกมออนไลน์ได้รับอิทธิพลทางลบโดยตรงจากอิทธิพลของเพื่อนในการใช้อินเทอร์เน็ตอย่าง เหมาะสม ซึ่งการแก้ปัญหาให้พฤติกรรมมีผลในทางบวกโดยตรงด้วยการควบคุมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตก็คือ การใส่ใจของครอบครัว นั่นเพราะปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อพฤติกรรมติดเกมออนไลน์ของเด็กก็คืออิทธิพล โดยตรงจากความเหงา

การแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของวัยรุ่นในยุคดิจิทัลของประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยแนวทางหลายแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง โรงเรียน ชุมชน และผู้กำหนดนโยบาย การศึกษาเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีความรับผิดชอบ ความเป็นอยู่ที่ดีทางอารมณ์ และพฤติกรรมออนไลน์ที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ การส่งเสริมให้มีการสื่อสารอย่างเปิดเผยระหว่างวัยรุ่นและผู้ดูแล สามารถช่วยบรรเทาความท้าทายเหล่านี้และส่งเสริมสภาพแวดล้อมดิจิทัลที่ปลอดภัยและเกื้อหนุนกันมากขึ้นสำหรับเยาวชนไทย

หลักคำสอนและการประยุกต์ใช้หลักธรรมคุ้มครองโลกในการดำเนินชีวิตประจำวัน

พระเทพญาณมหามุนี นามเดิม พระราชภาวนาวิสุทธิ์ (ไชยบูลย์ ธมฺมชโย) (มก.เล่ม 42 : 104) มนุษย์ทุกชาติทุกศาสนาล้วนปรารถนาให้โลกมีสันติสุขที่แท้จริง แต่ก็ไม่มีใครรู้ว่าจะทำอย่างไรจนกระทั่ง พระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบว่า วิธีการที่จะทำให้โลกเกิดสันติสุขที่แท้จริงนั้น จะต้องให้ทุกคนในโลกเข้าถึงสันติสุขภายในก่อน คือเข้าถึงพระธรรมกายซึ่งมีอยู่แล้วในตัวของทุกคน ธรรมกายเป็นแหล่งกำเนิดของความสุข เป็นแหล่งของสติและปัญญา เมื่อเข้าถึงแล้วมนุษย์จะมีความคิด คำพูด และการกระทำที่ดี จะมีการแบ่งปันให้แก่กัน แล้วสันติสุขที่แท้จริงก็จะเกิดขึ้นในโลก

โลกของเรานี้ได้รับการคุ้มครองด้วยธรรม จึงทำให้สังคมมนุษย์มีความสงบสุข ธรรมที่คุ้มครองโลกอยู่นี้เรียกว่า “หิริ โอตตัปปะ” ดังพุทธพจน์บทหนึ่งว่า

“หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺนา สุกฺกธมฺมสมาหิตา
สนฺโต สปฺปุริสา โลเก เทวธมฺมาติ วุจฺจเร

สัปบุรุษผู้สงบระงับประกอบด้วยหิริและโอตตัปปะ ตั้งมั่นอยู่ในธรรมขาว ท่านเรียกว่า ผู้มีธรรมของเทวดาในโลก”

หิริ คือ ความละอายที่จะทำความชั่ว โอตตัปปะ คือความกลัวต่อผลของความชั่ว หิริโอตตัปปะนี้เป็นธรรมของผู้มีคุณธรรมที่จะนำพาเราก้าวไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เพราะผู้จะเป็นเทวดาได้ ต้องมีคุณธรรมคือหิริ โอตตัปปะอยู่ในใจ ท่านจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า“เทวธรรม” คือธรรมที่จะทำให้เราได้เป็นเทวดา อีกทั้งเทวธรรมนี้ คือธรรมคุ้มครอง โลก หากคนทั้งโลกมีหิริ โอตตัปปะ ละอายต่อการทำบาปและกลัวต่อผลของบาป ก็จะไม่ทำบาปอกุศล จะตั้งมั่นอยู่ ในศีล ๕ มนุษย์ทั้งหลายก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สันติภาพของโลกย่อมจะบังเกิดขึ้น เมื่อมนุษย์พากันประพฤติธรรม ธรรมะก็จะคุ้มครองมนุษย์ให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

ในอดีตกาล เคยมีผู้ที่ตามหาเทวธรรมนานถึง 12 ปี เฝ้ารอคอยผู้รู้ที่จะมาบอกว่า เทวธรรมคืออะไร สมัยนั้นพระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพรหมทัตพระนามว่า มหิสสาสกุมาร ทรงมี พระอนุชานามว่า จันทกุมาร พระบรมราชชนนีของพระโอรสทั้งสองได้สวรรคตไปในขณะที่พระราชโอรสยังทรงพระเยาว์อยู่ พระเจ้าพรหมทัตทรงมีพระมเหสีใหม่ ซึ่งเป็นที่โปรดปรานของพระองค์ยิ่งนัก เมื่อพระนางให้กำเนิดพระโอรส ทรงขนานพระนามว่า สุริยกุมาร พระเจ้าพรหมทัตได้ประทานพรแก่พระโอรส ครั้นพระราชโอรสเจริญวัยขึ้น พระมเหสีก็กราบทูลขอราชสมบัติ พระองค์จึงจำใจต้องพระราชทานราชสมบัติแก่พระโอรสองค์เล็ก

พระเจ้าพรหมทัตทรงวิตกกังวลว่า พระนางอาจคิดปองร้ายต่อมหิสสาสกุมารและจันทกุมาร จึงให้โอรสทั้งสองออกจากเมืองไปแสวงหาที่ปลอดภัยกว่า และสั่งว่าเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้วจึงค่อยกลับมาครองราชสมบัติ

สุริยกุมารขอตามพี่ทั้งสองไปด้วย พระโอรสทั้งสามจึงเดินทางไปด้วยกัน ในระหว่างทางได้ช่วยกันสร้างที่พักอาศัยในที่ร่มรื่นแห่งหนึ่งสุริยกุมารได้ไปหาน้ำ เมื่อพบแหล่งน้ำแล้ว ก็รีบเดินลงไปตักน้ำ แต่ทว่าสระน้ำนี้ เป็นที่อยู่ของผีเสื้อน้ำตนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความปกครองของท้าวเวสสุวรรณ ได้มีเทวบัญชาไว้ว่า ห้ามออกไปจับสัตว์หรือมนุษย์กินนอกบริเวณสระน้ำนี้เป็นอันขาด แต่ถ้าผู้ใดลงมาในสระก็ให้จับกินได้ ยกเว้นผู้ที่รู้เทวธรรม ห้ามทำอันตรายเด็ดขาด

สุริยกุมารถูกผีเสื้อน้ำจับตัวไว้แล้วถามว่า “เจ้ารู้จักเทวธรรมไหม” สุริยกุมารตอบว่า “เทวธรรมคือพระจันทร์และพระอาทิตย์” ผีเสื้อน้ำจึงกล่าวว่า “ท่านรู้ไม่จริง” จึงจับสุริยกุมารเอาไปขังในที่อยู่ของตน

มหิสสาสกุมารเห็นว่าน้องคนเล็กหายไปนาน จึงให้จันทกุมารไปตามหา เมื่อจันทกุมารเดินตามรอยเท้าน้องชายไปถึงสระน้ำ ทันทีที่ก้าวลงไปในน้ำก็ถูกผีเสื้อน้ำจับไว้และถามเรื่องเทวธรรม จันทกุมารตอบว่า “เทวธรรม คือ ทิศทั้งสี่” ผีเสื้อน้ำก็จับจันทกุมารไปขังรวมไว้กับสุริยกุมาร

เมื่อจันทกุมารหายไปอีกคน มหิสสาสกุมารจึงออกไปตามน้องทั้งสอง เดินสะกดรอยตามไป จนกระทั่งถึงสระน้ำ สังเกตเห็นรอยเท้าที่น้องทั้งสองเดินลงไป แต่ไม่มีรอยเท้ากลับขึ้นมา จึงรู้ทันทีว่าในสระน้ำนี้จะต้องมีผีเสื้อน้ำอาศัยอยู่ พระองค์ทรงกระชับพระขรรค์และถือธนูเตรียมพร้อมไว้ เดินสำรวจดูรอบ ๆ สระอย่างระมัดระวังโดยไม่ก้าวเท้าลงไปในสระน้ำ

ผีเสื้อน้ำคอยสังเกตอยู่ในสระ เมื่อเห็นมหิสสาสกุมารไม่ยอมลงไปในสระ จึงแปลงกายเป็นมนุษย์ เดินเข้าไปหาแล้วแสร้งถามว่า “ท่านคงเดินทางมาเหน็ดเหนื่อย ทำไมไม่ลงไปดื่มน้ำให้สบายเสียก่อนล่ะ” พระกุมารทรงพิจารณาแล้ว ก็สันนิษฐานได้ทันทีว่า จะต้องเป็นผีเสื้อน้ำแปลงตัวมาแน่ จึงตรัสถามตรงๆ ว่า “เจ้าจับน้องทั้งสองของข้าไปใช่ไหม”

ถึงแม้ว่าผีเสื้อน้ำจะดุร้ายแต่ก็ไม่โกหก จึงยอมรับว่าใช่ พระกุมารตรัสถามว่า “เจ้าจับมนุษย์กินได้ทุกคนหรือ” ผีเสื้อน้ำตอบว่า “เราจับกินได้ทุกคนยกเว้นแต่ผู้ที่รู้จักเทวธรรมเท่านั้น” พระกุมารจึงบอกว่า “ถ้าท่านอยากรู้เทวธรรมเราก็จะแสดงธรรมให้ฟัง” แล้วประทับนั่งอยู่บนอาสนะที่สูงกว่า กล่าวพระคาถาด้วยพุทธลีลาว่า

“สัปบุรุษผู้สงบระงับ ประกอบด้วยหิริและโอตตัปปะ ตั้งมั่นอยู่ในธรรมขาว ท่านเรียกว่าเป็นผู้มีธรรมของเทวดา”

เมื่อมหิสสาสกุมารแสดงเทวธรรมจบลง ผีเสื้อน้ำเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระราชกุมาร อยากจะประพฤติธรรมตามที่ได้ฟังทุกประการ แต่ผีเสื้อน้ำนั้นก็ยังอยากกินมนุษย์อยู่ จึงบอกพระกุมารว่า “เราเชื่อแล้วว่าท่านเป็นผู้รู้เทวธรรมจริง เราอนุญาตให้ท่านดื่มและใช้น้ำในสระนี้ได้ตามใจชอบ แต่จะคืนน้องชายให้ท่านได้เพียงคนเดียวเท่านั้น เพราะเรายังต้องกินเนื้อมนุษย์เป็นอาหารอยู่ ท่านจะเลือกเอาคนไหนล่ะ”

มหิสสาสกุมารขอให้คืนน้องชายคนเล็ก ผีเสื้อน้ำจึงกล่าวโทษว่า “ท่านบัณฑิต ท่านรู้จักเทวธรรมก็จริง แต่ท่านไม่ได้ประพฤติตนตามเทวธรรมเลย ทำไมจึงบอกให้ปล่อยน้องคนเล็ก แทนที่จะให้ปล่อยน้องคนโต การกระทำเช่นนี้ ได้ชื่อว่าไม่ให้เกียรติแก่ผู้มีอายุซึ่งมีวัยวุฒิมากกว่า”

มหิสสาสกุมารอธิบายว่า “เรารู้จักเทวธรรมและประพฤติเทวธรรมด้วย การที่เราต้องเอาน้องคนเล็กกลับไปก็เพราะน้องคนเล็กไม่ได้เกิดร่วมมารดาเดียวกับเรา และการที่เราต้องมาอยู่ในป่านี้ก็เพราะมารดาของน้องคนนี้ ทูลขอราชสมบัติให้แก่เขา ถ้าเราไม่ได้ตัวเขากลับไปถึงเราจะพูดความจริงว่าน้องชายคนเล็กถูกยักษ์ในป่าจับกินเสียแล้วก็คงไม่มีใครเชื่อ เขาย่อมครหาว่าเราสองคนพี่น้องร่วมมือกันฆ่าน้องคนเล็ก เพราะเห็นแก่ราชสมบัติ เราพิจารณาดีแล้วจึงขอให้คืนน้องคนเล็ก”

ผีเสื้อน้ำได้ฟังดังนั้น จึงเกิดความเลื่อมใสอย่างแท้จริง กล่าวสรรเสริญว่า “ดีแล้วท่านบัณฑิต ท่านเป็นผู้รู้จักเทวธรรมและประพฤติตามด้วย เราจะคืนน้องของท่านให้ทั้งสองคน” เมื่อได้น้องชายคืนแล้ว มหิสสาสกุมารก็สั่งสอนผีเสื้อน้ำด้วยความกรุณาว่า “ตัวท่านเกิดมากินเลือดกินเนื้อของผู้อื่น ก็เพราะบาปที่สร้างไว้แต่ชาติปางก่อน เดี๋ยวนี้ท่านก็ยังทำบาปอีก จงเลิกเสียเถิด มิฉะนั้นท่านจะไม่พ้นจากนรกเป็นแน่”

เมื่อพระราชบิดาเสด็จสวรรคตแล้วทั้งสามจึงพากันกลับเข้าเมืองและพาผีเสื้อน้ำไปด้วย จัดที่อยู่และให้อาหารเช่นมนุษย์ ให้ประพฤติธรรมไปจนตลอดชีวิต ส่วนพระโพธิสัตว์ก็เสด็จขึ้นครองราชย แล้วตั้งใจสร้างบารมี ปกครองบ้านเมืองโดยธรรมตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมไปจนสิ้นอายุขัย ละโลกแล้วก็ไปเป็นใหญ่ในสุคติโลกสวรรค์

จะเห็นได้ว่า ความสงบสำรวมไม่ทำบาปอกุศล ตั้งอยู่ในกุศลธรรม เป็นคุณธรรมที่บัณฑิตทั้งหลายประพฤติกันเป็นปกติ ชีวิตจะได้ปลอดภัย ประสบแต่ความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นจึงควรหมั่นฝึกฝนอบรมตนเอง ดำรงตนให้เป็นผู้มีเทวธรรมประจำใจ ธรรมนี้จะได้ปกป้องคุ้มครอง ให้ปลอดจากภัยทั้งในโลกนี้และภัยในสังสารวัฏ และหมั่นฝึกใจให้หยุดนิ่งตลอดเวลา หยุดนิ่งในทุกอิริยาบถ แล้วจะได้เข้าไปพบกับกายทิพย์ซึ่งเป็นกายของเทวดา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (2538, หน้า 65. 7) ดูรายละเอียดใน องฺ.ทุก. (ไทย) 20/8/63. ได้ให้ความหมายว่า หิริและโอตตัปปะ ว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพ ทักษะ พฤติกรรมทางกายภาพ รวมทั้งการพัฒนาจิตใจ

พระมหาศุภวฒัน์ ชุติมนฺโต (สุขดา) (2548) กล่าวในการศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของ มนุษย์ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับซิกมันด์ฟรอยด์ของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ศีล หรือวินัย จะช่วยจัดให้เกิดความเป็นระเบียบในความเป็นอยู่ และเอื้อโอกาสให้เกิดการพัฒนาจนสามารถทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมเกิดความเคยชินที่ดีงามตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ดีแล้ว ฉะนั้นการจะฝึกให้เกิดความเคยชินในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องมีรูปแบบ และวิธีการนั้น ๆ อย่างเช่น ศีล หรือ วินัย เป็นต้น ให้เป็นอุปกรณ์ในการฝึกฝนเบื้องต้น อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต สมาธิ เป็นส่วนของการฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ คือ ในด้านคุณธรรม เช่น ความมีเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งอดทน ตลอดทั้งความเพียรพยาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง มีสติ สมาธิ และในด้านทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่องใส เบิกบาน ความรู้สึกอิ่มใจ หรือกล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาสุขภาพจิตให้มีความมั่นคง ในการดำรงอยู่ของชีวิตให้มีความสุข อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง จนถึงขั้นหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ปัญญาเป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาใน

ด้านความรู้ความจริงโดยเริ่มตั้งแต่ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรองด้วยความแยบยลให้เห็นตามความเป็นจริง หมายความ ว่ารู้เท่าทันความเป็นไปของโลก และชีวิตจนทำให้จิตใจเป็นอิสระ ข้ามพ้นความทุกข์ปราศจากปัญหา ถึงความเป็นอิสรภาพโดยสมบูรณ์ หลักไตรสิกขานี้โดยสาระครอบคลุมถึงการทำให้เกิดการพัฒนาทางสังคมพัฒนาทางอารมณ์ และการพัฒนาทางปัญญาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ หลักแห่งการศึกษาหรือหลักแห่งการพัฒนาที่มุ่งเน้นหรือนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในชีวิตของบุคคล คือ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

พระชัชวาลย์ ศรีสุข (2541) ได้เสนอผลงานการวิจัยเรื่อง ศาสนากับการพัฒนาบุคลิกภาพในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์เป็นผลมาจากแรงผลักดันของตัณหาเป็นหลักใหญ่แม้ว่าตัณหาจะมิใช่ตัวเหตุโดยตรงของพฤติกรรมแต่เป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมในฐานะเป็นเงื่อนไขของการกระทำโดยใช้ปัญญา (โยนิโสมนสิการ) เป็นตัวแก้ปัญหาพฤติกรรมของมนุษย์พฤติกรรมที่มีปัญญาเป็นตัวนำทำให้การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นไปด้วยดีต้องอาศัยความเคยชิน (อุปนิสัย) เพราะถ้ามีพฤติกรรมเคยชินอย่างไรคนก็จะดำเนินชีวิตไปด้วยพฤติกรรมอย่างนั้นการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนาใช้การพัฒนาจิตใจไปทีละขั้นจนกว่าจะสิ้นกิเลสด้วยการพัฒนาตนไปตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญาและอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องใช้เวลาในการสั่งสมจนกว่าจิตจะพัฒนาเข้าถึงภาวะที่สมบูรณ์สูงสุด คือนิพพานคือเป้าหมาย

บทสรุป

ชีวิตของวัยรุ่นไทยในยุคดิจิทัลมีลักษณะของการใช้เทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การสื่อสาร การศึกษา ไปจนถึงความบันเทิงและการแสดงออกต่าง ๆ แม้ว่าเทคโนโลยีจะมอบโอกาสมากมาย แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่วัยรุ่นจะต้องสร้างสมดุลระหว่างชีวิตออนไลน์และออฟไลน์ และพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อดำเนินชีวิตในโลกดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบ ปัจจุบันชีวิตวัยรุ่นไทยในโลกยุคดิจิทัลได้นำเอาการพัฒนาหลักธรรมคำสอนแนวพุทธมาใช้ในสังคมไทยโดยการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การพัฒนาวินัยในตนเอง การพัฒนาลักษณะการเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้วัยรุ่นเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รู้เท่าทันสื่อและสามารถอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีและสื่อมากมายที่พร้อมจะดึงเขาไปทางที่ไม่ถูกต้องดีงาม ควรประกอบไปด้วยการทำงานร่วมกันโดยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันพุทธศาสนา ชุมชน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันทางพุทธศาสนาควรนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ช่วยในการขัดเกลาอบรมสั่งสอนให้ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึง

ประสงค์ ทำให้เด็กวัยรุ่นที่นับถือเป็นคนดีและคนเกง ช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีทั้งตนเองและสังคม

เอกสารอ้างอิง

จุฑา ภักดีกุล. (2015). *เด็กยุคดิจิตอล.* สารานุกรม ศึกษาศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2559.http://ejournals.sw u.ac.th/ index.php/ENEDU/article/download.

ณัฐรินทร์ นิกีรติชานนท์. (2013). *พระพุทธศาสนากับชีวิตวัยรุ่นไทยในโลกสมัยใหม่*. JOURNAL OF NAKHONRATCHASIMA COLLECE 7(2) (July-December) : 106-113.

นิพนธ์ ชาญอัมพร และ ธาตรี ใต้ฟ้าพูล.(2558). *รูปแบบการดำเนินชีวิตและความคิดเห็น ต่อรายการโทรทัศน์ของเด็กเจเนอเรชั่นแซด*. วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา. 8(2) July-December: 73-92.

พระเทพญาณมหามุนี (ไชยบูลย์ ธมฺมชโย). สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2566. https://kalyanamitra.org/book/index_dhammabook_detail.php?id=15.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.*

พระมหาศุภวัฒน์ ชุติมนฺโต (สุขดา). (2548). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของ มนุษย์ ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับซิกมันด์ฟรอยด์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระชัชวาลย์ ศรีสุข. (2541). *ศาสนากับการพัฒนาบุคลิกภาพ : ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพในพุทธศาสนา และศาสนาคริสต์.* มหาวิทยาลัยมหิดล.

จุฑา ภักดีกุล. (2015). *เด็กยุคดิจิตอล. สารานุกรม ศึกษาศาสตร์.* สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2566. http://ejournals.sw u.ac.th/ index.php/ENEDU/article/download.

แพง ชินพงศ์. (2559). *4 วิธีช่วยให้ลูกเลิกเสพติดแท็บเล็ต/สมาร์ทโฟน.* สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2566. http://www.manager.co.th/QOL/View News.aspx?NewsID= 9590000044026

วิไลภรณ์ จิรวัฒนเศรษฐ์. (2552). *เด็กยุคดิจิทัลภายใต้สังคมแห่งสื่อออนไลน์และการเรียนรู้.* JOURNAL OF EDUCATION FUTUROLOGY, 1(1): 1-10.

Wallace, Brain. (2013). *The effect of media and technology on young children in the U.S.* https://www.socialmediatoday.com/content/effects-media-and-technology-young-children-us-infographic

บทบาทครูกับการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

THE ROLE OF TEACHERS IN ACTIVELY DEVELOPING AND PROMOTING OF AN ACTIVE LEARNING MANAGEMENT

[1]พระครูวินัยธรวรรธนา ญาณวโร, [2]พระพันธวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน และ [3]พูลศักดิ์ หอมสมบัติ

[1]Phrakru Winaithorn Wanthana Nanavaro,

[2]Phra Phanthawat Dhammavaddhano and [3]Poolsak Homsombat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]wantanana60@gmail.com

Received : July 08, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทบาทครูกับการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ Active Learning ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ ชี้แนะ กระตุ้น หรืออำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน และการนำเสนอข้อมูล โดยครูสามารถนำไปใช้ในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้และตัวนักเรียน นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้นี้เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในห้องเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และนักเรียนกับครู สิ่งนี้ช่วยให้นักเรียนบรรลุการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์การเรียนรู้

คำสำคัญ: บทบาทครู, การพัฒนา, การส่งเสริม, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

---

[1] อาจารย์ ดร., นักวิชาการอิสระ, วัดป่าพุทธญาณรังษี จังหวัดขอนแก่น

[2] อาจารย์ ดร.,นักวิชาการอิสระ, วัดป่าพุทธญาณรังษี จังหวัดขอนแก่น

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.,สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

This article aims to present the role of teachers in actively developing and promoting of an active learning management. Active Learning is the learning management which emphasizes student-centered method together with directly organizing the learning activity and participation of students which provide opportunities to learn and take actions through activities by themselves. The teacher will be only the supervisor giving advice, activation, or facilitation to students to get learning process through critical thinking, analytical thinking, exchanging learning process among students, and presenting information obtained. Teachers can utilize them to design learning management plan suitable for learning activities and students. Besides, this learning management activates students to have participation in the classroom, encourages interaction between students and students and students and the teacher. This helps students to achieve learning and obtain learning experience.

Keywords: The role of teachers, Actively developing, Promoting, Active learning management

บทนำ

นโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เป็นแนวทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่รัฐบาลได้กำหนดและโดยมอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการตามนโยบาย มีเป้าหมายให้ครูผู้สอนออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ มีคุณธรรมและจริยธรรม สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามบริบทที่ปรับเปลี่ยนไป ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความชอบและความถนัดของตนเองตามศักยภาพ เพื่อพัฒนาสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นโยบายพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนจึงมีการปรับลดระยะเวลาเรียนภาควิชาการหรือภาคทฤษฎีลดลง แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาหลักที่ผู้เรียนควรรู้ตามมาตรฐานของหลักสูตร และให้ครูผู้สอนปรับเปลี่ยนวิธีการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเพิ่มเวลาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมากขึ้น ภายใต้โครงการ ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ เชื่อมโยง กับการปฏิรูปการเรียนการสอนในยุคประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้มากขึ้น ครูลดบทบาทการสอน

ด้วยการบอกเล่า การให้ข้อความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง ไปเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ผู้สอนต้องเป็นครูแบบ Actively Teach คือ สอนแบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ตลอดเวลาเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยผู้สอนสามารถนำการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามมาตรฐานและตัวชี้วัดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทุกรายวิชา รวมถึงนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

กระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆที่ผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียนล้วนแล้วแต่เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เข้าใจในบทเรียน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนต้องมีการพัฒนาวิธีการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นเทคนิคการสอนแนวใหม่ ให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมการเรียนรู้ ได้พัฒนาการเรียนรู้ตามศักยภาพความต้องการ ความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล ผู้เรียนได้คิดและลงมือปฏิบัติและมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อีกทั้งได้มีโอกาสประยุกต์ใช้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (พูลศักดิ์ หอมสมบัติ, 2564) ซึ่งการเรียนการสอนแบบ Active Learning เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การระดมสมอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการทำกรณีศึกษา เป็นต้น โดยกิจกรรมที่นำมาใช้ควรช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร/นำเสนอ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม ซึ่งบทบาทของผู้เรียนนอกจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกันด้วย ผู้สอนควรลดบทบาทในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนในลักษณะการบรรยายลง และเพิ่มบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียนรู้

แนวคิดและทฤษฎีของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) สร้างแรงบันดาลใจ ให้คำปรึกษา ดูแล แนะนำ ทำหน้าที่เป็นโค้ชและพี่เลี้ยง (Coach & Mentor) แสวงหาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful learning) ผู้เรียนสร้างองค์

ความรู้ได้มีความเข้าใจในตนเอง ใช้สติปัญญา คิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่บ่งบอกถึงการมีสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 มีทักษะวิชาการ ทักษะชีวิตและทักษะวิชาชีพ บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ตามระดับช่วงวัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562 : 4)

สุระ บรรจงจิตร (2551 : 35 – 37) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้กับรูปแบบการเรียนการสอนแบบ Active Learning ไว้ว่า ศาสตร์เกี่ยวกับการเรียนรู้ ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยในช่วงแรกของการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นการศึกษาในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ โดยนักพฤติกรรมศาสตร์ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ได้ให้นิยามการเรียนรู้ว่าเป็น “กระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimuli) กับการตอบสนอง (Responses)โดยแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้มักมีที่มาจากความต้องการพื้นฐาน” เช่น การเรียนรู้ที่จะหาอาหารมาจากสิ่งเร้าคือ ความหิว เป็นต้น อย่างไรก็ดีนิยามของการเรียนรู้ในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ยังไม่สามารถอธิบายองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ได้ เช่น การทำความเข้าใจและการใช้เหตุผล เป็นต้น ต่อมาเมื่อการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์การรู้คิด (Cognitive Science) ในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 จึงได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ในเชิงสหวิทยาการ (Multidisciplinary) มากยิ่งขึ้น โดยรวมเอาความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น มานุษยวิทยา จิตวิทยา ประสาทวิทยา และวิทยาการคอมพิวเตอร์ มาประยุกต์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยการเรียนรู้ในมุมมองของวิทยาศาสตร์ การรู้คิดมีความหมายที่ครอบคลุมมากกว่านิยามเดิม กล่าวคือ เป็นความสามารถในการจดจำ การทำความเข้าใจ การจัดโครงสร้างความรู้ และการถ่ายทอดเพื่อนำความรู้ที่มีไปใช้ในการแก้ปัญหา อย่างไรก็ดีศาสตร์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ยังไม่ได้ข้อยุติและยังคงอยู่ในระหว่างการศึกษาค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและชัดเจนมากยิ่งขึ้นจากความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์การรู้คิดในปัจจุบัน นักวิทยาศาสตร์ได้แบ่งประเภทของความจำที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ออกเป็นสองประเภทคือ ความจำระยะสั้น (Working Memory) และความจำระยะยาว (Long-Term Memory) โดยความจำระยะสั้นคือ ส่วนของความจำที่ใช้ในการคิดประมวลผล จากการศึกษาของ Peterson and Peterson และ Miller พบว่า ความจำระยะสั้นสามารถเก็บข้อมูลได้ไม่เกิน 7 ข้อมูล และข้อมูลในความจำระยะสั้นจะถูกลืมไปภายใน 30 วินาที หากไม่มีการทบทวน ส่วนความจำระยะยาวคือ ส่วนของความจำที่เก็บข้อมูลจำนวนมาก ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีอิทธิพลสำคัญต่อการตัดสินใจในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้และประเภทของความจำดังที่กล่าวมาข้างต้น ได้นำไปสู่ความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างผู้เริ่มต้น (Novice) กับผู้เชี่ยวชาญ (Expert) โดยคณะทำงานเพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์ในการเรียนรู้ (Committee on Developments in the Science of Learning) ของสภาการวิจัยแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา ได้ให้นิยามของผู้เชี่ยวชาญว่าเป็น ผู้ที่สามารถคิดได้อย่างมีประสิทธิผลเกี่ยวกับการ

แก้ปัญหาในสาขาความชำนาญนั้น ซึ่งการศึกษาความแตกต่างระหว่างผู้เริ่มต้นกับผู้เชี่ยวชาญนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการเรียนรู้ โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความแตกต่างจากผู้เริ่มต้นตรงที่ผู้เชี่ยวชาญมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสาขาความเชี่ยวชาญอยู่ภายในความจำระยะยาวมากเพียงพอที่จะสามารถแยกแยะรูปแบบของข้อมูลที่สำคัญได้ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังมีแนวโน้มในการจัดเก็บความรู้ที่ดีโดยจัดข้อมูลที่มีลักษณะเป็นข้อมูลปลีกย่อยไว้รอบข้อมูลที่เป็นหัวข้อสำคัญ ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญสามารถดึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกมาจากฐานข้อมูลขนาดใหญ่ในความจำระยะยาวเพื่อนำมาใช้งานได้อย่างรวดเร็วทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เกี่ยวของกับวิทยาศาสตร์การรูคิดอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีการจัดหมวดหมู่วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Taxonomy of Educational Objectives) ซึ่งทฤษฎีนี้จัดแบ่งหมวดหมู่วัตถุประสงค์ของการศึกษาในด้านการรู้คิด (Cognitive Domain) ไว้ 6 ระดับ โดยวัตถุประสงค์ใน 3 ระดับแรกประกอบด้วยวัตถุประสงค์ขั้นต้น ดังนี้

1) ความรู้หมายถึง ความสามารถในการจดจำข้อเท็จจริง แนวคิด และหลักการ ด้วยการท่องจำ

2) ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการตีความและทำความเข้าใจความหมายของสิ่งที่จำได้ในมุมมองของผู้เรียนเอง

3) การนำไปใช้ หมายถึง การนำความรู้และความเข้าใจที่มีไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์แต่ละระดับเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์ในระดับต่อๆไป โดยวัตถุประสงค์ขั้นต้น 3 ระดับแรกนี้เป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในขั้นสูงอีก 3 ระดับ ดังนี้

(1) การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกองค์ประกอบย่อยของความรู้ที่มี และทำความเขาใจแต่ละองค์ประกอบนั้นได้

(2) การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลงานที่เกี่ยวข้องกับความรู้ที่มีด้วยเกณฑ์การตัดสินที่เหมาะสม

(3) การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่จากพื้นฐานของความรู้เดิมที่มีอยู่ซึ่งในเอกสารตนฉบับเดิมของ Bloom จัดการสังเคราะห์ไว้ที่ระดับที่ 5 แต่นักวิทยาศาสตร์การรู้คิดสมัยใหม่นิยมที่จะจัดการสังเคราะห์เป็นวัตถุประสงค์ระดับสูงสุด เนื่องจากในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าการสังเคราะห์สิ่งใหม่เป็นงานที่ยากกว่าการประเมินค่าสิ่งที่มีอยู่แล้ว

จากความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์การรู้คิด ทำให้เกิดแนวความคิดในการเรียนรู้แขนงใหม่ขึ้นมา เรียกว่า Constructivist ซึ่งเป็นที่มาของแนวความคิดการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยแนวคิด Constructivist มีนิยามของการเรียนรู้ว่า เป็นการสร้างข้อมูลใหม่ในความจำระยะยาวด้วยการนำข้อมูลที่ไดรับในความจำระยะสั้นไปผสมผสานกับข้อมูลที่มีอยู่แล้วในความจำระยะยาว ดังนั้น ผู้เรียนจึงเป็นผู้สร้างความรู้จากข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ด้วยการนำไปประกอบกับประสบการณ์ส่วนตัวที่ผ่านมาในอดีต ซึ่งตัวผู้เรียนเองจะมีบทบาทสำคัญที่สุดในการเรียนรู้และการจัดองค์ความรู้ในความจำระยะยาวของตนเอง ด้วยเหตุนี้ผู้ที่สนับสนุนแนวคิดนี้จึงเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยการลงมือปฏิบัติ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นกลุ่ม มากกว่าการนั่งฟังผู้สอนในห้องเรียน ซึ่งแนวคิดนี้ไดพัฒนาต่อมาเป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบ Active Learning

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สำเร็จนั้นมีหลายวิธี แต่ Active Learning สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเหตุผลหลายๆประการ ดังนี้ (Stanford Teaching Commons, 2015)

1) Active Learning ส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิดและการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ผู้เรียนจะมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงและมีการใช้วิจารณญาณในการคิดและตัดสินใจในการปฏิบัตินั้น โดยครูเป็นผู้ดูแล ให้คำปรึกษาและกระตุ้น ซึ่งอาจใช้การถามหรือเทคนิคการสอนต่างๆที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้อุปกรณ์ต่างๆในการปฏิบัติงานหรือในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

2) Active Leaning สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความร่วมมือในการปฏิบัติงานกลุ่มจะนำไปสู่ความสำเร็จในภาพรวม

3) Active Learning ทำให้ผู้เรียนทุ่มเทในการเรียน จูงใจในการเรียนและทำให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความสามารถ เมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างกระตือรือร้น ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ผู้เรียนจะมีความทุ่มเทเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จของงาน และมีความรับผิดชอบ เช่นเดียวกันถ้าผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเขาก็จะทุ่มเทมุ่งเรียนรู้และใช้ความรู้อย่างเต็มความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562 : 4-5) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ไว้ดังนี้

1) Active Learning ส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิดและการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนจะมีโอกาส มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงและมีการ

ใช้วิจารณญาณในการคิดและตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น มุ่งสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้กำกับทิศทางการเรียนรู้ค้นหาสไตล์การเรียนรู้ของตนเอง สู่การเป็นผู้รู้คิด รู้ตัดสินใจด้วยตนเอง (Metacognition) เพราะฉะนั้น Active Learning จึงเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดขั้นสูง (Higher order thinking) ในการมีวิจารณญาณ การวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การประเมิน ตัดสินใจ และการสร้างสรรค์

2) Active Leaning สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความร่วมมือในการปฏิบัติงานกลุ่มจะนำไปสู่ความสำเร็จในภาพรวม

3) Active Learning ทำให้ผู้เรียนทุ่มเทในการเรียน จูงใจในการเรียนและทำให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความสามารถ เมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างกระตือรือร้นในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ผ่านการใช้กิจกรรมที่ครูจัดเตรียมไว้ให้อย่างหลากหลาย ผู้เรียนเลือกเรียนรู้กิจกรรมต่างๆตามความสนใจและความถนัดของตนเอง เกิดความรับผิดชอบและทุ่มเทเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ

4) Active Learning ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเชิงบวกทั้งตัวผู้เรียนและตัวครู เป็นการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน ผู้เรียนจะมีโอกาสได้เลือกใช้ความถนัด ความสนใจ ความสามารถที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Different) สอดรับกับแนวคิดพหุปัญญา (Multiple Intelligence) เพื่อแสดงออกถึงตัวตนและศักยภาพของตัวเอง ส่วนครูผู้สอนต้องมีความตระหนักที่จะปรับเปลี่ยนบทบาท แสวงหาวิธีการ กิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ครูเกิดทักษะในการสอนและมีความเชี่ยวชาญในบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ เป็นการพัฒนาตน พัฒนางาน และพัฒนาผู้เรียนไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ Active Learning มีประโยชน์ ดังนี้ (Center For Teaching Innovation, 2019)

1) พัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้เรียนให้คิดและทำตลอดจนพัฒนาความคิดและทักษะ

2) มีการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการพัฒนาของผู้เรียน

3) ให้ความสำคัญกับความแตกต่างของผู้เรียน

4) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด และพูดในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนและได้ฝึกปฏิบัติจริง

5) สร้างเครือข่ายระหว่างบุคคลรวมถึงสื่ออุปกรณ์ในการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้

6) มุ่งฝึกฝนทักษะสำคัญให้กับผู้เรียน เช่น การร่วมมือร่วมใจในการทำงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น

7) ทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการนำเสนอผลงานของตนเอง

8) สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในห้องเรียน โดยการสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและนักเรียนกับนักเรียนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สำหรับวารินท์พร ฟันเฟื่องฟู (2562 : 139) สรุปว่า การจัดการเรียนรู้ Active Leaning มีข้อดีคือ ผู้สอนใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลากหลายในการจัดการเรียนรู้ครั้งหนึ่งๆ ซึ่งเป็นวิธีสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยผู้สอนเป็นผู้กำกับและอำนวยความสะดวก รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรงให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงและตอบ ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการเรียน รวมทั้งเกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมในการทำงานกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interaction) ทำให้ปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้มีความกระตือรือร้น (Active) ผู้เรียนเกิดการชอบเรียน ต้องการเรียนรู้และต้องการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ (Meaningful Learning) นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้Active Leaning ยังสามารถทำให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์สังเคราะห์และประเมินผลเป็น

บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning

กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ผู้สอนเป็นผู้ที่จะชี้แนะแนวทางการในการเรียนรู้จากกระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ดังนั้นผู้สอนจึงต้องมีความรู้ความมาเข้าใจด้านเนื้อหา การออกแบบและการออกแบบและพัฒนากระบวนการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งจะต้องมีการจูงใจ การวางแผนบูรณาการ และการติดต่อสื่อสารกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนได้เป็นอย่างดี ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนเรียนรู้เชิงรุกไว้ดังนี้

ลอเรนเซน (lorenzen, 2001 : 5) กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ดังนี้

1) พูดคุยกับนักเรียนในระหว่างการจัดการเรียนรู้

2) จัดห้องเรียนให้เหมาะสมกับการมีส่วนร่วมในการเรียน

3) ให้มีการอภิปราย การตั้งคำถามและการเขียนเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วม

4) ให้เวลานักเรียนในการค้นหาคำตอบ ไม่เร่งเร้าเอาคำตอบจากนักเรียน

5) ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีส่วนร่วมเพื่อสร้างแรงจูงใจ

6) ให้เวลากับนักเรียนในช่วงท้ายคาบเพื่อให้นักเรียนถามคำถาม

ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ (2551 : 3) กล่าวว่า การจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนเชิงรุก ผู้สอนควรมีบทบาทดั้งนี้

1) จัดให้ผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการเรียน กิจกรรมหรือเป้าหมายที่ต้องการต้องสะท้อนความต้องการที่จะพัฒนาผู้เรียน และเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน

2) สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม และการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน

3) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นพลวัต ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม ที่สนใจ รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน กิจกรรมที่พลวัต ได้แก่ การฝึกแก้ปัญหาการศึกษาด้วยตนเอง เป็นต้น

4) จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborator Learning) ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน

5) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทาย และให้โอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการสอนที่หลากหลายมากกว่าการบรรยายเพียงอย่างเดียว แม้รายวิชาที่เน้นทางด้านการบรรยายหลักการและทฤษฎีเป็นหลักก็สามารถจัดกิจกรรมเสริม อาทิ การอภิปราย การแก้ไขสถานการณ์ที่กำหนดเสริมเข้ากับกิจกรรมการบรรยาย

6) วางแผนในเรื่องของเวลาการสอนอย่างชัดเจนทั้งในเรื่องของเนื้อหาและกิจกรรมในการเรียน ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่กระตือรือร้นจำเป็นต้องใช้เวลาในการจัดกิจกรรมมากกว่าการบรรยาย ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องวางแผนการสอนอย่างชัดเจน โดยสามารถกำหนดรายละเอียดลงในประมวลรายวิชา เป็นต้น

7) ใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออกและความคิดเห็นที่ผู้เรียนนำเสนอ

สัญญา ภัทรากร (2552 : 44) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ดังนี้

1) จัดกิจกรรมให้หลากหลาย เร้าใจ และท้าทาย ความสามารถของผู้เรียน

2) จัดหาสื่อการสอนที่เป็นรูปธรรม และเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน

3) สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

4) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน

5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการค้นคว้า และระดมความคิด

6) ผู้สินต้องมีใจกว้าง ยอมรับความสามารถของผู้เรียน

7) ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความร่วมมือกัน

8) วางแผนเวลาในการจัดการเรียนรู้

9) ผู้สอนต้องสื่อสารให้ชัดเจน

ดุษฎี โยเหลาและคณะ (2557) ได้กล่าวถึง บทบาทสำคัญของครูในขณะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ว่า ครูจะต้องแสดงบทบาทต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning ขึ้นโดยครูจะต้องเป็นผู้สังเกตการณ์ทำงานของนักเรียน ครูต้องสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ โดยใช้คำถามปลายเปิดกระตุ้นการเรียนรู้แทนการบอกกล่าว ครูต้องศึกษาและรู้จักข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อแสดงบทบาทให้เหมาะสมในการท าให้เกิด Active Learning กับนักเรียนเป็นรายคน ดังนี้

1. ใช้คำถามกระตุ้นกำรเรียนรู้คำถามที่ใช้ในการกระตุ้นการเรียนรู้นั้น ต้องเป็นคำถามที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้เรียนได้อธิบาย โดยขึ้นต้นว่า “ทำไม” หรือ ลงท้ายว่า “อย่างไรบ้าง”“อะไรบ้าง” “เพราะอะไร”

2. ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ครูจะต้องคอยสังเกตว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมอย่างไร ขณะปฏิบัติกิจกรรมเพื่อหำทำงชี้แนะกระตุ้น หรือยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่หมาะสม

3. สอนให้ผู้เรียนเรียนรู้การตั้งคำถาม เมื่อผู้เรียนสามารถตั้งคำถามได้ จะทำให้ผู้เรียนรู้จักถามเพื่อค้นคว้าข้อมูล รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และร่วมแสดงความคิดเห็นของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

4. ให้คำแนะนำเมื่อผู้เรียนเกิดข้อสงสัยครูจะต้องเป็นผู้คอยแนะนำ ชี้แจง ให้ข้อมูลต่าง ๆ หรือยกตัวอย่างเหตุการณ์ใกล้ตัวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนเชื่อมโยงไปสู่ความรู้ด้านอื่น ๆ ในขณะทำกิจกรรมเมื่อผู้เรียนเกิดข้อสงสัย หรือคำถาม โดยไม่บอกคำตอบ

5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบด้วยตนเองสังเกตและคอยกระตุ้นด้วยคำถามให้ผู้เรียนได้คิดกิจกรรมที่อยากเรียนรู้และหาคำตอบในสิ่งที่สงสัยด้วยตนเอง

6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานอย่างอิสระตามความคิดและความสามารถของตนเอง เพื่อให้ผู้ได้ใช้จินตนาการและความสามารถของตนเองในการคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่



ภาพ : บทบาทของครูในฐานะผู้กระตุ้นการเรียนรู้

ข้อสังเกต

1. เนื่องจากการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มีรากฐานมาจากแนวคิดทางการศึกษาที่เน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Constructivist) โดยผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ด้วยการนำไปประกอบกับประสบการณ์เดิมในอดีต นอกจากนี้ยังมีมิติกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง 2 มิติ ได้แก่ กิจกรรมด้านการรู้คิด (Cognitive Activity) และกิจกรรมด้านพฤติกรรม (Behavioral Activity) ผู้นำไปใช้อาจเข้าใจคลาดเคลื่อน ว่าการเรียนรู้แบบนี้ คือรูปแบบที่เน้นความตื่นตัวในกิจกรรมด้านพฤติกรรม (Behavioral Active) โดยเข้าใจว่าความตื่นตัวในกิจกรรมด้านพฤติกรรมจะท าให้เกิดความตื่นตัวในกิจกรรมด้านการรู้คิด (Cognitively Active) ไปเอง จึงเป็นที่มาของการประยุกต์ใช้ผิด ๆ ว่าให้ผู้สอนลดบทบาทความเป็นผู้ให้ความรู้ลง เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและบริหารจัดการหลักสูตร โดยปล่อยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เองอย่างอิสระจากการทำกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้เรียนด้วยกันเองตามยถากรรม โดยผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้พัฒนามิติด้านการรู้คิด

2. ความตื่นตัวในกิจกรรมด้านพฤติกรรมอาจไม่ก่อให้เกิดความตื่นตัวในกิจกรรมด้านการรู้คิดเสมอไป การที่ผู้สอนให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว เช่น การฝึกปฏิบัติและการอภิปรายในกลุ่มของผู้เรียนเอง โดยไม่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านการรู้คิด เช่น การลำดับความคิดและการจัดองค์ความรู้ จะทำให้ประสิทธิผลของการเรียนรู้ลดลง

3. กรณีการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบที่ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมและค้นพบความรู้ด้วยตนเองนี้ไปใช้กับการพัฒนาการเรียนรู้ตามลำดับขั้นการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จะเหมาะกับการพัฒนาในขั้น การทำความเข้าใจ การนำไปประยุกต์ใช้ และการวิเคราะห์ ขึ้นไปมากกว่าขั้นให้ข้อมูลความรู้เพราะเป็นการเสียเวลามาก และไม่บรรลุผลเท่าที่ควร

บทสรุป

Active Learning เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างสรรค์ทางปัญญา (Constructivism) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำ กระตุ้น หรืออำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยกระบวนการคิดขั้นสูง กล่าวคือ ผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมายและนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ Active Learning ดังนี้ 1) พูดคุยกับนักเรียนในระหว่างจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอน และเพื่อนในชั้นเรียน 2) เตรียมตัวให้พร้อมที่จะสอน วางแผนเรื่องเวลาการสอนอย่างชัดเจน ศึกษาผู้เรียน วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง 3) จัดหาสื่อการสอนที่เหมาะสม 4) จัดห้องเรียนให้เหมาะสมกับการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน 5) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นพลวัต ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สนใจ 6) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทาย ให้มีการอภิปราย การตั้งคำถาม และการเขียนเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วม 7) ให้เวลานักเรียนในการค้นหาคำตอบ ไม่เร่งเร้าเอาคำตอบจากนักเรียน ใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออก และความคิดเห็นของผู้เรียน 8) ให้รางวัลแก่นักเรียนที่มีส่วนร่วมเพื่อสร้างแรงจูงใจ 9) ให้เวลากับนักเรียนในช่วงท้ายคาบเพื่อให้นักเรียนถามคำถาม 10) มีการสื่อสารที่ชัดเจน และ 11) ประเมินผล สรุปผล และพัฒนางาน

เอกสารอ้างอิง

ดุษฎี โยเหลา และคณะ. (2557). *การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุดความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย.* กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ์.

ทวีวัฒ วัฒนกุลเจริญ. (2555). *การเรียนเชิงรุก (Active Learning).* http://pirun.ku.ac.th/~g4986066/activet.pdf. (วันที่สืบค้น 25 กรกฎาคม 2566).

พูลศักดิ์ หอมสมบัติ. (2564). *การออกแบบการเรียนรู้และการจัดการชั้นเรียน.* อุบลราชธานี: วิทยาการพิมพ์.

วารินท์พร ฟันเฟื่องฟู. (2562). *การจัดการเรียนรู้ Active Learning ให้สำเร็จ.* วารสาร

วไลยลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 9(1). 135-145.

สัญญา ภัทรากร. (2552). *ผลของการจัดการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวาที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องความน่าจะเป็น.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้.* กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุระ บรรจงจิตร. (2551). *Active Learning: ดาบสองคม.* วารสารโรงเรียนนายเรือ. 8(1).34–42.

Center For Teaching Innovation. (2019). http://www.cte.cornell.edu. (2023, 25 January).

Lorenzen, M. (2001). *Active learning and Library and Instruction.* http:/www.libraryreference.org/activebi.html. (2023, 25 January).

Standford Teaching Commons. (2015). *Course Design Overview.* https://teachingcommons.stanford.edu. (2020, 3 December).


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารการศึกษายุคดิจิทัล

BUDDHIST LEADERSHIP IN EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE DIGITAL ERA

[1]พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์, [2]พระครูภาวนาธรรมโฆสิต, [3]อริย์ธัช เลิศรวมโชค
[4]พระมหาจำนงค์ สิริวณฺโณ (ผมไผ) และ [5]พระมหาประทีป อภิวฑฺฒโน
Phrakru Pariyat Rattanalongkorn, Phrakru Phawana Thammakosit,
Arithat Loesruamchok, Phramaha Jumnong Siriwunno (Pompai) and
Phramaha Prathip Abhivaddhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]arithat.loes@mcu.ac.th

Received : July 08, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารการศึกษายุคดิจิทัลต้องยึดมิติด้านจิตใจหรือวิญญาณเป็นสำคัญ โดยเฉพาะด้านคุณธรรมที่เน้นการทำเพื่อความดีงามเพื่อผู้อื่นและเพื่อส่วนรวมเป็นหลัก บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารการศึกษายุคดิจิทัล จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธในทุติยปาปณิกสูตร ที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้ คือ 1) จักขุมา คือ การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองการไกล ประกอบด้วย สร้างวิสัยทัศน์ในองค์การมี

[1] อาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

[2] อาจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

[4] อาจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

[5] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

ความรู้ความสามารถ มีการวางแผน มีแนวความคิดใหม่ๆ 2) วิธูโร คือ จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญในงาน ประกอบด้วย ความหมั่นเพียรในการฝึกฝน มีเทคนิคและความถนัด มีความเชี่ยวชาญ มีประสบการณ์การทำงาน มีทักษะความชำนาญในงานมีความตั้งใจ อดทนต่อการทำงาน 3) ด้านนิสสยสัมปันโน คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ ประกอบด้วย ความสุภาพอ่อนโยนเอาใจใส่กระตือรือร้น มีใจผูกพันอยู่กับงาน สร้างมิตรภาพ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นการยกย่องให้เกียรติผู้อื่นและหลักพรหมวิหารธรรม 4) เพื่อนำพาองค์การเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นองค์กรที่เป็นเลิศในการบริหารจัดการศึกษา ต่อไป เพราะในในยุคดิจิทัลจำเป็นที่จะต้องเข้าใจทิศทางการเปลี่ยนแปลง ของโลกในปัจจุบัน โดยการปรับองค์กรให้สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วและทำให้องค์กรพร้อมที่จะเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ตลอดเวลา ภาวะผู้นำที่ดีคือ 1) การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิผลสูง 2) การแก้ปัญหา และการวางแผน 3)การกำกับการปฏิบัติงานและการสื่อสารที่ดี 4) การสร้างสัมพันธ์จัดการปัญหาความขัดแย้ง 5) การสร้างสังคมและการตัดสินใจ 6) การกระตุ้นจูงใจการจัดการตนเอง และการใช้เทคโนโลยี 7) การเรียนการสอนแบบบูรณาการ 8) ความฉลาดทางอารมณ์ และ 9) การบริหารที่ยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์โดยบูรณาการ

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, การบริหาร, การศึกษา, ยุคดิจิทัล,

Abstract

Buddhist leadership in the management of education in the digital age must be based on the spiritual or spiritual dimension. especially the virtue which focuses mainly on doing good deeds for others and for the public. This article aims to study Buddhist leadership in educational management in the digital age. The study found that Buddhist Leadership in the Secondiyapapanika Sutra Which has 3 important components as follows: 1) Chakkuma is having a wide vision, looking far, consisting of creating a vision in the organization, having knowledge, ability, planning, having new ideas 2) Widuro is being able to manage business good Expertise in work, consisting of perseverance in practice Have technique and aptitude proficient work experience Have skills and expertise in the work with determination 3) Nissayasampanno: human relations consisting of gentleness, caring, enthusiasm, commitment to work, building friendships, helping others, honoring others and the four Brahmavihara principles.) to lead the organization to change effectively to become an organization of excellence in managing education in the future,

because in the digital age it is necessary to understand the direction of change. of the world today By adjusting the organization to be able to adapt quickly. And make the organization ready to learn new skills all the time. Good leadership is 1) Building highly effective teams 2) Problem solving and planning 3) Good governance and communication 4) Relationship building, conflict management, 5) social building and decision-making, 6) motivation self management and using technology, 7) integratedteaching, 8) emotional intelligence, and 9) management flexibility. and adjust according to the situation by integrating

Keywords : Buddhist Leadership, Management, Education, Digital Age,

บทนำ

การบริหารการศึกษา และการปรับตัวการเปลี่ยนแปลงดิจิทัล เพื่อให้พลเมืองมีความสามารถ ปรับตัวเอาตัวรอดในโลกปัจจุบัน และในอนาคตที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในยุคศตวรรษที่ 21 สามารถการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อแตกต่างและได้รับผลประโยชน์ก่อนและสามารถพัฒนาด้วยตนเองได้อย่างยั่งยืนประกอบด้วยสมรรถนะในการยืดหยุ่นและปรับตัวต่อโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกระแสความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Digital disruption) กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นต้น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่มีสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย สามารถริเริ่มและเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยในบริบทของประเทศไทยเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถตอบปัญหาความท้าทายที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่หรือเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง การพัฒนาขีดความสามารถของธุรกิจในประเทศ การบริหารจัดการการเข้าสู่สังคมสูงวัย การแก้ปัญหาคอร์รัปชั่น การพัฒนาศักยภาพของคนในประเทศ ด้วยตระหนักถึงความท้าทายและโอกาสดังกล่าว รัฐบาลไทย โดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึงได้จัดทำแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมฉบับนี้ขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบในการผลักดันให้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศซึ่งรวมถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางความคิดในทุกภาคส่วน การปฏิรูปกระบวนการทางธุรกิจการผลิต การค้า และการบริการ การปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน อันจะนำไปสู่ความมั่นคงมั่งคั่ง และยั่งยืนของประเทศไทยตามนโยบายของรัฐบาลใน

ท้ายที่สุด (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559: 2) กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศและการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก ทำให้สภาพแวดล้อมของการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันและที่จะเกิดในอนาคต 20 ปีเปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยสภาพแวดล้อมดังกล่าวเป็นทั้งเงื่อนไข ปัญหา ความท้าทาย ที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญและแนวทางรองรับหรือแก้ไข ซึ่งเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาประเทศ หากประเทศไทยสามารถปรับเปลี่ยนตนเองให้สามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสเหล่านั้น ดังนั้น การที่จะพัฒนาไปสู่สังคมยุคดิจิทัลได้นั้นต้องมีผู้นำที่ดี ผู้นำที่มีคุณธรรม และผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธเพื่อพัฒนาองค์การทางการศึกษาให้ก้าวผ่านสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างมีคุณภาพบรรลุตามเป้าหมายของแต่ละองค์กร

มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็เป็นองค์กรที่จะต้องปรับเปลี่ยนองค์กรเพื่อรองรับการบริหารในยุคดิจิตอล โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการองค์กร จากการจัดลำดับคุณภาพของมหาวิทยาลัยในระดับประเทศ พบว่า มหาวิทยาลัยมหามจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ในลำดับที่ 56 Personalized AI, Everywhere You Write (2023, Online) ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงการที่ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารทำให้งานที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จ มีภาวะผู้นำที่ดีและเรียนรู้ถึงการจัดการและพฤติกรรมองค์การ มีความรู้ในทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นอย่างดี มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ภาวะผู้นำตามแนวคิดแบบเดิมมาเป็นภาวะผู้นำในยุคใหม่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีจริยธรรม และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน

ผู้นำถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญของการบริหารจัดการองค์กร ซึ่งมีหน้าที่ตั้งแต่วางแผนและบริหารจัดการให้การดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย และมีหน้าที่กำหนดทิศทางที่ถูกต้องในการบริหารองค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังนั้น คุณลักษณะของการเป็นผู้นำผู้บริหาร หรือผู้จัดการที่ดี ประกอบด้วย 1) การใช้อำนาจอย่างเหมาะสม 2) มีความฉลาด (Intelligence) เป็นผู้มีวุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้าง (Social Maturity & Achievement Drive) คือจะต้องมีความสนใจสิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ต้องยอมรับสภาพการแพ้หรือชนะผิดหวังหรือสำเร็จ อีกประการคือ ผู้นำจะต้องมีความอดทนต่อความคับข้องใจ พยายามขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคม มีเหตุผล มีความเชื่อมั่นและนับถือตนเอง 3) มีแรงจูงใจภายใน(Inner Motivation) ผู้นำจะต้องมีแรงขับที่ความท้าทายที่จะทำอะไรให้เด่นชัดเพื่อให้งานสำเร็จ และที่สำคัญคือผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูง เพราะความรับผิดชอบจะเป็นบันไดที่ทำให้ประสบความสำเร็จ 4) มีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์(Human Relations Attitudes) ผู้นำต้องคิดและตระหนักอยู่เสมอว่าการทำงานเป็นทีมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้งานสำเร็จ (พระครูโกศลธรรมานุสิฐ และคณะ, 2562: 80) ดังนั้น ผู้นำที่ดีจะต้องมีทักษะทางสังคมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นอยู่

ตลอดเวลาเพื่อความสำเร็จของงาน สุรพล สุยะพรหม และคณะ (2555) ได้กล่าวไว้ว่า การดำเนินงานบริหารจัดการในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นผู้นำระดับสูงสุด ระดับกลาง หรือระดับล่าง ที่ได้มาด้วยการแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง คำว่าผู้นำมีความหมายหลายลักษณะแล้วแต่มุมมองและการนำไปใช้ บางคนมองความเป็นผู้นำในรูปของกระบวนการความฉลาดแหลมคม บางคนมองในรูปของบุคลิกภาพ บางคนเน้นด้านบทบาทการกระทำการประสานงาน การบังคับบัญชา การชี้แนะ การกระตุ้นทางปัญญา ซึ่งมีทั้งแนวคิดและหลักการในการบริหารงานและการกำหนดเป้าหมายหลักภารกิจขององค์กร เพื่อให้เกิดสัมฤทธิผลในการทำงาน

ดังนั้น ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธในองค์การทางการศึกษา จึงมีความสำคัญต่อการบริหารงานองค์การในปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในการเป็นผู้นำไว้หลายหลักธรรมด้วยกันเช่นทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตย สังคหวัตถุ 4 สัปปุริสธรรม 7 และทุติยปาปณิกสูตร ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวถือเป็นการสร้างเสริมภาวะผู้นำให้เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารจัดการทั้งสิ้น ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมได้อาศัยธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เพื่อประโยชน์สุขแห่งหมู่คณะองค์กรสังคมอย่างมั่นคง และยั่งยืนตลอดไป ทั้งนี้เพื่อให้องค์การทางการศึกษาเพื่อให้องค์การมีความเป็นเลศิ และพัฒนาให้ทนั ต่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ผู้เขียนจึงสนใจที่จะนำเสนอภาวะผู้นำเชิงพุทธในองค์การทางการศึกษา ซึ่งมีประเด็นที่นำเสนอประกอบด้วย ความหมายของภาวะผู้นำ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแนวคิดภาวะผู้นำเชิงพุทธ คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงพุทธ ลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์การทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลต่อไป

ความหมายของภาวะผู้นำ

นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ให้ความหมายของคำว่าภาวะผู้นำไว้ดังต่อไปนี้ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลในการจูงใจ และปฏิสัมพันธ์ให้ทุกคนในองค์การเข้าใจและมุ่งมั่นในอุดมการณ์ขององค์การ เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินกิจกรรมได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สัมมา รธนิธย์, 2556) ภาวะผู้นำ หมายถึง การใช้อิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตามเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้หรือหมายถึงรูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2552) ภาวะผู้นำ คือความเป็นผู้นำ หมายถึงคุณสมบัติอันพึงมีของผู้นำ ได้แก่ สติปัญญาความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ได้ชักนำคนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันสู่จุดหมายที่ดีงามอย่างถูกต้อง ชอบธรรม ดังนั้น องค์ประกอบภาวะผู้นำจึง ได้แก่ ตัวผู้นำ ผู้ตาม จุดหมาย หลักการ

และวิธีการสิ่งที่จะทำและสถานการณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2540) ภาวะผู้นำมีทั้งสิ่งที่ติดตามตัวมาหรือเรียกว่า“แวว” สิ่งที่มาจากสิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ ที่ค่อยๆ ปั้นปรุงแต่งขึ้นมา และสิ่งที่เกิดจากการฝึกอบรมอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ภาวะผู้นำของผู้นำไทยน่าจะมีคุณลักษณะ 5 ประการ เป็นส่วนประกอบ คือ สภาพจิตใจมั่นคง มีความเมตตากรุณา มีเจตคติมุ่งไปข้างหน้าสร้างสรรค์ทางแก้ไขปัญหา มีความสามรถทางการพูด และการแสดงออก เอาจริงเอาจัง และมีผลงาน (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2550) ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการกระตุ้น และใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ กระบวนการภาวะผู้นำประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การใช้อำนาจเพื่อให้กลุ่มทำงาน หรือมีการปฏิบัติตามเป้าหมายขององค์การ กระตุ้นสมาชิกขององค์การให้ทำงานจนบรรลุเป้าหมายส่งอิทธิพลต่อพลวัติหรือความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มและต่อวัฒนธรรมองค์การ (Sergiovanni & Moore, 1989: 213) ภาวะผู้นำคือการเข้าไปมีอิทธิพลชี้นำทิศทาง แนวทางการกระทำและแสดงความคิดเห็น (Lunenburg & Ornstein, 1996: 113) ภาวะผู้นำเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ(Leaders) และผู้ตาม (Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (SharedPurposes) (Daft, 2008: 4-5) ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการของกลุ่มที่มีคนเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างน้อย 2 คนซึ่งผู้นำจะต้องแสดงพฤติกรรมในการพยายามที่จะสร้างอิทธิพลเหนือคนอื่นๆ (Owens, 2001 : 236)

ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำนักบริหารในเรื่องของการเป็นผู้นำ เกิดขึ้นตามลักษณะแนวความคิดแตกต่างกันนักวิชาการ นักบริหารเหล่านั้นได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคำว่า ผู้นำและภาวะผู้นำ ดังที่กล่าวมานักวิชาการ ยังเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญและจุดเน้นที่แตกต่างกัน และทฤษฎีภาวะผู้นำเหล่านี้ มีอยู่มากมายในที่นี้จะเสนอเฉพาะทฤษฎีที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ โดยมีพื้นฐานตั้งอยู่บนสมมติฐานต่างๆ ดังนี้ 1) ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory) โดยมีสมมติฐานว่า ผู้นำที่ประสบผลสำเร็จ จะมีลักษณะของบุคลิกภาพที่ดี 2) ทฤษฎีทางสถานการณ์ (SituationistTheory) โดยมีสมมติฐานว่า บุคคลที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้นำที่เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่าเกิดจากลักษณะของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำ 3) ทฤษฎีการเป็นผู้ตาม (Fellowship Theory) โดยมีสมมติฐานว่าเครื่องบ่งชี้คุณภาพของผู้นำก็คือคุณภาพของผู้ตาม ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการประเมินคุณค่าของผู้นำคือ การวิเคราะห์ ผู้ตามนั่นเอง และ 4) ทฤษฎีของผลรวม (Eclectic Theory) ทฤษฎีนี้ เกิดจากการนำเอาคำอธิบายของทฤษฎีทั้ง 4 ข้างต้นมารวมกัน เพื่อจะทำการอธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลหนึ่งบุคคลใดมีอิทธิพลต่อทัศนคติความเชื่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือมากกว่า โดยพยายามที่จะทำให้สมาชิกขององค์การ ประพฤติไปในทิศทางที่จะทำให้องค์การนั้นๆ บรรลุถึงเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ (Ralph M. Stogdill, 1976)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงกระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพล หรืออำนาจหน้าที่ ในการบริหารงานอย่างมีศิลปะทั้งการชี้นำ และการชี้แนะ สั่งการ หรืออำนวยการเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันในการถ่ายทอดแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการในการจูงใจ และปฏิสัมพันธ์ให้ทุกคนในองค์การเข้าใจวงการขององค์การ เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินกิจกรรมได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในการบริหารงาน

การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัล

เมื่อกล่าวถึงลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา ลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรมได้อาศัยธรรมเป็นหลักการสำคัญในการปกครองดูแล และบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่หมู่คณะ มวลชน สังคมและประเทศชาติอย่างมั่นคงยั่งยืนตลอดไป ผู้นำนั้นมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม หากผู้นำเป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล หรือรู้จุดมุ่งหมาย จะทำอะไรต้องมีแผนการหรือเป้าหมาย ย่อมจะทำให้หมู่คณะดำเนินไปได้โดยสวัสดิภาพ การวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงาน ผลก็คือ จะไม่มีข้อผิดพลาดไม่ติดขัดในการทำงาน หรือในการทำงานเป็นคณะทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง งานก็จะประสบกับความสำเร็จได้ผลดีมีประสิทธิภาพ ผู้นำเกิดความสบายใจที่มีส่วนช่วยให้งานส่วนรวมประสบผลสำเร็จ พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำไม่น้อย โดยมีคำสอนที่พูดถึงลักษณะคือเครื่องหมาย หรือ สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเป็นผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏใน สังฆโสภณสูตร จตุกกนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงถึงลักษณะของผู้นำไว้ดังมีข้อความว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้ เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แกล้วกล้า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม 4 จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คือภิกษุ 1 ภิกษุณี1 อุบาสก 1 อุบาสิกา 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้แล เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แกล้วกล้า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 21/7/7) ในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ทรงแสดง ลักษณะของผู้นำในทางพระพุทธศาสนาว่า ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ มีลักษณะ 5 ประการ คือ 1) เป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม 2) เป็นผู้ที่ได้รับคำ แนะนำดีรวมถึงเป็นผู้มีระเบียบวินัยดีด้วย 3) เป็นผู้แกล้วกล้า 4) เป็นพหูสูต 5) ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสำควรแก่ธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควรอย่างเหมาะสม

พระพุทธศาสนาปัจจุบัน ทั้งในสังคมไทย และสังคมอื่น ที่นับถือพระพุทธศาสนากำลังเผชิญกับปัญหา คือปัญหาท้าทายที่เกิดจากภายในหน่วยงาน ซึ่งเกี่ยวกับรูปแบบบรรทัดฐานข้อปฏิบัติ สถานภาพตำแหน่ง หน้าที่หรือบทบาทซึ่งผู้มีตำแหน่งในหน่วยงานจะต้องปฏิบัติ ส่วนประกอบที่สำคัญก็คือหลักคำสอนในพระไตรปิฎกของพระพุทธเจ้าและพระสาวกรวมทั้งด้านพิธีกรรมศาสนสถาน และแนวคำสอนอื่นๆ ที่พุทธบริษัทในพระพุทธศาสนาจะพึงปฏิบัติต่อกันทั้งพระภิกษุสามเณรภิกษุณี อุบากสกและอุบาสิกา เป็นปัญหาท้าทายที่เกิดจากบุคลากรในพระพุทธศาสนา (นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร, 2552)

ลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

ลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรมได้อาศัยธรรมเป็นหลักการสำคัญในการปกครองดูแล และบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่หมู่คณะ มวลชน สังคมและประเทศชาติอย่างมั่นคง ยั่งยืนตลอดไป (ทัชชกร แสงทองดี, 2562: 143) ผู้นำนั้นมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม หากผู้นำเป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล หรือรู้จุดมุ่งหมายจะทำอะไรต้องมีแผนการ หรือเป้าหมายย่อมจะทำให้หมู่คณะดำเนินไปได้โดยสวัสดิภาพ การวางแผนงานได้ก่อนแล้วเดินตามลำดับของงาน ผลก็คือ จะไม่มีข้อผิดพลาดไม่ติดขัดในการทำงานหรือในการทำงานเป็นคณะ ทุกคนร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง งานก็จะประสบกับความสำเร็จได้ผลดีมีประสิทธิภาพ ผู้นำเกิดความสบายใจที่มีส่วนช่วยให้งานส่วนรวมประสบผลสำเร็จ (ทัชชกร แสงทองดี, 2562: 143)

พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำไม่น้อย โดยมีคำสอนที่พูดถึงลักษณะคือเครื่องหมาย หรือ สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเป็นผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏใน สังฆโสภณสูตรจตุกกนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงถึงลักษณะของผู้นำไว้ดังมีข้อความว่า “ ในธรรมวินัยนี้ 1) ภิกษุผู้เฉียบแหลมได้รับคำแนะนำดีแกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรมปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม 2) ภิกษุณีฯลฯ 3)อุบาสกฯลฯ 4) อุบาสิกาผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดีแกล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม ภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้แลผู้เฉียบแหลม ได้รับคำแนะนำดีแกล้วกล้า เป็นพหูสูตทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม” ในพระสูตรนี้พระพุทธองค์ทรงแสดง ลักษณะของผู้นำในทางพระพุทธศาสนาว่า ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ มีลักษณะ 5 ประการ คือ 1) เป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม 2) เป็นผู้ที่ได้รับคำแนะนำดี รวมถึงเป็นผู้มีระเบียบวินัยดีด้วย 3) เป็นผู้แกล้วกล้า 4) เป็น

พหูสูตร 5) ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสำควรแก่ธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควรอย่างเหมาะสม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540)

หลักธรรมของผู้นำเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาแก้ปัญหาจริยาธรรมของผู้นำเนื่องจากเป็นหลักที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีแก่ผู้นำผู้ปกครองและผู้บริหารบ้านเมืองระดับต่างๆ ซึ่งผู้นำที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีหลักธรรมในการเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำที่ดีนั้นหมายถึงความเป็นผู้มีศักยภาพในตัวเองทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้และความสามารถ พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างชาญฉลาดและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางเป้าหมายเอาไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (พระพุทธิสาสน์ และคณะ, 2561: 107) พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในการเป็นผู้นำไว้หลายหลักธรรมด้วยกันเช่นทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตย สังคหวัตถุ 4 สัปปุริสธรรม7 และทุติยปาปณิกสูตรเป็นต้นซึ่งหลักธรรมดังกล่าวถือเป็น การสร้างเสรมิ ภาวะผู้นำให้เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมจรยิ ธรรมในการบรหิ ารจัดการทั้งสิน้ ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมได้อาศัย ธรรม เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เพื่อประโยชน์สุขแห่งหมู่คณะองค์กรสังคมอย่างมั่นคง และยั่งยืนตลอดไป (พระพรหมคุณาภรณ์(ปอ ปยุตโต), 2545: 96-98) รายละเอียดของหลักธรรมที่นำมาใช้มีดังนี้

1. ทศพิธราชธรรม คือ จริยวัตร 10 ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติได้แก่ 1) ทาน คือ การให้2) ศีล คือ ความประพฤติดีงาม 3) ปริจจาคะ การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ 4) อาชชวะ ความซื่อตรง5) มัททวะ ความอ่อนโยน 6) ตปะ ความทรงเดช 7)อักโกธะ ความไม่โกรธ 8) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน 9)ขันติ ความอดทน 10) อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

2. หลักพรหมวิหาร 4 หมายถึง คุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐเป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้คือกรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์จากนั้นครั้นได้เห็นเขามีสุขไม่ทุกข์ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือมุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดีและเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปก็อุเบกขาคือดูอยู่เฉยๆ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2543) กล่าวโดยสรุป หลักพรหมวิหาร 4 คือหลักธรรมสำหรับผู้ที่มีใจเป็นพรหม เป็นบุคคลประเสริฐในฐานะผู้ให้ที่ให้ความรักความสงสาร ความยินดี และการวางเฉย สำหรับผู้อื่นที่หมายถึงคนทุกๆ ระดับ เพื่อสร้างสันติสุขแก่สังคม

3. หลักธรรมาธิปไตย คือ หลักธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาและด้านการเมืองการปกครองมี 3 ประการ ได้แก่ 1) ธรรมฐิติ: ตั้งมั่นอยู่ในธรรม หมายถึง ผู้ปกครองประเทศจะต้องตั้งมั่นในธรรมเพื่อบริการประเทศ 2) ธรรมนิติ: ระบบที่เป็นธรรม หมายถึง ผู้เข้าสู่ตำแหน่งการปกครองจะต้องเข้ามาด้วยระบบที่เป็นธรรมบัญญัติกฎหมายที่ชอบธรรมเป็นกลางไม่เอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 3)ธรรมมติ: มติที่เป็นธรรม หมายถึงการตัดสินใจสิ่งอื่นใดที่จะส่งผลกระทบต่อสังคม ต้องอาศัยมติของสังคมที่ชอบธรรมได้แก่ความเห็นของประชาชนเป็นหลัก เพื่อรักษามิตรภาพ ภารดรภาพ สิทธิเสรีภาพของประชาชน (สุริยารักษาเมือง, 2561: 150)

4. สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อเกื้อกูลหรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมบ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ 2) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าววิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้นจะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้เว้นจากการพูดเท็จเว้นจากการพูดส่อเสียดเว้นจากการพูดคำหยาบเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ 3) อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 4) สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

5. สัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี สัปปุริสธรรม ได้แก่ ธัมมัญญุตา เป็นผู้รู้จักเหตุอัตถัญญุตา เป็นผู้รู้จักผลอัตตัญญุตา เป็นผู้รู้จักตนมัตตัญญุตา เป็นผู้รู้จักประมาณกาลัญญุตา เป็นผู้รู้จักกาลปริสัญญุตา เป็นผู้รู้จักบริษัทปุคคลัญญุตา เป็นผู้รู้จักบุคคล (อนงค์ภัทร์ ทรัพย์กนกมาศ และคณะ, 2562: 31-33)

6. ทุติยปาปณิกสูตร หลักพุทธธรรม ก็สามารถทำให้เกิดภาวะผู้นำในองค์กรทางการศึกษาประกอบด้วย จักขุมา หมายถึง ปัญญามองการณ์ไกล ซึ่งก็คือการมีวิสัยทัศน์ของผู้นำ วิธูโร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษย์สัมพันธ์ดี (ทัชชกร แสงทองดี, 2561: 148)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธในองค์การทางการศึกษา จึงมีบทบาทที่สำคัญของผู้นำองค์กรทุกองค์กร ซึ่งผู้นำที่มีภาวะผู้นำตามแนวพุทธ คือซึ่งได้แก่ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตย สังคหวัตถุ 4 สัปปุริสธรรม 7 และทุติยปาปณิกสูตร เป็นบุคคลที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมาย แต่ในยุคดิจิทัลนักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีต้อสร้างภาวะผู้นำ 3 ประการ

ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุติยปาปณิกสูตร ดังนี้ 1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการไกล 2) วิธูโร หมายถึง การจัดธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี หลักของผู้บริหารหรือผู้นำ มีดังนี้คือ 1)หัวการเมือง หมายความว่า หัวรอบรู้ เข้าใจปัญหาทุกรูปแบบ และพยายามที่จะสรรหาวิธีการที่จะแก้ปัญหาล่วงหน้า ในความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายเอาการรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง นั่นคือ รู้เรื่องที่คิด รู้จิตที่ทำ รู้คำที่ผู้ รู้จุดประสงค์ รู้ตรงความจริง รู้สิ่งทั้งปวง 2) ลิ้นการทูต หมายความว่า พูดได้และพูดเป็น เป็นประโยชน์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ฟังแล้วสบายหู ดูแล้วสบายตา พาให้สบายใจ เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์พัฒนา 3) กุศโลบาย หมายความว่าวิธีการอันชาญฉลาดในการบริหารงาน บริหารบุคคล พัฒนากระบวนการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมาย รู้จักงาน รู้จักบุคคล ที่จะมาทำงานและตรงตามเป้าหมาย

บทสรุป

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารการศึกษายุคดิจิทัล ผู้นำในยุคดิจิทัลจำเป็นที่จะต้องเข้าใจทิศทางการเปลี่ยนแปลงองค์การ โดยการปรับองค์กรให้สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว และทำให้องค์กรพร้อมที่จะเรียนรู้ทักษะใหม่ๆตลอดเวลา หมายความว่า องค์กรต้องมีความคล่องแคล่วมากขึ้น และผู้นำต้องพร้อมที่จะลงมือเปลี่ยนองค์กรด้วยตัวเองดังเช่นภาวะผู้นำแบบเหนือชั้นตามแนวพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลที่ประกอบด้วย 1) ค่านิยม 2) เจตคติ 3) พฤติกรรม ภาวะผู้นำแบบเหนือชั้น จำแนกเป็น 5องค์ประกอบ คือ จิตวิญญาณของความเป็นผู้นำ วิสัยทัศน์ จริยธรรม การใฝ่บริการ และสมรรถนะของผู้นำ เป็นรูปแบบภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นด้านจิตใจ หรือ จิตวิญญาณ ที่ครอบคลุมด้านความคิด ได้แก่ สติสัมปชัญญะ ด้านความรู้สึก ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรมต่างๆ และด้านจิตใจ ได้แก่ ความศรัทธา เป็นต้น สำหรับผู้นำที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ภาวะผู้นำเชิงพุทธ หมายถึงกระบวนการที่ผู้นำใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในการบริหารงานอย่างมีศิลปะทั้งการบอกและชี้แนะ สั่งการหรืออำนวยการเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินกิจกรรมได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านหลักธรรมทุติยปาปณิกสูตรซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมก็สามารถทำให้เกิดภาวะผู้นำในองค์กรทางการศึกษาประกอบด้วยการมีวิสัยทัศน์การมีความเชี่ยวชาญ การมีมนุษยสัมพันธ์ย่อมนำมาซึ่งการสร้างภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม จักขุมา หมายถึงปัญญามองการณ์ไกล ซึ่งก็คือการมีวิสัยทัศน์ของผู้นำ วิธูโร หมายถึง

จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนิสสยสัมปันโนหมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษย์สัมพันธ์ดี (ทัชชกร แสงทองดี, 2561: 146-148) สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมฐิติญาณ (2552: 39) ที่กล่าวว่า หลักของผู้บริหารหรือผู้นำ มีดังนี้คือ1) หัวการเมือง หมายความว่า หัวรอบรู้ เข้าใจปัญหาทุกรูปแบบ และพยายามที่จะสรรหาวิธีการที่จะแก้ปัญหาล่วงหน้า ในความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายเอาการรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง นั่นคือ รู้เรื่องที่คิด รู้จิตที่ทำ รู้คำที่ผู้ รู้จุดประสงค์ รู้ตรงความจริง รู้สิ่งทั้งปวง 2) ลิ้นการทูต หมายความว่า พูดได้และพูดเป็นเป็นประโยชน์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ฟังแล้วสบายหู ดูแล้วสบายตา พาให้สบายใจเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์พัฒนา 3)กศุ โลบาย หมายความว่าวิธีการอันชาญฉลาดในการบริหารงานบริหารบุคคลพัฒนากระบวนการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมาย รู้จักงาน รู้จักบุคคล ที่จะมาทำงานและตรงตามเป้าหมายขององค์การผู้บริหารหรือผู้นำที่มีภาวะผู้นำควรคำนึงถึงการบูรณาการหลักธรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์การตามความเหมาะสมตามบริบทพื้นที่และสภาพวอดล้อมขององค์การนั้นๆ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการองค์การให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). *แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

ทัชชกร แสงทองดี. (2561). *คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธ*. วารสารวิจยวิชาการ. 1(3), 137-149.

ทัชชกร แสงทองดี. (2562). *องค์ประกอบของภาวะผู้นำในองค์กรเชิงพุทธ*. วารสารวิจยวิชาการ. 2(1), 135-148.

นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร. (2552). *การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอำเภอเมืองเชียงใหม่*.เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูโกศลธรรมานุสิฐ และคณะ. (2562). *ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคไทยแลนด์ 4.0*. วารสารศิลปะศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ, 1(1), 77-88.

พระครูวิวัฒน์ธรรมานุกูล (อ๊อด ธมฺมปาโล). (2561). *กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนตามหลักพรหมวิหารธรรม*. วารสารบัณฑิตศาส์น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 16(2), 227-237.

พระธรรมฐิติญาณ. (2552). *ธรรมฐิติญาณุสรณ์*. ร้อยเอ็ด: ทันใจการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ไทย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 9).

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 24).กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สื่อตะวันจำกัด.

พระพุทธิสาสน์ พานิชโภไคยนันท์ และคณะ. (2561). *รูปแบบพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ไทยในศตวรรษที่ 21*.วารสารรัชต์ภาคย์ (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 12(27), 101-116.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2550). *แผนที่ความดีฉบับไพบูลย์วัฒนศิริธรรม*. กรุงเทพฯ: มติชน.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2543). *รวมธรรมะ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งมหาชน.

สัมมา รธนิธย์. (2556). *หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีจำกัด.

สุรพล สุยะพรหม และคณะ. (2555). *ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุริยา รักษาเมือง. (2561). *ธรรมาธิปไตย : อุดมคติเพื่อการสร้างความสมดุลแห่งอำนาจ ในการปกครองรัฐ*. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 7(4), 150-157.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2552). *ภาวะผู้นำประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษาหน่วยที่ 5-8*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อนงค์ภัทร์ ทรัพย์กนกมาศ และคณะ. (2562). *รูปแบบการบริหารธุรกิจของห้างสรรพสินค้าตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา*. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(6), 3172-3187.

Daft, R.L. (2008). *The Leadership Experience*. 4th Ed. Thomson Corporation: Stamford.

Lunenburg. Fred and C. Ornstein Allan. (1996). *Educational Administration : Concepts and*. Practices. 2nd ed. New York: Wadsworth Publishing Company.

Owens, R.G. (2001). *Organization Behavior in Education*. 7th ed. Boston: Ally's Bacon.

Ralph M. Stogdill, (1967). *Personal Factor Associated with Leadership Survey of Literature inLeadership*. New York: Marryland Penguin Books.

Ranking WEB OF UNIVERSITIES. (2023). *Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Searched 26 August2021. From https://www. webometrics. info/en /detalles/mbu.ac.th

Sergiovanni, T.J., and Moore, J.H. (1989). *Schooling for Tomorrow*. Boston: Allyn and Bacon.

ศึกษาหลักการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพระไตรปิฎก

STUDY OF DEVEIOPING HUMAN BEHAVIORS IN THE TRIPITAKA

[1]พระอธิการประเสริฐ ปุญญกาโม (ภรรยาทอง), [2]พระอนันต์ อภินนฺโท (ผากา), และ [3]พระครูปลัดธนภัทร อุตตฺมปญฺโญ (สงวนศักดิ์),

[1]Phra Anan Adnandho (Phaka), Phrakhrupaladthanapat uttamapunyo, And Phra Athikanprasert Poonyakamo (Phanyathong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavityalaya University, Thailand

[1]anan.pha@mcu.ac.th

Received: July 08, 2023; **Revised**: July 29, 2023; **Accepted**: August 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์ 2) ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ 3) การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ใช้หลักการประยุกต์หลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาใช้ในสังคมปัจจุบัน จะสามารถควบคุมพฤติกรรมและพัฒนาทางร่างกาย และจิตใจของตนเองได้สุจริต ก็จะทำให้สังคมมนุษย์อยู่อย่างสงบสุข ภายใต้กฎระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์ของสังคม นอกจากนี้ยังพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยบุคคล 4 จำพวก คือ โสดาบันบุคคล อนาคามีบุคคล สกทาคามีบุคคล และ พระอรหันต์ ได้ในที่สุด

คำสำคัญ: หลักการพัฒนา, พฤติกรรมของมนุษย์,พระพุทธศาสนา

---

[1] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

[2] อาจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครราชสีมา

[3]อาจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษานครราชสีมา

Abstract

The study consisted of three main objectives The present study consisted of three main objectives, namely, 1) Meaning of human behaviors 2) aspect of human behaviors 3) developing to human of Buddhism Dhamma principles to develop human behaviors in Theravada are Panca-Sila (the five precepts) and Pañca-Dhamma (the five ennobling virtues). Pañca-Sila is a principle to control the physical and verbal behaviors in a good manner. There are five kinds of Panca-Sila. They are abstaining from killing, stealing, sexual misconduct, false speech, and intoxicants causing heedlessness. Those who have perfect precepts are wealthy, have self-confidence, are conscious before dying, and are born in the heaven after death. these valuable morals can develop human to the stage of holy person: sotāpanna (steam-enterer), sakadāgāmi (once- returner), anāgāmi (non-returner), and arahanta (the worthy one).

Keyword: Deveioping, Human Behaviors,Buddhism

บทนำ

การดำรงชีวิตแบบพุทธศาสนานั้นเป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวกับตัวบุคคลที่ปฏิบัติตามโดยเน้นความประพฤติและปฏิบัติให้ดีงามทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการประพฤติปฏิบัติ เพื่อส่งผลให้จิตใจมีความสุข ทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและใจ การแสดงออกทางกายวาจาของมนุษย์เรียกว่า พฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆการกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกายเช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด สนทนา การทักทาย และการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่าเป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติความเมตตาหรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า “มโนกรรม” ปัญหาของพฤติกรรมของมนุษย์ที่เห็นได้ง่าย ก็คือ พฤติกรรมทางกายและวาจาที่ไม่ดี เช่นการแสดงความเห็นแก่ตัว การทำทุจริตต่างๆ และการแสดงวาจาทุจริต เป็นต้น สาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเรามีนิสัยชอบทำแต่กรรม

ชั่ว เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเราชอบทำกรรมชั่วก็คือความคิดผิดๆ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความเห็นผิดอีกต่อหนึ่ง ความเห็นผิดนี้มีศัพท์ทางธรรมว่า มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดนี้เกิดจากจิตใจที่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส 3 ตระกูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดก็ตามที่มีความเห็นเป็นมิจฉาทิฏฐิย่อมจะก่อแต่ความชั่วเป็นนิสัยสันดาน พฤติกรรมเช่นนี้นอกจากจะนำความทุกข์ความเดือดร้อนมาสู่ตัวบุคคล ผู้ก่อกรรมชั่วเองและสังคมโดยรวมในโลกนี้แล้ว บุคคลผู้นั้นยังต้องไปรับโทษทัณฑ์อย่างสุดแสนสาหัสอีกนานแสนนานในโลกหน้าอีก พุทธพจน์ในคาถาคัมภีร์ธรรมบทว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจอันโทษ ประทุษร้ายแล้วกล่าวอยู่ก็ตามทำอยู่ก็ตามทุกข์ย่อมไปตามบุคคลนั้น เพราะทุจริต 3 อย่างนั้นเหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้ลากเกวียนไปอยู่ฉะนั้น” (ขุ.ธ.(ไทย) 25/1/23) ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส ย่อมทำให้เกิดความสุขได้” (ขุ.ธ.(ไทย) 25/2/24) และมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นก็ต้องผ่านการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านกาย วาจา และใจมาแล้วทั้งนั้น (เรียม ศรีทอง ,2542: 5)

เป้าหมายการดำรงชีวิตแบบพุทธศาสนา จะส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัตินั้นมีชีวิตที่ดีงาม ส่งผลให้มีความงามที่เกิดในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง และงามในที่สุดเป็นความงามที่เกิดขึ้นจากภายในจนส่งผลมายังภายนอกผู้ที่มีโอกาสได้สัมผัสรับรู้ได้ถึงความหอมอันเป็นหอมความดีความเย็นเป็นความเย็นใจในการปฏิสัมพันธ์ด้วยขณะที่ผู้ปฏิบัติมีความสุขใจอิ่มใจเป็นอาหารใจที่สร้างได้ด้วยตนเอง จนประสบผลสำเร็จทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา และพัฒนาเข้าสู่เป้าหมายที่สูงสุดในทางพระพุทธศาสนาทั้งในประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในเบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน การแก้ปัญหาจากภายในสู่ภายนอกที่มุ่งเอาชนะกิเลสที่มีอยู่ในจิตใจ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการมีปัญญารู้เท่าทันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นการพัฒนาตนเองสังคม สิ่งแวดล้อม ด้วยความสมดุล จึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยแท้

ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมของมนุษย์ที่เห็นได้ง่ายก็คือพฤติกรรมทางกายและวาจาที่ไม่ดี เช่นการแสดงความเห็นแก่ตัวการทำทุจริตต่างๆและการแสดงวาจาทุจริตเป็นต้นพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ให้เป็นการกระทำที่ สุจริต และการแสดงวาจาที่สุจริตหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่านิสัยชอบทำกรรมชั่วของคนเราจำเป็นต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้มีนิสัยชอบทำแต่กรรมดีเท่านั้นและ อะไรคือสาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเรามีนิสัยชอบทำแต่กรรมชั่ว เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเราชอบทำกรรมชั่วก็คือความคิดผิดๆ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความเห็นผิด

อีกต่อหนึ่ง ความเห็นผิดนี้มีศัพท์ทางธรรมว่า มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดนี้เกิดจากจิตใจ ที่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส 3 ตระกูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดก็ตามที่มีความเห็นเป็น มิจฉาทิฏฐิ ย่อมจะก่อแต่ความชั่วเป็นนิสัยสันดาน พฤติกรรมเช่นนี้นอกจากจะนำความทุกข์ความเดือดร้อน มาสู่ตัวบุคคลผู้ก่อกรรมชั่วเองและสังคมโดยรวมในโลกนี้แล้วบุคคลผู้นั้นยังต้องไปรับโทษทัณฑ์อย่างสุดแสนสาหัส อีกนานแสนนานในโลกหน้าอีกด้วย (พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว) ,2547: 164)

การแสดงออกทางกายวาจาของมนุษย์เรียกว่าพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆการกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกายเช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด สนทนา การทักทายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วน การกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้นยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่า เป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเมตตาหรือ ความรัก เป็นต้น เรียกว่า “มโนกรรม” (เรียม ศรีทอง ,2542: 5) พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง 3 ลักษณะ มิได้อยู่แยกจากกัน แต่ทำงานผสมผสานเป็นจริตหรือจริยาตามลักษณะความประพฤติที่ทำอยู่ ประจำอยู่ในสันดานพื้นเพจิตใจ หรือลักษณะอุปนิสัย 6 ประเภทคือ ราคจริต โทสจริต โมหจริต สัทธาจริต พุทธิจริต วิตกจริต (ขุ ม. (ไทย) 29/156/430) พฤติกรรมของมนุษย์นั้น สามารถพัฒนาได้ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงรูปแบบวิธีการพัฒนาไว้ว่า ความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เป็นเรื่องของการฝึกฝนในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เคยชิน ศีลเป็นเครื่องมือที่ใช้หรือในทางสังคมทั่วไปเรียกว่าวินัย เป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการแห่งการศึกษาและการพัฒนามนุษย์เพราะว่าวินัยเป็นเครื่องมือจัดเตรียม ชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ศีล หรือวินัย จะช่วยจัดให้เกิดความเป็นระเบียบในความเป็นอยู่ และเอื้อโอกาสให้เกิดการพัฒนา จนสามารถทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมเกิดความเคยชินที่ดีงามตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ดีแล้วฉะนั้นการจะฝึกให้เกิดความเคยชินในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องมีรูปแบบและวิธีการนั้นๆ อย่างเช่น ศีล หรือ วินัย เป็นต้นให้เป็นอุปกรณ์ในการฝึกฝน เบื้องต้นเมื่อฝึกพฤติกรรมความเคยชินให้อยู่ในกรอบระเบียบแล้วการฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต สมาธิ เป็นส่วนของ การฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือ ระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ คือ ในด้าน คุณธรรม เช่น มีเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งอดทน ตลอดทั้งความเพียรพยาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง มีสติ สมาธิ และในด้านทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่องใสเบิกบาน ความรู้สึกอิ่มใจ หรือ กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาสุขภาพจิตให้มีความมั่นคง ในการดำรงอยู่ของชีวิตให้มีความสุขและความสุขที่ได้รับจะเป็นความที่แท้ และยั่งยืนได้ต้องอาศัยความเข้าใจโดยการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลาย

ตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่องใสเบิกบานโดยสมบูรณ์ ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึก หรือพัฒนาในด้านความรู้ ความจริง โดยเริ่มตั้งแต่ ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ด้วยความแยบยลให้เห็นตามความเป็นจริง หมายความว่า รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก และชีวิต จนทำให้จิตใจเป็นอิสระ ข้ามพ้นความทุกข์ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสรภาพโดยสมบูรณ์ หลักไตรสิกขานี้ โดยสาระครอบคลุมถึงการทำให้เกิดการพัฒนาทางสังคม พัฒนาทางอารมณ์ และการพัฒนาทางปัญญา หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ หลักแห่งการศึกษา หรือ หลักแห่งการพัฒนาที่มุ่งเน้น หรือนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด จนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นก็ต้องผ่านการพัฒนาพฤติกรรมมาแล้วทั้งนั้น

ดังนั้น ความหมายพฤติกรรมของมนุษย์ คือ พฤติกรรมของมนุษย์โดยหลักใหญ่แล้วหมายถึงการกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกาย แลใจ เช่น ความรู้สึกเพื่อตอบสนองทาง กาย วาจา และใจ ของมนุษย์ เป็นต้น

ลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์

การที่จะเรียนรู้หรือทำความเข้าใจ ในการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลคนหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมภายใน ประเภทอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ประสบการณ์ การวิเคราะห์หาเหตุผลต่าง ๆ ของคนคนนั้นให้ชัดเจนเสียก่อน เช่นเดียวกัน การจะเข้าใจพฤติกรรมภายในของมนุษย์ได้ก็จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ จากพฤติกรรมภายนอกที่บุคคลนั้นแสดงออกมาก่อน ทั้งนี้ นักจิตวิทยาเชื่อว่า พฤติกรรมทุกอย่างต้องมีสาเหตุ และสาเหตุเพียงประการเดียวอาจทำให้เกิดพฤติกรรมได้ในหลายรูปแบบ ในทำนองเดียวกัน พฤติกรรมแต่ละรูปแบบที่แสดงพฤติกรรมออกมาย่อมเกิดมาจากหลายสาเหตุได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การร้องไห้ของคนสองคน คนหนึ่งอาจร้องไห้เพราะเสียใจจากการขาดทุนที่ลงทุนไปทำให้หมดทุนที่ลงไปเลยร้องไห้ ในขณะเดียวกันมีคนร้องไห้เหมือนกันแต่คนคนนั้นร้องไห้เพราะได้เจอกับครอบครัวเนื่องจากออกจากบ้านนาน เมื่อมาพบกันจึงเกิดความรู้สึกดีใจเลยร้องไห้ เป็นต้น สาเหตุของ การแสดงออกทางกาย วาจา และ ใจ ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า จริต แปลว่า จิตท่องเที่ยว สถานที่จิตท่องเที่ยวหรืออารมณ์เป็นที่ชอบท่องเที่ยวของจิตนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประมวลไว้เป็น 6 ประการด้วยกัน คือ

1. ราคจริต จิตท่องเที่ยวไปในอารมณ์ที่รักสวยรักงาม คือ พอใจในรูปสวย เสียงเพราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสนิ่มนวล รวมความว่า อารมณ์ที่ท่องเที่ยวไปในราคะคือความกำหนัดยินดีนี้บุคคลผู้เป็นเจ้าของจริต มีอารมณ์หนักไปในทางรักสวยรักงามชอบระเบียบ สะอาด

ประณีต มีกิริยาท่าทางละมุนละไมนิ่มนวล เครื่องของใช้สะอาดเรียบร้อย สะอาด ประณีต มีกิริยาท่าทางละมุนละไมนิ่มนวล เครื่องของใช้สะอาดเรียบร้อย บ้านเรือนจัดไว้อย่างมีระเบียบ พูดจาอ่อนหวาน เกลียดความเลอะเทอะสกปรก การแต่งกายก็ประณีต ไม่มีของใหม่ก็ไม่เป็นไร แต่จะเก่าก็ต้องสะอาดเรียบร้อย ราคจริตมีอารมณ์จิตรักสวยรักงามเป็นสำคัญ อย่าตีความหมายว่าราคะจริตมีจิตมักมากในกามารมณ์ ถ้าเข้าใจอย่างนั้นพลาดถนัด

2.โทสจริต มีอารมณ์มักโกรธเป็นเจ้าเรือน เป็นคนขี้โมโหโทโส อะไรนิดก็โกรธ อะไรหน่อยก็โมโห เป็นคนบูชาความโกรธว่าเป็นของวิเศษ วันหนึ่ง ๆถ้าไม่ได้โกรธเคืองใครเสียบ้างแล้ว วันนั้นจะหาความสบายใจได้ยาก คนที่มีจริตหนักไปในโทสจริตนี้ แก่เร็ว พูดเร็ว พูดดัง เดินแรง ทำงานหยาบ ไม่ใคร่ละเอียดถี่ถ้วน แต่ตัวไม่พิถีพิถัน เป็นคนใจเร็ว

3. โมหจริต มีอารมณ์จิตลุ่มหลงในทรัพย์สมบัติ ชอบสะสมมากกว่าจ่ายออก ไม่ว่าอะไรเก็บดะ ผ้าขาดกระดาษเก่า ข้าวของตั้งแต่ครั้งใดก็ตาม มีค่าควรเก็บหรือไม่ก็ตามเก็บดะไม่เลือก มีนิสัยเห็นแก่ตัว อยากได้ของของคนอื่น แต่ของตนไม่อยากให้ใคร ชอบเอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน ไม่ชอบบริจาคทานกุศล รวมความว่าเป็นคนชอบได้ไม่ชอบให้

4. วิตกจริต มีอารมณ์ชอบคิด ตัดสินใจไม่เด็ดขาด มีเรื่องที่จะต้องพิจารณานิดหน่อยก็ต้องคิดตรองอยู่อย่างนั้น ไม่กล้าตัดสิน คนประเภทนี้เป็นโรคประสาทมาก มีหน้าตาไม่ใคร่สดชื่น ร่างกายแก่เกินวัย หาความสุขสบายใจได้ยาก

5. สัทธาจริต มีจิตน้อมไปในความเชื่อเป็นอารมณ์ประจำใจ โดยไร้เหตุไร้ผล พวกที่ถูกหลอกลวงก็คนประเภทนี้ มีใครแนะนำอะไรตัดสินใจเชื่ออย่างเดียวไม่ได้พิจาณา

6. พุทธจริต เป็นคนเจ้าปัญญาเจ้าความคิด มีความฉลาดเฉลียว มีปฏิภาณไหวพริบดีการคิดอ่านหรือการทรงจำดีทุกอย่าง (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ,2527: 191)

ดังนั้นจริตหกอันเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งลักษณะประเภทของมนุษย์ตามหลักจิตวิทยาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากตรัสรู้เป็นพระศาสดาผู้ก่อกำเนิดพุทธศาสนาพระองค์ยังทรงเป็นนักคิดชาวตะวันออกผู้ทรงภูมิปัญญาและมีชื่อเสียงที่สุดท่านหนึ่ง พระธรรมคำสอนของท่านถือได้ว่าเป็นสัจจธรรมและเป็นที่ยอมรับกันมานานกว่า 2500 ปี หลังจากตรัสรู้แล้วพระองค์ทรงอุทิศเวลาที่เหลือทั้งหมดเผยแผ่พระธรรมคำสอนแก่พุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไป ตามหลักจริตหกพระพุทธเจ้าทรงแบ่งมนุษย์ออกเป็น 6 กลุ่มตามความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยที่ดีและด้อย ซึ่งสามารถถูกโน้มน้าวจูงใจได้โดยวิธีที่ต่างกัน

มนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

เป้าหมายของชีวิต หรืออุคมคติของพระพุทธศาสนาคือ พระนิพพานซึ่งก่อนจะถึงพระนิพพานได้นั้น ก็จะต้องพัฒนาตนขึ้นไปเป็นลำดับ คือการพัฒนาตนให้มีชีวิตที่ดีงามมีความสุขจากกัลยาณปุถุชนไปจนถึงพระอรหันต์ ความสุขมีความสำคัญมากในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าหลักพุทธธรรมไม่ได้แยกต่างหากจากความสุข เริ่มตั้งแต่ขั้นต้นในการทำความดีทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าบุญ ก็มีพุทธพจน์ตรัสว่า บุญเป็นชื่อของความสุข (ขุ.อิติ.(ไทย) 25/200/208) ชีวิตจะมีความสุขประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองมั่นคง และสังคมจะร่มเย็นเกษมศานต์ ด้วยปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ การพัฒนาคนซึ่งจะทำให้คนเป็นคนดีมีความสุข และเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ ชีวิตจะมีคุณภาพได้ก็ต้องมีพุทธจริยธรรม ดังนั้นพุทธจริยธรรมย่อมจะมีขึ้นได้ก็ด้วยการพัฒนาฝึกฝนอบรมตน เริ่มตั้งแต่หลักจริยธรรมเบื้องต้นเพื่อตนเองและสังคม ไปจนถึงหลักพุทธจริยธรรมเพื่อพัฒนาตนให้ไปสู่ความหลุดพ้น

มนุษย์ที่พัฒนาตนแล้ว หมายถึงบุคคลผู้ประเสริฐได้บรรลุสัจธรรม คืออริยมรรค ตามความเป็นจริงได้บรรลุธรรมตั้งแต่ขั้นโสดาบันเป็นต้นไปโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นบรรพชิต หรือฆราวาส มีทั้งเพศชายและเพศหญิง สภาวะความเป็นมนุษย์นั้น พระพุทธศาสนาถือว่ามี ความเหมาะสมที่สุดต่อการขัดเกลาพัฒนาจิต เพื่อให้บรรลุถึงความดีงามสูงสุด กล่าวคือหมดกิเลสอันเป็นรากเหง้าของความชั่วทั้งปวงได้ โดยการพัฒนานั้นก็มีลำดับขั้นตอนเป็นขั้นๆ ตามสภาวะจิตของแต่ละบุคคลตั้งแต่ปุถุชนจนถึงอริยบุคคล โดยอาศัยการปฏิบัติในหลักธรรมคือ ภาวนา 4 เพื่อบรรลุความเป็นอริยบุคคลในระดับต่างๆ เพราะความแตกต่างกันในหลายระดับดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้ทรงจัดบุคคลไว้ 9 ประเภทด้วยกันในปุคคลสูตร (องฺ.อฏฺฐ. (ไทย) 23/212/341) ดังนี้

1) บุคคลปุถุชนธรรมดาทั่วๆ ไป
2) บุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติมรรค
3) บุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผล
4) บุคคลผู้บรรลุสกทาคามิมรรค
5) บุคคลผู้บรรลุสกทาคามิผล
6) บุคคลผู้บรรลุอนาคามิมรรค
7) บุคคลผู้บรรลุอนาคามิผล
8) บุคคลผู้บรรลุอรหัตมรรค
9) บุคคลผู้บรรลุอรหัตผล

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นฆราวาส หรือ บรรพชิตทั้งเพศชายและเพศหญิง สภาวะความเป็นมนุษย์นั้น พระพุทธศาสนาถือว่ามี ความเหมาะสมที่สุดต่อการขัดเกลาพัฒนาจิต เพื่อให้บรรลุถึงความดีงามสูงสุด กล่าวคือหมดกิเลสอันเป็นรากเหง้าของความชั่วทั้งปวงได้ ขัดเกลาพัฒนาจิตไปตามระดับปุถุชนธรรมดา จนไปถึงอริยบุคคล

การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในพระไตรปิฎก

พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา คือ มีทั้งปัญญาที่เป็นโลกิยะสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และปัญญาที่เป็นโลกุตระ ซึ่งเกิดจากการฝึกอบรมด้านสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานปัญญาชนิดนี้เป็นปัญญาที่บริสุทธิ์ การอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธศาสนาเป็นผลมาจากพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงมีพระปัญญาอย่างหาผู้จะเสมอเหมือนมิได้ ในพระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวกับปัญญามากมายแต่เมื่อสรุปแล้วคำสอนทั้งหมดมุ่งเน้นในการใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความพ้นจากความทุกข์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

เป้าหมายการดำรงชีวิตแบบพุทธศาสนา เป็นความสมบูรณ์ทั้งกายและใจ เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ ถือเป็นการพัฒนาการดำเนินชีวิตชีวิตให้ดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะการมีชีวิตที่ดีงามเป็นกระบวนการดูแลทั้งสุขทางกายและ ปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ,2555: 6) คือ ความรู้ทั่ว กิริยาที่รู้ชัด ความวิจัย ความเลือกเฟ้น ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนดความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียดความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาดุแผ่นดินปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ปัญญาเครื่องเห็นแจ้งความรู้ดี ปัญญาดุจปฏัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาดุจศัสตรา ปัญญาดุจปราสาท ความสว่าง คือ ปัญญา ปัญญาดุจดวงประทีป ปัญญาดุจดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม

เพื่อการรอบรู้หรือมีสติปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในรูปธรรมและนามธรรม จนสามารถเข้าถึงความรู้อันสูงสุดจากการปฏิบัติตามลำดับทั้งเป็นสมถกรรมฐานและวิปัสสนาญาณ ซึ่งเป็นความรอบรู้ ความรู้ชัด ความรู้แจ้ง คือรู้เหตุรู้ผล รู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ รู้ในสิ่งที่ควรและสิ่งที่ไม่ควร ในพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง เพราะการกระทำทุกอย่างล้วนต้องอาศัยปัญญาทั้งที่เป็นโลกิยะ และปัญญาที่เป็นโลกุตระทั้งนั้น เมื่อมนุษย์มีปัญญาทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ผลของการพัฒนาปัญญา

(วิปัสสนาปัญญา) (ขุ.ม.(ไทย) 29/10/54) ทำให้ได้บรรลุปัญญาขั้นสูงที่เรียกว่า ญาณ ทั้งปัญญาเป็นกระบวนการพัฒนาสู่จุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

การมีชีวิตที่เป็นมนุษย์มีความหมาย และคุณค่าอย่างมหาศาลเพราะสามารถทำกุศลสร้างบุญให้ตนเองรวมทั้งทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่สรรพสัตว์แต่กว่าจะได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยากนัก ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พญานาคชื่อเอรกปัตต์ว่า “การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายากการดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายากการที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายากการที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/182/90)

การยึดคำสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้เริ่มแต่บัดนี้เช่นทรงสอนมนุษย์ให้รู้จักตนเองรู้จักร่างกายและจิตของตนจะได้บำรุงรักษาร่างกายและจิตใจให้ดำรงอยู่อย่างปกติสุขการนำหลักพุทธธรรมมาร่วมในกระบวนการดูแลสุขภาพให้ร่างกายและจิตใจอยู่ในสภาพปกติคือการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมพระสาวกของพระพุทธเจ้าได้ให้สมญานามพระองค์ว่าทรงเป็นนายแพทย์ผู้รักษาโรคดังปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่า “มหาการุณิโกสตฺถาสพฺพโลกติกิจฺฉโก” แปลว่า “พระศาสดาทรงมีพระกรุณาอย่างใหญ่หลวงทรงเยียวยารักษาสัตว์โลกทั้งมวล”(ขุ.เถร. (ไทย) 26/722/462)

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีคำกล่าวที่บ่งถึงภาวการณ์มีสุขภาพกายดีมีอยู่ 2 คำ คือ คำว่า อัปปาพาโธ” มีความเจ็บป่วยน้อยหรือ “อัปปาตังโก” มีโรคน้อยเช่น “ภิกษุในธรรมวินัยนี้..... เป็นผู้มีอาพาธน้อยมีโรคเบาบาง” (ม.ม. (ไทย) 13/379/464)

“บุคคลในโลกนี้ เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆเขาก็จะเป็นผู้มีโรคน้อย”

“ภิกษุทั้งหลายองค์ของภิกษุผู้บำเพ็ญเพียรมี 5 ประการคือ หลังจากตายแล้วถ้าไม่ไปเกิดในสุคติสวรรค์กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆเขาก็จะเป็นผู้มีอาพาธน้อยมีโรคเบาบาง”(องฺ.ปญฺจก. (ไทย) 22/53/92)

ทัศนะเรื่องความเจ็บป่วยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ประการหนึ่งว่า “ร่างกายเป็นรังแห่งโรค” การที่ร่างกายเป็นฐานหรือที่ตั้งแห่งโรคย่อมจะเจ็บป่วยอย่างใดอย่างหนึ่งไม่มากก็น้อยเป็นธรรมดาอีกคำหนึ่งคือคำว่า “อโรคฺย” ไม่มีโรคดังพุทธภาษิตว่า “อาโรคฺยปรมาลาภา” แปลว่าความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ

เป้าหมายการดำรงชีวิตแบบพุทธศาสนาคือ

(1) การทำร่างกายให้สมบูรณ์บริสุทธิ์การดูแลสุขภาพทางกายเพื่อมิให้เกิดโรคภัยต่าง ๆ ยึดหลักปฏิบัติตามหลักทางพระพุทธศาสนา

(2) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ คือ การทำสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักปฏิบัติแบบสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพุทธศาสนาคือนิพพาน ดังนั้นเมื่อปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดแล้ว ด้วยเข้าใจความเป็นจริงของเป้าหมายการดำเนินชีวิต โดยมีความคิดสติปัญญา และสามารถเข้าถึงประโยชน์อันเป็นเป้าหมาย 3 ระดับ คือ

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ขั้นตาเห็น หรือประโยชน์ในปัจจุบัน
2. สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้า
3. ปรมัตถะ ประโยชน์อย่างยิ่ง หรือประโยชน์อันเป็นจุดหมายสูงสุด

พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาชีวิตมนุษย์ ผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้มนุษย์เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีอายุยืนอย่างมีคุณค่า สามารถเป็นที่พึ่งของตนเองทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ดำเนินชีวิตไปโดยสัมพันธ์กับเพื่อมนุษย์และธรรมชาติที่แวดล้อมชีวิตหรือโลกตามวิถีแห่งธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าและหน้าที่ของชีวิตเพราะตราบใดที่ชีวิตยังมีเวลาอยู่มนุษย์ก็มีโอกาสใช้ชีวิตที่พัฒนาแล้ว สร้างความหมายและคุณค่าที่แท้จริงให้เกิดขึ้นได้ผ่านการกระทำของตนเอง อายุนับว่าเป็นวงจรชีวิตของมนุษย์ที่มีโครงสร้างของกาลเวลาตั้งแต่เกิด เติบโต แก่และตาย มีอิทธิพลเหนือมนุษย์เพราะมนุษย์ย่อมีการเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นธรรมชาติ เป็นวงจรที่ทุกคนต้องพบ ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าเราจะมีวิวัฒนาการทำให้อายุของเรายืนยาวมากเท่าใดก็ตามชีวิตที่เป็น “อมตะ” นั้นเป็นไปไม่ได้ ชีวิตคือสิ่งที่มีการเกิด การเจริญเติบโตและการตาย เป็นที่สุด และลักษณะชีวิตอีกอย่างหนึ่งคือสิ่งที่มาคู่กับการเกิด เจริญเติบโตและตายคือความผันแปรเพราะเป็นสภาพที่คงเดิมไม่ได้ หมายความว่าชีวิตทั้งที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครองต่างก็ตกอยู่ภายในลักษณะของความผันแปรซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า อนิจจัง และผลจากการที่ชีวิตต้องผันแปรนี่เองจึงทำให้ชีวิตมีสภาพเป็นทุกข์ ดังพระพุทธพจน์ว่า การเกิดในภพใหม่และการแตกไปแห่งสรีระเป็นทุกข์ ความหลงตายเป็นทุกข์ ชีวิตถูกชรายำ่ยี ก็ครั้งนั้น เรามีความเกิด ความแก่ความป่วยไข้เป็นธรรมดาเราจักแสวงหาพระนิพพานที่ไม่แก ไม่ตาย เป็นแดนเกษม (พระอัชราภิศุทธิ์ สิริวฑฺฒโน ,2560: 160)

บทสรุป

การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา เริ่มต้นจากศีลเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงามพฤติกรรมของมนุษย์นั้น สามารถพัฒนาได้ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงรูปแบบวิธีการพัฒนาไว้ว่า ความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เป็นเรื่องของการฝึกฝนในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เคยชิน

ศีลเป็นเครื่องมือที่ใช้หรือในทางสังคมทั่วไปเรียกว่าวินัย เป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการแห่งการศึกษาและการพัฒนามนุษย์เพราะว่าวินัยเป็นเครื่องมือจัดเตรียม ชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ศีล หรือวินัย จะช่วยจัดให้เกิดความเป็นระเบียบในความเป็นอยู่ และเอื้อโอกาสให้เกิดการพัฒนา จนสามารถทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมเกิดความเคยชินที่ดีงามตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ดีแล้วฉะนั้นการจะฝึกให้เกิดความเคยชินในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องมีรูปแบบและวิธีการนั้นๆ อย่างเช่น ศีล หรือ วินัย เป็นต้นให้เป็นอุปกรณ์ในการฝึกฝน เบื้องต้นเมื่อฝึกพฤติกรรมความเคยชินให้อยู่ในกรอบระเบียบแล้วการฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต สมาธิ เป็นส่วนของ การฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือ ระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ คือ ในด้าน คุณธรรม เช่น มีเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งอดทน ตลอดทั้งความเพียรพยาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง มีสติ สมาธิ และในด้านทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่องใสเบิกบาน ความรู้สึกอิ่มใจ หรือกล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาสุขภาพจิตให้มีความมั่นคง ในการดำรงอยู่ของชีวิตให้มีความสุขและความสุขที่ได้รับจะเป็นความที่แท้ และยั่งยืนได้ต้องอาศัยความเข้าใจโดยการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่องใสเบิกบานโดยสมบูรณ์ ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึก หรือพัฒนาในด้านความรู้ ความจริง โดยเริ่มตั้งแต่ ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ด้วยความแยบยลให้เห็นตามความเป็นจริง หมายความว่า รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก และชีวิต จนทำให้จิตใจเป็นอิสระ ข้ามพ้นความทุกข์ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสรภาพโดยสมบูรณ์ หลักไตรสิกขานี้ โดยสาระครอบคลุมถึงการทำให้เกิดการพัฒนาทางสังคม พัฒนาทางอารมณ์ และการพัฒนาทางปัญญา หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด คือ หลักแห่งการศึกษา หรือ หลักแห่งการพัฒนาที่มุ่งเน้น หรือนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด จนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นก็ต้องผ่านการพัฒนาพฤติกรรมมาแล้วทั้งนั้น

ดังนั้น การประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันการประยุกต์หลักเบญจศีล และเบญจธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน จะสามารถควบคุมพฤติกรรมและพัฒนาทางร่างกาย และจิตใจของตนเองได้

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *ชีวิตที่สมบูรณ์.* กรุงเทพฯ: นพรัตน์การพิมพ์.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว). *คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์.* พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2527). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์.

พระอัชราภิศุทธิ์ สิริวฑฺฒโน (ลูนละวัน)และคณะ.(2560). *การดำเนินชีวิตที่ยืนยาวตามหลักพระพุทธศาสนา".* วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ. ปีที่10 ฉบับพิเศษ (กรกฎาคม-ตุลาคม 2560).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539).*พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เรียม ศรีทอง, (2542). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน.* กรุงเทพฯ: บริษัทเธิร์ดเวฟเอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

พัฒนาการของการนำแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทย

DEVELOPMENT OF APPLYING PUNITIVE DAMAGES CONCEPT IN THAI LAWS

[1]สุรชัย พ่วงชูศักดิ์

[1]Surachai Phangchoosakdi

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ประเทศไทย

Bangkokthonburi University, Thailand

[1]Attorneyssp@yahoo.com

Received: July 08, 2023; **Revised**: July 29, 2023; **Accepted**: August 24, 2023

บทคัดย่อ

แม้ว่าแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) จะมีรากฐานมาจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) แต่ปัจจุบันแนวความคิดดังกล่าวได้มีการแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) มากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายทางแพ่งในระบบประมวลกฎหมายนั้นได้มีการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะผสมผสานมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยถือเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายและได้มีการนำเอาแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย อีกทั้งใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายหนึ่งในการสร้างความเป็นธรรมให้แก่สังคม โดยการนำแนวความคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในกฎหมายไทยเริ่มต้นขึ้นเมื่อมีการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ.2545 และพบว่าการนำมาปรับใช้มิได้หยุดอยู่แค่เพียงพระราชบัญญัติความลับทางการค้า

[1] อาจารย์ ดร. สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

พ.ศ.2545 เท่านั้น ยังคงมีการพัฒนาและมีการนำมาปรับใช้กับกฎหมายลักษณะเฉพาะหรือที่เรียกว่า “กฎหมายเทคนิค” อยู่อีกหลาย ๆ ฉบับในรอบกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ผู้เขียนหวังว่าสักวันหนึ่งแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษนี้น่าจะสามารถนำมาปรับใช้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิดซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทได้ด้วย อันจะเป็นการขยายกรอบของการเยียวยาและสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายได้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นการพัฒนากฎหมายละเมิดไปสู่อีกระดับหนึ่งที่สังคมสมควรได้รับการคุ้มครองดูแลจากกฎหมายละเมิด

คำสำคัญ : ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ, ค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง, ค่าเสียหายเพื่อการแก้แค้น

Abstract

Even though the Punitive Damages Concept is based upon the Common Law, the said Concept is currently widespread and acceptable among the countries using the Civil Law more than ever. In this respect, this may be due to the fact that the concepts of civil damages determination in the Civil Law have been more integratedly developed and changed. Thailand is regarded as a country using the Civil Law and applying the Punitive Damages Concept in Thai laws to enhance the efficiency in governing the laws, as well as using them as a legal measure in creating fairness for society. Application of the aforesaid Concept for Thai laws has originated from the time at which the Trade Secret Act, B.E.2545 (2002) has been promulgated and the application mentioned above do not cease only to the Trade Secret Act, B.E.2545 (2002). There are still development and application for several additional specific laws or called “technical laws” in more than past decades. The Writer aspires that on certain days in the future the Punitive Damages Concept is also likely to apply to the Civil and Commercial Code on Wrongful Act, which is primary legislation, which shall expand the frame of remedy and create more fairness for the damaged parties, as well as develop the laws on wrongful act up to another level which is expedient to protect the society.

Keywords : Punitive Damages, Exemplary Damages, Vindictive or Retributive Damages

บทนำ

บทความนี้ผู้เขียนมุ่งที่จะให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงพัฒนาการตลอดระยะเวลากว่าทศวรรษที่ผ่านมาของการนำแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) มาปรับใช้ในกฎหมายไทย ซึ่งแม้ว่าแนวความคิดนี้จะมีรากฐานมาจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) แต่ปัจจุบันแนวความคิดดังกล่าวก็ได้เริ่มแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) มากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายทางแพ่งในระบบประมวลกฎหมายได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะผสมผสาน โดยมีการนำเอาแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษที่บังคับใช้อยู่ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในแต่ละประเทศเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยบางประเทศนั้นได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรอย่างชัดแจ้ง แต่ในบางประเทศแม้จะยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมาย แต่ก็ได้มีการนำเอาแนวความคิดนี้ไปบังคับใช้ในทางปฏิบัติของศาล

ประเทศไทยถือเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายที่มี การนำเอาแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายอย่างหนึ่งในการสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายและบุคคลโดยทั่วไปในสังคม โดยการนำเอาแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทยได้เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2545 คำว่า “ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ” ซึ่งเป็นคำที่นักกฎหมายไทยไม่ค่อยคุ้นเคยนักได้ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อมีการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวนี้ได้มีการนำเอาแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้บังคับโดยบัญญัติให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ หรือที่เรียกว่า “ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ” จากการกระทำละเมิดความลับทางการค้า (พระราชบัญญัติ ความลับทางการค้า พ.ศ. 2545, มาตรา 13) อันแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในการนำแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษที่บังคับใช้อยู่ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมาบังคับใช้ในกฎหมายไทย โดยพระราชบัญญัตินี้ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่ได้มีการนำแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้นักกฎหมายไทยและประชาชนโดยทั่วไปได้รู้จักกับแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสร้างความประหลาดใจและเป็นที่สนใจวิพากษ์วิจารณ์กันในหมู่ของบรรดานักกฎหมายถึงที่มา ข้อดี ข้อเสีย และความเหมาะสมในการนำแนวความคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในกฎหมายไทย

ตลอดจนจุดประกายความคิดให้แก่บรรดานิสิตนักศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้อย่างมากมายในขณะนั้น

ผู้เขียนเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสนใจและได้มุ่งศึกษาค้นคว้า ตลอดจนทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการนำแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทย โดยได้เริ่มทำการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทเมื่อปี พ.ศ.2548 ถึง 2549 ชื่อวิทยานิพนธ์เรื่อง ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ : การนำมาใช้ในระบบกฎหมายไทย (Punitive Damages : Applicability and practicability in Thai Legal System) จากนั้นได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก เมื่อปี พ.ศ. 2550 ถึง 2553 ชื่อดุษฎีนิพนธ์เรื่อง ค่าเสียหายในเชิงลงโทษทางละเมิด (Punitive Damages in Tort) ซึ่งหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วผู้เขียนยังคงให้ความสนใจและติดตามการนำแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทยอยู่อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยพบว่าการนำแนวความคิดของค่าเสียหาย ในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทยนั้นมิได้หยุดอยู่แค่เพียงพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 เท่านั้น ยังคงมีการพัฒนาและมีการนำเอาแนวความคิดดังกล่าวมาปรับใช้กับกฎหมายลักษณะอื่น ๆ อีกหลายฉบับ ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษถือเป็นมาตรการทางกฎหมายหนึ่งที่มีประโยชน์สามารถสร้างประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้คนในสังคมได้จริง ซึ่งผู้เขียนได้เห็นถึงความสำคัญและต้องการเรียบเรียงให้เห็นถึงพัฒนาการของการนำแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทย อันจะเป็นความรู้และเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จะทำการศึกษาต่อไปในอนาคต

โดยก่อนเข้าสู่เรื่องราวของกฎหมายต่างๆ ที่มีการนำแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ในกฎหมายไทย ผู้เขียนขอกล่าวถึง ประวัติความเป็นมา แนวความคิด ความหมาย วัตถุประสงค์ ตลอดจนลักษณะและพฤติการณ์โดยทั่วไปของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษเป็นเบื้องต้น ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

เมื่อราว 2000 ปีก่อนคริสต์ศักราช ในประมวลกฎหมายฮาบูราบีได้มีบทบัญญัติที่มีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษขึ้น โดยแบ่งจำนวนค่าเสียหายในเชิงลงโทษออกเป็น 5 ลำดับ คือ (1) สองเท่า (Two-Fold) (2) ห้าเท่า (Five-Fold) (3) หกเท่า (Six-Fold) (4) สิบเท่า (Ten-Fold) และ (5) สามสิบเท่า (Thirty-Fold) เช่น มาตรา 8 ของประมวลกฎหมายฮาบูราบีได้บัญญัติไว้ว่า “ถ้าหากว่าสิ่งที่ขโมยเป็น วัว ควาย แกะ ลา หมู หรือแพะ ถ้าสิ่งนั้นเป็นของพระผู้เป็นเจ้า/เทพเจ้า

(God) หรือของราชสำนัก/พระเจ้าแผ่นดิน (Court) ขโมยคนนั้นจะต้องทดแทนค่าเสียหายเป็นจำนวนสามสิบเท่าด้วยเหตุนั้น ถ้าสิ่งของเป็นของบุคคลธรรมดาเขาจะต้องทดแทนค่าเสียหายเป็นจำนวนสิบเท่า ถ้าขโมยคนนั้นไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะทดแทนค่าเสียหายเขาจะต้องได้รับการประหาร" (Elliot Klayman and Seth Klayman, 2001 : 221-225)

ในกฎหมายโรมันก็มีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษโดยกำหนดเป็นจำนวน 4 เท่าของค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำผิดกฎหมาย ในกฎหมายฮิทไทท์ (Hittite Law) ก็มีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษเมื่อราว 1400 ปีก่อนคริสต์ศักราช (Susan M. Peter, 1982 : 225) อีกทั้งประมวลกฎหมายฮินดูก็มีการบัญญัติในเรื่องค่าเสียหายเป็นทวีคูณ (Multiple Damages) ขึ้นเมื่อราว 200 ปีก่อนคริสต์ศักราชด้วยเช่นกัน (Melvin M. Belli, 1980 : 225) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคัมภีร์ไบเบิลฉบับเก่าของยิวที่เรียกว่า "โตราห์" (Torah) ซึ่งเป็นคัมภีร์ว่าด้วยกฎหมายของยิวและถือว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งที่พบว่า มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ จนได้ชื่อว่า "เป็นผู้นำมาซึ่งการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษสมัยใหม่

จากหลักฐานที่ค้นพบทางโบราณคดีและเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษในแหล่งอารยธรรมโบราณหลาย ๆ แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการลงโทษและเพื่อยับยั้งป้องปรามการกระทำความผิดที่มีผลต่อกระทบต่อสังคมโดยส่วนรวม แต่จะเห็นได้ว่า การกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวบางกรณีมี การกำหนดค่าเสียหายเป็นจำนวน 4 เท่าหรือ 5 เท่า และบางกรณีมีการกำหนดค่าเสียหายเพียงจำนวน 2 เท่าเท่านั้น ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนที่อธิบายถึงเหตุผลของการกำหนดเช่นว่านั้นไว้ในกฎหมายโบราณเหล่านี้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร โดยแนวความคิดของ การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายโบราณเหล่านี้ได้มีการนำมาประยุกต์ใช้เรื่อยมาอย่างแพร่หลายในหลายยุคหลายสมัยจนกระทั่งในราวศตวรรษที่ 13 ประเทศอังกฤษซึ่งได้รับอิทธิพลทางกฎหมายมาจากกฎหมายของโรมันก็ได้นำเอาแนว ความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้บังคับในทางแพ่งเพื่อเป็นการลงโทษในกรณีที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดอาศัยทรัพย์สินหรืออำนาจหน้าที่ของตนในการกดขี่ข่มเหงผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายของโรมันที่สมาชิกสภาสูงของโรมันได้เคยกำหนดให้ชดใช้ค่าเสียหายจำนวนหลายเท่าเพื่อทดแทนความเสียหายเมื่อบุคคลใดได้กระทำการกดขี่ข่มเหงประชาชนโดยอาศัยความมั่งมีหรือทรัพย์สิน (Leila C. Orr, 2005 : 1739, 1741)

ต่อมาในศตวรรษที่ 18 ราวปี ค.ศ. 1763 ประเทศอังกฤษได้นำหลักเกณฑ์ของ การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบังคับใช้ในการพิจารณาคดีละเมิดเป็นครั้งแรก สืบเนื่องมาจากคดีของ Wilkes v. Wood (Wilkes v. Wood, 1763 : Rep. 489) ในกรณีที่มีการฟ้องร้องคดี

ละเมิดอันมีมูลเหตุมาจากการแทรกแซงสิทธิตามอำเภอใจของเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนจากความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการจะระงับการตีพิมพ์หนังสือชื่อ North Briton ของนาย John Wilkes ซึ่งถูกสงสัยว่าเป็นข้อความที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพต่อกษัตริย์ ด้วยการเข้าไปตรวจค้นบ้านที่เป็นสำนักพิมพ์และยึดทรัพย์สินไปโดยปราศจากอำนาจและไม่มีข้อความเตือนล่วงหน้าที่เหมาะสม ซึ่งท่านผู้พิพากษา Chief Justice Pratt ได้อธิบายไว้ในคำพิพากษาว่า “... ค่าเสียหายในเชิงลงโทษที่กำหนดในครั้งนี้ไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความพึงพอใจเท่านั้น แต่ยังเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษสำหรับการกระทำความผิดของจำเลยและเพื่อเป็นการป้องปรามการกระทำ อย่างเดียวกันนี้อีกในอนาคต...”

คดีต่อมาในปีเดียวกันของ Huckle v. Money (Huckle v. Money, 1763 : Rep. 768) ซึ่งมีสาเหตุมาจากการละเมิดสิทธิในที่ดินและทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้พิพากษา Lord Camden ให้เหตุผลไว้ในคำพิพากษาว่า “...เป็นกรณีที่จำเลยเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐควบคุมตัวโจทก์ไว้โดยไม่มีหมายจับของศาลและโดยปราศจากอำนาจ ศาลเห็นว่าเป็นการก่ออันตรายต่อประชาชนจึงเห็นพ้องกับคณะลูกขุนกำหนดค่าเสียหายให้เป็นจำนวน 300 ปอนด์...” ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนเงินที่สูงมากในสมัยนั้น โดยท่านผู้พิพากษา Lord Camden ให้เหตุผลในการกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวไว้ด้วยว่าเป็น “ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ” ซึ่งทั้ง 2 คดีที่กล่าวข้างต้นถือเป็นที่มาของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

ภายหลังที่ศาลได้มีคำพิพากษาในคดี Wilkes v. Wood และคดี Huckle v. Money แล้ว ศาลของประเทศอังกฤษก็ได้มีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษในคดีต่าง ๆ จาก การกระทำละเมิดอันมีลักษณะเช่นเดียวกันเรื่อยมาอย่างแพร่หลาย เช่น คดีทำร้ายร่างกาย (Assault) คดีการจำคุกผิดคน (False Imprisonment) คดีการหมิ่นประมาท (Defamation) เป็นต้น ทำให้เห็นว่ากฎหมายของประเทศอังกฤษนั้นอนุญาตให้คณะลูกขุนสามารถกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษและเพื่อเป็นการยับยั้งป้องปรามมิให้กระทำความผิดในลักษณะเดียวกันขึ้นซ้ำอีกในอนาคต ขณะเดียวกันยังมุ่งเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่นมิให้กระทำตาม

จากการนำหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบังคับใช้ในการพิจารณาคดีละเมิดของประเทศอังกฤษได้ส่งผลกระทบและมีอิทธิพลอย่างแพร่หลายต่อการพิจารณาคดีละเมิดของประเทศอื่น ๆ ทั้งจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีและประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ซึ่งโดยทั่วไปการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษนั้นจะไม่พบในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เนื่องจากถูกมองว่า ค่าเสียหายในเชิงลงโทษถือเป็นส่วนหนึ่งของบทลงโทษในทางอาญาเท่านั้น จึงปฏิเสธที่จะรับรู้และปฏิเสธการบังคับใช้ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ แต่ก็มีหลายประเทศที่ได้ยอมรับและมีการกำหนดค่าเสียหาย ในเชิงลงโทษ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส ราชอาณาจักรสเปน สาธารณรัฐสโลวีเนีย เป็นต้น ซึ่งตรงข้ามกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีต

ประเพณีที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยให้ศาลสามารถที่จะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษได้ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศแคนาดา เป็นต้น โดยเฉพาะประเทศอังกฤษซึ่งถือเป็นประเทศต้นแบบของการบังคับใช้ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ อย่างไรก็ตามในส่วนของแนวทางการบังคับใช้ในการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษของแต่ละประเทศนั้นพบว่ายังไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกล่าวคือแต่ละประเทศยังคงมีรูปแบบและวิธีการที่ใช้ใน การพิจารณาที่แตกต่างกันออกไป

แนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

แนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษนั้นอยู่บนพื้นฐานนโยบายสาธารณะและเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม (Public Policy and the Interest of Society and for the Public Benefit) ซึ่งแนวความคิดนี้มีแนวความคิดในทางอาญาเจือปนอยู่มากกว่าที่จะเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งแต่เพียงอย่างเดียว โดยค่าเสียหายในเชิงลงโทษถือเป็นการลงโทษในทางแพ่งอย่างหนึ่งจากการกระทำละเมิดที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงเกินปกติและเป็นการยับยั้งป้องปรามการกระทำความผิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคต ขณะเดียวกันยังมุ่งเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่นมิให้กระทำตามเช่นนั้นด้วย นอกจากนี้ยังอาจสามารถกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการทดแทนให้แก่โจทก์สำหรับความทุกข์ทรมานจากการถูกกระทำละเมิดได้อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าค่าเสียหายในเชิงลงโทษมิได้ถูกกำหนดขึ้นตามแนวความคิดของการลงโทษ ในทางอาญา แต่ค่าเสียหายในเชิงลงโทษถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งในทางแพ่งซึ่งไม่ใช่โทษในทางอาญา เนื่องจากการลงโทษทุกอย่างไม่ใช่จะถือว่าเป็นการลงโทษในทางอาญาเสียทั้งหมด แต่การลงโทษในทางอาญาต่างหากที่ถือว่าเป็นการลงโทษ (Herbert L. Packer, 1968 : 35) อีกทั้งวัตถุประสงค์ของการลงโทษในทางแพ่งกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษในทางอาญาก็มีความแตกต่างกัน เนื่องจากการลงโทษในทางแพ่งต้องการลงโทษเพื่อชดใช้เยียวยาความเสียหายต่อส่วนบุคคล ส่วนการลงโทษทางอาญาเป็นการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการชดเชยต่อสิ่งที่ได้กระทำความผิดต่อสาธารณะตามแนวความคิดเพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม

ความหมายของค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

ความหมายทั่วไปของ“ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ” หมายถึง ค่าเสียหายในทางแพ่งซึ่งกำหนดเพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือจากค่าเสียหายในเชิงทดแทน (Compensatory Damages) อันมี

สาเหตุมาจากลักษณะและพฤติการณ์ของจำเลยที่ได้กระทำละเมิดโดยมีเจตนาชั่วร้าย (Malice) จงใจหรือเจตนา (Willful Action) ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Gross Negligence) ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น (Recklessness) กดขี่ข่มเหง (Oppressive) ใส่ร้าย (Invidious) เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำละเมิดและเป็นการยับยั้งป้องปรามมิให้กระทำมิชอบเช่นนั้นอีก ขณะเดียวกันยังมุ่งเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่นมิให้กระทำตามเช่นนั้นด้วย

วัตถุประสงค์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

ค่าเสียหายในเชิงลงโทษถูกกำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสังคม โดยส่วนรวมด้วยการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดอันเป็นผลมาจากการกระทำละเมิดที่มีความรุนแรงหรือเป็นการประทุษร้ายอย่างร้ายแรง นอกจากนี้ค่าเสียหายในเชิงลงโทษยังมีส่วนช่วยสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายกรณีที่การกำหนดค่าสินไหมทดแทนไม่ได้สะท้อนถึงความเสียหายได้อย่างแท้จริง โดย Ellis (1982) (Mark Peterson, Syam Sarma, and Michael Shanley, 1987 : 2) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไว้ 7 ประการ ดังนี้

1) เพื่อเป็นการลงโทษจำเลยในคดีแพ่ง (Punishment of the Defendant)
2) เพื่อเป็นการยับยั้งป้องปรามในกรณีทั่วไป (General Deterrence)
3) เพื่อเป็นการยับยั้งป้องปรามในกรณีเฉพาะเจาะจง (Specific Deterrence)
4) เพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม (Preservation of the Peace)
5) เพื่อให้กฎหมายเอกชนมีสภาพบังคับในทางกฎหมายมากขึ้น
6) เพื่อเป็นการชดเชยเยียวยาให้กับผู้เสียหายนอกเหนือจากค่าสินไหมทดแทนอื่น ๆ
7) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับค่าทนายความและค่าฤชาธรรมเนียม

ลักษณะและพฤติการณ์โดยทั่วไปของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

แม้ว่าการกระทำความผิดในคดีละเมิดกฎหมายจะให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ แต่ก็มิใช่ทุกกรณีที่ผู้เสียหายจะสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายในเชิงลงโทษได้ โดยทั่วไปประเทศที่มีการยอมรับและบังคับใช้หลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษนั้น ส่วนใหญ่มิได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่ากรณีใดบ้างที่ควรจะได้รับค่าเสียหายในเชิงลงโทษ หากแต่ปรากฏในทางคดีที่มีลักษณะและพฤติการณ์การกระทำความผิดที่เป็นการซ้ำเติมให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น เช่น การกระทำโดยมีเจตนาชั่วร้าย (Maliciousness) การกระทำโดยจงใจ (Willfulness) การ

กระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่คำนึงถึงสิทธิของบุคคลอื่น (Recklessness) การกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Gross Negligence) การฉ้อโกง (Fraud) การฉ้อโกงอย่างร้ายแรง (Gross Fraud) การกดขี่ข่มเหง (Oppression) การดูหมิ่น (Contumely) หรือการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรม (Outrageous Conduct) ซึ่งลักษณะและพฤติการณ์เหล่านี้ถือเป็นลักษณะและพฤติการณ์โดยทั่วไปที่ให้อำนาจแก่ศาลในการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ ซึ่งหากไม่มีลักษณะและพฤติการณ์เหล่านี้ค่าเสียหายก็จะถูกจำกัดแต่เฉพาะค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น

บทบัญญัติของกฎหมายไทยที่นำเอาแนวความคิดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้

โดยหลักของกฎหมายละเมิดแล้วเมื่อมีการกระทำละเมิดเกิดขึ้น กฎหมายกำหนดหน้าที่ให้ผู้ที่กระทำละเมิดจะต้องชดใช้หรือทดแทนค่าเสียหายในความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้ถูกกระทำละเมิด สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศใช้ระบบประมวลกฎหมายนั้นมีแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายที่ว่า ละเมิดถือเป็นลักษณะหนึ่งของหนี้ในทางแพ่งที่จะต้องชดใช้ให้แก่กัน โดยมุ่งให้ผู้กระทำละเมิดชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นในทำนองเดียวกับหนี้ตามสัญญา โดยในการกำหนดค่าเสียหายนั้นวางอยู่บนพื้นฐานของการชดใช้ค่าเสียหายตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง (Actual Damage) เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถกลับคืนสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงกับฐานะเดิมมากที่สุด โดยเหตุผลที่ว่าผู้เสียหายไม่พึงจะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเกินกว่าหนี้ที่ผู้กระทำละเมิดมีต่อตน อันเป็นไปตามทฤษฎีว่าด้วยหนี้หรือทฤษฎีว่าด้วยภาระหน้าที่ (Theory of Obligation) จากแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลให้การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษในศาลของไทยนั้นไม่สามารถที่จะกำหนดขึ้นได้ เนื่องจากการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิดซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทนั้นกฎหมายไม่เปิดช่องให้มีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ ทำให้การนำแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไม่อาจที่จะนำมาใช้บังคับกับคดีละเมิดได้อย่างเป็นการทั่วไป

อย่างไรก็ตามดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในทางแพ่งในระบบประมวลกฎหมายนั้นได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะผสมผสานมากขึ้น โดยได้มีการนำเอาแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษที่บังคับใช้อยู่ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในแต่ละประเทศเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นประกอบกับภารกิจของกฎหมายละเมิดในปัจจุบันนั้น

นอกจากจะมุ่งเพื่อทำหน้าที่ยืนยันถึงสิทธิและหน้าที่อันชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ไม่ควรจะมุ่งเพื่อชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ควรมุ่งเพื่อประโยชน์ในการยับยั้งป้องปรามอันเป็นการลดความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย อีกทั้งแนวความคิดของค่าเสียหายในเชิงลงโทษถือเป็นมาตรการทางกฎหมายหนึ่งที่มีประโยชน์สามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายและสามารถสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้คนในสังคมได้ ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าว แม้ว่าการนำแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไม่สามารถที่จะนำมาใช้บังคับกับคดีละเมิดได้อย่างเป็นการทั่วไป แต่ในปัจจุบันก็ได้มีการนำเอาแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้กับกฎหมายลักษณะเฉพาะอยู่หลายฉบับในระยะเวลากว่าทศวรรษที่ผ่านมา โดยผู้เขียนขอกล่าวถึงกฎหมายลักษณะเฉพาะที่มีการนำเอาแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้เป็นลำดับ ดังนี้

1. การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 13 ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเมื่อมีการฟ้องคดีตามมาตรา 8 (2) ศาลมีอำนาจกำหนดตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) นอกจากกำหนดค่าสินไหมทดแทนเฉพาะในความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ละเมิดสิทธิในความลับทางการค้าคืนผลประโยชน์ที่ได้จาก หรือเนื่องจากการละเมิดโดยคิดรวมเข้าไปในค่าสินไหมทดแทนได้

(2) ในกรณีไม่อาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนตาม (1) ได้ ให้ศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ควบคุมความลับทางการค้าตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร

(3) ในกรณีที่ปรากฏหลักฐานชัดแจ้งว่าการละเมิดสิทธิในความลับทางการค้าเป็นการกระทำโดยจงใจหรือมีเจตนากลั่นแกล้ง เป็นเหตุให้ความลับทางการค้าดังกล่าวสิ้นสภาพการเป็นความลับทางการค้าให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ละเมิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อ การลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนที่ศาลกำหนดตาม (1) หรือ (2) ได้ แต่ต้องไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนตาม (1) หรือ (2)

การที่ประเทศไทยได้ยกร่างกฎหมายฉบับนี้ขึ้นเป็นผลสืบเนื่องจากพันธกรณีของไทยภายใต้ข้อตกลงองค์การการค้าโลกหรือ WTO ว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs) โดยข้อตกลงดังกล่าวกำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องจัดให้มี การคุ้มครองในเรื่องของความลับทางการค้า

พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 บัญญัติหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไว้ ซึ่งในพระราชบัญญัติฉบับนี้เรียกว่า “ค่าสินไหมทดแทนเพื่อเป็นการลงโทษ” โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 13 (3) อันถือได้ว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่ให้ศาลมี

อำนาจสั่งให้ผู้กระทำละเมิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อเป็นการลงโทษได้เพิ่มขึ้นจาก ค่าสินไหมทดแทนโดยทั่วไป ในกรณีที่ผู้กระทำละเมิดนั้นได้กระทำโดยจงใจหรือมีเจตนากลั่นแกล้งเป็นเหตุให้ความลับทางการค้าดังกล่าวสิ้นสภาพการเป็นความลับทางการค้า โดยจะเห็นได้ว่าการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 เป็นเฉพาะกรณีการกระทำละเมิดในเรื่องของความลับทางการค้าในทางอุตสาหกรรมและในทางธุรกิจการค้าเท่านั้น และถือเป็นการคุ้มครองการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาฉบับแรกของไทยอีกด้วย

2. การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 16 คนพิการที่ได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะ ที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการตามมาตรา 15 มีสิทธิร้องขอต่อคณะ กรรมการให้มีคำสั่งเพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำการนั้นได้ คำสั่งของคณะ กรรมการให้เป็นที่สุด

การร้องขอตามวรรคหนึ่ง ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้ร้องในอันที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดต่อศาลที่มีเขตอำนาจ โดยให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินให้แก่คนพิการที่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมได้ และหากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่คนพิการไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้...

เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2550 คณะรัฐมนตรีและสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. .... โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้การนำหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบัญญัติไว้ด้วย ซึ่งต่อมาสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ให้ความเห็นชอบและประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทำให้ “พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ พ.ศ. 2550” มีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2550

จะเห็นได้ว่า นอกจากพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 ที่ได้นำเอาหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้บังคับเป็นผลสำเร็จแล้ว พระราช บัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ถือเป็นกฎหมายฉบับที่สองที่ได้มีการนำเอาหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาบังคับใช้ในกฎหมายไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญและให้ความคุ้มครองต่อคนพิการเพื่อเป็นยับยั้งและป้องปรามการกระทำที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ โดยหากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

อย่างร้ายแรง ศาลสามารถที่จะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่คนพิการไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงได้

3. การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 11 นอกจากค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) ค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายต่อร่างกายสุขภาพ หรืออนามัยของผู้เสียหาย และหากผู้เสียหายถึงแก่ความตาย สามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจ

(2) หากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้ประกอบการได้ผลิต นำเข้า หรือขายสินค้าโดยรู้ อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือมิได้รู้เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเมื่อรู้ว่าสินค้าไม่ปลอดภัยภายหลังจากการผลิต นำเข้า หรือขายสินค้านั้นแล้ว ไม่ดำเนินการใด ๆ ตามสมควรเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงนั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้ายแรงของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ การที่ผู้ประกอบการรู้ถึงความไม่ปลอดภัยของสินค้า ระยะเวลาที่ผู้ประกอบการปกปิดความไม่ปลอดภัยของสินค้า การดำเนินการของผู้ประกอบการเมื่อทราบว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการ การที่ผู้ประกอบการได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีการตราพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ขึ้นและมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติกฎหมายไว้เพียง 16 มาตราเท่านั้นซึ่งนับว่าสั้นมาก

โดยพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ได้นำหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษที่ใช้อยู่ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีมาเป็นแนวทางในการร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยจะเห็นได้จากคำชี้แจงของคณะกรรมาธิการที่เสนอร่างพระราชบัญญัติต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า “ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษมีตัวอย่างอยู่ในพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 ซึ่งได้กำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษไว้ไม่เกิน

สองเท่าของความเสียหายที่แท้จริง ส่วนในกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นในระยะหลังศาลสูงสุดของอเมริกาได้มีคำแนะนำว่า ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษไม่ควรเกินสิบเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง แต่ที่คณะกรรมาธิการกำหนดไว้ที่สี่เท่าเท่านั้น เพราะเห็นว่าการที่ผู้ประกอบการดังกล่าวทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้บริโภคนั้นเป็นสิ่งที่เอาเปรียบต่อสังคม มิใช่อย่างปัจเจกชนกับผู้ประกอบการในเรื่องความลับทางการค้าซึ่งกำหนดไว้สองเท่าของความเสียหายที่แท้จริง

ต่อมาพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขโดยได้มีการปรับลดจำนวนค่าเสียหายในเชิงลงโทษลงจากจำนวนสี่เท่าเหลือเพียงจำนวนสองเท่าของความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น

โดยในส่วนของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษหรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษนั้นปรากฏอยู่ในมาตรา 11 (2) และถือเป็นกฎหมายฉบับที่สามของประเทศไทยที่ได้มีการนำเอาหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบัญญัติไว้ในกฎหมายไทย

4. การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 42 ถ้าการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบธุรกิจกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคหรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันย่อมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้บริโภค ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบธุรกิจได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบธุรกิจ การที่ผู้ประกอบธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนใน การก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนเงินไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด

โดยเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ขึ้นมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไว้ในมาตรา 42 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้เรียกว่า “ค่าสินไหม

ทดแทนเพื่อเป็นการลงโทษ” โดยบัญญัติให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากค่าสินไหมทดแทนจากผู้ประกอบการที่กระทำไม่สุจริต ทำให้เห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ถือเป็นการพัฒนาแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในทางแพ่งในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษและเพื่อเป็นการยับยั้งป้องปราม ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันบทลงโทษในทางอาญาที่เกี่ยวกับคดีผู้บริโภคมีอัตราโทษที่ไม่สูง ทำให้ในทางปฏิบัติจึงไม่สัมฤทธิ์ผลให้ผู้ประกอบการเกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงมูลเหตุจูงใจของผู้ประกอบการที่ได้เอาเปรียบผู้บริโภคเพื่อต้องการประโยชน์ในทางทรัพย์สินแล้วก็น่าที่จะริบประโยชน์นั้นเสีย จึงเกิดเป็นหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษขึ้น ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวมีบัญญัติอยู่ในกฎหมายของต่างประเทศ อีกทั้งพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดต่อสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ก็ได้นำเอาหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาบัญญัติและบังคับใช้เช่นเดียวกัน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ถือเป็นกฎหมายฉบับที่สี่ของประเทศไทยที่ได้มีการนำเอาหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบัญญัติไว้

5. การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 9 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นวรรคสองของมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

“ในกรณีที่ปรากฏหลักฐานชัดแจ้งว่าการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงเป็นการกระทำโดยจงใจหรือมีเจตนาเป็นเหตุให้งานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงสามารถเข้าถึงโดยสาธารณชนได้อย่างแพร่หลาย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ละเมิดจ่ายค่าเสียหายเพิ่มขึ้นไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายตามวรรคหนึ่ง”

พระราชบัญญัติฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่ได้มีการนำเอาหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้บังคับ โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในมาตรา 9 ซึ่งแม้เนื้อความในบทบัญญัติของมาตรานี้จะใช้คำว่า “...ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ละเมิดจ่ายค่าเสียหายเพิ่มขึ้นไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหาย...” แต่ก็เป็นที่ชัดเจนว่าค่าเสียหายที่ศาลกำหนดขึ้นนั้นถือเป็นการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ ทั้งนี้เนื่องจากกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้อธิบายเพิ่มเติมถึงสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวไว้ว่า “...เพื่อเพิ่มบทบัญญัติเรื่องค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive damages) โดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงจ่ายค่าเสียหายเพิ่มขึ้นไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหาย ในกรณีที่ปรากฏหลักฐานชัดแจ้งว่ามีการกระทำโดยจงใจหรือมีเจตนาให้งานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง

สามารถเข้าถึงโดยสาธารณชนได้อย่างแพร่หลาย...” ซึ่งการนำหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้บังคับในกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับนี้ถือเป็นความก้าวหน้าของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภายหลังจากการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้บังคับในพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545

6. การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 18 บุคคลใดเห็นว่าตนได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และมิใช่เป็นเรื่องที่มีการฟ้องร้องเป็นคดีอยู่ในศาลหรือที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งเด็ดขาดแล้ว ให้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะ กรรมการ วลพ. เพื่อพิจารณาวินิจฉัยว่ามีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศหรือไม่ คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ วลพ. ให้เป็นที่สุด ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณา และการวินิจฉัยให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ สทพ.

การร้องขอตามวรรคหนึ่ง ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้ร้องในอันที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดต่อศาลที่มีเขตอำนาจ โดยให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินให้แก่บุคคลซึ่งถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศได้ และหากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่บุคคลซึ่งถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้...

โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไว้ในมาตรา 18 วรรค 2 และถือได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการพัฒนาและมีความแตกต่างไปจากพระราชบัญญัติฉบับอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ที่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไว้ ดังจะสังเกตเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 18 วรรค 2 ได้บัญญัติโดยใช้คำว่า “ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ” ซึ่งมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Punitive Damages” มิใช่คำว่า “ค่าสินไหมทดแทนเพื่อเป็นการลงโทษ” โดยบัญญัติให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่หากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง โดยศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษให้แก่บุคคลซึ่งถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศได้ไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้ และนี่ถือเป็นกฎหมายฉบับที่หกที่ได้มีการนำเอาหลักเกณฑ์ของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบัญญัติไว้ในกฎหมายของไทย

6.7 การกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560

บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ

มาตรา 142 นอกจากความรับผิดตามมาตรา 139 ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษ ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย

หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ได้รับอนุญาตได้ประกอบกิจการเหมืองแร่โดยรู้อยู่แล้วว่าการประกอบกิจการเหมืองแร่นั้นไม่ปลอดภัย หรือมิได้รู้เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเมื่อรู้ว่าการประกอบกิจการเหมืองแร่ไม่ปลอดภัยภายหลังจากการทำแร่นั้นแล้วไม่ดำเนินการใด ๆ ตามสมควร เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบกิจการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงนั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้ายแรงของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ การที่ผู้ประกอบกิจการรู้ถึงความไม่ปลอดภัยของการประกอบกิจการ ระยะเวลาที่ผู้ประกอบกิจการปกปิดความไม่ปลอดภัยของการประกอบกิจการของผู้ประกอบกิจการเมื่อทราบว่าการประกอบกิจการทำเหมืองแร่นั้นไม่ปลอดภัย ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบกิจการได้รับ สถานะทางการเงินของ ผู้ประกอบกิจการ การที่ผู้ประกอบกิจการได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นตลอดจนการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

ก่อนที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะได้บัญญัติขึ้นนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นเรื่องด่วนเมื่อต้นเดือนมีนาคม พ.ศ.2559 เพื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. .... โดยมีเหตุผลความจำเป็นในการเสนอร่างพระราชบัญญัติคือโดยที่พระราชบัญญัติพิกัดอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. 2509 และพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้บทบัญญัติไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน สมควรที่จะปรับปรุงโดยนำหลักการของกฎหมายทั้งสองฉบับมาบัญญัติไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน

ปัจจุบันร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขและประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2560 เรียกว่า “พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560” ซึ่งจะเห็นได้ว่าในส่วนของความรับผิดทางแพ่งนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้ผู้ได้รับอนุญาตต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เกิดจากการประกอบกิจการของตนต่อความเสียหายอันเกิดขึ้นให้แก่รัฐตั้งแต่สองเท่าแต่ไม่เกินสามเท่าของมูลค่าแร่ที่ได้จากการทำเหมืองในบริเวณดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ในส่วนของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษนั้นปรากฏอยู่ในมาตรา 142 (2) โดยบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงนั้นในกรณีที่ข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ได้รับอนุญาตได้ประกอบกิจการเหมืองแร่โดยรู้อยู่แล้วว่าการประกอบกิจการเหมืองแร่นั้นไม่ปลอดภัย หรือมิได้รู้เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเมื่อรู้ว่าการประกอบกิจการเหมืองแร่ไม่ปลอดภัยภายหลังจากการทำแร่นั้นแล้วไม่ดำเนินการ

ใด ๆ ตามสมควรเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายนั้น ซึ่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560 ฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายฉบับล่าสุดที่ได้มีการนำเอาหลักเกณฑ์ของค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาบัญญัติไว้ในกฎหมายไทยในปัจจุบันนี้

บทสรุป

จะเห็นได้ว่าบรรดากฎหมายที่ผู้เขียนได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ต่างล้วนเป็นกฎหมายลักษณะเฉพาะ ซึ่งมีพื้นฐานความรับผิดจากกฎหมายลักษณะละเมิดทั้งสิ้น โดยได้มีการนำเอาแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาปรับใช้ตลอดระยะเวลากว่าทศวรรษที่ผ่านมา และพอจะมองเห็นถึงแนวโน้มของการนำเอาแนวความคิดดังกล่าวมาปรับใช้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ กับกฎหมายลักษณะเฉพาะอย่างอื่น ๆ อีกในอนาคต สำหรับผู้เขียนนั้นยังคงเฝ้าติดตามและมีความหวังว่าสักวันหนึ่งแนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษน่าจะสามารถนำมาปรับใช้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิดซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทได้ด้วย อันจะส่งผลให้แนวความคิดของการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษสามารถนำมาบังคับใช้กับคดีละเมิดได้อย่างเป็นการทั่วไปอันจะเป็นการขยายกรอบการชดเชยเยียวยาและสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหายได้มากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยับยั้งป้องปรามการกระทำละเมิดได้อีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

Elliot Klayman and Seth Klayman, “Punitive Damages: Toward Torah-based Tort Reform,” Cardozo Law Review 23, 1 (June 2001): 221-225.

Herbert L. Packer, The Limits of the Criminal Sanction (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1968), p. 35.

Mark Peterson, Syam Sarma, and Michael Shanley, Punitive Damages: Empirical Findings (Santa Monica, Calif.: The Rand Corporation, 1987), p. 2.

Melvin M. Belli, “Punitive Damages: Their History, Their Use and Their Worth in Present-day Society,” U.M.K.C Review 2 (October 1980): 49; A concise review of the topic is found in Klayman and Klayman, op. cit., p. 225.

Susan M. Peter, “Punitive Damages in Oregon,” Willamttel L. Review 18 (May 1982): 369, 372; A concise review of the topic is found in Klayman and Klayman, op. cit., p. 225.

คดี Wilkes v. Wood, (1763) 98 Eng. Rep. 489.

คดี Huckle v. Money, (1763) 95 Eng. Rep. 768.

พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 มาตรา 13

แนวทางการสร้างความฉลาดรู้ทางภาษาด้วยการใช้เกมเป็นฐาน

GAME-BASED LEARNING APPROACH IN BUILDING LANGUAGE LITERACY

[1]อัมพวรรณ อิ่มเอมทรัพย์, [2]อาทิตย์ ศรีจันทร์ดร, [3]รักคุณ ปัญญาวุธาไกร, [4]ปรภัทร คงศรี และ [5]ปรวิศา นำบุญจิตร์

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ประเทศไทย

Mae hong son College, Chiang Mai Rajabhat University, Thailand

[1]ampawan_ima@cmru.ac.th

Received: July 08, 2023; **Revised**: July 29, 2023; **Accepted**: August 31, 2023

บทคัดย่อ

การเข้ามาอินเทอร์เน็ต ทำให้โลกยุคปัจจุบันกลายเป็นโลกยุคดิจิทัล เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้คนจากสองพื้นที่ห่างไกลได้อย่างรวดเร็ว ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายในระยะเวลาอันสั้น ทำให้ผู้คนในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องพัฒนาทักษะเพื่อการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันจึงต้องคำนึงถึงการสร้างบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้และทำความเข้าใจ และแสดงออกต่อเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและในระดับสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษา (Language Literacy) ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญเพื่อการพัฒนาทักษะอื่นๆ

---

[1]อาจารย์, สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[2] อาจารย์, สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[3] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[4] อาจารย์, สาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน

[5] อาจารย์, สังกัดโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ที่จำเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมเป็นฐาน จึงเป็นหนึ่งในแนวทางการสอนที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน ที่ต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้ไปพร้อมกับทักษะทางสังคม

คำสำคัญ ความฉลาดรู้ทางภาษา, การเรียนรู้แบบ Constructivism, การเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน,

Abstract

The internet has played an essential role in shaping our digital world. It has swiftly connected people from remote areas, granting them access to information and facilitating rapid societal changes. In the 21st century, individuals have been actively enhancing their skills for more effective use of this technology. Modern education must prioritize cultivating individuals who possess knowledge and the capacity to learn, comprehend, and effectively communicate diverse narratives within their social, cultural, and international contexts. Notably, language literacy development serves as a cornerstone for acquiring other necessary skills. Consequently, it stands out as a suitable teaching method for today, fostering the growth of cognitive and social skills.

Keywords: Language Literacy, Constructivism, Game-Based Learning

บทนำ

นับตั้งแต่ปี 2015 เป็นต้นมา เมื่อองค์การสหประชาติได้ประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยมีเป้าหมายร่วมกันทั้งสิ้น 17 ข้อ ซึ่งหนึ่งในหัวข้อสำคัญดังกล่าวคือ หัวข้อที่ 4 (SDG 4) ว่าด้วยการพัฒนาด้านการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างหลักประกันให้การศึกษามีคุณภาพอย่าง เท่าเทียมและครอบคลุม ส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน (Quality Education) ประเทศไทยในฐานะหนึ่งในประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติก็ได้นำเอาวาระการพัฒนาดังกล่าวเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาประเทศ โดยปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 (สำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) ซึ่งระบุให้จัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นให้เป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all) และการศึกษาอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) (น.109) มุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบไปด้วยทักษะจำเป็น คือ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและการทำงาน และทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้จัดทำร่างแผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายภาษาแห่งชาติ พ.ศ. 2561-2564 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของคนในชาติ สืบสานการใช้ภาษาไทยมาตรฐาน ควบคู่ไปกับการอนุรักษณ์ภาษาถิ่น และส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อเพิ่มศักยภาพและโอกาสในสังคม (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2561 น.75) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนในสังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญของภาษา เห็นคุณค่า และยอมรับความแตกต่างของภาษา สามารถใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ คนในท้องถิ่นใช้ภาษาถิ่นอย่างแพร่หลายมากขึ้น อีกทั้งสามารถใช้ภาษาต่างประเทศมากขึ้น และใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2561)

จะเห็นได้ว่า แนวทางในการพัฒนาคนทั้งในระดับชาติ และนานาชาตินั้น อยู่บนพื้นฐานของการสร้างความเสมอในคนทุกกลุ่ม มุ่งเน้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาความยั่งยืน ภายใต้บริบทความเป็นพลเมืองของประเทศและพลเมืองโลก โดยให้ความสำคัญกับการมีความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันจึงต้องคำนึงถึงการสร้างบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้และทำความเข้าใจ และแสดงออกต่อเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมทั้งบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและในระดับสากล ความรู้ความสามารถดังกล่าวนั้นเรียกกันว่า Literacy

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความหมายของความฉลาดรู้ทางภาษา และเสนอแนวคิดการพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษาอังกฤษเพื่อการออกแบบและจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนที่เหมาะสมกับความต้องการของยุคปัจจุบัน

Literacy ความฉลาดรู้ที่ไปไกลกว่าการอ่านออกเขียนได้

การเข้ามาอินเทอร์เน็ต ทำให้โลกยุคปัจจุบันกลายเป็นโลกยุคดิจิทัล เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้คนจากสองพื้นที่ห่างไกลได้อย่างรวดเร็ว ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายในระยะเวลาอันสั้น ทำให้ผู้คนในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องพัฒนาทักษะเพื่อการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในทักษะที่จำเป็นในยุคปัจจุบันคือ ความสามารถในการใช้

ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษ เนื่องจากเป็นภาษากลางเพื่อใช้ในการเชื่อมโยง และเปิดโอกาสให้ผู้คนทั่วโลกสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และสื่อสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้วงการการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่เตรียมคนเพื่อพร้อมสู่การใช้ชีวิตในอนาคต ต้องหันกลับมาทบทวนบทบาทหน้าที่ และวิธีการอีกครั้ง เพื่อปรับเปลี่ยนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองความต้องการของโลกยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง และสิ่งหนึ่งที่วงการการศึกษาให้ความสำคัญ และเกิดการทบทวนใหม่ คือ Literacy ซึ่งเป็นคำสำคัญและปรากฏอยู่ในการนิยามทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21

Literacy ตามความเข้าใจดั้งเดิมนั้น หมายถึง ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ (ราชบัณฑิตยสภา, 2546; Cambridge dictionary,2021; Merriam-Webser, 2021; Collin,2021) แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันทำให้องค์กรต่างๆ ปรับเปลี่ยนนิยามดังกล่าวเพื่อให้เหมาะสมและทันต่อความต้องการที่เปลี่ยนเปลี่ยนไปองค์การยูเนสโก้ (Montaya, 2018) ได้ให้คำนิยามว่า Literacy หมายถึง ความสามารถในการระบุ ทำความเข้าใจ แปลความ สร้าง สื่อสาร และคำนวณ โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาที่หลากหลาย OECD (2021) ให้ความหมายว่า ความสามารถในการระบุ เข้าใจ แปลความหมาย สร้าง สื่อสาร และคำนวณ โดยใช้การเขียน หรือการพิมพ์ด้วยวัสดุที่เกี่ยวข้องตามบริบทต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคล เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและเพื่อการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนของตนและสังคมที่กว้างออกไป สำหรับในประเทศไทย สำนักราชบัณฑิตยสภา(2562) ได้ให้คำนิยามของคำว่า Literacy ใหม่ไว้ ความฉลาดรู้ ซึ่งมาจากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งได้พระราชทานไว้ตั้งแต่ปี 2524 และตรงกับความหมายของ Literacy ในระดับสากล (ทิศนา แขมมณี, 2562) นิยามของ ความฉลาดรู้ จึงหมายถึง การรู้รอบและเข้าใจสาระที่ถูกต้อง ชัดเจน สามารถต่อยอดและนำไปใช้ในชีวิตจริง

จากแนวคิดต่าง ๆ จะเห็นได้ว่านิยามที่แท้จริงของ literacy หรือ ความฉลาดรู้ ในปัจจุบันนั้นมีความหมายกว้างไปกว่าการอ่านออกเขียนได้ แต่หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการทำความเข้าใจต่อความรู้ (เนื้อหา ข้อมูลต่าง ๆ) และความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ (องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น) ดังกล่าวในบริบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง และการพัฒนาความฉลาดรู้นั้น จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้ความสามารถด้านภาษาในการสื่อสาร เพื่อส่งผ่านข้อมูลต่างๆไปสู่ผู้รับและถ่ายทอดจากผู้รับไปสู่ในสังคมในบริบทต่างๆ ดังนั้น กระบวนการพัฒนาความฉลาดรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องมีความฉลาดรู้ทางภาษาเป็นพื้นฐานควบคู่ เพราะภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิดและความรู้ทั้งหมด อีกทั้งเป็นหนึ่งในความฉลาดรู้พื้นฐานที่สำคัญของปัจจุบัน (ทิศนา แขมมณี, 2562)

ความฉลาดรู้ทางภาษา Language Literacy

การแสดงออกทางความฉลาดรู้นั้นจำเป็นต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือเพื่อการแสดงออกถึงความสามารถ ความรู้สึกนึกคิดของตน ความฉลาดรู้ทางภาษาจึงถือเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างความฉลาดรู้ของบุคคลหนึ่ง ๆ

Raphael and Hiebert (1996) ให้นิยามของ Language Literacy ไว้อย่างน่าสนใจว่า Language หมายถึง กิจกรรมที่ใช้การเปล่งเสียงเข้ามาเกี่ยวข้อง ในขณะที่ Literacy นั้น คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวหนังสือ ซึ่งไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่ทั้งสองสิ่งต้องบูรณาการร่วมกันทำงานร่วมกัน เนื่องจากมนุษย์ต้องการภาษาเพื่อใช้งาน ไม่ว่าจะเป็นการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และเพื่อการควบคุมสิ่งแวดล้อม (Crawford,1993) ด้วยเหตุนี้ ภาษาและความฉลาดรู้จึงมีความเกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ การพัฒนาภาษาและความฉลาดรู้ เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการ ผ่านการร้องขอ การปฏิเสธ การสั่ง นอกจากนั้น ยังเป็นเครื่องมือเพื่อแบ่งปันความรู้สึกนึกคิดกับคนในครอบครัว หรือในสังคม เพื่อการรับและส่งข้อมูลระหว่างกัน เพื่อการสร้างและการจินตนาการผ่านบทกวี นวนิยาย และเป็นเครื่องมือที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในลักษณะทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม (Both Wells (1973) และ Halliday (1977) อ้างใน Crawford (1993)

ทิศนา แขมมณี (2562) ได้ให้นิยามของ ความฉลาดรู้ทางภาษา ไว้อย่างน่าสนใจว่า ความฉลาดรู้ทางภาษา คือ การมีความรู้เกี่ยวกับภาษา การมีทักษะทางภาษา ทั้งทางด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน รวมไปถึงการมีคุณลักษณะและสมรรถนะในการนำความรู้และทักษะทางด้านภาษาไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสม มั่นใจ มีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความฉลาดรู้ทางภาษานั้น ไม่ใช่เพียงทักษะการอ่านและการเขียนเพื่อสื่อสาร แต่หมายถึง การมีความรู้ความสามารถทางภาษา ทั้งการฟัง พูด อ่านและเขียน ที่สามารถนำไปใช้เพื่อการทำความเข้าใจ การใช้ การประเมิน การสะท้อนคิด และการเชื่อมโยงความรู้ของตนในสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อพัฒนาความรู้และศักยภาพของตนเองหรือเพื่อการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม

ความฉลาดรู้ทางภาษาของเด็กไทย

จากการรายงานผลการสอบ PISA ซึ่งเป็นโปรแกรมประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากลหน่วยงานภายใต้การกำกับขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ซึ่งทำการประเมินการใช้ความรู้ และทักษะในชีวิตจริง หรือ ความฉลาดรู้ ได้แก่

ความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) ความฉลาดรู้ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) และ ความฉลาดรู้ทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) ของประเทศไทยประจำปี 2018 (PISA THAILAND, 2019) พบว่า ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 66 จาก 77 ประเทศ และมีคะแนนต่ำว่าคะแนนเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD ทั้งสามด้าน โดยมีคะแนนเฉลี่ยด้านการอ่านอยู่ที่ 393 ซึ่งต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยที่ 487 ด้านคณิตศาสตร์ที่ 419 ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยที่ 489 และด้านวิทยาศาสตร์ที่ 426 ซึ่งต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยที่ 489 ซึ่งจากการวิเคราะห์แนวโน้มของผลการประเมินดังกล่าว พบว่า คะแนนในด้านความสามารถด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์นั้นค่อนข้างคงที่ แต่ความสามารถด้านการอ่านลดลงเนื่องจากมีความสามารถด้านการอ่านไม่ถึงระดับ 2 เพิ่มขึ้นถึง 10 % ซึ่งทาง สสวท. ได้ให้ข้อสังเกตว่า ทั้งกลุ่มนักเรียนที่ได้คะแนนสูงและกลุ่มที่มีคะแนนต่ำ มีจุดอ่อนที่ด้านการอ่าน ซึ่ง PISA แบ่งการวัดความสามารถด้านการอ่านออกเป็น 3 ด้าน (Pisa, 2020) คือ

1. Locate Information ความสามารถในการอ่านและค้นข้อมูลจากเนื้อเรื่อง สามารถระบุที่มาขอข้อมูล และสามารถตัดสินในใจการเลือกข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้อง รวมถึงบอกแหล่งที่มาของข้อมูลดังกล่าว

2. Understanding ความสามารถในการอ่านและตีความเนื้อหาสามารถบูรณาการเนื้อหาในบทความกับเรื่องอื่นๆ สามารถหาแนวคิดหลักที่ผู้เขียนต้องการสื่อ รวมถึงสามารถสรุปความได้

3. Evaluation and Reflection ความสามารถในการประเมินคุณภาพและความน่าเชื่อถือของเนื้อหา สามารถสะท้อนความคิดเห็นอย่างมีวิจารณญาณ สามารถเปรียบเทียบและเลือกข้อมูลต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ PISA ให้ความสำคัญในความฉลาดรู้ด้านการอ่านนั้น ล้วนเป็นทักษะที่ต้องมีพื้นฐานทางด้านภาษาที่ดี ไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานด้านคำศัพท์ ด้านไวยากรณ์และการตีความหมาย ซึ่งจำเป็นต้องใช้เพื่อการพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษาทั้งสิ้น

การพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษา

ความฉลาดรู้ทางภาษานั้นมีองค์ประกอบสำคัญสองประการ คือ ทักษะทางสมอง และทักษะทางสังคม ภาษาเป็นเครื่องมือที่มีวิวัฒนาการมาจากเสียง (Saussure, 1959) มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความสามารถในการเรียนรู้ภาษา และมีความต้องการเรียนรู้ภาษาตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งเป็นความต้องการตามธรรมชาติ (Slinker and Grass, 1993) อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ภาษาเป็นกระบวนการที่ต้องใช้การสะสมทักษะ ซึ่งได้มีปัจจัยมาจากทั้งตัวผู้เรียน บริบท และการเรียนการสอน ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนเข้าโรงเรียน และสั่งสมจนกระทั่งเป็นกลายเป็นผู้ใหญ่ ปัจจัยส่งผลต่อการ

อ่านออกและการเขียน ซึ่งหมายถึงการมีความฉลาดรู้ทางภาษานั้น August and Shanahan (2008) อธิบายว่า เริ่มต้นตั้งแต่*การเข้าใจภาษาพูด การคุ้นเคยกับตัวอักษร การเข้าใจความหมายของตัวอักษร การเข้าใจโครงสร้างของประโยค และความอยากเรียนรู้ภาษา นอกจากนั้น การเข้าใจสิ่งที่ต้องการสื่อสารในงานเขียนใด ๆ นั้น ผู้เรียนต้องมี*ความสามารถในการเข้าใจกฎต่าง ๆ ที่ใช้ในการสื่อความหมายของงานเขียนเหล่านั้น และสามารถที่จะถอดรหัส และสร้างรหัสทางภาษาเพื่อเข้าใจความหมายที่สื่อผ่านตัวอักษรและรูปแบบการเรียบเรียงประโยคดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่การใช้ภาษาเพื่อสื่อสารตามความต้องการของตนเอง และเกิดเป็นความฉลาดรู้ทางภาษาของตนเอง

นอกจากนั้น ความฉลาดรู้ทางภาษาเป็นกลไกทางสังคม การเรียนรู้ใด ๆ ย่อมเกิดขึ้นได้จากการใช้ภาษา ดังนั้น ภาษา language จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม รวมถึงเกิดการเรียนรู้และเติบโต นอกจากนั้น ความฉลาดรู้ทางภาษา literacy เป็นกระบวนการคิดขั้นสูง เนื่องจากต้องใช้การแปลความจากตัวอักษร และการตีความเนื้อหาต่าง ๆ และการเรียนรู้นั้นต้องเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มีความรู้มากกว่า ซึ่ง Harre(1986) (อ้างใน Raphael and Hiebert (1996) ได้เสนอโมเดลที่เรียกว่า Vygotsky Space เพื่อแสดงให้เห็นกลไกการการทำงานทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษา และการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งแบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ช่วง

ช่วงที่ 1 Public-private ช่วงของการสังเกตกระบวนความคิด ซึ่งสามารถสังเกตอย่างเป็นรูปธรรมได้ ผ่านการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกัน หรือ ใช้การเขียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตั้งคำถามของผู้สอนจะช่วยกระตุ้นการคิดของผู้เรียน

ช่วงที่ 2 social – individual เป็นลักษณะของการที่ผู้เรียนแต่ละคนได้สร้างกำหนดกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการสอนและการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน จนกลายเป็นกระบวนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล

ดังนั้นในการพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษาจะครบถ้วน สมบูรณ์ได้นั้นเป็นต้องพัฒนาทั้งด้านทักษะเฉพาะตัวของผู้เรียน คือ ทักษะทางภาษา ควบคู่ไปกับการพัฒนาการใช้ทักษะทางภาษาในการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการเรียนการสอนแบบ constructivism ที่ให้ความสำคัญทั้งทักษะการเรียนรู้และทักษะสังคม จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถใช้เพื่อการพัฒนาทักษะทั้งสองด้านได้อย่างเหมาะสม

การสอนแบบ Constructivism

การเรียนรู้ในรูปแบบ constructivism มีรากฐานความคิดมาจากแนวความคิดของ Piaget ในเรื่องของพัฒนาการทางสมอง (cognitive development) และทฤษฎีด้าน sociocultural ของ Vygotsky มีลักษณะเป็นการเรียนรู้จากบนลงสู่ล่าง (Top-down) ที่ผู้สอนจะไม่สอนในรายละเอียดทั้งหมด แต่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ใจความสำคัญของเรื่องที่เรียน จากนั้นจึงค่อยให้ความสำคัญในรายละเอียดของเนื้อหา ดังนั้นการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ กระบวนการจัดการเรียนรู้จึงต้องเป็นกระบวนการที่ตื่นตัว (active) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการสร้างองค์ความรู้ของตนเองบนพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคล โดยการเลือกและถ่ายโอนข้อมูลที่ได้รับ สร้างสมมติฐาน และตัดสินใจ ผ่านกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของตนเอง และเปิดโอกาสให้สามารถสร้างองค์ความรู้ที่มากกว่าข้อมูล หรือความรู้ที่มีอยู่

ด้วยแนวความคิดดังกล่าวทำให้การจัดการเรียนการสอนแบบ constructivism นั้นผู้สอนจึงต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอนจากการเป็นผู้ให้ความรู้ สู่การเป็นผู้จัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ Bruner (1966) ได้เสนอแนะวิธีการไว้ดังนี้

1. ผู้สอนต้องเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบหลักการ หรือ ความรู้ด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนและผู้สอนต้องมีปฏิสัมพันธ์กันผ่าน active dialogue เช่น การสอนแบบ Socratic learning

3. หลักสูตรต้องมีลักษณะเป็น spiral เพื่อที่จะให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ของตนเองได้อย่างต่อเนื่องจากความรู้และประสบการณ์เดิม

4. เอกสาร และงานที่มอบหมาย ควรมีการแปรความให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่าย เช่น infographic organizers

สำหรับในกระบวนการเรียนการสอนภาษาแบบ constructivism นั้น ควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (Kapur, 2018)

1. Learning and Action Orientedness คือ การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้แบบ cooperative learning ซึ่งเป็นหนึ่งในสิ่งสำคัญที่สุดของการเรียนรู้แบบ constructivism

2. Learning and Individualisation การเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนรายบุคคล โดยให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในสร้างการเรียนรู้ของตนเอง รวมถึงสร้างการตระหนักรู้ด้านภาษาและความแตกต่างทางวัฒนธรรม

3. Learning is mediated through social interaction. แม้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนรายบุคคล แต่การสร้างองค์ความรู้นั้นเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้าง และประกอบองค์ความรู้ (scaffolds) ของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม

การสร้างปฏิสัมพันธ์กับสังคมนั้นต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และสร้างพื้นที่ปลอดภัยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ มีการสะท้อนความคิดด้วยตัวผู้เรียนเอง

4. Learning and problem solving การเรียนรู้และแก้ไขปัญหานั้น เกี่ยวข้องกับ Zone of Proximal Development (ZPD) ซึ่งกล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีนั้น เนื้อหาที่ผู้เรียนต้องเผชิญไม่ควรยาก หรือง่ายจนเกินไป หากง่ายจนเกินไปก็จะไม่ดึงดูดความสนใจ และหากยากจนเกินไปก็ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการพัฒนาทางความคิด ดังนั้น การเลือกหัวข้อในการเรียนรู้ภาษาจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ผู้เรียนและผู้สอนควรมีโอกาสได้พูดคุย ต่อรอง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหัวข้อการเรียนรู้ และผู้เรียนควรมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

5. Language practices ผู้สอนจำเป็นต้องวิเคราะห์ผู้เรียน และเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน

6. Constructivist activities กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นไปเพื่ออธิบายสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การแก้ไขปัญหา หรือ การสร้างคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบ และมุ่งเน้นเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมอย่างมีความหมาย

จากแนวทางดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบ constructivism จะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (spiral) เกิดกระบวนการตระหนักรู้ การคิด การแก้ไขปัญหา การแสวงหาคำตอบ การประเมินผล โดยที่ผู้สอนทำหน้าที่ในการช่วยเหลือด้วย Scaffolding ผ่านการสนทนา การตั้งคำถาม การสะท้อนคิด ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่ง่ายหรือยากจนเกินไป เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่ง การเลือกรูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สามารถกระตุ้น หรือสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งรูปแบบการใช้เกมเพื่อการเรียนรู้เป็นรูปแบบหนึ่งที่มีองค์ประกอบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว

การเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานเกมในวงการการศึกษา

เกมสามารถนิยามได้ว่า เป็นกิจกรรมที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ (Azawi, Faliti and Al-Blushi, 2016)

1. สนุกสนาน (Fun) หมายถึง เป็นกิจกรรมที่มีคุณสมบัติเพื่อใช้ในการทำให้จิตใจมีความสุข

2. แบ่งแยกออกจากกิจกรรมประจำวัน (Separation) หมายถึง มีเวลาและสถานที่สำหรับการทำกิจกรรมที่ชัดเจน

3. ไม่แน่นอน (Uncertainty) ผลลัพธ์ของกิจกรรมไม่สามารถคาดเดาได้

4. ไม่ได้เป็นกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ (Non-productive) กิจกรรมไม่ได้ก่อประโยชน์ในด้านผลผลิตใดๆ แก่ผู้ทำกิจกรรม

5. ควบคุมด้วยกฎเกณฑ์ (Governed by rules) มีกฎเกณฑ์กำกับกิจกรรมที่แตกต่างจากสิ่งที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

6. มีความเป็นนวนิยาย (Fictitious) เป็นกิจกรรมที่แฝงไปด้วยเรื่องราวที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริงหรือแตกต่างจากความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้โดยใช้เกมนั้นเกิดจากความต้องการใช้กิจกรรมเกมเพื่อจูงใจ กระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน (Deterding, Dixon, Khaled and Nacke, 2011; Kapp, 2012) และใช้เพื่อฝึกฝนทักษะต่าง ๆ มีกระบวนการพัฒนาการใช้เกมในการจัดการเรียนการสอน ในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้เล่นเกิดความรู้ มีทัศนคติที่ดี (Sorensen and Meyer, 2007; วิวัฒน์ไชย วรบวร ,2555: 11-20, ณัฐญา นาคะสันต์และชวณัฐ นาคะสันต์, 2559) สร้างความมีระเบียบวินัย ความรัก ความสามัคคี รวมถึงช่วยเปลี่ยนบุคลิกลักษณะของบุคคลได้ (เกริก ท่วมกลาง และ จินตนา ท่วมกลาง, 2555) นอกจากนั้นการใช้เกมทางการศึกษามักมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ส่งการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการประเมินผลตามสภาพจริง (Mcclarty, Frey and Dolan, 2012) โดยมีแนวคิดการใช้เกมเพื่อการเรียนการสอนออกเป็น 2 รูปแบบคือ Gamification และ Game Based Learning

Game Based Learning

การเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game Based Learning) หมายถึง การใช้เกมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ระหว่างที่ผู้เรียนเล่นเกม (Pivec, Dziabenko and Schinnerl, 2003; Azawi, Al-Faliti and Al-Blushi, 2016) และใช้ความสนุกสนานเป็นกระบวนการที่ทำให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจมากขึ้น (Castell, 2011) ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (Lin, Lai and Jong, 2014) และนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนหลากหลายสาขาทั้งในการศึกษาทั่วไป การทหาร หรือ การอบรมต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ ดังต่อไปนี้ (Andreas and Ebner, 2007; Ke, 2008.)

1. เพื่อแทนสื่อแบบเดิมที่ไม่มีชีวิตชีวา และน่าเบื่อ

2. เนื่องจากเนื้อหาวิชาวิชาความยากที่จะเข้าใจ

3. เพื่อเปิดโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ เนื่องจากเนื้อหาดังกล่าวไม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย

4.เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ และการประเมินมีความยากที่จะเข้าใจ

5.เพื่อการพัฒนา และการสร้างกลวิธีการในการสื่อสาร

6. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน

ความแตกต่างของ Gamification และ Game Based Learning

Al-Azawi et all, 2016 ได้ทำการวิจัยและเสนอความแตกต่างของ Gamification Game Based Learning และการใช้เกมการศึกษาทั่วไป ที่เกิดขึ้นต่อผู้เรียน

	Gamification	Game-Based Learning	เกมการศึกษา
นิยาม	การใช้กลไกของเกมในบริบทที่ไม่ใช่เกม และใช้รางวัลตามพฤติกรรมที่เหมาะสม	การใช้เกมเพื่อส่งเสริมประสบการณ์เรียนรู้	เกมที่ออกแบบเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะ เป็นการขยายความคิด ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ หรือ สร้างความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม
วัตถุประสงค์	เพื่อจูงใจผู้เรียนด้วยเกม	ใช้การเอาชนะในเกมจูงใจผู้เรียน	เพื่อสอนความรู้พื้นฐานบางอย่าง
ตัวละคร	ตัวผู้เรียน ตัวละครสมมติ เรื่องราวต่างๆ	ตัวละครตามสถานการณ์	การบรรยาย, ตัวละคร
เทคนิค	การพัฒนาไปตามขั้น คะแนนตัวละครสมมติ เงินสมมติการแข่งขันกันเพื่อนคนอื่นๆ	การจูงใจการฝึกฝนที่เกี่ยวข้องเวลาจำกัดมีเรื่องราวและมีความรู้สึกร่วม มีเป้าหมาย หรือความท้าทายของเกมเป็นเงื่อนไข	การเรียนรู้ การแก้ไขปัญหา การประยุกต์ใช้ การมีปฏิสัมพันธ์ ความสนุกสนาน
ประโยชน์	ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีกว่าการจัดสภาวะแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ที่ดีกว่าได้รับการประเมินอย่างต่อเนื่อง อุปนิสัยการเตรียมพร้อมต่อสถานการณ์เฉพาะหน้าดีขึ้น สามารถประยุกต์ใช้ได้ในการเรียนรู้ทุกประเภท	เพิ่มการเรียนรู้และจดจำ ช่วยให้มีกระบวนการคิดที่เร็วมากขึ้นพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาพัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างการใช้มือและสายตาพัฒนาทักษะอื่นๆ เช่น ทักษะการอ่านแผนที่ เป็นต้น	เพิ่มทักษะทางสมองพัฒนาทักษะทางสังคมเพิ่มความจำมุ่งเพื่อพัฒนาความมั่นใจ เกิดความคิดสร้างสรรค์

จากตารางจะเห็นได้ว่า กระบวนการใช้เกมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนนั้น สามารถที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะการประยุกต์ใช้ทั้งสิ้น อีกทั้งเป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อส่งเสริม และจูงใจให้

ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้มากขึ้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องเลือกและออกแบบการใช้เกมให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

ปัจจัยสำคัญในการออกแบบเกมเพื่อการศึกษา

เกมมีองค์ประกอบหลักสองส่วน คือ กลไกของเกม และกลไกของผู้เล่น (Bjork and Holopainen, 2004; and Sriharee, 2020) นอกจากนั้นในการออกแบบบเกมจำเป็นต้องมีเป้าหมายและรูปแบบการเล่นที่ชัดเจน ซึ่งการออกแบบเกมที่ดี มีองค์ประกอบ 4 ประการ (Plass, J., Homer,B.D., and Kinzer, C.K., 2015) ที่ต้องพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านการคิด (Cognitive Foundation)

จัดเป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญในการออกแบบเกม ต้องเป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เล่นเกิดทักษะการคิดและการเรียนรู้ ซึ่งสามารถออกแบบผ่านกลไกเกมดังต่อไปนี้

1.1 ออกแบบสถานการณ์ที่มีความใกล้เคียงกับสถานการณ์ หรือ ปัญหาในชีวิตจริง

1.2 เปิดโอกาสให้ผู้เล่นสามารถใช้ความรู้ที่เรียน ทั้งในรูปแบบของการใช้ความรู้โดยตรงและการประยุกต์ความรู้

1.3 มีลักษณะของเกมจากง่ายไปหายาก เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และจูงใจให้ผู้เล่นเกิดความอยากเล่นต่อไป

1.4 ออกแบบเกณฑ์คะแนนที่มีความสอดคล้อง เหมาะสมกับความยากง่ายของแต่ละกิจกรรมภายในเกม

1.5 สัญลักษณ์ เครื่องหมายต่าง ๆ ภายในเกมควรออกแบบให้สอดคล้องและช่วยให้ผู้เล่นเข้าใจกับเนื้อหาของเกม

1.6 การออกแบบกลไกของเกมต้องจัดลำดับเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ กลไกการแข่งขัน และการทำงานเป็นทีมกระตุ้นให้ผู้เล่นเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7 การใช้ท่าทาง ร่างกาย เพื่อประกอบการเล่มเกม สามารถส่งเสริมเรียนรู้เนื้อหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน

2. องค์ประกอบด้านการจูงใจ (Motivational Foundation)

การจูงใจ หมายถึง ความสามารถของเกมในการดึงดูดให้ผู้เล่นเล่มเกม และสนุกไปกับเกมนั้น ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 แรงจูงใจภายใน กลไกของเกมต้องมุ่งเน้นให้ผู้เล่นไม่เพียงต้องการเอาชนะในเกม แต่ต้องเกิดการเรียนรู้จากการเล่นดังกล่าวด้วย ดังนั้น การออกแบบเกมจึงต้องมีทั้งความท้าทายที่

กำลังพอดี (optimal challenge) การชวนสงสัยใคร่รู้ และการจินตนาการ อย่างพอดี ซึ่งจะเพิ่มแรงจูงใจภายในให้กับผู้เล่น

2.2 เกมต้องมีความน่าสนใจและมีคุณค่าต่อผู้เล่น กล่าวคือ ผู้เล่นมันจะให้คุณค่ากับเกมที่ตนเองสามารถเชื่อมโยงได้ หรือเป็นสถานการณ์ที่สามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของผู้เล่น ดังนั้น การออกแบบและเลือกใช้กลไกใด ๆ ของเกมจึงมีความสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจของผู้เล่นเป็นอย่างมาก

2.3 Achievement-related goals ในการสร้างเป้าหมายนั้น โดยปกติแล้วประกอบไปด้วยสองรูปแบบ คือ mastery goal orientation ที่มุ่นเน้นให้ผู้เล่นเรียนรู้ทักษะ และเชี่ยวชาญในศาสตร์ใหม่ๆ และ performance orientation ซึ่งมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพสูงสุดของทักษะหรือความสามารถ ซึ่งพบว่า performance orientation ช่วยให้ผู้เล่นมีผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ดีกว่า mastery goal orientation ดังนั้นผู้ออกแบบเกมต้องให้ความสำคัญกับการออกแบบเป้าหมายในการเรียนรู้ที่เหมาะสม

3. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Foundation)

อารมณ์และความรู้สึก หมายถึง ประสบการณ์ทางความรู้สึก ทัศนคติ ความเชื่อ ของผู้เล่น รวมถึงกลไกของเกมที่ส่งผลต่อความรู้สึก และการเชื่อมโยงความรู้สึกของผู้เล่นที่มีต่อเกม การออกแบบความรู้สึก หมายถึง การออกแบบเกมที่โน้มน้าวให้ผู้เล่นเกิดความรู้สึกร่วม ซึ่งสามารถนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ ซึ่งสามารถสร้างได้ผ่านการออกแบบเนื้อเรื่อง และกลไกบางประเภทของเกม ที่สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เล่น และสร้างความรู้สึกทางบวกต่อการเล่นเกม ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ของการเรียนรู้สูงขึ้น นอกจากนั้น การเลือกใช้รูปทรงก็สามารถส่งผลต่อความรู้สึกทางบวก หรือ ทางลบของผู้เล่นได้เช่นกัน

4. องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural Foundation)

เป้าหมายของการออกแบบเกมในด้านนี้ เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่น การเก็บสะสมความรู้ระหว่างการเล่นเกมเพื่อไปยังเป้าหมายที่ต้องการ การเข้าใจแบบแผนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ รวมถึงการใช้อิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการเล่มเกม

4.1 activity theory การออกแบบเกมต้องให้เกิดการปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผ่านกลไกของเกม และเนื้อเรื่องที่สร้างขึ้น

4.2 social context of learning เกมเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สามารถช่วยให้ผู้เล่นรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น และสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและตัดสินใจ

4.3 Participatory learning culture การเล่นเกมจะส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ และมิตรภาพระหว่างการเล่มเกม ซึ่งจะสามารถกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนอกการเล่มเกมตามไปด้วย

4.4 Social aspects of agency การเล่มเกมเป็นการฝึกทักษะนามธรรมในบริบทที่เป็นรูปธรรม (เนื้อหาของเกม) โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

4.5 Observational learning การเล่มเกมจะส่งเสริมการฝึกทักษะการเข้าสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเตรียมตัวผู้เล่นให้สามารถนำทักษะการเข้าสังคมไปใช้ในอนาคตได้

4.6 Relatedness and self-perception การออกแบบเกมควรที่จะต้องออกแบบเนื้อหาที่ทำให้เกิดความรู้สึกเชื่อมโยง (sense of relatedness) ซึ่งรวมไปถึงความสามารถในการเลือกตัวเลือกต่าง ๆ ภายในเกม

4.7 Social interaction design การออกแบบเกมต้องเป็นการกระตุ้นให้ผู้เล่นเกิดการฝึกความร่วมมือในกลุ่มใหญ่ (crowdsourcing environment) กล่าวคือ ต้องออกแบบให้ผู้เล่นเกิดความตระหนักต่อสังคมในวงกว้าง หรือเป้นการสะท้อนสถานการณ์จริงของสังคมโลก

หลักการออกแบบเกมดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการมีส่วนร่วมในระดับที่ผู้เล่นจะต้องใช้ความพยายามที่ไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายหรือความท้อแท้ หรือจุดที่เรียกว่า optimal challenge เพื่อสร้างพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) (Vygotsky, 1978)

แนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษา

เมื่อนำแนวทางดังกล่าวมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามหลักการออกแบบการเรียนรู้ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ เนื้อหา ทักษะ กระบวนการสอน และกระบวนการประเมินผล เพื่อการพัฒนาความฉลาดรู้ทางภาษาอังกฤษของผู้เรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศนั้น การออกแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ทางภาษาของผู้เรียน โดยใช้เกมเป็นฐานนั้น จึงควรมีองค์ประกอบสำคัญที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงดังต่อไปนี้

1. เนื้อหา ควรมีความใกล้เคียงกับสถานการณ์ปัจจุบัน สถานการณ์จริงของผู้เรียน หรือของสังคม สร้างความตระหนักรู้ต่อสังคมในระดับประเทศ และระดับโลก มีลักษณะจากง่ายไปหายาก และเนื้อหาควรไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป มีความและมีลักษณะเป็นแบบ spiral ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

2. ทักษะ เปิดโอกาสให้พัฒนาทักษะกระบวนการคิด และการเรียนรู้ด้วยตนเอง มากกว่าการให้คำตอบโดยตรง เปิดโอกาสให้ฝึกฝนความเชี่ยวชาญใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21

3. กระบวนการสอน เป็นการสอนแบบ active learning ที่เป็นไปเพื่อการชวนคิด เร้าความสงสัยใคร่รู้ แสวงหาคำตอบ แก้ไขปัญหา หรือ อธิบายปรากฏการณ์ ในบรรยากาศ หรือ พื้นที่ที่เด็กสามารถแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นได้อย่างปลอดภัย ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม เกิดความรู้สึกร่วมและความรู้สึกทางบวกและผู้สอนทำหน้าที่ช่วยเหลือและสร้างการเรียนรู้แบบ scaffolding

4. กระบวนการประเมิน เป็นการประเมินแบบก้าวหน้าและการประเมินที่สอดคล้องกับความยากง่ายของเกม อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง

การออกแบบการเรียนการสอนที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะการเรียนตามศักยภาพอย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานนั้น เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของและผู้เรียนส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งเป็นการส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และสนองพระบรมราโชวาชใน**พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่เคยพระราชทานไว้ว่า** “การศึกษาเป็นไปเพื่อความฉลาดรู้ การศึกษาจะต้องสร้างความฉลาดรู้” (พระบรมราโชวาท ร. 9 หนังสือ คำพ่อสอน)

เอกสารอ้างอิง

เกริก ท่วมกลาง และ จินตนา ท่วมกลาง. (2555). การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมทางการศึกษา กรุงเทพฯ: เยลโล่การพิมพ์.

ณัฐญา นาคะสันต์ และ ชวณัฐ นาคะสันต์. (2559). เกม: นวัตกรรมเพื่อการศึกษาเชิงสร้างสรรค์. วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ 34 (3) น.160-181.

ทิศนา แขมมณี, 2562. สมรรถนะ:หัวใจของความฉลาดรู้. ในทำไมต้องจึงต้องสร้างความฉลาดรู้:ศึกษาจากปรากฏการณ์และทำนายอนาคต : หนังสือเนื่องในการประชุมวิชาการราชบัณฑิตสัญจร, 29 สิงหาคม 2562 ณ ห้องประชุมดวงเดือน พิศาลบุตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (น.18-28)

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมี บุคส์พับลิเคชนส์.

วิวัฒน์ไชย วรบวร. (2555). *เกมเป็ดเตล็ด.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564). กรุงเทพฯ.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2561). (ร่าง)แผนยุทศาสตร์ตามนโยบายภาษาแห่งชาติ พ.ศ. 2561-2564. สืบค้น 13 มกราคม 2564 จาก shorturl.at/iuBIN

Andreas, H. & Ebner, M. (2007). Successful implementation of user-centered game-based learning in higher education: an example from civil engineering, Computers, and Education, vol. 49, no. 3, pp. 873-890.

August.D & Shanahan. T. (2008). *Developing Reading and Writing in Second-Language Learners*. Routledge. New York.

Azawi, R, Al-Faliti, F, & Al-Blushi, M., (2016). Educational Gamification Vs. Game-Based Learning: Comparative Study. International Journal of Innovation, Management and Technology. Vol. 7 No. 4, Retrieved from http://www.digra.org/wp-content/uploads/digital-library/07312.23426.pdf

Bjork, S. & Holopainen, J. (2004) Patterns in Game Design. C. River Media, Boston: MA

Bruner, J. S. (1966). Toward a Theory of Instruction. Cambridge: Harvard University Press.

Cambridge International Dictionary of English. (1995). Cambridge: Cambridge University Press.

Castell, S. (2011). Ludic Epistemology: What Game-Based Learning Can Teach Curriculum Studies. Journal of the Canadian Association for Curriculum Studies. Vol 8,. Retrieved November 12, 2020 from https://www.researchgate.net/publication/277255590_Ludic_Epistemology_What_Game-Based_Learning_Can_Teach_Curriculum_Studies

Crawford.L. W (1993). Language and Literacy Learning in Multicultural Classrooms. Allyn and Bacon. Massachusetts.

Deterding, S., Khaled, R., Nacke, L.E., & Dixon, D. (2011). Gamification: Using Game Design Elements in Non-Gaming Contexts. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/221518895_Gamification_Using_game_design_elements_in_non-gaming_contexts

Kapp, K. M.(2012). The gamification of learning and instruction: game based methods and strategies for training and education. Hoboken: John Wiley & Son.

Ke, F. (2008). Computer games application within alternative classroom goal structures: cognitive, metacognitive, and affective evaluation. Educational Technology Research and Development, Vol. 56, p.539-556.

Literacy. 2020. In *Merriam-Webster.com*. Retrieved Jan 8, 2020, from https://www.merriam-webster.com/dictionary/literacy

McGonigal, J. (2011). Reality Is Broken: Why Games Make Us Better and How They Can Change the World. New York: Penguin Press.

Montoya S. (2018). Defining Literacy. GAML Fifth Meeting, 17-18 October 2018 Hamburg, Germany retrieved from http://gaml.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/2/2018/12/4.6.1_07_4.6-defining-literacy.pdf

Pisa (2020). ข้อค้นพบจาก PISA 2018: ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการประเมินด้านการอ่าน สืบค้นจาก https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2020-55/

PISA THAILAND *(2019).* ผลการประเมิน PISA 2018. สืบค้น 11 สิงหาคม 2563 จาก https://pisathailand.ipst.ac.th/news-12/

Raphael.T.E & Hiebert.E.H (1996). Creating and Integrated Approach to Literacy Instruction. Holt, Rinehart and Winston, Inc. United States of America.

Mcclarty, K.L., Frey, P.M., & Dolan, R.P. (2012). A literature review of gaming in education research report. Pearson. Retrieved from https://images.pearsonassessments.com/images/tmrs/Lit_Review_of_Gaming_in_Education.pdf

OECD (2021). Adult Literacy. Retrieved 28 February 2021 from http://www.oecd.org/education/innovation-education/adultliteracy.htm

Plass, J.L., Homer, B.D., & Kinzer, C.K. (2015). Foundation of Game-Based Learning [Electronic version]. Educational Psychologist, 50 (4), 258-283.

Pivec, M., Dziabenko, O., & Schinnerl, I. (2003). Aspects of Game-Based Learning. Paper Presented of I-Know'03, Graz, Austria, July 2-4, 2003 Retrieved from http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.97.8613&rep=rep1&type=pdf

Sriharee, G. (2020). The Design Patterns for Language Learning and the Assessment on Game-Based Learning. International Journal of Information and Education Technology, Vol. 10, No. 2, February 2020. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/339903315_The_Design_Patterns_for_Language_Learning_and_the_Assessment_on_Game-Based_Learning

Sorensen, B.H. & Meyer, B. (2007). Serious Games in language learning and teaching – a theoretical perspective. Paper presented at DiGRA 2007 Conference. Retrieved from http://www.digra.org/wp-content/uploads/digital-library/07312.23426.pdf

Selinker, L., & Gass, S.M. (1993). Second Language Acquisition: An Introductory Course.: the United States of America. New Jersey.

หลักสูตรท้องถิ่นศึกษา เรื่อง“มหัศจรรย์ มุมมอง คลองบางมด” โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ธนบุรี[1]

LOCAL STUDIES COURSE ON “WONDERFUL VIEW OF BANGMOD CANAL”SUANKULARB WITTAYALAI THONBURI SCHOOL

[2]ศรายุทธ รัตนปัญญา

[1]Sarayut Rattanapunya

โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ธนบุรี, ประเทศไทย

Suankularb Wittayalai Thonburi School, Thailand

sarayut.ratta@sk-thonburi.ac.th

Received : July 07, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 29, 2023

บทคัดย่อ

คลองบางมด มีความยาวประมาณ 15,800 เมตรไหลผ่านในพื้นที่ของเขตจอมทอง เขตทุ่งครุและเขตบางขุนเทียน บริเวณนี้มีลักษณะคดเคี้ยว จึงคาดว่าเป็นคลองที่ขุดขึ้นเพื่อผันน้ำเพื่อการเกษตร จากคำบอกเล่าคลองนี้ขยายมาจากลำประโดง เส้นคลองเริ่มจากต้นสายที่วัดไทรไหลลงใต้ และคลองอีกเส้นที่ขนานกันคือคลองบางขุนเทียน ไหลหักศอกเข้ามาใกล้คลองบางมดมาก บริเวณแยกคลองระแนะน้อย มีคลองข่อยเป็นตัวเชื่อมจนมาเป็นคลองเส้นเดียวกัน แล้วคลองบางมดได้มาสุดสิ้นที่วัดใหม่บัวผัน แต่ชาวบ้านหลายคนถือว่า คลองบางมดไปสิ้นสุดที่บริเวณบ้านทับนาง โดยแตกออกมาเป็นคลองมอญที่จะไปทางพระประแดงและคลองสวน อำเภอพระสมุทรเจดีย์ สมุทรปราการ ภายหลังในระยะ 50 ปีเศษมานี้คลองได้ขยายใหญ่ขึ้น เพราะมีเรือหางยาวขนส้มเข้ามามากจนตลิ่งถูกซัดไป กลายเป็นคลองเส้นกว้างมาจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ธนบุรี จึงได้จัดทำสูตรท้องถิ่นศึกษา “มหัศจรรย์ มุมมอง คลองบางมด” ซึ่งได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับ

[1] หลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ธนบุรี

[2] ผู้อำนวยการ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ธนบุรี

ประวัติความเป็นมาของชุมชนคลองบางมด ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงปัจจุบัน บุคคลสำคัญในชุมชนคลองบางมด รวมไปถึงความเชื่อ หลักธรรม ศาสนสถาน พิธีกรรม ของศาสนาในชุมชนคลองบางมด วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนคลองบางมด เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนารักษาสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมดีงามของท้องถิ่น

คำสำคัญ : หลักสูตรท้องถิ่น, คลองบางมด

Abstract

Bangmod can be examined 15,800 meters, flowing through the areas of Chom Thong, Thung Khru and Bang Khun Thian districts, this tester takes a long time to find a canal dug to drill water for agriculture.This canal extends from Lam Pradong.The canal line starts from the line at Wat Sai and runs south. And another canal that is parallel is Bang Khun Thian Canal. flowing sharply, coming very close to Bangmod Canal Ra Nae Noi Canal Intersection. There is a Khoi Canal as a link until it becomes the same canal. Then Khlong Bang Mod ended at Wat Mai Bua Phan, but the villagers. Many people assume that Bang Mod Canal ends at Ban Thap Nang. It splits into the Mon Canal that goes towards Phra Pradaeng and Canal Suan. Phra Samut Chedi District, Samut Prakan Province After 50 years, the canal has expanded. because there were many long-tailed boats carrying Som until the bank was washed away became a wide canal until today. Suankularb Wittayalai School, Thonburi has created a local study formula "Wonderful View of Khlong Bangmod", which gathers content about the history of Khlong Bangmod community. from the Ayutthaya period to the present Important people in Khlong Bangmod community Including beliefs, doctrines, religious places, religious rituals in Khlong Bangmod community. Way of life and culture of Khlong Bangmod community To provide students with knowledge and understanding of their locality have local pride As well as participating in the development and preservation of the good cultural heritage of the locality.

Keywords : Local Studies Course , Bangmod Canal

บทนำ

รอบๆ พื้นที่บางมด เช่น ย่านบางขุนเทียน ท่าข้าม หัวกระบือ เริ่มมีการตั้งชุมชนตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย จึงอาจมีการตั้งถิ่นฐานในแถบบางมดบ้างแล้ว แต่มีหลักฐานชัดเจนว่าในย่านบางมดน่าจะเริ่มมีผู้คนมาอาศัยประมาณต้นรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เพราะมีการตั้งวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ในยุคนี้ เช่น วัดยายร่มในสมัยรัชกาลที่ 3 วัดโพธิ์ทองในสมัยรัชกาลที่ 4 มัสยิดนูรุ้ลฮุดา ในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงเชื่อว่าจะต้องมีการอยู่อาศัยของผู้คนมาก่อนนั้น ผู้คนที่มาตั้งถิ่นฐานริมคลองบางมดจะเป็นผู้ที่ขยับขยายมาจากละแวกใกล้เคียงเช่นบางขุนเทียน ท่าข้าม บางกระดี่ ปากลัด พระประแดง คลองมหาสวัสดิ์ ภาษีเจริญ วัดไทร แล้วมาบุกเบิกชุมชนใหม่ที่ลำประโดง “บางมด” แห่งนี้ มีผู้คนชาติพันธุ์ มุสลิม (มลายูและชวา) มอญ จีน ไทย โดยมาทำนา สวนหมาก สวนมะพร้าว

ในย่านนี้เคยมีนาขนาดใหญ่มาแล้วดังที่เรียกว่า“นาหลวง” คือแยกนาหลวงในปัจจุบัน เหตุที่มีการขยายถิ่นฐานในสมัยรัชกาลที่ 2–4 นั้น มีผู้รู้ศึกษาว่าเป็นเพราะการขยายการค้าในระบบ “เจ้าภาษีนายอากร” ที่ค้าขายกับจีนสมัยรัชกาลที่ 3 และการค้าเสรีกับชาติตะวันตกตาม “สนธิสัญญาเบาวริง” ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้เกิดการเพาะปลูกสินค้าเกษตรเพื่อขายเป็นจำนวนมาก เช่น อ้อย หมาก มะพร้าว ข้าว จนเกิดการขยายเครือข่ายคลองและชุมชนตามมา

ส้มบางมด พลิกบางมดจากนามาเป็นสวน

ความเปลี่ยนแปลงระลอกต่อมาในย่านบางมด คือ การทำสวนส้มบางมด ซึ่งมีชาวจีนในพื้นที่ได้นำกิ่งพันธุ์จากทางบางบอน (บางขุนนนท์ ตลิ่งชัน บางกอกน้อย) มาเริ่มเพาะปลูกในย่านบางมดนี้ตั้งแต่ประมาณปี 2468 (รัชกาลที่6 ต่อรัชกาลที่7) ปรากฏว่าได้ผลดีเป็นที่นิยมของทั้งประเทศ จึงเกิดการเคลื่อนย้ายระลอกใหญ่ของผู้คนเพื่อมาบางมดเพื่อบุกเบิกสวนส้ม ส่วนมากเป็นคนจีน โดยเฉพาะแต้จิ๋วและไหหลำ มีทั้งมาจากย่านฝั่งธน แม่กลอง หรือล่องเรือจากเมืองจีน ก็มีพื้นที่นาในย่านนี้จึงได้ถูกพลิกเป็นร่องสวนไปมาก

จนเมื่อถึงประมาณปี 2510 พื้นที่นาแทบไม่มีเหลือในย่านนี้อีกต่อไป แต่สิ่งที่ยังคงอยู่คู่สวนส้มนั่นคือ สวนหมาก สวนมะพร้าว ที่มีความคงทนต่อสภาพดินลักจืดลักเค็มได้ดีกว่าส้ม เมื่อส้มบางมดเป็นที่นิยมก็ย่อมที่จะเป็นสินค้าขายดี จนชาวสวนในย่านนี้มีฐานะดีขึ้น มีการตั้งตลาดปากคลองศาลเจ้าแม่ทับทิม มีโรงหนังศรีเจริญบางมด (ประมาณ 2505) ในช่วงนั้นชาวจีนไหหลำในย่านได้ตั้งศาลเพียงตาเจ้าแม่ทับทิม ก่อนที่ทางสมาคมไหหนานแห่งประเทศไทยจะมาสร้างศาลใหม่ให้ใหญ่โตขึ้นเมื่อประมาณปี 2518 ในขณะเดียวกันไทยมุสลิมและไทยพุทธที่อาศัยอยู่ก่อนจำนวนมาก

ก็ได้พากันทำสวนส้มตามกันจนเกิดการขยายชุมชนเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น มีมัสยิดใหม่ ๆ เช่น ดาริ้ล หะซัน (สอนสมบูรณ์) ,ดารุ้ลอิบาดะห์ ทางไทยพุทธก็มีวัดใหม่ ๆ เช่น วัดบัวผัน(2461) วัดพุทธบูชา (2497

ชุมชนริมคลองบางมด..ในปัจจุบัน

ชุมชนริมคลองบางมด เน้นการอยู่แบบพอเพียง บวกด้วยธรรมชาติ การเดินทางไปมาหาสู่ก็ยังใช้คลองบางมดเป็นเส้นหลักในการเดินทาง มีส้มเขียวหวานบางมดที่เป็นที่รู้จักทั่วประเทศ เพราะรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร ยังมีศาสนสถานที่สำคัญในคลองบางมด ไม่ว่าจะเป็นศาลเจ้า, วัด, มัสยิด ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือศรัทธาของชาวชุมชนคลองบางมด (เสงี่ยม นาคสุทธิ, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2566)

วัดบัวผัน (2461)

วัดบัวผันสร้างขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2461 โดยมี นายผัน - นางบัว คล้ายน้อย เป็นผู้ถวายที่ดิน 8 ไร่ 2 งาน 15 ตารางวา เมื่อ พ.ศ.2461 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2474 ให้กับวัดบัวผัน ซึ่งในขณะนั้น วัดบัวผัน มีสิ่งปลูกสร้างคือ โบสถ์สร้างแบบสมัยเก่า ศาลาการเปรียญ และมีโรงเรียนปริยัติธรรม

แต่มาในสมัยปัจจุบันได้สร้างอุโบสถหลังใหม่แทนหลังเก่า ซึ่งเกิดการชำรุดทรุดโทรมหักพัง มีขนาดยาว 22 เมตร กว้าง 8 เมตร 50 เซนติเมตร รูปแบบเป็นทรงไทยสมัยใหม่ มีช่อฟ้า ใบระกา หน้าบัน คันทวย หัวเสา ซุ้มประตูหน้าต่าง ใช้งบประมาณในการก่อสร้าง 10 ล้านบาท ภายในอุโบสถจุพระภิกษุสงฆ์ได้ประมาณ 109 รูป และต่อมาได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เมื่อ พ.ศ. 2521

วัดพุทธบูชา (2497)

วัดพุทธบูชา เป็นวัดราษฎร์ สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2497โดยมี นายเล็ก และนางทองคำ เหมือนโค้ว เป็นผู้ยกที่ดินถวายและดำเนินการสร้างวัด นายซุ่นลี้ ได้มาสร้างกุฏิและศาลาบำเพ็ญกุศลไว้ในระยะแรก พื้นที่ตั้งของวัดเป็นที่ราบลุ่ม แวดล้อมไปด้วยสวนและบ้านเรือน

ประชาชน มีคูคลองและถนนเข้าถึงวัด ภายในวัดแห่งนี้ มีปูชนียวัตถุที่สำคัญคือ พระพุทธชินราชจำลอง หน้าตักกว้าง 2.90 เมตร สร้างด้วยสำริด

มัสยิดนูรุลหุดา

จุดเริ่มต้นของการสร้างมัสยิดนูรุลหุดา มาจากเจตจำนงของคนในชุมชนที่ต้องการสร้างสถานที่ละหมาดร่วมกัน ในอดีตชาวมุสลิมในชุมชนนี้ยังมีจำนวนไม่มากนัก แต่เดิมจึงยังไม่มีมัสยิดมีเพียงบาแล (พื้นที่ขนาดเล็กสำหรับทำกิจกรรมทางศาสนา) เมื่อชุมชนขยายตัวและมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ทั้งจากการย้ายถิ่นฐานจากแหล่งอื่น ๆ เข้ามาอยู่ เช่น ปัตตานี พระประแดง(สมุทรปราการ) และเจริญกรุง ถนนตก และจากการแต่งงานและการขยายครอบครัวของคนในชุมชน จึงได้ริเริ่มการสร้างมัสยิดขึ้น โดยได้รับบริจาคที่ดินจากคนในชุมชนเพื่อสร้างมัสยิดรวมทั้งพื้นที่สำหรับกุโบร์ หรือสถานที่ ที่ใช้สำหรับฝังศพคนในชุมชนซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน โดยสร้างมัสยิดขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงกับบาแลเดิม และเมื่อสืบค้นความเป็นมาพบว่าตัวเรือนมัสยิดหลังนี้สร้างด้วยไม้สักทองที่มีอายุมากกว่า 100 ปี และมีประวัติเชื่อมโยงกับมัสยิดอัลอะติ๊ก

ศาลเจ้าแม่ทับทิม (2514)

ศาลเจ้าแม่ทับทิมริมคลองบางมดนี้ ตั้งอยู่เลขที่ 12 ซอยวัดยายร่ม หรือพระราม 2 ซอย 33 ในพื้นที่แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน เป็นที่เคารพสักการะและเป็นรู้จักของชาวไทยเชื้อสายจีนในคลองบางมด และทั่วประเทศมาหลายสิบปี ภายในอาคารประดิษฐานเจ้าแม่ทับทิมเป็นองค์ประธาน นอกนั้นมีเทพองค์อื่น เช่น เจ้าแม่ไข่มุก เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ไทหวา เจ้าพ่อเสือ และพระพุทธสำป้อ เป็นต้น

จากองค์เจ้าแม่ลอยคลอง สู่ศาลเจ้าแม่ทับทิม

คนไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋วและไหหลำ ซึ่งเคลื่อนย้ายมาย่านคลองบางมดสร้างชุมชนต่าง ๆ ตั้งแต่ประมาณทศวรรษ 2460 หรือเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว กลุ่มคนเหล่านี้โดยได้มีวิทยาการ “สวนยกร่อง” และมีกิ่งพันธุ์ “ส้ม” ติดตัวมาด้วย ชาวไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้จึงได้เป็นผู้บุกเบิก “สวนส้มบางมด” อันมีชื่อเสียง ชาวจีนเหล่านี้มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเรือและลำน้ำ เพราะเมื่ออพยพก็มาทางเรือจากแม่กลอง ย่านฝั่งธน แม้แต่จีนแผ่นดินใหญ่ เมื่อมาอยู่คลองบางมดก็ได้อาศัยเรือและลำคลอง เช่นในชีวิตประจำวัน การลงสวน การเดินทางธุระต่าง ๆ ดังนั้น ชาวไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้

จึงย่อมมีความเคารพศรัทธาในเจ้าแม่ทับทิม เทพผู้คุ้มครองชาวน้ำ ไม่มากก็น้อย เมื่อรูปแกะไม้เจ้าแม่ทับทิมได้ลอยคลองบางมดมาราว 80 ปีที่แล้ว ประมาณปี 2480 เศษ ชาวจีนคลองบางมดจึงกู้รูปแกะไม้นั้นขึ้นแล้วสร้างเป็นเพิงศาลเพียงตา เมื่อเข้าปี 2514-2518 จึงได้มีสมาคมไหหลำในชื่อ “สมาคมใหหนำแห่งประเทศไทย” เข้ามาอุปถัมภ์สร้างศาลให้ใหญ่โตและงดงามมาจนถึงปัจจุบัน

ตลาดมดตะนอย

ตลาดมดตะนอย คือ ตลาดของคนในชุมชนนู้รุ้ลหุดาบางมด เป็นตลาดวิถีคนคลองบางมด เป็นการรวมตัวของคนกลุ่มเล็ก ๆ คนในชุมชนเปิดบ้านขายอาหารซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนนี้ถนัดอาหารของทุกบ้านจะเป็นอาหารฮาล้าล เพราะว่าทุกครอบครัวเป็นมุสลิม นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมทางศิลปะ เรียนรู้และฝึกทำงานฝีมือ “ผ้ามัดย้อมและผ้าบาติก” เป็นการต่อยอดงานฝีมือผ้ามัดย้อมและผ้าบาติก ซึ่งเป็นเอกลักษณะของคนในชุมชนคลองบางมดมาเผยแพร่ให้คนที่สนใจ

สวนมะพร้าวน้ำหอมลุงวิชัย

“ลุงวิชัย” หรือ “วิชัย อินสมะพันธ์” เจ้าของสวนมะพร้าวน้ำหอม ได้เล่าย้อนถึงคลองบางมดในสมัยที่ตนยังเป็นเด็ก เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวสวน ในปัจจุบันลุงวิชัยอาศัยอยู่ในคลองบางมดแห่งนี้ และยังคงเป็นชาวสวนที่มักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการดูแลพื้นที่สวนหลังบ้าน ด้วยท่าทางที่แข็งแรง และทะมัดทะแมงเหมือนกับคนวัยหนุ่ม

เมื่อส้มบางมดเริ่มหายไป ต้นมะพร้าวจึงเข้ามาแทนที่

“บริเวณนี้ในเวลาต่อมาจะมีการพัฒนาจากเป็นท้องนายกเป็นสวน เนื่องจากว่ามีชาวจีนคนหนึ่งนำพันธุ์ส้มเขียวหวานมาปลูก ปรากฏว่าได้ผลดี เนื่องจากว่าดินบริเวณนี้ทั้งหมด เคยเป็นทะเลเก่ามาก่อนและเกิดการทับถมซากหอยซากพืชซากสัตว์เป็นเวลาพันปี ก็จะเป็นดินสีดำและค่อนข้างจะเหนียว ซึ่งส้มเขียวหวานจะชอบ เพราะฉะนั้นส้มเขียวหวานของบางมดจะมีรสชาติที่ต่างจากส้มเขียวหวานที่ปลูกที่อื่น”

ส้มบางมด เป็นส้มที่มีชื่อเสียงมานาน ขึ้นชื่อว่าเป็นส้มที่มีรสชาติอร่อยที่สุดและมีชื่อเสียงที่สุดในประเทศไทย ในปัจจุบันส้มบางมดแทบจะไม่มีให้เห็นแล้ว เนื่องจากแหล่งเพาะปลูกส้มบางมด ประสบปัญหาน้ำท่วมหนักหลายครั้งทำให้ต้นส้มถูกน้ำท่วมเป็นเวลานาน เกิดความเสียหาย อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องน้ำเค็มที่เข้ามาทำให้ชาวสวนไม่สามารถปลูกส้มได้อีกต่อไป

นั่นจึงเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ชาวสวนแถบบางมดต้องหันมาประกอบอาชีพอื่นแทน เมื่อพื้นที่สวนไม่สามารถปลูกส้มได้ ลุงจึงคิดว่าอยากลองปลูกพืชชนิดอื่นดูบ้าง ปรากฏว่ามีเพื่อนปลูกมะพร้าวน้ำหอม ลุงก็ได้ไปซื้อพันธุ์มะพร้าวน้ำหอมมา 400 ต้น นำมาปลูกตามถนนตามร่องสวน จากนั้นลุงก็ทำสวนมะพร้าวน้ำหอมเรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน และน้ำมะพร้าวของลุงรสชาติจะหวานหอม

ที่สวนมะพร้าวน้ำหอมลุงวิชัย ได้เปิดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้ผู้คนเข้ามาสัมผัสกับวิถีแห่งชาวสวน พร้อมกับนั่งทานน้ำมะพร้าวที่หอมหวานชื่นใจ ดื่มด่ำกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ตรงหน้านั่นเอง

กัมปงในดงปรือ (วิสาหกิจชุมชนดารุ้ลอิบาดะห์)

กัมปงในดงปรือ ตั้งอยู่ที่ชุมชนดารุ้ลอิบาดะห์ พุทธบูชา36 แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร กัมปงในดงปรือเป็นชื่อเล่นของ “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนดารุ้ลอิบาดะห์” คำว่า กัมปง เป็นภาษามลายูแปลว่า หมู่เกาะหรือหมู่บ้านกลางน้ำ ส่วนคำว่า ปรือ หมายถึง ต้นปรือที่พบมากในพื้นที่ ที่นี่เป็นชุมชนมุสลิมย่านทุ่งครุ ชาวบ้านยังยึดอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนมะพร้าว ปลูกส้มบางมด เลี้ยงแพะ เลี้ยงปลาในท้องร่อง และเสริมด้วยการท่องเที่ยวทางคลอง พาชมวิถีเกษตรของชาวมุสลิม



ความน่าสนใจของที่นี่ ก็คือ กิจกรรมกัมปงในดงปรือ เป็นกิจกรรมที่จะพาท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบของทุ่งครุ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับชุมชนที่เต็มไปด้วยสวนผลไม้สุดร่มรื่น อากาศสดชื่นบริสุทธิ์ เช่น เรียนรู้วิถีเกษตรของชาวมุสลิม ย่านทุ่งครุ ,เรียนรู้การเลี้ยงแพะในโรงเรือนการแปรรูปนมแพะ ,ลองทำทองม้วนนมแพะ ,เรียนรู้การทำสวนส้มบางมดที่ใกล้สูญหาย ,ล่องเรือชมวิถีชีวิตริมคลอง ,สานปลาตะเพียน ,สานหมวกจากใบต้นปรือ

SAFETist Farm - เซฟติสท์ฟาร์ม (ชุมชนพึ่งตนเองที่ฟื้นชีวิตริมคลองบางมด)

คลองเก่าแก่อย่าง ‘คลองบางมด’ นั้น นอกจากเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมทั้งมุสลิม จีน ไทย และเป็นพื้นที่น้ำกร่อยที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งนักอนุรักษ์ให้ความสำคัญมานาน มุมหนึ่งในแนวคลองบางมดยังเป็นที่ตั้งของสวนผักชุมชน ‘เซฟติสม์ฟาร์ม’ ที่เปลี่ยนพื้นที่รกร้างไม่ได้ใช้งานให้กลายเป็นแหล่งอาหารสำหรับหล่อเลี้ยงสมาชิกในชุมชน กว่านั้นยังมองไกลไปถึงการสร้างโมเดลธุรกิจเพื่อยืนระยะ สร้างความมั่นคงทางอาหารและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เติบโตไปพร้อมกัน

“safe คือคำว่า ปลอดภัย tist มาจาก artist คือนักสร้างสรรค์ เซฟติสท์ฟาร์มเลยมีความหมายถึงฟาร์มของนักสร้างสรรค์ความปลอดภัย เซฟติสท์ฟาร์มตั้งอยู่บนเนื้อที่ขนาด 2 ไร่เศษ เริ่มต้นโครงการด้วยแนวคิดที่อยาก สร้างแหล่งอาหารปลอดภัยให้ชุมชน รวมถึงสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งเรื่องอาหารและกิจกรรมเสริมทักษะให้กับเด็กและเยาวชน มากกว่านั้น ยังมองถึงการเป็นแหล่งรายได้ที่เพียงพอจะเป็นต้นทุนต่อยอดพัฒนาชีวิตของสมาชิกในเครือข่ายต่อไปด้วย อาทิ การวางแผนจัดการผลผลิตในสวนให้เกิดรายได้เพื่อสะสมเป็นต้นทุนในการซื้อที่ดิน เพื่อขยายพื้นที่การผลิต รวมถึงเป็นที่อยู่อาศัยถาวรให้กับสมาชิกในเครือข่าย

นักกิจกรรมสังคมรุ่นใหม่ในนาม Can Do Team ได้พัฒนาขึ้นมา จนกลายเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญถึง 3 ด้าน ด้วยกันคือ

1. เป็นพื้นที่ผลิตอาหารปลอดภัย ทั้งผัก ไข่ฯลฯ ให้กับสมาชิก ซึ่งตอนนี้มีสมาชิกที่รับผักและอาหารจากฟาร์มแห่งนี้กว่า 30 ราย และกำลังจะขยายเป็น 50 ราย และปัจจุบันก็ขยายพื้นที่เพาะปลูกไปยังชุมชนรอบๆ ข้าง เพื่อเป็นแหล่งรายได้เสริมให้กับครัวเรือนในสถานการณ์ความยากลำบากทางเศรษฐกิจด้วย

2. เป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้สำหรับครอบครัว ที่ผ่านมา เซฟติสท์ ฟาร์ม ได้จัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับเด็ก ๆ ครอบครัว และชุมชน ทั้งการเกษตร การผจญภัย การท่องเที่ยว เช่น การพายเรือคายักในคลอง และการขี่จักรยาน

3. เป็นการรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญมาก สำหรับกรุงเทพมหานคร เดิมทีพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณนี้มีอดีตมากมาย จากนาข้าว สู่สวนส้ม สู่พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และพื้นที่บริเวณนี้ก็ใช้คลองเป็นหลัก แต่ปัจจุบันพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณนี้กำลังถูกคุกคามรุนแรง (จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป) และเซฟติสท์ ฟาร์ม กำลังพยายามร่วมมือกับชุมชนในการรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ โดยการเป็นต้นแบบของการใช้ประโยชน์ในพื้นที่

เซฟติสท์ ฟาร์ม คือตัวอย่างที่น่าประทับใจมากของการพัฒนาพื้นที่ในระบบนิเวศวัฒนธรรม “บางมด” Think Forward Center เชื่อว่า หากมีการผลักดันเรื่อง “กองทุนระบบนิเวศการเรียนรู้แห่งชาติ” ที่ Think Forward Center เคยนำเสนอมาก่อนหน้านี้ กองทุนระบบนิเวศการเรียนรู้แห่งชาติจะเข้ามาร่วมลงทุนกับพื้นที่แห่งนี้ให้กลายเป็นพื้นที่และสื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้ในมิติเชิงนิเวศวัฒนธรรม สำหรับชุมชนและโรงเรียนย่านนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

หลักสูตรท้องถิ่นศึกษา คือ หลักสูตรที่ถูกจัดทำขึ้นจากปัญหาและความต้องการของผู้เรียนที่ต้องมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งโรงเรียนสวนกุลหาบวิทยาลัย ธนบุรี

ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญา วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นจึงได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “มหัศจรรย์ มุมมอง คลองบางมด” เป็นการเรียนรู้บูรณาการแบบองค์รวมเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง หลอมรวมเป้าหมายการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ สาระหรือประสบการณ์ ทั้งภายในกลุ่มสาระหรือระหว่างกลุ่มสาระ อย่างกลมกลืน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และพัฒนาผู้เรียนเป็นองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญ และเกิดความหวงแหนในท้องถิ่นของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

ครุสติสถาน (2558). *สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จาก https://www.roong-aroon.ac.th*

ณัฐฐินันท์ นันทสิงห์. *กัมปงในดงปรือ (วิสาหกิจชุมชนดารุ้ลอิบาดะห์). สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จาก https://kindconnext.com/kindworld/gumpongnaidongpru/*

ตลาดมดตะนอย. *สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จากhttps://taladmodtanoi.business.site/#details*

ปนัดดา สุวรรณานนท์. *ประวัติ คุณปนัดดา สุวรรณานนท์. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2565*

ประหยัด แก้วแจ่ม. *ส้มบางมด. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2565*

พระมหาทศพร พุรหฺมโชโต. เจ้าอาวาสวัดบัวผัน. *วัดบัวผัน (2461). สัมภาษณ์, 7 มิถุนายน 2566*

พระราชภาวนาพินิจ. เจ้าอาวาสวัดพุทธบูชา. *วัดพุทธบูชา (2497). สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จาก https://www.watphut.com/*

ยุวดี เรืองพานิช. *มัสยิดนูรุลหุดา. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2565.*

วันใหม่ นิยม, วิชิต วราศิริกุล, และปรีชา พลอยเลี้ยง. *บางมดเฟส. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2565*

วิชัย อินสมะพันธ์. *สวนมะพร้าวน้ำหอมลุงวิชัย. สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2565*

ศาลเจ้าแม่ทับทิม (2514). *สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จาก https://www.facebook.com/Jaomaetubtimshrine/about*

เสงี่ยม นาคสุทธิ. *ชุมชนริมคลองบางมด..ในปัจจุบัน. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2566.*


ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี

หลักธรรมานามัยกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย

THE THAMMANAMAI HOLISTIC HEALTH CARE FOR THE ELDERLY IN THAI SOCIETY

[1]พระมหาตะวัน พิมพ์ทอง, [2]สุทัศน์ ประทุมแก้ว และ [3]พระอธิการอำพน จารุโภ

[1]Phramaha Tawan Pimthong, [2]Suthat Pratoomkaew and [3]Phraathikan Ampon Jarupho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]suthatpar.b@gmail.com

Received: July 08, 2023; **Revised**: July 29, 2023; **Accepted**: August 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาหลักธรรมานามัยกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย ผลจากการศึกษาพบว่า สังคมไทยได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากมีสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุในปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ผู้สูงวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพกาย การเจ็บป่วย ทุพพลภาพ และความพิการ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม ครอบครัว การสูญเสียรายได้ ทำให้ผู้สูงวัยเกิดปัญหาด้านสุขภาพจิต ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือระยะยาวแบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ และบูรณาการจากครอบครัว ชุมชน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวได้อย่างมีความสุข และสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมได้อย่างเต็มศักยภาพและยาวนานที่สุด การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ จึงหมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ที่มีความสุข การกินดี อยู่ดี มีเศรษฐกิจที่มั่นคง

---

[1] อาจารย์, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

[3] อาจารย์ ดร. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และมีการดำเนินชีวิตในสภาพความเป็นอยู่ที่ดีได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีองค์ประกอบของผู้สูงอายุ 5 ด้าน กล่าวคือ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านจิตใจ 3. ด้านสัมพันธภาพทางสังคม 4. ด้านสิ่งแวดล้อม และ 5. ด้านความมั่นคงในชีวิต

คำสำคัญ : หลักธรรมานามัย; การดูแลสุขภาพ; แบบองค์รวม; ผู้สูงอายุ,

Abstract

This academic paper focuses on the Thammanamai holistic health care for the elderly in thai society. The study results found that ; The Thai society has aging society because nowadays, the ratio of the elderly is likely to increase throughout. The body of the elderly is changed by their deteriorations of the organs. It is cause of the issue on the physical health of illness, infirmity and disability. The family social changes role, loss of income to the problem on the mental health are included which is required to be helping as a long holistic and integrated from family, community and the government agencies as well. The operation of the elderly health promotion is to boost them healthy and better quality of life. The elderly can help themselves and also can live happily with the family. In the meantime, they can create the benefits to society at their full potential and longest. The health care of the elderly means that health physical, mental, emotional networking of the elderly are happy. Therefore, living happily, good and stable economic, without sickness and appropriate good living conditions are included. So the important component of the elderly are divided in to 5 aspects: 1. body. 2. mind. 3. relationship of social 4. Environment and 5. the stability in life.

Keywords: The Thammanamai; Health care; Holistic; Elderly

บทนำ

ในสังคมไทยปัจจุบัน ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุภายใต้ความจำกัดและไม่เพียงพอของสวัสดิการของภาครัฐ ชุมชน และท้องถิ่น กลับมีบทบาทเติมเต็มสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการในการรับมือสังคมผู้สูงอายุ โดยอาศัยฐานของ “ทุน” ประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน คือ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ (เช่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง) ทุนสัญลักษณ์ และทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยกระบวนการทางสังคมที่วางอยู่บนฐาน “ทุน” ที่ชุมชนมี นำไปสู่การนิยามตัวตนใหม่ของผู้สูงอายุไทย

ในฐานะที่ทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม เป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม (active aging) เพื่อการเสริมสร้างผู้สูงอายุให้เป็นพลังทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของคนในสังคม จะส่งผลโดยตรงต่อวัฒนธรรม ค่านิยม วิถีการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ มาอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาต่อยอด และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติให้มีความสุข ประเทศชาติมีความสมดุลและยั่งยืน สังคมชนบทโดยทั่วไป ถูกวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเข้ารุกราน สังคมชนบทถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ถูกเหยียบย้ำว่าเป็นของต่ำทรามล้าสมัย เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแสวัฒนธรรมภายนอก จนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย กุศโลบายดั้งเดิม คือ

(1) การปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคม

(2) วัฒนธรรมถูกละเลย ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง

(3) สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา

ทั้ง 3 ข้อที่กล่าวมา ได้สูญเสียบทบาทในการอบรมให้ความรู้ และปลูกฝังศีลธรรม นำไปสู่ค่านิยม และพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านิยมที่ดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย มีการสืบทอดน้อย ระบบคุณค่าของสังคมในเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือกันเริ่มเสื่อมถอย เนื่องจากกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินไปเพื่อส่วนรวมไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซึ่งในที่สุดอาจนำมาสู่ภาวะของการล้มสลายทางวัฒนธรรมที่บรรพชนใช้เวลาสั่งสมมายาวนานได้สิ้นสุดลงในที่สุด การที่จะดำรงสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานให้มั่นคงต่อไปได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการเอาใจใส่ และมีการจัดการที่ถูกต้อง การพัฒนาต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคง หาใช่การพัฒนาที่ขาดจากฐานเดิมซึ่งจะทำให้สั้นคลอนได้ง่าย (ประเวศ วะสี, 2536 : 33) ทั้งนี้ให้อยู่ในบริบทของสังคมและชุมชนทั้งของอดีตและปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนตามที่เป็นจริง มีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่อย่างเหมาะสม (ยุทธภัณฑ์ เตชะแก้ว, 2540 : 21-22) ย่อมจะสามารถดำรงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามให้มั่นคงต่อไปได้ ในบทความวิชาการนี้ผู้ศึกษาจักได้กล่าวถึงรายละเอียดตามหลักการและทฤษฎีกระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุ

วัยสูงอายุเป็นพัฒนาการขั้นหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบต่อสภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก และมีอิทธิพลต่อสภาพการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ

ตามมา มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางเศรษฐกิจ (ยุทธภัณฑ์ เตชะแก้ว, 2540 : 14) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย

อวัยวะต่าง ๆ รวมทั้งจิตใจของผู้สูงอายุเกิดความเสื่อมถอยนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บ แม้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้เกิดความเสื่อมถอยดังกล่าว ปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยด้านพันธุกรรม เป็นสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ แต่ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิต หรือสิ่งที่ผู้สูงอายุประพฤติปฏิบัติเป็นประจำนั่นเอง

(2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุที่พบมาก ได้แก่ การแสดงออกถึงความว้าเหว่ ช่วยตัวเองไม่ได้ รู้สึกว่าตัวเองไม่มีค่า หรือถูกรังเกียจทอดทิ้งจากครอบครัว ตลอดจนปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว และอาจมีผลไปถึงความไม่ใยดี และเพิกเฉยต่อกิจกรรมทางสังคม โดยมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เพราะความเสื่อมของระบบอวัยวะทั้งหลายล้วนมีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ โดยจะเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อกับบุคคล และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ได้แก่

1. ความจำเสื่อม จำชื่อคนหรือสถานที่ได้ยากขึ้น จำเหตุการณ์ในอดีตได้ดี แต่ลืมเหตุการณ์ในปัจจุบัน หรือเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นกระบวนการจดจำทำได้ในระยะสั้น การคิดคำนวณทำได้ยากขึ้น เป็นเหตุให้ผู้สูงอายุรู้สึกสับสน หงุดหงิด และขาดความมั่นใจในตนเอง

2. ความว้าเหว่ เศร้าหมอง เป็นปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุ จากสภาพที่ผู้สูงอายุต้องประสบกับการสูญเสียต่าง ๆ ทั้งสภาวะสุขภาพ บทบาททางสังคม การต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ถูกทอดทิ้งและความกระทบกระเทือนใจ ทำให้จิตใจเปลี่ยนใจเปลี่ยนแปลงไป เกิดความรู้สึกท้อแท้ในชีวิต บางคนอาจมีอารมณ์ฉุนเฉียว โกรธง่าย

3. ความสามารถในการเรียนรู้ จะเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแรงกระตุ้นต่าง ๆ ช่วงความสนใจ และการแปลความหมายสู่ระบบประสาท การลดภาวการณ์รับรู้ หรือการแปลความ ซึ่งจะทำให้ความพร้อมในการเรียนรู้ลดลง ต้องอาศัยประสบการณ์ ในอดีตช่วยในการแก้ปัญหาแทนการค้นหาด้วยเทคนิคใหม่

4. สติปัญญาและความสามารถทางสมองจะลดลง ความสามารถทางคณิตศาสตร์ และการวิเคราะห์จะค่อย ๆ ลดลง แต่ประสบการณ์และความรู้ที่มีในอดีต จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

(3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

อดีตที่ผ่านมานั้น ผู้สูงอายุในสังคมไทยมีสถานภาพทางสังคมสูง ได้รับการยกย่องนับถือกันโดยทั่วไป ผู้สูงอายุมักจะอาศัยอยู่ในลำเนาเดิมของตน และมักมีบุตรอาศัยอยู่ด้วยซึ่งเมื่อแต่งงานก็มักจะตั้งครอบครัวอยู่ในบริเวณเดียวกัน อันเป็นลักษณะของครอบครัวขยายในปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก ตลอดจนความทันสมัย (Modernization) และเทคโนโลยีต่าง ๆ ยังผลให้สถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ เช่น การสูญเสียบทบาททางสังคม การเป็นผู้นำ การต้องออกจากตำแหน่งหน้าที่การงาน รายได้ลดลง ทำให้ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ที่ใช้เวลาในการเตรียมตัวและการปรับตัว การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเครียดทางสังคม ปฏิกิริยาของสังคมมีอิทธิพลต่อผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคม เดิมผู้สูงอายุเคยมีฐานะเป็นผู้นำให้ความรู้ถ่ายถอดวิชาการ ได้รับการยอมรับนับถือ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น ผู้สูงอายุจะไม่มีบทบาทเหมือนสังคมเดิม ที่เป็นสังคมเกษตรกรรม ทำให้ผู้สูงอายุขาดการยอมรับจากสังคมและบุตรหลาน ก่อให้เกิดความว้าเหว่ได้ การลดความสัมพันธ์กับชุมชนผู้สูงอายุ จึงต้องเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ และ ความรับผิดชอบจากผู้ที่ลงมือทำงานใช้ความคิดกลายเป็นผู้คอยรับคำปรึกษา การยอมรับและพิจารณามอบหมายงานของชุมชนให้ผู้สูงอายุน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงออก สมรรถภาพลดลง นอกจากนั้น การยอมรับของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุก็ลดลงกว่าแต่ก่อนไปด้วย

(4) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลอยู่ในวัยทำงานก็จะประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างเต็มที่ แต่เมื่อย่างเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว ผู้ที่ทำงานในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ บริษัทต่าง ๆ ก็ต้องเกษียณอายุ ทำให้รายได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก หรือผู้สูงอายุที่ยังไม่มีกำหนดเวลาเกษียณอายุก็ตาม ด้วยสภาพร่างกายที่ทรุดโทรมอ่อนแอลง สมรรถภาพในการทำงานก็ลดลงซึ่งมีผลมาถึงอาชีพและการหารายได้ เพราะฉะนั้นในช่วงวัยสูงอายุนี้สภาพการเปลี่ยนแปลงของรายได้มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุมาก ปัญหาเศรษฐกิจนั้นค่อนข้างจะเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลยก็ว่าได้ ทั้งนี้เพราะพบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากต้องพึ่งพาอาศัยบุตรหลานญาติพี่น้อง ส่วนผู้สูงอายุที่มีที่พึ่งพาก็ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงตนเองต่อไป และการพึ่งพาตนเองจำเป็นอย่างยิ่งต้องปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อความสุขและการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของผู้สูงอายุตามหลักธรรมานามัย

หลักธรรมานามัยกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุ

ปัจจุบันผู้สูงอายุที่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขนั้น ถือว่าเป็นกลุ่มที่เรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถนำความรู้และศักยภาพที่มีในตนเองมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาตนเองและสังคมได้ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานของหลักธรรมานามัย

แนวคิดพื้นฐานของหลักธรรมานามัยมองภาวะสุขภาพแบบองค์รวม พุทธธรรมมองชีวิตคนเป็นนามรูป และใช้นามรูปที่เป็น 2 อย่างนี้รวมกันเป็นเอกพจน์ คือ รวมกันหรือเนื่องกันเป็นหนึ่ง ไม่มองแยกเป็นสอง เพราะมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกันไม่แยกต่างหากจากกัน เป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องอิงอาศัยกัน องค์ประกอบของธรรมานามัย มี 3 ส่วน คือ

(1) กายานามัย เป็นการส่งเสริมสุขภาพทางกายด้วยการออกกำลังกายโดยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมแก่วัยและสภาพร่างกายของบุคคล เพื่อให้ได้ผลดีที่สุดและมีการเสี่ยงอันตรายน้อยที่สุด เป็นความจริงที่ว่าวิธีการออกกำลังกายต่าง ๆ นั้น บางวิธีอาจไม่เหมาะสำหรับทุกคน ในทางปฏิบัติจึงต้องมีการทดสอบความพร้อมของสมรรถภาพร่างกาย เช่น การเดิน การวิ่งเพื่อสุขภาพ นอกจากกายบริหารแล้ว ยังมีข้อกำหนดในการเลือกรับประทานอาหารตามธาตุเจ้าเรือน การพักผ่อนอย่างเพียงพอก็จัดอยู่ในหมวดของการส่งเสริมสุขภาพกายด้วย

(2) จิตตานามัย การส่งเสริมสุขภาพทางใจด้วยการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนาตามหลักที่กำหนดในพุทธธรรม อาศัยศีลในการละความชั่วทุจริตทางกาย วาจา ใจ เพื่อสร้างพื้นฐานจิตให้มั่นคง และการอบรมสมาธิภาวนาช่วยให้จิตนิ่งไปจนถึงขั้นวิปัสสนาเพื่อสร้างจิตในการรับรู้ความจริงของชีวิต โดยเฉพาะเรื่องกฎแหงกรรม

(3) ชีวิตานามัย การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักอนามัย คือ อาศัยการปฏิบัติตามกายานามัย เพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและฝึกจิตตามจิตตานามัย ส่งผลให้เกิดชีวิตานามัย ที่ดีด้วย เช่น การล้างพิษในร่างกายเป็นบางโอกาส การรับประทานอาหารที่ถูกต้อง หากรับประทานอาหารที่ไม่ถูกต้องอาจจะมีผลกระทบทั้งด้านกายและด้านจิต การละเว้นสิ่งเสพติดทั้งหลาย เป็นต้น สิ่งสำคัญคือ การดำเนินชีวิตอย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติให้มาก หลีกเลี่ยงมลภาวะประกอบสัมมาอาชีพที่ไม่เป็นโทษ จะได้ไม่ต้องหวาดระแวงเพราะโทษจากการทุจริตนั้น การปฏิบัติตามหลักกายานามัย จิตตานามัย และชีวิตานามัย จะช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพความงาม แก่ผู้ปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นความงามทั้งรูปลักษณ์ภายนอกและงามจากภายในด้วยศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งมีผลที่ลึกซึ้งเกินกว่าที่บุคคลทั่วไปที่ไม่ได้ปฏิบัติจะเข้าใจได้ว่าเพราะเหตุใด สิ่งเหล่านี้

ประกอบกันเป็นผลแห่งบูรณาการองค์รวมของชีวิตด้วยธรรมานามัย หลักธรรมานามัยเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับสุขภาพแบบ บูรณาการรวมกับการดำเนินชีวิตในแนวพุทธศาสนาว่าด้วยธรรมชาติของกายและจิตใจที่ต้อง เคลื่อนไหวไปตามกาลเวลา เคลื่อนไหวไปตามการกระทำความดีหรือความชั่ว

วิธีส่งเสริมสุขภาพกายมี 3 วิธี คือ การบริหารกายหรือออกกำลังกาย การเลือกรับประทานอาหารตามธาตุเจ้าเรือน และการนวดเพื่อส่งเสริมสุขภาพ การบริหารกายมีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ รักษาสภาพเพื่อป้องกันการเสื่อมและส่งเสริมการฟื้นสภาพที่เสื่อมไปแล้ว โดยการบริหารกาย มี 2 ส่วน คือ

1. การออกกำลังกาย เช่น การเดิน วายน้ำ วิ่ง บริหารด้วยท่าฤาษีดัดตน (สำหรับทาฤาษีดัดตนมีข้อห้ามสำหรับบุคคลที่เป็นโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง หรือหญิงขณะมีประจำเดือน)

2. การพักผ่อน บุคคลทั่วไปควรนอนวันละ 6-7 ชั่วโมง การเลือกบริโภคอาหารตามธาตุเจ้าเรือน ธาตุดิน ควรรับประทานอาหารรสฝาด มัน เค็ม ธาตุน้ำ ควรรับประทานอาหารรสเปรี้ยว ควรหลีกเลี่ยงอาหารรสมันจัด ธาตุลม ควรรับประทานอาหารรสเผ็ดร้อน ควรหลีกเลี่ยงอาหารรสหวานจัด ธาตุไฟ ควรรับประทานอาหารรสขม เย็น จืด ควรหลีกเลี่ยงอาหารรสเผ็ดร้อน

3. ธรรมานามัย ทางสายกลางของจิตใจ คือ การมีสุขภาพจิตที่ดี เน้นความเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์ของรูปและนามที่อิงอาศัยกันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ชั่วระยะหนึ่ง แล้วต้องดับไปเพราะหมดเหตุปัจจัยของการตั้งอยู่ ทางสายกลางของจิต หมายถึง การควบคุมไม่ให้เกิดความรู้สึกสุดโต่งไปในความพอใจและไม่พอใจ พุทธธรรมสอนวิธีพัฒนาจิตเป็น 3 ระดับ ได้แก่ เบื้องต้น คือ การให้ทาน เบื้องกลาง คือ การรักษาศีล เบื้องสูง คือ การเจริญภาวนา การให้ทาน เป็นการให้ทุกอย่างทั้งด้านวัตถุและใจ การให้ทางใจ คือ ให้เมตตา การรักษาศี เป็นการงดเว้นกระทำสิ่งที่ต้องห้าม การภาวนา เป็นการอบรมจิตใจให้เจริญ ทางพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ สมาธิกับวิปัสสนา สมาธิ คือ การทำจิตใจให้สงบนิ่ง จิตใจได้พักผ่อน ทำให้ใจเย็นและโกรธน้อยลง ทำให้ทนต่อภาวะแวดล้อมที่มีอุปสรรคได้ดี ส่วนวิปัสสนา เป็นการพัฒนาความรู้สึกตัวที่มีอยู่ รู้ถึง ปรากฏการณ์ทางจิตขณะร่างกายมีการกระทบสิ่งเร้าทางทวารทั้ง 6 ซึ่งเท่ากับเป็นการรู้เท่าทัน กระบวนการที่เกิดขึ้นจริง

สังคมในยุคศตวรรษที่ 21 สิ่งที่มีความหมายและสำคัญที่สุด คือ ขอให้สุขภาพแข็งแรง และสิ่งที่เหมาะสมที่สุดกับสุขภาพแข็งแรงนั้นคือ “แกง 8 อย่างที่บำรุงจิตใจ”ซึ่งเป็นยารักษาสุขภาพของหัวใจที่มีคุณค่ามาก ยา 8 ชนิด ได้แก่

1. รักและเมตตา เราต้องมีความรักและเมตตาต่อโลก

2. จิตใจที่ดีงาม คนเราต้องมีความเมตตาต่อโลก และต้องมีจิตใจดีงามต่อโลก ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

3. ถูกตามทำนองคลองธรรม ทุกคนต้องมีจิตใจที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรม

4. ต้องใจกว้าง ใจกว้างต้องมากกว่าถูกต้องตามทำนองคลองธรรมเพราะคนไม่ใช่นักปราชญ์ ราชบัณฑิต ไม่มีใครพร้อมเสียทุกอยาง จึงต้องรู้จักรให้อภัยต่อผู้อื่น

5. กตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ จากการศึกษาเกี่ยวกับความสุขของผู้สูงอายุนั้นไม่ใช่มีเงินทองมากหรือมีตำแหน่งสูง การมีลูกหลานอยู่ข้างกาย คือ ความสุขอันดับแรกของผู้สูงอายุ คนที่มีความกตัญญูกตเวที เป็นคุณสมบัติที่รับประกันความเป็นคนดี

6. มีความซื่อสัตย์พอสมควร คนเราซื่อเกินไปก็ไม่ดี อาจกลายเป็นคนโง่ ก็ไม่ได้ซื่อสัตย์ จึงต้องดูสถานการณ์และความเหมาะสม

7. การให้ บริจาคมอบให้โดยไม่คำนึงผลตอบแทน บริจาคยิ่งมากยิ่งดี

8. ไม่หวังสิ่งตอบแทน การกระทำทุกอย่างต้องทำด้วยความจริงใจและไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่า ถ้าจะรักษาไว้ซึ่งความซื่อตรง จิตใจที่เบิกบานจะนำมาสู่ซึ่งความสุข คือ 1. ช่วยเหลือผู้อื่นมีความสุข 2. รู้จักพอมีความสุข 3. อิ่มอกอิ่มใจมีสุข เพราะอะไรช่วยเหลือผู้อื่นมีสุข เพราะความสุขที่ดีที่สุด คือ ช่วยเหลือผู้อื่น ระยะการช่วยเหลือผู้อื่นนั้นได้ทำให้จิตวิญญาณบริสุทธิ์หล่อหลอมมนุษย์ให้มีคุณธรรมสูง ช่วยเหลือผู้อื่น คือ ความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ แม้แต่เวลาที่โชคร้าย ก็ต้องรู้สึกว่ามีความสุข เพราะชีวิตนั้นเหมือนพื้นภูมิที่หมุนเวียนเปลี่ยนไป แท้จริงนั้นบนโลกนี้ พระจันทร์ก็มีทั้งขึ้นทั้งแรม คนเราก็มีทุกข์สุข พลัดพราก และพบกันอีกเป็นวัฏจักร ไม่มีใครโชคดีตลอดและไม่มีใครโชคร้ายตลอด ผู้สูงอายุที่มีความสุข ต้องมีคุณสมบัติดังนี้ 1. ต้องมีสุขภาพดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ 2. ต้องมีความภูมิใจ ความพึงพอใจในตัวเอง งานประจำ งานอดิเรก ฐานะและชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเอง มีเวลาพักผ่อนหย่อนใจ มีอารมณ์ขัน 3. ต้องมีความประมาณตน รักตัวเอง รักผู้อื่นไม่ละทิ้งความรู้ความสามารถของตน ทำตนเป็นคนมีค่า มีประโยชน์ต่อผู้อื่น 4. ต้องมีเพื่อนมาก ๆ เข้าสังคมคบหาสมาคมกับผู้อื่น ไม่อยู่อย่างวาเหว หงอยเหงา เป็นต้น

2. หลักธรรมานามัยกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

พระพุทธศาสนามองว่า ความแก่เป็นความทุกข์และมนุษย์สามารถพ้นทุกข์จากความแก่ได้โดยดำเนินชีวิตตามหลักวิถีพุทธ อย่างไรก็ตาม ความทุกข์ของผู้สูงอายุนั้น เป็นความทุกข์ทั้งทางร่างกายและทางใจ การดูแลผู้สูงอายุจึงต้องดูแลทั้งร่างและจิตใจให้สมดุลกัน อีกทั้งมูลเหตุของความทุกข์ของผู้สูงอายุนั้นเกิดจากเหตุที่สำคัญ คือ ความต้องที่ไม่สมปรารถนาในด้านต่าง ๆ คือ ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย อนามัย การงาน และต้องการความรักความเคารพ ชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยมีความผูกพันใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีภูมิ

ปัญญาและแนวทางในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพราะเหตุว่าหลักคิดในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในเรื่องอริยสัจ 4 นั้น เป็นระบบคิดที่อธิบายได้ว่า ชีวิตมีความทุกข์ ความทุกข์ต่าง ๆ เกิดจากเหตุ ความทุกข์ต่างๆ สามารถหมดไปได้ และมีวิธีการที่จะปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์นั้น กล่าวคือ ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมีหลักการที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สัปปายะ 7 คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกื้อกูลช่วยเหลือให้การบำเพ็ญภาวนาเกิดผลดี ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 245) ดังนี้

1. จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม
2. เครื่องอุปโภคบริโภคเพียงพอเพียงพอ
3. มีแหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสารประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
4. มีผู้ให้คำปรึกษาดูแลที่ดี มีกัลยาณมิตร
5. มีอาหารเหมาะสมถูกสุขลักษณะ
6. มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม
7. มีการเคลื่อนไหวไปมาเหมาะสม

ในการนำหลักสัปปายะทั้ง 7 มาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้สูงอายุนั้น สามารถปรับประยุกต์ใช้ให้ครอบคลุมความต้องการของผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน คือ (1) ด้านสุขภาพกาย (2) อารมณ์ (3) จิตใจ และ (4) สังคม โดยมีการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม ในการดูแลผู้สูงอายุเราสามารถนำแนวคิดเรื่องพุทธธรรมบำบัดมารักษาดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้สูงอายุมีความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพมีความสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้ดังนี้

1) อารมณ์ทำให้เกิดโรค ร่างกายและจิตใจของคนเรามีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เวลาที่ใจของเรามีความเครียด ความโกรธหรืออารมณ์ในทางลบก็จะมีผลต่อร่างกายของเรา จิตใจของเราจึงมีอิทธิพลมากต่อการเกิดโรคของร่างกายในทางกลับกันการมีอารมณ์ที่ดี เช่น การฝึกเจริญเมตตาภาวนาเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมง ซึ่งมีผลต่ออารมณ์ที่ดีทำให้ภูมิต้านทานแข็งแกร่งขึ้น

2) ความผ่อนคลายบำบัดโรค วิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ได้ศึกษาพบว่าความผ่อนคลายเป็นสิ่งสำคัญมากเนื่องจากการสร้างความผ่อนคลายจะช่วยรักษาโรคและป้องกันไม่ให้เกิดโรคต่าง ๆ เช่นโรคหัวใจ โรคความดัน โรคเบาหวาน โรคจิตประสาท โรคหืดหอบ รวมทั้งโรคมะเร็งต่าง ๆ ด้วย การทำให้เกิดการผ่อนคลายทำได้หลายวิธี เช่น การสวดมนต์ การฝึกผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การวิ่งเหยาะ ๆ แล้วกำหนดสติที่เท้า การว่ายน้ำแล้วเจริญสติไปด้วย การฝึกการ

หายใจ การฝึกโยคะสมาธิ การฝึกสมาธิโดยตรงในท่ายืน เดิน นั่ง นอน ใช้สติกำหนดรู้ส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย สามารถทำให้เกิดสมาธิและผ่อนคลายได้มาก

3) สมาธิบำบัดโรค ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการทำจิตให้เป็นสมาธิช่วยสร้างความผ่อนคลายแก้ไขโรคของความเครียดอย่างได้ผล คนอเมริกันฝึกหัดสมาธิเพื่อแก้ไขปัญหาความเครียดและปัญหาความทุกข์ใจ...นอกจากนั้นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ยังชี้ให้เห็นถึงผลดีของสมาธิต่อการรักษาโรคทางกายอย่างชัดเจน จึงทำให้การใช้สมาธิรักษาเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย นิตยสารไทม์ถึงกับตีพิมพ์บทความเรื่อง “การสวดมนต์ ไปวัด ปฏิบัติสมาธิ ช่วยรักษาโรคได้”

4) วิปัสสนากรรมฐานบำบัดโรค การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นวิธีการที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกจิตให้เกิดปัญญาเห็นสภาวธรรมต่าง ๆ เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทำให้เราเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ทำให้ถอดถอนความยึดติดในสิ่งทั้งปวงว่า ไม่ใช่ตัวเราของเรา เป็นเหตุให้สามารถขจัดกิเลสหรืออารมณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะกิเลสอย่างละเอียด แต่ในเบื้องต้นทำให้เราควบคุมจิตใจ อารมณ์ได้ดี สามารถวางเฉยต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งดีและไม่ดีได้

5) การสวดมนต์บำบัดโรค การไปวัด ไหว้พระ สวดมนต์ แผ่เมตตา เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธเราปฏิบัติกันเป็นประจำในชีวิตประจำวัน การไหว้พระสวดมนต์ การไปวัดทำกิจกรรมทางศาสนามีผลทำให้สุขภาพดีและรักษาโรคได้ด้วย (พงษ์วรพงศ์ พิเชษฐ์, น.พ., 2550 : 5)

บทสรุป

หลักธรรมานามัยกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุ จากการศึกษาพบว่า การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุอาศัยการมีส่วนร่วมของเครือข่าย มีการ บูรณาการแนวคิดการดูแลสุขภาพองค์รวมตามหลักการพระพุทธศาสนา เข้ากับหลักการดูแลสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข พร้อมทั้งนำสถานการณ์สภาพปัญหาความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุก่อนการพัฒนาผ่านกระบวนการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ได้แนวทางการดูแลสุขภาพตามระบบการสาธารณสุขว่า สถานบริการสาธารณสุขได้แบ่งการดูแลออกเป็น 4 ด้าน คือ (1) ด้านการส่งเสริม (2) การป้องกัน (3) การรักษา (4) การฟื้นฟูสภาพ โดยทั้งหมดอยู่ในหลักการของการดูแลสุขภาพองค์รวม และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน มีผลการดำเนินงานการจัดระบบบริการสุขภาพในด้านต่าง ๆ ให้สอดรับเหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ ได้แก้ปัญหาในส่วนขาดและความต้องการของผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การที่เราจะมีสุขภาพดีนั้น จะต้องมีสุขภาวะทางกาย ทางใจ ทางสังคม ทางจิตวิญญาณ ครบถ้วน กล่าวคือ

1. ในด้านร่างกาย เราใช้อาหาร การออกกำลังกาย การเดิน การวิ่ง การฝึกโยคะ การว่ายน้ำเล่นกีฬาประเภทต่าง ๆ ล้วนแต่ส่งเสริมให้ร่างกายแข็งแรง ภูมิต้านทานดี ช่วยรักษาโรคต่าง ๆ ได้

2. ในด้านจิตใจ เราใช้วิธีการผ่อนคลายแบบต่าง ๆ การฝึกการหายใจ การใช้ดนตรีช่วยบำบัด การใช้ศิลปะบำบัด การจินตนาการบำบัด การสะกดจิตบำบัด การทำจิตบำบัดรูปแบบต่าง ๆ

3. ในด้านสังคม เราใช้กลุ่มบำบัด กลุ่มความเอื้ออาทร กลุ่มกัลยาณมิตรผู้ปฏิบัติธรรมด้วยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเมตตาต่อกัน ให้อภัยต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ชิงดีชิงเด่นต่อกัน การอยู่ในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงที่มีไมตรีจิตต่อกัน จะทำให้เราไม่โดดเดี่ยว มีความภูมิใจในคุณค่าของตนเอง สิ่งเหล่านี้ช่วยให้โรคที่เป็นอยู่หายเร็วขึ้น ทำให้ภูมิต้านทานดี

4. ในด้านจิตวิญญาณ การปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ การแผ่เมตตา การฝึกสมาธิวิปัสสนา จะช่วยทำให้จิตของเราดีอยู่เสมอ ความโลภ ความโกรธ ความหลงจะลดลง ความยึดมั่นถือมั่นน้อยลง ปล่อยวางได้มากขึ้น

องค์ประกอบของสุขภาพองค์รวม ประกอบด้วยมิติต่าง ๆ 4 มิติ คือ

(1) มิติทางกาย ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาพโดยทั่วไปทางกายของมนุษย์ ทั้งภายใน ภายนอก และรวมถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวด้วย ทั้งนี้มิติทางกายจะยึดเอาความแข็งแรงสมบูรณ์ของร่างกาย ไม่เจ็บ ไม่ไข้ ไร้ซึ่งโรคภัยเป็นสำคัญ

(2) มิติทางจิต ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาวะทางจิตใจหรืออารมณ์ที่มีผลกับสุขภาพโดยรวมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นภาวะอารมณ์ที่แจ่มใสร่าเริง ผ่อนคลายไม่ตึงเครียด มีความสุขและปลอดโปร่ง โดยที่มีหลักการจัดการกับสภาวะความเครียดไม่ให้เกิดวิกฤตทางอารมณ์เกิดขึ้น เป็นปัจจัยส่งผลต่อสภาวะสุขภาพจิตที่ดีได้

(3) มิติทางสังคม ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาวะโดยทั่วไปทางสังคมที่มีผลกับสุขภาพโดยรวมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคมที่มีความผาสุกทั้งระดับครอบครัว สังคมและชุมชน โดยที่แต่ละระดับมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สมาชิกในสังคม นั้น ๆ มีความเอื้ออาทรต่อกัน จัดระบบบริการจากภาครัฐที่มีความเสมอภาคกัน สิ่งเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ที่จะส่งผลต่อสภาวะสุขภาพทางสังคมที่ดีได้

(4) มิติทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นมิติของสุขภาพที่เกี่ยวกับการมีความรู้เฉลียวฉลาด รู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม ทำให้เกิดแรงศรัทธาต่อตนเองและมีความหวังต่อความสำเร็จที่จะทำให้ตนเองมีความผาสุกด้วยสัมมาชีพ และเป็นปัจจัยส่งผลต่อสภาวะสุขภาพโดยรวมของมนุษย์อย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. (2536). *แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานุภาพและวิชชา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

พงษ์วรพงศ์ พิเชษฐ์. น.พ.. (2550). *พุทธธรรมบำบัด*. กรุงเทพฯ: กองแพทย์ทางเลือกกรมการพัฒนาแพทย์แผนไทยทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

ยุทธภัณฑ์ เตชะแก้ว. (2540). “พิธีกรรมและระบบความเชื่อการลำผีฟ้าในภาคอีสาน”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ

THE IMPORTANCE OF BUDDHISM AS A NATIONAL RELIGION



ผู้เขียน : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
ปีที่พิมพ์ : 2556
จำนวนหน้า : - หน้า
สำนักพิมพ์ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ
ISBN : 974-8357-76-7

[1]พระชาญวิทย์ ธมฺมทีโป (พลชัย) และ [2]พระมหามิตร ฐิตปญฺโญ

[1]PhraChanwit Dhammathepo (pholchai and [2]Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

[1]nbp 0897148741@gmail.com

Received : July 02, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
[2]รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

บทนำ

หนังสือ: ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ เขียนโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นหนังสือในโครงการบวชเรียนชุดนี้ ตัวก็ได้บุญ บุญคุณก็ได้ตอบแทนพ่อแม่ เพื่อถวายให้พระภิกษุสงฆ์ พระอาจารย์ พระภิกษุบวชใหม่ ตลอดจนสามเณรและผู้สนใจทั่วไป พิมพ์เป็นครั้งที่ 22 (1999:118) เป็นหนังสือที่ปลุกจิตสำนึกของชาวพุทธพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ซึ่งไม่รังเกียจเดียดฉันท์ไม่เบียดเบียนผู้นับถือศาสนาอื่นๆ พระพุทธศาสนาอาจแยกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านที่เป็น ธรรมวินัย หมายถึง หลักการเดิมแท้ของพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและรักษาสืบทอดต่อกันมาด้วยการจารึกจดจำและสื่อสารอ้างอิงพระคัมภีร์เหล่านั้น และด้านที่เป็นวัฒนธรรม หมายถึง พระพุทธศาสนาอย่างคนไทยรู้เข้าใจ และประพฤติปฏิบัติสะสมสืบต่อกันมาที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทยแทรกซึมเข้าไปในชีวิตจิตใจ จนกลายเป็นอัตลักษณ์แห่งวิถีชีวิตของชาวพุทธพระพุทธศาสนา จึงเป็นสมบัติล้ำค่าที่มอบให้แก่อารยธรรมของโลก อันแสดงถึงหลักการพัฒนาทางจิตใจและปัญญาที่จะใช้แก้ปัญหาของโลกปัจจุบันนี้ได้เป็นอย่างดี

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 11 บท ดังนี้

บทที่ 1 พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ว่าด้วยเรื่องในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาเดียวกัน และศาสนานั้นมีลักษณะการนับถือแบบไม่ผูกขาด ไม่รังเกียจเดียดฉันท์ผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ ไม่แบ่งแยกพวกแยกหมู่ ย่อมเป็นการสมควรที่รัฐจะยอมรับให้เป็นที่ปรากฏชัดว่า ศาสนานั้นเป็นศาสนาประจำชาติ ดังเช่นในกรณีของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย

บทที่ 2 พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ว่าด้วยเรื่อง ประเพณีและพิธีการต่าง ๆ ในวงจรชีวิตของแต่ละบุคคลก็ดี ในวงจรเวลาหรือฤดูกาลของสังคมหรือชุมชนก็ดีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด

บทที่ 3 พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ว่าด้วยเรื่อง ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนชาวไทยทั่วทั้งหมด โดยก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประดาคนส่วนใหญ่

บทที่ 4 พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสรีภาพในการนับถือศาสนา ว่าด้วยเรื่อง การที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเท่ากับเป็นการยกหลักการ

แห่งเสรีภาพในการนับถือศาสนาขึ้นมาสถาปนาไว้ ซึ่งเป็นฐานที่ช่วยค้ำจุนช่วยให้ไม่มีการเบียดเบียนกันทางศาสนา และเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ศาสนาต่างๆ ทั้งหลายดำรงอยู่และดำเนินกิจการกันไปได้ด้วยดีโดยสงบสุข

บทที่ 5 พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย ว่าด้วยเรื่อง ชนชาติไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาโดยตลอด กิจการและเหตุการณ์สำคัญต่างๆ มากมายในบ้านเมือง เป็นเรื่องราวของพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับวัดวาอาราม หรือมิฉะนั้นก็ผสมผสานกับคติทางพระพุทธศาสนา

บทที่ 6 พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสรเสรี ว่าด้วยเรื่อง การประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนานั้น เป็นการดำเนินในแนวทางของความอิสระ และเพื่อความเป็นอิสระทุกขั้นตอน ดังจะเห็นได้ว่า ศรัทธาจะต้องมีปัญญาควบคุม และจะต้องนำไปสู่ปัญญา เพราะปัญญาทำให้พึ่งตนเองได้เป็นอิสระ

บทที่ 7 พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญ ที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย ว่าด้วยเรื่อง เอกลักษณ์ไทยที่ค่อนข้างเด่นชัดก็คือ ความมีน้ำใจเมตตาอย่างเป็นสากล ความรู้สึกผ่อนคลาย สบายๆ เรื่อยๆ ปลงใจได้ ไม่ชอบความรุนแรงและความรู้จักประสานประโยชน์ พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมให้เกิดเอกลักษณ์เหล่านี้

บทที่ 8 พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชาติไทย ว่าด้วยเรื่องโบราณสถานและโบราณวัตถุทั้งหลาย เป็นมรดกและเป็นสมบัติที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ

บทที่ 9 พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย ว่าด้วยเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นทั้งแกนนำ และเป็นส่วนเติมเต็มของการพัฒนา ช่วยให้การพัฒนาประเทศชาติดำเนินไปอย่างถูกทิศทางและครบถ้วน

บทที่ 10 พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของโลก ว่าด้วยเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นสมบัติล้ำค่า อันแสดงหลักการพัฒนาทางจิตใจและสัมมาปัญญาที่จะใช้แก้ปัญหาของโลกปัจจุบันนี้ได้ดี

บทที่ 11 บทสรุป พระพุทธศาสนา อาจแยกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านที่เป็น ธรรมวินัย หมายถึง หลักการเดิมแท้ๆ ล้วนๆ ของพระพุทธศาสนา ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน หรือทรงแสดงบัญญัติไว้ ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และรักษาสืบทอดต่อกันมาด้วยการจารึกจดจำ และสื่อสารอ้างอิงพระคัมภีร์เหล่านั้น และด้านที่เป็นวัฒนธรรม หมายถึง พระพุทธศาสนาอย่างคนไทยรู้เข้าใจและประพฤติปฏิบัติสะสม สืบต่อกันมา จนแทรกซึมเข้าไปในชีวิตจิตใจกลายเป็นส่วนหนึ่งแห่งลักษณะนิสัยและความเป็นอยู่ ซึ่งปรากฏออกมาทางวิถีชีวิตของหมู่ชน (Phra Buddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 1-118)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ซึ่งไม่รังเกียจเดียดฉันท์ ไม่เบียดเบียนผู้นับถือศาสนาอื่นๆและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยว่าด้วยเรื่อง ประเพณีและพิธีการต่างๆพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้าค่าของชาติไทย ให้แก่ อารยธรรมของโลกและใช้แก้ปัญหาของโลกในปัจจุบันนี้ได้ดี

เนื้อหาโดยย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ผู้เขียนได้กล่าวถึง ในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาเดียวกัน และศาสนานั้นมีลักษณะการนับถือแบบไม่ผูกขาด ไม่รังเกียจเดียดฉันท์ผู้นับถือศาสนาอื่นๆ ไม่แบ่งแยกพวกแยกหมู่ ย่อมเป็นการสมควรที่รัฐจะยอมรับให้เป็นที่ปรากฏชัดว่าศาสนานั้น เป็นศาสนาประจำชาติ เช่น พระพุทธศาสนา ในการที่รัฐหรือสังคมจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์และปฏิบัติต่อศาสนาและองค์ประกอบของศาสนานั้นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในแง่ที่จะถือเอาประโยชน์จากศาสนาโดยชอบธรรมคือ การช่วยส่งเสริมสนับสนุนร่วมมือหรือเอื้ออำนวยโอกาสให้ศาสนาสามารถบำเพ็ญกิจหน้าที่ ทำให้ประชาชนเป็นคนดีมีศีลธรรมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น เป็นสังคม ที่มีสันติสุข ซึ่งเป็นจุดหมายร่วมกันทั้งการปกครองของรัฐและของศาสนา (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 13-15) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ **ศาสนาเปรียบเทียบ** ความว่า “พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิรูป เพราะเมื่อพุทธศาสนาได้เผยแผ่ในโลก ได้ก่อให้เกิดการปฏิรูปทั้งทางศาสนาและสังคม พุทธศาสนาประกาศตัวเป็นอเทว นิยมไม่ขึ้นตรงต่อพระเจ้าหรือพระพรหมองค์ใดเลย และสอนให้มนุษย์เลิกดูหมิ่นเหยียดหยามกันเพราะถือเรื่องวรรณะ เพราะเหตุชาติและวงศ์สกุล หลักสัจธรรมทางพุทธศาสนายังมีเป้าหมายคือ มุ่งแก้ไขความทุกข์ร้อนของสังคม นับตั้งแต่ส่วนบุคคล ครอบครัวจนถึงโลกโดยส่วนรวม กฎหมายอย่างเดียวยังไม่เพียงพอสำหรับคุ้มครองและควบคุมพฤติกรรมของส่วนบุคคล ของครอบครัว ศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะรักษาบุคคล สังคม ให้ดำรงอยู่อย่างสันติสุข รวมทั้งที่จะให้บรรลุถึงความหวังที่จะพ้นทุกข์โดยประการทั้งปวงด้วย (คูณ โทขันธ์, 1994: 20)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองได้สะท้อนถึงสถานการณ์การปกครองของรัฐกับศาสนา ซึ่งจะต้องมีจุดหมายร่วมกันเพื่อความสงบสุขของสังคมและความสุขของประชาชน รัฐต้องให้การสนับสนุนกิจการของศาสนา อันเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ และเป็นศาสนาประจำชาติโดยชอบธรรม และรัฐต้องไม่รังเกียจกีดกั้นศาสนาอื่นของชนกลุ่มน้อยในประเทศนั้น และรัฐต้องทำให้ประชาชนเป็นคนดีมีศีลธรรมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนา

เป็นศาสนาแห่งการปฏิรูปทั้งทางศาสนาและสังคม หลักสัจธรรมทางพระพุทธศาสนามีเป้าหมายคือมุ่งแก้ไขความทุกข์ร้อนของสังคม นับตั้งแต่ส่วนบุคคล ครอบครัวจนถึงโลกโดยส่วนรวม ซึ่งจะต้องมีกฎหมายควบคู่ไปกับศาสนาด้วย จึงจะรักษาบุคคล และสังคมให้ดำรงอยู่อย่างสันติสุข อันเป็นประเด็นที่ผู้เขียนได้ชี้แนะแนวทางให้รัฐนำไปบริหาร เพื่อแก้ไขปัญหาเพื่อความสันติสุขของประเทศในเบื้องต้น

พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ประเพณีและพิธีการต่างๆ ในวงจรชีวิตของแต่ละบุคคลก็ดี ในวงจรเวลาหรือฤดูกาลของสังคมหรือชุมชนก็ดีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ตั้งชื่อ โกนผมไฟ บวช แต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ เป็นต้น พิธีการเหล่านี้ เป็นเครื่องผูกพันและร้อยประสานรวมใจประชาชนทั่วทั้งถิ่น (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 19-20) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทยความว่า ประเพณีสืบชะตาถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของล้านนาแต่โบราณมีผู้นิยมทำตั้งแต่ชาวบ้านทั่วไปกระทั่งบุคคลชั้นสูง พระสงฆ์ พระราชามหากษัตริย์ก็กระทำพิธีกรรมนี้ เพื่อความสุข ความเจริญและสืบอายุให้ยืนยาวออกไป เป็นพิธีบำรุงขวัญ เสริมกำลังใจของตน สร้างสามัคคีแก่ชุมชนมีความรักโยงใยเพราะได้ร่วมพิธีกัน (Udom Cheaygeewong, 2002: 8)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองได้บรรยายโดยยกเอาเรื่องประเพณีและพิธีการต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นแก่นของวัฒนธรรมไทยอันเป็นรากฐานของวิถีชีวิตชุมชน ชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเฉพาะการทำบุญอายุ จะเห็นได้ว่า ความเชื่อของสังคมไทยที่มีต่อแนวคิดการทำบุญอายุหรือต่ออายุก็ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน เป็นความเชื่อที่ได้รับการผสมกับความเชื่ออื่นๆ จนกลายมาเป็นรูปแบบของความเชื่อ โดยคนไทยเชื่อต่อ ๆ กันมาว่า คนเราเกิดมาแล้วย่อมมีอุปัทวเหตุต่างกัน อันสืบเนื่องมาจากกรรม แต่กรรมดังกล่าวสามารถที่จะลดทอนหรือแก้ให้หายได้ด้วยการประกอบพิธีกรรมต่ออายุ ซึ่งมีชื่อเรียกพิธีกรรม เช่น ภาคเหนือเรียกว่า สืบชะตา ภาคกลางเรียก สืบชะตาอายุ ภาคอีสานเรียกว่า ต่ออายุหรือการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ การที่ผู้เขียนได้หยิบยกเอาเรื่องประเพณีและพิธีการต่างๆ มานำเสนอในบทนี้ ทำให้ผู้อ่านได้ความรู้เรื่องการต่ออายุยังมีพิธีกรรมนี้จนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ผู้เขียนได้อธิบายถึง ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ จึงเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนชาวไทยทั่วทั้งหมด โดยก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในคนส่วนใหญ่ มีไมตรีจิตมิตรภาพ และความมีน้ำใจที่แผ่ออกไปกว้างขวางทั่วผืนแผ่นดิน ยกตัวอย่าง ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีศาสนาประจำชาติ ถ้าจะให้มีศาสนาประจำชาติก็ต้องยกนิกายใดนิกายหนึ่งขึ้นเป็นใหญ่ การมีศาสนาประจำชาติ ก็จะกลายเป็นการทำให้เกิดความไม่สามัคคี ในที่สุด สหรัฐอเมริกาก็หาทางออก

ได้ โดยยกเอาตัวศาสนาที่เป็นนามธรรมขึ้นสถาปนาเป็นหลักของชาติ ทำนองยกเป็นศาสนาประจำชาติกลาย ๆ ซึ่งได้มีมติในคำปฏิญาณธงของอเมริกาเป็น one nation under God (ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประชาชาติอันหนึ่งอันเดียว ภายใต้องค์พระผู้เป็นเจ้า) (Phra Buddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 30-31) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ วิเคราะห์ศาสนาโลก ได้กล่าวถึง “อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อสังคมระดับบุคคล หรือระดับครอบครัว ศาสนามีความสำคัญในระดับปัจเจกเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลายความกลัว ความวิตกกังวลต่างๆ ลดทอนบรรเทาความทุกข์โศกลงได้ และเป็นเครื่องชี้นำทางชีวิต หรือมีที่พึ่งทางจิตใจ หากศาสนาไม่สามารถชี้นำ หรือเป็นที่พึ่งทางใจของคนในระดับปัจเจกบุคคลได้ ก็จะ ไม่มีความหมายหรือไร้ประโยชน์สุขต่อสังคมในระดับอื่นๆ ขึ้นไป เนื่องจากชาติบ้านเมืองคือที่รวมของปัจเจกบุคคล ฉะนั้น ในศาสนาบางศาสนา จึงเน้นการปฏิบัติธรรมเฉพาะบุคคลมากกว่าศาสนาอื่น ขณะที่บางศาสนาอาจมีพิธีกรรมต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะแก่จริตส่วนตัว และความทุกข์เฉพาะของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามทุกศาสนาจะเห็นพ้องกันต้องกันว่า ศาสนามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางจิตใจของบุคคลเป็นอันดับแรก (พระครูจิรธรรมธัช, 2017: 238)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองได้เขียนปลุกจิตสำนึกของคนไทย ในเรื่องพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาติ ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในบรรดาคนส่วนใหญ่ และได้ยกตัวอย่างเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีศาสนาประจำชาติ เมื่อยกนิกายหนึ่งขึ้นมาก็จะเกิดแตกความสามัคคีกันขึ้น ในที่สุดก็หาทางออกได้ โดยยกเอาตัวศาสนาที่เป็นนามธรรม ขึ้นสถาปนาเป็นหลักของชาติ จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเน้นเรื่องความสามัคคีของคนในชาติเป็นหลัก เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้อ่านมีพลังที่จะสร้างความสามัคคีในครอบครัว และมีผลต่อสังคมในที่สุด แต่สำหรับในประเทศไทยคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา จึงไม่มีปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อย ดังจะเห็นได้จากสื่อต่างๆ รัฐให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมศาสนาอื่น ๆ เท่าเทียมกับพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสรีภาพในการนับถือศาสนา ผู้เขียนกล่าวถึง ในสังคมไทยประวัติศาสตร์ของการนับถือพระพุทธศาสนาเสรีภาพทางศาสนา เป็นลักษณะของสังคมที่ถ่ายทอดกันมา สืบเนื่องจากหลักการของพระพุทธศาสนาที่เชิดชูเสรีภาพ ในการใช้ปัญญา โดยไม่มีการบังคับศรัทธา เพราะฉะนั้น ในประวัติของชนชาติไทย จึงไม่ต้องมีการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพในการนับถือศาสนา อย่างที่ได้เกิดขึ้นเป็นเรื่องรุนแรงมากในหลายประเทศ ในจดหมายเหตุการณ์เดินทางของพระสังฆราชแห่งเบริธประมุขมิสซัง บาทหลวง ฌอง เดอ บูรช์ ได้บันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าจะมีประเทศใดในโลก ที่มีศาสนาอยู่มากมาย แต่ละศาสนาสามารถปฏิบัติพิธีการของตนได้อย่างเสรีเท่ากับประเทศสยาม”....“ความคิดของชาวสยามที่ว่าทุกศาสนาดี ดังนั้น พวกจึงไม่แสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาอื่นใด หากศาสนานั้น ๆ สามารถยืนหยัด

อยู่ได้ภายในกฎหมายของรัฐ” และฌอง แบปติสต์ ปาลเลอกัวซ์ เขียนไว้ว่า “นับแต่โบราณกาล ผู้ปกครองของไทยมีความสนใจในศาสา (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 33-36) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาคม ความว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่มีมาช้านาน ซึ่งหากพิจารณาแล้วหลักศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็มักมีหลักคำสอนที่ยึดโยงกับสิทธิมนุษยชน เพราะทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อมนุษย์เริ่มเรียนรู้ธรรมชาติมากขึ้นและเกิดเป็นศาสนาที่มีเหตุผลเข้ามาเป็นแบบแผนและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ความเชื่อศรัทธาในกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ของแต่ละศาสนาก็กลายมาเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่ทำสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ดังนั้น ศาสนาทุกศาสนาจะเป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์ มีหลักธรรมคำสอนที่มุ่งหมายสั่งสอนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม มีเหตุผล และศรัทธาในความถูกต้อง (อมรา พงศาพิชญ์, 1999: 9)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านที่มีความคิดสอดคล้องคงเป็นเพราะว่าพระพุทธโฆสาจารย์ท่านนักปราชญ์ทางศาสนาเป็นมีความเชี่ยวชาญในหลักการทางศาสนา ในขณะเดียวกัน อมรา พงศาพิชญ์เป็นวิชาการศาสนามีความสนใจในเรื่องงศาสนา นี้จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่นักปราชญ์ทั้งสองมีมุมมองที่สอดคล้องกัน

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย นักปราชญ์ทั้งสองได้อธิบายถึง ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อันเป็นความหมายที่แสดงโดยสีทั้งสามของธงไตรรงค์ ซึ่งเป็นธงชาติของไทย โดยเฉพาะ ศาสน์หรือศาสนานั้น ย่อมหมายถึง พระพุทธศาสนา บทพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกำหนด สีธงแต่ละสีเป็นสัญลักษณ์ของสถาบันทั้งสาม สีขาว เปรียบถึงพระพุทธศาสนา สีแดง เปรียบถึงชาติและสีน้ำเงิน เปรียบถึงพระมหากษัตริย์ ความว่า....“ขาว คือ บริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ หมายพระไตรรัตน์ และธรรมะคุ้มจิตไทย แดง คือ โลหิตเราไซร้ ซึ่งยอมสละได้ เพื่อรักษาชาติศาสนา น้ำเงิน คือ สีโสภา อันจอมประชา ธ โปรดเป็นของส่วนองค์ จัดริ้วเป็นทิวไตรรงค์ จึงเป็นสีธง ที่รักแห่งเราชาวไทย”...สัญลักษณ์ของธงไตรรงค์นี้ เมื่อขยายความออกไป ย่อมได้ความหมายในส่วนของพระพุทธศาสนาว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ พระพุทธ

ศาสนาเป็นศาสนาประจำพระมหากษัตริย์ไทย...แม้แต่การศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็ถือว่าเป็นภารกิจของรัฐ ซึ่งรัฐบาลจะต้องเอาใจใส่ดูแลเพราะวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทยมาแต่โบราณ ดังที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ใน “อธิบายเรื่องการสอบพระปริยัติธรรมว่า“การสอบพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร นับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่งด้วยอยู่ในพระราชกิจของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภก (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 51-58) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา ความว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรกับ

ความเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ทรงสืบสานพระราชจรรยานุวัตรในการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และคณะสงฆ์สืบต่อจากสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าในอดีตทุกสมัย การอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์และคณะสงฆ์ พระองค์ทรงปฏิบัติโดยทั่วถึงทั้งพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย หรือทั้งพระสงฆ์ฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ สิ่งสำคัญประการแรกในการอุปถัมภ์พระสงฆ์และคณะสงฆ์ คือ การพระราชทานสมณศักดิ์ อันเป็นสัญลักษณ์ของการทรงยกย่องพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบประพฤติธรรมวินัยเคร่งครัด มีศีลาจารวัตรอันงาม และมีคุณูปการแก่พระพุทธศาสนา การพิจารณาสถาปนาสมณศักดิ์เป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงวางบรรทัดฐานเรื่องระบบอาวุโสทางสมณศักดิ์ ในการพิจารณาลำดับก่อนหลังของพระราชาคณะทุกลำดับชั้น ปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์เจริญในสมณศักดิ์ก็คือ “พระราชศรัทธาส่วนพระองค์” ซึ่งมาจากเหตุปัจจัยหลัก 2 สาเหตุ คือ การที่พระสงฆ์รูปนั้นเป็นคุรุฏฐานียบุคคลแห่งองค์พระมหากษัตริย์ และการที่พระสงฆ์รูปนั้นเป็นพระภิกษุที่พระมหากษัตริย์ทรงยกย่องในความรู้ความสามารถ (ดินาร์ บุญธรรม, 2012: 245-247)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านที่มีความคิดสอดคล้องกัน คงเป็นเพราะว่าพระพุทธโฆสาจารย์ท่านนักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้ความหมายของธงไตรรงค์ และ นักวิชาการดินาร์ บุญธรรมได้เห็นตรงกันว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์จะอยู่คู่คนไทย มุมมองของนักปราชญ์ทั้งสองท่านตรงกัน

พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสรเสรีผู้เขียนได้อธิบาย คำเรียกชื่อประเทศและคนไทยนั้น รู้จักกันทั่วไปมี 2 อย่าง คือ ไทย กับสยาม คำว่า “สยาม” ชื่อเรียกประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น ประเทศไทย และอธิบายคำว่า ไทย อาจจะเป็นคำเดียวกับ “ไท” แปลว่า เป็นใหญ่ในตัว คือ เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อคนอื่น เป็นไทแก่ตัว ซึ่งก็ตรงกับมีอิสรภาพหรือเป็นอิสรเสรีนั่นเอง...คำว่า นิพพาน กับ อิสสริยะ หรือ อิสรภาพ ที่แปลว่า ความเป็นอิสระ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความหมายของคำ และกล่าวถึงพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งอิสรเสรีภาพ จุดหมายสูงสุดเรียกว่า “วิมุตติ” แปลว่า ความหลุดพ้น ความปลอดพ้นจากสิ่งผูกรัดบีบคั้นครอบงำจำกัดขัดข้องไม่ต้องขึ้นต่ออะไรๆ หรือต่อใครๆ ได้แก่ ความเป็นอิสระ นิพพานซึ่งเป็นบรมธรรม คือ ธรรมสูงสุด สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยผู้รักความเป็นอิสรเสรีและเป็นเครื่องสนับสนุนให้คนไทยดำรงรักษาคุณลักษณะนั้นไว้ได้อย่างหนักแน่นชัดเจนตลอดมา (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 64-66) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ มิลินทปัญหาฉบับพิสดาร ดังข้อความที่ว่า “นิพพานเป็นสุขโดยส่วนเดียว ไม่เจือทุกข์ ก็แต่ชนเหล่าใดแสวงหานิพพานนั้น ชนเหล่านั้นต้องยังกายและจิตให้ระส่ำระสาย ต้องระวังการยืน การเดิน การนั่ง การนอน และอาหาร ต้องปราบปรามความง่วงเหงา ต้องให้อายตนะลำบาก ต้องสละกายและชีวิต ต้องแสวงหานิพพานด้วยทุกข์แล้วย่อมเสวยนิพพาน

อันเป็นสุขส่วนตัว ดุจพระราชาทั้งหลาย กำจัดปัจจามิตรเสียได้แล้วเสวยสุขในราชสมบัติ ฉะนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ นิพพานเป็นสุขส่วนเดียวไม่เจือทุกข์ นิพพานต่างหาก ทุกข์ต่างหาก ฉะนั้น” (หอสมุดแห่งชาติ, 1968: 936 – 937)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า พระพุทธโฆษาจารย์ท่านเป็นนักปราชญ์ทางศาสนา ได้ให้มุมมองสอดคล้องกับหอสมุดแห่งชาติ พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งอิสรภาพ ทั้งสองได้วิเคราะห์แบบตีความคำว่า ไทย กับ สยาม ของคนไทยให้รักและหวงแหนชาติ ที่บรรพบุรุษของไทยได้เสียเลือดเนื้อรักษาผืนแผ่นดินไว้ให้ลูกหลานเช่นเดียวกับการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย ผู้เขียนได้อธิบายถึงคนไทยให้เกียรติแก่คนต่างชาติต่างศาสนา ยินดีต้อนรับคนต่างถิ่นต่างลัทธิ ความมีไมตรีอย่างสากลนี้ สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่ถือว่า มนุษย์และแม้สัตว์อื่นทุกอย่างตั้งแต่ดิรัจฉานเป็นต้นไป ล้วนเป็นเพื่อนทุกข์ มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา เสมอกันทั้งสิ้น โดยต่างมีกรรมเป็นของตน เป็นไปตามอำนาจของกรรมที่ตนกระทำเช่นเดียวกัน พร้อมกันนั้นก็สอนให้มีความเมตตาอย่างเป็นอัปปมัญญธรรม คือ แผ่ออกไปอย่างกว้างขวางไม่มีประมาณ ไม่จำเพาะแดนไม่จำกัดขอบเขต ทั่วถึงสรรพสัตว์ทุกหมู่ (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 70) ปุถุชนทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร โดยมีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นพืชหรือเผ่าพันธุ์บันดาลปวงประชาสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งรวมทั้งมนุษย์ปุถุชนให้ท่องเที่ยวเวียนวนอยู่ในวัฏสงสารซึ่งมีภัยใหญ่ ต่อเมื่อใดกรรมอันเป็นพืชนั้น ได้ถูกทำลายเผาผลาญลงไปจนหมดสิ้น เมื่อนั้นความทุกข์ซึ่งเกิดแต่การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอันยาวนานย่อมจะถึงความหมดสิ้นไปด้วยดังนี้แล้ว และมีใจผ่องแผ้วปรารถนาเผาผลาญจะทำลายกรรม (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่านักปราชญ์ทั้งสองท่านที่มีความคิดสอดคล้องคงเป็นเพราะว่าพระพุทธโฆสาจารย์ท่านเป็นนักปราชญ์ทางศาสนาเป็นมีความเชี่ยวชาญมองว่า มนุษย์และแม้สัตว์ล้วนแล้วแต่เป็นเพื่อนทุกข์ มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดามีเสมอกันทั้งสิ้นที่มองอย่างนี้ท่านไม่มองแต่มุมมองทางศาสนาเท่านั้นแต่ท่านในมุมของสภาวะการเปลี่ยนแปลงด้วย ในขณะเดียวนักปราชญ์ พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙)นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งสองท่านได้ให้แง่คิดไว้ว่า กฎแห่งกรรมที่มนุษย์ทุกคนหลีกหนีพ้นกรรมของตนไม่ได้ เป็นไปตามอำนาจของกรรมที่ตนกระทำไว้

พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชาติไทย ผู้เขียนได้บรรยายถึงโบราณสถานและโบราณวัตถุทั้งหลาย เป็นมรดกและเป็นสมบัติที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ และวรรณกรรมพื้นบ้าน สิ่งเหล่านี้ได้แสดงออกถึงเอกลักษณ์ที่เป็นศิลปะไทยทุกสาขา (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto),

2018: 73-76) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือ ของพระพิมลธรรมเรื่องตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ ที่กล่าวถึงพระพุทธรูปของไทยนั้นได้อิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลไปตามรัฐสมัย เช่น พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ ลักษณะของการสร้างพุทธรูปส่วนใหญ่รับอิทธิพลมาจากศิลปะสุโขทัยและศิลปะอยุธยา ต่อมาในช่วงปลายสมัยรัตนโกสินทร์ ก็ได้รับอิทธิพลศิลปะตะวันตกเข้ามา ส่วนใหญ่แล้วศิลปะตะวันตกมักจะมีอิทธิพลต่อศิลปะไทย ในด้านสถาปัตยกรรมเสียส่วนใหญ่ เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร เมรุ กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น (พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร), 1990: 24)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองได้เขียนปลุกเร้าให้ชาวไทยได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุทั้งหลายอันเป็นมรดกและเป็นสมบัติที่สำคัญยิ่งของประเทศชาติ รวมถึงเอกลักษณ์ที่เป็นศิลปะไทย ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ทั้งหลาย และวรรณกรรมพื้นบ้านตลอดจนดนตรีประเภทต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ที่ท่านทั้งสองได้มองอย่างนี้คงเป็นเพราะว่าไทยวิถีได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตนั้นเอง

พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย คำสอนของพระพุทธเจ้าในแนวทางการพัฒนาคน สอนให้พัฒนาให้ครบ ทั้ง 4 ด้าน เรียกว่า ภาวนา 4 คือ 1) กายภาวนา 2) ศีลภาวนา 3) จิตภาวนาคือ คุณภาพทางจิต สมรรถภาพจิต สุขภาพจิต 4) ปัญญาภาวนา แปลว่าพัฒนาปัญญา คือ พัฒนาความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง... (PhraBuddhakosajan (P.A.Payutto), 2018: 85, 90) ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือของพระธรรมกิตติวงศ์ พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์อธิบายศัพท์ และแปลความหมายคำวัดที่ชาวพุทธควรรู้ ภาวนา หมายถึง การทำจิตใจให้สงบ และทำปัญญาให้เกิดขึ้น ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตไปตามแบบที่ท่านกำหนดไว้ ซึ่งเรียกชื่อไปต่าง ๆ เช่น การบำเพ็ญกรรมฐาน การทำสมาธิ การเจริญภาวนา แบ่งไว้ 2 แบบใหญ่ ๆ คือ สมถภาวนา การอบรมใจให้สงบ เรียกว่า จิตตภาวนา และวิปัสสนาภาวนา การอบรมปัญญาให้เกิดขึ้น เรียกว่า ปัญญาภาวนา (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2008: 723)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า นักปราชญ์ทั้งสองท่านอธิยายการภาวนาว่าเป็นการพัฒนานั้นคงเป็นเพราะว่า หลักภาวนานั้นเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อให้ผลทั้ง ๔ ด้านไม่ว่าจะเป็น พฤติกรรม ความเป็นผู้มีใจหนักแน่น การตระหนักรู้สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการพัฒนาให้มีในตนเป็นพื้นฐาน ท่านสองท่านคงมองไปในตัวตนของบุคคลก่อนและค่อยขยายไปสู่สังคม บุคคลรอบข้าง แสดงให้เห็นว่าทั้งสองท่านชี้ให้เห็นว่าการพัฒนามุ่งความสำเร็จประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ผู้อื่นด้วย ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายทางพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีวิธีการสอนและการปฏิบัติที่แตกต่างกันแต่ก็ยังมุงประโยชน์ตนและสังคมเหมือเดิม

องค์ความรู้: พระพุทธศาสนาเป็นฐานะสำคัญของสังคม ผู้เขียนได้อธิบายเปรียบเทียบกับความคิดเห็นที่แตกต่างของคนในสังคม โดยนำสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาร้อยเรียงเป็นตัวอักษรเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจ เป็นการอธิบายที่มีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมและเน้นไปถึงการปฏิบัติให้ถูกทางในแบบจารีตประเพณี อีกทั้งเป็นหนังสือที่ปลุกจิตสำนึกของคนไทยให้รักษาความสามัคคี มีการดำเนินชีวิตด้วยเหตุและผลหรือปัจจัยในการพัฒนาตนเอง ชี้แนวทางในการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย

บทสรุป

จุดเด่นของหนังสือ ผู้เขียนได้เน้นเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญ อธิบายประเด็นสำคัญที่ผู้อ่านจะต้องทำความเข้าใจ เช่น พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทยพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสรเสรี การเขียนโดยสอดแทรกหลักธรรมในประเด็นหลัก ๆ ของแต่ละบทสามารถอ่านเข้าใจได้โดยง่าย การยกพุทธภาษิตโดยเขียนเป็นภาษาบาลี พร้อมคำแปลทำให้ผู้อ่านเข้าใจในความหมายและสามารถนำไปปฏิบัติได้ การเขียนในเชิงวิเคราะห์ การยกประเด็น หรือชื่อเรื่องแต่ละบทดึงดูดความสนใจมาก ในส่วนเนื้อหาที่เป็นการบรรยาย การขยายความที่ไม่ใช่เนื้อหาหลักของแต่ละบทนั้น ผู้เขียนได้ตีความในแต่ละหัวข้อพร้อมการยกตัวอย่างประกอบในแต่ละบทได้ดี บรรยายให้เห็นรูปธรรมอย่างชัดเจน การสรุปประเด็นของแต่ละบทในตอนท้ายให้เข้าใจในภาพรวมการอ้างอิงหนังสือที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้อ่านสามารถสืบค้นหาความรู้เพิ่มเติมได้ต่อไป

จุดที่ควรพิจารณา ผู้ศึกษาขอนำเสนอความคิดเห็นในประเด็น ควรเพิ่มภาพประกอบเพื่อเพิ่มอรรถรสในการอ่าน และเพิ่มโอวาทของผู้เขียนที่มีความสัมพันธ์กับแต่ละบทมาเกริ่นนำก่อนเข้าเนื้อหา จะทำให้ผู้อ่านติดตามเนื้อหาในแต่ละบทต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Thai Tipitaka.* Bangkok: Mahachula longkornrajavidyalaya University Press.

คูณ โทขันธ์. (1994). *ศาสนาเปรียบเทียบ.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.

ดินาร์ บุญธรรม. (2012). *พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพ: โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

พระครูจิรธรรมธัช. (2017). วิเคราะห์ศาสนาโลก. ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2008). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์อธิบายศัพท์ และแปลความหมายคำวัดที่ชาวพุทธควรรู้.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร). (1990). *ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ.* กรุงเทพฯ: โครงการมูลนิธิหอไตร.

ระวี ภาวิไล. (1985). *หัวใจของศาสนาพุทธ.* ธรรมสถาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2018). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.* พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ: บริษัท ท่าทรายกนก (1999) จำกัด.

หอสมุดแห่งชาติ. (1968). มิลินทปัญหาฉบับพิสดาร. พิมพ์ครั้งที่ 5. พระนคร : ศิลปาบรรณาคาร.

อมรา พงศาพิชญ์. (1999). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาคม.* กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2512). สัมมัปปธาน 4. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)

เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน

PAGODAS, BUDDHA IMAGES, HOOP TAEM, SIM, LAO AND ISAN ART



ผู้เขียน : ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์

ปีที่พิมพ์ : 9/2012

จำนวนหน้า : 328 หน้า

สำนักพิมพ์ : มิวเซียมเพรส, สนพ.

ISBN : 978-61674-01-8

[1]พระศักดิ์สกล สกฺกมหิทฺธิมลาวิโก (ผลสนอง) และ [2]พระมหามิตร ฐิตปญฺโญ

[1]Phra Saksakon Sakkamahiddhimalaviko (Ponsanong) and [2]Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail; vangkan413@gmail.com

Received : July 02, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

[2]รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

บทคัดย่อ

เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน เป็นหนังสือที่อธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและรายละเอียดของศิลปกรรมลาวในลุ่มแม่น้ำโขงหลายแขนง ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ โดยอธิบายแนวคิดทางประวัติศาสตร์ของชนชาติลาวและประวัติศาสตร์ศิลป์ควบคู่ไปกับพัฒนาการทางศิลปะ เพื่อสื่อถึงรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะลาวอีสานที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พุทธศิลปกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงถึงความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ทั้งยังสื่อให้เห็นถึงความเคารพในพระรัตนตรัยของผู้สร้างงานศิลป์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนอันเป็นสารัตถะของการหลุดพ้น ผู้ที่สนใจศิลปะลาวอีสานจึงควรศึกษาเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการเข้าใจพุทธศิลปกรรมลุ่มแม่น้ำโขง

คำสำคัญ : พุทธศิลปกรรม, ศิลปะลาวอีสาน

Abstract

Pagodas, Buddha images, Hoop taem, Sim, Lao and Isan Art it is a book that describes the history and details of Lao arts in the Mekong River many fields, including architecture, sculpture, painting and fine arts. It explains the historical concepts of the Lao people and the history of art along with the development of art to convey the unique style of Lao Isan art associated with Buddhist beliefs. These Buddhist arts are all the things that show the faith of the Buddhists. It also conveys the respect for the three jewels of the creator of art, with the aim of gaining access to the essence of the doctrine of liberation. Those who are interested in Lao Isan art should study and learn as a guideline for understanding the Mekong River Buddhist art.

Keywords : Buddhist art, Lao Isan art

ความนำ

หนังสือเรื่อง“เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน”เป็นผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ขณะที่หนังสือเรื่องเจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสานเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ ท่านดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นภาคีสมาชิก สาขาวิชาโบราณคดี ประเภทประวัติศาสตร์ สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา โดยหนังสือเรื่องนี้นำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ศิลปะของลาวจากหลักฐานโบราณคดี ผ่านงานศิลปะลาวอีสานหรือลาวล้านช้างในดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง คือ ประเทศสปป.ลาวและภาคอีสานของไทย ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ธาตุหรือเจดีย์ สิมหรืออุโบสถ หอและกุฏิ ด้านประติมากรรมคือพระพุทธรูป ด้านจิตรกรรมคือฮูปแต้มหรือจิตรกรรมฝาผนัง และงานประณีตศิลป์อื่น ได้แก่ ลายฟอกคำหรือลายทอง งานประดับกระจก งานปูนปั้นหรือสะทายเพชร และงานไม้แกะสลัก ซึ่งงานศิลปะลาวอีสานแต่ละประเภทเกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตคนในกลุ่มวัฒนธรรมลาวและชุมชนลุ่มน้ำโขงอย่างแนบแน่น โดยสะท้อนผ่านรูปแบบการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมร่วมของคนในชุมชนที่ยึดโยงกับมิติคุณค่าทางสังคม

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน” ISBN : 978-616-7674-01-8 ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2555 ราคา 235 บาท จัดพิมพ์และเข้าเล่มโดยบมจ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จัดจำหน่ายโดยบริษัท อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด ผลิตโดยสำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 7 บท ได้แก่ บทที่ 1 รู้จัก “ลาว” บทที่ 2 ประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง บทที่ 3 สถาปัตยกรรมประเภท “เจดีย์” (ธาตุ) บทที่ 4 สถาปัตยกรรมประเภท “สิม” (อุโบสถ) บทที่ 5 สถาปัตยกรรมประเภท “หอ” และ “กุฏิ” บทที่ 6 พระพุทธรูป และบทที่ 7 จิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) และงานประณีตศิลป์ ขนาดหนังสือรวมทั้งปกหน้า-หลัง มีจำนวน 328 หน้า ซึ่งหนังสือเรื่องเจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสานเล่มนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดรูปแบบ ตลอดจนพัฒนาการของศิลปะลาวอีสานแต่ละประเภทโดยอิงอยู่กับยุคสมัยทางประวัติศาสตร์เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจของผู้อ่าน

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม อีกทั้งมีการแบ่งเนื้อหาที่ลงตัวและนำเสนอข้อมูลเป็นลำดับขึ้นตอนชัดเจน ประกอบกับการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่นร่วมด้วย โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้จึงมีความน่าสนใจ โดยอาศัยงานศิลปะและเกล็ด

ประวัติศาสตร์เป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินเรื่อง นับเป็นผลงานทางวิชาการที่เสนอชุดความรู้อื่นนอกเหนือไปจากประวัติศาสตร์ส่วนกลางภายใต้แนวคิดรัฐแบบรวมศูนย์ เนื้อหาของหนังสือมีความละเอียดพอสมควร แม้จะยังไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควรแต่ก็สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาต่อยอดต่อไปได้ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของศิลปะลาวในท้องถิ่น และเนื่องจากองค์ความรู้และหลักฐานเกี่ยวกับศิลปะลาวอีสานมีมากจึงส่งผลให้หนังสือเล่มนี้หนาเป็นพิเศษ

เนื้อหาการวิจารณ์

ส่วนที่ 1 รู้จัก “ลาว” และประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง

ผู้เขียนกล่าวถึงร่องรอยผู้คนในลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงว่า มีหลักฐานหลายอย่างแสดงถึงการอยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีแหล่งอารยธรรมสำคัญเจริญอยู่ในพื้นที่ราบแบ่งออกเป็น 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ เมืองหลวงพระบางทางตอนเหนือสุด เมืองเชียงขวางทางตะวันออกเฉียงเหนือ เมืองเวียงจันทน์ทางตอนกลาง และเมืองจำปาสักทางตอนใต้ ซึ่งพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายอย่างยืนยันว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ เครื่องมือหินกะเทาะหน้าเดียวอายุไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นปี ขวานหินขัดและขวานทองแดง โครงกระดูกและเครื่องมือเครื่องใช้ในหลุมฝังศพ ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมหินตั้ง วัฒนธรรมไหหิน และวัฒนธรรมไหดินเผาอายุราว 1,500 ปี โดยผู้คนพื้นเมืองในดินแดนอุษาคเนย์ประกอบด้วย 2 กลุ่มคน คือ ชวาที่เป็นต้นตระกูลของชาวมาเลย์และอินโดนีเซียกับละว้าซึ่งอาจเป็นต้นตระกูลของชาวลาว ต่อด้วยที่มาและความหมายของคำว่า ลาว ในหลายมุมมอง ได้แก่ 1) มาจากลัวะหรือละว้า 2) ลาวุหรือน้ำเต้าในตำนานขุนบรม 3) เอกสารจีนกล่าวถึงลีมาเป็นลวงหรือหลวงหมายถึงใหญ่หรือเจริญ 4) คำว่าดาวที่สื่อความหมายถึงฟ้า และ 5) นัยที่หมายถึงคนเช่นเดียวกับคำว่า ไตและไท นอกจากนี้คำว่าลาวยังมีความหมายเชิงยกย่องคนที่มีฐานะทางสังคมเหนือกว่าผู้อื่นด้วย จากนั้นอธิบายประวัติศาสตร์ลาวโดยสังเขปตั้งแต่ 1,000 ปีก่อนพุทธกาล เมื่อครั้งบรรพชนดั้งเดิมของชาวลาวอาศัยอยู่เมืองลุงเมืองปาบริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโหจนถึงสมัยอาณาจักรล้านช้างและยุคปัจจุบัน ความหมายและที่มาของชื่ออาณาจักรและเมืองในลาวรวมถึงความสัมพันธ์ของล้านช้างและล้านนา ต่อด้วยยุคสมัยประวัติศาสตร์ศิลปะลาว-ล้านช้าง ตลอดจนลำดับกษัตริย์ลาวทั้งสมัยอาณาจักรล้านช้างและช่วงที่ล้านช้างแยกเป็น 3 อาณาจักร ได้แก่ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาสัก ส่วนประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้างแบ่งเป็นก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง คือ ศิลปะราวพุทธศตวรรษที่ 13-17 ร่วมสมัยกับศิลปะทวารวดีในภาคกลางของไทย กับศิลปะราวพุทธศตวรรษที่ 15-18 ร่วมสมัยกับวัฒนธรรมเขมรตั้งแต่ยุคแรกเริ่มสมัยก่อนเมืองพระนครและอีกหลายยุคถัดมา โดยผสมผสานกับศิลปะเฉพาะของท้องถิ่น และสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่เป็นวัฒนธรรมเขมรผสมท้องถิ่นหรือศิลปะสมัยหลัง

บายน ซึ่งมีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18-ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 คือ พระพุทธรูปสลักบนเพิงผาแบบท้องถิ่นที่เป็นศิลปะเขมรแบบบายนผสมทวารวดีแบบท้องถิ่น (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 6-49)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ความเป็นมาของคนลาวยุคก่อนประวัติศาสตร์คงไม่ได้มาจากละว้ากลุ่มเดียว เนื่องจากมีร่องรอยชนเผ่าอื่นที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกับลาวในดินแดนสองฝั่งโขงจากยุคนครรัฐโคตรบูรณ์หรือศรีโคตรบูรณ์ (ทวารวดีลาวอีสาน) ที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลจนถึงยุครุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ 11-15 ซึ่งนับถือทั้งศาสนาพุทธเถรวาท มหายาน วัชรยาน (ตันตระ) ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อดั้งเดิมอื่น ดังหลักฐานที่ผาพระนอนหรือพระพุทธไสยาสน์ภูเวียงพร้อมจารึกภาษามอญโบราณ หรืออาจเป็นภาษาเผ่าใดเผ่าหนึ่งที่ใช้ตระกูลภาษาร่วมกับลาวและขอมโบราณ (ลาว-แขมร์) หรือร่วมกับมอญโบราณ (มอญ-เขมร) แต่ไม่เรียกตนเองว่า ลาว ขอม มอญ เช่น เผ่าญัฮกุรหรือเนียะกุล (คนภูเขา) ค้าหรือข่า และโซ่หรือข่าโซ่ หรืออาจเป็นภาษาสันสกฤต อักษรหลังปัลลวะราวพุทธศตวรรษที่ 14 บรรพชนดั้งเดิมของลาวจึงไม่ได้มาจากเมืองลุงเมืองปาสายเดียว ซึ่งส่งผลให้อาณาจักรลาวล้านช้างมีหลายชาติพันธุ์ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเขมรและล้านนาโดยการแลกเปลี่ยนศิลปะและวัฒนธรรมเป็นปกติ ประวัติศาสตร์ศิลปะก่อนสถาปนาอาณาจักรล้านช้างในพุทธศตวรรษที่ 13-17 แม้ร่วมสมัยกับทวารวดีในภาคกลางของไทยแต่มีเอกลักษณ์ของลาวผสมกับศิลปะเฉพาะถิ่น ส่วนพระพุทธรูปสลักบนเพิงผาแบบพื้นถิ่นซึ่งเป็นศิลปะเขมรบายนผสมศรีโคตรบูรณ์หรือทวารวดีท้องถิ่นก็ต่างจากทวารวดีในภาคกลาง ทั้งหู ปาก จมูก และเค้าโครงหน้าแบบลาวโบราณ ศรีโคตรบูรณ์อาจเกิดก่อนและแพร่อิทธิพลไปสู่ทวารวดีภาคกลาง เนื่องจากโดยปกติวัฒนธรรมเคลื่อนจากพื้นที่สูงสู่ที่ต่ำ ศิลปะลาวอีสานทั้งหลายคงบ่มเพาะและมีพัฒนาการมาแต่สมัยศรีโคตรบูรณ์แล้ว

ส่วนที่ 2 สถาปัตยกรรมประเภท “เจดีย์” (ธาตุ) ผู้เขียนกล่าวว่า พัฒนาการด้านรูปแบบของศิลปกรรมล้านช้างรวมทั้งเจดีย์เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมแหล่งอื่น เช่น สุโขทัย ล้านนา อยุธยา รัตนโกสินทร์ และพม่าบางส่วน เจดีย์ที่มีอิทธิพลของศิลปะล้านนามี 2 แบบ ได้แก่ แบบที่ 1 คือ เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เช่น เจดีย์วัดดงมะดะเมืองสุวรรณโคมคำและธาตุหมากโมเมืองหลวงพระบางที่รับอิทธิพลศิลปะสกุลช่างเวียงคำผสมกับเชียงแสน และแบบที่ 2 คือ เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบล้านนา อาทิ เจดีย์วัดใจเมืองที่สุวรรณโคมคำ ธาตุน้อยที่หลวงพระบางและรัตนฆระเจดีย์วัดพระธาตุบังพวนที่หนองคาย ต่อมากล่าวถึงเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวซึ่งประกอบไปด้วยแบบที่ 1 ในหลายประเด็น ได้แก่ 1) เจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมหรือเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยมที่ศิลปะลาวเรียกหัวน้ำเต้าหรือหมากปลี ส่วนนักวิชาการฝรั่งเศสเรียกทรงเหยือกน้ำหรือตุ่มยอดอ่อนของดอกไม้ เช่น ธาตุศรีสองรักที่เลย ซึ่งน่าจะเป็นต้นแบบสำคัญของเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมในศิลปะลาวล้านช้างยุคต่อมา 2) เจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมแบบล้านช้างมาจากเจดีย์เพิ่มมุมอยุธยา โดยเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมแบบล้านช้างนี้ เกิดขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ 22 สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ช่วงที่มีความสัมพันธ์กับอยุธยา ช่างล้าน

ช้างคงรับแนวคิดการสร้างเจดีย์เพิ่มมุมจากศิลปะอยุธยาราวปลายพุทธศตวรรษที่ 21 แล้วปรับส่วนขององค์ระฆังให้เป็นสี่เหลี่ยม ไม่หยักที่มุม โดยมีธาตุศรีสองรักเป็นเจดีย์ต้นแบบ 3) ฐานบัวแบบล้านช้างมาจากอยุธยาและพม่า โดยฐานบัวที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะล้านช้าง คือ ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ที่บัวคว่ำบัวหงายยืดสูงมากที่อาจรับแบบจากฐานสิงห์หรือเข่าพรหมในศิลปะอยุธยาตอนกลางหรือมาจากฐานบัวของเจดีย์เมืองเชียงแสน และอาจรับแบบฐานบัวที่มีลูกแก้วขนาดใหญ่จากศิลปะพม่า 4) เจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมองค์สำคัญในลาว-ไทยที่พบในลุ่มแม่น้ำโขง 5) ธาตุหลวงเวียงจันทน์เจดีย์ศิลปะล้านช้างที่สำคัญที่สุด และ 6) จากเจดีย์สี่เหลี่ยมพัฒนาไปเป็นเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม และแบบที่ 2 เจดีย์ทรงปราสาทยอด ได้แก่ สายวัฒนธรรมที่ 1 อิทธิพลศิลปะล้านนากับอยุธยา คือ ยอดเป็นเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยม ยอดเป็นเจดีย์เพิ่มมุมและเหนือเรือนธาตุมีเรือนชั้นซ้อนโดยมียอดเป็นเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยม และสายวัฒนธรรมที่ 2 เจดีย์ปราสาทยอดแบบล้านช้าง คือ กลุ่มพระธาตุพนม อิทธิพลศิลปะเขมร-จาม-อยุธยาผสมกับเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยม ซึ่งแบ่งเป็นอิทธิศิลปะจามและเรือนธาตุแบบปราสาทขอม จากนั้นกล่าวถึงเจดีย์เมืองหลวงพระบางในพุทธศตวรรษที่ 24-25 ทั้งเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยม เจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม เจดีย์ทรงระฆังเพิ่มมุมและเจดีย์ทรงเครื่อง และแบบผสมระหว่างเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมกับเจดีย์ทรงระฆังเพิ่มมุมและเจดีย์ทรงเครื่อง รวมไปถึงเจดีย์ทรงระฆังอิทธิพลมอญ-พม่าที่พบเพียงส่วนน้อย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 50-107)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า แรงบันดาลใจทางศิลปะไม่จำเป็นต้องมาจากแหล่งอื่น เจดีย์อิทธิพลศิลปะล้านนาแบบที่ 1 คือ เจดีย์ทรงระฆัง อาทิ เจดีย์วัดดงมะดะเมืองสุวรรณโคมคำและธาตุหมากโมเมืองหลวงพระบางที่รับอิทธิพลศิลปะสกุลช่างเวียงคำผสมเชียงแสน และแบบที่ 2 คือ เจดีย์ทรงปราสาทยอด เช่น เจดีย์วัดใจเมืองที่สุวรรณโคมคำ ต่างเป็นศิลปะที่เกี่ยวเนื่องกับเชียงแสน แม้ประวัติศาสตร์ล้านนาจะชี้ให้เห็นว่า เชียงแสนเชียงรายเป็นเมืองกลุ่มแรกของอาณาจักรซึ่งมีพัฒนาการทางศิลปะที่โดดเด่น แต่แนวคิดที่ว่า พระพุทธรูปลาวล้านช้างรับอิทธิพลล้านนาที่รับมาจากเชียงแสนอีกต่อหนึ่งกลับขัดแย้งกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เนื่องจากศิลปะกลุ่มเชียงแสนขยายอิทธิพลแถบลุ่มน้ำโขงตอนบน โดยมีต้นกำเนิดและศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่เมืองสุวรรณโคมคำซึ่งปัจจุบันเป็นพื้นที่เมืองโบราณในเขตสปป.ลาว อีกทั้งตำนานเมืองสุวรรณโคมคำยังมีมาก่อนสิงหนวัติกุมาร ราชวงศ์ปกรณ์ และลวจักราช แม้แต่พญามังรายก็เป็นโอรสพญาลาวเม็ง ซึ่งเป็นราชวงศ์ลาวโบราณที่สืบไปถึงตำนานปู่เจ้าลาวจก ส่วนเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมหรือดอกบัวเหลี่ยมที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวไม่น่าจะมาจากเจดีย์เพิ่มมุมของอยุธยาแต่อยุธยาอาจรับไปจากลาว เนื่องจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย มีหลักฐานจารึกใบเสมาซึ่งพบที่บ้านพันนา ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร แสดงรูปแบบธาตุลาวโบราณทรงบัวตูมหรือดอกบัวเหลี่ยมพร้อมจารึก กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2550 : 52-57) ก่อนการกำเนิดขึ้นของศิลปะอยุธยา และธาตุทรงบัวตูมนี้คงเป็นรูปแบบของธาตุลาวยุคต่อมา อีกทั้งอยุธยาเป็นเมืองที่อยู่ไกล เมื่อความสัมพันธ์ไม่แน่นแฟ้น ปฏิสัมพันธ์ทางศิลปวัฒนธรรมจึงไม่ชัดเจน ต่างจากพม่าที่ส่งอิทธิพลต่ออยุธยาอย่างเข้มข้นเนื่องจากเคยตกเป็นเมืองขึ้น 2 ครั้ง เช่นเดียวกับฐานบัวลูกแก้วอกไก่ที่

บัวคว่ำบัวหงายยืดสูงมากก็ไม่ได้มาจากฐานสิงห์ของอยุธยาหรือรับแบบฐานบัวลูกแก้วจากพม่า แต่มาจากฐานแบบแอวขันซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของลาวที่ปรากฏในศิลปกรรมหลายประเภท เช่น แท่น ธาตุ ผาสาทหรือปราสาท หรือแม้แต่งานศิลป์ในพิธีศพ และเจดีย์ที่เหนือเรือนธาตุมีเรือนชั้นซ้อนโดยมียอดเป็นเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยมคงเป็นพัฒนาการทางศิลปะของลาว ขณะที่เจดีย์ปราสาทยอดแบบล้านช้างกลุ่มพระธาตุพนมเป็นอิทธิพลศิลปะเขมรและจามผสมธาตุลาวทรงบัวตูม สอดคล้องกับความเห็นของอาจารย์สงวน รอดบุญ ที่กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องพุทธศิลปลาวว่า พระธาตุพนมน่าจะมีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-14 คือ มีอายุร่วมสมัยกับศิลปะทวารวดีและศิลปะสมัยเจิ้นลาหรือศิลปะในยุคแรกของขอม ส่วนลักษณะสถาปัตยกรรมคงรับแบบอย่างสืบเนื่องมาจากอาณาจักรจัมปาซึ่งรับอิทธิพลจากอินเดียใต้อีกทอดหนึ่ง (อินตอง ชัยประโคม, 2565 : 60-61) ส่วนเจดีย์ทรงระฆังอิทธิพลมอญกับพม่าที่พบเพียงส่วนน้อยนั้นผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียน

ส่วนที่ 3 สถาปัตยกรรมประเภท “สิม” (อุโบสถ) และสถาปัตยกรรมประเภท “หอ” และ “กุฏิ” ผู้เขียนอธิบายว่า สิมคืออุโบสถ เดิมเป็นที่เฉพาะของสงฆ์ ต่อมากลายเป็นอาคารประธานของวัด ซึ่งเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์สำหรับทำสังฆกรรม สิมมาจากสีมาหมายถึงหลักและเป็นสัญลักษณ์ของศูนย์กลางจักรวาล ทั้งการซ้อนชั้นของหลังคาและที่นิยมสร้างช่อฟ้าหรือสัตตะบูริพัน (สัตบริภัณฑ์) พร้อมกำแพงจักรวาลล้อมเขาพระสุเมรุไว้กลางสันหลังคา จากนั้นกล่าวถึงองค์ประกอบของสิมโดยรวม รูปแบบสิมแบบหลวงพระบางดั้งเดิม แบบเชียงขวาง แบบเวียงจันทน์ แบบไทลื้อ และแบบผสมผสาน ลักษณะเฉพาะของสิมหลวงพระบางที่โค้งอ่อนงอนงาม สิมแบบไทลื้อที่มีคอสอง สิมอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ สิมแบบเชียงขวางที่เรียบง่ายแบบศิลปะพื้นบ้าน สิมแบบผสมทั้งแบบโอ่โถงและแบบพื้นบ้านกะทัดรัด สิมแบบเวียงจันทน์รุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ได้แก่ กลุ่มอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ยังนิยมสร้างช่อฟ้าและโหง่แบบศิลปะลาว และกลุ่มรุ่นใหม่ที่เป็นอาคารไม่สูงนักผสมความอ่อนโค้งแผ่กว้างแบบสกุลช่างหลวงพระบาง นอกจากนั้นยังกล่าวถึงสิมในภาคอีสานของไทย 4 กลุ่ม ประกอบไปด้วย 1) อิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ 2) สิมแบบศิลปะลาว ได้แก่ สิมแบบหลวงพระบางและแบบเชียงขวาง 3) สิมแบบพื้นบ้านกะทัดรัด และ 4) สิมที่สร้างโดยช่างญวน สำหรับสถาปัตยกรรมประเภทหอและกุฏิมีรายละเอียด คือ อาคารประเภทหอ ได้แก่ หอไหว้หลังเล็กสำหรับประดิษฐานสิ่งเคารพ อูบมุงหรือหอไหว้ขนาดเล็กที่มาจากหอผี หอไตรซึ่งเป็นหอสมุดทางศาสนาทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น และหอกลองที่มีประจำทุกวัด ส่วนกุฏิคือที่พำนักของพระสงฆ์อาจอยู่ด้านหลังหรือด้านข้างของสิม กุฏิรุ่นเก่าเป็นอาคารเครื่องไม้หลังเล็ก ต่อมานิยมสร้างเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ปัจจุบันมักเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนล้วน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 108-165)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนในประเด็นว่า สิมคืออุโบสถซึ่งเดิมเป็นที่เฉพาะของสงฆ์ต่อมาเป็นอาคารประธานของวัดอันเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์สำหรับทำสังฆกรรม โดยที่สิมมาจากสีมาหมายถึงหลัก อย่างไรก็ตาม อุโบสถของลาวกลับไม่ได้หมายถึงเฉพาะสิมที่มีสีมาบอกเขต แต่รวมถึงโฮงอุโปหรือโรงอุโบสถ

ที่ใช้ทำสังฆกรรมซึ่งอาจมีหรือไม่มีสีมาก็ได้ สิมเป็นสัญลักษณ์ศูนย์กลางจักรวาลจึงมีหลังคาซ้อนชั้นและมีช่อฟ้า (ช่อฟ้า) หรือสัตตะบูริพัน (สัตบริภัณฑ์) พร้อมกำแพงจักรวาลล้อมเขาพระสุเมรุกลางสันหลังคา แม้ช่อฟ้ากับสัตตะบูริพันจะอยู่ตำแหน่งเดียวกันแต่มีรายละเอียดต่างกัน คือ ช่อฟ้าอาจมีไม่ถึง 7 แท่ง หรืออาจมากกว่าคติเขาจักรวาลซึ่งเป็นคติร่วมของล้านช้างกับล้านนา โดยเฉพาะเมืองน่านที่มักเรียกสถาปัตยกรรมว่า โฮงหรือโฮงหลวงเช่นเดียวกับลาว ต่างจากล้านนาส่วนอื่นที่เรียกหอหรือหอคำ และน่านยังมีสายเจ้าเมืองใกล้ชิดลาว อีกทั้งมีตำนานการสวรรคตของพระเจ้าฟ้างุ้มวีรกษัตริย์ลาวด้วย สิมเวียงจันทน์รุ่นเก่าและใหม่จึงนิยมสร้างช่อฟ้า บ้างก็เป็นสัตตะบูริพันไว้กลางสันหลังคาและประดับโหง่แบบศิลปะลาวริมสันหลังคา ขณะที่ไทยเรียกช่อฟ้าทุกส่วนของสันหลังคา ไม่แยกโหง่ ช่อฟ้า และสัตตะบูริพันเหมือนลาว ต่อมาคือสิมที่สร้างโดยช่างญวนซึ่งอาจมีช่างลาวร่วมด้วย สิมบางกลุ่มผสมรูปแบบศิลปะจากหลายแหล่งแล้วพัฒนาเป็นลักษณะเฉพาะ ส่วนหอไหว้ อูบมุง (หอเสื้อธาตุหรือเสื้อวัด) หอไตร หอกลอง พร้อมระฆังและโปง (ระฆังไม้) ที่มีประจำทุกวัดก็นิยมประดับโหง่เช่นกัน และนอกเหนือไปจากกุฏิแล้วยังมีกะตึบก่ออิฐถือปูนที่ภายในมืดทึบด้วย

ส่วนที่ 4 พระพุทธรูป ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า พระพุทธรูปของลาวมีทั้งที่อัญเชิญมาจากที่อื่น สร้างขึ้นในลาวโดยได้รับอิทธิพลจากแหล่งอื่น และพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาว โดยแบ่งตามพุทธลักษณะ ได้แก่ 1) พระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะสุโขทัยซึ่งอาจส่งผ่านมาทางสกุลช่างเมืองน่านผสมผสานกับลักษณะของท้องถิ่น 2) พระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 ทั้งพระพุทธรูปที่สันนิษฐานว่า อาจอัญเชิญมาจากล้านนาและพระพุทธรูปแบบล้านนาแต่สร้างในล้านช้าง 3) พระพุทธรูปอยุธยาที่พบในล้านช้าง คือ พระพุทธรูปแบบอู่ทองรุ่นที่ 3 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมร 4) พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในลาวที่มีแหล่งบันดาลใจทางศิลปะจากหลายแหล่งโดยเฉพาะล้านนา เนื่องจากเป็นดินแดนติดต่อและมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 พระพุทธรูปสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระพุทธรูปแบบล้านช้างที่แท้จริงช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 22-กลางพุทธศตวรรษที่ 23 ทั้งพระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร ปางเปิดโลก และปางถวายเนตร รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปหลังรัชสมัยพระยาสุริยวงศาธรรมิกราช 5) พระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์ที่ยังคงมีลักษณะเค้าพระพักตร์เป็นแบบพื้นเมือง 6) พระพุทธรูปศิลปะล้านช้างในไทย ซึ่งประกอบไปด้วยพระบางในเมืองไทยกับพระแก้วมรกตจำลอง และ 7) พระพุทธรูปศิลปะพื้นบ้านในภาคอีสานช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ได้แก่ พระพุทธรูปสำริดศิลปะล้างช้างฝีมือช่างหลวงแบบนครเวียงจันทน์ที่บางองค์เป็นปูนปั้นผสมลักษณะงานช่างพื้นบ้าน และพระพุทธรูปสกุลช่างพื้นบ้านที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้น โดยที่แต่ละองค์มีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 166-215)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า เมื่อพิจารณาจากอิทธิพลทางภาษา วัฒนธรรม และรายละเอียดของคติการนับถือผี สุโขทัยคงเป็นลาวปนเขมร อีกทั้งพระพุทธรูปใบหน้ารูปไข่และวรกายอวบอิ่มซึ่งเป็นอุดม

คติที่มีแบบการสร้างมาจากคนก็ไม่ได้มีเพียงสุโขทัย เมืองน่านกับลาวหลวงพระบางซึ่งมีสัมพันธ์ใกล้ชิดก็มีเช่นกัน แม้แต่ลาวและเขมรโบราณก็นิยมสร้างพระอวบอ้วน เนื่องจากเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ไม่ขาดเขินซึ่งไม่จำเป็นต้องรับอิทธิพลจากสุโขทัย ส่วนแรงบันดาลใจนั้นใครหรือชนชาติและเผ่าพันธุ์ใดก็มีได้ด้วยกันทั้งสิ้น รูปแบบร่วมทางศิลปะอาจมีให้เห็น แต่แรงบันดาลใจไม่มีความจำเป็นต้องรับจากที่อื่น โดยเฉพาะแรงบันดาลใจและพลังจากศรัทธาที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่อยู่คู่กับชาวลาวมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นพุทธแบบเถรวาท มหายาน ตลอดจนตันตระหรือวัชรยานที่ผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมของอารยธรรมลาวได้อย่างลงตัว

ส่วนที่ 5 จิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) และงานประณีตศิลป์ ผู้เขียนอธิบายว่า ฮูปแต้ม ภาษาลาวหมายถึงจิตรกรรมฝาผนัง โดยคำว่า ฮูปคือรูป ส่วนแต้มคือการวาดและระบายสี งานเหล่านี้มักเขียนตามฝาผนังของสิม วิหาร และอาคารเล็กอื่น อาทิ หอไหว้ หอไตร ซึ่งกล่าวไว้หลายประเด็น ได้แก่ 1) อิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์และแบบพื้นบ้านราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24-กลางพุทธศตวรรษที่ 25 รวมถึงแบบปัจจุบันคือจากกลางพุทธศตวรรษที่ 26 เป็นต้นมา 2) จิตรกรรมไทยประเพณีแบบกรุงเทพฯ รูปแบบที่ส่งอิทธิพลให้ศิลปะลาว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในจิตรกรรมลาวที่มักเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติและทศชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องพระเวสสันดรชกดก ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของประเพณีงานบุญผะเหวดหรือพระเวสในพุทธวัฒนธรรมของชาวลาว ต่อด้วยจิตรกรรมวัดสีสะเกด นครเวียงจันทน์ จิตรกรรมวัดสีพุดทะบาด (ศรีพุทธบาท) หรือวัดป่าแค เมืองหลวงพระบาง วัดป่าฮวก (ป่ารวก) เขียนเรื่องชมพูบดีสูตรฯ และวัดล่องคูน คู่แฝดจิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม กรุงเทพฯ 3) จิตรกรรมฝาผนังแบบพื้นบ้านราวปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งเป็นผลงานของช่างท้องถิ่นที่เรียบง่ายทั้งรูปแบบและเทคนิคการเขียน 4) จิตรกรรมฝาผนังในภาคอีสาน ทั้งอิทธิพลช่างหลวงจากกรุงเทพ อิทธิพลศิลปะล้านช้างผสมกรุงเทพและแบบพื้นบ้าน และ 5) จิตรกรรมฝีมือช่างลาวในยุคปัจจุบันราว 30-50 ปีที่ผ่านมา นอกจากนั้นยังกล่าวถึงงานประณีตศิลป์ลาวอีกหลายประเภท ได้แก่ 1) ลายฟอกคำหรือจิตรกรรมลายทองที่คล้ายคลึงกับงานศิลปะลายคำของล้านนา 2) งานประดับกระจกนิยมทำเป็นภาพเล่าเรื่องราวคล้ายงานจิตรกรรม 3) งานปูนปั้นหรือสะทายเพชรเป็นประติมากรรมนูนต่ำที่นิยมทำเป็นภาพเล่าเรื่อง และ 4) งานไม้แกะสลักซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะเรื่องราวและลวดลายเฉพาะตัว (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555 : 216-306)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นต่างว่า เรื่องในจิตรกรรมลาวเกี่ยวกับพุทธประวัติและทศชาติไม่จำเป็นต้องรับอิทธิพลจิตรกรรมไทยประเพณีแบบกรุงเทพฯ เนื่องจากประเพณีและวิถีชีวิตของชาวลาวล้วนยึดโยงกับองค์ความรู้และศิลปกรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะบุญผะเหวดซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาวลาว จิตรกรรมวัดสีสะเกด นครเวียงจันทน์ วัดสีพุดทะบาดหรือวัดป่าแค เมืองหลวงพระบาง วัดป่าฮวกหรือป่ารวก ตลอดจนวัดล่องคูนและวัดอื่น จึงเป็นงานสร้างสรรค์ภายใต้อิทธิพลของเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาโดยที่ไม่ได้ลอกเลียนแบบศิลปะของกลุ่มชนอื่น นอกจากนี้ยังมีงานประณีตศิลป์อีกหลาย

ประเภทที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาว คือ ลายฟอกคำหรือจิตรกรรมลายทอง งานประดับกระจก งานปูนปั้นหรือสะทายเพชร รวมถึงงานไม้แกะสลัก โดยที่งานศิลป์แต่ละแขนงแต่ละชิ้นต่างก็มีลักษณะเรื่องราวและลวดลายเฉพาะตัวที่ทรงคุณค่าต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมลาวอีสานมาตลอดทุกยุคสมัย

บทสรุป

หนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน” ผลงานศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์ คือ งานเขียนร่วมสมัยที่อธิบายเรื่องราวแนวคิดและวิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะลาวอีสานหลายมิติ โดยเริ่มจากกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชนชาติลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ประวัติศาสตร์ศิลปะลาวก่อนการสถาปนาอาณาจักรล้านช้างและศิลปะหลายแขนงในยุคต่อมา ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ธาตุหรือเจดีย์ สิมหรืออุโบสถ หอและกุฏิ ด้านประติมากรรมคือพระพุทธรูป ด้านจิตรกรรมคือฮูปแต้มหรือจิตรกรรมฝาผนัง และงานประณีตศิลป์แบบอื่นซึ่งประกอบไปด้วยลายฟอกคำหรือลายทอง งานประดับกระจก งานปูนปั้นหรือสะทายเพชร และงานไม้แกะสลัก งานศิลปกรรมแต่ละประเภทล้วนแสดงออกซึ่งความเป็นลาวได้อย่างชัดเจน ทั้งยังมีรูปแบบและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างไปจากศิลปะของกลุ่มชนอื่น นอกจากนี้ยังมีลักษณะร่วมทางศิลปะที่ปรากฏในอุษาคเนย์ด้วย พุทธศิลปกรรมแต่ละประเภทสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่สำคัญซึ่งเชื่อมโยงกับประเพณีและพิธีกรรมของคนในชุมชน ซ้ำยังตอกย้ำให้เห็นว่า งานศิลปะทั้งหมดล้วนสร้างขึ้นเพื่อยึดโยงจิตวิญญาณร่วมของพุทธศาสนิกชนในสังคมลาวอีสานดำรงอยู่ในฐานะเครื่องจรรโลงใจภายใต้บริบททางความเชื่อในลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีแรงบันดาลใจสำคัญมาจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

จุดเด่น : หนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน” มีจุดเด่นคือประเด็นการนำเสนอข้อมูลที่ละเอียดเป็นระบบและอ่านเข้าใจง่ายตามลำดับของเนื้อหา ประกอบกับมีการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากองค์ความรู้และทัศนะหรือมุมมองทางศิลปะของผู้เขียน และยังมีการเปรียบเทียบกับศิลปะกลุ่มอื่นด้วย หนังสือเล่มนี้จึงให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับงานศิลปะของลาวได้อย่างหลากหลาย ทั้งยังมีการสอดแทรกคำในภาษาลาวควบคู่กับภาษาไทยและมีรูปภาพประกอบให้เห็นเป็นตัวอย่างชัดเจนร่วมกับการอ้างอิงทางวิชาการ นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะลาวซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นบริบทสำคัญ ทั้งที่สัมพันธ์กับแนวคิดและแนวทางการดำเนินชีวิต รวมถึงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมผ่านประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวโยง งานศิลป์และทุกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องสร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับมนุษย์มาทุกสมัย การศึกษาศิลปะลาวอีสานยังทำให้เกิดความรักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาทางความคิดของบรรพชนในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวทั้งมวล

ประเด็นต้องการนำเสนอ : จุดที่ควรเพิ่มเติมของหนังสือเรื่อง “เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน” ในมุมมองของผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรเพิ่มความเข้าใจลักษณะร่วมของพุทธศิลปกรรมในอุษาคเนย์ โดยเฉพาะในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง ลดประวัติศาสตร์ชาตินิยมกระแสหลักให้น้อยลง เนื่องจากศิลปะไม่จำเป็นต้องรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งด้านเดียวเสมอไป ควรเพิ่มหลักฐานและรายละเอียดเฉพาะของศิลปะท้องถิ่น ตลอดถึงศึกษารากประวัติศาสตร์พื้นถิ่นในชุมชนลาวอีสานให้ชัดเจน เพื่อความเข้าใจที่ถ่องแท้และเป็นกลางเกี่ยวกับแนวคิดและพัฒนาการทางศิลปะซึ่งเป็นมรดกของแผ่นดินลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง



ภาพประกอบ : จารึกใบเสมาบ้านพันนา ที่เป็นตระกูลภาษามอญโบราณ อักษรหลังปัลลวะ ไม่ทราบประวัติการสร้างแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในสมัยศรีโคตรบูรณ์ราวพุทธศตวรรษ 14-15 ตามคติพระพุทธศาสนาเถรวาท พบเมื่อ พ.ศ.2538 ที่จังหวัดสกลนคร สำรวจลงฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2563 ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น ซึ่งเนื้อหาโดยสังเขปของจารึกระบุไว้ว่า “ผู้อยู่ในตระกูลมิปสุรยะรวมกันสร้างดาลประตูหน้าต่างวิหาร (วัด) นี้”

หนังสือเรื่องเจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน ได้เสนอข้อมูลพื้นฐานซึ่งชี้ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์ศิลปะของลาวมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จากยุคเริ่มแรกคือสมัยก่อนประวัติศาสตร์และยุคต่อมาคือสมัยโคตรบูรณ์หรือศรีโคตรบูรณ์ (ทวารวดีลาวอีสาน) หรือสมัยก่อนอาณาจักรล้านช้าง สมัยอาณาจักรล้านช้าง และสมัยหลังอาณาจักรล้านช้าง รวมเรียกว่า ศิลปะลาวล้านช้าง ซึ่งทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางความคิด บทวิจารณ์หนังสือนี้ส่วนหนึ่งต้องการนำเสนอแนวคิดและหลักฐานอื่นที่แตกต่างออกไปจากข้อมูลในหนังสือ ประเด็นที่น่าสนใจของหนังสือเล่มนี้คือการแสดงรายละเอียดงานศิลปะลาวอีสานหลากหลายด้าน ขณะเดียวกันก็มีการเปรียบเทียบกับงานศิลปะในกลุ่มวัฒนธรรมใกล้เคียง โดยงานศิลปกรรมแต่ละแขนงของชาติพันธุ์ลาวนั้นส่วนมากเป็นงานที่สร้างขึ้นเนื่องในความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว อีกทั้งยัง

มีความสำคัญในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความเป็นมาของชนชาติลาว ภูมิปัญญาบรรพชน รวมถึงพัฒนาการทางศิลปะและจิตวิญญาณของผู้คนในชุมชนลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). *เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “จารึกใบเสมาบ้านพันนา”, *ศิลปากร.* ปีที่ 50 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2550): 52-57.

อินตอง ชัยประโคม. “พระธาตุพนมกับสังคมและวัฒนธรรม”, *เสฏฐวิทย์ปริทัศน์.* ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565): 51-64.

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)

เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี

THE SECRETS TO BECOMING A MILLIONAIRE



ผู้เขียน : พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี)
ปีที่พิมพ์ : 10/2016
จำนวนหน้า : 165 หน้า
สำนักพิมพ์ : ปราณ พับลิชชิ่ง จำกัด
ISBN : 978-616-401-023-9

[1]พระมหาสงกรานต์ จิรวฑฺฒโน (จันทาพูน) และ [2]ตวงเพชร สมศรี

[1]PhraMaha Songkran ciravaddhano (chantapoon) and [2]Toungpetch Somsri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail; kanzazag1212@gmail.com

Received : May 29, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

[2]ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทคัดย่อ

“เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี” เป็นหนังสือที่อธิบายเกี่ยวกับหลักธรรมทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ ที่นำไปสู่จุดหมาย ประสบความสำเร็จ จนสามารถกลายเป็นเศรษฐีตามความต้องการของคนได้ โดยอธิบายเป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติ ได้แก่ 1.อุฏฐานสัมปทา ขยันหา 2.อารักขสัมปทา รักษาดี 3.กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และ4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง โดยอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับหลักการประพฤติตนให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น

คำสำคัญ : เคล็ดลับ, เศรษฐี

Abstract

Secrets to becoming a millionaire it is a book that describes the principle of Ditthadhammikattha Benefit. It is principles in Buddhism is Practices that lead to success it consists of four practices: 1. Utthana Sampatha is achievement of diligence 2. Arakkha Sampatha is achievement of protection 3. Kanlayanamittata is association with good people 4. Samachevita is living economically. Explain the principles of Buddhism along with the principles of practice to be able to succeed in life to be happy and is someone who has a lot of money or a millionaire.

Keywords : Secrets, Millionaire

ความนำ

หนังสือเรื่อง “เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี” เป็นผลงานของพระเมธีวชิโรดม ขณะที่หนังสือเรื่องเคล็ดลับหัวใจเศรษฐีเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ ท่านดำรงสมณศักดิ์เป็น พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ป.ธ.๙ ปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งเป็นอาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณลงกรณราชวิทยาลัย และอาจารย์พิเศษและวิทยากรบรรยายพุทธศาสนากับศาสตร์ร่วมสมัยของมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาชั้นนำของรัฐและเอกชน ระดับประเทศมากมาย เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปะศาสตร์ ฯลฯ โดยหนังสือเรื่องนี้นำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ ได้แก่ ได้แก่ 1. อุฏฐานสัมปทา ขยันหา 2. อารักขสัมปทา รักษาดี 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และ4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" ผ่านการอธิบายเป็นเชิงแนวทางยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้ถึงเป้าหมายคือ การเป็นเศรษฐี ซึ่งเป็นความปรารถนาของบรรดาคนทั่วไป

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเรื่อง “เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี” ISBN : 978-616-401-023-9 ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2553 ราคา 159 บาท จัดพิมพ์และเข้าเล่มโดย สำนักพิมพ์สัปปายะ พับลิชชิ่ง จำกัด จัดจำหน่ายโดยบริษัท อมรินท์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด ผลิตโดยสำนักพิมพ์ปราณ พับลิชชิ่ง จำกัด โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 เริ่มต้นที่ความขยัน บทที่ 2 หมั่นเพียรให้เหมือนผึ้ง บทที่ 3 ทักษะของการค้าขาย บทที่ 4 หัวใจเศรษฐี บทที่ 5 เป็นทั้งคนดีและคนรวย ขนาดหนังสือรวมทั้งปกหน้า-หลัง มีจำนวน 165 หน้า ซึ่งหนังสือเรื่องเคล็ดลับหัวใจเศรษฐีเล่มนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอหลักการ รูปแบบ แนวคิด ตลอดจนทักษะพัฒนาการของตนเองเพื่อให้บรรลุถึงประโยชน์ในปัจจุบัน ด้วยหลักธรรมทิฏฐธัมมิกัตถ 4 ประการ

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม อีกทั้งมีการแบ่งเนื้อหาที่ลงตัวและนำเสนอข้อมูลเป็นลำดับขึ้นตอนชัดเจน ประกอบกับการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่นร่วมด้วย โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้จึงมีความน่าสนใจ และน่าติดตามอยู่ในทุก ๆ หน้า โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเกล็ดความรู้ส่วนตัวเข้ามาอธิบายเป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินเรื่อง นับเป็นผลงานทางวิชาการที่เสนอชุดความรู้อื่นนอกเหนือไปจากหลักธรรมล้วน ๆ เนื้อหาของหนังสือมีความละเอียดและเข้าใจง่ายพอสมควร แม้จะยังไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควรแต่ก็สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาต่อยอดต่อไปได้ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเคล็ดลับหัวใจของการเป็นเศรษฐี และเนื่องจากหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในปัจจุบันหรือเป็นเศรษฐีได้ ซึ่งเป็นความต้องการของคนทั่วไปที่ต่างมีความปรารถนาอย่างจะเป็นเศรษฐีและร่ำรวย ด้านทรัพย์สิน เงินทอง ดังนั้นจึงทำให้หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจเป็นพิเศษ

เนื้อหาการวิจารณ์

ส่วนที่ 1 เริ่มต้นที่ความขยัน มีเศรษฐีมากมายที่สร้างตัวมาจากศูนย์ ในโลกนี้มีคนไม่กี่คนที่เกิดมาบนกองเงินกองทอง คาบช้อนเงินช้อนทองมาเกิดซึ่งคนเช่นนั้นถือว่าเขามีบุญเก่ามาดี และถ้าไม่ประมาท

เขาก็จะรักษาบุญเก่าเอาไว้ได้ มีความอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไปบางคนแม้จะคาบช้อนเงินช้อนทองมาเกิด แต่กลับไม่เหลืออะไรเลย เพราะช้อนเงินช้อนทองนั้นเขาเอาไปขายหมดคนที่เกิดมาพ่อแม่พร้อมสมบูรณ์ที่สุดนั้นถือว่าเป็นโชคถ้าเขาประสบความสำเร็จก็ธรรมดา เพราะต้นทุนเขาดี แต่คนที่เกิดมาแล้วพ่อแม่ไม่ได้เตรียมอะไรไว้ให้เลย ให้ลูกได้มาพิสูจน์ความสามารถด้วยตัวของเขาเอง คนประเภทนี้ถ้าสู้แล้วรวยสู้แล้วชนะ น่ายกย่องมาก เพราะเขาเริ่มจากศูนย์ คนเรานั้นมีอยู่ 4 ประเภท 1. มามืด ไปสว่าง คือ เกิดมาเป็นลูกของพ่อแม่ซึ่งเป็นคนธรรมดา แต่สร้างเนื้อสร้างตัวได้ดี เป็นคนสำคัญของแผ่นดินมีชื่อเสียงเกียรติคุณ ค้ำจุนวงศ์ตระกูล เป็นที่รู้จักทั่วบ้านทั่วเมืองตอนจะไปก็ถึงขั้นได้รับพระราชทานเพลิงศพ 2. มามืด ไปมืด คือ ต้นทุนต่ำติดดิน พ่อแม่ฐานะอย่างไรเป็นคนแบบไหน ลูกชายลูกสาวเกิดมาก็เป็นอยู่อย่างนั้น พ่อแม่ไม่เป็นที่รู้จัก ลูกหลานเกิดมาก็เสมอพ่อเสมอแม่ แล้วก็ตายจากไป ไม่มีชื่อเสียง ไม่เป็นที่รู้จักมักคุ้นของใครเลย 3. มาสว่าง ไปมืด คือ คนประเภทนี้พ่อแม่เตรียมต้นทุนเอาไว้ดีมาก แต่ลูกเกิดมาแล้วทำทุกอย่างวิบัติไป 4. มาสว่าง ไปสว่าง คือพ่อแม่ก็พร้อม ลูกก็พร้อม แล้วลูกก็ทำได้ดีกว่าพ่อแม่ มองในแง่คุณธรรม ก็เป็นคนดีพร้อม ตั้งแต่ต้นจนปลาย ใครต่อใครก็สามารถถือเป็นบุคคลต้นแบบได้ เราท่านทั้งหลายอยากเป็นคนประเภทไหน ให้ไปพินิจพิจารณาเอาเอง (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 3-5)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การเริ่มเรื่องด้วยการยกตัวอย่างของบุคคลสองประเภทระหว่างบุคคลที่พ่อแม่มีความพร้อมสมบูรณ์แบบทุกอย่างแล้วประสบความสำเร็จกับบุคคลที่พ่อแม่ไม่มีความพร้อมสมบูรณ์แบบทุกอย่างแล้วประสบความสำเร็จ ทั้งสองตัวอย่างนี้เป็นการทำให้ผู้อ่านสามารถประเมินตนเองได้ว่าจัดอยู่ประเภทใด และทำให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตที่ตรงกันข้ามกับตนเอง ก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านไม่ประมาณในการสร้างคุณงามความดีควบคู่ไปกับการสร้างฐานะของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับปราชญ์ชาวจีนที่ชื่อขงเบ่ง (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 7) กล่าวไว้ว่า เพราะแสวงหา มิใช่เพราะรอคอย เพราะเชี่ยวชาญ มิใช่เพราะโอกาส เพราะสามารถ มิใช่เพราะโชคช่วย ดังนั้นแล้ว ลิขิตฟ้า หรือจะสู้มานะตน

ส่วนที่ 2 หมั่นเพียรให้เหมือนผึ้ง ผู้เขียนกล่าวว่า เราเกิดมาแล้วชาติหนึ่ง ต้องบำเพ็ญตนให้เป็นคนประเภทเดียวกันกับผึ้ง นั่นคือ พยายามแสวงหาของสูง อย่าพยายามแสวงหาของต่ำ ผึ้งเลือกดอมดมดอกไม้ และในน้ำหวานทั้งหลายผึ้งก็จะเลือกคั้นกลั่นกรองเอาน้ำหวานที่มีคุณภาพที่สุดมากลั่นเป็นน้ำผึ้งของตัวเอง ส่วนแมลงวันนั้นเมื่อเกิดมาแล้วเขาก็มุ่งไปหาของต่ำของเน่าอยู่ตลอดเวลา เราบางคนก็เป็นอย่างนั้นคนประเภทหนึ่งเมื่อเกิดมาแล้ว มุ่งสร้างเนื้อสร้างตัว ถีบตัวเองขึ้นไปสูงเสียดฟ้า กับคนอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกิดมาแล้วก็พยายามจะดึงตัวเองให้ต่ำลงเรื่อย ๆ ประตูวัดเปิดทิ้งไว้แต่คนประเภทนี้ไม่เข้า ประตูคุกลั่นดาลไว้ทุกแดน แต่เขาก็ทะลุทะลวงเข้าไปอยู่ถึงแดนประหาร นั่นคือคนประเภทแมลงวันฉะนั้นเราอย่าเป็นแมลงวัน แต่จงเลือกที่จะเป็นผึ้ง ต้องนำตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานภาพที่สูงส่งอยู่เสมอ อย่าปล่อยตัว ปล่อยใจให้ไหลลงต่ำจนกระทั่งว่าไปคลุกเคล้าของเน่าของเหม็น แล้วก็มีชีวิตที่ต่ำต้อยด้อยค่าลงไปใครอยากเป็นผึ้งต้องมีคุณธรรม 5 ประการนี้ คือ 1.ขยันทำกิน การขยันทำกิน คือ ไม่กลัวความลำบาก เพราะ ความลำบาก

สร้างคน ความสบายทำลายคน 2.ไม่บินสูงนัก หมายความว่า ทำอะไรให้รู้จักความพอเหมาะพอควร ถ้าใช้พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็คือ ใช้ชีวิตพอเพียงนั่นเอง 3.รักความสะอาด คือ ให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต อย่าไปรักความสกปรกคือคดในข้องอในกระดูกไม่เอา ไม่ดี 4.ฉลาดสะสม คือ เมื่อทำมาหากิน ได้เงินได้ทองแล้วต้องรู้จักสะสมเก็บหอมรอมริบ และ5.นิยมสามัคคี คือ ไม่มีใครในโลกนี้ที่ประสบความสำเร็จเพราะเก่งอยู่คนเดียวดูตัวอย่างได้จากนิ้วทั้ง 5 ถ้านิ้วโป้งคิดว่าแน่ที่สุด สั่งให้ตัดอีก 4 นิ้วที่เหลือทิ้ง เหลือแต่นิ้วโป้ง ไปที่ไหนก็เอาแต่นิ้วโป้งไปมือนี้จะน่าดูไหม ถ้านิ้วชี้คิดว่ามันแน่ที่สุด ชี้อยู่นิ้วเดียวจะรอดไหม ชี้อย่างเดียว ไม่มีนิ้วอื่นเลย ก็ทำประโยชน์อะไรไม่ได้ คุณธรรมทั้งหลายเหล่านี้ ไม่ยาก แต่ปัญหาคือเราได้ลงมือทำหรือไม่ ประสบการณ์ที่ประสานออกมาเป็นคติธรรมทั้ง 5 ข้อนี้ มหาเศรษฐีต่าง ๆ ได้ลงมือทำแล้ว และประสบความสำเร็จ (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 9-42)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การอธิบายเปรียบเทียบความหมั่นเพียรให้เหมือนกับผึ้งและเปรียบเทียบแมลงวันเสมือนกับความเกียจคร้านนั้น เป็นการเปรียบเทียบที่สามารถมองเห็นเป็นภาพตามได้อย่างชัดเจน ดังนี้ ผึ้งจะพยายามแสวงหาของสูง ส่วนแมลงวันพยายามเสวงหาของต่ำ กล่าวคือ ผึ้งเลือกดอกไม้และน้ำหวานที่ดีที่สุดเพื่อจะเลือกคั้นกลั่นกรองเอาน้ำหวานมาเป็นน้ำผึ้งของตัวเอง แต่แมลงวันนั้นจะมุ่งไปหาของต่ำของเน่าอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับผึ้งโดยสิ้นเชิง เปรียบเทียบกับคนเราก็คือ บางคนก็เป็นคนประเภทผึ้ง เมื่อเกิดมาแล้วก็มุ่งสร้างเนื้อสร้างตัว ถีบตัวเองขึ้นไปสูงเสียดฟ้า กับคนอีกประเภทหนึ่งที่เป็นแมลงวัน ซึ่งเกิดมาแล้วก็พยายามจะดึงตัวเองให้ต่ำลงเรื่อย ๆ จากการเปรียบเทียบของผู้เขียนในลักษณะนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดต้นแบบการดำเนินชีวิตของตนเอง ว่าจะเลือกเป็นคนประเภทไหน โดยแน่นอนว่าคนที่อยากจะประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น ย่อมเลือกประพฤติปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันกับผึ้ง เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จอันสูงสุดคือความร่ำรวย มั่งคั่ง หรือเป็นเศรษฐีต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ อับราฮัม ลิงคอล์น (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 43) กล่าวไว้ว่า หนทางแห่งความก้าวหน้าของคนเราก็คือ การพยายามทำตัวของตัวเองให้ดีขึ้นทุกวิถีทางเท่าที่ตนสามารถ ไม่ต้องสนใจว่าใครจะดูถูกหรือเย้ยหยันตนไม่ว่าประการใด ๆ

ส่วนที่ 3 ทักษะการค้าขาย ผู้เขียนอธิบายว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า คนจะเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จต้องมีองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ คือ 1. มีวิสัยทัศน์ดี คือ 2. มีการบริหารจัดการดี 3. มีเครือข่ายสัมพันธ์ที่ดี นี่คือหลักที่พระพุทธเจ้าทรงให้ไว้ 2,500 กว่าปีแล้ว จนบัดนี้ก็ยังร่วมสมัย และได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับคนจะเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จไว้ดังนี้ 1. มีวิสัยทัศน์ดี คือ มีวิสัยทัศน์ ภาษาบาลีท่านใช้คำว่า จักขุมา แปลว่า ตามีแวว คนจะเป็นนักธุรกิจนั้นจะต้องมีตาที่มีแวว ถามว่าทำไมต้องตามีแวว ถ้าตาไม่มีแวว ไม่มีวิสัยทัศน์ลงทุนเมื่อไรก็เจ๊ง ก็ขาดทุน มีคนไทยจำนวนมากที่ทำธุรกิจแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ เราอาจจะมีเพื่อนฝูง อาจจะมีเงินทุน อาจจะมีความอยากความทะเยอทะยานที่อยากเป็นเจ้าของธุรกิจ แต่ถ้าขาดคุณสมบัติข้อที่ 1 คือ ไม่มีวิสัยทัศน์ ลงทุนอย่างไรก็

ล้มเหลว ดังนั้น ถ้าเรามีวิสัยทัศน์ต่อให้ไม่มีคุณสมบัติข้อ 2 ข้อ 3 เงินไม่มีสักบาท ก็สามารถประสบความสำเร็จได้ เพราะวิสัยทัศน์หมายถึงเราต้องรู้จักตัวเอง ดูตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น เห็นตนชัด จัดวางตนถูก 2. มีการบริหารจัดการดี คือ มีการบริหารจัดการดีภาษาบาลีใช้คำว่า วิธูโร เป็นนักบริหารจัดการที่ดี เป็นนักวางแผนที่ดี คือ good management จะขายอะไร จะตั้งร้าน จะบริหารจัดการอย่างไร ต้องเห็นในหัวทั้งหมด ต้องเห็น ก-ฮ ต้องเห็น a-2 ถึงจะทำธุรกิจได้ ถ้าเห็นไม่ครบ ทำอย่างหนึ่งแล้วขาดอย่างหนึ่ง จะมีปัญหาตามมาให้แก้กันไม่รู้จบแต่ถ้าใครเห็นตั้งแต่ต้นจนจบ แล้ววางแผนจบในหัว จบในกระดาษทำธุรกิจก็ประสบความสำเร็จ ชนะตั้งแต่ยังไม่รบ และ3. มีเครือข่ายสัมพันธ์ที่ดี คือ ภาษาบาลีคือ อุปนิสยสัมปันโน คือ ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยอุปนิสัยในที่นี้หมายถึง ที่พึ่ง จะทำมาค้าขายคนเดียวคงสำเร็จได้ยาก อย่างน้อยต้องมีคน 3 ประเภทล้อมหน้าล้อมหลังถึงจะทำมาค้าขายประสบความสำเร็จ นั่นก็คือ นายดึง คนเสมอกันช่วย ลูกน้องดัน คำว่า นายดึง หมายความว่า ต้องมีแหล่งเงินกู้ต้องมีผู้ใหญ่ต้องมีใครสักคนหนึ่งคอยเป็นแหล่งเงินต้นของเรา เป็นแหล่งเงินทุนของเราลูกน้องดัน หมายความว่า ฉันจะเป็นเจ้าสัวนะฉันจะเป็นเถ้าแก่ มีลูกน้องไหม ถ้าขายอาหารในต่างประเทศ มีคนไทยที่ยืนอยู่ในครัวไหม มีฝรั่งที่จะมาช่วยหั่นหัวหอม นั่นกระเทียมไหมถ้าแน่จริงต้องมีฝรั่งมาเป็นลูกน้องด้วย เป็นการเอาชนะทางวัฒนธรรม สังเกตดูคนไทยจะรู้สึกว่าฝรั่งยิ่งใหญ่ ถ้าเห็นฝรั่งบวชคนไทยชอบ เพราะรู้สึกว่าฝรั่งเป็นพวกเดียวกันกับเราแล้ว คนเสมอกันช่วย หมายถึง มีเพื่อนฝูง มีเพื่อนคู่คิด มีที่ปรึกษาคอยปรึกษาหารือว่าทำอย่างนี้ไหวไหม แกมาร่วมกับฉันไหม ตกลงไหม คนที่ให้คำปรึกษาหารือก็ต้องมี ถ้านายดึงลูกน้องดัน คนเสมอกันช่วย ร้านที่จะทำ ธุรกิจที่ประสงค์จะตั้งต้นก็สำเร็จ สรุปคนที่จะประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจหรือการทำมาค้าขายจะต้องมี 1.วิสัยทัศน์ หรือ vision 2.เป็นนักบริหารจัดการที่ดี หรือ good management 3.มีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดี หรือ good connection (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 45-60)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์ เห็นด้วยกับผู้เขียนในประเด็นว่า คนจะเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จต้องมีองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ คือ 1. มีวิสัยทัศน์ดี คือ 2. มีการบริหารจัดการดี 3. มีเครือข่ายสัมพันธ์ที่ดี นักธุรกิจหลายคนที่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคและประสบความล้มเหลวในการประกอบธุรกิจอาชีพการงานต่าง ๆ ก็เพราะส่วนหึ่งคนเหล่านั้นขาดองค์ประกอบที่สำคัญต่อการประสบความสำเร็จทั้ง 3 อย่างดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นการอธิบายถึงหลักการองค์ประกอบที่สำคัญให้เข้าใจชัดเจนและมีการพูดยกตัวอย่างประสบการตรงของผู้เขียน อีกทั้งยกตัวอย่างบุคคลสำคัญในโลกอื่น ๆ มาประกอบในเนื้อหา ทำให้เห็นถึงความสำคัญขององค์ประกอบทั้ง 3 ข้อได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสตีฟ จอบส์ (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 61) กล่าวไว้ว่า วิธีเดียวที่จะทำให้งานออกมายอดเยี่ยม คือ เมื่อเรารักในงานที่เราทำ

ส่วนที่ 4 หัวใจเศรษฐี ผู้เขียนกล่าวไว้ว่า หัวใจเศรษฐี คือ หลักธรรมที่นำไปสู่จุดหมาย จะทำอะไรก็ประสบความสำเร็จ นักเรียน นักศึกษา พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจพนักงานบริษัท หรือแม้แต่นักการเมือง หากนำหัวใจเศรษฐีนี้มาปรับใช้กับชีวิต รับประกันได้ถึงความสำเร็จมี 4 ประการ คือ 1. อุ มาจาก อุฏฐานสัมปทา แปลว่า ขยันหา 2. อา มาจาก อารักขสัมปทา แปลว่า รักษาดี 3. กะ มาจาก กัลยาณมิตตตา

แปลว่า มีกัลยาณมิตร 4. สะ มาจาก สมชีวิตา แปลว่า ใช้ชีวิตพอเพียง โดยได้อธิบายไว้ดังนี้ 1. อุ ก็คือ ขยันหา หมายความว่า อย่าเกียจคร้าน คำว่า ขยัน ในทัศนะของอาตมาก็คือ เดินไปข้างหน้า เมื่อตื่นขึ้นมาให้เดินไปข้างหน้าทันที เพราะว่าเงินเป็นของกลาง ใครเดินเข้าไปหาก็เป็นของคนนั้น เงินไม่ได้ถูกผูกขาดไว้ให้เป็นสมบัติของคนรวย เงินถูกออกแบบมาเพื่อให้เป็นสมบัติของคนทั้งโลกใครมีความขยันมาก คนนั้นก็ได้มาก ใครมีความขยันน้อยคนนั้นก็ได้น้อย ใครไม่ขยันเลย คนนั้นก็ไม่ได้เลย นี่คือขยันหาลุกขึ้นมาแล้วเดินไปหาเงินเงินนั้นชอบคนขยัน ถ้าเห็นใครขยัน เงินก็จะกระโดดไปอยู่ด้วย แต่ถ้าคนขี้เกียจ เขาไม่อยากอยู่ด้วย เงินก็จะกระเด็นหนีหมด 2.อา ก็คือ รักษาดี หมายความว่า เงินเข้ามือซ้ายขวาต้องเก็บ เงินเข้ามือขวามือซ้ายต้องเก็บ ไม่ใช่เงินเข้ามทางซ้าย ไหลออกทางขวา เงินเข้ามาทางขวา ไหลออกทางซ้ายอย่างนี้ไม่มีทางรวยแน่นอน เราต้องรู้จักเก็บ เก็บรักษาให้ดี 3.กะ คือ กัลยาณมิตตตา คือรู้จักคบคนดีเป็นเพื่อนหลายคนคงจะรู้ความหมายดีอยู่แล้วว่าคู่ค้าของเรานั้นสำคัญมากจัดว่าเป็นกัลยาณมิตรเหมือนกัน เพราะหากเรามีสินค้าแต่ไม่มีคู่ค้า แล้วใครจะมาทำมาค้าขายกับเรากัลยาณมิตร ก็คือ connection หรือสายป่านนั่นเองเราจะทำมาค้าขายไม่ได้ถ้าไม่มีเพื่อนให้กู้หนี้ยืมสิน เพราะจะเอาเงินมาจากไหน ลำพังตัวเราเองก็คงมีไม่เพียงพอ กัลยาณมิตรอาจจะหมายถึงผู้หลักผู้ใหญ่ ที่ปรึกษาของบริษัท ท่านไม่ได้อยู่กับเรา ท่านไม่ได้ทำมาค้าขาย แต่เรานำชื่อของท่านมาเป็นประธานที่ปรึกษาของบริษัท เวลาเราเอารายชื่อประธานที่ปรึกษาไปยื่นกับทางธนาคาร พอธนาคารเห็นคนระดับประเทศเป็นที่ปรึกษาของบริษัท ก็รีบให้กู้เลย เห็นหรือยัง นี่คือกัลยาณมิตร และ4.สะ คือ สมชีวิตา คือการใช้ชีวิตพอเพียง หมายความว่า อย่าลงทุนเกินหน้าตัก เวลาจะลงทุนอะไร เราต้องประมาณตัวเอง ท่านสอนไว้ ๓ คำ คือ (1) มีเหตุผล (2) พอประมาณ (3) ทางสายกลาง โดยได้อธิบายไว้ดังนี้ (1) มีเหตุผล คือ ทำอะไรต้องมีเหตุผล อย่าใช้ความเสี่ยงเพียงอย่างเดียวบางครั้งนักธุรกิจจะใช้สัญชาตญาณในการตัดสินใจทำธุรกิจ แต่การใช้สัญชาตญาณโดยไม่มีหลักฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจนั้นล้มเหลวมามากแล้ว (2) พอประมาณ คือ ต้องรู้จักประมาณตัว เงินหน้าตักของเรามีเท่านี้ เราจะลงทุนขนาดไหน อย่าให้มันวูบวาบ ฟู่ฟ้า (3) ทางสายกลาง คือ พยายามอย่าบีบตัวเองจนต้องจนตรอกนักธุรกิจส่วนใหญ่มักบีบตัวเองมากเกินไป ทำธุรกิจแล้วเครียดมาก ในที่สุดมีเงินมีทองมากมายมหาศาลก็ไม่ทันได้ใช้ เพราะว่าบีบตัวเองจนเกินไป ดังนั้น อย่าพยายามบีบตัวเองจนเกินไป แต่จงแสวงหาทางสายกลาง (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 63-84)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การนำเสนอองค์ประกอบของหัวใจเศรษฐี หรือหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการ ที่นำไปสู่จุดหมายประสบความสำเร็จจนสามารถกลายเป็นเศรษฐี ตามความต้องการของคนได้ ได้แก่ 1. อุฏฐานสัมปทา ขยันหา 2. อารักขสัมปทา รักษาดี 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และ4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง เป็นการอธิบายที่แนวปฏิบัติที่ดึงมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการยกตัวอย่างบุคลลที่ประสบความสำเร็จระดับโลก ในการทำธุรกิจ ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองตามบุคคลเหล่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับปาโบล ปิกัสโซ

(พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 95) กล่าวไว้ว่า การลงมือทำเป็นกุญแจสำคัญ เป็นพื้นฐานไปสู่ความสำเร็จทั้งหมด แต่หากพิจารณาถึงแหล่งอ้างอิงที่มาของหลักธรรมทั้ง 4 ข้อที่เป็นหัวใจหลักของหนังสือเล่มนี้พบว่า ขาดการอ้างอิงแหล่งที่มาของหลักธรรม ที่นำมาเป็นหัวข้ออธิบาย หากมีการอ้างอิงแหล่งที่มาก็จะทำให้หนังสือเล่มนี้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นและทำให้ผู้อ่านสามารถแยกแยะได้ระหว่างเรื่องที่มาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนากับเรื่องที่มาจากการอธิบายขยายเพิ่มเติมของผู้เขียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 5 เป็นทั้งคนดีและคนรวย ผู้เขียนอธิบายว่า คำว่า เศรษฐี ความหมายตามภาษาชาวบ้านแปลว่า ผู้มีทรัพย์มาก แต่ตามรากศัพท์ในภาษาบาลี คำนี้มาจากคำว่า เสฏฺจิ ซึ่งตรงกับคำว่า เศรษจิน ในภาษาสันสกฤต และเราก็เลือกเอาคำหลังมาใช้ แปลงรูปเป็น เศรษฐี แปลว่า ผู้มีความประเสริฐหรือผู้ประเสริฐที่สุดนี่คือรากศัพท์ที่แท้จริงของคำว่า เศรษฐี ไม่ได้แปลตื้น ๆ ว่า ผู้มีทรัพย์มาก แต่แปลกันว่า ผู้ประเสริฐที่สุด ดังนั้นถ้านิยามคำว่าเศรษฐีอย่างนี้ แม้ไม่มีเงินแม้แต่แดงเดียว เราก็เป็นเศรษฐีได้ เพราะเราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดได้โดยไม่ต้องใช้เงิน เศรษฐี หมายถึง คนใจบุญ คนมีคุณธรรมที่ประเสริฐ เลิศล้ำ วาณิช มหาวาณิช หมายถึง คนรวย พ่อค้า นายทุน แต่พ่อค้าสามารถเป็นเศรษฐีได้ นั่นก็คือ รู้จักเปลี่ยนทุนให้เป็นธรรม ถ้าพ่อค้าใหญ่คนไหนไม่รู้จักเปลี่ยนทุนให้เป็นธรรม เขาเป็นได้แค่มหาวาณิช เป็นนายแบงก์ใหญ่เท่านั้น เป็นคนมีเงินมากเท่านั้น แต่ไม่สามารถเป็นมหาเศรษฐีได้ แต่ถ้าพ่อค้าคนไหนสามารถเปลี่ยนทุนให้เป็นธรรมได้ รู้จักเปลี่ยนโลกีย์ทรัพย์ให้เป็นอริยทรัพย์ เปลี่ยนทรัพย์ภายนอกให้เป็นทรัพย์ภายใน มหาวาณิชคนนั้นจะสามารถยับฐานะตัวเองขึ้นมาเป็นมหาเศรษฐีได้ ซึ่งประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1.ต้นแบบผู้ทำความดี อย่างไรก็ดี ต้นแบบเช่นนี้มาจากไหน ที่ฝรั่งทำๆ กันอยู่ทุกวันนี้มาจากพระพุทธศาสนา น่าชื่นใจมาก ต้นแบบของการเปลี่ยนเงินเป็นบุญ เปลี่ยนทุนเป็นธรรม มาจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เราเคารพนับถือนี่เอง 2.นักให้ผู้ใจบุญ ในสมัยพุทธกาลอีกเช่นเดียวกัน ยังมีมหาเศรษฐีอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเศรษฐีใหญ่ใจบุญ รับใช้ใกล้ชิดพระพุทธองค์มาก แม้ท่านจะล่วงลับดับขันธ์ไปนานแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่ทุกวันนี้ชื่อของท่านเป็นอมตะ เวลาเราเปิดอ่านพระสูตรในพระไตรปิฎก มักเริ่มต้นว่า *"เอวัม เม สุตัง เอกัง สะมะยัง ภะคะวา สาวัตถิยัง วิหะระติ เชตะวะเน อนาถะปิณฑิกัสสะ อาราเม..."* ข้อความเริ่มต้นของแทบทุกพระสูตรเป็นอย่างนี้ ความหมายก็คือ สมัยหนึ่งขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ ณ เชตวันมหาวิหารซึ่งสร้างถวายโดยอนาถบิณฑิกะเศรษฐี ตัวตายแต่ชื่อยังอยู่ 3.พ่อเศรษฐีสอนลูก มหาเศรษฐีคนนี้เปลี่ยนเงินเป็นบุญ เปลี่ยนทุนเป็นธรรมแล้วยังไม่พอ ยังเป็นต้นแบบของพ่อรวยสอนลูก เมื่อหลายปีก่อนมีหนังสือ พ่อรวยสอนลูก ขายในเมืองไทย ดังมาก อาตมาซื้อเก็บไว้เป็นชุด อยากจะรู้ว่าเขาสอนกันอย่างไร แล้วคนไทยก็ทำตามจนประเทศยุ่งไปหมด คืออยากมีเงินมากที่สุด แต่ไม่ต้องถามว่าเอาเงินมาจากไหน ชอบธรรมหรือไม่ นี่คือพ่อรวยสอนลูกในปัจจุบันคือ มุ่งไปที่ผลเลิศ แต่ไม่คำนึงถึงวิธีการว่าชอบธรรมหรือไม่ ผลก็คือ มีความสำเร็จในแง่ธุรกิจ แต่ล้มเหลวในเชิงจริยธรรม 4.มหาเศรษฐีที่โลกไม่ลืม โลกนี้ยังมีมหาเศรษฐีเช่นนี้อีกมากมาย เช่น จอห์น ดี. ร็อกกีเฟลเลอร์ แอนดรูว์ คาร์เนกี และไม่นานมานี้ก็ บารัค โอบามา สื่อมวลชนต่างประเทศลงข่าวว่า บารัค โอบามา มอบเงินที่ได้จากการเขียนหนังสือของเขา 3 เล่ม

กว่า 70 เปอร์เซ็นต์ ให้แก่มูลนิธิการกุศลในอเมริกาและทั่วโลก คือแทบ ไม่เอาเปอร์เซ็นต์ไว้ให้ตัวเองเลย นอกจากนี้ เงินรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ ที่เขาได้รับเป็นเงินจำนวนมหาศาล พอตั้งเนื้อตั้งตัวได้ เขายกให้มูลนิธิทั้งหมด ไม่ใช้แม้แต่ดอลลาร์เดียว นี่คือ บารัค โอบามา เป็นวาณิช คือเป็นผู้ที่มีเงิน แต่เลื่อนตัวเองขึ้นเป็นเศรษฐี ได้เงินแล้วก็แบ่งปัน (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 97-127)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่า การที่จะเป็นเศรษฐี มิได้จำกัดเพียงแต่ความร่ำรวยด้วยทรัพย์สินเงินทาง สมบัติและบริวารมากมาย แต่ยังหมายถึง เป็นคนใจบุญ คนมีคุณธรรมที่ประเสริฐ รวยน้ำใจ รวยด้วยทาน รวยด้วยศีล รวยด้วยปัญญา ก็ถือว่าเป็นเศรษฐี ได้เช่นกัน คนรวย พ่อค้า นายทุน จะสามารถเป็นเศรษฐีที่แท้จริงได้ นั่นก็คือ ต้องรู้จักเปลี่ยนทุนให้เป็นธรรม ถ้าพ่อค้าใหญ่คนไหนไม่รู้จักเปลี่ยนทุนให้เป็นธรรม เขาเป็นได้แค่มหาวาณิช เป็นนายแบงก์ใหญ่เท่านั้น เป็นคนมีเงินมากเท่านั้น แต่ไม่สามารถเป็นมหาเศรษฐีได้ แต่ถ้าพ่อค้าคนไหนสามารถเปลี่ยนทุนให้เป็นธรรมได้ รู้จักเปลี่ยนโลกีย์ทรัพย์ให้เป็นอริยทรัพย์ เปลี่ยนทรัพย์ภายนอกให้เป็นทรัพย์ภายใน มหาวาณิชคนนั้นจะสามารถขยับฐานะตัวเองขึ้นมาเป็นมหาเศรษฐีได้ ซึ่งสอดคล้องกับมหาตมะ คานธี (พระเมธีวชิโรดม, 2559 : 128) กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีทรัพย์ต้องรู้จักทรัพย์นั้นว่าจะสามารถเป็นเครื่องมือให้ความสุขแก่โลกได้เพียงใด

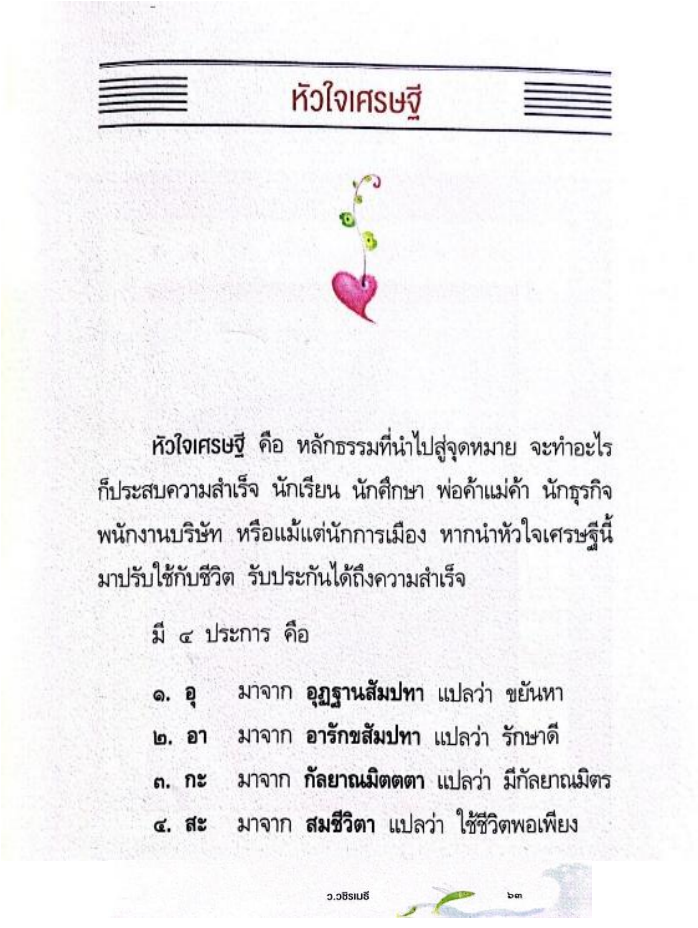
บทสรุป

หนังสือเรื่อง “เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี” ผลงานพระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) เป็นงานเขียนร่วมสมัยที่อธิบายเรื่องราวหลักพุทธธรรมและแนวคิดในการพัฒนาตนเองตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถ 4 ประการ ได้แก่ 1. อุฏฐานสัมปทา ขยันหา 2. อารักขสัมปทา รักษาดี 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และ4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" ผ่านการอธิบายเป็นเชิงแนวทางยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้ถึงเป้าหมายคือ การเป็นเศรษฐี ซึ่งเป็นความปรารถนาของบรรดาคนทั่วไป โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้จึงมีความน่าสนใจ และน่าติดตามอยู่ตลอด โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเกล็ดความรู้ส่วนตัวเข้ามาอธิบายเป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินเรื่อง นับเป็นผลงานทางวิชาการที่เสนอชุดความรู้อื่นนอกเหนือไปจากหลักธรรมล้วน ๆ เนื้อหาของหนังสือมีความละเอียดและเข้าใจง่ายพอสมควร แม้จะยังไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควรแต่ก็สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาต่อยอดต่อไปได้ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเคล็ดลับหัวใจของการเป็นเศรษฐี และเนื่องจากหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในปัจจุบันหรือเป็นเศรษฐีได้ ซึ่งเป็นความต้องการของคนทั่วไปที่ต่างมีความปรารถนาอย่างจะเป็นเศรษฐีและร่ำรวย ด้านทรัพย์สิน เงินทอง จึงทำให้หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก

จุดเด่น : หนังสือเรื่อง “เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี” มีจุดเด่นคือประเด็นการนำเสนอหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤติปปฏิบัติตนเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในปัจจุบันกับตัวอย่างการในการอธิบายประกอบ

เพื่อให้เกิดเป็นภาพตามได้อย่างเป็นระบบและอ่านเข้าใจง่ายตามลำดับของเนื้อหา ประกอบกับมีการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากองค์ความรู้และทัศนะหรือมุมมองของตัวผู้เขียนหนังสือเอง และยังมีการเปรียบเทียบกับแนวทางที่ตรงกันข้ามกับแนวทางที่กำลังอธิบายอยู่เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและมองเห็นเป็นสองนัยยะ คือ มีดี ไม่ชั่ว มีขาว มีดำ เป็นต้น หนังสือเล่มนี้จึงให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาตนเพื่อไปสู่ความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ทั้งยังมีการสอดแทรกคำในภาษาบาลีควบคู่กับภาษาไทยและมีรูปภาพประกอบให้เห็นเป็นตัวอย่าง นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อการศึกษาเกี่ยวกับแนวปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงความสำเร็จที่ปรารถนา คือ การพัฒนาตนจนกลายเป็นเศรษฐี ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นบริบทสำคัญ ทั้งที่สัมพันธ์กับแนวคิดและแนวทางการดำเนินชีวิต รวมถึงการให้กำลังใจแก่ผู้ที่สนใจใฝ่เรียนรู้ที่จะพัฒนาตนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิต หลักธรรมเรื่อง หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ ได้แก่ 1. อุฏฐานสัมปทา ขยันหา 2. อารักขสัมปทา รักษาดี 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และ4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง หรือที่เรียกกันว่า หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" และทุกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับแนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาตนของคนทั่วไปเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่ตนได้ตั้งเอาไว้ ถือได้ว่าหนังสือเล่มนี้สามารถสร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับมนุษย์ได้เป็นอย่างดีโดยไม่มีขีดจำกัด และเป็นประโยชน์ทางการศึกษาให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้า ก่อทำให้เกิดความอุสาหะ ความมีวินัยและความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ตลอดจนสร้างความมั่นใจทางความคิดของคนที่สนใจในความร่ำรวยหรือ อยากเป็นเศรษฐีทั้งหลาย

ประเด็นต้องการนำเสนอ : จุดที่ควรเพิ่มเติมของหนังสือเรื่อง “เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี” ในมุมมองของผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรเพิ่มความเข้าใจในลักษณะของการอ้างพระไตรปิฎกให้ผู้อ่านเห็นชัดว่าหลักธรรมที่ยกมาเป็นตัวอย่างเป็นคำตรัสของพระพุทธเจ้าโดยตรงที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกหรือเป็นการอธิบายขยายความของอรรถกถาจารย์โดยควรระบุไว้ให้ชัด ยกตัวอย่างเช่น ในหน้าที่ ๖๓ ได้กล่าวถึง หลักธรรมทีฆชาณุสูตร ว่าด้วยโกฬิยบุตรชื่อว่าทีฆชาณุ ธรรมอันเป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ เพื่อสุขในภพนี้แก่กุลบุตรธรรม 4 ประการ ได้แก่ (1) อุฏฐานสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น (2) อารักขสัมปทา คือ ความถึงพร้อมด้วยการรักษา (3) กัลยาณมิตตตา คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี (4) สมชีวิตา คือ ความเป็นอยู่เหมาะสม ควรใส่อ้างอิงดังนี้ (องฺ.อฏ□ก. 23/144/289) ชื่อเรื่องของหนังสือเล่มนี้ได้ใช้ชื่อว่า “เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี” จึงควรเพิ่มแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือว่าหลักธรรม แนวปฏิบัติที่กำลังอ่านอยู่นั้น มีหลักฐานปรากฏชัดในหนังสือพระไตรปิฎกซึ่งไม่ได้เป็นการกล่าวอ้างลอย ๆ ตลอดถึงมีคำอธิบายขยายของอรรถกถาจารย์ทางพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ดังนั้น สามารถเพิ่มความน่าเชื่อถือและสร้างแรงผลักให้กับผู้อ่านหนังสือเล่มนี้มีความมั่นใจว่าหลักธรรมและแนวทางปฏิบัติที่ผู้เขียนนำเสนอในหนังสือ มาจากคำตรัสของพระพุทธเจ้าโดยมีการอ้างอิงที่ชัดเจน และสามารถเพิ่มความน่าสนใจในการอยากติดตามผลงานของผู้เขียนในเรื่องต่อ ๆ ไปมากยิ่งขึ้น



หัวใจเศรษฐี

หัวใจเศรษฐี คือ หลักธรรมที่นำไปสู่จุดหมาย จะทำอะไร ก็ประสบความสำเร็จ นักเรียน นักศึกษา พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท หรือแม้แต่นักการเมือง หากนำหัวใจเศรษฐีนี้ มาปรับใช้กับชีวิต รับประกันได้ถึงความสำเร็จ

มี ๔ ประการ คือ

๑. อุ มาจาก **อุฏฐานสัมปทา** แปลว่า ขยันหา
๒. อา มาจาก **อารักขสัมปทา** แปลว่า รักษาดี
๓. กะ มาจาก **กัลยาณมิตตตา** แปลว่า มีกัลยาณมิตร
๔. สะ มาจาก **สมชีวิตา** แปลว่า ใช้ชีวิตพอเพียง

๖๓

ภาพประกอบ : หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ หรือหัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" ได้แก่ 1. อุฏฐานสัมปทา ขยันหา 2. อารักขสัมปทา รักษาดี 3. กัลยาณมิตตตา มีกัลยาณมิตร และ4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตพอเพียง เป็นการยกหลักธรรมมาอธิบายแต่ขาดการอ้างอิงแหล่งที่มา ว่ามาจากพระสูตรใด มีระบุไว้ในพระไตรปิฎกหรือไม่ หรือมีอรรถกถาจารย์ท่านใดอธิบายขยายความไว้หรือไม่ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ และทำให้ผู้อ่านเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือว่าส่วนใดเป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาส่วนใดเป็นการอธิบายเพิ่มเติมของผู้เขียน

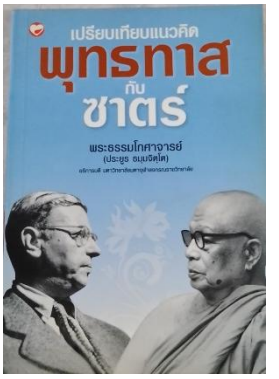
เอกสารอ้างอิง

พระเมธีวชิโรดม (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี). (2559). ***เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี***. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปราณ.

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)

เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาร์ต

COMPARATIVE CONCEPT PHRABUDDHATHAT & SARTRE.



ผู้เขียน : พุทธทาส ภิกฺขุ

ปีที่พิมพ์ : กันยายน 2551

จำนวนหน้า : 112 หน้า

สำนักพิมพ์ : สุขภาพใจ จำกัด

ISBN : 978-974-409-944-0

[1]สุภิศรา บุญช่วย และ [2]พระครูโกศลศาสนบัณฑิต

[1]Miss Supisara Boonchuay and [2]Prakrakosatsanabundid

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail; Supi_sara555@hotmail.com

Received : May 29, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 21, 2023

[1]นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

[2]รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทคัดย่อ

หนังสือเรื่อง เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาตร์ เขียนโดย พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์ ดร. พระพรหมบัณฑิต นามเดิม ประยูร มีฤกษ์ ฉายา ธมฺมจิตฺโต พระพรหมบัณฑิต เป็นพระนักวิชาการ นักบริหาร นักการศึกษา นักเทศน์และนักเขียน ผู้มีผลงานมากมายทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นพระสงฆ์ไทยรูปแรกที่ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย ได้รับรางวัลและดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบัน และเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 5 สมัย หนังสือเล่มนี้ เขียนไปภาษาไทย จำนวน 112 หน้า โดยในครั้งแรกเป็นบทปาฐกถาแบบบันทึกเทปและนำมาถอดเป็นเอกสาร หนังสือเล่มนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2551 หนังสือ เปรียบเทียบแนวคิดพุทธาสกับซาตร์ เป็นการศึกษาผลงานของท่านทั้งสอง เนื่องจากท่านพระพุทธทาสเป็นนักอัจฉริยะทางศาสนาเป็นที่รู้ทั่วโลก และได้รับการประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ส่วนซาตร์นั้นเป็นนักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงโด่งดังทั่วโลก เป็นเจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ปี พ.ศ.2507

คำสำคัญ : พระพุทธทาส, ซาร์ต

Abstract

story book Comparing the concepts of Buddhadasa and Sartar, written by Phra Dhammakosajarn (Prayoon Dhammajitto), Professor Dr. Phra Brahma Bandit, original name Prayoon Mirerak, nickname Dhammajitto, Phra Brahma Bandit. He is a monk, scholar, administrator, educator, preacher, and writer. Who has many works in both Thai and English He is the first Thai monk to hold the position of professor at a university. Received awards and honorary doctorates from many institutions. and was an honorary graduate of the Philosophy Department and was president of Mahachulalongkornrajavidyalaya University for 5 terms. This book Written in Thai, totaling 112 pages, the first time it was a lecture that was taped and then transcribed into a document. This book is the 6th printing in 2008. The book compares the ideas of Buddhasa and Sartre. It is a study of the works of both of them. Because Lord Buddhadasa was a religious genius known all over the world. and was declared an important person in the world. As for Sartre, he is a famous philosopher all over the world. He was the owner of the Nobel Prize in Literature in 1964.

Keywords : Buddhadasa, Sartre

ความนำ

เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาตร์ เป็นหนังสือรวบรวมและนำเสนอแนวคิดของปราชญ์เมธีระดับโลก 2 ท่าน คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น อัจฉริยะทางศาสนา ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกประจำปี 2549-2550 และ ฌอง ปอล ซาตร์ นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ปี 2507 การนำเสนอแนวคิดของท่านทั้งสองนี้ จึงสามารถสะท้อนให้เห็นมุมมองความคิดของปรัชญาตะวันออกเปรียบเทียบกับตะวันตกผ่านแนวคิดของปราชญ์ทั้งสองท่านที่ได้ชื่อว่ามีอิทธิพลมากที่สุดในศตวรรษนี้ การเปรียบเทียบครั้งนี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเชียร์ซาตร์หรือประโคมท่านพุทธทาส ถ้าจะถือว่าเป็นการโฆษณาคำสอนกันละก็ เราก็ได้โฆษณาให้แก่บุคคลทั้งสองอย่างเท่าเทียมกัน บัดนี้ท่านจะต้องใช้วิจารณญาณเลือกเองว่า คำสอนของใครที่ท่านพอจะรับได้ และนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาส่วนตัวของท่าน

ในหนังสือเรื่อง เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาตร์ เล่มนี้ เริ่มด้วยคำนำสำนักพิมพ์ในวันที่ 29 พฤษภาคม 2559 เป็นวันครบรอบ 100 ปีชาตกาลของท่านพุทธทาส และในวโรกาสที่ท่านได้รับการยกย่องจากองค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ หรือยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกอประจำปี 2559-2560 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

คำอนุโมทนาพระธรรมโกศาจารย์ หนังสือเรื่องเปรียบเทียบพระพุทธทาสกับซาตร์ นี้เป็นผลงานการถอดเทปปาฐกถาที่แสดง ณ วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2525 ตามคำอาราธนาของชมรมพุทธ-ไทยปริทัศน์ และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา การพิมพ์ครั้งนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 6 โดยสำนักพิมพ์สุขภาพใจ

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเรื่อง เรื่อง เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาตร์ ISBN : 978-974-409-944-0 ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2553 ราคา 159 บาท จัดพิมพ์และเข้าเล่มโดย สำนักพิมพ์สัปปายะ พับลิชชิ่ง จำกัด จัดจำหน่ายโดยบริษัท อมรินท์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด ผลิตโดยสำนักพิมพ์ปราณ พับลิชชิ่ง จำกัด โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 เริ่มต้นที่ความขยัน บทที่ 2 หมั่นเพียรให้เหมือนผึ้ง บทที่ 3 ทักษะของการค้าขาย บทที่ 4 หัวใจเศรษฐี บทที่ 5 เป็นทั้งคนดีและคนรวย ขนาดหนังสือรวมทั้งปกหน้า-หลัง มีจำนวน 165 หน้า ซึ่งหนังสือเรื่องเคล็ดลับหัวใจเศรษฐีเล่มนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอหลักการ รูปแบบ แนวคิด ตลอดจนทักษะพัฒนาการของตนเองเพื่อให้บรรลุถึงประโยชน์ในปัจจุบันด้วยหลักธรรมทิฏฐธัมมิกัตถ 4 ประการ

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม อีกทั้งมีการแบ่งเนื้อหาที่ลงตัวและนำเสนอข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอนชัดเจน ประกอบกับการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่นร่วมด้วย โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้จึงมีความน่าสนใจ และน่าติดตามอยู่ในทุก ๆ หน้า โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเกล็ดความรู้ส่วนตัวเข้ามาอธิบายเป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินเรื่อง นับเป็นผลงานทางวิชาการที่เสนอชุดความรู้อื่นนอกเหนือไปจากหลักธรรมล้วน ๆ เนื้อหาของหนังสือมีความละเอียดและเข้าใจง่ายพอสมควร แม้จะยังไม่ลึกซึ้งเท่าที่ควรแต่ก็สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อศึกษาต่อยอดต่อไปได้ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเคล็ดลับหัวใจของการเป็นเศรษฐี และเนื่องจากหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในปัจจุบันหรือเป็นเศรษฐีได้ ซึ่งเป็นความต้องการของคนทั่วไปที่ต่างมีความปรารถนาอย่างจะเป็นเศรษฐีและร่ำรวย ด้านทรัพย์สิน เงินทอง ดังนั้นจึงทำให้หนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจเป็นพิเศษ

เนื้อหาการวิจารณ์

รวบรวมและนำเสนอแนวคิดของนักปรัชญาเมธีระดับโลก 2 ท่าน คือ "ท่านพุทธทาสภิกขุ" ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น อัจฉริยะทางศาสนา ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกประจำปี 2549-2550 และ "ฌอง ปอล ซาตร์" นักปรัชญาผู้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม ปี 2507

การนำเสนอแนวคิดของท่านทั้งสองนี้ สามารถสะท้อนให้เห็นมุมมองความคิดของปรัชญาตะวันออก เปรียบเทียบกับตะวันตก ผ่านแนวคิดของปราชญ์ทั้งสองท่าน ที่ควรค่าแก่การศึกษา ทั้งยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และแก้ปัญหาส่วนตัวของท่านผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ส่วนที่ 1 ในส่วนของบทนำ ได้กล่าวแนวคิดของท่านพุทธทาสเป็นปรัชญา เนื่องจากคำสอนของท่านเน้นแนวคิดที่สะท้อนถึงโลกทัศน์ของท่านอย่างชัดเจน ขอเรียกโลกทัศน์ (Weltanschauung) นี้ว่า ปรัชญา และเมื่อนำแนวคิดของท่านพุทธทาสมาเปรียบเทียบกับปรัชญาของฌอง-ปอลซาตร์ ก็ได้ชื่อว่าเป็นปรัชญาเปรียบเทียบ ในที่นี่ปรัชญาเปรียบเทียบ (Comparative Phylosophy) คือการน ปรัชญาเปรียบเทียบเป็นวิชาแขนงหนึ่งที่นิสิตวิชาปรัชญา ควรเรียนรู้แนวความคิดทางปรัชญาที่สังกัดสายวัฒนธรรมต่างกันเปรียบเทียบกัน

ส่วนที่ 2 จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเปรียบเทียบปรัชญาก็คือการขยายขอบฟ้าแห่งความรู้และการลับทัศนะให้เฉียบคมพอที่จะหยั่งรู้สัจจธรรมสากล ประดยชน์อีกประการหนึ่งของปรัชญาเปรียบเทียบก็คือการได้รู้จักตัวเอง ดังนั้น การนำเอาปรัชญามาเปรียบเทียบกันไม่จำเป็นต้องลงเอยด้วยความ“เหมือนกัน”เสมอไป คนส่วนมากเข้าใจว่าการเปรียบเทียบปรัชญาใด ๆ

ก็ตามมุ่งที่จะค้นหาว่าปรัชญานั้นๆ เหมือนกันอย่างไรบ้าง นี่เป็นทัศนะที่ผิด แท้ที่จริงนั้นการเปรียบเทียบหลักปรัชญาอาจเป็นการแสวงหาข้อแตกต่างในปรัชญาที่ดูเผิน ๆ แล้วจะเหมือนกัน ปรัชญาเปรียบเทียบพัฒนาได้พัฒนามาจากแหล่งวัฒนธรรมที่ต่างกันและภาษาที่อธิบายปรัชญาเหล่านั้นก็ต่างกัน ต่างกันทั้งภาษาและวัฒนธรรม ปรัชญาที่ถูกเปรียบเทียบก็ยังถูกอธิบายด้วยภาษาต่างกัน นิสิตที่ต้องการศึกษาจะต้องแปลเป็นภาษาไทย ยิ่งไปกว่านั้นปรัชญาเปรียบเทียบเป็นงานที่ต้องทำด้วยใจเป็นกลางคือต้องพูดไปตามเนื้อผ้าส่วนใดเหมือนกันก็บอกว่าเหมือนส่วนใดแตกต่างก็บอกว่าแตกต่าง ที่ท่านพระธรรมโกศาจารย์ ได้กล่าวไว้บทนำ

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า แนวคิดของท่านพุทธและซาร์ต มีคล้ายกันในเรื่อง สุญญตาและความว่างของท่านซาร์ต คือการไม่ยึดติดกับสิ่งรอบตัว ไม่ยินดียินร้ายต่อสิ่งที่ผู้อื่นมอบให้ ซึ่งคนนักที่จะทำใจให้ว่างได้จนไม่มีความดีใจ ในรางวัลอันทรงเกียรติ ซึ่งมีความคล้ายกันกับแนวสุญญตาของท่านพุทธทาส

ส่วนที่ 2 ท่านพุทธกล่าวว่า “ปรัชญาเป็นเรื่องสมมุติฐาน ไม่ต้องหาของจริงมาให้ดู เพียงแต่ใช้เหตุผลชักจูง วิธีการของปรัชญาท่านว่าเป็นแบบ Speculation คือเดาหรือเก็งความจริงและอนุมานคืบไปตามหลักเหตุผล” ฉะนั้น ท่านพุทธทาสบอกว่า นักปรัชญานั้น แทนที่จะเริ่มศึกษาสิ่งต่าง ๆ จากข้อมูลความเป็นจริง กลับใช้เพียงการคิดคืบไปตามเหตุผล แทนที่จะมองว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์อย่างไร นักปรัชญาก็ไม่ได้มามองทุกข์ที่เกิดในใจ กลับคิดคำนวณเอาเอง จนกระทั่งมองว่าชีวิตนั้นไม่มีความทุกข์ ทั้งที่ความเป็นจริงมันเป็น Fact ว่าชีวิตมีความทุกข์ ท่านพุทธทาสสรุปว่า นักปรัชญาโดนเหตุผลหลอกเอา

“ส่วนศาสนานั้นไม่ใช่เหตุผล แต่ใช้ประสบการณ์ พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ปรัชญา แม้จะเป็นทางใจก็เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่อาศัยสมมุติฐาน แต่อาศัยของจริง”

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า

ส่วนที่ 3 Existentianlism โดยชื่อแล้วเป็นปรัชญา ที่ศึกษาถึง Existence (ความมีหรือภาวะ) แต่เมื่อได้ศึกษาปรัชญา ปรัชญานี้มุ่งศึกษาความมีหรือภาวะของมนุษย์ปัจเจกชน (Individual) คือศึกษามนุษย์ หรือชีวิตคน ผู้วิจารณ์เห็นกับ Existentianlism เพราะเน้นที่ตัวบุคคล โดยบิดาของลัทธินี้ คือ Kierkigaad ซึ่งท่านเป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ซึ่งมีแนวคิดเดียวกันกับท่าน Hidegger เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน และท่าน ซาตร์ เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส และท่านผู้นี้เป็นผู้เผยแพร่ลัทธินี้ให้แพร่หลาย ซึ่งท่านซาร์ตเป็นผู้ที่ทำให้ปรัชญา Existentianlism เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งถ้าเรียกปรัชญา Existentianlism เป็นภาษาไทยเรียกว่า อัตถิภาวนิยม หรือภาวนิยม หรือ ชีวิตนิยม ซึ่งซึ่งผู้วิจารณ์เห็นเพราะคนเราก่อนที่จะไปเข้าใจผู้อื่นจะต้องเข้าใจตนเองก่อนเป็นอันดับแรก คือต้องเข้าใจปัญหาตนและสามารถแก้ปัญหาของตัวเองได้

เพราะคนเราไม่สามารถจะมีสูตรสำเร็จในการแก้ปัญหาให้กับผู้อื่น เพราะบางทีปัญหาตัวเองยังแก้ไม่ได้

ฉะนั้น เพื่อที่จะรู้จักตัวเองและปัญหาของตัวเองนักปรัชญาลัทธินี้จึงมีวิธีการที่แตกต่างกัน ซาร์ตมีวิธีการอย่างไรที่จะรู้จักตัวเองและหาวิธีแก้ไขปัญหาตัวเองอย่างไร วิธีการของซาร์ต คือการพรรณนาปรากฏการณ์ทางจิต (Phenomenological Description) คือ ปรากฏการณ์ใด พฤติกรรมใด และความรู้สึกใดที่เกิดขึ้นในจิตใจให้มองตามความจริงโดยไม่มีข้อสมมติฐาน(Presupposition) นั่นคือไม่เอาอคติหรือความรู้ลัทธิใดๆ เข้าไปสอดแรกและตีความ เช่น เราเกลียดใคร ดูความเกลียดในใจเรา ตามที่เป็นจริง ซึ่งเปรียบเทียบกับบาลีว่า ยถาภูตๆ ปชานาติ (รู้ตามความเป็นจริง) นี่คือวิธีการที่เรียกว่า มองปรากฏการณ์ทางจิต หรือด้านใน อย่างที่ท่านพุทธทาส ซึ่งท่านพุทธทาสมีแนวคิดแบบเดียวกับท่านซาร์ต ซึ่งผู้วิจารณ์ก็สนับสนุนแนวปรัชญานี้เช่นกัน

แนวคิดของซาร์ต

ประเด็นแรก คือ ฌอง ปอล ซาร์ต มองชีวิตอย่างไร

ซาร์ตบอกว่า โลกนี้มีภาวะ (Being) หรือสิ่งที่มีอยู่สองสิ่งด้วยกัน คือ Being and itself (ภาวะในตัวเอง) อีกสิ่งหนึ่งคือ Being for itself (ภาวะสำหรับตัวเอง) สรุปว่า ภาวะในตัวคือวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆที่ไม่วิญญาณ ไม่มี (Consciousness) หรือจิต ส่วนภาวะสำหรับตัวเอง คือจิตมนุษย์ รวมความว่า มนุษย์และสรรพสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เป็น 2 สิ่งที่มีอยู่ในโลก คือวัตถุหรือสสารที่ไม่มีความคิด ไม่มีจิตใจ (Consciousness) เช่น โต๊ะ เก้าอี้ จะเคลื่อนที่ไปไหนมาไหนได้ด้วยก็ต่อเมื่อมีมนุษย์เป็นผู้เคลื่อนย้ายเท่านั้น เนื่องจากมนุษย์มี (Consciousness) คือใจเป็นนายกายเป็นบ่าว

ส่วนที่ 4 อนัตตา(Egolessness) ความว่างเปล่าของจิตนำไปสู่อะไร

เมื่อจิตว่าง เราจะยอมรับหรือปฏิเสธ แม้กระทั่งความไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน ซึ่งมีความหมือนกันหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่า เนตๆ มม เนโสหมสมิ คือสิ่งนี้ไม่ใช่ฉัน ฉันไม่ใช่สิ่งนี้ แต่ในขณะปฏิเสธ เราก็สามารถที่จะยอมรับว่า เราเป็นสิ่งนั้น เราเป็นสิ่งนี้ เพราะฉะนั้นผู้วิจารณ์เห็นว่า เราจะต้องมีอยู่ก่อนกระทำแล้วจึงมีแก่นสารเกิดขึ้นตามมา ดังนั้นความมีอยู่จึงมาก่อนแก่นสารของมนุษย์ (Existence precedes essence) เสรีภาพ (Freedome) คืออะไร ทำไมต้องมีเสรีภาพ

เสรีภาพ คือ มนุษย์มีเสรีภาพที่จะทำอะไรหรือเลือก (Choice) อะไรก็ได้ เสรีภาพจึงเป็นลักษณะแท้ของจิตมนุษย์ เสรีภาพไม่ได้หมายถึงสัมฤทธิผลของการตัดสินใจว่าเราเลือกทำสิ่งนี้แล้วต้องแต่ให้สำเร็จ แต่เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก (Choice) โดยสิ่งที่เลือกอาจจะผิดกฎหมายหรือไม่เป็นถูกต้องไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น นักโทษที่ถูกคุมขังเขาเหล่านั้นมีเสรีภาพในการหนีออกจากคุกหรือเรือนได้ แต่ในทางกฎหมายเขาเหล่านั้นหากหนีออกมาแล้วโดน

จับได้อาจจะถูกเพิ่มโทษได้ ผู้วิจารณ์มีข้อโต้แย้งในการมีเสรีภาพของนักโทษ เป็นแบบ(Absolute Freedome) เป็นเสรีภาพอย่างแท้จริงที่มนุษย์จะเลือกได้ แต่ผิดกฎหมาย แต่การที่นักโทษหนีออกจากเรือนจำก็มีข่าวให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นนักโทษเหล่านั้นคือผู้ที่มีเสรีภาพอย่างแท้จริงที่มนุษย์จะเลือกได้ ถึงแม้จะผิดกฎหมายแต่เป็นเสรีภาพของเขาโดยชอบธรรม แม้กระทั่งการฆ่าตัวตายก็ถือว่าเป็นเสรีภาพโดยชอบธรรมของมนุษย์ที่ไม่ต้องการใช้เสรีภาพ แต่ผิดกฎของศีลธรรมและกฎของสังคม ผู้วิจารณ์ขอค้านใน

ในทัศนะของผู้วิจารณ์ เห็นด้วยกับผู้เขียนในประเด็นว่า

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า การนำเสนอ

ส่วนที่ 5 การหลอกตัวเอง (Bad Faith) คืออะไร ทำไมต้องหลอกตัวเอง อยู่กับความจริงได้ไหม

การหลอกตัวเองนั้นเป็นการซ่อนหรือปกปิดความกังวลใจหรือความทุกข์ทรมานใจ ที่ต้องเผชิญหน้ากับเสรีภาพแห่งการสำนึกรู้ในเหตุต่าง ๆ “เพราะผู้หลอกตัวเอง (Bad Faith) กำลังซ่อนความจริงที่ไม่สบายใจหรือแสดงให้เห็นว่า ความจริงเป็นไม่จริงที่น่ายินดี” จึงทำให้มนุษย์มนุษย์หาทางหลีกเลี่ยงด้วยการปฏิเสธหรือแยกตัวออกจากสภาพสิ่งเดียวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หรือการแยกออกจากสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา ในขณะเดียวกันมนุษย์ต้องมุ่งไปข้างหน้าเพื่อแสวงหาจุดหมายของตนด้วยความคิดและการกระทำที่ว่างเปล่าหรือไม่มีหลักประกันที่แน่นอน “ฉะนั้นการหลอกตัวเองจึงมีลักษณะเป็นการหลอกลวงที่เปลี่ยนแปลงทุกอย่างเท่านั้น”

เสรีภาพทำให้คนต้องรับผิดชอบ เพราะทำอะไรลงไปจะหนีความความรับชอบนั้นไม่ได้ ความรับผิดชอบนี้เป็นคนรับผิดชอบต่อตนเอง ว่าตนทำอย่างนั้นทำอย่างนี้ เป็นเพราะตนเลือกเอง ความรับผิดชอบนี้เองที่ตนพยายามปกปิดเสรีภาพของตนเอง

ผู้เขียนอธิบายว่า จริง ๆ แล้วการหลอกตัวเองมีอาการเดียวกันกับ อุ่นเปรี้ยว และมะนาวหวาน คือคิดว่าสิ่งที่เกิดกับตนไม่ได้เป็นอย่างเกิดขึ้นคือไม่ยอมความจริงที่เกิดขึ้นขณะนั้น หรือคนที่มีความทุกข์แต่เสแสร้งว่าตนเองนี้มาความสุขเสียเต็มประดา แต่จริง ๆ แล้วมีความทุกข์ หรือบางครั้งอาจเรียกว่าหน้าชื่นอกตรม และคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นทุกอย่างไม่ได้เกิดกับตน แต่ซาร์ตได้มีทัศนะในการหลอกตัวเองอยู่ 2 วิธี คือ

จะเห็นได้ว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นสภาพของจิตที่ขาดการสำนึกรู้ในเสรีภาพและปฏิเสธปรากฏการณ์ที่ตนเองไม่สามารถใช้เสรีภาพของตนอย่างเต็มที่ได้ เพราะเวลาใดก็ตามที่มนุษย์ยอมรับหรือยอมให้ปรากฏการต่าง ๆ มีอิทธิพลเหนือความคิด และการตัดสินใจของตนเอง เมื่อนั้นการกระทำด้วยการหลอกตัวเองหรือการมีเสรีภาพแบบหลอกลวง โดยขาดความสำนึกรู้ในเสรีภาพจอเกิดทันที่ “เพราะคนเรานั้นไม่ได้ทนทุกข์อย่ากับการหลอกตัวเอง”

วิธีที่ 1 คือ ทำตัวเหมือนวัตถุสิ่งของ ซึ่งไม่มีจิต (Consciousness) คือไม่ต้องเลือกและไม่ต้องตัดสินใจ เนื่องจากไม่มีเสรีภาพ ซึ่งซาร์ตได้ยกตัวอย่างไว้ในหนังสือ Being and Nothingness

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่า ในบางครั้งหรือเหตุการณ์บางเหตุเราอยากจะทำตามที่สมองสั่งมาแต่เราไม่กล้าเนื่องกลัวเพื่อนๆ หรือคนรักจะดูว่าเป็นสิ่งไม่จึงเป็นเหตุคนเราทุกคนต้องหลอกตัวเองเพื่อทำในสิ่งตรงกันข้ามความต้องการ ตัวอย่างเช่น ผู้ชายนัดสาวไปออกเดตครั้งแรก ผู้ชายอาจจะหว่านล้อมจนหญิงใจอ่อนแต่พอเมื่อจะเอื้อมมือไปกุมมือสาว แต่สาวเจ้าหดมือไม่ให้พ่อหนุ่มคนนั้นกุมมือ นั่นแสดงให้เห็นว่าจริง ๆ สาวเจ้าอยากให้กุมมือ แต่จิตฝ่ายที่หลอกตัวเองบอกว่า ให้กุมไม่ได้เดียวกลายเป็นใจง่ายและผู้ชายจะหาว่าเราเป็นผู้หญิงใจง่าย หรือบางครั้งอาจจะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ เรียกว่าการไม่ตัดสินใจ เป็นการหลอกตัวเองโดยคิดว่า ตนเป็นวัตถุสิ่งของ โดยคิดว่าใครจะเอาไปใช้อะไรที่ไหนก็ตัว นี่คือหลอกตัวเองประเภทหนึ่ง

วิธีที่ 2 การเล่นละคร หมายถึง ตนเองนี้มีอาชีพเป็นครูสอนนักเรียน นักศึกษา ตัวเราเองเล่นละครเป็นครู ตัวเราก็ต้องถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศึกษา ตามที่เราได้หน้าที่มา ทั้งที่จริงแล้วบางความเป็นครูในความรู้สึกที่แท้จริงเราอาจจะไม่อยากเป็นก็ได้ แต่ในเมื่อรับบทให้เป็นครูเราก็ต้องทำให้ดีที่สุด เราทุกคนมีเสรีภาพ แต่เมื่อสังคมกำหนดให้ฉันต้องทำ สิ่งใดที่ฉันทำหรือฉันตัดสินใจไปนั้น ฉันทำตามไปที่สังคมมุ่งหวังหรือกำหนดบทบาทให้ ความรับชอบใดๆ ก็ไม่ได้อยู่ฉัน ถ้าทำอะไรผิดก็ไม่ใช่ฉัน เพราะฉันทำไปตามกฎของสังคม

การที่หลอกตัวเองไม่ได้ติดสินใจเลือกหรือไม่ทำตามที่เราคิดว่าจะทำ มีผลทำให้เมื่อเราทำไป ๆ เราเองก็ไม่รู้จุดประสงค์ว่าทำไมเราจึงทำอย่างนี้ ทำไมเราต้องทำอย่างนั้น บางทีเราไม่เห็นด้วย จุดมุ่งหมายของชีวิตคืออะไรเราไม่รู้

บทสรุป

การหลอกตัวเองมีอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของคนทุกคน คนส่วนใหญ่อยู่อย่างเดียวการทำอะไรที่ดูดี มีความรวย ความสวยงามของหน้าตา ร่างกาย การแต่งกายชุดที่สวยงาม ต่าง ๆ เหล่านี้คือการหลอกตัวที่ในสามัญสำนึกของคนทุกคน แม้แต่ผู้เขียนก็มีหลอกตัวเองเช่นกัน สรุปได้ว่าการหลอกเองเป็นความคิดและความรู้สึกที่เราปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวันเพียงแต่สิ่งเราคิดและปฏิบัติอยู่คือการหลอกตัวเองทั้งสิ้น

แม้ว่าการหลอกตัวเองจะไม่มีความชัดเจนในแง่การกระทำ แต่ก็เป็นความหวาดหวั่นในการสำนึกรู้ และมีผลต่อการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันเป็นธาตุแท้ของตน อีกทั้งความยุ่งยากไม่ได้จบลงด้วยการหลอกตัวเองทางความคิดเพียงอย่างเดียว แต่เรายังจะมีความแปลกแยกระหว่างพฤติกรรมกับความรู้สกตนเองว่า อะไรคือความจริง และอะไรคือ

ความสุขที่แท้จริง ในขณะเดียวก็พยายามปกปิดความกังวลใจและความทุกข์ทรมานจากสิ่งที่เกิดขึ้นในใจด้วยความจริงแห่งเสรีภาพด้วยความรู้สึกอันเป็นธาตุของตน

ความขัดแย้ง (Conflict)

ความขัดแย้งในสังคมมนุษย์เกิดขึ้นเกือบทุกข์พื้นบนโลกใบนี้ สถานะการณ์ความขัดแย้งของประเทศรัสเซียและประเทศยูเครน และความขัดแย้งระหว่างอิสลาเอลและปาเลสไตล์ เนื่องจากประเทศนี้ต้องการเสรีภาพในการอาศัยและการครอบครองเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมแต่โดยดี ประเทศกลุ่มเหล่านี้ก็ทำสงครามกันอย่างโหดเหี้ยมทารุณไม่เว้นแม้แต่ เด็ก สตรีและสถานพยาบาล ผลกระทบที่ติดตามคือ ค่าครองชีพของคนทั่วโลกต้องพลอยมีผลกระทบไปด้วย เหมือนคนทั้ง 4 ประเทศเป็นสิ่งของที่ไร้ชีวิต ทำให้ประเทศพยายามเข้าไปยึดครองมองประชาชนของอีกฝ่ายเป็นวัตถุสิ่งของโดยลืมไปว่า เขาคือคน ที่มีชีวิตจิตใจ

ความขัดแย้งเป็นบ่อเกิดของการสูญเสียเสรีภาพ เสียชีวิต สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักโดยที่ไม่เตรียมใจไว้ก่อนเพราะสงครามเกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ถ้าหากเสรีภาพเหล่านี้เกิดขึ้นแต่ทำให้ต้องสูญเสียชีวิต และไม่มีแม้กระทั่งบ้านที่อยู่อาศัย บางครั้งเสรีภาพก็ไม่จำเป็นต้องมีก็ได้

ความรัก (LOVER)

ความขัดแย้ง (Conflict) ที่เกิดจากความรัก มีหลายสาเหตุ เช่นเมื่อใดฝ่ายหนึ่งต้องการครอบครองอีกฝ่ายแต่อีกฝ่ายไม่ยอมให้ครอบเนื่องต้องการเสรีภาพในการดำเนินชีวิต เพราะทุกคนมีสิทธิเลือกเสรีภาพ ดังนั้นความรักก็อาจจะไม่เป็นดั่งที่เราคิดไว้ ด้วยเหตุ ซาร์ตจึงได้แบ่งความรักออกเป็น 2 แบบ คือ แบบที่หนึ่ง คือ **ทรมานตัวเอง (Masochism)** คือการยอมเสียสละเสรีภาพของตนเองเพื่อไปเอาใจคนรัก ยอมเขาทุกอย่างจนกระทั่งยอมเป็นคนรับใช้ ความรักแบบที่สองคือ **ทรมานคนอื่น (Sadism)** คือให้คนรักนั้นมาสนองความพอใจของตน หรือเอาเขามาเป็นคนรับใช้และจำกัดเสรีภาพของเขา ความรักจริงมีแต่ความขัดแย้ง (Love is a conflict)

คนทุกคนมีความขัดแย้งทุกเรื่องเนื่องจาก ทุกคนต้องการเสรีภาพ เมื่อถูกกดทับจากความรักแล้วทนไม่ทนก็การถูกทรมาน ความรักของคนสองก็อันมีวันเลิกลากันไป เนื่องคนสองนั้นต้องการเสรีภาพ และโปรโมชั่นหมด เมื่อคนทั้งสองไม่ทนต่อการทรมานตนเองและไม่อยากทรมานคนอื่นชีวิตก็จบลงด้วยคำว่า ลาก่อน

คนทุกคนต้องเลือกเมื่อคุณต้องการอะไรในชีวิตของคุณ และจะเลือกแบบไหน เนื่องคุณเท่านั้นที่ทราบดีที่สุด เพราะจงเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับตัวคุณ เมื่อถึงเวลานั้นคุณก็จะอยู่ด้วยตัวของ

ตัวเอง ท่านไม่รู้สึกเบื่อหรือเซ็ง เมื่อได้อยู่กันตัวเองตามที่ต้องการและคาดหวังไว้ แต่ขอใช้ชีวิตจริง ๆ อย่างคนที่มีเสรีภาพ

สุญญตา

หมายถึงความว่างจากตัวตน หรือว่างจากตัวกูของกูหรือว่างจากอุปาทาน คำว่าว่างไม่ได้หมายความว่าไม่รับรู้อารมณ์ ไม่ได้หมายความว่าเราปิดหูปิดตา ว่าง หมายถึง ว่างในขณะที่เราคิดและใช้วิญญาณรับรู้อารมณ์ทุกอย่างนั้นไม่ใช่ตัวกูของกูเกิดขึ้น เนื่องมนุษย์มีสภาพจิตที่เกิดดับ ๆ เป็น (Consciousness) หรือวิญญาณที่เกิดดับ ๆ ไม่มีตัวตนหรืออัตตาเที่ยงแท้ไม่มีสิ่งที่เราว่า (Soul) หรือวิญญาณ

เหตุแห่งทุกข์

ความทุกข์เกิดจากการยึดมั่นถือมั่นเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ซึ่งคล้ายกับซาร์ตที่ท่านได้กล่าวความรักมีสองแบบ คือ แบบทรมานตนเองและแบบทรมานคนอื่น ซึ่งเกิดความยึดมั่นถือมั่นในคู่ครองและคนที่ตนรักทำให้เกิดความทุกข์กันทั้งสองฝ่าย ความรักถ้าให้เป็นคือรักด้วยใจอันบริสุทธิ์ไม่ยึดติดและไม่ยึดมั่นถือมั่น ความรักก็สิ่งสวยงาม คือเป็นความรักที่คู่รักจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีความไว้เนื้อเชื่อใจต่อคู่รักหรือคู่ครอง

สิ่งต่าง ๆ มีเสรีภาพที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของมัน แต่คนทุกคนไปยึดติดว่าต้องเป็นของเรา หรือต้องเป็นอย่างที่เราต้องการ เพราะเรามีความเป็นตัวตนเป็นศูนย์กลางของการยึดคลองด้วยเหตุนี้ความทุกข์จึงเกิดขึ้นเมื่อคู่รักไปทวนกระแสของสรรพสิ่งเหล่านั้น วิธีแก้ทุกข์จะต้องทำความคิดของเราให้เป็นจิตประภัสสร หมายถึงผุดผ่องและปัญญา เพราะปัญญาคือความรู้แจ้ง คือการทำจิตให้ว่าง คือไม่มีความกังวลใดๆ คือการทำสะภาวะจิตให้ละอัตตาหรือละความยึดมั่นถือมั่นในชีวิตประจำวัน

สุญญตา

ความว่าง เป็นเรื่องสุดท้าย ความจริงเป็นเรื่องที่ไม่อยากจะแตะต้องเลย ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่ง มาดูกันว่าความว่างทัศนะของซาร์ตคืออะไร

การปฏิเสธจะมีได้ต่อเมื่อมีภาวะหรือสุญญตารองรับ นี่คือเรื่องที่ยากที่จะเข้าใจ อภาวะหรือสุญญตานั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เราคิดปฏิเสธ

Being คือภาวะ Nothingness คือ สุญญตาหรือความว่าง แต่ความว่างในทัศนะของซาร์ต อาตมาพูดทีแรกเพียงแค่ Emptiness คือความว่างในจิตหมายถึงความว่างเปล่า แต่กล่าวว่า

เวลาที่จิตมีเสรีภาพได้นั้น จิตจะต้องสามารถปฏิเสธว่านี่ไม่ใช่ฉัน นั่นไม่ใช่สิ่งที่ฉันต้องการ ความสามารถที่จะปฏิเสธของจิตทำให้จิตมาเสรีภาพเพราะฉะนั้น การปฏิเสธ หรือ Negation จึงเป็นสิ่งเดียวกับเสรีภาพ

ซาร์ตถามว่าทำไมคนเราจึงปฏิเสธได้ ตอบได้ว่าเพราะมีสิ่งที่ไม่ใช่สิ่งเดียวกับสิ่งที่เรายืนยัน เมื่อเราพูดว่านาฬิกานี้ไม่ใช่ไมโครโฟน นี่คือการปฏิเสธครั้งที่หนึ่ง และนาฬิกานี้ก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกับตัวฉันผู้รู้ นี่คือการปฏิเสธครั้งที่สอง เพราะฉะนั้นการคิดทุกอย่างมีการปฏิเสธ

แต่ในปรัชญาของซาร์ต ความว่างมีอยู่จริง เป็น ปรวิสัย (Objective) คู่กับภาวะ (Being) ภาวะสิ่งที่มีอยู่จะไม่ปรากฏเด่นชัดแก่เรา ถ้าไม่มีความว่างเป็นฉาก หรือที่เรียกว่าว่าเป็น Background ส่วน Nothingness หรือสุญญตา ไม่ใช่มีเฉพาะกรณีนี้มันมีแผ่ซ่านควบคู่ไปกับ Existence หรือสิ่งที่มีอยู่ เพราะฉะนั้นบางคนอาจจะเห็นว่า สุญญตานี้เป็นสิ่งที่ถาวรในโลกและสิ่งอื่น ๆ ไม่มีจริง ตามทฤษฎีปรัชญามาธยมิกะหรือศูนยวาทอันเป็นปรัชญาพุทธศาสนาฝ่ายมหายานทุกสิ่งทุกอย่างนั้นวางหมด ความว่างนั้นมีจริง สิ่งต่าง ๆ ไม่มีจริงคือ ศูนยตา

ซาร์ตเองก็พบกันครึ่งทางระหว่าง Realism (สัจจนิยม) กับ Nothingness (อภาวะ) สิ่งที่มีอยู่ก็มีอยู่ สิ่งที่ไม่มีอยู่ก็ไม่มีอยู่ อภาวะหรือสุญญตาไม่ได้มีอยู่ในฐานะถูกปฏิเสธ นี่คือสุญญตาของซาร์ต ส่วนสุญญตาของท่านพุทธทาสนั้นก็พูดคล้ายกัน ท่านพุทธทาสพูดว่า สภาพที่เป็นสุญญตานั้นเป็นภาวะนิรันดร ท่านพุทธทาสพูดเหมือนกับซาร์ตตรงนี้ ความว่างเหมือนกับน้ำในมหาสมุทร ส่วนคลื่นข้างบนเป็นส่วนที่ไม่ว่างที่แปลกปลอมเข้าไปซึ่งก็คือความมีอัตตาหรือความยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง

จุดเด่น : หนังสือเรื่อง “เปรียบเทียบแนวคิดท่านพุทธทาสกับซาร์ต” มีจุดเด่นคือประเด็น การหลอกตัวเอง, สุญญตา, ความขัดแย้ง

ประเด็นต้องการนำเสนอ : จุดที่ควรเพิ่มเติมของหนังสือเรื่อง “เปรียบเทียบแนวคิดท่านพุทธทาสกับซาร์ต” ในมุมมองของผู้วิจารณ์เห็นว่า ควรเพิ่มความเข้าใจในลักษณะที่ว่า ซาร์ตเห็นอนัตตาแต่แล้วทำไมซาร์ตไม่ลดอัตตา ขอให้ดูจุดประสงค์กันก่อนว่า ท่านพุทธทาสปฏิเสธอัตตาเพื่ออะไร เพราะเห็นว่าตัวกูเป็นของกูมีความทุกข์ เพราะตัวเราไปยึดมั่นอุปทานขันธ์ 5 ความทุกจริงเกิด ด้วยเหตุนี้ตัวเราจึงต้องปฏิเสธอัตตา ท่านพุทธทาสเน้นอย่างนี้ ส่วนซาร์ตได้แต่งหนังสือ เรื่อง Transcendence of the ego ปฏิเสธเพื่ออะไร ต้องดูเจตและจุดประสงค์ของซาร์ต ซาร์ตปฏิเสธอัตตาใน Transcendence of the ego เพราะซาร์ตต้องการปฏิเสธความเชื่อที่เป็น Idealism (จิตนิยม) ของฮุสเซิร์ล ซาร์ตไม่ต้องการให้มีอัตตาอุตระ (Transcendental of the ego) อัตตาซึ่งถูกขังไว้ภายในโดยไม่มีวันเปิดหน้าต่างออกมาพบโลก เพราะฉะนั้นซาร์ตจึงกล่าวได้ว่า เวลาที่เราจะทำความดีนั้น ให้ดูสถานการณ์จริยศาสตร์ของนักปราชญ์อัตถิ

ภาวนิยม จึงเป็น Sutuational Ethics ไม่มีหลักการตายตัวว่าเราจะต้องทำอะไรแล้วแต่สถานการณ์ทั้งนั้น เราจะอยู่ในโลกเพื่อเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งในโลก เพื่อที่จะหนีความว่างเปล่า (Emptiness) ของเรา

ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างอัตตาขึ้นมา มีตัวกูเพื่อที่จะรวมเอาของกูเข้ามารวมกับตน เพราะเราว่างเปล่า เราจึงรู้สึกเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย ในขณะที่เราอยู่คนเดียว เพราะอะไรเราจึงต้องการเพื่อหรือคู่ครอง เราต้องทำงานเพื่อสังคมก็เพื่อหนีตัวเอง ด้วยเหตุนี้เราจึงไปยึดสิ่งต่าง ๆ มากมายเอามาเป็นของเรามาแบกไว้ นี้คือตัณหา (Desire) ซาร์ตเห็นว่ามนุษย์มีความพร่อง ดังนั้น เราจึงพยายามที่จะดึงเอาสิ่งต่าง ๆ มาเป็นของเราให้หมด เมื่อเราพยายามที่จะยึดมั่นตลอดเวลา ก็แสดงว่าเราไม่มีความเต็ม แม่น้ำยังมีวันเต็ม แต่จิตใจคนที่มีความอยากที่ไม่มีความเต็ม การที่จะลดความอยากก็คือ ทำให้ใจของเราชินกับความว่าง แต่ซาร์ตกลัวความว่าง จึงหนีความว่าง ท่านพุทธทาสสอนให้เรามองดูความว่างในใจของเราแล้วอยู่กับมัน เพราะความว่างคือธาตุแท้ เมื่อเราเผชิญกับความจริงคือความว่าง มันจะมีสิ่งที่เรียกว่าความเต็มเพราะมันเป็นความว่างเปล่า เราต้องเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้น นิพฺพานำ ปรมำ สุขำ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ก็เพราะนิพพาน คือความสงบเย็นความเต็ม เนื่องจากความเต็มและความสงบเย็นซึ่งเราทั้งหลายไม่ต้องดิ้นรนไข้วคว้าที่จะไปยึดครองหรือไปจำกัดเสรีภาพของคนอื่น เราเป็นเหมือนอณูหนึ่งในโลกใบนี้ ใช้ชีวิตอย่างมีโครงการดังที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน คือเราจะต้องทำงานด้วยความว่าง เราจะมีบุคลิกที่เข้มแข็ง ใครจะด่าเราก็ไม่หวั่นไหว เราทำงานเพื่ออุดมการณ์ เราไม่คิดจะไปรวมกับใคร เราเห็นว่าสิ่งใดถูกต้องก็จะทำสิ่งนั้น เพราะเราอยู่กับความว่างได้โดยที่เราไม่กลัวความเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ)., (2551). *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาร์ต,* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ

วิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW

“สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา”

BREAK UP CONFLICT STRONG WITH WISDOM



ผู้เขียน : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
ปีที่พิมพ์ : 2566
จำนวนหน้า : 70 หน้า
สำนักพิมพ์ : บริษัท โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์ จำกัด
ISBN : 974-9574-73-7

[1]พระวันชัย ภูริทตฺโต (อนนตรี), [2]พระมหามิตร ฐิตปญฺโญ
และ [3]พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ
[1]Phra Wanchai Phurithatt (Anontree), [2]Phramaha Mit Thitapanyo,
and [3]Phramaha Daosayam Vajirapañño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]arithat.loes@mcu.ac.th

Received: May 2, 2023; **Revised**: July 25, 2023; **Accepted**: August 10, 2023

[1] นิสิต, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

บทนำ

หนังสือ สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา เป็นหนังสือของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เพื่อเผยแพร่แจกมอบให้แก่พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจทั่วไป เพราะการพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานนั้น นับว่าเป็นการให้อย่างสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ ชนะทานทั้งปวง เป็นการแสดงน้ำใจปรารถนาดีอย่างแท้จริงแก่ประชาชน ด้วยการมอบให้ซึ่งแสงสว่างแห่งปัญญาและทรัพย์อันล้ำค่าคือธรรม ที่จะเป็นหลักนำประเทศชาติให้พัฒนาไปในวิถีทางที่ถูกต้อง และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้และยั่งยืนแก่ชีวิตและสังคมและได้มีศรัทธาในการบำเพ็ญธรรมทานแห่งการให้ธรรมให้ปัญญาแก่ประชาชนครั้งนี้ ขอธรรมทานเพื่อการศึกษา จงเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความไพบูลย์แห่งธรรมและปัญญา เพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงและยั่งยืนของประชาชนตลอดกาลยาวนานสืบไป

โครงสร้างหรือเนื้อหา

หนังสือ“สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา”พิมพ์ครั้งแรก บริษัท สื่อเกษตร จำกัด, มีนาคม 2546 (รวมเล่มกับ นิติศาสตร์แนวพุทธ รัฐศาสตร์แนวพุทธ และเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ) แยกพิมพ์เฉพาะเรื่องในชื่อ สลายความขัดแย้ง พิมพ์ครั้งที่ 1 กันยายน 2546 1,500 เล่ม - ในโอกาสครบรอบ 30 ปี คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล แยกพิมพ์ในชื่อใหม่ สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา พิมพ์ครั้งที่ 6 มิถุนายน 2558 3,500 เล่ม - โครงการ “บวชเรียนชุดนี้ ตัวก็ได้บุญ บุญคุณก็ได้ตอบแทนพ่อแม่” พิมพ์ครั้งที่ 9 มีนาคม 2566 2,000 เล่ม - คุณพีรนุช เกียรติสมมารถ พิมพ์เป็นธรรมทาน โครงสร้างของหนังสือแบ่งออกเป็นเรื่องใหญ่ ๆ 3 ส่วน ดังนี้

1. ขัดแย้งเป็น ให้ได้เห็นประโยชน์ ความวิเศษของมนุษย์ อยู่ที่ไม่ต้องเป็นทาสของความขัดแย้ง ทำการขัดแย้งให้เกิดผลเป็นประโยชน์ จะเป็นประชาธิปไตย ต้องพูดกันได้ และต้องใฝ่รู้ความจริง ไทยดีด้านวัฒนธรรมเมตตา แต่ด้อยด้านวัฒนธรรมแสวงปัญญา อเมริกันด้อยด้าน...เมตตา แต่ดีด้าน...แสวงปัญญา ไทยมัวตามฝรั่ง ระวังจะเสียสอง

2. จะเอาแค่ประนีประนอม หรือไปให้ถึงความสอดคล้องสามัคคี ระบบแข่งขันย่อมมาด้วยกันกับความขัดแย้ง และการแก้ปัญหาย่อมยุติแค่ประนีประนอม ในระบบประนีประนอมจริยธรรมเป็นปฏิบัติการด้วยความฝืนใจ จริยธรรมที่แท้ คือ ปฏิบัติการแห่งการพัฒนาความสุข ต้องมองระบบพิทักษ์สิทธิของฝรั่งอย่างรู้เท่าทัน ถ้าจะรู้จักฝรั่งจริง ต้องมองให้ถึงรากฐานในภูมิหลังของ

เขา ไทยว่า อยู่นี่ดี “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” อเมริกันว่า อยู่นี่ไม่ได้ “ต้องไปข้างหน้า บุกฝ่าขยายพรมแดน” มีจุดหมายใหญ่ที่ทุกคนได้ร่วมกัน จึงจะข้ามพ้นจุดหมายย่อยของแต่ละฝ่ายที่ขัดกัน

3. ปฏิบัติการแก้ปัญหาในระบบองค์รวม ปฏิบัติการของมนุษย์จะได้ผลจริง ต้องตั้งอยู่บนฐานของความจริง และเต็มตามระบบของกระบวนการในธรรมชาติ แม้แต่นักปลุกระดม ก็ต้องใช้วิธีอริยสัจ รัฐบาลจะพัฒนาประเทศ ก็ไปได้สวยด้วยอริยสัจ พวกมนุษย์สมัยใหม่ พอมาเจอเรื่องศาสนาก็พากันหลบปัญหา ไม่สู้หน้าความจริง พวกอารยธรรมที่เจริญมา ฟ้องตัวเองว่า เป็นอารยธรรมที่ก่อ ไม่ใช่แก้ปัญหา จริงใจและเปิดใจที่เมตตา แต่ต้องดำเนินการด้วยปัญญา ไม่ว่าจะใช้หลักไหนๆ ก็ต้องมองให้เห็นทั้งระบบ รู้จักอเมริกาไม่ใช่แค่ใช้แค่มีผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีของเขา แต่ต้องเข้าให้ถึงจิตใจและปัญญาของอเมริกัน เวรระงับด้วยการไม่จองเวร นั้นจริงแท้ แต่ต้องศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่ต้องจองเวร คนไทยมีคุณสมบัติพิเศษที่น่าสังเกตน่าศึกษา ในทางของการแก้ปัญหาความขัดแย้งในโลก

สารัตถะที่สำคัญของเนื้อหา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้บรรยายลำดับของเนื้อเรื่องซึ่งมีเนื้อหาโดยย่อเกี่ยวกับเรื่อง “สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา” เป็นการตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำตอบในแต่ละประเด่น ไว้ดังนี้

1. ขัดแย้งเป็นให้ได้เห็นประโยชน์

ขัดแย้งเป็น ให้ได้เห็นประโยชน์ ปุจฉา: ในปัจจุบันนี้ ยังคงมีเรื่องราวที่เป็นปัญหาใหญ่ของสังคม คือ มักจะพูดกันเรื่อง ความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน หรือความต้องการไม่ตรงกัน วิสัชนา: ความขัดแย้งนั้น ในแง่หนึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดา คือ มันเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย ที่แต่ละอย่างมีความเป็นไปของมัน เมื่อต่างอย่างต่างส่วนเป็นไปคนละทาง ก็ย่อมขัดแย้งกัน

จากที่พูดมานี้ก็หมายความว่า ขั้นแรก ต้องขัดแย้งเป็น ถ้าขัดแย้งเป็น ก็เกิดประโยชน์ได้ เช่น แทนที่จะให้เป็นการกระทบ กระทั่งระหว่างกัน คือการกระทบทางสังคมหรือแม้แต่การกระทบทางจิตใจ ก็ให้เป็นการมาช่วยกระทบทางปัญญา แล้วทำให้เกิดแง่คิด มุมมอง และเกิดสติปัญญาอะไรใหม่ ก็กลายเป็นดีไปได้ ข้อสำคัญก็คือ ความขัดแย้งนั้นต้องมาจากเจตนาที่ดี อันนี้แหละสำคัญ ถ้าความขัดแย้งนั้นเกิดจากเจตนาที่เป็นกุศล โดยปรารถนาดีต่อกัน มุ่งหมายเพื่อความดีงามความเจริญ เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ เพื่อให้สังคมส่วนรวมมีความร่มเย็นเป็นสุข ไม่คิด

เบียดเบียนใคร ถ้าตั้งใจดีแน่นอน เจตนานี้จะเป็นตัวกำกับทำให้ความขัดแย้งไม่เสียหาย เพราะมีจุดร่วมหรือจุดประสาน คือเจตนาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ ความขัดแย้งนั้น ถ้าเกิดจากเจตนาไม่ดีแล้วก็ยุ่ง เพราะฉะนั้นตัวสำคัญก็คือ เจตนาเจตนา ก็คือตัวความตั้งใจ ซึ่งเล็งไปที่จุดหมาย คนมีเจตนา ที่ว่ามีความตั้งใจ ก็คือมีจุดหมายนั่นเอง คือคนนั้นมีเป้าหมายอะไรแล้ว เขาก็ตั้งเจตนาทำไปเพื่อจุดหมายอันนั้น ทีนี้ ถ้าเป็นเจตนาเพื่อจุดหมายที่ไม่ดี ก็เรียกว่าเป็นเจตนาที่เป็นอกุศล เมื่อเจตนาเป็นอกุศลแล้ว อะไรต่ออะไรก็พลอยไม่ดีไปหมดทั้งกระบวน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็เลยกลายเป็นปัญหา ไม่เป็นการขัดแย้งที่สร้างสรรค์ แต่ถ้าเป็นการขัดแย้งที่เกิดจากเจตนาที่ดี ก็นำไปสู่การพูดจากันด้วยสติปัญญาเพื่อให้เกิดผลสมตามเจตนาที่ดี ถึงตอนนี้ก็เป็นขั้นวิธีการ รวมแล้วในตอนนี้จึงมี ขั้นที่ 1 ความขัดแย้งต้องเกิดจากเจตนาที่เป็นกุศล จากนั้น เมื่อเกิดจากเจตนาที่เป็นกุศลดีแล้ว ขั้นที่ 2 ในทางปฏิบัติ คือ วิธีที่จะจัดการกับความขัดแย้ง เช่นพูดจา ต้องพูดจาอย่างรับผิดชอบ คือไม่ใช่พูดตามอารมณ์เรื่อยเปื่อย ไม่ใช่นึกอะไรขึ้นมาก็พูด แต่พูดโดยความคิด พูดโดยใช้วาจาดีงาม สุภาพ มีเหตุผล ให้เห็นว่าพูดด้วยเจตนาดี และพูดให้ตรงกับเจตนาที่ดีนั้น

2. ทำการขัดแย้งให้เกิดผลเป็นประโยชน์

ทางพระท่านกำหนดไว้ 3 ขั้น คือ มีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม หมายความว่า ด้านที่เป็นการแสดงออกทางกาย ก็ทำด้วยเมตตา คือมีกิริยาอาการเอื้อเฟื้อ ทั้งต่อคนนั้นและต่อสังคมทั้งหมด ด้านวาจา ก็พูดด้วยเจตนาที่ดี มีถ้อยคำสุภาพ แล้วก็ด้านในใจ ในที่สุดก็เริ่มมาจากใจที่มีเมตตานั้นแหละ โดยมีความปรารถนาดี และพยายามมองกันในแง่ดี มีความจริงใจว่า เขาอาจจะไม่ได้เจตนาร้ายอะไร เราค่อยพูดจากันก่อน ถ้ามาตามกระบวนการอย่างนี้ ก็มีทิศทางที่จะไปดีได้ เป็นอันว่าได้ 2 ขั้นแล้ว คือ เจตนาดี โดยมีเป้าหมายที่ดี แล้วก็ใช้วิธีการในเชิงปฏิบัติที่ดี เช่นสุภาพ เป็นต้น และให้เป็นวิธีการที่จะใช้ความขัดแย้งให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์

จะเป็นประชาธิปไตย ต้องพูดกันได้ และต้องใฝ่รู้ความจริง ถ้าเรามีจุดหมายในการหาความรู้ ให้เต็มให้สมบูรณ์ เราจะไม่รังเกียจ เราก็จะคอยรับฟังหาความรู้ของเราเรื่อยไป ซึ่งก็กลายเป็นดี เพราะฉะนั้นทางพระจึงสอนให้เป็น ธัมมกาโม แปลว่าเป็นผู้ใคร่ธรรม

ไทยดีด้านวัฒนธรรมเมตตา แต่ด้อยด้านวัฒนธรรมแสวงปัญญา อเมริกันด้อยด้านวัฒนธรรมเมตตา แต่ดีด้านวัฒนธรรมแสวงปัญญา อันนี้ก็เป็นเรื่องของเทคนิควิธีต่างๆ แต่รวมแล้วก็คือจิตใจต้องดีก่อน คือ มีความใฝ่รู้ อยากรู้ และเป็นคนที่แสวงปัญญา ก็เลยอยากจะย้ำว่า เวลานี้สังคมไทยเราขาดวัฒนธรรมทางปัญญา หรือจะเรียกเต็มว่า ขาดวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา ถ้าจะพูดในเชิงเปรียบเทียบก็ได้ว่า มีวัฒนธรรมอยู่ 2 อย่าง คือ วัฒนธรรมแห่งเมตตา ได้แก่ความมีน้ำใจ ความรัก ความปรารถนาดี การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกันต่างๆ ตลอดจนนับถือกันเป็นพี่เป็นน้อง เป็นต้น และอีกด้านหนึ่งคือ วัฒนธรรมแห่งปัญญา หรือวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา

สังคมไทยของเรานี้ มีพื้นเพภูมิหลังดีในด้านวัฒนธรรมแห่งเมตตา แต่เราค่อนข้างขาดวัฒนธรรมแห่งปัญญา จะเห็นได้ว่า คนไทยเราไม่ชอบค้นหาความรู้ อย่างที่ว่านักเรียนนักศึกษาไปห้องสมุดแทนที่จะอ่านค้นคว้าตำรับตำรา กลับไปอ่านแต่หนังสือบันเทิง ไม่สนใจหนังสือค้นคว้า อย่างนี้เป็นต้น ในสังคมไทย หนังสือประเภทที่เป็นหลักวิชา ต้องใช้ความคิด ต้องอ่านเพื่อหาความรู้จริงๆ นั้น คนไม่ค่อยซื้อ คนชอบหนังสืออ่านเล่นสนุกสนานบันเทิง จนเอียงสุดไปข้างเดียว อันนี้เป็นสภาพที่ฟ้องว่า สังคมไทยของเรานี้ขาดวัฒนธรรมในการแสวงปัญญา

3. จะเอาแค่ประนีประนอมหรือไปให้ถึงความสอดคล้องสามัคคี

ระบบแข่งขันย่อมมาด้วยกันกับความขัดแย้ง และการแก้ปัญหาย่อมยุติแค่ประนีประนอม ปุจฉา: ในส่วนนี้ จากความที่ท่านเจ้าคุณเมตตาให้แนวคิดโดยยกตัวอย่างปัญหาที่เป็นความขัดแย้งว่า ในทางปฏิบัติก็คือ อย่าให้บุคคลผู้ขัดแย้งเป็นตัวขัดแย้งเสียเอง แต่เอาปัญหาเป็นเป้าหมายเพื่อจะช่วยกันทำให้หมดปัญหา แล้วก็เปลี่ยนความขัดแย้งเป็นความร่วมมือโดยการใช้ปัญญา

วิสัชนา: ความจริง ปัญหาของมนุษย์ โดยเฉพาะในเรื่องการเมือง ที่แก้ให้ยุติถึงขั้นมีความสงบสุขกันไม่ได้ ก็มักเป็นเพราะมาได้แค่การประนีประนอม การประนีประนอมนี้เป็นเรื่องพิเศษของอารยธรรมตะวันตก เพราะอารยธรรมตะวันตกนั้น เจริญมาในระบบแข่งขัน เขาถนัดและนิยมติดอยู่ในระบบแข่งขัน เพราะฉะนั้น ตะวันตกก็จึงเคยชินหรือสะสมมาในระบบการแก้ปัญหาแบบ compromise คือการประนีประนอม การประนีประนอม หรือ compromise นี้ หมายความว่า แต่ละฝ่ายยอมลดความต้องการของตน เพื่อให้ต่างฝ่ายต่างก็ได้ แต่พร้อมกันนั้น ต่างฝ่ายต่างก็ต้องยอมเสียบ้าง หมายความว่า ให้ทั้ง 2 ฝ่ายอยู่กันได้ โดยต่างก็ต้องยอมเสียบางส่วน เพื่อให้ต่างก็ได้บางส่วน แต่ทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็ไม่สามารถได้เต็มที่ อย่างนี้เรียกว่า “ประนีประนอม” เหมือนกับที่ฝรั่งพูดว่า ได้ขนมปังครึ่งก้อน ดีกว่าไม่ได้เลย (Half a loaf is better than no bread) (แต่ก็ฝรั่งอีกนั่นแหละที่บอกว่า การประนีประนอมช่วยให้ได้ร่มที่ดี แต่ได้หลังคาที่เลว) (James Russell Lowell, 1886) ทีนี้อีกวิธีการหนึ่งเรียกว่า harmonize (n.=harmony) คือการที่มา ประสานกลมกลืน เข้าด้วยกัน หมายความว่า ไม่มีหรือไม่เหลือความขัดแย้ง เมื่อมีความขัดแย้ง ก็จัดจนกระทั่งลงตัว

ในระบบประนีประนอม จริยธรรมเป็นปฏิบัติการด้วยความฝืนใจ ทีนี้ในทางพุทธศาสนาท่านว่าไปตามความจริงของธรรมชาติว่า เป็นธรรมดาที่ องค์รวมจะต้องมีความประสานกลมกลืนโดยมีองค์ร่วมทุกอย่างอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมถูกต้อง แล้วทำหน้าที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เมื่อเฟืองทั้งหลาย ทั้งเล็กและใหญ่ หมุนไปโดยประสานเข้ากันดีเป็น harmony เครื่องจักรเครื่องยนต์ทั้งหลายจึงสมบูรณ์ นี่เป็นเรื่องธรรมดาของธรรมชาติ โลกปัจจุบันเป็นอย่างนี้ อย่างที่เห็นกันอยู่ชัดเจนว่า มนุษย์อยากได้อยากมีเต็มที่ แต่ถ้าทำอย่างนั้น เขาก็ต้องขัดแย้งกับเพื่อนมนุษย์ ซึ่งเมื่อไม่

ยอม ก็จะต้องตีกัน แล้วสังคมก็จะเดือดร้อน ก็เลยต้องอยู่กันด้วย จริยธรรมแห่งการประนีประนอม นี่คือ ในด้านสังคม ก็ยอมให้คนอื่นอยู่ได้ โดยที่ตนเองต้องยอมไม่ทำตามใจอยากของตนเอง แล้วในด้านธรรมชาติ ก็ไปประนีประนอมโดยยอมยับยั้งการเสพบริโภค ตามหลักการที่เรียกว่า อนุรักษ์ธรรมชาติ

จริยธรรมที่แท้ คือ ปฏิบัติการแห่งการพัฒนาความสุข ทีนี้ จริยธรรมแบบประนีประนอม ซึ่งอยู่กันอย่างกล้ำกลืนฝืนใจนี้ เป็นจริยธรรมแบบตะวันตก แต่ในจริยธรรมแบบพุทธศาสนาเราไม่ได้มองอย่างนั้น ขอให้สังเกตว่า คนที่มองความหมายของจริยธรรมด้วยสายตาแบบจริยธรรมตะวันตก จะนึกว่าจริยธรรมแบบไหนๆ ก็เหมือนๆ กัน แต่ที่จริงไม่เหมือนกันเลย จริยธรรมในพุทธศาสนาเป็น จริยธรรมแห่งความสุข หมายความว่า คนเรานี้ เมื่อปฏิบัติตามหลักจริยธรรม พอเริ่มพัฒนาในจริยธรรม ก็จะเริ่มพัฒนาความสุขไปด้วย โดยมีสภาพจิตตัวยืน คือ ปีติปราโมทย์

ต้องมองระบบพิทักษ์สิทธิของฝรั่งอย่างรู้เท่าทัน อีกประการหนึ่งซึ่งก็เป็นเรื่องใหญ่ที่ว่าสังคมไทยเราเป็นสังคมที่หลงเตลิดไปนานแล้ว จนลืม ไม่รู้จักตัวเอง เริ่มจากไม่รู้ตัวเองก่อน แล้วจึงไม่รู้จักตัวเอง คือ ไม่รู้ว่าตัวเองเป็นอย่างไร มองไม่เห็นพื้นเพภูมิหลังและวัฒนธรรมของตัวว่าเป็นอย่างไร แม้แต่มองพระพุทธศาสนา ก็มองด้วยความไม่เข้าใจ พร้อมกันนั้นอีกด้านหนึ่งก็ ไม่รู้จักฝรั่ง ไม่เข้าใจภูมิหลังของตะวันตก มีจุดหมายใหญ่ที่ทุกคนได้ร่วมกัน จึงจะข้ามพ้นจุดหมายย่อยของแต่ละฝ่ายที่ขัดกัน พูดไปพูดมาก็ชักจะออกนอกประเด็นไปอีก หันมาต่อเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งให้จบ ในสถานการณ์ที่ขัดแย้งกันนั้น แต่ละฝ่ายต่างก็มีจุดหมายอยู่ที่จะเอาประโยชน์ของตน เมื่อจะไม่รบหรือไม่ล้างกัน ก็ต้องยุติด้วยการประนีประนอม ถ้าพูดในแง่ดี ความขัดแย้งก็มีผลข้างเคียงที่เป็นบวกในขอบเขตหนึ่ง เพราะทำให้คนต้องระมัดระวังไม่ประมาท และเร่งรัดตัวเอง และเกิดภาวะตึงเครียดที่ขับดันให้คนดิ้นรนขวนขวายสุดกำลัง ดังจะเห็นได้ชัดในระบบแข่งขัน อันทำให้มีการก้าวหน้าตลอดเวลา เพื่อขึ้นไปให้เหนืออีกฝ่ายหนึ่ง แต่พร้อมกันนั้น ความขัดแย้งในเชิงแข่งขัน ก็มีความโน้มเอียงที่จะทำให้เกิดการขัดขากัน หรือเอารัดเอาเปรียบกันด้วยประการต่าง ๆ จึงทำให้คนเรียกร้องการมีกฎกติกา ดังจะเห็นได้ว่าสังคมในระบบแข่งขันได้พัฒนากฎกติกาขึ้นมามาก จนเป็นสังคมแห่ง rule of law บางครั้ง การประนีประนอมก็อาจจะเป็นเพียงกลวิธีของฝ่ายหนึ่ง ที่จะเอาอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเครื่องมือ หรือเป็นทางผ่านไปสู่ชัยชนะของตน อย่างคำที่ได้ยินพูดกันมากเมื่อ 20–30 ปีมาแล้วว่า “แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง” ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของการประนีประนอมแบบนี้ ซึ่งเมื่อสำเร็จการตามเป้าหมายนั้นแล้ว สองฝ่ายนี้ก็อาจจะต้องมาชิงชัยหรือกำจัดกันเองอีกทีหนึ่ง

4. ปฏิบัติการแก้ปัญหา ในระบบองค์รวม

ปฏิบัติการของมนุษย์จะได้ผลจริง ต้องตั้งอยู่บนฐานของความจริง และเต็มตามระบบของกระบวนการในธรรมชาติ ปุจฉา: ขออนุญาตเป็นคำถามสุดท้าย คือในเรื่องการสร้างสังคมแห่งความ

สมานฉันท์...เครื่องมือหรือว่าหลักธรรมสำคัญ ถึงแม้ว่าจะเป็นหลักเพื่อแก้ทุกข์แต่ก็นำไปสู่สุข เช่น อริยสัจ 4 น่าจะนำมาใช้ จะมีหลักคิดเริ่มต้นอย่างไร วิสัชนา: อริยสัจ 4 นั้นเป็นหลักใหญ่ซึ่งครอบคลุมทั้งหมด มีลักษณะที่เรียกว่าเป็นระบบ เป็นทั้งระบบ ที่ทำให้เรามองเห็นว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง และองค์ประกอบเหล่านั้นจะต้องมาประสานสัมพันธ์ทำหน้าที่ต่อเนื่องกันอย่างไร แล้วก็เป็นทั้งกระบวนการ ในการปฏิบัติ ว่าจะดำเนินไปเป็นขั้นเป็นตอนอย่างไร ในเมื่อมันเป็นตัวระบบใหญ่ เราก็ต้องรู้จักก่อน แต่แค่นั้นไม่พอ เราจะต้องไปขยายในแง่ของปฏิบัติการ หรือขั้นวิธีการให้ละเอียดออกไป ทีนี้หลักอริยสัจ หรือระบบอริยสัจนี้ เป็นระบบที่เริ่มจากปัญหา ซึ่งภาษาพระเรียกว่าทุกข์ คือสภาวะบีบคั้น สิ่งที่ติดขัด บีบคั้น คับข้อง พูดตามภาษาไทยก็คือปัญหานั่นเอง

พอเจอปัญหา หรือ ทุกข์ เราก็หาทางแก้ไข และในการแก้ไขนั้น หลักอริยสัจก็บอกว่าต้องสืบสาวเหตุปัจจัยของมันว่า ทุกข์หรือปัญหาเกิดจากอะไร ข้อนี้เรียกว่า สมุทัย เมื่อสืบสาวหาเหตุปัจจัยได้ เราก็จะมองเห็นไปพร้อมกันในตัวว่า ทางแก้เป็นอย่างไร ซึ่งตอนนี้เป็นการเห็นในเชิงของความเป็นจริง ว่าจะต้องจัดการอะไรที่ตรงไหน แต่ในเชิงปฏิบัติการยังไม่บอกว่าจะทำอะไรบ้าง เพราะฉะนั้น เราจะต้องก้าวไปสู่ขั้นดำเนินการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

พอตั้งนิโรธแล้ว ต่อจากนั้นก็มาสู่การวางข้อปฏิบัติ หมายความว่า เมื่อวางจุดหมายได้ตั้งเป้าหมายชัดแล้ว เราก็จะมีทิศทาง ทีนี้ก็วางวิธีปฏิบัติเพื่อดำเนินไปสู่จุดหมายนั้น เป็นขั้นที่ 4 เรียกว่า มรรค ซึ่งก็คือวิธีการ หรือหนทาง

ขั้นที่ 3 มาเชื่อมต่อระหว่างจุดประสงค์ของมนุษย์กับความเป็นจริงของธรรมชาติว่า ในความเป็นจริงของธรรมชาตินั้น จุดหมายของเราคืออย่างนี้ อยู่ตรงนี้ จุดที่เราต้องการหรือสิ่งที่เราต้องการ มันเป็นไปได้ในความเป็นจริงแค่นี้ ก็กำหนดหรือตั้งมันไว้ ต่อจากนั้นจึงวาง มรรค คือวิธีปฏิบัติ ที่จะทำให้เรามุ่งหน้าทำไปจนบรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งเป็นการกระทำอย่างมีทิศทาง การวางระบบวิธีปฏิบัติขึ้นมา ที่เรียกว่ามรรคนี้ เป็นตอนที่มีรายละเอียดมากมาย เป็นรายการวิธีปฏิบัติของมนุษย์ ที่จะให้ได้ผลเป็นจริงตามกระบวนการของธรรมชาติ

มรรค คือกระบวนวิธีปฏิบัติของมนุษย์ ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เพื่อให้ผลเกิดขึ้นตามกระบวนการของธรรมชาตินั้น ถ้ามนุษย์ปฏิบัติไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ก็ไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้น มรรคก็คือการโยงวิธีปฏิบัติของมนุษย์ไปเชื่อมต่อ ให้ได้ผลตามกระบวนการเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ถ้าครบตามกระบวนนั้น ก็บรรลุผลเป็น นิโรธ

แม้แต่นักปลุกระดม ก็ต้องใช้วิธีอริยสัจ รัฐบาลจะพัฒนาประเทศ ก็ไปได้สวยด้วยอริยสัจ อริยสัจนี้เป็นหลักใหญ่ นำมาใช้ได้ในทุกเรื่อง แม้แต่ในกรรมวิธีที่เรียกว่าการปลุกระดม ก็ต้องใช้วิธีอริยสัจเหมือนกัน แต่ผู้ใช้จะมีเจตนาดีหรือไม่ดี ก็อีกเรื่องหนึ่ง นี่ก็คือว่า อริยสัจนี้ พระพุทธเจ้าทรงวางไว้สำหรับใช้ หนึ่ง ในการแก้ปัญหา สอง ในการสอน และในเชิงการสอนนี่แหละ จะเอาไปใช้ใน

การชักจูง จนถึงปลุกระดม ก็ได้ พระพุทธเจ้าเวลาสอน ก็ทรงสอนแบบอริยสัจ โดยเริ่มที่ทุกข์ ยกปัญหาขึ้นมาตั้ง แล้วช่วยให้เขาสืบหาสาเหตุ เสร็จแล้วก็กำหนดจุดหมาย แล้วก็วางวิธีปฏิบัติ ทีนี้การสอนตามวิธีอริยสัจนี้ ก็สามารถนำมาใช้ในการปลุกระดมให้ได้ผล จะเห็นว่า การปลุกระดมนั้นก็ต้องชี้ปัญหาก่อน เช่นไปเที่ยวบอกว่าสังคมไทยเวลานี้เลอะเทอะเลวร้ายอย่างโน้นอย่างนี้ คนเอารัดเอาเปรียบกัน ยากจนแร้นแค้น พรรณนาให้มันน่าเกลียดน่าชังที่สุด ใครทำได้เก่ง ก็ยิ่งได้ผล นี่คือพรรณนาทุกข์ พอคนเห็นทุกข์น่าเกลียดน่าชังน่ากลัวนักหนาเต็มที่แล้ว ก็ถึงข้อ 2 ชี้เหตุว่า เจ้าหมอนั่น นายคนนั้นทีเดียวเป็นตัวการ ที่มันยุ่งทั้งหมด มันร้ายอย่างนี้ ก็เพราะเจ้าตัวนี่ หรือพวกนี้เป็นต้นเหตุ ตอนนี้คนก็เพ่งก็จ้องว่า จะต้องจัดการกำจัดนายนั่นพวกนี้ให้หมด

คนไทยมีคุณสมบัติพิเศษที่น่าสังเกตน่าศึกษา ในทางของการแก้ปัญหาความขัดแย้งในโลก ปัญญาที่ใช้ในการแก้ปัญหา ก็ใช้ตามระบบอริยสัจที่พูดมาแล้ว แต่มีข้อควรย้ำไว้ว่า ปัญญาที่ใช้อย่างสำคัญมาก คือในการเข้าถึงเหตุปัจจัยของปัญหาที่เรียกว่าสมุทัย และจัดการสลายเหตุปัจจัยนั้น เหตุปัจจัยของปัญหาความขัดแย้งในแต่ละเรื่องแต่ละกรณีอาจจะซับซ้อน เป็นเรื่องปลีกย่อย แต่เมื่อพูดอย่างกว้างๆ ครอบคลุม ก็หนีไม่พ้นตัวการใหญ่ 3 อย่าง ที่จะต้องรู้ไว้ นี่ก็คือว่า จะแก้เหตุปัจจัยปลีกย่อยจำเพาะข้อไหนเท่าใดก็ตาม จะต้องแก้ให้ถึง 3 ข้อนี้ด้วย คือ ปมก่อปัญหา 3 อย่าง ได้แก่ 1. ความใฝ่แสวงหาผลประโยชน์ เห็นแก่การเสพบริโภคบำรุงบำเรอ เรียกว่า ตัณหา 2. ความทะยานแสวงอำนาจ ต้องการความยิ่งใหญ่ ปรารถนาจะครอบงำผู้อื่น เรียกว่า มานะ 3. การยึดติดในความเชื่อ ถือรั้นในลัทธินิยมอุดมการณ์ ที่ไม่เปิดกว้างรับฟังใคร และก่อทัศนคติแบบแบ่งแยก เรียกว่า ทิฏฐิ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มชน ตลอดจนสงครามระหว่างประเทศ ระหว่างค่าย ระหว่างเผ่าชน ชาติพันธุ์ ระหว่างศาสนา ที่มีมาตลอดประวัติศาสตร์ มีจุดก่อปมอยู่ที่ 3 อย่างนี้ ไม่ว่าจะแก้ไขเหตุปัจจัยปลีกย่อยอะไรก็ตาม ต้องคอยมองคอยตรวจสอบและแก้ไขตัวการใหญ่ 3 อย่างนี้ ไม่ให้เข้ามาครอบงำ ถ้าไม่มีตัวการใหญ่ 3 อย่างนี้ การแก้ไขกำจัดเหตุปัจจัยปลีกย่อยอื่นๆ ก็ใช้วิธีการที่พูดมาแล้ว กำจัดปัญหาได้ง่ายขึ้น แต่ถ้าปม 3 อย่างนี้ยังอยู่ ความขัดแย้งจะยืดเยื้อ ไม่จบได้จริง

จุดเด่นและข้อควรนำมาพิจารณาในภาพรวม

1. ด้านโครงสร้างของหนังสือ

หนังสือ เรื่อง “สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา” ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดและหลักปฏิบัติที่สัมพันธ์กันระหว่างการสลายความขัดแย้งกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดปัญญาที่แข็งแรง ได้แก่

1.1 ขัดแย้งเป็น ให้ได้เห็นประโยชน์

1.2 จะเอาแค่ประนีประนอม หรือไปให้ถึงความสอดคล้องสามัคคี

1.3 ปฏิบัติการแก้ปัญหาในระบบองค์รวม

ผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม ด้วยการแบ่งเนื้อหา ที่ลงตัว ลำดับการนำเสนอเนื้อหาเป็นลำดับนั้นตอนได้ชัดเจน โดยเริ่มจากการจัดทำสารบัญ นำเนื้อเรื่องใหญ่ มาเป็นบทเรื่อง แล้วเนื้อหาที่ย่อยละเอียดลงไปถึงระดับของเนื้อหาย่อย ๆ เรียงลำดับจากเรื่องง่าย ๆ สู่เรื่องที่ทำความเข้าใจยาก ซึ่งผู้เขียนกำหนดการเดินเรื่องราวหรือเนื้อหาในแต่ละบทให้มีความสอดคล้อง ซึ่งเป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ อ่านจบในเล่มเดียว ตลอดจนขนาดของรูปเล่มที่กระทัดรัด รวมทั้งปกหน้า/ปกหลัง มีจำนวน 70 หน้า จัดพิมพ์ขนาดของเล่มไม่ใหญ่เกินไป เหมาะสำหรับการหยิบจับ สะดวกในการพกพาไปอ่านได้ในทุกที่ ทุกเวลา เพื่อให้ผู้วิจารณ์ติดตามอ่านเนื้อหาที่อัดแน่นอย่างได้อรรถรส ที่ผู้เขียนได้เรียบเรียงร้อยรัดไว้ภายในเล่มใช้ภาษาที่เรียบง่าย สามารถทำความเข้าใจได้โดยตรงไม่อ้อมค้อม ง่ายแก่การที่บุคคลทั่วไป จะทำความเข้าใจแล้วนำมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตได้

2. ด้านเนื้อหาและคุณค่าทางหนังสือ

คุณค่าของหนังสือ:“สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา” เป็นการถามตอบเพื่อที่จะให้เห็นประเด็น ขัดแย้งเป็น ให้ได้เห็นประโยชน์ โดยสอนให้คิดในเชิงระบบโดยให้ความสำคัญของมนุษย์ คือประเด็นที่ว่า ความวิเศษของมนุษย์ อยู่ที่ไม่ต้องเป็นทาสของความขัดแย้ง เมื่อเราอ่านมีความเข้าใจก็จะมีระบบเพื่อที่จะใช้ปัญญาในการตัดสินเรื่องต่าง ๆ ในสังคม กับเรื่องทำการขัดแย้งให้เกิดผลเป็นประโยชน์ โดยการศึกษาจากประวัติศาสตร์ เพื่อที่จะให้เห็นตัวอย่างเพื่อที่จะเป็นการนำเสนอบทเรียนที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิต และจะเป็นประชาธิปไตย ต้องพูดกันได้ และต้องใฝ่รู้ความจริง คือการยอมรับกฎ กติกาทางส่งคมที่อยู่ร่วมกัน โดยแต่ละอย่างนั้นมีข้อดีที่แตกต่างกัน รวมทั้งการเปรียบเทียบให้เห็นวัฒนาของไทยและต่างชาติในประเด็น ไทยดีด้านวัฒนธรรมเมตตา แต่ด้อยด้านวัฒนธรรมแสวงปัญญา อเมริกันด้อยด้าน...เมตตา แต่ดีด้าน...แสวงปัญญา เพื่อที่จะให้เห็นปัญหาด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมแม้แต่ในเรื่องไทยมัวตามฝรั่ง ระวังจะเสียสอง เพราะจะทำให้เราเห็นคุณค่าของมนุษย์มากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 2 จะเอาแค่ประนีประนอม หรือไปให้ถึงความสอดคล้องสามัคคี จะเป็นการถามตอบแต่จะโยงให้เห็นปัญหาของความขัดแย้ง เช่น 1. ระบบแข่งขันย่อมมาด้วยกันกับความขัดแย้ง และการแก้ปัญหาย่อมยุติแค่ประนีประนอม 2. ในระบบประนีประนอม จริยธรรมเป็นปฏิบัติการด้วยความฝืนใจ 3. จริยธรรมที่แท้ คือ ปฏิบัติการแห่งการพัฒนาความสุข 4. ต้องมองระบบพิทักษ์สิทธิของฝรั่งอย่างรู้เท่าทัน 5. จะรู้จักฝรั่งจริง ต้องมองให้ถึงรากฐานในภูมิหลังของเขา ไทยว่า อยู่นี่ดี “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” อเมริกันว่า อยู่นี่ไม่ได้ “ต้องไปข้างหน้า บุกฝ่าขยาย

พรมแดน” 6. มีจุดหมายใหญ่ที่ทุกคนได้ร่วมกัน จึงจะข้ามพ้นจุดหมายย่อยของแต่ละฝ่ายที่ขัดกัน เพื่อเป็นการศึกษาปัญหาความขัดแย้งที่เริ่มต้นจากการคิดที่เป็นเชิงระบบและมีการสอดแทรกธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าเป็นเพียงเล็กน้อยเพื่อสร้างความเข้าใจและองค์ความรู้ในการจัดการปัญหาความขัดแย้ง

ประเด็นที่ 3 เป็นการเรียนรู้เพื่อที่จะทราบปัญหา การหาทางออกของปัญหาและวิธีการโดยใช้พุทธวิธีทางพระพุทธศาสนา คือ ปฏิบัติการแก้ปัญหาในระบบองค์รวม โดยการตั้งประเด็นที่ประกอบไปด้วย 1. ปฏิบัติการของมนุษย์จะได้ผลจริง ต้องตั้งอยู่บนฐานของความจริง และเต็มตามระบบของกระบวนการในธรรมชาติ 2. แม้แต่นักปลุกระดม ก็ต้องใช้วิธีอริยสัจ รัฐบาลจะพัฒนาประเทศ ก็ไปได้สวยด้วยอริยสัจ 3. พวกมนุษย์สมัยใหม่ พอมาเจอเรื่องศาสนา ก็พากันหลบปัญหา ไม่สู้หน้าความจริง 4. พวกอารยธรรมที่เจริญมา ฟ้องตัวเองว่า เป็นอารยธรรมที่ก่อ ไม่ใช่แก้ปัญหา 5.จริงใจและเปิดใจที่เมตตา แต่ต้องดำเนินการด้วยปัญญา 6. ไม่ว่าจะใช้หลักไหนๆ ก็ต้องมองให้เห็นทั้งระบบ 7. รู้จักอเมริกาไม่ใช่แค่ใช้แค่มีผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีของเขา แต่ต้องเข้าให้ถึงจิตใจและปัญญาของอเมริกัน 8. เวรระงับด้วยการไม่จองเวร นั้นจริงแท้ แต่ต้องศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่ต้องจองเวร และ 9. คนไทยมีคุณสมบัติพิเศษที่น่าสังเกตน่าศึกษา ในทางของการแก้ปัญหาความขัดแย้งในโลก ให้เห็นการ “สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา” โดยการคิดในเชิงระบบตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

บทสรุป

สิ่งอยากนำเสนอ: หนังสือเรื่อง“สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา” เป็นหนังสือที่มีรูปเล่มเล็กกะทัดรัด ช่วยให้งานต่อการตัดสินใจหยิบขึ้นมาอ่าน รูปเล่มเล็กกะทัดรัดและภาพประกอบควรจะเป็นภาพสามมิติ มีสีสันสดใสเป็นการทำให้หนังสือชวนหน้าอ่านเพิ่มขึ้นแต่ปกที่ใช้เป็นแบบบางซึ่งทำให้ฉีกขาดเสียหายง่าย แต่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีเข้ามาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เรานั้นสามารถอ่านได้ทุกที่เพราะมี อีบุ๊ก (E Book) และหนังสือเรื่อง สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา โดยพุทธวิธีการคิดในเชิงระบบ เพราะการประนีประนอม (compromise) ไม่เป็นการแก้ปัญหาที่แท้จริง ไม่อาจทำให้เกิดสันติภาพที่ยั่งยืน มนุษย์ที่พัฒนาจึงจะต้องไปให้ถึงความประสานกลมกลืนหรือความสอดคล้องสามัคคี (harmony) แต่ละฝ่ายที่ขัดแย้งกันนั้น ต่างก็มุ่งจุดหมายที่จะเอาผลประโยชน์ของตน เมื่อต่างฝ่ายมีจุดหมายของตนคนละทาง ก็ย่อมไปได้แค่การประนีประนอม วิธีแก้ปัญหาให้เกิดความประสานสอดคล้องก็คือ ต้องให้ทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายมองเห็นจุดหมายใหญ่เหนือขึ้นไปซึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (ป.อ.ปยุตฺโต). (2566). *สลายความขัดแย้ง เข้มแข็งด้วยปัญญา.* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *สลายความขัดแย้ง นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ.* นครปฐม: บริษัท สื่อเกษตร จำกัด.